C. JULII CÆSARIS

QUÆ EXSTANT;

NTERPRETATIONE & NOTIS

ILLUSTRAVIT

JOANNES GODVINUS

Professor Regius

IN USUM

DELPHINI.

JUXTA EDITIONEM PARISIENSEM.

Editio Secunda.

LONDINI:

mpensis Tho. Newborough, D. Midwinter, Galf. Wale, in Cœmeterio D. Pauli, & J. Hartley, in vico vulgo Holborn Dicto. MDCCVI.

FH
MVSEVM
BRITANNICVM

PRÆFATIO.

QUicunque Romanorum ſuam memoriam litteris æternam facere ſuſcepit, intelligi ſua ſcripta poſteris omnibus aut pleriſque voluit, non quaſi ænigmata ſapientiſſimo cuique eſſe cognita, vulgo autem incognita neſciri Septentrionalium nationum Romano ſe poſtmodum imperio ſuperfundentium & latinitatem ſua barbarie fœdantium concurſu factum eſt, ut veterum Autorum monumenta tanquam cæca nube inducta jam agnoſci deſierint. Cum enim non magis Romanorum potentiam illi Gothi, Franci, Vandali quam ſermonem immixta ſua lingua profligaſſent, & Gothice, Francice, Vandalice Romanum imperium incolentibus loquendum fuiſſet, novæ linguæ victoris populi uſus, deſuetudinem veteris importavit, deſuetudo ignorationem, ignoratio diſcendi neceſſitatem fecit. Inde tot extiterunt Commentarii, qui novas veterum ſcriptorum tenebras diſcutorent. Sed Commentariorum Autores partim non ſatis perviderunt, quæ intus quaſi ſub denſa caligine latebant, unde errandi oborta neceſſitas, partim (quod fere ſcribentibus eſt propoſitum) magis ſuæ famæ conſuluerunt, dum docti viri volunt, quam publicæ utilitati, quæ tota in obſcurorum locorum illuſtratione fuerat poſita. Itaq; tot Commentarii nati pleni rerum alienarum à re propoſita, vacui propriarum & ad locorum cognitionem faciendam, qui adeo magnam in molem excreverunt, nec illa mole lectoribus proderunt, ſed potius obfuerunt, dum tempus breve & irreparabile quod angulis eſt, & bonis in Autoribus antiquis legendis ponendum fuerat, in novatorum aſſutis ad vetera monumenta laciniis evolvendis infœlici ſucceſſu male teritur. Cui malo occurrere in gratiam nobiliſſimi ſui alumni progreſſus præclarus Carolus de Sancta Maura Dux Montauſerius, Ludovici Delphini nutritius, brevem interpretationem curavit fieri locorum, quorum aut voces obſcuræ eſſent aut contextus, & earum rerum annotationem, quæ illuſtrarent partes vel rerum geſtarum vetuſtate, vel morum ab antiquis diſſimilitudine ignotas vel dubias. In hoc Autore interpretationum minus poſitum eſt, quia in eo, quod de Ariſtotele dicit Cicero, flumen orationis aureum, notarum certe plus, quia rerum in multis nonnulla eſt obſcuritas. Hoc ſi præſtitimus, quod & noſtrum conſilium fuit & præſtantiſſimi Ducis Montauſerii, eſt quod illi debeas,

quod te ejus fructus voluerit esse participem, quem Serenissimi Principis proprium esse oportuerat; ratus Principes in bonum publicum natos suæ omnia commoda in id liberaliter conferre debere, quæ etiam illorum propria & velut domestica videntur. Non parum etiam debes Serenissimi Delphini Præceptori dignissimo Jacobo Benigno Bossuetio Condomensi quondam Episcopo, qui in excolendo tanti discipuli ingenio diligentem operam sedulus impendit; nec parum etiam omni eruditionis genere clarissimo Petro Danieli Huetio, qui huic succenturiatus, nos in hoc opere versatos sua sapientia rexit, face prætenta iter ostendit, errantes aliquando, ut fit, in viam reduxit; cui, quicquid hic est optimum, acceptum referimus; si quid enim minus bonum, hoc totum nostrum esse fateor. Sed, Candide Lector, Optimo Regi Ludovico XIV. Ludovici Serenissimi Delphini parenti bene precare, qui nos honestis propositis præmiis ad hoc quantumcunque est opus peragendum excitavit, & omnibus artibus Gallorum suorum posteris Regem providet quam sapientissimum, quam eruditissimum, quam maximum, se denique quam dignissimum & hac providentia filios & nepotes nostros, ut nos præsente beat regimine, de quo quam de quoquam nunquam verius dictum:

> Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum,
> Solus enim tristes hac tempestate Camœnas
> Respexit.
>
> *Juvenal. Satyr. 7.*

Id imprimis volui, Candide Lector, nescius ne esses. Tum de Autore etiam horum Commentariorum velim te fieri certiorem.

Suetonius libri de vita Cæsaris Cap. LVI. Plinius epist. XVIII. Strabo lib. IV. Plutarchus in Cæsare, sed & Cicero & Hirtius scripserunt Cæsarem reliquisse rerum suarum Commentaries. Quod & Syllam fecisse & Cæsaris Successorem Augustum memoriæ prodidit Plutarchus. Commentarios autem quia sibi quisque scribit, non populo aut posteris, negligentius scribit. Hinc est quod non usquequaque adeo perfecti sunt, ut nihil desideretur. Adde quod est ab Hirtio in præfatione lib. VIII. commemoratum, facile & celeriter eos confecisse, in ipsis expeditionibus nempe & singulis diebus, ut fiunt ephemerides, quo nomine donantur à Plutarcho, quasi dicas diaria, nec illi recognoscere postea vacaviſſe properantius editos, ut patet cum ex multis, tum quod in laudibus T. Labieni ibidem immodicus, quas postea in libris de bello civili inimicus factus more suo supprimit aut extenuat. Hos Commentarios, quis paulo minus diligenter conscripti videntur, abjudicant Cæsari quidam, ut Franciscus Floridus Sabinus & Ludovicus Carrio, & de horum librorum Autore scrupulum nobis injiciunt, quorum alter libros tres de bello civili Cæsaris esse negat, alter Commentarios de bello Gallico,

Julio

Julio Celso cuidam aſcribendos putat. Imo & Lipſius nonnihil dubitat, ſtyli, ut videtur, invenuſtate permotus, ſimul & autoritate virorum aliquot doctorum, ut erat captus eorum qui ante ducentos & amplius annos vivebant, nempe Joannis Salisberienſis, Vincentii autoris ſpeculi, Roderici Sanctii & Margaritæ cujuſdam Poëticæ, quæ farrago eſt ſententiarum ex Poëtis aliiſque collectarum, à quibus quædam de Cæſare referuntur tanquam Julii Celſi autoris. Verùm hunc ſcrupulum eximit Gerardus Joannes Voſſius, qui Celſi Commentarios δὶς διὰ πασῶν *differre à Commentariis Cæſaris prodit,* ut ſciunt, *inquit,* ſi qui cum Cæſare contulerint editionem Celſi anni CIↃCCCCLXXIII. *cujus nullam à Geſnero aut Simlero mentionem factam miratur, cujus & particulam eſſe ſcribit fragmentum illud Petavianum, à quibuſdam Petrarchæ aſſignatum de bello Hiſpanienſi, quod nos in hac editione libro de bello Hiſpanienſi ſubdidimus. Addit:* Interim fatemur Celſum non tantum Cæſaris geſta conſcripſiſſe, ſed & Commentarios Cæſaris ſive recenſuiſſe ive corrupiſſe. Certe in M. S. meo Cæſare Hirtioque ter Julius Conſtantinus UC. legitur. *Ego vero fateor me ejuſmodi Celſi ditionem an.* CIↃCCCCLXXIII *factam, quamvis ſedulo in eleberrimis Bibliothecis perquiſitam non inveniſſe; me tamen præer autoritatem doctiſſimi viri, quæ merito magni ab omnibus facienda eſt, in eam opinionem adduci venuſtate ſtyli, ut credam hos, quos n manibus habemus, genuinos eſſe Cæſaris Commentarios, de quius tum Cicero, tum Hirtius tam luculenta edunt teſtimonia. Nihil enim illis terſiw, nihil mundius, nihil Latinum magis, ut, ſi ulli fuiſſet etiam paginæ præſcriptum Cæſaris nomen, tamen à Latinæ linguæ ſcientibus illos Cæſaris eſſe nullatenus dubitari poſſet. n errorem homines induxerunt MSS. quidam tituli, quos indicare on pigebit, ut ferat eruditus ipſe Lector judicium. MSR. cod. cujus rima pagina Claudii Puteani ipsâ, ut videtur, ipſius manu inripta eſt nomine, hunc habet titulum rubris literis adſcriptum,* ulii Cæſaris Commentariorum belli Gallici liber Primus incipit, ulius Celſus Conſtantinus Vir Clariſſimus emendavit. *Alter MSC. codex, qui libros tantum de bello Gallico habet ſeptem, ſic in ine habet eadem rubrica ſcriptum,* Julius Celſus Conſtantinus UC. egi Commentarios C. Julii Cæſaris belli Gallici lib. VII. exlic. Abhinc Hirtii Panſæ incip. Præfatio libri. *Et poſt librum VIII. iiſdem rubris literis ſcriptum legitur,* Julius Celſus Conantinus UC. legi tantum fæliciter. C. Julii Pontificis maximi phemeris rerum geſtarum belli Gallici liber VIII. explicit fæiciter. *MS. codex Thuanus ſic habet in margine libri II. de bello*

Galli-

PRÆFATIO.

Gallico, in principio, Julius Celſus Conſtantinus UC. legi Caï Cæſaris Commentarios fæliciter; *in margine vero libri III. de bello Gallico ſic eſt ſcriptum, in principio,* Julius Celſus Conſtantinus UC. legi. Flavius Licerius Firminus Lupicinus legi libri Belli Gallici Liber II. explicit, incipit liber III. *His & talibus titulis, qui paſſim extant in MSSCC. in dubium & in errorem ſimul conjecti ſunt, quicunque de horum librorum Autore dubitarunt, & Celſo quam Cæſari adjudicare maluerunt; cum tamen non magis eſſe Celſi, quam illius Flavii Licerii Firmini Lupicini, quiſquis ille fuerit, judicare debuiſſent. Eodem fato damnatus eſt elegans ille liber Cornelii Nepotis de vita excellentium Imperatorum, qui Æmilio Probo exſcriptori potius quam Autori ab imperitis adſcriptus eſt, cum Probus Theodoſii ætate, qua bona Latinitas exoleverat, Cornelius Nepos Ciceronis ætate vixerit. Ita Probo coævum hunc Julium Celſum Conſtantinum, qui in quodam Levini Torrentii MSC. Conſtantinopolitanus eſſe ſcribitur, fuiſſe credo; & ejuſmodi clariſſimorum Virorum lectionis teſtimonium libris adſcribi ſolitum, ut fides lectoribus fieret, non mendoſum eſſe codicem qui à tanto viro fuiſſet perlectus. Quod ideo fiebat, quia Librarii ignari erant, & quia ignari, ideo mendoſi nullaque fide digni, quorum Scriptioni niſi magni & docti viri tanquam tabellionis officio functi acceſſiſſet autoritas, nulli in pretio fuit codex futurus. Ita ſuperiore ſæculo cum inventa fuiſſet ars Typographica, doctiſſimis viris fuit commiſſa, ut Judoco Badio Aſcenſio, Stephanis atque etiam Profeſſoribus Regiis quibuſdam, ut Adriano Turnebo & Federico Morello, qui viciſſim illis artibus Clariſſimi viri nomini ſuo æternitatem parabant. Ac certe Typographorum nomina in futura ſæcula ſua arte propagari experimur, cum interim principum in Republ. virorum nomina cum ipſorum vita, nulli eorum ſuperſtite memoria, ſæpe tollantur.*

ERRATA, & omiſſa in Editione Pariſienſi, ex Græv̄io ſic reſtitue: plurima verò alia paſſim emendantur in hoc libro.

PAg. 28. *Lin.* 22. *pro* diceret, *lege* duceret. *p.* 35. *l.* 1. *poſt* propter, *inſere* fidem, & propter. *p.* 47. *l.* 11. *pro* accuſare, *lege* incuſare. *p.* 84. *l.* 9. *poſt* reficiendas, *inſere* eas. *p.* 86. *l.* 6. *ante* ex *inſere* ſed. *Ibid. l.* 7. *poſt* portus, *inſere* quos reliquæ. *p.* 95. *l.* 31. *poſt* equites, *inſere* prælio. *p.* 14[illegible] *l.* 7. *pro* agnoſcit, *lege* cognoſcit. *p.* 149. *l.* 13. *poſt* captivis, *inſere* Cæſar. *p.* 150. *l.* 17. *poſt* effe *inſere* ſibi. *p.* 359. *l.* 2. *dele* ea. *p.* 364. *l.* 17. *lege* Comanæ. *p.* 373. *l.* 23. *pro* ſecundam, *lege* ſecundani. *p.* 377. *l.* 3. *pro* quo bono, *lege* qui bene. *p.* 400. *l.* 27. *pro* tantum, *lege* tamen. *p.* 40[illegible] *l.* 1. *pro* interfecit, *lege* interficit.

BOOKS Printed for D. Midwinter, *at the Roſe and Crown in St.* Paul's *Church-Yard.*

DR. *Adam Littleton*'s Latine Dictionary, in four Parts. 1. An *Engliſh* Latine. 2. A Latine Claſſical. 3. A Latine Proper. 4. A Latine Barbarous. The Fourth Edition, with a Map of *Italy* and *Old Rome.*

Romanæ Hiſtoriæ Anthologia Recognita & Aucta. An *Engliſh* Expoſition of the *Roman* Antiquities; wherein many *Roman* and *Engliſh* Offices are parallel'd, and divers obſcure Phraſes explain'd. For the uſe of *Abingdon* School; Revis'd and Corrected. The ſixteenth Edition.

Phædri, Aug. Liberti Fabularum Æſopiarum Libri 5. Notis Illuſtravit in uſum Sereniſſimi Principis Naſſovii David Hoogſtratanus. Accedunt ejuſdem Operâ duo Indices, quorum prior eſt omnium verborum, multo quam antehac locupletior; poſterior eorum, quæ Obſervatu digna in notis occurrunt.

Figuræ Grammaticæ & Rhetoricæ Latino Carmine donatæ, & exemplis tam Græcis quam Latinis Illuſtratæ; cum Indice Figurarum Etymologico. In uſum Regiæ Scholæ Dunelmenſis.

BOOKS Printed for Jeffery Wale, *at the Angel in St.* Paul's *Church-Yard.*

THorbeſii Opera omnia, 2 Vol. Fol.
Hornii Geographia vetus Sacra & Prophana, figuris.
Car. à Sancto Paulo Geographia Sacra, fig.
Riveri opera medica.
Huetii Demonſtratio Evangelica.
Limborchi Theologia Chriſtiana.
Morinus de Ordinatione.
Etmulleri opera medica, 3 Vol.
St. Athanaſii Opera, 3 Vol.
Petavii Opera, 6 Vol.
Cottelerii Patres Apoſtolici, 2 Vol.
Diogenes Laertius, 2 Vol. 4°.
Hermanni Paradiſus Batavus, fig. 4°.
Grævii Syntagma. 4°.
Puffendorf de jure Naturæ & Gentium. 4°.
Ciceronis Opera, 2 Vol. 4.
Manethon Gr. Lat. 4°.
Suiceri Lexicon. 4°.
An. Propertius. 4°.
Dictys Cretenſis. 4°.
Baglivi Praxis medica. 8°.
Tacqueti Elementa Geometriæ. 8°.
Delectus Epigrammatum. 8°.
Lipſii Opera omnia, 8 Vol. 8°.
Ruari Epiſtolæ. 8°.
Gurtleri Hiſt. Templariorum. 8°.

BOOKS

BOOKS Printed for Tho. Newborough *at t*
Golden-Ball in St. Paul's *Church-Yard.*

MR. *Collier's* great Hiſtorical, *&c.* Dictionary, 2 Vol. *Fol.*
—His Supplement to the ſame, *Fol.*
—— His Moral Eſſays, in 3 Parts, 8°.
Dr. *Hammond's* Annotations on the New Teſtament, *Fol.*
—— His practical Catechiſm, 8°.
Dr. *Iſaac Barrow's* Works, 3 Vol. *Fol.*
Arch-biſhop *Tillotſon's* Works, *Fol.*
Bp. *Taylor's* Life of Chriſt, *Fol.* with Cuts.
Mr. *Harris's Lexicon Technicum*, with Cuts, *Fol.*
Sir *Richard Wiſeman's* eight Chyrurgical Treatiſes, *Fol.*
Adams's Index Villaris, *Fol.*
Bp. *Hopkins's* Works, *Fol.*
Ieake's compleat Body of Arithmetick, *Fol.*
Mr. *Danet's* Dictionary of the *Greek* and *Roman* Antiquities, 4°.
Liturgia Eccleſiæ Anglicanæ, 12°.

Xenophon, Gr. and Lat.
Ovid Faſtorum Var.
Æſop, Gr. and Lat.
Electa Majora. ex Ovidio, &c.
Electa Minora. ex Ovidio, &c.
Mr. *Upton's Fabularum Delect.*
Decerpta. ex Ovidio, &c.
Caſtellio's Latine Teſt.
Willymot's Particles.
Phædrus Delph.
——Idem per *Johnſon.*

} *Uſui Scholæ Etonenſis.*

Echard's Gazetteer, two Parts co pleat, 12°.
Puffendorf's Introduction to t Hiſtory of *Europe*, 8°.
—— Idem, To the Hiſto of *Aſia*, *Africa* and *Ameri* 8°.
Taylor's Holy Living and D ing, 8°.
—— Golden Grove, 12°.
Kettlewell's Meaſures of Chriſt Obedience, 8°.

Virgil, 12°.
Terence, 12°.
} *Cambridge.*

Horace, 24.
Hiſtory of the Buccaniers of merica, 8°. with Cuts.
Mr. *Dionis's* Anatomy, 8°. wi Cuts.
La Honton's Voyages to No *America*, 2 Vol. 8°.
A compleat Hiſtory of the *Tur* 2 Vol. 8°. with Cuts.
The Gentleman's Dictionary, Parts, 8°. with Cuts.
The Lives of the Ancient Phi ſophers. 8°. with Cuts.
Mr. *Morer* on the Name, Noti and Obſervation of the Lor Day. *Octavo.*
Bp. *Patrick's* Devout Chriſti 12°.
Bruyere's Characters of the Age

C. JUL

GALLIA VETVS

Ad Iulij Cæsaris cõmentarios

C. Browne Excudit.

BRITANNIA INSULA

Cenimagni
Ancalites
Trinobantes
Cassiuelauni Oppidum
Bibroci
Tamesis A.
Cantium
Segontiaci

OCEANUS

Unelli
Ambi: barii
Ambialites
Ostismii
Ciuitat Armorica seu Maritima
Rhedones
Curiosolites
Veneti
Nannetes
Ligeris A.

Caletes
Cadetes
Lexouii
Aulerci Eburouices
Sessui
Diablintes
Aulerci Cenomani
Andes
Pons ad Ligerim
Turones
Lemunum
Pictones
Biturges

MORINI
Cerdi
Centrones
Cordui
Menapii
Atrebates
Nemetocenna
Segnobrina
Caesar
Bellouaci
Velocasses
Bratuspantium
Ambiani
Suessones
Parisii
Bibrax
REMI
Matrona A.
Meldi
Sedum
Carnutes
Melodunum
Sequana A.
Velaunodunum
Cenabum
Agendicum Senones
Nouiodunum
Alexia
Mandubii
Ambibareti
Nouiodunum
AEDUI
Bibracte
Pons ad Ararim
Cabillonum
Ararim
Boii
Pons ad Elaver
Gergouia
Manscona
Segusiani
Amberri
Murus
Lemanus L.
Branno vices
Genesua
Nantuates
Octodurus
Alpes
Centrones
Lepontii
Allobroges
Vienna
Garoceli
Ocelus
Vocontii
Caturiges
Albici
Arelate
Massilia
Taurentum
Rhodanus A.
Padus A.

GERMANIA

Vsipetes
Sicambri
Tencteri
Ubii
SUEVI
Auentes
Treuiri
Vangiones
Mediomatrices
Nemetes
Magetobriga
Hercinia Sylua
Latobrigi
Danubius A.
Leuci
Mons Vogesus
Triboci
Tulingi
Rauraci
Tigurinus pagus
HELVETII
Verbigenus pagus
Vesontio
Dubis A.
Rhenus
Arar A.
Lingones
Sequana A.

BELGÆ

CELTÆ

AQUITANI

Caruma A.
Garumna
Vocates
Sibutzates
Cocosates
Elusates
Sontiates
Tarusates
Tarbelli
Preciani
Bigerriones
Pyrenæi M. et Saltus
HISPANIA
Tolosa
Volcæ Tectosages
Narbo
Cadurci
Petrocorii
Nitiobriges
Uxellodunum
Gabali
Helvy
Ruteni
Heleuteri
Gebenna M.
Volcæ Arecomici
Aruerni
Velauni

PROVINCIA
Vocontii
Caturiges
ULTERIOR
Albici
CISALPINA, Citerior, et Togata,
quæ et PROVINCIA Citerior
GALLIA
Padus A.
Gallia Transpadana

P. 1.

C. JULII CÆSARIS COMMENTARIORUM DE BELLO GALLICO LIBER I.

ARGUMENTUM LIBRI PRIMI.

Cæsar bella quæ in Gallia gessit narraturus hoc primùm libro Galliam describit, duo secunda adversus Helvetios prælia commemorat, & unum adversus Germanos.

GALLIA est omnis divisa in partes tres: quarum unam incolunt

C. JULII CÆSARIS *rerum à se gestarum Commentarios* INTERPRETATIONES & NOTÆ.

COmmentarius, quem sibi quisque scribit, non populo. Plutarchus commentarios ἐφημερίδας appellat, Stratonicus ὑπομνήματα, & melius quidem. Sic in Cicero sui Consulatus Commentarios paulò post ὑπόμνημα dicit. Postea invaluit, ut quivis liber, Commentarius diceretur, quasi ab initio ad id esset libri comparati, ut domi servarentur nec in vulgus ederentur.

Gallia quidem à Cæsare fuit perdomita, ut his Commentariis expositum est, sed superioribus temporibus à Romanis non tentata modò, sed delibata fuerat. M. Plautio Hypsæo & M. Fulvio Coss. anno ab urbe condita IↃCXXIX primùm à Romanis trans Alpes dimicatum fuerat. Autores sunt Salyes, cùm de incursionibus eorum finitima atque amicissima civitas Massilia deteretur. Allobroges deinde & Arverni eodem tentati, cùm adversus eos similes Æduorum querelæ opem & auxilium Romanorum flagitarent, imo & domiti. Exinde bellum à principe populo Allobrogicum est dictum, & annorum quatuor spatio fuit confectum. Quàm varii fuerint belli eventus, testatur Velleius Paterculus his verbis: *Gallias, primum Domitio Fabio nepoti Pauli, qui Allobrogicus appellatus est, intratas cum exercitu, magna cum clade nostrâ, sæpè & affectavimus & amisimus. C. Pontinius Allobroges ite-rum tumultuantes compescuit, deque iis triumpharit paulo ante bellum hoc, quod est à Cæsare gestum.* Hæc breviter recenset Ammianus Marcellinus lib. 15. *Has regiones præcipue quæ confines Italicis, paulatim leviùs odere sub imperium venire Romanum: primò tentatæ per Fulvium, deinde præliis parvis quassatæ per Sextium, ad ultimum per Fabium Maximum domitæ: cui negotii plenus effectus, superiore Allobrogum gente devictâ, hoc indidit cognomentum.* Tandem hanc provinciam C. Julius Cæsar cum exercitu intravit, Lucio Pisone & Aulo Gabinio Coss. quod bellum IX annis gestum hic ipse describit.

Est omnis divisa in partes tres.] Hæc divisio à Cæsare instituta non totam Galliam Transalpinam complectitur, quæ quinque velut metis finitur, Rheno, Alpibus, mari Mediterraneo, Pyrenæis montibus & Oceano, sed eam solùm partem comprehendit, quæ fuit ab ipso armis domita, & excludit provinciam Gallicam, quæ pridem adjuncta Romanorum imperio, à Geneva ad Pyrenæos montes pertinebat. Imò & ante Cæsarem alia fuit ejus partitio, cùm, nondum accisis finibus, longiùs latiùsque patens Gallia aliter à Romanis dividebatur. Galli enim, quia hominum copia laborantes, superatis Alpibus mediam propè Italiam occupaverant: duplicem statuerant Romani Galliam, Cisalpinam, seu Citeriorem, cui se Galli circa

[1] Belgæ, aliam [2] Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua [3] Celtæ, nostra

NOTÆ.

tempora Tarquinii prisci superfuderant, & Transalpinam seu Ulteriorem, è qua in Citeriorem commigraverant. Hanc Braccatam à braccis, quibus utebantur illi populi; illam Togatam à togis, quarum ibidem vigebat usus, appellabant. Hæc verò quæ dividitur à Cæsare in partes tres, Comata dicebatur. Post Julium autem Cæsarem Augustus rerum potitus aliam dividendæ Galliæ rationem iniit. Aquitaniam à Pyrenæis montibus ad Ligerim flumen promovit, Celtis Helvetios & Sequanos ademit, Belgis attribuit, Celtarum regionem Lugdunensem à Lugduno Romanorum Colonia appellavit: tribus illis partibus Narbonensem, quæ Romanorum antiquitus erat provincia, addidit. Unde quadripartita extitit ejus tempore divisio. Postea Celtica, sive alio nomine Lugdunensis in duas divisa est; quo ab Imperatore nescitur: non certè ab ullo qui Severum antecesserit. Nam apud Spartianum legimus eum Lugdunensem provinciam Legarum accepisse. Certè Rufus Festus in breviario rerum gestarum P. R. quod Valentiniano & Valenti Imperatoribus scripsit, provincias Lugdunenses duas enumerat. Item ejus æqualis Ammian. Marcellinus *Lugdunensem primam in qua Lugdunis & Senones, Lugdunensem secundam in qua Rotomagus & Turoni*, commemorat. Tandem eadem Celtica sive Lugdunensis, quæ bifariam fuerat antè partita, in partes quatuor est divisa. Quæ ultima divisio cum plerisque Galliarum & Imperii Romani notitiis continetur; tum ea maximè provinciarum & civitatum Galliæ, quæ est ab Honorii principatu condita, & à Sirmondo Chesnióque vulgata, & sic habet: *In provinciis Gallicanis provincia Lugdunensis prima, provincia Lugdunensis secunda, provincia Lugdunensis tertia, provincia Lugdunensis Senonia aliàs Lugdunensis quarta: provincia Belgica prima, provincia Belgica secunda, in qua est transitus in Britanniam: provincia Germania prima, provincia Germania secunda, provincia maxima Sequanorum, provincia Alpium Grajarum & Seninarum. Item in provinciis septem provincia Viennensis, provincia Aquitanica prima, provincia Aquitanica secunda, provincia Novempopulana, provincia Narbonensis prima, provincia Narbonensis secunda, provincia Alpium maritimarum. In provinciis septem-decim civitates CXIV, castra VI aut* [illegible] Quibus porro temporibus hæc sit facta divisio, perincertum est. Non videtur esse facta à Theodosio, qui IV tantum mensibus Occidentis & Galliarum regimen obtinuit: non ab Honorio, cui non licuit dividere, quod ab Alanis, Gothis, Suevis, Vandalis & Francis vastabatur: fortasse à Valentiniano profecta est. Quarum divisionum aliqua vestigia hactenus in Diœceseôn Ecclesiasticarum distributione retinentur, earum scilicet quæ non sunt à recentioribus Pontificibus Romanis constitutæ. Plures tamen circa Cæsaris tempora gentes ab aliis autoribus numerantur. Tacitus lib. 3. Annal. quatuor & sexaginta Galliarum civitates, i. gentes enumerat. Strabo sexaginta, sed forte exciderit quaternarius numerus. Appianus in Celtica plures item commemorat, nempe gentes CCCC, urbes verò supra MCCC. Josephus verò lib. 2. de bello Judaico, c. 16. Gallicas gentes numerat 315. Nempe alii majores tantùm, alii minores etiam numerant, quæ magis proprio nomine pagi appellantur.

[1] *Belgæ.*] Horum populi fuere sedecim tempore Cæsaris, qui secundo horum Commentariorum commemorantur. Sed ut est in Africa pars quædam Africa propriè dicta, in qua erat Carthago, sic Belgium à nostro Cæsare dicitur quædam Belgarum portio, in qua fuisse Bellovacos & Atrebates constat ex eodem Cæsare, horum item Commentariorum lib. 5. & inter hos populos revera Lucanus lib. primo de bello civili nominat Belgas.

Et docilis rector monstrati Belga covini. Ubi legendum *rostrati.*

[2] *Aquitani.*] Plin. lib. 4. c. 17. Aquitaniam antè dictam Armoricam scripsit Gallico nomine, quæ postea à Romanis Latino nomine Aquitania ab aquis Tarbellicis dicta sit. Hujus populi numerantur 12. in libro horum Commentariorum tertio, qui postea in novem fuere contracti. Unde nomen sortita est Aquitaniæ Novempopulaniæ. Tandem à Vasconibus Pyrenæi jugi populis, qui victi primum à Pipino, deinde ab ejus nepote Ludovico Caroli Magni filio in eam regionem postea deducti sunt, nomen Vasconiæ acceperit.

[3] *Celtæ.*] Dion. lib. 39. scripsit nationes, quæ cis tránsque Rhenum incolunt, antiquitus & longè ante Cæsaris tempora appellatas esse Celtas. Diodo-

Gall

alli appellantur. [1]Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se diffe-
nt. Gallos ab Aquitanis [2]Garumna flumen, à Belgis [3]Matrona, &c

NOTÆ.

s verò lib. 5. rerum antiquarum c. 9. statuit ævo suo. ‡, Julii Cæsaris, omnes s gentes quæ juxta Pyrenæos montes & pes, ac deinceps ad Scythiam usque hant, communi nomine Gallos nomina-s. Unde & Plutarchus tradit Gallos Celti-generis fuisse. Imò & ex Strabone intelgere licet longiùs olim patuisse, ubi ex arta parte orbis terrarum existimanda le terra Celtarum dicitur: nempe ut ebræis vel Paulo teste in epistola ad om. gentes, omnes Græcorum nomine nsebantur, & nunc Occidentales, Franci Orientalibus appellantur; ita tunc à Græcis Galli Germanique Celtarum nomine insigniebantur, nec non maxima pars ispaniæ, Polybio teste lib. 3. Certè nulfere pars Europæ videtur Celtis vacare. nveniuntur enim in Hispania Celtiberi, hominantur Celti apud Strabonem Hianiæ populi circa Bœtim fluvium, & in eltis Istrum oriri memorat Herodotus, Celtoscythiæ recensentur Straboni & lutarcho Septentrionales apud Oceanum. ed, ut modò dixi, quemadmodum erat frica propriè dicta in qua Carthago fuit, inter Celtas seu Gallos fuit propriè icta Celtica, quam Cæsar nominat. Cum erò Celtæ Straboni dicantur a Κέλτος Κέλτος, idque apud Homerum & Pindarum quitem soner, séque ipsi Celtas Celtæ dixrint; id ea lege credendum est, ut idem Gallicè eadem vox significaverit, vocem nim Gallicam fuisse perquam verisimile st. Certè omnium scriptorum testimonio eltas equitatu valuisse certum est.

[1] *Hi omnes lingua, &c.*] His similia fert Strabo, Aquitanos à Gallica natione cultu & lingua differre, similésque esse Hispanis. Treviros verò Germanica lingua sos, in præfatione Hieronymi in Pauli postoli epistolam ad Galatas cognoscior, quod scilicet Gallica minime essent rigine, sed Germanica, qua & gloriantur, teste Tacito in lib. de moribus Germanorum, tanquam per hanc gloriam anguinis à similitudine & inertia Gallorum separarentur. Quæ porro fuerint Gallorum linguæ nemini notum arbitror. Neque enim una fuit, ut perhibet Cæsar. Verisimile tamen est unam fuisse quæ aliis amuit latiùs. Nec Gallica lingua fuit, quæ nunc Germanica est, ut videtur Goropio & aliis nonnullis. Siquidem habet Tacitus: *Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos.* Cum verò Hieronymus in Commentario Pauli epistolæ ad Galatas testetur Galatas in Asia suo tempore bilingues fuisse, & præter Græcum sermonem, quem cum eis Orient tunc habebat, propriam quandam linguam eandem cum Treviris habuisse, (quod & ipsi compertum esse potuit qui tamdiu Treviris cum Divo Hilario vixit, ut ei ingens Synodorum volumen sua manu descripserit) cúmque Gallogræci seu Galatæ non è Belgio, sed è Tolosanorum & Volcarum finibus in Asiam commigraverint, existimârim à Rheno, ad quem Treviri pertinebant, ad Garumnam usque eundem vigu isse sermonem, atque adeo hanc sermonis differentiam, quam Cæsar observat, à Dialectorum solummodo varietate esse petendam. Quæcunque tamen lingua fuerit, mihi si licet conjecturam meam interponere, Britannicam illam linguam, quæ nunc in Armorica viget, fuisse maximæ parti Galliæ vernaculam suspicor. Græcam enim non fuisse in usu, quod aliquot doctis placuisse video, tam certum est, quàm nunc non esse, rametsi Græcis literis uti fuerint, quas à Massilienſibus acceperant. Porro ex Severo Sulpitio in Dialogis de vita sancti Martini, & Sidonio Apollinari in epistola ad Syagrium, intelligitur hanc linguam Celticam ad eorum usque tempora viguisse. Dicuntur autem differre non tantùm lingua, sed & institutis, non quod nullam linguam, aut nullum institutum, aut nullam legem inter se communem habuerint, sed quod aliquam partem legum, aut aliqua instituta, aut aliquas leges habuerint singularum civitatum non omnium communes, ut etiam nunc apud Gallos & Helvetios videre est.

[2] *Garumna.*] Fluvius è Pyrenæis montibus delapsus, cursum habet CLX. leucarum, Tolosámque & Burdegalam alluit.

[3] *Matrona.*] Fluvius in Lingonum finibus ortus, Sequanam influit apud Confluentem paulo supra Lutetiam. Hæc porro divisio non est usque adeò accurata, quin ultra citráque illos fluvios, aliqua horum populorum pars consiiterit.

[1] Sequana dividit. [2] Horum omnium fortissimi sunt Belgæ: [3] propterea quòd à cultu atque humanitate [4] Provinciæ longissimè absunt, minimèque ad eos mercatores sæpe commeant, [5] atque ea, quæ ad effeminandos animos pertinent, important. [6] Proximi sunt Germanis, [5] qui [7] trans Rhenum incolunt, quibúscum continenter bellum gerunt: qua de causa [8] Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod ferè quotidianis præliis cum Germanis contendunt, quum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. [9] Eorum una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit à flumine

NOTÆ.

Cujus rei argumento est quod in Rotomagi, Lutetiæ, Meldarúmque finibus esse deprehenditur, quorum oppidorum cives Celtæ sunt.

[1] *Sequana.*] in Burgundionum finibus nascitur, Lutetiámque Parisiorum totius Galliæ caput interfluit. Porro à Garumna ad Rhodanum usque Celtarum Regionem finiebat Provincia Gallica seu Narbonensis; cujus fines, quia noti Romanis erant, qui illam jampridem possidebant, ab ipso non describuntur.

[2] *Horum omnium fortissimi sunt Belgæ.*] Ad animam refertur fortitudo, ad corpus vires & robur, ad inanima ferè firmitas. Ad hanc porro Cæsaris sententiam accedit Tacitus lib. 4. *Quicquid roboris apud Gallos sit, Belgas esse.*

[3] *Propterea quod à cultu.*] Cultus ad corporis ornatum, humanitas ad animum ferè refertur.

[4] *Provinciæ.*] Provinciam Galliæ Narbonensis intelligit, cujus nomen adhuc retinet aliqua pars, *Provence.* Porro verè dicit cultum & humanitatem à Provincia in Galliam fuisse invectam. Nam à Massilienſibus Galli & usum vitæ cultioris, depositâ barbariâ, & urbes mœnibus cingere didicerunt. Tunc & legibus vivere, non armis, tunc & vitem putare, tunc olivam serere consueverunt.

[5] *Atq; ea quæ ad effœminandos animos.*] Cùm multa, tum præcipuè vinum intelligit, quo scribit lib. 4. horum Comment. Suevos arbitrari, ad laborem ferendum remollescere homines atque effœminari. Diodorus verò suppar ætate Cæsari, negat sua tempestate nasci quicquam vini in Gallia, sed Gallos supra modum eo delectatos, quod à mercatoribus merum bibentes, in somnum aut insaniam incidere.

[6] *Proximi sunt Germanis.*] Qui à Romanis Germani dicti sunt, bi olim Teutones, & adhuc sua lingua vocantur. Sic fortè à Romanis dicti, quòd mutuis auxiliis se juvarent, & communi quodam fœdere essent conjuncti.

[7] *Trans Rhenum.*] de quo sic Tacitus: *Rhenus Rheticarum Alpium inaccesso ac præcipiti vertice ortus, modico flexu occidentem versus septentrionali Oceano miscetur.* Ejus cursus & origo à Cæsare lib. 4. horum Commentariorum fusè describitur.

[8] *Helvetii.*] tunc Gallis accensebatur, nunc Germanis, qui eam regionem expulsis Helvetiis, occupaverunt: quo tempore non plane scitur. Sic Gregorius Turonensis scripsit, *Jura deserta inter Burgundiam & Alamanniam sita Aventicæ adjacere*; qua in Alamannia Romanus Lupicinusque fratres monasteria statuerunt. Alamanni igitur pagum Tigurinum, qui in Gallia inter Ursam Rhenúmque fluvios positus est, atque alias partes Helvetiæ agri cepérunt, atque ibi consederunt; Walafridus Strabo Tigurinum pagum in Alamannia statuit. Scriptor verò vitæ sancti Deicolæ Abbatis Lutrensis, de sancto Gallo qui in Helvetiorum regione vitam degebat, sic memoriæ prodidit: *Et quia barbaricæ linguæ facundiam habet non minimam, Alamannorum, Suevorumq; cernens cositati præpotens Archiater à Domino destinatus.* Et paulo post, *ejus inclyta vita non solum apud Alamannos, quibus a Deo delegatus est patronus, laudabiliter vigent.* Is porro sanctus Gallus tempore Sigeberti, Theodoricíque regum Francis & Brunechildis vivebat. Unde verisimile sit ejusmodi regionem eodem ferè tempore esse ab Alamannis occupatam, quo Galliæ à Francis possideri cœpit. Helvetios verò cum scribitur reliquis Gallis præstare, intellige Celtis, qui propriè Galli. Nam paulo suprà Belgas omnium fortissimos dixit duplici nomine, & quòd abessent à Provincia longius, & quòd continenter cum Gallis bellum gererent.

[9] *Eorum una pars.*] Ejus Galliæ partis una, quam scripsimus Gallos habitare.

[1] Rhodano

Rhodano: continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum; attingit etiam à Sequanis & Helvetiis flumen Rhenum: vergit ad Septentriones. [3] Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur: [4] pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni: [5] spectant in Septentriones, & orientem solem. [6] Aquitania à Garumna flumine ad [7] Pyrenæos montes, & eam partem Oceani, quæ ad Hispaniam pertinet, spectat inter occasum Solis & Septentriones. Apud Helvetios longe nobilissimus & ditissimus fuit Orgetorix. [8] Is M. Messala & M. Pisone Coss. regni cupiditate inductus, conjurationem nobilitatis fecit; & [9] civitati persuasit,

INTERPRETATIO.

a Belgæ incipiunt ab extremis Galliæ limitibus.

NOTÆ.

[1] *Rhodano.*] Hieronymus hunc fluvium describit: *Adeò magni cursus est, ut vix diversa navigari possit æqua. Ferunt hunc flumen ex Alpibus oriri, non longè à Rheni, amborumque fontibus: fertur per Lemanum lacum, & versus occidentem per Galliam currens, tardum Ararim, & Isaram, & Druentiam suscipiens, apud Heracleam Alpium ostio, & paulo ulteriùs duobus aliis in mare Tyrrhenum irrumpit.* Vibius verò Sequester sic habet de ipso in libello de fluminibus: *Lugdunum & Avenionem decurrens, atq; Arelatem, mari Tyrrheno miscetur.*

[2] *Attingit etiam à Sequanis.*] Postea hæc Belgis ab Augusto contributi, ut patet ex Plinio & Ptolomæo.

[3] *Vergit ad Septentriones.*] Septentriones sunt stellæ septem, ex quibus quasi duo sancti triones figurantur. Dicuntur autem triones apud Varronem boves. Inde tota illa pars nomen invenit, quæ est meridiei opposita.

[4] *Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur.*] Romæ & id quoque respectu, quo Cæsare scribitur.

[5] *Pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni.*] Plinius alios limites assignat, *a Scalde ad Sequanam Belgica.* Cum sciret ei jam Augustus partes illas detraxisset, quas Germaniæ addiderat.

[6] *Aquitania.*] quæ hoc libro tertia pars Galliæ esse dicitur, in tertio libro pariter scribitur; & regionum latitudine & multitudine hominum ex tertia parte Galliæ æstimanda; tamen utroque loco deceptus videtur Cæsar à P. Crasso legato, cui cum pars maxima se, absente Cæsare, dedidisset, obsidésque bis victa dedisset, bellicam suam gloriam mendaciis augere contendit. Illa enim provincia Aquitania, quæ postea Novempopulania, ac demum Vasconia est appellata, Pyrenæóque & Garumna continetur, non amplius quàm mille passuum centum patet in longitudinem. Quem errorem postmodum agnitum Augustus ut aliquo pacto emendaret, Aquitaniam à Pyrenæo monte ad Ligerim flumen produxit, XIV. gentibus, quæ Garumnam & Ligerim inter habitant, ei attributis, nempe Biturigibus Cubis, Arvernis, Rhutenis, Albiensibus, Cadurcis, Lemovicibus, Gabalis, Vellavis, Biturigibus Vibiscis sive Burdegalensibus, Nitiobrigibus sive Aginnensibus, Ecolismensibus, Santonibus, Pictonibus & Petrocoriis, quot sunt populi primæ Aquitaniæ. Nihilo secius Pomponius Mela Julium Cæsarem secutus, scribit Aquitaniam à Pyrenæo monte ad Garumnam pertinere. Minus sibi constat Plinius, qui utrique astipulatur divisioni, & Julii Cæsaris, & Augusti.

[7] *Pyrenæi montes.*] notus limes Galliæ & Hispaniæ.

[8] *Is M. Messala, &c.*] Fuit hic annus ab urbe condita DCXCVII. De hoc Pisone sic habet Asconius Pedianus: *Vixit Piso iisdem temporibus quibus Cicero, sed tantæ ætate major, ut adolescentulum Ciceronem pater ad eum deduceret, quod in eo & antiquæ vitæ similitudo & multæ erant literæ: orator quoque melior quàm frequentior habitus est, biennio tamen serius quàm Cicero Consul fuit.*

[9] *Civitati persuasit.*] Civitates sunt, ut testatur Cicero lib. de somno Scipionis, *concilia cœtusque hominum jure sociati.* Aulus verò Gellius lib. 18. c. 7. tanquam ex Verrio Flacco citat civitatem, & pro loco, & pro oppido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine; quo ultimo sensu hic dicitur Orgetorix civitati persuasisse.

Ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent. Hoc ideò ab illis est factum, teste Dione, nè partis populi discessu, altera, quæ in patria remaneret, eorum auxilio qui profecti fuissent destituta, injuriæ pateret finitimorum, qui ab ipsis fuerant bello vexati.

ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent: perfacile esse, quum virtute omnibus præstarent, totius Galliæ imperio potiri. Id hoc facilius eis persuasit, quod undique loci natura Helvetii continentur; una ex parte, flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Helvetium à Germanis dividit; altera ex parte, monte [1] Jura altissimo, qui est inter [2] Sequanos & Helvetios; tertia, lacu [3] Lemano, & flumine Rhodano, qui provinciam nostram ab Helvetiis dividit. His rebus fiebat, ut & minus late vagarentur, & minus facilè finitimis bellum inferre possent: qua de causa homines bellandi cupidi magno dolore afficiebantur. Pro multitudine autem hominum, & pro gloria belli atque fortitudinis, angustos se fines habere arbitrabantur: qui [4] in longitudine millia passuum CCXL, in latitudinem CLXXX patebant. His rebus adducti, & auctoritate Orgetorigis permoti, constituerunt ea, quæ ad proficiscendum pertinerent, comparare, jumentorum & carrorum, quammaximum numerum coëmere, sementes quammaximas facere, ut in itinere copia frumenti suppeteret, cum proximis civitatibus pacem & amicitiam confirmare. Ad eas res conficiendas biennium sibi satis esse duxerunt; [5] in tertium annum profectionem lege confirmant. Ad eas res conficiendas

INTERPRETATIO.

[5] *Sanciunt lege, esse proficiscendum tertio post anno.*

NOTÆ.

[1] *Jura.*] Mons dividit Sequanos ab Helvetiis, *Mont. St. Claude.* Varia tamen sortitur pro locorum varietate nomina, & in Basilienſium initium habet finibus.

[2] *Sequani.*] ab oriente, Jura monte; ab occidente, Arare flumine terminantur. Sed præterea Burgundiæ Comitatum, quem Helvetiis, Æduis & Lingonibus finitimi incolebant, late etiam patebant. Partem enim Alsatiæ obtinebant, Rhenóque a Germanis distermin[illegible]bantur.

[3] *Lucus Lemanus.*] in quem influit Rhodanus, hodie *Lac de Geneve.*

[4] *In longitudine millia passuum* CCXL *in latitudinem* CLXXX *patebant.*] Legitur in manuscriptis libris & Gryphiano, *in longitudinem*, nec certè potior est ratio. Cluverius vero observat demendum unum C ut sint tantum CXL, & pro CLXXX ponendum LXXX dempto C. Sed neque sic constabit quæ vera sit mensura Helveticorum finium. Et quoniam multa mentio passuum occurret his in libris, quia passibus Romani locorum spatia metiebantur, ut Græci stadiis, & nos leucis, hoc in loco nonnihil esse scribendum videtur quod cæteris sufficiat. Sunt veteres versus juvandæ memoriæ gratia in hanc rem facti.

Quatuor ex granis digitus componitur unus,

Est quater in pedibus digitus, quater in pede palmus:
Quinque pedes passum faciunt, passus quoque centum
Viginti quinque stadium dant, sed miliare
Octo dabunt stadia: duplicatum da tibi leucam.

Quibus versibus si fides adhibebitur, leuca nostra erit duorum millium passuum. Sed necessitate cogimur in multis locis hunc numerum duplicare, ut scilicet sit IV millium passuum. Multa in hanc rem possunt adduci, sed quia compendio studemus, unus Strabonis locus omnium instar erit. Sic enim ille lib. 4. *Ab Isara ad Viennam Allobrogum metropolim sitam ad Rhodanum stadia sunt trecenta & viginti. Prope verò & supra Viennam est Lugdunum, ubi commiscentur inter se Arar & Rhodanus. Stadia verò ibi sunt circiter ducenta pedestri itinere per Allobrogum terram euntibus, adverso verò flumine navigantibus paulo plus.* Hodie quinque tantum leucarum spatium inter Lugdunum & Viennam esse cognitum est. Sed neq; hic, neq; aliis multis in locis constabit numerorum ratio, etsi quatuor passuum millia leucæ assignaverimus, ut tandem fatendum necesse sit totam illam numerorum rationem cum apud Græcos, tum apud Latinos, turpibus erroribus scatere.

Orge-

rgetorix deligitur: is sibi legationem ad civitates susceptit. In eo iti-
re persuadet Castico Catamantaledis filio, Sequano, [1] cujus pater re-
num in Sequanis multos annos obtinuerat, & [2] à S.P.Q.R. amicus ap-
llatus erat, ut regnum in civitate sua occuparet, quod pater antè ha-
erat: [3] itémque Dumnorigi Æduo, fratri Divitiaci, qui eo tempore
incipatum in civitate sua obtinebat, ac maximè plebi acceptus
at, ut idem conaretur, persuadet: eíque filiam suam in matrimonium
t. [4] Perfacile factu esse illis probat, [4] conata perficere; propterea
ò ipse suæ civitatis imperium obtenturus esset: non esse dubium, quin
rius Galliæ plurimum Helvetii possent: se suis copiis suóque exer-
tu, illis regna conciliaturum confirmat. Hac oratione adducti, [b] in-
r se fidem & jusjurandum dant, &, regno occupato, [5] per tres poten-
ssimos ac firmissimos populos, totius Galliæ sese potiri posse sperant. Ea
es, ut est Helvetiis per indicium enunciata, [6] moribus suis Orgetorigem
vinculis causam dicere coëgerunt. [7] Damnatum pœnam sequi opor-

INTERPRETATIO.

[a] *Demonstrat illis esse facillimum exe-*
ui incæpta.

[b] *Mutuo dant fidem & jusjurandum.*

NOTÆ.

[1] *Cujus pater regnum, &c.*] Ex hoc lo-
o & pluribus aliis patet regna ista in
Gallia non fuisse hæreditaria, quibus ta-
nen filii se privari graviter ferebant. A
opulo dabantur, ut sit verisimile, propter
nstitiæ & fortitudinis opinionem.

[2] *A S. P. Q. R. amicus appellatus fue-*
at.] Quia Romani erant potentes, præ-
idio & honori ducebatur maximo, si quis
orum amicus dicebatur. Hoc videre inde
icet, quod Ptolomæum Auletem regno
ulsum reducendum in regnum censue-
runt, quia paulo ante à Romanis amicus
rat appellatus.

[3] *Itemque Dumnorigi Æduo, fratri Di-*
vitiaci.] Ædui nobilissima & opulentis-
ima Galliæ civitas, quæ totius Galliæ ca-
piendæ occasionem Romanis præbuit. De
Belgis & Celtis res est clara & perspicua,
itémque illam fatetur Eumenius in pane-
gyrico, hoc modo: *Princeps Æduus* [Di-
vitiacus is noster est] *Romam ad Senatum*
venit, scuto innixus peroravit, impetratá-
que ope Romanum exercitum Cæsarémque
eis Rhodanum primus induxit: sed enim
Ædui totum istud, quod Rheno, Oceano, Py-
renæis mon:ibus, cunctis Alpibus continetur,
Romano imperio tradiderunt, hibernis li-
beraliter præbitis, suppeditatis largiter
commeatibus, armis fabricandis, pedestri-
bus equitúmque copiis auxiliaribus: ita
in unam partem sociatis omnibus Celta-
rum Belgarúmque populis, eripuere Barba-
ris quicquid junxere Romanis. Nec per illos solum Celtæ Belgæque Romanis accesserunt, sed & ipsa Narbonensis Gallia; siquidem verum est quod Florus scriptum reliquit, Allobroges & Arvernos bello tentatos & mox domitos, cum adversus eos Æduorum querelæ auxilium & opem Romanorum flagitarent. Unde factum ut soli Gallorum, nomen fraternitatis cum Pop. Romano usurpaverint, teste Tacito lib. annal xi. Inde eodem teste, *primi Ædui Senatorum in urbe jus adepti sunt, datum id fœderi antiquo.* Inde facti reliquis opulentiores, soliquè ipsis prælati Lugdunenses, quia erant Romanorum colonia.

[4] *Conata.*] Hic passivè scribitur, quod rarius.

[5] *Per tres potentissimos populos.*] Sequanos, Helvetios & Æduos. Indicium est detectio alicujus sceleris vel accusatio. Est porro ea res enunciata, quod regnum affectaret; quod tyrannicum in civitate libera.

[6] *Moribus suis.*] qui vigent apud nos, ut capitis postulatis non nisi in carcere se purgare liceat. Causam autem dicere, est subire judicium, & rei cujus sis postulatus reddere rationem.

[7] *Damnatum pœnam sequi oportebat, ut igni, &c.*] Usitatum hoc erat apud Barbaros supplicium, ut passim ex his libris cognoscitur. Sic in hoc libro Valerius Procillus, nihil propius factum est, quam ut igni à Germanis necaretur. Sed & antiquissimum supplicium fuit apud

rebat, ut igni cremaretur. Die constituta caussæ dictionis, [2] Orgetorix ad judicium omnem suam familiam, ad hominum millia decem, undique coëgit; & omnes clientes [1] obæratosque suos, quorum magnum numerum habebat, eodem conduxit: per eos, nè caussam diceret, se eripuit. [b] Quum civitas, ob eam rem incitata, armis jus suum exequi conaretur, multitudinémque hominum ex agris magistratus cogerent, Orgetorix mortuus est: neque abest suspicio, ut Helvetii arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit. Post ejus mortem nihilo minus Helvetii id, quod constituerant, facere conantur, ut e finibus suis exeant. Ubi jam se ad eam rem paratos esse arbitrati sunt, [2] oppida sua omnia, numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata ædificia incendunt: frumentum omne, præter quod secum portaturi erant, comburunt; ut domum reditionis spe sublata, paratiores ad omnia pericula subeunda essent: trium mensium molita cibaria sibi quemque domo afferre jubent. Persuadent [3] Rauracis, & [4] Tulingis, & [5] Latobrigis finitimis, ut eodem usi consilio, oppidis suis vicisque exustis, [6] una cum iis proficiscantur: [7] Boiósque, qui trans Rhenum incoluerant, & in agrum

Interpretatio.

[2] *Orgetorix congregavit undique omne suum mutitium suum, quod erat decem millium hominum in locum, in quo judicium illud exercebatur, jussitque omnes clientes debitoresque suos, quorum magna illi erat copia, in eundem locum convenire.*

b *Cum civitas permota ob id factum pararet persequi jus suum bello.*

Notæ.

Orientales. Ita ob scortationem igni Thamar addicitur in lib. Geneseos, & apud Jeremiam tale supplicium sumptum iri de falsis prophetis prædicitur, & apud Danielem pueri à Chaldæorum rege in fornacem conjiciuntur.

[1] *Obæratosque suos.*] Obærati erant, qui ære alieno obligati erant, ut aliquid operarentur; iique, ut Varro scribit, vindemias & fœnisecia exercebant modico ære conducti, quia magno erant obligati, *Anglicè* Mastals.

[2] *Oppida sua omnia, &c.*] Durum cum sit telum necessitas, hoc sæpe duces usi sunt exemplo, ut Gulielmus ille Normannorum dux, qui cum expeditionem in Anglos suscepit, proprias naves exussit, ut milites domum reditionis spe sublata fortius pugnarent.

[3] *Rauracis.*] Horum caput erat Augusta, qua diruta, sedes Episcopatus ejus in proximam urbem Sequanorum Basiliam translatum est, haud multò ante annum Christi DCCC. Ipsa nunc est tenuis vicus. Rauraci à Sequanis disterminantur amne Byrsa, qui haud amplius quatuor millibus passuum à Basilea, idque paulo supra in Rhenum influit.

[4] *Tulingis.*] Nonnulli existimant Tulingos esse, qui Lotharingi dicuntur. Sed Glareanus Helvetius conjectat esse *Stalingen*, qui ad septentrionem sunt Helvetiis supra Rauracos. Adde quod ii infecta re in suas sedes remigrare à Cæsare jussi sunt.

[5] *Latobrigis.*] Latobrigi ignorantur.

[6] *Una cum iis.*] Una secum posset dici, sed modo absit ambiguum, nihil refert.

[7] *Boiósque.*] Erant hi Gallicæ originis, teste Tacito, qui, de Helvetiis quibusdam, qui in Germaniam penetrârant, & de Bois sic scribit. lib. de morib. Germanorum: *Inter Herciniam sylvam Rhenúmque & Manum amnes, Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens tenuere.* Nec tantum in Germaniam illi penetrârant, sed &, teste Livio, circiter annum urbis conditæ CL. Tarquinio Prisco Romanorum rege, trans Alpes profecti sunt, ibique, teste Plinio, Laudem Pompeiam *Lodi* condiderunt, in Hetruriam pervenerunt, unde incolas expulerunt. Præcipua tamen

[5] Noricum

oricum transierant, Noricámque oppugnárant, receptos ad se socios adsciscunt. [1] Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo exire ent: unum per Sequanos angustum & difficile, inter montem Juram, umen Rhodanum, quo vix singuli carri ducerentur; mons autem simus impendebat, ut facilè perpauci prohibere possent: alterum per vinciam nostram multò facilius atque expeditius, propterea quòd Helorum inter fines, & [3] Allobrogum, qui nuper pacati erant, Rhoda- fluit, isque nonnullis locis vado transitur. Extremum oppidum Allogum est, proximúmque Helvetiorum finibus, [4] Geneva: ex eo op- pons ad Helvetios pertinet. Allobrogibus sese vel persuasuros, quod dum bono animo in populum Romanum viderentur, existimabant, vi coacturos, ut per suos fines eos ire paterentur. Omnibus rebus ad fectionem comparatis, diem dicunt, qua die ad ripam Rhodani omnes veniant. Is dies erat [5] a. d. v. kal. Apr. [6] L. Pisone, A. Gabinio Conbus. Cæsari quum id nuntiatum esset, eos [7] per provinciam nostram facere conari, [8] maturat ab urbe proficisci, & [9] quammaximis itine-

NOTÆ

m sedes intra Apenninum fuit. An n ex Gallia in Germaniam rectà, an talia expulsi eo transierint, & Noriagrum occupaverint, incertum est; quam terram in Gallia ante omnes expeditiones obtinuerint. Plinius certè dunensi Galliæ Boios assignat, sed illqui sua tempestate vivebant, qui conÆduorum, Cæsarisque permissu in partem migraverant, quæ nunc di-, *Bourbonnois.*

Agrum Noricum.] Ager Noricus orib Oeno flumine, Germanicè *Inn*, ad m, usque ad Pannoniam protenditur riorem, à meridie, monte Carvanca inatur & Alpibus ad Italiam usque, ptentrionibus, Danubio. Ex Sexti Breviario cognoscitur esse divisum editerraneum & ripensem, qui ad Danubii. Qui igitur Norimbergam pretantur, non minus errant, quàm Sequanos à Sequana flumine dictos nt.

Erant omnino itinera duo.] Rhelli- Helvetius has angustias à Gallis & anis Clusas appellari scripsit. Glas verò Helvetius & ipse negat esse ntum itinera, & multos patere exibit. Itaque hanc regionem auditu m fuisse notam Cæsari, quam ipse iderit.

Allobrogum.] Allobroges erant parqui nunc dicuntur Sabaudi, partim inates, qui hodie diœcesibus contir Viennæ, Gratianopolis & Genevæ. Horum Metropolis erat Vienna. Nuper pacati dicuntur, quia biennio antè fuerant domiti à C. Pomprino, qui aliàs Pomptinius & Pontinus dicitur.

Geneva.] nunc ad ripam Helvetiorum translata est.

A. d. v. kal. Apr.] xxviii. Martii. Nolim tamen negare propter corruptum Kalendarium alium diem fuisse.

L. Pisone, A. Gabinio Coss.] Qui Julio Cæsari & M. Bibulo in consulatum successerant, ann. ab urbe condita DCXCVI.

Per provinciam.] Ea erat provincia Galliæ Narbonensis, quæ jampridem erat in Romanorum potestate, & à Geneva Narbonem usque pertinebat, Pyrenæisque montibus claudebatur.

Maturat ab urbe proficisci.] Proficiscitur, quia Gallia provincia cum Illyrico erat ei attributa.

Quammaximis itineribus.] Plutarchus in Cæsare scripsit octo dierum spatio tantum ipsi confectum. CC leucæ sunt ad Genevam ab urbe Roma. Itaque si quatuor millia passuum leucam efficiunt, ut supra docuimus, confecit singulis diebus XXV leucas. Quod ipsum testatur Suetonius in Cæsare: *Longissimas vias incredibili celeritate confecit expeditus, meritoria rhedâ centena millia passuum in singulos dies.* Porro Gallia ulterior alio nomine Transalpina dicitur, quæ Romanis in Italia positis, trans Alpes est.

ribus

ribus poteſt, in Galliam ulteriorem contendit, & ad Genevam perve
[1] Provinciæ toti quammaximum militum numerum imperat. Erat o
in Gallia ulteriore [2] legio una. Pontem, qui erat ad Genevam, jube
cindi. Ubi de ejus adventu Helvetii certiores facti ſunt, legatos ad e
mittunt nobiliſſimos civitatis; cujus legationis Numeius & Verodo
principem locum obtinebant: [3] qui dicerent ſibi eſſe in animo, ſine
maleficio iter per Provinciam facere, propterea quòd aliud iter habe
nullum: rogare, ut ejus voluntate id ſibi facere liceat. Cæſar, quod
moria tenebat [4] L. Caſſium Conſulem occiſum, exercitúmque ejus
Helvetiis pulſum & [5] ſub jugum miſſum, concedendum non puta
neque homines inimico animo, data facultate per Provinciam itineris
ciundi, temperaturos ab injuria & maleficio exiſtimabat: tamen ut ſp
um intercedere poſſet, dum miſites, quos imperaverat, convenirent, le
tis reſpondit, diem ſe ad deliberandum ſumpturum: ſi quid vellent,
Idus Aprilis reverterentur. Interea ea legione, quam ſecum habebat,

NOTÆ.

[1] *Provinciæ toti quammaximum, &c.*] Non tam Galliam Romani, quam Galli ipſi ceperunt: cum enim tantum quatuor legiones a Republica accepiſſet, ſex Gallico delectu ab ipſo Cæſare conſcriptæ ſunt. Equitatus ejus totus erat Gallicus. Itaque Alaudam illam genere & nomine Gallicam totam poſtea civitate donavit.

[2] *Legio.*] a legendo dicta, quod legantur milites in delectu, teſte Varrone lib. 4. de lingua Latina, cujus varius fuit pro temporum varietate numerus. Prima legio ſub Romulo fuit trium millium peditum & trecentorum equitum: mille enim homines ex ſingulis tribubus legebat, quæ tribus, tres tantum erant eo tempore. Cum verò à Floro Tullus Hoſtilius omnis militaris diſciplinæ, artiſque bellandi conditor eſſe ſcribatur, ſtatímque à Regibus ejectis apud Dionyſium Halicarnaſſeum à P. Valerio Publicola ſcripra prodatur quatuor millium, conjectura eſt non levis ab illo Rege auctam in hunc numerum excreviſſe. Livius lib. 42. ſic ſcribit: *Id pr. ejus provinciæ Macedoniæ datum, quod cum alterius Conſulis legionibus quina millia & duceni equites ex veteri inſtituto darentur in legiones ſingulas, in Macedoniam ſena millia peditum ſcribi juſſa, equites treceni æqualiter in ſingulas*; lib. vero VII. ait IV. millium & ducentorum peditum fuiſſe; & lib. VIII. ait quinis millibus peditum, & trecenis equitibus conſtitiſſe. Polybius verò numerum facit ampliorem. Videtur tempore C ris fuiſſe non magna.

[3] *Qui dicerent ſibi eſſe in animo.*] M ſes hoc ipſum Idumæis promiſit, cum n ſariò per illorum fines ſibi eſſet tranſ dum. Hoc idem Dercyllydas Lacede nius per fines amicorum fecit, teſte X phonte, hoc Agis Lacedæmonius Pelo neſiis præſtitit, non ſine admiration bium, ut narrat Plutarchus: exempl ejus rei quamvis pauca, nonnulla t extant. Moyſi promittenti credendum quia ſanctus vir; non barbaris, quos n rex, nulla continebat diſciplina, quíque tiquitus præterea inimico erant in R nos animo. Eventus conſilium Cæ probavit: nec enim aut Æduis aut tum clientibus pepercerunt.

[4] *L. Caſſium Conſulem.*] De L. Caſſio tat hiſtoria in Appiano & apud Oro lib. 16. c. 17. Florus in epitome 65 ſcribit, milites, qui ex eâ clade ſuper rant, obſidibus & dimidia rerum om parte, ut incolumes dimitterentur, hoſtibus pactos eſſe. Porro ille Conſul erat anno urbis conditæ IↃCXLVII.

[5] *Sub jugum miſſum.*] Hoc modo jugum mittebantur. Fixis in terram duobus, ſuper eas tertia ligabatur: victi hoſtes diſcingebantur, & ſub illa cincti, inermeſque tranſire cogeba Unde ſubjugare dictum pro debe Hunc morem deſcribit T. Livius ubi de Æquis loquitur.

litibu

ísque, qui ex Provincia convenerant, à lacu Lemano, quem flumen
danum influit, ad montem [1] Juram, qui fines Sequanorum ab Hel-
dividit, millia passuum decem novem, murum, in altitudinem pedum
ecim, fossámque perducit. Eo opere perfecto, præsidia disponit, ca-
communit, quò facilius, si se invito transire conarentur, prohiberi
nt. Ubi ea dies, quam constituerat cum legatis, venit, & legati ad eum
terunt; negat se more & exemplo populi Romani posse iter ulli per
inciam dare: & si vim facere conentur, prohibiturum ostendit. Hel-
ea spe dejecti, navibus junctis, [2] ratibusque compluribus factis alii;
vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnunquam in-
u, sæpius noctu, si perrumpere possent, conati, operis munitione, &
um concursu, & telis repulsi, hoc conatu destiterunt. Relinqueba-
una per Sequanos via, qua Sequanis invitis propter angustias ire non
rant. Iis quum sua sponte persuadere non possent, legatos ad Dum-
gem Æduum mittunt, ut eo deprecatore à Sequanis hoc impetrarent.
nnorix gratia & largitione apud Sequanos plurimum poterat, & Helve-
rat amicus, quod ex ea civitate Orgetorigis filiam in matrimonium
erat; & cupiditate regni adductus, novis rebus studebat, & quam-
imas civitates suo sibi beneficio habere obstrictas volebat. Ita-
rem suscipit; & à Sequanis impetrat, ut per fines suos Helvetios
patiantur; obsidésque uti inter sese dent, perficit: Sequani, ne
ere Helvetios prohibeant: Helvetii, ut sine maleficio & injuria
seant. Cæsari nuntiatur, Helvetiis esse in animo per agrum Se-
norum & [3] Æduorum iter in [4] Santonum fines facere, qui non
è à [5] Tolosatium finibus absunt, quæ civitas est in Provincia.
i fieret, intelligebat magno cum Provinciæ periculo futurum, ut
nines bellicosos, populi Romani inimicos, locis patentibus, maxi-
que frumentariis finitimos haberet. Ob eas causas ei muni-
i, quam fecerat, [6] T. Labienum Legatum præfecit: ipse in Ita-

NOTÆ.

Montem Juram.] De Jura monte su-
dictum est. Frustra quærunt docti re-
as, quasi non hæ studiosè tanquam
edimenta viarum dirutæ sint.

Ratibúsque compluribus factis.] Rates,
l. **Float-boats of timber**, quod pri-
navigii genus fuit, antequam essent
s inventæ, teste Plinio lib. 7. & Dio-
lib. 5. Bibliothecæ.

Æduorum.] De Æduis suprà, quo-
nunc urbs Augustodunum, *Autun.*

Santonum.] Santones, *Saintonge*,
um urbs Mediolanum Santonum,
tes.

Tolosatium.] Tolosates, Plinio Tolo-
colonia Galliæ Narbonensis Tecto-
m fuit, exinde regni Gothorum ca-
nunc Parlamento nobilitata, *Toulouse.*

[6] T. *Labienum Legatum præfecit.*] Legatus à legando dictus, quod olim à Senatu legaretur ad ducem consulendi potius quàm imperandi gratia. Erat autem Imperatoris vicarius. Magna legati potestas erat, quamdiu aberat Imperator, Imperatori verò præsenti obnoxia. Ut plurimum tot erant legati quot legiones, quibus singuli attribuebantur, aliquando tamen plures aut pauciores. Si quid ab ipsis, absente Imperatore, gereretur, Imperatori ascribebatur, utpote gestum ejus auspiciis. Itaque eædem Tigurini, Helvetiorum pagi, sibi adscribit Cæsar, tametsi illum cecidisset Labienus legatus. Hic porro Labienus, orto civili bello, Pompeii partes amplexus est, factúsque est Cæsari infensissimus.

liam

liam magnis itineribus contendit, duásque ibi legiones conscribit, tres, quæ circum [1] Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit: & proximum iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quin legionibus ire contendit. Ibi [2] Centrones, & [3] Garoceli, & [4] Caturi locis superioribus occupatis, itinere exercitum prohibere conan Compluribus his præliis pulsis, ab [5] Ocelo, quod est [6] citerioris Pro ciæ extremum, in fines [7] Vocontiorum [8] ulterioris Provinciæ, die se mo pervenit: inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in [9] Segu nos exercitum ducit. Hi sunt extra provinciam trans Rhodanum pr Helvetii jam per angustias & fines Sequanorum suas copias transdu rant, & in Æduorum fines pervenerant, eorúmque agros populaban Ædui, quum se suáque ab his defendere non possent, legatos ad C sarem mittunt rogatum auxilium: ita se omni tempore de populo R mano meritos esse, ut penè in conspectu exercitus nostri, agri vas liberi eorum in servitutem abduci, oppida expugnari non debuer [10] Eodem tempore, quo Ædui, [11] Ambarri quoque [12] necessarii & c sanguinei Æduorum, Cæsarem certiorem faciunt, sese depopul agris non facilè ab oppidis vim hostium prohibere. Item Allobro qui trans Rhodanum vicos possessionésque habebant, fuga se ad Ca rem recipiunt, & demonstrant sibi, præter agri solum, nihil esse relic Quibus rebus adductus Cæsar, non expectandum sibi statuit, d omnibus fortunis sociorum consumptis, in Santones Helvetii pervenis

NOTÆ.

[1] *Aquileiam.*] Aquileia prope Venetias, nunc est diruta, quam calamitatem videtur illi attulisse Attila, ea post triennem obsidionem potitus.

[2] *Centrones.*] In Alpibus Graiis, ut placet Ptolemæo. Eorum urbs Axima & Forum Claudii. Axima nunc pagus, *Esmes*, aut *Aime*. Forum Claudii postea causa nescio qua Darentasia dicta. Unde & regio. Quæ urbs postea facta metropolis, habet sub se Sedunum & Augustam. Nunc à veteri aliquo monasterio, *Monstiers en Tarentaise.*

[3] *Garoceli.*] Sunt Mauriennenses, *Val de Morienne.*

[4] *Caturiges.*] Sunt in Alpibus Cottiis, non Graiis; ut censet Ptolemæus; ut vero legitur apud Iuvenc., non ita. Eorum caput Eboredunum, *Embrun.* Est & Brigantio & Caturigomagus, jam inde à Plinii tempore in Alpibus Cottiis. Postea sunt urbes illæ cum Rame Alpibus maritimis adscriptæ. Caturigæ, nunc *Chorges.*

[5] *Ocelo.*] Oceluseſt, *Oux*, alio nomine *Exilles.*

[6] *Citerioris provinciæ.*] Galliam intelligit, quæ cis Alpes Romanis erat posita, ideóque Cisalpina alio nomine dicebatur.

[7] *Vocontiorum.*] Vocontii sunt p ubi Dea Vocontiorum, *Die*, & V *Vaison*, in ea parte Galliæ quæ nunc tur, *Provence*, inter Isaram & Rh num, Ptolemæo.

[8] *Ulterioris Provinciæ.*] Erat G ultra Alpes Romanis posita, ideóque T salpina alio nomine dicta. Utraque citerior & ulterior erat Cæsari à po Romano attributa.

[9] *Segusiani.*] Segusiani sunt, ubi modum positum fuit Lugdunum, Plinio. De Allobrogibus dictum supr

[10] *Eodem tempore quo Ædui.*] Nul exemplar vetus hanc lectionem ha Videndum ne, *quo Ædui*, sit aliq interpretamentum, quod in textum i serit. Jam id Ciceronio annotatum

[11] *Ambarri.*] Ignorantur. Inter Æ & Allobroges siti videntur.

[12] *Necessarii.*] Necessarii dicuntur quos necessaria officia conferuntur, propter affinitatem, sive cognation sive amicitiam, sive hospitium, sive periora accepta beneficia.

[1] Flu

men est Arar, quod per fines Æduorum & Sequanorum in Rhoda-
influit incredibili lenitate, ita ut oculis, in utram partem fluat,
cari non possit. Id Helvetii ratibus ac [2] lintribus junctis transibant.
per exploratores Cæsar certior factus est, tres jam copiarum par-
Helvetios id flumen traduxisse, quartam verò partem citra flumen
rim reliquam esse; [3] de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris
ectus ad eam partem pervenit, quæ nondum flumen transierat.
impeditos & inopinantes aggressus, [4] magnam partem eorum con-
; reliqui sese fugæ mandârunt, atque in proximas silvas abdiderunt.
pagus appellabatur Tigurinus: nam omnis civitas Helvetia [7] in qua-
pagos divisa est. Hic pagus unus quum domo exisset, patrum nostro-
memoria L. Cassium Consulem interfecerat, & ejus exercitum sub
m miserat. Ita sive casu, sive consilio Deorum immortalium, quæ
civitatis Helvetiæ insignem calamitatem populo Romano intulerat,
princeps pœnas persolvit. Qua in re Cæsar non solùm publicas, sed
m privatas injurias ultus est, [8] quod ejus soceri L. Pisonis avum, L.

Interpretatio.

Ea prima dedit pœnas.

NOTÆ.

Flumen est Arar.] Primus omnium
nianus Marcellinus, qui circa annum
sti CCCLXXX. vivebat, Saconam
t. Jure per Sequanorum & Æduorum
fluere dicitur quos dividit, *la Saone.*
Lintribus.] Lintres ex cava arbore
. Unde Virg. 1. Georg.

——————*cavat arbore lintres.*

oxyli nomine græco dicuntur: quam
hoc modo describit Veget. lib. 3. c. 7.
modum repertum est, ut monoxylos, hoc
aulò latiores scaphulas ex singulis tra-
excavatas, pro genere ligni & sub-
ate levissima, carpentis secum portet
citus. Monoxylis etiam lintribus Pli-
lib. 6. dicit vehi piper Becaren. qui
us est Indiæ. Livius dec. 3. lib. 1.
áque alias primùm Galli inchoantes
bant ex singulis arboribus.

De tertia vigilia.] Media nocte. Nox
n in partes quatuor dividebatur, quæ
bantur vigiliæ: & Polyænus quidem
c pugnam νυκτομαχίαν appellat. Tertia
m vigilia dicitur media nox. Prima
lia ab occasu solis usque ad id spati-
quod medium est inter occasum solis
ediam noctem; Secunda vigilia erat
o tempore usque ad mediam noctem;
tia vigilia, à media nocte usque ad id
ium, quod medium est inter mediam
em & solis exortum: Inde quartæ
liæ erat initium, & ad ortum usque
solis producebatur. Clepsydris autem illa spatia à Primipilo discernebantur, quæ vascula erant, mensuræque ex aqua, quarum artificium pete ex Vitruvio. Earum vigiliarum signum tubâ dabatur. De quibus vide plura apud Veget.

Eos impeditos & inopinantes aggressus.] Vegetius lib. 3. c. 7. *Instantes adversarii ad transitus fluminum insidias, vel superventus facere consueverunt.*

Magnam partem eorum concîdit.] Non ipse quidem, sed Labienus, ut prodidit memoriæ Plutarchus. Verùm quia à legato suo & auspiciis suis res gesta, eam sibi more Romanorum adscribit.

Is pagus.] Hoc vicus & pagus interest, quòd vicus sit villarum seu ædium rusticarum absque mœnibus conjunctio; pagus verò villarum societas, ditio, ager, qui multis vicis constat. Festus dicit ἀπὸ τῆς πηγῆς, dici, quòd ejusdem fontis aqua uterentur. Hic autem pagus videtur esse, *Zurich*, non constat tamen.

In quatuor pagos.] Id est, in quatuor partes. Plutarchus in Numa, Εἰς μέρη τρία χώραν διεῖλεν, ἃ πάγους προσηγόρευσε, *In partes regionem divisit, quas pagos appellavit.*

Quod ejus soceri L. Pisonis, &c.] Cæsar enim Calpurniam, L. Pisonis sibi in consulatu successuri filiam, uxorem duxerat.

Pisonem

Piſonem Legatum, Tigurini eodem prælio, quo Caſſium, interfecer
Hoc prælio facto, reliquas copias Helvetiorum ut conſequi poſſet, p
tem in Arare faciendum curat, atque ita exercitum tranſducit. Helv
repentino ejus adventu commoti, quum id quod ipſi diebus xx ægerri
confecerant, ut flumen tranſirent, illum uno die feciſſe intelligerent, l
tos ad eum mittunt: cujus legationis Divico Princeps fuit, [1] qui b
Caſſiano dux Helvetiorum fuerat. Is ita cum Cæſare egit: ſi pacem po
lus R. cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros, atque ibi futuros H
vetios, ubi Cæſar conſtituiſſet, atque eſſe voluiſſet: ſin bello perſequi p
ſeveraret, reminiſceretur & veteris incommodi populi R. & priſtinæ v
tutis Helvetiorum: [2] quod improviſo unum pagum adortus eſſet, qu
ii, qui flumen tranſiſſent, ſuis auxilium ferre non poſſent; nè ob eam re
aut ſuæ magnopere virtuti tribueret, aut ipſos deſpiceret. Se ita à pa
bus majoribuſque ſuis didiciſſe, [3] ut magis virtute, quàm dolo conten
rent, aut inſidiis niterentur. [4] Quare nè committeret, ut is locus, ubi c
ſtitiſſent, ex calamitate populi R. & internecione exercitus nomen cape
ac memoriam proderet. His Cæſar ita reſpondit: [6] Eò ſibi minus du
tationis dari, quod eas res, quas legati Helvetii commemorâſſent, me
ria teneret: atque eò gravius ferre, quò minus merito populi R. accidi
qui ſi alicujus injuriæ ſibi conſcius fuiſſet, non fuiſſe difficile cavere:
eo deceptum, quod neque commiſſum à ſe intelligeret, quare time
neque ſine cauſa timendum putaret. [7] Quod ſi veteris contumeliæ o
viſci vellet; num etiam recentium injuriarum, quod eo invito iter per P
vinciam per vim tentâſſent, quod Æduos, quod Ambarros, quod A
broges vexâſſent, memoriam deponere poſſet? Quod ſua victoria tam
ſolenter gloriarentur, quódque tam diu ſe impunè tuliſſe injurias ad

NOTÆ.

[1] *Qui bello Caſſiano.*] Bellum Caſſianum eſt bellum Helveticum, quo victus eſt Caſſius; more Romanorum ſcilicet, qui bellum victi nomine appellant, puta Jugurthinum, *&c.*

[2] *Quod improviſò unum pagum adortus eſſet.*] Deſideratur viciſſet; ſed εὐφημίας χάριν, & cunctatus cladem fateri, maluit ſic loqui.

[3] *Ut magis virtute.*] Hirtius in lib. de Bello Afric. *Galli homines aperti, minimèque inſidioſi, qui per virtutem, non per dolum dimicare conſueverunt.*

[4] *Quare ne committeret.*] Et hoc eſt quod Diodorus de Gallis prodidit, plurima jactanter in ſuam laudem & exterorum contemptum dicere, minacéſque eſſe & detractores, ſuique opinione inflatos.

[5] *Ac memoriam proderet.*] Sic Cic. in Verre, *Imagines ad memoriam prodendam.* Sic Cannæ, ſic Thraſymenus lacus cladem Romanorum prodiderunt. Opt græcus Interpres: Μίπως οὖτος ἐν ὃ τόπος παρολιθρίας μνημεῖον εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον ὑπολειφθῇ.

[6] *Eò ſibi minus dubitationis dari.*] principium orationis ſive reſponſionis ſaris, illi parti legati Helvetii reſpondet, qua habetur: *Sin bello perſequi perſeveret, reminiſceretur veteris incommodi puli R.* quaſi diceret non dubitaturum Helvetios bello perſequi, aut deſitur propter memoriam illius cladis; quia memoria revocabat in animum cæſos iſſe Romanos, non quia magis imbe Helvetiis, ſed quia minus cauti. Opt græcus Interpres: Τὰ ὑπὸ σε ἐνδοξα μνήμης ἔχοντα ἧττον ἀπορροῦμεν, *minus ſo ſolliciti quòd meminerimus.*

[7] *Quod ſi veteris contumeliæ obli vellet.*] Videndus Appianus, epitome viana & Oroſius.

rarent

ntur, eodem pertinere. [1] Consuêsse enim Deos immortales, quò gra- homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum sci velint, his secundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem cedere. Cum ea ita sint, tamen si obsides ab iis sibi dentur, [2] uti ea, polliceantur, facturos intelligat; & si Æduis de injuriis, quas ipsis ipsque eorum intulerint, item si Allobrogibus satisfaciant, sese cum acem esse facturum. Divico respondit: Ita Helvetios à majoribus suis tutos esse, uti obsides accipere, non dare consueverint: ejus rei po- m R. esse testem. Hoc responso dato, discessit. Postero die castra ex oco movent. Idem Cæsar facit, [3] equitatúmque omnem ad numerum tuor millium, quem ex omni Provincia, & Æduis, atque eorum so- coactum habebat, præmittit; qui videant, quas in partes hostes iter ant: qui cupidiùs novissimum agmen insecuti, [4] alieno loco cum equi- Helvetiorum prælium committunt, & pauci de nostris cadunt. Quo lio sublati Helvetii, quod quingentis equitibus tantam multitudinem itum propulerant, audaciùs subsistere, nonnunquam ex novissimo ine prælio nostros lacessere cœperunt. Cæsar suos à prælio continebat, atis habebat in præsentia hostem rapinis, pabulationibus, populationi- que prohibere. Ita dies circiter quindecim iter fecerunt, uti inter no- mum hostium agmen, & nostrum primum, non amplius quinis aut s millibus passuum intereesset. [4] Interim quotidie Cæsar Æduos fru- tum, quod essent publicè polliciti, flagitare. Nam propter frigora, d Gallia sub Septentrionibus, ut ante dictum est, posita est, non modò nenta in agris matura non erant, sed nè pabuli quidem satis magna ia suppetebat. Eo autem frumento, quod flumine Arare navibus sub- erat, propterea minùs uti poterat, quod iter ab Arare Helvetii averte- t, à quibus discedere nolebat. Diem ex die ducere Ædui, conferri, portari, adesse dicere. Ubi se diutius duci intellexit, & diem instare, o die frumentum militibus metiri oporteret; convocatis eorum Prin- bus, quorum magnam copiam in castris habebat, in his Divitiaco &

Interpretatio.

Ineunt certamen cum equitibus Helvetiorum iniquo loco.

NOTÆ.

Consuêsse enim Deos immortales.] Va- Max. lib. 1. c. 11. *Lento enim gradu indictam sui divina procedit ira, tar- témque supplicii gravitate compensat.*

Uti ea quæ polliceantur.] Nempe se in ea parte, ubi Cæsar constituerit.

Equitatúmque omnem.] Romanorum copiæ erant pedestres, nec equitatu ant. Ea porro provincia, quam com- orat, est provincia Galliæ Narbo- sis.

4 Interim quotidie Cæsar, &c.] Vegetius lib. III. c. III. *Ut pabula, frumentum, cæteræque annonariæ species, quas à provincialibus consuetudo depoſcit, maturiùs exigantur.*

5 Quo die frumentum, &c.] Non enim militibus Romanis panis coctus, sed frumentum dabatur; ipsi milites suum panem coquebant. Qui mos postea cum disciplina militari pariter exolevit, ut patet cùm ex multis, tum ex Sallustio.

Lisco

Liſco, qui ſummo magiſtratu præerat, (quem [1] Vergobretum appel
Ædui, qui creatur annuus, & vitæ neciſque in ſuos habet poteſtat
graviter eos accuſat, quòd, quum neque emi, neque ex agris ſumi po
tam neceſſario tempore, tam propinquis hoſtibus, ab iis non ſublev
præſertim cùm magna ex parte, eorum precibus adductus bellum ſu
perit: multò etiam gravius, quod ſit deſtitutus, queritur. Tum dem
Liſcus oratione Cæſaris adductus, quod antea tacuerat, proponit;
nonnullos, quorum auctoritas apud plebem plurimùm valeat, qui p
vati plus poſſint, quàm ipſi magiſtratus: hos ſeditioſa atque impr
oratione multitudinem deterrere, ne frumentum conferant; quod p
ſtare dicant, ſi jam principatum Galliæ obtinere non poſſint, Gallo
quàm Romanorum imperia perferre: neque dubitare debeant, qui
Helvetios ſuperaverint Romani, unà cum reliqua Gallia Æduis lib
tatem ſint erepturi: ab iiſdem noſtra conſilia, quæque in caſtris ge
tur, hoſtibus enuntiari: hos à ſe coërceri non poſſe: quin etiam, qu
neceſſario rem Cæſari enuntiârit, intelligere ſe, quanto id cum perio
culo fecerit; & ob eam cauſſam, quamdiu potuerit, tacuiſſe. Cæ
hac oratione Liſci Dumnorigem Divitiaci fratrem deſignari ſentieb
ſed quod pluribus præſentibus eas res jactari nolebat, celeriter conc
um dimittit, Liſcum retinet; quærit ex ſolo ea, quæ in conventu di
rat. Dicit liberiùs, atque audaciùs. Eadem ſecretò ab aliis reperit
vera: ipſum eſſe Dumnorigem ſumma audacia, magna apud pleb
propter liberalitatem gratia, cupidum rerum novarum, complures
nos [2] portoria, reliquáque omnia Æduorum vectigalia parvo pretio
dempta habere; propterea quod [3] illo licente, contra liceri audeat nem
his rebus & ſuam rem familiarem auxiſſe, & facultates ad largiend
magnas comparâſſe: magnum numerum equitatus ſuo ſumptu ſemp
alere, & circum ſe habere: neque ſolùm domi, ſed etiam apud finitim
civitates largiter poſſe: atque hujus potentiæ cauſſa, matrem in [4] Bi
rigibus, homini illic nobiliſſimo ac potentiſſimo [5] collocâſſe: ipſum

INTERPRETATIO.

a *Et eum eſſe potentiſſimum, non tantum apud ſuos, ſed etiam in civitatibus proxim*

NOTÆ.

[1] *Vergobretum.*] Hodie Magiſtratus Auguſtoduni, quod Heduorum eſt caput & in biennium eligitur, *Vierg* dicitur; quo nomine in tota Gallia nullus alius inſignitur, ut antiqui nominis media pars remanſiſſe videatur.

[2] *Portoria.*] Portorium eſt propriè merces, quæ dabatur portitoribus: portitor autem eſt is, qui homines de citeriore ripa in ulteriorem traducit. *Secundò.* Portorium dicitur vectigal, quia in tranſitu fluminis pendebatur.

[3] *Illo licente.*] Liceri eſt pretium pro ea re offerre, quam velis emere. Duas ob cauſas Gallorum principes viri, munia publicanorum exercebant, quia, cùm potentiores aliis eſſent, facilè ad ſe, quod quiſtuoſiſſimum erat, traducebant, & populus illis libentius adjudicabat, quia ſecus vectigalibus cavebatur, dum erant copioſi, qui damnum, ſi quod eſſet, ſtare poterant.

[4] *In Biturigibus,*] Cubis ſcilicet, *Bi* ut videtur; alii enim Bituriges Vi *Bourdeaux.*

[5] *Collocâſſe.*] Sic Scævola *in lege X Pater virginem filiam nuptum collocav* Sic alii Juriſconſ. Papinianus & Paulus.

Helve

Helvetiis uxorem habere: sororem ex matre, & propinquas suas nu-
dum in alias civitates collocâsse: [a] favere & cupere Helvetiis, propter
eam affinitatem: odisse etiam suo nomine Cæsarem & Romanos, quòd
eorum adventu potentia ejus diminuta, & Divitiacus frater in antiquum
eorum gratiæ atque honoris sit restitutus: si quid accidat Romanis, 5
omnem in spem regni per Helvetios obtinendi venire: [b] imperio po-
tiri R. non modò de regno, sed etiam de ea, quam habeat, gratia despe-
rare. Reperiebat etiam Cæsar inquirendo, quod prælium equestre
adversum paucis antè diebus esset factum, initium ejus fugæ à Dum-
norige, atque ejus equitibus factum esse; (nam equitatu, quem auxi- 10
lio Cæsari Ædui miserant, Dumnorix præerat) eorúmque fuga reli-
quum esse equitatum perterritum.

XIX. Quibus rebus cognitis, quum ad has suspiciones certissimæ res
accederent: quòd per fines Sequanorum Helvetios traduxisset: quòd
obsides inter eos dandos curâsset: quòd ea omnia non modò injussu suo 15
& civitatis, sed etiam inscientibus ipsis fecisset: quòd à magistratu
suorum accusaretur: satis esse causæ arbitrabatur, quare in eum aut
ipse animadverteret, aut civitatem animadvertere juberet. His omni-
bus unum repugnabat, quòd Divitiaci fratris summum in populum R.
studium, summam in se voluntatem, egregiam fidem, justitiam, tem- 20
perantiam cognoverat. Nam, ne ejus supplicio Divitiaci animum offen-
deret, verebatur. Itaque prius quàm quidquam conaretur, Divitiacum
ad se vocari jubet, & quotidianis interpretibus remotis, per C. Vale-
rium Procillum, principem Galliæ Provinciæ, familiarem suum, cui
summam rerum omnium fidem habebat, cum eo colloquitur: simul 25
commonefacit, quæ ipso præsente in concilio Gallorum de Dumnorige
sint dicta, quæ separatim quisque de eo apud se dixerit: petit atque
contendit, ut sine ejus offensione animi, vel ipse de eo, causa cognita,
quid sentiat, vel civitatem statuere jubeat.

XX. Divitiacus multis cum lacrymis Cæsarem complexus obse- 30
crare cœpit, ne quid gravius in fratrem statueret: scire se illa esse
vera, nec quenquam ex eo plus, quàm se, doloris capere; [c] propterea
quòd quum ipse gratia plurimùm domi, atque in reliqua Gallia,
maximum propter adolescentiam posset, per se crevisset; [2] qui-
bus opibus ac nervis, non solum ad minuendam gratiam, sed pene 35

INTERPRETATIO.

[a] *Studere & bene velle Helvetiis ob eam affinitatem.*

[b] *Populo Romano rerum potiente, non posse desperare de regno, rerum de illa tanta autoritate, qua valent.*

[c] *Quia ille auctus esset sua opera, cum ipse haberet magnam autoritatem in sua civitate, atq; in cætera Gallia; ille verò nullam ob suam juventutem.*

NOTÆ.

[1] *Nam equitatu, &c.*] Gellius: *Bene legitur equitatu, & volunt illud* i *superfluum esse ablativi casu. Sic Cæsar in Anti-catone, Nam superbiæ dominaque*: & Virg. *Nec te aspectu nè subtrahe nostro.*

[2] *Quibus opibus ac nervis.*] Sic dicuntur vires, comparatione ducta ab animalium corporibus, quorum vires in nervis consistunt.

ad perniciem ſuam uteretur: ſeſe tamen & amore fraterno, & exiſtimatione vulgi commoveri: quod ſi quid ei à Cæſare gravius accidiſſet, cui ipſe eum locum amicitiæ apud eum teneret, neminem exiſtimaturum non ſua voluntate factum: qua ex re futurum, uti totius Galliæ animi à ſe averterentur. Hæc quum pluribus verbis flens à Cæſare peteret, Cæſar ejus dextram prehendit: conſolatus rogat finem orandi faciat tanti ejus apud ſe gratiam eſſe oſtendit, uti ut Reip. injuriam, & ſuum dolorem ejus voluntati, ac precibus condonet. Dumnorigem ad ſe vocat, fratrem adhibet: quæ in eo reprehendit, oſtendit: quæ ipſe intelligit, quæ civitas queratur, proponit: monet, ut in reliquum tempus omnes ſuſpiciones vitet; præterita ſe Divitiaco fratri condonare dicit. Dumnorigi cuſtodes ponit, ut, quæ agat, quibuſcum loquatur, ſcire poſſet.

XXI. Eodem die ab exploratoribus certior factus hoſtes ſub montem conſediſſe, millia paſſuum ab ipſius caſtris octo: qualis eſſet natura montis, & qualis in circuitu adſcenſus, qui cognoſcerent, miſit: renunciatum eſt facilem eſſe. De tertia vigilia T. Labienum legatum [1] Prætore cum duabus legionibus, & iiſdem ducibus, qui iter cognoverant, [2] ſummum jugum montis adſcendere jubet: quid ſui conſilii ſit, oſtendit. Ipſe de quarta vigilia eodem itinere, quo hoſtes ierant, ad eos contendit, equitatumque omnem ante mittit. P. Conſidius, qui militaris peritiſſimus habebatur, & in exercitu [3] L. Syllæ, & poſtea [4] M. Craſſi fuerat, cum exploratoribus præmittitur.

XXII. Prima luce, quum ſummus mons à T. Labieno teneretur, ipſe hoſtium caſtris non longius mille & quingentis paſſibus abeſſet; neque poſtea ex captivis comperit, aut ipſius adventus, aut Labieni, cognitus eſſet. [a] Conſidius equo admiſſo ad eum accurrit: dicit montem, quem à Labieno occupari voluerit, ab hoſtibus teneri: id ſe à Gallicis armis atque inſignibus cognoviſſe. Cæſar ſuas copias in proximum collem ſubducit, aciem inſtruit. Labienus, ut erat ei præceptum à Cæſare, nè prælium committeret, niſi ipſius copiæ prope hoſtium caſtra viſæ eſſent, ut undique uno tempore in hoſtes impetus fieret; monte occupato, noſtros exſpectabat prælióque abſtinebat. Multo denique die per exploratores cognovit,

INTERPRETATIO.

[a] *Conſidius advolat ad ipſum equo incitato.*

NOTÆ.

1 *Pro Prætore.*] Alii legunt propere, alii vero pro Prætore, ut videatur extraordinaria poteſtas illi data. Sic apud Romanos fieri ſolitum, cum, abſente Magiſtratu, cui erat Provincia decreta, ejus legati cum Imperio ad rem gerendam mitterentur: quod ex aliquot denariis probatur, in quibus legati pro Prætore dicuntur, quos Flavius Urſinus commemorat.

2 *Summum jugum.*] Sic dicitur quod jungatur, & in arcum curvetur. Propriè circumen montis. Aliæ ſunt ejus vocis ſignificationes tropicæ, & ab hac primâ deductæ.

3 *L. Syllæ.*] Lucius Cornelius Sylla patricio genere natus, multa bella externa civilia geſſerat, quæ require apud Plutarchum in ejus vita.

4 *M. Craſſi.*] Marcus Craſſus omnium Romanorum ditiſſimus, qui à Parthis occiſus. Ejus pariter res geſtas vide apud eundem Plutarchum & Appianum in lib. de bello civili, item in Parthico.

mon

ontem à ſuis teneri, & hoſtes caſtra moviſſe, & Conſidium timore
territum, quod non vidiſſet, pro viſo ſibi renuntiaſſe. Eo die quo
nſuêrat intervallo, hoſtes ſequitur, & millia paſſuum tria ab eorum
ſtris caſtra ponit.

XXIII. Poſtridie ejus diei, quod omninò biduum ſupererat, quum
ercitu frumentum metiri oporteret, & quod à [1] Bibracte oppido Æ-
orum longè maximo ac copioſiſſimo, non amplius millibus paſſuum
tu aberat, rei frumentariæ proſpiciendum exiſtimavit: & iter ab
lvetiis avertit, ac Bibracte ire contendit. Ea res per fugitivos [2] L. Æ-
lii, Decurionis equitum Gallorum, hoſtibus nuntiatur. Helvetii, ſeu
òd timore perterritos Romanos diſcedere exiſtimarent, eò magis, quod
die ſuperioribus locis occupatis, prælium non commiſiſſent; ſive quod
rumentaria intercludi poſſe confiderent, commutato conſilio, atque i-
ere converſo, noſtros à noviſſimo agmine inſequi, ac laceſſere cœperunt.

XXIV. Poſtquam id animadvertit, copias ſuas Cæſar in proximum
llem ſubducit, equitatumque, qui ſuſtineret hoſtium impetum, miſit.
ſe interim in colle medio triplicem aciem inſtruxit legionum quatuor
veteranarum, ita uti ſupra ſe in ſummo jugo duas legiones, quas in Gal-
citeriore proximè conſcripſerat, & omnia auxilia collocaret, ac totum
ontem hominibus compleret. Impedimenta ſarcinas in unum locum con-
ri, & eum ab iis, qui in ſuperiore acie conſiterant, muniri juſſit.
lvetii cum omnibus ſuis carris ſecuti, impedimenta in unum locum
ntulerunt: ipſi confertiſſima acie, rejecto noſtro equitatu, [3] phalange
acta [4] ſub primam noſtram aciem ſucceſſerunt.

XXV. [4] Cæſar primum ſuo, deinde omnium [è conſpectu] remotis

Interpretatio.

Progreſſi ſunt ad noſtram primam aciem.

NOTÆ.

Bibracte.] Æduorum oppidum longè
ximum atque copoſiſſimum, nunc in
i formam redactum, haud longe ab
guſtoduno. Nunc dicitur, *Beuray.*

L. Æmilii Decurionis.] Decuriones &
nturiones, ut Nonio Marcello videtur, a
nero militum, cui præerant, dicebantur.
m enim ab initio Romulus tria millia
itum, equites trecentos habuiſſe, in tres
us totum illum numerum diſtribuit;
rum tribuum unamquamque in decem
as partitus eſt. Curia autem centum
ebat pedites, decémque equites; qui-
equitibus decem qui præerat, Decurio
batur. Poſtea verò creſcente numero,
ata eſt etiam ratio; & pro decuria
a eſt turma, quæ teſte Vegetio lib. II.
XIV. equites habet XXXII. quibus qui
eſt vocatur Decurio, qualis hic erat
næ præfectus L. Æmilius.

Phalange facta.] Non hic intelligit phalangem, qualem deſcribit Ælianus, c. VII. quæ eſt coagmentata ex pluribus decuriis, ſed potiùs quam appellat συναγωγὴν, cùm in longitudine & latitudine ſecundum paraſtatam atque epiſtatam ita contrahitur, ut propter conſiguitatem nec dextrorſum, nec ſiniſtrorſum inclinationem exercitus admittat; quam aciei diſpoſitionem ſuſtinendo hoſtium impetui aptiorem, quàm inferendo dicit, & probat ipſe hujus pugnæ eventus; cùm enim invadentes Helvetii junctis clypeis pugnarent, magno fuit ipſis impedimento, quòd pluribus eorum ſcutis uno ictu pilorum transfixis colligatiſque, commode pugnandi facultas eſſet erepta.

Cæſar primum ſuo, &c.] Suetonius: *Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis ſuum, quò major permanendi neceſſitas imponeretur, auxilio fugæ erepto.* Plutarchus verò narrat, ipſi cum adductus

equis, ut æquato periculo spem fugæ tolleret, [1] cohortatus suos, p
lium commisit. Milites è loco superiore [2] pilis missis facilè hostium
langem perfregerunt: ea disjecta, gladiis districtis, in eos impetu
cerunt. Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quòd plu
[5] eorum [3] scutis uno ictu pilorum transfixis [4] & colligatis, cum fer
se inflexisset, neque evellere, neque, sinistra impedita, satis comm
pugnare poterant: multi ut, diu jactato brachio, præoptarent scu
manu emittere, & [5] nudo corpore pugnare. Tandem vulneribus
fessi, & pedem referre, & quod mons suberat circiter ∞ passuum, e
[10] recipere cœperunt. Capto monte, & succedentibus nostris, Bo
Tulingi, qui hominum millibus circiter xv agmen nostrum claude
& novissimis præsidio erant, ex itinere nostros latere aperto agg
circumvenire; & id conspicati Helvetii, qui in montem sese recepe
rursus instare, & prælium redintegrare cœperunt. [6] Romani con
[15] signa tripartitò intulerunt: prima ac secunda acies, ut victis ac sub
tis resisteret; tertia, ut venientes exciperet. Ita [7] ancipiti prælio
atque acriter pugnatum est.

XXVI. Diutiùs quum nostrorum impetum sustinere non pos
alteri se, ut cœperant, in montem receperunt, alteri ad impedim
[20] & carros suos se contulerunt. Nam hoc toto prælio, quum [8] ab
septima ad vesperum pugnatum sit, adversum hostem videre n
potuit. [9] Ad multam noctem etiam ad impedimenta pugnatum
propterea quòd pro vallo carros objecerant, [10] & è loco superi
nostros venientes tela conjiciebant, & nonnulli inter carros rotá

NOTÆ.

esset equus, recusâsse his verbis usum: Hoc utar post victoriam ad persequendos, nunc eamus contra hostes, atque hic peditem excurrisse. Idem fecisse apud Mundam narrat Frontinus lib. II. c. VIII.

1 *Cohortatus suos.*] Nunquam sine cohortatione ad prælium suos mittebat.

2 *Pilis missis.*] Pilum fuit telum Romanum, cujus hastile pedum quinque & semis; ferrum triangulum, unciarum novem, quod arte & virtute directum, & scutatos pedites, & loricatos equites sæpe transverberabat.

3 *Scutis.*] Scutum differt à clypeo rotundo, quia oblongum est, & hoc notat ἐυθαμισμὸν, quòd scuta Gallorum sic pilis fuerint veluti consuta.

4 *Et colligatis, cum ferrum,* &c.] Hoc ideo fiebat, quia tale erat ferrum pili, & tam tenue, ut se infixum inflecteret, ideo autem tenue & hebetabile, ut nè hostibus usui esse posset, & rejici.

5 *Nudo corpore.*] Non insolitum Gallis, quos Livius ait nudos pugnâsse, ideóque eminùs Romanorum pilis confixos occubuisse.

6 *Romani conversa signa,* &c.] Co
sio signorum est motio militum sin
rum, cum in hastam, id est, dextorsu
convertunt; vel in scutum, id est, sin
sum. Romanorum verò manipulor
gna erant diversa, modò Deorum i
nes, modò Imperatorum; sed legio
gnum erat Aquila, nec plus una er
una legione.

7 *Ancipiti prælio.*] Hic anceps
lium dicitur, quia duobus in locis p
tur.

8 *Ab hora septima,*] Ab hora
pomeridiana, vel circiter; horas en
ortu solis numerabant, erátque sexta,
nunc dicitur meridiana.

9 *Ad multam noctem.*] Plutarch
bet: Εἰς μέσας νύκτας, sive apud Cæ
mediam pro *multam* legerit, sive alib

10 *Et è loco superiore.*] Veget. lib
c. XIII. *In subjectos enim vehem
tela descendunt, & majore impetu
tentes pars altior pellit, qui adv
titur clivo, duplex subit & cum loco
hoste certamen.*

1 ma

ataras ac tragulas subjiciebant, nostrósque vulnerabant. Diu quum pugnatum, [2] impedimentis castrísque nostri potiti sunt. Ibi Orgetis filia, atque unus è filiis captus est. [3] Ex eo prælio circiter millia minum cxxx superfuerunt, eáque tota nocte continenter ierunt; nulla partem noctis itinere intermisso, [4] in fines Lingonum die IV perveunt, quum & propter vulnera militum, & [5] propter sepulturam occirum, nostri triduum morati, eos sequi non potuissent. Cæsar ad gones literas nuntiósque misit, ne eos frumento, néve alia re juvaet: qui si juvissent, se eodem loco illos, quo Helvetios habiturum. triduo intermisso, cum omnibus copiis eos sequi cœpit.

XXVII. Helvetii omnium rerum inopia adducti, legatos de deditie ad eum miserunt: qui quum eum in itinere convenissent, séque ad es projecissent, suppliciterque locuti, flentes pacem petissent, atque in eo loco, quo tum essent, suum adventum expectare jussisset, paruint. Eò postquam Cæsar pervenit, obsides, arma, [6] servos, qui ad eos fugissent, poposcit. Dum ea conquiruntur, & conferuntur, nocte emissa, circiter hominum millia VI ejus pagi, qui [7] Verbigenus appellatur, sive timore perterriti, ne armis traditis supplicio afficerentur:

NOTÆ.

Mataras ac tragulas.] Telorum genera. Matara erat Gallica. Sisenna lib. III. apud Nonium in voce, lancea: *Galli teribus, Suevi lanceis configunt.* Autor ad Heren. *Ut si quis Macedones aret hoc modo: Non tam cito Sariſſæ ecia potitæ sunt: aut idem Gallos signins dicat: Nec tam facile ex Italia mais transalpina depulsa est.* Galli appelt *matras* jaculum pennatum, quod ex u balista mittitur. Tragula à trahendo, od scutis trahatur; genus pili erat quod entum habebat, ut patet ex V. lib. Cæris de bello Gall.

Impedimentis castrisque nostri potiti t.] Suetonius ait: Nullum unquam eum stem vicisse, quin castris exuerit: sed llis erant pro castris objecti carri.

Ex eo prælio circiter, &c.] Variant in numero scriptores Strabo & Plutarchus, major fides Cæsari debetur, non tanm quia testis oculatus, sed quia majorem erat tum hostium numerum tradidit, em non temerè videtur fuisse amplificarus. Sed ut semel dicam, quod sentio, rva fides est numeris, in quibus semper it facilis librariorum lapsus, non solùm ud Cæsarem, sed ubique.

In fines Lingonum.] Frontino dicitur ngonum opulentissima civitas, quæ lxx illia hominum Domitiano tradidit. Acnsi sunt Belgis à Plinio & Ptolemæo; sed ostea Celtis sunt attributi. Nec mirum, cum enim Matrona fluvius sit novus Belgarum & Celtarum limes, oriatúrque in Lingonum finibus, utris accensendi sint, satis incertum est. Eorum metropolis est Andomatunum. Mosam in finibus Lingonum oriri dicit Cæsar lib. IV. Itaque eorum fines noti, qui accuratiùs ex Lingonum Ecclesiastica Diœcesi possunt cognosci.

Propter sepulturam.] Quæ sepultura apud antiquos plus temporis & impensæ postulabat: erant enim cædenda & congerenda ligna ad cadaverum ustionem, & aperienda terra ad reliquiarum defossionem. Porro tantam sepulturæ rationem habebant, ut de donativo certam pecuniam tota legio conferret ad sepulturam, si quis contubernalium defeciſſet, testè Vegetio lib. II. c. XX.

Servos qui ad eos profugissent.] Quia servi à dominis duriter habebantur, vel quòd natura homines libertatem amant, simul ubi servi in conspectu hostilis erant exercitus, ad illum confugiebant. Ita superiùs per fugitivos L. Æmilii Decurionis equitum Gallorum, quòd Bibracte Cæsar ire contendisset, continò fuit Helvetiis nuntiatum. Atque hæc fortasse causa fuit, cur gregariis militibus servos habere rarò liceret.

Verbigenus.] Verbigenus pagus ignoratur, cum tota ipsa natio perierit.

sive spe salutis inducti, quod in tanta multitudine [1] dedititiorum, fu
fugam aut occultari, aut omninò ignorari posse existimarent; pr
noctis vigilia, ex castris Helvetiorum egressi, ad Rhenum, fine
Germanorum contenderunt.

XXVIII. Quod ubi Cæsar rescivit, quorum per fines ierant, his
conquirerent, & reducerent, si sibi purgati esse vellent, imperavit.
[2] ductos in hostium numero habuit: reliquos omnes, obsidibus, ar
perfugis traditis, in deditionem accepit. Helvetios, Tulingos, Latobri
in fines suos, unde erant profecti, reverti jussit: & quod, omnibus fr
bus amissis, domi nihil erat, quo famem tolerarent, Allobrogibus impe
vit, ut his frumenti copiam facerent: ipsos oppida vicósque, quos inc
derant, restituere jussit. Id ea maxime ratione fecit, quòd noluit e
locum, unde Helvetii discesserant, vacare: nè propter bonitatem ag
rum, Germani, qui trans Rhenum incolunt, è suis finibus in Helvetior
fines transirent, & finitimi Galliæ Provinciæ, Allobrogibúsque ess
[3] Boios, petentibus Æduis, quod egregia virtute erant, ut in finibus
collocarent, concessit: quibus illi agros dederunt, quosque postea
parem juris libertatísque conditionem, atque ipsi erant, receperunt.

XXIX. In castris Helvetiorum tabulæ repertæ sunt [4] literis Gra
confectæ, & ad Cæsarem perlatæ; quibus in tabulis nominatim r
confecta erat, qui numerus domo exisset eorum, qui arma ferre p
sent, & item separatim pueri, senes, mulieréque. [5] Quarum omni
rerum summa erat, capitum Helvetiorum millia ccxliii. Tulingor
millia xxxvi. Latobrigorum xiv. Rauracorum xxii. Boiorum xx
Ex his, qui arma ferre possent, ad millia xcii. Summa omnium fuer
ad millia ccclxviii. Eorum, qui domum redierunt, [6] censu habito,
Cæsar imperaverat, repertus est numerus millium c & x.

NOTÆ.

[1] *Dedititiorum.*] Dedititii qui victi armis, in fidem se tradiderant, ea lege ut nè mancipia fierent.

[2] *Reductos in hostium numero habuit.*] Id est, aut necavit, aut sub corona vendidit. quæ fortuna vi captorum hostium erat.

[3] *Boios, petentibus Æduis.*] Id ea maximè ratione videntur fecisse Ædui, quod Boii Gallica essent origine, imò & Galli; qui in Germaniam superiori tempore transierant. Nunc *Bourbonnois.*

[4] *Literis Græcis confectæ.*] Cum literæ sint orientalium hominum commentum, vix potuerunt illud ab aliis, quàm à Massilienlibus, a pote finitimis, accepisse, qui cum ab oriente venissent, & Græca essent origine; suas illis Græcas literas tradiderunt: sed orationem fuisse Gallicam existimo, etsi literæ Græcæ fuerint. Fateor aliter nonnullis doctis videri, nempe & literas fuisse Græcas & sermonem Græcum, citaréque in hanc sententiam ex v. lib. horum Commentarum: *Hanc Græcis conscriptam literis*, sed quod ibidem subjungit Cæsar: *Nè ea cepta epistola, nostra ab hostibus consilia noscantur*, manifestè probat nullum fuisse Gallis linguæ Græcæ usum.

[5] *Quarum omnium rerum summa,* &
Mirtum, quantum in his numeris & à Cæsare, & inter se etiam discrepent Strabo, Plutarchus, Eutropius, & Orosius: cujus varietatis causa petenda ex scribarum erroribus, qui facilè in numerorum notas invaserunt. Causabonus in Polyænum fatetur, Cæsaris, Strabonis & Plutarchi, ipsiúsque Polyæni esse corruptos textus in eo loco.

[6] *Censu habito.*] Census hic est tantum modo capitum enumeratio. Romæ vero census, præter hanc capitum enumerationem, facultatum etiam æstimationem populique certas in classes distributionem complectebatur.

XXX. Be

XXX. Bello Helvetiorum confecto, [1] totius fere Galliæ legati, prin-
s civitatum, ad Cæsarem gratulatum convenerunt: [2] intelligere sese,
etsi pro veteribus Helvetiorum injuriis, populus R. ab iis pœnas bel-
perisset, tamen eam rem non minùs ex usu terræ Galliæ, quàm po-
R. accidisse: propterea quòd eo consilio, florentissimis rebus, domos
Helvetii reliquissent, uti toti Galliæ bellum inferrent, imperioque po-
tur, locúmque domicilio ex magna copia deligerent, quem ex omni
lia opportunissimum ac fructuosissimum judicâssent; reliquasq; civi-
[2] stipendiarias haberent. Petierunt, uti sibi concilium totius Galliæ
iem certam indicere, idque Cæsaris voluntate facere, liceret. Sese
ere quasdam res, quas è communi consensu ab eo petere vellent. Ea
ermissa, diem concilio constituerunt, & jurejurando, ne quis enuntia-
nisi quibus communi consilio mandatum esset, inter se sanxerunt.
XXXI. Eo concilio dimisso, iidem principes civitatum, qui ante fue-
t, ad Cæsarem reverterunt; petieruntq; uti sibi secretò de sua omni-
que salute cum eo agere liceret. Ea re impetrata, sese omnes flentes
sari ad pedes projecerunt: [b] non minùs se id contendere & laborare,
ea, quæ dixissent, enuntiarentur, quàm, uti ea, quæ vellent, impetra-
: propterea quòd si enuntiatum esset, summum in cruciatum se ven-
os viderent. Locutus est pro his Divitiacus Æduus: Galliæ totius
ctiones esse duas: harum alterius principatum tenere Æduos, alterius
rvernos. Hi quum tantopere de potentatu inter se multos annos con-
derent, factum esse, uti ab Arvernis Sequanisque Germani mercede ac-
serentur. Horum primò circiter millia XV Rhenum transisse: poste-
m agros, & cultum, & [5] copias Gallorum, homines feri ac barbari ada-
issent, transductos plures: nunc esse in Gallia ad C & XX millium nume-
n: cum his Æduos, eorumq; clientes, semel atq; iterum armis conten-
se; magnam calamitatem pulsos accepisse: omnem nobilitatem, om-
m Senatum, omnem equitatum amisisse. Quibus præliis calamitatibusq;

INTERPRETATIO.

Dicentes *scire se, quamvis populus R. esset supplicium de illis propter antiquas arias ab Helvetiis* acceptas, *nihilomi- id evenisse non minùs in commodum liæ, quam populi Romani.*

b Dicentes *non minùs se id petere & eniti, nè efferrentur ea quæ locuti essent, quàm ut consequerentur ea, quæ cuperent.*

NOTÆ.

Totius fere Galliæ legati.] Celticæ cet, neque enim Belgicæ videtur quæ um parabat.

Stipendiarias.] A stipendio stipendia-, id est vectigalis, quia stipendia pende- Stipendium autem dictum est, quod stipes, id est, modica æra colligatur.

Factiones esse duas.] Factionis primum estum vocabulum fuit auctore Festo. de factiones quadrigariorum atque hi- onum. Tandem pro seditiosa civium in tas partes divisione accepimus est.

[4] *Arvernos.*] Notus Galliæ populus, qui adhuc nomen retinet, *Auvergne*, contine- rúrq; Diœcesibus Ecclesiasticis Clarimontis, & sancti Flori: tantæ olim autoritatis, ut teste Strabone, ad Narbonensium Massilien- siúmq; fines, Pyrenæos montes, Oceanúmq; & Rhenum pertineret. Hoc & testantur bel- la, quæ contra Rom. Bituito duce gesserunt.

[5] *Copias Gallorum.*] Copiæ hic non pro hominum multitudine, sed pro opibus & abundantia accipiuntur; cujus significatio- nis rariora sunt apud historicos exempla.

fractos, qui & sua virtute, [1] & populi R. hospitio atque amicitia, plu-
mum ante in Gallia potuissent, coactos esse Sequanis obsides dare nobi-
simos civitatis, & jurejurando civitatem obstringere, sese neque obsi-
repetituros, neq; auxilium à populo R. imploraturos, neq; recusatur-
quò minus perpetuò sub illorum ditione atq; imperio essent. Unum
esse ex omni civitate Æduorum, qui adduci non potuerit, ut juraret, a
suos liberos obsides daret: ob eam rem se ex civitate profugisse, & R-
mam ad Senatum venisse auxilium postulatum, quòd solus neq; jure-
rando, neq; obsidibus teneretur: sed pejus victoribus Sequanis, qu-
Æduis victis accidisse: propterea quòd Ariovistus rex Germanorum
eorum finibus consedisset, tertiámq; partem agri Sequani, qui esset op-
timus totius Galliæ, occupavisset, & nunc de altera parte tertia Sequa-
decedere juberet; propterea quod, paucis mensibus ante, [2] Harudu-
millia hominum XXIV ad eum venissent, quibus locus ac sedes parare-
tur: futurum esse paucis annis, uti omnes è Galliæ finibus pellerentu-
atque omnes Germani Rhenum transirent: neq; enim conferendum e-
Gallicum cum Germanorum agro, neq; hanc consuetudinem victus cu-
illa comparandam. Arioviſtum autem, ut semel Gallorum copias pra-
lio vicerit, quod prælium factum sit [3] Amagetobriæ, superbè & crud-
liter imperare, obsides nobilissimi cujusq; liberos poscere, & in eos [4] om-
nia exempla cruciatûs edere, si qua res non ad nutum, aut ad volunt-
tem ejus facta sit; hominem esse barbarum, iracundum, temerarium
non posse ejus imperia diutiùs sustineri: nisi quid in Cæsare populo
R. sit auxilii, omnibus Gallis idem esse faciendum, quòd Helvetii fe-
runt, ut domo emigrent: aliud domicilium, alias sedes remotas à Ge-
manis petant, fortunámque, quæcunque accidat, experiantur. Hæc
enunciata Arioviſto sint, non dubitare, quin de omnibus obsidibus, q-
apud eum sint, gravissimum supplicium sumat. Cæsarem, vel auctor-
tate sua atq; exercitûs, vel recenti victoria, vel nomine populi R. d-
terrere posse, nè major multitudo Germanorum Rhenum transducatu-
Galliámque omnem ab Arioviſti injuria posse defendere.

NOTÆ.

[1] *Et populi R. hospitio.*] Publico scilicet. Aliud enim privatum, aliud publicum; sed primum fuit privatum, à quo publicum fluxit. De privato infra dicetur, ubi ejus comparebit exemplum. Hoc publicum qui esset adeptus, huic peregre advenienti dabatur locus & lautia, ut patet ex Liv. III. dec. lib. VIII. *Locus inde lautiaque legatis Sagunthinorum præberi jussa.* De lautiis autem sic testatur Festus in voce, Dacrimas: *Item dautia quæ & lautia dicimas & dantur legatis hospitii gratia.* Et alibi: *Lautia vocabulorum magnificentia.*

[2] *Harudum.*] Gens Germanica, quæ ignoratur. Quorundam Charudum mentionem facit Ptolomæus, quos in Cimbrica Chersoneso constituit, qui, si sunt, videntur esse horum reliquiæ, quæ procul à Romanis in ultimas terras concesserint.

[3] *Amagetobriæ.*] Amagetobriæ loc- ignoratur. Conjicitur tamen esse Bing- ex his versibus Ausonianis. (*Mo-*
Transieram celerem nebuloso flumine Ne-
Addita miratus veteri nova mœnia vic-
Æquavit Latias ubi quondam Gallia Ca-
nas.) Ubi enim ille fluvius in Rhenu- influit, Bingi posita est.

[4] *Omnia exempla cruciatûs edere.*] Te- rent. in Eunucho: *Quæ futura esse exe-*
pla dicunt in eum indigna: nempe qu- pœnæ non tantum ad vindictam, sed p- tius ad exempla.

XXXII. Hac oratione à Divitiaco habita, omnes, qui aderant, gno fletu auxilium à Cæsare petere cœperunt. Animadvertit Cæsar s ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere, quas cæteri face-, sed tristes, capite demisso, terram intueri. Ejus rei quæ causa esset, atus, ex ipsis quæsivit. Nihil Sequani respondere, sed in eadem itia taciti permanere. Quum ab iis sæpius quæreret, neq; ullam ninò vocem exprimere posset: idem Divitiacus Æduus respondit, hoc miseriorem graviorémq; fortunam Sequanorum, quam reliquorum, d soli nec in occulto quidem queri, nec auxilium implorare aude-; absentísq; Ariovisti crudelitatem, velut si coram adesset, horre-: propterea quod reliquis tamen fugæ facultas daretur; Sequanis , qui intra fines suos Ariovistum recepissent, quorum oppida om-in potestate ejus essent, omnes cruciatus essent perferendi.

XXXIII. His rebus cognitis, Cæsar Gallorum animos verbis confir-vit, pollicitúsq; est sibi eam rem curæ futuram, magnam se habere m, & beneficio suo, & auctoritate adductum Ariovistum, finem in-is facturum. Hac oratione habita, concilium dimisit. Et secundum multæ res eum hortabantur, quare sibi eam rem cogitandam, & ipiendam putaret: imprimis quod Æduos, fratres consanguineósq; enumerò ab Senatu appellatos, in servitute, atq; in ditione videbat manorum teneri, eorúmq; obsides esse apud Ariovistum, ac Sequa- intelligebat: [a] quod in tanto imperio populi R. turpissimum sibi & pub. esse arbitrabatur. Paullatim autem Germanos consuescere Rhe-n transire, & in Galliam magnam eorum multitudinem venire, opulo R. periculosum videbat: neq; sibi homines feros ac barbaros peraturos existimabat, quin, quum omnem Galliam occupâssent, nte Cimbri Teutoníq; fecissent, in Provinciam exirent, atq; inde Italiam contenderent; præsertim quum Sequanos à Provincia no-Rhodanus divideret. Quibus rebus quammaturrime occurrendum abat. Ipse autem Ariovistus tantos sibi spiritus, tantam arrogan-n sumpserat, ut ferendus non videretur.

XXXIV. Quamobrem placuit ei, ut ad Ariovistum legatos mitteret,

INTERPRETATIO.

Quod existimabat esse probrosissimum sibi, & Reipubl. re Romana tantoperè florente.

NOTÆ.

Quorum oppida omnia.] Hoc est, quod vistus infra dicit, se *sedes habere in Gal ab ipsis* Gallis *concessas*: quæ oppida ùm videtur sui muniendi causa acce-, deinde Galliæ impugnandæ causa uisse.

Populo R. periculosum videbat.] Si is temporibus, Valens Imperator Cæ-exemplum & consilium secutus fuis-in bella, quibus tandem oppressus fuit, incidisset. Gothi enim cum ab ipso issent, ut voluntate ejus Danubium transire liceret, Thraciæque partem colere, concessit incautus: sed quasi aliis popularibus illi viam, & aditum in Romanorum terras patefecissent, tanta secuta est illius gentis colluvies, ut nullis postea viribus ab Imperatoris, & Romanorum pernicie potuerint retardari.

3 *Cimbri Teutonique.*] Germanicæ gentes, quas C. Marius Italiæ & Provinciæ Gallicæ se superfundentes, internecione delevit. Cimbri nunc Dani, Germani verò se sua lingua etiam nunc Teutonos dicunt.

qui

qui ab eo postularent, ut aliquem locum [1] medium utriusq; colloquio ligeret: velle sese de Rep. & summis utriusq; rebus cum eo agere. legationi Arioviſtus respondit: Si quid ipsi à Cæsare opus esset, sese eum venturum fuisse: si quid ille se velit, illum ad se venire oportere: p terea se neq; sine exercitu in eas partes Galliæ venire audere, quas C possideret, neq; exercitum sine magno commeatu atq; [3] molimento i num locum contrahere posse: sibi autem mirum videri, quid in sua Ga quam bello vicisset, aut Cæsari, aut omninò populo R. negotii esset.

XXXV. His responsis ad Cæsarem relatis, iterum ad eum Cæsar gatos cum his mandatis mittit: [4] Quoniam tanto suo populiq; R. be ficio affectus, quum in consulatu suo rex atq; amicus à Senatu appe tus esset; hanc sibi populóque R. gratiam referret, ut in colloquium ve invitatus gravaretur, neq; de communi re dicendum sibi & cognoscend putaret; hæc esse, quæ ab eo postularet: Primum, [5] nè quam multitudi hominum amplius trans Rhenum in Galliam transduceret: deinde obs quos haberet ab Æduis, redderet: Sequaniſq; permitteret, ut, quos illi berent, voluntate ejus reddere illis liceret: néve Æduos injuria lacesse néve his sociisve eorum bellum inferret: si id fecisset, sibi populóq; perpetuam gratiam atq; amicitiam cum eo futuram: si non impetra quoniam M. Messala, M. Pisone Coss. Senatus censuit, uti, quicunq; Galli provinciam obtineret, [6] quod commodo Reip. facere posset, Æduos c rósq; amicos populi R. defenderet, se Æduorum injurias non neglectur

NOTÆ.

[1] *Medium utriusque colloquio.*] Colloquium esse videtur prima & certissima ratio, humanitatiq; maximè consentanea, qua vitari potest, nè controversia in bellum erumpat. Cicero lib. 1. de Officiis: *Cum duo sint genera disceptandi, unum per disceptationem, alterum per vim; cum illud primum sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet priore.* Tum sic longe facilius & certius, quam per legatos & nuncios res geritur.

[2] *Et legationi Arioviſtus respondit.*] Sic de Arioviſti responso Florus: *Quis est autem Cæsar? &, si vult, veniat, inquit. Et quid ad illum, quid agat nostra Germania? Num ego me interpono Romanis?*

[3] *Molimento.*] Sic legendum, non emolumento. Neque enim emolumentum Latine aliud significat, quàm quæstum. Hanc verò vocem, *molimenti* scilicet, usurpavit Sisenna lib. IV. hist. apud Nonium: *Contrà magno cum molimento, ac perpetuo Jono procedunt.* Item Livius lib. 5. *Mutam certe sede sua parvi molimenti adminiculis, sequentis modo, accepimus levem ac facilem translatu fuisse.* De statua Jononis.

[4] *Quoniam tanto suo populiq; R. beneficio affectus.*] Hoc à Cæsare factum fuerat, ut amicos suæ tyrannidi pararet, quam tum animo meditabatur: sed sua c quod fuerat à se factum, hic sibi gr ab Arioviſto postulat apponi. Porrò gno honori esse solebat, societatem & citiam populi R. adipisci.

[5] *Ne quam multitudinem hominu* Quanquam multis hujus sæculi vilum materiam bellorum à Cæsare levi de sa tuisse quæsitam, tamen æqua sunt postulata, quæ ferri curavit Arioviſto. ventus enim postea docuit, caven fuisse Romanis ab illis septentriona populis, unde tandem Romano imp fuit orta pernicies, de quibus Cr apud Tacit. lib. xx. hist. *Germanos sæp Galliam transcendisse, neq; aliam i eundi causam eis, quàm libidinem, s tiam, & mutandæ sedis amorem, u lictis paludibus & solitudinibus, se dissimum Gallia solum unà cum G possiderent.* Prævidebat quidem Cæs lum suis postulatis exasperatum iri, inde belli causæ, quas Cæsar non re bat, imò, autore Dione, quærebat.

[6] *Quod commodo Reip.*] Solennis h publica re mandata, nec omittenda e ptio; nè, temporibus mutatis, quod

XXXVI.

XXXVI. Ad hæc Arioviſtus reſpondit: Jus eſſe belli, ut, qui vicſſent, quos vicſſent, quemadmodum vellent, imperarent: itidem populum victis non ad alterius præſcriptum, ſed ad ſuum arbitrium imperare ſuëſſe: ſi ipſe populo R. non præſcriberet, quemadmodum ſuo jure retur; non oportere ſe à populo R. in ſuo jure impediri: Æduos ſibi, niam belli fortunam tentâſſent, & armis congreſſi ac ſuperati eſſent, endiarios eſſe factos: magnam Cæſarem injuriam facere, qui ſuo adtu [1] vectigalia ſibi deteriora faceret: Æduis ſe obſides redditurum non : neq; iis, neq; eorum ſociis injuriâ bellum illaturum, ſi in eo manet, quod convenißet, ſtipendiúmq; quotannis penderent: ſi id non fe- ent, [2] longè ab his fraternum nomen populi R. abfuturum: quod ſibi ſar denuntiaret, ſe Æduorum injurias non neglecturum, neminem m ſine ſua pernicie contendiſſe: quum vellet, congrederetur: intelurum, quid invicti Germani, [3] exercitatiſſimi in armis, qui intra os xiv tectum non ſubiſſent, virtute poſſent.

XXXVII. Hæc eodem tempore Cæſari mandata referebantur, & iti ab Æduis & [4] Treviris veniebant: Ædui queſtum, quod Harui, qui nuper in Galliam tranſportati eſſent, fines eorum popularentur: , nè obſidibus quidem datis, pacem Arioviſti redimere potuiſſe: Treautem, [5] pagos centum Suevorum ad ripam Rheni conſediſſe, qui enum tranſire conarentur: iis præeſſe Naſuam & Cimberium fratres. ibus rebus Cæſar vehementer commotus, maturandum ſibi exiſtivit, nè, ſi nova manus Suevorum cum veteribus copiis Arioviſti ſeſe junxiſſet, minus facilè reſiſti poſſet. Itaq; re frumentaria, quàm celerè potuit, comparata, magnis itineribus ad Arioviſtum contendit.

XXXVIII. Quum tridui viam proceſſiſſet, nuntiatum eſt ei, Arioum cum ſuis omnibus copiis ad occupandum [6] Veſontionem, quod ppidum maximum Sequanorum, contendere, triduíq; viam à ſuis

NOTÆ.

in publicum commodum præceptum t, in perniciem verteretur. Atq; hoc dato, quod Senatus cenſuiſſet, nixus, m indixit. Grotius tamen lib. *de Jure & pacis*, exiſtimat denunciatione nopopulo R. fuiſſe opus, quòd Arioviovo bello Æduos non laceſſeret, atq; Cæſaris bellum fuiſſe injuſtum, conit. Sed certè malè cœptum benè.

Vectigalia ſibi deteriora faceret.] Cùm, ibus ab Æduis Arioviſto datis, caueſſet vectigalibus, quæ ab ipſis accit; redditis iiſdem Cæſaris cauſa obus, tollebatur cautio, atq; adeò detefiebant vectigalia.

Longè ab his, &c.] Elegans locutio, quæ ſunt longinqua non ſolent proejus non deeſt exemplum apud *Virg.* *ngè illi Dea mater erit.* Et apud Florum: *Longè illi triplex murus totidemque arces*, de Syracuſis.

3 *Exercitatiſſimi in armis.*] In his enim potius, quàm in terræ cultura occupantur. Tacit. de moribus Germanorum: *Nec arare terram, aut expectare annum tàm facilè perſuaſeris, quàm vocare hoſtes & vulnera mereri. Pigrum quinimo & iners videtur ſudore acquirere, quod poſſis ſanguine parare.*

4 *Treviris.*] Populus vel ſolo nomine notus, prope Rhenum inter Belgas: *Triers.*

5 *Pagos centum Suevorum.*] Cum horum Comment. lib. IV. Suevi pagos centum habuiſſe dicantur, totam gentem ad Rheni ripam convenißе oportuit. Qui ſint pagi ſuprà dictum eſt.

6 *Veſontionem.*] Veſontio Sequanorum Metropolis, *Bezancon.*

finibus

finibus processisse. Id nè accideret, magnopere præcavendum sibi existimabat: namq; omnium rerum, quæ ad bellum usui erant, suppetebat in eo oppido facultas: id-q; natura loci sic muniebatur, ut magnam ad ducendum bellum daret facultatem; propterea quòd flumen [1] Dubis ut circino circumductum, penè totum oppidum cingit; reliquum spatium, quod non est amplius pedum DC, qua flumen intermittit, mons continet magna altitudine, ita ut radices ejus montis ex utraq; parte ripæ fluminis contingant: [2] hunc murus circumdatus arcem efficit, cum oppido conjungit. Huc Cæsar magnis diurnis nocturnisq; itineribus contendit: occupatóq; oppido, [3] ibi præsidium collocat.

XXXIX. Dum paucos dies ad Vesontionem rei frumentariæ comparandi meatúsque causa moratur, ex percunctatione nostrorum vocibúsque Gallorum, ac mercatorum, [4] qui ingenti magnitudine corporum Germanos, incredibili virtute, atque exercitatione in armis esse prædicabant, saepenumero sese cum iis congressos, ne vultum quidem atque aciem oculorum ferre potuisse; tantus subitò timor omnem exercitum perturbavit, ut non mediocriter omnium mentes animósque perturbaret. Hic primùm ortus est à [5] Tribunis militum, ac [6] præfectis, reliquisque, [7] qui ex urbe amicitiæ causa Cæsarem secuti, magnum periculum miserabantur, quòd non magnum in re militari usum habebant: quorum alius alia causa illata, quam sibi ad proficiscendum necessariam esse diceret, petebat, ut ejus voluntate discedere liceret: nonnulli pudore adducti, ut timoris suspicionem vitarent, remanebant. Qui neque vultum fingere, neque interdum lacrymas tenere poterant; abditi in tabernaculis aut suum fatum querebantur, aut cum familiaribus suis commune periculum miserabantur. Vulgo totis castris testamenta obsignabantur. Horum vocibus, ac timore paullatim etiam ii, qui magnum in castris usum habebant, milites, centurionésque, quíque equitatui

NOTÆ.

[1] *Dubis.*] Sic dicendum, non *Adduasdubis*, urbémque intersecat, *le Doux.*

[2] *Hunc murus circumdatus arcem efficit.*] Ibidem arx est posita, & muri illius non nullæ etiamnum reliquiæ visuntur.

[3] *Ibi præsidium collocat.*] *Præsidium dictum est, quod præsidebant aliquo in loco extra castra, quò tutior esset regio.* Varro.

[4] *Qui ingenti magnitudine.*] Idem dicit libro VI. Idem Pomponius Mela. Idem Tacit. lib. de moribus Germanorum.

[5] *Tribunis Militum.*] Tribuni militum dicti, autore Varrone, quasi terni, quod tres primis temporibus erant in legione, cùm legio trium millium esset. Imperabant peditibus, non etiam equitibus. Tribuni autem illo tempore non solùm erant comitiati, id est, à populo in comitiis delecti, sed rufuli, ut ait Asconius, id est, in exercitu ab imperatore facti, qui hæc munia suis amicis & gratiæ, non virtuti concedebat. Ita peccasse videtur Cæsar, magnum terroris & seditionis exercitus causam fecisse. Sed neque hoc postea Romanos imperatores, quo minus idem facerent, deterruit. Siquidem Vegetius tribunorum duo genera dicit: *Est major, qui per episcopum sacram Imperatoris judicio destinatur; minor, qui ex labore provenit.*

[6] *Præfectis.*] Præfecti quidem varii erant. Hic tamen præfectos legionis intelligi videtur, quorum summa erat absentis imperatoris autoritas.

[7] *Qui ex urbe amicitiæ causa.*] Plerique horum scribit hos ad delicias & quæstum non admodum usuros expeditione Cæsaris ad hostes. Quod & exemplo Titii constat, quem aliquando Cæsar ipse scribit Ciceroni, se regem Galliæ fecisse Romanorum.

præerant, perturbabantur. Qui se ex his minùs timidos existimari
bant, non se hostem vereri, sed angustias itineris, & magnitudinem
rum, quæ inter eos atq; Arioviſtum intercederent, aut rem frumen-
n, ut satis commodè supportari posset, timere dicebant. Nonnulli
n Cæsari renuntiabant, cùm castra moveri, ac signa ferri jussisset,
n fore dicto audientes milites, neq; propter timorem signa laturos.
L. Hæc quum animadvertisset Cæsar, [2] convocato concilio, omni-
; ordinum ad id concilium adhibitis centurionibus, vehementer eos
lavit: primùm, quod aut quam in partem, aut quo consilio dece-
ur, sibi quærendum aut cogitandum putarent. Arioviſtum, se Consule,
dissimè populi R. amicitiam appetisse: cur hunc tam temere quisquam
fficio discessurum judicaret? Sibi quidem persuaderi, cognitis suis
ulatis, atq; æquitate conditionum perspecta, eum neq; suam, neq;
R. gratiam repudiaturum: quod si furore atq; amentia impulsus
um intulisset, quid tandem vererentur? aut [3] cur de sua virtute, [4] aut
ipsius diligentia desperarent? [5] Factum ejus hostis periculum patrum
rorum memoria, quum Cimbris & Teutonis à C. Mario pulsis, non
orem laudem exercitus, quàm ipse imperator meritus videbatur:
ctum etiam nuper in Italia, servili tumultu, quos tamen aliquis usus
isciplina, quam à nobis accepissent, sublevaret. Ex quo judicari
et, quantum haberet in se boni constantia: propterea quòd quos ali-
ndiu [8] inermes sine caussa timuissent, hos postea armatos, ac victores
râssent. Denique hos esse Germanos, quibuscum sæpenumero Hel-
i congressi non solùm in suis, sed etiam in illorum finibus, plerumq;
râssent, qui tamen pares esse nostro exercitui non potuerint. Si quos

NOTÆ.

Non fore dicto audientes milites.] Dio
it in vulgus hoc emanâsse, quòd bel-
injustum, injussu populi R. & propter
tionem susciperent.

Convocato concilio, omniumq; ordinum,
] Concilium erat extraordinarium.
n vulgò primi tantum vocabantur
uriones. Duo autem erant in manipu-
enturiones, cumque essent xxx in le-
e manipuli, erant omninò in legione
enturiones.

Cur de ua virtute.] Militum.

Aut de ipsius diligentia.] Cæsaris.
dò orationis tollatur ambiguitas, an
an *ipsius* dicatur, nihil refert, neq;
pctuæ sunt de ea re Grammaticorum
s.

Factum ejus hostis periculum.] Ante
os XLV aut XLIV. Anno enim IↃCL
rius Teutones devicit: anno autem
XCIV hæc à Cæsare gerebantur.

Factum etiam nuper in Italia.] Ve-
us lib. III. cap. XII. *Inimici si ante à nobis superati sunt, commemorandum.* Illud autem periculum factum fuerat antè annos quatuordecim, cùm in servili bello Germanicas cohortes, stulta secessione à reliquis Spartaci copiis divulsas Consul Gellius, autore Plutarcho, repentino impetu oppressit. Quæ adeò cladis minùs eorum ignaviæ, quàm arrogantiæ suæ tribuenda. Sed hoc confitemandorum suorum causa reticet Cæsar.

[7] *Servili tumultu.*] Quid sit tumultus indicat Cicero VIII. Philippica: *Quid est enim tumultus nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque majores nostri tumultum Italicum, quod domesticus, tumultum alterum Gallicum, quod erat Italiæ finitimus, præterea nullum tumultum nominabant.*

[8] *Inermes.*] Primitùs enim sine armis erant. Postea verò ex ferro ergastulorum fabricatis ensibus & telis, se armaverunt illi servi.

adversum

adversum prælium, & fuga Gallorum commoveret, hos, si quære
reperire posse, diuturnitate belli defatigatis Gallis, Arioviſtum, q
multos menses castris, ac paludibus se continuisset, neq; sui potes
fecisset, desperantes jam de pugna, & dispersos subitò adortum, m
ratione ac consilio, quàm virtute, vicisse: [a] cui rationi contra hom
barbaros atq; imperitos locus fuisset; hac nè ipsum quidem sperare no
exercitus capi posse. Qui suum timorem in rei frumentariæ simul
nem, angustiásq; itinerum conferrent, facere arroganter, quum a
officio Imperatoris desperare, aut ei præscribere viderentur: hæc
esse curæ; frumentum Sequanos, [1] Leucos, Lingones subministrare, ja
esse in agris frumenta matura. De itinere ipsos brevi tempore judic
tos. Quod non fore dicto audientes, neq; signa laturi dicantur, nih
ea re commoveri: scire enim, quibuscúnq; exercitus dicto audien
fuerit; aut, malè re gesta, fortunam defuisse; aut aliquo facinore com
to, avaritiam esse convictam: suam innocentiam perpetua vitâ, [2] feli
tem Helvetiorum bello esse perspectam. Itaq; se, quod in longiorem d
collaturus esset, [3] repræsentaturum, & proxima nocte de quarta vi
castra moturum, ut quamprimùm intelligere posset, utrum apud
pudor atq; officium, an timor, plus valeret. Quod si prætereà nem
quatur, tamen se cum sola [4] decima legione iturum, de qua non d
taret, sibíq; eam [5] Prætoriam cohortem futuram. Huic legioni C
& indulserat præcipuè, & propter virtutem confidebat maximè.

INTERPRETATIO.

[a] *Ne ipsum quidem* Arioviſtum *sperare nostros exercitus posse circumveniri ista arte, quæ prævaluisset adversus homines b ros, & rudes* rei militaris.

NOTÆ.

[1] *Leucos.*] Leuci sunt Tullenses: quod probatur ex Itinerario Antonini. *Tullo id est, Leucorum.* ex aliis item locis plurimis. Ipse Ptolomæus ponit urbes Leucorum Tullum & Natium.

[2] *Felicitatem.*] Hæc est, quæ nisi virtuti bellicæ juncta fuerit, nihil sit bello; quam Cicero in orat. pro M. Marcello scribit maximam partem quasi suo jure sibi vindicare; & quicquid est prosperè gestum. id penè omne ducere suum, quam propter Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & cæteris magnis imperatoribus sæpius imperia mandata. atque exercitus esse commissos, cui etiam ubique ipse Cæsar tantum tribuit.

[3] *Repræsentaturum.*] Se facturum in præsentia, quod in alium diem cæteroqui fuisset dilaturus. Repræsentare enim verbum est juris pro ante diem præstare, aut solvere. Ita Cic. lib. v. Epist. ad Famil. *Neque expectare temporis meditinam, quam repræsentare ratione possimus.* Et lib. xvi. ad Tironem: *Conserva te dies promissorum adest, quam etiam p sentabo, si adveneris.* Item Philipp *Quin etiam corpus libenter obtuleri repræsentari morte mea libertas civ potest.*

[4] *Decima legione.*] Sic dicta ab o delectus. Quæ porrò causa sit, cur t perè illi cohorti, seu potiùs legioni, q pro cohorte prætoria fuerit habitura, fideret, quærunt nonnulli, quod nih modum antea Cæsar gesserit, neq; legio gessisse scribatur, aut majora fu bello Helvetico ausa, frustra; nam ve legio constabat ex amicis Cæsaris, vo buni Centurionésq; erant ejus amici, prælio contra Helvetios insignis fuerat opera, vel aliquo alio bello.

[5] *Prætoriam cohortem.*] Prætoria co dicebatur, quod à Prætore non discer ut affirmat Festus. Sed non omnes I ratores talem habuerunt, ut patet ve eo loco: Si enim Cæsar habuisset, non

LI. Hac oratione habita, mirum in modum [1] conversæ sunt omnium mentes, summáq; alacritas & cupiditas belli gerendi innata est: quæpsq; decima legio per Tribunos militum ei gratias egit, quod de se optimum judicium fecisset, seq; esse ad bellum gerendum paratissimam confirmavit. Inde reliquæ legiones per Tribunos militum & [2] primorum ordinum Centuriones egerunt, uti Cæsari satisfacerent, se neq; unquam dubitâsse, neq; unquam timuisse, neq; de summa belli suum judicium, sed Imperatoris esse, existimavisse. Eorum satisfactione accepta, cognere exquisito per Divitiacum, quod ex aliis Gallis ei maximam fidem habebat, ut, millium amplius quadraginta circuitu locis apertis, commodissimum duceret, de quarta vigilia, uti dixerat, profectus est. Septimo die, quum iter non intermitteret, ab exploratoribus certior factus est, Ariovisti copias à nostris [3] millibus passuum iv & xx abesse.

LII. Cognito Cæsaris adventu Ariovistus legatos ad eum mittit, quod antea de colloquio postulâsset, id per se fieri licere, quoniam in Italiam accessisset, seq; id sine periculo facere posse existimaret. Non respuit conditionem Cæsar: jámq; eum ad sanitatem reverti arbitrabatur, quum id, quod antea petenti denegâsset, ultro polliceretur: námq; in spem venichat, pro suis tantis populiq; R. in eum beneficiis, cognitis suis postulatis, fore, uti pertinacia desisteret. Dies colloquio dictus est ex eo die quintus. Interim, quum sæpe ultro citróq; legati inter eos mitterentur, Ariovistus postulavit, nè quem peditem ad colloquium Cæsar adduceret: vereri se, ne per insidias ab eo circumveniretur: uterq; cum equitatu veniret: alia ratione se non esse venturum. Cæsar, quod nec colloquium, interposita caussa, tolli volebat, neq; salutem suam Gallorum [4] equitatu committere audebat; optimodissimum esse statuit, omnibus equis Gallis equitibus detractis, pedestribus eo milites legionis decimæ, cui quammaximè confidebat, imponere; ut præsidium quàm amicissimum, si quid opus facto esset, haberet. Quod quum fieret, non irridiculè quidam ex militibus decimæ legionis dixit; Plus, quàm pollicitus esset, Cæsarem facere: pollicitum

NOTÆ.

a cohortis illius prætoriæ ignominia, rus fuit illam decimam legionem tis prætoriæ loco futuram. Cujus fuisse videtur Scipio Africanus, qui imum quemq; delegit, qui à bello esset, cæteris militiæ muneribus vacaret. Talis autem cohors videtur sic dicta, consularis, aut imperatoria, quod vel omnes magistratum, cui pareret exercitus, prætorem appellarent. Plures postea cohortes prætorias habuerunt Imperatores, primò quidem firmamentum imperii, deinde perniciem. Cohors Prætoria fuit regiorum custodum cohorti. *Regides Gardes.*

[1] *Conversæ sunt omnium mentes.*] Dio asserit adeò contradicere ausum esse neminem, ut, qui in suspicionem Cæsari venerant, quasi rumorum illorum autores, in primis assentirentur.

[2] *Primorum ordinum Centuriones.*] Ii sunt, centurio primipili, primus principum centurio, primus hastatorum.

[3] *Millibus passuum* IV *&* XX *abesse.*] Sex leucas vel circiter.

[4] *Equitatu.*] Sic solet Cæsar pro *equitatui* in dandi casu, ut supra cognitum est ex A. Gellio, & ab ipso confirmatum fuit, non tantum nostri Cæsaris, sed etiam Virgilii testimonio.

in

in cohortis prætoriæ loco decimam legionem habiturum, a[1] ad e
rescribere.

XLIII. Planities erat magna, & in ea tumulus terreus satis gr
Hic locus æquo ferè spatio ab castris utriusq; aberat: eo, ut erat dic
ad colloquium venerunt. Legionem Cæsar, quam equis deve
passibus CC ab eo tumulo constituit: itémq; equites Arioviſti pa
tervallo constiterunt. Arioviſtus, ut ex equis colloquerentur, & p
se, denos ut ad colloquium adducerent, postulavit. Ubi eò venu
Cæsar initio orationis sua Senatúsq; in eum beneficia commemor
quod rex appellatus esset à Senatu, quod amicus, [3] quod munera
plissima missa: quam rem & paucis contigisse, & à Romanis pro m
mis hominum officiis consuevisse tribui docebat: illum, quum neq
rum, neq; caussam postulandi justam haberet, beneficio ac libera
sua ac Senatûs, ea præmia consecutum. Docebat etiam, quam ve
quámq; justæ caussæ necessitudinis ipsis cum Æduis intercederent:
Senatusconsulta, quoties, quámq; honorifica in eos facta essent: ut
tempore totius Galliæ principatum Ædui tenuissent, prius etiam, q
nostram amicitiam appetissent: populi R. hanc esse consuetudine
socios atq; amicos non modo sui nihil deperdere, sed gratia, dign
honore auctos velit esse: [b] quod verò ad amicitiam populi R. attuli
id iis eripi, quis pati posset? Postulavit deinde eadem, quæ leg
mandatis dederat, nè aut Æduis, aut eorum sociis bellum inferret;
fides redderet: si nullam partem Germanorum domum remittere
set, at nè quos amplius Rhenum transire pateretur.

XLIV. Arioviſtus ad postulata Cæsaris pauca respondit: de suis v
tibus multa prædicavit: transisse Rhenum sese non sua sponte, sed r
tum & accersitum à Gallis: non sine magna spe magnisq; præmiis
mum propinquósq; reliquisse: sedes habere in Gallia ab ipsis conc

INTERPRETATIO

a *Allegere inter equites.*

b *At quis posset ferre illud ipsis: olli, quod jam habuissent, etiam* antequam *fa
sent amici populi Romani?*

NOTÆ

[1] *Ad equum rescribere.*] Vocabulum mi
litare, cum de peditibus fiebant equites:
imò & rescribi dicebatur, cum de legio
nibus profligatis aliæ fiebant legiones.
Sic Livius lib ix. *Del ctus prope omnium
voluntariorum fuit, rescriptæ ex eodem
milite novæ legiones.*

[2] *Quod rex appellatus esset,* &c.] T. Li
vius iv. Decade, scribit neminem solitum
esse *regem* & *amicum* à Senatu populóq;
R. appellari, nisi qui optime de Republ. meri
tus esset. Et lib. i. de bello civili, Cæsar re
prehendit Lentulum, quod regum appel
landorum largitionibus moveretur: nec e
nim gratis ille regibus honor tribuebatur.

[3] *Quod munera amplissima missa.*] Cùm
multis locis habentur illorum publicorum
munerum specimina, tum apud Ta
lib. iv. Annal. *Cognitis dehinc Pto
per id bellum studiis, repetitus ex v
mos, missúsq; è Senatoribus, qui scip
eburneum, togam pictam, antiqua pa
munera daret, regémq; & Socium a
micum appellaret.* Sed non intra hæc
nera constitit liberalitas Cæsaris, si fid
Suetonio; qui autor est eum magno s
reges atq; Provincias per orbem ter
illexisse, aliis millia captivorum do
ferentem, aliis extra Senatus populiq
toritatem, quò vellent & quoties ve
quxilia submittentem. Sed hic Cæsar
tiæ sibi apponi postulat, ut supra di
est, quod fortunæ & dignitatis suæ a
ficandæ causa fecerat.

ci

ob

des eorum voluntate datos: ſtipendium capere jure belli, quod
ores victis imponere conſueverint: non ſeſe Gallis, ſed Gallos ſibi
um intuliſſe: [1] omnes Galliæ civitates ad ſe oppugnandum veniſſe,
ontra ſe caſtra habuiſſe: eas omnes copias uno abs ſe prælio fuſas ac
ratas eſſe: ſi iterum experiri velint, paratum ſe decertare: ſin pace
nalint, iniquum eſſe de ſtipendio recuſare, quod ſua voluntate ad
mpus pependerint: amicitiam populi R. ſibi ornamento & præſidio,
detrimento eſſe oportere: [2] idque ſe ea ſpe petiſſe: ſi per populum
ſtipendium remittatur, & dedititii ſubtrahantur, non minus liben-
ſeſe recuſaturum pop. R. amicitiam, quam appetierit: quod mul-
dinem Germanorum in Galliam tranſducat, id ſe ſui muniendi, non
liæ impugnandæ cauſſa facere: ejus rei teſtimonium eſſe, quod niſi
rus non venerit, & quod bellum non intulerit, ſed defenderit: [3] ſe
s in Galliam veniſſe, quam populum R. nunquam ante hoc tempus
citum populi R. Galliæ Provinciæ fines egreſſum: quid ſibi vellet?
in ſuas poſſeſſiones veniret? [4] Provinciam ſuam eſſe hanc Galliam,
ti illam noſtram: ut ſibi concedi non oporteret, ſi in noſtros fines
etum faceret; ſic iterum nos eſſe iniquos, quod in ſuo jure ſe inter-
aremus: quod ex SC. Æduos appellatos amicos diceret; non ſe tam
barum, neq; tam imperitum eſſe rerum, ut non ſciret, [5] neq; bello
obrogum proximo, Æduos Romanis auxilium tuliſſe; neq; ipſos in
contentionibus, quas Ædui ſecum & cum Sequanis habuiſſent, au-
o populi R. uſos eſſe: debere ſe ſuſpicari, ſimulata Cæſarem amici-
quod exercitum in Gallia habeat, ſui opprimendi cauſſa habere:
d niſi decedat, aut exercitum deducat ex his regionibus, ſeſe illum
pro amico, ſed pro hoſte habiturum: quod ſi eum interfecerit,
ltis ſeſe nobilibus, principibúſq; populi Romani gratum eſſe factu-
n: id ſe ab ipſis per eorum nuncios compertum habere, quorum
nium gratiam atq; amicitiam ejus morte redimere poſſet: quod ſi
eſſiſſet, ac liberam ſibi poſſeſſionem Galliæ tradidiſſet, magno ſe
m præmio remuneraturum, & quæcunq; bella geri vellet, ſine ullo
labore & periculo confecturum.

NOTÆ.

Omnes Galliæ civitates.] Jactanter, verè dixit; ſoli enim Ædui & eorum cum eo congreſſi ſunt.

Idque ſe ea ſpe petiſſe.] Eam nempe citiam.

Se prius in Galliam veniſſe.] Et id daciter ab Arioviſto dictum. Domitius n longe antè Arvernos bello fregerat.

Provinciam ſuam eſſe hanc Galliam.] enim Provincia Galliæ Narbonenſis oteſtate Romanorum, jam inde à ſu-oribus temporibus, quo pacto Sequa-m & Æduorum regionem ſuam Pro-iam eſſe judicabat Arioviſtus.

Neque bello Allobrogum proximo.] Mirum id quidem, cum, teſte Floro, Æduorum querelis opem & auxilium Romanorum flagitantibus, hoc bellum Allobrogicum fuerit ſuſceptum. Hujus enim belli cauſa fuit, quod Salyorum regem elapſum è pugna Allobroges ſuſcepiſſent, Æduorumque agros vaſtaſſent. Fortaſſe acciſæ Æduorum opes non patiebantur ſe huic bello interponere, quamvis ſua cauſa ſuſcepto: aut erant ab eodem hoſte, aut ab alio eorum fines defendendi.

XLV. Multa à Cæſare in eam ſententiam dicta ſunt, quare nego deſiſtere non poſſet, & neq; ſuam neq; populi R. conſuetudinem ut optimè meritos ſocios deſereret: neq; ſe judicare Galliam potius Arioviſti, quam populi R. Bello ſuperatos eſſe Arvernos & Ruten Q. Fabio Maximo, [1] quibus populus R. ignoviſſet, [2] neq; in Provinci redegiſſet, neq; [3] ſtipendium impoſuiſſet: quod ſi antiquiſſimum quo tempus ſpectari oporteret, populi R. juſtiſſimum eſſe in Gallia im rium: ſi judicium Senatus ſervari oporteret, [4] liberam debere eſſe G liam, [5] quam bello victam ſuis legibus uti voluiſſet.

XLVI. Dum hæc in colloquio geruntur, Cæſari nunciatum eſt, eq tes Arioviſti propiùs tumulum accedere, & noſtros adequitare, lap teláque in noſtros conjicere. Cæſar loquendi finem fecit, ſéq; ad recepit, ſuiſq; imperavit, ne quod omnino telum in hoſtes rejicere nam, etſi ſine ullo periculo legionis delectæ cum equitatu prælium videbat; tamen committendum non putabat, ut pulſis hoſtibus dici ſet, eos à ſe per fidem in colloquio circumventos. Poſteaquam in vu militum elatum eſt, qua arrogantia in colloquio Arioviſtus uſus, o Gallia Romanis interdixiſſet, impetúmq; in noſtros ejus equites feciſ eáq; res colloquium diremiſſet; multò major alacritas, ſtudiúmq; gnandi majus exercitui injectum eſt.

XLVII. Biduo poſt Arioviſtus legatos ad Cæſarem mittit, velle ſe his rebus, quæ inter eos agi cœptæ, neq; perfectæ eſſent, agere cum utì aut iterum colloquio diem conſtitueret; aut, ſi id minus vellet, ſuis legatis aliquem ad ſe mitteret. Colloquendi Cæſari cauſſa viſa eſt, & eò magis, quod pridie ejus diei Germani retineri non potue quin in noſtros tela conjicerent. Legatum ex ſuis ſeſe magno periculo ad eum miſſurum, & hominibus feris objecturum exiſti bat. Commodiſſimum viſum eſt, Caium Valerium Procillum, Valerii Caburi filium, ſumma virtute, & humanitate adoleſcen

NOTÆ.

[1] *Quibus populus R. ignoviſſet.*] Ignoviſſe dicebatur populus R. cum populos liberos relinquebat, ſuiſque uti legibus & ſuos magiſtratus patrio more creare permittebat. Mirum tamen, quod præter conſuetudinem Romani ignoverint: certe illam veniam magna ignominia commutaverunt, cum Domitius Ænobarbus & Fabius Maximus iis, quibus dimicaverant in locis, ſaxeas turres exſtruxere, & deſuper exornata armis hoſtilibus trophæa fixere. Autor Florus.

[2] *Neque in Provinciam redegiſſet.*] Tum in Provinciam redigebant; cum ademptis legibus, & Romano magiſtratui & vectigalibus ſubjiciebantur populi.

[3] *Stipendium.*] A ſtipe pendenda dictum. Aut certum, cum certa pecunia imperabatur; aut incertum, quod in tubus, paſcuis & agris exigebatur. D tur etiam ſed alio ſenſu ſtipendia, qu cipiunt milites, atque etiam anni mi ut habere duo vel tria ſtipendia, eſt vel tres annos militâſſe.

[4] *Liberam debere eſſe Galliam,*] A nos & Rurenos intelligit, qui ante al annos à Romanis victi fuerant, & p cum Sequanis conjuncti, cùm Ger accerſiviſſent, eorundem graviſſimu gum experiebantur.

[5] *Quam bello victam ſuis legib voluiſſet.*] Id eſt, ſuis propriis quibu rea utebatur; non autem Romanis, ipſi alienæ erant, quibus tamen n erat eos populos uti, quos Romani in vinciam redegiſſent.

(1 c

jus pater à Caio Valerio Flacco civitate donatus erat) & [1] propter
uæ Gallicæ ſcientiam, [2] qua multa jam Arioviſtus longinqua con-
udine utebatur, & quod in eo peccandi Germanis cauſſa non eſſet,
eum mittere: & M. Mettium, [3] qui hoſpitio Arioviſti uſus erat.
mandavit, ut quæ diceret Arioviſtus cognoſcerent, & ad ſe referrent. [4]
os quum apud ſe in caſtris Arioviſtus conſpexiſſet, exercitu ſuo præ-
e, clamavit: Quid ad ſe venirent? an ſpeculandi cauſſa? Conantes
re prohibuit, & in catenas conjecit.

LVIII. Eodem die caſtra promovit, & millibus paſſuum VI à Cæ- 10
caſtris ſub monte conſedit. Poſtridie ejus diei præter caſtra Cæ-
ſuas copias tranſduxit, & millibus paſſuum II ultra eum caſtra
, eo conſilio, uti frumento commeatuq; qui ex Sequanis & Æduis
ortaretur, Cæſarem intercluderet. Ex eo die dies continuos V [4] Cæ-
oro caſtris ſuas copias produxit, & aciem inſtructam habuit, ut ſi 15
et Arioviſtus prælio contendere, ei poteſtas non deeſſet. Arioviſtus
mnibus diebus exercitum caſtris continuit, equeſtri prælio quotidie
endit. [5] Genus hoc erat pugnæ, quo ſe Germani exercuerant.

INTERPRETATIO.

Qua Arioviſtus jam utebatur plurimum ex longo uſu.

NOTÆ.

*Cujus pater à C. Valerio Flacco civi-
donatus erat.*] Apud gentes, quæ in
anorum erant imperio, magni pri-
ii loco erat, jus civium Romanorum
ere. Propterea C. Valerius Procillus
atur, quia pater ejus à C. Valerio
co civitate fuerat donatus. Solebant
illi novi Romani cives, ſuorum pa-
orum nomina aſſumere.

Propter linguæ Gallicæ ſcientiam.] Et
argumento eſſe poteſt, quod non ea-
lingua Gallica erat cum Germanica.
idem conſuetudini longinquæ, quam
viſtus cum Gallis habuerat, tribuitur
Gallici ſermonis cognitio.

Qui hoſpitio.] Privatum hoc erat ho-
um, quod Græcè dicitur, ἰδιοξενία. Inde
m nata hoſpitia, quod apud antiquos
s diverſoriorum erat uſus. Itaq; ſin-
paulo clariores familiæ cum exteris
oſpitii contrahebant, quod poſterirati
ditarium relinquebant. Apud Home-
Glaucus & Diomedes hoſpites ſe eſſe
ſcunt: Μοι ξεῖνος πάλαι ἐσσι πατρώιος, *Mihi hoſpes paternus es antiquus*:
hoſpitii vis tanta fuit, ut media in a-
ſervente pugna, alter ab altero manus
nuerit, atq; etiam arma inter ſe per-
verint, tanquam mutuis muneribus
ſe certantes, tametſi alter horum ænea
aureis acceperit. Sed Arioviſtus bar-
jura hoſpitii nihil dubitavit violare,
haud veritus Jovem ejus juris vindicem,
ut putabant,

*Jupiter, hoſpitibus nam te dare jura lo-
quuntur.*

Ad hoſpitii porro agnitionem abaculis fortuito ruptis utebantur, quorum ſibi quiſq; partem retinebat.

[4] *Cæſar pro caſtris*, &c.] Veget. lib. iii. cap. XVIII. *Semper ſtudere debes, ut prior inſtruas aciem, quia ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi utile judicas, cùm nullus obſiſtit: deinde tuis auges confidentiam, & adverſariis fiduciam minuis, quia fortiores videntur, qui provocare non dubitant, inimici autem incipiunt formidare, qui vident contra ſe acies ordinari.*

[5] *Genus hoc erat pugnæ*] Idem nec ſemel fecerunt Romani & ante & poſt. Ipſe Cæſar lib. iii. de bello Civ. Adoleſcentes expeditos, electos ad pernicitatem, armis inter equites præliari jubebat. Lib. VII. horum Comment. *Cum equitatu expeditiſque, qui inter peditis præliari conſueſſent.* Item ibid. *Trans Rhenum in Germaniam mittit, equiteſq; ab iis accerſit & levis armaturæ peditis, qui inter eos præliari conſueverunt.* Tacitus idem habet in lib. de morib. Germ. Item Ammianus lib. XV. Veget. lib. iii. cap. XVI. Oroſius lib. IV. cap. XVIII. Itemque Pauſanias in Phocicis.

Equitum millia erant VI, totidem numero pedites velociſſimi ac fo
ſimi, quos ex omni copia ſinguli ſingulos ſuæ ſalutis cauſſa delege
Cum his in prælíis verſabantur, ad hos ſe equites recipiebant: li
quid erat durius, concurrebant: ſi qui, graviore vulnere acce
equo deciderant, circumſiſtebant: ſi quo erat longius prodeundum,
celerius recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, ut ſ
equorum ſublevati curſum adæquarent.

XLIX. Ubi eum caſtris ſeſe tenere Cæſar intellexit, ne diutius c
meatu prohiberetur, ultra eum locum, quo in loco Germani conſ
rant, circiter paſſus DC ab his caſtris idoneum locum delegit, ac
triplici inſtructa, ad eum locum venit. [1] Primam & ſecundam ac
in armis eſſe, tertiam caſtra munire juſſit. Hic locus ab hoſte circ
paſſus DC, utì dictum eſt, aberat: eò circiter hominum numer
[2] XVI millia expedita cum omni equitatu Arioviſtus miſit, quæ co
noſtros perterrerent, & munitione prohiberent. Nihilo ſecius Cæ
ut ante conſtituerat, duas acies hoſtem propulſare, tertiam opus pe
cere juſſit. Munitis caſtris, duas ibi legiones reliquit, & [3] par
auxiliorum: quatuor reliquas in caſtra majora reduxit.

L. Proximo die, inſtituto ſuo Cæſar ex caſtris utríſq; copias ſuas edu
paullulúmq; à majoribus progreſſus aciem inſtruxit, hoſtibúſq; pugn
poteſtatem fecit. Ubi ne tum quidem eos prodire intellexit, circiter
ridiem exercitum in caſtra reduxit. Tum demum Arioviſtus partem
rum copiarum, quæ caſtra minora oppugnaret, miſit: [4] acriter um
uſq; ad veſperum pugnatum eſt. Solis occaſu ſuas copias Arioviſtus,
tis & illatis & acceptis vulneribus, in caſtra reduxit. Quum ex cap
quæreret Cæſar, quamobrem Arioviſtus prælio non decertaret, hanc
periebat cauſſam: Quod apud Germanos ea conſuetudo eſſet, ut [5] ma
familias eorum ſortibus & vaticinationibus declararent, utrum præ

NOTÆ.

[1] *Primam & ſecundam*, &c.] Veget. lib. 1. cap. xxv. *Si hoſtis incumbat, tunc omnes equites & media pars peditum ad pulſandum impetum ordinantur, reliqui poſt ipſos ductis foſſis muniunt caſtra.*

[2] *XVI. Millia expedita.*] Vacua impedimentis, vel leviter armata.

[3] *Partem auxiliorum.*] Quæ ſint auxilia, ſic Vegetius explicat lib. il. cap. 1. *Ipſi pedites in duas diviſi ſunt partes, hoc eſt, in auxilia & legiones; ſed auxilia à ſociis, vel fœderatis gentibus mittebantur. In auxiliis minor, in legionibus longe amplior conſuevit militum numerus aſcribi.* Item: *Legionibus ſemper auxilia, tanquam levis armatura, in acie jungebantur, ut in his præliandi magis adminiculum eſſet, quam principale ſubſidium.*

[4] *Acriter utrinque pugnatum eſt.*] lib. xxxviii. refert Arioviſtum prop dum caſtris Romanorum eſſe poc quo ſucceſſu elatum, ſpretis mul vaticinationibus, prælium ſequenti di detrectaſſe.

[5] *Matresfamilias.*] Tacit. lib. de bus Germ. ſcripſit, eos fœminis ineſſe ſanctum aliquid & providum putare aut earum conſilia aſpernari, aut re negligere. Plutarchus autem me prodidit ſacras mulieres, inſpectis fl rum vorticibus, fluentorumq; gyris & muribus, futura prædicere conſuêſſe. citus verò 11. annal. meminit Ve virginis, quæ late imperitabat, vetere Germanos more, quo pleráſque fœ rum fatidicas, &, augeſcente ſuperſti arbitrentur Deas.

mitti ex usu esset, necne: eas ita dicere, [1] Non esse fas Germanos rare, si ante novam lunam prælio contendissent.

I. Postridie ejus diei Cæsar præsidio utrisq; castris, quod satis esse n est, relicto, [2] omnes alarios in conspectu hostium pro castris mibus constituit, quod minus multitudine militum legionariorum, pro ium numero, valebat, ut ad speciem alariis uteretur. Ipse triplici ita acie usq; ad castra hostium accessit. Tum demum necessario mani suas copias è castris eduxerunt, generatimq; constituerunt, pasq; intervallis [3] Harudes, Marcomanos, Triboccos, Vangiones, Nees, Sedusios, Suevos; omnemq; aciem suam [4] rhedis & carris circumdederunt, ne qua spes in fuga relinqueretur. Eo mulieres impositæ, quæ in prælium proficiscentes milites, passis crinibus, flentes imprabant, ne se in servitutem Romanis traderent.

II. Cæsar singulis legionibus singulos legatos & [5] quæstorem præfecit, uti eos testes suæ quisq; virtutis haberet. Ipse à dextro cornu, quod partem minimè firmam hostium esse animadverteret, prælium commisit. Ita nostri acriter in hostes signo dato impetum fecerunt; itaq; es repente celeriterq; procurrerunt, ut spatium pila in hostes conjiciendi non daretur. Rejectis pilis, cominus gladiis pugnatum est. At Germani celeriter, ex consuetudine sua, [6] phalange facta, impetus gladiorum

NOTÆ.

Non esse fas Germanos superare, &c.] est jus divinum, unde Virgilius discrimen statuit inter fas & jus, lib. Georg.

in etiam festis quædam exercere diebus & jura sinunt.——

ero quid nolit Deus fieri, id certè videri *διάνοιαν*, impossibile. Sic item de Germanis habet Tacitus: *Cœunt, nisi quid fortuitum & subitum incideris, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur: nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt.* Cujus superstitionis ipsi Deci immunes non fuerunt: siquidem Plutarchus in Lycurgi legibus, ne ante plenilunium cum exercitu exirent. Propterea quoque tam properavit pugnare Cæsar, ut nouitatem Frontinus, ut acie commissâ, religione Deorum impediret. Sic Vespasianus sabbato rum die Judæos vicit.

[2] *Omnes alarios.*] Per alarios intelligit auxiliares, qui in hoc bello maximam partem erant equites & Galli, quibus ideo præciem usus est, quia paucas habebat legiones; sed quia alariis, qui maximam partem Galli erant, parum fidebat, noluit miscere legionariis immixtos, sed proximos. Dicti sunt alarii, quod acies iis hinc & inde alatibus protegeretur, ut alis aves.

[3] *Harudes*, &c.] De gentibus illis nihil certi habetur, nisi Vangiones, ubi nunc est Wormatia, Nemetes verò, ubi est Spira, tandem consedisse. Notitia imperii R. occidentalis, seu potius Provinciarum Romanarum imperii occidentalis, cujus autor existimatur Marianus Scotus, sic habet: *Civitas Vangionum: hæc est Vormatia.* Ptolemæus habet *Vangiones*: *Borbetomagus*, id est, *VVorms.* Frustra vero est Cluverius, qui bene magna de antiquis Germanorum populis volumina conscripserit, quod nec amplius sylvæ sint, quas integras dicuntur incoluisse, neq; ipsi sedibus suis satis constiterint. Strabo verò hoc enumerat ordine Rheni accolas, Helvetios, Sequanos, Mediomatrices, quorum in locum Tribocchi, natione Germani, relictis sedibus, trajectóque Rheno venerint. Hi videntur esse Alsati.

[4] *Rhedis & carris circumdederunt.*] Quintilianus: *Rheda vocabulum Gallicum, quo tamen Cicero utitur. Carra autem neutrius generis esse consuetudine persuasum est. Sisenna, & Cæsar masculino genere efferunt.*

[5] *Quæstorem præfecit.*] Quæstores à quærendo dicti, quod pecunias publicas quærerent & reconderent. Ut plurimum habebat Consul, vel Proconsul Quæstorem unum.

[6] *Phalange facta*, &c.] Orosius scripsit Germanos coacto in unum agmine, scutisq; supra caput contextis, ad irrumpendam Romanorum aciem totos undiq; perstrinxerunt.

exceperunt. Reperti sunt complures nostri milites, qui phalanges
silirent, & scuta manibus revellerent, & desuper vulnerarent. Qu
hostium acies à siniſtro cornu pulsa, atq; in fugam conversa esse
dextro cornu vehementer multitudine suorum nostram aciem premeb
Id quum animadvertisset [1] P. Crassus adolescens, qui equitatu præe
quod expeditior erat, quam hi, qui inter aciem versabantur, ter
aciem laborantibus nostris subsidio misit.

LIII. Ita prælium restitutum est, atq; omnes hostes terga verter
neq; prius fugere destiterunt, quam ad flumen Rhenum [2] millia p
suum ex eo loco circiter quinquaginta pervenerunt. Ibi perpauci
viribus confisi transnatare contenderunt, aut lintribus inventis, salu
sibi petierunt. In his fuit Arioviſtus, qui naviculam deligatam ad rip
nactus ea profugit: reliquos omnes equites consecuti nostri interfecer
[3] Duæ fuerunt Arioviſti uxores, una Sueva natione, quam domo sec
adduxerat: altera [4] Norica regis Vocionis soror, quam in Gallia du
rat à fratre missam: utraque in ea fuga periit: duæ filiæ harum, al
occisa, altera capta est. C. Valerius Procillus, quum à custodibus
fuga trinis catenis vinctus traheretur, in ipsum Cæsarem hostium eq

NOTÆ.

isse; sed postquam aliqui Romanorum militum super obductam saliere testudinem, scutis sigillatim velut squammis revulsis, desuper nudos deprehensorum humeros perfodi e Ibidem Florus sic habet: *Qui calor in præliando fuerit, nullo magis exprimi potest, quam quod elatis super caput scutis, cum se velut testudine Barbarus tegeret, super ipsa Romani scuta saliebant, & inde in jugulos gladii descendebant.* Quæ Orosii & Flori verba tenebras Cæsaris textui pro luce offuderunt. Fatentur enim se nescire interpretes, quomodo id fieret. At Dio, quæ sit illa testudo, satis planis verbis declarat, quidq; barbaris plurimum nocuerit, exponit; nempe quod duraverunt magis Romani, labore verò barbari paulo vehementiore fracti sunt, neque tamen in fugam se dederunt, non quod nollent, sed quod non possent propter lassitudinem. Conglobati igitur treceni plus minus, & undique se scutis protegentes rectique stantes, ægre moveri poterant ob densationem, vulneribus eo modo neq; illatis neq; acceptis. Hoc est, quod à Cæsare *phalanx*, ab aliis *testudo* dicitur. Romani primum pila rejecere, ut nulli jam usui futura, gladiis verò neq; cominus dimicare poterant, neque capita hostium assequi, qua tamen parte facilius vulnerari poterant, utpote nuda. Complures itaq; mortui sunt, antequam caderent, propter densationem aciei, mortuique nihilominus stabant à commilitonibus sustentati

[1] *P. Crassus adolescens.*] Is M. C filius magnas res in bello Gallico ge quæ totis his Commentariis comme rantur, & à Cæsare ad patrem in Par proficiscentem cum mille delectis eq bus venit, bellóque Parthico fortiter gnans occubuit.

[2] *Millia passuum ex eo loco circiter q quaginta.*] Alii codices habent quin millia passuum, Plutarch. xxxvi m passuum: Eutropius L millia. Hoc ido quia facilis in numeris lapsus, ut & in mero cæsorum, qui à Plutarcho & App no lxxx millium fuisse perhibetur.

[3] *Duæ fuerunt Arioviſti uxores.*] G cis & Romanis non licuit plures ux simul ducere aut habere, cæteris fere tibus etiam sanctissimis licuit. Q Valentinianus Romanus Imperator C stianus, cum Severam in suo matri nio haberet, ex qua Gratianum Imp torem filium susceperat, Justinam rem Severæ superinduxit, quæ ipsi lentinianum II. peperit, lege prius ta facta, ut liceret duas uxores legitim Matrimonio habere. De Germanis nih minus sic proditum à Tacito: *Prope barbarorum singulis uxoribus contenti exceptis admodum paucis, qui non libi sed ob nobilitatem plurimis nuptiis a untur.*

[4] *Norica.*] De Norico supra dictum

tur

m perſequentem incidit: quæ quidem res Cæſari non minorem,
n ipſa victoria, voluptatem attulit, quod hominem honeſtiſſimum
vinciæ Galliæ, ſuum familiarem & hoſpitem, ereptum è manibus
ium, ſibi reſtitutum videbat; neq; ejus calamitate de tanta volu-
e & gratulatione quidquam fortuna diminuerat. Is, ſe præſente,
ſe ter ſortibus conſultum dicebat, utrum igni ſtatim necaretur, an
iud tempus reſervaretur: ſortium beneficio ſe eſſe incolumem.
IV. Item M. Mettius repertus, & ad eum reductus eſt. Hoc prælio
s Rhenum nunciato, Suevi, qui ad ripas Rheni venerant, domum
rti cœperunt: quos [2] Ubii, qui proximè Rhenum incolunt, perter-
inſecuti, magnum ex his numerum occiderunt. Cæſar una æſtate,
bus maximis bellis confectis, maturius paulo, quam tempus anni
ulabat, [3] in hiberna in Sequanos exercitum deduxit: hibernis La-
um præpoſuit: ipſe in citeriorem Galliam [4] ad conventus agendos
fectus eſt.

NOTÆ.

De ſe ter ſortibus conſultum dicebat.] quomodo fieret, ſic Tacitus expli-
lib. de morib. Germ. *Auſpicia ſortéſq; maximè, obſervant. Sortium con-
do ſimplex: virgam frugiferæ arbori
am, in ſurculos amputant, eóſq; notis
uſdam diſcretos ſuper candidam ve-
temerè ac fortuitò ſpargunt. Mox
blicè conſulatur, ſacerdos civitatis,
rivatim, ipſe paterfamilias precatus
, cælumq; ſuſpiciens ter ſingulos tollit,
tos ſecundum impreſſam ante notam
pretatur; ſi prohibuerunt, nulla de
n re in eundem diem conſultatio.*

Ubii.] Qui erant tempore Cæſaris
rhenani, Auguſti poſtea tempeſtate
m voluntate ab Agrippa in ſiniſtram
ni ripam, quæ Gallica eſt, ſunt tran-
Poſtea in eorum oppidum Agrippina
dii conjux, filia Germanici, mater
nis, in quo ſcilicet genita erat, Vete-
s coloniamq; deduci imperavit: cui
en inditum ex vocabulo ipſius, *Colo-
Agrippina, Cologne.*

In hiberna.] Hiberna ſunt, ubi hiemant milites, quæ vel urbes ſunt vel caſtra accuratius inſtructa, in quo à ſtativis differunt, in quibus ſub pellibus degebatur, quod ad breve tempus ibi maneretur.

Ad conventus agendos ipſe profectus eſt.] Feſtus Pompeius: *Conventus quatuor modis intelligitur; uno, cum quemlibet hominem ab aliquo conventum eſſe dicimus, altero, cum ſignificatur multitudo ex compluribus generibus hominum contracta in unum locum. Tertio, cum à magiſtratu populus judicii cauſa congregatur. Quarto, cum in aliquem locum frequentia hominum ſupplicationis, aut gratulationis cauſa colligitur.* Tertio modo intelligendum eſt. Cum enim Cæſar Galliam utramq; tranſalpinam citeriorem q; obtineret, in hac quæ pacata erat, nihil aſiud agendum, quàm juriſdictionem, habuit, quod fiebat in conventibus. Plutarchus verò ſcribit ibi eum hominum animos captâſſe, quos aut muneribus aut ſpe plenos à ſe dimittebat, nil denegantem quod peteretur, ſic clam Pompeio capientem cives pecunia hoſtium, quos armis civium ceperat.

LIBER. II.

ARGUMENTUM.

Liber ſecundus expeditiones bellicas quatuor continet, nempe bellum c[ontra] Belgas; contra Nervios: contra Atuaticos: contra Armoricos, poſtremos ſub ejus auſpiciis debellavit P. Craſſus ejus legatus. Geſta hæc anno ab urbe condita IↃCXCVII.

I. QUum eſſet Cæſar in citeriore Gallia in hibernis, ita utì ſupra monſtravimus, crebri ad eum rumores afferebantur, litte[ras] item Labieni certior fiebat, omnes Belgas, quam tertiam eſſe Galliæ [partem] dixeramus, contra populum R. conjurare, obſidéſq; inter ſe d[are]. Conjurandi has eſſe cauſſas: Primum, quod vererentur, ne, omni pa[cata] Gallia, ad eos exercitus noſter adduceretur: deinde quod ab nonn[ullis] Gallis ſollicitarentur, partim qui Germanos diutius in Gallia verſari [no]lent, ita populi R. exercitum hiemare atq; inveteraſcere in Gallia mol[le] ferebant: partim qui mobilitate & levitate animi novis imperiis ſtu[deb]ant: ab nonnullis etiam, quod in Gallia à potentioribus, atq; iis ad conducendos homines facultates habebant, vulgo regna occupab[antur]; qui minus facilè eam rem imperio noſtro conſequi poterant.

II. Iis nuntiis litteríſq; commotus Cæſar, duas legiones in citer[iore] Gallia novas conſcripſit, & inita æſtate in interiorem Galliam, qui de[fen]deret, [1] Q. Pedium legatum miſit. Ipſe, quum primum pabuli co[pia] eſſe inciperet, ad exercitum venit. [2] Dat negotium Senonibus, reliqu[is] Gallis, qui finitimi Belgis erant, utì ea, quæ apud eos gerantur, cognoſc[ant] ſeq; de his rebus certiorem faciant. Hi conſtanter omnes nuntiave[runt] manus cogi, exercitum in unum locum conduci. Tum verò dubi[tan]dum non exiſtimavit, quin ad eos duodecimo die proficiſceretur. frumentaria proviſa, caſtra movet, diebúſq; circiter xv ad fines Be[lgi]rum pervenit.

III. Eo quum de improviſo, celeritáſq; omnium opinione veni[ret] [3] Rhemi, qui proximi Galliæ ex Belgis ſunt, ad eum legatos Iccium

NOTÆ.

[1] *Q. Pedium legatum.*] Q. Pedius Juliæ ſororis Cæſaris nepos erat, & ab eo poſtea ſcriptus eſt hæres ex quadrante cum L. Pinario, teſte Sueton. Poſt aliquot annos conſulatum cum Cæſare Octav. geſſit, quo in honore deceſſit vir triumphalis. Hujus lege damnati ſunt percuſſores Cæſaris.

[2] *Dat negotium Senonibus.*] Senonen[ſis] pulus notus, cujus fines qui noſſe volu[erit] Diœceſeos Eccleſiaſticæ Senonenſis, A[ntiſ]ſiodorenſiſque fines norit, quos duplex Diœceſis comprehendebat, *Sens.*

[3] *Rhemi.*] Pariter noti de nomine. [Ca]put eorum Durocortorum, *Rheims.*

progium primos civitatis ſuæ miſerunt, qui dicerent, ſe ſuáq; omnia
em atq; poteſtatem populi R. permittere, neq; ſe cum reliquis Belgis
nſiſſe, neq; contra populum R. omnino conjurâſſe, paratoſq; eſſe &
es dare, & imperata facere, & oppidis recipere, & frumento cæte-
rebus juvare: reliquos omnes Belgas in armis eſſe: [1] Germanóſq; 5
s Rhenum incolunt, ſeſe cum his conjunxiſſe: tantumq; eſſe eorum
m furorem, ut nè [2] Sueſſones quidem fratres conſanguineóſq; ſuos,
dem jure, iiſdem legibus utantur, unum imperium, unúmq; magi-
m cum ipſis habeant, deterrere potuerint, quin cum his conſentirent.
Quum ab his quæreret, quæ civitates, quantæq; in armis eſſent, 10
id in bello poſſent, ſic reperiebat: plerósq; Belgas eſſe ortos à
anis, Rhenumq; antiquitus tranſductos, propter loci fertilitatem
nſediſſe, Gallóſque, qui ea loca incolerent, expuliſſe: ſolóſque
qui patrum noſtrorum memoria, omni Gallia vexata, Teutonos,
róſque intra fines ſuos ingredi prohibuerint. Qua ex re fieri, uti 15
rerum memoria magnam ſibi auctoritatem, magnóſq; ſpiritus
nilitari ſumerent. De numero eorum omnia ſe habere explorata
i dicebant, propterea quod propinquitatibus affinitatibúſq; con-
quantam quiſq; multitudinem in communi Belgarum concilio
bellum pollicitus ſit, cognoverint. Plurimum inter eos [3] Bello- 20
& virtute, & auctoritate, & hominum numero valere: hos poſſe
ere armata millia centum: pollicitos ex eo numero lecta millia
iúſq; belli imperium ſibi poſtulare. Sueſſones ſuos eſſe finitimos:
nos, feraciſſimóſq; agros poſſidere. Apud eos fuiſſe regem noſtra
memoria [4] Divitiacum totius Galliæ potentiſſimum; qui quum 25
e partis harum regionum, tum etiam Britanniæ, imperium obti-
: nunc [5] eſſe regem Galbam: ad hunc propter juſtitiam, pruden-
ne, ſummam totius belli omnium voluntate deferri: oppida ha-
umero xii: polliceri millia armata quinquaginta: [6] totidem
os, qui maximè feri inter ipſos habeantur, longiſſimeq; abſint: 30
lia [7] Atrebates: [8] Ambianos x millia: [9] Morinos xxv millia:

NOTÆ.

nanóſque qui cis Rhenum incolunt.] nominantur Condruſi, Eburones, Pæmani.

ones.] Populus vel ſolo nomine *eux de Soiſſons.*

ovacos.] Bellovaci, *ceux de Beau-*

itiacum.] Is non ſolum Sueſſones, mbianos, in ſua poteſtate habuerit, in Britanniam trajecerit. Sunt ter Sueſſones & mare Ambiani.

n Galbam.] Dio vocat eum Autter codex fallax, non poteſt ſtaeci enim in exterorum nominibus luntur; certe Galba nomen Roeſt.

em Nervios, &c.] Hic commemorantur populi quindecim Belgarum, quibus addendi ſunt Rhemi, ut ſint omnino populi ſexdecim. Nervii cum à Cæſare finitimi dicantur eſſe Ambianorum, Atrebatium & Veromanduorum, videntur eſſe Cameracenſes, *ceux de Cambray.*

Atrebates.] Quorum urbs dicitur a Ptolemæo Origiacum, *Arras, ceux d'Artois*: vel potius qui nunc Atrebatenſi Diœceſi continentur. Nam Audomaropolis, *S. Omer*, quæ nunc eſt in comitatu Arteſiæ, Morinorum eſt.

Ambianos.] Quorum urbs dicitur Samarobriva ad Sumenam fluvium, *Amiens.*

Morinos.] Quorum urbs primaria fuit Taruana, *Terouane*, & Geſſoriacum, *Boulo-*

[1] Menapios

[1] Menapios IX millia: [2] Caletes X millia: [3] Velocaſſes & [4] Veron
duos totidem: [5] Aduaticos XXIX millia: [6] Condruſos, [7] Ebur
[8] Cæræſos, Pæmanos, [9] qui uno nomine Germani appellantur, arbi
ad XL millia.

5 V. Cæſar Rhemos cohortatus, a liberaliterque oratione proſec
omnem ſenatum ad ſe convenire, principúmque liberos obſides a
adduci juſſit. Quæ omnia ab his diligenter ad diem facta ſunt.
Divitiacum Æduum magnopere cohortatus, docet quantopere Reip
communíſq; ſalutis interſit, manus hoſtium diſtineri, ne cum u
10 multitudine uno tempore confligendum ſit: id fieri poſſe, ſi ſuas co
Ædui in fines Bellovacorum introduxerint, & eorum agros pop
cœperint. His mandatis eum ab ſe dimittit. [b] Poſtquam omnes
garum copias in unum locum coactas ad ſe venire, neq; jam longè ab
ab his, quos miſerat, exploratoribus, & ab Rhemis cognovit: flu
15 [10] Axonam, quod eſt in extremis Rhemorum finibus, exercitum tr
ducere maturavit, [11] atq; ibi caſtra poſuit. Quæ res & latus m
caſtrorum ripis fluminis muniebat, & poſt ea quæ erant, tuta ab h
bus reddebat, & commeatus ab Rhemis reliquíſq; civitatibus, ut
periculo ad eum portari poſſet, efficiebat. In eo flumine pons e

INTERPRETATIO.

a *Et allocutus eos benignis verbis.*

b *Ubi audivit ab illis ſpeculatoribus quos miſerat, & ab Rhemis, exercitum Belgarum congregatum in eundem ad ſe tendere, nec jam procul diſtare.*

NOTÆ.

gne. Ii ſunt qui diœceſibus continentur Bononiæ, ſancti Audomari & Ipræ, in quas poſtremas duas diviſus eſt Epiſcopatus Taruanæ jam dirutæ. Hos Virgilius extremos hominum appellat.

Extremíque hominum Morini, Rhenúſque bicornis.

[1] *Menapios.*] Menapii cum ſint confines Morinis, Moriníque tint qui epiſcopatibus ti ibus continentur, Bononienſi, Audomaropolitano & Iprenſi, cognoſcitur eſſe Gandavenſes, Antuerpienſes, Brabantios, finitimoſq; eorum. Quod autem Morinis Menapii confines ſint, patet ex Dione lib. lix.

[2] *Caletes.*] Ultra Rhotomagum ſunt. Strabo ſcribit eſſe oſtio Sequanæ conterminos, *ceux de Caux.*

[3] *Velocaſſes.*] *Vexin*, ad Eſiam uſque flumen pertinent. Hodie dividuntur in Normannos & Francos. Iis aſcribitur Rhotomagus à Ptolomæo.

[4] *Veromanduos.*] Veromandui vel ſolo nomine noti, quorum caput Auguſta Veromanduorum, nunc Fanum ſancti Quintini, *S. Quentin.*

[5] *Aduaticos.*] Vix ſciri poteſt ubi poſiti Aduatici; alii Antuerpienſes, alii Hannoios, alii putant eſſe Namurcenſes. phianus liber habet, Catuacos.

[6] *Condruſos.* Condruſi nunc cont untur Leodicenſibus: ſuntque prope U fluvium, noménque retinet, *Con* vel *Condrotz.*

[7] *Eburones.*] Putantur eſſe Leodic Tantum illius nominis fuit odium R nis, propter cladem, quam ab iis ac rant, ut in Tungrorum nomen ejus reliquiæ conceſſerint.

[8] *Cæræſos, Pæmanos.*] Cæreſi & P ni penitùs ignorantur.

[9] *Qui uno nomine Germani appellan* Sic dicti forte, quia cum olim eſſe Germania in Galliam profecti, ſic à G appellabantur. Venerunt & alii po dum è Germania, ut Treviri, Me Batavíque. Nihilominus antiquis illi pulis id nominis perſeveravit.

[10] *Axonam.*] Axona fluvius Aug Sueſſonum alluit, & apud Compen in Eſiam influit. *Aiſne.*

[11] *Atque ibi caſtra poſuit.*] Q ſapienter atq; ex præceptis Vegetii, ibidem, ubi præcipit, *Ne ſalubris aqu longius.*

præſidium ponit: & in altera parte fluminis Q. Titurium Sabinum
rum cum VI cohortibus reliquit: caſtra in altitudinem pedum XII
o foſſáq; duodeviginti pedum munire jubet.

I. Ab ipſis caſtris oppidum Rhemorum, nomine [1] Bibrax, aberat
ia paſſuum VIII: id ex itinere magno impetu Belgæ oppugnare cœ-
nt: [2] ægre eo die ſuſtentatum eſt. [3] Gallorum eadem atq; Bel-
oppugnatio eſt. Hi, ubi circumjecta multitudine hominum totis
ibus, undiq; in murum lapides jaci cœpti ſunt, murúſq; defenſori-
nudatus eſt: [4] teſtudine facta, portis ſuccedunt, murúmq; ſub-
. Quod tum facilè fiebat: nam tanta multitudo lapides ac tela
iciebant, ut in muro conſiſtendi poteſtas eſſet nulli. Quum finem
gnandi nox feciſſet, Iccius Rhemus, ſumma nobilitate & gratia
ſuos, qui tum oppido præerat, unus ex iis, qui legati de pace ad
rem venerant, nuntios ad eum mittit: niſi ſubſidium ſibi mittatur,
otius ſuſtinere non poſſe.

II. Eò de media nocte Cæſar, iiſdem ducibus uſus, qui nuntii ab
venerant, [5] Numidas & [6] Cretas ſagittarios, & [7] funditores Baleares
dio oppidanis mittit. Quorum adventu, & Rhemis cum ſpe defen-
ſtudium propugnandi acceſſit, & hoſtibus eadem de cauſſa ſpes po-

NOTÆ.

ibrax.] Nonnullis dicitur, *Braiſne*, *Bray*, nam ſunt ejuſmodi in eadem
ne oppidorum nomina.

Ægre eo die ſuſtentatum eſt. Id eſt, ſuſtentatæ, & defenſum oppidum: od Virg.

——————*Totis*
adeo turbatur agris.——
res turbantur.

allorum eadem atque Belgarum oppugnatio eſt.] Imo & Romanorum ali-
o, ut ex Joſepho patet, Jotapatæ in expugnationem deſcribente. Quod oppugnationis ex corona dicitur: rius Romani, qui Machinas adhibebant oppugnatione utebantur, nunc non Galli, qui machinarum erant tes. Utrumq; modum oppugnationis corona nempe & operibus, notat Livius lib. XXXVII. *Prima luce mœnia corona greſſus. Deinde oppugnare Amphiſſam & cum ad mœnia caſtra poſuiſſet, corona, ſicut Lamiam, ſed operibus nare urbem eſt adortus.*

eſtudine facta.] Illud genus teſtudinis deſcribit Livius lib. XLIV. *Quadrato ne facto, ſcutis ſuper capita denſatis, ibus primis, ſecundis ſummiſſioribus, magis & quartis, poſtremis etiam ixis; faſtigiatam, ſicut tecta ædificia ſunt, teſtudinem faciebant, &c.* *teſtudini ſimillima parti muri admota, cum armati ſuperſtantes ſubiiſſent, &c.* Hanc teſtudinem, cum opus erat, geminabant, ita ut altera teſtudo alteri ſuperincumberet: ejuſmodi Tacitus iteratam teſtudinem vocat lib. XIX *ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes.*

5 Numidas.] Numidæ ex Provincia Africæ Numidia, quæ tunc Romanis parebat, à Sylla domita. *Νόμαδες* Græcè, quia paſtoritiam vitam degebant, cultum manſuetiorem docti à Maſiniſſa rege, deinde in priſtinam feritatem relapſi.

6 Cretas ſagittarios.] Creta inſula Jovis clara natalibus, *Hecatompolis* olim dicta, quia ut Virgilius refert:

Centum urbes habitant magnas.——

Candie, cujus incolæ ſunt *Cretes*, qui & Cretenſes.

7 Funditores Baleares.] Ex Balearibus inſulis, quæ juxta Ptolomæum duæ ſunt, Gymneſiæ Græcè dictæ, forte ab exercitatione incolarum, qui funditores erant peritiſſimi, ab ineunte ætate hoc pugnæ genere exerciti. *Certos eſſe quis miretur ictus*, inquit Florus, *quum hæc ſola genti arma ſint, id unum ab infantia ſtudium. Cibum puer à matre non accipit, niſi quem ipſa monſtrante percuſſit.* Idem teſtatur Vegetius lib. I. cap. XVI. Idem Diodorus. Il porro Baleares erant paulo ante à Metello imperio populi R. ſubditi, ut teſtantur Strabo & Oroſius.

tiundi

tiundi oppidi discessit. Itaq; paulisper apud oppidum morati, agr
Rhemorum depopulati, omnibus vicis ædificiisq; quo adire potera
censis, ad castra Cæsaris omnibus copiis contenderunt, & à millibus
suum minus ii, castra posuerunt: quæ castra, ut fumo atq; ignibus
nificabatur, amplius millibus passuum viii in latitudinem patebant.

VIII. [1] Cæsar primo, & propter multitudinem hostium, & pro
eximiam opinionem virtutis, prælio supersedere statuit: [2] quotidie
men equestribus præliis, quid hostis virtute posset, & quid nostri a
rent, periclitabatur. Ubi nostros non esse inferiores intellexit, l
pro castris ad aciem instruendam natura opportuno atq; idoneo; q
is collis, ubi castra posita erant, paullulum ex planitie editus, tan
adversus in latitudinem patebat, quantum loci acies instructa occu
poterat, [a] atq; ex utraq; parte lateris dejectus habebat, [b] & in fr
leviter fastigiatus, paullatim ad planitiem redibat: ab utroq; latere
collis transversam fossam obduxit circiter passuum CD; & ad ex
mas fossas castella constituit, ibiq; tormenta collocavit: ne quum ac
instruxisset, hostes (quod tantum multitudine poterant) à latere
suos pugnantes circumvenire possent. Hoc facto, duabus legioni
quas proximè conscripserat, in castris relictis, ut, si quid opus e
subsidio duci possent, reliquas sex legiones pro castris in acie consti
hostes item suas copias ex castris eductas instruxerant.

IX. Palus erat non magna inter nostrum atq; hostium exercitu
hanc si nostri transirent, hostes expectabant: nostri autem, si ab
initium transeundi fieret, ut impeditos aggrederentur, parati in a
erant: interim prælio equestri inter duas acies contendebant.
neutri transeundi initium faciunt, secundiore equitum nostrorum pr
Cæsar suos in castra reduxit. Hostes protinus ex eo loco ad flu
Axonam contenderunt, quod esse post nostra castra demonstratum
ibi vadis repertis, partem suarum copiarum transducere conati sunt,
consilio, si possent, castellum, cui præerat Q. Titurius legatus, ex
gnarent, pontemq; interscinderent: sin minus agros Rhemorum po
larentur, qui magno nobis usui ad bellum gerendum erant, comm
tusq; nostros fustinebant.

X. Cæsar certior factus à Titurio, omnem equitatum, & levis ar
turæ Numidas, funditores, sagittariosq; pontem transducit, atq; ad

Interpretatio.

a *Erat præruptus ab utroq; latere.* | b *Et molliter declivis antrorsum.*

Notæ.

[1] *Cæsar primo,* &c.] Hoc semper à Cæsare diligenter est provisum, ut pares hostium exercitui copias haberet, quas ubi intellexit non sibi adesse, pugna abstinuit. Sic cum Vercingentorigem prævalere equitatu cognovisset, ut lib. vii. legitur, misit in Germaniam, equitesque inde accersivit, tot quidem quot ad victoriam satis. N cum Pompeio postea confligere v quin omnes suas copias transportasset.

[2] *Quotidie tamen equestribus,* &c.] get. lib. iii. cap. xxvi. *Nunquam in aciem producendus est, cujus antea riment a non ceperis.*

endit: acriter in eo loco pugnatum est: [1] hostes impeditos nostri
umine aggressi magnum eorum numerum occiderunt: [2] per eorum
ora reliquos audacissime transire conantes, multitudine telorum re-
erunt: primos, qui transierant, equitatu circumventos interfecerunt.
stes, ubi & de expugnando oppido, & de flumine transeundo spem
efelliſſe intellexerunt, neq; nostros in locum iniquiorem progredi
nandi causſa viderunt, atq; eos res frumentaria deficere cœpit: con-
o convocato, constituerunt optimum esse domum suam quemq; re-
i: & quorum in fines primum Romani exercitum introduxissent,
os defendendos undiq; convenire: ut potius in suis, quam alienis
bus decertarent, [a] & domesticis copiis rei frumentariæ uterentur.
eam sententiam, cum reliquis causſis, hæc quoq; ratio eos deduxit,
od Divitiacum atque Æduos finibus Bellovacorum appropinquare
noverant: his persuaderi, ut diutius morarentur, ne suis auxilium
ent, non poterat.

XI. Ea re constituta, secunda vigilia magno cum strepitu ac tumultu
ris egressi, nullo certo ordine, neq; imperio, quum sibi quisque pri-
m itineris locum peteret, & domum pervenire properaret, fecerunt,
onsimilis fugæ profectio videretur. Hac re statim Cæsar per specu-
ores cognita, insidias veritus, quod qua de causſa discederent, non-
n perspexerat; exercitum equitatumq; castris continuit. Prima
e, confirmata re ab exploratoribus, omnem equitatum, qui noviſ-
um agmen moraretur, præmisit, eiq; [3] Q. Pedium, & L. Aurunculeium Cottam legatos præfecit. T. Labienum legatum cum legionibus
us subsequi jussit. Hi noviſſimos adorti, & multa millia passuum
secuti, magnam multitudinem eorum fugientium conciderunt, quum
extremo agmine hi, ad quos ventum erat, consisterent, fortiterq;
eum nostrorum militum sustinerent. Priores, quod abesse à perio
viderentur, neq; ulla necessitate, neq; imperio continerentur, ex-
ito clamore, perturbatis ordinibus, omnes in fuga sibi subsidium po-
runt. Ita sine ullo periculo tantam eorum multitudinem nostri in-
ecerunt, quantum fuit diei spatium: sub occasumq; solis sequi de-
erunt, seq; in castra, uti erat imperatum, receperunt.

XII. Postridie ejus diei Cæsar, prius quam se hostes ex terrore ac
a reciperent, in fines Suessonum, qui proximi Rhemis erant, exer-

INTERPRETATIO.

Et alerentur frumento quod habebant domi.

NOTÆ.

Hostes impeditos nostri in flumine ag- sibi scribendi sumpsit, non intellexerit. Tanti est scire linguas, unde petuntur disciplinæ.

Per eorum corpora. Plutarchus scribit manis aditum fuisse per Belgarum cor-a: sed dissensit à Cæsare propter Lati-rmonis ignorantiam, ut arbitror, quod, quid esset scriptum, unde materiam

3 *Q. Pedium, & L. Aurunculeium Cottam.* De Pedio supra. Cotta vero ex gente Aurunculeia Plebeia fuit. Postea cum multis cohortibus ab Ambiorige Eburonum rege in hibernis cæsus, ut videbitur.

citum

citum duxit: & magno itinere confecto,[1] ad oppidum Noviodunum
rendit. Id ex itinere oppugnare conatus, quod vacuum ab defen
bus esse audiebat, propter latitudinem fossæ, muriq; altitudinem, p
defendentibus, expugnare non potuit. [2] Castris munitis vineas a
quæq; ad oppugnandum usui erant, comparare cœpit. Interim omn
fuga Suessonum multitudo in oppidum proxima nocte convenit. Ce
ter vineis ad oppidum actis,[3] aggere jacto, turribusq; constitutis, ma
tudine operum, quæ neq; viderant ante Galli, neq; audierant, & ce
tate Romanorum permoti, legatos ad Cæsarem de deditione mitt
& petentibus Rhemis ut conservarentur, impetrant.

XIII. Cæsar, obsidibus acceptis primis civitatis, atq; ipsius Ga
regis duobus filiis, armísque omnibus ex oppido transditis, in d
tionem Suessones accepit, exercitúmque in Bellovacos duxit:
quum se suáque omnia in oppidum [4] Bratuspantium contulissent,
ab eo oppido Cæsar cum exercitu circiter millia passuum v abe
omnes majores natu ex oppido egressi, manus ad Cæsarem tendere
voce significare cœperunt, sese in ejus fidem ac potestatem venire,
contra populum R. armis contendere: item quum ad oppidum ac
sisset, castráq; ibi poneret, pueri mulierésq; ex muro, passis manib
suo more, pacem à Romanis petierunt.

XIV. Pro his Divitiacus (nam post discessum Belgarum, dim
Æduorum copiis, ad eum reverterat) facit verba: Bellovacos omni
pore in fide atq; amicitia civitatis Æduæ fuisse: impulsos à suis p
cipibus, qui dicerent Æduos à Cæsare in servitutem redactos, om
indignitates contumeliásq; perferre, & ab Æduis defeciisse, & pop
R. bellum intulisse. Qui hujus consilii principes fuissent, quod in
ligerent, quantam calamitatem civitati intulissent, [5] in Britanniam p
fugisse. Petere non solum Bellovacos, sed etiam pro his Æduos, ut
clementia ac mansuetudine in eos utatur: Quod si fecerit, Æduor
auctoritatem apud omnes Belgas amplificaturum, quorum auxiliis
opibus, si qua Bella inciderint, [6] sustentare consueverint.

NOTÆ.

[1] *Ad oppidum Noviodunum.*] Noviodunum videtur esse, quæ postmodo Augusta dicta est Populi caput, *Soissons.*

[2] *Castris munitis vineas agere.*] *Vinea*, ut scripsit Vegetius, *è levioribus lignis machina, alta pedibus octo, lata septem, longa sexdecim: hujus tectum duplici munitione tabulatis cratibúsq; contexitur*: latera quoq; vimine sepiuntur, ne saxorum telorúmq; impetu penetrentur. Extrinsecus autem, ne immisso concremetur incendio, crudis ac recentibus coriis vel centonibus operitur. Istæ cum plures factæ fuerint, junguntur in ordinem, sub quibus subsidentes tuti, ad subruenda murorum penetrant fundamenta.

[3] *Aggere jacto.*] Agger ex terra, la
bus, lignóque constabat, & contra
rum extollebatur, de quo tela jacta
Turres aggeri superstruebantur, ut pi
murorum urbis, atque etiam turres
deas æquarent. His plures rotæ me
nica arte subdebantur, sed interiore
tentéq; quarum lapsu volubili magni
tam ampla movebatur. Earum sub
ctionem vide apud Vegetium lib. IV.
XVII.

[4] *Bratuspantium.*] Populi caput, n
Beauvais.

[5] *In Britanniam.*] Quæ nunc Angli
magna Britannia dicitur.

[6] *Sustentare.*] Ea nempe bella.

XV. Cæ

XV. Cæſar honoris Divitiaci atq; Æduorum cauſſa, ſeſe eos in fidem
ecturum & conſervaturum, dixit: & quòd erat civitas magna, &
r Belgas auctoritate ac hominum multitudine præſtabat, DC obſi-
popoſcit: his traditis, omnibúſq; armis ex oppido collatis, ab eo
o in fines Ambianorum pervenit, qui ſe ſuáq; omnia ſine mora de-
erunt. Eorum fines Nervii attingebant: quorum de natura mori-
q; Cæſar quum quæreret, ſic reperiebat: Nullum aditum eſſe ad
mercatoribus: [1] nihil pati vini, reliquarúmq; rerum ad luxuriam
tinentium, inferri: quòd his rebus relanguescere animos, eorúmq;
itti virtutem exiſtimarent: eſſe homines feros, magnæq; virtutis:
epitare atq; accuſare reliquos Belgas, qui ſe populo R. dediditſſent,
patriam virtutem projeciſſent: confirmare ſe neq; legatos miſſuros,
; ullam conditionem pacis accepturos.

XVI. Quum per eorum fines triduo iter feciſſet, inveniebat ex ca-
ris, [2] Sabin flumen ab caſtris ſuis non amplius millia paſſuum x
ſſe: trans id flumen omnes Nervios conſediſſe, adventumq; ibi Ro-
norum expectare, unà cum Atrebatibus & Veromanduis, finitimis
: nam his utríſq; perſuaſerant, ut eandem belli fortunam experiren-
: expectari etiam ab his Atuaticorum copias, atq; eſſe in itinere:
lieres, quíq; per ætatem ad pugnam inutiles viderentur, in eum
um conjeciſſe, quò propter paludes exercitui aditus non eſſet.

XVII. Cæſar, his rebus cognitis, exploratores centurionéſq; præmit-
qui [3] locum caſtris idoneum deligant: quumq; ex dediticiis Belgis,
quíſq; Gallis complures Cæſarem ſecuti unà iter facerent; quidam
his, ut poſtea ex captivis cognitum eſt, eorum dierum conſuetudine
eris noſtri exercitus perſpecta, nocte ad Nervios pervenerunt; atq;
demonſtraverunt, inter ſingulas legiones impedimentorum magnum
nerum intercedere: neq; eſſe quidquam negotii, cum prima legio
aſtris veniſſet, reliquæq; legiones magnum ſpatium abeſſent, [4] hanc
ſarcinis adoriri: qua pulſa, impedimentíſq; direptis, futurum, ut
quæ contra conſiſtere non auderent. Adjuvabat etiam eorum con-

NOTÆ.

Nihil pati vini.] Nam apud alios
los, teſte Athenæo, à divitibus quidem
m bibitur ex Italia vel Maſilienſi re
e advectum, ídque merum, cui quan-
e paululum aquæ admiſcetur. Gallia
Narbonenſis vini ferax eſt, ut habet
ius lib. xiv. cap. xxiii. Imo & Cel-
nunc maxima pars, ut videmus.

Sabin.] Sabis, *la Sambre.*

Locum caſtris idoneum.] Nempe fru
tationi, pabulationi, aquationi, muli
valetudini, ſed præcipuè victoriæ
m.

Hanc ſub ſarcinis adoriri.] Quod
imum incommodum erat. Iraq; le
lib. 1. de bello civili: *Veriti ne noctu
diti, ſub onere conſligere cogerentur.* Et lib. de bello Africo: *Milites ſub onere ac ſub ſarcinis defatigatos pugnare non poſſe.* Romani enim in itinere vallum ferebant & alias ſarcinas, quibus erant gravati. Egregius eſt Ciceronis in hanc rem locus Tuſcul. ii. *Ferre plus dimidiati menſis cibaria, ferre ſi quid in uſum velint, ferre vallum: nam, ſcutum, glalium, galeam non plus numerant quam humeros, lacertos, manus, quæ quidem ita geruntur apte, ut, ſi uſus ferat, abjectis oneribus, expeditis armis, ut membris pugnare poſſint.* Imo aliquando menſtruum cibum ferebant, ut Livius docet lib. lv. *Conſul, menſtruum juſſo milite ſecum ferre, profectus decimo poſt die.*

filium

filium, qui rem deferebant, quod Nervii antiquitus, quum equi
nihil possent (neq; enim ad hoc tempus ei rei studeant) sed, quid
possunt, pedestribus valent copiis, quo facilius finitimorum equita
si prædandi caussa ad eos veniisset, impedirent, tenerisarboribus in
atq; inflexis, crebrisq; in latitudinem ramis [enatis] & rubis senti
interjectis effecerant, ut, instar muri, hæ sepes munimenta præbe
quo non modò non intrari, sed ne perspici quidem posset. Iis r
quum iter agminis nostri impediretur, non omittendum sibi consi
Nervii existimaverunt.

XVIII. Loci natura erat hæc, quem nostri castris delegerant: [1]C
ab summo æqualiter declivis ad flumen Sabin, quod supra nominavi
vergebat: ab eo flumine pari acclivitate collis nascebatur adversus
& contrarius, [2] passus circiter CC, infimus apertus, ab superiore p
silvestris, ut non facile introrsus perspici posset. Intra eas silvas h
in occulto sese continebant. In aperto loco, secundum flumen, pa
stationes equitum videbantur. Fluminiserat altitudo circiter pedum

XIX. Cæsar, equitatu præmisso, subsequebatur omnibus copiis.
ratio ordoq; agminis aliter se habebat, ac Belgæ ad Nervios detule
Nam, quod hostis appropinquabat, consuetudine sua Cæsar vi legi
expeditas ducebat: [3] post eas totius exercitus impedimenta colloca
inde duæ legiones, quæ proximè conscriptæ erant, totum agmen c
debant, præsidióq; impedimentis erant. Equites nostri cum fundi
bus sagittariisq; flumen transgressi, cum hostium equitatu prælium c
mittunt. Quum se illi identidem in silvas ad suos reciperent, ac ru
è silva in nostros impetum facerent, neq; nostri longius, quam quem
finem [3] porrecta ac loca aperta pertinebant, cedentes insequi auder
interim legiones sex, quæ primæ venerant, opere dimenso, castra
nire cœperunt. Ubi prima impedimenta nostri exercitus ab iis,
in silvis abditi latebant, visa sunt, quod tempus inter eos commis
prælium convenerat, ita, ut intra silvam aciem ordinésq; constituer
atq; ipsi sese confirmaverant, subito omnibus copiis provolaverunt,

INTERPRETATIO.

[2] *Nudatus ab inferiore parte ducentis circiter passibus.*

NOTÆ.

[1] *Collis ab summo.*] Cæsar fere castris colles deligebat. Castra per certum legionariorum numerum fiebant, sarcinis gravioribúsque armis depositis, dum reliqua pars exercitus cum levi armatura staret in armis, si quid forte interveniret propulsandum.

[2] *Post eas totius exercitus*, &c.] Si enim ad hostem iretur, subsequi impedimenta jubebat; si hostis à tergo relinqueretur, præmittebat. Sic, cum à Pompeio recessit, in lib. iii. de bello civili, impedimenta præmisit Apolloniam, hisq; legionem, præsidio esset, addidit. Sic Vegetius li cap. vi. *Primi equites iter arripiant, pedites: impedimenta, calones, vehicul in medio collocentur, ita ut expedita peditum & equitum subsequatur.*

[3] *Porrecta.*] Porrecta loca sunt p Horatius:

Non est aptus equis Ithacæ locus, ut a planis
Porrectus spatiis, & multæ prodigus h

Minutius Felix: *Porrecta camporum.*

peti

imq; in noſtros equites fecerunt. His facilè pulſis, ac proturbatis, edibili celeritate ad flumen decucurrerunt, ut pene uno tempore ilvas, & in flumine, & jam [1] in manibus noſtris hoſtes viderentur. em autem celeritate adverſo colle ad noſtra caſtra, atque eos qui in re occupati erant, contenderunt.

XX. Cæſari omnia uno tempore erant agenda: [2] vexillum propodum, quod erat inſigne, quum ad arma concurri oporteret: [3] ſignum dandum: ab opere revocandi milites: qui paullo longius, [4] aggeris endi cauſſa, proceſſerant, accerſendi: acies inſtruenda: militis corandi: ſignum dandum. Quarum rerum magnam partem temporis vitas, & ſucceſſus & incurſus hoſtium impediebat. Iis difficultatibus res erant ſubſidio, ſcientia atque uſus militum; quod ſuperioribus liis exercitati, quid fieri oporteret, non minus commodè ipſi ſibi præbere quam ab aliis doceri, poterant: & quod ab opere ſingulisque onibus ſingulos legatos Cæſar diſcedere, niſi munitis caſtris, vetuerat.

XXI. Hi, propter celeritatem, & propinquitatem hoſtium, nihil jam ſaris imperium ſpectabant; ſed per ſe, quæ videbantur, adminiſtrarat. Cæſar, neceſſariis rebus imperatis, ad cohortandos milites, quam partem ſors obtulit, decucurrit: & ad legionem decimam devenit. lites non longiore oratione eſt cohortatus, quam utì ſuæ priſtinæ virismemoriam retinerent, neu perturbarentur animo, hoſtiumque imum fortiter ſuſtinerent, &, quod non longius hoſtes aberant, quam quo im adjici poſſet, prælii committendi ſignum dedit: atque item in alm partem cohortandi cauſſa profectus, pugnantibus occurrit. Temis tanta fuit exiguitas, hoſtiumque tam paratus ad dimicandum anis, ut, non modo [5] ad inſignia accommodanda, ſed etiam ad galeas uendas, [6] ſcutiſque tegmenta detrahenda, tempus defuerit. Quam ſque in partem ab opere caſu devenit, quæque prima ſigna conſpexit, hæc conſtitit, ne, in quærendo ſuos, pugnandi tempus dimitteret.

XXII. Inſtructo exercitu, magis ut loci natura, [7] dejectuſque collis, neceſſitas temporis, quam ut rei militaris ratio atque ordo poſtulabat; um diverſis locis legiones aliæ alia in parte hoſtibus reſiſterent,

INTERPRETATIO.

Declivitas collis.

NOTÆ.

In manibus noſtris viderentur.] Virgil. *In manibus Mars ipſe, viri.*——

Vexillum erat proponendum.] Erat tua coccinea ſupra prætorium.

Signum tuba dandum.] Claſſicum quod ad pugnam adhortatur.

Aggeris petendi cauſſa.] Hic agger eſt teria qua munitio exſtruitur, quæ mata triplex: trabes, frondes, & ceſpites. gger verò præterea ſignificat, *rempart*, o, *cavaliers*, ou *plates-formes*, *chemin vé* ou *pavé*, item, *digues*

Ad inſignia accommodanda.] Alia erant ſigna, alia inſignia. Signa erant vexilla militaria: inſignia verò v. g. galeæ ursinis pellibus tectæ, & cætera id genus. Polybius lib. vi. ſcribit pilanos galeas ſuas lupinis exuviis exornaſſe. Erant item inſignia veſtium, non tantum capitis, ut videre licet ex lib. vii. horum Comment.

Scutiſq; tegmenta detrahenda.] Romani erant elegantiæ ſuorum ſcutorum ſtudioſi, in quibus nomina ſua, vel Imperatoris, vel centuriæ veris coloribus inſcribebant

ſepibúſq; denſiſſimis, ut ante demonſtravimus, interjectis, proſpe
impediretur: neq; certa ſubſidia collocari, neq; quid in quaq; parte
eſſet, provideri, neq; ab uno omnia imperia adminiſtrari poterant. I
in tanta rerum iniquitate, fortunæ quoq; eventus varii ſequebantu
XXIII. Legionis nonæ & decimæ milites, ut in ſiniſtra parte
conſtiterant, pilis emiſſis, curſu ac laſſitudine exanimatos, vulneri
confectos Atrebates (nam his ea pars obvenerat) celeriter ex locò ſ
riore in flumen compulerunt: & tranſire conantes inſecuti gladiis,
gnam partem eorum impeditam interfecerunt. Ipſi tranſire flumen
dubitaverunt: & in locum iniquum progreſſi, rurſus regreſſos ac
ſtentes hoſtes, redintegrato prælio, in fugam dederunt. Item ali
parte diverſæ duæ legiones, undecima & octava, profligatis Veron
duis, quibuſcum erant congreſſi, ex loco ſuperiore in ipſis fluminis
præliabantur. At totis fere à fronte & à ſiniſtra parte nudatis ca
cum in dextro cornu legio duodecima, & non magno ab ea interv
ſeptima conſtitiſſet, omnes Nervii confertiſſimo agmine, duce Bo
gnato, qui ſummam imperii tenebat, ad eum locum contender
quorum pars aperto latere legiones circumvenire, pars ſummum lò
caſtrorum petere cœpit.

XXIV. Eodem tempore equites noſtri, [1] levíſque armaturæ pedi
qui cum his unà fuerant, quos primo hoſtium impetu pulſos dixer
cum ſe in caſtra reciperent, adverſis hoſtibus occurrebant, ac rurſus
am in partem fugam petebant. Et [2] calones, qui [3] Decumana port
ſummo jugo collis noſtros victores flumen tranſire conſpexerant,
dandi cauſſa egreſſi, quum reſpexiſſent, & hoſtes in noſtris caſtris ve
vidiſſent, præcipites ſeſe fugæ mandabant: ſimul eorum, qui cum i
dimentis veniebant, clamor fremitúſq; oriebatur, aliíq; aliam in par
perterriti ferebantur. Quibus omnibus rebus permoti equites Tre
quorum inter Gallos virtutis opinio eſt ſingularis, qui, auxilii cau
civitate miſſi, ad Cæſarem venerant, quum multitudine hoſtium c
noſtra compleri, legiones premi, & pene circumventas teneri, calo
equites, funditores, Numidas, diverſos diſſipatóſq; in omnes pa
fugere vidiſſent, deſperatis noſtris rebus, domum contenderunt: Ro

NOTÆ.

[1] *Levis armaturæ pedites.*] Ii fuerunt velites, quorum uſum à Gallis & Germanis acceperunt Romani, quorum loco poſtea funditores & ſagittarios ex Balearibus habuerunt, & Numidis & Creteníibus, aliíſque nationibus quas ſuo imperio adjunxerant. Veget. lib. iii. *Levis armatura ex ſcutatis expeditiſſimis, & ſagittariis, junioribuſque conſtabat. Item de his qui acriter verutis vel martiobarbulis, quas plumbatas vocant, dimicabant.*

[2] *Calones.*] Calones erant militum ſervi. Quodnam vero hominum genus eſſet, diſcitur ex Joſepho, qui ſcribit illos uſu tiaque militari, vix infra dominos ponendos: nam & in pace aſſiduè citiis eorum intereſſe, & in bello c verſari & periclitari, adeo ut nec p nec robore à quoquam, niſi a ſolis nis, vincantur. In quo admirandam Romanorum prudentiam, qui fa ita aſſuefaciunt & inſtruunt, ut n lum ad vitæ officia, ſed & ad belli r ſint apti.

[3] *Decumana porta.*] Decumana erat à tergo caſtrorum ampla & pate

s pulsos superatosque, castris impedimentisq; eorum hostes potitos, virati renuntiaverunt.

XXV. Cæsar ab decimæ legionis cohortatione ad dextrum cornu ofectus, ubi suos urgeri, signisq; in unum locum collatis, duodecimæ gionis milites confertos sibi ipsis ad pugnam esse impedimento, [1] quartæ hortis omnibus centurionibus occisis, signiferoque interfecto, sig o nisso, reliquarum cohortium omnibus fere centurionibus aut vulneratis, t occisis, [3] in his Primopilo P. Sextio Baculo, fortissimo viro, multis avibusque vulneribus confecto, ut jam se sustinere non posset, reliquos e tardiores, & nonnullos à novissimis desertos prælio excedere, ac tela rare: [4] hostes neque à fronte ex inferiore loco subeuntes intermittere, ab utroque latere instare, & rem esse in angusto vidit, neque ullum e subsidium quod submitti posset, [5] scutò ab novissimis uni militi de-cto (quod ipse eo sine scuto venerat) in primam aciem processit: nturionibusq; nominatim appellatis, reliquos cohortatus milites signa ferre, & [6] manipulos laxare jussit, quo facilius gladiis uti possent. ujus adventu spe illata militibus, ac redintegrato animo, quum pro se isque in conspectu imperatoris etiam in extremis suis rebus operam vare cuperet, paullum hostium impetus tardatus est.

XXVI. Cæsar quum septimam legionem, quæ juxta constiterat, item geri ab hoste vidisset, tribunos militum monuit, ut paullatim sese le-ones conjungerent, & [6] conversa signa in hostes inferrent. Quo facto, um aliis alii subsidium ferrent, neq; timerent, ne aversi ab hoste cir-mvenirentur, audacius resistere, ac fortius pugnare cœperunt. Inte-n milites legionum duarum, quæ in novissimo agmine præsidio impe-mentis fuerant, prælio nuntiato, cursu incitato, in summo colle ab

NOTÆ.

[1] *Cæsar ab decimæ legionis cohortatione.*] Lipsius legit: *Cum decimæ legionis orte.*

[2] *Quartæ cohortis omnibus centurionibus occisis.*] Plutarchus in Cæsare scribit, à rviis fusum esse ejus equitatum, & legio-decimæ & septimæ omnes centuriones rfectos. Appianus verò & ipsum fuisse iis in colle obsessum quo confugerat; os vero à decima legione superveniente, ergo fuisse cæsos.

[3] *In his Primopilo P. Sextio.*] Qui pri-s triariorum centurio, sive triariorum ma in cohorte manipulo præerat, & iquos centuriones dignitate anteibat, o & ductor eorum erat. Primipilus & mopilus primus centurio dicitur, teste vio lib. vii. ad finem.

[4] *Hostes neq; à fronte*, &c.] Hic verò est, Cæsar maximum adiit periculum, nec nus quam cum ad Mundam pugnavit.

[5] *Scuto ab novissimis uni militi detracto.*] Illum cui scutum detraxit Cæsar, Florus fugientem dicit.

[6] *Manipulos laxare jussit.*] Vegetius lib. i. cap. xxvi. *Nihil magis prodesse constat in pugna, quam ut continuo exercitio in acie dispositos ordines servent, necubi contra quam expedit aut conglobent agmen, aut laxent. Nam ut constipati perdunt spatia pugnandi, & sibi invicem impedimento sunt: ita rariores atq; interlucentes, aditum perrumpendi hostibus præstant.* Manipulus porro erat hominum centum, ut Plutarchus testatur in Romulo, ut putat Ovidius, à manipulo fœni in pertica pendente, qui olim pro vexillo erat.

Pertica suspensos portabat longa maniplos,
Unde manipluris nomina miles habet.

Ut verò Vegetius putat lib. ii. cap. xiii. *Contubernium manipulus vocabatur, ab eo quod conjunctis manibus dimicabant.*

[7] *Conversa signa.*] Est collatis ordinibus conjunctisque viribus in hostem ire.

hostibus conspiciebantur & T. Labienus castris hostium potitus, & ex loco superiore, quæ res in nostris castris gererentur, conspicatus, decimam legionem subsidio nostris misit; qui quum ex equitum & calonum fuga, quo in loco res esset, quantoque in periculo & castra, & legiones, & Imperator versaretur, cognovissent, [a] nihil ad celeritatem sibi reliqui fecerunt.

XXVII. Horum adventu tanta rerum commutatio est facta, ut non etiam qui vulneribus confecti procubuissent, scutis innixi, prælium redintegrarent. Tum calones, perterritos hostes conspicati, etiam inermes armatis occurrerent: equites vero, ut turpitudinem fugæ virtute delerent, omnibus in locis pugnabant, [b] quo se legionariis militibus præferrent. Ad hostes etiam in extrema spe salutis tantam virtutem præstiterunt, ut quum primi eorum cecidissent, proximi jacentibus insisterent, atq; ex eorum corporibus pugnarent: his dejectis, & coacervatis cadaveribus, qui supererant, ut ex tumulo tela in nostros conjicerent, pilaq; intercepta remitterent: [1] ut non nequidquam tantæ virtutis homines judicari deberet aut esse tranlire latissimum flumen, adscendere altissimas ripas, subire iniquissimum locum: [c] quæ facilia ex difficillimis animi magnitudo redegerat.

XXVIII. Hoc prælio facto, & prope ad internecionem gente ac nomine Nerviorum redacto, majores natu, quos una cum pueris mulieribusque [2] in æstuaria ac paludes collectos dixeramus, hac pugna nuntiata, quum victoribus nihil impeditum, victis nihil tutum arbitrarentur: omnium qui supererant consensu, legatos ad Cæsarem miserunt, seq; ei dediderunt & in commemoranda civitatis calamitate, [3] ex DC ad III senatores: hominum millibus LX, vix ad D qui arma ferre possent, sese redactos esse dixerunt: quos Cæsar, ut in miseros ac supplices usus misericordia videretur, diligentissimè conservavit, suisq; finibus atq; oppidis uti jussit & finitimis imperavit, ut ab injuria & maleficio se suosq; prohiberent.

XXIX. Aduatici, de quibus supra scripsimus, quum omnibus copiis auxilio Nerviis venirent, hac pugna nuntiata, ex itinere domum reverterunt: cunctis oppidis castelliisque desertis, sua omnia [4] in unum oppidum egregie natura munitum contulerunt: quod quum ex omnibus circuitu partibus altissimas rupes despectusq; haberet, una ex parte leniter acclivis aditus, in latitudinem non amplius CC pedum relinquebat.

Interpretatio.

a *Nihil omiserunt ad festinationem.*
b *Ut superarent legionarios* fortitudine.
c *Quæ fortitudo reddiderat facilia difficillimis.*

Notæ.

1 *Ut non nequidquam.*] Plutarchus etiam negat hostem in fugam conjectum, sed cæsum esse memorat, cum repugnandi finem non faceret.

2 *In æstuaria.*] Æstuaria sunt depressa loca, in quibus residet aqua ex inundationibus diffusa.

3 *Ex* DC *ad* III *senatores.*] Hîc variant Plutarchus & abbreviator Livii, sed cum ubique sit facilis lapsus in numeris, difficile est quicquam certi hîc statuere.

4 *In unum oppidum.*] Oppida fossa, vallo mœnibusq; munita Aquitanis, Celtis, citerioribusque Belgis erant, ulterioribus vero Belgis, ut Morinis, Menapiis, Aduaticis minime erant, utpote Germanis origine. Nam urbs ipsa Aduaticorum una tantum parte muro circumdata hîc legitur.

r: quem locum duplici altiſſimo muro munierant: tum magni pon-
risſaxa, & præacutas trabes in muro collocarant: ipſi erant ex [1] Cim-
is Teutoniſq; prognati: qui, quum iter in Provinciam noſtram atq;
aliam facerent, his impedimentis, quæ ſecum agere ac portare non po-
rant, citra flumen Rhenum depoſitis, cuſtodiæ ex ſuis ac præſidio vi
illia hominum una reliquerunt. Hi, poſt eorum obitum, multos an-
os exagitati, [a] quum alias bellum inferrent, alias illatum defenderent,
nſenſu omnium pace facta, hunc ſibi domicilio locum delegerunt.

XXX. Ac primo adventu exercitus noſtri, crebras ex oppido excur-
nes faciebant, parvuliſq; præliis cum noſtris contendebant. Poſtea
llo pedum xii, [2] in circuitu xv millium, crebriſq; caſtellis circumu-
uniti, oppido ſeſe continebant. Ubi vineis actis, aggere exſtructo,
urrim conſtitui procul viderunt, primum irridere ex muro, atq; increpare vocibus, [b] quo tanta machinatio ab tanto ſpatio inſtitueretur? quibuſnam manibus, aut quibus viribus, præſertim homines tantulæ ſtaturæ, (nam [4] pleriſq; hominibus Gallis, præ magnitudine corporum eorum, brevitas noſtra contemptui eſt) tanti oneris turrim in muros ſe collocare confiderent?

XXXI. Ubi vero moveri, & appropinquare mœnibus viderunt, nova q; inuſitata ſpecie commoti, legatos ad Cæſarem de pace miſerunt, ui ad hunc modum locuti: Non ſe exiſtimare, Romanos ſine ope Deum bellum gerere, qui tantæ altitudinis machinationes tanta celeritate promovere, & ex propinquitate pugnare poſſent: ſe ſuaque omnia rum poteſtati permittere dixerunt: unum petere ac deprecari, ſi forte o ſua clementia ac manſuetudine, quam ipſi ab aliis audiſſent, ſtatuiſt, Aduaticos eſſe conſervandos, ne ſe armis deſpoliaret: ſibi omnes re finitimos eſſe inimicos, ac ſuæ virtuti invidere, à quibus ſe defere, traditis armis, non poſſent: ſibi præſtare, ſi in eum caſum deducerentur, quamvis fortunam à populo R. pati, quam ab his per cruciam interfici, inter quos dominari conſueſſent.

XXXII. Ad hæc Cæſar reſpondit: Se magis conſuetudine ſua, quam erito eorum, civitatem conſervaturum, [5] ſi prius quam aries murum

INTERPRETATIO.

a *Cum modo inferrent bellum; modo reſſerent ibi illatum.*

b *Cui uſui tam vaſta machina à tam longinquo loco pararetur.*

NOTÆ

[1] *Cimbris, Teutoniſq;*] De quibus ſupra

[2] *In circuitu* xv *millium.*] Fruſtra aliqui telligunt *paſſuum*, quod ſpatium iv fere ucas efficeret, longius quidem mea ſenntia, cum non multò longius à mœnis fieret vallum, quam quo telum poſſit jici. Refertur ergo ad *pedum*, non *paſum* intelligitur.

[3] *Turrim conſtitui procul viderunt.*] De a ſupra. Ejus tamen vide ſtructuram ad Vegetium lib. iv. cap. xvii.

[4] *Pleriſq; hominibus Gallis, &c.*] Diodoro Galli dicuntur corpore prælongi, carne humidi & candidi: Ammiano verò lib. xv. *Celſioris ſtaturæ & candidi pene Galli ſunt omnes.*

[5] *Si prius quam aries murum attigiſſet.*] Sic illa machina à Joſepho deſcribitur lib. iii. de bello Judaico cap. ix. Ἔστι γὰρ μηχάνημα δρυὸς ἰσχὺν πᾶσι παραπλήσιον. ἐξεύρηται δὲ πυκνῇ σιδήρου κᾀ᾽ ἄκρον εἰς κριοῦ πρότυπον, ὁθ᾽ ὃ δὴ καλεῖται τῦλος μένει. Καθαιροῦσι δὲ κάλοις μὲν ὑπὸ πλάστιγξ ἐπῳδαὶ δρυὸς στάσεις ἐκατέρωθεν ἰδρυμένοι ἰσχυρῶς μένουσι

attigiſſet, ſe dedidiſſent; ſed deditionis nullam eſſe conditionem, armis traditis: ſe id quod in Nervios feciſſet, facturum: finitimis imperaturum, ne quam deditiis populi R. injuriam inferrent. nuntiata ad ſuos, illi ſe, quæ imperarentur, facere dixerunt. Armorum magna multitudine de muro in foſſam, quæ erat ante oppidum, jac[ta]
[1] ſic ut prope ſummam muri aggeriſq; altitudinem acervi armor[um] adæquarent: & tamen circiter parte tertia (ut poſtea perſpectum e[st] celata, atq; in oppido retenta, portis patefactis, eo die pace ſunt uſi.

XXXIII. Sub veſperum Cæſar portas claudi, militeſq; ex oppido e[gre]
ire juſſit, ne quam noctu oppidani à militibus injuriam acciperent. I[lli] ante inito (ut intellectum eſt) conſilio, quod, deditione facta, noſtr[os] præſidia deducturos, aut deniq; indiligentius ſervaturos crediderant partim cum his quæ retinuerant & celaverant armis, partim ſcutis cortice factis, aut viminibus intextis, quæ ſubitò (ut temporis exigui poſtulabat) pellibus induxerant, tertia vigilia, qua minime arduus noſtras munitiones adſcenſus videbatur, omnibus copiis repentè ex op[pido] do eruptionem fecerunt. Celeriter, ut ante Cæſar imperaverat, ig[ni]bus ſignificatione facta, ex proximis caſtellis eo concurſum eſt, pugn[atum]que ab hoſtibus ita acriter, ut à viris fortibus in extrema ſpe ſalu[tis] iniquo loco contra eos qui ex vallo turribuſq; tela jacerent, pugnari d[e]buit, quum una in virtute omnis ſpes ſalutis conſiſteret. [2] Occiſis hominum millibus IV, reliqui in oppidum rejecti ſunt. Poſtridie e[ius] diei, refractis portis, quum jam defenderet nemo, atque intromi[ſſi] militibus noſtris, [3] ſectionem ejus oppidi univerſam Cæſar vendidi[t].

NOTÆ.

ἀναβάμενοι δὲ ὑπὸ πλήθους ἀνδρῶν εἰς τὸ χάλκωμα, τῆς αὐτῶν ἀθρόας πάλιν εἰς τοὔμπροσθεν ἐπαφειστάσης, τύπτει τὰ τείχη τῷ ἐπιφερομένῳ σιδήρῳ. *Eſt imminenſa trabs, malo navis adſimilis, cujus ſummum gravi ferro ſolidatum eſt, in arietis effigiem fabricato, unde etiam nomen accepit: dependet autem funibus medius ex trabe alia, velut ex trutina, palis utrimq; fultus bene fundatis; retrorſum autem magna virorum multitudine repulſus, iiſdemque ſimul rurſus impellentibus miſſus, in fronte prominente ferro, mœnia percutit.* Illa verò machina, ut ex Ammiano Marcellino intelligitur, diſſolvebatur, ut facilius in expeditionibus militaribus poſſet circumferri. Porro fere ſolebant Romani parcere antequam murum aries percuſſiſſet, quod nunc fit in infirmis munitionibus, ſi prius quam tormenta explodantur, in munitionibus autem, ſi prius quam ſcalis admotis fiat aſſultus, ſe dediderint. Sed æquior Cicero, qui lib. I. Offic. ſic habet: *Ii qui armis poſitis ad Imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries percuſſerit, recipiendi.*

[1] *Sic ut prope ſummam*, &c.] Erat ce[n]
è regione murorum excitatus agger à R[o]
manis, par ipſis muris altitudine, intra
aggerem & murum arma projecta fuera[nt]

[2] *Occiſis ad hominum millibus* IV.] hic ſumitur pro *circiter*, & adverbialiter ponitur. Veneticus codex habet: *Occiſis ad hominum millia* IV.

[3] *Sectionem ejus oppidi univerſam*, &c.] Sectio dicebatur bona quæ ſub haſta ve[n]debantur, à ſectoribus dicta. Ut autem Aſconius refert in Ver. iii Sectores fuerunt qui ſpem lucri ſecuti, bona co[n]demnatorum ſimul auctionabantur, pro iis pecunias penſitabant, poſtea pro co[n]pendio ſuo ſingula quæq; populi vendit[a]bant. Sic Cicero Philipp. ii. M. Antonium bonorum Pompeii ſectorem appellat: in[ve]rat. pro Roſcio Amerino, dicit eoſdem iſſe ſectores collorum & bonorum. Ac hæc quidem ſectio illos tantum comple[ctit] eſt, qui in urbem ſe receperant, non tota gentem, cujus unum oppidum mini[mum] capax fuit. Quæ quidem Aduaticorum gens ſe poſtea cum Ambiorige & Eburonibus ad oppugnanda Q. Ciceronis ca[ſtra]

his, qui emerant, capitum numerus ad eum relatus eſt millium

XXXIV. Eodem tempore a P. Craſſo, quem cum legione una mi-
t ad [1] Venetos, Unellos, Oſiſmios, [2] Curioſolitas [3] Seſuvios, [4] Au-
os, [5] Rhedones, quæ ſunt maritimæ civitates, Oceanumq; attingunt, 5
ior factus eſt, omnes eas civitates in ditionem poteſtatemq; populi
eſſe redactas.

XXXV. His rebus geſtis, omni Gallia pacata, tanta hujus belli ad
baros opinio perlata eſt, ut ab nationibus, quæ trans Rhenum inco-
nt, mitterentur legati ad Cæſarem, quæ ſe obſides daturas, impe- 10
a facturas, pollicerentur: quas legationes Cæſar, quod in Italiam
lyricumq; properabat, inita proxima æſtate ad ſe reverti juſſit. Ipſe
[7] Carnutes, [8] Andes, [9] Turones, quæ civitates propinquæ his locis
nt, ubi bellum geſſerat, legionibus in hiberna deductis, [10] in Italiam
fectus eſt. Ob eas res, ex litteris Cæſaris, [11] dies xv ſupplicatio 15
reta eſt: quod ante id tempus acciderat nulli.

NOTÆ.

junxit. Ubi poſiti Aduatici, nemini
et. Veriſimile eſt fuiſſe Brabantios.
tè Eburonibus finitimi fuere.

Venetos, Unellos, &c.] Veneti, *ceux de*
nes. Unelli, ignoti. Oſiſmios ſcribit
mponius Mela contra inſulam Britan-
m eſſe poſitos, *Leon & Treguier.* De
Ptolemæus: Τελευλαῖοι οἱ μέχρι τῆ Γοβαίᾳ
ωλείᾳ Οσίσμιοι *Extremi uſq; ad Goba-*
promontorium Oſiſmii.

Curioſolitas.] Coriſopitenſes poſtea
ti, ut probant notitiæ veteres, nunc
tem, *Cornoüailles.* Quo nomine tota
m peninſula dicta, Cornugalliæ. Ai-
inus lib. de miraculis ſancti Benedicti:
m inſulam à continenti Armoricanæ
ionis, quam Cornugalliæ vocant.

Seſuvios.] Seſuvii ita ignorantur, ut
ccatum etiam eſſe in ea voce judicetur:
um enim apud omnes Geographos de
ſilentium.

Aulercos.] Hi ſunt Diablintres, qui
itimi ſunt ad occidentem Venetis, de
ibus Ptolemæus: Ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ τῆς
Τουρῶν δυσμικώτεροι Αυλίρκιοι Διαβλίντιοι.
Palatino codice eſt, Ανατολικώτεροι, *ma-*
orientales, quod reddit omnia perin-
ta.

Rhedones.] Rhedones, *Ceux de Rennes.*

Illyricumq; properabat.] Illyricum pars
t provinciæ Cæſaris.

Carnutes.] *Les Chartrains.*

Andes.] *Ceux d' Anjou*, qui Plinio Andecavi, vel Andegavi.

Turones.] *Ceux de Touraine.*

In Italiam profectus eſt.] Ibi teſte Plutarcho, cum ad ipſum Lucam Pompeius, Craſſus & Senatores amplius cc conveniſſent, conſtitutum eſt, ut Provincia, quam habebat Cæſar, in quinquennium ei prorogaretur, ſtipendiumq; daretur: quo decreto mirum in modum opes ejus increvere.

Dies xv *ſupplicatio decreta eſt.*] Hic honos habitus fuit victori, cum Senatus populo templa Deorum aperiri, & gratias Diis agi Imperatoris nomine, jubebat. Lectiſternia ibidem fiebant, pulcherrimiſq; in lectis Deorum effigies collocabantur, ſuis inſtructæ cervicalibus & pulvinaribus, quaſi Deos epulis accepiſſent. Senatus ipſe ibat ritu ſolenni ſacrificatum epulumq; dabat, populo interim dies feſtos agente. Erat porro ſupplicatio, triumphi futuri quaſi pignus. Hannibale ex Italia ad auxilium Carthaginis egreſſo, quinque tantum dierum ſupplicatio decreta fuerat. Sed hic propter inveteratam formidinem Gallorum xv ſtatuerunt. Suetonius: *Plurium quam quiſquam unquam dierum ſupplicationes impetravit.* Poſtea verò Hirtio & Panſæ, Octavianoq; Cæſari dierum L ſupplicatio decreta, qua in decernenda ſupplicatione ratio habebatur, & magnitudinis victoriæ, & dignitatis Imperatoris, ut hîc teſtatur Cicero factum fuiſſe. Lege lib. de Provinciis Conſularibus.

LIBER III.

ARGUMENTUM.

Quinque bella adversus varias Galliæ gentes gesta hoc libro describun
Primum adversus Veragros & Sedunos, quod ipso quidem absente,
ejus auspiciis à legato Galba fuit gestum: Secundum, quod ipse con
Venetos prælio navali confecit: Tertium, quod à legato Titurio Sa
contra Unellos, Aulercos, Eburovices & Lexovios: Quartum quo
bellati sunt à P. Crasso Sontiates, & cæteri Aquitani: Quintum ad
sus Morinos & Menapios, quod propter anni tempus, infectum re
quere coactus est. Quæ omnia tertio Gallici belli anno sunt peracta,
fuit ab urbe condita IↃCCXCVIII, *Cneio Lentulo Marcellino, L. M*
cello Philippo Consulibus.

[5] I. QUum in Italiam proficisceretur Cæsar, [1] Ser. Galbam cum legio
duodecima & parte equitatus in [2] Nantuates, [3] Veragros, [4] Sed
nosq; misit, qui à finibus Allobrogum & lacu Lemano, & flumine Rh
dano ad summas Alpes pertinent. Causa mittendi fuit, [5] quod iter
Alpes, quo magno cum periculo, magnisq; portoriis mercatores ire c
[10] sueverant, patefieri volebat. Huic permisit, si opus esse arbitraretur,
in iis locis legionem hiemandi causa, collocaret. Galba, secundis a
quot præliis factis, castelliscq; compluribus eorum expugnatis, missis
eum undiq; legatis, obsidibusq; datis, & pace facta, constituit coh
tes duas in Nantuatibus collocare, ipse cum reliquis ejus legionis coh
[15] tibus in vico Veragrorum, qui appellatur [6] Octodurus, hiemare:

NOTÆ.

[1] *Ser. Galbam.*] Sergius Galba, teste Suetonio, fuit Imperatoris Sergii Galbæ pronavus, ob repulsam consulatus infensus Julio Cæsari cum Bruto & Cassio conspiravit: propter quod lege Pedia damnatus.

[2] *Nantuates.*] Ignorantur. Opinantur tamen esse partem *Fossigny* & *Chablais*.

[3] *Veragros.*] Veragri habent caput gentis Agaunum, *S. Maurice*.

[4] *Sedunos.*] Seduni, *Sion* est eorum urbs, habitant *le haut Valais*, Veragri verò, *le bas Valais*, suntque cum Helvetiis fœdere conjuncti. Plinius & Strabo Varagros appellant.

[5] *Quod iter per Alpes.*] Grave erat Cæsari cæras esse merces in suis exercitibus, quæ ex Gallia cisalpina magno cum periculo & sumptu devehebantur. Gentes porro illæ magnum quæstum facere inde lebant, ut Turcæ qui magna portori Indicis mercibus per suam regionem tr vectis capiebant, antequam iter ma mum esset per promontorium bonæ patefactum.

[6] *Octodorus.*] Gallicè, *Martiny*, Ger nicè, *Martenach*, ut suspicatur beatus Re vus. Nec falsa conjectura; siquidem a vitæ sancti Mauritii mentionem facit, procul à Rhodano, ubi is se in Leman lacum evolvit. Notitia Provinciar Romanarum imperii occidentalis, c autor existimatur Marianus Scotus fic bet: *Octodorus civitas Valensium.* Octoduro porro fuit episcoparus, q quia urbs aquis fuit inundata, Sedu est translatus.

vi

positus in valle, non magna adjecta planitie, altissimis montibus que continetur.

. Quum hic in duas partes flumine divideretur, alteram partem vici Gallis concessit, alteram vacuam ab illis relictam, cohortibus iemandum attribuit: eum locum vallo fossaque munivit. Quum hibernorum complures transissent, frumentumq; eo comportari jus-, subitò per exploratores certior factus est, ex ea parte vici, quam is concesserat, omnes noctu discessisse, montesq; qui impenderent, à ima multitudine Sedunorum & Veragrorum teneri. Id aliquot de is acciderat, ut subitò Galli belli renovandi, legionisq; opprimendæ ilium caperent. Primum, quod legionem, [1] neq; eam plenissimam, actis cohortibus duabus, & compluribus signillatim, qui, commeatus ndi caussa missi erant, absentibus, propter paucitatem despiciebant: etiam, quod propter iniquitatem loci, quum ipsi ex montibus in em decurrerent, & tela conjicerent, ne primum quidem posse impe- sustineri existimabant. Accedebat, quod suos ab se liberos abstra- obsidum nomine dolebant, & Romanos, non solum itinerum caussa, etiam perpetuæ possessionis, culmina Alpium occupare conari, & ea finitimæ Provinciæ adjungere, sibi persuasum habebant.

II. His nuntiis acceptis Galba, quum neq; opus hibernorum, muni- esq; plenæ essent perfectæ, neq; de frumento, reliquoq; commeatu esset provisum, quod deditione facta, obsidibusq; acceptis, nihil de timendum existimaverat: concilio celeriter convocato, sententias irere cæpit. Quo in concilio quum tantum repentini periculi præter ionem accidisset, ac jam omnia fere superiora loca multitudine ar- orum completa conspicerentur, neq; subsidio veniri, neq; commea- supportari, intercluss itineribus, possent: prope jam desperata salute, nullæ hujusmodi sententiæ dicebantur, ut, impedimentis relictis, tione facta, iisdem itineribus, quibus eo perveniissent, ad salutem enderent. Majori tamen parti placuit, hoc reservato ad extremum ilio, interim rei eventum experiri, & castra defendere.

V. Brevi spatio interjecto, vix ut his rebus quas constituissent, col- ndis atque administrandis tempus daretur, hostes ex omnibus parti- signo dato, decurrere, lapides, [2] gæsaque in vallum conjicere. No- primo integris viribus fortiter repugnare, neq; ullum frustra telum eo superiore mittere: ut quæque pars castrorum nudata defenso-

NOTÆ.

Neque eam plenissimam.] Plenissima dilegio, quæ plenissimum & legitimum um, tribunorum, centurionumque nuim habet, estque ut dicitur, completa olvta, ita ut desit nemo. Cicero lib. pist. vi. ad Appium Pulchrum: *Illud ovet in tanta militum paucitate, abres cohortes quæ sint plenissimæ.*

Gæsaq;] Teli genus Gallici, quod ideo ilius Alpinum appellat.

——*duo quisq; Alpina coruscat*
Tela manu——

Festus, grave jaculum dicit esse: Livius agreste telum: Suidas, telum vel contum longe ferientem, quo usi tamen sunt Afri & Macedones, ut discimus ex Statio & Silio Italico. Imo & Romani ipsi, ut scripsit Liv. lib. VIII.

ribus

ribus premi videbatur, eo occurrere, & auxilium ferre: ſed hoc ſi
rari, quod diuturnitate pugnæ hoſtes defeſſi prælio excedebant, alii
tegris viribus ſuccedebant: quarum rerum à noſtris propter pauci
fieri nihil poterat, ac non modo defeſſo ex pugna excedendi, ſed
ſaucio quidem ejus loci, ubi conſtiterat, relinquendi, ac ſui recipi
facultas dabatur.

V. Quum jam amplius horis vi continenter pugnaretur, ac non
lum vires, ſed etiam tela noſtris deficerent, atq; hoſtes acrius inſta
languidioribuſq; noſtris vallum ſcindere, & foſſas complere cœpiſ
reſq; eſſet jam ad extremum deducta caſum, [1] P. Sextius Baculus,
mipili centurio, quem Nervico prælio compluribus confectum vul
bus diximus, & item C. Voluſenus tribunus militum, vir & co
magni & virtutis, ad Galbam accurrunt, atque unam eſſe ſpem ſa
docent, ſi eruptione facta extremum auxilium experirentur. Ita
convocatis centurionibus, celeriter milites certiores facit, pauli
intermitterent prælium, ac tantummodo tela miſſa exciperent, ſequ
labore reficerent, poſt ſigno dato è caſtris erumperent, atq; omnem ſ
ſalutis in virtute ponerent.

VI. Quod juſſi ſunt, faciunt: ac ſubitò omnibus [2] portis erupti
facta, neque cognoſcendi quid fieret, neque ſui colligendi hoſtibu
cultatem relinquunt. Ita commutata fortuna, eos, qui in ſpem poti
dorum caſtrorum venerant, undique circumventos interficiunt, &
hominum millibus amplius xxx, quem numerum barbarorum ad c
veniſſe conſtabat, plus tertia parte interfecta, reliquos perterritos in
gam conjiciunt, ac ne in locis quidem ſuperioribus conſiſtere patiun
Sic omnibus hoſtium copiis fuſis, armiſq; exutis, ſe in caſtra munitio
ſuas recipiunt. Quo prælio facto, quod ſæpius fortunam tentare G
nolebat, atq; alio ſeſe in hiberna conſilio veniſſe meminerat, aliis oc
riſſe rebus videbat, maximè frumenti commeatuſq; inopia perm
poſtero die omnibus ejus vici ædificiis incenſis, in Provinciam re
contendit: ac nullo hoſte prohibente, aut iter demorante, incolu
legionem in Nantuates, inde in Allobrogas perduxit, ibiq; hiema

VII. His rebus geſtis, quum omnibus de cauſſis Cæſar pacatam
liam exiſtimaret, ſuperatis Belgis, expulſis Germanis, victis in A
bus Sedunis, atq; ita inita hieme [3] in Illyricum profectus eſſet, q
eas quoque nationes adire, & regiones cognoſcere volebat: ſubi

NOTÆ.

[1] *P. Sextius Baculus.*] Hic ab Eutropio Pacuvius dicitur.

[2] *Portis eruptione facta.*] Portæ caſtrorum quatuor erant. Prima appellabatur Prætoria, proxima Prætorio, & aut orientem ſpectans, aut hoſtem, aut illam partem ad quam hoſtis eſt iturus. Secunda Decumana huic oppoſita, atq; adeo ab hoſte remotior. Duæ laterales, quæ princi dicebantur, quod in eo loco eſſent, i principes ordines tendebant, ut ait F Harum altera dextra erat, altera ſini

[3] *In Illyricum.*] Illyrici pars, C etiam erat Provincia. Longe lateq; patebat. Ut verò à Plinio deſcribitur, dici, *Sclavonia.*

bel

m in Gallia coortum eſt. Ejus belli hæc fuit cauſſa. P. Craſſus
ſcens cum legione VII [1] proximus mare Oceanum Andibus hiema-
Is, quòd in his locis inopia frumenti erat, præfectos, tribunoſq;
um complures in finitimas civitates, frumenti commeatuſq; peten-
uſſa, dimiſit: quo in numero erat T. Terraſidius miſſus in [3] Euſu-
M. Trebius Gallus, in [4] Curioſolitas; Q. Velanius cum T. Silio,
Venetos.

III. Hujus civitatis eſt longè ampliſſima auctoritas omnis oræ ma-
æ regionum earum, quòd & naves habent Veneti plurimas, quibus
itanniam navigare conſueverunt, & ſcientia atq; uſu nauticarum
n cæteros antecedunt, [6] & in magno impetu maris, atq; aperto,
is portubus interjectis, quos tenent ipſi, omnes fere, qui eodem
uti conſueverunt, habent vectigales. Ab iis fuit initium retinendi
atq; Velanii, quod per eos ſuos ſe obſides, quos Craſſo dediſſent,
eraturos exiſtimabant. Horum auctoritate finitimi adducti (ut
Gallorum ſubita & repentina conſilia) eadem de cauſſa Trebium
aſidiumque retinent: & celeriter miſſis legatis, per ſuos principes
ſe conjurant, nihil, niſi communi conſilio, acturos, eundemq om-
rtunæ exitum eſſe laturos; reliquaſq; civitates ſollicitant, ut in ea
ate, quam à majoribus acceperant, permanere, quam Romano-
ſervitutem perferre, mallent. Omni ora maritima celeriter ad
ſententiam perducta, communem legationem ad P. Craſſum mit-
: Si velit ſuos recipere, obſides ſibi remittat.

X. Quibus de rebus Cæſar à Craſſo certior factus, quod ipſe aberat
ius: [7] naves interim longas ædificari [8] in flumine Ligeri, quod in-
Oceanum, remiges ex Provincia inſtitui, nautas gubernatoreſq;
arari jubet. His rebus celeriter adminiſtratis, ipſe quàm primum
nni tempus potuit, ad exercitum contendit. Veneti reliquæq; item
ates, cognito Cæſaris adventu, ſimul quod, quantum in ſe facinus
iſiſſent, intelligebant, [9] legatos, quod nomen ad omnes nationes ſan-

NOTÆ.

roximus mare Oceanum.] Gryphia-
odex habet, *proximus mari Oceano.*

præfectos tribunoſq; militum.] Erant
ercitu Romano plura Præfectorum
, caſtrorum nempe, fabrûm, equi-
ſociorum, qui paſſim apud autores
nemorantur.

uſubios.] Euſubii inter Celtas igno-
. Varia eſt hic lectio: nam quidam
Seſuvios, alii, *Lexovios*, alii *Unellos.*

urioſolitas.] De quibus ſupra.

Venetos.] Ab iis Venetis Venetos
lia oriundos eſſe, autor eſt Strabo

t in magno impetu maris atq; aper-
Amplum atq, latum ſpatium maris
git, quaſi in Oceano qui apertior
eſt, majores etiam jactationum impetus
fieri neceſſe ſit.

7 *Naves interim longas.*] Multa ſunt navium & nomina & genera. Verum naves longæ hæ dicuntur, quæ remis aguntur; quales ſunt hodie quæ nobis dicuntur *Galeres*, & ſunt ad prælia idoneæ. Erant aliæ minus ad pugnas, ſed magis ad onera portanda comparatæ, unde onerariæ dictæ.

8 *In flumine Ligeri.*] Ligeris vel potius, Liger, ortus in monte Cebenna, in Oceanum inter Pictones & Nannetes influit; *Loire.*

9 *Legatos, quod nomen ad*, &c.] Cicero Verr. 1. *Legati nomen ejuſmodi eſſe debet quod non modo inter ſociorum jura, ſed etiam inter hoſtium tela incolume verſatur.*

ctum

ctum inviolatumq; semper fuisset, retentos ab se, & in vincul
ctos: pro magnitudine periculi bellum parare, & maximè ea q
usum navium pertinerent, providere instituunt, hoc majore spe,
multum natura loci confidebant: pedestria esse itinera conciſa [1] æſtu
naviga ionem impeditam propter inscientiam locorum, paucitatem
tuum sciebant: neq; nostros exercitus, propter frumenti inopiam, d
apud se morari posse confidebant. [2] Ac jam ut omnia contra opini
accideren, tamen se plurimum navibus posse: Romanos neq; ulla
cultatem habere navium, neq; eorum locorum ubi bellum gesturi e
vada, portus, insulasq; noviſſe: ac longe aliam esse navigationem
concluso mari, atq; in vastissimo atq; apertissimo Oceano perspici
His initis consiliis, oppida muniunt, frumenta ex agris in oppida
portant: naves in Venetiam, ubi Cæsarem primum bellum gesi
constabat, quamplurimas possunt, cogunt. Socios sibi ad id bellum
mios, [3] Lexobios, [4] Nannetes, [5] Ambialites, Morinos, [6] Diablintes,
napios adsciscunt. Auxilia ex Britannia, quæ contra eas regione
sita est, accersunt.

X. Erant hæ difficultates belli gerendi, quas supra ostendimus;
tamen multa Cæsarem ad id bellum incitabant: injuriæ retent
equitum Romanorum: [7] rebellio facta post deditionem: defectio
obsidibus: tot civitatum conjuratio: in primis, ne, hac parte neg
reliquæ nationes idem sibi licere arbitrarentur. Itaq; quum intell
omnes fere Gallos novis rebus studere, & ad bellum mobiliter c
terq; excitari, omnes autem homines libertati studere, & condi
servitutis odisse: prius, quam plures civitates conspirarent, partie
sibi, ac latius distribuendum exercitum putavit.

XI. Itaq; T. Labienum legatum in Treviros, qui proximi Rhen
mini sunt, cum equitatu mittit. Huic mandat, Rhemos, reliquosq;
gas adeat; atq; in officio contineat: Germanosq; qui auxilio à B
accersiti dicebantur, si per vim navibus flumen transire conentur, p
beat. P. Crassum [8] cum cohortibus legionariis XII, & magno nu

INTERPRETATIO.

[2] *Et certe quamvis cuncta evenirent adversus spem.*

NOTÆ.

[1] *Æstuariis.*] Æstuaria sunt loca, in quibus post æstus maris recessum, aqua stagnans remanet.

[2] *In concluso mari.*] In mari Mediterraneo, quod solum Romani norant.

[3] *Lexobios.*] Lexobii qui & Lexovii dicuntur quorum urbs Noviomagus, *Lisieux.*

[4] *Nannetes.*] Solo nomine noti, *Ceux de Nantes.*

[5] *Ambialites.*] Ambibariti dicuntur Eutropio, *Ceux de Lamballe.*

[6] *Diablintes.*] Sunt confines Venetis, de quibus supra.

Cæteri qui sint, est supra dictum.

[7] *Rebellio.*] Aliud est rebellio, aliud defectio. Deficit, qui imperium deserit, rebellat, qui bellum confectum renovat. Potest esse defectio sine rebellione, sicut sine defectione esse non potest.

[8] *Cohortibus legionariis* XII.] Cohortes decem habebat legio. Itaq; plus quam legio missa: sed cohortes legionariæ dicebantur, quæ ex civibus Romanis constabant, & legionis partes erant, non decimis desumptæ fuerant.

equi

atus in Aquitaniam proficiſci jubet, ne ex his nationibus auxilia [1] in am mittantur, ac tantæ nationes conjungantur. Q. Titurium Sabi- legatum cum legionibus iii [2] in Unellos, Curioſolitas, Lexobioſq; it, [3] qui eam manum diſtinendam curet. D. Brutum adoleſcentem Galliciſq; navibus, quas ex Pictonibus & Santonis, reliquiſq; is regionibus convenire juſſerat, præfecit: & quum primum poſſet, enetos proficiſci jubet. Ipſe eo pedeſtribus copiis contendit.

XII. Erant ejuſmodi fere ſitus oppidorum, [3] ut poſita in extremis lin- promontoriiſque: neq; pedibus aditum haberent, quum ex alto ſe incitaviſſet, quod bis ſemper accidit horarum xii ſpatio: neque bus, quod rurſus [4] minuente æſtu, naves in vadis afflictarentur. Ita q; re oppidorum oppugnatio impediebatur. Ac, ſi quando magnitu- operis forte ſuperati, extruſo mari aggere ac molibus, [5] atque his e [6] mœnibus adæquatis, ſuis fortunis deſperare cœperant, magno ero navium appulſo, cujus rei ſummam facultatem habebant, ſua iadeportabant, ſeque in proxima oppida recipiebant: ibi ſe rurſus m opportunitatibus loci defendebant. Hæc eo facilius magnam em æſtatis faciebant, quod noſtræ naves tempeſtatibus detinebant- ſummaq; erat vaſto atq; aperto mari, magnis æſtibus, raris ac e nullis portibus, difficultas navigandi.

III. Namque ipſorum naves ad hunc modum factæ, armaturæque t: carinæ aliquanto planiores, quam noſtrarum navium, quo faci- vada ac deceſſum æſtus excipere poſſent: proræ admodum erectæ, item puppes, ad magnitudinem fluctuum tempeſtatumq; accom- atæ. Naves totæ factæ ex robore, [7] ad quamvis vim & contumeli- perferendam: [8] tranſtra ex pedalibus in latitudinem trabibus con- clavis ferreis, digiti pollicis craſſitudine: anchoræ pro funi- ferreis catenis revinctæ: pelles pro velis, [9] alutæque tenuiter fectæ, ſive propter lini inopiam, atque ejus uſus inſcientiam, ſive, d eſt magis verisimile, quod tantas tempeſtates Oceani, tantoſque

Interpretatio.

Qui retineat eam partem hoſtium.

NOTÆ.

In Galliam mittantur.] Cæterarum iam proprie dictam intelligi, in qua i Veneti. Sic ab initio libri: *Gallos Aquitanis Garumna flumen, à Belgis rona & Sequana dividit.* Et eodem libri: *Incolunt tertiam partem, qui m lingua Celtæ, Romanorum lingua i appellantur.*

In Unellos, Curioſolitas, Lexobios.] De os ſupra.

Ut poſita in extremis linguis.] Sextus peius Feſtus: *Lingua promontorii genus n excellentis, ſed molliter in planum ei. Id promontorium,* teſte Pacuvio Gellium, *cujus lingua in altum proſi-cit.* Porro ſitus ejuſmodi hodie in oppidis Armoricis non amplius invenitur.

4 *Minuente æſtu.*] Nota *minuente* paſſive ſumptum, id eſt, dum minuitur.

5 *Atq; his.*] Nempe aggere & molibus.

6 *Mœnibus.*] Oppidorum ſuorum.

7 *Ad quamvis vim & contumeliam perferendam.*] Obſerva contumeliam non hic eſſe injuriam cum probro conjunctam.

8 *Tranſtra.*] Sedilia remigum quæ conſtabant ex trabibus, quarum erat longitudo pedis unius.

9 *Alutæque.*] Pellis eſt mollior atque tenuior.

im-

impetus ventorum ſuſtineri, ac tanta onera navium regi velis nec commodè arbitrabantur. Cum his navibus noſtræ claſſi ejuſmodi greſſus erat, ut una celeritate & pulſu remorum præſtarent: reliqua loci natura, pro vi tempeſtatum, illis eſſent aptiora & accommodatiora; neq; enim his noſtræ roſtro nocere poterant: tanta in his erat firmitudo: neq; propter altitudinem facilè telum adjiciebatur: & eadem cauſſa minus incommodè ſcopulis continebantur. Accedebat, ut, ſi ſævire ventus cæpiſſet, & ſe vento dediſſent; & tempeſtatem ferre facilius, & in vadis conſiſterent tutius, & ab æſtu derelictæ nihil & cautes timerent: quarum rerum omnium noſtris navibus caſus extimeſcendi.

XIV. Compluribus expugnatis oppidis Cæſar, ubi intellexit ſe tantum laborem ſumi, neq; hoſtium fugam captis oppidis reprimi, his noceri poſſe, ſtatuit expectandam claſſem. Quæ ubi conveni primum ab hoſtibus viſa eſt: circiter ccxx naves eorum paratæ atq; omni genere armorum ornatiſſimæ è portu profectæ, noſtris verſæ conſtiterunt. [1] Neq; ſatis Bruto, qui claſſi præerat, neq; tribunis militum centurionibuſq; quibus ſingulæ naves erant attributæ, constabat quid agerent, [a] aut quam rationem pugnæ inſiſterent: roſtro noceri non poſſe cognoverant: turribus autem excitatis, tamen hæc altitudo puppium ex barbaris navibus ſuperabat: ut neq; ex inferiore ſatis commodè tela adjici poſſent, & miſſa à Gallis gravius acciderent. Una erat magno uſui res præparata à noſtris, [2] falces præacutæ, insitæ affixæq; longuriis, [3] non abſimili forma muralium falcium: his cum funes, qui antennas ad malos deſtinabant, comprehenſi adductiq; erant navigio remis incitato, prærumpebantur: quibus abſciſſis, antennæ necessario concidebant: ut quum omnis Gallicis navibus ſpes [4] in velis armamentiſque conſiſteret, his ereptis, omnis uſus navium uno tempore adimeretur: reliquum erat certamen poſitum in virtute: qua noſtri mili-

INTERPRETATIO.

a *Aut quem modum certaminis tenerent.*

NOTÆ.

[1] *Neq; ſatis Bruto.*] Is eſt qui Decimus vocatur, & cum M. Bruto & Caſſio in Cæſaris necem conſpiravit, etſi fuiſſet ejus legatus, magniſque ab eo beneficiis affectus, & in hæredibus ab eo teſtamento ſcriptus; nec manus quidem cædi accommodavit, ſed M. Antonium illi fidum longiore ſermone de induſtria injecto extra curiam diſtinuit, à quo poſtea Mutinæ obſeſſus, ab Octavianoque liberatus, tandem in Macedoniam proficiſcens, in M. Antonii milites incidit, à quibus fuit interfectus.

[2] *Falces præacutæ.*] De quibus Vegetius lib. ultimo: *Falx dicitur acutiſſimum ferrum curvatum ad ſimilitudinem falcis, quod contis longioribus inditum, collatoriis funes, quibus antenna ſuſpenditur, repente præcidit, collapſiſq; velis, Libigriorem & inutilem reddit.*

[3] *Non abſimili forma muralium fa* Indidem nempe ex Veget. lib. iv. cognoſcitur quæ ſit forma murali cium: *De materia & tabulatis contexitur, quæ ne exuratur incen riis vel ciliciis, centonibuſq; veſtitur intrinſecus accipit trabem, quæ adx figitur ferro, quod falx vocatur, ab incurvata eſt, ut de muro extrahat* A Livio etiam deſcribuntur falces lib. xxxviii.

[4] *In velis armamentiſque.*] Arma dicuntur antennæ, vela, aliaque na ſtrumenta ab armando dicta, Gallice page.

e ſuperabant, atque eo magis, quod in conſpectu Cæſaris, atque
is exercitus res gerebatur, ut nullum paullo fortius factum latere
et: omnes enim colles, & loca ſuperiora, unde erat propinquus de-
tus in mare, ab exercitu tenebantur.

XV. Disjectis, ut diximus, antennis, quum ſingulas binæ aut ternæ
es circumſiſterent, milites ſumma vi deſcendere in hoſtium naves
tendebant. Quod poſtquam barbari fieri animadverterunt, expugna-
compluribus navibus, quum ei rei nullum reperiretur auxilium, fuga
tem petere contenderunt: ac jam converſis in eam partem navibus
ventus ferebat, [1] tanta ſubitò malacia ac tranquillitas exſtitit, ut ſe
movere non poſſent: quæ quidem res ad negotium conficiendum
imè fuit opportuna. Nam ſingulas noſtri conſectati expugnaverunt,
erpaucæ ex omni numero, noctis interventu, ad terram pervene-
, quum ab hora fere iv uſque ad ſolis occaſum, pugnaretur.

XVI. Quo prælio bellum Venetorum, totiuſq; oræ maritimæ conſe-
n eſt. Nam quum omnis juventus, omnes etiam gravioris ætatis,
uibus aliquid conſilii aut dignitatis fuit, eo convenerant: tum na-
n quod ubique fuerat, unum in locum coëgerant: quibus amiſſis,
qui neque quo ſe reciperent, neq; quemadmodum oppida defende-
, habebant. Itaq; ſe, ſuaq; omnia Cæſari dediderunt: in quos
ravius Cæſar vindicandum ſtatuit, quo diligentius in reliquum
pus à barbaris jus legatorum conſervaretur. Itaq; omni ſenatu
ato, [2] reliquos ſub corona vendidit.

XVII. Dum hæc in Venetis geruntur, Q. Titurius Sabinus cum his
iis, quas à Cæſare acceperat, in fines Unellorum pervenit. His præ-
Viridovix, ac ſummam imperii tenebat earum omnium civitatum
defecerant, ex quibus exercitum, magnaſq; copias coëgerat. Atq;
aucis diebus [3] Aulerci Eburovices, [4] Lexoviiq; ſenatu ſuo interfecto,
dauctores belli eſſe nolebant, portas clauſerunt, ſeq; cum Viridovice
junxerunt: magnaq; præterea multitudo undiq; ex Gallia perdito-
hominum latronumq; convenerat, quos ſpes prædandi, ſtudiumq;
andi ab agricultura, & quotidiano labore revocabat. Sabinus ido-
omnibus rebus loco caſtris ſeſe tenebat: cum Viridovix contra eum
m millium ſpatio conſediſſet, quotidieq; productis copiis pugnandi

NOTÆ.

Tanta ſubitò malacia.] Seneca lib. IX. *Sed in otio inconcuſſo jacere non eſt quillitas, malacia eſt.* Græcum eſt en, quod apud Latinos, ut multa alia, ſu eſt. Hic porro obſervanda Cæſaris citas, niſi enim illa repentina malacia m Gallis eripuiſſet, bellum non eſſet fectum.

Reliquos ſub corona vendidit.] Sub na vendere quid ſuerit, non plane li- Alii enim putant eſſe vendere in m diſpoſitos, quo facilius ab emptoribus poſſint conſiderari. Aulos vero Gellius lib. VII. cap. IV ait: *Eſſe veriſimilius coronatos venuiſſe ſervos, juxta dictum Catonis, ut populus ſua opera potius ob rem bene geſtam coronatus ſupplicatum eat, quam re malè geſta coronatus vagueat.*

Aulerci Eburovices.] *Ceux d' Evreux.* In aliis codicibus ſiniſtra erat virgula interpoſita. Eburovicum urbs Mediolanum, *Evreux.*

Lexovii.] *Ceux de Liſieux*, de quibus ſupra.

pote-

poteſtatem faceret, ut jam non ſolum hoſtibus in contemptionem Sa
veniret, ſed etiam noſtrorum militum vocibus nonnihil carperetur:
tamq; opinionem timoris præbuit, ut jam ad vallum caſtrorum
accedere auderent: id ea cauſſa faciebat, quod cum tanta multit
hoſtium, præſertim eo abſente, qui ſummam imperii teneret, niſi
loco, aut opportunitate aliqua data, legato dimicandum non exiſtim

XVIII. Hac confirmata opinione timoris, idoneum quemdam h
nem & callidum delegit Gallum, ex iis quos auxilii cauſſa ſecum
bat: huic magnis præmiis pollicitationibuſq; perſuader, uti ad h
tranſeat: quid fieri velit, edocet: qui ubi pro perfuga ad eos veni
morem Romanorum proponit: quibus anguſtiis ipſe Cæſar à Ve
premátur, docet: neq; longius abeſſe, quin proxima nocte Sabinus
ex caſtris exercitum educat, & ad Cæſarem, auxilii ferendi cauſſa,
ficiſcatur. Quod ubi auditum eſt, conclamant omnes, occaſionem
tii bene gerendi amittendam non eſſe: ad caſtra ire oportere. M
res ad hoc conſilium Gallos hortabantur: ſuperiorum dierum S
cunctatio: perfugæ confirmatio: [1] inopia cibariorum, cui rei p
diligenter ab his erat proviſum: ſpes Venetici belli: & quod fere l
ter homines, id quod volunt, credunt. Iis rebus adducti non
Viridivocem, reliquoſque duces ex concilio dimittunt, quam ab h
conceſſum, arma uti capiant, & ad caſtra contendant. Qua re
ceſſa, læti, velut explorata victoria, ſarmentis virgultiſq; coll
quibus foſſas Romanorum compleant, ad caſtra pergunt.

XIX. Locus erat caſtrorum editus, & paullatim ab imo acclivis
citer paſſus CIↃ, huc magno curſu contenderunt, ut quam mini
ſpatii ad ſe colligendos armandoſq; Romanis daretur, exanima
pervenerunt. Sabinus ſuos hortatus cupientibus ſignum dat: impe
hoſtibus, propter ea quæ ferebant onera, ſubito duabus portis eru
nem fieri jubet. Factum eſt opportunitate loci, [2] hoſtium inſciti
defatigatione, virtute militum, ac ſuperiorum pugnarum exercita
[3] ut ne unum quidem noſtrorum impetum ferrent, ac ſtatim terga
terent: quos impeditos, integris viribus milites noſtri conſecuti,
gnum numerum eorum occiderunt: reliquos equites conſectati,
cos qui ex fuga evaſerunt, reliquerunt. Sic uno tempore, & de n
pugna Sabinus, & de Sabini victoria Cæſar certior factus eſt: ci
teſque omnes ſe ſtatim Titurio dediderunt. Nam ut ad bella ſu
enda Gallorum alacer & promptus eſt animus, ſic mollis ac mini

NOTÆ.

[1] *Inopia cibariorum.*] *Si Barbarorum eſt in diem vivere, noſtra conſilia ſempiternum ſpectare debent.* ait Cicero. Jam bis Galli ad mala conſilia deſcenderunt, non bene proviſa re frumentaria: Primum bello Belgico, iterum hoc loco. Cæſar è contrario quicquid agit, ſemper agit proviſa re frumentaria.

[2] *Hoſtium inſcitia ac defatiga* Quod jam ante à Nervis factum hoc ab his rurſus factum, Sabin vit.

[3] *Ut ne unam quidem,* &c.] *primum* melius, & fuerit ſcript per notam.

ns ad calamitates perferendas mens eorum eſt.

X. Eodem fere tempore P. Craſſus, quum in Aquitaniam perveniſſet, æ pars, ut ante dictum eſt, & regionum latitudine, & multitudine houm, ex tertia parte Galliæ eſt æſtimanda, quum intelligeret in illis ſibi bellum gerendum, [2] ubi paucis ante annis L. Valerius Præconiegatus, exercitu pulſo, interfectus eſſet, atq; unde L. Manilius Proſul, impedimentis amiſſis, profugiſſet, non mediocrem ſibi diligentiam ibendam intelligebat: itaq; re frumentaria proviſa, auxiliis, equitacomparato, multis præterea viris fortibus [4] Toloſa, [4] Carcaſone & rbone, quæ ſunt civitates Galliæ Provinciæ finitimæ, ex his regioninominatim evocatis, [6] in Sotiatium fines exercitum introduxit: cujus ntu cognito Sotiates magnis copiis coactis equitatuq; quo plurimum bant, in itinere agmen noſtrum adorti, primum equeſtre prælium miſerunt, deinde equitatu ſuo pulſo, atq; inſequentibus noſtris, ſupedeſtres copias, quas in convalle in inſidiis collocaverant, oſtende: hi noſtros diſjectos adorti, prælium renovaverunt.

X. Pugnatum eſt diu atq; acriter, quum Sotiates ſuperioribus viiis freti, in ſua virtute totius Aquitaniæ ſalutem poſitam putarent: ri autem quid ſine Imperatore, & ſine reliquis legionibus, adoleſcenducc, efficere poſſent, perſpici cuperent: tandem tamen confecti vulbus hoſtes terga vertere: quorum magno numero interfecto, Craſſus inere oppidum Sotiatium oppugnare cœpit: quibus fortiter reſiſtens, vineas turreſq; egit. Illi alias eruptione tentata, alias [7] cuniculis ggerem vineaſq; actis, cujus rei ſunt longe peritiſſimi Aquitani, pro-

NOTÆ.

Quæ pars, &c. *ex tertia parte Galliæ ſtimanda.*] Jam id falſum eſſe comur. Itaq; facile credo Cæſarem, qui quitaniam non iverit, à Craſſo fuiſſe ptum, ut majores res videretur feciſſe, etiam auget commemoratione clarſuperioribus aliquot ducibus Romaidem illatarum. Et hoc eſt quod A Pollio, teſte Suetonio, parum diliparumque integra fide compoſitos , cum Cæſar pleraq; & quæ per aliant geſta, temere crediderit. Quanautem ſequenti tempore in Aquitaipſe profectus fuerit, non illi tamen, ſuperiore tempore à ſe ſcriptum fuunquam licuit emendare.

Ubi paucis ante annis L. Valerius oninus, &c.] Res videtur geſta bello riano, cum paucis ante annis id eveCæſar ſcripſerit. Nam Aquitanos rio faviſſe, patet ex Ciceronis oratiolege Manilia: *Teſtis eſt Gallia, per legionibus noſtris in Hiſpaniam iter, rum internecione patefactum eſt.*

Toloſa.] De Toloſa ſupra dictum.

Carcaſone.] Carcaſo, Carcaſſum Plinio. Hodie nomen retinet, eſtq; urbs Languedoki, ut vocant.

Narbone.] Narbo Martius prima Romanorum in Galliam deducta colonia à Portio Martioque Coſſ. triennio poſtquam Carthaginem fuerat deducta colonia, nomen Provinciæ Gallicæ dedit, quæ ab ea Narbonenſis dicta eſt. Ad Atacem poſita eſt fluvium, quo deducti ſunt & milites decimæ legionis Julii Cæſaris, autore Suetonio. Unde dicta Narbo Decumanorum. Vide deſcriptionem ejus apud Sidonium Apollinarem.

In Sotiatium fines.] Ignorantur Sotiates. Videntur tamen eſſe, *Ceux d'Aire*. Nam apud Plinium poſt Eluſates nominantur lib. iv. cap. xix. Ortelius vocat, *Sots*.

Cuniculis.] Cuniculi, *mines*, ab animali dicti, quod egeſta terra latere ſolet. Non ultra hunc uſum proficiebant, quam ut ſubruerentur aggeres & vineæ, aut certe urerentur. Nondum enim pulveris pyrii commentum erat. Cuniculorum

pterea quod multis locis apud eos [1] ærariæ ſtructuræ ſunt: ubi d
gentia noſtrorum, nihil his rebus profici poſſe intellexerunt, legatos
Craſſum mittunt, ſeque in deditionem ut recipiat, petunt: qua re i
petrata, arma tradere juſſi faciunt.

5 XXII. Atq; in ea re omnium noſtrorum intentis animis, alia ex p
oppidi Adcantuannus, qui ſummam imperii tenebat, [2] cum DC devo
quos illi Soldurios appellant, quorum hæc eſt conditio: ut omnibu
vita commodis unà cum his fruantur, quorum ſe amicitiæ dederi
ſi quid iis per vim accidat, aut eundem caſum una ferant, aut ſibi m
10 tem conſciſcant: neque adhuc hominum memoria repertus eſt q
quam, qui eo interfecto cujus ſe amicitiæ devoviſſet, mori recuſa
Cum his Adcantuannus eruptionem facere conatus, clamore ab ea p
munitionis ſublato, quum ad arma milites concurriſſent, vehemente
ibi pugnatum eſſet, repulſus in oppidum eſt: uti tamen etiam de
15 onis conditione uteretur, à Craſſo impetravit.

XXIII. Armis obſidibuſq; acceptis, Craſſus [3] in fines Vocatium,
Taruſatium profectus eſt. Tum vero barbari commoti, quod oppid
& natura loci, & manu munitum, paucis diebus quibus eo ventum e
expugnatum cognoverant, legatos quoquoverſus dimittere, conjur
20 obſides inter ſe dare, copias parare cœperunt. Mittuntur etiam ad
civitates legati, quæ ſunt [4] citerioris Hiſpaniæ, finitimæ Aquitaniæ: i
auxilia duceſq; accerſuntur; quorum adventu magna cum auctorit
& magna cum hominum multitudine bellum gerere conantur. Du
vero ii deliguntur, qui una [5] cum Q. Sertorio omnes annos fuerant, ſu
25 mamq; ſcientiam rei militaris habere exiſtimabantur. [6] Ii conſuetu

NOTÆ.

autem totam rationem in obſidione Rhodi à mechanico quodam fuiſſe inventam narrat Vegetius lib. IV.

[1] *Ærariæ ſtructuræ ſunt.*] Alii *ſtructuræ*, alii *ſecturæ* legunt. Sed Ciacconius delendum putat, hac conjectura ductus, quod, ut Cæſar lib. VII. *apud eos magnæ ſunt ferrariæ*, ſcripſit, ita hic, *ærariæ*. Scaliger porro adverſus Cardanum, ſcribit æris Cyprii in Pyrenæis montibus ac Cebenna fodinas eſſe, ac in aliquot Aquitaniæ locis chalybem effodi.

[2] *Cum* DC *devotis.*] Devoti dicuntur, qui ſe morti devoverunt, ita ut non ſpe victoriæ, ſed mortis hoſtibus inferendæ, neglecta propria ſalute, in mortem proſiliant. Id de Celtiberis habet Valerius Maximus lib. II. cap. VI. *Celtiberi nefas eſſe ducebant prælio ſupereſſe, cum is occidiſſet, pro cujus ſalute ſpiritum devoverant.* Aliquid erat ſimile in cohorte ſacra Thebanorum CCC. Ἡγεμόνων καὶ ἐρωμένων qui videntur eſſe συναποθνήσκοντες, *commorientes.* Suos Turcarum Satrapis fuiſſe ſoldurios narrat Gulielmus Tyrius lib. cap. XXXIII. Quantumvis autem vox duriorum adblandiatur ſua ſimilitu non inde cenſeam ſumpſiſſe originem ſtrorum *ſoldatorum* vocabulum, ſed a lidis, quibus ſtipendio donati ſunt, dicas, *ſolidatos.*

[3] *In fines Vocatium & Taruſatium.*] Vocates & Taruſates ignorantur.

[4] *Citerioris Hiſpaniæ.*] Romani ctam à ſe Hiſpaniam in Citeriorem & teriorem diviſerant.

[5] *Cum Q. Sertorio.*] Q. Sertorius bel civile multos annos in Hiſpania ge eique bellum gerenti, hæc Aquitaniæ ut prædictum eſt, faverat: quod be ægrè à Cn. Pompeio & Metello fuit fectum. Sertorius dicitur à Flore *ſummæ quidem, ſed calamitoſæ vir* De eo lege apud Plutarchum, qui vitam ſcripſit, & Appianum lib. I. de lis civilibus.

[6] *Ii conſuetudine populi R.*] Diverſa Romanorum & Barbarorum inſti

po

uli R. loca capere, castra munire, commeatibus nostros intercludere
ituunt. Quod ubi Crassus animadvertit, suas copias propter exiguita-
non facile diduci, hostem & vagari, & vias obsidere, & castris satis
sidii relinquere, ob eam caussam minus commodè frumentum, com-
atumq; sibi supportari, in dies hostium numerum augeri, non cun-
ndum existimavit, quin pugna decertaret. Hac re ad concilium delata,
omnes idem sentire intellexit, postertum diem pugnæ constituit.
XXIV. Prima luce productis omnibus copiis, duplici acie instituta,
xiliis in mediam aciem conjectis, quid hostes consilii caperent, ex-
tabat. Illi etsi propter multitudinem, & veterem belli gloriam pau-
remq; nostrorum, se tuto dimicaturos existimabant: tamen tutius
arbitrabantur, obsessis viis, commeatu intercluso, sine ullo vulnere
oria potiri: & si propter inopiam rei frumentariæ Romani sese reci-
cœpissent, impeditos agmine & sub sarcinis inferiores animo ado-
cogitabant. Hoc consilio probato ab ducibus, productis Romano-
copiis, sese castris tenebant. Hac re perspecta Crassus, quum sua
ctatione atq; opinione, timidiores hostes, nostros milites alacriores
pugnandum effeciſſet, atq; omnium voces audirentur, expectari
ius non oportere, quin ad castra iretur: cohortatus suos, omnibus
entibus ad hostium castra contendit.
XV. Ibi quum alii fossas complerent, alii multis telis conjectis, de-
ores vallo munitionibusq; depellerent, auxiliaresq; quibus ad pu-
n non multum Crassus confidebat, lapidibus telisq; subministrandis,
d aggerem cespitibus comportandis, speciem atq; opinionem pu-
ntium præberent: quum item ab hostibus constanter ac non timide
naretur, [a] telaq; ex loco superiore missa non frustra acciderent, equi-
circuitis hostium castris, Crasso renuntiaverunt, non eadem esse dilli-
ia ab Decumana porta castra munita, facilemq; aditum habere.
XVI. Crassus equitum præfectos cohortatus, ut magnis præmiis pol-
ationibusq; suos excitarent, quid fieri velit, ostendit. Illi, ut erat im-
tum, eductis quatuor cohortibus, quæ præsidio castris relictæ, inte-
ab labore erant, & longiore itinere circumductis, ne ex hostium ca-
conspici possent, omnium oculis mentibusq; ad pugnam intentis, ce-
er ad eas, quas diximus, munitiones pervenerunt: atq; his prorutis,

INTERPRETATIO.

: tela desuper jacta non caderent incassum.

NOTÆ.

ri enim in virtute omnia posita arbi-
laboriſq: impatientes, non castrá mu-
nt, sed è vestigio, si copia esset, manus
rebant. Romani verò, tametsi copiis
larent, loca idonea castris deligebant,
castra posita muniebant, iisq; satis ma-
præsidio impositio, equites quoquover-
dimittebant, qui hostes commeatu
iberent.

[a] *Auxiliis in mediam aciem conjectis.* Auxilia hic contra morem solitum in media acie locat, quo eos, *quibus*, ut infra videbitur, *ad pugnam non multum confidebat*, in fide contineret: alias ejusmodi auxilia in alis collocari solebant.

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Hoc libro continetur bellum contra Usipetes & Tenchtheros, atq; obiter n Suevorum Germanorumq; generatim describuntur: deinde trajectu ni, ut in Germaniam transiret: & trajectus in Britanniam: utrumque ante illum nemo Romanus ausus fuerat.

I. EA, quæ secuta est, hieme, qui fuit annus [1] Cneio Pompeio, Crasso Coss. [2] Usipetes Germani, & item Tenctheri, magna multitudine hominum flumen Rhenum transierunt, non longè à m quo Rhenus influit. Caussa transeundi fuit, [3] quod ab Suevis compl

NOTÆ.

[1] *Cneio Pompeio, M. Crasso Coss.*] Hic consulatus in annum ab U. C. IↃCXCIX inc dit, & est eorum secundus, quum XV ante annis primum gessissent.

[2] *Usipetes Germani & item Tenchtheri.*] Usipetes & Tenchtheri, gentes ignotæ, propterea quod sæpe sedes mutarint. Dion. lib. liv. narrat ab illis ortum fuisse bellum Augusto tantum, ut ab urbe proficisci ad illos necesse habuerit. Primum quidem odio Romanorum, memores, ut fit verisimile, cladium quas à nostro Julio acceperant, quosdam eorum in sua regione cruci suffixerunt: deinde trajecto Rheno Germaniam cisrhenanam & Galliam depopulati, Lollium devicerunt. Sed cum accepissent Augustum relicta urbe proficisci, obsidibus datis, pacem fecerunt. Ejusdem belli pacisque participes fuere Sicambri. Iidem Usipetes esse, qui Usipii dicuntur Tacito, videntur, & dicuntur quoque equitatu valere. Variis modis hæc populorum nomina ab auctoribus scripta leguntur, Græcis præsertim, quod factum est cum errore scribentium, tum eorum qui historias exscripserunt, quibus hæ gentes erant ignotæ. Sic de iis Tacitus lib. de moribus Germ. *Proximi Cattis certum jam alveo Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Usipii ac Tenchtheri colunt.* Unde liquet vagatos esse illos populos, & sæpe mutâsse sedes. Si quidem Taciti ætate supra Basileam positi erant.

[3] *Quod ab Suevis.*] Suevorum n in aliqua Germaniæ parte remaner *be.* Sed longius olim natio patebat. & apud Tacitum lib. de moribus Ge norum, mare dicitur aliquod Suevi Lucanus vero:

Fundit ab extremo flavos Aquilone Su Albis.———

Tacito vero in lib. de vita Agricolæ: hors quædam Usipiorum, amissis per i tiam regendi navibus, pro prædo primum à Suevis, mox à Frisiis fuis tercepta dicitur. Sed & idem Tacit vorum non unam esse gentem dicit, nihil mirum sit tam varias regione passim ab auctoribus assignari; maj enim Germaniæ partem obtinere disc quamquam in commune Suevi voc eorumq; multas gentes nominat, Se nes, Langobardos, Anglos, &c. P lib. iv. cap. xiv. accenset illos Herm bus. Strabo lib. vii. scribit illos à R ad Albim usq; pertinere, illisq; acc Hermonduros, Langosargos, forte *L bardos.* Sed illorum omnium sedes q re dehortatur, quod sic de illis scri ipse reliquit: Κοινὸν δ' ἔζη ἅπασι τοῦ τὸ σπείρειν τὰς μελαγχασίους ἐνιαυσίους διὰ τούτου τοῦ βίου ἧ διὰ τὸ μὴ γεωργεῖν, διαυλείζειν, ἀλλ' ἐν καλυβίοις οἰκεῖν, ἐσθῆτος παρασκευήν. τροφὴ δ' ἀπὸ τῆς μάστων ἢ πλείστη καὶ ἁπλῆ τοῖς νομάσιν, ὥ νας μιμεῖται τὰ οἰκεῖα τοῖς ἀγρι

nos exagitati, bello premebantur, & agricultura prohibebantur. Sue-
rum gens est longe maxima & bellicosissima Germanorum omnium.
i centum pagos habere dicuntur: ex quibus quotannis singula millia
matorum, bellandi causa, suis ex finibus educunt. Reliqui domi ma-
nt: pro se atq; illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis
nt: illi domi remanent. Sic neq; agricultura, neq; ratio, neq; usus
lli intermittitur: [2] sed privati ac separati agri apud eos nihil est:
eq; longius anno remanere uno in loco, incolendi causa, licet; neq;
ultum frumento, sed [3] maximam partem lacte atq; pecore vivunt,
ultumq; sunt in venationibus. Quæ res & cibi genere, & quotidi-
na exercitatione, & libertate vitæ (quod à pueris nullo officio, aut
isciplina assuefacti, nihil omnino contra voluntatem faciant) & vires
it, & immani corporum magnitudine efficit: atq; in eam se consue-
dinem adduxerunt, ut locis frigidissimis neq; vestitus, præter pelles,
abeant quidquam, quarum propter exiguitatem, magna est corporis
rs aperta, & [4] laventur in fluminibus.

II. Mercatoribus est ad eos aditus, eo magis ut quæ bello ceperint,
uibus vendant, habeant, quam quo ullam rem ad se importari deside-
nt. Quin etiam [5] jumentis, quibus maximè Gallia delectatur, quæq;
mpenso parat pretio, Germani importatis non utuntur: sed quæ sunt
pud eos nata prava atq; deformia, hæc quotidiana exercitatione, summi
sint laboris, efficiunt. Equestribus præliis sæpe ex equis desiliunt, ac
edibus præliantur, equosq; eodem remanere vestigio assuefaciunt, ad
uos se celeriter, quum usus poscit, recipiunt: neq; eorum moribus
rpius quidquam, aut inertius habetur quam ephippiis uti: itaque ad
uemvis numerum ephippiatorum equitum quamvis pauci adire audent:

NOTÆ.

ἀλλήλοις ὁποῖαν δέξει τροφὴν μᾶλλον ἢ τὴν οἰκείαν μεταλλάττειν. *Commune est omnium qui alas regiones incolunt, facile commutare cum, propterea quod tenui victu contenti agrorum cultum negligunt & quod nesciunt divitias condere; sed in tuguriis habitant, & in diem vivunt. Maximam partem pecore victitant, ut Nomades, quos mitati impositis in vehicula quæ habent, uo visum est, cum pecoribus commigrant.* andem Alemanni vocati sunt, & superiorem Germaniam incoluerunt, ut scribit Agathias lib. 1. de bello Gothico, qui hos uperiorem, Francos vero, inferiorem Germaniam habitasse ait, citatq; Asinam Quaratum Italum, qui de rebus Germanicis cripserat. Paulus item Diaconus in vita mperatoris Mauritii de Docirupho duce Longobardorum, ait illum oriundum à uevis, id est, Alemannis. Strabo lib. IV. uevos dicit, viribus & multitudine præedere omnes Germanos. Plutarchus vero Suevos: τῶν Γερμανικῶν ἡγεμονικωτάτους dicit, *Germanicarum nationum* principes esse.

[1] *Ii centum pagos.*] Id est, partes: sic enim Plutarchus in Numa vocat.

[3] *Sed privati*, &c.] Tacitus idem fere habet: *Arva per annos mutant, & superest ager.* Et supra: *Agri pro numero cultorum ab universis per vices occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur: facilitatem partiendi camporum spatia præstant.*

[3] *Maximam partem.*] Hellenismus est, intelligiturque χρῆσις, quæ præpositio accusandi casum apud Græcos regit.

[4] *Laventur in fluminibus.*] Idem habet Mela Cæsarem χρῆσθαι λόῳ secutus.

[5] *Jumentis quibus maxime Gallia delectatur.*] Varro lib. II. de re rustica cap. X. *Non omnis apta natio ad pecuarium: Galli appositissimi, maxime ad jumenta.*

[1] vinum ad ſe omnino importari non ſinunt, quod ea re ad labo ferendum remolleſcere homines, atque effæminari arbitrantur.

III. Publice maximam putant eſſe laudem, quam latiſſime à ſu nibus vacare agros: hac re ſignificari, magnum numerum civita ſuam vim ſuſtinere non potuiſſe. Itaque una ex parte à Suevis cir [2] millia paſſuum DC agri vacare dicuntur. Ad alteram partem cedunt [3] Ubii, quorum fuit civitas ampla atque florens, ut eſt c Germanorum, & paullo, qui ſunt ejuſdem generis, etiam cæteris hu niores, propterea quod Rhenum attingunt, multiq; ad eos mercat ventitant, & ipſi propter propinquitatem Gallicis ſunt moribus a facti. Hos quum Suevi, multis ſæpe bellis experti, propter amplit nem gravitatemq; civitatis, finibus expellere non potuiſſent, tamen ctigales ſibi fecerunt, ac multo humiliores infirmioreſque reddideru

IV. In eadem cauſſa fuerunt Uſipetes, & Tenchtheri, quos ſupra mus: qui complures annos Suevorum vim ſuſtinuerunt, ad extre tamen agris expulſi, & multis locis Germaniæ triennium vagati, Rhenum pervenerunt: quas regiones Menapii incolebant, & ad utra ripam fluminis agros, ædificia, vicoſq; habebant: ſed tantæ multitu adventu perterriti, ex his ædificiis, quæ trans flumen habuerant, de graverunt: & cis Rhenum diſpoſitis præſidiis Germanos tranſire pr bebant. Illi omnia experti, quum neq; vi contendere, propter inop navium, neq; clam tranſire, propter cuſtodias Menapiorum poſſe [4] reverti ſe in ſuas ſedes regioneſq; ſimulaverunt: & tridui v progreſſi rurſus reverterunt; atq; omni hoc itinere una nocte equi confecto, inſcios inopinanteſq; Menapios oppreſſerunt: qui de Ger manorum diſceſſu per exploratores certiores facti, ſine metu trans R num in ſuos vicos remigraverant. His interfectis, navibuſq; eor occupatis, priuſquam ea pars Menapiorum, quæ citra Rhenum e certior fieret, flumen tranſierunt, atq; omnibus eorum ædificiis oc patis, [a] reliquam partem hiemis ſe eorum copiis aluerunt.

INTERPRETATIO.

a *Victitaverunt eorum cibariis per reliquum hiemis.*

NOTÆ.

[1] *Vinum ad ſe*, &c.] Et in hoc non barbari; nihil enim verius hac ſententia. Quin & tantam labem vinum affert hominibus, nihil ut jam paulo laborioſius facere liceat iis qui aſſueverint, niſi vino ſe ante proluerint. Hanc legem ſi ſervaſſent eorum poſteri, ſuo generi melius conſuluiſſent: ſed jam tempore Taciti hiſtorici corrupti erant, qui quidem poſtquam ſcripſit, potui illis eſſe humorem ex ordeo & frumento in quandam ſimilitudinem vini corruptum, proximos vero ripæ vinum mercari, eoſq; ſine blandimentis expellere famem, addit, *eos adverſus ſitim non eandem eſſe temperantiam.* Et poſtea vaticinatus: *Si indulſerus*, inquit, tati *ſuggerendo quantum concupiſ haud minus facile vitiis, quam a capientur.*

[2] *Millia paſſuum* DC.] Cum in num facilis ſit lapſus propter notas, verili eſt hic vehementer erratum. Quis credat CD leucas cultoribus vacuas Suevorum cauſa? Forte LX.

[3] *Ubii.*] De quibus ſupra.

[4] *Reverti ſe in ſuas ſedes regione ſimulaverunt.*] Eodem ſtratagemate G ci uſi apud Trojam, ſi Virgil. credi

V. H

His de rebus Cæsar certior factus, & infirmitatem Gallorum ve-
quod [1] sunt in consiliis capiendis mobiles, & novis plerumq; rebus
nt, nihil his committendum existimavit. Est autem hoc Gallicæ
etudinis, ut & viatores etiam invitos consistere cogant: & quod
eorum de quaq; re audierit aut cognoverit, quærant, & mercato- 1
in oppidis vulgus circumsistat, quibus ex regionibus veniant,
ue res ibi cognoverint, pronuntiare cogant: his rumoribus atque
ionibus permoti de summis sæpe rebus consilia ineunt: quorum
vestigio pœnitere necesse est, [b] quum incertis rumoribus serviant,
rique ad voluntatem eorum ficta respondeant.

Qua consuetudine cognita, Cæsar, ne graviori bello occurreret,
ius quam consueverat, ad exercitum proficiscitur. Eo quum ve-
ea, quæ fieri suspicatus erat, facta cognovit: missas legationes à
llis civitatibus ad Germanos, invitatosq; eos uti ab Rheno discc-
t, omniaq; quæ postulassent ab se fore parata. Qua spe adducti
ani latius jam vagabantur, & [2] in fines Eburonum & Condruso-
qui sunt Trevirorum clientes, pervenerant. Principibus Galliæ
tis, Cæsar ea quæ cognoverat, dissimulanda sibi existimavit: eo-
animis permulsis & confirmatis, equitatuq; imperato, bellum
Germanis gerere constituit.

II. Re frumentaria comparata, equitibusq; delectis, iter in ea loca
cœpit, quibus in locis Germanos esse audiebat: à quibus quum
rum dierum iter abesset, legati ab iis venerunt, quorum hæc fuit
: Germanos neq; priores populo R. bellum inferre, neq; tamen
re, si lacessantur, quin armis contendant: quod Germanorum
etudo hæc sit à majoribus tradita, quicumq; bellum inferant, re-
, neq; deprecari: hoc tamen dicere, venisse invitos, ejectos domo:
n gratiam Romani velint, posse eis utiles esse amicos: vel sibi agros
uant, vel patiantur eos tenere, quos armis possederint: sese unis
concedere, [3] quibus ne Dii quidem immortales pares esse possint:
um quidem in terris esse neminem, quem non superare possint.

III. Ad hæc Cæsar, quæ visum est, respondit; sed exitus fuit oratio-
Sibi nullam cum his amicitiam esse posse, si in Gallia remanerent:
verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare:
llos in Gallia vacare agros, qui dari tantæ præsertim multitudini

Interpretatio.

m sint creduli rumoribus dubiis.

Notæ.

se domum simulaverunt, voto eti-
reditu simulato, deinde inscios
sq; Trojanos oppresserunt.

t in capiendis consiliis mobiles.]
lius Pollio in Gallienis: *Gallis insi-*
t esse leves. Vopiscus vero in
no, gentem esse inquietissimam

[2] *In fines Eburonum & Condrusorum.*] De Eburonibus & Condrusis dictum supra. Hoc de Condrusis addam, in Leodicensis urbis Ecclesia esse Archidiaconum de Condrusio.

[3] *Quibus ne Dii quidem,* &c.] Hanc de se male sentientium injuriam numen per Cæsarem ultum est.

sine

ſine injuria poſſint: ſed licere, ſi velint, in Ubiorum finibus eo
quorum ſint legati apud ſe, & de Suevorum injuriis querantur,
auxilium petant: hoc ſe ab Ubiis impetraturum.

IX. Legati hæc ſe ad ſuos relaturos dixerunt, & re deliber
diem tertium ad Cæſarem reverſuros: interea, ne propius ſe caſ
veret, petierunt. Ne id quidem Cæſar ab ſe impetrari poſſe dixit
gnoverat enim magnam partem equitatus ab iis aliquot diebus an
dandi, frumentandiq; cauſſa [1] ad Ambivaritos trans Moſam m
hos expectari equites, atq; ejus rei cauſſa moram interponi arbitr
X. Moſa profluit [2] ex monte Vogeſo, qui eſt [3] in finibus Lin
& parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Walis, [4] inſula
Batavorum, [5] neq; longius ab eo millibus paſſuum lxxx in Oc
tranſit. Rhenus autem oritur [6] ex Lepontiis, qui Alpes incolunt,
ſpatio per fines [7] Nantuatium, [8] Helvetiorum, Sequanorum, Me
tricorum, [9] Tribocorum, Trevirorum citatus fertur: & ubi Oce
propinquavit, in plures diffluit partes, [10] multis ingentibuſq;
effectis, quarum pars magna à feris barbariſq; nationibus inc
[11] ex quibus ſunt, qui piſcibus, atque ovis avium vivere exiſtim
multiſq; capitibus in Oceanum influit.

NOTÆ.

[1] *Ad Ambivaritos.*] Ambivariti ignorantur; videntur tamen eſſe, *Breda*, *Bolduc.*

[2] *Ex monte Vogeſo.*] Vogeſus mons, *Mont de Voge.*

In finibus Lingonum.] De Lingonibus ſupra dictum, quorum fines ampli, ut ex Eccleſiaſticæ Diœceſeos finibus hodie cognoſcitur.

[4] *Inſulam efficit Batavorum.*] Inſula Batavorum, *Betau*, ducatus Gueldrenſis, magnam partem & meridianæ Hollandiæ complectitur. Antiquiſſimum hoc eſt monumentum Batavorum gentis.

[5] *Neque longius ab eo millibus paſſuum* lxxx.] Quibuſdam non tantum eſſe videtur intervallum à Moſæ Rhenique conjunctione ad Oceanum: ſed ſi quis exundationes maris recogitet, quod poſtea in terras prorupit, facile Cæſarem excuſabit. Præterea quid ſi peccatum, eſt in numeris, quod factum eſt à ſcribis ubiq; largiter.

[6] *Ex Lepontiis.*] Qui ſint Lepontii, ſatis origo Rheni indicat. Plinius lib. iii. cap. xx. *Rhetorum Vennones Saruneteſq; ortus Rheni amnis accolunt, Lepontiorum qui Viberi vocantur, fontem Rhodani eodem Alpium tractu.* Nonnihil diſſentit à Cæſare. Videre tamen licet Rhetos & Lepontios ea gente nunc contineri, quæ dicitur, *les Griſons.* Nonnihil item Tacitus, qui Rhenum Rheticarum Alpium inacceſſo & præcipiti vertice ortum, ſcribit duo fontes Rheni ſunt in Lepontius in Rhetis.

[7] *Nantuatium.*] Nantuates ignor

[8] *Helvetiorum, &c.*] De Helve
ſaris dictum ſupra. Sequanos allu
nus dicitur. Baſilea enim erat S
rum. Strabo Cæſarem ſecutus id
ſit. Sed cum Plinius Nemetes &
nes accolas dicat eſſe Rheni, non
matricas; Cæſar vero indictis Ne
& Vangionibus, Mediomatricas
accolere memoriæ prodiderit; ne
à Nemetibus & Vangionibus Ge
populis, Mediomatricas, qui &
ab urbe ſua *Metis*, olim *Divodu*
tur, ſuis eſſe finibus expulſos. Sic
bet itinerarium Antonini: *Civita
matricum*, id eſt *Metis.* Item
Ptolemæus Mediomatricas & Le
gis meridionales dicit eſſe Trevir

[9] *Tribocorum.*] Triboci viden
Alſatii, Nemetes, Spirenſes, Va
autem Wormatienſes, ut ſupra di

[10] *Multis ingentibuſq; inſulis &c.*] Innuit in Zelandiam quæ i
inſulas dividitur.

[11] *Ex quibus ſunt, qui piſcibus, a
avium vivere exiſtimantur.*] Id
ibidem a ſe viſum teſtatur Plinius
cap. 1. *Illic miſera gens tumulo*

XI.

I. Cæſar, quum ab hoſte non amplius paſſuum XII millibus abeſſet, at conſtitutum, ad eum legati revertuntur: qui in itinere congreſſi, nopere ne longius progrederetur, orabant. Quum id non impetraſ- petebant, uti ad eos equites, qui agmen anteceſſiſſent, præmitteret, pugna prohiberet: ſibiq; uti poteſtatem faceret in Ubios legatos endi: quorum ſi principes ac ſenatus ſibi jurejurando fidem feciſſent, nditione, quæ à Cæſare ferretur, ſe uſuros oſtendebant. Ad has res ciendas ſibi tridui ſpatium daret. Hæc omnia Cæſar eodem illo nere arbitrabatur, ut, tridui mora interpoſita, equites eorum qui ent, reverterentur: tamen ſeſe non longius millibus paſſuum IV tionis cauſſa proceſſurum eo die dixit: huc poſtero die quam fre- tiſſimi conuenirent, ut de eorum poſtulatis cognoſceret. Interim æfectos, qui cum omni equitatu anteceſſerant, mittit, qui nuntia- ne hoſtes prælio laceſſerent: & ſi ipſi laceſſerentur, ſuſtinerent, d ipſe cum exercitu propius acceſſiſſet.

II. At hoſtes, ubi primum noſtros equites conſpexerunt, quorum v millium numerus, quum ipſi non amplius DCCC equites habe- quod ii, qui frumentandi cauſſa ierant trans Moſam, nondum erant: nihil noſtris timentibus, [1] quod legati eorum paullo ante à are diſceſſerant, [2] atq; is dies induciis erat ab iis petitus, impetu , celeriter noſtros perturbaverunt: rurſus reſiſtentibus noſtris, con- dine ſua, ad pedes deſilierunt, ſuffoſſiſque equis, compluribuſque is dejectis, reliquos in fugam conjecerunt: atque ita perterritos unt, ut non prius fuga deſiſterent, quam in conſpectum agminis i veniſſent. In eo prælio ex equitibus noſtris interficiuntur IV & LXX: s vir fortiſſimus Piſo Aquitanus, ampliſſimo genere natus, cujus in civitate ſua regnum obtinuerat, amicus ab ſenatu noſtro appel-

NOTÆ.

aut tribunalia ſtructa manibus ad imenta altiſſimi æſtus, caſis ita im- : navigantibus ſimiles, cum inte- aquæ circumdata, naufragis vero, ceſſerint, fugientesque cum mari pi- rca tuguria venantur. Non pecudem abere, non lacte ali, ut finitimis, ne feris quidem dimicare contingit, om- ucul abacto frutice. Viva & paluſtri funes nectunt ad prætexenda piſci- tia. Aves vero hic intelligit Cæſar lomeſticas, puta gallinas, quas nutrire poterant, ſed peregrinas & præter- ntes, ut fulicas & cæteras id genus, um nidos obſervabant. Narrat idem us eſſe quaſdam inſulas in Ponto Oonæ Græca ab ovis dictas, *in quibus ovis m, & avenis incolæ vivant.* Quod aſſiduis laboribus & aggeribus moli- objectis aquam à ſe arcerent hodie vi, tam dura lege quam majoribus ſuis eſſet illis neceſſario vivendum, quos induſtria ſua fælices facit.

[1] *Quod eorum legati*, &c.] Et hoc fortaſſe fuit, quod ille Tenchtherorum equitatus, quid à ſuis legatis cum Cæſare fuiſſet geſtum, ignarus, prælium iniit, quamvis IDCCC tantum conſtaret, & V millium Romanus eſſet equitatus. Certe grave quid à Cæſare accidiſſe oportet, quem ob violatum jus gentium hoſtibus eſſe dedendum cenſuit Cato.

[2] *Atque is dies induciis.*] Aulus Gellius ſic de induciis lib. I. cap. XXV. *Pactum induciarum ejuſmodi eſt, ut in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur, ſed ex eo die poſtea uti jam omnia belli jure agantur.* Græci ceſſationem iſtam pugnæ practitiam ἐκεχειρίαν dixere, quod eo tempore non pugnetur & manus cohibeantur.

latus.

latus. Hic cum fratri intercluſo ab hoſtibus auxilium ferre periculo eripuit: ipſe equo vulnerato dejectus, quoad potuit, fo reſtitit: quum circumventus, multis vulneribus acceptis, ce atq; id frater, qui jam prælio exceſſerat, procul animadverti
5 tato equo, ſe hoſtibus obtulit, atq; interfectus eſt.

XIII. Hoc facto prælio, Cæſar neq; jam ſibi legatos audiendo conditiones accipiendas arbitrabatur ab iis, qui per dolum atq; i petita pace, ultro bellum intuliſſent: expectare vero, dum hoſtium augerentur, equitatuſq; reverteretur, ſummæ dementiæ eſſe jud
10 & [1] cognita Gallorum infirmitate, quantum jam apud eos hoſtes u lio auctoritatis eſſent conſecuti, ſentiebat; quibus ad conſilia c nihil ſpatii dandum exiſtimabat. His conſtitutis rebus, & conſi legatis & quæſtore communicato, ne quem diem pugnæ præterm opportuniſſima res accidit, quod poſtridie ejus diei mane eadem
15 fidia & ſimulatione uſi [Germani] [2] frequentes, omnibus princ majoribuſq; natu adhibitis, ad eum in caſtra venerunt: ſimul, u batur, ſui purgandi cauſſa, quod contra atq; eſſet dictum, & ipſi ſent, prælium pridie commiſiſſent: ſimul, ut ſi quid poſſent, de i fallendo impetrarent: [3] quos ſibi Cæſar oblatos gaviſus retineri
20 ipſe omnes copias caſtris eduxit; equitatum, quod recenti prælio ritum eſſe exiſtimabat, agmen ſubſequi juſſit.

XIV. Acie triplici inſtituta, & celeriter viii millium itinere co prius ad hoſtium caſtra pervenit, quam, quid ageretur, Germani poſſent: qui omnibus rebus ſubito perterriti, & celeritate adventu
25 & diſceſſu ſuorum, neq; conſilii habendi, neq; arma capiendi ſpa to, perturbantur, copiaſne adverſus hoſtem educere, [3] an caſtra dere, an fuga ſalutem petere, præſtaret: quorum timor quum fi & concurſu ſignificaretur, milites noſtri [5] priſtini diei perfidia i in caſtra irruperunt, quorum qui celeriter arma capere potuerun

NOTÆ.

[1] *Cognita Gallorum infirmitate.*] Infirmitas quaſi inconſtantia, quæ non poſſit ſtare in eo, quod ſemel ſuſceptum eſt.

[2] *Frequentes omnibus principibus*, &c.] Temere id quidem, ſi quid à ſe peccatum ſuſpicabantur. Et hoc eſt, quod nos dehortatur Cæſari credere rem ita ſe habuiſſe, ut fuit ab illo narrata: ſi enim injuriæ ſibi conſcii fuiſſent, ſedulo caviſſent, neq; ſe in irati hoſtis manus tradidiſſent. Sed eo decepti videntur, quod nihil à ſe commiſſum intelligerent, quare timerent.

[3] *Quos ſibi Cæſar oblatos gaviſus.*] Hoc quidem ſic eſt a Cæſare narratum: an vero ita ſe res habuerit, valde dubitandum: ſiquidem refert Plutarchus ex Canuſio quodam, cum Senatus Cæſari ſupplicationes decerneret, quoniam vicerat, Catonem, quo non ſanctior alter a manos, pro ſententia dixiſſe: H eſſe dedendum Cæſarem ad expi jure gentium violato civitatem, q peratoris ſcelere fuerat obligata.

[4] *Caſtra defendere.*] Ex hoc loco quod lib. 1. legitur caſtra feciſſe Ge hunc morem muniendorum caſt cum Romanis habuiſſe communem gnoſcimus, à quo alienos fuiſſe ex multis locis compertum habem tu ſcilicet laboris & ſtulta confiden contempru ſuorum hoſtium.

[5] *Priſtini diei perfidia incitati.*] *diana perfidia*, ut dictum ſequenti Sed cum tam facile in Germanorum Romani irruperint, minus bene fuiſſe cognoſcitur, quam Romanor

ostris restiterunt, atq; inter carros impedimentaq; prælium com-
nt. At reliqua multitudo puerorum mulierumq; (nam cum om-
suis domo excesserant, Rhenumque transierant) passim fugere
: ad quos consectandos Cæsar equitatum misit.
. Germani post tergum clamore audito, quum suos interfici vide-
armis abjectis, signisq; militaribus relictis, se ex castris ejecerunt:
m ad confluentem Mosæ & Rheni pervenissent, reliqua fuga de-
a, magno numero interfecto, reliqui se in flumen præcipitaverunt,
i timore, lassitudine, & vi fluminis oppressi, perierunt. Nostri ad
omnes incolumes, perpaucis vulneratis, ex tanti belli timore, cum
m numerus capitum [2] ccccxxx millium fuisset, se in castra rece-
t. Cæsar iis, quos in castris retinuerat, discedendi potestatem fecit,
pplicia cruciatusq; Gallorum veriti, quorum agros vexaverant,
here se apud eum velle dixerunt. Iis Cæsar libertatem concessit.
VI. Germanico bello confecto, multis de caussis Cæsar statuit sibi
um esse transeundum, quarum illa fuit justissima: quod quum
et Germanos tam facile impelli ut in Galliam venirent, suis quoq;
eos timere voluit, quum intelligerent, & posse, & audere populi R.
itum Rhenum transire. [1] Accessit etiam quod illa pars equitatus
erum & Tenchtherorum, quam supra commemoravi prædandi fru-
andiq; caussa Mosam transisse, neq; prælio interfuisse, post fugam su-
se trans Rhenum in fines [3] Sicambrorum receperat, seq; cum iis
nxerat. Ad quos quum Cæsar nuntios misisset, qui postularent eos,
ibi Galliæq; bellum intulissent, uti sibi dederent, responderunt: po-
R. imperium Rhenum finire: si se invito, Germanos in Galliam
ire non æquum existimaret, cur sui quidquam esse imperii aut po-
is trans Rhenum postularet? Ubii autem, qui uni ex transrhena-
d Cæsarem legatos miserant, amicitiam fecerant, obsides dederant,
opere orabant ut sibi auxilium ferret, quod graviter ab Suevis
erentur: vel si id facere occupationibus Reip. prohiberetur, exer-
n modo Rhenum transportaret, id sibi ad auxilium, spemque reli-
emporis satis futurum: tantum esse nomen apud eos, atq; opinio-
exercitus Romani, Arioviſto pulso, & hoc noviſſimo prælio facto,
ad ultimas Germanorum nationes, uti opinione & amicitia populi

NOTÆ.

s dim resistebatur, ut in duobus Cice-
castris multisque aliis fuit cognitum.
CCCXXX *millium.*] Orosius lib.
bet CCCCXL. Plutarch. in Cæ-
ffirmat periisse CCCC. In Crasso
n CCC, tam parva fides numero-
notis.

Accessit etiam quod illa pars.] Atque
unt reliquiæ gentis, quæ postea in-
Romanorum memores, graye bel-
Augusto Julii Cæsaris successori mo-
t, de quo Dio lib. LIV.

[3] *Sicambrorum.*] Sicambrorum posteri fuerunt sequenti ævo Franci. Ab oriente quidem Turingia & Saxonia, à meridie Alemannia & amne Lona continebantur. Tacitus & Suetonius excisos & in Galliam translatos esse dicit. Dio vero exercitus Romanos fudisse, tantumque terroris injecisse, ut Augustus ex urbe profectus, in eos expeditionem susceperit, sed rem compositam datis ad ipsis Augusto obsidibus.

Rom.

Rom. tuti esse possint. Navium magnam copiam ad transpor exercitum pollicebantur.

XVII. Cæsar his de caussis, quas commemoravi, Rhenum tran creverat: sed [1] navibus transire neq; satis tutum esse arbitrabatu [5] suæ, neq; populi R. dignitatis esse statuebat: itaq; etsi summa dif faciundi pontis proponebatur, propter latitudinem, rapiditatem, dinemq; fluminis; tamen id sibi contendendum, aut aliter non tr cendum exercitum existimabat. Rationem igitur pontis hanc i Tigna bina [2] sesquipedalia, paullum ab imo præacuta, [3] dimensa [10] titudinem fluminis, intervallo pedum duorum inter se jungebat cum machinationibus demissa in flumen defixerat, [4] fistucisq; ad non [5] sublicæ modo directa ad perpendiculum, sed prona ac fast ut secundum naturam fluminis procumberent: his item contrari ad eundem modum juncta, intervallo pedum quadragenum ab i [15] re parte contra vim atq; impetum fluminis conversa statuebat: hæc [7] bipedalibus trabibus immissis, [6] quantum eorum tignorum ju distabat, [7] binis utrimque fibulis ab extrema parte distinebantur bus disclusis, atq; in contrariam partem revinctis, tanta erat firmitudo, atque ea rerum natura, ut quo major vis aquæ se incita [20] hoc arctius illigata tenerentur: [8] hæc directa materia injecta co bantur, ac [9] longuriis cratibusq; consternebantur: [10] ac nihilo secius licæ ad inferiorem partem fluminis obliquæ adigebantur, quæ p riete subjectæ, & cum omni opere conjunctæ, vim fluminis excipe & alia item supra pontem mediocri spatio, ut si arborum trunc [25] naves, dejiciendi operis caussa, essent à barbaris missæ, his [11] defe bus, earum rerum vis minueretur, neu ponti nocerent.

NOTÆ.

[1] *Navibus.*] Si enim singulis navibus in alteram ripam milites expositisset, facile ab universis & conglobatis hastibus essent repulsi.

[2] *Sesquipedalia.*] Intellige parte ab omni, ut pedum sex esset ambitus tigni totius.

[3] *Dimensa ad altitudinem fluminis.*] Cum flumen alibi esset altius, alibi humilius, variam etiam esse oportuit tignorum longitudinem, & breviora quidem tigna esse oportuit, ubi aquæ minus fuit, longiora vero, ubi flumen altius. Extitisse verò è summa aqua non dubitandum, nulli alioquin usui futura, si amnis excrevisset.

[4] *Fistucisq; adegerat.*] Fistuca instrumentum est trabale, vel trabs brevior præferrata, quæ à multis hominibus in sublime multis item funibus attollitur, deinde laxatis funibus demittitur in tignum, quod in terram illa vi defigitur. Est & minor fistuca stipes utrimq; ansatus: hoc vulgo utuntur nostri pavitores, Gallicè *hie*, ou *demoiselle*.

[5] *Sublicæ.*] Sublica est palus vel t

[6] *Quantum eorum tignorum ju distabat.*] Spatium enim duorum inter tigna illa intercedebat.

[7] *Binis utrimq; fibulis.*] Ferreis, bitror.

[8] *Hæc directa materia.*] Non fluv pontis longitudini accommodata, cui riæ ligna superponebantur, forsan vi cratesq; forte & terra & cespes.

[9] *Longuriis cratibusque.*] Lo sunt longa materia, ut perticæ. C vero implicata materia tenuior, ut vi torum.

[10] *Ac nihilo secius sublicæ.*] Duæ erant unicuique tigno incumbentes a sustentationem: alii legunt ariete p riete, quæ lectio ferri potest. Ut autem nihil aliud est quam quod dic *archoutant*.

[11] *Defensoribus.*] Quod in fem genere apud Jurisconsultos legitur.

XVIII. Di

III. [1] Diebus x, quibus materia cœpta erat comportari, omni effecto, exercitus transducitur. Cæsar ad utramq; partem pontis præsidio relicto, [2] in fines Sicambrorum contendit. Interim à nonnullis civitatibus ad eum legati veniunt, quibus pacem atq; amicitiam petentibus, liberaliter respondit, obsidesq; ad se adduci jubet. Sicambri ex eo tempore quo pons institui cœptus est, fuga comparata, finitimis iis quos ex Tenchtheris atq; Usipetibus apud se habebant, finibus suis excesserant, suaq; omnia exportaverant, seq; in solitudinem silvarum abdiderant.

IV. Cæsar paucos dies in eorum finibus moratus, omnibus vicis æ-dificatis incensis, frumentisq; succisis, se in fines Ubiorum recepit, atq; auxilium suum pollicitus, si à Suevis premerentur, hæc ab iis cognovit: Suevos postquam per exploratores pontem fieri comperissent, more suo concilio habito, nuntios in omnes partes dimisisse, uti de oppido emigrarent, liberos, uxores, suaq; omnia in silvas deponerent, omnes, qui arma ferre possent, unum in locum convenirent: hunc delectum, medium fere regionum earum, quas Suevi obtinerent: ibi Romanorum adventum expectare, atq; ibi decertare constituisse. [3] Quod ubi Cæsar comperit, omnibus his rebus confectis, quarum rerum caussa fieri tum transducere constituerat, ut Germanis metum injiceret, ut Ubios ulciscereturque, ut Ubios obsidione liberaret: diebus omnino xviii trans Rhenum consumptis, satis & ad laudem, & ad utilitatem profectum arbitratus, se in Galliam recepit, pontemq; rescidit.

V. Exigua parte æstatis reliqua, Cæsar, etsi in his locis, quod omnis Gallia ad septentrionem vergit, maturæ sunt hiemes, tamen in Britanniam proficisci contendit, [4] quod omnibus fere Gallicis bellis, hostibus no-

NOTÆ.

Diebus x.] Materia proprie lignum. Dicitur materio, qui nobis carpentarius. Mira porro celeritas, quam effecit tum numerus & tempus æstivum, tum minima altitudo fluvii.

[2] *fines Sicambrorum*] Qui Sicambrorum fines fuerint, satis incertum. Sed posteros Francos esse dictos patet, ex Gregorio Turonensi, qui Remigium Rhemensem Episcopum sic scribit Chlodæo regi locutum ad baptismum venienti: *Mitis depone colla Sicamber*, &c. Alii qui putant non Sicambrum fuisse Chlodæum, sed sic appellatum quod hoc tempore Sicambrorum fines possideret, ut Francorum reges, nunc Galli reges dicuntur, quod Galliam obtineant; quod credo inducti loco illo Suetonii tit. xxi. *Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, & in proximis Rheno agris collocavit.* Verum ut Suevi fuerunt in Germania superstites, ita & Sicambri esse potuerunt, unde Clodovæus oriundus esse potuit, & tota illa Francorum gens, quæ Romanis imperium Galliæ ademit. Sed tandem illam injuriam Sicambri ulti sunt, cum Lollium fuderunt, Augustumque ex urbe exire coëgerunt.

[3] *Quod ubi Cæsar comperit, &c.*] Non sit verisimile eum pontem tanto molimine à Cæsare fuisse perfectum, ut statim in Galliam revertertur. Sed noluit fortunam tentare, præsertim cum esset cum illis confligendum, qui præter arma & solum nihil haberent reliqui. Quod innuit Dio qui scribit lib. xxxix. cum accepit Sicambros in solitudines secessisse, Suevos vero venire auxilio, in Galliam rediviſſe, non amplius xx dies moratum. Lucanus certe libro ii inducit Pompeium dicentem, Cæsarem ab Rheno fugisse.

[4] *Quod omnibus fere Gallicis bellis.*] Longè alia affertur à Suetonio causa, quod

ſtris inde ſubminiſtrata auxilia intelligebat: & ſi tempus anni ad gerendum deficeret; tamen magno ſibi uſui fore arbitrabatur, ſi inſulam adiſſet, genus hominum perſpexiſſet, loca, portus, aditus viſſet: quæ omnia fere Gallis erant incognita. Neq; enim temere mercatores illo adit quiſquam; neq; iis ipſis quidquam, præter maritimam, atq; eas regiones quæ ſunt contra Galliam, notum eſt. convocatis ad ſe undiq; mercatoribus, neq; quanta eſſet inſulæ magnitudo, neq; quæ, aut quantæ nationes incolerent, neq; quem uſum belli berent, aut quibus inſtitutis uterentur, neq; qui eſſent ad majorem vium multitudinem idonei portus, reperire poterat.

XXI. Ad hæc cognoſcenda, prius quam periculum faceret, ipſe eſſe arbitratus, [1] C. Voluſenum cum navi longa præmittit. Huic dat ut, exploratis omnibus rebus, ad ſe quamprimum revertatur. cum omnibus copiis in Morinos proficiſcitur, quod inde erat brevis in Britanniam trajectus. Huc naves undiq; ex finitimis regionibus quam ſuperiore æſtate ad Veneticum bellum fecerat claſſem, jubet venire. Interim conſilio ejus cognito, & per mercatores perlato ad tannos, à compluribus ejus inſulæ civitatibus ad eum legati veniunt, polliceantur obſides dare, atq; imperio populi Rom. obtemperare. bus auditis, liberaliter pollicitus, hortatuſq; ut in ea ſententia perſtarent, eos domum remiſit: [2] & cum his una Comium, quem ipſe, baribus ſuperatis, regem ibi conſtituerat, cujus & virtutem & consilium probabat, & quem ſibi fidelem arbitrabatur, cujuſq; auctoritas in illis regionibus magna habebatur, mittit: huic imperat, quas poſſit, adeat civitates, horteturq; ut populi R. fidem ſequantur, ſeq; celeriter eo venturum nuntiet. Voluſenus, perſpectis regionibus, quantum ei facultatis dari potuit, qui navi egredi, ac ſe barbaris committere non auderet, v die ad Cæſarem revertitur, quæq; ibi perſpexiſſet, renuntiat.

XX. Dum in his locis Cæſar navium parandarum cauſſa moratur, ex magna parte Morinorum ad eum legati venerunt, qui ſe de ſuper-

NOTÆ.

nempe Britanniam ſpe margaritarum petierit, quarum amplitudinem conferentem, interdum ſua manu exegiſſe pondus. Sed illum ſpes videtur fefellitſe. Nam, ut ſcribit Plinius lib. IX. cap. XXXV. *In Britannia parvas ac decolores naſci certum eſt.* Tacitus in vita Agricolæ: *Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla pretium victoriæ, gignit & oceanus margarita, ſed ſubfuſca & liventia.* Nec vero nunc niſi in Scotiæ & Orchadum littore reperiuntur, ſed parvæ atq; lividæ ſun: illæ margaritæ.

[1] *C. Voluſenum*, &c.] Suetonius tit. lviii. *Neque in Britanniam tranſmeavit, niſi ante per ſe portus & navigationem & acceſſum ad inſulam explorâſſet.* Ergo non per Voluſenum, ſed aut Voluſeno non ſatis credens, aut non ſatis multa ipſe ire contendit. Navis porro ad navalia prælia idonea.

[2] *Et cum his una Comium.*] Hunc multis de cauſis, tum ob hanc poſſ delegit, quod eadem lingua Britan Galli uterentur. Hunc eadem de cum legatis in Britanniam remittit, veriſimile. Ipſe quidem Cæſar ma Britanniæ partem à Belgis habitatam ſcribit, eam potiſſimum quæ mari ma eſſet. Quod infra lib. vii. Immunitatem datam Arrebatibus, contrarium eſt, quod hic dicitur a rex eſſe factus Comius. Immunit illa fuit à tributis pop. R. pendendis à dominatu regio.

oris consilio excusarent, quod homines barbari, & nostræ consuetu
imperiti, bellum populo R. fecissent, seq; ea quæ imperasset facturos
llicerentur. Hoc sibi satis opportune Cæsar accidisse arbitratus, quod
post tergum hostem relinquere volebat, neq; belli gerendi propter
tempus facultatem habebat, neq; has tantularum rerum occupatio-
bi Britanniæ anteponendas judicabat: magnum his numerum obsi-
imperat. Quibus adductis eos in fidem recepit, [1] navibus circiter
onerariis coactis contractisque, quod satis esse ad duas legiones
portandas existimabat: quidquid præterea navium longarum ha-
t, quæstori, legatis, præfectisq; distribuit: huc accedebant xviii
ariæ naves, quæ ex eo loco millibus passuum viii vento tenebantur,
minus in eundem portum pervenire possent: has equitibus distribuit,
uum exercitum Q. Titurio Sabino, & L. Aurunculeio Cottæ, legatis,
lenapios, atq; [2] in eos pagos Morinorum, ab quibus ad eum legati
venerant, deducendum dedit: P. Sulpitium Rufum legatum cum
præsidio, quod satis esse arbitrabatur, portum tenere jussit.
XXIII. His constitutis rebus, nactus idoneam ad navigandum
pestatem, tertia fere vigilia solvit, equitesq; [3] in ulteriorem portum
gredi, & naves conscendere, ac se sequi jussit: ab quibus cum paullo
ius esset administratum, ipse hora circiter diei iv cum primis navi-
Britanniam attigit: atq; ibi in omnibus collibus expositas hostium
as [4] firmatas conspexit. Cujusloci hæc erat natura: adeo montibus
ustis mare continebatur, ut ex locis superioribus in littus telum adjici
et. Hunc ad egrediendum nequaquam idoneum arbitratus locum,
reliquæ naves eo convenirent, ad horam ix in anchoris exspectavit.
rim legatis, tribunisq; militum convocatis, & quæ ex Volusseno co-
visset, & quæ fieri vellet, ostendit: monuitque ut rei militaris ratio,
ime ut res maritimæ postularent, (ut quæ celerem atq; instabilem
tum haberent) ad nutum & ad tempus omnes res ab iis administra-
tur. His dimissis, & ventum, & æstum uno tempore nactus secun-
n, dato signo, & sublatis anchoris, circiter millia passuum viii ab
loco progressus, aperto ac plano littore naves constituit.

NOTÆ.

Navibus circiter lxxx *onerariis.*] Ma-
ssum est hic discrimen inter onerarias
s & longas: hæ utiles bello, passim
t biremes vel triremes, aut pluribus
n ordinibus remorum instructæ, atque
celeritate præstabant, quæ in omni-
præliis admodum juvat: illæ capaces
um erant mercium, atque adeo sine re-
bus, quorum ordines in binis, ternis
liquando pluribus tabulatis consisten-
spatium navium implere solebant:
e autem onerarias remorum expertes
it Livius decadis iii. lib. vii. *Naves*
s Livius, &c.

In eos pagos Morinorum.] Magna liber-
tas Gallorum magnam dissensionem & varietatem sententiarum fecit; dissensio autem servitutem accersivit, cum non solum populi à populis, in Gallia, sed pagi à pagis dissentirent, ut hinc patet, quorum quidem singuli à singulis divisum consilium sibi capiebant.

[3] *In ulteriorem portum*, &c.] Cum in illa ora angusti essent portus, & plurium navium minime capaces, illas in plures portus distribuere necesse fuit, unde etiam suos equites solvere jussit. Facile adducor ut hunc ulteriorem portum Gessoriac. esse credam.

[4] *Firmatas.*] Alii habent *armatas*; utra melior lectio viderit lector.

XXIV. At barbari, consilio Romanorum cognito, præmisso q
& [1] essedariis, quo plerumq; genere in præliis uti consueverunt, a
copiis subsecuti, nostros navibus egredi prohibebant. Erat ob has c
summa difficultas, quod naves propter magnitudinem, nisi in a
tui non poterant: militibus autem, ignotis locis, impediris manib
gno & gravi onere armorum pressis, simul & navibus desilien
fluctibus consistendum, & cum hostibus erat pugnandum; qu
aut ex arido, aut paullulum in aquam progressi, omnibus mem
pediti, notissimis locis, audacter tela conjicerent, & equos insu
incitarent. Quibus rebus nostri perterriti, atque hujus omnino
pugnæ imperiti, non omnes eadem alacritate ac studio, quo in
stribus uti præliis consueverant, utebantur.

XXV. Quod ubi Cæsar animadvertit, [2] naves longas, quar
species erat barbaris inusitatior, & motus ad usum expeditior, pau
removeri ab onerariis navibus, & remis incitari, & ad latus aperto
stium constitui, atq; inde fundis, tormentis, sagittis, hostes prop
submoveri jussit: quæ res magno usui nostris fuit. Nam & navi
gura, & remorum motu, & inusitato genere tormentorum permo
bari, constiterunt, ac paullum modo pedem retulerunt. At, nostri
tibus cunctantibus, maxime propter altitudinem maris, [3] qui x le
aquilam ferebat, contestatus Deos, ut ea res legioni fæliciter eve
Desilite, inquit, milites, nisi vultis aquilam hostibus prodere. Eg
meum Reip. atque Imperatori officium præstitero. Hoc quum m
voce dixisset, se ex navi projecit, [4] atque in hostes aquilam ferre
Tum nostri cohortati inter se, ne tantum dedecus admitteretur, u
ex navi desilierunt. Hos item alii ex proximis navibus quum co
issent, subsecuti, hostibus appropinquarunt.

XXVI. Pugnatum est ab utrisq; acriter. Nostri tamen, quod
ordines servare, neq; firmiter insistere, neq; signa subsequi poterant
alius alia ex navi, quibuscumq; signis occurrerat, se aggregabat,

NOTÆ.

[1] *Essedariis*] Sunt qui de essedo pugnant, quos postea accuratius describit: Essedum vero est genus currus, quo Galli ad bella utuntur.

[2] *Naves longas, quarum,* &c.] Quam serissime ad barbaros inventa quæ sunt recentius perveniunt. Priores autem in usu fuere onerariæ ad merces ferendas comparatæ, ut prius navigari cœptum ad commercia instituenda, quam ad longinqua bella inferenda. Quod autem posterius navium longarum sit inventum, testatur Herodot. in Clio, ubi scribit Phocenses primos Græcorum longis navibus usos fuisse.

[3] *Qui* x *legionis aquilam ferebat.*] Aquila signum erat legionis, nec socius qui in cæteris erant pares committebatur. Legionariis illam ferre licebat pass
summæ hastæ insistebat ex auro ve
to. Sæpe fulmen tenebat.

[4] *Atque in hostes aquilam ferre* Apud Livium: *Consul signum in hostium injicit, quo acrius subeant* Mira hic fuit M. Læli Scevæ fac quam commemorat Valerius Max. cap. 11. sed facta privatorum no persequi Cæsar memor sui institu facta sua referre suscepit; de A nihil scripturus, nisi per illum fac issetut insula teneretur. Summ dedecus aquilam perdere, sed n ita in discrimen conjiciebatur, nisi tibus dubiisque præliis.

bere perturbabantur. Hostes verò, notis omnibus vadis, ubi ex lit-
aliquos singulares ex navi egredientes conspexerant, incitatis equis,
editos adoriebantur. Plures paucos circumsistebant: alii ab latere
ro in universos tela conjiciebant. Quod quum animadvertisset Cæ-
scaphas longarum navium, item speculatoria navigia militibus
pleri jussit: & quos laborantes conspexerat, iis subsidia submittebat.
ri simul atq; in arido constiterunt, suis omnibus consecutis, in hostes
rum fecerunt, atq; eos in fugam dederunt: neq; longius prosequi
erunt, quod equites cursum tenere, atq; insulam capere non potu-
t. Hoc unum ad pristinam fortunam Cæsari defuit.

XVII. Hostes prælio superati, simul atq; se ex fuga receperunt,
m ad Cæsarem legatos de pace miserunt: obsides daturos, quæque
rasset, sese facturos polliciti sunt. Una cum his legatis Comius
bas venit, quem supra demonstraveram à Cæsare in Britanniam
missum: Hunc illi è navi egressum, quum ad eos Imperatoris man-
perferret, comprehenderant, atq; in vincula conjecerant. Tunc
prælio remiserunt, & in petenda pace ejus rei culpam in multitu-
m contulerunt, & propter imprudentiam, ut ignoseretur, petive-
. Cæsar questus, quod quum ultro in continentem legatis missis pa-
à se petissent, bellum sine causa intulissent, ignoscere imprudentiæ
, obsidesq; imperavit: quorum illi partem statim dederunt: par-
ex longinquioribus locis accersitam paucis diebus sese daturos dixe-
. Interea suos remigrare in agros jusserunt: principesq; undiq;
enere, & se civitatesq; suas Cæsari commendarunt.

XVIII. His rebus pace firmata, post diem IV quam est in Britan-
ventum, naves XVIII, de quibus supra demonstratum est, quæ e-
s sustulerant, ex superiore portu leni vento solverunt. Quæ quum
opinquarent Britanniæ, & ex castris viderentur, tanta tempestas
o coorta est, ut nulla earum cursum tenere posset, sed aliæ eodem,
erant profectæ, referrentur: aliæ ad inferiorem partem insulæ,
est propius solis occasum, magno sui cum periculo dejicerentur.
tamen, anchoris jactis, cum fluctibus complerentur, necessario
rsa nocte in altum provectæ, continentem petiverunt.

XIX. [2] Eadem nocte accidit ut esset luna plena, quæ dies mari-
s æstus maximos in Oceano efficere consuevit: nostrisque id erat

NOTÆ.

caphas longarum navium.] Naviculæ quæ majores naves, ut ministræ, con-
ntur, Gallice *esquif*, atq; tanquam ipsius instrumentum. Itaq; secun-
Labeonem tractatu de fundo instru-
Si quis navem cum instrumento e-
el scapha debet quoq; præstari.
ratoria vero navigia quæ celeritate
t: *Quæ*, ut ait Vegetius, *ne candore prodantur, colore veneto tinguntur, & fumes etiam cera, qua inungi solent naves, inficiuntur. Nautæ quoq; vel milites venetam vestem induunt, ut non solum per noctem, sed etiam per diem facilius lateant exploratores.*

[2] *Eadem nocte accidit*, &c.] Veget. lib. v, cap. xii. *Hæc reciprocantis meatus ambiguitas cursum navium secunda adju-*

incognitum. Ita uno tempore & longas naves, quibus Cæsar citum transportandum curaverat, quasq; in aridum subduxerat, complebat: & onerarias, quæ ad anchoras erant deligatæ, tempestabat: neq; ulla nostris facultas aut administrandi, aut auxiliandi batur. Compluribus navibus fractis, reliquæ quum essent funibus choris, reliquisque armamentis amissis, ad navigandum inutiles, id quod necesse erat accidere, totius exercitus perturbatio facta est. enim naves erant aliæ, quibus reportari possent, & omnia deerant ad reficiendas usui sunt: & quod omnibus constabat hiemare in oportere, frumentum his in locis in hiemem provisum non erat.

XXX. Quibus rebus cognitis, principes Britanniæ, qui post pr ad ea, quæ jusserat Cæsar, facienda convenerant, inter se collocuti, equites, & naves, & frumentum Romanis deesse intelligerent, & pa tem militum ex castrorum exiguitate cognoscerent: quæ hoc erant anguſtiora, quod sine impedimentis Cæsar legiones transportav optimum factu esse duxerunt, rebellione facta, frumento, comme nostros prohibere, & rem in hiemem producere: quod his superati reditu intercluſis, neminem postea belli inferendi causſa in Brita transiturum confidebant. Itaq; rursus conjuratione facta, paullat castris discedere, ac suos clam ex agris deducere cœperunt.

XXXI. At Cæsar, etsi nondum eorum consilia cognoverat, tam ex eventu navium suarum, & ex eo quod obsides dare intermiserant, id quod accidit, suspicabatur. Itaq; ad omnes casus subsidia com bat. Nam & frumentum ex agris in castra quotidie conferebat, & graviſſime afflictæ erant naves, earum materia atq; ære ad reliqu ficiendas utebatur: & quæ ad eas res erant usui, ex continenti co tari jubebat. Itaq; quum id summo studio à militibus administr xii navibus amissis, reliquis ut navigari commode posset, effecit.

XXXII. Dum ea geruntur, legione, ex consuetudine, una fr tatum missa, quæ appellabatur VII, neq; ulla ad id tempus belli cione interposita, quum pars hominum in agris remaneret, pars etia castra ventitaret: [1]ii qui pro portis castrorum in statione erant, renuntiaverunt, pulverem majorem, quam consuetudo ferret, in e videri, quam in partem legio iter fecisset. Cæsar, id quod erat, suspi

NOTÆ.

vat, retardat adversa. Quæ dimicaturo magna sunt cautione vitanda: neq; enim auxilio remorum rheumatis impetus vincitur, cui interdum cedit & ventus. Et quoniam diversis regionibus diverso lunæ crescentis minuentisque statu certis horis ista variantur, ideo prælium navale gesturus consuetudinem pelagi vel loci ante congressum debet agnoscere. Sed Romanis cum essent infesti Galli, qui id cognoscebant, ab eorum nemine docebantur quid esset vitandum, quibus si am fuissent, facile erat his incommodis rere.

[1] *Ii qui pro portis*, &c.] Stationes bant à stando, quia cohortes ante castra custodiebant, non unus, ut miles. Nec enim tutum esse putab salutem exercitus credere. Cohors & turma equitum servabant. Sta tem est certus propriusq; locus.

id novi à barbaris initum consilii: cohortes, quæ in stationibus
, secum in eam partem proficisci, duas in stationem succedere,
uas armari, & confestim se subsequi jussit. Quum paullo longius
stris processissent, suos ab hostibus premi, atque ægre sustinere, &
erta legione ex omnibus partibus tela conjici animadvertit. Nam
l omni ex reliquis partibus demesso frumento, una pars erat reliqua,
icati hostes, huc nostros esse venturos, noctu in silvis delituerant.
n dispersos, depositis armis, in metendo occupatos subito adorti,
cis interfectis, reliquos incertis ordinibus perturbaverunt: simul
itatu, atq; essedis circumdederunt.

XXXIII. Genus hoc est ex essedis pugnæ: primo per omnes partes
equitant, & tela conjiciunt: atque ipso terrore equorum, & strepitu
rum ordines plerumq; perturbant: & quum se inter equitum tur-
s insinuavere, ex essedis desiliunt, & pedibus præliantur. Aurigæ
rim paullum è prælio excedunt, atq; ita se collocant, ut, si illi à
ltitudine hostium premantur, expeditum ad suos receptum habeant.
mobilitatem equitum, stabilitatem peditum in præliis præstant: ac
tum usu quotidiano & exercitatione efficiunt, ut in declivi ac præci-
loco incitatos equos sustinere, & brevi moderari ac flectere, & per
onem percurrere, & in jugo insistere, & inde se in currus citissime
pere consueverint.

XXXIV. [1] Quibus rebus perturbatis nostris novitate pugnæ, tem-
e opportunissimo Cæsar auxilium tulit: namq; ejus adventu hostes
nstiterunt, nostri ex timore se receperunt. Quo facto ad lacessendum
stem, & committendum prælium, alienum esse tempus arbitratus,
se loco continuit, & brevi tempore intermisso, in castra legiones
luxit. Dum hæc geruntur, nostris omnibus occupatis, qui erant in
is reliqui, discesserunt. Secutæ sunt continuos dies complures tem-
states, quæ & nostros in castris continerent, & hostem à pugna pro-
berent. Interim barbari nuntios in omnes partes dimiserunt, pauci-
emque nostrorum militum suis prædicaverunt: & quanta prædæ fa-
ndæ, atque in perpetuum sui liberandi facultas daretur, si Romanos
stris expulissent, demonstraverunt. His rebus celeriter magna mul-
udine peditatus equitatusque coacta, ad castra venerunt.

XXXV. Cæsar etsi idem quod superioribus diebus acciderat, fore
debat, ut si essent hostes pulsi, celeritate periculum effugerent: tamen
ctus equites circiter xxx, quos Comius Atrebas, de quo ante dictum
, secum transportaverat, legiones in acie pro castris constituit. Com-
isso prælio, diutius nostrorum militum impetum hostes ferre non potue-
nt, ac terga verterunt: quos tanto spatio secuti, quantum cursu & vi-
ous efficere potuerunt, complures ex iis occiderunt: deinde omnibus
nge lateque ædificiis incensis, se in castra receperunt.

NOTÆ.

[1] *Quibus rebus perturbatis nostris.*] Lucanus lib. II. inducit Pompeium dicentem, ut Cæsar;

Territa quæsitis ostendit terga Britannis.

XXXVI. Eodem die legati ab hostibus missi ad Cæsarem de
venerunt. His Cæsar numerum obsidum quem antea imperaverat,
plicavit, eosq; in continentem adduci jussit: quod [1] propinqua die
noctii, infirmis navibus, hiemi navigationem subjiciendam non exis-
bat: ipse idoneam tempestatem nactus, paullo post mediam no
naves solvit. Quæ omnes incolumes ad continentem pervenerunt:
his onerariæ 11 [2] eosdem portus capere non potuerunt, sed paullo
delatæ sunt.

XXXVII. Quibus ex navibus, quum essent expositi milites cir
CCC, atq; in castra contenderent; Morini, quos Cæsar in Britan
proficiscens pacatos reliquerat, spe prædæ adducti, primo non ita m
suorum numero circumsteterunt, ac, si sese interfici nollent, arma p
jusserunt: [2] quum illi orbe facto, se defenderent, celeriter ad cl
rem hominum circiter millia VI convenerunt. Qua re nuntiata, C
omnem ex castris equitatum suis auxilio misit. Interim nostri mi
impetum hostium sustinuerunt, atq; amplius horis fortissime IV pu
verunt, & paucis vulneribus acceptis, complures ex iis occiderunt.
stea vero quam equitatus noster in conspectum venit, hostes abj
armis, terga verterunt, magnusq; eorum numerus est occisus.

XXXVIII. Cæsar postero die T. Labienum legatum cum iis le
nibus, quas ex Britannia reduxerat, in Morinos qui rebellionem fec
misit. Qui quum propter siccitates paludum, quo se reciperent, non
berent; quo perfugio superiore anno fuerant usi, omnes fere in pot
tem Labieni venerunt. At Q. Titurius & L. Cotta legati, qui in Me
piorum fines legiones duxerant, omnibus eorum agris vastatis, frum
tis succisis, ædificiisq; incensis; quod Menapii omnes se in densiss
silvas abdiderant, ad Cæsarem se receperunt. Cæsar in Belgis om
um legionum hiberna constituit. Eo duæ omnino civitates ex Bri
nia obsides miserunt: [3] reliquæ neglexerunt. His rebus gestis,
litteris Cæsaris dierum XX supplicatio à senatu decreta est.

INTERPRETATIO.

[2] *Ad eosdem portus non potuerunt appellere.*

NOTÆ.

[1] *Propinqua die æquinoctii.*] Cum supra dixerit: *Exigua æstatis parte reliqua*, æquinoctium autumnale intelligit, quod in mensem Septembrem incidit.

[2] *Quum illi orbe facto se defenderent.*] Quod fiebat resistendi caussa, non oppugnandi.

[3] *Reliquæ neglexerunt.*] Et hanc sc
psit causam revertendi in Britanniam C
sar, ut postea legetur.

LIBE

LIBER V.

ARGUMENTUM.

Liber continet aliquos Piruſtarum motus à Cæſare coercitos, item Trevirorum de Principatu inter ſe contendentium diſſidia: tranſitum in Britanniam: bellum Ambiorigi: Induciomari mortem.

Lucio [1] Domitio, Ap. Claudio Coſſ. diſcedens ab hibernis Cæſar in Italiam, ut quotannis facere inſtituerat, legatis imperat, quas legionibus præfecerat, uti quamplurimas poſſent, hieme naves faciendas, veteresq; reficiendas curarent. Earum modum formamq; demonſtrat: [2] ad celeritatem onerandi, ſubductionesq; paullo facit humiliores, quam quibus noſtro mari uti conſuevimus: atq; id eo magis, quod propter crebras commutationes æſtuum, minus magnos ibi fluctus cognoverat: ad onera, & ad multitudinem jumentorum tranſportandam, paullo latiores, quam quibus in reliquis utimur maribus. [3] Has omnes actuarias imperat fieri: quam ad rem humilitas multum juvat. Ea quæ ſunt uſui ad armandas naves, ex Hiſpania apportari jubet. Ipſe conventibus Galliæ citerioris peractis, in Illyricum proficiſcitur, quod [4] à Piruſtis finitimam partem Provinciæ incurſionibus vexari audiebat. Eo quum veniſſet, civitatibus milites imperat, cer-

INTERPRETATIO.

[1] *Quo celerius onerarentur, ſubducerenturque* in terram.

NOTÆ.

[1] *Lucio Domitio, Ap. Claudio Coſſ.*] Is conſulatus incidit in annum ab urbe condita DCC. Hic eſt Domitius qui ad Corfinium captus, deinde remiſſus eſt à Cæſare: homo levissimus, multis horum Commentariorum locis de bello civili commemoratus, quique tandem acie Pharſalica pedibus. Appius vero Pulcher hic eſt P. Clodii, qui à Milone fuit occiſus, frater. Extant Ciceronis ad illum Epiſt. lib. iii. ad Famil. Interfuit pugnæ Pharſalicæ in Græcia deſiit, morbo implicitus.

[2] *Noſtro mari.*] Mediterraneum intelligit, quod eo nomine à Pompeio Mela appellatur lib. 1. cap. 1. *Id omne quo venit aque deſpergitur, una vocabulo noſtrum mare dicitur.*

[3] *Has omnes actuarias.*] Actuariæ naves non velis tantum agebantur, ſed & remis, atq; adeo aliis erant celeriores. Hoc differebant ab onerariis, quod onerariæ expertes erant remigii, mercibus tantum aptæ tranſportandis, à longis vero navibus, quod minus altæ, neq; tot remigum ordines habebant, hominibus jumentiſq, ferendis vehendiſq; comparatæ. Livius lib. xxxviii. *Tradito & naves armamentaq; earum, neve plures quam decem naves actuarias, nulla quarum pluſquam triginta remis agatur.*

[4] *A Piruſtis.*] Piruſtæ, gens Dalmatica Ptolemæo, cui Piruſæ dicuntur, & prope Macedoniam collocantur. Strabo Pannonios eos appellat lib. vii. Certe Illyrico ſunt proximi. Ii videntur eſſe, qui Plinio

tumq; in locum convenire jubet. Qua re nuntiata, Piruſtæ legat eum mittunt, qui doceant nihil earum rerum publico factum co ſeſeque paratos eſſe demonſtrant, omnibus rationibus de injuriis facere. Accepta oratione eorum, Cæſar obſides imperat, eoſque [1] tam diem adduci jubet: niſi ita fecerint, ſeſe bello civitatem pe turum demonſtrat. Iis ad diem adductis, ut imperaverat, arbitr ter civitates dat, [2] qui litem æſtiment, pœnamque conſtituant.

II. His confectis rebus, [3] conventibuſq; peractis, [4] in citeriorem liam revertitur, atque inde ad exercitum proficiſcitur. Eo quum v ſet, circuitis omnibus hibernis, ſingulari militum ſtudio, in ſumm rum omnium inopia, [5] circiter DC ejus generis, cujus ſupra demo vimus, naves, & longas XXIIX invenit conſtructas, [a] neq; multum [ab eo] quin paucis diebus [5] deduci poſſent. Collaudatis militibus, iis qui negotio præfuerant, quid fieri velit, oſtendit: atque omne portum Itium convenire jubet: quo ex portu commodiſſimum in tanniam tranſjectum eſſe cognoverat, circiter millium paſſuum continenti. Huic rei, quod ſatis eſſe viſum eſt militum, relinquit: [7] cum legionibus expeditis IV, & equitibus DCCC in fines Trevi proficiſcitur: quod hi neque ad concilia veniebant, neque imperio bant, Germanoſq; tranſrhenanos ſollicitare dicebantur.

III. Hæc civitas longe plurimum totius Galliæ equitatu valet, gnaſque habet copias peditum, Rhenumque, ut ſupra demonſtrav tangit. In ea civitate duo de principatu inter ſe contendebant, Ind marus & Cingetorix: ex quibus alter, ſimul atque de Cæſaris

INTERPRETATIO.

a *In mare.*

NOTÆ.

lib. IV. cap. XXII. dicuntur Pyræi prope Taulantios. Illyricum porro erat etiam Provincia Cæſaris, cujus partem ſibi finitimam illi Piruſtæ vexabant, ampla, longe lateque patens regio maritima, hodie *Eſclavonie*, multis prœliis multiſque à ducibus Romanis perdomita, in eorum poteſtatem pervenit.

[1] *Litem æſtiment.*] Id eſt, in pretium redigant omnes rapinas.

[2] *Conventibus peractis.*] Conventus peragere, eſt juriſdictionem in oppidis ad id deſtinatis, ſtatis temporibus abſolvere.

[3] *In citeriorem Galliam.*] Quæ alio nomine ciſalpina, hoc eſt, cis Alpes poſita reſpectu Romæ, eratque Cæſaris Provincia, nunc *Lombardia* dicitur.

[4] *Circiter* DC (naves) *ejus generis.*] Ipſio videtur incredibile noſtris moribus. Sed hoc in uſu Romanis militibus erat. Siquidem Frontino teſte lib. IV. *P. Naſica in hibernis, quamvis claſſis uſus ne neceſſarius, ne tamen deſidia milet peretur, aut per otii licentiam ſocii riam inferret, naves ædificare inſti*

[5] *Deduci.*] In mare naves inferri. *Deducunt ſocii naves & littora co* Cui contrarium eſt, *ſubducere*, in trahere. Virg. lib. Æneid.

Urbem quam ſtatuo veſtra eſt, ſ cite naves.

[6] *Ad portum Itium.*] Ptolemæus ſtatuit inter Frudis ſive Suminæ oſtia Geſſoriacum navale Morinorum, Arqui non portum ſed promontorium pellat, portumq, ibi eſſe cognomine mo dubitare poteſt. Sed cum in Cale planum ſit littus, non poteſt eſſe Portus aliquis forte ſit obſtructus.

[7] *Cum legionibus expeditis* IV.] non ducebant impedimenta, quorum milites vallum non ferebant.

que adventu cognitum est, ad eum venit: se suosque omnes in offi-
turos, neque ab amicitia populi R. defecturos, confirmavit: quæq;
reviris gererentur, ostendit. At Indutiomarus equitatum pedita-
; cogere, iisq; qui per ætatem in armis esse non poterant, in sil-
Arduennam abditis, quæ ingenti magnitudine per medios fines
irorum à flumine Rheno ad initium Rhemorum pertinet, bellum
e instituit. Sed postea quam nonnulli principes ex ea civitate, &
liaritate Cingetorigis adducti, & adventu nostri exercitus perter-
d Cæsarem venerunt, & de suis privatim rebus ab eo petere cœpe-
quoniam civitati consulere non possent: veritus ne ab omnibus
eretur [Indutiomarus] legatos ad Cæsarem mittit, se se idcirco à
discedere, atque ad eum venire noluisse, quo facilius civitatem in
o contineret, ne omnis nobilitatis discessu, plebs propter impru-
iam laberetur; Itaq; civitatem in sua potestate esse, seq; si Cæsar
nitteret, ad eum in castra venturum, & suas civitatisq; fortunas
fidei permissurum.

V. Cæsar, etsi intelligebat qua de caussa ea dicerentur, quæq; eum
b instituto consilio deterreret, tamen ne æstatem in Treviris consu-
cogeretur, omnibus rebus ad Britannicum bellum comparatis, In-
omarum ad se cum CC obsidibus venire jussit. His adductis, & in
io, propinquisq; ejus omnibus, quos nominatim evocaverat, consola-
ndutiomarum, hortatusq; est, uti in officio permaneret. Nihilo ta-
secius principibus Trevirorum ad se convocatis, eos sigillatim Cin-
rigi conciliavit. Quod quum merito ejus à se fieri intelligebat, tum
ni interesse arbitrabatur, ejus auctoritatem inter suos quamplurimum
re, cujus tam egregiam in se voluntatem perspexisset. Id factum
iter tulit Indutiomarus, suam gratiam inter suos minui: & qui jam
inimico in nos animo fuisset, multo gravius hoc dolore exarsit.

. Iis rebus constitutis, Cæsar ad portum Itium cum legionibus per-
t; ibi cognoscit XL naves, quæ in Meldis factæ erant, tempestate
ctas cursum tenere non potuisse, atque eodem, unde erant profectæ,
as: reliquas paratas ad navigandum, atq; omnibus rebus instructas
nit. Eodem equitatus totius Galliæ convenit, numero millium IV,
cipesq; ex omnibus civitatibus: ex quibus perpaucos, quorum in se fi-
perspexerat, relinquere in Gallia, reliquos obsidum loco secum du-
decreverat: quod, quum ipse abesset, motum Galliæ verebatur.

VI. Erat una cum cæteris Dumnorix Æduus, de quo à nobis antea

NOTÆ.

in silvam Arduennam.] Arduenna silva olim erat, nunc maximam partem cultoribus exisa, per Treviros erat porrecta, & ad Atrebates usq; pertinebat. Hujus sunt tantum ejus reliquiæ circa Mosam.

in Meldis.] Non certe ii sunt qui Parisiorum sunt finitimi, *Meaux*, sed qui sunt ignorantur. Libri nonnulli habent *Belgis*. Scaligerus legit, Strabonis auctoritate motus, qui eos Lexobiis finitimos & maritimos facit. Facile credidero esse eos qui peninsulam vel oram maritimam incolunt, ubi est *Cherbourg*. Non tantum mare accolunt, sed & montes; nam inter montes eos constituit Ptolemæus.

dictum

dictum est. Hunc secum ducere in primis constituerat, quod e
dum rerum novarum, cupidum imperii, magni animi, magnæ inter
auctoritatis, cognoverat. Accedebat huc, quod jam in concilio
rum Dumnorix dixerat, Sibi à Cæsare regnum civitatis deferri
dictum Ædui graviter ferebant, neq; recusandi, neq; deprecandi
legatos ad Cæsarem mittere audebant. Id factum [2] ex suis hos
Cæsar cognoverat. Ille primo omnibus precibus petere contendit
Gallia relinqueretur, partim quod insuetus navigandi mare
partim [3] quod religionibus sese diceret impediri. Posteaquam
nate sibi negari vidit, omni spe impetrandi adempta, principes
sollicitare, sevocare singulos, hortariq; cœpit, ut in continente re
rent, metu territare, non sine caussa fieri, ut Gallia omni nobilit
liaretur. Id esse consilium Cæsaris, ut, quos in conspectu Gallia
ficere vereretur, hos omnes in Britanniam transductos necaret:
reliquis interponere, jusjurandum poscere, ut quod esse ex usu
intellexissent, communi consilio administrarent.

VII. Hæc à compluribus ad Cæsarem deferebantur. Qua re c
Cæsar, [4] quod tantum civitati Æduæ dignitatis tribuebat, coërc
atq; deterrendum quibuscumq; rebus posset, Dumnorigem stat
quod longius ejus amentiam progredi videbat, prospiciendum
sibi ac Reip. nocere posset. Itaq; dies circiter xxv in eo loco comm
[5] quod Corus ventus navigationem impediebat, qui magnam p
omnis temporis in his locis flare consuevit: dabat operam, ut D
rigem in officio contineret, nihilo tamen secius omnino ejus
cognosceret. Tandem idoneam tempestatem nactus, milites eq
conscendere naves jubet. At impeditis omnium animis, Dumnor
equitibus Æduorum à castris, insciente Cæsare, domum discede
pit. Qua re nuntiata, Cæsar, intermissa profectione atq; omnibus
postpositis, magnam partem equitatus ad eum insequendum mit
trahiq; imperat: si vim faciat, neq; pareat, interfici jubet: nihil
se absente pro sano facturum arbitratus, qui præsentis imperia
glexisset. Ille enim revocatus resistere, ac se manu defendere,
rumq; fidem implorare cœpit, sæpe clamitans, Liberum se, libe
civitatis esse. Illi, ut erat imperatum, circumsistunt, hominem
terficiunt. At Ædui equites ad Cæsarem omnes revertuntur.

NOTÆ.

[1] *Deprecandi caussa.*] Deprecari apud Autores bonæ latinitatis, est *precari ne quid fiat.*

[2] *Ex suis hospitibus.*] De quibus supra lib. 1.

[3] *Quod religionibus*, &c.] Sic Cicero in L. Pisonem: *Tontinius susceptis religionibus impeditur.* Sæpe enim vel auguriis, vel alio modo objecta religione & deterrebantur ne facerent quod vellent, & cogebantur facere quod nollent.

[4] *Quod tantum civitati Æduæ dignitatis tribuebat.*] Ciacconius existimat re dum permutatis casibus: *Quod tan vitatis Æduæ dignitati tribuebat*, satis placet.

[5] *Quod Corus ventus.*] Corus Zephyrum & Argesten vocant, flat casu solstitiali, Libonotus Vegetio.

VIII.

I. His rebus gestis, Labieno in continente cum tri legionibus, & m millibus 11 relicto, ut portus tueretur, & rei frumentariæ provi- quæq; in Gallia gererentur, cognosceret, & consilium pro tempore re caperet: ipse cum legionibus v, & pari numero equitum, quem tinente reliquerat, ad solis occasum naves solvit, [1] & leni Africo tus, media circiter nocte vento intermisso, cursum non tenuit: & s delatus æstu, orta luce, sub sinistra [2] Britanniam relictam con- Tum rursus æstus commutationem secutus, remis contendit, [3] ut rtem insulæ caperet, qua optimum esse egressum superiore æstate verat. Qua in re admodum fuit militum virtus laudanda, qui ve- gravibusq; navigiis, non intermisso remigandi labore, longarum n cursum adæquaverunt. Accessum est ad Britanniam omnibus s meridiano fere tempore: neq; in eo loco hostis est visus. Sed ut Cæsar ex captivis comperit, quum magnæ manus eo convenissent, udine navium perterritæ, quæ cum [3] annotinis privatisq; quas sui commodi causa fecerat, amplius DCCC una erant visæ, timore re discesserant, ac se in superiora loca abdiderant.

Cæsar exposito exercitu, ac loco castris idoneo capto, ubi ex ca- cognovit, quo in loco hostium copiæ consedissent, [4] cohortibus x ad relictis, & equitibus CCC, qui præsidio navibus essent, de 111 ad hostes contendit, eo minus veritus navibus, quod in littore atq; aperto deligatas ad anchoras relinquebat: & præsidio navibus rium præfecit. Ipse noctu progressus millia passuum circiter XII m copias conspicatus est. Illi equitatu atq; essedis ad flumen pro- ex loco superiore nostros prohibere, & prælium committere cœ- . Repulsi ab equitatu se in silvas abdiderunt, locum nacti egregie ra & opere munitum, quem domestici belli, ut videbatur, causa nte præparaverant. Nam crebris [5] arboribus succisis omnes introitus præclusi. Ipsi ex silvis rari propugnabant, nostrosq; intra muniti-

INTERPRETATIO.

appelleret ad eam partem insulæ.

NOTÆ.

eni Africo profectus.] Africus ab oc- umali spirat, Græcis Libonotus.

anniam.] Britannia hodie est du- ansmarina & cismarina. De trans- hic agit Cæsar. Cismarina vero mpestate dicebatur Armorica. Po- m autem ab Anglis, qui Germani- populus, Britanni electi sunt cir- m Christi CCCCXLI, à Britannia rina, pars illorum Britannorum in nam transiit, quæ ab ipsis nomen Britanniæ.

notinis.] Annotinæ sunt naves quæ m ferunt, ab annona dictæ, sicut à rotinus. Et hæ quidem sunt inter onerarias, quarum scilicet sunt multa genera, sunt enim frumentariæ & vinariæ & lignariæ, quarum omnium extant apud Autores exempla, imo sunt & palearum naves apud Ciceronem.

4 Cohortibus x.] Cohors erat ut plurimum CCCCXX hominum: si legio plenior esset, erat etiam plenior cohors, militum nempe IↃ & IↃC. Cohortes decem numerum legionis efficiebant, quas tamen legionem hic non appellat, quia forte erant ex pluribus legionibus delectæ.

5 Arboribus succisis.] Concædes appellat Tacitus. Item Gregorius Turonensis.

ones

ones ingredi prohibebant. At milites legionis VII, [1] testudine f
aggere ad munitiones adjecto, locum ceperunt, eosq; ex silvis
runt, paucis vulneribus acceptis. Sed eos fugientes longius C
sequi vetuit, & quod loci naturam ignorabat, & quod magna p
consumpta, munitioni castrorum tempus relinqui volebat.

X. Postridie ejus diei mane, tripartito milites equitesq; in ex
nem misit, ut eos, qui fugerant, persequerentur. Iis aliquantum
progressis, quum jam extremi essent in prospectu, equites à Q. A
Cæsarem venerunt, qui nuntiarent, superiori nocte, maxima coo
pestate, prope omnes naves afflictas, atque in littore ejectas esse,
neq; anchoræ funesq; subsisterent, neq; nautæ gubernatoresq; vi
pestatis pati possent. Itaq; ex eo concursu navium magnum esse
modum acceptum.

XI. His rebus cognitis, Cæsar legiones equitatumq; revocari
itinere desistere jubet. Ipse ad naves revertitur: eadem fere q
nuntiis litterisq; cognoverat, coram perspicit, sic ut amissis circiter
vibus, reliquæ tamen refici posse magno negotio viderentur. Ita
legionibus [2] fabros deligit, & ex continenti alios accersiri jubet; L
scribit, ut quam plurimas posset, iis legionibus quæ sunt apud eum,
instituat. Ipse, etsi res erat multæ operæ ac laboris, tamen comm
mum esse statuit, omnes naves subduci, & cum castris una munition
jungi. In his rebus circiter dies x consumit, ne nocturnis quidem
poribus ad laborem militum intermissis. Subductis navibus, ca
egregie muniris, easdem copias, quas ante, præsidio navibus reli
ipse eodem, unde redierat, proficiscitur. Eo cum venisset, major
diq; in eum locum copiæ Britannorum convenerant. Summa i
belliq; administrandi, communi consilio, permissa est Cassivellauno
fines à maritimis civitatibus flumen dividit, quod appellatur [3] Ta
à mari circiter millia passuum lxxx. Huic superiori tempore cum
quis civitatibus continentia bella intercesserant, sed nostro adven
moti Britanni, hunc toti bello imperioq; præfecerant.

NOTÆ.

[1] *Testudine facta.*] Hæc est testudo, quæ à Dione describitur lib. xliii. cujus verba Græca his Latinis reddita efferre non pigebit: *Testudo talis est & hoc modo fit: Impedimentis & levi armatura, & equitibus in medium acceptis, gravis armaturæ pedites qui oblongis & cavis, & dimidiati tubi similibus clypeis utuntur, in extremis partibus tamquàm in lateritio opere circumponuntur, & alios ipsi extra spectantes ambiunt. Cæteri, qui planos habent clypeos, in medio densi collocantur, illesq; tum super se tum super alios attollunt, ita ut per universam phalangem nihil præter clypeos cernatur. & à telorum jactu tutos densitate institutionis efficiant. Sic enim firmant, ut & super eam homines aliquos ingredi possint, & præterea equi c rus, si quando in cavo & ano versantur. Hæc est ejus instructu ma, & nomen à testudine cepit, & mitatem, & quia tegit optime. U tem est duplex: nam & in opp munitione aliqua subeunt, & sæp sum murum quosdam attollunt, &c.* fere habet Oppianus lib. 1. Cyneg

[2] *Fabros deligit.*] Quia teste Livi Servius duas centurias instituerat, q armis stipendia facerent, datumq nus, ut machinas in bello ferren rum præfectus dicebatur, *Præfe brum.*

[3] *Tamesis.*] Gallice, *Thamise.* A the Thames, Londinum præterfluit.

XII. Bri

I. Britanniæ pars interior ab iis incolitur, quos natos in insula ipsa oria proditum dicunt: maritima pars ab iis, qui prædæ ac belli inidi causſa [1] ex Belgio tranſierant: qui omnes fere iis nominibus civin appellantur, quibus orti ex civitatibus eo perveneruntſ & [2] bello ibi remanſerunt, atq; agros colere cœperunt. Hominum eſt infimultitudo, creberrimaque ædificia fere Gallicis conſimilia: pecoris nus numerus: [3] utuntur aut æreo, aut taleis ferreis ad certum ponxaminatis pro nummo. [4] Naſcitur ibi plumbum album in medineis regionibus: in maritimis ferrum, ſed ejus exigua eſt copia: utuntur importato. Materia cujuſq; generis, ut in Gallia eſt, prægum atque abietem. Leporem & gallinam, & anſerem guſtare, non putant. Hæc tamen alunt animi voluptatiſque cauſſa. Loca temperatiora quam in Gallia, [5] remiſſioribus frigoribus.

IIII. [6] Inſula natura triquetra, cujus unum latus eſt contra Galliam: s lateris alter angulus, qui eſt ad [7] Cantium, quo fere ex Gallia es appelluntur, ad orientem ſolem, inferior ad meridiem ſpectat. oc latus tenet circiter millia paſſuum D: alterum vergit ad Hiſpaniatq; occidentem ſolem, qua ex parte eſt [9] Hibernia, dimidio minor, xiſtimatur, quam Britannia; ſed pari ſpatio tranſmiſſus, atque ex lia eſt in Britanniam. In hoc medio curſu eſt inſula quæ appellatur

NOTÆ.

Ex Belgio.] Belgium videtur hic eſſe um pars Galliæ, quæ à Belgis in unium incolitur, non parva alia, quæ ab Bellovacis, Ambianiſq; incolitur. Belà Belgis, ut à Samnitibus Samnium ur.

Bello illato.] Non illato ſolum, ſed & ecto.

Utuntur aut æreo, &c.] Antiqui codihabent: *Utuntur minimo ære aut laiis ferreis.* Certè pecunias, quæ Toloſæ omanis inventæ ſunt, nequaquam ſitas, ſed argentum aurumque infectum e diſertis verbis obſervat Strabo.

Naſcitur ibi plumbum, &c.] Itidem ſe habet & nunc. Eſt enim in Wallia mbum, eſt & ferrum, ſed paucum. Æs illis ut & nobis è Germania petitur. auro autem ſic Cicero lib. IV. ad Atti Epiſt. XVI. *Etiam illud jam cognitum neque argenti ſcrupulum eſſe ullum in inſula, neq; ullam ſpem prædæ niſi ex ncipiis.* Tacitus tamen, Solinus, Beda unt inventa metalla eſſe.

Remiſſioribus frigoribus.] Tacitus ſeri: Cœlum Britannicum crebris imbribus lum, aſperitatem frigorum abeſſe.

Inſula natura triquetra.] Tacitus traformam ejus à Livio & Fabio Ruſtico oblongæ ſcutulæ vel bipenni aſſimilari, immenſum tamen & enorme ſpatium procurrentium extremo jam littore terrarum velut in cuneum tennari: quorum Autorum tempore primum Romana claſſis eſt inſulam Britanniam circumvecta. Quæ quidem Taciti ſeu Livii deſcriptio quam Cæſariana diligentior videtur, nec enim triquetra eſt, ut Sicilia. Sed ſi quia Italiam hederæ folio aſſimilatam dixit Plinius, tantopere in ſua regione erravit, ignoſcendum eſt Cæſari erranti in aliena. Porro *natura triquetra* dixit Cæſar, pro *figura triquetra.*

Cantium.] Nomen retinet *Kent.*

Hoc latus tenet.] Haud multum abeſt à vero, ſi præſertim unum habeatur ratio. Sed nec inſulam eſſe plane compertum eſt, niſi Severo principe, ut Dio teſtatur.

Hibernia.] Hibernia quoque nomen retinet, & verum nunc eſſe comperitur, quod de ejus menſura fuit à Cæſare proditum. Minus diligenter Mela, qui de ea ſic habet lib. III. cap. VI. *Super Britanniam Juverna eſt pæne par ſpatio, ſed utrinque æqualis.* De ea quoq; ſic Tacitus: *Spatium ejus ſi Britanniæ comparetur anguſtius, noſtri maris inſulas ſuperat*, id eſt, Sardiniam, Siciliam, Cretam.

[1] Mona.

[1] Mona. Complures præterea minores objectæ insulæ existima
quibus insulis nonnulli scripserunt, dies continuos xxx sub bru
noctem. Nos nihil de eo percunctationibus reperiebamus, nisi
ex aqua mensuris, breviores esse noctes, quam in continente, v
[5] mus. Hujus est longitudo lateris, ut fert illorum opinio, DC
lium passuum. Tertium est contra Septentrionem: cui parti n
objecta terra, sed ejus angulus lateris maxime ad Germaniam s
Huic millia passuum DCCC in longitudinem esse existimatur.
omnis insula est in circuitu vicies centena millia passuum.

[10] XIV. Ex his omnibus longe sunt humanissimi qui Cantium inc
quæ regio est maritima omnis, neq; multum à Gallica differunt c
tudine. Interiores pleriq; frumenta non serunt, sed lacte & carne v
pellibusq; sunt vestiti. [4] Omnes vero se Britanni vitro inficiunt, qu

NOTÆ.

[1] *Mona.*] Nunc dicitur *Man.*

[2] *De quibus insulis, &c.*] De quibus sic Plinius lib. II. cap. lxxv. *Solstitialibus diebus accedente sole propius verticem mundi angusto lucis ambitu subjectæ terræ, continuos dies habere senis mensibus, noctesque è diverso ad brumam remoto. Quod fieri in insula Thule Pytheas Massiliensis scripsit, sex dierum navigatione in septentrionem à Britanniæ distante, quidam vero & in Mona, quæ distat a Camaloduno Britanniæ oppido circiter ducentis millibus, affirmant.* De Mona & insulis illis propinquis falsum esse compertum est, de remotioribus non tantum fama, sed ratio certissima confirmat.

[3] *Certis ex aqua mensuris.*] Clepsydras intelligit, horologia ex aquis constantia, quorum formam usumque apud Vitruvium videre licet lib. IX. Breviores autem esse noctes intellige æstivas: æstate enim suas expeditiones faciebat Cæsar. De qua noctium Britannicarum brevitate sic memoriæ prodidit Tacitus idoneus autor, utpote Julii Agricolæ gener Britanniæ domitoris: *Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram, & nox clara & extrema Britanniæ parte brevis, ut finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quod si nubes non officiant, adspici per noctem solis fulgorem, nec occidere & exsurgere, sed transire affirmant.* Ac revera notum est sole cis lineam æquinoctialem versante, eo longiores dies brevioresque noctes effici, quo terra aliqua vicinior polo est. Sic Gallia longiores æstate noctes habet, quam Anglia. Porro serus fuit apud Romanos clepsydrarum usus. Plinius enim lib. VII. cap. lx. sic habet: *Tunc Scipio Nasica collega Lenatis, primus aqua divisit horas æque ac dierum.*

[4] *Omnes vero se Britanni vitro ...unt.*] Mira hic est lectionis varie... ex scriptorum videtur orta fuisse ig... tia. Cum enim in antiquis codicib... rent esse *vitro*, neque sibi in anim... ducere possent vitro tingi posse, a... piserunt, *nitro*, alii *luteo*, alii *gla... ultro*, alii *glasto*. Interim certum ... bam esse, quæ vitrum à Latinis ide... tur, quod vitreo colore tingat, de q... truvius lib. VII. cap. XIV. sic habet: *propter inopiam coloris. Indici ... selinusiam aut annulariam vitro, Græci Isatim appellant, inficientes, ... tionem faciunt coloris Indici.* Or... scribit Isatim infectores vitrum app... Mela Cæsari consentiens lib III. cap... Britannis sic habet: *Incertum ob ... an quid aliud, vitro corpora in...* Ubi nonnulli codices frustra habent ... Vitrum illud Glastum est, Gallice, G... Herba est, quæ in pulverem red... ruleum colorem efficit, qui allis col... pro firmamento est, quo lanæ ad ali... lores prætinguntur atq; præparantur. ... hujus Britannorum moris glasto se ... gendi meminit Plinius lib. XXII. c... *Simile plantagini glastum in Gal... catur, quo Britannorum conjuges ... toto corpore oblitæ, quibusdam in sa... nudæ incedunt, Æthiopum colorem im... tes.* Nec mos ille corpus pingendi dep... tempore Severi Imperatoris, siquidem ... rod. ita de his perhibet: *Quin ipsa ... corpora picturæ varia, & omniformi... mis animalium, quocirca ne induantur ... dem, videlicet picturam corporis ne a... riant.* Ita Polit. Herod. optimus inter... rul...

n efficit colorem; atque hoc horribiliore sunt in pugna adspectu: oq; sunt promisso, atq; omni parte corporis rasa, præter caput rum superius. Uxores habent deni duodeniq; inter se communes, xime fratres cum fratribus, & parentes cum liberis. Sed si qui ex his nati, eorum habentur liberi, à quibus primum virgines ; ductæ sunt.

V. Equites hostium essedariiq; acriter prælio cum equitatu nostro nere conflixerunt, ita tamen, ut nostri omnibus partibus superiores nt, atq; eos in silvas collesq; compulerint. Sed, compluribus interc, cupidius insecuti, nonnullos ex suis amiserunt. At illi, intermisso o, imprudentibus nostris atq; occupatis in munitione castrorum, se ex silvis ejecerunt; impetuq; in eos facto, qui erant in statione astris collocati, acriter pugnaverunt, duabusq; missis subsidio cobus à Cæsare, atq; his primis legionum duarum, quum hæ, inisso perexiguo loci spatio, inter se constitissent, novo genere pugnæ rritis nostris, per medios audacissime prorupernnt, seq; inde ines receperunt. Eo die Q. Laberius Durus tribunus mil. interfi: illi, pluribus submissis cohortibus, repelluntur.

VI. Toto hoc in genere pugnæ, quum sub oculis omnium ac pro is dimicaretur, intellectum est, nostros propter gravitatem armo- quod neq; insequi cedentes possent, neq; ab signis discedere audeminus aptos esse ad hujus generis hostem: equites autem magno periculo dimicare, propterea quod illi etiam consulto plerumq; cent, & quum paullulum ab legionibus nostros removissent, ex essedis irent, & pedibus dispari prælio contenderent. Equestris autem ii ratio, & cedentibus & insequentibus, par atq; idem periculum inat. Accedebat huc, ut nunquam conferti, sed rari, magnisq; interis præliarentur, stationesq; dispositas haberent, atq; alios alii deinexciperent, integriq; & recentes defatigatis succederent.

VII. Postero die procul à castris hostes in collibus constiterunt, q; se ostendere, & lentius quam pridie nostros equites lacessere cœnt. Sed meridie, quum Cæsar pabulandi caussa tres legiones atque em equitatum cum [4] C. Trebonio legato misisset, repente ex omnipartibus ad pabulatores advolaverunt, sic uti ab signis legionibusq; absisterent. Nostri acriter in eos impetu facto, repulerunt, neq; finem

NOTÆ.

romisso.] Id est, longo, quasi *porro*, , longe *misso*.

Atque his primis legionum duarum.] odesto enim prima cohors legionis mille & centum quinque peditum & i equitum loricatorum, cum legio vi millium & quinque peditum & xvi equitum, quæ quamvis ætate ris minus esset numerosa, tamen s prima reliquis erat cohortibus nusior.

Equestris autem prælii ratio.] Nescio de utris dicat, Romanis an Gallis, an de utrisque, tamen de Romanis intelligit: sed paulo obscurior oratio. Fortasse aliquid mutilatum est à Librariis.

[4] *Trebonio.*] Is amicus Cæsaris & legatus, Consul postea trimestris cum Fabio, beneficio Cæsaris fuit, unus tamen fuit de ejus percussoribus, eodemq; anno, quo cæsus est ab eo Cæsar, Smyrnæ ubi degebat, interfectus fuit a Dolabella, qui tunc Consul erat in Cæsaris occisi locum suffectus.

inse-

insequendi fecerunt, quoad subsidio confisi equites, quum post s
hes viderent, præcipites hostes egerunt: magnoque eorum numer
fecto, neq; sui colligendi, neq; consistendi, aut ex essedis desili
cultatem dederunt. Ex hac fuga protinus, quæ undiq; conve
auxilia discesserunt: neq; post id tempus unquam summis no
copiis hostes contenderunt.

XVIII. Cæsar, cognito consilio eorum, ad flumen Tamesin in
Cassivellauni exercitum duxit: quod flumen uno omnino loco p
atq; hoc ægre, transiri potest. Eo quum venisset, animadvertit
ram fluminis ripam magnas esse copias hostium instructas. [1] Ri
rem erat acutis sudibus præfixis munita: ejusdemq; generis sub aq
fixæ sudes flumine tegebantur. Iis rebus cognitis à captivis persu
Cæsar, præmisso equitatu, confestim legiones subsequi jussit.
celeritate atq; impetu milites ierunt, quum capite solo ex aqua ex
ut hostes impetum legionum atq; equitum sustinere non possent, n
dimitterent, ac se fugæ mandarent.

XIX. Cassivellaunus, ut supra demonstravimus, omni spe de
contentionis, dimissis amplioribus copiis, millibus circiter IV esse
rum retentis, itinera nostra servabat, paullulumq; ex via excedeb
ciscq; impeditis atq; silvestribus sese occultabat, atq; iis regionibus, q
nos iter facturos cognoverat, pecora atq; homines ex agris in silva
pellebat: & quum equitatus noster liberius, vastandi prædandiq; ca
in agros effunderet, omnibus viis notis semitisq; essedarios ex silvis
tebat, & magno cum periculo nostrorum equitum, cum iis confligeba
hoc metu latius vagari prohibebat. Relinquebatur, ut neq; longius
mine legionum discedi Cæsar pateretur, & tantum in agris vastandis

NOTÆ.

[1] *Ripa autem erat acutis sudibus*, &c.] Beda, qui anno Christi DCCC vixit, harum sudium vestigia sua ætate superfuisse scribit, quæ erant singulæ femoris crassitudine & plumbo circumfusæ.

[2] *Sed ea celeritate.*] Solet Cæsar sua stratagemata dissimulare, ut videatur, vi non dolo omnia consecutus. Certe Polyenus lib. VIII. memoriæ prodidit, Cæsarem hunc transitum elephanto debuisse: Καίσαρ ἐν Βρεττανίᾳ ποταμὸν μέγαν ἐπιχείρει περαιοῦσθαι. Βασιλεὺς Βρεττανῶν Κασίλαυνος ἀντέστη μετὰ πολλῶν ἱππέων καὶ ἁρμάτων. Καίσαρι μὲν ἐλέφας εἵπετο, ζῶον Βρεττανοῖς οὐκ ἐπιχώριον. Τοῦτο σιδηρεῖς φολίδι ὁπλισάμενος καὶ πύργους ἐπὶ τοῦ νώτου ἱδρυσάμενος, ἐκέλευσεν εἰς τὸ ῥεῦμα ἐμβαίνειν. Βρεττανοὶ δὲ ἐξεπλάγησαν, οὐδέποτε πω ὑπὸ τοιούτου ἐλαθέντες. Πεφόβηντο γὰρ ἵππον τι χρῆμα καὶ γοάσειν, ὅπου καὶ παρὰ ἵπποις εἰσὶν, οὐ καὶ γυμνοὶ ἐλέφαντα ἰδόντες ἵπποι εὐτύχησαν. Πυργοῦσθαι δὲ καὶ ἀντίσμασιν, βέλη καὶ σφενδόνας ἐκδεξόμενα, οὐδὲ ἰδόντι τινὶ ἔνην ὑπόμνημα. ran. Βρεττανοὶ δὲ δὴ αὐτοῖς ἐπεσπίπτουσιν, ἰσχυροὶ, ἰσχυροῖς δὲ ἀκοντίοις ἐπιβάλλουσι, ἐνίζωσι τοὺς πολεμίους ἐσόπισθεν. *sar*, inquit, *magnum flumen transire in Britanniâ. Rex Brit Cassivaulus prohibebat* (sic vocat Cassivellaunum in his Commentariis) *cum multis equitibus & esse situ Cæsarem prohibebat, hujus elephas sequebatur, animal hostibus tannis invisum. Eum ferreis squ munitum insuper & sagittarii & toribus impositis ingredi in alveum nis jussit. Britanni perterrebantur sum & grande supra modum ani spicari, turrigerum vero armatu tela lapideq; fundis conjicientem non sustinuere Itaq; Britanni cum & curribus fugerunt. Romani v periculo flumen transmiserunt, pr bestiam metu hostibus facto.*

faciendis hostibus noceretur, quantum labore atq; itinere legio-
milites efficere poterant.

X. Interim Trinobantes, prope firmissima earum regionum civitas,
a Mandrubatius adolescens, Cæsaris fidem secutus, ad eum in con-
tem [Galliam] venerat, cujus pater Imanuentius in ea civitate re- 5
obtinuerat, interfectusq; erat à Cassivellauno, ipse fuga mortem
erat, legatos ad Cæsarem mittunt, pollicenturq; sese ei dedituros;
perata facturos: petunt, ut Mandubratium ab injuria Cassivellau-
fendat, atq; in civitatem mittat, qui præsit, imperiumq; obtineat.
Cæsar imperat obsides xl, frumentumq; exercitui; Mandubrati- 10
; ad eos mittit. Illi imperata celeriter fecerunt: obsides ad nume-
frumentumq; miserunt.

X. [1] Trinobantibus defensis, atq; ab omni militum injuria prohi-
Cenimagni, Segontiaci, Ancalites, Bibroci, Cassi, legationibus
sese Cæsari dediderunt. Ab his cognoscit, non longe ex loco op- 15
m Cassivellauni abesse, silvis paludibusq; munitum, quo satis ma-
hominum pecorisq; numerus convenerit. [2] Oppidum autem Bri-
i vocant, quum silvas impeditas vallo atq; fossa munierunt, quo;
rsionis hostium vitandæ caussa, convenire consueverunt. Eo pro-
itur cum legionibus: locum reperit egregie natura atq; opere mu- 20
m: tamen hunc duabus ex partibus oppugnare contendit. Hostes
lisper morati militum nostrorum impetum non tulerunt, sese q; ex
parte oppidi ejecerunt. Magnus ibi numerus pecoris repertus, mul-
in fuga sunt comprehensi atq; interfecti.

XII. Dum hæc in his locis geruntur, Cassivellaunus ad Cantium, quod 25
d mare supra demonstravimus, quibus regionibus IV reges præerant,
getorix, Carnilius, Taximagulus, Segonax, nuntios mittit, atq; his
erat, ut coactis omnibus copiis castra navalia de improviso adoriantur,
oppugnent. Hi quum ad castra venissent, nostri, eruptione facta,
tis eorum interfectis, capto etiam nobili duce Lugotorige, suos incolu- 30
reduxerunt. Cassivellaunus, hoc prælio nuntiato, tot detrimentis ac-
is, vastatis finibus, maxime etiam permotus defectione civitatum, le-
os [3] per Atrebatem Comium de deditione ad Cæsarem mittit. Cæsar,
m statuisset hiemem in continente propter repentinos Galliæ motus

NOTÆ.

Trinobantibus defensis.] Hi populi ali-
Glareano, aliter à Cambdeno appel-
r. Si qua tamen fides Cambdeno An-
eberi videtur; sed certe parva fides li-
Anglo & docto debetur. Cum enim il
mpestate non essent in Britannia urbes
Cæsare, non est adjutus illis prælidiis
inum urbium, quæ nobis Gallis in
qua Gallia illustranda profuerunt.
esso dictum de omnibus Britanniæ
lis.

Oppidum autem Britanni vocant.] Idem
habet Strabo: Πόλεις δ' αὐτοῖς εἶναι οἱ
δρυμοὶ· περιφράττοντες γὰρ ξύλοις τέμνουσι
εὐβλήμοισι, εὐρυχώρῳ κύκλον τινὶ αὐτὶ ἐπι-
τάττοντες καλύβας ποιοῦσιν ἐνίας, ἢ τὰ βοσκήματα
καταστέγουσιν, οὐ πρὸς πολὺν χρόνον.
Urbium loco sunt ipsis nemora. Arboribus enim dejectis ubi magnum circulum sepserunt, sibi casas ibidem ponunt, & pecori stabula condunt ad usum quidem non longi temporis. Idem fere habet Herodianus de Germanis.

[3] *Per Atrebatem Comium.*] Ergo redierat in Britanniam, vel à Cæsare missus, vel ab ipsis Britannis evocatus.

agere, neq; multum æstatis supereſſet, atq; id facile extrahi poſſe ligeret, obſides imperat: & quid in annos ſingulos [1] vectigalis p R. Britannia penderet, conſtituit. Interdicit atq; imperat Caſſivel ne Mandubratio, neu Trinobantibus noceat.

5 XXXIII. Obſidibus acceptis, exercitum reducit ad mare, nav venit refectas. [2] His deductis, quod & captivorum magnum num habebat, & nonnullæ tempeſtate deperierant naves, duobus com bus exercitum reportare conſtituit. Ac ſic accidit, ut ex tanto n numero, tot navigationibus, neq; hoc, neq; ſuperiore anno ulla o 10 navis, quæ milites portaret, deſideraretur: at ex iis, quæ inanes ci tinente ad eum remitterentur, & prioris commeatus expoſitis mili & quas poſtea Labienus faciendas curaverat numero lx, [a] perpau cum caperent, reliquæ fere omnes rejicerentur. Quas quum ali diu Cæſar fruſtra expectaſſet, [3] ne anni tempore navigatione exc 15 retur, [b] quod æquinoctium ſuberat, neceſſario anguſtius milites col vit: ac ſummam tranquillitatem conſecutus, ſecunda inita quum viſſet vigilia, prima luce terram attigit, [4] omneſque incolumes n perduxit.

XXIV. Subductis navibus, concilioq; Gallorum [5] Samarobriv 20 acto, quod eo anno frumentum in Gallia, propter ſiccitatem, ang provenerat, coactus eſt aliter ac ſuperioribus annis, exercitum in h nis collocare, legioneſq; in plures civitates diſtribuere: ex quibus u [6] in Morinos ducendam [7] C. Fabio legato dedit, alteram in Ne

INTERPRETATIO.

a *Pauciſſimæ appellerent in inſulam.* | b *Quia æquinoctium imminebat.*

NOTÆ.

[1] *Vectigalis.*] Dio negat quicquam fructus retuliſſe Cæſarem de victa Britannia, niſi quod ibi bellaſſe magnæ ſibi laudi eſſe ducebat. Plutarchus vero ſcripſit non qualem voluerat exitum hujus belli habuiſſe, & plus mali hoſtibus attuliſſe, quam boni adeptum eſſe, nihil enim fuiſſe quod pauperibus eripi potuerit. Vectigalis porro Britannia Romanorum fuit ccccIxxvi annos. Poſtea à Pictis Scotiſque vexata belloque impar ad ſtipendia Anglo-Saxones è Germania evocavit qui repreſſis Pictis & Scotis, ipſos Britannos ex inſula ejecerunt.

[2] *His deductis.*] In mare. Prius enim dixit *ſubductis navibus*, nempe in terram, ut reficerentur.

[3] *Ne anni tempore navigatione excluderetur.*] Vegetius lib. v. cap. IX. *Poſt ortum Pleiadum à die* VI *kalendarum Juniarum uſq; ad Arcturi ortum, id eſt, in diem octavum decimum kalendarum Octobrium, ut ſecura navigatio creditur, quia æſtatis beneficio ventorum acerbitas mitigatur, ita poſt hoc tempus uſq; in tertium idus Novembris, incerta navigatio eſt & diſcrimini propterea quia poſt idus Septembris Arcturus vehementiſſimum ſidus, & kalendas Octobris evenit acerba temp*

[4] *Omneſque incolumes naves* Hic eſt, cum in continente litteras quibus nuntiabatur mors Juliæ filiæ, ris Pompeii, quæ iniram cum illo ſo tem diſſolvit.

[5] *Samarobrivæ.*] Samarobriva A norum caput, quaſi Samaræ pons, Gallorum lingua *briva* pons eſt. Sam autem vel Samara dicebatur fluvius, poſteris dictus eſt Sumina vel Su poſtea corrupta lingua Somona, *la* Hæc urbs, ut Rorico prodidit, fuit Merovæi, & qui ipſum antecеſſit, C nis Regum Francorum regia

[6] *In Morinos*, &c.] De Morinis viis & Rhemis ſupra dictum eſt.

[7] *C. Fabio.*] Hic Fabius ex clariſſim biorum gente, is eſt qui à Cæſare N liæ oppugnatione occupato, in Hiſpa præmiſſus, præſidia Aſranii è Py ſaltu dejecit.

Ciceroni, tertiam in [1] Essuos, [2] L. Roscio, quartam in Rhenis cum Labieno in confinio Trevirorum hiemare jussit: tres in [3] Belgio collocavit: his M. Crassum quæstorem, & L. [4] Munatium Plancum, & Trebonium legatos præfecit. Unam legionem, quam proxime transdum conscripserat, & cohortes v in Eburones, quorum pars maxima est inter Mosam & Rhenum, qui sub imperio Ambiorigis & Cativi erant, misit. His militibus Q. Titurium Sabinum, & L. Aurunculeium Cottam, legatos præesse jussit. Ad hunc modum distributis legionibus, facillime inopiæ frumentariæ sese mederi posse existimavit: atq; etiam tamen omnium legionum hiberna (præter eam, quam L. Roscio [5] Padum tissimam & quietissimam partem ducendam dederat) [7] millibus passuum C continebantur. Ipse interea, quoad legiones collocasset, munitionesq; hiberna cognovisset, in Gallia morari constituit.

XXV. Erat in Carnutibus summo loco natus Tasgetius, cujus majores eadem civitate regnum obtinuerant. Huic Cæsar, pro ejus virtute, atq; in se benevolentia, quod in omnibus bellis singulari ejus opera fuerat usus, eorum locum restituerat. Tertium jam hunc annum regnantem inimici palam, multis etiam ex civitate auctoribus, interfecerunt. Defertur res ad Cæsarem. Ille veritus, quod ad plures res pertinebat, ne civitas eorum impulsu deficeret, L. Plancum cum legione ex Belgio celeriter, Carnutes proficisci jubet, ibiq; hiemare: quorumq; opera cognoverit Tasgetium interfectum, hos comprehensos ad se mittere. Interim ab omnibus legatis quæstoribusq; quibus legiones transdiderat, certior factus in hiberna perventum, locumq; hibernis esse munitum.

XXVI. Diebus circiter xv, quibus in hiberna ventum est, initium intini tumultus ac defectionis ortum est ab [8] Ambiorige & Cativulco: cum ad fines regni sui Sabino Cottæq; præsto fuissent, frumentumq;

NOTÆ.

Q. Ciceroni.] Marci Tullii Ciceronis toris frater fuit, qui postea à M. Anto proscriptus, eodem quo Marcus frater periit. Ad eum exiant multæ fratris olæ.

Essuos.] Ignorari item supra dictum. addam, finitimos esse Armoricis.

L. Roscio.] Roscius is est, qui postea à mpeio ad Cæsarem missus est, ut pacem is conditionibus componeret. Vide 1. de bello civili.

Belgio.] Belgium proprie dictum fuisse lovacos sic conjici potest. Hoc loco dir tres legiones in Belgio collocasse. His Crassum Quæstorem, L. Munatium ncum, & C. Trebonium legatos præsse: postea Eburonibus Ciceronem opnantibus, Cæsarem statim nuntium in lovacos ad M. Crassum misisse. Ergo lovaci sunt in Belgio proprie dicto. vero Crassus hic est filius M. Crassi di-, qui apud Parthos periit.

Munatium Plancum.] Munatius Plancus is est, qui coloniam Lugdunum deduxit.

Padum.] Padus in Vesulo inter Alpium cacumina eminentissimo ortus, a picea arboris copia dictus, quæ cisalpinorum Gallorum lingua padus dicitur, per fines Salassorum modico primum fluento, mox auctus Doxis & Morgo fluviis per Taurinos, inde per Mediolanensem ducatum & Ferrariensem labitur, discursuque in ramos & diversa capita in mare Adriaticum facto Delta, influit. Eridanus Græcis dicitur. Virgilio *fluviorum rex*, nempe Italicorum. Nilus enim & Danubius majores. Nunc *le To.*

Millibus passuum c.] Non convenit numerus, sed nihil facilius lapsu in numeris, ut prædictum.

Ambiorige & Cativulco.] Erant ambo reges Eburonum, ut supra dictum est.

in hiberna comportaviſſent, Indutiomari Treviri nuntiis impoſ
concitaverunt, ſubitoq; oppreſſis lignatoribus, magna manu cast
pugnatum venerunt. Quum celeriter noſtri arma cepiſſent, val
adſcendiſſent, atq; una ex parte Hiſpanis equitibus emiſſis, eq
prælio ſuperiores fuiſſent: deſperata re, hoſtes ſuos ab oppugn
reduxerunt. Tum ſuo more conclamaverunt, uti aliqui ex noſt
colloquium prodirent: habere ſeſe quæ de re communi dicere ve
quibus controverſias minui poſſe ſperarent.

XXVII. Mittitur ad eos colloquendi cauſſa C. Arpinius, eques
manus, familiaris Q. Titurii, & Q. Junius ex Hiſpania quidam,
jam ante miſſu Cæſaris ad Ambiorigem ventitare conſueverat: apud
Ambiorix in hunc modum locutus eſt. Seſe pro Cæſaris in ſe bene
plurimum ei confiteri debere, quod ejus opera ſtipendio liberatu
quod Atuaticis finitimis ſuis pendere conſueſſet: quodq; ei & filiis
fratris filius ab Cæſare remiſſi eſſent, quos Atuatici obſidum numero
ſos, apud ſe in ſervitute & catenis tenuiſſent: neq; id, quod fecer
oppugnatione caſtrorum, aut judicio, aut voluntate ſua feciſſe, ſe
actu civitatis: ſuaq; eſſe ejuſmodi imperia, ut non minus haberet
juris multitudo, quam ipſe in multitudinem. Civitati porro hanc f
belli cauſſam, quod repentinæ Gallorum conjurationi reſiſtere non
tuerit: id ſe facile ex humilitate ſua probare poſſe, quod non ade
imperitus rerum, ut ſuis copiis populum R. ſe ſuperare poſſe conf
ſed eſſe Galliæ commune conſilium, omnibus hibernis Cæſaris o
gnandis hunc eſſe dictum diem, ne qua legio alteri legioni ſubſidio
nire poſſet: non facile Gallos Gallis negare potuiſſe, præſertim cum
recuperanda communi libertate conſilium initum videretur; [1] qu
quoniam pro pietate ſatisfecerit, habere ſe nunc rationem officii:
beneficiis Cæſarem monere, orare Titurium pro hoſpitio, ut ſuæ ac
litum ſaluti conſulat: magnam manum Germanorum conductam h
num tranſiſſe, hanc affore biduo: ipſorum eſſe conſilium, velintne
quam finitimi ſentiant, eductos ex hibernis milites aut ad Ciceron
aut ad Labienum deducere, quorum alter millia paſſuum circiter L,
paullo amplius abſit: illud ſe polliceri, & jurejurando confirmare, tu
ſe iter per fines ſuos daturum: quod cum faciat, & civitati ſeſe co
lere, quod hibernis levetur, & Cæſari pro ejus meritis gratiam ref

XXVIII. Hac oratione habita, diſcedit Ambiorix. C. Arp
& Junius quæ audierant ad legatos deferunt. Illi repentina re pertu
ti, etſi ab hoſte ea dicebantur, non tamen negligenda exiſtimab
maximeque hac re permovebantur, quod civitatem ignobilem atq;
milem Eburonum ſua ſponte populo R. bellum facere auſam vix
credendum. Itaque ad concilium rem deferunt, magnaque inter

NOTÆ.

[1] *Suaque eſſe ejuſmodi imperia.*] Erant reges ut ariſtocratici magiſtratus, quibus etiam à populo regnum dabatur.

[2] *Quibus, quoniam pro pietate ſatisfecerit.*] Pietas enim erga Deum, parentes & patriam eſt.

exi

it controverſia. L. Aurunculeius, complureſque tribuni mil. &
morum ordinum centuriones, nihil temere agendum, neq; ex hi-
is injuſſu Cæſaris diſcedendum exiſtimabant: quantaſvis magnas
as etiam Germanorum ſuſtineri poſſe, munitis hibernis, docebant;
eſſe teſtimonio, quod primum hoſtium impetum, multis ultro vul-
bus illatis, fortiſſime ſuſtinuerint: re frumentaria non premi: inte-
& ex proximis hibernis, & à Cæſare conventura ſubſidia: poſtremo
d eſſe levius aut turpius, quam auctore hoſte de ſummis rebus capere
ſilium?

XXIX. Contra ea Titurius ſero facturos clamitabat, quum majores
us hoſtium, adjunctis Germanis, conveniſſent, aut cum aliquid
mitatis in proximis hibernis eſſet acceptum: brevem conſulendi eſſe
aſionem: Cæſarem arbitrari profectum in Italiam; nec aliter Car-
es interficiendi Taſgetii conſilium fuiſſe capturos: neq; Eburones, [1] ſi
adeſſet, tanta cum contemptione noſtri ad caſtra venturos eſſe: non
tem auctorem, ſed rem ſpectare: [2] ſubeſſe Rhenum: magno eſſe
manis dolori [3] Arioviſti mortem, & ſuperiores noſtras victorias: ar-
e Galliam tot contumeliis acceptis ſub populi R. imperium redactam,
eriore gloria rei militaris extincta: poſtremo quis hoc ſibi perſua-
et, [b] ſine certa re, Ambiorigem ad ejuſmodi conſilium deſcendiſſe?
m ſententiam in utramq; partem eſſe tutam: ſi nihil ſit durius, nul-
um periculo ad proximam legionem perventuros: ſi Gallia omnis
n Germanis conſentiat, unam eſſe in celeritate poſitam ſalutem:
ctæ quidem, arq; eorum, qui diſſentirent, conſilium quem haberet
tum? in quo ſi non præſens periculum, at certe longa obſidione
es eſſet pertimeſcenda.

XXX. Hac in utramq; partem habita diſputatione, quum à Cotta
miſq; ordinibus acriter reſiſteretur, [4] Vincite, inquit, ſi ita vultis,
binus, & id clariore voce, ut magna pars militum exaudiret: neque
ſum, inquit, qui graviſſime ex vobis mortis periculo terrear: [5] hi
ient, & ſi gravius quid acciderit, abs te rationem repoſcent: qui, ſi
te liceat, perendino die cum proximis hibernis conjuncti, commu-
m cum reliquis caſum ſuſtineant, nec rejecti, & relegati longe ab ca-
is, aut ferro aut fame intereant. Conſurgitur ex concilio: compre-

INTERPRETATIO.

[1] *Rhenum propinquum eſſet.*

[b] *Niſi res vera fuiſſet.*

NOTÆ.

[a] *Primorum ordinum centuriones.*] Iſi ſunt
ilipili, primi haſtati, primi principes,
mi haſtatorum, primi principum cen-
iones.

[2] *Si ibi adeſſet.*] Cæſar.

[3] *Arioviſti mortem.*] Cæſar horum Com-
mentariorum lib. 1. Arioviſtum navicula
exilio profugiſſe docet. Forte dolore
dis ſuæ domi perierit, aut aliqua Ro-
norum arte.

[4] *Vincite.*] Id eſt, veſtra ſententia meæ
præferatur. Modus eſt loquendi familiaris
iratis, cum concedunt quod dari nollent.
Sic Claudius Marcellus Conſul apud Ap-
pianum lib. 11. de bellis civilibus: *Vin-
cite*, inquit, *qui Cæſarem dominum ap-
petitis.*

[5] *Hi ſapient, & ſi gravius quid acci-
derit.*] Alii legunt: Hi ſapienter, ſi quid
erit gravius, &c.

hendunt utrumq; & orant, ne sua dissensione & pertinacia rem in summum periculum deducant: facilem esse rem, seu maneant, seu proficiscantur, si modo unum omnes sentiant, ac probent: contrà in dissensione nullam se salutem perspicere. Res disputatione ad mediam noctem ducitur.

XXXI. Tandem dat Cotta permotus manus; superat sententia bini: pronuntiatur prima luce ituros: consumitur vigiliis reliqua pars noctis, quum sua quisq; miles circumspiceret, quid secum portare posset, quid ex instrumento hibernorum relinquere cogeretur. Omnia cogitantur, quare nec sine periculo maneatur, & languore militum vigiliis periculum augeatur. Prima luce sic ex castris proficiscuntur, quibus esset persuasum, non ab hoste, sed ab homine amicissimo Ambiorige consilium datum, longissimo agmine, magnisq; impedimentis.

XXXII. At hostes, postea quam ex nocturno fremitu vigiliisq; profectione eorum senserunt, collocatis insidiis bipartito in silvis, opportuno atq; occulto loco, à millibus passuum circiter duodecim Romanorum ventum expectabant: &, quum se major pars agminis in magnam convallem demisisset, ex utraque parte ejus vallis subito sese ostendere, novissimos eosque premere, & primos prohibere ab ascensu, atq; iniquissimo nostris loco prælium committere cæperunt.

XXXIII. Tum demum Titurius, uti qui nihil ante providisset, trepidare & concursare, cohortesq; disponere: hæc tamen ipsa timide, atque ut eum omnia deficere viderentur: quod plerumq; iis accidere consuevit, qui in ipso negotio consilium capere coguntur. At Cotta, qui cogitasset hæc posse in itinere accidere, atq; ob eam causam profectionis auctor non fuisset, nulla in re communi saluti deerat: & in appellandis cohortandisq; militibus, imperatoris; & in pugna, militis officia præstabat. Quumq; propter longitudinem agminis minus facile per se omnia obire, & quid quoq; loco faciendum esset, providere possent: jubet pronuntiari, ut impedimenta relinquerent, atq; in orbem consisterent: quod consilium etsi in ejusmodi casu reprehendendum non est, tamen incommode accidit: nam & nostris militibus spem minuit, & hostes ad pugnandum alacriores effecit; quod non sine summo timore & dedecore id factum videbatur. Præterea accidit, quod fieri necesse erat, ut vulgo milites ab signis discederent, quæque quisque eorum carissima haberet, ab impedimentis petere atque arripere properaret, & clamore ac fletu omnia complerentur.

XXXIV. At barbaris consilium non defuit. Nam duces eorum tota acie pronuntiari jusserunt, ne quis ab loco discederet: illorum esse prædam, atq; illis reservari, quæcunq; Romani reliquissent: proinde omnia in victoria posita existimarent. Erant & virtute & numero pugnan-

NOTÆ.

[1] *Dat Cotta permotus manus.*] Translata oratio ab his, qui victi se dedunt.

[2] *In orbem consisterent.*] In orbem consistii solitum ab iis, qui non hostem adorirendi causa, sed sui tantum consilio defendi pugnant. Virgil.

——cuneis se quisque coactis
Agglomerant.——

nostri: tametsi [1] a duce & a fortuna deserebantur: tamen omspem salutis in virtute ponebant: & quoties quæque cohors prorat, ab ea parte magnus hostium numerus cadebat. Qua re aniversa, Ambiorix pronuntiari jubet, ut procul tela conjiciant, neus accedant: & quam in partem Romani impetum fecerint, ce: levitate armorum, & quotidiana exercitatione nihil iis noceri : rursus se ad signa recipientes insequantur.

XXV. Quo præcepto ab iis diligentissime observato, quum quæcohors ex orbe excesserat, atq; impetum fecerat, hostes velocissime iebant: interim ea parte nudari necesse erat, & ab latere aperto tela i. Rursus quum in eum locum, unde erant egressi, reverti cœpe: & ab iis qui cesserant, & ab iis qui proximi steterant, circumveantur: sin autem locum tenere vellent, neque virtuti locus relinatur, neque à tanta multitudine conjecta tela conferti vitare pote: tamen tam multis incommodis conflictati, multis vulneribus acis, resistebant: & magna parte diei consumpta, quum à prima luce oram viii pugnaretur, nihil quod ipsis esset indignum, committe. Tum T. Balventio, qui superiore anno [2] primum pilum duxerat, forti & magnæ auctoritatis, utrumque femur tragula transjicitur. Lucanius ejusdem ordinis fortissime pugnans, dum circumvento subvenit, interficitur. L. Cotta legatus omnes cohortes ordinesque ortans, in adversum os funda vulneratur.

XXVI. His rebus permotus Q. Titurius, quum procul Ambiorigem cohortantem conspexisset, interpretem suum Cn. Pompeium ad eum it, rogatum, ut sibi militibusq; parcat. Ille appellatus respondit: si secum colloqui, licere: sperare à multitudine impetrari posse, quod ilitum salutem pertineat: ipsi vero nihil nocitum iri: inq; eam rem am fidem interponere. Ille cum Cotta saucio communicat, si vitur, pugna ut excedant, & cum Ambiorige una colloquantur: spese ab eo de sua ac militum salute impetrari posse. Cotta se ad arum hostem iturum negat, atq; in eo perseverat. Sabinus, quos in sentia tribunos mil. circum se habebat, & primorum ordinum centues, se sequi jubet: & cum propius Ambiorigem accessisset, jussus a abjicere, imperarum facit, suisque ut idem faciant, imperat. Indum de conditionibus inter se agunt, longiorque consulto ab Amige instituitur sermo, paullatim circumventus [4] interficitur. Tum o suo more victoriam conclamant, atq; ululatum tollunt: impetuq;

NOTÆ.

A duce & à fortuna deserebantur.] enim quatuor quæ victoriam pariunt; erus, fortitudo militum, ductus Imtoris, fortuna.

Primum pilum duxerat.] Primus Ceo fuerat.

Tribunos mil.] Tribunus cohorti præ ; quæque erant cohortes, tot erant uni.

[4] *Interficitur.*] Ab Ambiorige tali voce utente: *Quomodo tales cum sitis, nobis talibus imperare postulatis?*

[5] *Ululatum tollunt.*] Cum multis in locis T. Livius tumultum prœliantium Gallorum describit, tum præcipue lib. v. *Galli truci cantu, clamoribusque variis, horrendo cuncta compleverant sono.*

in noſtros facto, ordines perturbant. Ibi L. Cotta pugnans inter eum maxima parte militum: reliqui ſe in caſtra recipiunt, unde egreſſi: ex quibus L. Petroſidius [1] aquilifer, quum magna multitudo hoſtium premeretur, aquilam intra vallum projecit, ipſe pro caſtris acerrime pugnans occiditur. Alii ægre ad noctem oppugnationem ſuſtinent: noctu ad unum omnes, deſperata ſalute, ſe ipſi interficiunt. Ex ex prælio elapſi, incertis itineribus per ſilvas ad T. Labienum legatum in hiberna perveniunt, atq; eum de rebus geſtis certiorem faciunt.

XXXVII. Hac victoria ſublatus Ambiorix, ſtatim cum equitatu Atuaticos, qui erant ejus regno finitimi, proficiſcitur: neq; diem ullam noctem intermittit, peditatumq; ſe ſubſequi jubet. Re demonſtrata Atuaticiſq; concitatis, poſtero die in Nervios pervenit, hortaturq; ut in perpetuum liberandi, atq; ulciſcendi Romanos pro iis quas acceperint injuriis, occaſionem dimittant: interfectos eſſe legatos duos, magnamq; partem exercitus interiiſſe demonſtrat: nihil eſſe negotii, ſublato oppreſſam legionem, quæ cum Cicerone hiemet, interfici: ſe adjutorem profitetur adjutorem.

XXXVIII. Facile hac oratione Nerviis perſuadet. Itaq; conſeſtim dimiſſis nuntiis ad [2] Centrones, Grudios, Levacos, Pleumoſios, Geiduones, qui omnes ſub eorum imperio ſunt, quam maximas manus poſſunt cogunt: & de improviſo ad Ciceronis hiberna advolant, nondum eum fama de Titurii morte perlata. Huic quoq; accidit, quod fortuna ceſſe, ut nonnulli milites, qui lignationis munitionisq; cauſſa in ſilvas diſceſſiſſent, repentino equitum adventu interciperentur. His circumventis, magna manu Eburones, Atuatici, Nervii, atq; horum omnium ſocii & clientes legionem oppugnare incipiunt. Noſtri celeriter ad arma concurrunt, vallum conſcendunt. [a] Ægre is dies ſuſtentatur, quod omnem ſpem hoſtes in celeritate ponebant, atq; hanc adepti victoriam in perpetuum ſe fore victores confidebant.

XXXIX. Mittuntur ad Cæſarem confeſtim a Cicerone litteræ, magnis propoſitis præmiis, ſi pertuliſſent. Obſeſſis omnibus viis, nuntii intercipiuntur. Noctu ex ea materia, quam munitionis cauſſa comportaverant, turres cxx excitantur incredibili celeritate. Quæ deeſſe operi videbantur, perficiuntur. Hoſtes poſtero die multo majoribus copiis coactis caſtra oppugnant, foſſam complent. A noſtris eadem ratione, qua pridie, reſiſtitur: hoc idem deinceps reliquis fit die. Nulla pars nocturni temporis ad laborem intermittitur: non ad

INTERPRETATIO.

[a] *Ægre ſuſtentatum eſt eo die.*

NOTÆ

[1] *Aquilifer.*] Qui aureum aquilæ ſimulacrum, haſtæ præpilatæ ſuffixum præferebat, aquilifer dicebatur, eratque in unaquaque legione unus.

[2] *Centrones, Grudios,* &c.] Hi omnes populi tutius ignorantur, quam ex illorum nominis ſimilitudine puteriliter judicantur. Alii ſunt certe ab iis, qui ſunt Alpibus finitimi, & dicuntur, *Tarentaiſe.*

vulneratis facultas quietis datur: quæcunq; ad proximi diei oppugnationem opus sunt, noctu comparantur. Multæ præustæ sudes, magni muralium pilorum numerus instituitur: turres contabulantur: pinnæ loricæque ex cratibus attexuntur. Ipse Cicero, quum tenuissima valetudine esset, ne nocturnum quidem sibi tempus ad quietem relinquebat, ut ultro, militum concursu ac vocibus, sibi parcere cogeretur.

XL. Tunc duces, principesq; Nerviorum, qui aliquem sermonis aditum caussamq; amicitiæ cum Ciceróne habebant, colloqui sese velle dicunt. Facta potestate, eadem, quæ Ambiorix cum Titurio egerat, commemorant: omnem esse in armis Galliam: Germanos Rhenum transisse: Cæsaris reliquorumq; hiberna oppugnari. Addunt etiam de Sabini morte: Ambiorigem ostentant, fidei faciundæ caussa. Errare eos dicunt, si quidquam ab iis præsidii sperent, qui suis rebus diffidant: sese tamen hoc esse in Ciceronem populumq; R. animo, ut nihil nisi hiberna recusent, atq; hanc inveterascere consuetudinem nolint: licere illis incolumibus per se ex hibernis discedere, & in quascunq; partes velint, sine ullo proficisci. [1] Cicero ad hæc unum modo respondit: Non esse consuetudinem pop. R. ullam accipere ab hoste armato conditionem: si ab armis discedere velint, se adjutore utantur, legatosq; ad Cæsarem mittant: sperare se, pro ejus justitia, quæ petierint, impetraturos.

XLI. Ab hac spe repulsi Nervii, vallo pedum xi, & fossa pedum xv castra cingunt. Hæc superiorum annorum consuetudine à nostris cognoverant, & quosdam de exercitu nacti captivos, ab his docebantur. Erat nulla his ferramentorum copia, quæ esset ad hunc usum idonea, non gladiis cespitem circumcidere, manibus sagulisq; terram exhaurire cogebantur. Qua quidem ex re hominum multitudo cognosci potuit. Nam minus horis tribus, millium passuum xv in circuitu munitionem effecerunt: reliquisq; diebus turres ad altitudinem valli, falces, testudines; quas iidem captivi docuerant, parare ac facere cœperunt.

XLII. Septimo oppugnationis die, maximo coorto vento, ferventes fusili ex argilla glandes fundis, & fervefacta jacula in casas, quæ [4] more Gallico stramentis erant tectæ, jacere cœperunt. Hæ celeriter ignem comprehenderunt, & venti magnitudine in omnem castrorum locum distulerunt. Hostes maximo clamore insecuti, quasi parta jam atq; explorata victoria, turres, testudinesq; agere, & scalis vallum adscendere cœperunt. At

NOTÆ.

Pinnæ, loricæque.] Fiebant ex crate, vulgo *parapets*. Voce Italica, *parare*, à defendendo pectore dictæ, ex quamque materia, sive è terra, sive tabulis, sive cratibus.

Cicero ad hæc unum modo respondit, &c.] Difficile fuit Ciceroni docto per Vernicem perfugam, qui infra dicitur à principe obsidione ad Ciceronem profugisse.

Fusili ex argilla.] Qualis est vasorum, quæ fervefacta conceptum ignem diutius servant, imo testas ipsas plenas materiæ, ut picis, sevi, &c. Fusile enim nihil aliud est nisi quod fusum est, aut fundi potest, quale est sal, quod aqua dissolvitur, & aurum, de quo Ovid.

Fusile per rictus aurum fluitare videres.

lenta autem argilla diffunditur.

[4] *More Gallico.*] Diodorus ait habere Gallos domos amplas è pluteis & cratibus, rotunda figura, testudinum instar, multiplici calamo tectas.

tanta

tanta militum virtus, atq; præsentia animi fuit, ut quum undiq; se torrerentur, maximaque telorum multitudine premerentur, suorumq; omnia impedimenta, atque omnes fortunas conflagrare intelligerent; nonnullo demigrandi causſa de vallo decederet nemo, ſed pæne nemo ne respiciendi quidem quiſquam, ac tum omnes acerrime fortiſſimeq; pugnarent. Hic dies noſtris longe graviſſimus fuit: ſed tamen hunc habuit eventum, ut eo die maximus numerus hoſtium vulneraretur, atq; interficeretur, qui ſe ſub ipſo vallo conſtipaverant, receſſumq; primis ultimi non dabant. Paullum quidem intermiſſa flamma, & quodam loco turri adacta, contingente vallum, tertiæ cohortis centuriones ex eo, quo ſtabant, loco receſſerunt, ſuoſq; omnes removerunt: nutu vocibuſq; hoſtes, si introire vellent, vocare cœperunt: quorum progredi ausus eſt nemo. Qui ex omni parte lapidibus conjectis deturbati, turriſq; ſuccenſa eſt.

XLIII. Erant in ea legione fortiſſimi viri centuriones, qui jam primis ordinibus appropinquarent, [2] T. Pulfio, & L. Varenus. Hi perpetuas controverſias inter ſe habebant, uter alteri anteferretur, omni annis de loco ſummis ſimultatibus contendebant. Exiis Pulfio, quum acerrime ad munitiones pugnaretur: Quid dubitas, inquit, Vare? aut quem locum probandæ virtutis tuæ expectas? hic dies de nostris controverſiis judicabit. Hæc quum dixiſſet, procedit extra munitiones, &, quæ pars hoſtium confertiſſima viſa eſt, in eam irrumpit. Ne Varenus quidem tum vallo ſeſe continet, ſed omnium veritus existimationem ſubſequitur, mediocri ſpatio relicto. Pulfio pilum in hoſtes mittit, atq; unum ex multitudine procurrentem transjicit: quo percuſſo & exanimato, hunc ſcutis protegunt hoſtes, & in illum universi tela conjiciunt, neq; dant regrediendi facultatem: transfigitur ſcutum Pulfionis, & [3] verutum in balteo defigitur. Avertit hic caſus vaginam, et gladium educere conantis dextram moratur manum, impeditumque hoſtes circumſiſtunt. Succurrit inimicus illi Varenus, & laboranti ſubvenit. Ad hunc ſe confeſtim à Pulfione omnis multitudo convertit. Illum ſolum ruto transfixum arbitrantur. Illic vero occurſat ocius gladio, comminus rem gerit Varenus; atq; uno interfecto, reliquos paullum propellit. Dum cupidius inſtat, in locum inferiorem dejectus concidit. Huic rurſus

NOTÆ.

[1] *Trimis ordinibus*, &c.] Nec enim ſaltem ſed ordine promovebantur. Ii ergo in ſecundo principe aut primo erant, unde ad primum pilum erant promovendi. & ſuperioribus temporibus cum in parem ordinem, pari ordine & virtute ſemper aſcendiſſent, erant æquales, nec ſatis dijudicari poterat, uter utro prior.

[2] *T. Pulfio.*] Is eſt, cujus ſecuti partes Pompeianas, oper. exercitus cui C. Antonius præerat, prodidus eſt; atque adeo vel Commentarios Cæſari non vacavit, ut non ven & forte factum inimici deleret, aut delere non potuit, hi libri ante bellum civile fuerint edi fide egregia fuit, qui fortitudinem inimicorum memoriæ commendatam voluerit. Quod poſtremum tamen videtur minus credibile.

[3] *Verutum in balteo defigitur.*] lum miſſile minus, ferro unciarum que, haſtili trium pedum ſemis, Modeſto, libello de vocabulis milit. *Balteus*, ut placet Varroni, *dicitur ſolum quo cingitur, ſed etiam quo arma pendent.*

cum

nto ferè subsidium Pulfio: atq; ambo incolumes, compluribus
ctis, summa cum laude sese intra munitiones recipiunt. Sic for-
contentione, & certamen utrumq; versavit, ut alter alteri ini-
auxilio salutiq; esset, neq; dijudicari posset, uter utri virtute an-
dus videretur.

IV. Quanto erat in dies gravior atq; asperior oppugnatio, &
e quod magna parte militum confecta vulneribus, res ad pauci-
defensorum pervenerat: tanto crebriores litteræ nuntiiq; ad Cæ-
mittebantur, quorum pars deprehensa in conspectu nostrorum
im] cum cruciatu necabatur. Erat unus intus Nervius nomine
co, loco natus honesto, qui à prima obsidione ad Ciceronem pro-
t, suamq; ei fidem præstiterat. Huic servo spe libertatis, magnisq;
det præmiis, ut litteras ad Cæsarem deferat. Has ille in jaculo
as affert, & Gallus inter Gallos sine ulla suspicione versatus, ad
em pervenit: ab eo de periculo Ciceronis legioniſq; cognoscit.

V. Cæsar acceptis litteris circiter hora XI diei, statim [1] nuntium
lovacos ad M. Crassum quæstorem mittit, cujus hiberna aberant
millia passuum XXV. [2] Jubet media nocte legionem proficisci, ce-
q; ad se venire. Exiit cum nuntio Crassus: alterum ad C. Fabium
m mittit, ut in Atrebatium fines legionem adducat, qua sibi iter
dum sciebat. Scribit Labieno, si Reip. commodo facere posset,
egione ad fines Nerviorum veniat. Reliquam partem exercitus,
paullo aberat longius, non putat expectandam: equites circiter CD
ximis hibernis cogit. Hora circiter III ab antecursoribus de Crassi
tu certior est factus: eo die millia passuum XX progreditur. Cras-
Samarobrivæ præficit, legionemq; ei attribuit, quod ibi impedi-
exercitus, obsides civitatum, litteras publicas, frumentumq; om-
uod eo tolerandæ hiemis caussa devexerat, relinquebat. Fabius,
peratum erat, non ita multum moratus, in itinere cum legione
rit. Labienus interitu Sabini, & cæde cohortium cognita, quum
s ad eum Trevirorum copiæ venissent, veritus, si ex hibernis fugæ
m profectionem fecisset, ut hostium impetum sustinere non posset,
rtim quos recenti victoria efferri sciret, litteras Cæsari dimittit,
o cum periculo legionem ex hibernis educturus esset: [5] rem gestam
uronibus perscribit: docet omnes peditatus equitatusque copias

NOTÆ.

rtico.] Nihil iraque mirum, si Ci-
m ferociter Gallis responderat, e-
d ipsum capiendum artes adhibenti-
quibus apud Titurium Sabinum usi
t. Idem enim perfuga docere eum
at de omnibus, quæ apud Sabini
que castra gesta fuerant.

untium in Bellovacos.] Hinc intel
in Bellovacis fuisse positum Bel-
proprie dictum. Siquidem Cæsar
se legionem M. Crassi in Belgio
collocasse. Quis fuerit ille M. Crassus su-
pra dictum est.

[3] *Jubet media nocte legionem proficisci.*] Quamquam enim Crassus tres habebat le-
giones, duas tamen in Bellovacis relin-
quendas putavit, ne hoc veluti fræno so-
luti rebellarent.

[4] *Samarobrivæ.*] De Samarobriva su-
pra dictum.

[5] *Rem gestam in Eburonibus perscribit.*] Verebatur enim ne Cæsar ignoraret. Neq;

Trevi-

Trevirorum III millia passuum longe ab suis castris consedisse.

XLVI. Cæsar consilio ejus probato, [1] etsi, opinione III legionum dejectus, ad II redierat, tamen unum communis salutis auxilium celeritate ponebat. Venit magnis itineribus in Nerviorum finis. Ex captivis cognoscit, quæ apud Ciceronem gerantur, quantoque periculo res sit. Tum cuidam ex equitibus Gallis magnis præmiis suadet, uti ad Ciceronem epistolam deferat. [2] Hanc Græcis conscriptam litteris mittit, ne intercepta epistola, nostra ab hostibus consilia cognoscantur. Si adire non possit, monet ut tragulam cum epistola [3] amentum deligata, intra munitiones castrorum abjiciat. In epistola scribit, se cum legionibus profectum celeriter affore: hortatur, ut pristinam virtutem retineat. Gallus periculum veritus, ut erat præceptum, tragulam mittit. [4] Hæc casu ad turrim adhæsit, neq; ab nostris animadversa, tertio die à quodam milite conspicitur, dempta ad Cæsarem defertur. Ille perlectam in [5] conventu militum recitat, rumaque omnes lætitia afficit. [6] Tum fumi incendiorum procul videntur, quæ res omnem dubitationem adventus legionum expulit.

XLVII. Galli, re cognita per exploratores, obsidionem relinquunt, ad Cæsarem omnibus copiis contendunt. Eæ erant armatorum circiter millia lx. Cicero, data facultate, Gallum ab eodem Verticone, quem supra demonstravimus, repetit, qui litteras ad Cæsarem deferat: hortatur, admonet, iter caute diligenterque faciat: perscribit in litteris, hostes ab se discessisse, omnemque ad eum multitudinem convertisse. Quibus litteris circiter media nocte, Cæsar, allatis, suos facit certiores, atque ad dimicandum animo confirmat. Postero die luce prima movet castra & circiter millia passuum IV progressus, trans vallem magnam & rivum hostium multitudinem conspicatur. Erat magni periculi res, cum tot

NOTÆ.

enim Labieno quicquam aliud Cæsar scripserat, nisi ut in Nervios veniret, calamitatem acceptam dissimularat, vel properans tacuerat. Solebat enim perbreves litteras scribere.

[1] *Et si, opinione III legionum*, &c.] Plutarchus scribit contraxisse omnino VII millia militum.

[2] *Hanc Græcis conscriptam litteris.*] Hoc est verbis Græcis. Litteras enim Græcas habebant & Galli, ut est ex lib. I. cognitum, quo fere modo omnes Europæi jam Latinis litteris sermonem suum conscribunt. Hanc epistolam perbrevem refert Polyænus στρατ. ἐπιστέλλει, seu ipsis verbis lib. VIII. Καίσαρ Κικέρωνι, Προσδέχου βοήθειαν. *Cæsar Ciceroni. Expecta auxilium.*

[3] *Amentum.*] Est lorum, quo revinciturjaculum, ut fortius mittatur & feriat. Hinc illud Silii Italici:

——*hasta juvatur amento.*

[4] *Hæc casu.*] Consilio, non casu jecta fuit, si Dioni fides. Sed Græci in errorem lapsi sunt, ignoranti Latini sermonis, Polyænus vero lib. VIII. id factum dicit. Quod & perquam similе.

[5] *In conventu.*] Conventus, concilium & concio diversa sunt. Ad concionem omnes, ad conventum proximus quisque ad concilium, legati, tribuni, primique ordinum principes vocabantur. Et porro loco non est epistola in consessa, quia non omnes Græce sciebant, in conventu delectorum aliquot, qui Græce sciebant, & cæteris rem erant narraturi.

[6] *Tum fumi incendiorum.*] Nota Cæsaris consuetudinem hostilia ædificia incendi, quæ etiam cognoscitur lib. VIII. *Neque etiam illud vulgare incursiones hostium, quod incendiis ædificiorum insuevit, Cæsaris id erat interdicto sublatum.*

iniquo loco dimicare. Tamen quoniam liberatum obsidione Ci-
em sciebat, eoq; omnino remittendum de celeritate existimabat,
dit, & quam æquissimo loco potest, castra communit: atq; hæc,
rant exigua per se, vix hominum millium VII, præsertim nullis
mpedimentis: tamen angustiis viarum, quam maxime potest, con- 5
, eo consilio, ut in summam contemptionem hostibus veniat,
m speculatoribus in omnes partes dimissis, explorat, quo commo-
e itinere vallem transire posset.

LVIII. Eo die parvulis equestribus præliis ad aquam factis, utriq;
uo loco continent: Galli, quod ampliores copias, quæ nondum 10
enerant, exspectabant: Cæsar, si forte timoris simulatione hostes
m locum elicere posset citra vallem, ut pro castris prælio conten-
: si id efficere non posset, ut exploratis itineribus, minore cum
ulo vallem rivumq: transiret. Prima luce hostium equitatus ad
accedit, prœliumq; cum nostris equitibus committit. Cæsar con- 15
equites cedere, seq; in castra recipere jubet: simul ex omnibus
bus castra altiore vallo muniri, portasq; obstrui, atq; in iis admi-
ndis rebus quam maxime concursari, & cum simulatione agi ti-
s jubet.

LIX. Quibus omnibus rebus hostes invitati [2] copias transducunt, 20
nq; iniquo loco constituunt: nostris vero etiam de vallo deductis,
ius accedunt, & tela intra munitionem ex omnibus partibus conjici-
præconibusq; circummissis, pronuntiari jubent, seu quis Gallus,
Romanus velit ante horam tertiam ad se transire, sine periculo licere:
id tempus non fore potestatem: ac sic nostros contempserunt, ut [3] ob- 25
ctis in speciem portis singulis ordinibus cespitum, [4] quod ea non posse
rumpere videbantur, alii vallum manu scandere, alii fossas complere
erent. Tunc Cæsar, omnibus portis eruptione facta, equitatuq; emis-
leriter hostes dat in fugam, sic ut omnino pugnandi caussa resisteret
o: magnumq; ex his numerum occidit, atq; omnes armis exuit. 30
Longius prosequi veritus, quod silvæ paludesq; intercedebant; neq; e-
parvulo detrimento illorū, locum relinqui videbat, omnib⁹ suis inco-

INTERPRETATIO.

t quia *videbat se inde discedere non sine magno damno ipsis* illato.

NOTÆ.

t in summam contemptionem veniat.] agematis hujus meminit Frontinus . cap. VII.

opias transducunt.] Nempe trans flu- & vallem.

bstructis in speciem portis singulis or- us cespitum.] Neque enim vere erant ructæ; non portibus, ut oportuit, or- os cespitum ut vere obstruerentur, sed lis, ut primo impetu erumpentium è s Romanorum dejicerentur, quod & m est. Legitur enim paulo inferius, *bus portis eruptione facta.* Videbantur autem obstructæ portæ metu nimio Romanorum rebus suis diffidentium, quasi eas defendere non possent.

[4] *Quod ea non posse introrumpere videbantur.*] Adverbialiter sumendum, nisi forte mendum est. Codices enim aliqui habent *eas*, quod rutius videtur. Nec enim ullibi apud Autores *ea* legitur. Hic Eutropius narrat Cæsarem, cum vidisset unum de suis militibus segnius præliantem, scutum ejus rapuisse & ruisse in adversos, quo facto eruboisse exercitum, versosque in fugam Gallos confeciisse.

lumibus

lumibus copiis eodem die ad Ciceronem pervenit. Institutas testudines, munitioneſq; hoſtium admiratur. Legione producta, ſcit non decimum quemq; eſſe relictum militem ſine vulnere. omnibus judicat rebus, quanto cum periculo, & quanta virtute administratæ. Ciceronem pro ejus merito legionemq; collaudat turiones ſigillatim tribunoſq; militum appellat, quorum egregiam virtutem, teſtimonio Ciceronis, cognoverat. [1] De caſu Sabini certius ex captivis cognovit. Poſtero die, concione habita, rem proponit, milites conſolatur & confirmat: quod detrimentum temeritate legati ſit acceptum, hoc æquiore animo ferendum quod beneficio Deorum immortalium & virtute eorum expiato modo, neq; hoſtibus diutina lætatio, neq; ipſis longior dolor relin

LI. Interim ad Labienum per Rhemos incredibili celeritate de ria Cæſaris fama perfertur, ut quum ab hibernis Ciceronis mil ſuum Labeſſet, eoq; poſt horam IX diei Cæſar perveniſſet, ante m noctem ad portas caſtrorum clamor oriretur; quo clamore figni victoriæ, gratulatioq; ab Rhemis Labieno fieret. Hac fama ad T perlata, Indutiomarus, qui poſtero die caſtra Labieni oppugnare verat, noctu profugit, copiaſq; omnes in Treviros reducit. Cæ bium cum legione in ſua remittit hiberna: ipſe cum III legioni cum Samarobrivam trinis hibernis hiemare conſtituit: & quod motus Galliæ exſtiterant, totam hiemem ipſe ad exercitum man crevit. Nam illo incommodo de Sabini morte perlato, omnes fe liæ civitates de bello conſultabant, nuntios, legationeſq; in omne dimittebant; & quid reliqui conſilii caperent, atq; unde initium fieret, explorabant: nocturnaq; in locis deſertis concilia habebant ullum totius hiemis tempus interceſſit ſine ſollicitudine Cæſaris, aliquem de conciliis & motu Gallorum nuntium acciperet. In hi Roſcio legato, quem legioni XIII præfecerat, certior eſt factus, m Gallorum copias earum civitatum, quæ [2] Armoricæ appellantur, gnandi ſui cauſſa conveniſſe; neq; longius millia paſſuum VIII ab nis ſuis abfuiſſe: ſed nuntio allato de victoria Cæſaris diſceſſiſſe, ut fugæ ſimilis diſceſſus videretur.

LII. At Cæſar principibus cujuſq; civitatis ad ſe vocatis, alia tando, quum ſe ſcire quæ fierent, denuntiaret, alias cohortando, gnam partem Galliæ in officio tenuit. Tamen Senones, quæ eſt in primis firma, & magnæ inter Gallos auctoritatis, Cavarinum,

NOTÆ.

[1] *De caſu Sabini & Cottæ.*] De quo ſic Suetonius: *Diligebat quoque* [*milites*] *ut audita clade Tituriana, barbam capillumq; ſummiſerit, nec ante dempſerit quam vindicaſſet. Quibus rebus & devotiſſimos ſibi & fortiſſimos reddidit.*

[2] *Armoricæ.*] Quæ ad mare: *Armor* enim veteribus Gallis nihil aliud quam *ad mare.* Quo nomine non tan peninſulæ appellatur, quæ nunc nia dicitur, ſed &, Auſonii teſti Bajocaſſes, *Bayeux.* Imo Plinii te lib. IV. cap. XVII. tota Aquitania rica olim dicta fuit, quod ſcilicet a eſſet poſita.

r apud eos regem constituerat, cujus frater Moritasgus, adventu alliam Cæsaris, cujusq; majores regnum obtinuerant, interficere co consilio conati, quum ille præsensisset, ac profugisset, usq; ad fines uri, regno, domoq; expulerunt: & missis ad Cæsarem satisfaciundi a legatis, quum is omnem ad se senatum venire jussisset, dicto au- 5
es non fuerunt: tantum apud homines barbaros valuit, esse reperliquos principes belli inferendi, tantamq; omnium voluntatis comtionem attulit, ut præter Æduos & Rhemos, quos præcipuo sem- honore Cæsar habuit, alteros pro vetere ac perpetua erga populum ide; alteros pro recentibus belli Gallici officiis, nulla fere fuerit 10
as non suspecta nobis: idq; adeo haud scio mirandumne sit, quum pluribus aliis de causis, tum maxime quod qui virtute belli omnigentibus præferebantur, tantum se ejus opinionis deperdidisse, ut li R. imperia perferrent, gravissime dolebant.

III. [1] Treviri vero atq; Indutiomarus totius hiemis nullum tempus 15
miserunt, quin trans Rhenum legatos mitterent, civitates sollicint, pecunias pollicerentur, magna parte exercitus nostri interfecta, o minorem superesse dicerent partem: neq; tamen ulli civitati Gerorum persuaderi potuit, ut Rhenum transiret, quum se bis experios rent, Arioviſti bello, & Tenchtherorum transitu; non esse fortu- 20
amplius tentaturos. Hac spe lapsus Indutiomarus nihilominus cocogere, exigere à finitimis, equos parare, exules damnatosq; è Gallia nis præmiis ad se allicere cœpit: ac tantam sibi jam iis rebus in ia auctoritatem comparaverat, ut undiq; ad eum legationes concurnt, gratiam atq; amicitiam publice privatimq; peterent. 25

IV. Ubi intellexit ultro ad se veniri, altera ex parte Senones Carsq; [2] conscientia facinoris instigari; altera Nervios Atuaticosq; bel- Romanis parare, neq; sibi voluntariorum copias defore, si ex finisuis progredi cœpisset: [3] armatum concilium indicit. Hoc more

NOTÆ.

reviri vero atque Indutiomarus.] Dion nsilia ejusmodi Trevirorum fuisse, gillatim Cæsar ad se quos vellet rum evocaret, & supplicio affice-

onscientia facinoris instigari] Senonscientia ejecti Cavarini regis sui, tes vero interfecti Tasgetii.

rmatum concilium, &c.] Quo nihil us à moribus Romanorum melius atium. Sæpe enim hoc modo, ut nnius,

itur è medio sapientia, vi geriturres.

gravius quicquam de sui exilii loco conqueri Ovidius, quam quod:

ntur & in medio vulnera sæpe foro

harondas Thurius ad vim & cruoisque seditiosas civium conciones alter pacari non posse judicavit, quam lege cavendo, ut si quis eas cum ferro intrasset, continuo interficeretur. Interjecto deinde tempore, è longinquo rure gladio cinctus domum repetens, subito indicta concione, sicut erat, in eam processit, ab eoque qui proximus constiterat, solutæ à se suæ legis monitus, protinus ferro quod habebat districto incubuit, teste Val. Max. lib. VI. cap. v. Concilium porro Gallorum illud erat extraordinarium, quo, more gruum, immaniter ultimus qui venerat necabatur. Idem habet de Germanis Tacitus. Quare intelligitur eundem morem amborum populorum fuisse. Nicolaus verò apud Stobæum lib. XIII. Κελτοὶ σιδήρῳ χρώμενοι τὰ πολλὰ πάντα φέρουσιν. *Celtæ ferro*

Gallorum

Gallorum est initium belli, quo lege communi omnes puberes armati venire coguntur; & qui ex iis novissimus venit, in conspectu multitudinis omnibus cruciatibus affectus necatur. In eo concilio Cingetorix alterius principem factionis, generum suum, quem supra demonstravimus Cæsaris secutum fidem ab eo non discessisse, hostem judicandum curat, bonaq; ejus publicat. His rebus confectis, in concilio pronuntiat accersitum se à Senonibus & Carnutibus, aliisq; compluribus Galliæ civitatibus: Huc iter facturum per fines Rhemorum, eorumq; agros populaturum: ac prius quam id faciat, castra Labieni oppugnatum quæq; fieri velit, præcipit.

LV. Labienus quum & loci natura, & manu munitissimis castris contineret, de suo ac legionis periculo nihil timebat: sed ne quam occasionem rei bene gerendæ dimitteret, cogitabat. Itaq; à Cingetorige ejus propinquis oratione Indutiomari cognita, quam in concilio habuit, nuntios mittit ad finitimas civitates, equitesq; undiq; convocat. Iis tam diem conveniendi dicit. Interim prope quotidie cum omni equitatu Indutiomarus sub castris ejus vagabatur, alias ut situm castrorum cognosceret, alias colloquendi aut territandi caussa: equites plerumq; cum tela intra vallum conjiciebant. Labienus suos intra munitiones continebat, timoriq; opinionem, quibuscunq; poterat rebus, augebat.

LVI. Quum majore in dies contemptione Indutiomarus ad castra accederet: nocte una intromissis equitibus omnium finitimarum civitatum, quos accersendos curaverat, tanta diligentia omnes suos custodiis circa castra continuit, ut nulla ratione ea res enuntiari, aut ad Treviros perferri posset. Interim ex consuetudine quotidiana Indutiomarus ad castra accedit, atq; ibi magnam partem diei consumit. Equites telis conjiciunt, & magna contumelia verborum nostros ad pugnam evocant. Pugna à nostris dato responso, ubi visum est, sub vesperum, dispersi ac dissipati discedunt. Subito Labienus duabus portis omnem equitatum emittit: præcipit atq; interdicit, perterritis hostibus atq; in fugam conjectis, quod fore, sicut accidit, videbat, omnes unum peterent Indutiomarum, neu quis quemquam prius vulneraret, quam illum interfectum videret: quod mora reliquorum illum spatium nactum effugere posse bat: magna proponit iis, qui occiderint, præmia: summittit cohortes equitibus subsidio. Comprobat hominis consilium fortuna: & quum unum omnes peterent, in ipso fluminis vado deprehensus Indutiomarus interficitur, caputq; ejus refertur in castra. Redeuntes equites, quos possunt, consectantur atq; occidunt. Hac re cognita, omnes Belgarum & Nerviorum, quæ convenerant, copiæ discedunt: paullo q; post id factum Cæsar quietiorem Galliam.

NOTÆ.

accincti omnes publicas res agunt. Livius vero lib. xxxi. *Nova terribilisque facies visa est, quod armati, ita mos gentis erat, in concilium venerunt.* De Gallis.

[1] *Huc iter facturum.*] Pro *illuc*, vel *ille*, & *hic* pro *illic* passim non solum à Cæsarem, sed apud omnes Auctores tur. Virgil.

hic illius arma,
Hic currus fuit, &c.

LIB

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

liber habet bellum quod ipse contra Senones & Carnutes: alterum quod Labienus legatus ejus adversus Treviros gessit: tum ut Rhenum ibus de causis transiit: & occasione sumpta, Gallorum Germanorumque describit: ut Sicambri Eburonum castra direptum venientes, castra nis oppugnarunt: denique ut Ambioriæ perpetua se fuga eripuit.

MUltis de causſis Cæsar majorem Galliæ motum expectans, [1] per M. Silanum, C. Antistium Rheginum, T. Sextium legatos, tum habere instituit. Simul [2] ab Cn. Pompeio proconsule petit, iam ipse ad urbem cum imperio Reipubl. causſa maneret, quos [3] ex pina Gallia [4] consulis sacramento rogavisset, ad signa convenire, se proficisci juberet: magni interesse etiam in reliquum tempus, ad inionem Galliæ existimans, tantas videri Italiæ facultates, ut si esset in bello detrimenti acceptum, non modo id brevi tempore i, sed etiam majoribus adaugeri copiis posset. Quod quum

NOTÆ.

er M. Silanum, C. Antistium, &c.] gati sic operam suo Imperatori da- ut suis tamen conquisitoribus non nt, qui ad se adducebant juven- sacramentis militaribus implican-

b Cn. Pompeio Proconsule.] Pom- enim cum M. Crasso anno supe- consul fuerat, eique cum provin- Ispaniæ obveniſſet consularis, pro- ovos quosdam illius provinciæ mo- ge latum est, ut illam per quin- ium obineret, delectumque tam be quam in tota Italia haberet, revera habuit, dimissis cum per Italiæ partes, tum per Galliam cis- am legatis, ubi rogati sunt sacra- o milites. Nihilo secius cum mi- essent allati ex Hispania nuntii, bem sequenti anno proconsul man- scepta rei frumentariæ cura, non be, quia quicunque provinciam ob- at, illi erat extra urbem degendum, licebat ipsi in urbem intrare, ni- umpharet aut imperium deponeret. hæc quidem rei frumentariæ cura palam ostendebatur. Sed aliam refert Plutarchus in ejus vita, quod Julice uxorem Juliam vel amaret, vel amanti relinquere non sustineret. Rogaverat ergo sacramento milites anno superiore cum esset consul, eo vero anno, quo milites ab eo petiit Cæsar, erat ad urbem proconsul, jam expleto consulatu.

3 *Ex cisalpina Gallia.*] Sic dicta quod sit respectu Romæ cis Alpes posita; alio nomine citerior dicitur. Dividebatur in transpadanam & cispadanam. Hodie *Lombardia.*

4 *Consulis sacramento.*] Ejus formulam refert Livius lib. xxii. Milites jussu consulum conventuros, neque injussu abituros: item fugæ atque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli sumendi, aut petendi, aut hostis feriendi, aut civis servandi causa. Aliam formulam refert Vegetius, quæ vigult tempore Christianorum Imperatorum, nempe, *per Deum & per Christum, & per Spiritum sanctum, & per majestatem Imperatoris.*

Pompeius & Reipubl. & amicitiæ tribuiſſet: celeriter confecto p
delectu, tribus ante exactam hiemem & conſtitutis & adductis l
bus, [1] duplicatoq; earum cohortium numero, quas cum Q. T
amiſerat: & celeritate & copiis docuit, quid populi Rom. diſcipli
opes poſſent.

II. Interfecto Indutiomaro, ut docuimus, ad ejus propinquos
viris imperium defertur. Illi finitimos Germanos ſollicitare, &
niam polliceri non deſiſtunt. Quum ab proximis impetrare non p
ulteriores tentant. Inventis nonnullis, civitates jurejurando in
confirmant, [2] obſidibuſq; de pecunia cavent, Ambiorigem ſibi ſoc
& fœdere adjungunt. Quibus rebus cognitis, Cæſar, quum undiq
lum parari videret, Nervios, Atuaticos, ac Menapios, [3] adjunctis
rhenanis omnibus Germanis, eſſe in armis, Senones ad imperatum
venire, & cum Carnutibus finitimiſq; civitatibus conſilia commun
à Treviris Germanos crebris legationibus ſollicitari, maturius ſi
bello cogitandum putavit.

III. Itaq; nondum hieme confecta, proximis IV legionibus co
de improviſo in fines Nerviorum contendit, & prius quam illi aut
venire, aut profugere poſſent, magno pecoris atq; hominum m
capto, atq; ea præda militibus conceſſa, vaſtatiſq; agris, in dedit
venire, atq; obſides ſibi dare coëgit. Eo celeriter confecto ne
rurſus legiones in hiberna reduxit. Concilio Galliæ primo vere, u
ſtituerat, indicto, quum reliqui præter [4] Senones, Carnutes, T
roſq; veniſſent: initium belli ac defectionis hoc eſſe arbitratus, ut
nia poſtponere videretur, concilium [6] Lutetiam Pariſiorum tran
Confines erant hi Senonibus, civitatemq; patrum memoria conj
rant: ſed ab hoc concilio abfuiſſe exiſtimabantur. [6] Hac re pro ſug
pronuntiata, eodem die cum legionibus in Senones proficiſcitur, ma
que itineribus eo pervenit.

IV. Cognito ejus adventu, Acco, qui princeps ejus conſilii fu
jubet in oppida multitudinem convenire. Conantibus, prius qua
effici poſſet, adeſſe Romanos nuntiatur. Neceſſario ſententia deſi
legatoſq; [7] deprecandi cauſſa ad Cæſarem mittunt. Adeunt per Æ
[8] quorum antiquitus erat in fide civitas. Libenter Cæſar, peten

NOTÆ.

[1] *Duplicatoque earum cohortium numero.*] Tres legiones intellige, ſiquidem ille unam legionem & quinque cohortes amiſerat.

[2] *Obſidibuſque de pecunia cavent.*] Cautum enim intelligitur, ſive perſonis ſive rebus cautum ſit, ut in lib. de verborum ſignificatione legitur.

[3] *Adjunctis cisrhenanis omnibus Germaniis.*] Hi ſunt, ut à Plinio recenſentur, Nemetes, Tribocci, Ubii, Batavi.

[4] *Senones*, &c.] De quibus ſupra.

[5] *Lutetiam Pariſiorum.*] Lutetia urbs nobilis Galliæ metropolis quam Sequana interluit.

[6] *Hac re pro ſuggeſtu pronuntiata.*] Is eſt excelſior, unde oratio habebatur ad populum, ſic dictus, quod ſuggereretur [illegible]

[7] *Deprecandi cauſſa.*] Periculi ſcil. Eſt enim deprecari Latine precari ne mali accidat, ut jam monuimus.

[8] *Quorum antiquitus erat in fide civitas.*] Quorum partes civitas Senonum antiquo ſequebatur. Patrocinia clientelaſque privatas imitabantur hæ [illegible] clientelæ, & erant in fide, non in [illegible]

Æd

is, dat veniam, excuſationemq; accipit, quod æſtivum tempus in-
is belli, non quæſtionis eſſe arbitrabatur. Obſidibus imperatis
m, hos Æduis cuſtodiendos tradit. Eodem Carnutes legatos obſi-
ne mittunt, uſi deprecatoribus Rhemis, quorum erant in clientela:
n ferunt reſponſa. Peragit concilium Cæſar, equiteſq; imperat 5
atibus.

Hac parte Galliæ pacata, totus & mente & animo in bellum Tre-
rum & Ambiorigis inſiſtit. Cavarinum cum equitatu Senonum ſe-
proficiſci jubet, ne quis aut ex hujus iracundia, aut ex eo, quod me-
t, odio civitatis motus exiſtat. His rebus conſtitutis, quod pro 10
orato habebat Ambiorigem prælio non eſſe certaturum, reli-
ejus conſilia animo circumſpiciebat. Erant Menapii propinqui
onum finibus, perpetuis paludibus ſilviſque muniti, qui uni ex
ia de pace ad Cæſarem legatos nunquam miſerant: cum iis
hoſpitium Ambiorigi ſciebat. Item per Treviros veniſſe Germa- 15
n amicitiam cognoverat. Hæc prius illi detrahenda auxilia exiſti-
at, quam ipſum bello laceſſendum: ne deſperata ſalute, aut ſe in
apios abderet, aut cum tranſrhenanis congredi cogeretur. Hoc ini-
nſilio, totius exercitus impedimenta ad Labienum in Treviros mit-
uaſq; legiones ad eum proficiſci jubet. Ipſe cum [1] legionibus ex- 20
is v in Menapios proficiſcitur. Illi, nulla coacta manu, loci præ-
freti, in ſilvas paludeſq; confugiunt, ſuaque eodem conferunt.

II. Cæſar partitis copiis cum C. Fabio legato, & M. Craſſo quæſtore,
iterque effectis pontibus, [2] adhit tripartito: [3] ædificia vicoſq; in-
it, magno pecoris atq; hominum numero potitur. Quibus rebus 25
i Menapii, legatos ad eum pacis petendæ cauſſa mittunt. Ille,
dibus acceptis, hoſtium ſe habiturum numero confirmat, ſi aut
biorigem, aut ejus legatos finibus ſuis recepiſſent. His confirmatis
s, Comium Atrebatem cum equitatu cuſtodis loco in Menapiis re-
uit: ipſe in Treviros proficiſcitur. Dum hæc à Cæſare geruntur, 30
viri, magnis coactis peditatus equitatuſque copiis, Labienum cum
legione, quæ in eorum finibus hiemaverat, adoriri parabant. Jamq;
o non longius bidui via aberant, quum duas veniſſe legiones miſſa

INTERPRETATIO.

[1] *Copiis in tres partes diviſis, per tria loca irrupit.*

NOTÆ.

Legionibus expeditis.] Expeditæ dicun-
ur legiones, quarum milites neq; val-
neque cibaria ſecum ferebant.

Ædificia vicoſq; incendit.] Hoc Cæ-
olenne, præſertim ubi nihil aliud quod
t, nempe ut inopia hoſtem ad peten-
pacem adigat: ut enim ait Onoſander,
num pecuniæ & fructuum inopia bel-
minuit, quod auget copia. Cæterum
magna utilitas ſuadeat, aut cogat neceſ-
ſitas, & ſtultum & inhumanum eſt id fine-
re ut fiat, quod non ſine graviſſimo multo-
rum innocentium malo fieri poſſit. Itaq;
ſi res ita ſe habent, ut hoſtibus non poſſint
eſſe communes, aut è contrario nobis poſ-
ſint cum hoſtibus eſſe communes, aut ſi
magna ſpes ſit victoriæ, aut ſi aliunde ha-
bet hoſtis, quo bellum tolerer, aut orna-
mentorum potius, quam neceſſariarum re-
rum loco ſint, incendiis abſtinendum.

Cæsaris cognoscunt. Positis castris à millibus passuum xv, auxi
manorum expectare constituunt. Labienus, hostium cognito c
sperans temeritate eorum fore aliquam dimicandi facultatem, v
tium præsidio impedimentis relicto, cum xxv cohortibus magno
5 tatu contra hostem proficiscitur, & ∞ passuum intermisso spatio,
communit. [1] Erat inter Labienum atq; hostem difficili transitu f
ripisq, præruptis. Hoc neq; ipse transire habebat in animo, neq;
transituros existimabat. Augebatur auxiliorum quotidie spes. L
tur in concilio palam, quoniam Germani appropinquare dicuntur,
10 suas exercituſq; fortunas in dubium non devocaturum, & poste
prima luce castra moturum. Celeriter hæc ad hostes deferuntur,
magno Gallorum equitatus numero nonnullos Gallicis rebus fave
tura cogebat. Labienus, noctu tribunis milit. [2] primisq; ordinibus
vocatis, quid sui consilii sit, proponit: & quo facilius hostibus ti
15 det suspicionem, majore strepitu & tumultu quam populi Rom. fer
suetudo, castra moveri jubet. His rebus fugæ similem profectio
efficit. Hæc quoque per exploratores ante lucem, in tanta propi
tate castrorum, ad hostes deferuntur.

VII. Vix agmen novissimum extra munitiones processerat, q
20 Galli cohortati inter se, ne speratam prædam ex manibus dimitte
longum esse, perterritis Romanis, Germanorum auxilium expec
neq; suam pati dignitatem, ut tantis copiis tam exiguam manum,
sertim fugientem atq; impeditam adoriri non audeant: flumen tra
& iniquo loco prælium committere non dubitant. Quæ fore susp
25 Labienus, ut omnes citra flumen eliceret, eadem usus simulatione
neris, placide progrediebatur. Tum præmissis paullum impedime
atq; in tumulo quodam collocatis; Habetis, inquit, milites, quam
tistis facultatem: hostem impedito atq; iniquo loco tenetis: præ
eandem nobis ducibus virtutem, quam sæpenumero Imperatori pr
30 tistis: eum adesse, & hæc coram cernere, existimate. Simul sign
hostem converti, aciemq; dirigi jubet: & [3] paucis turmis præsidio
impedimenta dimissis, reliquos equites ad latera disponit. Celeriter
stri, clamore sublato, pila in hostes jaciunt. Illi, ubi præter spem
fugere credebant, infestis signis ad se ire viderunt, impetum modo
35 non potuerunt: ac primo concursu in fugam conjecti, proximas s
petiverunt: quos Labienus equitatu consectatus, magno numero i
fecto, compluribus captis, paucis post diebus civitatem recipit. N
Germani, qui auxilio veniebant, percepta Trevirorum fuga, sese

INTERPRETATIO.

a *Se non deducturum se suamque sortem & exercitus in discrimen.*

NOTÆ.

[1] *Erat inter Labienum atque hostem.*] Frontinus lib. II. stratagem. hoc Labieni factum commemorat.

[2] *Primisque ordinibus convocatis.*] Centurionibus primorum ordinum. Sic enim Cæsar appellat lib. I. de bello Gallico, v. & I. de bello civili.

[3] *Paucis turmis præsidio, &c.*] Turma erat XXXII equitum, turmæ autem in one erant decem.

contulerunt. Cum iis propinqui Indutiomari, qui defectionis es fuerant, comitati eos, ex civitate excesſere. Cingetorigi, quem itio permanſiſſe in officio demonſtravimus, principatus atq; impe- eſt traditum.

III. Cæſar poſtquam ex Menapiis in Treviros venit, duabus de is Rhenum tranſire conſtituit: quarum erat altera, quod auxilia a ſe Treviris miſerant: altera, ne Ambiorix receptum ad eos habe- His conſtitutis rebus, paullum ſupra eum locum, quo antea exer- n tranſduxerat, facere pontem inſtituit. Nota atq; inſtituta ratione, no militum ſtudio, paucis diebus opus efficitur. Firmo in Treviris idio ad pontem relicto, ne quis ab iis ſubito motus oriretur, reli- copias equitatumq; tranſducit. Ubii, qui ante obſides dederant, in deditionem venerant, purgandi ſui cauſſa ad eum legatos mit- qui doceant neq; ex ſua civitate auxilia in Treviros miſſa, neq; fidem læſam: petunt atq; orant, ut ſibi parcat, ne communi odio manorum innocentes pro nocentibus pœnas pendant: ſi amplius ob- m velit, dare pollicentur. Cognita Cæſar cauſſa reperit, ab Sue- uxilia miſſa eſſe; Ubiorum ſatisfactionem accepit, aditus viaſq; uevos perquirit.

X. Interim paucis poſt diebus fit ab Ubiis certior, Suevos omnes in m locum copias cogere, atq; iis nationibus, quæ ſub eorum ſunt im- o, denuntiare, ut auxilia peditatus equitatuſq; mittant. His cogni- ebus, rem frumentariam providet, caſtris idoneum locum deligit: iis imperat, ut pecora deducant, ſuaq; omnia ex agris in oppida erant, ſperans barbaros atq; imperitos homines inopia cibariorum uctos, ad iniquam pugnandi conditionem poſſe deduci. Mandat, ut ros exploratores in Suevos mittant, quæque apud eos gerantur, co- ſcant. Illi imperata faciunt, & paucis diebus intermiſſis, referunt, vos omnes, poſteaquam certiores nuntii de exercitu Romanorum erant, cum omnibus ſuis ſociorumq; copiis, quas coëgiſſent, penitus extremos fines ſeſe recepiſſe. Silvam eſſe ibi infinitæ magnitudinis, appellatur [1] Bacenis: [a] hanc longe introrſus pertinere, & pro nati- muro objectam, Cheruſcos à Suevis, Suevoſq; à Cheruſcis injuriis urſionibuſq; prohibere: ad ejus initium ſilvæ Suevos adventum Ro- norum expectare conſtituiſſe.

X. Quoniam ad hunc locum perventum eſt, non alienum eſſe vide- de Galliæ Germaniæq; moribus, &, quo differant eæ nationes inter , proponere. [2] In Gallia non ſolum in omnibus civitatibus atq; pagis

Interpretatio.

a *Hanc longe intro patere.*

NOTÆ.

Bacenis.] Pars eſt Herciniæ ſil- *Schwartzwald*, vel potius ipſa Her- a.

In Gallia non ſolum in omnibus ci- tatibus, &c.] Quæ Cæſari civitates dicantur ſupra fuit explicatum, quid item pagi. Partes vero hic dicuntur, quæ & civitatibus & pagis ſunt minores, quales poſſunt eſſe quæ Gallice dicuntur, *villages & hameaux*, quæ pagis ſunt

partibusq; ſed pæne etiam in ſingulis domibus factiones ſunt: [1] ea factionum ſunt principes, qui ſummam auctoritatem eorum judicia habere exiſtimantur: quorum ad arbitrium judiciumq; ſumma omnium rerum conſiliorumque redeat. [2] Idq; ejus rei cauſſa antiquitus inſtitutum videtur, ne quis ex plebe contra potentiorem auxilii egeret. Suos enim opprimi quiſque & circumveniri non patitur: neque, aliter ſi faciat, ullam inter ſuos habeat auctoritatem. Hæc eadem ratio eſt [3] ſumma totius Galliæ. Namque omnes civitates in duas partes diviſæ ſunt.

XI. Quum Cæſar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Ædui, alterius Sequani. Ii quum per ſe minus valerent, [1] quod ſumma auctoritas antiquitus erat in Ædui, magnæque eorum erant clientelæ, Germanos atq; Arioviſtum ſibi adjunxerant, eoſque ad ſe magnis jacturis pollicitationibuſq; perduxerant. Prœliis vero compluribus factis ſecundis, atq; omni nobilitate Æduorum interfecta, tantum potentia anteceſſerant, ut magnam partem clientium ab Æduis ad ſe transducerent, obſidesq; ab iis principum filios acciperent, & publice jurare cogerent, nihil ſe contra Sequanos conſilii inituros: & partem finitimi agri per vim occupatam poſſiderent, Galliæq; totius principatum obtinerent.

NOTÆ.

infrequentiores. Tandem ſcribit *domibus*, quæ partibus ſunt adhuc minores, ut nihil expers factionum videatur. Quæ res Galliam evertit, & in Cæſaris poteſtatem redegit. Quod teſtatur Tacitus in vita Julii Agricolæ: *Nunc per principes factionibus & ſtudiis trahuntur. Nec aliud adverſus validiſſimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non conſulunt. Rarus duabus aut tribus ad propulſandum commune periculum conventus. Ita dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur.*

[1] *Earumque factionum ſunt principes.*] Inde intelligere licet quis Reipublicæ Gallicæ ſtatus fuerit. Erat enim regium quiddam in annuo aut longiori magiſtratu legitimo, erat Ariſtocratia in ſenatu, erat Democratia in ſumma populi auctoritate, unde & ſenatores & magiſtratus exiſterent, cujus populi judicio illi ſummam auctoritatem haberent. Nec certe fuiſſent factiones, niſi fuiſſet libertas. Id ipſum habet Strabo lib. IV. de Gallis: Ἀριστοκρατικαὶ δ' ἦσαν αἱ πλείσται τῶν πολιτειῶν. ἔτι δ' ἐκράτουν πρότερον κατ' ἐνιαυτὸν τοπυλαῶν. *Ariſtocraticæ pleræque erant politiæ. Unum Principem quotannis eligebant.* Sicut & ad bellum dux unus à populo creabatur. Quod declaratur in Vercingetorigis electione, & Coti atque Convictolitanis controverſia de ſummo magiſtratu Æduorum.

[2] *Idque ejus rei cauſſa, &c.*] Non longe abit illa conſuetudo à Romano patrocinio & clientela, quæ legibus etiam erat confirmata. Hæc enim eſt lex Romulea: *Patronis bene meriti quem ſibi ex patritiis patronum volunt deligunto.* Eſt & alia: *Si patronus fraudem clienti fecerit, ſacer eſto.* Unde à Virgilio inter magna piacula numeratur:

——— *& fraus innexa clienti.*

Nec non erat Athenienſium ille mos, apud quos, teſte Ariſtot. lib. III. Rhetoricorum, ſervi, cum manumittebantur, patronos ſibi adſciſcebant, in cujus eſſent clientela. Quod præconis voce fiebat.

[3] *Quod ſumma auctoritas antiquitus erat in Æduis.*] Propterea magna eorum erat clientela, quod olim amici & fratres populi Romani vocarentur, ut poſtea Sequanorum clientelæ, ob Arioviſti Germanorumque amicitiam plures factæ ſunt. Hi porro Ædui ſuæ operæ Romanis dare præmium tulerunt, quod primi Gallorum ſenatorium jus Romæ fuerunt adepti, teſte Eumenio in panegyrico, ſolique, ut ex eodem apud eundem, fraternitatis illud nomen retinuerunt, quod, Cicerone teſtante, jampridem habuerant.

neret

Qua necessitate adductus Divitiacus, [1] auxilii petendi caussa
m ad Senatum profectus, infecta re, redierat. Adventu Cæsaris
commutatione rerum, obsidibus Æduis redditis, veteribus clien-
restitutis, novis per Cæsarem comparatis, quod ii, qui se ad eorum
tiam aggregaverant, meliore conditione atque imperio æquiore se
debant: reliquis rebus eorum gratia dignitateq; amplificata, Se-
principatum dimiserant. [2] In eorum locum Rhemi successerant:
quod adæquare apud Cæsarem gratia intelligebatur, ii, qui propter
es inimicitias nullo modo cum Æduis conjungi poterant, se Rhe-
n clientelam dicabant. Hos illi diligenter tuebantur. Ita & novam
pente collectam auctoritatem tenebant. Eo tum statu res erat, ut
principes haberentur Ædui, secundum locum dignitatis Rhemi
herent.

II. In omni Gallia eorum hominum, [3] qui aliquo sunt numero atq;
re, genera sunt duo. [4] Nam plebs pæne servorum habetur loco,
per se nihil audet, & nulli adhibetur consilio. [5] Pleriq; quum aut
alieno, aut magnitudine tributorum, aut injuria potentiorum pre-
tur, se in servitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia sunt
, quæ dominis in servos. Sed de his duobus generibus [6] alterum est

NOTÆ.

Auxilii petendi caussa Romam, &c.] enim & amici populi Romani, si do opprimerentur, petebant à Sena- xilium, ut petivit Ptolemæus Aule- gno ejectus, qui paucis ante annis a- s populi Rom. erat appellatus, & ob caussam impetravit. Romæ Divitia- vidit & novit Cicero, qui de eo sic lib. 1. de Divinatione: *Si quidem & allia Druidæ sunt, è quibus ipse Divi- m Æduum, hospitem tuum laudato- ; cognovi, qui & naturæ rationem, quam i Physiologiam appellant, notam esse rofitebatur, & partim auguriis, partim cturis, quæ erant futura, dicebat.*

In eorum locum Rhemi successerant.] ue postea defeciisse testatur Strabo lib. dicit enim Rhemos solitos præfectis itium præbere, quod eorum gratiæ exiguum est argumentum apud Cæsa- collectæ, & apud reliquos Romanos ntæ.

Qui aliquo sunt numero atque honore.] nu habiti qui recenseantur & numeren- quasi spectati homines. *Esse vero nu- um* est contrarium, ut apud Horat. *Nos numerus sumus, & fruges consumere nati.*

est, non sumus spectabiles.

Nam plebs pæne servorum habetur loco.] q; id libertati adversatur, sed dignitati; dicatque ipse Cæsar quod dixerat, cum dit, *per se nihil audet, nulli adhibetur con-silio*: eligit tamen principes, jusque habet cum Druidibus equitibusque commune in principibus eligendis. Non servi, sed pæne servi: Ἀυτόσχολοι. qua voce utitur Æschylus, Διεξιπνοῖς ἰλὼσι θεοῖσι, Diod. lib. v. *servi liberi*. Et hoc Aristocraticas fuisse pleraſque civitates probat, ut dictum.

5 Pleriq; quum aut ære alieno, &c.] Ne quis credat eandem fuisse sævitiam, quæ Romanis inerat, consulatur Diodorus qui sic habet: *Custodes corporis ex liberis hominibus pauperes eligunt.*

6 Alterum est Druidum.] Varia est doctorum de illo Druidum nomine opinio. Plinius dictos à quercu suspicatur, quod magnis quercus condecorarent cæremoniis. Δρῦς enim Græce *quercus* dicitur. Pseudoberosus, à Druyo IV. Gallorum rege, censet appellatos. Joannes Goropius Becanus, à voce Britannica *tru* & *wis*, quasi viri sapientes. Perincerta est illa Etymologia, verique sit simile Gallos illis Gallicum nomen imposuisse, non peregrinum. Druys dicitur & Druida, ut ab hebdomade hebdomada, & à casside cassida in recto casu dicitur. Sed quicquid de illa voce censeamus, significat Gallorum Philosophos, quos etiam Philosophis Græcis priores existimant nonnulli Græci scriptores, ut Aristoteles apud Diogenem Laertium, qui non à Græcis ad Gallos Philosophiam deveniisse, sed à Gallis ad Græcos prodiisse, scriptum reliquit.

Druidum, alterum Equitum. [1] Illi rebus divinis interſunt, ſa
publica ac privata procurant, religiones interpretantur. [2] Ad ho
gnus adoleſcentium numerus diſciplinæ cauſſa concurrit, ma
ii ſunt apud eos honore. Nam fere de omnibus controverſiis pu
privatiſque conſtituunt: & ſi quod eſt admiſſum facinus, [3]
des facta, ſi de hæreditate, de finibus controverſia eſt, iidem d
nunt, præmia pœnaſque conſtituunt. [4] Si quis aut privatus au
licus eorum decreto non ſtetit, ſacrificiis interdicunt. Hæc
apud eos eſt graviſſima. Quibus ita eſt interdictum, ii numero
piorum ac ſceleratorum habentur: [5] iis omnes decedunt, aditu
rum ſermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi

NOTÆ.

[1] *Illi rebus divinis interſunt, ſacrificia publica ac privata procurant.*] Ita Strabo lib. IV. notavit ſine Druidis nulla ſacra in Gallia fieri ſolita: Ἔθνον δὲ οὐκ ἄνευ Δρυϊδῶν. *Nam ſine Druidibus ſacrificabant.* Itaque apud Diogenem Laërtium in librorum ejus principio, Σεμνόθεοι dicuntur, id eſt, *Dei cultores.* Idem habet Diodorus Siculus, cujus verba Latine compendii cauſa ſic expreſſi: *Moris eſt apud eos nullum abſque Philoſopho ſacrificium facere. Exiſtimant enim per divinæ naturæ conſcios ſacra fieri oportere, tanquam Diis propinquiores. Horum interceſſione bona à Diis cenſent petenda, quorum conſilio & pace & bello utuntur.*

[2] *Ad hos magnus adoleſcentium numerus*, &c.] Druides tres maximas Reipublicæ partes gerebant, dum artes profitebantur, lites dirimebant, ſacra interpretabantur procurabantq; profeſſores, judices & Theologi. Nec aliunde Cæſar cauſam petit honoris Druidum, quam quod controverſias diſceptarent. Homines enim magni faciunt, eos quorum in poteſtate bonorum ſpo um cognoverint eſſe arbitria. Quod ſi ætati illi tantum erudiendæ quæ deſipicatui habetur præfecti fuiſſent, ſimul cum ſuis diſcipulis, imo & a diſcipulis contemni potuiſſent. Dio vero Chryſoſtomus orat. xlix. longe majorem etiam Druidibus auctoritatem tribuit, de quibus ſic tradit: Κελτοὶ δὲ [ὑπερέχειν τοὺς βασιλῆσιν ἀλλ' ἄρχοντας τούτους ἀπέδειξαν] ἐς οὐδενὸς ἧσσον Δρυΐδας, ἀλλὰ τούτους θεῖ μαντικὴν ὄντας καὶ τιμὴ ἄλλην σοφίαν, ὧν ἄνευ τοὺς βασιλῆσιν οὐδὲν ἐξεῖναι πράττειν, οὐδὲ βουλεύεσθαι. ὥστε, τὸ μὲ ἀλλαθὲς, ἐκείνους ἄρχειν· τοὺς δὲ βασιλέας αὐτῶν ὑφηγεῖσθαι καὶ διακόνους γίγνεσθαι τῶν γνωμῶν τῶν θείων χρυσοῦν καθημένους, καὶ οἰκίας μεγάλας οἰκοῦντας, καὶ πολυτίμους ἐσθῆτας. *Celtæ vero [profectos regibus & imperantes hos eſſe voluerunt] quos nominant Druidas circa divinationem verſantes & quam ſapientiam, ſine quibus nihil citum regibus facere aut conſulere; reipſa illi regnent: reges autem ſint adminiſtri & ſervi, quamvis in nis aureis ſedeant, in magnis ædibus bitent, & ſumptuoſa convivia agant.*

[3] *Si cædes facta.*] Non tantum vilibus, ſed & capitalibus cauſis ſcebant. Unde etiam magna dignita ceſſio.

[4] *Si quis aut privatus aut publicus* Ut religio ſummum bonum, ita ſacri cludi maximum malum ſemper hab eſt. Itaque hæc pœna Moſis legibus viſſima fuit, & privari Synagogæ ing tanti eſſe viſum eſt, ut Chriſti tem multi doctrinæ ejus ſtudioſi, ſtudium tacita mente celarent, ne ἀποσυνάγωγοι rent. Qui mos à Synagoga ad Eccle pervenit, à qua poſtquam propter fla quoſdam arcuit Paulus Apoſtolus, n hil detur habere gravius quod ultrà faciat de noſtræ excommunicationes in C liis eccleſiaſticis pœnæ maximæ non rentibus decreto propoſitæ, qui exind impiorum numero habentur. Segu ἀφοριζόντες in Canon. Apoſtolorum. Athenienſibus ignota illa pœna fuit. eſt Draconis, quam citat Demoſthenes tra Æſchinem, ut à luſtrationibus, minibus, crateribus, templis, foro arce tur homicidæ. Alcibiades hac pœna affectus, quod ſacra Cereris evulgat Teſtes Plutarchus, Æmilius Probus, Cornelius Nepos.

[5] *Iis omnes decedunt*, &c.] Sic Apoſto epiſt. 1. ad Corinth. de eo quem excom nicaverat: *Neſcitis quia modicum fer tum totam maſſam corrumpit? Expurg novum frumentum, ut ſitis nova conſper*

cipiat

nt: [1] neq; iis petentibus jus redditur, neq; honos ullus communi-
. [2] His autem omnibus Druidibus præest unus, qui summam inter
abet auctoritatem. Hoc mortuo, si quis ex reliquis excellit digni-
succedit. At si sunt plures pares, suffragio Druidum adlegitur:
nunquam etiam de principatu armis contendunt. [4] Ii certo anni
ore in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ media habetur,
dunt in loco consecrato. [5] Huc omnes undiq; qui controversias
nt, conveniunt, eorumq; judiciis decretisq; parent. [6] Disciplina in
nnia reperta, atq; inde in Galliam translata esse existimatur. Et
qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumq; illo, discen-
ussa proficiscuntur.

III. [7] Druides à bello abesse consueverunt, neq; tributa una cum

NOTÆ.

estis azymi. Item, *cum ejusmodi nec sumere*, item, *auferte malum ex vo-is.* Canon x. Apostolorum: *Si quis excommunicato, etiamsi in domo, pre-junxerit, & ille excommunicetur.*

eq; iis petentibus jus redditur.] Quam lictionem sacrorum sequebatur exi- & amissio civitatis, quamquam non naretur exilium. Quemadmodum apud Romanos, qui exilio multabadicebatur aqua & igni interdici, quia aquæ & ignis careri non potest, ita ine aliqua parte justitiæ, nec ipsi la-s prædonesque vivere possunt, ut ait o, vertendum erat necessario solum, s jus non reddebatur. qui jure care-llo modo poterant. Ex antiquis Ec-canonibus solennis erat exceptio, *em excommunicatum esse*, qua proba-on audiebatur.

His autem omnibus Druidibus præest u-] Non multum aberat Romæ ponti-s maximi institutio. Sic inter Episco-qui metropoli præsidebat, cæteris nciæ Episcopis Prælatus, inter Me-lias Patriarcha.

Nonnunquam etiam de principatu ar-ontendunt.] Et id visum est in ponti-Judæorum, ut patet ex Josepho.

i certo anni tempore in finibus Car-, &c.] Respondet hæc jurisdictio uis Franciæ Parlamenti, quæ ante ppum Pulchrum Franciæ regem non , ut postmodo factum est, sedens, sed certo anni tempore congregabantur, ad quæ conveniebant, qui controversias habebant. Talis item erat celeille Delphis media videlicet Græciæ ne Amphictyonum conventus, ut ausanias in Phocicis. Nec erant olim anguſti Carnutum fines quam nunc videntur; sed Aurelianensem diœcesim complectebantur & Carnotensem, quæ nunc fines habet magis ad solem occidentem vergentes, quam ut possit meditullium Galliæ haberi.

5 Huc omnes undique qui controversias habent, &c.] Hic magna Druidum, eaque plane regia potestas non in privatum solum, sed in universum populum demonstratur.

6 Disciplina in Britannia reperta, &c.] Disciplinam hanc assentitur Plinius in Britannia fuisse repertam his verbis: *Britannia hodieq; eam* [magiam] *attonite celebrat tantis cæremoniis, ut eam Persis dedisse videri possit.* Sed cum omnia Britannia videatur à Gallis accepisse, non verisimile fit in Britannia fuisse repertam, sed in Gallia, unde postquam transierit cum cæteris Gallicis moribus, lingua & cultu, ibi etiam quam in Gallia majoribus aucta incrementis floruerit. Ut nunc videmus Christianæ religionis incunabula Judæam, illius cultu ab Italia, Gallia, Hispania superari, cujus arcana qui penitius explorare voluerit, Romanos & Parisienses potius & tutius quam Hierosolymitanos consuluerit. Itaque Cæsar non asseverat, sed existimari scribit repertam.

7 Druidis à bello abesse consuevertunt, &c.] Hæc erant professionis minervalia, quæ ipsissima sunt Universitatis Parisiensis privilegia. Et quia florebant honoribus professores, illæ disciplinæ pariter floruerunt. Sed sublatis Romano imperio doctrinæ præmiis & honoribus, relanguerunt illa studia, & in silvis delituerunt. testibus Mela & Lucano:

——nemora alta remotis
Incolitis lucis——

reliquis

reliquis pendunt: militiæ vacationem, omniumq; rerum habe-
munitatem. Tantis excitati præmiis, & sua sponte multi in dis-
nam conveniunt, & à propinquis parentibusque mittuntur. [1] Ma-
ibi numerum versuum ediscere dicuntur. [2] Itaq; nonnulli annos vi-
[3] in disciplina permanent: [3] neq; fas esse existimant ea litteris ma-
[4] quum in reliquis fere publicis privatisque rationibus [Græcis] li-
utantur. Id mihi duabus de caussis instituisse videntur: [5] quod ne-
vulgus disciplinam efferri velint: [6] neq; eos qui discunt, litteris c-
fisos, [a] minus memoriæ studere. Quod fere plerisq; accidit, ut p-

Interpretatio.

a *Non ita exercere memoriam.*

Notæ.

[1] *Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur.*] Cum ob facilitatem discendi, tum ob concinnitatem & elegantiam. Aristoteles lib. Rhetoricorum III. cap IX. Τὰν μέτρων πάντες μνημονεύουσι μᾶλλον ἢ λόγων, ἀριθμὸν γὰρ ἔχει τὸ μετρεῖται. *Metrorum omnes meminerunt magis, quam eorum quæ soluta sunt oratione, habent enim numerum quo mensurantur.* Hinc est quod Cretenses suos liberos patriæ leges cum concentu docebant, ut scripsit Ælianus in varia historia. Orpheus vero & Empedocles versa oratione Philosophiam suam scripserunt. Imò usque adeo antiqui in scribendo versibus sunt usi, ut prosa oratione ante Syrium Pherecydem non scripserint, ut autor est Plinius lib. vii. cap. lv. qui Pherecydes tempore Cyri Persarum regis vivebat.

[2] *Itaque nonnulli annos vicenos in disciplina permanent.*] Idipsum scripsit Pomponius Mela lib. III. cap. I. *Docent multa nobilissimos gentis clam & diu vicenis annis in specu & abditis saltibus.* Clam quidem Claudii Imperatoris tempestate, qua Mela vixisse dicitur, & diu, quia longiore in discendo quam in scribendo opus est tempore.

[3] *Neq; fas esse existimant ea litteris mandare.*] Quibus de causis id fiat, modo dicturus est.

[4] *Quum in reliquis fere rebus publicis,* &c.] Græcis litteris, sed non Græca oratione utebantur, ut Targum Syriacum est Hebraicis tamen litteris conscriptum, cum alia tamen esse soleat forma Syriacarum hodie litterarum, ut est oratio Gallica, Hispanica, Italica hodie Latinis litteris conscripta. Et satis, ut puto, constat. Quia tamen à nonnullis id in dubium vocari video, vel illa Græca epistola quam Cæsar ad Q. Ciceronem Nervios oppugnarum misit, ne sua à Gallis cognoscerentur, si manus hostium venirent, satis id cit. Quod ideo fecit, quia plures inveniebantur Latinæ linguæ periti. terea vel uno Cicerone teste, Divi unus erat de doctissimis Galliæ D bus, neque tamen Græce sciebat, sciviſſet, nihil opus fuisset Cæsa ctis quotidianis interpretibus, Va Procillum adhibere: Cæsar enim Græce sciebat, quam qui in ipsa Græcia nati. Eadem qua hic ratio bulæ Græcis litteris confectæ in Helvetiorum repertæ sunt, quia tales litteræ quibus Galli utebantur, a lienſibus, ut arbitror, deductæ. D si peregrina lingua Druides sua sacr didissent, nihil fuisset metuendum scribentibus.

[5] *Quod neque in vulgus,* &c.] Sic hoc primis & Poëtis & Philosophis. Horatianum:

Odi profanum vulgus, & arc

& illud Orphei initio carminum:

Δέξομαι, οἷς θέμις ἐστί, θύρας ὑπὲρ βεβήλους.

Quos fas, accipiam, sit janua cl fanis.

Et ipse Christus, qui venerat allatum omnibus hominibus, ad quædam discipulos suos admittebat, populum bolis usus alloquebatur. Prophetæ Hebræi magna item obscuritate sua monies involverunt.

[6] *Neque eos qui discunt,* &c.] He à primis Philosophis approbatæ Hæc Pythagoræ quondam fuit opinio, hæc Socratis, qui ne litteram quidem ull

litterarum diligentiam in perdiscendo, ac memoriam remittant. mis hoc volunt persuadere, [1] Non interire animas, sed ab aliis ortem transire ad alios: [2] atq; hoc maxime ad virtutem excitari , metu mortis neglecto. [3] Multa præterea de sideribus, atq; eo- notu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de s um immortalium vi ac potestate disputant, & juventuti transdunt. V. [4] Alterum genus est Equitum. Ii, quum est usus, atq; aliquod

NOTÆ.

eliquerunt. Hujus sententiam habe- Phædro Platonis, quæ tamen est e nostrorum Druidum paulo mi- que humanior. Anteponit enim So- vivæ vocis ac memoriæ scientiam e scripturæ, sed scriptum tamen ad- oblivionis infirmitatem permittit. o sic Quintilianus lib. XI. *Quam- rvenio apud Platonem obstare memo- m litterarum, videlicet quod illa quæ reposuimus velut custodire desinimus, securitate dimittimus. Nec dubium plurimum in hac parte valeat men- tio, & velut acies luminum à pro- erum, quas intuetur, non aversa.* Sic us Rhetras suas scriptis mandari ve- venum animis inserendas arbitratus. *interire animas, sed ab aliis post transire ad alios.*] Strabo lib. IV. ις τὰς ψυχὰς λέγειν. *Incorruptibiles dicunt.* Idem Val. Max. lib. V. cap. Diodorus lib. VI. Lucanus vero:

——*vobis autoribus umbræ*
acitas erebi sedes, ditisq; profundi
da regna petunt, regit idem spiritus
us
alio longæ, canitis si cognita, vitæ.

Druidæ dogma à Pythagora ac- t, an à Druidibus Pythagoras, in mihi est. Lego enim apud Dioge- ertium, Pythagoram peregre pro- omnibus mysteriis Græcis & Bar- fuisse initiatum. Et Alexander qui- pud Clementem Alexandrinum, t, à Pythagora fuisse Druidas au- que Brachmanas. Dogma illud est ψυχῶν, animæ migratio in cor- idem speciei, non Μετενσωμάτωσις, ora diversæ speciei, si rite distin- o lib. X. de legibus. Nec mirum, ipsi Judæi, qui sacrarum litera- ce collustrati erant, idem sense- um Joannem Baptistam in Chri- rex esse putabant; nec non aliqui norum, ut Carpocrates, aliique li.

[2] *Atq; hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto.* Idem habet Pomponius Mela lib. III. cap. I. *Unum ex iis quæ præcipiunt in vulgus effluit, videlicet ut forent ad bella meliores, æternas esse animas, vitamque alteram ad manes. Itaq; cum mortuos cremant ac defodiunt, apta viventibus, olim negotiorum ratio, etiam & exactio crediti deferebatur ad inferos.* Unde ille festivus mos Gallorum pecunias mutuo accipiendi, quæ apud inferos reddantur, de quo Valer. Max. lib. II. cap. I.

[3] *Multa præterea de sideribus,* &c.] Pomponius Mela Cæsarem secutus, ibidem scribit: *Druidas terræ mundiq; magnitudinem & formam, motus cæli ac siderum, & quid Dii velint, scire se profiteri.* Quod & innuit Lucanus lib. I. Diogenes vero Laërtius Druidas memorat hoc in præceptis dare: Σέβεσθαι θεοὺς καὶ μηδὲν κακὸν δρᾶν, καὶ ἀνδρείαν ἀσκεῖν. *Colere Deos, nihil mali facere, fortitudinem exercere.*

Solis nosse Deos, & cæli numina vobis,
Aut solis nescire datum——

Ergo Astrologiam, Geographiam, Physiologiam, Theologiam docebant; item Geometriam & Arithmeticam, sine quibus Astrologia non potest esse. Nec non augurandi scientiam, quod continetur hac voce Melæ, *quid Dii velint.* cujus rei testis locuples Cicero lib. I. de Divinatione, qui locus jam supra est citatus.

[4] *Alterum genus est Equitum.*] Sic de illis equitibus Gallis Pausanias in Phocicis scribit: Δύο γὰρ οἰκίται ἀφὲ ἑκάστων τ̃ ἐπιβούλων ἦσαν ἀγαθοὶ καὶ αὐτοὶ τὰ ἱππικὰ καὶ ἵππους ὁμοίους ἐχόντε. Γαλατῶν δ̃ τοῖς ἐπιβουλοις, ἀγῶν& συνεχὴς &, ὑπομένουσι τ̃ πάντων ἥκιστα οἰκίται πᾶσι δὲ σφίσιν ἐγγίνοντο χρήσιμοι. τῷ γὰρ ἱππεῖ συμβαλεῖν, ἢ τὸν ἵππον πεσεῖν, τῷ μὲν, ἵππον παρεῖχεν ἀναβῆναι τῷ ἀνδρί. πελτασταὶ δ̃ τῷ ἀνδρὶ, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ διωκόντος τ̃ ἵππου ἀπέβαινε. εἰ δ̃ ἀμορτίης ἁλοίη τὸ χρεὼν, ἐταῖρος ἦν ἵππιος ἢ ἵππου λαμβανόμενος δὲ τραύματα, ὁ μὲν ὑπεξῆγε τ̃ δίωκον, ἐς τὸ σφέτερον δὲ τραύματίαν,

bellum

bellum incidit (quod ante Cæsaris adventum fere quotannis accidebat, ut aut ipsi injurias inferrent, aut illatas propulsarent) omnes bello versantur; [2] atq; eorum, ut quisq; est genere, copiisq; amplissimus ita plurimos circum se [1] ambactos clientesque habet. Hanc unam [3] gratiam potentiamque noverunt.

XV. [4] Natio est omnis Gallorum admodum dedita religionibus. ob eam causam, qui sunt affecti gravioribus morbis, quiq; in præliis periculisq; versantur, aut [3] pro victimis homines immolant, aut se immolaturos vovent, administrisq; ad ea sacrificia Druidibus utuntur: [4] quod pro vita hominis, nisi vita hominis reddatur, non posse aliter Deo

INTERPRETATIO.

[2] *Quanto quisque præstat nobilitate & opibus, tanto plures ambactos & clientes*

NOTÆ.

ὃ ἢ ναθίσατο ἐς τὴν τάξιν ἀντὶ τῦ ἀπολθόντος. τῦτο σύνηθες ἦν τοῖς σύνταγμα τεμαχτοῖσιν τὴν ὄπιχωρίαν τάξιν. ἢ ἵππων τὸ ὄνομα ἴσως τι ὑφίστησι ὁι ὑπὸ τῶν Κελτῶν. *Duo famuli circa unumquemque equitem erant, ipsi equestris rei periti & equitantes. Gallis vero equitibus commisso prælio ejusmodi usus præstabant. Si forte enim eques caderet, alium illi equum quem conscenderet, adducebat famulus; si dominus interficeretur, in locum ejus succedens, equum scandebat. Si utrumque idem fatum abriperet, præsto erat eques; si vulnerabantur, alter famulorum in castra saucium subducebat, alter in acie loco ejus pugnabat. Ejusmodi ordinem Trimarkisiam nominabant voce indigena. Et equorum nomen sciatur esse Markam apud Gallos.* Unde perquam est probabile illis equitem fuisse Marchionem. Et certe *Markschalk* potens est aut peritus equorum. Quo nomine nobis dicuntur & *Polemarchi* & qui sunt curandorum equorum periti.

[1] *Ambactos.*] Ambactus apud Ennium, inquit Festus, Gallica lingua significatur servus. Quos ministros ingenuæ conditionis appellat Diodorus. Glossarium, δοῦλος μισθωτός. Flandrice, *Ambachtman*, lucri ac quæstus causa operas locantem significat.

[2] *Natio est omnis Gallorum admodum dedita religionibus.*] Suis videlicet. Nam aliarum contemptrix. Unde illud Tullii pro Fonteio: *Cæteras gentes pro religionibus suis bella suscipere, Gallos contra omnium religiones.*

[3] *Pro victimis homines immolant.*] Autores passim hanc feritatem Gallorum commemorant, Servius, Justinus lib. xxvi. Sed omnium instar erit Cicero in oratione pro Fonteio: *His*, inquit, [C] *quicquam sanctum ac religiosum esse qui etiam, si quando aliquo metu a Deos placandos esse arbitrantur, hostiis eorum aras ac templa su Quis enim ignorat eos usq; ad hanc di nere illam immanem ac barbaram c dinem hominum immolandorum?* Se natio non hoc fecit? Tota vetust na est illis exemplis. Sed quod hi ratur à Cæsare tanquam rarum exemplum, ab ipso in die sui triumph perpetratum. Nam Dio testatur ho illo die, ob causam sibi incognitam tamen immolatos. Quod ne videat credibile, operæ pretium esse puto Dionis verba referre quæ sunt lib ubi postquam narravit clarum illum llorum ducem Vercingetorigem tium fuisse statim à triumpho. Δύο ἄνδρες ἐν τρόπῳ τινὶ ἱερουργίας ἐπ καὶ τὸ μὲν ἄλλον ἔκ ἔχω εἰπεῖν. ἐπ Σίβυλλα ἔχρησεν, ὅτ' ἄλλο τι τοιῦτ ἐχρήσατο. ἐν δὲ τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ πολιτικῶν καὶ ἀφεῖς τῷ Ἄρεως τῷ Ἄρεως *Alii duo viri in quodam modo sa jugulati sunt. Causam quidem dicer possum. Neque enim Sibylla oracu rat, neque aliud quoddam tale oratu terverat: In campo igitur Martis Martis sacerdote mactati sunt.* Im autem proprie dicitur victima, non cæditur, sed cum salsam molam a Cato de originib. *Lavini boves im priusquam cæderentur, profugerunt.*

[4] *Quod pro vita hominis*, &c.] Ne erat Gallorum solorum opinio, sed rumque gentium. Sic Iphigenia apud cos fuit pro salute exercitus immola Andromeda, monstro marino devo

ortalium numen placari arbitrantur: publiceque ejuſdem generis
nt inſtituta ſacrificia. [1] Alii immani magnitudine ſimulacra habent,
um contexta viminibus membra vivis hominibus complent, quibus
enſis, circumventi flamma exanimantur homines. [2] Supplicia eo-
qui in furto aut latrocinio, aut aliqua noxa ſint comprehenſi, gratiora

NOTÆ.

rarum rex victus & obſeſſus filium primogenitum qui regnaturus erat, o obtulit holocauſtum ſuper murum. Regum IV. cap. III. Sic Menœceus Thebas, Codrus apud Athenienſes, & Curtius apud Romanos. Sic is Admetum conjugem Theſſaliæ re-icaria morte redemit. Lex enim atur eſſe, ut melior vel par ſaltem pro illa, quæ fiebat à periculo im-, offerretur. Sic apud Virgil. Æneid.

ac tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis
ſolvo.

evera quidem meliorem, nec enim bovis anima quæ offerebatur, ſed cauſſa, ut multa fiebant in ſacrificiis ulate. Nulla uſus ſimulatione Ovi-VI. Faſt. dixit:

ac animam vobis pro meliore damus.

orca, quæ pro puero immolatur.

lii immani magnitudine ſimulacra .] Strabo lib. IV. Καὶ γὰρ κατατρέβειν ἢ ἀνασταύρων ἐν τοῖς ἱεροῖς, ἢ κατατήξαι κολοσσὸν χρυσῦ, ἢ ξύλων ἐμβαλεῖν εἰς τοῦτον, βοσκήματα καὶ παντοῖα καὶ ἀνθρώπους ὁλοκαυτοῦν. *Quoſdam ris locis pro victima ſagittis confige- & in crucem agebant, magnam etiam o ſtatuam apparantes, in eamque li-pecudibus & omnis generis beſtiis & ibus conjectis holocauſtum faciebant.* odi tamen feritas non erat Gallorum a, ſed omnium prope gentium com-, a dæmonibus illis inſpirata, quos iis colebant. Exempla paſſim ſunt a-ivium. Sed pro omnibus commemo-r quod docet Diony us Halicarnaſ-lib. I. antiquit. Rom. Jovem & A-em, quoniam decima naſcentium um non immolaretur, univerſæ Ita-aviſſimas calamitates importaſſe.

pplicia eorum qui in furto aut la-io.] Intelligit ſacrificia pœnalia, s ſcilicet & pœnæ de noxiis ſume-, & Diis ſimul ſacrificabatur. Un-te apud Latinos ſuppicia dicta. Do-dorus idem fere habet lib. V. Ἀκολάβως δὲ τῇ καθ' αὑτὸς ἀγορᾷ, καὶ σὺν τοῖς θυσίαις ἀνῄρουν ἀνθρώπους. τοὺς γὰρ κακουργοὺς ἢ παραπλησίους φυλάττοντες, ἀκίρδυνον νομίζειν τοῖς θεοῖς, καὶ μετ' ἄλλων πολλῶν ἀπαρχῶν καθαγίζειν, σπεύδοντες μεμιγμένοις χαριτοβολεῖν τοῖς. *Pari ſua feritati impietate in Deorum ſacrificiis abutuntur. Noxios enim quinquennio ſervant, inde in cruoem actos Diis ſacrificant, eumque aliis multis primitiis ingentibus pyris factis immolant.* Sed de Gallis ſolis verat hoc credere Tertull. in Apolog. cap. IX. *Ecce in illa religioſiſſima urbe Æ eadarum pierum eſt Jupiter quidam, quem ludis ſuis humano profundunt ſanguine, ſed beſtiariorum, inquitis. Opinor hoc minus quam hominis? An hoc turpius, quod mali hominis?* Minutius item in Octavio: *Hodie ab ipſis Romanis Latiaris Jupiter mali & noxii hominis ſanguine ſatiatur.* Quod & tempore Severi Imperatoris perduraviſſe oſtendunt celeberrima & clariſſima illa acta ſanctæ Perpetuæ ab ipſamet ſcripta, & ante hoc decennium in monaſterii Caſinenſis bibliotheca à docto Luca Holſtenio reperta. Multi Romanorum Imperatores propter illam immanitatem Druidum genus inhumanaque ſacrificia tentaverunt abolere. Suetonius in Claudio: *Druidarum religionem apud Gallos dira immanitatis & tantum civibus ſub Auguſto interdictam penitus abolevit.* Id Tiberio adſcribitur à Plinio lib. XXX. cap. I. Idem fere habet Strabo, qui Tiberii videtur æqualis fuiſſe. Pompeius vero Mela, qui Claudii temporibus dicitur vixiſſe, ſic habet: *Manent veſtigia feritatis jam abolitæ, atque ut ab ultimis cædibus temperant, ita nihilominus, ubi devotos altaribus admovere, delibant.* Tacitus vero lib. XIV. annalium, ubi Druidum mentio fit in Britannia, ait: *Exciſis Luci Jovis ſuperſtitionibus ſacri. Nam cruore captivo adolere aras & hominum fibris conſulere Deos fas habent.* An exciſa illa inſtituta fuerint dubitare poſſumus, certe Druides non ſunt extincti. Lampridius enim meminit in Alexandro, & Flavius Vo-

Diis

Diis immortalibus esse arbitrantur. Sed quum ejus generis copia etiam ad innocentium supplicia descendunt.

XVI. [1] Deum maxime Mercurium colunt. [2] Hujus sunt plurima lacra. [3] Hunc omnium artium inventorem ferunt: [4] hunc viarum [5] itinerum ducem: [5] hunc ad quæstus pecuniæ mercaturasq; habe maximam arbitrantur. [6] Post hunc Apollinem, &[7] Martem, &

NOTÆ.

piscus narrat Aurelianum consuluisse Gallicanos Druidas. Item dicitur Diocletianus mulierem ejusmodi audisse de futuro suo principatu vaticinantem. Et apud Ausonium quidam Professor Burdegalensis, qui Bajocensis erat, dicitur:

Stirpe Druidarum satus ———

qui quidem originem non procul poterat petere.

[1] *Deum maxime Mercurium colunt.*] Qua ratione nescio, nisi quod ad quæstus pecuniarum maximam vim habere credebant, ut ipse refert Cæsar, qua fere mente dicit Hor.

O cives, cives, quærenda pecunia primum est. Virtus post nummos. ———

Quo nomine appellarent, nescio, eodem quo Germani, ut credibile est. Siquidem illa tempestate, ipsomet teste Cæsare, Mercurium non noverant, & postea à Gallis accepisse verisimile est, Wodam appellabant. Paulus enim Diac. eo nomine fuisse à Langobardis appellatum scribit, cujus rei argumento esse potest, quod Belgice hactenus Mercurii dies dicitur, *VVonstag*, id est, Mercurii dies.

[2] *Hujus sunt plurima simulacra.*] Cornutus lib. de natura Deorum, cubica fuisse scribit, quia Mercurius veritatis est index, quæ sibi semper est similis, quocumque vertatur, semper eadem apparet, & ut corpus cubicum quocumque jaciatur, semper stat recta.

[3] *Hunc omnium inventorem artium ferunt.*] Hinc manavit consuetudo, ut in Gymnasiis litterariis una cum Pallade Mercurius jungeretur. Utrique simulacro factum nomen Hermathena, de quo Cicero lib. 1. epist.

[4] *Hunc viarum atque itinerum ducem.*] Hinc Mercurius Ἐνόδιος, id est, *vialis* dicebatur, & in viis ejus statuæ erigebantur cum inscriptione hac: *Quo hæc ducit via? quo ducit illa?* Quæ statuæ vocabantur à Græcis & Latinis, *Hermæ*. Quas una nocte dejectas fuisse Athenis narrat Plutarchus in Nicia & Alcibiade. Est autem, ut hic videtur, nonnihil differentiæ inter viam atque iter. *Via*, ut ait Paulus, *tui vel latior octo pedibus, vel amp[lior] test, ut tamen eam latitudinem ha[beat] vehiculum ire potest; alioqui iter si via.* Modestinus vero dicit esse iter quis pedes vel eques commeare pot[est]

[5] *Hunc ad quæstus pecuniæ.*] Hi[c] δόλιος dicitur, quasi lucrosus, lucri taque sic apud Plautum in prolog phitryonis populum affatur:

Ut vos in vestris vultis mercimoni[is] Emundis vendundisq; me latum luc[ro] Afficere, atq; adjuvare in rebus om[nibus] Et ut res rationesq; vestrorum omn[es] Bene expedire vultis peregreq, & d[omi] Bonoq, atq; amplo auctare perpetu[o]

& Ovidius:

Te quicunq, suas profitentur vendere [res] Thure dato, tribuas ut sibi lucra, p[recor]

[6] *Post hunc, Apollinem.*] Balen batur à Gallis, ut videtur ex Auson mine 11. de Professoribus Burdegal quo nomine etiam eum Norici a bant, teste Tertull. Apologet. ca Belis vero ab Aquileiensibus, qui no ge à Noricis erant. Herodianus in M ex interpretatione Angeli Politiani: *bantur oracula Dei indigenæ, qui am promittebat, Belin ipsum voca mirifice colunt, Apollinem esse volent*

[7] *Martem.*] Hesum appellabant, u tur ex Lactantio lib. 1. cap. XXI. G *sum atque Teutatem humano cruo bant Deos.* Livius vero lib. XXVI. a tum fuisse ab Hispanis Mercurium tem dicit, ut jam Hesi nomen M lictum videatur

[8] *Jovem.*] Hujus simulacrum q set memorat Max. Tyr. serm. X Καίτοι σέβεσθαι μὲν Δία, ἄγαλμα δὲ ὄχθον ὑψηλὸν δρυός. *Galli colunt quid vem, sed simulacrum Jovis apud Ga alta quercus.*

[8] *Minervam.*] Minerva Græcis & Pallas, ut non mirum sua Gallis Deorum nomina diversa à Græcis & nis, qui inter se etiam ejusmodi diversa habebant.

& [9]Minervam. De his eandem fere quam reliquæ gentes habent
ionem: [1]Apollinem morbos depellere: [2]Minervam operum atq;
iciorum initia tranſdere: [3]Jovem imperium cæleſtium tenere:
rtem bella regere. Huic, quum prælio dimicare conſtituerunt,
uæ bello ceperunt, plerumque devovent: [4] [a] quæ ſuperaverint ani- 5
a capta immolant, reliquas res in unum locum conferunt. Multis
vitatibus harum rerum exſtructos tumulos locis conſecratis conſpi-
licet. Neq; ſæpe accidit, ut neglecta quiſpiam religione, aut capta
ſe occultare, aut poſita tollere auderet: graviſſimumq; ei rei ſup-
um cum cruciatu conſtitutum eſt. 10

VII. [6]Galli ſe omnes ab Dite patre prognatos prædicant: idq; ab
dibus proditum dicunt. Ob eam cauſſam ſpatia omnis temporis,
numero dierum, ſed noctium finiunt: & dies natales, & menſium

INTERPRETATIO.

[a] Sacrificant animalia capta quæ ſuperſiverint.

NOTÆ.

ſpollinem morbos depellere.] Ovid. Metamorph.

ntum medicina meum eſt, opiferq; per rbem
r, & herbarum ſubjecta potentia nobis.

Minervam operum atque artificiorum, Lanificii præſertim. *Veſtes*, ait Oppi- lib. II. *tenui ſtilo conficere Pallas homines*. Idem fere legitur apud Ovid. Me- VI. in fabula de Arachne. Homerus II. narrat Minervam Phæacibus nis dediſſe pulchrorum operum ſcien- Virgil. vero lib. VIII. Æneid.

—non illa colo calathiſve Minervæ
mineas aſſueta manus.—

i ſerva datur operum haud ignara Mi-
nervæ.

ppertius de Penelope:

ugium poterat falſa differre Minerva, , lanificio.
ſolvens texta diurna dolo.

rus: *Minervam primam lanificii u- onſtraſſe, telam ordiſſe & colorâſſe perhibent.*

rem imperium cæleſtium tenere.] Pro- a ei fulmen fuit attributum, & manet ove frigido, id eſt, cælo & aëre.

Martem bellum regere.] Sic Virg. XII. id.

——tuque inclyte Mavors, (ques.
atuo qui bella pater ſub numine tor-
que ſuperaverint animalia capta im- t.] Ab veterum etiam Romanorum non abluſit, qui partem prædæ Diis Marti præſertim conſecrabant. Si- talicus lib. XV.

——digeſtaque præda,
Hoc aurum patribus, bello hæc Martique talenta.

Urbibus enim everſis victores partem prædæ inter milites partiebantur, partem ſub haſta vendebant, partem inutilem cremabant in honorem Martis. Livius vero Gallos cæſorum ſpolia legere, armorumque cumulos, ut mos eis eſt, coacervare ait.

[6] Galli ſe omnes ab Dite patre, &c.] Cluverii, qui à Grotio appellatur inſignitæ aliquando audaciæ in conjecturis, non frivola tamen eſt hoc in loco conjectura *Theuth* eundem eſſe qui Græcis Θεὺς, Τεὺτ, Dorice Δεὺς, Latinis *Deus* ſeu *Dius* & *Dis*, unde Italice *Dio*, Gallice *Dieu*, cum ipſe *Juppiter* Latine dicatur *Dieſpiter*, quaſi *Dis pater*, ut & *Juppiter* dicitur quaſi *Jovis pater*. Et *Mars* dicitur *Marſpiter*, quaſi *Mars pater*.

[7] Non numero dierum ſed noctium.] Non id quidem Druidum judicio, ſed ſuo Cæſar dicit. Nec enim ob eam cauſam, quam expoſuit, Galli diem à nocte exordiebantur. Peræque enim ac Druidæ, Hebræi cenſuerunt dierum naturalium, qui horas XXIV complectuntur, ineundam eſſe rationem, ut eorum exordium noctem faciant, tametſi Ditem primum ſuum patrem non agnoverint. Sic Heſiodus ex nocte diem & æthera procreatam refert. Quod aliud nihil declarat, niſi noctem eſſe die priorem. Quod conſentaneum eſt narrationi quæ lib. Geneſ. continetur: *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Orpheuſq; cum noctem matrem omnium appellat, nihil

&

& annorum initia ſic obſervant, ut noctem dies ſubſequatur. In quis vitæ inſtitutis hoc fere ab reliquis differunt, quod ſuos liberos, quum adoleverint, ut munus militiæ ſuſtinere poſſint, palam ad ſe non patiantur: filiumque in puerili ætate in publico conſpectu ſ aſſiſtere, turpe ducunt.

XVIII. [2] Viri quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine accepe tantas ex ſuis bonis æſtimatione facta cum dotibus communicant: jus omnis pecuniæ conjunctim ratio habetur, fructuſq; ſervantur: eorum vita ſuperarit, ad eum pars utriuſque cum fructibus ſuperi temporum pervenit. [3] Viri in uxores, ſicuti in liberos, vitæ ne habent poteſtatem. Et quum paterfamilias illuſtriore loco natu ceſſit, ejus propinqui conveniunt, & de morte, ſi res in ſuſpicionem v

Interpretatio.

a *Tota illa pecunia numeratur, & uſus fructus* inde natus *reſervatur.*

Notæ.

hil aliud ſignificat, quam ante omnia tenebras fuiſſe, ſcilicet mundum ex nihilo creatum fuiſſe, ut noctis nomine nihilum intelligatur. Porro à Poetis Latinis paſſim *Dis* dicitur, quia à Græcis Pluto, Deus inferorum.

[1] *Niſi quum adoleverint*, &c.] Ea ætas erat apud Romanos annorum XVII, ut patet ex lege Sempronia, ne minores XVII annis militare cogantur. Apud Judæos militaris ætas erat XX annorum, ut ex lib. Numer. cap. I. cognoſcitur. Quæ fuerit apud Gallos, ignoratur. Quæ vero cauſſa fuerit cur à ſe pueros ſegregarent, non video, niſi quod, ut Romani à ſuis conciliis & cœtibus fœminas removebant, non tantum ob infirmitatem illarum conſilii; ut enim Ovidius habet alicubi:

Ut corpus teneris, mens ſic infirma puellis.

ſed quia earum conſuetudine remolleſcere veluti audaciam exiſtimabant: ſic cum puerorum infirmitas à muliebri non ſit abſimilis, parum convenire puerili infirmitati cum ſua fortitudine arbitrabantur. Plutarchus in Lycurgo teſtatur apud Lacedemonios ante XX ætatis annum adoleſcentem in forum non admitti.

[2] *Viri quantas pecunias ab uxoribus.*] Ea eſt Ἀντίφερνη, quam inducere voluiſſe videtur Juſtinianus Novell. XCVII. cum decernit: *Tantam quantitatem conſcribere virum, quantam & mulierem, tantum quoque lucrum ſtipulari, & ex tanta parte ex quanta voluerint, aqualis tamen menſura.* Quod a moribus Romanorum tempore Cæſaris, ſed non à moribus Germanorum alienum videtur, u apud Tacitum in libro, quem de bus eorum compoſuit: *Dotem non marito, ſed uxori maritus offert.* Ju tiquo Quiritium, ſive lege Decem *Omnia quæ mulieris fuerunt, viri ſu tis nomine*, quia ſcilicet materfamil viro ſuo quaſi filia familias, & fiebat res ſuus, ex aſſe quidem, ſi nulli e trimonio liberi, aliter autem mat liberis conſors ſive cohæres. Poſte tato jure dos in mariti bonis fuit, re, ſive proprietate uxoris. Iraq Julia, cautum ne invita uxore pra dotale vir alienaret, *Sect.* I. Inſtit. alienare licet. Jure tandem Juſtinia eſt mulieris magis quam viri. Ha illa æquatio Gallica, neque donati pter nuptias locum habet, ſed dotali ut Canoniſtæ vocant, *douaire.*

[3] *Viri in uxores, ſicut in liberos, neciſque habent poteſtatem.*] Qualis Perſarum erat, ut videtur, apud A telem lib. VIII. ad Nichomachum c ubi eam tyrannicam appellat, cum poteſtas in uxorem debeat eſſe, vel ſtocratica; & ad Eudemum lib. VII c Id Romæ concedebat lex Romuli m ſi uxor eſſet in adulterio & vini uſu henſa, teſte Dionyſio Halicarnaſſæo. Οἱ συγγενεῖς μετὰ τῦ ἀνδρὸς ἐδίκαζον *nati cum viro judicabant.* Cognati videlicet. Quo jure uſus legitur tius apud Tacit. lib. XIII. Annal. *priſco inſtituto propinquis coram de famaque conjugis cognovit, & in judicavit.*

xoribus in ſervilem modum quæſtionem habent: & ſi compertum igni atq; omnibus tormentis excruciatas interficiunt. [3] Funera ro cultu Gallorum magnifica, & ſumptuoſa: omniaque, [4] quæ cordi fuiſſe arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia: [5] ac o ſupra hanc memoriam ſervi & clientes, quos ab iis dilectos eſſe bar, [6] juſtis funebribus confectis, una cremabantur.

X. Quæ civitates commodius ſuam Rempubl. adminiſtrare exiſtiur, habent legibus ſanctum, [7] ſi quis quid de Rep. a finitimis ru- aut fama acceperit, uti ad magiſtratum deferat, neve cum quo ommunicet: quod ſæpe homines temerarios atq; imperitos falſis ribus terreri, & ad facinus impelli, & de ſummis rebus conſilium e cognitum eſt. Magiſtratus, quæ viſa ſunt, occultant: quæque x uſu judicaverint, multitudini produnt. De Rep. niſi per con- n loqui non conceditur.

X. Germani multum ab hac conſuetudine differunt. Nam neq;

NOTÆ.

e uxoribus in ſervilem modum quæ- habent.] Nam apud Græcos & Ro- non de liberis, ſed de ſervis verum ntis exprimebatur.

ni atque omnibus tormentis.] Quæ frequens apud Barbaros, apud Ro- rarior.

nera ſunt pro cultu Gallorum magni- Non magnifica quidem, ſi compa- ur Romanis, quæ opulentia gentis e magnificentiora fecerat Gallicis, gnifica ut eſt captus Gallorum, & m eorum opes patiuntur. Optime s interpres: Ὡς κατ' ἐκείνους γε. *Se- illes quidem.*

uæ vivis cordi fuiſſe arbitrantur, in inferunt.] Puta veſtes, equos, ca- Quod Lucianus ridet in lib. περὶ . Sic apud Homerum in funere Pa- Achilles quatuor procera cervice pyræ injecit, quatuorque menſa- anes obtruncatos, quatuorque Tro- m filios. Mos vetus urendi corpo- d omnes gentes. Exceptis enim is, Hebræis, Ægyptiis & Perſis, a mortuorum ubique cremabantur. os adhuc in India viget. Sic tamen s de Romanorum funere. *Ipſum e apud Romanos non fuit veteris in- Condebantur; & tamen multæ fami- iſcos ſervavere ritus, ſicut in Cornelia nte Syllam Dictatorem traditur cre- idque voluiſſe veritum talionem, eru- Marii cadavere.*

c paullo ſupra hanc memoriam.] An , an neceſſitate dubium. Certe P. us Philotimus patronum adeo di- lexit, ut hæres ex aſſe inſtitutus in rogum ejus ſe jaceret. Et in funere Othonis Imperatoris, teſte Tacito lib. II. Hiſt. *Quidam militum juxta rogum interfecere ſe, non noxa neque ob metum; ſed æmulatione decoris & charitate principis.* Et Indicæ mulieres, ut habet Cic. lib. v. Tuſcul. Strabo lib. xv. Solinus cap. XIII. Val. Maxim. lib. II. cap. VI. idem propter maritorum amorem fecerunt, quod eleganter Propertius:

Et certamen habent lethi, quæ viva ſequatur
Conjugium, pudor eſt non licuiſſe mori.

Habet enim ſignificationem amoris nolle disjungi vel in ipſa morte. Sic apud Plautum in Aſinaria ſcena, cujus eſt initium: *Cur me complectere? Utinam ſit efferamur.*

[6] *Juſtis funebribus confectis.*] Theodorus Marcilius ſic emendabat: *Miſtis funeribus conferti cremantur.* Ex amore ſcilicet, non neceſſitate. Ne vero recedatur à recepta lectione, juſta ſunt quæ Græcis dicebantur, νομιζόμενα, quaſi legitima & conſueta Statio dicuntur in II. Theb. *juſta exequialia.*

[7] *Si quis quid de Republ. a finitimis rumore aut fama acceperit.* Talem legem habuiſſe videntur Athenienſes, ad quorum Magiſtratus, qui Archontes dicebantur, tonſor quidam de Piræo cladem in Sicilia acceptam mortemque Niciæ cum nemine prius communicatam detulit. Nihiloſecius tamen quia qui dixerat, certum autorem rei non poterat proferre, diu tortus eſt, donec certiores nuntii de tota re advenerunt.

Druides habent, qui rebus divinis præſint: neque ſacrificiis ſ
[1] Deorum numero eos ſolos ducunt, quos cernunt, & quorum o
aperte juvantur, Solem, & Vulcanum, & Lunam: reliquos ne
quidem acceperunt. [2] Vita omnis in venationibus, [3] atq; in ſtud
[4] militaris conſiſtit: ab parvulis labori ac duritiei ſtudent. Qui diu
impuberes permanſerunt, maximam inter ſuos ferunt laudem. H
ſtaturam, ali vires, nervoſq; confirmari putant. [4] Intra annum v
fæminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habent rebus: [5] cujus rei
eſt occultatio, quod & promiſcue in fluminibus perluuntur, & [6] pe
[10] aut parvis renonum tegumentis utuntur, magna corporis parte no

XXI. Agriculturæ non ſtudent: [7] majorq; pars victus eorum
& caſeo, & carne conſiſtit. [8] Neq; quiſquam agri modum certum
fines proprios habet: ſed magiſtratus, ac principes, in annos ſin
gentibus, cognationibuſq; hominum, qui una coierunt, quantum e

NOTÆ.

[1] *Deorum numero eos ſolos ducunt.*] Hæc erat tempore Cæſaris Germanorum religio, ſed Taciti ætate, qua jam commercium cum aliis gentibus inſtituerant, alia prorſus fuit, imo eoſdem fere Deos quos Galli ſuſceperunt. Sic igitur ille: *Germani Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hoſtiis litare fas habent. Herculem & Martem conceſſis hoſtiis placant. Pars Suevorum & Iſidi ſacrificat.* Deinde eſſe advectam religionem docet. Itaque non Deos tantum, ſed & ſacrificia Gallorum habebant, quod hic à Cæſare negatum.

[2] *Vita omnis in venationibus, &c.*] Sic quoque de iis Tacit. *Quoties bella non ineunt, multum venationibus, plus per otium tranſigunt.*

[3] *Atq; in ſtudiis rei militaris conſiſtit.*] Sic de illis Seneca: *Germanis quid eſt animoſius? quid ad incurſum acrius? quid armorum cupidius? quibus innaſcuntur inmutriunturque, quorum una illis cura eſt in alia negligentibus.*

[4] *Intra vero annum XX fæminæ notitiam habuiſſe.*] Idem Tacitus: *Sera juvenum Venus, eoque inexhauſta pubertas.*

[5] *Cujus rei.*] Id eſt, pubertatis, de qua ſupra locutus, neque enim Veneris jam cognitæ ullum in viro veſtigium.

[6] *Pellibus aut parvis renonum, &c.*] Sic de ipſis Tacitus: *Tegmen omnibus ſagum, fibula, aut ſi deſit ſpina, conſertum, cætera intecti totos dies juxta focum atque ignem agunt. Gerunt & ferarum pelles.* Iſidorus ſic renones explicat: *Renones ſunt velamina humerorum & pectoris uſque ad umbilicum, atque intortis villis adeo hi ut imbres reſpuant.* A quo non a Heſychius qui dicit eſſe braccas de c pellibus. Servius vero ad illum v Virgilii III. Georgicon.

Et pecudum fulvis velantur corpora Rhenonibus, inquit. Nam ut Salluſti in hiſtoriis, veſtes de pellibus rhen cantur. Varro lib. IV. de lingua La nonem eſſe ait vocem Gallicam. eſt ergo qui corrigit *renum.* Fallitur Scaliger, qui dicit eſſe pelles, cum ſa ſtes de pellibus conſutæ. Falluntur vocem *pellibus* quaſi inutilem dele otioſam.

[7] *Majorq; pars victus eorum, &c.*] de iiſdem Tacitus: *Cibi ſimplices, ag poma, recens fera, aut lac concretum, apparatu, ſine blanditiis expellunt f* Idem erat olim victus Gallis ver ut ex Strabone patet, ſed commercio tati mores Gallis, qui integri Ger remanſerant. Sed iidem pariter mercio Gallorum & Romanorum immutati.

[8] *Neq; quiſquam agri modum cer* Phaleas Chalcedonius primus bon æquationem in Rempublicam indux generis humani duæ capitales peſtes vitate pellerentur paupertas & opule Hoc etiam Platonis votum ad beatæ tatis conſtitutionem. Idem quod C habet Tacitus lib. de morib. Germ. *pro numero cultorum ab univerſis pa occupantur, quos mox inter ſe ſecund gnationem partiuntur. Facilitatem pa di camporum ſpatia præſtant. Arv annos mutant & ſupereſt ager.*

oco visum est, attribuunt agri, atq; anno post alio transire cogunt. rei multas afferunt causas: [1] ne assidua consuetudine capti, studium gerendi agricultura commutent: ne latos fines parare studeant, poreſq; humiliores possessionibus expellant: ne accuratius, ad frigora estus vitandos ædificent: ne qua oriatur pecuniæ cupiditas, qua ex tiones, dissensioneſq; nascuntur: ut animi æquitate plebem conti-, quum suas quisq; opes cum potentissimis æquari videat.

XII. [2] Civitatibus maxima laus est, quam latissimas circum se vafinibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant, exs agris finitimos cedere, neq; quemquam prope se audere consistere. l hoc se fore tutiores arbitrantur, repentinæ incursionis timore sub-

Quum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert, magistraqui ei bello præsint, ut vitæ necisq; habeant potestatem, deliguntur. ce nullus communis est magistratus, [3] sed principes regionum atq; rum inter suos jus dicunt, controversiasq; minuunt. [4] Latrocinia m habent infamiam, quæ extra fines cujusq; civitatis fiunt: atq; ea ntutis exercendæ, ac desidiæ minuendæ caussa fieri prædicant. Atq; uis ex principibus in concilio se dixit ducem fore, ut qui sequi voprofiteantur: consurgunt ii qui & caussam & hominem probant, q; auxilium pollicentur, atq; ab multitudine collaudantur. Qui iis [6] secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducunomniumq; rerum iis postea fides abrogatur. [7] Hospites violare fas putant: qui quaq; de caussa ad eos venerunt, ab injuria prohibent,

NOTÆ.

e assidua consuetudine capti.] His sileguntur apud Tacitum eodem lib. de us Germanorum: *Nec arare terram pectare annum tam facile persuaseris, vocare hostes & vulnera mereri: piquinimo & iners videtur, sudore ae, quod possis sanguine parare.*

ivitatibus maxima laus est.] Idem Tacitus: *Bella cum finitimis gerunt, eorum ex libidine accersunt, neque tandi prolatandique quæ possident. neque illa enixe colunt, sed ut quæ ipsos sunt, vasta sint.* Ad hunc lo- Taciti Lipsius observat ex Dionis ntis lib. lxx. ob causam eanvasta loca ad multa milliaria re-se.

d principes regionum, &c.] Quos taligi in conciliis scribit Tacitus. Idem de Anglo-Saxonibus tradit, qui & rmanica erant origine lib. v. Eccl. rum gentis.

atrocinia nullam habent infamiam.] eris Lacedæmoniorum edulia furari ad excitandam solertiam.

[5] *Exiis.*] Qui secuturos se professi sunt & auxilium polliciti.

[6] *Secuti non sunt.*] Cum adhuc de proficiscendo sunt appellati.

[7] *Hospites violare fas non putant.*] Tacit. idem fere habet: *Convictibus & hospitiis nulla gens effusius indulget, quemcumq; mortalium arcere tecto nefas habetur. Pro fortuna quisque epulis excipit.* Nicolaus Damascenus apud Stobæum in sermone de legibus & consuetudine, de Celtis, quo nomine non tantum Gallos, sed & Germanos censent Græci, dicit apud eos gravius in eum animadverti, qui peregrinum quam qui civem occiderit. Huic enim exilium, illi vero mortem pœnam statui. Mela de Germ. lib. III. cap. III. *Tantum hospitibus boni.* Diodorus de Gallis idem fere prodidit, *hospites* ad epulas vocare, qui sint, qua causa venerint, post cœnam rogantes. De Gallis quidem Diodorus, non Cæsar; sed Cæsar sui sæculi mores persequitur, Diodorus qui fuerint olim mores notat, ab antiquis Græcis mutuatus.

ſanctoſq; habent: iis omnium domus patent, victuſq; communic

XXIII. [1] Ac fuit antea tempus, quum Germanos Galli virtute ſ
rarent, & ultro bella inferrent, ac propter hominum multitudi
agriq; inopiam, trans Rhenum colonias mitterent. Itaq; ea, quæ
tiliſſima ſunt, Germaniæ loca circum [2] Hercyniam ſilvam, quam [3]
toſtheni, & quibuſdam Græcis fama notam eſſe video, quam illi O
niam appellant, [4] Volcæ Tectoſages occuparunt, atq; ibi conſede
Quæ gens ad hoc tempus iis ſedibus ſe continet, ſummamq; habet
ſtitiæ & bellicæ laudis [a] opinionem: nuncq; in eadem inopia, egē
patientia, qua Germani, permanent: eodem victu & cultu cor
utuntur. Gallis autem [b] propinquitas & tranſmarinarum rerum no
multa ad copiam atq; uſus largitur. Paullatim aſſuefacti ſuperari,
tiſq; victi præliis, ne ſe quidem ipſi cum illis virtute comparant.

XXIV. Hujus Hercyniæ ſilvæ, quæ ſupra demonſtrata eſt, lati
ix dierum iter expedito patet. Non enim aliter finiri poteſt, n
menſuras itinerum noverunt. Oritur ab [5] Helvetiorum & Nemetu
[6] Rauracorum finibus, rectaque fluminis Danubii regione pertin
fines [7] Dacorum & [8] Anartium: hinc ſe flectit ſiniſtrorſus, diver
flumine regionibus, multarumq; gentium fines propter magnitud
attingit. [9] Neq; quiſquam eſt hujus Germaniæ, qui ſe adiſſe ad ini

Interpretatio.

a *Famam.*

b *Vicinia maris tum Mediterranei, tum Oceani, & commercium cum tranſm regionibus.*

NOTÆ.

[1] *Ac fuit antea tempus*, &c.] Idem Tacitus, idem Livius lib. v. narrat: *Qui Ambigatum Biturigum regem in Hercyniæ ſaltus miſiſſe, cum exonerare prægravante turba regnum cuperet, quod ea gens populis abundabat.*

[2] *Hercyniam ſilvam.*] Hercynia ſilva celebratiſſima olim, ſed quæ cultu hominum perierit. Nolim negare maximas ſilvas, quæ in Germania ſuperſunt, ejus eſſe reliquias. De hac ita Plinius lib. VI. cap. 11. *In eadem ſeptentrionali plaga Hercyniæ ſilvæ roborum vaſtitas intacta ævis & congenita mundo, prope immortali fide miracula excedit. Ut alia omittantur fide caritura, conſtat attolli colles occurſantium, inter ſe radicum repercuſſu, aut ubi ſecuta tellus non ſit, arcus ad ramos uſq; & ipſos inter ſe rixantes, curvari pertarum patentium modo, ut turmas equitum tranſmittant.*

[3] *Eratoſtheni.*] Eratoſthenes fuit patria Cyrenæus, Ptolemæi Evergetæ Bibliothecæ præfectus, Ariſtonis Chii & Callimachi diſcipulus, multarum rerum ſcientia, ſed præcipue Coſmographiæ inſignis, quem Strabo in ſua Geographia cit refutat.

[4] *Volcæ Tectoſages.*] Populi Galliæ bonenſis, qui non ſolum in Germa ſed in Aſiam & Galatiam perven Horum urbs in Gallia, Toloſa; in Ga vero, Ancyra.

[5] *Helvetiorum & Nemetum.*] De bus ſupra dictum.

[6] *Rauracorum.*] Rauraci prope Ba quorum fuit urbs Auguſta, quæ cum diruta, ſedes Epiſcopalis tranſlata ea leam Sequanorum.

[7] *Dacorum.*] Daci à Strabone circa nubii fontes conſtituti. Virgil. VIII. neid. *Daas* vocat:

Indomitique Daæ, & pontem indig Araxes.

[8] *Anartium.*] Anartes ſunt eorum timi, Anarti Ptolemæo. Veriſimile e partem Hungariæ occupaviſſe.

[9] *Neque quiſquam eſt hujus Germ* Regiones illæ facile ſilveſcunt, ſi ab h num cultura vaſtæ ſunt, ut noſtra nec poſt magna ibidem geſta bella cogn

ſilvæ dicat, quum dierum iter lx proceſſerit: aut, quo ex loco oria-
acceperit. Multa in ea genera ferarum naſci conſtat, quæ reliquis in
viſa non ſint: ex quibus quæ maxime differant ab cæteris, & me-
iæ prodenda videantur, hæc ſunt.

XV. [1] Eſt bos cervi figura, cujus à media fronte inter aures unum
u exiſtit excelſius, magiſq; directum his, quæ nobis nota ſunt, cor-
s. Ab ejus ſummo ſicut palmæ, rami quam late diffunduntur. Ea-
eſt fœminæ mariſq; natura, eadem forma magnitudoq; cornuum.

XVI. [2] Sunt item quæ appellantur Alces. Harum eſt conſimilis
is figura, & varietas pellium, ſed magnitudine paullo antecedunt,
ilæq; ſunt cornibus, & crura ſine nodis articuliſq; habent, neq; qui-
cauſſa procumbunt, neq; ſi quo afflictæ caſu conciderunt, erigere ſe-
ut ſublevare poſſunt. His ſunt arbores pro cubilibus: ad eas ſe ap-
ant, atq; ita [3] paullum modo reclinatæ quietem capiunt: quarum ex
igiis quum eſt animadverſum à venatoribus, quo ſe recipere con-
verint, omnes eo loco, aut à radicibus ſubruunt, aut accidunt arbo-
tantum, ut ſumma ſpecies earum tantum relinquatur. Huc quum
ex conſuetudine reclinaverint, infirmas arbores pondere affligunt, atq;
ipſæ concidunt.

XVII. [4] Tertium eſt genus eorum, qui Uri appellantur: Ii ſunt
gnitudine paullo infra Elephantos, ſpecie & colore & figura tauri.
agna vis eſt eorum, & magna velocitas: neq; homini, neq; feræ,
am conſpexerint, parcunt: hos ſtudioſe foveis captos interficiunt.
c ſe labore durant adoleſcentes, atq; hoc genere venationis exercent:
qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ
teſtimonio, magnam ferunt laudem. Sed aſſueſcere ad homines, &
nſuefieri ne parvuli quidem excepti poſſunt. Amplitudo cornuum,
figura & ſpecies multum à noſtrorum boum cornibus differt. [5] Hæc
idioſe conquiſita ab labris argento circumcludunt, atq; in ampliſſimis
ulis pro poculis utuntur.

NOTÆ.

Nihil ergo mirum eſt, ſi cum eſſent Germani ab agricultura alieni, tantas regi nibus ſuis ſilvas haberent.

[1] *Eſt bos cervi figura.*] Non reperitur plius in Germania. Igitur aut nulla fi- Cæſari, qui quæ non viderit animalia ſcripſerit, aut ſi vidit, quædam anima- m genera interire dicendum eſſet; quod n eſt conſentaneum.

[2] *Sunt item quæ appellantur Alces.*] Al- m aliter deſcribit Plinius lib. viii. *Ni ceritas*, inquit, *aurium & cervicis di- guat, jumento ſimilem.* Quæ vero ca- tur ex acciſæ arboris inſidiis, non dicitur lces, ſed Machlis, Alci quidem haud ſſimilis, neque in Germania eſſe, ſed di- tur in Scandinavia.

[3] *Paullum modo reclinatæ quietem ca- unt.*] De Alcium natura falſo & fallenti Cæſari ignoſcendum. Siquidem Solinus cap. xxiii. & de Alce & de Elephante tam cognito Romæ idem ſcripſit, & ipſe falſus, ſcilicet non poſſe ſurgere, ſi quando cecidit.

[4] *Tertium eſt genus eorum, qui Uri appellantur.*] Uros Plinius lib. viii. *excellenti vi & velocitate dicit, quibus imperitum vulgus bubulorum nomen imponit, cum id gignat Africa, vituli potius cervi quadam ſimilitudine.* Idem fere de Uris habet Solinus lib. xxii. quem conſulito. Macrobius ſic de illis lib. vi. Saturnal. *Uri Gallica vox eſt, qua feri boves notantur.* Thur vocant hodie Poloni, apud quos ſunt in Maſovia provincia tauris multo majores, toti nigri, tergore tamen alba linea circa ſpinam diſcriminato.

[5] *Hæc ſtudioſe conquiſita.*] Eadem habet Plinius lib. xi. *Urorum cornibus Barbari ſep-*

XXVIII. Cæsar postquam per Ubios exploratores comperit Su
sese in silvas recepisse, inopiam frumenti veritus, quod ut supra de
stravimus, minime omnes Germani agriculturæ student, constitu
progredi longius: sed ne omnino metum reditus sui barbaris toll
atq; ut eorum auxilia tardaret, reducto exercitu partem ultimam p
quæ ripas Ubiorum contingebat, in longitudinem pedum cc, resci
atq; in extremo ponte turrim tabulatorum IV constituit, præsidium
hortium XII pontis tuendi caussa ponit, magnisq; eum locum muni
bus firmat. Ei loco præsidioque [1] C. Volcatium Tullum adolesce
præfecit: ipse quum matureſcere frumenta inciperent, ad bellum
biorigis, [2] per Arduennam silvam, quæ est totius Galliæ maxima,
ab ripis Rheni finibusq; Trevirorum ad Nervios pertinet, [3] millib
amplius D in longitudinem patet, [4] L. Minutium Basilum cum
equitatu præmittit: si quid celeritate itineris, atq; opportunitate
poris proficere possit: monet, ut ignes fieri in castris prohibeat, ne
ejus adventus procul significatio fiat: sese confestim subsequi dicit.

XXIX. Basilus, ut imperatum est, facit: celeriter, contraq; omn
opinionem confecto itinere, multos in agris inopinantes deprehen
eorum indicio ad ipsum Ambiorigem contendit, quo in loco cum pa
equitibus esse dicebatur. [5] Multum quum in omnibus rebus, tum i
militari fortuna potest. Nam sicut magno accidit casu, ut in ipsum
cautum atq; imparatum incideret, priusq; ejus adventus ab homini
videretur, quam fama ac nuntiis afferretur: sic magnæ fuit fortu
omni militari instrumento, quod circum se habebat, erepto, rhedis equ
comprehensis, ipsum effugere [mortem.] Sed hoc eo factum est, q
ædificio circumdato silva (ut sunt fere domicilia Gallorum, qui, vi
di æstus caussa, plerumq; silvarum ac fluminum petunt propinquit
comites familiaresq; ejus angusto in loco equitum nostrorum vim p

NOTÆ.

septentrionales potant, urnasque binas capitis unius cornua implent. Urorum porro, inquit Solinus cap. XXII. *taurina cornua in tantum modum protenduntur, ut demptâ ob insignem capacitatem inter regias mensas potuum gerula fiunt.* Iis cornibus tempore Vegetii usi sunt Romani in bello ad signa vocalia, ut tuba, ut buccina.

[1] *C. Volcatium Tullum*] C. Volcatii Tulli pater fuerat consul triennio, antequam fuisset Cicero consul: cujus ipse meminit Philip. II.

[2] *Per Arduennam silvam.*] De Arduenna ita habet Strabo lib. IV. Ἄλση δ' ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ὑλαῖα διάφορα, πολλὰ μὲν, ἃ τοσαύτη ἦν, ὅσην οἱ συγγραφεῖς εἰρήκασι τετρακισχιλίων σταδίων καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἀρδέννην. *Silva est procerarum arborum, permagna quidem, verum haud magnitudine tanta, quam scriptores rerum tradiderunt, stadiis millibus quaternis, eam vero Arduennam vocant.* Fortasse ante Strabonis tempora major fuerat. Ea vero nunc à Strabone tempore longe minor est effecta; cum enim agrorum augescente vastatur.

[3] *Millibusque amplius* D *in longitudinem patet.*] Orosius emendat L; Silva quæ cæditur nihil potest esse certi.

[4] *L. Minutium Basilum.*] L. Minutius Basilus inter conjuratos erat, à quibus sar est interfectus. Extat ad eum Ciceronis epistola lib. VIII. ad Famil.

[5] *Multum quum in omnibus rebus,* Id est quod Cicero or. pro Marcel. *tuna maximam partem belli quasi sibi vindicat.*

ſuſtinuerunt. Iis pugnantibus, illum in equum quidam ex ſuis in-
: fugientem ſilvæ texerunt, ſic ad ſubeundum periculum, & ad
dum, multum fortuna valuit.

XX. Ambiorix copias ſuas judicione non conduxerit, quod prælio
candum non exiſtimaverit, an tempore excluſus, & repentino equi- 5
adventu prohibitus fuerit, quum reliquum exercitum ſubſequi cre-
, dubium eſt: ſed certe clam dimiſſis per agros nuntiis, ſibi quemq;
ulere juſſit: quorum pars in Arduennam ſilvam, pars in continen-
aludes profugit. Qui proximi Oceano fuerunt, [1] ii in inſulis ſeſe
ltaverunt, quas æſtus efficere conſuerunt. Multi ex ſuis finibus e- 10
i, ſe ſuaq; omnia alieniſſimis crediderunt. Cativulcus rex dimi-
partis Eburonum, qui una cum Ambiorige conſilium inierat, ætate
confectus, quum laborem aut belli aut fugæ ferre non poſſet, [2] om-
s precibus deteſtatus Ambiorigem, qui ejus conſilii auctor fuiſſet,
o, cujus magna in Gallia Germaniaque copia eſt, ſe exanimavit. 15

XXI. Segni Condruſique ex gente & numero Germanorum, qui
inter Eburones Treviroſq; legatos ad Cæſarem miſerunt, oratum,
in hoſtium numero duceret, neve omnium Germanorum, qui eſſent
Rhenum, cauſſam eſſe unam judicaret: nihil ſe de bello cogitaſſe,
Ambiorigi auxilia miſiſſe. Cæſar explorata re quæſtione capti- 20
um, ſi qui ad eos Eburones ex fuga conveniſſent, ad ſe ut reduceren-
imperavit. Si ita feciſſent, fines eorum ſe violaturum negavit.
n copiis in tres partes diſtributis, impedimenta omnium legionum
uaticam contulit. Id caſtelli nomen eſt. Hoc fere eſt [3] in mediis

NOTÆ.

li in inſulis ſeſe occultaverunt.] Sunt
ndicæ, tempore Cæſaris, non niſi
re æſtu oceani, mari undique divi-
ntur. Nec Zelandiæ tantum hoc eve-
at, ſed & Vecti, ut teſtatur Diodo-
lib. vi. qui Auguſti ævo ſcripſit:
ὁ δ' π συμβαίνῃ αὐτῇ τὰς πλησίον νήσους
μεταξὺ χειμάρρους τ τε θυρώπης κ τ βρεττα-
νὰς κ μὴ γὰρ τὰς πλημμυρίδας τῆ μεγέθει
πόρῳ πλησμαίνειν ποιοῦσι φαίνονται, κ ὁ δ'
ἀμπώτεις ἀποῤῥήγνυσας τ θαλάσσης, κ
τὴν πίστιν ἀναξηραινούσας διαῤῥᾶσι χερσόνη-
Proprium quid videtur eis inſulis con-
re, quæ Britanniam Europamq; inter-
nt: acceſſu enim maris inſulæ, receſſu
cum interjectus locus plurimus deficitur
is, videntur peninſulæ.

Omnibus precibus deteſtatus Ambiori-
] Id eſt execrationibus, ut Horatius
II. Sat. VI.

——— improbus urget
atis precibus ———

Taxo.] In Gallia nunc rara eſt arbor,
turque *If*, ſed inter Hoium & Na-
cum, quæ regio eſt Eburonum, ma-
gna adhuc copia eſſe dicitur. Inde, ut ait
Plinius lib. xvi. cap. x. *Taxica dicta quæ*
nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tin-
guntur. Virgil.

——— apertos
Bacchus amat colles, aquilonem & frigo-
ra taxi.

De qua arbore habet Dioſcorides cap. lxxv.
libri v. Item lib. v. cap. xii. Plutarchus
cum floreſcit tantum nocere, ſcribit. Pli-
nius vero lib. xvi. cap. x. *Vaſa viatoria ex*
ea (taxo) *vinis in Gallia facta mortifera*
fuiſſe compertum eſt.

4 *Atuaticam.*] Atuatica ignoratur.
Hubertus Thomas Leodienſis ait eſſe le-
gendum Varucam, & ſe id nomen inve-
niſſe in manuſcripto uno & impreſſo
altero, & vix medio milliari Germanico
à Leodico eſſe in ſumma planitie. Fi-
des ſit penes autorem. Certe legitur apud
Ptolem. Ἀτουάκιον Τόγρων, *Atuacutum*
Tungrorum.

5 *In mediis Eburonum finibus.*] Fines non
qui limites dicuntur, ſed regio, *μέσοις*.

Eburonum finibus, ubi Titurius atque Aurunculeius hiemandi c
confederant. Hunc quum reliquis rebus locum probabat Cæsar,
quod superioris anni munitiones integræ manebant, ut militum la
sublevaret. Præsidio impedimentis legionem XIV reliquit, unam e
5 III, quas proxime conscriptas ex Italia transduxerat. Ei legioni ca
Q. Tullium Ciceronem præfecit, ducentosq; equites attribuit.

XXXII. Partito exercitu, T. Labienum cum legionibus III ad
anum versus in eas partes, quæ Menapios attingunt, proficisci jube
Trebonium cum pari legionum numero ad eam regionem, quæ Aru
10 adjacet, depopulandam mittit. Ipse cum reliquis tribus ad flumen [1]Sc
dim, quod influit in Mosam, extremasq; Arduennæ partes ire consti
quo cum paucis equitibus profectum Ambiorigem audiebat. Disc
post diem VII sese reversurum confirmat: quam ad diem ei legioni,
in præsidio relinquebatur, deberi frumentum sciebat. Labienum
15 boniumq; hortatur, si Reip. commodo facere possint, ad eam diem
vertantur, ut rursus communicato consilio, exploratisq; hostium r
nibus, aliud initium belli capere possint.

XXXIII. Erat, ut supra demonstravimus, manus certa nulla,
præsidium, non oppidum, quod se armis defenderet, sed in omnes
20 tes dispersa multitudo, ubi cuiq; aut vallis abdita, aut locus silve
aut palus impedita spem præsidii, aut salutis aliquam offerebat, cons
rat. Hæc loca vicinitatibus erant nota, magnamq; res diligentiam
quirebat, non in summa exercitus tuenda (nullum enim poterat,
versis perterritis ac dispersis, periculum accidere) sed in singulis m
25 tibus conservandis: quæ tamen ex parte res ad salutem exercitus pe
nebat. Nam & prædæ cupiditas multos longius evocabat; ac silv
certis occultisq; itineribus, confertos adire prohibebant. Si negotium c
fici, stirpemq; hominum sceleratorum interfici vellet, dimittendæ p
res manus, diducendiq; erant milites, si continere ad signa manip
30 vellet, ut instituta ratio & consuetudo exercitus R. postulabat, lo
ipse erat præsidio barbaris: neq; ex occulto insidiandi, & dispersos c
cumveniendi singulis deerat audacia. At in ejusmodi difficultat
quantum diligentia provideri poterat, providebatur, ut potius in
cendo aliquid omitteretur, etsi omnium animi ad ulciscendum ardeb
35 quam cum aliquo detrimento militum noceretur. Cæsar ad finiti
civitates nuntios dimittit: omnes evocat spe prædæ ad diripiendos E
rones: ut potius in silvis Gallorum vita, quam [2]legionariorum pe
clitaretur: simul ut, magna multitudine circumfusa, pro tali facin

NOTÆ.

[1] *Scaldim.*] Scaldis, *L'Escaut.* Cum non videatur nunc In Mosam Scaldis influere, sunt qui reponunt Sabim, *la Sambre.* Sed non verisimile sit Ambiorigem præsidia versus Romanorum capturum fugam fuisse, & peccasse Cæsarem in ea re quam viderit. Sed tunc non e
in medio mari Zelandia, ut nunc est,
Diodorum ejus rei testem idoneum m
laudavimus.

[2] *legionariorum.*] Legionarii erant l
mani, nec enim ex aliis legio consta
[illegible]

ps ac nomen civitatis tollatur. Magnus undiq; numerus celeriter enit.

XXIV. Hæc in omnibus Eburonum partibus gerebantur, dieſque ebat VII, quem ad diem Cæſar ad impedimenta legionemque re- conſtituerat. Hic quantum in bella fortuna poſſit, & quantos affe- aſus, cognoſci potuit. Diſſipatis ac perterritis hoſtibus, ut demon- imus, manus erat nulla, quæ parvam modo timoris cauſſam afferr Trans Rhenum ad Germanos pervenit fama, diripi Eburones, atq; omnes ad prædam evocari. Cogunt equitum II millia [2] Sicam- qui ſunt proximi Rheno, à quibus receptos ex fuga Tenchtheros e Uſipetes, ſupra docuimus. Tranſeuntes Rhenum navibus rati- ue, XXX millibus paſſuum infra eum locum, ubi pons erat imper- s, præſidiumque ab Cæſare relictum, primos Eburonum fines ade- multos ex fuga diſperſos excipiunt: magni pecoris numero, cujus cupidiſſimi barbari, potiuntur. Invitati præda longius procedunt. hos palus in bello latrociniiſque natos, non ſilvæ morantur. Qui- n locis ſit Cæſar, ex captivis quærunt: profectum longius reperiunt, emq; exercitum diſceſſiſſe cognoſcunt. Atq; unus ex captivis, Quid inquit, hanc miſeram & tenuem ſectamini prædam, quibus jam eſſe fortunatiſſimis? III horis Atuatucam venire poteſtis: huc es ſuas fortunas exercitus Romanorum contulit: præſidii tantum ut ne murus quidem cingi poſſit, neq; quiſquam egredi extra muni- s audeat. Oblata ſpe, Germani, quam nacti erant prædam, in oc- relinquunt: ipſi Atuatucam contendunt, uſi eodem duce, cujus indicio cognoverant.

XXV. Cicero, qui per omnes ſuperiores dies præceptis Cæſaris na diligentia milites in caſtra continuiſſet, ac ne [3] calonem quidem nquam extra munitionem egredi paſſus eſſet, VII die diffidens Cæ- n de numero dierum fidem ſervaturum, quod longius eum pro- ſum audiebat, neq; ulla de ejus reditu fama afferebatur; ſimul eo- permotus vocibus, qui illius patientiam pæne obſeſſionem appella- ; ſiquidem ex caſtris egredi non liceret: nullum hujuſmodi caſum ctans, quo, IX oppoſitis legionibus, maximoq; equitatu, diſperſis ac deletis hoſtibus, in millibus paſſuum III offendi poſſet: V cohortes ientatum in proximas ſegetes miſit, quas inter & caſtra unus omni- ollis intererat. Complures erant in caſtris ex legionibus ægri re- , ex quibus, qui hoc ſpatio dierum convaluerant, circiter CCC ſub llo una mittuntur: magna præterea multitudo calonum, magna vis ntorum, quæ in caſtris ſubſederat, facta poteſtate, ſequitur.

XXX. Hoc ipſo tempore & caſu Germani equites interveniunt

NOTÆ.

irps ac nomen civitatis tollatur.] Si irps, at ſaltem nomen ſublatum omni- n Turgrorum nomen concedentibus. oſtea florentibus Romanorum rebus, quiſquam auſus ſe Eburonem profiteri.

[2] *Sicambri.*] De Sicambris ſupra dictum.

[3] *Calonem.*] De calonibus item ſupra dictum.

protinuſq;

protinusq; eodem illo, quo venerant, cursu ab [1] Decumana porta ad castra irrumpere conantur: nec prius sunt visi, objectis ab ea parte castris quam castris appropinquarent, usq; eo, [2] ut qui sub vallo tenderent mercatores, recipiendi sui non haberent facultatem. Inopinantes nova perturbantur, ac vix primum impetum cohors in statione sustinet; circumfunduntur hostes ex reliquis partibus, si quem aditum reperire possent: [3] ægre nostri portas tuentur: reliquos aditus locus ipse munitioq; defendit: totis trepidatur castris, atque alius ex alio causam tumultus quærit: neq; quo signa ferantur, neq; quam in partem quemque conveniat, provident. Alius jam capta castra pronuntiat: alius, laeto exercitu atq; Imperatore, victores barbaros venisse contendit: varique novas sibi ex loco religiones fingunt, Cottæque & Tituri calamitatem, qui in eodem occiderent castello, ante oculos ponunt. Tanto timore omnibus perterritis, confirmatur opinio barbaris, ut ex captivis audierant, nullum esse intus præsidium: perrumpere nituntur, seque adhortantur, ne tantam fortunam ex manibus dimittant.

XXXVII. Erat æger in præsidio relictus P. Sextius Baculus, [4] qui primum pilum apud Cæsarem duxerat, cujus mentionem superioribus præliis fecimus: ac diem jam v cibo caruerat. Hic diffisus suæ ac omnium saluti, inermis ex tabernaculo prodit: videt imminere hostes, et in summo esse rem discrimine: capit arma à proximis, atq; in porta consistit. [5] Sequuntur hunc centuriones ejus cohortis, quæ in statione erat. Paullisper prælium una sustinent: relinquit animus Sextium vulnus acceptis vulneribus: ægre per manus tractus, servatur. Hoc spatio interposito, reliqui sese confirmant, tantum ut in munitionibus consistere audeant, speciemque defensorum præbeant.

XXXVIII. Interim confecta frumentatione, milites nostri clamorem exaudiunt, præcurrunt equites, quanto res sit in periculo, cognoscunt. Hic vero nulla munitio est, quæ perterritos recipiat. Manipulo conscripti, atq; usus militaris imperiti, ad tribunum mil. centurionesve ora convertunt: quid ab his præcipiatur, exspectant. Nemo est tam fortis, quin rei novitate perturbetur. Barbari signa procul conspicati,

NOTÆ.

[1] *Decumana.*] Decumana porta, ut refert Vegetius, ab hostibus aversa, portæ Prætoriæ opposita, qua milites, si qui deliquerant, ad pœnam rapiebantur.

[2] *Ut qui sub vallo tenderent mercatores.*] *Hic Dolopum manus, hic sævus tendebat Achilles.*
Virgil. Æneid 1. Hinc porro videtur Romanis non fuisse permissos in castris mercatores cum militibus; sed contra castra, unde receptum in castra habebant, si quid esset novi.

[3] *Ægre nostri portas tuentur.*] Portis enim non erat objecta fossa, ut locis aliis castrorum, sed planus ad illas erat aditus

[4] *Qui primum pilum.*] Qui primus Triariorum Centurio, sive Triariorum Manipulo in prima cohorte præerat, reliqui omnes Centuriones dignitate præcedebat, consiliique particeps fiebat, & Primopilus dicebatur.

[5] *Sequuntur hunc centuriones ejus cohortis quæ in statione erat.*] Non enim, ut nunc, vigili uni, aut alteri extra castra constituto salus universorum credebatur, sed tota cohors ante portas stabat, quæ à statione jamjam pugnaturæ similis, in statione esse dicebatur.

oppug

natione desistunt, redisse primo legiones credunt, quas longius isse ex captivis cognoverant. Postea despecta paucitate, ex omnibus partibus impetum faciunt.

XIX. Calones in proximum tumulum procurrunt: hinc celeriter ti, se in signa [1] manipulosq; conjiciunt: eo magis timidos perterilites. Alii, [2] cuneo facto ut celeriter perrumpant, censent: quotam propinqua sint castra, etsi pars aliqua circumventa ceciderit, iquos servari posse confidunt. Alii, ut in jugo consistant, atq; eunomnes ferant casum. Hoc veteres non probant milites, quos sub o una profectos docuimus. Itaq; inter se cohortati, duce C. Trequite Rom. qui eis erat præpositus, per medios hostes perrumincolumesque ad unum in castra perveniunt omnes. Hos subcalones equitesq; eodem impetu, militum virtute servantur. At i in jugo constiterant, nullo etiam nunc usu rei militaris [percepto] n eo, quod probaverant, consilio permanere, ut se loco superiore derent, neq; eam, quam profuisse aliis vim, celeritatemq; viderant, ri potuerunt: sed se in castra recipere conati, iniquum in locum ferunt. Centuriones, quorum nonnulli [3] ex inferioribus ordinibus arum legionum, caussa virtutis, in superiores erant ordines hujus nis transducti, ne ante partam rei militaris laudem amitterent, fore pugnantes conciderunt: militum pars horum virtute summotis bus, præter spem incolumis in castra pervenit: pars à barbaris circventa periit.

L. Germani desperata expugnatione castrorum, quod nostros jam itisse in munitionibus videbant, cum ea præda, quam in silvis deposuit, trans Rhenum sese receperunt: ac tantus fuit etiam post dishostium terror, ut ea nocte, quum C. Volusenus missus, cum equiad castra venisset, fidem non faceret adesse cum incolumi Cæsarem citu. Sic omnium animos timor præoccupaverat, ut, pæne alienata e, deletis omnibus copiis, equitatum tantum se ex fuga recepisse ent, neq; incolumi exercitu, Germanos castra oppugnaturos fuisse nderent: quem timorem Cæsaris adventus sustulit.

LI. Reversus ille, eventus belli non ignarus, unum, quod cohortes tione & præsidio essent emissæ, questus, [4] ne minimo quidem casu relinqui debuisse, multum fortunam in repentino hostium adventuisse judicavit: multo etiam amplius, quod pæne ab ipso vallo,

NOTÆ.

manipulosque.] Singuli manipuli bibebant Centuriones. Itaque manis major erat centuria, ut constat ex ellio.

Cuneo facto.] Cuneus dicebatur afiguram habens cunei, quam Velib. III. cap. XIX. dicit milites apse caput porcinum. Adversariorum a perrumpebat, nam in unum locum à pluribus tela conjiciebantur.

[3] *Ex inferioribus ordinibus.*] Lente ex inferioribus ordinibus promovebantur ad primos, nisi virtute excellenti, aut forti facto derepente fuissent nobilitati.

[4] *Ne minimo quidem casu*, &c.] Vel hic solus locus probat Cæsarem dandi casu uti in u desinente, quod Gellius lib. IV. cap. XVI. dicit; sed locus non unus est.

portisq;

portiſq; caſtrorum barbaros avertiſſent. Quarum omnium rer
xime admirandum videbatur, quod Germani, qui eo conſilio R
tranſierant, ut Ambiorigis fines depopularentur, ad caſtra Rom
delati, optatiſſimum Ambiorigi beneficium obtulerant.

XLII. Cæſar ad vexandos rurſus hoſtes profectus, magno coac
mero ex finitimis civitatibus, in omnes partes dimittit. Omn
atq; omnia ædificia, quæ quiſq; conſpexerat, incendebantur: pr
omnibus locis agebatur: frumenta non ſolum à tanta multitud
mentorum atq; hominum conſumebantur, ſed etiam anni tempo
imbribus procubuerant: ut, ſi qui etiam in præſentia ſe occu
tamen iis deducto exercitu, rerum omnium inopia pereundum v
tur. Ac ſæpe in eum locum ventum eſt, tanto in omnes partes
equitatu, ut non modo viſum ab ſe Ambiorigem in fuga captivi, ſ
plane etiam abiiſſe ex conſpectu contenderent: ut ſpe conſequendi
atq; infinito labore ſuſcepto, qui ſe ſummam à Cæſare gratiam i
putarent, pæne naturam ſtudio vincerent, ſemperq; paullum ad
mam fælicitatem defuiſſe videretur: atq; ille latebris ac ſilvis aut
bus ſe eriperet, & noctu occultatus, alias regiones parteſq; peteret
majore equitum præſidio, quam IV, quibus ſolis vitam ſuam co
tere audebat.

XLIII. Tali modo vaſtatis regionibus, exercitum Cæſar, [1] du
cohortium damno, [2] Durocortorum Rhemorum reducit: concil
eum locum Galliæ indicto, de conjuratione Senonum & Car
quæſtionem habere inſtituit: & de Accone, qui princeps ejus co
fuerat, graviore ſententia pronuntiata, [3] more majorum ſuppli
ſumpſit. Nonnulli, judicium veriti, profugerunt, [4] quibus quum
atq; igni interdixiſſet, II legiones ad fines Trevirorum, II in Lin
bus, IV reliquas in Senonum finibus [5] Agendici in hibernis colloc
frumentoque exercitui proviſo, ut inſtituerat, in Italiam ad conv
agendos profectus eſt.

NOTÆ.

[1] *Duarum cohortium damno.*] Omiſſis duabus cohortibus à Sicambris interfectis.

[2] *Durocortorum.*] Rhemorum eſt metropolis, *Rheims.*

[3] *More majorum ſupplicium ſumpſit.*] Dubium an more Gallorum, an Romanorum ſupplicio affecerit. Si Romanorum more; ut Gutur-arum puniendum curavit, qui virgis cæſus, deinde ſecuri percuſſus fuit.

[4] *Quibus quum aqua atque igni interdixiſſet.*] Sine aqua & igni vita co poteſt, quia hæ duæ res vitam m continent. Aqua igitur & igne inte re, idem eſt ac ne quis alicubi vivat bere; itaque ipſi alio migrandum fu Ovidius libro IV Faſtorum.

An quod in his vitæ cauſa eſt, ha didit exul?

[5] *Agendici.*] Agedincum repon eſt. Metropolis Senonum ad Icaun vium, *Ione.*

LIBER VII.

ARGUMENTUM.

e libro totius fere Galliæ defectio describitur: atq; inde bellum contra Vercingetorigem Gallorum regem: quo Vellaunodunum, Noviodunum r: Genabum & Avaricum vi expugnatur à Cæsare: frustra magnoq; orum periculo Gergovia obsidetur: tandem apud Alexiam summis pugnatur: qua pugna & oppidum & Vercingetorix capitur.

VIcta Gallia, Cæsar, ut constituerat, in Italiam ad [1] conventus agendos proficiscitur: ubi agnoscit de [2] P. Clodii cæde: de cuius; consulto certior factus, ut omnes Italiæ juniores [4] conjura- delectum tota [5] provincia habere instituit. Eæ res in Galliam lpinam celeriter perferuntur. Addunt ipsi & affingunt rumoribus , quod res poscere videbatur: [6] retineri urbano motu Cæsarem, in tantis dissentionibus ad exercitum venire posse. Hac impulsi ione, qui jam ante se populi R. imperio subjectos dolerent, libe- tq; audacius de bello consilia inire incipiunt. Indictis inter se prin-

NOTÆ.

nventus agendos.] Conventus a- tur, ut jurisdictioni daretur opera; hieme fiebat, cum militia fuerat transacta. Sed non eo animo Cæ- erat in Italiam profectus, verum ut ne urbem suas res facilius curare

Clodii.] Clodius nobilissimus idem daciſſimus post multa in Rep. male tandem a T. Annio Milone, cum ongas simultates exercuerat, in via interfectus est. Inde ingentes in turbæ, orationemque pro Milone di sui interfectore Cicero habuit, nec ob id factum in exilium pulsus est

enatusque consulto.] Asconius Pe- s in argumento in orationem Ci- is pro Milone, historiam hanc ex- , ubi scribit tantum fuisse in ur- multum propter Clodii cædem & is factionem, ut Senatusconsul- factum sit, ut Interrex & tribuni & Cn. Pompeius, qui pro consule ad erat, viderent, ne quid Resp. detri- menti caperet, delectusque tota Italia haberentur.

[4] *Conjurarent.*] Conjuratio dicebatur, cum quia singulos interrogare non vacabat, duobus prolatis vexillis, altero roseo, quo pedites, altero cæruleo, quo equites, dicebatur: Qui vult Remp. salvam, me sequatur. Tum qui convenerant, conjurabant, id est, simul jurabant. Quare dicebatur ista militia, conjuratio. Nec fieri licebat, nisi in bello Italico, vel Gallico. De sacramento porro militari est supra dictum.

[5] *Delectum tota provincia habere instituit.*] Nempe Gallia cisalpina, quæ cum Illyrico adjuncto, per legem Vatiniam fuit ab initio Cæsaris provincia, postea enim per Senatum Galliam comatam obtinuerat.

[6] *Retineri urbano motu Cæsarem.*] Plutarchus in Cæsare testatur, si paulo post, implicito jam civili bello Cæsare, rem aggressus esset Vercingetorix, non minorem fuisse futurum in Italia metum, quam in Cimbrorum fuisset adventu.

cipes

cipes Galliæ conciliis, ſilveſtribus ac remotis locis, queruntur de
nis morte: hunc caſum ad ipſos recidere poſſe demonſtrant: mi
tur communem Galliæ fortunam: omnibus pollicitationibus ac
miis depoſcunt, qui belli initium faciant, & ſui capitis periculo
liam in libertatem vindicent. Ejus in primis rationem habendam
dicunt, prius quam eorum clandeſtina conſilia efferantur, ut Cæ
exercitu intercludatur. Id eſſe facile, quod neq; legiones, abſente
peratore, audeant ex hibernis egredi, neq; Imperator ſine præſidi
legiones pervenire poſſit. Poſtremo in acie præſtare interfici, q
non veterem belli gloriam, libertatemq; quam à majoribus accep
recuperare.

II. His rebus agitatis, profitentur Carnutes, ſe nullum peric
communis ſalutis cauſſa recuſare: principeſq; ſe ex omnibus bellu
cturos pollicentur: & quoniam in præſentia [1] obſidibus cavere in
non poſſent, ne res efferatur, ut jurejurando ac fide ſanciatur, pe
collatis militaribus ſignis, quo more eorum graviſſimæ cerimoniæ
tinentur, ne facto initio belli, à reliquis deſerantur. Tunc collau
Carnutibus, dato jurejurando ab omnibus qui aderant, tempore
rei conſtituto, ab concilio diſceditur.

III. Ubi ea dies venit, Carnutes, Cotuato & Conetoduno duc
deſperatis hominibus, [2] Genabum dato ſigno concurrunt: civeſq;
manos, qui negotiandi cauſſa ibi conſtiterant, in iis C. Fuſium Co
honeſtum equitem Romanum, qui rei frumentariæ juſſu Cæſaris
erat, interficiunt, bonaq; eorum diripiunt. Celeriter ad omnes G
liæ civitates fama perfertur. Nam ubi major atq; illuſtrior incidit
[3] clamore per agros regioneſq; ſignificant: hunc alii deinceps excipi
& proximis tradunt, ut tunc accidit. Nam quæ Genabi oriente S

NOTÆ.

[1] *Obſidibus cavere*, &c.] Utrique enim parti, ab altera ne deſereretur, cavendum erat, atque ita ſatisfaciendum ſimul & ſatis accipiendum. Quod obſidibus fuiſſet effectum, niſi metus Romanorum imminentium cervicibus obſtitiſſet.

[2] *Genabum.*] Genabum, *Orleans*, teſte Aimoino, qui Roberti regis Francorum tempore floruit. Æthicus in Itinerario ponit Genabum inter Lutetiam & Bribodorum, *Briare*, à Bribodoro diſtans xxxvii milibus paſſuum, a Lutetia xlviii. Tabula Pentingeriana Genabum inter Cæſarodunum & Brivodurum ſeu Bribodorum ponit, qui ſitus cum menſuris itinerum conjunctus, docet eſſe, *Orleans*. Giemacum, *Gien*, non poteſt eſſe; nam ad Senones pertinet, cum ſit Antiſſiodorenſis Diœceſis; Aureliani vero, ut videtur, erant Carnutes. A quo nomen, quod habet, invenerit, non ſatis conſtat. F
te ab Aureliano Imperatore reſtitutore.
notitiis veteribus, quarum vetuſtiſſ
Honorio imperante deſcriptæ, civitas
relianorum appellatur.

[3] *Clamore per agros.*] Ejuſmodi
fuerunt apud Perſas, ut ſcripſit Cle
des, cujus habetur liber Græce Latine
Burdegalæ impreſſus, de circulis cæl
bus. Ait enim diſpoſitis per ſtationes
Suſis Athenas uſque, cum Perſarum
bellum inferret Græciæ, & voce per
modi homines ſuſcepta, tanta celeri
iſtam vocem fuiſſe perlatam, ut
xlviii è Græcia in Perſas perven
Idem fere habet Diodorus in rebus
Eumenis, eodem invento quoſdam
ſarum, qui xxx dierum ſpatio
ſent, eodem die quo res geſta erat, co
viſſe.

essent, ante primam confectam vigiliam in finibus Arvernorum
a sunt: [1] quod spatium est millium passuum circiter clx.
. Simili ratione ibi Vercingetorix Celtilli filius Arvernus, summæ
tiæ adolescens, cujus pater principatum Galliæ totius obtinuerat,
eam caussam quod regnum appetebat, ab civitate erat interfectus,
catis suis clientibus, facile eos incendit. Cognito ejus consilio, ad
concurritur. Ab Gobanitione patruo suo, reliquisq; principibus,
anc tentandam fortunam non existimabant, expellitur ex oppido
govia. Non tamen desistit, atq; in agris habet delectum egen-
ac perditorum. Hac coacta manu, quoscunque adit ex civitate,
im sententiam perducit. Hortatur, ut communis libertatis caussa
capiant: magnisq; coactis copiis, adversarios suos, à quibus paullo
erat ejectus, expellit ex civitate. Rex ab suis appellatur: dimittit
oversus legationes: obtestatur, ut in fide maneant. Celeriter sibi
es, Parisios, Pictones, [3] Cadurcos, Turones, [4] Aulercos, [5] Lemo-
, Andes, reliquosq; omnes, qui Oceanum attingunt, adjungit. Om-
consensu ad eum defertur imperium. Qua oblata potestate, om-
iis civitatibus obsides imperat. Certum numerum militum cele-
ad se adduci jubet. Armorum quantum quæq; civitas domi, quodq;
tempus efficiat, constituit. In primis equitatui studet. Summæ
entiæ summam imperii severitatem addit: magnitudine supplicii
antes cogit. Nam majore commisso delicto, igni atq; omnibus
entis necat: leviore de caussa, auribus desectis, aut a singulis effos-
ulis, domum remittit, ut sint reliquis documento, & magnitudine
e perterreant alios.

. His suppliciis celeriter coacto exercitu, Lucterium Cadurcum
næ hominem audaciæ cum parte copiarum in [6] Ruthenos mittit:

INTERPRETATIO.

Uno oculo effosso,

NOTÆ.

ud spatium est millium passuum cir-
lx.] Nos spatia locorum leucis fere
mur, quæ singulæ horæ astrono-
spatio circiter confici solent. Quæri-
quot milliaria antiqua sive Romana
n nostram impleant: & vulgo tria
stram leucam requiruntur. Arbitror
, quod Italica hujus temporis mil-
eadem esse atque antiqua putant.
ini habemus Itinerarium, unde fa-
elligitur illa milliaria his fuisse mi
Accedunt & lapides multis in locis
, ubi singula milliaria inscriptæ co-
e distinguunt, quæ qui emensi sunt,
ubitant quatuor ejusmodi milliaribus
n nostram constare.

rgovia.] Urbs, quæ prope Cla-
ontem, cujus etiam ruinæ visuntur. Olim erat Arvernorum primaria, nunc nomen retinet *Gergoie*. Sidonius Arvernus Clarummontem vocat: *Oppidum & municipium Arvernum non procul a veteri Gergovia.*

3 *Cadurcos.*] Cadurci, *Ceux de Quercy.*

4 *Aulercos.*] Aulercorum triplex est genus, Cenomani, *ceux du Mans*, Alii Eburovices, *ceux d' Eureux*, Alii Diablintes, supra vel infra Veneros.

5 *Lemovices.*] Non sunt ii qui Cadurcis sunt finitimi, sed in Armorica. Lemovices enim sunt duplices, Armorici & Aquitani. Priores conjectura est non levis esse, *Leon*, posteriores, *Limosins.*

6 *Ruthenos.*] Rutheni, *Roüerge.* De cæteris populis supra dictum.

ipse

ipſe in Bituriges proficiſcitur. Ejus adventu Bituriges ad Æduo-
rum erant in fide, legatos mittunt ſubſidium rogatum, quo
hoſtium copias ſuſtinere poſſint. Ædui de conſilio legatorum, qu
ſar ad exercitum reliquerat, copias equitatus peditatuſq; ſubſidio
rigibus mittunt: qui quum ad flumen Ligerim veniſſent, quod
ges ab Æduis dividit, paucos dies ibi morati, neque flumen tranſi
domum revertunt: legatiſq; noſtris renuntiant, ſe Biturigum per
veritos revertiſſe: quibus id conſilii fuiſſe cognoverint, ut ſi
tranſiſſent, una ex parte [a] ipſi, altera Arverni ſe circumſiſterent
eane de cauſſa, quam legatis pronuntiarunt, an perfidia adducti fe
quod nihil nobis conſtat, non videtur pro certo eſſe ponendum.
riges eorum diſceſſu ſtatim ſe cum Arvernis conjungunt.

VI. His rebus in Italiam Cæſari nuntiatis, quum jam ille virtu
Pompeii urbanas res commodiorem in ſtatum perveniſſe intelliger
tranſalpinam Galliam profectus eſt. Eo quum veniſſet, magna di
tate afficiebatur, qua ratione ad exercitum pervenire poſſet. N
legiones in provinciam accerſeret, ſe abſente, in itinere prælio di
turas intelligebat: ſi ipſe ad exercitum contenderet, ne iis quidem
eo tempore pacati viderentur, ſuam ſalutem recte committi videb

VII. Interim Lucterius Cadurcus in Ruthenos miſſus, eam civi
Arvernis conciliat. Progreſſus in [1] Nitiobriges & [2] Gabalos, ab
obſides accipit: & magna coacta manu, in provinciam [3] Narbonem
ſus, eruptionem facere contendit. Qua re nuntiata, Cæſar om
conſiliis antevertendum exiſtimavit, ut Narbonem proficiſceretur.
quum veniſſet, timentes confirmat, præſidia in [4] Ruthenis Provin
bus, [5] Volcis Arecomicis, Toloſatibus, circumq; Narbonem, qu
erant hoſtibus finitima, conſtituit: partem copiarum ex provincia,
plementumq; quod ex Italia adduxerat, in [7] Helvios, qui fines A

INTERPRETATIO.

a *Bituriges.*

NOTÆ.

[1] *Nitiobriges.*] Quorum caput Ptolemæo Agi num, *Agen.*

[2] *Gabalos.*] Gabali, *ceux de Givaudan,* quorum caput Anderitum eſt Ptolemæo.

[3] *Narbonem verſus.*] De Narbone ſupra. Hic vero notandum, in aureo illo latinitatis puræ ſæculo, numquam aliter dici licuiſſe quam poſtpoſito *verſus.* Narbonem verſus, non verſus Narbonem. Seneca ætate aliter viſum.

[4] *Ruthenis Provincialibus.*] Deleo virgulam, ut iidem ſint Rutheni qui Provinciales. Erat enim quædam pars Ruthenorum ſub imperio pop. Rom. atque adeo Provinciales, quos Plinius in Gallia Narbonenſi collocat.

[5] *Volcis Arecomicis.*] Volcæ Arecomici, *ceux d' Uſez & de Niſmes.* ex qui Nemauſum vocat Arecomicorum.

[6] *Supplementumque quod ex Italia duxerat.*] Supra enim dixerat: Dele tota Italia habere inſtituit.

[7] *Helvios.*] Helvii, qui ad Se rum uſque pro Albigenſibus habiti jam agnoſcuntur eſſe *Vivarais.* Albi enim ad Tarnem fluvium ſunt in A nia: Helvii autem ad Rhodanum. Helviorum Plinio dicitur. In notitiis ribus provinciæ Viennenſis civit civitas Albenſium Vivaris, Concil paonenſi adfuit Epiſcopus civitat benſium Venantius. In codice Pict eſt, *ſive Vivarienſis,* Ille ipſe Ven eſt in Synodo conſenſu Theodeberti

contingunt, convenire jubet. VIII. His rebus comparatis, jam Lucterio, & remoto, quod [1] intrare intra præsidia periculosum putabat, in Helvios proficiscitur. Etsi mons [2] Cebenna, qui Helvios ab Helviis discludit, durissimo tempore anni, altissima nive impediebat: tamen discussa nive vi in altitudinem pedum, atque patefactis, summo militum labore ad fines Arvernorum pervenit. Quibus oppressis inopinantibus, quod se Cebenna, ut muro, munitos habebant, ac ne singulari quidem homini unquam eo tempore anni patuerant, equitibus imperat, ut, quam latissime possent, vagentur, & quam maximum hostibus terrorem inferant. Celeriter hæc ad Vercingetorigem perferuntur: quem perterriti omnes Arverni circumsistunt, atque obsecrant, ut suis fortunis consulat, ne ab hostibus diripi patiatur, præsertim quum videat omne ad se bellum translatum. Quorum ille precibus permotus, castra ex Biturigibus movet, in Arvernos versus.

At Cæsar biduum in iis locis moratus, quod hæc de Vercingetorigis ventura, opinione præceperat, per caussam supplementi equitatusque cogendi, ab exercitu discedit: Brutum adolescentem iis copiis præficit: hunc monet, ut in omnes partes equites quam latissime pervagentur, daturum se operam, ne longius triduo ab castris absit. His rebus, suis inopinantibus, qua maximis potest, itineribus [3] Vienna pervenit. Ibi nactus recentem equitatum, quem multis ante diebus præmiserat, neq; diurno neq; nocturno itinere intermisso, per fines Æduorum in Lingones contendit, ubi II legiones hiemabant, ut si quid etiam de sua salute ab Æduis iniretur consilii, celeritate præcurreret. Quo cum perveniisset, ad reliquas legiones mittit, priusq; in unum locum omnes cogit, quam de ejus adventu Arvernis nuntiari posset. Hac re audita, Vercingetorix rursus in Biturigas exercitum reducit, atq; inde profectus [Gergoviam] [4] Boiorum oppidum, quos ibi Helvetico prælio vicos Cæsar collocaverat, Æduisq; attribuerat, oppugnare instituit.

Magnam hæc res Cæsari difficultatem ad consilium capiendum dabat, si reliquam partem hiemis uno in loco legiones contineret,

NOTÆ.

[1] Arverna habita, post consulatum Junioris, ubi dicitur Episcopus ecclesiæ Vivariensis. Sed Cæsar non scribit Helvios extra provinciam esse. Nec revera, ut visum est Scaligero, qui hic valde erravit deceptus a Strabone, qui Helvios inter Garumnam Ligerimque positis, Helvios quoque annumerat Geograph.

Intrare intra præsidia periculosum putabat, id est, in loca irrumpere, quæ præsidio Romanorum tenebantur, id est in fines Arecomicos, & Tectosages, Narbonenses, &c.

[2] *Cebenna.*] *Les Cevennes.* Dicendum sic, non Gebenna, à Rhodano per Vellavos Gabalosque & Arvernos ad Garumnam usque promittitur, quos, ut Cadurcos Ruthenosque dividit in superiores & inferiores, quæ per Arvernos dicitur, *Montagnes d'Auvergne.*

[3] *Viennam.*] Vienna Metropolis Allobrogum, *Vienne en Dauphiné.*

[4] *Boiorum.*] Boii qui fuerint haud facile dictu est. Putarim illos esse, qui Ligerim & Elaver inter sunt positi, ubi est urbs Molinensis, quæ Æduensis diœceseos hodieque est.

ne ſtipendariis Æduorum expugnatis, cuncta Gallia deficeret, nullum in eo amicis præſidium videretur poſitum eſſe: ſin matur hibernis educeret, ne ab re frumentaria duris ſubvectionibus labo Præſtare viſum eſt tamen omnes difficultates perpeti, quam tanta tumelia accepta, omnium ſuorum voluntates alienare. Itaque co tus Æduos de ſupportando commeatu, præmittit ad Boios, qui adventu doceant, hortenturq; ut in fide maneant, atq; hoſtium tum magno animo ſuſtineant. Duabus Agendici legionibus, atq; pedimentis totius exercitus relictis, ad Boios proficiſcitur.

XI. Altero die quum ad oppidum Senonum [1] Vellaunodunum ve ne quem poſt ſe hoſtem relinqueret, quo expeditiore re frume uteretur, oppugnare inſtituit. Idque biduo circumvallavit: teri miſſis ex oppido legatis de deditione, arma proferri, jumenta pr DC obſides dari jubet. Ea qui conficeret, C. Trebonium legatu linquit. Ipſe, ut quam primum iter faceret, Genabum Carnutum ficiſcitur: qui tunc primum, allato nuntio de oppugnatione Vell duni, quum longius eam rem ductum iri exiſtimarent, præſidium bi tuendi cauſſa, quod eo mitterent, comparabant. Huc biduo pervenit: & caſtris ante oppidum poſitis, diei tempore excluſus, ſterum oppugnationem differt: quæque ad eam rem uſui ſint, mil imperat: & quod oppidum Genabum pons fluminis Ligeris contin veritus ne noctu ex oppido profugerent, II legiones in armis exc jubet. Genabenſes paullo ante mediam noctem ſilentio ex oppido e flumen tranſire cœperunt. Qua re per exploratores nuntiata, legiones, quas expeditas eſſe jufſerat, [2] portis incenſis, intromittit, oppido potitur, [3] perpaucis ex hoſtium numero deſideratis, quin c caperentur, quod pontis atq; itinerum anguſtiæ multitudinis fu intercluſerant. Oppidum diripit, atq; incendit: prædam mili donat: exercitum Ligerim tranſducit, atq; in Biturigum fines per

XXII. Vercingetorix ubi de Cæſaris adventu cognovit, oppugna

NOTÆ.

[1] *Vellaunodunum.*] Alii Caſtrum Nantonis, alii Montargiſium ſuſpicantur. Sed Caſtrum Nantonis, *Chaſteau Landon*, multo propius eſt Agendico quam Aurelianis. Montargiſium vero eſt novum oppidum, in quo diu verſatus nullum reperi antiquitatis veſtigium quod cccc annos ſuperet. Eſt in molli clivo Amphitheatrum quod Montargiſio leucis abeſt quatuor, Scenam Veri appellant, *Scenevière*, juxtaque, imo paulo infra, urbis cujuſdam inventæ reliquiæ, cum nobilis illa foſſa facta eſt, quæ Ligeris fluminis aquam cum Lupia fluvio committit, nempe mœnia inſolitæ latitudinis, non in uno quidem loco, ſed in diverſis poſita, ut ex interpoſito inter illas reliquias ſpatio urbis magnitudo poſſit conjici. Nec cul inde parietinæ, ſub quibus per hypogæum, unde eruuntur numiſma tera M. Aurelii Veri, & ejus uxoris ſtinæ, itemque Gordiani, Conſtan Conſtantini Imperatorum effigiem ſ tia. Facile ex ſitu adducor ut cred fuiſſe Vellaunodunum, eſt enim loc ter Agendicum Senonum & Ge Carnutum, ſive Aurelianos.

[2] *Portis incenſis.*] Portæ enim illa pore non habebant objectam foſſam nunc habet, & ad eas erat facilis ex ſecus aditus.

[3] *Perpaucis ex hoſtium numero,* Eutropius elapſos tantum eſſe lxx rat.

r, atq; obviam Cæsari proficiscitur. Ille oppidum Biturigum po-
in via [1] Noviodunum oppugnare instituerat. Quo ex oppido
legati ad eum venissent oratum, ut sibi ignosceret, suæque vitæ
leret; ut celeritate reliquas res conficeret, qua pleraque erat con-
s, arma proferri, equos produci, obsides dari jubet. Parte jam
m transdita, quum reliqua administrarentur, centurionibus &
militibus intromissis, qui arma jumentaque conquirerent, equi-
hostium procul visus est, qui agmen Vercingetorigis antecesserat:
simul atque oppidani conspexerunt, atque in spem auxilii vene-
clamore sublato, arma capere, portas claudere, murum com-
cœperunt. Centuriones in oppido, quum ex significatione Gal-
novi aliquid ab iis iniri consilii intellexissent, gladiis districtis
occupaverunt, suosque omnes incolumes receperunt.

II. Cæsar ex castris equitatum educi jubet, præliumque equestre
mittit. Laborantibus jam suis Germanos equites circiter CD sub-
, quos ab initio secum habere instituerat. Eorum impetum Galli
ere non potuerunt: atque in fugam conjecti, multis amissis, sese
gmen receperunt. Quibus profligatis, rursus oppidani pertetriti,
rehensos eos, quorum opera plebem concitatam existimabant,
sarem perduxerunt, seque ei dediderunt. Quibus rebus confectis,
r ad oppidum [2] Avaricum, quod erat maximum munitissimumq; in
s Biturigum, atq; agri fertilissima regione, profectus est, quod eo
o recepto, civitatem Biturigum se in potestatem redacturum con-
at.

V. Vercingetorix tot continuis incommodis Vellaunoduni, Ge-
Noviodoni acceptis, suos ad concilium convocat: docet longe
atione esse bellum gerendum, atque antea sit gestum: [3] omnibus
s huic rei studendum, ut pabulatione & commeatu Romani prohi-
ur. Id esse facile, quod equitatu ipsi abundent, & [4] quod anni
ore subleventur: pabulum secari non posse: necessario dispersos
s ex ædificiis petere: hos omnes quotidie ab equitibus deleri
. Præterea, salutis caussa, rei familiaris commoda negligenda:

NOTÆ.

viodunum.] *Neuvy sur Baranjon*, Albiniacum & Virzionem.

varicum.] *Bourges en Berry*, quod r Itinerarium Antonini, qui inter tomagum, *Argenton*, & Tincon- *Xanceins*, collocat Avaricum; quod Avaro nomen est fluminis, dictum Avaricum, quod Orosius, iam hanc ubi narrat, Biturigam ap- Omnes autem propemodum me- s sui nomina populi acceperunt. gam item appellant Gregorius Tu- s & Aimoinus. Denique quod ta- ne situs agnoscitur, qualis hic à Cæ- scribitur.

3 *Omnibus modis huic rei studendum.*] Ut enim monet Veget. lib. III. cap. III. *In omni expeditione unum & maximum telum, ut tibi sufficiat victus, hostes frangat inopia. Item quicquid in pecore, vel quacumque fruge vinoq; hostis inferens bellum ad victum suum poterit occupare, non solum admonitis per edicta possessoribus, sed etiam coactis per electos perscrutatores ad castella idonea & armatorum firmata præsidiis, vel ad tutissimas conferendum est civitates.*

4 *Quod anni tempore subleventur.*] Hiberno scilicet, cum Galli pabulum conditum in ædificiis habeant, Romani non habeant.

vicos atq; ædificia incendi oportere, hoc ſpatio [à Boia] quoq
quo pabulandi cauſſa adire poſſe videantur. Harum ipſis rerum
ſuppetere, quod, quorum in finibus bellum geratur, eorum opi
leventur. Romanos aut inopiam non laturos, aut magno cum
longius à caſtris progreſſuros: neque intereſſe, ipſoſne interfici
pedimentiſve exuant, quibus amiſſis bellum geri non poſſit.
oppida incendi oportere, quæ non munitione & loci natura ab o
periculo tuta, neu ſuis ſint ad extrectandam militiam receptac
Romanis propoſita ad copiam commeatus, prædamque toll
Hæc ſi gravia aut acerba videantur, multo illa gravius æſtimari
liberos, conjuges in ſervitutem abſtrahi, ipſos interfici, quæ ſit
accidere victis.

XV. Omnium conſenſu hæc ſententia probata, uno die amp
urbes Biturigum incenduntur. Hoc idem fit in reliquis civitat
omnibus partibus incendia conſpiciuntur: quæ etſi magno cum
omnes ferebant, tamen hoc ſibi ſolatii proponebant, quod ſe, pr
plorata victoria, celeriter amiſſa recuperaturos confidebant.
ratur de Avarico in communi concilio, incendi placeret, an d
Procumbunt Gallis omnibus ad pedes Bituriges, ne pulcherrima
totius Galliæ urbem, quæ & præſidio & ornamento ſit civitat
manibus ſuccendere cogerentur: facile ſe loci natura defenſuros
quod prope ex omnibus partibus [1] flumine & palude circumdata
habeat & peranguſtum aditum. Datur petentibus venia, diſſ
primo Vercingetorige, poſt concedente, & precibus ipſorum, &
cordia vulgi. Defenſores idonei oppido deliguntur.

XVI. Vercingetorix minoribus Cæſarem itineribus ſubſequi
locum caſtris deligit, paludibus ſilviſq; munitum, ab Avarico
millia paſſuum xv. Ibi per certos exploratores in ſingula diei t
quæ ad Avaricum agerentur, cognoſcebat; & quid fieri vellet, i
bat: omnes noſtras pabulationes frumentationeſq; obſervabat,
ſoſq; quum longius neceſſario procederent, adoriebatur, magn
commodo afficiebat: etſi quantum ratione provideri poterat, ab
occurrebatur, ut incertis temporibus diverſiſq; itineribus iretur.

XVII. Caſtris ad eam partem oppidi poſitis, Cæſar, quæ int
à flumine & palude aditum, ut ſupra diximus, anguſtum habebat,
rem apparare, vineas agere, duas turres conſtituere cœpit: nam
vallare loci natura prohibebat. De re frumentaria Boios atq;
adhortari non deſtitit: quorum alteri, quod nullo ſtudio a
non multum adjuvabant: alteri non magnis facultatibus, qu
vitas erat exigua & infirma, celeriter quod habuerunt, conſu
runt. Summa difficultate rei frumentariæ affecto exercitu,
tate Boiorum, indiligentia Æduorum, incendiis ædificiorum,

NOTÆ.

[1] *Flumine & palude circumdata.*] Flumen Avaro eſt, unde urbi nomen. Ed
lus, qua parte vetus oppidum eſt.

complures dies milites frumento caruerint, & pecore è longinbus vicis adacto, extremam famem ſuſtentarent: nulla tamen ab iis audita populi Rom. majeſtate & ſuperioribus victoriis in-

Quin etiam Cæſar, quum in opere ſingulas legiones appellaret, acerbius inopiam ferrent, ſe dimiſſurum oppugnationem diceret: rſi ab eo, ne id faceret, petebant: ſic ſe complures annos illo im- te meruiſſe, ut nullam ignominiam acciperent, nunquam infecta cederent: hoc ſe ignominiæ laturos loco, ſi inceptam oppugna- m reliquiſſent: præſtare omnes perferre acerbitates, quam non s R. qui Genabi perfidia Gallorum interiiſſent, [1] parentarent. eadem centurionibus tribuniſq; milit. mandabant, ut per eos ad rem deferrentur,

VIII. Quum jam muro appropinquaſſent turres, ex captivis cogno- Vercingetorigem conſumpto pabulo caſtra moviſſe propius Avari- atq; ipſum cum equitatu, expeditiſq; qui inter equites præliari eſſent, inſidiarum cauſſa eo profectum, quo noſtros poſtero die pa- um venturos arbitrabatur. Quibus rebus cognitis, media nocte io profectus, ad hoſtium caſtra pervenit. Illi, celeriter per explo- s adventu Cæſaris cognito, carros impedimentaq; ſua [a] in arcti- ſilvas abdiderunt, copias omnes in loco edito atq; aperto inſtruxe- Qua re nuntiata, Cæſar celeriter ſarcinas conferri, arma expe- juſſit.

IX. Collis erat leniter ab infimo acclivis. Hunc ex omnibus fere bus palus difficilis atq; impedita cingebat, non latior pedibus L. ſe colle, interruptis pontibus, Galli fiducia loci continebant; gene- que diſtributi in civitates, omnia vada ac ſaltus ejus paludis certis diis obtinebant, ſic animo parati, ut, ſi eam paludem Romani mpere conarentur, [b] hæſitantes premerent ex loco ſuperiore: ut, propinquitatem loci viderent, paratos prope æquo Marte ad dimi- um exiſtimarent: qui iniquitatem conditionis perſpicerent, inani- latione ſeſe oſtentare cognoſcerent. Indignantes milites Cæſar, l conſpectum ſuum hoſtes ferre poſſent, tantulo ſpatio interjecto, gnum prælii expoſcentes edocet, quanto detrimento, & quot viro- fortium morte neceſſe eſſet conſtare victoriam: quos quum ſic ani- paratos videret, ut nullum pro ſua laude periculum recuſarent, mæ ſe iniquitatis condemnari debere, niſi eorum vitam ſua ſalute eat cariorem. Sic milites conſolatus eodem die reducit in caſtra; quaque quæ ad oppugnationem oppidi pertinebant, adminiſtrare tuit.

XX. Vercingetorix quum ad ſuos rediſſet proditionis inſimulatus, d caſtra propius Romanos moviſſet, quod cum omni equitatu

INTERPRETATIO

a *In denſiores ſilvas abſcondiderunt.* b *Hærentes* in luto.

NOTÆ.

[1] *Parentarent.*] Et defunctis parentibus ſolvere. Et metaphorice, occiſi parentis vel propinqui hominis ultionem perſequi & pœnam repoſcere.

discessissent, quod sine imperio tantas copias reliquisset, quod ejus discessu Romani tanta opportunitate & celeritate venissent: non hæc omnia fortuito aut sine consilio accidere potuisse: regnum illum sibi malle Cæsaris concessu, quam ipsorum habere beneficio. Tali accusatus ad hæc respondit: Quod castra movisset, factum inopia pabuli, etiam ipsis hortantibus: quod propius Romanos accessisset, persuasum loci opportunitate qui se ipsum munitione defenderet: equitatu vero operam neq; in loco palustri desiderari debuisse, & illic fuisse hostem, quo sint profecti: summam imperii se consulto nulli discedentem tradidisse, ne is multitudinis studio ad dimicandum impelleretur, cujus rei propter animi mollitiem studere omnes viderent, quod diutius laborem ferre non possent: Romani si casu intervenerint, fortunæ: si suo, cujus indicio vocati, huic habendam gratiam, quod & paucitatem eorum ex loco superiore cognoscere, & [1] virtutem despicere potuerint, qui dimicare non ausi, turpiter se in castra receperint. Imperium sibi Cæsare per proditionem nullum desiderare, quod habere victoria potuisset, quæ jam esset ac omnibus Gallis explorata: quin etiam ipsis remittere, si sibi magis honorem tribuere, quam ab se salutem accipere videantur. Quod ut intelligatis, inquit, sincere à me pronuntiari, audite Romani milites: producit servos, quos in pabulatione paucis ante diebus exceperat, & fame vinculisq; excruciaverat. Ii jam ante edocti, quæ interrogati pronuntiarent, milites se esse legionarios dicunt, fame & inedia adductos, clam ex castris exisse, si quid frumenti aut pecoris in agris reperire possent: simili omnem exercitum inopia premi, nec jam vires sufficere cujusquam, nec ferre operis laborem posse. Itaq; statuisse imperatorem, si nihil in oppugnatione oppidi profeciſſet, triduo exercitum deducere. Hæc à me, inquit Vercingetorix, beneficia habetis, qui proditionis insimulatis, cujus opera, sine vestro sanguine, tantum exercitum victorem fame pæne consumptum videtis: quem turpiter se ex fuga recipientem, ne qua civitas suis finibus recipiat, à me provisum.

XXI. Conclamat omnis multitudo, & [2] suo more armis concrepat, quod facere in eo consueverunt, cujus orationem approbant: summum esse Vercingetorigem ducem, nec de ejus fide dubitandum, nec majore ratione bellum administrari posse. Statuunt ut decem millia hominum delecta ex omnibus copiis in oppidum submittantur: nec solis Biturigibus communem salutem committendam censent, quod penes eos, si oppidum retinuissent, summam victoriæ constare intelligebant.

Desunt.

NOTÆ.

[1] *Virtutem despicere.*] Videtur hic ironice accipi pro timiditate.

[2] *Suo more armis concrepat.*] Tacitus idem fere habet de Germanis: *Si displicuit sententia, fremitu aspernantur; sin placuit, frameas concutiunt.* A Gallis autem hæc consuetudo ad Romanos posterioribus temporibus pervenit, ut videtur apud Ammianum.

XXII. S

XII. Singulari militum noſtrorum virtuti [2] conſilia cujuſque modi
orum occurrebant, ut eſt ſummæ genus ſolertiæ, atque ad omnia
nda atque efficienda, quæ ab quoque traduntur, aptiſſimum.
mi & laqueis falces avertebant, quas quum deſtinaverant, tormen-
trorſus reducebant, & [2] aggerem cuniculis ſubtrahebant, eo ſcien- 5
quod [3] apud eos magnæ ſunt ferrariæ, atque omne genus cunicu-
notum atque uſitatum eſt. [4] Totum autem murum ex omni par-
ribus contabulaverant, atque has coriis intexerant: tum crebris
is nocturniſque eruptionibus, aut aggeri ignem inferebant, aut
es occupatos in opere adoriebantur: & noſtrarum turrium altitu- 10
m, quantum has quotidianus agger expreſſerat, [5] commiſſis ſuarum
um malis, adæquabant: [6] & apertos cuniculos præuſta & præacuta
ria, & pice fervefacta, & maximi ponderis ſaxis morabantur, mœ-
ſque appropinquare prohibebant.

XIII. Muris autem omnibus Gallicis hæc fere forma eſt: Trabes 15
ſtæ perpetuæ in longitudinem, paribus intervallis, diſtantes inter ſe
pedes, in ſolo collocantur. [7] Eæ revinciuntur introrſus, & multo
re veſtiuntur. Ea autem, quæ diximus, [8] intervalla grandibus in
te ſaxis effarciuntur. Iis collocatis & coagmentatis, alius inſuper
adjicitur, ut idem illud intervallum ſervetur, neq; inter ſe contin- 20
trabes, ſed paribus intermiſſæ ſpatiis, ſingulæ ſingulis ſaxis inter-

INTERPRETATIO.

Omnia genera commentorum ſuccurrebant, toutes ſortes d'inventions.

NOTÆ.

Nam & laqueis falces avertebant.] Appiano in Mithridatico patet ſic fieri ſolitum. qui de Cyzicenis ſic habet: μὴ ἂν κεραῖς λίθοις ἀπερύλιζον, ἢ βρόχοις ἀνίχλων. *Arietes*, inquit, *lapides decutiebant, aut laqueis deflectebant.* Add è Liv. l. xxxvi. *Ætoli contra arietes tuebantur. Nam cum arietem quaterent muri, non laqueis, ut ſolet, excussi declinabant ictus, ſed armati frementes.*

Aggerem cuniculis ſubtrahebant.] Foſſores terraneas ſub mœnibus aperiebant, & terram uſque ad aggerem Romanorum ſubducebant, ut turris in aggerem ipſa ſubverteretur.

Apud eos magnæ ſunt ferrariæ.] Idem refertur Rutilius lib. I.

In Bituricis largo potior ſtructura metallo.

Totum autem murum, &c.] Quia liberæ erant turres, conſtabantq; è tabulis ſolebantur contabulari.

Commiſſis ſuarum turrium malis.] Locus difficilis. Aliqui ſcalis reponunt, ſed præſidium, ut inſiſtatur. Inſiſtendum enim & ſimul pugnandum, Ciacconius & alis, ſublato *m.* Sed quid eſt alis? Hodie in Italia quem ad uſum neſcio, videntur impoſiti turribus mali. Quod ſi frequentes in Gallicis mœnibus erant turres ejuſmodi malis inſtructæ, malos illos turrium malis alterius turris proximæ poterant committere, quibus poſtea de commiſſuris, tanquam de edito loco pugnare licebat, imo ex æquo cum Romanis. Græcus Interpres habet. Τὸ δὲ πύργων τῶν ῥωμαίων ὕψος ὅσον χώραν καθ' ἑκάστην οἱ ῥωμαῖοι ἐπύργουν ἀνυψῶν, τοῖς δὲ ὑπαρχόντων πύργων κορυφὰς ἐξίσων. *Turrium Romanorum altitudinem quantum aggere quotidie Romani extollebant, ſuarum turrium cacuminibus adæquabant.*

6 *Apertos cuniculos.*] A Romanis.

7 *Eæ revinciuntur introrſus.*] Revinciri dicit, quia tranſverſaria trabs pedes xl longa ſuperponitur, eaque commiſſuris & fibulis jungitur, *chevilles & mortoiſes*, ut loquuntur noſtri.

8 *Intervalla.*] Quæ duorum erant pedum inter trabes ſingulas.

jectis arte continentur: sic deinceps omne opus contexitur, dum jus-
ri altitudo expleatur. Hoc quum in speciem varietatemq; opus de-
non est, [1] alternis trabibus aut saxis, quæ rectis lineis suos ordines
vant, tum ad utilitatem & defensionem urbium summam habet o-
[5] tunitatem, quod & ab incendio lapis, & ab ariete materia defe-
quæ [2] perpetuis trabibus pedes quadragenos, plerumque introrsu
vincta, neque perrumpi neque distrahi potest.

XXIV. Iis tot rebus impedita oppugnatione, milites quum toto
pore luto, frigore, & assiduis imbribus tardarentur, tamen conti-
[10] labore omnia hæc superaverunt, & [3] diebus xxv aggerem latum p-
cccxxx, altum pedes lxxx, exstruxerunt, quum is murum hostium
contingeret, & Cæsar ad opus consuetudine excubaret, militesq; c-
taretur, ne quod omnino tempus ab opere intermitteretur, paullo
III vigiliam [4] est animadversum fumare aggerem, quem cuniculo
[15] stes succenderant. Eodemque tempore toto muro clamore sublato,
bus portis ab utroq; latere turrium eruptio fiebat. Alii fasces atq;
dam materiem de muro in aggerem eminus jaciebant: picem alii
quasq; res, quibus ignis excitari potest, [5] fundebant: ut, quo prim
occurreretur, aut cui rei ferretur auxilium, vix ratio iniri posset: tu
[20] quod instituto Cæsaris duæ semper legiones pro castris excuba
pluresq; partitis temporibus in opere erant, celeriter factum est, ut
eruptionibus resisterent, [6] alii turres reducerent, aggeremque inter
derent, omnis vero ex castris multitudo ad restinguendum concurre

XXV. Quum in omnibus locis, consumpta jam reliqua parte no
[25] pugnaretur, semperq; hostibus spes victoriæ redintegraretur, eo m
[7] quod deustos pluteos turrium videbant, nec facile adire apertos
auxiliandum animadvertebant, semperque ipsi recentes defessis su

NOTÆ.

[1] *Alternis trabibus aut saxis.*] Eadem nempe figura & specie qua scaccarii ludi, *en echiquier.*

[2] *Perpetuis trabibus.*] Integris, non interruptis, aut non pluribus trabibus sese excipientibus, sibi succedentibus & ferreo vinculo connexis, sed trabibus quarum esset longitudo pedum xl, ut superius dixit, quæ ad latitudinem muri conferebat.

[3] *Diebus* xxv *aggerem.*] Incredibilis hic videtur Romanorum diligentia, si non sit error in numeris. Latitudo porro hujus aggeris tanta fuit, ut posset suos Cæsar commode in summitate aggeris instruere.

[4] *Est animadversum fumare aggerem.*] Rationes erant omnino duæ destruendi aggeris: cuniculi, & incendium. Utraque utuntur Avaricenses ratione.

[5] *Fundebant.*] Nempe vasis longa manubria habentibus, ut Herodianus p-
dit Aquileiæ factum.

[6] *Alii turres reducerent.*] Mobiles
cet, ne ejusmodi pice injecta violare
Agebantur enim introrsus quatuor
octo rotis. Optime Græcus Interpr
μηχαν, *abducebant.*

[7] *Quod deustos pluteos turrium vid*
Videntur è cratibus constitisse, atq;
aliqua ætate, tabulis; à cratibus
& tabulis fuisse & à vineis diversi;
quibus sic Verrius Flaccus: *Plutei*
corio crudo intexta, quæ solebant
litibus opus facientibus, & a
militares. Nunc etiam tabulæ, quibu
præsepitur, eodem nomine dicuntur.
mianus vero lib. xix. *Inquies Per*
neis civitatem pluteis circumdabat.
tius vero sic describit: *Platei dicuntur*
ad similitudinem absidis contexuntur
de

it, omnemq; Galliæ ſalutem in illo veſtigio temporis poſitam arbi-
ntur: accidit inſpectantibus nobis, quod dignum memoria viſum,
rmittendum non exiſtimavimus. Quidam ante portam oppidi
us, qui per manus ſevi ac picis tranſditas glebas in ignem e regione
projiciebat, [1] ſcorpione ab latere dextro transjectus exanimatuſq;
idit: hunc ex proximis unus jacentem tranſgreſſus, eodem illo mu-
fungebatur: eadem ratione ictu ſcorpionis exanimato altero, ſuc-
tertius, & tertio quartus: [2] nec ille prius eſt à propugnatoribus
us relictus locus, quam [3] reſtincto aggere, atq; omni parte ſubmoris
bus, finis eſt pugnandi factus.

XVI. Omnia experti Galli, quod res nulla ſucceſſerat, poſtero die
lium ceperunt ex oppido profugere, hortante & jubente Vercinge-
ge. [4] Id ſilentio noctis conati, non magna jactura ſuorum ſeſe ef-
ros ſperabant, propterea quod neq; longe ab oppido caſtra Vercin-
rigis aberant: & palus, quæ perpetua intercedebat, Romanos ad
quendum tardabat. Jamque hoc facere noctu apparabant, quum
reſfamilias repente in publicum procurrerunt, flenteſq; projectæ ad
s ſuorum, [5] omnibus precibus petierunt, ne ſe & communes liberos
bus ad ſupplicium dederent, quos ad capiendam fugam natura &
m infirmitas impediret. Ubi eos perſtare in ſententia viderunt,
l plerumque in ſummo periculo timor miſericordiam non recipit,
clamare & ſignificare de fuga Romanis cœperunt: quo timore per-
ti Galli, ne ab equitatu Romanorum viæ præoccuparentur, conſilio
terunt.

XVII. Poſtero die Cæſar permota turri, directiſq; operibus quæ fa-
inſtituerat, magno coorto imbri, non inutilem hanc ad capiendum
ilium tempeſtatem arbitratus eſt, quod paullo incautius cuſtodias in
o diſpoſitas videbat, ſuoſq; languidius in opere verſari juſſit, & quid
vellet, oſtendit. Legiones intra vineas in occulto expeditas cohortatus,
liquando pro tantis laboribus fructum victoriæ perciperent, [6] iis qui

NOTÆ.

*,& ciliciis coriiſve proteguntur, terniſq;
is, quarum una in medio, duæ in capiti-
ponuntur, in quamcumq; partem ad-
ntur more carpenti.* Interpres Græcus
male σκῆνη appellat, quaſi tecta.

Scorpione.] Scorpio ſic dictus, quod
is minutiſq; ictibus ac ſubtilibus ſpi-
mortem inferat, de quo vide Vege-
.

*ec ille prius eſt a propugnatoribus vacu-
ictus locus.*] Nec illa virtus Gallica ibi
, ſed ſi fides Juliano in Encomio Con-
ii Imperatoris, etiam victæ à Romanis
i perduravit uſq; ad ejus tempora. Sic
ille ait: Quod adhuc inauditum ac
ibus hominibus incredibile fuerat, ut
ſtationem deſererent, ac hoſtibus ter-
rent, illo Imperatore contigiſſe.

3 *Reſtincto aggere.*] Id eſt, extincto igne, qui comprehenderat aggerem. Optime Græcus Interpres, κατασβεσθέντος τοῦ πυρός. *Reſtincto igne.*

4 *Id ſilentio noctis.*] Virgilius dicit, *ſilenti nocte*, VII Æneid. ad quod Servius, id eſt, *per noctis ſilentium, cum omnes tacent.* Unde tacentem noctem Catullus ad Lesbiam dicit:

Aut quam ſidera multa, cum tacet nox.

5 *Omnibus precibus petierunt.*] Sic infra *omnibus precibus orabant.* Sic Cicero lib. IX. ad Attic. in ea quæ eſt ad Cæſarem: *Quamobrem à te peto, vel potius precibus omnibus oro & obteſtor.*

6 *Iis qui primi murum adſcendiſſent.*] Videtur eſſe muralis corona, de qua Gellius ait fuiſſe pinnis decoratam. Sic autem res

primi

primi murum ascendissent, præmia proposuit, militibusq; signum
Illi subito ex omnibus partibus evolaverunt, murumq; celeriter
plerunt.

XXVIII. Hostes re nova perterriti, muro turribusq; dejecti, in
ac locis patentioribus cuneatim constiterunt, hoc animo, ut si qu
parte obviam contra veniretur, acie instructa depugnarent. Ubi
minem in æquum locum sese demittere, sed toto undique muro cir
fundi vider nt, veriti ne omnino spes fugæ tolleretur, [a] abjectis ar
ultimas oppidi partes continenti impetu petiverunt: parsque ibi, q
angusto exitu portarum se ipsi premerent, à militibus; pars jam e
portis, ab equitibus est interfecta: nec fuit quisquam, qui prædæ
ret. Sic & Genabensi cæde, & labore operis incitati, [1] non ætate
fectis, non mulieribus, non infantibus pepercerunt. Denique ex
eo numero, qui fuit circiter XL millium, vix DCCC, qui primo
more audito se ex oppido ejecerant, incolumes ad Vercingetori
pervenerunt: quos ille multa jam nocte silentio sic ex fuga ex
([2] veritus ne qua in castris ex eorum concursu & misericordia vulgi
tio oriretur): ut procul in via dispositis familiaribus suis, principib
civitatum, [3] disparandos deducendosque ad suos curaret, quæ c
civitati pars castrorum ab initio obvenerat.

XXXIX. Postero die concilio convocato, [4] consolatus cohortatus
est, ne se admodum animo demitterent, neve perturbarentur inco
modo: non virtute neq; acie vicisse Romanos, sed artificio quodam

Interpretatio.

a *Positis armis contenderunt ad extremas partes urbis, non intermisso cursu.*

Notæ.

fiebat. Imperator re divina facta, in concionem omnes copias vocabat, astantesque qui fortiter aliquid fecerant, primum laudibus prosequebatur, tum hoc facto narrato & aliis, si quæ essent quæ gessissent, coram tota multitudine donabantur.

[1] *Non ætate confectis, non mulieribus, non infantibus.*] Vindictæ avidum genus Romanorum, quam tamen Val. Max. lib. IX. cap. 1. in infantes & fœminas efferatam vocat crudelitatem, & auditu etiam intolerabilem. Statius item:

——————*nullis violabilis armis*
Turba, senes.——————

& Lucanus:

Crimine quo parvi cædem potuere mereri.

Cur enim ad insontes & innocentes pœna transeat, qui peccati fuerant immunes. Deus ipse in Deuteronomio, fœminis & infantibus vult parci post pacem etiam & oblatam & repudiatam, præter paucas gentes quas speciali jure excepit. Non tamen dixero Romanos fecisse, quod jure non liceat, sed quod crudele. Seneca: *Lex nulla capto parcit aut pœnam differt.* Jus vero illud impunitatem non factum ab omni culpa liberat. Sen. epist. XCVI. *Quæ commissa capite luuntur, quia paludati fecerunt, laudantur.* Unde Lucanus lib. I.

Jusque datum sceleri canimus.——

[2] *Veritus ne qua in castris ex eorum concursu & misericordia vulgi seditio oriretur.* Misericordia enim poterat milites adversus ducem commovere, quasi ejus culpa esset male gesta.

[3] *Disparandos*, &c.] Ne numerus animadverteretur, si facto agmine in castra pervenissent, ita enim supra generatim fuerant in castris dispositi.

[4] *Consolatus cohortatusq; est*, &c.] Sic jubet Vegetius lib. III. cap. XXXV. *Sed cumque eventus fuerit, colligendi sunt animi, bello erigendi adhortationibus congruis & armorum instauratione refovendi.*

scien

tia oppugnationis, cujus rei fuerint ipſi imperiti: errare, ſi qui in omnes ſecundos rerum eventus expectent: ſibi nunquam placuiſſe icum defendi, cujus rei teſtes ipſos haberet: ſed factum imprudenituriguum, & nimia obſequentia reliquorum, uti hoc incommodum peretur, id tamen ſe celeriter majoribus commodis ſanaturum. quæ ab reliquis Gallis civitates diſſentirent, has ſua diligentia ecturum, atq; unum conſilium totius Galliæ effecturum, [1] cujus enſu ne orbis quidem terrarum poſſit obſiſtere; idq; ſe prope jam tum habere. Interea æquum eſſe ab iis communis ſalutis cauſſa errari, ut caſtra munire inſtituerent, quo facilius hoſtium repentiimpetus ſuſtinere poſſent.

XX. Fuit hæc oratio non ingrata Gallis, maxime, quod ipſe animon defecerat, tanto accepto incommodo, neq; ſe in occultum abrat, neq; conſpectum multitudinis fugerat: pluſq; animo providere æſentire exiſtimabatur, quod re integra primo incendendum Avari, poſt deſerendum, cenſuerat. Itaque ut reliquorum Imperatorum dverſæ auctoritatem minuunt; ſic hujus ex contrario dignitas, inmodo accepto, in dies augebatur: ſimul in ſpem veniebant, ejus matione, de reliquis adjungendis civitatibus. [2] Primumq; eo tem Galli caſtra munire inſtituerunt, & ſic ſunt animo conſternati homiinſueti laboris, ut, omnia quæ imperarentur, ſibi patienda exiſtimarent.

XX. Nec minus quam eſt pollicitus, Vercingetorix animo laboraut reliquas civitates adjungeret, atq; earum principes donis polationibuſq; alliciebat: Huic rei idoneos homines deligebat, quorum que & oratione ſubdola, aut amicitia facillime capi poſſet. Qui rico expugnato refugerant, armandos veſtiendoſq; curat. Simul ut inutæ copiæ redintegrarentur, imperat certum numerum militum tatibus, quem, & quam ante diem in caſtra adduci velit: ſagittaq; omnes, quorum erat permagnus numerus in Gallia, conquiri, & mitti jubet. His rebus celeriter id, quod Avarici deperierat, exur. Interim Theutomatus Olloviconis filius rex Nitiobrigum, s pater ab Senatu noſtro amicus erat appellatus, cum magno equitum um numero, & quos ex Aquitania conduxerat, ad eum pervenit.

XXII. Cæſar Avarici complures dies commoratus, ſummam ibi copiam frumenti & reliqui commeatus nactus, exercitum abore atque inopia refecit. Jam prope hieme confecta, quum anni tempore ad gerendum bellum vocaretur, & ad hoſtem ſciſci conſtituiſſet, ſive eum ex paludibus ſilviſque elicere, ſive

NOTÆ.

Cujus conſenſu ne orbis quidem terra poſſit obſiſtere.] Et hoc eſt quod notat ius in dandi caſu apud Cæſarem eſſe um. Et verum quidem hoc eſt quod tur hoc loco à Vercingetorige, & pabeſt quin fiat, cum jam ſub unius dominatu ſit Gallia, & antiquis jam etiam fere contineatur limitibus.

[2] *Primumque eo tempore Galli.*] Jam ante quidem Nervii vallum ſibi, ſed in Q. Ciceronis obſidione obduxerant; ſed non, ut hic, paſſim & de more.

ob-

obſidione premere poſſet: legati ad eum principes Æduorum ve
oratum, ut maxime neceſſario tempore civitati ſubveniat: ſumm
in periculo rem; quod, quum ſinguli magiſtratus antiquitus creari,
regiam poteſtatem annum obtinere conſueſſent, duo magiſtratum
rant, & ſe uterq; eorum legibus creatum eſſe dicat. Horum eſſe
rum Convictolitanem, florentem & illuſtrem adoleſcentem; alte
Cotum, antiquiſſima familia natum, atq; ipſum hominem ſumma
tentiæ, & magnæ cognationis, cujus frater Vedeliacus proximo
eundem magiſtratum geſſerit: civitatem omnem eſſe in armis: divi
Senatum, diviſum populum in ſuas cujuſq; eorum clientelas. Q
ſi diutius alatur controverſia, fore uti pars cum civitatis parte conſi
id ne accidat, poſitum in ejus diligentia atq; auctoritate.

XXXIII. Cæſar, etſi à bello atq; hoſte diſcedere, detrimento
eſſe exiſtimabat; tamen non ignorans, quanta ex diſſenſionibus inc
moda oriri conſueſſent; ne tanta & tam conjuncta populo Rom. civ
quam ipſe ſemper aluiſſet, omnibuſq; rebus ornaſſet, ad vim atq
arma deſcenderet; atq; ea pars, quæ minus ſibi confideret, auxi
Vercingetorige accerſeret, huic rei prævertendum exiſtimavit: & c
legibus Æduorum, iis, qui ſummum magiſtratum obtinerent, exce
ex finibus non liceret; ne quid de jure aut legibus eorum dimin
videretur, ipſe in Æduos proficiſci ſtatuit, ſenatumq; omnem, & q
inter controverſia eſſet, [1] Deceriam ad ſe evocavit. Quum prope o
nis civitas eo conveniſſet, docereturq; paucis clam vocatis, alio l
alio tempore atq; oportuerit, fratrem à fratre renuntiatum; quum l
duos ex una familia, vivo utroq; non ſolum magiſtratus creari te
rent, ſed etiam in ſenatu eſſe prohiberent; Cotum magiſtratum de
nere coëgit; Convictolitanem, qui per ſacerdotes more civitatis, [2]
termiſſis magiſtratibus, eſſet creatus, poteſtatem obtinere juſſit.

XXXIV. Hoc decreto interpoſito, cohortatus Æduos ut contro
ſiarum ac diſſenſionum obliviſcerentur, atq; omnibus omiſſis rebus, b
bello ſervirent, eaq; quæ meruiſſent, præmia ab ſe, devicta Gallia, e
pectarent, equitatumq; omnem, & peditum millia x ſibi celeriter m
terent, quæ in præſidiis rei frumentariæ cauſſa diſponeret; exercitum
duas partes diviſit: IV legiones in Senones Pariſioſq; Labieno decer
ded t: VI ipſe in Arvernos, ad oppidum Gergoviam ſecundum flum
[3] Ela er duxit: equitatus partem illi attribuit, partem ſibi reliq
Qua re cognita, Vercingetorix, omnibus interruptis ejus fluminis p
tibus, ab altera Elaveris parte iter facere cœpit.

XXXV. [4] Quum uterque utrique eſſet exercitus in conſpe

NOTÆ.

[1] *Deceriam.*] Decetia urbs in Ducatu Nivernenſi, olim Æduorum, *Decize.*

[2] *Intermiſſis magiſtratibus.*] Non continentibus in eadem familia, ut factum fuerat in Coto, qui nullo alio magiſtratu inter ſe & fratrem interpoſito, creatus erat magiſtratus.

[3] *Elaver.*] Dicitur, *Alier*, miſcetur Ligeri infra Nivernas oppidum.

[4] *Quum uterq; utriq; eſſet exercitus conſpectu.*] Sic Latini loquuntur. Sic rent. *Uterque noſtrum utrique eſt* quodque magis mirere.

ferc

que [1] è regione caſtris caſtra poneret, diſpoſitis exploratoribus, ne-
i effecto ponte Romani copias tranſducerent; erat in magnis Cæſari
icultatibus res, ne majorem æſtatis partem flumine impediretur,
od non fere ante autumnum Elaver vado tranſiri ſoleat. Itaq; ne id
ideret, ſilveſtri loco caſtris poſitis, è regione unius eorum pontium,
os Vercingetorix reſcindendos curaverat, poſtero die cum 11 legioni-
s in occulto reſtitit: reliquas copias cum omnibus impedimentis, ut
ſueverat, milit, [2] demptis [quartis] quibuſq; cohortibus, utì nume-
legionum conſtare videretur. Iis quam longiſſime poſſent progredi
ſis, quum jam ex diei tempore conjecturam caperet, in caſtra perven-
n, iiſdem ſublicis, quarum pars inferior integra remanebat, pontem
icere cæpit. Celeriter effecto opere, legionibuſq; tranſductis, & loco
tris idoneo delecto, reliquas copias revocavit. Vercingetorix re co-
ita, ne contra ſuam voluntatem dimicare cogeretur, magnis itineri-
s anteceſſit.

XXXVI. [3] Cæſar ex eo loco quintis caſtris Gergoviam pervenit;
ueſtriq; prælio eo die levi facto, perſpecto urbis ſitu, quæ poſita in
iſſimo monte omnes aditus difficiles habebat, de expugnatione deſpe-
vit: de obſeſſione non prius agendum conſtituit, quam rem frumen-
riam expediſſet. [a] At Vercingetorix caſtris prope oppidum in monte
poſitis, mediocribus circum ſe intervallis, ſeparatim ſingularum civita-
m copias collocaverat: atq; omnibus ejus jugi collibus occupatis, qua
ſpici poterat, [4] horribilem ſpeciem præbebat; principeſq; earum civi-
tum, quos ſibi ad conſilium capiendum delegerat, prima luce ad ſe
otidie convenire jubebat, ſeu quid communicandum, ſeu quid ad-
miniſtrandum videretur, neq; ullum fere diem intermittebat, quin e-
ueſtri prælio interjectis ſagittariis, quid in quoq; eſſet animi ac virtutis
orum, periclitaretur. Erat è regione oppidi collis ſub ipſis radicibus
ontis egregie munitus, atq; ex omni parte circumciſus: quem ſi tenerent
oſtri, & aquæ magna parte, & pabulatione libera prohibituri hoſtes
idebantur. Sed is locus præſidio ab iis non nimis firmo tenebatur:
men ſilentio noctis Cæſar ex caſtris egreſſus, prius, quam ſubſidium
oppido venire poſſet, dejecto præſidio, potitus loco, duas ibi le-
iones collocavit, foſſamque duplicem duodenum pedum à majoribus

INTERPRETATIO.

a *Ante urbem.*

NOTÆ.

[1] *E regione caſtris caſtra poneret.*] Pro *regione caſtrorum.*

[2] *Demptis [quartis] quibuſque cohorti-us.*] Nam ſi de ſex legionibus, quæ ſingulæ ecem cohortibus conſtabant, quartam uamque cohortem detraxeris, efficitur v cohortium numerus. Qui quidem xv ohortium numerus duas legiones non fficit. Sed in Sylvoſis locis non tam clare perſpiciebatur, ut laxa præſertim acie inſtructa legionum duarum ſpeciem habere non poſſent.

[3] *Cæſar ex eo loco quintis caſtris.*] Cæſar enim caſtra ſingulis diebus movebat.

[4] *Horribilem ſpeciem præbebat.*] Strabo lib. IV. ſcribit Arvernis in hoc bello fuiſſe hominum XL millia.

caſtris

castris ad minora perduxit, ut tuto ab repentino hostium incursu e
singuli commeare possent.

XXXVII. Dum hæc ad Gergoviam geruntur, Convictolitanis
us, cui magistratum adjudicatum à Cæsare demonstravimus, sollici
ab Arvernis pecunia, cum quibusdam adolescentibus colloquitur,
rum erat princeps Litavicus, atq; ejus fratres, amplissima familia
adolescentes. Cum iis præmium communicat, hortaturq; eos,
liberos, & imperio natos meminerint: unam esse Æduorum civit
quæ certissimam Galliæ victoriam distineat: ejus auctoritate reli
contineri; qua transducta, locum consistendi Romanis in Gallia
fore: esse nonnullo se Cæsaris beneficio affectum, sic tamen, ut ju
mam apud eum caussam obtinuerit; sed plus communi libertate trib
Cur enim potius Ædui de suo jure & de legibus ad Cæsarem disce
quam Romani ad Æduos, veniant? Celeriter adolescentibus, & ra
magistratus & præmio deductis, quum se vel principes ejus consilii
profiterentur, ratio perficiendi quærebatur, quod civitatem teme
suscipiendum bellum adduci posse non confidebant. Placuit, ut L
vicus decem illis millibus, quæ Cæsari ad bellum mitterentur, pr
retur, atq; ea ducenda curaret, fratresque ejus ad Cæsarem præc
rent: reliqua qua ratione agi placeat, constituunt.

XXXVIII. Litavicus, accepto exercitu, quum millia passuum circ
xxx ab Gergovia abesset, convocatis subito militibus, lacrymans: Q
proficiscimur, inquit, milites? omnis noster equitatus, nobilitas o
interiit; principes civitatis Eporedorix & Virdumarus, insimulati p
ditionis ab Romanis, indicta caussa, interfecti sunt. Hæc ab iis cog
scite, qui ex ipsa cæde fugerunt. Nam ego, fratribus atq; omn
propinquis meis interfectis, dolore prohibeor, quæ gesta sunt, pro
ciare. Producuntur ii, quos ille edocuerat, quæ dici vellet: atq; ead
quæ Litavicus pronunciaverat, multitudini exponunt: multos equ
Æduorum interfectos, quod collocuti cum Arvernis dicerentur: ip
se inter multitudinem militum occultasse, atque ex media cæde pro
gisse. Conclamant Ædui, & Litavicum obsecrant ut sibi consul
a Quasi vero, inquit ille, consilii sit res, ac non necesse sit nobis Ge
goviam contendere, & cum Arvernis nosmet conjungere? An dubit
mus, quin, nefario facinore admisso, Romani jam ad nos interficien
concurrant? Proinde, si quid in nobis animi est, persequamur eor
mortem, qui indignissime interierunt, atque hos latrones interficiam
Ostendit cives Rom. qui ejus præsidii fiducia una erant. Contin
magnum numerum frumenti commeatusque diripit: ipsos crudeli
excruciatos interficit: nuntios tota civitate Æduorum dimittit: eod
mendacio de cæde equitum & principum permovet: hortatur, ut sim
ratione atq; ipse fecerit, suas injurias persequantur.

XXXIX. Eporedorix Æduus, summo loco natus adolescens,

INTERPRETATIO.

a *Quasi sit res deliberanda.*

summ

æ domi potentiæ, & una Virdumarus, pari ætate & gratia, sed
e disparí, quem Cæsar sibi ab Divitiaco transditum ex humili lo-
summam dignitatem perduxerat, in equitum numero convenerant,
natim ab eo evocati. His erat inter se de principatu contentio: &
a magistratuum controversia alter pro Convictolitane, alter pro
summis opibus pugnaverat. Ex iis Eporedorix, cognito Litavici
lio, media fere nocte rem ad Cæsarem defert; orat ne patiatur
tem pravis adolescentium consiliis, ab amicitia populi Romani
ere: quod futurum provideat, si se tot hominum millia cum hosti-
onjunxerint, quorum salutem neque propinqui negligere, neque
s levi momento æstimare posset.

L. Magna affectus sollicitudine hoc nuntio Cæsar, quod semper
orum civitati præcipue indulserat, nulla interposita dubitatione,
ones expeditas IV, equitatumque omnem ex castris educit. Nec
spatium tali tempore ad contrahenda castra, quod res in celeritate
a esse videbatur. [a] C. Fabium legatum cum legionibus III castris
dio relinquit: fratres Litavici, quum comprehendi jussisset, paullo
reperit ad hostes profugisse. Adhortatus milites, ne necessario tem-
itineris labore permoveantur, cupidissimis omnibus, progressus
a passuum XXV, agmen Æduorum conspicatus, immisso equitatu,
eorum moratur atq; impedit: interdicitq; omnibus, ne quemquam
ficiant. Eporedorigem & Virdumarum, quos illi interfectos existi-
ant, inter equites versari, suosque appellare jubet. Iis cognitis, &
vici fraude perspecta, Ædui manus tendere, & deditionem signi-
e, & projectis armis, mortem deprecari incipiunt. Litavicus [3] cum
clientibus, quibus nefas more Gallorum est, etiam in extrema for-
deserere patronos, Gergoviam profugit.

LI. Cæsar nuntiis ad civitatem Æduorum missis, qui suo beneficio
ervatos docerent, quos jure belli interficere potuisset, tribusq; horis
is exercitui ad quietem datis, castra ad Gergoviam movit. Medio
itinere equites, à Fabio missi, quanto res in periculo fuerit, expo-
: summis copiis castra oppugnata demonstrant; quum crebro inte-
defessis succederent, nostrosq; assiduo labore defatigarent, quibus
ter magnitudinem castrorum perpetuo esset iisdem in vallo perma-
dum: multitudine sagittarum, atq; omnis generis telorum multos
eratos: ad hæc sustinenda magno usui fuisse tormenta: Fabium dis-
eorum, duabus relictis portis, obstruere cæteras, pluteosq; vallo
ere, & se in posterum diem similem ad casum parare. Iis rebus

NOTÆ.

Legiones expeditas IV.] Quorum mi- neque vallum neque cibum ferebant more.

C. Fabium.] Is est, quem Cæsar in inos cum una legione misit, quique a præmissus in Hispanias è saltu Py- o præsidia L. Afranii dejecit. Erat ex antiquissima gente Fabiorum Patritia ma- jorum gentium, à faba, ut opinantur, dicta.

3 *Cum suis clientibus.*] Videntur ii fuis- se soldurii, de quibus supra dixit, lib. III. quorum hæc erat conditio, ut cum patro- nis suis, si necesse sit, commorerentur.

cognitis

cognitis, Cæſar ſummo ſtudio militum ante ortum ſolis in caſtra venit.

XLII. Dum hæc ad Gergoviam geruntur, Ædui, primis nuntiis Litavico acceptis, nullum ſibi ad cognoſcendum ſpatium relinquunt. Impellit alios avaritia, alios iracundia & temeritas, quæ maxime hominum generi eſt innata, [1] ut levem auditionem habeat pro re comperta: bona civium Romanorum diripiunt, cædes faciunt, in ſervitutem abſtrahunt. Adjuvat rem proclinatam Convictolitanis, plebemque furorem impellit, ut, facinore admiſſo, ad ſanitatem reverti pudeat. [2] M. Ariſtium tribunum mil. iter ad legionem facientem, fide data, ex oppido [3] Cabillono educunt: idem facere cogunt eos, qui negotiandi cauſſa ibi conſtiterant. Hos continuo in itinere adorti, omnibus impedimentis exuunt: repugnantes diem noctemq; obſident: multis utrimque interfectis, majorem multitudinem ad arma concitant.

XLIII. Interim nuntio allato, omnes eorum milites in poteſtate Cæſaris teneri, concurrunt ad Ariſtium: nihil publico factum conſilio monſtrant: [4] quæſtionem de bonis direptis decernunt: Litavicum trumq; bona publicant: legatos ad Cæſarem, ſui purgandi gratia, mittunt. Hæc faciunt recuperandorum ſuorum cauſſa. Sed contaminato facinore, & capti compendio ex direptis bonis, quod ea res ad multos pertinebat, & timore pœnæ exterriti, conſilia clam de bello ineunt, jurejurando civitateſq; reliquas legationibus ſollicitant, quæ tametſi Cæſar intelligebat, tamen, quam mitiſſime poteſt, legatos appellat: nihil propter inſcientiam levitatemq; vulgi, gravius de civitate judicium neq; de ſua in Æduos benevolentia diminuere. [5] Ipſe majorem Galliæ motum expectans, ne ab omnibus civitatibus circumſiſteretur, consilium inibat, quemadmodum à Gergovia diſcederet, ac rurſus omnem exercitum contraheret, ne profectio nata à timore defectionis, ſimilis fugæ videretur.

XLIV. Hæc cogitanti accidere viſa eſt facultas bene rei gerendæ. Nam quum minora in caſtra, operis perſpicinedi cauſſa, veniſſet, animadvertit collem, qui ab hoſtibus tenebatur, nudatum hominibus, qui ſuperioribus diebus vix præ multitudine cerni poterat. Admiratus, quærit ex perfugis cauſſam, quorum magnus ad eum quotidie numerus confluebat. Constabat inter omnes, quod jam ipſe Cæſar per exploratores cognoverat, dorſum eſſe ejus jugi prope æquum, ſed ſilveſtre & anguſtum, qua esset aditus ad alteram partem oppidi: vehementer huic illos loco timere, jam aliter ſentire, uno colle ab Romanis occupato, ſi alterum amiſiſſent.

NOTÆ.

1 *Ut levem auditionem habeant pro re comperta.*] Sunt enim creduli Galli. Martialis lib. v. epiſt. 1.

Et tumidus Galla credulitate fruar.

2 *Ariſtium.*] M. Ariſtius hic videtur eſſe ad quem ſcribit Cicero lib. xiii. epiſt. quanquam ibi Ariſtus dicitur.

3 *Cabillono.*] Cavillonum ſeu Cabillonum urbs ad Ararim, *Châlons ſur Saône*.

4 *Quæſtionem de bonis direptis.*] Non tantum judicium, ſed inquiſitionem ſignificat, quam *informationem* dicunt.

5 *Ipſe majorem Galliæ motum expectans.* Argumento hoc eſt, nunquam fuiſſe bellandam Galliam, univerſa ſi adversus Romanos conſenſiſſet.

pene circumvallati, atque omni exitu & pabulatione intercluſi
rentur. Ad hunc muniendum locum omnes a Vercingetorige
catos. XLV. Hac re cognita, Cæſar mittit complures equitum
nas eo de media nocte: iis imperat, ut paullo tumultuoſius omni-
in locis pervagarentur. Prima luce magnum numerum impedi- 5
rorum ex caſtris mulorumque produci, [2] eque iis ſtramenta detra-
mulionesque cum caſſidibus, equitum ſpecie ac ſimulatione, col-
s circumvehi jubet. His paucos addit equites, qui latius oſtenta-
is cauſſa vagarentur. Longo circuitu eaſdem omnes jubet petere
ones. Hæc procul ex oppido videbantur, [3] ut erat a Gergovia de- 10
ctus in caſtra: [3] neque tanto ſpatio, certi quid eſſet, explorari
erat. Legionem unam eodem jugo mittit, & paullum progreſ-
inferiore loco conſtituit, ſilviſque occultat. Augetur Gallis ſuſpi-
atque omnes illo munitionum copiæ tranſducuntur. Vacua caſtra
ium Cæſar conſpicatus, [4] tectis inſignibus ſuorum, occultatiſque 15
is militaribus, raros milites, ne ex oppido animadverterentur,
majoribus caſtris in minora tranſducit: legatiſque, quos ſingulis
onibus præfecerat, quid fieri vellet, oſtendit. In primis monet,
contineant milites, ne ſtudio pugnandi, aut ſpe prædæ longius
grediantur. Quid iniquitas loci habeat incommodi, proponit; 20
una celeritate poſſe vitari: occaſionis eſſe rem, non prælii.
rebus expoſitis, ſignum dat, & ab dextera parte alio adſcenſu
em tempore Æduos mittit. XLVI. Oppidi murus ab plani-
atque initio adſcenſus, recta regione, ſi nullus anfractus in-
ederet, ∞cc paſſus aberat. Quidquid huic circuitus ad mollien- 25
n clivum acceſſerat, id ſpatium itineris augebat. A medio fere
e in longitudine, ut natura montis ferebat, ex grandibus ſaxis vi
um murum, qui noſtrorum impetum tardaret, præduxerant Gal-
atque inferiore omni ſpatio vacuo relicto, ſuperiorem partem
is uſque ad murum oppidi denſiſſimis caſtris compleverant. Mi- 30
s, ſigno dato, celeriter ad munitionem perveniunt, eamque
ſgreſſi trinis caſtris potiuntur. Ac tanta fuit in capiendis caſtris
ritas, ut Theutomatus rex Nitiobrigum ſubito in tabernaculo op-
ſus, ut meridie conquieverat, ſuperiore corporis parte nudata,
nerato equo, vix ſe ex manibus prædantium militum eriperet. 35
VII. Conſecutus id quod animo propoſuerat Cæſar, receptui
cani

NOTÆ.

2. *Eque iis ſtramenta detrahi.*] Clitellas mulis inſternuntur intelligit, quæ & ine effarciri ſolent.

3. *Ut erat a Gergovia deſpectus in caſtra.*] Claromonte diſtant ejus urbis veſtigia ſe- ucæ ſpatio.

Neque tanto ſpatio certi quid eſſet rari poterat.] Cum teleſcopii uſus dum eſſet inventus, hoc ſtratagema mile, quo nunc fruſtra quis uteretur cum in tam longinquum ſpatium ars a- oculorum promovis

4. *Tectis inſignibus ſuorum*] Varia erant apud Romanos inſignia, pro varia dignitate militum, ut ſigniferis erant galeæ urſinis pellibus tectæ; pilanis erant exuviæ lupinæ. Polyænus addit mandaſſe Cæſarem ut brevia jacula & convenientes gladios ſumerent, ne per humiles ſilvas extarent, neu recto corpore, ſed ſummiſſis poplitibus graderentur.

cani jussit: legionisque decimæ, [1] qua cum erat concionatus, si constitere: at reliquarum milites legionum, non exaudito tubi no, quod satis magna vallis intercedebat, tamen a tribunis m tum, legatisque, ut erat a Cæsare præceptum, retinebantur. elati spe celeris victoriæ, & hostium fuga, superiorumque tem rum secundis præliis, nihil adeo arduum sibi existimabant, quod virtute consequi possent: neque prius finem sequendi fecerunt, qu muro oppidi portisque appropinquarunt. Tum vero ex omnibus bis partibus orto clamore, qui longius aberant repentino tumultu territi, quum hostes intra portas esse existimarent, sese ex opp ejecerunt. Matresfamilias de muro [2] vestem argentumque jactab & pectore nudo prominentes, passis manibus obtestabantur Ro nos, ut sibi parcerent, neu sicut Avarici feciissent, ne mulieri quidem atque infantibus abstinerent. Nonnullæ de muris per m demissæ, sese militibus transdebant. L. Fabius centurio legionis quem inter suos eo die dixisse constabat, [a] excitari se Avaricens præmiis, neque commissurum ut prius quisquam murum adsce ret, tres suos nactus manipulares, atque ab iis sublevatus, mur adscendit: eos ipse rursus singulos exceptans, in murum ext XLVIII. Interim ii, qui ad alteram partem oppidi, ut supra monstravimus, munitionis caussa, convenerant, primo exau clamore, inde etiam crebris nuntiis incitati, oppidum ab Roma teneri, præmissis equitibus, magno concursu eo contenderunt. rum ut quisque primus venerat, sub muro consistebat, suorum pugnantium numerum augebat. Quorum quum magna multi conveniisset, matresfamilias, quæ paullo ante Romanis de muro m nus tendebant, suos obtestari, & more Gallico, passum capillum stentare, liberosque in conspectum proferre cœperunt. Erat Roma nec loco nec numero æqua contentio: simul & cursu & spatio pug defatigati non facile recentes atque integros sustinebant. XLIX. C sar, quum iniquo loco pugnari hostiumque augeri copias videret, pr metuens suis, ad T. Sextium legatum, quem minoribus castris præ dio reliquerat, mittit, ut cohortes ex castris celeriter educeret, sub infimo colle ab dextro latere hostium constitueret: ut, si n stros depulsos loco vidisset, quo minus libere hostes insequerent terreret. Ipse paullum ex eo loco cum legione progressus, ubi co stiterat, eventum pugnæ expectabat. L. Quum acerrime comm pugn

INTERPRETATIO.

a *Inflammari se præmiis datis Avarici* commilitonibus, *neque passurum ut ullus prius scaderet mœnia.*

NOTÆ.

1. *Qua cum erat concionatus.*] Suspicio mendi maxima. Reponendum, *qua tum erat comitatus*; cui emendationi dat locum quod supra dixit hanc legionem a se prætoriæ cohortis loco habitam.

2. *Vestem Argentumque jactabant.*] Inter vestimenta vestibus accensentur tapetia, culcitræ, pelles, tegmina subsellionum, vitalia, teste Ulpiano.

ugnaretur, hoſtes loco & numero, noſtri virtute confiderent; ſubi- funt Ædui viſi, ab latere noſtris aperto, quos Cæſar ab dextra par- alio adſcenſu, manus diſtinendæ cauſſa, miſerat. Ii ſimilitudine ar- orum vehementer noſtros perterruerunt: ac tametſi [1] dextris hu- eris exertis animadvertebantur, quod inſigne pacatis eſſe conſueve- t, tamen id ipſum ſui fallendi cauſſa milites ab hoſtibus factum exi- imabant. Eodem tempore L. Fabius centurio, quique una murum ſcenderant, circumventi atque interfecti, de muro præcipitan- r. M. Petreius ejuſdem legionis centurio, quum portas exſcindere natus eſſet, a multitudine oppreſſus, ac ſibi deſperans, multis jam lneribus acceptis, manipularibus ſuis, qui illum ſecuti erant; Quo- am, inquit, me una vobiſcum ſervare non poſſum, veſtræ qui- m certe ſaluti proſpiciam, quos cupiditate gloriæ adductus in pe- culum deduxi: vos, data facultate, vobis conſulite. Simul irru- t in medios hoſtes, duobuſque interfectis, reliquos a porta paul- m ſubmovit. Conantibus auxiliari ſuis; Fruſtra, inquit, meæ vi- ſubvenire conamini, quem jam ſanguis vireſque deficiunt; proin- hinc abite dum eſt facultas, voſque ad legionem recipite. Ita pug- ns poſt paullum concidit, ac ſuis ſaluti fuit. LI. Noſtri, quum ndique premerentur, xlvi centurionibus amiſſis, dejecti ſunt lo- . Sed intolerantius Gallos inſequentes legio x tardavit, quæ pro bſidio paullo æquiore loco conſtiterat. Hanc rurſus xiii legionis hortes exceperunt; quæ ex caſtris minoribus eductæ, cum T. Sex- o legato ceperant locum ſuperiorem. Legiones ubi primum plani- em attigerunt, infeſtis contra hoſtes ſignis conſtiterunt. Vercinge- rix ab radicibus collis ſuos intra munitiones reduxit. [2] Eo die mili- s ſunt paullo minus DCC deſiderati. LII. Poſtero die Cæſar, ncione advocata, temeritatem cupiditatemque militum reprehen- t, quod ſibi ipſi judicaviſſent, quo procedendum, aut quid agen- m videretur, neque, ſigno recipiendi dato, conſtitiſſent, neque a ibunis mil. legatiſque retineri potuiſſent: expoſuit, quid iniquitas loci ſſet, quid ipſe ad Avaricum ſenſiſſet, quum ſine duce & ſine equi- tu deprehenſis hoſtibus, exploratam victoriam dimiſiſſet, ne parvum odo detrimentum in contentione propter iniquitatem loci acciperet. uantopere eorum animi magnitudinem admiraretur, quos non ca- orum munitiones, non altitudo montis, non murus oppidi tarda- potuiſſet: tantopere licentiam arrogantiamque reprehendere, od plus ſe quam imperatorem, de victoria atque exitu rerum ntire exiſtimarent: [3] nec minus ſe in milite modeſtiam & continen- tiam,

NOTÆ.

1. *Dextris humeris exertis.*] De exer- humeris ſati difficile videtur aliquid uere, an demiſſo clypeo id fieret, quo rum brachium tegebatur de more, cominus & enſe pugnando, an vero cto a dextra parte in tergum ſago. us.

Ipſe humero exertus gentili more parentum Difficili gaudebat equo. ———

2. *Eo die milites ſunt paullo minus* DCC *deſiderati.*] Eutropius de hoc loco ſic habet: *Cæſar erumpentibus deſuper hoſtibus preſſus, multa exercitus ſui parte perdita victus aufugit.*

3. *Nec minus ſe in milite, &c.*] Clearchi Lacedæmoniorum ducis celebre dictum

tiam, quam virtutem, atque animi magnitudinem, defide
LIII. Hac habita concione, & ad extremum oratione confirm
militibus, ne ob hanc cauſſam animo permoverentur, neu, q
iniquitas loci attuliſſet, id virtuti hoſtium tribuerent: eadem de
fectione cogitans, quæ ante ſenſerat, legiones ex caſtris eduxit, acie
que idoneo loco conſtituit. Quum Vercingetorix nihilo magis in
quum locum deſcenderet, levi facto equeſtri prælio, atque eo ſec
do, in caſtra exercitum reduxit. Quum hoc idem poſtero die feci
ſatis ad Gallicam oſtentationem minuendam, militumque animos c
firmandos factum exiſtimans, in Æduos caſtra movit. Ne tum q
dem inſecutis hoſtibus, iii die ad flumen Elaver pontem rec
atque exercitum tranſduxit. LIV. Ibi a Virdumaro atque Epo
dorige Æduis appellatus, diſcit, cum omni equitatu Litavicum
ſollicitandos Æduos profectum: opus eſſe & ipſos præcedere, ad c
firmandam civitatem. Etſi multis jam rebus perfidiam Æduor
Cæſar perſpectam habebat, atque horum diſceſſu admaturari d
ctionem civitatis exiſtimabat; tamen retinendos eos non cenſuit,
aut inferre injuriam videretur, aut dare timoris aliquam ſuſpi
nem. Diſcedentibus his, breviter ſua in Æduos merita expo
quos, & quam humiles accepiſſet: compulſos in oppida, mult
agris, omnibus ereptis copiis, impoſito ſtipendio, obſidibus ſum
cum contumelia extortis, quam in fortunam quamque in ampl
dinem deduxiſſet, ut non ſolum in priſtinum ſtatum rediſſent,
omnium temporum dignitatem & gratiam anteceſſiſſe videren
His datis mandatis, eos ab ſe dimiſit. LV. [1] Noviodunum
oppidum Æduorum, ad ripas Ligeris opportuno loco poſitum. H
Cæſar omnes obſides Galliæ, frumentum, pecuniam publicam, ſ
rum atque exercitus impedimentorum magnam partem contule
Huc magnum numerum equorum hujus belli cauſſa in Italia atq
Hiſpania coëmptorum miſerat. Eo quum Eporedorix Virduma
que veniſſent, & de ſtatu civitatis cognoviſſent, Litavicum [2] B
bracte ab Æduis receptum, quod eſt oppidum apud eos maxim
auctoritatis, Convictolitanem magiſtratum magnamque partem
natus ad eum conveniſſe, legatos ad Vercingetorigem de pace
amicitia concilianda publice miſſos; non prætermittendum tant
commodum exiſtimaverunt. Itaque, interfectis Novioduni cuſto
bus, quique eo negotiandi aut itineris cauſſa convenerant, pecuni
atque equos inter ſe partiti ſunt; obſides civitatum Bibracte ad m
giſtratum deducendos curaverunt; [3] oppidum, quod ab ſe ten

NOTÆ.

eſt: A militibus Imperatorem potius quam hoſtem metu debere. Val. Max. lib. II. cap. vii.

1. *Noviodunum.*] *Nevers.* Aimoinus: *Quam quidam Nivernis eſſe putant.* Hugo vero Floriacenſis Monachus, *Nivedunus qua & Nivernis.*

2. *Bibracte.*] *Bevray*, ut patet ex Eumenii Rhetoris panegyrico, ubi Augu num a Bibracte diſtinguit. Nunc ci formam redactum

3. *Oppidum quod ab ſe teneri* ſe, &c.] Monet Vegetius. lib. iv. cap. *Qua aſportari nequiverint exurenda,* quod uſui proficiat relinquendum.

n posse judicabant; ne cui esset usui Romanis, incenderunt: fru-
enti quod subito potuerunt, navibus avexerunt, reliquum flumine
que incendio corruperunt: ipsi ex finitimis regionibus copias co-
re, præsidia, custodiasque ad ripas Ligeris disponere, equitatum-
e omnibus locis injiciendi timoris caussa, ostentare cœperunt; si
t re frumentaria Romanos excludere, aut adductos inopia [1] ex
ovincia expellere possent: quam ad spem multum eos adjuvabat,
od Liger ex nivibus creverat, ut omnino vado transiri non posse
deretur. LVI. Quibus rebus cognitis Cæsar maturandum sibi cen-
it, [2] si esset in perficiendis pontibus periclitandum, ut prius, quam
sent majores eo copiæ coactæ, dimicaret. Nam, ut commutato
nsilio iter [3] in Provinciam converteret, id ne tum quidem neces-
rio faciendum existimabat, quum infamia atque indignitas rei, &
ppositus mons Cebenna, viarumque difficultas impediebat; tum
axime, quod adjungi Labieno, atque iis legionibus, quas una mi-
rat, vehementer cupiebat. Itaque admodum magnis diurnis atque
octurnis itineribus confectis, contra omnium opinionem, ad Li-
erim pervenit; vadoque per equites invento, pro rei necessitate,
pportuno; ut brachia modo, atque humeri ad sustinenda arma li-
eri ab aqua esse possent, [4] disposito equitatu, qui vim fluminis re-
ingeret, atque hostibus primo adspectu perturbatis, incolumem
xercitum transduxit: frumentumque in agris, & copiam pecoris
actus, repleto iis rebus exercitu, iter in Senones facere instituit.
VII. Dum hæc apud Cæsarem geruntur, Labienus eo supplemen-
o, quod nuper ex Italia venerat, relicto Agendici, ut esset impe-
imentis præsidio, cum IV legionibus Lutetiam proficiscitur. Id est
ppidum Parisiorum, positum in insula fluminis Sequanæ. Cujus ad-
entu ab hostibus cognito, magnæ ex finitimis civitatibus copiæ con-
enerunt: Summa imperii transditur Camulogeno Aulerco; qui
rope confectus ætate, tamen propter singularem scientiam rei mi-
itaris, ad eum est honorem evocatus. Is quum animadvertisset [5] per-
etuam esse paludem, quæ influeret in Sequanam, atque illum omnem
ocum magnopere impediret, hic consedit, nostrosque transitu pro-
ibere instituit. LVIII. Labienus primo vineas agere, crati-
us atque aggere paludem explere, atque iter munire conabatur.
Postquam id difficilius confieri animadvertit, silentio e castris III
vigilia

NOTÆ.

1. *Ex Provincia.*] Male. Reponendum enim videtur *in Provinciam*, nempe Galliam Narbonensem.

2. *Si esset in perficiendis pontibus periclitandum.*] Solent enim hostes in transitu fluminum, atque in ipsa pontium fabricatione occupatos aggredi.

3. *In Provinciam.*] Nempe Galliam Narbonensem, quæ prædem erat in Romanorum potestate.

4. *Disposito equitatu, &c.*] Quomodo id fieri posset, narrat Veget. l. iii. *Explorato vado duæ acies equitum ordinantur intervallis competentibus separatæ, ut per medium equites & impedimenta transeant. Nam acies superior aquarum impetum frangit, inferior, qui rapti submersive fuerint, colligit atque transponit.*

5. *Perpetuam esse paludem.*] Quam efficiebat a meridie fluviolus, qui nunc dicitur *de Bievre*. & in Sequanam influebat in eo loco, qui nunc adhuc ejus nomen retinet, *rue de Bievre*, quamquam sit exsiccatus alveus.

vigilia egreſſus, eodem, quo venerat, itinere [1] Metioſedum pervenit. Id eſt oppidum Senonum in inſula Sequanæ poſitum, ut paullo ante Lutetiam diximus. Deprehenſis navibus circiter L, celeriterque conjunctis, atque eo militibus impoſitis, & rei novitate perterritis oppidanis, quorum magna pars erat ad bellum evocata, ſine contentione oppido potitur. Refecto ponte, quem ſuperioribus diebus hoſtes reſciderant, [2] exercitum tranſducit, & ſecundo flumine ad Lutetiam iter facere cœpit. Hoſtes, re cognita ab iis qui a Metioſedo profugerant, [3] Lutetiam incendi, ponteſque ejus oppidi reſcindi jubent; [4] ipſi profecti palude, in ripis Sequanæ e regione Lutetiæ, [5] contra Labieni caſtra conſidunt. LIX. Jam Cæſar a Gergovia diſceſſiſſe audiebatur: jam de Æduorum defectione, & [6] ſecundo Galliæ motu rumores afferebantur, Gallique in conloquiis, intercluſum itinere & Ligere Cæſarem, inopiam frumenti coactum, in Provinciam contendiſſe confirmabant. Bellovaci autem defectione Æduorum cognita, qui ante erant per ſe infideles, manus cogere, atque aperte bellum parare cœperunt. Tum Labienus tanta rerum commutatione, longe aliud ſibi capiendum conſilium, atque antea ſenſerat, intelligebat. Neque jam ut aliquid acquireret prælioque hoſtes laceſſeret, ſed, ut incolumem exercitum Agendicum reduceret, cogitabat. [7] Namque altera ex parte Bellovaci, quæ civitas in Gallia maximam habet opinionem virtutis, inſtabant: alteram Camulogenus parato atque inſtructo exercitu tenebat. [8] Tum legiones a præſidio atque impedimentis intercluſas maximum flumen diſtinebat. Tantis ſubito difficultatibus objectis, ab animi virtute auxilium petendum videbat. LX. Itaque ſub veſperum concilio convocato, cohortatus, ut ea quæ imperaſſet, diligenter induſtrieque adminiſtrarent, naves, quas a Metioſedo deduxerat, ſingulas equitibus Romanis attribuit, &, prima confecta vigilia, millia paſſuum ſecundo flumine progredi ſilentio, ibique ſe exſpectari jubet. v cohortes, quas minime firmas ad dimicandum eſſe exiſtimabat, caſtris præſidio relinquit. [9] v ejuſdem legionis reliquas de media nocte cum omnibus impedimentis adverſo flumine ma-

gnu

NOTÆ.

1. *Metioſedum.*] Alibi legitur *Melodunum.* Interpres Græcus habet Μελοδῆνον. Ex ſitu intelligitur eſſe *Melun.* Eſt enim in inſula, & hactenus Senonum eſt diœceſeos.

2. *Exercitum tranſducit.*] In ſeptentrionalem partem.

3. *Lutetiam incendi.*] Diffidebant enim ſe poſſe ſervare, cum majores eſſent Labieno copiæ.

4. *Ipſi profecti palude, &c.*] Palus enim non multum ultra fluvium extendebatur.

5. *Contra Labieni caſtra.*] Quæ erant in ſeptentrionali parte Lutetiæ.

6. *Secundo Galliæ motu.*] Nam primi fuerat initium apud Genabum, ſecundus hic erat jam deficientibus Æduis, qui magnam Galliæ ſpem afferebat libertatis recuperandæ.

7. *Namque altera ex parte Bellovaci.*] Videtur hic locus oſtendit Camulogenum ea ex parte caſtra poſuiſſe, quæ eſt Bellovacis contraria. Ea porro eſt quæ nunc Univerſitas dicitur.

8. *Tum legiones a præſidio, &c.*] Sequanam nempe fluvius. Nam Agendicum ultra Sequanam poſitum erat, cum eſſent Romani in ſeptentrionali ripa Lutetiæ.

9. *v ejuſdem legionis reliquas, &c.*] Videtur hic locus oſtendit legiones x cohortibus conſtitiſſe.

tumultu proficiſci imperat. Conquirit etiam lintres: has magno
itu remorum incitatas, in eandem partem mittit. Ipſe poſt paul-
ſilentio egreſſus cum iii legionibus, eum locum petit, quo
es appelli juſſerat. LXI. Eo quum eſſet ventum, explorato-
hoſtium, ut omni fluminis parte erant diſpoſiti, inopinantes,
od magna ſubito erat coorta tempeſtas, ab noſtris opprimuntur;
ercitus equitatuſque, equitibus Romanis adminiſtrantibus, quos
egotio præfecerat, celeriter tranſmittitur. Uno fere tempore ſub
em hoſtibus nuntiatur, in caſtris Romanorum [1] præter conſuetu-
em tumultuari, & magnum ire agmen adverſo flumine, ſoni-
nque remorum in eadem parte exaudiri, & paullo infra milites
ibus tranſportari. Quibus rebus auditis, [2] quod exiſtimabant tri-
locis tranſire legiones, atque omnes perturbatos defectione
luorum fugam parare, ſuas quoque copias in tres partes diſtribue-
t. Nam & præſidio e regione caſtrorum relicto, & parva ma-
Metioſedum verſus miſſa, quæ tantum progrederetur quantum
es proceſſiſſent, reliquas copias contra Labienum duxerunt.
II. Prima luce & noſtri omnes erant [3] tranſportati, & hoſtium
es cernebatur. [4] Labienus milites cohortatus, ut ſuæ priſtinæ virtu-
& tot ſecundiſſimorum præliorum memoriam tenerent, atque
um Cæſarem, cujus ductu ſæpenumero hoſtes ſuperaſſent, adeſſe
ſtimarent; dat ſignum prælii. Primo concurſu, ab dextro cornu,
i vii legio conſtiterat, hoſtes pelluntur, atque in fugam con-
iuntur: ab ſiniſtro, quem locum xii legio tenebat, quum pri-
ordines hoſtium transfixi pilis concidiſſent; tamen acerrime re-
ui reſiſtebant, nec dabat ſuſpicionem fugæ quiſquam. Ipſe dux
ſtium Camulogenus ſuis aderat, atque eos cohortabatur. At,
erto etiam nunc exitu victoriæ, quum vii legionis tribunis eſ-
nuntiatum, quæ in ſiniſtro cornu gererentur, poſt tergum ho-
um legionem oſtenderunt, ſignaque intulerunt. Ne eo quidem
mpore quiſquam loco ceſſit, ſed circumventi omnes interfectique
nt: eandem fortunam tulit Camulogenus. At ii, qui præſidio con-
caſtra Labieni erant relicti, quum prælium commiſſum audiſſent,
bſidio ſuis ierunt, collemque ceperunt, neque noſtrorum militum
ctorum impetum ſuſtinere potuerunt: ſic, cum ſuis fugientibus
rmiſti, quos non ſilvæ monteſque rexerunt, ab equitatu ſunt
terfecti. Hoc negotio confecto, Labienus revertitur Agendicum,
i impedimenta totius exercitus relicta erant: inde, cum omni-
bus

NOTÆ.

1. *Præter conſuetudinem tumultuari.*] Paſ-
e quidem, quod notandum; rarius enim
c modo apud Autores invenitur.

2. *Quod exiſtimabant &c.*] Ituris Agen-
um ubi erant Romanorum impedi-
nta, vel Gergoviam ad Cæſarem, ſi
Ligerim non tranſiſſet, & ad Senones
n veniſſet, tranſeundus erat fluvius Se-
ana.

3. *Tranſportati.*] Ex ſeptentrionali, ſeu Belgica ripa, in meridionalem, ſeu Celticam.

4. *Labienus milites cohortatus.*] Hoc prælium infra Lutetiam factum eſt, niſi ipſe, qui coram non adfuit, Cæſar falſus eſt, ut multis in locis minus accurate ſcripſit aliorum narrationibus deceptus.

bus copiis, ad Cæsarem pervenit. LXIII. Defectione Æd cognita, bellum augetur: legationes in omnes partes circu cuntur: quantum gratia, auctoritate, pecunia valent, ad so tandas civitates nituntur. Nacti obsides, quos Cæsar apud eo posuerat, horum supplicio dubitantes territant. Petunt a Ver torige Ædui, ut ad se veniat, rationesque belli gerendi com nicet. Re impetrata contendunt, ut ipsis summa imperii trans &, re in controversiam deducta, totius Galliæ concilium Bib indicitur. Eodem conveniunt undique frequentes: multitudini fragiis res permittitur: [1] ad unum omnes Vercingetorigem pro Imperatorem. [2] Ab hoc concilio Rhemi, Lingones, Trevir fuerunt: illi, quod amicitiam Romanorum sequebantur: Tre quod aberant longius, & ab Germanis premebantur: quæ fuit c sa, quare toto abessent bello, & neutris auxilia mitterent. M dolore Ædui ferunt se dejectos principatu: queruntur fortunæ c mutationem; & Cæsaris indulgentiam in se requirunt: neque men suscepto bello, suum consilium ab reliquis separare aud Inviti summæ spei adolescentes Eporedorix & Virdumarus, V cingetorigi parent. LXIV. Ille imperat reliquis civitatibus o des. Denique ei rei constituit diem, huc omnes equites xv m numero celeriter convenire jubet. Peditatu, quem ante habuer fore contentum dicit; neque fortunam tentaturum, neque acie d caturum; sed, quoniam abundet equitatu, perfacile esse factu, f mentationibus pabulationibusq; Romanos prohibere: æquo modò mo sua ipsi frumenta corrumpant, ædificiaque incendant; qua re milliaris jactura, perpetuum imperium libertatemque se consequ deant. His constitutis rebus, Æduis, [3] Segusianisque qui sunt fi mi Provinciæ, x millia peditum imperat. Huc addit equites DC his præficit fratrem Eporedorigis, bellumque inferre Allobrogi jubet. Altera ex parte Gabalos, proximosque pagos Arvernorum Helvios, item Ruthenos, Cadurcosque ad fines Volcarum Arecom corum depopulandos, mittit. Hic nihilominus clandestinis nuntiis gationibusque Allobroges sollicitat, [4] quorum mentes nondum a periore bello resedisse sperabat. Horum principibus pecunias, civi autem imperium totius Provinciæ pollicetur. LXV. Ad hos omn casus provisa erant præsidia cohortium duarum & viginti, qu

NOTÆ.

1. *Ad unum omnes Vercingetorigem probant Imperatorem.*] Qui jam Arvernorum rex, fit Galliæ totius Imperator. Sic apud Livium lib. v. *Prisco Tarquinio Roma regnante Celtarum, quæ pars Galliæ tertia est, penes Bituriges summa imperii fuit. Ii regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit, virtute fortunaque cum sua, tum publica præpollens.*

2. *Ab hoc concilio Rhemi, Lingones, Trevivi abjuerunt.*] Nunquam ergo universa Gallia adversus Romanos consen Rhemi enim & Lingones & Treviri mi populi erant qui ab hoc bello, quis in hoc bellum consentient but fuerunt.

3. *Segusianisque.*] In Segusianis est situm Lugdunum

4. *Quorum mentes nondum a superiori reseditse sperabat.*] Novem anni inter Allobrogicum bellum & Vercingetorigis licitationem intercesserant.

ſa coacta Provincia ab [1] L. Cæſare legato ad omnes partes oppantur. Helvii ſua ſponte cum finitimis prælio congreſſi pellun- & C. Valerio Donotauro Caburi filio principe civitatis, com- ſuſque aliis interfectis, intra oppida muroſque compelluntur. roges, crebris ad Rhodanum diſpoſitis præſidiis, magna cum & diligentia, ſuos fines tuentur. [2] Cæſar, quod hoſtes equitatu iores eſſe intelligebat, &, intercluſis omnibus itineribus, nulla Provincia atque Italia ſublevari poterat, trans Rhenum in Germ mittit ad eas civitates, quas ſuperioribus annis pacaverat; iteſque ab his accerſit, & levis armaturæ pedites, qui inter eos ri conſueverant. Eorum adventu, quod minus idoneis equis ute- r, a trib. mil. reliquiſque, ſed & equitibus Romanis, atque catis, equos ſumit, Germaniſque diſtribuit. LXVI. Interea hæc geruntur, hoſtium copiæ ex Arvernis, equiteſque, qui Galliæ erant imperati, conveniunt. Magno horum coacto nu- , quum Cæſar in Sequanos per extremos Lingonum fines iter et, quo facilius ſubſidium Provinciæ ferri poſſet, circiter millia um x ab Romanis trinis caſtris Vercingetorix conſedit; convo- que ad concilium præfectis equitum, veniſſe tempus victoriæ onſtrat: fugere in Provinciam Romanos, Galliaque excedere; i ad præſentem obtinendam libertatem ſatis eſſe: ad reliqui poris pacem atque otium parum profici. Majoribus enim coacopiis reverſuros, neque finem bellandi facturos: proinde, agmipeditos adoriantur: ſi pedites ſuis auxilium ferant, atque in morentur, iter confici non poſſe: ſin id quod magis futurum idat, relictis impedimentis, ſuæ ſaluti conſulant, & uſu rerum ſſariarum, & dignitate ſpoliatum iri. Nam de equitibus hom, quin nemo eorum progredi modo extra agmen audeat, ipſos quidem debere dubitare. Id quo majore faciant animo, as ſe omnes pro caſtris habiturum, & terrori hoſtibus futu- . Conclamant equites ſanctiſſimo jurejurando confirmari o- ere, ne tecto recipiatur, ne ad liberos, ne ad parentes, ne uxorem aditum habeat, qui non bis per hoſtium agmen pereraſſet. LXVII. Probata re, atque omnibus ad jusjurandum ctis, poſtero die in tres partes diſtributo equitatu, duæ ſe acies uobus lateribus oſtendunt: una a primo agmine iter impedire cœ-

NOTÆ.

. *L. Cæſare*] L. Cæſar cum M. Figuconſulatum geſſit anno urbis conditæ XC. poſteaque, orto bello civili, Pompartibus ſtuduit; inviſus eo nomine ro Cæſari, ſupplex quamvis fuiſſet, ab ſt interemptus.

. *Cæſar quod hoſtes equitatu ſuperio-* &c.] Cæſari ſemper curæ fuit, ut vires eret tantas, quantæ ſufficiebant ad viam, ſatemque æquales hoſtium viribus. Sic cum videret Belgarum multitudinem, prælio ſupersedere maluit.

3. *Equiteſque ab his accerſit.*] Ab his poſtea Germanis equitibus ſemper initium vincendi factum in Gallico civilique bello.

4. *Evocatis.*] Evocati ſunt qui legitimis ſtipendiis confectis, tanquam exercitatiſſimi in armis ab bellum ad Imperatoribus evocabantur.

cœpit. Qua re nuntiata, Cæſar ſuum quoque equitatum tri
diviſum ire contra hoſtem jubet. [1] Pugnatur una omnibus in par
conſiſtit agmen: impedimenta inter legiones recipiuntur: ſi q
parte noſtri laborare, aut gravius premi videbantur, eo ſigna
Cæſar aciemque converti jubebat: quæ res & hoſtes ad inſeque
tardabat, & noſtros ſpe auxilii confirmabat. [2] Tandem Germa
dextro latere, ſummum jugum nacti, hoſtes loco depellunt:
gientes uſque ad flumen, ubi Vercingetorix cum pedeſtribus c
conſederat, perſequuntur, complureſque interficiunt. Qua re
madverſa, reliqui, ne circumvenirentur veriti, ſe fugæ man
Omnibus locis fit cædes. Tres nobiliſſimi Ædui capti ad Cæ
perducuntur; Cotus præfectus equitum, qui controverſiam
Convictolitane proximis comitiis habuerat; & Cavarillus, qui
defectionem Litavici pedeſtribus copiis præfuerat; & Eporedori
duce ante adventum Cæſaris Ædui cum Sequanis bello con
rant. LXVIII. Fugato omni equitatu, Vercingetorix copias
ut pro caſtris collocaverat, reduxit; protinuſque [4] Aleſiam,
eſt oppidum Mandubiorum, iter facere cœpit; celeriterque imp
menta ex caſtris educi, & ſe ſubſequi juſſit. Cæſar, impedimen
proximum collem deductis, duabuſque legionibus præſidio re
ſequutus, quantum diei tempus eſt paſſum, circiter iii mil
hoſtium ex noviſſimo agmine interfectis, altero die ad Aleſiam
ſtra fecit. Perſpecto urbis ſitu, perterritiſque hoſtibus, quod equi
qua maxime parte exercitus confidebant, erant pulſi; adhortatu
laborem milites, [4] Aleſiam circumvallare inſtituit. LXIX. I
erat oppidum in colle ſummo, admodum edito loco, ut niſi
dione expugnari non poſſe videretur. [5] Cujus collis radices duo
bus ex partibus flumina ſubluebant. [6] Ante oppidum planities circ

NOTÆ

1. *Pugnatur una omnibus in partibus.*] Plutarchus ſcribit eo prælio Cæſarem gladium amiſiſſe, quem in templo Arverni ſuſpenderunt, eum poſtea a Cæſare conſpectum, cum amici tollere ſuaderent, tolli non paſſum fuiſſe, quaſi ſacer fuiſſet, & ſiſiſſe.

2. *Tandem Germani.*] Ubique Germani Romanis initium vincendi fecerunt. Dion vero Vercingetorigem in eo falſum eſſe dicit, quod non cogitabat Germanos cum Romanis eſſe conjunctos, qui aciem ſuam ruperunt. Nimirum inter Romanos ſæpe verſatus non ignorabat, quantum ſui Galli Romanis præſtarent. Sed Germani ea tempeſtate Gallis erant fortiores, ut multis locis Cæſar teſtatur.

3. *Fugientes uſque ad flumen.*] Dio refert Vercingetorigem, Cæſare deſpecto ob detrimenta, quæ is acceperat, Allobrogibus bellum inferre ſtatuiſſe, Cæ
iis auxilio proficiſcentem, in Se
deprehenſum circumdediſſe. Verum
cingetorigi longe ſecus quam
rat acciſiſſe: nam non modo c
nullam Romanis intuliſſe, verum
deſperatione ſalutis ad fortitudinem
puliſſe, ipſumque temeritate ſua,
multitudini ſuorum confidebat,
buiſſe.

4. *Aleſiam.*] Aleſia, *Aliſe*, ſic m
quamquam Alexia a pleriſque ſcri
Velleius Paterculus lib. II. hujus obſ
nis meminit his verbis: *Circa Aleſiam
ta res quantas audere vix hominis, p
pene nullius, niſi Dei fuerit.*

5. *Cujus collis radices, &c.*] Lmo
Oſera fluvii:

6. *Ante oppidum, &c.*] Vel hoc re
intelligitur leucam noſtram quatuor
bus paſſuum. Cæſarianis conſtitiſſe,

passuum iii in longitudinem patebat. Reliquis ex omnibus
us colles, mediocri interjecto spatio, pari altitudinis fastigio op-
cingebant. Sub muro, quæ pars collis ad orientem spectabat,
omnem locum copiæ Gallorum compleverant; fossamque, &
iam sex in altitudinem pedum præduxerant. Ejus munitionis,
b Romanis instituebatur, circuitus xi∞ passuum tenebat. Ca-
pportunis locis erant posita; ibique castella xxiii facta, in qui-
terdiu stationes disponebantur, ne qua subito irruptio fieret. Hæc
n noctu excubitoribus ac firmis præsidiis tenebantur. LXX. O-
nstituto, fit equestre prælium in ea planitie, quam intermissam
us iii millium passuum in longitudinem patere supra demon-
mus. Summa vi ab utrisque contenditur. Laborantibus nostris
Germanos submittit, legionesque pro castris constituit, ne
bito irruptio ab hostium peditatu fiat. Præsidio legionum addi-
ostris animus augetur: hostes in fugam conjecti se ipsi multi-
e impediunt; atque angustioribus portis [relictis] coarctan-
Germani acrius usque ad munitiones sequuntur: fit magna cæ-
nonnulli, relictis equis, fossam transire, & maceriam trans-
re conantur. Paullum legiones Cæsar, quas pro vallo consti-
t, promoveri jubet. Non minus, qui intra munitiones erant,
perturbantur. Venire ad se confestim existimantes, ad arma
amant. Nonnulli perterriti in oppidum irrumpunt. Vercinge-
jubet portas claudi, ne castra nudentur. Multis interfectis,
luribus equis captis, Germani sese recipiunt. LXXI. Ver-
torix, priusquam munitiones ab Romanis perficiantur, consi-
capit, omnem a se equitatum noctu dimittere. Discedenti-
mandat, ut suam quisque eorum civitatem adeat, omnesque,
per ætatem arma ferre possint, ad bellum cogant. Sua in illos
ta proponit, obtestaturque ut suæ salutis rationem habeant,
se de communi libertate optime meritum in cruciatum hosti-
dedant: qui si indiligentiores fuerint, millia hominum octo-
delecta secum interitura demonstrat: ratione inita, frumen-
se exigue dierum triginta habere, sed paullo etiam longius to-
e posse parcendo. His datis mandatis, qua erat nostrum opus
missum, secunda vigilia silentio equitatum dimittit; frumen-
omne ad se ferri jubet: capitis pœnam iis, qui non paruerint,
tituit: pecus, cujus magna erat ab Mandubiis compulsa co-
viritim distribuit: frumentum parce & paullatim metiri insti-
copias omnes, quas pro oppido collocaverat, in oppidum re-
. His rationibus auxilia Galliæ exspectare & bellum administra-
rat. LXXII. Quibus rebus cognitis ex perfugis & captivis,
ar hæc genera munitionis instituit. Fossam pedum viginti directis
la-

NOTÆ.

t error in numeris. Tribus enim ho-
in longitudinem leucæ quadrantibus
, ut loquimur, illa planities,

1. *Atque angustioribus portis [relictis.]* Vel deleo *relictis*, vel lego *relicti*. Aliter non constat sensus.

lateribus duxit, ut ejus ſolum tantumdem pateret, quantum ma labra diſtabant, reliquas omnes munitiones ab ea foſſa p CD reduxit: id hoc conſilio, quoniam tantum eſſet neceſſa tium complexus, nec facile totum opus militum corona cing ne de improviſo, aut noctu ad munitiones hoſtium multitu volaret, aut interdiu tela in noſtros operi deſtinatos conjice ſent. Hoc intermiſſo ſpatio, duas foſſas XV pedes latas, ea titudine perduxit: quarum interiorem campeſtribus ac dem cis aqua ex flumine derivata complevit. Poſt eas aggerem, lum XII pedum exſtruxit. [1] Huic loricam pinnaſque adjecit, dibus [2] cervis eminentibus ad commiſſuras pluteorum atque a qui adſcenſum hoſtium tardarent: & turres toto opere circum quæ pedes LXXX inter ſe diſtarent. LXXIII. Erat uno t & materiari & frumentari, & tantas munitiones fieri neceſſe minutis noſtris copiis, quæ longius ab caſtris progrediebant nonnunquam opera noſtra Galli tentare, atque eruptionem e do pluribus portis facere ſumma vi conabantur. Quare ad hæc opera addendum Cæſar putavit, quo minore numero militum tiones defendi poſſent. Itaque truncis arborum, aut admodum ramis abſciſſis, atque horum dolabratis atque præacutis cacum perpetuæ foſſæ quinos pedes altæ, ducebantur. Huc illi ſtipi miſſi, & ab infimo revincti, ne revelli poſſent, ab ramis emi Quini erant ordines conjuncti inter ſe atque implicati, quo q traverant, [3] ſe ipſi acutiſſimis vallis induebant; hos Cippos labant. Ante hos, obliquis ordinibus [4] in quincuncem diſp ſcrobes trium in altitudinem pedum fodiebantur, [5] paullatim ſtiore ad ſummum faſtigio. Huc teretes ſtipites feminis craſſi

NOTÆ.

1. *Huic loricam, &c.*] Lorica eſt parvus murus poſt quem latent defenſores, pinnas habet, ut per intervalla earum in hoſtes tela mittantur.

2. *Cervis.*] Cervi erant ſtipites corniculla habentes eminentia, quibus ad pluteorum & aggeris commiſſuras utebantur ad impediendum aſcenſum. Erant autem inter aggerem ipſum atque loricam incerti, Gallice *le Cordon*, Virg. Bucolic.

Atque leonibus habitare caſas & figere cervos.

Ad hæc Servius: *Aut furcas dicit quæ figantur ad caſæ ſuſtentationem, quæ dicta ſunt cervi ad ſimilitudinem eorum cervorum.* Tibullus ad Meſſalam:

Nam te non alius bello tenet aptius artes,
Qua deceat tutam caſtris producere foſſam,
Qualiter adverſos hoſti deſigere cervos.

Hypicus vero: *Cervoli trunci ramoſi. Ad hos decurritur, ſi ſoli natura, nimia teneritate, ceſſes frangeretur.* Idem ſic rurſus, nec vallum extrui, nec foſſa fieri poteſt, ut non cidant, quoties cervoli deſunt.

3. *Se ipſi acutiſſimis vallis induebant.*] *Quadrifidaſque ſudes & acuto robore* ad quem verſum Servius: *Bis idem nam valli & ſudes idem.* Cicero *Philo dum nova quadam conjunxit, in ſe induit, quod timebat.*

4. *In quincuncem diſpoſitis.*] Quid quincuncem diſponere, intelligitur hoc loco Quintiliani: *Quid illo quincu cioſius, qui in quancunque partem ſpe rectus eſt.*

5. *Paullatim anguſtiore ad ſumma gio.*] Juſtus Lipſius legit *ad* ſcriptam lectionem retineri poſſe. cet voluerit ſcrobes illas ad inſtar fo quæ lupis capiendis parantur, a ſumm fuiſſe quam ab ima anguſtiores, quo qui in eas deciderent, recta in ſ ſtipites delaberentur, ſeque inde extricarent.

mo præacuti & præusti, demittebantur; ita ut non amplius
itis ex terra eminerent. Simul confirmandi & stabiliendi
[1] singuli ab infimo solo pedes terra exculcabantur: reliqua
robis ad occultandas insidias viminibus ac virgultis integebatur.
generis octoni ordines ducti, ternos inter se pedes distabant.
similitudine floris [2] Lilium appellabant. Ante hæc taleæ pe-
ongæ ferreis hamis infixis totæ in terram infodiebantur; me-
busque intermissis spatiis, omnibus locis differebantur, quos
los nominabant. LXXIV. His rebus perfectis, regiones
s, quam potuit, æquissimas pro loci natura, xiv millia pas
complexus, pares ejusdem generis munitiones diversas ab
ora exteriorem hostem perfecit, ut ne magna quidem mul-
ne, si ita accidat, ejus discessu, munitionum præsidia cir-
undi possent. Neu cum periculo ex castris egredi cogerentur,
m xxx pabulum frumentumque habere omnes convectum ju-
LXXV. Dum hæc ad Alesiam geruntur, Galli, concilio
ipum indicto, non omnes qui arma ferre possent, ut cen-
Vercingetorix, convocandos statuunt; sed certum numerum
ue civitati imperandum: ne tanta multitudine confusa, nec
erari, nec discernere suos, nec frumentandi rationem habe-
ossent. [3] Imperant Æduis atque eorum clientibus, Segusianis,
bivaretis, Aulercis Brannovicibus, [Brannoviis] millia xxxv.
m numerum Arvernis, adjunctis Eleutheris Cadurcis, Gaba-
Velaunis, qui sub imperio Arvernorum esse consueverunt:
onibus, Sequanis, Biturigibus, Xantonibus, Ruthenis, Carnu-
s xii millia; Bellovacis x. Totidem Lemovicibus; octona Pi-
ibus, & Turonis, & Parisiis, & Eleutheris Suessionibus; Am-
iis, Mediomatricis, [6] Petrocoriis, Nerviis, Morinis, Nitiobri-
s quina millia; Aulercis Cenomanis totidem; Atrebatibus iv
ia; [7] Bellocassis, Lexoviis, [8] Aulercis Eburonibus terna; Rauracis
oiis xxx. Universis civitatibus, quæ Oceanum attingunt, quæ
eorum consuetudine Armoricæ appellantur, quo sunt in numero
Cu-

NOTÆ.

Singuli ab infimo solo pedes, &c.] In-
es Græcus aliter legit & forte melius:
δὲ πρὸς τὸ στηρίζειν καὶ βιβαίως ταύτας
τὸ γόμφου τριῶν ποδῶν γῆς ἐπιχώννυσι,
rmarentur [*stipites*] *tres pedes terra in-*
bat solo.

Lilium.] Propter expansam ad hunc
um foveam latiorem superne, in-
vero angustiorem. Unde & stylus
ibat, similis eorum qui e lilio pro-
e.

Imperant Æduis, &c.] In toto illo
ero, ut fit, vehementer erratum est,
que plurimi eorum populorum supra jam
memorati sint, eos tantum attingemus,
videntur indicti.

4. *Amlivaretis, Brannovicibus, [Bran-
noviis,] Eleutheris.*] Ambivareti, Brannovices, Brannovii, Eleutheri ignorantur.

5. *Velaunis.*] Vellauni vel potius Vellavi, *Ceux de Velay.*

6. *Petrocoriis.*] Petrocorii, quorum urbem Vesunam Ptolemæus, Petrocoricum Aimoinus vocat, *Perigord.* Item Sarlatenses quorum nempe diœcesis a Petrocoriis deducta.

7. *Bellocassis.*] Bellocasses, qui & Velocasses, *Ceux du Vexin.*

8. *Aulercis Eburonibus.*] Legit Ciaconius nec immerito, *Eburovicibus, Evreux.* Eburones enim longe diversi.

Curioſolites, Rhedones, [1] Ambibari, [2] Cadetes, [3] Oſiſmii, [4] Lemovices] Veneti, Unelli, ſena. Ex his [5] Bellovaci ſuum nomen non contulerunt; quod ſe ſuo nomine atque arbitrio cum Romanis bellum geſturos dicerent, neque cujuſquam imperio obtemperaturos. Rogati tamen a Comio, pro ejus hoſpitio II millia miſerunt. LXXVI. Hujus opera Comii, ita ut antea demonſtravimus, fidelis atque utili ſuperioribus annis erat uſus in Britannia Cæſar: propterea bus meritis civitatem ejus [6] immunem eſſe juſſerat; jura legeſque tribuerat; atque ipſi Morinos attribuerat. Tanta tamen universæ Galliæ conſenſio fuit libertatis vindicandæ, & priſtinæ belli laudis recuperandæ, ut neque beneficiis, neque amicitiæ memoria moveretur, omneſque & animo & opibus in id bellum incumberent; coactis equitum IIX millibus, & [7] peditum circiter CCXL. Hæc in Atrebatum finibus recenſebantur, numeruſque inibatur: præfecti constituebantur: Comio Atrebati, Viridomaro, & Eporedorigi Æduo, Vergaſillauno Arverno, conſobrino Vercingetorigis ſumma imperii tranſditur. Iis delecti ex civitatibus tribuuntur, quorum conſilio bellum adminiſtraretur. Omnes alacres & fiduciæ pleni ad Aleſiam proficiſcuntur. Nec erat omnium quiſquam, qui adſpectum modo tantæ multitudinis ſuſtineri poſſe arbitraretur, præſertim ancipiti prælio, quum ex oppido eruptione pugnaretur, & foris tantæ copiæ equitatus peditatuſque cernerentur. LXXVII. At ii qui Aleſiæ obſidebantur, præterita die, qua ſuorum auxilium exſpectaverant, omni ſumpto omni frumento, inſcii, quid in Æduis gereretur, concilio coacto, de exitu fortunarum ſuarum conſultabant. Ac variis dicta ſententiis, quarum pars deditionem, pars, dum vires ſuppeterent, eruptionem cenſebant. Non prætereunda videtur oratio Critognati propter ejus ſingularem ac nefariam crudelitatem. Hic ſummus Arvernis natus loco, & magnæ habitus auctoritatis; Nihil, inquit, de eorum ſententia dicturus ſum, qui turpiſſimam ſervitutem deditionis nomine appellant; neque hos habendos civium loco neque ad concilium adhibendos cenſeo. Cum iis mihi res ſit, qui eruptionem probant: quorum in conſilio omnium veſtrum conſenſu priſtinæ reſidere virtutis memoria videtur. Animi eſt iſta mollities, non virtus, inopiam paullisper ferre non poſſe. [8] Qui ſe ultro morti offerant.

NOTÆ

1. *Ambibari.*] Ignorantur.

2. *Cadetes.*] Reponendum videtur Caletes, *Ceux de Caux.*

3. *Oſiſmii.*] De quibus ſupra.

4. *Lemovices.*] Hi ſunt alii a Lemovicibus Aquitanis, quorum oppidum eſt Ratiatum, ſed ſunt potius pars non contemnenda Oſiſmiorum.

5. *Bellovaci ſuum nomerum non contulerunt.*] Bellum ſeorſim ab aliis adminiſtraverunt, ut in ſequente libro cognoſcetur. Sed iſta Gallorum diſſenſio in bello adminiſtrando, multum Romanos adjuvit.

6. *Immunem eſſe juſſerat.*] A Pipe nempe quod victis Cæſar imponere bat, non a dominatu regio Comii. cus interpres optime habet ἀτελῆ.

7. *Peditum circiter* CCXL.] Plu CCC millia habet. Florus vero CCL vero pius ſcilicet.

8. *Qui ſe ultro morti offerant.*] zanes apud Cuttium lib. V. *Sæpe tam boris ad vilitatem ſui compelluntur ignar virtus nihil inexpertum relinquit.*

i offerant facilius reperiuntur, quam qui dolorem patienter fe-
Atque ego hanc ſententiam probarem; nam apud me multum
itas poteſt; ſi nullam, præterquam vitæ noſtræ, jacturam fieri
rem. Sed in conſilio capiendo omnem Galliam reſpiciamus,
n ad noſtrum auxilium concitavimus. Quid, [1] hominum milli-
xxx uno loco interfectis, propinquis conſanguineiſque noſtris,
i fore exiſtimatis, ſi pene in ipſis cadaveribus prælio decertare
ntur? Nolite hos veſtro auxilio ſpoliare, qui veſtræ ſalutis cauſſa
n periculum neglexerint, nec ſtultitia ac temeritate veſtra, aut
cillitate animi omnem Galliam proſternere, ac perpetuæ ſervi-
addicere. An quod ad diem non venerint, de eorum fide con-
iaque dubitatis? Quid ergo? Romanos in illis ulterioribus mu-
nibus animine cauſſa quotidie exerceri putatis? Si illorum nun-
onfirmari non poteſtis, omni aditu præſepto, iis utimini teſti-
appropinquare eorum adventum; cujus rei timore exterriti,
, noctemque in opere verſantur. Quid ergo mei conſilii eſt
re? Quod noſtri majores nequaquam pari bello Cimbrorum
tonumque fecerunt; qui in oppida compulſi, ac ſimili inopia
cti, eorum corporibus, qui ætate inutiles ad bellum videban-
vitam toleraverunt, neque ſe hoſtibus tranſdiderunt. Cujus
xemplum ſi non haberemus, tamen libertatis cauſſa inſtitui &
eris prodi pulcherrimum judicarem. Nam quid huic ſimile bello
? Depopulata Gallia, magnaque illata calamitate, Cimbri fini-
noſtris aliquando exceſſerunt, atque alias terras petierunt: ju-
leges, agros, libertatem nobis reliquerunt. Romani vero quid
nt aliud, aut quid volunt, niſi invidia adducti, quos fama no-
, potenteſque bello cognoverunt, horum in agris civitatibuſque
idere, atque his æternam injungere ſervitutem? Neque enim
uam alia conditione bella geſſerunt. Quod ſi ea, quæ in longin-
nationibus geruntur, ignoratis, reſpicite finitimam Galliam,
in provinciam redacta, jure & legibus commutatis, [2] ſecuri-
ſubjecta, perpetua premitur ſervitute. LXXVIII. Senten-
dictis, conſtituunt, ut, qui valetudine, aut ætate inutiles ſunt
o, oppido excedant, atque omnia prius experiantur, quam ad
ognati ſententiam deſcendant: illo tamen potius utendum conſi-
ſi res cogat, atque auxilia morentur, quam deditionis aut pacis
undam conditionem. Mandubii, qui eos oppido receperant, cum
ris atque uxoribus exire coguntur. Ii, quum ad munitiones Ro-
orum acceſſiſſent, flentes, omnibus precibus orabant, ut ſe in
irutem receptos cibo juvarent. [3] Hos Cæſar, diſpoſitis in vallo
cuſto-

NOTÆ

Hominum millibus lxxx *uno loco inter-*] Suorum numerum Critognato mentiebat nemo. At Plutarchus omnia auget: dxx millia hominum in urbe Aleſia prodidit.

Securibus ſubjecta.] Secures duodecim prælatæ Conſulibus, ſignum erant imperii Romani.

3. *Hos Cæſar, diſpoſitis in vallo cuſtodiis, recipi prohibebat.*] Dio, quod a neutris reciperentur, ſcribit miſerrima morte periiſſe.

cuſtodiis, recipi prohibebat. LXXIX. Interea Comius, [illegible]
liqui duces, quibus ſumma imperii permiſſa erat, [1] cum omnibus
piis ad Aleſiam perveniunt, & colle exteriore occupato, non lon
D paſſibus a noſtris munitionibus conſidunt. Poſtero die equite
caſtris educto, omnem eam planitiem, quam in longitudinem
millia paſſuum patere demonſtravimus, complent; pedeſtresq
pias, paullum ab eo loco, abditas in locis ſuperioribus conſti
Erat ex oppido Aleſia deſpectus in campum. Concurritur his a
viſis, fit gratulatio inter eos, atque omnium animi ad lætitiam
tantur. Itaque productis copiis ante oppidum conſidunt, & prox
foſſam cratibus integunt, atque aggere explent, ſeque ad erupti
atque omnes caſus comparant. LXXX. Cæſar, omni exe
ad utramque partem munitionum, diſpoſito, ut, ſi uſus veniat, ſ
quiſque locum teneat & noverit, equitatum ex caſtris educi,
prælium committi jubet. Erat ex omnibus caſtris, quæ ſummum
dique jugum tenebant, deſpectus; atque omnium militum in
animi pugnæ eventum exſpectabant. Galli inter equites, raros ſ
tarios, expeditoſque levis armaturæ interjecerant, qui ſuis ced
bus auxilio ſuccurrerent, & noſtrorum equitum impetum ſu
rent. Ab his complures de improviſo vulnerati, prælio excede
Quum ſuos pugna ſuperiores eſſe Galli confiderent, & noſtros
mi multitudine viderent; ex omnibus partibus, & ii, qui muni
bus continebantur, & ii, qui ad auxilium convenerant, clamo
ululatu ſuorum animos confirmabant. Quod in conſpectu omn
res gerebatur, neque recte aut turpiter factum celari poterat, n
que & laudis cupiditas & timor ignominiæ ad virtutem excit
Quum a meridie prope ad ſolis occaſum dubia victoria pugnare
[2] Germani una in parte confertis turmis in hoſtes impetum fec
eoſque propulerunt. Quibus in fugam conjectis, ſagittarii circ
venti, interfectique ſunt. Item ex reliquis partibus noſtri cede
uſque ad caſtra inſecuti, ſui colligendi facultatem non dede
At ii, qui ab Aleſia proceſſerant, mœſti, prope victoria deſp
ta, ſe in oppidum receperunt. LXXXI. Uno die intermiſſo, c
li, atque hoc ſpatio, magno cratium, ſcalarum, [3] harpagonum
mero effecto, media nocte ſilentio ex caſtris egreſſi, ad campeſtres
nitiones accedunt. Subito clamore ſublato, qua ſignificatione, q
oppido obſidebantur, de ſuo adventu cognoſcere poſſent, crates p
cere, fundis, ſagittis, lapidibus noſtros de vallo deturbare, reli
que quæ ad oppugnationem pertinent, adminiſtrare. Eodem tem
re, clamore exaudito, dat tuba ſignum ſuis Vercingetorix, atq

NOTÆ.

1. *Cum omnibus copiis ad Aleſiam perveniunt.*] Polyænus ccv millia Gallorum fuiſſe teſtatur.

2. *Germani.*] Hoc in Germanorum laudem eſto ſemel dictum, eos Romanis imperium tradidiſſe Galliæ, eoſdem [illegible] dem abſtuliſſe Honorii temporibus dem bello civili, ut poſtea videbim manorum quoque imperium ipſi dediſſe.

3. *Harpagonum.*] Harpago ſ ferro adunco præpilata.

ido educit. Noſtri, ut ſuperioribus diebus ſuus cuique erat locus ibutus, ad munitiones accedunt; [1] fundis librilibus ſudibuſque, quas pere diſpoſuerant, ac glandibus Gallos perterrent: proſpectu teris adempto, multa utrimque vulnera accipiuntur, complura tortis tela conjiciuntur. At M. Antonius, & C. Trebonius legati, 5
bus eæ partes ad defendendum obvenerant, qua ex parte premi nos intellexerant, iis auxilio ex ulterioribus caſtellis deductos ſubmitunt. LXXXII. Dum longius ab munitione aberant Galli, plus titudine telorum proficiebant: poſtea quam propius ſuccesſerunt, [2] ſe ipſi ſtimulis inopinantes induebant; aut in ſcrobes delapſi tranſ- 10
ebantur; aut ex vallo & turribus transjecti pilis muralibus interi. Multis undique vulneribus acceptis, nulla munitione perrupta, m lux appeteret; veriti, ne ab latere aperto ex ſuperioribus caeruptione circumvenirentur, ſe ad ſuos receperunt. [3] At intees, dum ea, quæ a Vercingetorige ad eruptionem præparata 15
t, proferunt, priores foſſas explent: diutius in iis rebus adiſtrandis morati prius ſuos diſceſſiſſe cognoverunt, quam muonibus appropinquarent. Ita re infecta in oppidum reverterunt. XXIII. Bis magno cum detrimento repulſi Galli, quid agant, ſulunt. Locorum peritos adhibent. Ab his ſuperiorum caſtrorum 20
s munitioneſque cognoſcunt. Erat a ſeptemtrionibus collis, quem a, propter magnitudinem circuitus, opere circumplecti non potuet, noſtri neceſſario pene iniquo loco, & leniter declivi, caſtra fecet. Hæc C. Antiſtius Rheginus, & C. Caninius Rebilus legati cum legionibus obtinebant. Cognitis per exploratores regionibus, duces 25
tium Iv millia ex omni numero deligunt earum civitatum, quæ rimam virtutis opinionem habebant: quid, quoque pacto, agi placet, occulte inter ſe conſtituunt. Adeundi tempus definiunt, quum idies eſſe videatur. Iis copiis Vergaſillaunum Arvernum, unum ex ducibus, propinquum Vercingetorigis, præficiunt. Ille ex caſtris 30
ma vigilia egreſſus, prope confecto ſub lucem itinere, poſt montem ccultavit, militeſque ex nocturno labore ſeſe reficere juſſit. Quum meridies appropinquare videretur, ad ea caſtra, quæ ſupra demonvimus, contendit; eodemque tempore equitatus ad campeſtres muones accedere, & reliquæ copiæ ſeſe pro caſtris oſtendere cœpet. LXXXIV. Vercingetorix ex arce Aleſiæ ſuos conſpicatus 35
oppido egreditur, * e caſtris longurios, [4] muſculos, falces, reliaque, quæ eruptionis cauſſa paraverat, profert. Pugnatur uno pore omnibus locis, atque omnia tentantur. Quæ minime viſa s firma eſſe, huc concurritur. Romanorum manus tantis munitioni-

NOTÆ.

1. *Fundis librilibus.*] Fundæ libriles vel les quibus libralia ſaxa, id eſt, unius libræ jactabantur.

2. *Se ipſi ſtimulis inopinantes induebant.*] ſupra, ſic & Virgil. lib. Æneid x. *Induat.* ———

3. *At interiores.*] Præpoſtera iſta rerum adminiſtratio Remp. Gallicam evertit.

4. *Muſculos.*] Muſculi ſunt machinæ, quibus tecti milites apportatis lapidibus, ligni & terra foſſas complebant.

* *e ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens*

tionibus distinetur, nec facile pluribus locis occurrit. Multum ad reprendos nostros valuit clamor, qui post tergum pugnantibus exstitit, quod suum periculum in aliena vident virtute consistere. [1] Omnia enim plerumque quæ absunt, vehementius hominum mentes perturbant. LXXXV. Cæsar idoneum locum nactus, quid quaque parte geratur, cognoscit, laborantibus subsidium submittit. Utrisque ad summum occurrit, unum illud esse tempus, quo maxime contendi oportere veniat. Galli nisi perfregerint munitiones, de omni salute desperant. Romani, si rem obtinuerint, finem laborum omnium exspectant. Maxime ad superiores munitiones laboratur, quo Vergilaunum missum demonstravimus. [a] Exiguum loci ad declivitatem fastigium, magnum habet momentum. Alii tela conjiciunt, [2] alii testudine facta subeunt, defatigatis invicem integri succedunt. [3] Agger ab universis in munitionem conjectus, & adscensum dat Gallis, [4] & quæ in terram occultaverant Romani, contegit. Nec jam armis nostris, nec vires suppetunt. LXXXVI. His rebus cognitis, Cæsar Labienum cum cohortibus VI subsidio laborantibus mittit. Imperat, si sustinere non possit, [5] deductis cohortibus excessionem pugnaret. Id, nisi necessario, non faciat. Ipse adit reliquas, cohortatur, ne labori succumbant: omnium superiorum dimicationum fructum in eo die atque hora docet consistere. [6] Interiores, desperatis campestribus locis, propter magnitudinem munitionum, loca prærupta ex adscensu tentant. Huc ea, quæ paraverant, conferunt, multitudine telorum ex turribus propugnantes deturbant: aggere cratibus [b] aditus expediunt: falcibus vallum, ac loricam, rescindunt. LXXXVII. Cæsar mittit primo Brutum adolescentem cum cohortibus VI, post cum aliis VII Fabium legatum. Postremo ipse, quum vehementius pugnaretur, integros subsidio adducit. Restituto prælio, ac repulsis hostibus, eo, quo Labienum miserat, contendit. Cohortes IV ex proximo castello educit. Equitum se partem sequi, [7] partem circumire exteriores munitiones, & ab tergo hostes adoriri jubet. Labienus, postquam neque aggeres, neque fossæ vim hostium sustinere poterant, [8] coactis una de quadraginta cohortibus, quas

INTERPRETATIO.

a *Parva altitudo loci ad* faciendam *declivitatem multum prodest* oppugnantibus.
b *Viam aperiunt* sibi.

NOTÆ.

1. *Omnia enim plerumque, &c.*] Idem dicit lib. II. de bello civili. Item Horat. Epod.

Comes minore sum futurus in metu,
qui major absentes habet.

2. *Alii testudine facta subeunt.*] De testudine supra dictum.

3. *Agger ab universis in munitionem conjectus.*] Agger constabat ex terra & virgultis; munitiones erant fossæ, vallum, scrobes.

4. *Et quæ in terram occultaverant Romani, contegit.*] Stimulos, cippos, lilia, de quibus supra.

5. *Deductis cohortibus.*] Ex munitionibus.

6. *Interiores.*] Galli qui ab Alesia exierant.

7. *Partem circumire exteriores munitiones, &c.*] Polyænus hoc nocte superiore proviso esse meminit, & commemorat ut stratagema quod victoriam peperit, cum Galli de fuga desperassent.

8. *Coactis una de quadraginta, &c.*] Sufficiendi, propterea quod major ille fuit numerus, quam ut forte fuisse possit oblata.

proximis præſidiis deductas ſors obtulit, Cæſarem per nuntios fa-
certiorem, quid faciendum exiſtimet. Accelerat Cæſar, ut præ-
interſit. LXXXVIII. Ejus adventu ex colore veſtitus cogni-
quo inſigni in præliis uti conſueverat, turmiſque equitum & co-
tibus viſis, quas ſe ſequi juſſerat, ut de locis ſuperioribus hæc de-
via & devexa cernebantur, hoſtes committunt prælium. Utrimque
more ſublato, excipit rurſus ex vallo atque omnibus munitionibus
mor. Noſtri emiſſis pilis, gladiis rem gerunt. Repente poſt tergum
nitatus cernitur. Cohortes aliæ appropinquant. Hoſtes terga ver-
t, fugientibus equites occurrunt. Fit magna cædes, Sedulius dux &
nceps Lemovicum occiditur: Vergaſillaunus Arvernus vivus in fu-
comprehenditur. Signa militaria LXXIV. ad Cæſarem referun-
. Pauci ex tanto numero ſe incolumes in caſtra recipiunt. Con-
cati ex oppido cædem & fugam ſuorum, deſperata ſalute, co-
s a munitionibus reducunt. Fit protinus, hac re audita, ex caſtris
llorum fuga. Quod niſi crebris ſubſidiis ac totius diei labore mi-
s fuiſſent defeſſi, omnes hoſtium copiæ deleri potuiſſent. De
dia nocte miſſus equitatus noviſſimum agmen conſequitur. Ma-
us numerus capitur, atque interficitur: reliqui ex fuga in civi-
es diſcedunt. LXXXIX. Poſtero die Vercingetorix, concilio
nvocato, id ſe bellum ſuſcepiſſe non ſuarum neceſſitatum, ſed com-
unis libertatis cauſſa demonſtrat; &, quoniam ſit fortunæ cedendum,
utramque rem ſe illis offerre, ſeu morte ſua Romanis ſatisfacere,
vivum tranſdere velint. Mittuntur de his rebus ad Cæſarem le-
ti. Jubet arma tranſdi, principes produci. Ipſe in munitione
castris conſedit. Eo principes producuntur. Vercingetorix
ditur. Arma projiciuntur. Reſervatis Æduis, atque Arvernis,
per eos civitates recuperare poſſet, ex reliquis captivis toto exer-
u capita ſingula, prædæ nomine, diſtribuit. XC. His rebus
nfectis in Æduos proficiſcitur; civitatem recipit. Eo legati ab Ar-
rnis miſſi, quæ imperaret, ſe facturos pollicentur. Imperat ma-
um numerum obſidum. Legiones in hiberna mittit. Captivorum
citer XX millia Æduis Arverniſque reddit. T. Labienum cum II
gionibus & equitatu in Sequanos proficiſci jubet. Huic M. Sem-
onium Rutilum attribuit. C. Fabium, & L. Minucium Baſilum
m II legionibus in Rhemis collocat, ne quam a finitimis Bello-
lova-

INTERPRETATIO.

Ut experiretur an poſſet recipere per eos civitates alienatas a ſe.

NOTÆ.

Vercingetorix deditur.] Plutarchus
ipſit eum ſumptis pulcherrimis armis
Cæſarem adequitaſſe, deinde equo
ducto, arma projeciſſe, & ad pe-
Cæſaris ſubſediſſe, donec ad trium-
um datus eſt cuſtodiendus. Florus e-
n ait hac uſum oratione Vercingeto-
em, *Habes fortem virum, vir fortiſſime,*
ſi. Dion autem de illo Gallorum duce
ait, illum ſperaſſe, quia olim amicus Cæ-
ſaris fuerat, eum ſibi ignotûrum, ſed re-
cordatione amicitiæ exaſperatum Cæſarem,
quia major injuria videretur, noluiſſe par-
cere, & ad triumphum reſervaſſe, poſt
quem & necari juſſit. De Aleſia nihil a
Cæſare dictum, quam tamen Florus ſolo æqua-
tam ſcripſit.

lovacis calamitatem accipiant. C. Antistium Rheginum in [1]Ambivaretos, T. Sextium in Bituriges, C. Caninium Rebilum in Rutenos cum singulis legionibus mittit; Q. Tullium Ciceronem, & P. Sulpicium, Cabiloni & Matisconе in Æduis ad Ararim, rei frumentariæ caussa, collocat. Ipse Bibracte hiemare constituit. His rebus Cæsaris litteris cognitis, [2]Romæ dierum xx supplicatio indicitur.

NOTÆ.

1. *Ambivareti.*] Ambivareti iidem esse videntur qui Ambivareti, de quibus dictum supra.

2. *Romæ dierum* xx *supplicatio indicitur.*] Superius nempe lib. ii. legitur fuisse decreta supplicatio dierum xv, quod ante id tempus acciderat nulli. Illud quidem non tota Gallia debellata, hic vero dierum numerus multiplicatur tota perdomita. Nec temere factum, cum tantum periculi semper a Gallis Italiæ impenderit, ut Gallico tumultu nemini a bello vacare liceret, non sacerdotibus, non aliis denique, vacationem a bello habere solebant. Sciendum enim illud est, quod a Sallustio lib. de bello Jugurth. scriptum, Italiam omnem ab bello gente contremuisse, adeo ut cum Gallis non de gloria, sed de salute certari solitum sit. Cicero vero lib. de Provinciis Consularibus sic habet: *Nemo sapienter de Rep. unquam cogitavit jam inde a principio hujus imperii, quin Galliam maxime timendam huic imperio putaret.*

LIBER VIII.

Scriptore A. HIRTIO.

ARGUMENTUM.

Hirtius novam Galliæ defectionem describit, ex qua bellum consecutum: primo contra Bituriges: deinde contra Carnutes: tertio contra Bellovacos: quartum quod a Caninio cum Dumnaco Andium duce: deinde cum Lucterio & Drapete gestum est, ubi & oppugnatio Uxelloduni exponitur: eodem ut, exercitu in hiberna dimisso, in Italiam Cæsar profectus sit; qua profectione docet, quæ fuerint belli civilis causſæ & semina.

COactus assiduis tuis vocibus, [2] Balbe, quum quotidiana mea recusatio non difficultatis excusationem, sed inertiæ videre- deprecationem habere, difficillimam rem suscepi. Cæsaris stri commentarios [3] rerum gestarum Galliæ [4] non comparandos perioribus atque insequentibus ejus scriptis, contexui: novis- neque imperfecta ab rebus gestis Alexandriæ confeci, usque exitum non quidem civilis dissensionis, [6] cujus finem nullum demus, sed vitæ Cæsaris. Quos utinam qui legent, scire possent, quam

NOTÆ.

1. *Hirtio.*] Libri hujus Autor incer- Scripsit Suetonius Hirtium esse, qui llici belli novissimum imperfectum li- m suppleverit, & de hac præfatione sus aliquot citat tamquam Hirtii. Alii Oppio ascribunt. Fuit autem A. Hir- amicus Cæsaris & Ciceronis discipu- Consulque ab ipso Cæsare designatus annum, qui fuit ab ejus cæde proximus. tremo contra Antonium cum collega sa missus a Cicerone ad Mutinam in prælio victor occubuit. Sed mala nonnullis in codicibus hujus octavi libri criptio: *Scriptore A. Hirtio Pansa.* Nec m Hirtius *Pansa* dictus est, sed cum Pan- collega Consul fuit.

2. *Balbe.*] Is est Cornelius Balbus major, m Plinius scripsit de Garamantibus unum mphorum triumphasse. Erat enim Ga- bus natus, quem & Dio homines suæ æta- tantum superasse magnificentia prodidit, ut moriens vicenos quinos denarios populo Romano legaverit. Erat Cæsaris amicissimus, ut Suetonius scripserit retentum Cæsarem ab eo, cum conaretur assurgere senatui ad se advocato.

3. *Rerum gestarum Gallia.*] In Gallia, ut dicitur, *militia, domi*, pro *in bello & in urbe.*

4. *Non comparandos superioribus atque insequentibus ejus scriptis.*] Videtur Cæsar illos fecisse imitatus Syllam, qui rerum suarum commentarios reliquerat, quique tempore Plutarchi extabant, sed his usque adeo minores, ut digni non sint visi, qui abelegantis ingenii viris legerentur. Itaque perierunt.

5. *Cujus finem nullum videmus.*] Nam post Cæsaris cædem inter Octavium, Antonium, Lepidum, Cassium & Brutum orta est dissensio.

quam invitus ſuſceperim ſcribendos, quo facilius caream ſtultitiæ atque arrogantiæ crimine, [1] qui me mediis interpoſuerim Cæſaris ſcriptis. Conſtat enim inter omnes, nihil tam operoſe ab aliis eſſe perfectum, quod non horum elegantia commentariorum ſuperetur: qui ſunt editi, ne ſcientia tantarum rerum ſcriptoribus deeſſet: adeoque probantur omnium judicio, [2] ut prærepta, non præbita facultas ſcriptoribus videatur. Cujus tamen rei major noſtri quam reliquorum admiratio. Cæteri enim quam bene atque emendate; nos etiam quam facile atque celeriter eos confecerit, ſcimus. [3] Erat autem in Cæſare cum facultas, atque elegantia ſumma ſcribendi, tum veriſſima ſuorum ſcientia conſiliorum explicandorum. [4] Mihi ne illud quidem accidit, ut Alexandrino atque Africano bello intereſſem. Quæ bella quanquam ex parte nobis Cæſaris ſermone ſint nota: tamen aliter animadimus ea, quæ rerum novitate, aut admiratione, nos capiunt; aliter, [5] quæ pro teſtimonio ſumus dicturi. Sed ego nimirum, dum omnes excuſationis cauſſas colligo, ne cum Cæſare conferar, hinc ipſum crimen arrogantiæ ſubeo, quod me judicio cujuſquam exiſtimem poſſe cum Cæſare comparari. *Vale.*

I. [6] OMni Gallia devicta, Cæſar quum a ſuperiore æſtate nullum bellandi tempus intermiſiſſet, militeſque hibernorum quiete recreare a tantis laboribus vellet; complures eodem tempore civitates reſ-

NOTÆ.

1. *Qui me mediis interpoſuerim Cæſaris ſcriptis.*] Hic enim liber octavus medius eſt inter librum VII. de bello Gallico, & I. de bello civili a Cæſare ſcriptos compoſitus ab Hirtio.

2. *Ut prærepta, non præbita facultas.*] Sic Cicero de eodem Cæſare in Bruto: *Ineptis gratum fortaſſe fecit, qui volunt illa calamiſtris inurere, ſanos quidem homines a ſcribendo deterruit. Nihil enim eſt in hiſtoria, pura & illuſtri brevitate dulcius.*

3. *Erat autem in Cæſare cum facultas.*] *atque elegantia ſcribendi.*] Nec ſcribendi tantum, ſed & dicendi, de quo hæc habet Sueronius: *Eloquentia militari, qua re aut æquavit præſtantiſſimorum gloriam, aut exceſſit poſt accuſationem Dolabellæ, haud dubie principibus patronis annumeratus eſt. Certe Cicero ad Brutum Oratores enumerans, negat ſe videre cui Cæſar debeat cedere: aitque eum elegantem, ſplendidum quoque, ac etiam magnificum, ac generoſum quodam modo rationem dicendi tenere.* Et ad Cornelium Nepotem de eodem ita ſcripſit: *Quid? Oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? Quis ſententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior aut elegantior?* Quintilianus vero de ipſo: *vero Cæſar ſi foro tantum vacaſſet, lius ex noſtris contra Ciceronem tur; tanta in eo vis eſt, id acumen, citatio, ut illum eodem animo diriſſe, bellavit, appareat. Exornat tamen hæ noſtra ſermonis, cujus proprie ſtudioſus elegantia.* Plutarchus in eam ſententiam concedens illi ſecundas eloquentiæ tribuit.

4. *Mihi ne illud quidem accidit, &c.*] lum Alexandrinum geſtum eſt cum meo rege Ægypti; Africanum cum ianis ducibus, Scipione, Catone, & aliis.

5. *Qua pro teſtimonio ſumus dic* Qui enim hiſtoriam ſcribit, quaſi pro ſtimonio dicit quæ narrat, atque quaſi viſa. Ἱστορία certe Græce eſt. Quid ergo de illis qui quæ acceperunt, ſæpe ab incertis narrant, & hiſtoricos tamen ſe profitetur?

6. *Omni Gallia devicta, &c.*] Anno conditæ IↃↃↃIII Servio Sulpitio, Q. F. & M. Claudio, M. F. Marcello Co bus.

re belli consilia nuntiabantur, conjurationesque facere. Cujus rei rissimilis caussa afferebatur, quod Gallis omnibus cognitum esset, que ulla multitudine in unum locum coacta resisti posse Romanis; c, si diversa bella complures eodem tempore intulissent civita-, satis auxilii, aut spatii, aut copiarum habiturum exercitum puli R. ad omnia persequenda: non esse autem alicui civitati sor- incommodi recusandam, si tali mora reliquæ possent se vindi- re in libertatem. II. Quæ ne opinio Gallorum confirmaretur, Cæsar M. Antonium quæstorem suis præfecit hibernis: ipse, equi- tus præsidio, pridie kal. Januarii ab oppido Bibracte proficiscitur ad egionem XII, quam non longe a finibus Æduorum collocaverat finibus Biturigum, eique adjungit legionem XI, quæ proxima erat. Binis cohortibus ad impedimenta tuenda relictis, reliquum ercitum in copiosissimos agros Biturigum inducit: qui quum latos es, & complura oppida haberent, unius legionis hibernis non po- erant contineri, quin bellum pararent, conjurationesque facerent. I. Repentino adventu Cæsaris accidit, quod imparatis disjectis- e fuit necesse, ut sine timore ullo rura colentes prius ab equitatu primerentur, [3] quam confugere in oppida possent. Namque etiam id vulgare incursionis signum hostium, quod incendiis ædificiorum telligi consuevit, Cæsaris id erat interdicto sublatum: ne aut co- a pabuli frumentique, si longius progredi vellet, deficeret; aut ostes incendiis terrerentur. Multis hominum millibus captis, per- riti Bituriges, qui primum adventum effugere potuerant Romano- m, in finitimas civitates, aut privatis hospitiis confisi, aut societate nsiliorum, confugerant. Frustra. Nam Cæsar magnis itineribus nnibus locis occurrit; nec dat ulli civitati spatium de aliena potius, uam de domestica salute cogitandi. Qua celeritate, & fideles amicos tinebat, & dubitantes terrore ad conditiones pacis adducebat. Tali nditione proposita, Bituriges, quum sibi viderent clementia Cæsa- reditum patere in ejus amicitiam, finitimasque civitates sine ul- pœna dedisse obsides, atque in fidem receptas esse, idem fece- nt. IV. Cæsar militibus pro tanto labore ac patientia, qui bru- alibus diebus, itineribus difficillimis, frigoribus intolerandis, stu- osissime permanserant in labore, [4] ducenos sestertios; centurio- nibus,

NOTÆ

1. *Cæsar M. Antonium quæstorem.*] Sic ero Philip. II. *Venistis Gallia ad Quæ- em petendam.* Quæstor a quærendo no- n habet, quod pecunias publicas con- reret atque reponeret. Initio duo erant, publicam pecuniam tractarent & æra- præessent. Tum facti alii, qui Consu- us & Imperatoribus ad belli ministeria ad- gebantur.

2. *Legionem* XII.] Videtur legendum II. Multus error in numeris. Sic certe il- paullo post nominat.

3. *Quam confugere in oppida possent.*] Ergo Galli qui XX Biturigum urbes incendio deleverant, non omnes incenderant. Siquidem adhuc supererant quo confugissent, nisi repentino Cæsaris incursu fuissent intercepti.

4. *Ducenos sestertios.*] Quinque nummos argenteos nostræ monetæ. Quamvis tota illa ratio nummaria obscurissima & impeditissima est, cum multas ob caussas, tum ob errores qui in numerorum notas irrepserunt.

nibus, [1] II millia nummum prædæ nomine condonanda pol-
tur: legionibusque in hiberna remissis, ipse se recepit die xl
bracte. Ibi quum jus diceret, Bituriges ad eum legatos mit-
auxilium petitum contra Carnutes, quos intulisse bellum sibi q-
bantur. Qua re cognita, quum non amplius x & iix dies in hi-
nis esset commoratus, [2] legiones xiv & vi ex hibernis ab A-
educit: quas ibi collocatas explicandæ rei frumentariæ causa,
periore commentario demonstratum est. Ita cum 11 legionibu-
persequendos Carnutes proficiscitur. V. Quum fama exercitu-
hostes esset perlata, calamitate cæterorum ducti Carnutes, deseru-
cis oppidisque, quæ tolerandæ hiemis causa, constitutis repente e-
guis ad necessitatem ædificiis, incolebant (nuper enim devicti com-
oppida dimiserant) dispersi profugiunt. Cæsar erumpentes eo ma-
tempore acerrimas tempestates, quum subire milites nollet, n-
pido Carnutum [3] Genabo castra ponit, [4] atque in tecta partim
lorum, partim quæ conjectis celeriter stramentis, tentoriorum
tegendorum gratia erant inædificata, milites contegit. Equite-
men, & [5] auxiliarios pedites in omnes partes mittit, qualcum-
petisse dicebantur hostes: nec frustra. Nam plerumque magna pr-
potiti nostri revertuntur. Oppressi Carnutes hiemis difficultate,
rore periculi, quum tectis expulsi nullo loco diutius consistere a-
rent, nec silvarum præsidio tempestatibus durissimis tegi poss-
dispersi, magna parte amissa suorum, dissipantur in finitimas c-
tates. VI. Cæsar, tempore anni difficillimo, quum satis hab-
convenientes manus dissipare, ne quod initium belli nascere-
[a] quantumque in ratione esset, exploratum haberet, sub tem-
æstivorum nullum summum bellum posse conflari; C. Trebon-
cum 11 legionibus, quas secum habebat, in hibernis Genabi c-
locavit: ipse, quum crebris legationibus Rhemorum certior fi-
Bellovacos, qui belli gloria Gallos omnes Belgasque præstabant,
nitimasque in civitates, duce Correo Bellovaco, & Comio A-
bate, exercitum comparare, atque in unum locum cogere,
omni multitudine in fines Suessionum, qui Rhemis erant attributi,
cerent impressionem; pertinere autem non tantum ad dignitatem,
ce-

INTERPRETATIO.

a *Quantumque potest cognosci ratione, sciret nullum maximum bellum posse oriri cir-
pus æstatis* proximæ.

NOTÆ.

1. II *Millia nummum.*] Quinquaginta nummos nostræ monetæ.

2. *Legiones* XIV *&* VI *ex hibernis ab Arare educit.*] Quas Cabilloni & Matisconе cum Q. Tullio Cicerone, & Publio Sulpitio, ut patet ex fine lib. vii. collocaverat.

3. *Genabo.*] Genabum, *Orleans*, de quo satis multa supra. Carnutum erat, quo in populo, quia major erat, duo postea sunt facti Episcopi.

4. *Atque in tecta partim Gal-* Oppidum enim superiore anno in-rat: atque adeo non erat ubi diversa-milites.

5. *Auxiliarios pedites.*] Non leg-rios milites, sed Gallos ex civitatibus catis.

6. *Ut omni multitudine in fines Sues- &c.*] Secundo enim in libro Sec- Rhemorum fratres consanguineique

m ad ſalutem ſuam judicaret, nullam calamitatem ſocios opti-
de republ. meritos accipere: legionem ex hibernis evocat rur-
xi, litteras autem ad C. Fabium mittit, ut in fines Sueſſionum
ones II, quas habebat, adduceret, alteramque ex duabus a
Labieno accerſit. Ita quantum hibernorum opportunitas bellique
ó poſtulabat, perpetuo ſuo labore, invicem legionibus expeditio-
n onus injungebat. VII. His copiis coactis, ad Bellovacos
ficiſcitur: caſtriſque in eorum finibus poſitis, equitum turmas
mittit in omnes partes ad aliquos excipiendos, ex quibus hoſtium
ſilia cognoſceret. Equites officio functi, renuntiant paucos in
ficiis eſſe inventos; atque hos, non qui agrorum incolendorum
ſſa remanſiſſent (namque eſſe undique diligenter demigratum,)
qui ſpeculandi gratia eſſent remiſſi. A quibus quum quæreret Cæ-
, quo loco multitudo eſſet Bellovacorum, quodque eſſet conſi-
m eorum, inveniebat, Bellovacos omnes, qui arma ferre poſſent,
unum locum conveniſſe, itemque Ambianos, [1] Aulercos, Cale-
, Vellocaſſes, Atrebates locum caſtris excelſum, impedita cir-
ndatum palude, delegiſſe: omnia impedimenta in ulteriores ſil-
s contuliſſe; complures eſſe principes belli auctores, ſed multi-
dinem maxime Correo obtemperare, quod ei ſummo odio eſſe
men populi Rom. intellexiſſent. Paucis ante diebus ex his caſtris
omium diſceſſiſſe ad auxilia Germanorum adducenda, quorum &
cinitas propinqua, & multitudo eſſet infinita. Conſtituiſſe autem
llovacos, omnium principum conſenſu, ſumma plebis cupiditate,
ut diceretur, Cæſar cum III legionibus veniret, offerre ſe ad
micandum; ne, miſeriore ac duriore poſtea conditione cum toto
ercitu decertare cogerentur: ſin majores copias adduceret, in eo
co permanere quem delegiſſent. Pabulatione autem, quæ propter
ni tempus quum exigua tum diſjecta eſſet, & frumentatione, &
liquo commeatu ex inſidiis prohibere Romanos. VIII. Quæ Cæ-
r quum, conſentientibus plurimis, cognoviſſet; atque ea, quæ pro-
onerentur, conſilia plena prudentiæ, longeque a temeritate barbaro-
m remota eſſe judicaret: omnibus rebus inſerviendum ſtatuit, quo
lerius hoſtes, contempta ſuorum paucitate, prodirent in aciem.
ngularis enim virtutis veteranas [2] legiones VII, IIX, & IX habe-
at, ſummæ ſpei, delectæque juventutis XI. Quæ octavo jam ſtipendio
ncta, tamen, collatione reliquarum, [3] nondum eandem vetuſtatis
virtutis ceperat opinionem. Itaque, concilio advocato, rebus iis,
quæ

NOTÆ.

ntur, iiſdem legibus uti, unum imperium
agiſtratumque cum ipſis habere, iiſdem pe-
ntibus a Romanis ut conſervarentur Sueſſi-
es, impetraverant, ex quo tempore fue-
nt Rhemis Sueſſiones attributi.

1. *Aulercos.*] Etſi cognomen non addat, veriſimile tamen eſſe Eburovices, atque id propter vicinitam, *Evreux.*

2. *Legiones* VII, IIX, & IX *habebat.*] Legiones nomen habebant ab ordine delectuum, ut quæ prima delecta eſſet, prima vocaretur, quæ ſecunda, ſecunda, & ſic deinceps.

3. *Nondum eandem vetuſtatis, &c.*] Quum autem XX annos militaverant, veteranæ cenſebantur & miſſionem obtinebant.

quæ ad se essent delatæ, omnibus expositis, animos multitudinis firmat. Si forte hostes III legionum numero posset elicere ad candum, agminis ordinem ita constituit: ut legio VII, III ante omnia iret impedimenta; deinde omnium impedimen agmen (quod tamen erat mediocre, ut in expeditionibus esse co vit) cogeret XI, ne majoris multitudinis species accidere hos posset, quam ipsi depoposcissent. Hac ratione pæne quadrato a instructo, in conspectum hostium celerius opinione eorum exer adducit. IX. Quum legiones repente instructas velut in acie gradu accedere Galli viderent, quorum erant ad Cæsarem ple ducia consilia perlata: sive certaminis periculo, sive subito ad tu, seu exspectatione nostri consilii, copias instruunt pro ca nec loco superiore decedunt. Cæsar, etsi dimicare optaverat, t admiratus tantam multitudinem hostium, valle intermissa, mag altitudinem depressa, quam late patente, castra castris hostium fert. Hæc [a] imperat vallo pedum XII muniri, coronisque pro m ne ejus altitudinis inædificari; fossam duplicem, pedum quinu num, lateribus directis, deprimi; turres crebras excitari, in a dinem III tabulatorum, pontibus transjectis constratisque co gi; quorum frontes viminea loricula munirentur, ut hostis a de propugnatorum ordine depelleretur; quorum alter ex pontibu tutior altitudine esset, hoc audacius longiusque tela permitteret ter, qui propior hostem in ipso vallo collocatus esset, [1] ponte a cidentibus telis tegeretur. Portis fores, altioresque turres impo X. Hujus munitionis duplex erat consilium: Namque & ope magnitudinem, & timorem suum sperabat fiduciam barbaris a rum; &, quum pabulatum, frumentatumque longius esset p ciscendum, parvis copiis castra munitione ipsa videbat posse de di. Interim, crebro paucis utrimque procurrentibus inter bina stra, palude interjecta, contendebatur: quam tamen paludem nunquam aut nostra auxilia Gallorum Germanorumque transi acriusque hostes insequebantur; aut vicissim hostes eandem tr gressi nostros longius submovebant. Accidebat autem quotidi pabulationibus (id quod accidere erat necesse, quum raris disp que ex ædificiis pabulum conquireretur) ut impeditis locis dispe bulatores circumvenirentur: quæ res etsi mediocre detrimentum mentorum ac servorum nostris afferebat, tamen stultas cogitat incitabat barbarorum. Atque eo magis quod Comius, quem p fectum ad auxilia Germanorum accersenda dixeram, cum equit

INTERPRETATIO.

a *Loriculis instrui pro portione ejus altitudinis, excavari item duas fossas pedum decem.*

NOTÆ.

Hæc vero si cum reliquis veteranis legionibus conferatur, non æque exercitata in armis existimabatur.

1. *Ponte ab incidentibus telis tegeretur.*] Nempe a sagittis quæ inter tela n tur, quæ desuper cadebant, imbris mo caput & humeros, sursum ab ho missæ.

rat: qui tametsi numero non amplius erant quingentis; tamen manorum adventu barbari inflabantur. XI. Cæsar, quum advverteret hostem complures dies castris, palude & loci natura itis, se tenere; neque oppugnari castra eorum sine dimicatione icioſa, nec locum munitionibus claudi, nisi a majore exercitu; litteras ad Trebonium mittit, ut, quam celerrime posset, nem XIII, quæ cum T. Sextio legato in Biturigibus hiemabat, rseret, [1] atque ita cum III legionibus magnis itineribus ad se ret: ipse equites invicem Rhemorum, ac Lingonum, reliquaque civitatum, quorum magnum numerum evocaverat, præsabulatoribus mittit, qui subitas hostium incursiones sustinerent. Quod quum quotidie fieret, ac jam consuetudine diligentia neretur (quod plerumque accidit diuturnitate) Bellovaci dea manu peditum, cognitis stationibus quotidianis equitum norum, silvestribus locis insidias disponunt; eodemque equites po die mittunt, qui primum elicerent nostros in insidias, deincircumventos aggrederentur. Cujus mali sors incidit Rhemis, bus illa dies fungendi muneris obvenerat. Namque ii, quum re e hostium equites animadvertissent, ac numero superiores pautem contempsissent, cupidius insecuti, a peditibus undique sunt umdati. Quo facto perturbati celerius, quam consuetudo fert estris prælii, se receperunt, amisso Vertisco, principe civitatis, fecto equitum: qui quum vix equo propter ætatem posset uti, nen consuetudine Gallorum, neque ætatis excusatione in susciida præfectura usus erat, neque dimicari sine se voluerat. Inflanatque incitantur hostium animi secundo prælio, principe & præo Rhemorum interfecto. Nostri detrimento admonentur, diligius exploratis locis stationes disponere, ac moderatius cedentem qui hostem. XIII. Non intermittuntur interim quotidiana lia in conspectu utrorumque castrorum, quæ ad vada transitusque ant paludis. Qua contentione Germani, quos propterea Cætransduxerat Rhenum, [3] ut equitibus interpositi præliarentur, m constantius universi paludem transissent, pauciscque resistentiinterfectis, pertinacius reliquam multitudinem essent insecuti, territi non solum ii, qui aut cominus opprimebantur, aut eminus nerabantur, sed etiam qui longius subsidiari consueverant, turpi-

NOTÆ

1. *Atque ita cum* III *legionibus, &c.*] ipse apud Carnutes cum duabus legionihiemabat.

2. *Tamen consuetudine Gallorum.*] Ammi Marcellinus lib. XV. de Gallis: *Ad mi dum omnis ætas aptissima est, & pari pe s robore senex ad procinctum ducitur & tus, gelu duratis artubus & labore assiduo ta contempturus & formidanda. Nec eo aliquando quisquam, ut in Italia munus rtium pertimescens pollicem sibi præcidit, quos jocaliter Murcos appellant.* Ita & Camulogenus, ut visum est lib. VII. quamvis senex militabat. Itaque de illis longe justius quam de ullis aliis dicere licet, quod Virgilius.

Omne ævum ferro teritur. ———

3. *Ut equitibus interpositi præliarentur.*] Talem Germani consuetudinem habebant, qui duce Arioviſto contra Cæsarem dimicaverunt. Librum primum vide.

piter fugerunt; nec prius finem fugæ fecerunt, sæpe amissis su-
ribus locis, quam se aut in castra suorum reciperent, aut nonnul-
vore coacti longius profugerent. Quorum periculo sic omnes c-
sunt perturbatæ, ut vix judicari posset, utrum secundis nimi-
rebus insolentiores, an adversis mediocribusque timidiores e-
XIV. Complurimis diebus iisdem in castris consumptis, quum
pius accessisse legiones, & C. Trebonium legatum, cognovis-
duces Bellovacorum veriti similem obsessionem Alesiæ, noctu d-
tunt eos, quos aut ætate aut viribus inferiores, aut inermes h-
bant, unaque reliqua impedimenta: quorum perturbatum & c-
fusum dum explicant agmen (1 magna enim multitudo carrorum e-
expeditos sequi Gallos consuevit) oppressi luce copias armat-
pro suis instruunt castris; ne prius Romani persequi se incip-
quam longius agmen impedimentorum suorum processisset. At
sar neque resistentes tanto collis adscensu lacessendos judicabat;
que non usque eo legiones admovendas, ut discedere ex eo loco
periculo barbari, militibus instantibus, non possent: ita quum
dem impeditam a castris castra dividere, quæ transeundi diffic-
celeritatem insequendi tardare posset; atque id jugum, quod
paludem pene ad hostium castra pertineret, mediocri valle a c-
eorum interciſum animadverteret; pontibus palude constra-
giones transducit, celeriterque in summam planitiem jugi perv-
quæ declivi fastigio duobus ab lateribus munebatur. Ibi legio-
instructis ad ultimum jugum peruenit: aciemque eo loco co-
tuit, unde tormento missa tela in hostium cuneos conjici pos-
XV. Barbari confisi loci natura, quum dimicare non recusare-
forte Romani subire collem conarentur, paullatimque copias
stributas dimittere non auderent, ne disperſi perturbarentur, in
permanserunt. Quorum pertinacia cognita, Cæsar xx cohor-
instructis, castrisque eo loco a metatis, muniri jubet castra; a-
lutis operibus, legiones pro vallo instructas collocat: equites
natis equis in stationibus disponit. Bellovaci, quum Romanos
insequendum paratos viderent, neque pernoctare, neque di-
permanere sine cibariis eodem loco possent, tale consilium sui r-
piendi inierunt: Fasces, ubi consederant (2 nam, in acie se-
Gallos consuesse, superioribus commentariis declaratum est,) f-
mentorum ac virgultorum, quorum summa erat in castris copia,

INTERPRETATIO.

a *Castris ibi positis.*

NOTÆ.

1. *Magna enim multitudo carrorum, &c.*] Expediti dicuntur qui levem armaturam habent, & sunt impedimentis vacui.

2. *Nam in acie sedere Galles consuesse.*] *In atio* legit Lipsius. Nec certe in acie sedere licet, ubi vel standum, vel ambulandum. Sedere autem Galli imo & Germani panique solebant. Romani vel ambulare vel jacere. Strabo lib. iii. scribit: Vaccæi (gens est Hispanica) ad Romanos veniſſe, ibique quosdam centuriones tribunos vidiſſe per spatia ambulantes,

ns inter se transditos, ante aciem collocaverunt; extremoque
pore diei, signo pronuntiato, uno tempore incenderunt. Ita con-
ns flamma copias omnes repente a conspectu texit Romanorum.
d ubi accidit, barbari vehementissimo cursu fugerunt. XVI. Cæ-
etsi discessum hostium animadvertere non poterat, incendiis op-
is; tamen id consilium quum fugæ caussa initum suspicaretur,
nes promovet; & turmas mittit ad insequendum: ipse veritus
ias, ne forte in eodem loco subsistere hostis, atque elicere no-
in locum conaretur iniquum, tardius procedit. Equites, quum
re fumum & flammam densissimam timerent; ac, si qui cu-
is intraverant, vix suorum ipsi priores partes animadverterent
rum, insidias veriti, liberam facultatem sui recipiendi Bellova-
ederunt. Ita, fuga timoris simul calliditatisque plena, sine ul-
etrimento, millia non amplius x progressi hostes, munitissimo
castra posuerunt. Inde, quum sæpe in insidiis equites peditesque
onerent, magna detrimenta Romanis pabulationibus inferebant.
II. Quod quum crebrius accideret, ex captivo quodam com-
t Cæsar, Correum Bellovacorum ducem, fortissimorum mil-
i peditum delegisse, equitesque ex omni numero ∞; quos in
iis eo loco collocaret, quem in locum, propter copiam fru-
ti ac pabuli, Romanos pabulatum missuros suspicaretur. Quo
nito consilio, Cæsar legiones plures, quam solebat, educit; [1] equi-
mque, qua consuetudine pabulatoribus mittere præsidio consue-
t, præmittit. Huic interponit præsidia levis armaturæ: ipse cum
onibus, quam potest maxime, appropinquat. XVIII. Hostes in
iis dispositi, quum sibi delegissent campum ad rem gerendam non
lius patentem in omnes partes passibus ∞, silvis undique impedi-
mis, aut altissimo flumine, [2] velut indagine munitum, hunc in-
s circumdederunt nostri. Explorato hostium consilio, ad prælian-
n animo atque armis parati, quum, subsequentibus legionibus,
am dimicationem recusarent, turmatim in eum locum devene-
. Quorum adventu, quum sibi Correus oblatam occasionem rei ge-
læ existimaret, primum cum paucis se ostendit; atque in proxi-
turmas impetum facit. Nostri constanter impetum sustinent insi-
orum; neque plures in unum locum conveniunt; quod plerumque
estribus præliis, quum propter aliquem timorem accidit, tum mul-
dine ipsorum detrimentum accipitur. XIX. Quum dispositis
nis invicem rari præliarentur; neque ab lateribus circumveniri
paterentur; erumpunt cæteri, Correo præliante, ex silvis. Fit
magna

NOTÆ.

identidem vertentes, quos insanire ar-
i avertere cæperunt, & manibus nuti-
æ ad eorum tentoria deduxerunt, quasi
otiose sedendum esset, aut pugnan-
Idem habet Ælianus lib. ii. cap. v.
l autem superioribus declaratum id esse
nentariis commemoratur, argumento est
& hanc partem commentariorum, ut & alias
temporum injuria intercidisse.

1. *Equitatumque qua consuetudine, &c.*] Nota consuetudinem Cæsaris.

2. *Velut indagine.*] Quemadmodum feræ a venatoribus in silvis solent

magna contentione diversum prælium: quod quum diutius par
te iniretur; paullatim ex silvis instructa multitudo procedit pedi
quæ nostros cogit cedere equites: quibus celeriter subveniunt
armaturæ pedites, quos ante legiones missos docui; turmisque
strorum interpositi, constanter præliantur. Pugnatur aliquandiu
contentione: deinde, ut ratio postulabat prælii, qui sustinue
primos impetus insidiarum, hoc ipso fiunt superiores, quod ma
ab insidiantibus imprudentes acceperant detrimentum. Accedunt
pius interim legiones; crebrique eodem tempore & nostris & h
bus nuntii afferuntur, Imperatorem instructis copiis adesse. Q
cognita, præsidio cohortium confisi nostri, acerrime præliant
ne, si tardius rem gessissent, victoriæ gloriam communicasse cum
gionibus viderentur. Hostes concidunt animis; atque itineribus
versis fugam quærunt. Nequidquam. Nam quibus difficultatibus
corum Romanos claudere voluerunt, iis ipsi tenebantur. Victi
men, propulsique, majore parte amissa, consternati, quo sors
lerat, confugiunt: partim silvis petitis, partim flumine; qui m
in fuga a nostris acriter insequentibus conficiuntur. Quum inte
nulla calamitate victus Correus excedere prælio, silvasque pe
aut invitantibus nostris ad deditionem, potuit adduci, quin fo
me præliando, complureſque vulnerando, cogeret elatos iracu
victores in se tela conjicere. XX. Tali modo re gesta, re
bus prælii vestigiis ingressus Cæsar, quum victos tanta calam
existimaret hostes, nuntio accepto, locum castrorum relict
quæ non longius ab ea cæde abesse plus minus IIX millibus pas
dicebantur, tametsi flumine impeditum transitum videbat; tam
exercitu transducto, progreditur. At Bellovaci, reliquæque civ
tes, repente ex fuga paucis, atque his vulneratis, receptis, qui
varum beneficio casum evitaverant, omnibus adversis, cognita
lamitate, interfecto Correo, amisso equitatu, & fortissimis p
tibus, quum adventare Romanos existimarent, concilio rep
[2]cantu tubarum convocato, conclamant, ut legati obsidesque
Cæsarem mittantur. XXI. Hoc omnibus probato consilio, C
miusAtrebas ad eos profugitGermanos,a quibus ad id bellum acc
mutuatus erat.Cæteri e vestigio mittunt ad Cæsarem legatos; pe
que, [3] ut ea pœna sit contentus [hostium] quam si sine dimic
ne inferre integris posset, pro sua clementia atque humanitate m
quam profecto esset illaturus: afflictas opes equestri prælio Bell
corum esse: delectorum peditum multa millia interiisse: vix refu
nuntios cædis. Tamen magnum, ut in tanta calamitate, Bellovac

NOTÆ.

1 *Levis armatura pedites. &c.*] Erat levis armatura funditorum & sagittariorum, qui tantum habebant gladios, hastas & gæsa, ut Livius ostendit lib. VIII.

2. *Cantu tubarum.*] *Tuba*, ut ait Vegetius, *directa est, buccina in semet re culo flectitur.*

3. *Ut ea pœna sit contentus* [hos Ultima vox abundare videtur.

io commodum esse consecutos; quod Correus auctor belli, cor-
or multitudinis esset interfectus. Nunquam enim senatum tan-
in civitate, illo vivo, quantum imperitam plebem potuisse.
II. Hæc orantibus legatis, commemorat Cæsar, eodem tempore
riore anno Bellovacos cæteraſque Galliæ civitates suscepisse bel- 5
: pertinaciſſime hos ex omnibus in sententia permansisse, neque
nitatem reliquorum deditione esse perductos: scire atque intelli-
se, [a] causſam peccati facillime mortuis delegari: neminem vero
m pollere, ut invitis principibus, resistente senatu, omnibus bo-
epugnantibus, infirma manu plebis bellum concitare & gerere pos- 10
ed tamen se contentum fore ea pœna, quam sibi ipsi contraxissent.
III. Nocte insequenti legati responsa ad suos referunt, obsides
iciunt. Concurrunt reliquarum civitatum legati, quæ Bellovaco-
speculabantur eventum: obsides dant, imperata faciunt: excepto
nio, quem timor cohibebat, cujusquam fidei suam committere 15
em. Nam superiore anno T. Labienus, Cæsare in Gallia citerio-
s dicente, quum Comium comperisset sollicitare civitates, & con-
ionem contra Cæsarem facere, [a] infidelitatem ejus sine ulla per-
judicavit comprimi posse: quem quia non arbitrabatur vocatum
stra venturum, ne tentando cautionem faceret, [b] C. Volusenum 20
dratum misit, qui eum, per simulationem colloquii, curaret in-
ciendum. Ad eam rem delectos transdidit centuriones. Quum in
quium ventum esset, & ut convenerat, manum Comii Volusc-
rripuisset, centurio, velut insueta re permotus vellet hominem
icere, celeriter a familiaribus prohibitus Comii, non potuit. 25
viter tamen primo ictu gladio caput percussit. Quum utrimque
ii districti essent, non tam pugnandi quam diffugiendi fuit utro-
que consilium; nostrorum, quod mortifero vulnere Comium crede-
affectum; Gallorum, quod, insidiis cognitis, plura, quam vide-
, extimescebant. Quo facto statuisse Comius dicebatur, nunquam 30
onspectum cujusquam Romani venire. XXIV. Bellicosissimis
ibus devictis, Cæsar, quum videret nullam jam esse civitatem, quæ
m pararet, quo sibi resisteret; sed nonnullos ex oppidis demigrare,
gris effugere, ad præsens imperium evitandum; plures in partes
citum dimittere constituit. M. Antonium quæstorem, cum legio- 35
i sibi conjungit: C. Fabium legatum cum cohortibus XXV mittit
iversissimam partem Galliæ, quod ibi quasdam civitates in armis
esse

INTERPRETATIO.

acillimum esse causſam delicti transferre in mortuos.

NOTÆ

Insidelitatem ejus, &c.] Labienus enter erravit. Perfidia enim fuit, & perfidiam Voluseni appellat ipse Co-

C. Volusenum Quadratum.] C. Vo- Quadratus ille est qui in lib. IV. de bello Gallico, in Britanniam missus legitur, ut portus aditusque insulæ cognosceret, de quo etiam mentio fit lib. III. de bello civili.

3. *In tiversissimam partem Gallia*] In Aquitaniam, quæ Belgio est omnino diversa.

esse audiebat: neque C. Caninium Rebilum legatum, qui illis p
nibus præerat, satis firmas 11 legiones habere existimabat. T. L
num ad se evocat: legionemque XII, [1] quæ cum eo fuerat in h
nis, [2] in Togatam Galliam mittit, ad [3] colonias civium Roman
tuendas; [4] ne quod simile incommodum accideret decursione bar
rum, ac superiore æstate Tergestinis accidisset; qui repentino
cinio, atque impetu eorum erant oppressi. Ipse ad devastando
populandosque fines Ambiorigis proficiscitur: quem perterritum
que fugientem quum redigi posse in suam potestatem desperasset;
ximum [suæ dignitati] esse ducebat, adeo fines ejus vastare civ
ædificiis, pecore, ut odio suorum Ambiorix, si quos fortuna fec
reliquos, nullum reditum propter tantas calamitates haberet in c
tatem. XXV. Quum in omnes partes finium Ambiorigis a
giones aut auxilia dimisisset, atque omnia cædibus, incendiis,
nis vastasset; magno numero hominum interfecto aut capto, L
num cum 11 legionibus in Treviros mittit; quorum civitas, pro
Germaniæ vicinitatem, quotidianis exercitata bellis, cultu & fe
te non multum a Germanis differebat; neque imperata unquam,
exercitu coacta, faciebat. XXVI. Interim C. Caninius leg
quum, magnam multitudinem convenisse hostium in fines Picto
litteris nuntiisque Duracii cognovisset, qui perpetuo in amicitia
manorum permanserat; quum pars quædam civitatis ejus defec
ad oppidum [6] Limonum contendit. Quo quum adventaret, a
ex captivis certius cognosceret, multis hominum millibus, Dum
duce Andium, Duracium clausum, Limonum oppugnari; n
infirmas legiones hostibus committere auderet; castra muniro
posuit. Dumnacus, quum appropinquare Caninium cognovisset,
piis omnibus ad legiones conversis, castra Romanorum oppug
instituit. Quum complures dies in oppugnatione consumpsisset;
magno suorum detrimento, nullam partem munitionum conv
potuisset, rursus ad obsidendum Limonum redit. XXVII. Eo

NOTÆ.

1. *Quæ cum eo fuerat in hibernis.*] Apud Sequanos.

2. *In Togatam Galliam.*] Quæ alio nomine Citerior dicitur, quia cis Alpes est. Propterea autem Togata dicitur, quia togis more Italorum utebantur in Italia ipsa Galli constituti.

3. *Colonias.*] Coloniæ erant urbes agrique in quos suos cives populus Rom. miserat, scilicet ut colerent, jureque civitatis Romanæ uterentur. Ii vocabantur coloni, & annuam pensionem populo Rom. pendebant, qui ob eam causam eos tuebatur.

4. *Ne quod simile incommodum, &c.*] Appianus eos barbaros Dalmatas appellat. Bellum civile impunitatem illis attulit. Sed victori tandem Cæsari pacis conditiones tulerunt, vestigalesque facti sunt. Interfecto Cæsare, impositum jugum deserunt. Sed Vibio perdomandos Aug. tradidit.

5. *Tergestinis.*] Tergestum oppidum millibus passuum est ab Aquileia. S. lib. VII. Carnicorum pagum dicit. M. intimo Adriæ sinu ponit, ac Illyrian tradit. *Trieste* hodie dicitur.

6. *Limonum.*] Ignoratur. Ex itin. Antonini est in Pictonibus, apud sunt duo oppidæ, Augustoritum & L num. Si Augustoritum est, ut qui videtur, *Poitiers*, erit ignotum num.

pore C. Fabius legatus complures civitates in fidem recipit, obſi-
us firmat, litteriſque C. Caninii certior fit, quæ in Pictonibus ge-
tur. Quibus rebus cognitis, proficiſcitur ad auxilium Duracio fe-
dum. At Dumnacus, adventu Fabii cognito, deſperata ſalute, ſi
pore eodem coactus eſſet & Romanum externum ſuſtinere hoſtem,
eſpicere ac timere oppidanos, repente eo ex loco cum copiis rece-
Nec ſe ſatis tutum fore arbitratur, niſi flumen Ligerim, quod
ponte propter magnitudinem tranſeundum, copias tranſduxiſſet.
ius, etſi nondum in conſpectum venerat hoſtibus, neque ſe cum
inio conjunxerat, tamen doctus ab iis qui locorum noverant
ram, potiſſimum credidit, hoſtes perterritos eum locum, quem
bant, petituros. Itaque cum copiis ad eundem pontem con-
lit, equitatumque tantum procedere ante agmen imperat legio-
n, quantum quum proceſſiſſet, ſine defatigatione equorum in
em ſe reciperet caſtra. Conſequuntur equites noſtri, ut erat
ceptum, invaduntque Dumnaci agmen: & fugientes perter-
ſque ſub ſarcinis in itinere aggreſſi, magna præda, multis in-
ectis, potiuntur. Itaque re bene geſta, ſe recipiunt in caſtra.
VIII. Inſequenti nocte Fabius equites præmittit, ſic paratos,
confligerent, atque omne agmen morarentur, dum conſeque-
r ipſe. Cujus præceptis, ut res gereretur, Q. Atius Varus,
fectus equitum, ſingularis & animi & prudentiæ vir, ſuos hor-
r, agmenque hoſtium conſecutus, turmas partim idoneis locis
onit, partim equitum prælium committit. Conſiſtit audacius e-
ratus hoſtium, ſuccedentibus ſibi peditibus, qui toto agmine ſubſi-
es equitibus ſuis contra noſtros ferunt auxilium. Fit prælium acri
amine. Namque noſtri, contemptis pridie ſuperatis hoſtibus,
m ſubſequi legiones meminiſſent, & pudore cedendi, & cupidi-
celerius per ſe conficiendi prælii, fortiſſime contra pedites præ-
tur: hoſteſque nihil amplius copiarum acceſſurum credentes, ut
lie cognoverant, delendi equitatus noſtri nacti occaſionem vide-
tur. XXIX. Quum aliquandiu ſumma contentione dimicaretur,
mnacus inſtruit aciem, quæ ſuis eſſet equitibus invicem præſidio.
m repente confertæ legiones in conſpectum hoſtium veniunt. Qui-
viſis perculſæ barbarorum turmæ, ac perterritæ acies hoſtium, per-
bato impedimentorum agmine, magno clamore diſcurſuque paſſim
e ſe mandant. At noſtri equites, qui paullo ante cum reſiſtentibus
tiſſime conflixerant, lætitia victoriæ elati, magno undique clamo-
ublato, cedentibus circumfuſi, quantum equorum vires ad perſe-
ndum, dextræque ad cædendum valent, tantum eo prælio inter-
unt. Itaque amplius millibus XII aut armatorum, aut eorum qui
ore arma projecerant, interfectis, omnis multitudo capitur impe-
dimen-

NOTÆ.

Sub ſarcinis.] Sub ſarcinis dicuntur milites & impediti, cum præter arma ac portant onera, expediti autem, qui non vallum, non cibum, nihil denique præter arma ferunt.

dimentorum. XXX. Qua ex fuga quum constaret, Drapetem nonem (qui, ut primum defecerat Gallia, collectis undique per hominibus, servis ad libertatem vocatis, exsulibus omnium civ tum accitis, receptis latronibus, impedimenta & commeatus Ro norum interceperat) non amplius hominum v millibus ex fuga c ctis, provinciam petere; unaque consilium cum eo Luterium Ca cum cepisse, [1] quem in superiore commentario, prima defect Galliæ, facere in Provinciam impetum voluisse, cognitum est; ninius legatus cum legionibus 11 ad eos persequendos contendit, de timore aut detrimento Provinciæ magna infamia, perditorum minum latrociniis, caperetur. XXXI. C. Fabius cum reli exercitu in Carnutes, reliquasque proficiscitur civitates, quarum prælio, quod cum Dumnaco fecerat, copias esse accitas scie Non enim dubitabat, quin recenti calamitate submissiores esse turæ; dato vero spatio ac tempore, eodem instante Dumnaco, sent concitari. Qua in re summa fælicitas celeritasque in recipie civitatibus Fabium consequitur. Nam Carnutes, qui sæpe ve nunquam pacis fecerant mentionem, datis obsidibus, veniunt in ditionem; cæteræque civitates positæ in ultimis Galliæ finibus, ceano conjunctæ, [2] quæ Armoricæ appellantur, auctoritate addu Carnutum, adventu Fabii legionumque imperata sine mora faci Dumnacus suis finibus expulsus, errans, latitansque, solas extre Galliæ regiones petere coactus est: XXXII. At Drapes, una Luterius, quum legiones Caniniumque adesse cognoscerent, se sine certa pernicie, persequente exercitu, putarent Provinciæ f intrare posse; nec jam liberam vagandi latrocinandique faculta haberent, consistunt in agris Cadurcorum. Ibi quum Luterius ap suos cives quondam, integris rebus, multum potuisset, semper auctor novorum consiliorum magnam apud barbaros auctorita haberet; [3] oppidum Uxellodunum, quod in clientela fuerat e natura loci egregie munitum, occupat suis & Drapetis copiis, pidanosque sibi conjungit. XXXIII. Quo quum confestim C. C ninius venisset, animadverteretque omnes oppidi partes præru mis saxis esse munitas, quo, defendente nullo, tamen armatis adi dere esset difficile; magna autem impedimenta oppidanorum vide quæ si clandestina fuga subtrahere conarentur, effugere non m equitatum, sed ne legiones quidem possent: tripartito cohort divi

INTERPRETATIO.

a *Ne magnum dedecus redundaret ex metu & damno Provinciæ grassationibus scelera hominum.*

NOTÆ.

1. *Quem in superiore commentario.*] Nempe in lib. VII.

2. *Quæ Armoricæ appellantur.*] Quod nomen non ejus tantum peninsulæ, quæ Britannia hodie dicitur, sed Bajocensis etiam agri, ut ex Ausonio patere supra ostendimus.

3. *Oppidum Uxellodunum.*] Uxellodu aiunt esse *Le puech d'Uffelou*, aut *d'Uffa* apud quod oppidum multa antiq

ſis, trina excelſiſſimo loco caſtra fecit, a quibus paullatim, quan-
copiæ patiebantur, vallum in oppidi circuitu ducere inſtituit.
XIV. Quod quum animadverterent oppidani, miſerrimaque
ſiæ memoria ſolliciti, ſimilem caſum obſeſſionis vererentur, maxi-
que ex omnibus Luterius, qui fortunæ illius periculum fecerat, 5
neret rationem frumenti eſſe habendam: conſtituunt omnium con-
u, parte ibi relicta copiarum, ipſi cum expeditis ad importandum
mentum proficiſci. Eo conſilio probato, proxima nocte, 11 mil-
s armatorum relictis, reliquos ex oppido Drapes & Luterius edu-
t: ii, paucos dies morati, ex finibus Cadurcorum, qui partim re 10
mentaria ſublevare eos cupiebant, partim prohibere, quo minus
erent, non poterant; magnum numerum frumenti comparant.
nunquam autem expeditionibus nocturnis caſtella noſtrorum
riuntur. Quam ob cauſſam C. Caninius toto oppido munitiones
umdare moratur; ne aut opus effectum tueri non poſſit, aut plu- 15
is in locis infirma diſponat præſidia. XXXV. Magna copia
menti comparata, conſidunt Drapes & Luterius non longius ab
ido x millibus paſſuum, unde paullatim frumentum in oppidum
portarent. [a] Ipſi inter ſe provincias partiuntur. Drapes caſtris præ-
o cum parte copiarum reſtitit: Luterius agmen jumentorum ad 20
idum adducit. Diſpoſitis ibi præſidiis, [1] hora noctis circiter x fil-
ribus anguſtiſque itineribus frumentum importare in oppidum in-
it. Quorum ſtrepitum vigiles caſtrorum quum ſenſiſſent; explora-
ſque miſſi, quæ agerentur, renuntiaſſent; Caninius celeriter
cohortibus armatis ex proximis caſtellis, in frumentarios ſub 25
m lucem impetum fecit. Ii, repentino malo perterriti, diffu-
t ad ſua præſidia: quæ noſtri ut viderunt, acrius contra arma-
incitati, neminem ex eo numero vivum capi patiuntur. Effugit
cum paucis Luterius, nec ſe recipit in caſtra. XXXVI. Re
geſta, Caninius ex captivis comperit, partem copiarum cum 30
petere eſſe in caſtris millibus non amplius x. Qua re ex complu-
s cognita, quum intelligeret, fugato duce altero, perterritos re-
os facile opprimi poſſe; magnæ fælicitatis eſſe arbitrabatur, ne-
em ex cæde refugiſſe in caſtra, qui de accepta calamitate nuntium
peti perferret. Sed, quum in experiundo periculum nullum vi- 35
et, equitatum omnem, Germanoſque pedites ſummæ velocitatis
nes ad caſtra hoſtium præmittit. Ipſe legionem unam in trina
caſtra

INTERPRETATIO.

Ipſi dividunt inter ſe adminiſtrationem rerum.

NOTÆ.

gia, quin ibidem & numiſmata Roma-
ſodiuntur. Nec latet ruſticos ipſos in-
as hoc oppidum fuiſſe a Cæſare expug-
m. Alii putant eſſe *Cahors*, Cadurco-
metropolim. Sed Dueona ſive Divo-
ecenſetur ſola urbs Cadurcorum a Ptole-
, quæ debuit eſſe metropolis. Non enim
minorem aliquam, indicta metropoli, no-
minaviſſet. Præterea non videtur ſuam me-
tropolim in clientela habiturus fuiſſe Lu-
terius.

1, *Hora noctis circiter* x.] Duabus circiter horis ante ortum ſolis.

caſtra diſtribuit; alteram ſecum expeditam ducit. Quum pro hoſtem acceſſiſſet, ab exploratoribus, quos præmiſerat, cogno caſtra eorum, ut barbarorum fert conſuetudo, relictis locis ſuper ribus, ad ripas fluminis eſſe demiſſa, at Germanos equites impr dentibus omnibus de improviſo advolaſſe, & prælium commi Qua re cognita, legionem armatam inſtructamque adducit. repente omnibus ex partibus ſigno dato, loca ſuperiora capiun Quod ubi accidit, Germani equites, ſignis legionis viſis, vehem tiſſime præliantur. Confeſtim omnes cohortes undique impetum ciunt: omnibus aut interfectis, aut captis, magna præda potiun Capitur ipſe eo prælio Drapes. XXXVII. Caninius, fæliciſſ re geſta ſine ullo pæne militis vulnere, ad obſidendos oppidanos r vertitur. Externoque hoſte deleto, cujus timore augere præſidia munitione oppidanos circumdare prohibitus erat, opera undique i perat adminiſtrari. Venit eodem cum ſuis copiis poſtero die C. F bius, partemque oppidi ſumit ad obſidendum. XXXVIII. C ſar interim M. Antonium quæſtorem cum cohortibus xv in Bellov cis reliquit; ne qua rurſus novorum conſiliorum capiendorum Be facultas daretur. Ipſe reliquas civitates adit: obſides plures imper timentes omnium animos conſolatione ſanat. Quum in Carnutes v niſſet, quorum conſilio in civitate, ſuperiore commentario, C expoſuit initium belli eſſe ortum, quod præcipue eos propter conſc tiam facti timere animadvertebat; quo celerius civitatem metu li raret, principem ſceleris ipſius, & concitatorem belli [1] Guturva ad ſupplicium depoſcit. Qui etſi ne civibus quidem ſuis ſe comm tebat; tamen celeriter, omnium cura quæſitus, in caſtra perduci Cogitur in ejus ſupplicium Cæſar contra naturam ſuam, maxi militum concurſu; qui omnia pericula & detrimenta belli a G turvato accepta referebant; [2] adeo ut verberibus exanimatum cor ſecuri feriretur. XXXIX. Ibi crebris litteris Caninii ſit cer quæ de Drapete & Luterio geſta eſſent, quoque in conſilio per nerent oppidani: quorum etſi paucitatem contemnebat, tamen p tinaciam magna pœna eſſe afficiendam judicabat; ne univerſa G lia non vires ſibi defuiſſe ad reſiſtendum Romanis, ſed conſt tiam, putaret; neve hoc exemplo cæteræ civitates, locorum opp tunitate fretæ, ſe vindicarent in libertatem; quum omnibus G notum eſſe ſciret, [3] reliquam eſſe unam æſtatem ſuæ provinci quam ſi ſuſtinere potuiſſent, nullum ultra periculum vererentur. Ita

[1] Q. C

NOTÆ.

1. *Guturvatum.*] Guturvatus Cotuatus nominatur initio libri VII. Ciaceonius hoc loco in veteri codice legi dicit *Gutuatum.* Ergo aut hic *Cotuatum,* aut illic *Gutuato* legendum fuerit.

2. *Adeo ut verberibus exanimatum corpus ſecuri feriretur.*] Cæſar ſuam ſævitiam multo cautius tegit. Nam de Accone Senone, quem eadem ferr aſſe pœna affecit, ſolum cit: *Graviore pronuntiata ſententia, jorum ſupplicium ſumpſit.*

3. *Reliquam eſſe unam æſtatem.*] nim IV annis cum dimidio jam una æſtas erat reliqua. Imperium per quinquennium, ut ex Eutropio tur, fuerat prorogatum.

Q. Calenum legatum cum legionibus II relinquit, qui juſtis itineribus ſe ſubſequeretur: ipſe cum omni equitatu, quam poteſt celerrime, ad Caninium contendit. XL. Quum, contra exſpectationem omnium, Cæſar Uxellodunum veniſſet, oppidumque operibus clauſum animadverteret; neque ab oppugnatione recedi videret ulla conditione poſſe; magna autem copia frumenti abundare oppidanos ex perfugis cognoviſſet: aqua prohibere hoſtem tentare cœpit. Flumen infimam vallem dividebat, quæ pene totum montem cingebat, in quo poſitum erat præruptum undique oppidum Uxellodunum. Id avertere loci natura prohibebat. Sic enim imis radicibus montis fluebat, ut nullam in partem, depreſſis foſſis, derivari poſſet. Erat autem oppidanis difficilis & præruptus eo deſcenſus; ut, prohibentibus noſtris, ſine vulneribus, ac periculo vitæ, neque adire fluvium, neque arduo ſe recipere poſſent adſcenſu. Qua difficultate eorum cognita, Cæſar, ſagittariis funditoribuſque diſpoſitis, tormentis etiam quibuſdam locis contra facillimos deſcenſus collocatis, aqua hominis prohibebat oppidanos: quorum omnis poſtea multitudo aquatum unum in locum conveniebat. XLI. Sub ipſius oppidi muro [3] magnus fons prorumpebat ab ea parte, quæ fere pedum CCC intervallo fluminis circuitu vacabat. Hoc fonte prohiberi poſſe oppidanos, quum optarent reliqui; Cæſar unus videret, non ſine magno periculo; e regione ejus vineas agere adverſus montem, & aggeres struere cœpit, magno cum labore, & continua dimicatione. Oppidani enim loco ſuperiore decurrentes ſine periculo præliabantur, multoſque pertinaciter ſuccedentes vulnerabant, ut tamen non deterrerentur milites noſtri vineas proferre, & labore atque operibus locorum vincere difficultates. Eodem tempore tectos cuniculos, crates vineas agunt [4] ad caput fontis. Quod genus operis ſine ullo periculo, & ſine ſuſpicione hoſtium facere licebat. Extruitur agger in altitudinem pedum LX. Collocatur in eo turris X tabulatorum, non quidem quæ mœnibus æquaretur (id enim nullis operibus effici poterat) ſed quæ ſuperaret fontis faſtigium. Ex ea quum tela torrentis jacerentur ad fontis aditus; nec ſine periculo poſſent adaquari oppidani; non tantum pecora atque jumenta, ſed etiam magna hominum multitudo ſiti conſumebatur. XLII. Quo malo perterriti oppidani, cupas ſevo, pice, [5] ſcandulis complent: eas ardentes in ea provolvunt. Eodem tempore acerrime præliantur, ut ab incendio reſtinguendo dimicatione & periculo deterreant Romanos. Materia repente in ipſis operibus flamma exſiſtit. Quæcumque enim per locum

NOTÆ.

2. *Calenum.*] Calenus ille Athenas ceſſit, conſulque fuit anno prælii Pharſalici.

3. *Flumen infimam vallem dividebat.*] Dordonia.

3. *Magnus fons prorumpebat.*] Hunc fontem etiamnum oſtendunt incolæ.

4. *Ad caput fontis.*] Sic dicitur ſcaturigo, *la ſource*. Virgil. IV. Georgic.

Triſtis ad extremi ſacrum caput aſtitit amnis.

5. *Scandulis.*] Scandulæ ſunt tabellæ e ligno roboreo vel abiegno in parvas laminas aſſulatim ſiſſæ.

locum præcipitem missa erant, ea vineis & aggere suppressa cō-
prehendebant id ipsum, quod morabatur. Milites contra nost-
quanquam periculoso genere prælii locoque iniquo premebant-
tamen omnia paratissimo sustinebant animo. Res enim gerebā-
& excelso loco, & in conspectu exercitus nostri: magnusque u-
trinque clamor oriebatur: ita, quam quisque poterat, maxime i-
signis, quo notior testatiorque virtus ejus esset, telis hostium flam-
mæque se offerebat. XLIII. Cæsar, quum complures suos v-
nerari videret, ex omnibus oppidi partibus cohortes montem ad-
scendere, &, simulatione mœnium occupandorum, clamorem u-
dique jubet tollere. Quo facto perterriti oppidani, quum quid a-
geretur in locis reliquis, essent ignari, revocant ab impugnat-
operibus armatos, murisque disponunt. Ita nostri, fine prælii fa-
cto, celeriter opera flamma comprehensa partim restinguunt, pa-
tim interscindunt. Quum pertinaciter resisterent oppidani, & ju-
magna parte suorum siti amissa, in sententia permanerent: ad po-
stremum [1] cuniculis venæ fontis intercisæ sunt, atque aversæ. Q-
facto repente fons perennis exhaustus, tantam attulit oppidanis d-
lutis desperationem, ut id non hominum consilio, sed Deorum v-
luntate factum putarent. Itaque necessitate coacti se transdiderun-
XLIV. Cæsar, quum suam lenitatem cognitam omnibus sci-
neque vereretur, ne quid crudelitate naturæ videretur asperius feci-
neque exitum consiliorum suorum animadverteret, si tali ratione d-
versis in locis plures rebellare cœpissent; exemplo supplicii determ-
dos reliquos existimavit. Itaque omnibus, qui arma tulerant, [2] ma-
nus præcidit. Vitam concessit, quo testatior esset pœna improbo-
rum. Drapes, quem captum esse a Caninio docui, sive indignatio-
& dolore vinculorum, sive timore gravioris supplicii, paucis diebu-
sese cibo abstinuit; atque ita interiit. Eodem tempore Luteriu-
quem profugisse ex prælio scripsi, quum in potestatem venisset, i-
pasnacti Arverni (crebro enim mutandis locis, multorum fidei s-
committebat, quod nusquam diutius sine periculo commoraturus v-
defe-

NOTÆ.

1. *Cuniculis.*] De quibus supra.

2. *Manus præcidit.*] Exemplum crudelitatis Cæsaris, qui in omnes sævit, neminem pœnæ eximit. Sic ante in Venetos ab illo animadversum, ubi omni senatu necato reliquos sub corona vendidit. Ille tamen affectare passim clementiæ famam videtur. Sic de se ad Ciceronem scribit: *Recte de me auguraris, bene enim tibi cognitus sum; nihil a me abesse longius crudelitate.* Velleius lib. II. *Regressus, quod humanam excedit fidem, omnibus qui contra se arma tulerant, ignovit.* Sed illud considerandum est, Cæsarem barbarorum opinionem parvi fecisse, a quibus metui voluit, solam, quam apud cives habiturus erat vel gloriam vel infamiam, respicientem; cujus quidem naturam optime Dio describit, dum prodit eum a-
hil iracundiæ tribuisse, sed temporibus se-
visse, nec ipsi, quæ ante finissent gesta, cu-
fuisse, sed id unum spectasse ut se
expediret. Quocirca multis de se pecca-
meritis ignovisse, quod nihil amplius
cituros credebat, alios vero plus justo p-
nivisse, ut securus vel tutus fieret.
factum est, ut adversus Uxellodunenses p-
vius consuluerit. Curio Cæsaris natura
vero describebat Ciceroni, cum illi scri-
bat: *Ipsum non voluntate aut natura
crudelem, sed quod putaret popularem
clementiam.*

batur, quum ſibi conſcius eſſet, quam inimicum deberet Cæſarem
bere) hunc Epaſnactus Arvernus, amiciſſimus populi R. ſine du-
tatione ulla vinctum ad Cæſarem duxit. XLV. Labienus interim
Treviris equeſtre prælium ſecundum facit; compluribuſque Trevi-
s interfectis, & Germanis, qui nulli adverſus Romanos auxilia de-
gabant, principes eorum vivos in ſuam redegit poteſtatem, atque
iis Surum Æduum, qui & virtutis, & generis ſummam nobilitatem
abebat, ſoluſque ex Æduis ad id tempus permanſerat in armis.
LVI. Ea re cognita, Cæſar quum in omnibus partibus Galliæ be-
e res geſtas videret, judicaretque ſuperioribus æſtivis Galliam devi-
am & ſubactam eſſe, [1] Aquitaniam nunquam ipſe adiſſet, ſed per
Craſſum quadam ex parte deviciſſet; cum 11 legionibus in eam
artem eſt profectus, ubi extremum tempus conſumeret æſtivorum.
uam rem, ſicut cætera, celeriter fæliciterque confecit. Namque
mnes Aquitaniæ civitates legatos ad eum miſerunt, obſideſque ei
ederunt. Quibus rebus geſtis, ipſe cum equitum præſidio Narbo-
em profectus eſt: exercitum per legatos in hiberna deduxit: IV
giones in Belgio collocavit cum M. Antonio, & C. Trebonio, &
. Vatinio, & Q. Tullio legatis. II in Æduos miſit, quorum in
mni Gallia ſummam eſſe auctoritatem ſciebat: II in Turonis ad
nes Carnutum poſuit, quæ omnem regionem conjunctam Oceano
ontinerent: II reliquas in Lemovicum fines non longæ ab Ar-
ernis, ne qua pars Galliæ vacua ab exercitu eſſet. Paucos dies ipſe
n Provincia moratus, quum celeriter omnes conventus percucur-
iſſet; publicas controverſias cognoviſſet; bene meritis præmia tri-
uiſſet (cognoſcendi enim maximam facultatem habebat, quali quiſ-
ue animo in Rempublicam fuiſſet totius Galliæ defectione, quam
uſtinuerat fidelitate atque auxiliis provinciæ illius.) XLVII. His
ebus confectis, ad legiones in Belgium ſe recipit, hibernavitque
Nemetocennæ. Ibi cognoſcit Comium Atrebatem prælio cum e-
uitatu ſuo contendiſſe. Nam quum Antonius in hiberna veniſ-
et, civitaſque Atrebatum in officio maneret; Comius, qui poſt
llam vulnerationem, quam ſupra commemoravimus, ſemper ad
mnes motus paratus ſuis civibus eſſe conſueſſet, ne conſilia belli
uærentibus auctor armorum duxque deeſſet, parente Romanis civi-
ate, cum ſuis equitibus ſe ſuoſque latrociniis alebat, infeſtiſque itine-
ibus commeatus complures, qui comportabantur in hibernaRomano-
um, intercipiebat. XLVIII. Erat attributus Antonio præfectus
equitum C. Voluſenus Quadratus, qui cum eo hiemaret. Hunc Anto-
nius

NOTÆ.

1. *Aquitaniam nunquam ipſe adiiſſet.*] Argumentum eſt nunquam vacaſſe Cæſari ſuos commentarios relegere. Aliter enim emendaſſet, quæ de Aquitania ſuperius ſcripſerat, & quæ Auguſtus ipſe poſtea emendavit prolatis Aquitaniæ finibus, cum novam Galliæ diviſionem inſtituit.

2. *Nemetocenna.*] Nemetocenna nunc eſt locus ſine nomine, in quem tempore in præteritum futuro mutato convenit Virgilianum illud.

Hæc tum nomina erant, nunc ſunt ſine nomine terræ.

nius ad perſequendum equitatum hoſtium mittit. Voluſenus autem eam virtutem, quæ ſingularis in eo erat, magnum odium Comii jungebat, quo libentius id faceret, quod imperabatur. Itaque diſpoſitis inſidiis; ſæpius ejus equites egreſſus, ſecunda prælia faciebat. Novissime, quum vehementius contenderetur, ac Voluſenus ipſius intercipiendi Comii cupiditate pertinacius eum cum paucis inſecutus eſſet; ille autem fuga vehementi Voluſenum longius produxiſſet; subito omnium ſuorum invocat fidem atque auxilium, ne ſua vulnerata perfidia interpoſita, paterentur inulta; converſoque equo, ſe acerrimo incautius permittit in præfectum. Faciunt idem omnes ejus equites, paucoſque noſtros convertunt atque inſequuntur. Comius incitatum calcaribus equum jungit equo Quadrati, lanceaque infeſta mediam femur ejus magnis viribus transjicit. Præfecto vulnerato, non dubitant noſtri reſiſtere, & converſi hoſtem pellere. Quod ubi audit, complures hoſtium, magno noſtrorum impetu pulſi, vulnerantur, & partim in fuga proteruntur, partim intercipiuntur. Quod ipſum malum dux equi velocitate evitavit; graviter vulneratus præfectum, ut vitæ periculum aditurus videretur, refertur in caſtra. Comius autem ſive expiato ſuo dolore, ſive magna parte amiſſa ſuorum, legatos ad Antonium mittit, ſeque ibi futurum, ubi præſcripſerit, & ea facturum quæ imperaverit, obſidibus datis firmat: unum illud orat, ut timori ſuo concedatur, ne in conſpectum veniat cujuſquam Romani. Quam poſtulationem Antonius quum judicaret ab juſto naſci timore, veniam petenti dedit; obſides accepit.

[1] SCIO, *Cæſarem ſingulorum annorum ſingulos commentarios confeciſſe: quod ego non exiſtimavi mihi eſſe faciendum: propterea quod insequens annus L. Paullo, C. Marcello,* COSS. *nullas habet Galliæ res cognopere res geſtas. Ne quis tamen ignoraret, quibus in locis Cæſar exercitusque eo tempore fuiſſent, pauca ſcribenda conjungendaque huic commentario ſtatui.*

XLIX. CÆSAR, quum in Belgio hiemaret, unum illum propoſitum habebat, continere in amicitia civitates, nulli ſpem aut cauſſam dare armorum. Nihil enim minus volebat, quam ſub diſceſſum ſuum neceſſitatem ſibi aliquam imponi belli gerendi: ne, quum exercitum deducturus eſſet, bellum aliquod relinqueretur, quod omnis Gallia libenter ſine præſenti periculo ſuſciperet. Itaque, [2] honorifice civitates appellando

[1] princ

NOTÆ

1. *Scio Cæſarem.*] Veluti epilogus libri eſt, ubi nempe nonus annus incipit, vel potius hiems noni anni.

2. *Honorifice civitates appellando.*] Egregium documentum tradit Cæſar, quibus artibus partæ bello provinciæ retineantur, quæ certe adeo illi ſucceſſerunt, ut ingreſſus bellum civile, copias omnes ex Gallia cum eduxiſſet, nihilominus pacatam retinuerit jam libertatis velut immemorem, quaſi victa, ſed ſua ſponte ſubdita eſſet. Agrippa apud Joſephum lib. II. de bello Judaico cap. XVI. Καὶ τὴν ὑπὲρ μέγεθος, ἢ διὰ φρονημάτων μεγαλείαν, ἢ δι' ὀχυρότητα, εἴγε διήνεγκαν ἐφόδια τὰ ἐπὶ πολέμου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ μετὰ τῆς δυνάμεως φρονήσεως καὶ τῆ

rincipes maximis præmiis afficiendo, [2] nulla onera nova imponen-
, defeſſam tot adverſis præliis Galliam, conditione parendi me-
re, facile in pace continuit. L. Ipſe, hibernis peractis, [3] contra
nſuetudinem in Italiam quam maximis itineribus eſt profectus, ut
municipia & colonias appellaret, quibus M. Antonii quæſtoris ſui
mmendaret [5] ſacerdotii petitionem. Contendebat enim [gratia]
ium libenter pro homine ſibi conjunctiſſimo, quem paullo ante præ-
iſerat ad petitionem; tum acriter [6] contra factionem & potentiam
ucorum, qui M. Antonii repulſa, Cæſaris decedentis convellere
atiam cupiebant. [7] Hunc etſi augurem prius factum, quam Italiam
ingeret, in itinere audierat, tamen non minus juſtam ſibi cauſſam
unicipia & colonias adeundi exiſtimavit, ut iis gratias ageret, quod
equentiam atque officium ſuum Antonio præſtitiſſent: ſimulque ſe
honorem ſuum] in ſequentis anni commendaret petitione; pro-
erea quod inſolenter adverſarii ſui gloriarentur, L. Lentulum
C. Marcellum [8] COSS. creatos, qui omni honore & dignitate
Cæ-

NOTÆ

καλαπλαγέντες, ἅτις αὐτοῖς καλοφθοῦ
ίστα τῶν ὅπλων. Τοιγαροῦν ὑπὸ χιλίοις
ἢ διακοσίοις στρατιώταις ἡγεμόνευσεν, ὧν
ἦγε δὲ πλείους οὐχνοι. *Et hoc ſuſtinent Galli*] *non propter animorum mollitiem, nec propter ignaviam, qui octoginta annos pro libertate bellum geſſerunt, ſed potentiam Romanorum & fortunam una admirati, qua forma illi plura quam armis obtinent. Quapropter ſub mille & ducentis militibus ſervant, quibus pene plures urbes habent.* Deide ſubdit Galliam Romanos exercitus deere nullo negotio potuiſſe, quippe cccxv ntibus numeroſam. Sic de eadem re orus: *Difficilius eſt provincias obtinere quam ere; viribus parantur, jure retinentur.* Lius vero lib. xxxvii. *Facilius parari ſinguos, quam teneri univerſa.*

1. *Principes maximis præmiis afficiendo.*] on enim vulgus facile concitatur, niſi dum auctoritas præeat. Præterea, ſi quid um eſt, quibus bellum geritur, penes prinpes eſſe ſolet.

2. *Nulla nova onera imponendo.*] Ita aure Tacito, Cappadoces, cum in provinciæ rmam eſſent redacti, a Tiberio quædam regiis tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium ſperaretur. Veſpaſianus ro gravi laboravit infamia, quod non nterus omiſſa ſub Galba vectigalia revoſſe, nova & gravia addiderit & auxerit buta.

3. *Contra conſuetudinem.*] Non quia n ſolitus ire; ſed quia maturius ire nſueverat. Ante enim ineunte hieme, c autem exeunte profectus eſt in Italiam, in Gallia pluſculum moratus, ut extremam veluti manum toti operi imponeret.

4. *Municipia & colonias.*] Municipia a muneribus capiendis dicta, erant oppida jure civium Romanorum donata, coloniæ vero oppida quo populus Rom. cives ſuos ad incolendum deduxit. Quia vero alia ſunt teſte A. Gellio, quæ jus civitatis ſine ſuffragio habebant, alia vero, quæ jus habebant ſuffragii, hæc erant, quæ cum ſtuderet Cæſar M. Antonium fieri ſacerdotem, ipſi circumeunda erant, ut municipum gratiam illi conciliaret. Sed non ea contentus prenſatione, in urbem non deſinebat milites mittere, multoſque e magiſtratibus pecunia redimere, in iis Paulum conſulem, qui talentis mille & quingentis corruptus, ad ejus partes deſcivit, teſte Plutarcho.

5. *Sacerdotii petitionem.*] Multa erant ſacerdotiorum genera, ſed quod petebat Antonius erat ſacerdotium auguratus.

6. *Contra factionem & potentiam paucorum.*] Nempe Pompeii, Catonis, Marcelli, Scipionis, Lentuli.

7. *Hunc etſi augurem.*] Augures ab avibus dicti, quorum ſcientia antiquitus in capranda ex avibus futuri cognitione fuit; ſi enim opportune volaſſent aves, aut idoneas aves accepiſſent, aut rite ediſſent, inde futura prædicere ſolebant augures, qui poſtea magno ſunt in honore habiti.

8. *Conſules creatos.*] Deſignatos.

Cæſarem exſpoliarent: ereptum [1] Ser. Galbæ conſulatum, quem multo plus gratia ſuffragiiſque valuiſſet, quod ſibi conjunctus & familiaritate & neceſſitudine legationis eſſet. LI. Exceptus eſt Cæſar adventus ab omnibus municipiis & coloniis incredibili honore atque amore. Tum primum enim veniebat ab illo univerſæ Galliæ [illegible] lo. Nihil relinquebatur, quod ad ornatum portarum, itinerum locorumque omnium, qua Cæſar iturus erat, excogitari poſſet. Cum liberis omnis multitudo obviam procedebat. Hoſtiæ omnibus [illegible] immolabantur. [2] Triclinis ſtratis fora templaque occupabantur, vel exſpectatiſſimi triumphi lætitia præcipi poſſet. Tanta erat magnificentia apud opulentiores, cupiditas apud humiliores. LII. Quum omnes regiones [3] Galliæ Togatæ Cæſar percucurriſſet, ſumma celeritate ad exercitum [4] Nemetocennam rediit; legionibuſque [illegible] omnibus hibernis ad fines Trevirorum evocatis, eo profectus [illegible] ibique [5] exercitum luſtravit. [6] T. Labienum Galliæ Togatæ præcit, quo majore commendatione conciliaretur ad conſulatus petitionem. Ipſe tantum itinerum faciebat, quantum ſatis eſſe ad [illegible] tionem locorum, propter ſalubritatem exiſtimabat. Ibi quanquam crebro audiebat, Labienum ab inimicis ſuis ſollicitari; certiorem fiebat, id agi paucorum conſiliis, ut interpoſita ſenatus auctoritate aliqua parte exercitus ſpoliaretur: tamen neque de Labieno credidit quidquam, neque contra ſenatus auctoritatem, ut aliquid faceret, potuit adduci. Judicabat enim, liberis ſententiis [illegible] trum conſcriptorum cauſſam ſuam facile obtineri. Nam [8] C. Curio

NOTÆ.

1. *Ser. Galba.*] Ser. Galba hic eſt qui, ut eſt in lib. III. a Cæſare in Nantuates, Veragros, Seduno ſque miſſus, quique ob conſulatus repulſam, quam Cæſari rerum potienti tribuebat, cum Caſſio & Bruto conjuravit.

2. *Triclinii.*] Triclinium, autore Iſidoro, eſt cænaculum a tribus lectulis diſcumbentium dictus. Apud veteres enim in loco, ubi convivii apparatus exponebantur, tres erant lectuli ſtrati, in quibus diſcumbentes epulabantur. Κλίνη enim Græce *lectus* dicitur, unde factum ut triclinium diceretur. Horat. Sat. VI. lib. I. tres lectos pro triclinio dixit.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.

3. *Gallia Togata.*] De Gallia Togata ſupra.

4. *Nemetocennam.*] Ignorari dictum ſupra.

5. *Exercitum luſtravit.*] Exercitum luſtrare eſt expiare ſolennibus ſacrificiis. Quod nebat ab Imperatoribus, vel cum ad novum exercitum veniebant, vel cum de provincia decedebant, vel re bene geſta, vel ante prælium. Luſtrationis ejuſmodi exemplum habemus apud lib. X. Decados IV. T. Livii: *or hoſtia pars dextra, poſterior ad lævam ponitur. Inter hanc diviſam hoſtiam ea mata traduciuntur.* Mos denique erat lationis, ſacrificio peracto, decurere tum, & diviſas bifariam acies concurrere ſimulachrum pugnæ.

6. *T. Labienum Galliæ Togatæ præfec &c.*] Qui Labienus tamen a Cæſare ad Pompeium defecit.

7. *Patrum conſcriptorum.*] Senatores creati centum a Romulo, qui honoris patres dicti ſunt, eorumque ſoboles, Poſt exactos vero reges, quos ætate & pietate cognoverant, elegerunt, in decedentium locum cum litteris rentur, vocaverunt conſcriptos.

8. *C. Curio.*] Curionem, teſte laudabat populus tanquam unum qui contra utrumque, Pompeium ſarem inimicitias cepiſſet, ducens aſpergebat, ut athletam ciliſque certaminis. Nihil illo diſſidio videbatur poſſe fieri. Curione vide plura in ſequentis cipio.

ribunus pl. quum Cæſaris cauſſam dignitatemque defendendam ſuſ-
piſſet, ſæpe erat ſenatui pollicitus; ſi quem timor armorum Cæſaris
deret, &, quoniam Pompeii dominatio atque arma non minimum
rorem foro inferrent, diſcederet uterque ab armis, exercituſque di-
iteret. Fore eo pacto liberam, & ſui juris civitatem. Neque hoc
ntum pollicitus eſt; ſed etiam per ſe ſenatus [1] diſceſſionem facere cœ-
. Quod ne fieret, conſules amicique Pompeii interceſſerunt, atque,
rem moderando, diſceſſerunt. LIII. [3] Magnum hoc teſtimo-
um ſenatus erat univerſi, convenienſque ſuperiori facto. Nam Mar-
llus proximo anno, quum impugnaret Cæſaris dignitatem, [4] contra
gem Pompeii & Craſſi, [5] retulerat ante tempus ad ſenatum, de Cæ-
ris provinciis; ſententiiſque dictis, diſceſſionem faciente Marcello,
i ſibi omnem dignitatem ex Cæſaris invidia quærebat, [6] ſenatus fre-
ens in alia omnia tranſiit. Quibus non frangebantur animi inimico-
m Cæſaris, ſed admonebantur, quo majores pararent neceſſitudi-
s, quibus cogi poſſet ſenatus id probare, quod ipſi conſtituiſſent.
IV. Fit deinde SC. ut [7] ad bellum Parthicum legio una a Cn. Pom-
io, altera a C. Cæſare mitterentur. Neque obſcure hæ duæ le-
ones uni Cæſari detrahuntur. Nam [8] Cn. Pompeius legionem pri-
am, quam ad Cæſarem miſerat, confectam ex delectu provinciæ,

Cæ-

NOTÆ.

1. *Tribunus plebis.*] Tribuni plebis ma-
ratus erant decem, quorum erant partes
ebem tueri, cui ſi quis noceret: jus habe-
nt interceſſionis, quorum creatio facta eſt
n. V. C. cclx paullo poſt exactos reges.
a de re vide T. Livium.

2. *Diſceſſionem facere cœpit.*] Diſceſſio
t his verbis concepta: Qui hæc ſenti-
, in hanc partem, qui alia omnia, in
am partem ite qua ſentitis: pedibuſque
atur in ſententiam, ſingulis ſententiam
n dicentibus. Hoc porro cum obſcu-
m fit, mirifice illuſtratur a Plutarcho in
ta Pompeii. Sed aliquantum hic ſcri-
or a Plutarcho diſſentit. Diſceſſionem
im eſſe factam Plutarchus & Appianus
ribunt. Hic vero per Conſules ſtetiſſe,
o minus facta ſit. Quod ex eventu fit cre-
bilius.

3. *Magnum hoc teſtimonium ſenatus erat uni-
verſi.*] Placere ut Pompeius & Cæſar ab armis
ſcederent, cum in hanc ſententiam omnes
re diſceſſerunt.

4. *Contra legem Pompeii & Craſſi.*] Quæ lex
ipſis fuerat in gratiam Cæſaris condita. De
a lege vide infra.

5. *Retulerat ante tempus.*] Ut Conſul.
ia lege lata a Pompeio & Craſſo Coſſ.
alterum quinquennium Galliæ provin-
æ prorogatæ fuerant & reſtabant adhuc
o anni de illo quinquennio, quod fie-
ri recuſabat Pompeius dicens: Clarum virum & in multis patriæ utilem non eſſe injuria afficiendum, tantulo ſpatio temporis erepto. Quo tamen innuebat poſt illud tempus imperium tollendum. Cauſæ autem, quibus nitebatur Conſul, hæ erant, teſte Suetonio: *Quoniam bello confecto pax eſſet, ac dimitti deberet victor exercitus. Nec contentus Marcellus provincias Cæſari & privilegium eripere, retulit etiam, ut colonis, quos rogatione Vatinia Novumcomum deduxiſſet, civitas adimeretur, quod per ambitionem & ultra præſcriptum data eſſet.* Cumque ex eorum colonorum numero unum nactus eſſet, qui magiſtratum apud eos ſuperioribus annis geſſerat, virgis cæſum, quod Romanis civibus fieri non licebat, ire atque vibices ſuas peregrinitatis notas Cæſari oſtendere juſſit.

6. *Senatus frequens in alio omnia tranſiit.*] Negavit ſe velle. Idem certe ſcribit Cœlius ad Ciceronem lib. VIII. epiſt. famil.

7. *Ad bellum Parthicum.*] Supple, quod Craſſo interfecto ſimulabatur reſtaurari. Non enim contra Parthos bellatum eſt.

8. *Cn. Pompeius ad legionem primam.*] Pompeius commodaverat antehac Cæſari legionem, quam ab ipſo repetivit, quaſi eam

Cæſari eam tanquam ex ſuo numero dedit. Cæſar ta
voluntate adverſariorum nemini dubium eſſet, Cn. Po
nem remiſit, & ex ſuo numero XV, quam in Gallia cite
rat, ex SC. jubet tranſdi. In ejus locum XIII legionem
mittit, quæ præſidia tueretur, ex quibus præſidiis XV du
ipſe exercitum diſtribuit per hiberna; C. Trebonium cu
bus VI in Belgio collocat; C. Fabium cum totidem in Æ
cit. Sic enim exiſtimabat rutiſſimam fore Galliam, ſi Belg
maxima virtus, & Ædui, quorum auctoritas ſumma eſſet,
bus continerentur. LV. Ipſe in Italiam profectus eſt: q
veniſſet, cognoſcit per C. Marcellum conſulem legiones
miſſas, quæ ex SC. deberent ad Parthicum bellum duci, C
peio tranſditas, atque in Italia retentas eſſe. Hoc facto, qu
nulli erat dubium, quin arma contra Cæſarem pararentur:
Cæſar omnia patienda eſſe ſtatuit, [2] quoad ſibi ſpes aliqua rel
tur jure potius diſceptandi, quam belli gerendi.

NOTÆ.

-eam ad Parthicum bellum ſuo nomine miſſurus, Cæſar porro XV. tradidit. Ita cum unam videretur dare, duas tamen tradidit. Succeſſit huic incommodo injuria; nam ambæ ſunt retentæ. De quibus Cicero ipſe Pompeianus lib. VII. ep. XIII. ad Attic. *Spes omnis in duabus invidioſe retentis, pane alienis legionibus.*

1. *In Italiam mittit.*] In Togatam nempe Galliam, quæ provincia erat Cæſaris. Interim quæ hic legio XV dicitur, ea III appellatur in III. lib. de bello civili; & a Lucano IV. quod magis credibile, quia verſus ratio errorem numerorum
quem paſſus eſt textus Cæſaris.

——— *Cornus tibi cura ſu*
Lentule, cum prima, quæ tuus
bello.
Et quarta legione datur. ———

2. *Quoad ſibi ſpes aliqua, &c.*] C
1. de officiis: *Explicanda magis e*
di ratio, quam decertandi furiosa.
tione pro A. Cæcinna: *Conſider*
eſſe, qua de re jure decertari oportet,
contendere.

FH
MVSEVM
BRITANNICVM

a Map of the ROMAN EMPIRE

as it was extended in the time of I: Cæsar.

By Sr SANSON.

BRITANNIA
GERMANIA
Mare Germanicum
Hercynia Silua
Vindelicia
Noricum
Pannonia
DACIA
GALLIA
Veneti
Carnutes
Aedui
Bituriges
Arverni
AQVITANI
OCEANUS CITERIOR
Alpes
Liburni
Dalmatia
Mare Adriaticum
ILLYRICUM
Moesia
Hamus M.
THRACIA
PONTICUM MARE
Palus Maeotis
Caucasus M.
Bosphorus Thracius
Gallograecia
BITHYNIA
Tectosages
GALATIA
PHRYGIA
CAPPADOCIA
ASIA
ASIA MINOR
Mare Aegeum
Lesbos
Pergamus
Ephesus
Sardes
Smyrna
Miletus
Halicarnassus
Rhodus
CIPRUS
CRETA
Cydonia
Corsica
Mare Tuscum
Liparei I.
Sardinia
Baleares Ins.
MARE SICULUM
Sicilia
Agathes
Agrigentum
Panormus
Syracusa
Zacynthus
Cephalenia
Achaia
Peloponnesus
Sparta
Corinthus
Thebae
Athenae
Lacedaemon
HISPANIA
Hispania Vlterior
Turduli
Munda
Carthago Noua
Cades
Fretum Gaditanum
Columnae Herculis
MAURITANIA
AFRICA
Atlas Mons
Mulucha
Numidia
Carthago
Utica
Bizerta
Thapsus
Zama
Sirtis Minor
Capsa
Musulamipop
Sirtis Maior
INTERNUM Mare Libicum
Mare Aegyptium
Cyrene
Paretonium
Alexandria
Memphis
Arsinoe
LYBIA
AEGIPTUS
Pelusium
Sabaei
ARABIA
SYRIA
Damascus
Heliopolis
Euphrates
Tigris
Mesopotamia
Babylonia
Seleucia
Ctesiphon
Arabia Deserta
Arabia Petraea
Arabia Felix
Mare Rubrum
Persicus Sinus
Caspium Mare
Hyrcania
Parthia
Media
Armenia
Cappadocia
Cilicia
Isauria
Taurus
Lycaonia
Pisidia
Pamphylia
Lycia
Phrygia
Mysia
Troia
Lemnos
Thessalia
Macedonia
Philippi
Amphipolis
Thessalonica
Dyrrachium
Epirus
Actium
Ambracia
Leucas
Corcyra
Italia
Roma
Latium
Campania
Capua
Neapolis
Tarracina
Ostia
Tiber fl.
Ebro fl.
Callaecia
Astures
Cantabri
Vettones
Lusitania
Olisipo
Salacia
Sigeba
Sigeda
Segontia
Celtiberia
Carthago Spartaria
Valentia
Saguntum
Callaecorum Promontorium
Lucus Augusti
Bracara
Asturica
Tarraco
Gades
Baetis fl.
Iberus fl.
Rhenus fl.
Rhodanus fl.
Garumna fl.
Liger fl.
Sequana fl.
Matrona fl.
Mosa fl.
Scaldis fl.
Arar fl.
Druentia fl.
Durius fl.
Tagus fl.
Anas fl.
Sicoris fl.
Ister fl.
Drinus fl.
Savus fl.
Dravus fl.
Rhenus
Helvetii
Sequani
Tigurini
Senones
Treueri
Vangiones
Nemetes
Triboci
Vsipetes
Sicambri
Tencteri
Suevi
Catti
Cherusci
Frisii
Chauci
Cimbri
Teutoni
Boii
Marcomanni
Quadi
Iazygum
Dacia
Getae
Daci
Moesia
Thracia
Macedonia
Dardania
Pannonia
Noricum
Vindelicia
Rhaetia
Vindelici
Helvetii
Sequani
Aedui
Bituriges
Arverni
Volcae Tectosages
Volcae Arecomici
Allobroges
Salluvii
Ligures
Veneti
Carnutes
Aulerci
Lingones
Remi
Treueri
Nervii
Menapii
Morini
Batavi
Frisii
Chauci
Cimbri
Teutoni
Suevi
Catti
Cherusci
Sicambri
Tencteri
Vsipetes

C. JULII CÆSARIS
OMMENTARIORUM
DE BELLO CIVILI
LIBER I.

ARGUMENTUM.

*lli civilis cauſæ exponuntur, tum conditiones pacis proponuntur, qui-
us cum nihil eſſet profectum, Cæſar trajecto Rubicone fluvio, primum
inum, deinde alias Italiæ urbes occupat. Pompeius, urbe relicta,
Brunduſium. Cæſar Romam intrat, omiſſoque Pompeio redit in Gal-
& per Trebonium legatum Maſſiliam, quæ Pompeianas partes ſuſce-
oppugnat. Ipſe interim in Hiſpaniam contra Afranium Petreiumque
eii legatos proficiſcitur, bellumque ibi ex animi ſententia conficit.*

TTERIS [a Fabio C.] Cæſaris conſulibus redditis, ægre ab

INTERPRETATIONES & NOTÆ.

uria.] Hunc librum, ut Suetonii, ut Velleii Paterculi, ut alios multos lum puto, id eſt, initii ſui expertem. enim facilius quam injuriam, ſi quæ primas libri paginas invadere, ut & remas. Propterea & multi libri fine i lectitantur. Facile tamen eſt ex Ap- illud principium ſupplere hoc modo: enatus in Curionis ſententiam diſ- t, ut Plutarchus & Appianus teſtan- ur, ut ſupra legimus apud Hirtium, propius factum eſſet quam ut diſce- conſul ſenatum dimittens, exclama- Vincire, ut Cæſarem dominum habea- His dictis ad Pompeium cum collega urbem proceſſit, porrectoque ipſi gla- ubemus te, inquit, ambo ire contra m, & pro patria pugnare, & ad hoc mus exercitum, qui hic eſt aut omni- Italia, ſimulque delectus arbitrio tuo di poteſtatem. Obtemperavit Pom- modeſtiæ tamen cauſa & ſpecie te- bjecit, niſi quid melius. Curio deſ- ſe poſſe amplius Cæſarem juvare, que ſenatu & ſibi metuens, ſe ad Cæ- contulit, qui ſuperatis jam Alpibus quinque millibus peditum, trecentiſ- quitibus Ravennam petebat, quæ Italiæ confinis, extrema erat ejus provinciæ. Ibi comiter excepit Cæſar Curionem, cumque eo & reliquis amicis de præſentibus rebus deliberabat. Cenſebat Curio educendas eſſe e Gallia copias univerſas & in urbem propere deducendas. Cæſari viſum eſt iterum de pace agere, amiciſque mandavit, ut pro ſe paciſcerentur, ut liceret ſibi duas legiones cum ciſalpina Gallia & Illyrio retinere, dum conſul fieret, nec videbatur diſplicere Pompeio. Verum obſtantibus conſulibus, Cæſar per Curionem ad ſenatum ſcripſit litteras, quarum hæc erat ſumma, ut ſibi abſenti alter conſulatus mandaretur. Nam lege Pompeia Licinia latum erat ut ejus abſentis ratio haberetur, id eſt, ut ipſi abſenti liceret petere conſulatum, quod Romanorum legibus non licebat. Suetonius addit petiiſſe ut ne ſibi beneficium pop. R. adimeretur, aut ut cæteri quoque Imperatores ab exercitu diſcederent, confiſus, ut putant, facilius ſe, ad quæ voluiſſet, veteranos convocaturum, quam Pompeium novos milites: alioquin ſe venturum, illataſque injurias tam ſibi quam patriæ ulturum.

2. *Fabio.*] Quem hic Cæſar Fabium videtur appellare, a Dione Curio dicitur. Sed ſi li-

ab iis impetratum eſt, [3] ſumma tribunorum pl. contentione ſenatu recitarentur. [2] Ut vero ex litteris ad ſenatum referen petrari non potuit. [4] Referunt conſules de rep. ([4] in ci [5] L. Lentulus conſul ſenatui reique publ. ſe non defuturum cetur, ſi audacter ac fortiter ſententias dicere velint: ſin rem reſpiciant, atque ejus gratiam ſequantur, ut ſuperiori cerint temporibus, ſe ſibi conſilium capturum, neque ſenatu ctoritati obtemperaturum: habere ſe quoque ad Cæſaris g atque amicitam receptum. In eandem ſententiam loquitur pio: Pompeio eſſe in animo, reip. non deeſſe, ſi ſenatus ſeq ſin cunctetur atque agat lenius, nequidquam ejus auxilium, i

NOTÆ.

ſi liber fuit acephalus, ut conjecimus, potuit & facillime trunco & mutilo loco error irrepere in vocem *Fabio*. Is Curio ſuperiore anno tribunus plebis fuerat. Appianus quoque lib. II. de bello civili, Curionem litterarum latorem nominat, & triduo CIↃCCC ſtadia ab exercitu Cæſaris Romam confeciſſe ſcribit. Hic a Velleio lib. II. deſcribitur, tanquam fax belli civilis: *Non alius majorem flagrantioremque quam C. Curio trib. plebis ſubjecit facem, vir nobilis, eloquens, audax, ſua, alienaque & fortuna & pudicitia prodigus, homo ingenioſiſſime nequam: & facundus malo publico.* Plinius lib. XXXVI. ſcribit nihil illum in cenſu habuiſſe præter diſcordiam principum, & profuſiſſimum tamen fuiſſe, miraturque ſummam ejus gentis felicitatem. *Una*, inquit, *familia Curionum, in qua tres Oratores continua ſerie extiterunt.* Ejus ſunt litteræ ad M. Tullium Ciceronem, & Ciceronis ad illum. Prius inimiciſſimus fuit Cæſaris, ſed delinivit eum M. Antonius ſuis deliciis, & Cæſar ſolvit pro ipſo ingens æs alienum: Is capto Corfinio in Siciliam primum, deinde in Africam tranſiit contra Varum & Jubam, ibique cum ſuo exercitu ab eo cæſus eſt. Lucanus lib. I. *Hos* [tribunos] ait, *audax venali comitatur Curio lingua.*

Vox quondam populi libertatemque tueri
Auſus, & armatos plebi miſcere potentes.

1. *Summa tribunorum pl. contentione, &c.*] Plutarchus in Pompeio, item in Cæſare ſcripſit M. Antonium tribunitia poteſtate uſum, invito ſenatu, Cæſaris litteras ad populum recitaſſe. Hæc autem tribunorum erat poteſtas, ut ſenatuſconſultis plebiſciti ſque, ſi minus grata ipſis eſſent, intercederent.

2. *Ut vero ex litteris, &c.*] Non potuit quidem impetrare ut res ſenatui proponeretur deliberanda propter periam Cæſaris odium. Hæc tamen litter citatio fecit, ut inſtituente Pomp lectum, alli non reſponderent ad alii ſegniter & male animati corr alli pacem clamitarent. Itaq lib. I. ep. XIII. ad Attic. *Dolab quidem inviterum eſt & a pugnand tium.*

3. *Referunt conſules de rep.*] L. & C. Marcellus, qui illo anno c ſules, ſiidemque Cæſaris inimi tem conſules anni principio facere finite aut infinite, finite, id eſt, d lis rebus, ſi quæ graviores incidiſſ finite vero, ſi nullum eſſet negot præſentia, quod ſingularem patr deſideraret, teſte Varrone apud Gell XIV. cap. VII.

4. *In civitate.*] Abundat, & ex i tamento aliquo in textum irrepſit.

5. *L. Lentulus.*] Is porro Lent de quo in ſuperiore libro ſcripſ L. Lentulum & C. Marcellum creatos, qui omnem honorem & tem Cæſaris expoliaverunt, qui ta Ægypto poſt Pompeii mortem, mæo comprehenſus, in cuſtodia eſt.

6. *Scipio.*] Fuit ille Metellus Scip triennio ante conſul cum Pompeio jus filiam lectiſſimam fæminam C morte P. Craſſi viduam, uxorem Pompeius, qui adeo genet ejus exti Ideo Metellus eſt dictus, quia a Metel qui Sertorium in Hiſpania debellav doptatus fuerat, cum eſſet ipſe filius Naſicæ. Is tandem dux partium Pompeii exitum, bellum cum Cæ Africa renovavit, quo & peri mortem vide in libro ſequente Africano.

imploraturum. II. Hæc Scipionis oratio, [1] quod ſenatus in habebatur, Pompeiuſque aderat, ex ipſius ore Pompeii mitti vi-ur. Dixerat aliquis leniorem ſententiam: ut primo [2] M. Mar- ingreſſus in eam orationem, [3] non oportere ante de rep. ad ſe- referri, quam delectus tota Italia habiti, & exercitus conſcri- ent; quo præſidio tuto & libere ſenatus, quæ vellet, decernere et: ut [4] M. Calidius, [5] qui cenſebat, ut Pompeius in ſuas pro- s proficiſceretur, ne qua eſſet armorum cauſſa: timere Cæſa- abreptis ab eo II legionibus, ne ad ejus periculum reſervare & e eas ad urbem Pompeius videretur: [6] ut M. Rufus, qui ſenten- Calidii, paucis fere mutatis verbis, ſequebatur. Ii omnes convi- Lentuli conſulis correpti exagitabantur. Lentulus ſententiam i pronunciaturum ſe omnino negavit. Marcellus perterritus iis, a ſua ſententia diſceſſit. Sic vocibus conſulis, [7] terrore tis exercitus, minis amicorum Pompeii, plerique compulſi, & coacti, Scipionis ſententiam ſequuntur; Uti ante certam diem

NOTÆ.

Quod ſenatus in urbe habebatur.] non licebat, ut Hiſpaniæ pro- in urbe adeſſe, Sed ei, ſi neceſ- t in ſuburbio in æde Bellonæ ſe- ſſet datus. Sed quia ſenatus in bebatur, Pompeiuſque, ut ſcripſit xli. in ſuburbio cum exercitu uicquid ejus ſocer Scipio dixerat, Pompeio, qui in proximo ſub- at, profectum exiſtimabatur. *Pom- urbem erat*, legitur a Mureto. Sic veteri lib. ſcribebatur, *AV.* pro *ad* Unde factum AV erat quod aberat riptum. Pedianus lib. II. in Ver- *d urbem, in urbe eſſe* dici ſolet de iis, *pteſtate proconſulari aut nuper e reverſi eſſent, aut nondum in provin- ſti eſſent.*

Marcellus.] Is eſt cui poſt Pom- bellum Cæſar ignovit, quem Ro- euntem, P. Magius Chilo pugione , verus Pompeianæ militiæ comes æca portum Athenienſium; quod idam amicorum fuiſſet prælatus. Marcellus de veteri Claudiorum

n oportere ante de rep. ad ſenatum c.] Plena prudentiæ ſententia, eſſet obtemperatum, non cecidiſ- blica; nec enim quicquam ma- , quam quod imparatus Pompeius indixit Cæſari, ut cognitum eſt. que rem optime Cicero lib. VII. II. ad Attic. *Commiſſum quidam a e eſt, ſive a noſtro dice, ut e por- tu ſine gubernaculis egreſſi, tempeſtati nos tra- deremus.*

4. *M. Calidius.*] Hujus mentionem facit Cicero in Bruto, ut præſtantis Oratoris, & eodem teſte, obiit in illo bello civili. Is forte eſt qui a Dione M. Cæcilius dicitur, dum ſic ſcribit lib. XLI. Τὸν μὲν Πομπήιον ἁπάντων ἀπαλλαγῆναι ἐκ τῶν ἔπλων ἐνόμισεν (ἐν γὰρ τῷ προαστείῳ τὰς δυνάμεις εἶχε) τὸν δὲ δὴ Καίσαρα πάντες πλὴν Μάρκου τινὸς Κικιλίου καὶ τοῦ Κυρίωνος τοῦ τὰ γράμματα αὐτοῦ κομίσαντος. *Pompeium nemo cenſuit ab armis diſcedere (nam in ſuburbio copias habebat) Cæſarem autem omnes præter Marcum quendam Cæcilium & Curionem, eum qui litteras ejus attulerat.* Sed corruptus locus eſt, & pro Cæcilio, Calidius reponendus.

5. *Qui cenſebat.*] Hæc vox ab iis qui ſententiam dicebant, uſurpabatur, qui vero ſententiam alterius ſequebantur, dicebant *aſſentior.* Pompeii porro provinciæ erant Africa & Hiſpania.

6. *Ut M. Rufus.*] Is eſt M. Cælius Rufus cujus ſunt epiſt. in VIII. lib. Ciceronianarum ad familiares, ex quibus quidem ſtudiiſſe partibus Cæſaris cognoſcitur, pro quo etiam Cicero inſignem orationem habuit quæ extat, de quo multa ſcribit in Bruto, cujus denique extrema geſta fatumque legitur in lib. III. hujus commentarii de bello civili.

7. *Terrore præſentis exercitus.*] Dio & Appianus exercitum quendam Pompeii in ſuburbio ſenatui aſſediſſe narrant.

diem Cæſar exercitum dimittat. [1] Si non faciat, eum adverſ
facturum videri. [2] Intercedit [3] M. Antonius, [4] Q. Caſſius,
plebis. Refertur confeſtim de interceſſione tribunorum. D
ſententiæ graves: ut quiſque acerbiſſimè crudeliſſimèque di
quammaxime ab inimicis Cæſaris collaudatur. III. Miſſo ad
rum ſenatu, omnes, qui ſunt ejus ordinis, a Pompeio evo
Laudat promptos, atque in poſterum confirmat; ſegniores c
atque incitat. Multi undique ex veteribus Pompeii exercitib
præmiorum atque ordinum, evocantur. Multi ex duabus l
bus, quæ ſunt traditæ a Cæſare, accerſuntur. [5] Completur
Ad jus comitiorum tribunos pl. C. Curio evocat. Omnes amici
ſulum, neceſſarii Pompeii, atque eorum, qui veteres inim
cum Cæſare gerebant, coguntur in ſenatum, quorum vocibus &
curſu terrentur infirmiores, dubii confirmantur, pleriſque ver
re poteſtas decernendi eripitur. Pollicetur [6] L. Piſo Cenſor, ſe
rum ad Cæſarem; item [7] L. Roſcius prætor, qui de his rebu

NOTÆ

1. *Si non faciat, eum adverſus remp. facturum videri.*] Eſſe declarandum reip. hoſtem. Atque hæc quidem fuit vis allata ſenatui a Scipione. Poſtulante enim M. Antonio ut diſceſſio fieret, an deponendæ ambobus eſſent provinciæ, in eam omnes pariter conceſſerant. Autor Plutarchus. Eſt autem obſervanda hæc Romanorum vox conſideratiſſima ſimul & modeſtiſſima loquendi formula adverſus remp. facturum videri, qua utebantur in iis etiam quæ comperta habebant. Unde & ſenatuſconſulta a Græcis dicuntur, Δόγματα ἀπὸ τῆ δοκεῖν, quod eſt videri. Quare ipſi teſtes adhibebant verbum *arbitror*, teſte Cicerone Acad. quæſt. lib. IV.

2. *Intercedit.*] Tribuni plebis habebant jus interceſſionis, ſi qua lex vel ſenatuſconſultum ferretur, quod adverſus plebem eſſe videretur, quæ interceſſio erat inviolabilis, *veye d'oppoſition*, tantæque auctoritatis, ut docet Feneſtella, ut quicquid ſenatus ſtatuiſſet, ita demum firmum haberetur, ſi tribuni approbaſſent.

3. *M. Antonius.*] Is eſt de quo in omnibus his libris tam crebra fit mentio, in quem Cicero Philippicas orationes ſcripſit & pronuntiavit, qui tandem remp. invaſit, & Romanum imperium cum Cæſare Octaviano partitus, ad extremum ab eo victus navali prælio apud Actium, necem ſibi conſcivit.

4. *Q. Caſſius.*] Caſſiorum gens, quum in familias duas diviſa eſſet, quarum altera Patritia Vitellianorum erat, altera Plebeia Longinorum. Ipſe Q. Caſſius de L
rum familia erat, cujus mortem leg
bris ſequentibus.

5. *Completur urbs.*] Evocatis ſci
iis quos accerſebat Pompeius, dein
cto inſerto. Ad jus comitiorum tri
Curio evocat. Sed hæc verba, *c
urbs*, mihi videntur e margine in
tranſiiſſe. Ad jus autem comitiorum
cat defendendum, quibus comitiis
juſſerat, ut abſentis Cæſaris ratio h
& in quinquennium illi imperium p
retur.

6. *L. Piſo Cenſor.*] L. Piſo ſoc
Cæſaris conſulque octo ante annos
cum A. Gabinio, ut teſtatur ipſe
lib. I. de bello Gallico. Tunc aure
ram cum Appio Claudio gerebat. C
res enim erant duo ſic dicti, quod
præeſſent, hoc eſt, æſtimationi l
civium Romanorum, reip. Roman
pter diſciplinæ obſervationem p
cujus diſciplinæ ſevera cura illis in
ra ſine provocatione erat tradita. I
eſt contra quem extat Ciceronis
cujus filiam uxorem duxerat Cæ
ceſſuri ſibi in conſulatu, ut conſul
convaleſceret. Videtur tamen Cæſa
neri conſilium improbaſſe, ad quem
rum pollicebatur. Sic enim de ipſo
lib. ad Attic. epiſt. XIII. *Ama
cujus judicium de genero ſuſpicio
grave.*

7. *L. Roſcius prætor.*] Roſcius i
anno V. C. IↃCLXXXVII tribun
bis fuit, ſeque Aulo Gabinio oppo

ant. VI dies ad eam rem conficiendam ſpatii poſtulant. Dicun-
etiam a nonnullis ſententiæ, ut legati ad Cæſarem mittantur,
voluntatem ſenatus ei proponant. Omnibus his reſiſtitur, omni-
que oratio conſulis, Scipionis, Catonis opponitur. IV. [1] Cato-
veteres inimicitiæ Cæſaris incitant, & dolor repulſæ. Lentulus
alieni magnitudine, & ſpe exercitus, ac provinciarum, & [2] re-
appellandorum largitionibus movetur: [3] ſeque alterum fore Syl-
inter ſuos gloriatur, ad quem ſumma imperii redeat. Scipio-
eadem ſpes provinciæ atque exercituum impellit, quos ſe pro [4] ne-
tudine partiturum cum Pompeio arbitratur: ſimul [5] judicio-
metus, adulatio atque oſtentatio ſui potentium, qui in re-
judiciiſque tum plurimum pollebant. Ipſe Pompeius ab inimi-
Cæſaris incitatus, & quod [6] neminem dignitate ſecum exæquari vole-

NOTÆ.

eſſe videtur, qui lib. v. de bello Gall-
Cæſaris erat legatus, cui in Eſſuos ter-
legionem ducendam dedit. Ejus etiam
nii, ſed alius ab hoc fuit inſignis Co-
s, pro quo extat Ciceronis oratio,
Valer. Maximus appellat: *Scenica in-
s notiſſimum exemplum, qui nullum um-
ſpectanti populo geſtum, niſi quem domi
ſuæ fuerat, ponere auſus eſt.*

Cæſaris inimicitia.] Erant illæ quidem graviſſimæ veteres
citiæ, & quas Cato jam cum Cæſare
erat, & quas ipſe Cæſar cum illo geſ-
quarum quidem initium fuiſſe vide-
cum in ſenatu de Lentuli & Cethegi
rum Catilinæ ſupplicio deliberaretur,
reque de illis a Cæſare dicta ſententia,
graviorem ipſe dixit. Cæſaremque
s in ſuſpicionem vocavit, quaſi conju-
nii illius clam particeps fuiſſet. Auctæ
inimicitiæ, cum a Cæſare conſule Cato
s eſt in carcerem, ſed non perductus,
nde a Trebonio Cæſaris amico. Gra-
item repulſam, ſed æquiſſimo animo
ligenter tulit, cum Cæſaris Pompeii-
pera conſulatu dejectus eſt, ut refert
rem cum ſuffragiis pecunia corruptis,
r eſt creatus pro ipſo Vatinius. Sed ſo-
pub. amore actum eſt quicquid a Ca-
actum eſt, quo ſanctior nullius in rep.
Qua de cauſa etiam nec fine jureju-
denunciarat delaturum ſe nomen Cæ-
ſimul ac primam exercitum dimiſiſſet,
Suet.

Regum appellandorum largitionibus mo-
] Ut Cæſare conſule Arioviſtus Ger-
rum rex, amicus pop. Rom. appellatus
. Magnum enim vim pecuniæ illi reges civibus Romanis primariis dabant, ut amicitiam populi Rom. adipiſcerentur.

3. *Seque alterum fore Syllam.*] L. Cornelius Sylla Dictator rerum potitus fuerat Romæ, Cæſare adhuc adoleſcente. Plutarchus in vita Syllæ, & Appianus lib. II. de bellis civilibus narrant juxta verſus Sibyllinos magna religione Romæ ſervatos, tres rerum dominos fore de gente Cornelia, primum fuiſſe Cinnam, ſecundum Syllam, tertium ſe fore ſperabat, qui a Cicerone in carcere interfectus eſt, conjurationis Catilinariæ convictus: quo mortuo is ſe eum fore dicebat.

4. *Neceſſitudine partiturum.*] Huc pertinet quod lib. III. de bello civili ſcriptum eſt [Pompeius] *ſuum cum Scipione honorem partitur, claſſicumque apud eum cani & alterum illi jubet prætorium tendi.*

5. *Judiciorum metus.*] Scipioni ambitus criminis dies dicta fuerat a Memmio lege Pompeia de ambitu damnato, qui lex indicanti alterum impunitatem conceſſerat. Teſtis Appianus lib. II. de bello civili, nec ſolus ipſe metuebat judicia, ſed & Cæſar, quem Cato ſignificabat accuſaturum ſimul ubi exercitum dimiſiſſet. Unde coactus fuiſſet adulari Scipioni & potentibus aliis, qui ſuam ei potentiam & operam oſtentaſſent feroces & jactabundi. Sic Cicero in Piſonem dicit ſe vidiſſe illum *judiciorum metu horrentem, trementem, adulantem omnibus.*

6. *Neminem dignitate ſecum exæquari volebat.*] Lucanus lib. I.

Nec quemquam jam ferre poteſt, Cæſarve priorem,
Pompeiuſve parem. ——

volebat, totum ſe ab ejus amicitia averterat, & cum communi
micis in gratiam redierat; quorum ipſe maximam partem
nitatis tempore adjunxerat Cæſari. [2] Simul infamia II leg
permotus, quas ab itinere Aſiæ Syriæque ad ſuam potentiam
tumque converterat, rem ad arma deduci ſtudebat. V. His de
aguntur omnia ruptim atque turbate, [3] neque docendi Cæſaris
quis ejus ſpatium datur, [4] nec tribunis pl. ſui periculi deprecan
que etiam extremi juris interceſſione retinendi, quod L. Sylla
rat, facultas tribuitur; [6] ſed de ſua ſalute die VII cogitare
tur, quod illi turbulentiſſimi ſuperioribus temporibus trib. pl
denique menſe ſuarum actionum reſpicere ac timere conſue
[7] Decurritur ad illud extremum atque ultimum S C. quo,
ne in ipſo urbis incendio, atque deſperatione omnium
[8] latorum audacia, nunquam ante diſceſſum eſt, [9] dent
conſules, prætores, trib. pl. quique pro conſulibus ſunt ad

NOTÆ.

De Pompeio ſic Vell. habet lib. II. *Pompeius in quibus rebus primus eſſe debebat, ſolus eſſe cupiebat, neque eo viro quiſquam aut alia omnia minus aut gloriam magis concupiit.*

1. *Illo affinitatis tempore, &c.*] Affines enim fuerant Cæſar & Pompeius. Sed affinitas erat dirempta nupera Juliæ morte Cæſaris filiæ, quam Pompeius in ſuo matrimonio habebat.

2. *Simul infamia* II *legionum permotus.*] Incitatus mala fama, quam collegerat abductis legionibus ab expeditione Parthorum, ad quos per Aſiam & Syriam erant profecturi.

3. *Neque docendi Cæſaris.*] Hi erant Roſcius & Piſo de quibus ſupra.

4. *Nec tribunis pl. ſui periculi deprecandi*] Erant ii M. Antonius & Q. Caſſius. Tantum quidem fuit periculum, ut Antonius, ſumpta ſervili veſte, meritorio latens vehiculo ad Cæſarem evaſerit. Teſtis Plutarchus in Antonio.

5. *Neque etiam extremi juris, &c.*] L. Sylla cum tribunis jus ferendarum legum ademiſſet, & ad alios magiſtratus viam præcluſiſſet, tribunitiam poteſtatem pæne deleverat, jus tamen interceſſionis relinquerat. Autores Livius lib. LXXIX. & Appianus lib. I.

6. *Sed de ſua ſalute die* VII.] Locus obſcurus. Tribuni magiſtratum ineunt Nonis Decembribus. Octavo poſt menſe comitia conſularia habebantur. Tum novis conſulibus deſignatis, de ſuis ſuperiorum octo menſium actionibus cogitare conſueverant, quomodo nempe actionem inſequentis anni effugerent, & an æqui an iniqui ſibi futuri conſules eſſent. Vero pericula tribunorum non in
menſem eruperunt, ſed in ſeptimum
Fortaſſe ad pericula Gracchorum alia
non niſi poſt menſes octo perierunt,
ex hiſtoria pendet illius temporis qua
perierit, tunc extabat.

7. *Decurritur ad illud extremum atque ultimum S C.*] Ut in conjuratione Catilinæ, qui urbis incendium meditabatur.

8. *Latorum audacia.*] Ut oſtendat quam carere audacia qui talem legem & tam cruentum ſenatuſconſultum unt.

9. *Dent operam, &c.*] Solennis formula illius ſenatuſconſulti, quo & ad rant adverſus Catilinam. Quamnim ſumma reip. penes conſules lique eſſet, erant tamen quæ niſi conſulto aut plebiſcito non audebentare, ut cogere exercitum, bellercere cives & ſocios, de ærario pecuniam. Quod ex v Philippica derur: *Conſulibus totam reſpubl. dandam cenſeo, iiſque permittendum publ. defendant, provideantque ne quid menti reſpubl. accipiat.* Idem patet ex luſtio: *Ea poteſtas per ſenatum mano magiſtratui maxima permittitur, citum parare, bellum gerere, coercere modis ſocios atque cives, domi militiperium atque judicium ſummum habere.* Quod ideo fiebat, quia longe res uno aut duobus res geritur quam tis.

quid reſpubl. detrimenti capiat. [1] Hæc S C. perſcribuntur a. d. [2] Id. Januarii. [3] Itaque v primis diebus, quibus haberi ſena- potuit, qua ex die conſulatum iniit Lentulus, biduo excepto iriali, [4] & de imperio Cæſaris, & [4] de ampliſſimis viris tri- is pleb. graviſſime acerbiſſimeque decernitur. [5] Profugiunt ſta- ex urbe tribuni pleb. ſeſeque ad Cæſarem conferunt. [6] Is eo rem- re erat Ravennæ, exſpectabatque [7] ſuis leniſſimis poſtulatis reſpon- [8] ſi qua hominum æquitate res ad otium deduci poſſet. VI. [9] Pro- is diebus habetur ſenatus extra urbem. Pompeius eadem il- quæ per Scipionem oſtenderat, agit; ſenatus virtutem con- ſtan-

NOTÆ

1. *Hæc S C. perſcribuntur a. d.* VII. *Id. ii.*] Erat ſeptimus dies menſis Ja- rii. Inter quæ S C. Pompeii milites cpit, Cæſari ſucceſſores decreti ſunt, ut dimitteret exercitum, aut contra . feciſſe videretur, teſte Dione lib. i.

2. *Itaque* v *primis diebus.*] Quatuor die- non quinque, ſenatus haberi potuit, d. Januariis ad VII. Idus. Reliqui comitiales ſunt, quibus comitialibus non ebatur ſenatus lege Pupia, ne ſenato- a ſuffragio ferendo avocarentur. Ad cia enim ſenatores ire neceſſe erat, in us creabantur magiſtratus, quo nego- apud Romanos nullum fere erat prius. ſulendi ſunt in eam rem faſti Romani. fuiſſe, ut facilis eſt in numeris lapſus, e Verat I, hoc modo IV.

3. *Et de imperio Cæſaris, &c. graviſſi- acerbiſſimeque decernitur.*] Veram cau- tacet Cæſar, quæ optimum quemque em, ut Catonem, Ciceronem, imo vero M. Brutum, &c. ad Pompeium patris ſui feſtorem appulit, quod ſcilicet ty- idem ſemper Cæſarem affectaſſe cog- erent: Pompeius vero quam ab ea ſuſ- cenda alienus eſſet, documentum dede- maximum, cum mari terraque po- ſſimus, magna ex captivorum infini- multitudine collecta pecunia, Dynaſta- omnium regumque amicitia nixus, po- rim quibus imperabat benevolentiam ua eſſet, Italiam occupare, virſque eorum ad ſuas utilitates adjungere et, volentibus omnibus, aut, ſi qui ent, reſiſtere non auſis, ipſe noluit id facere, ſed ubi a bello Mithri- victor regreſſus Brunduſium appulit, exercitus dimiſit, idque ſponte neque ſenatu, neque populo id con- ente, metui ſcilicet occurrens, quem ea potentia ſui cives concepiſ-

4. *De ampliſſimis viris tribunis pl.*] Ideo non habebatur tribunitiæ interceſſionis ratio, quia Philippus unus de tribunis plebis cæterorum rogationibus refragabatur. Quod ſi vel unus de decem illis tribunis plebis feciſſet, impedire poterat omnia, quæ collegæ facere contendebant. Nominat autem Cicero alios tribunos plebis Pompeianos C. Caſſium, M. Lepidum & L. Torquatum lib. VII. epiſtolarum ad Atticum epiſt. XXI.

5. *Profugiunt ſtatim ex urbe tribuni pleb.*] Veſte ſervili & rheda meritoria propter periculum. Autor Plutarchus, quo cultu illos exercitui Cæſar oſtendit.

6. *Is eo tempore erat Ravennæ.*] Urbs Sabinorum juxta Plinium in ora maris Adriatici poſita. Umbrorum alii eſſe volunt coloniam, olim Piceni caput.

7. *Suis leniſſimis poſtulatis reſponſa.*] Tam æqua pleriſque viſa ſunt, ut diſceſſionem faciente Curione, omnes in eam pedibus iverint. Quid enim æquius, quam ut metus tollendi gratia uterque ab exercitu diſcederet? Unde, teſte Plutarcho, floribus, coronis & plauſu a populo fuit exceptus, ſimul ac in publicum prodiit. Sed aliter viſum Ciceroni, qui lib. XVII. epiſt. ad famil. epiſt. X. ſic habet: *Omnino & ipſe Cæſar amicus noſter minaces ad ſenatum & acerbas litteras miſerat.* Uſque adeo variæ ſunt diverſorum, prout ipſis varia expediunt, ſententiæ.

8. *Si qua hominum æquitate res ad otium.*] Otium negotio bello opponitur. Donatus in Terentium: *Otium pro tranquillitate & quiete, negotium enim ſollicitudo eſt.* Propterea quoque otium pro pace ſumitur.

9. *Proximis diebus habetur ſenatus extra urbem.*] Quia Pompeio non licebat eſſe in urbe, proptera quod obtinebat provinciam Hiſpaniam.

ſtantiamque collaudat. Copias ſuas exponit: [1] legiones habere
paratas x. [2] Præterea cognitum compertumque ſibi, alieno eſſe
animo in Cæſarem milites, neque iis poſſe perſuaderi, ut eum
fendant, aut ſequantur. De reliquis rebus ad ſenatum refe-
5 tota ut Italia delectus habeatur; [3] Fauſtus Sylla pro præt. in [4] M
ritaniam mittatur; [5] pecunia uti ex ærario Pompeio detur. Re
tur etiam de rege [6] Juba, ut ſocius ſit atque amicus. Marc
vero paſſurum ſe in præſentia negat. De Fauſto impedit Philip
trib. pleb. De reliquis rebus S C. perſcribuntur. Provinciæ pr
10 tis decernuntur; [7] duæ conſulares, reliquæ prætoriæ. [8] Scip
obvenit Syria: L. Domitio Gallia: [9] Philippus & Marcellus

ΒΙΒΛΙΟΝ

NOTÆ.

1. *Legiones habere ſe paratas* x.] Atque hæc ſunt fallacia verba, quibus Pompeius in errorem ſenatores induxit. Bellum enim imparatus capeſſivit. Habebat autem, ſi qua numerorum notis fides xlv cohortes, id eſt, legiones IV cum media, ſed novas omnes præter XIV, quas ex duabus legionibus a Cæſare per fraudem abductis, contraxerat.

2. *Præterea cognitum compertumque ſibi, &c.*] In hoc deceptus Pompeius ab Appio, qui duas legiones a Cæſare ad Pompeium adduxit, aliós decepit.

3. *Fauſtus Sylla.*] Hic erat filius L. Cornelii Syllæ, generque Pompeii, qui poſtea in Mauritania captus, juſſu Cæſaris, indicta cauſſa, fuit interfectus, ut legitur in comment. de bel. Afric. Ea de cauſa Cæſar ad ejus cædem videtur incitatus, quod ipſe & Afranius priores rebellarunt, & libertis ſervisque ejus ferro & igni crudelem in modum enectis, beſtias quoque ad munus populi comparatas, ipſe trucidaverat. Prorætorum autem erant quatuor genera. Vel enim erant qui prætura functi in urbe, ſub finem ejus in provincias profecti, iis præerant, vel qui primo in provincias profecti, atque ibi prætura functi, ibidem prorogato imperio, ultra legitimum tempus remanebant; vel qui privati mittebantur in provinciam, non recturi, ſed bellum adminiſtraturi; vel qui Imperatorum Romanorum tempore ab iis in provincias mittebantur, quas ſibi reſervabant.

4. *Mauritaniam.*] Mauritania duplex eſt in Africa, vel Cæſarienſis, quæ nunc regnum Tremiſſenum, vel Tingitana, nunc regnum Maroci. Utramque appellamus Barbariam. Prior mare Mediterraneum, poſterior Oceanum attingit.

5. *Pecunia uti ex ærario Pompeio detur.* Neque enim proferri pecunia ex ærario ſque ſenatus autoritate poterat.

6. *Juba.*] Juba erat rex Numidiæ, poſtea Curionem vicit, deinde cum Pompeianis reliquiis in Africa ad Thapſum a Cæſare victus, ſibi violentas manus attulit.

7. *Duæ conſulares, reliquæ prætoriæ.*] Conſulares provinciæ dicebantur, quas decernebant futuris conſulibus, ut finito magiſtratu in eas irent. Atque ex erat ſia & Africa. Prætoriæ erant reliquæ, prætura Romana abeuntibus dabantur. Hic autem privatis & non ex prætura conſulatu dabantur, ut fieri ſolebat, provinciæ regendæ. Ita Catoni data Sicilia, Tuberoni Africa, M. Cotta Sardinia, L. Domitio Gallia ciſalpina, Scipioni Syria.

8. *Scipioni obvenit Syria.*] Plutarchus ſcribit a Pompeio miſſum eſſe ſocerum Scipionem in Syriam, & Cneium filium, qui claſſem pararent.

9. *Philippus & Marcellus privati prætereuntur.*] Philippus, quia cum Cn. Lentulo Marcellino fuerat conſul anno U. C. IↃCXCVII ſecundum Faſtos, Marcellus vero cum Paulo conſul fuerat, erant tradendæ provinciæ conſulares, ſed prætermittuntur, quia Philippus Atiam Julia ſorore Cæſaris natam, & Marcellus Octaviam Atiæ ſiliam habebant in matrimonio affines Cæſaris. In quibuſdam legitur, *bini*, triennio toto Marcelli fuerant conſules. anno U. C. IↃCCIII. M. Marcellus, anno IↃCCIV. C. Marcellus, anno IↃCV. Hic Marcellus, qui Marci frater erat, Cæſaris qui anno ſuperiore conſul fuerat, partes. Priores infenſi Cæſari, hic vero amicus.

consilio prætereuntur,[1] neque eorum sortes dejiciuntur. In reliquas vincias prætores mittuntur,[2] neque exspectant, quod superioribus is acciderat, ut de eorum imperio ad populum referatur,[3] paludati-[4] votis nuncupatis, exeant[5] consules. Quod ante id tempus accide- numquam. Ex urbe proficiscuntur:[6] lictoresque habent in urbe & pitolio privati, contra omnia vetustatis exempla.[7] Tota Italia de- tus habetur, arma imperantur,[8] pecuniæ a municipiis exiguntur, & 5

NOTÆ.

1. *Neque eorum sortes dejiciuntur.*] Sortes ci dicuntur, quia illi consulares, ut con- ertarum tolleretur occasio, aut sortie- ur inter se provincias, aut inter ipsos veniebat utra utrius esset, quod dicebant parare provincias, ut ex hoc loco T. i cognoscitur: *Principio insequentis anni consules novi de provinciis retulissent, pri- quoque tempore, aut comparare inter eos iam & Macedoniam, aut sortiri placuit. d si nec sortiri, nec comparare voluissent, lus Rom. suam autoritatem interpone-*

2. *Neque exspectant, &c.*] Quia populus versus favebat Cæsari, atque adeo to- factionem istam dissipasset. Imperium m erat jus administrandi, ac suis auspi- belli gerendi, quod dari solebat lege ata, quæ comitiis curiatis ferri consueve- Sic Cicero in orat. de Lege agraria: *ſuli, si legem curiatam non habet, attingere militarem non licet.* Sic Camillus a- Livium in oratione, qua Vejentanam migrationem dissuadet. *Comitia centu- a, quibus consules tribunosque militum con- ri potestate creatis; comitia curiata, qua rem continent, ubi auspicato, nisi esset, fieri possunt?* Et Festus ait eum cum imperio, cui nominatim est a lio mandatum imperium. Hæc au- vox *Imperium* seorsim usurpata, sem- pro imperio bellico sumitur, si e- pro civili, adjungi solet consulare, prætoris imperium, aut aliquid si-

3. *Paludatique.*] Paludati dicuntur vesti- paladamento, quæ militaris vestis erat, induti faciebant vota publice Impera- Quæ vestis non tantum erat Impera- m, sed centurionum & militum atque m lictorum. Sed Imperatorum paluda- rum ad prælium proficiscentium esse so- album aut purpureum, ut testatur Val. lib. I. cap. VI.

4. *Votis nuncupatis.*] Nuncupari, susci- concipi dicebantur vota ab Imperato- ribus, quia ante discessum sacrificia & vota faciebant, se, vel ludos vel ædes sacras facturos, si res successisset, tuncque, ut ait Macrobius, dicebantur voti rei, & cum res successerat, damnati voti. Ejusmodi voti formulam habemus apud Livium lib. XXXVI. *Si duellum, &c. id ex sententia S. P. Q. R. confectum erit, tum tibi Juppiter P. R. ludos magnos dies X continuos faciet;* Solennis illius votorum nuncupationis & profectionis illustre habetur exemplum apud T. Livium in bello contra Perseum: *Per eos dies P. Licinius consul votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab urbe est profectus. Semper ea quidem res magna cum dignitate ac majestate geritur. Præcipue convertit oculos, cum ad magnum nobilemque aut virtute aut fortuna hostem euntem consulem prosequuntur. Contrahit enim non officii modo cura, sed etiam studium spectaculi, ut videant ducem suum, cujus imperio consilioque summam reipubl. tuendam permiserunt.*

5. *Consules, quod ante id tempus acciderat numquam.*] Id verum non est. Imo Cicero in epist. sic scribit: *Consulibus more majorum concessum omnes adire provincias.* Itaque in hoc loco, qui haud dubie corruptus est, punctum quod est ante *Consules*, postponam ipsi voci *Consules*, ut sensus sit, consules antequam exiissent in provincias paludati, prætores esse missos in provincias, quod factum erat numquam, qui prætores etiam ex urbe proficiscuntur, antequam consules profecti sint.

6. *Lictoresque habent in urbe & Capitolio privati.*] Non consularibus aut prætoriis more recepto datæ fuerant provinciæ, sed privatis, qui lictoribus stipati prodierunt e Capitolio.

7. *Tota Italia delectus habetur.*] Formam delectus habendi, lege apud Polybium lib. VI. quæ tamen non fuit semper eadem.

8. *Pecuniæ a municipiis exiguntur.*] A. Gellius lib. XVI. cap. XIII, sic explicat,

[1] & e fanis tolluntur: omnia divina & humana jura permiſc
VII. Quibus rebus cognitis, [2] Cæſar apud milites concion
omnium temporum injurias inimicorum in ſe commemorat, a qu
diductum & depravatum Pompeium queritur, invidia atque ob
ctatione laudis ſuæ, cujus ipſe honori & dignitati ſemper faverit, a
jutorque fuerit. Novum in rep. introductum exemplum queritur,
tribunitia interceſſio [3] armis notaretur atque opprimeretur, qua
perioribus annis eſſet reſtituta. Syllam, nudata omnibus rebus tri
nitia poteſtate, tamen interceſſionem liberam reliquiſſe: [4] Pompe
qui amiſſam reſtituiſſe videatur, dona etiam, quæ ante habue
ademiſſe: quotieſcumque ſit decretum, Darent magiſtratus o
ram, ne quid reſpublica detrimenti caperet; qua voce, &
Senatuſconſulto pop. R. ad arma ſit vocatus: [5] factum in pernic

NOTÆ.

qui ſint municipes: *Municipes ſunt cives Romani ex municipiis ſuo jure & ſuis legibus utentes, muneris tamen cum pop. Rom. honorarii participes, a quo munere capeſſendo appellati videntur, nullis aliis neceſſitatibus, neque ulla pop. Rom. lege aſtricti. Primos autem municipes ſine ſuffragii jure, Carites factos eſſe accepimus.*

1. *Et e fanis tolluntur.*] Fecit religionis amor, ut non tantum perudes Deo offerrentur, ſed & quæ hominum judicio pretioſiſſima putantur, inter quæ primum eſt aurum. Quod paſſim in templis ea cauſa conſecratum vel commendatum condebatur, quod qui violavit, videtur pœnis ſe magnis feciſſe obnoxium, ut Cambyſes, qui ſpoliato Jovis Ammonis templo, exercitum Libycis obrutum arenis rediens amiſit. Ipſe vix caſu eo vitato, in Ægyptum reverſus, ſemetipſum imprudens occidit; ut Brennus Gallorum rex, qui, expilato templo Delphico, ſacrilegum exercitum ibidem fulminibus obtritum amiſit, ſeipſumque, eo caſu amens, confodit; ut Q. Cæpio, quem Toloſa expugnata, templiſque ibidem auro ſpoliatis, tantæ calamitates inceſſerunt, & omnes auri illius participes, ut proverbio locum dederit, *aurum Toloſanum*, de re noxia: tantaque reverentia religionis apud Romanos, ut Q. Pleminii legati Scipionis in theſauro Proſerpinæ Locrenſis ſpoliando, ſceleraram avaritiam haec animadverſione vindicaverit: Eum enim vinctum Romam protrahi juſſerunt, cumque is ante cauſæ dictionem in carcere deterrimo genere morbi conſumptus eſſet, pecuniam Dea ſenatus imperio, & quidem ſummam duplicando recuperavit, teſte Val. Max. lib. 1. cap. 11. Atque hæc quidem primis
ribus. Hic enim neglecta eſt religio,
que Cæſar, qui Pompeianorum fact
tuperat, in Gallia, teſte Suetonio, ſa
plaque Deûm donis referta expilavit,
moque conſulatu tria millia pondo
furatus e Capitolio, tantundem
æris repoſuit.

2. *Cæſar apud milites concionatur.*] C
teſte Suetonio, fecit, fiens & veſte a
diſciſſa.

3. *Armis notaretur.*] Ut nota
per vim juri intercedendi, quod hab
tribuni.

4. *Pompeium qui amiſſam reſtituſſe deatur.*] Plutarchus teſtatur in Po
eum, reddito plebi tribunatu, r
poſtquam fuerat a Sylla infirmat
gnam apud populum autoritatem
giſſe.

5. *Factum in perniciosis legibus.*] C
fuerunt multæ, prima quidem Caſſi
quod hac arte regnum affectaret,
ctus eſt. Erat hæc agraria, ſeu de agr
videndis. Anno vero CCCLXXXV
ſianam legem, ſed alio modo rogat
cinius trib. pl. nempe ut nemini licer
D jugeribus poſſidere, quicquid ſupe
divideretur non habentibus, ut a Ly
factum fuerat. Verum ea cauſa decem
libus æris damnatus eſt, quod em
paſſet filium, ut millia poſſet poſſ
Eam legem cum moderatione quadr
rum propoſuit trib. Gracchus. De i
quæ ſupererant CCL. voluit dari Ple
quicquid vero ſupereſſet, dari non ha
tibus. Sed Tiberius Gracchus item
ſus eſt. Caius frater tribunus plebis de

ibus, in [1] vi tribunitia, in ſeceſſione populi, templis locisque e-
oribus occupatis (atque hæc ſuperioris ætatis exempla expiata
turnini atque Gracchorum caſibus docet:) [2] quarum rerum il-
empore nihil factum, ne cogitatum quidem: nulla lex promul-
a, non cum populo agi cœptum, nulla ſeceſſio facta. Hortatur,
us Imperatoris ductu IX annis remp. fæliciſſime geſſerint, plu-
aque prælia ſecunda fecerint, omnem Galliam Germaniamque
averint, ut ejus exiſtimationem, dignitatemque ab inimicis de-
dant. Conclamant legionis XIII, quæ aderat, milites ([4] hanc
im initio tumultus evocaverat: reliquæ nondum convenerant)
paratos eſſe Imperatoris ſui tribunorumque pleb. injurias defen-

NOTÆ.

vii prerio popul. Rom. dividendo, de
is dividendis deſertarum urbium, popu-
qui eo mittebatur legem promulgans, de
endis militibus ſumptu publico, præter
ndum, de jure ſuffragii in eligendis
ſtratibus dando Italis omnibus, item
is eſt. Tandem L. Apuleius Saturninus
. pleb. vario tertium conſule anno ur-
condiæ IↃCL. Gracchanas leges renovare,
ed eas acriamento ſenatum adigere co-
s eſt, & ab eo in Capitolio oppreſſus
, cum prætore Glaucia, & Saufeio
ſore. Nonnihil ſimile tentatum eſt a
Clodio, ſed morte præventus eſt. Hæc
ia plebis captandæ gratia facta ſunt
n & Cæſar, teſte Suetonio: *Cam-
pellatem majoribus conſecratum, a-
que campanum ad ſubſidia Reipublica
igaem redditum diviſit extra ſortem, ac
ullibus civium quibus terni pluresve liberi
rent.*

1. *In vi Tribunitia, in ſeceſſione populi.*] Hæ paſſim ſunt exempla apud T. Livium. Fuit autem omnino ſeceſſit populus a ſena-tibus, primum ann. U. C. CCLIX in ſa-cram montem, ut ſe a ſenatorum injuriis vin-caret, nec prius inde potuit revocari, quam debitorum levatio, nexorum ſolutio & tribunatus pl. ad ſui defenſionem oblatus eſt. Secundo, cum eſſet Appii Claudii de-cemviri ſtupro permota, itaque coegit om-nes decemviros ſe magiſtratu abdicare.

2. *Saturnini.*] Præponit Cæſar Saturni-num Gracchis, qui tamen ipſum præceſ-ſerunt. Tiberius Gracchus triumvir agris dividendis a concitato per Scipio-nem Naſicam populo, interfectus eſt. E-jus frater Caius ob eandem cauſam eodem modo per L. Opimium fuit extinctus. Sa-turninus vero tribunus pl. cum Gracho-rum leges aſſereret, compulſus in Capi-tolium & obſeſſus, atque inde in curiam receptus, a populo ſaxis fuſtibuſque eſt occi-ſus.

3. *Quarum rerum illo tempore, &c.*] Vel ſubaudiendum *factarum*, aliter enim ſcribendum fuit, *hoc tempore*, cum de ſuo Cæſar intelligat, vel dicendum, narrari quod jam eſt geſtum.

4. *Hanc enim initio tumultus evocaverat.*] Non majorem, Plutarcho & Appiano auctoribus, tunc manum militarem habebat in Italia quam V millia peditum, & CCC equites. Aliæ copiæ trans Alpes relictæ. Hinc ſcire legiones Cæſaris tempore fuiſſe V millium peditum, & CCC equitum. Habuit enim unam duntaxat legionem, quæ tranſierat per Alpes Graias, ut teſtatur Petronius Arbiter:

——— exuit omnes
Quippe moras Cæſar, vindictaque actus amore
Gallica projecit, civilia ſuſtulit arma
Alpibus æriis, ubi Graio numine pulſa
Deſcendunt rupes, & ſe patiuntur adiri.

& evocaverat, ut lib. VIII. belli Gallici legitur, quaſi quæ præſidia tueretur, ex quibus XV legio deducebatur ad Parthos profectura. Quis porro fuerit tumultus, ſatis indicat Cicero Philippica VIII. *Quid eſt enim tumultus, niſi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum eſt tumultus. Itaque majores noſtri tumultum Italicum, quod erat domeſticus, tumultum Gallicum, quod erat Italia finitimus, præterea nullum tumultum nominabant. Gravius autem tumultum eſſe quam bellum, hinc intelligi licet, quod bello Gallico vacationes valent, tumultum non valent.* Idem fere habet Quintilianus lib. VII. cap. IV. Tunc omnia tumultuarie adminiſtrabantur. Servius ad hunc locum Virgil. VIII. Æneid.

defendere. VIII. [1] Cognita militum voluntate, Ariminum cum ea legione proficiſcitur, ibique tribunos pleb. qui ad eum confugerant, convenit: reliquas legiones ex hibernis evocat, & ſibi qui jubet. Eo [2] L. Cæſar adoleſcens venit, cujus pater Cæſaris erat legatus. Is, reliquo ſermone confecto, cujus rei cauſſa venerat, habere ſe a Pompeio ad eum privati officii mandata demonſtrat: velle Pompeium ſe Cæſari purgatum, ne ea, quæ reip. cauſſa egerit, in ſuam contumeliam vertat: ſemper ſe reip. commoda privatis neceſſitatibus habuiſſe potiora: Cæſarem quoque ſua dignitate debere & ſtudium & iracundiam ſuam reip. diminuere neque adeo graviter iraſci inimicis, ne, quum illis nocere ſe ſperet, reip. noceat. Pauca ejuſdem generis addit cum excuſatione Pompeii conjuncta. Eadem fere, atque eiſdem de rebus prætor Roſcius agit cum Cæſare, ſibique Pompeium commemoraſſe demonſtrat. IX. Quæ res etſi nihil ad levandas injurias pertinere videbantur: tamen idoneos nactus homines, per quos ea, quæ vellet, ad eum perferrentur, petit ab utroque, quoniam Pompeii mandata ad ſe detulerint, ne graventur ſua quoque ad eum poſtulata deferre; ſi paulo labore magnas controverſias tollere, atque omnem Italiam metu liberare poſſent. Sibi ſemper reip. primam fuiſſe dignitatem, vitaque potiorem; [3] doluiſſe ſe, quod populi Rom. beneficium ſibi per commeliam

NOTÆ.

——— *ſimul omne tumultu*
Conjurat trepido Latium ———

Tria militiæ genera fuerunt; ſacramentum, quæ legitima erat militia, quum ſinguli milites jurabant; tumultus, bellum Italicum vel Gallicum, in quo ea periculi vicinitate erat timor multus, &c.

1. *Cognita militum voluntate, Ariminum eum ea legione proficiſcitur.*] Celans omnes ſuum conſilium, cum gladiatores toto die exerceri vidiſſet, ſeque e cœna quaſi adverſæ valetudinis cauſſa proripuiſſet, jam provecta nocte, cumque in itinere ad Rubiconem amnem perveniſſet, qui terminus erat ſuæ provinciæ, paulum ſubſtitit, deinde illam notam omnibus vocem proferens: *Jacta ſit alea*, flumen ſuperavit. Quo in facto ſenatus deceptus eſt, arbitratus ipſum cum tantulis copiis tantam rem non aggreſſurum, ſed Gallicum exercitum expectaturum. Quare multa confidenter in Cæſarem ſtatuerat. Sed in celeritate Cæſar omnia poſita ratus, omnes fefellit, & prima luce Ariminum extra provinciam ſuam occupavit. Quod ſic ſcribit Lucanus lib. VI.

Vicinumque minax invadit Ariminum.

Eſt Flaminiæ oppidum, quod Umbrorum colonia primum inquilinos Romanos accepit, deinde celebre habuit & famoſum illud Concilium, quo fides Catholicorum fraude Arianorum fuit eluſa. Tandem anno CIↃIↃXV Ludovicus XII. Galliarum rex Venetos cum prælio ſuperaſſet, id Romano Pontifici reſtituit. Itaque nunc eſt ditionis Pontificiæ.

2. *L. Cæſar adoleſcens.*] Hunc Cicero lib. VII. epiſt. ad Atticum, non hominem, ſed ſcopas diſſolutas appellat, id eſt, levem minime gravem, nec ſibi conſtantem, unde ſic Cæſaris factum interpretatur, quaſi id ipſum videatur irridendi cauſa feciſſe, qui tantis de rebus huic mandata dederit. Qui vero Cæſares plures commemorantur, de illis nonnihil dicere operæ pretium eſt. Tertii erant majorum gentium ab Julo Ascanii filio oriundi. Hos Tullus Hoſtilius ex Alba, quam diruit, Romam tranſportavit. Hi ad magiſtratus emerſerunt, nempe anno ab urbe condita uno & CCC, Cn. Julio decemviro lecto legibus ſcribendis. Gens illa in aliquot familias diviſa Cæſarum, Mentorum & Libonum, quorum omnium fuerunt conſules. Sed clariſſima fuit Cæſarum familia.

3. *Doluiſſe ſe quod populi Rom. beneficium.*] Hoc fuerat populi beneficium, ut abſenti, & quandocunque imperii tempus expleri cœpiſſet, petitio ſecundi conſu-

am ab inimicis extorqueretur, ereptoque ſemeſtri imperio, in
m retraheretur, [1] cujus abſentis rationem haberi proximis comi-
opulus juſſiſſet; tamen hanc honoris jacturam ſui reip. cauſſa æquo
no tuliſſe. Quum litteras ad ſenatum miſerit, ut omnes ab exer-
us diſcederent, ne id quidem impetraviſſe. Tota Italia delectus
eri, [2] retineri legiones II, quæ ab ſe ſimulatione Parthici belli
abductæ: civitatem eſſe in armis. Quonam hæc omnia, niſi ad
n perniciem, pertinere? Sed tamen ad omnia ſe deſcendere para-
, atque omnia pati reip. cauſſa. [3] Proficiſcatur Pompeius in ſuas
incias; ipſi exercitus dimittant: diſcedant in Italia omnes ab armis:
us e civitate tollatur: libera comitia, atque omnis reſp. ſenatui
uloque R. permittatur. Hæc quo facilius, certiſque conditionibus
t, & jure jurando ſanciantur, aut ipſe propius accedat, aut ſe patia-
accedere. Fore, uti per colloquia omnes controverſiæ componantur.
Acceptis mandatis, Roſcius cum L. Cæſare [4] Capuam pervenit,
ue conſules Pompeiumque invenit. Poſtulata Cæſaris renuntiat.
i re deliberata reſpondent, ſcriptaque ad eum mandata per eos
re-

NOTÆ.

aretur, ne ea cauſa maturius & imper-
bello decederet. Quod plebiſſcitum
Pompeius imprudens tuſtulit, lata le-
e jure magiſtratuum, qua a petitione
um abſentes ſummovebat, ne Cæſare
m ſocero ſuo per oblivionem excepto,
lege fretus conſul Marcellus, omnia
i illa ornamenta, nequicquam refra-
bus tribunis plebis pleriſque eri-

Cujus abſentis rationem, &c.] Tanti hoc
t, ut obligaret annuos magiſtratus, &
petitoribus non alios adjuvaret, aut
norem paterentur pervenire, quam qui
pugiſſent propugnaturos abſentiam

Retineri legiones II.] Cicero lib. VII. ep.
ticum ep. 11, *Spes omnis in duabus in-
retentis pene alienis legionibus.*

Proficiſcatur Pompeius in ſuas provincias.]
inter Craſſum & Pompeium reconcilia-
e per Cæſarem, ipſi inter ſe maximas
cias partiti fuerant, Cæſar quidem duas
s cum Illyrico, Craſſus Syriam & bel-
arthicum, Pompeius utramque Hiſpa-
& Africam ſibi ſumpſerant. Sed ive-
& Craſſus & Cæſar in ſuas provincias,
eius ad urbem erat, haſque provincias
egatos ſuos adminiſtrabat, quod ter-
videbatur Cæſari, ſi Pompeius &
as provincias abſens teneret, & Italiam
Romamque præſenti imperio rege-

Capuam.] Campaniæ metropolis eſt Capua in Italia, quam Florus caput urbium nominat, Strabo vero juxta etymologiam nominis dictam contendit. Eo Cæſar primum conſul coloniam deduxit, anno ab urbe condita IↃCXCV. Ejus ruinæ, quam olim magna fuerit, indicant. Fuit urbs deliciis omnibus affluens, quibus, cum ibi pluſculum conſediſſet, fractus eſt Hannibal atque ejus exercitus. Non ibidem eſt, ubi erat ante, ſed duobus infra millibus paſſuum ad Vulturnum amnem in regno Neapolitano. De illa Suetonius lib. I. cap. LXXX. *Paucos ante menſes* (quam occideretur Cæſar) *cum in colonia Capua deducti lege Julia coloni, ad extruendas villas ſepulchra vetuſtiſſima diſjicerent, ideoque eo ſtudioſius facerent, quod aliquantum vaſculorum operis antiqui ſcrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ ſepultus, inventa eſt, conſcripta litteris verbiſque Græcis, hac ſententia: Quandoq; oſſa Capyis detecta eſſent, fore ut Julo prognatus manu conſanguineorum necaretur, magniſque mox Italia cladibus vindicaretur: cujus rei, ne quis fabuloſam aut commentitiam putet, autor eſt Cornelius Balbus familiariſſimus Cæſaris.*

5. *Illi re deliberata reſpondent.*] Si utrinque præſtituta dies eſſet, facta pax eſſet. Sed dum quiſque ſibi nimium, alteri parum cavet, res eſt infecta. Tunc Cicero ad Atticum ſcripſit, epiſt. XIV. lib. VII. *Spero etiam in præſentia pacem nos habere. Nam & illum furoris & hunc noſtrum copiarum ſuppœnitet.*

remittunt: quorum hæc erat ſumma: Cæſar in Galliam re-
tur, Arimino excederet, exercitus dimitteret. Quæ ſi feciſſet,
peium in Hiſpanias iturum. Interea, quoad fides eſſet data, C
facturum quæ polliceretur, non intermiſſuros conſules Pompei
5 delectus. XI. Erat iniqua conditio, poſtulare, ut Cæſar A
excederet, atque in provinciam reverteretur, [1] ipſum & pro
& legiones alienas tenere; exercitum Cæſaris velle dimitti, d
habere: polliceri, ſe in provinciam iturum; neque, ante quem
iturus ſit, definire, ut, ſi [2] peracto Cæſaris conſulatu Po
10 profectus non eſſet, nulla tamen mendacii religione obſtric
deretur. Tempus vero colloquio non dare, neque acceſſurum p
ri, magnam pacis deſperationem afferebat. Itaque ab Arimino M
tonium cum cohortibus v [3] Arretium mittit: ipſe Arimini cum
gionibus ſubſiſtit, ibique delectum habere inſtituit. [4] Piſaurum,
15 num, [6] Anconam ſingulis cohortibus occupat. XII. Interea c
fa

NOTÆ.

1. *Ipſum & provincias & legiones alienas tenere.*] Tradiderat quidem Cæſar legiones duas, primam & XV, ſed unam tantum tenebat Pompeius alienam, nempe XV. Nam prima erat Pompeiana, a Pompeio tempore amicitiæ ad Cæſarem in ſubſidium belli Gallici miſſa, cum ipſe in Hiſpania & Africa, ſuis pacatis provinciis, non indigeret; quam repetiit ex vi ſenatuſconſulti ad bellum Parthicum mittendam. Factum enim erat S C. ut ad bellum Parthicum legio una a Cneio Pompeio, altera a Cæſare mitterentur: ſed remiſſas a Cæſare duas legiones, primam & XV non ad Parthos miſit, ſed retinuit Pompeius, quod hic Cæſar expoſtulat.

2. *Peracto Cæſaris conſulatu.*] Proconſulatu, ut putat Rhellicanus, qui in hos commentarios annotationes ſcripſit: Jam pridem enim Cæſaris conſulatus erat expletus. Eſt autem hic proconſulatus, cum a conſulatu aliquis provinciam aliquam obtinebat & regebat. Ego vero de II conſulatu, quem petebat, intellexiſſe puto. Cicero enim lib. VII. epiſt. XV. ſic habet: *In diſputationibus noſtris ſumma varietas eſt. Plerique negant Cæſarem in conditione manſurum; poſtulataque hac ab eo interpoſita eſſe, quo minus, quod opus eſſet ad bellum, a nobis pararetur. Ego autem eum puto facturum, ut præſidia deducat. Vicerit enim, ſi conſul fallus erit, & minore ſcelere vicerit, quam quo eſt ingreſſus. Sed accipienda plaga eſt. Summus enim flagitioſe imparati cum a militibus, tum a pecunia, quam quidem omnem non modo privatam, qua in urbe eſt, ſed etiam publicam, qua in ærario, il
mus.* Alibi vero, nempe in epiſtola
ſum Pompeium, quæ eſt in lib. VI
*Memineram me eſſe unum, qui, ſ
ejus animum, cui tum, cum jam in
ſemus, conſulatus tamen alter, &
ampliſſimus deferebatur, ſubjicere
liis.* Item epiſtola ſequente: *Nego
conditiones pacis per L. Cæſarem &
latas, cavi, ne animum ejus offende
Pompeius jam armatus armato conſul
deferret.*

3. *Arretium.*] Arretium Tuſciæ urb
manorum colonia, hodie, *Arezzo*, a
ab Auguſto facta, ut ait Frontinus:
lonia Aretina lege Auguſta cenſita.

4. *Piſaurum.*] Sentinonum urbs, P
in Umbris. Plutarchus inter prodigi
Actiacam pugnam præceſſerunt, memo
ſaurum, quo Antonius coloniam miſer
tibus terræ fuiſſe hauſtam. Eſt hodie
catu Urbinenſi, *Pezaro*,

5. *Fanum.*] Fanum fortunæ, Sen
urbs in Italia. Illius Fani Fortunæ
tur adhuc reſtare veſtigia prope Me
flumen, hodie *Metro*. Eſt epiſcopus
inſignis prope Piſaurum ad mare Hadri
Fano.

6. *Anconam.*] Ancona urbs P
prius Picena dicta, ut habet Cato,
Ptolemæo. Quod nomen habet a
forma, quam ibi oræ flexus efficit;
ἀγκὼν Græce *cubitus* eſt. Antiqui
fuit Gallis & Italis limes, teſte Pom
Mela, Galli Senon s reliqua Alpe
tenebant. Hanc Plinius, Strabo

[1]Iguvium Thermum prætorem cohortibus v tenere, oppi- munire, omniumque esse Iguvinorum optimam erga se volun- : Curionem cum III cohortibus, quas Pisauri & Arimini ha- , mittit. Cujus adventu cognito, diffisus municipii voluntati nus cohortes ex urbe educit, & profugit: milites in itinere ab scedunt, ac domum revertuntur: Curio, omnium summa vo- te, Iguvium recipit. Quibus rebus cognitis, confisus municipio- voluntatibus Cæsar, cohortes legionis XIII ex præsidiis dedu- [2]Auximumque proficiscitur: quod oppidum Attius, cohorti- introductis, tenebat, delectumque toto [3]Piceno, circummissis oribus, habebat. XIII. Adventu Cæsaris cognito, [4]decuri- Auximi ad [5]Attium Varum frequentes conveniunt: docent sui ii rem non esse; neque se, neque reliquos municipes pati posse, esarem imperatorem bene de rep. meritum, tantis rebus gestis, lo mœnibusque prohiberi: proinde habeat rationem posteritatis, riculi sui. Quorum oratione permotus Attius Varus, præsidium, introduxerat, ex oppido educit, & profugit. Hunc ex primo e pauci Cæsaris consecuti milites, consistere cogunt: commisso- prælio deseritur a suis Varus: nonnulla pars militum domum dit: reliqui ad Cæsarem perveniunt: atque una cum iis depre- s L. Pupius primipili centurio adducitur, qui hunc eundem or- n in exercitu Cn. Pompeii antea duxerat. At Cæsar milites At- s collaudat, Pupium dimittit, Auximatibus agit gratias, seque n facti memorem fore pollicetur. XIV. Quibus rebus Ro- nuntiatis, tantus repente terror invasit, ut cum Lentulus con- d aperiendum ærarium venisset, ad pecuniam Pompeio ex S C. pro-

NOTÆ.

esse a Syracusanis conditam Dionysii idem fugientibus, cui videtur asti- Juvenalis, qui Doricam nominat. Nunc tionis Pontificiæ, ex quo, anno Christi XXXII Clemens VII. Papa ejus arcem lovicum Gonzagam, suarum copiarum tum, occupavit.

Iguvium Thermum] Iguvium varie ur. Ad Apennini radices positum pidum. Interea Libo Pompeianus, truriam tenebat, eam reliquit. Sed s fine sanguine gesta fuit, eam reticet commemorat Lucanus lib. II.

Hetrusca fuga trepidi nudata Lilenis,
Quæque sui pulso jam non habet Umbria Thermo.

Auximumque proficiscitur.] Auximum a urbs monti imposita decem milli- Ionio mari, proxime Anconam, hodie

Piceno.] Picenum a Longobardis dictum, Marca Anconitana, quinta Italiæ regio Plinio, *Marche d'Ancone.* Habet ab oriente Truentum flumen, a meridie montem Apenninum, ad occasum Flaminiam, a septentrione mare Hadriaticum.

4. *Decuriones.*] Coloniarum & municipiorum senatores erant ideo dicti, quia cum in coloniam mittebantur cives Romani, eorum decima pars honoratiorum eligebatur, ex quibus fieret senatus. Autor Pomponius Jurisconsultus.

5. *Attium Varum.*] Is Attius Varus de quo hic agitur, hic est qui in Africa Curionem superavit. Quare hoc modo animati Auximates ex epist. Ciceronis ad Attic. XXI. lib. VII. perspici potest. *Hæc, dum Capua fui, cognovi; nihil in Cass. nullum usquam delectum. Nec enim conquisitores ἀφιγόσποστοι audent, cum ille* (Cæsar) *adsit contra; cum noster dux nusquam sit, nihil agat, nec nomina dant. Deficit enim non voluntas, sed spes.*

proferendam [1] protinus, aperto ſanctiore ærario, ex urbe p
geret. Cæſar enim adventare, jam jamque adeſſe ejus eq
falſo nuntiabantur. Hunc Marcellus collega, & plerique ma
tus conſecuti ſunt. [2] Cn. Pompeius pridie ejus diei ex urbe p
ctus iter ad legiones habebat, quas a Cæſare acceptas in [3] A
lia hibernorum cauſſa diſpoſuerat. Delectus intra urbem interm
tur. [4] Nihil citra Capuam tutum eſſe omnibus videtur. Capuam
mum ſeſe confirmant & colligunt, [5] delectumque colonorum, qui
ge Julia Capuam deducti erant, habere inſtituunt, [6] gladiato
que, quos ibi Cæſar in ludo habebat, in forum productos Le
lus libertati confirmat, atque iis equos attribuit, & ſe ſequi ju
quos poſtea, monitus a ſuis, [7] quod ea res omnium judicio re

NOTÆ.

1. *Protinus aperto ſanctiore ærario profugeret.*] De qua re ſic Cicero lib. VI. epiſt. ad Attic. VII. *Id. Feb. Capuam C. Caſſius trib. pl. venit, attulit mandata ad conſules, ut Romam venirent, pecuniam de ſanctiore ærario proferrent, ſtatim exirent urbe relicta. Redeant, quo præſidio? Deinde exeant, quis ſinat?* Ærarium porro ab ære dictum eſt. Theſaurus publicus eſt. Æra enim primum mercati ſunt Romani, ſed ſecto & certum pondus examinato, uſque ad Servii Tullii regis tempora, qui ut ponderum & bilancium onere populum levaret, laminas æreas rotundas cudi juſſit, ejuſdem ponderis, nempe libræ unciarum XII, ut habet Dionyſius Halicarnaſſ. lib. I. Unde æra militum, tribuni ærarii, avarus, quaſi avidus æris, & alia id genus. Ærarium porro populus Romanus in Æde Saturni habuit, ut ſcripſit Feſtus, idque a Valerio Publicola poſt exactos reges conſtitutum, ut ſcripſit Plutarchus in ejus vita: in quod non pecunia tantum, ſed tabulæ publicæ & acta ſenatus relata, imo nec ſenatuſconſulta rata erant, antequam eſſent in ærarium relata. Sanctaque adeo hæc erat ſanctioris ærarii pecunia, ut capitale eſſet attingi niſi in tumultu, de quo ſupra dictum eſt, ut videtur ex hoc loco T. Livii lib. XXVII. *Expedientibus quæ ad bellum erant opus conſulibus, aurum viceſimarium, quod in ſanctiore ærario ad ultimos caſus ſervaretur, promi placuit.* Duplex autem erat: unum quo ordinaria tributa reip. condebantur, alterum quod ſacrum & ſanctius, quod ad ultimos reip. laborantis caſus munitiore loco reſervabatur.

2. *Cn. Pompeius pridie ejus diei.*] Docti viri aliquot hic mendum ſuſpicantur, ducti epiſtolarum Ciceronis lectione; ſed omnes conjecturæ, quæ numerorum notis apud libros nituntur, fluxæ ſunt & caducæ. M
enim, quantum in illis a librariis fa
catum.

3. *Apulia.*] Apulia a Frentore
vulgo nunc *Fortore*, ad fauces uſque
Hadriatici excurrit. Diffuſa eſt in p
tres. Daunia dicebatur a Frentone uſq
Aufidum flumen, vulgo *le Fante*, inde ad
diſium Peucetia. Reliquum quicquid
ſub forma peninſulæ, habebant Meſſa

4. *Nihil citra Capuam, &c.*] Illa ori
ceroni a Pompeianis, utpote proconſuli
erat attributa, quam adverſus Cæſarem
retur.

5. *Delectumque colonorum.*] Coloni
erant Romani qui ex urbe Romana C
puam deducti erant ea lege, quam
Cæſar rogaſſet, & Capuam incolae
Coloni autem illi in alias regiones
habantur, ut ſtirps Romana ubique pro
garetur, plebſque urbana, cujus labo
batur multitudine, imminueretur, aliqua
vero ob alias cauſas. De hac lege Julia po
ſupra dictum eſt.

6. *Gladiatoreſque,*] Servi erant qui
bilibus viris emebantur, ut munera gla
toria poſtea populo exhiberent, qui
ſpectaculis mirifice delectabatur: tradeba
turque illi ſervi magiſtris gladiatorum
tem docendi, qui magiſtri Lanistæ
cebantur. Locus porro in quo erudieba
tur, ludus dicebatur. His, ut videbe
promiſſa libertas erat, quam certam fecit Le
tulus, e ludis emittendo ubi erant exerci
Forte *libertate* legendum.

7. *Quod ea res omnium judicio reprehendebatur.*] Ideo Lentulus reprehendeba
quod ſervos armaverat, quibus mili
non licebat. Ne igitur in legionibus Ro
manis ſervi viderentur, maluit circa
mi

ebatur, circum familiares conventus [1] Campaniæ, cuſtodiæ ſa, diſtribuit. XV. Auximo Cæſar progreſſus omnem agrum enum percurrit. Cunctæ earum regionum præfecturæ liben- nis animis eum recipiunt, exercitumque ejus omnibus rebus ju- . Etiam [3] Cingulo, quod oppidum Labienus conſtituerat, ſua- pecunia exædificaverat, ad eum legati veniunt; quæque impera- ſeſe cupidiſſime facturos pollicentur. Milites imperat. Mittunt. rea legio XII Cæſarem conſequitur. Cum his II [4] Aſculum Pi- um proficiſcitur. Id oppidum [5] Lentulus Spinther X cohortibus bat: qui Cæſaris adventu cognito profugit ex oppido, cohorteſ- ſecum abducere conatus, a magna parte militum deſeritur. Reli- in itinere cum paucis incidit in [6] Vibullium Rufum, miſſum a Pom-

NOTÆ.

as diſtribuere. Familiæ porro erant ſer- m, qui tumultu civili potuiſſent magno inorum damno ergaſtula refringere, ni- ſtodiri fuiſſent. Cicero lib. VIII. epiſt. nic. epiſt. XIII. *Gladiatores Cæſaris qui a ſunt, ſane commode Pompeius diſtribuit ſingulis patribusfamilias, ſecutorum in 100 fuerant, eruptionem facturi fuiſſe vi- ntur.*

. *Campania.*] Campania dicta vel a ropoli Capua, vel quod ſit campeſtris, qua tot habentur apud Ciceronem in o- one de Lege agraria, nunc *Terra di La- .*

. *Picenum.*] Italiæ regio, ad mare Hadri- cum, de qua ſupra dictum, ubi & notan- limites quibus omni ex parte circumſcri- ur, *Marche d'Ancone.*

. *Cingulo.*] Cingulum Picenorum op- um, nunc nomen retinet *Cingulo.* Quod egis mirum fuit, quod a Labieno fuiſſent ndiri, eſtque ad radices montis Apennini idum poſitum, non procul ab Ancona, merus Cæſaris prævalnit. Magna qui- m Labienus geſſerat Cæſaris auſpiciis, ut erioribus libris de bello Gallico demon- atum eſt, atque inde tantas divitias raverat, ut & oppida conderet & Cæ- i ſuo Imperatori magnam invidiam fa- ret; poſtquam vero ad Pompeium tran- it, non item clarus fuit. Unde Luca- t:

——— *Vir fortis in armis*
Cæſareis Labienus erat, nunc tranſfuga vilis
Cum duce pralato terras atque oppida luſtrat.

am omnibus bellis contra Cæſarem in- erfuit: tandem apud Mundam fortiſſime gnans cecidit. Ille ipſe eſt, qui inductus Cæſare C. Rabirium Poſthumum per- duellionis reum fecit, qui Poſthumus fuit a Cicerone defenſus, ejuſque extat præclara oratio. Labieni filius Q. Labienus poſt mor- tem Cæſaris ad Brutum & Caſſium ſe ap- plicuit, ab illiſque eſt ad Orodem Parthorum regem miſſus, ubi, audita clade, quam apud Philippos paſſi fuerant, manſit, diffiſus rebus ſuis, cum quibus & Pacoro regis filio in Sy- riam excurrit, multaque ibi vaſtavit, Par- thicus etiam inde nominatus; tandem cum illis a L. Ventidio M. Antonii legato cæſus fuit.

4. *Aſculum.*] Piceni caput. Plinius no- biliſſimam Piceni coloniam dicit. Picenum dicitur, ut diſtinguatur ab Aſculo in Apulia, nomen retinet *Aſcoli.*

5. *Lentulus Spinther.*] Hoc cognomen adeptus eſt, quod cum conſul ludis præ- ſideret, inventus ſit Comœdus quidam hoc nomine, ei tam vultu conſimilis, ut omnium ora in ſe converteret, ipſeque ob eam ſimili- tudinem dictus ſit Spinther, teſte Val. Max. Item Plinio, qui ejus opum magnificentiæ- que magna dat teſtimonia, dum lib. IX. cap. XXXIX. dicit dibapha purpura Tyria pri- mum uſum in ædilitate ann. U. C. 1066 Cicerone conſule, atque eo nomine improba- tum, dum carbaſina vela primum in theatro duxiſſe Apollinaribus ludis, dum amphoras ex onyche & urceos magnitudine cadorum oſtendiſſe ſcribit lib. XXXV. cap. VII: Hic eſt ad quem librum primum epiſt. ad famil. ſcribit Cic. Interfecto Cæſare, quamquam cædis non fuiſſet particeps, ſe addidit interfectoribus, gloriatus ſe fuiſſe participem, quod magno illi ſtetit. Ea enim de cauſſa poſtea fuit occiſus, teſte Plu- tarcho.

6. *Vibullium Rufum.*] Is eſt quem poſtea Cæſar ad Pompeium de pace miſit, ſed fru- ſtra.

Pompeio in agrum Picenum, confirmandorum hominum c
quo factus Vibullius certior, quæ res in Piceno gererentur,
ab eo accipit, ipſum dimittit. Item ex finitimis regionib
poteſt, contrahit cohortes ex delectibus Pompeianis. In iis
rino fugientem * Ulcillem Hirum, cum VI cohortibus, qua
præſidio habuerat, excipit. Quibus coactis, XIII efficit. Cu
Domitium Ahenobarbum [2] Corfinium magnis itineribus pe
Cæſaremque adeſſe cum legionibus II nuntiat. Domitius per
citer XX cohortes [3] Alba, ex Marcis, & Pelignis, & finiti
regionibus coëgerat. XVI. Recepto Aſculo, expulſoque L
Cæſar conquiri milites, qui ab eo diſceſſerant, delectumque
jubet. Ipſe, unum diem ibi, rei frumentariæ cauſſa, moratus,
finium contendit. Eo quum veniſſet, cohortes V præmiſſæ a D
tio ex oppido pontem fluminis interrumpebant qui erat ab o
millia paſſuum circiter III. Ibi cum antecurſoribus Cæſaris
lio commiſſo, celeriter Domitiani a ponte repulſi ſe in opp
receperunt. Cæſar, legionibus tranſductis, ad oppidum co
juxtaque murum caſtra poſuit. XVII. Re cognita, Domiti
Pompeium in Apuliam peritos regionum, magno propoſit
mio, cum litteris mittit; qui petant atque orent, ut ſibi ſubve
Cæſarem duobus exercitibus, & locorum anguſtiis facile inter
poſſe, frumentoque prohiberi. Quod niſi fecerit, ſe, cohor
amplius XXX, magnumque numerum ſenatorum atque eq
Romanorum in periculum eſſe venturum. Interim ſuos co
tus, [4] tormenta in muris diſponit: certaſque cuique partes a
ſtodiam urbis attribuit: militibus in concione agros ex ſuis p
ſionibus pollicetur, [5] quaterna in ſingulos jugera, & pro rat
centurionibus, [6] evocatiſque. XVIII. Interim Cæſari nun

NOTÆ

1. *Camerino.*] Camerinum Latii oppidum, quod Feſtus pulchrum eſſe ſcribit, in Apennini jugo ſitum, ſub duce Parmæ: hodie nomen adhuc retinet *Camerino*. Ibi eſt aſteriſcus, qui cum mendo aliquot verſuum defectum notat, ſed qui facile ſupplentur a Lucano. Eodem enim tempore Scipio reliquit Nuceriam, tameſi firmata eſſet illa legione, quæ fuerat paulo ante a Cæſare Pompeio reddita, cauſanti bellum Parthicum.

Tu quoque commiſſa nudatam deſeris arcem,
Scipio, Nuceria, quanquam fortiſſima pubes
His ſedeat caſtris, jampridem Cæſaris armis
Partherum ſeducta metu. ——

Cur autem abducta ſit legio, intelligitur ex epiſtola Pompeii ad Domitium, quæ Ciceronis ineſt epiſtolis ad Atticum, quod nempe militum illorum voluntati non confidat, qui a Cæſare fuerant abducti.

2. *Corfinium.*] Pelignorum caput, a mone diſtans VII millibus paſſuum, ut aiunt, in vicum redactum, Sall Bello ſociali arx contra Romanos, qu convenerunt conjuraturi.

3. *Alba.*] Alba ad Fucinum la Valeria, circa Anienis fontes, eſt in qui Italiæ populi circa Apuliam, opera bello ſociali magni fuit. Il ſunt adjuncti. Alia eſt Alba in longa dicta, ab Aſcanio Æneæ fil dita.

4. *Tormenta in muris diſponit.*] Ad nec melior vox occurrit.

5. *Quaterna in ſingulos jugera.*] Co eſſe jugeris longitudo pedum CCXL tudo CXX.

6. *Evocatiſque.*] Evocatorum duo genera. Primum eorum, qui cogebantur, de quibus Servius:

monenſes, quod oppidum a Corfinio VII millium intervallo
, cupere ea facere, quæ vellet, ſed a [2] Q. Lucretio ſenatore,
tio Peligno prohiberi, qui id oppidum VII cohortium præſidio
bant. Mittit eo M. Antonium cum legionis IIX cohortibus V.
nonenſes, ſimul atque noſtra ſigna viderunt, portas aperuerunt;
erſique & oppidani, & milites, obviam gratulantes Antonio
runt. Lucretius & Attius de muro ſe dejecerunt. Attius ad Anto-
deductus petit, ut ad Cæſarem mitteretur. Antonius cum co-
bus, & Attio, eodem die, quo profectus erat, revertitur. Cæ-
as cohortes cum exercitu ſuo conjunxit, Attiumque incolumem
ſit. Cæſar tribus primis diebus caſtra magnis operibus munire,
finitimis municipiis frumentum comportare, reliquaſque copias
ctare, inſtituit. Eo triduo legio IIX ad eum venit, cohorteſ-
ex novis Galliæ delectibus XXII, equiteſque a rege [3] Norico
er CCC. Quorum adventu altera caſtra ad alteram oppidi
m ponit. Iis caſtris Curionem præfecit: reliquis diebus op-
n vallo caſtelliſque circummunire inſtituit. Cujus operis ma-
parte effecta, eodem fere tempore miſſi ad Pompeium rever-
r. XIX. [4] Litteris perlectis, Domitius diſſimulans, in con-
pronuntiat Pompeium celeriter ſubſidio venturum; hortaturque
ne animo deficiant, quæque uſui ad defendendum oppidum ſint,
t. Ipſe arcana cum paucis familiaribus ſuis colloquitur, conſi-
que fugæ capere conſtituit. Quum vultus Domitii cum oratio-
on conſentiret, atque omnia trepidantius timidiùſque ageret,
n ſuperioribus diebus conſueſſet, multumque cum ſuis conſi-
i cauſſa ſecreto, præter conſuetudinem, colloqueretur; con-
conventuſque hominum fugeret: res diutius tegi diſſimulari-
non potuit. Pompeius enim reſcripſerat ſeſe rem in ſummum
ulum deducturum non eſſe; neque ſuo conſilio aut voluntate

Do-

NOTÆ

abant, cum ad diverſa loca diverſi propos mittebantur exercitus. Alterum orum, qui confectis ſtipendiis honoſa voluntarii ab Imperatore quondam t alio evocabantur. Atque ii ſpe rei æ aut militarium munerum, arma reant, de quibus multa in his libris. x Polybio lib. VI, item ex Livio mullocis cognitum eſt ſtipendium centuriuplo majus fuiſſe ſtipendio militis, eautem triplo. In donativis eadem tur proportio.

Sulmonenſes.] Sulmo Pelignorum Ovitæ patria fuit, nunc urbs eſt populi is & aquarum copia nobilis nomeninet.

Q. Lucretio.] Q. Lucretii ſenatoris meminit Cicero in epiſtolis ad Atti-

3. *Norico.*] Norici regis Vocionis primo lib. de bello Gallico facit Cæſar mentionem, cujus & ſororem ductam eſſe uxorem ab Arioviſto. An is fuerit, propterea quod IX anni interſunt, neſcio.

4. *Litteris perlectis.*] Habetur illa epiſtola lib. VIII. epiſt. Ciceronis ad Attic. ex qua præter alias cauſas alia quædam cognoſcitur, quod eorum militum, quos habet, voluntati non ſatis confidat. Fuerant enim legiones a Cæſare abductæ. Patet hoc idem ex aliis epiſtolis, quæ ibidem ſunt, oratum ab ipſo Domitium, ut ad ſe veniret ante adventum Cæſaris. Itaque a Cicerone nemo eſſe dicitur L. Domitio ſtultior. In concilium porro pauci primarii, ut quæſtor, legati, tribuni, primipili, centuriones vocabantur, in concionem omnes.

Domitium se in oppidum Corfinium contulisse. Proinde, si o
cultas fuisset, ad se cum omnibus copiis veniret. Id ne fieri
obsidione, atque oppidi circummunitione fiebat. XX. Div
Domitii consilio, milites qui erant Corfinii, prima vespera se
nem faciunt: atque ita inter se per tribunos mil. centurione
que honestissimos sui generis colloquuntur; obsideri se a C
opera, munitionesque prope esse perfectas: ducem suum Dom
cujus spe atque fiducia permanserint, projectis omnibus, fug
silium capere: debere se suæ salutis rationem habere. Ab hi
mo [1] Marsi dissentire incipiunt, eamque oppidi partem, qu
nitissima videretur, occupant. Tantaque inter eos dissensio e
ut manum conserere, atque armis dimicare conarentur. Post p
lo tamen, internuntiis ultro citroque missis, quæ ignorabant,
L. Domitii fuga cognoscunt. Itaque omnes uno consilio D
tium productum in publicum circumsistunt & custodiunt; leg
que ex suo numero ad Cæsarem mittunt: sese paratos esse p
aperire, quæque imperaverit, facere, & L. Domitium vivum
ejus potestatem transdere. XXI. Quibus rebus cognitis, C
etsi magni interesse arbitrabatur, quamprimum oppido potiri,
horteque ad se in castra transducere, ne qua aut largitionibus,
animi confirmatione, aut falsis nuntiis commutatio fieret vol
tis, quod sæpe in bello parvis momentis magni casus inter
rent; tamen veritus, ne militum introitu, & nocturni tem
licentia oppidum diriperetur, eos, qui venerant, collaudat, a
in oppidum dimittit; portas murosque asservari jubet. Ipse iis
ribus, quæ facere instituerat, milites disponit, non certis s
intermissis, ut erat superiorum dierum consuetudo, sed perp
vigiliis, stationibusque, ut contingant inter se, atque omnem n
tionem expleant: [2] tribunos mil. & præfectos circummittit; a
hortatur, non solum ab eruptionibus caveant, sed etiam fug
rum hominum occultos exitus asservent. Neque vero tam remis
languido animo quisquam omnium fuit, qui ea nocte conquie
Tanta erat summa rerum exspectatio, ut alius in aliam partem
te atque animo traheretur, quid ipsis Corfinienfibus, quid D
tio, quid Lentulo, quid reliquis accideret, qui quosque eventus
ciperet. LXXII. Quarta vigilia circiter Lentulus Spinther de m
cum vigiliis custodibusque nostris colloquitur, velle, si sibi fiat p
stas, Cæsarem convenire. Facta potestate, ex oppido mittitur,
que ab eo prius Domitiani milites discedunt, quam in conspec
Cæsaris deducatur. Cum eo de salute sua agit, atque obsecrat,
bi ut parcat, veteremque amicitiam commemorat: Cæsarisque
beneficia exponit; quæ erant maxima: [3] quod per eum in colleg

NOTÆ.

1. *Marsi.*] De Marsis supra dictum.

2. *Tribunos mil. & præfectos.*] De tribunis & præfectis supra dictum.

3. *Quod per eum in collegium pon*
venerat.] Illud a Numa primitus i
tum ex quatuor tantum constabat.

ficum venerat; quod provinciam Hiſpaniam ex prætura habue-
; quod in petitione conſulatus ab eo erat ſublevatus. Cujus oratio-
n Cæſar interpellat: ſe non maleficii cauſſa ex provincia egreſſum,
uti ſe a contumeliis inimicorum defenderet; ut tribunos pleb.
re ex civitate expulſos, in ſuam dignitatem reſtitueret; ut ſe & 5
bulum Rom. paucorum factione oppreſſum in libertatem vindicaret.
jus oratione confirmatus Lentulus, ut in oppidum reverti liceat,
it. Quod de ſua ſalute impetraverit, fore etiam reliquis ad
ampſe ſolatio; [2] adeo eſſe perterritos nonnullos, ut ſuæ vitæ du-
s conſulere cogantur. Facta poteſtate, diſcedit. XXIII. Cæ- 10
, ubi illuxit, omnes ſenatores, ſenatorumque liberos, tribunos
l. equiteſque Romanos ad ſe produci jubet. Erant ſenatorii ordinis
Domitius, & P. Lentulus Spinther, L. Vibullius Rufus, Sex.
inctilius Varus quæſtor, L. Rubrius; præterea filius Domitii,
ique complures adoleſcentes, & magnus numerus equitum Ro- 15
norum, & decurionum, quos ex municipiis Domitius evocave-
. Hos omnes productos a contumeliis militum conviciiſque pro-
et, pauca apud eos loquitur, quod ſibi a parte eorum gratia re-
non ſit pro ſuis in eos maximis beneficiis. Dimittit omnes in-
umes. [3] Seſtertium ſexagies, quod aurum adduxerat. Domitius, 20
ue in publicum depoſuerat, allatum ad ſe ab [4] Duûmviris Corfi-
nſibus, Domitio reddit; ne continentior in vita hominum, quam
pecunia fuiſſe videatur: etſi eam pecuniam publicam eſſe con-
bat, datamque a Pompeio in ſtipendium. Milites Domitianos
ramentum apud ſe dicere jubet: [5] atque eo die caſtra movet: 25
ſtumque iter conficit. VII omnino dies ad Corfinium commo-
us, & per fines [7] Marrucinorum, Frentanorum, Larinatium in
Apu-

NOTÆ.

ore exercuit uſque ad XV. Horum mu-
rat de cauſſis ad ſacra pertinentibus ju-
e, religionibus præeſſe, novas aliquan-
ęi de ſacris condere. Itaque horum erat
a auctoritas, a collegiſque legebantur.
mnibus præerat Pontifex maximus, cu-
nus Cæſar magno ambitu adeptus eſt.
ficum erat magna dignitas. Erant enim
annui, ſed perpetui, quæ quanta eſſet,
in orat. Ciceronis de domo ſua ad
ifices.

. *Suampſe.*] Suam ipſorum, componitur
ccuſativo *ſuam* & *ſyllabica* adjectione.

. *Adeo eſſe perterritos nonnullos.*] Ipſe Do-
s animum adeo deſponderat, ut peteret
vo medico venenum, & datum hauriret.
quam autem de Cæſaris adverſus captos
are cognovit, levitatem conſilii ſui re-
endit. Sed cum audiiſſet a medico non
le, ſed ſoporiferum datum eſſe ſibi phar-
m, hilaris ad Cæſarem contendit. Lu-
fortem facit & ejus orationem a Cæſare
ſcriptam memorat.

3. *Seſtertium ſexagies*] 1500000 *æcus.*

4. *Duûmviris.*] Duûmviri ii eſſe viden-
tur magiſtratus, qui a nobis Scabini dicun-
tur, *Eſchevins.* Alii enim videntur eſſe ab
his, qui Romæ ſacrorum cauſa fuerant crea-
ti. Appianus hoc a Cæſare factum ſcribit,
ſperante hoc beneficio devinctum ſecum man-
ſurum, quamvis ad hoſtes ire non prohibue-
rit.

5. *Atque eo die caſtra movet.*] Cicero lib.
epiſt. ad Attic. ſcribit Cæſarem Corfinio
profectum feralibus, quæ incidunt in XII.
Kal. Martias. Lucan. vero lib. II. dicit eo
tempore Pompeium longa oratione tentaſſe
ſuorum militum animos, quorum cum pa-
vorem agnoviſſet, conſtituiſſe ire Brundi-
ſium.

6. *Juſtumque iter conficit.*] Veget. lib. I
cap. IX. *Militari gradu* XX. *millia paſſuum
horis quinque duntaxat æſtivis conficienda
ſunt.*

7. *Marrucinorum, Frentanorum, Larina-
tium.*] In Marrucinis eſt oppidum Thea-

Apuliam pervenit. XXIV. Pompeius iis rebus cognitis, q
erant ad Corfinium geſtæ, [1] Luceria proficiſcitur [2] Canuſium, q
que inde [3] Brundiſium. Copias undique omnes ex novis delect
ad ſe cogi jubet. Servos [4] paſtores armat, atque his equos a
buit. Ex iis circiter CCC equites conficit. L. Manlius prætor
ba cum cohortibus VI profugit: [6] Rutilus Lupus prætor [7] Tarra
cum III. Quæ, procul equitatum Cæſaris conſpicatæ, cui pr
rat [8] Bivius Curius, relicto prætore, ſigna ad Curium transfer
atque ad eum tranſeunt. Item reliquis itineribus nonnullæ cohort
agmen Cæſaris, aliæ in equites incidunt. Reducitur ad eum de
henſus ex itinere [9] Cn. Magius Cremona præfectus fabrûm Cn. P
pr

NOTÆ.

tinorum. Frentani gens Samnitica in Bruttiis, *l'Abruſſe*. Larinates Apulis accenſentur a Plin. lib. III. cap. XI. Apud eundem, Frentana regio eſt Apuliæ contermina. Sed non minus hodie laboratur a doctis Italis in urbibus & populis antiquis Italiæ, quam a Gallis eruditis in veteris Galliæ populis recognoſcendis, de quibus fit apud Cæſarem mentio in libro de bello Gallico.

1. *Luceria.*] Luceria eſt in Apulia Daunia. Jam a Strabonis tempore erat diruta, reſtituta a Conſtantino II. Orientis Imperatore. Denuo exciſa, iterum reſtaurata, Saracenis eſt a Frederico II. Imperatore conceſſa, ex Africa deductis, qui decennio poſt ſunt a Carolo II. Siciliæ Rege & Comite Provinciæ Gallicæ depulſi, inde tamen dicta *Luceria de Saraceni*, nomen adhuc retinet.

2. *Canuſium.*] Canuſium eſt in eadem Apuliæ regione ad Aufidum flumen, urbs Italicarum maxima, ut teſtatur Strabo. Procopius diſtare Cannis XXV ſtadiis refert, nunc *Canoſa*.

3. *Brundiſium.*] Brundiſium oppidum Calabriæ, Salentinorum metropolis, clariſſima portu ſuo omni memoria, atque etiam hodie. Sed portus ejus oneraria nave plena ingentibus lapidibus demerſa obturatus. Hoc factum eſſe fertur a Joanne Antonino principe Tarentino in bello, quod geſtum eſt inter reges Neapolis Venetoſque, ne alteruter potiretur. Conatus eſt Alphonſus effodere, ſed fruſtra.

4. *Paſtores armat.*] Qui paſtores iidem erant ſervi, ad bellum aliis ſervis magis idonei, propterea quod in agris omni cæli inclementiæ aſſueti vitam agunt.

5. *Alba.*] Albæ plures ſunt, ut ſupra dictum eſt. Hanc veriſimile eſt Albam Longam eſſe, quæ eſt in Latio ſub Albano monte, unde Majores Cæſaris olim Roma
ſportati.

6. *Rutilus Lupus.*] Rutilorum gen
tiria fuit & Plebeia, diviſa in plu
milias, Flavorum, Craſſorum, Calv
Ruforum, Cenſorinorum, Luporum, q
mentionem facit Quintil. lib. IX.
III.

7. *Tarracina.*] Tarracina Volcor
gus *Anxur* dictum, quorum erat cap
ſcripſit Plin. lib. IV. Hodie nom
net.

8. *Bivius Curius.*] Vocandus eſt
Is eſt quem aperte Cicero redarguit,
de annis ætatis ſuæ mentientem, cum
xit: *Tum ergo cum una declamabam
eras natus*, ut refert Quintilianus. D
re porro ita Cicero lib. IX. epiſt. ad
epiſt. IV. *Roma ſcripſit Balbus puto
Lentulum tranſmiſiſſe, nec eum a mu
conventum, quod is hoc jam Canuſi
inde ad ſe eum ſcripſiſſe, cohortesque ſex
ba fuiſſent, ad Curium Numicia tra
Cæſarem ad ſe ſcripſiſſe, & brevi tem
ad urbem futurum.*

9. *Cn. Magius Cremona præfectus fa*
Patriæ nomen aliquando addeba
lib. III. de bello civili, *Caium Fa
Placentia.* Hic *Cremona*, quæ eſt
Padum, nomenque retinet, olim
Romana, Mantuæ vicina, de qua
gil:

Mantua va miſeræ nimium vicina Cre
Præfectus vero fabrûm dicebatur
rum, quos habebat legio tignarios,
tarios, &c. cujus quod fuerit officium
apud Vegetium lib. II. cap. XI.
ſiſſimum fuiſſe docet illum ma
quod ſcripſit de Mamurra præfe
brûm Cæſaris in Gallia Catullus
culis:

Quis hoc poteſt videre, quis poteſt pa

peii: [1] quem Cæsar ad eum remittit cum mandatis: quoniam ad id tempus facultas colloquendi non fuerit, atque ad se Brundisium sit venturus, intereſſe reipubl. & communis ſalutis, ſe cum Pompeio colloqui: neque vero idem perfici longo itineris ſpatio, quum per alios conditiones ferantur, ac ſi coram de omnibus conditionibus diſceptetur. XXV. His datis mandatis, Brundiſium cum legionibus VI pervenit, veteranis IV: reliquis, quas ex novo delectu confecerat, atque in itinere compleverat. Domitianas enim cohortes protinus a Corfinio in Siciliam miſerat. Reperit conſules Dyrrhachium profectos cum magna parte exercitus, Pompeium remanere Brundiſii cum cohortibus XX. Neque certum inveniri poterat, obtinendine cauſſa Brundiſii ibi remanſiſſet, quo facilius [3] omne Hadriaticum mare, extremis Italiæ partibus regionibuſque Græciæ, in poteſtatem haberet, atque ex utraque parte bellum adminiſtrare poſſet, an inopia navium ibi reſtitiſſet: veritusque, ne Italiam ille dimittendam non exiſtimaret, exitus, adminiſtrationeſque Brundiſini portus impedire inſtituit: quorum operum hæc erat ratio. Qua fauces erant anguſtiſſimæ portus, molem atque aggerem ab utraque parte littoris jaciebat, quod his locis erat mare vadoſum. Longius progreſſus, quum agger altiore aqua contineri non poſſet, [6] rates duplices, quoquoverſus pedum XXX e regione molis collocabat. Has quaternis anchoris ex quatuor angulis deſtinabat,

NOTÆ.

Niſi impudicus & vorax & helluo,
Memurram habere, quod Comata Gallia
Habebat? ——

occt idem Plinius lib. XXXVI. cap. VI. hominem Pompeii ſtudoſiſſimum & totum ei dictum fuiſſe, & magni apud eum pretii inde intelligitur, quod conſul ejuſmodi magiſtratum ſibi deligebat, non populi, ut videre eſt ex Plutarcho in vita Ciceronis, ubi ſcribit C. Verginium magnos factus ex amicitia Ciceronis cepiſſe, nam, cum conſule, factum fuiſſe præfectum fabrum. Quod cum ita ſit, neminem videri Cæſar magis idoneum ad reconciliandam pacem deligere potuiſſe, quam Cn. Magium.

1. *Quem Cæſar ad eum remittit cum mandatis.*] Quo porro conſilio dimiſerit hominem, patet ex epiſt. VIII. lib. IX. ad Atticum, ubi Cæſar ſcribit Oppio: *Si volent mei eſſe, debebunt Pompeium hortari, ut mihi amicus eſſe, quam iis, qui & illi & mihi ſuper fuerunt inimiciſſimi.*

2. *Dyrrhachium.*] Dyrrhachium, ſi Appiano creditur, eſt portus Epidamni, quæ urbs, teſte Thucydide, colonia Corcyræorum a Phaleo Corinthio deductorum. Abeſt Brundiſino portu CCXX paſſuum millibus, ut ait Plinio.

3. *Omne Hadriaticum mare.*] Hadriaticum mare eſt quicquid maris eſt inter Italiam, Illyricum, Græciam & Siciliam.

4. *In poteſtatem haberet.*] Sic aliquando pro *in poteſtate*, quod & quibuſdam in libris legitur.

5. *Qua fauces erant anguſtiſſima portus.*] Idipſum Cæſar Q. Pedio ſcripſit: *Ab utroque portus cornu moles jacimus, ut aut illum quamprimum trajicere quod habet copiarum, cogamus, aut exitu prohibeamus.* Nec plura ad Pedium. Hactenus enim putaverat ſe molibus jactis rem effecturum. Sed fruſtra fecit. Itaque Lucanus non ad ratium conjungendarum conſilium ſtatim deſcendiſſe Cæſarem dicit, ſed poſtquam aggerem fluctibus abſorberi intellexiſſet:

Cedit in immenſum caſſus labor, omnia ponti
Hauſit ſaxa vorax, monteſque immiſcet arenis.

Deinde,

Ergo ubi nulla vado tenuit ſua pondera moles,
Tunc placuit caſis innectere vincula ſylvis,
Roboraque immenſis late religare catenis.

6. *Rates duplices.*] De ratibus ſupra dictum, Græce ἐξάπλοι. Cæſar vero ne exiſtimaretur errore potuiſſe conſilio, ſed potius

nabat, ne fluctibus moverentur. His perfectis, collocatisque, [illegible] deinceps pari magnitudine rates jungebat. Has terra atque [illegible] contegebat, ne aditus atque incursus ad defendendum impediret[ur] a fronte, atque ab utroque latere cratibus ac pluteis protege[bantur]. [1] In quarta quaque earum turres binorum tabulatorum exci[tabat], quo commodius ab impetu navium, incendiisque defend[erentur]. XXVI. Contra hæc Pompeius naves magnas onerarias, quas [illegible] portu Brundisino deprehenderat, adornabat. Ibi turres cum ter[nis] tabulatis erigebat, [2] easque multis tormentis, & omni genere te[lorum] completas, ad opera Cæsaris appellebat, ut rates perrum[peret], atque opera disturbaret. Sic quotidie utrinque eminus fun[dis], sagittis, reliquisque telis, pugnabatur. Atque hæc ita Cæsar admi[nistrabat], ut conditiones pacis dimittendas non existimaret. [3] Ac tamet[si] si magnopere admirabatur, Magium, quem ad Pompeium cu[m] mandatis miserat, ad se non remitti; atque ea res sæpe tenta[bat], etsi impetus ejus consiliaque tardabat; tamen omnibus rebus in[stare] perseverandum putabat. Itaque [4] Caninium Rebilum legatum, fa[miliarem] necessariumque [5] Scribonii Libonis mittit ad eum colloq[uendi] caussa. Mandat, ut Libonem de concilianda pace hortetur: [ut] primis, ut ipse cum Pompeio colloqueretur, postulat. Magno[pere] se sese confidere demonstrat, si ejus rei sit potestas facta, [ut] ut æquis conditionibus ab armis discedatur: cujus rei magnam p[ar]tem laudis atque existimationis ad Libonem perventuram, si illo a[u]ctore, atque agente, ab armis sit discessum. Libo a colloquio Ca[e]sarii digressus, ad Pompeium proficiscitur. Paullo post renunt[iat]

[1] qu[a]

NOTÆ.

videatur omnia mente præcepisse, rem ita narrat. Porro hoc ipsum consilium fuit, quod secutus est Ludovicus XIII. Galliæ Rex in obsidenda Rupella, cujus exitus & administrationes portus mole objecta impedivit.

1. *In quarta quaque earum, &c.*] Hoc est quod Lucanus ait:

——— *longæque tremunt super æquora turres:*

Veget. lib. v. cap. XIV. *In majoribus liburnis propugnacula turresque constituunt, ut tamquam de muro, ita de excelsioribus tabulatis facilius vulnerent & perimant inimicos.*

2. *Easque multis tormentis*] Inter illa tormenta erant & quæ ignes spargebant. Lucan.

Tortaque per tenebras validis balista lacertis
Multifidas jaculata faces. ———

3. *Ac tametsi magnopere admirabatur, &c.*] Cæsar tamen in epist. quæ est in Ciceronianis ad Atticum, missum sibi scribit Magium, & ipsi quæ visa sunt respondisse. Quod diversis temporibus [illegible]

4. *Caninium Rebilum.*] Caninio[rum] in quatuor familias divisa est, Rebi[lorum] Regulorum, Gallorum, & Labeo[num]. porro est qui in Gallia Cæsaris erat le[gatus] postea bello civili missus est in Africa[m] Curione, atque inde incolumis e cæde ex[ercitus] quique fuit factus a Cæsare in unum [diem] consul, Maximo consule demortuo, de [quo] dixit salutaturis Cicero: *Maturemus p[ro]quam ille consulatu abeat.* Autor Plutar[chus]. Alibi eum vigilantissimum consulem v[ocat] qui toto sui consulatus tempore somnum [non] viderit.

5. *Scribonii Libonis.*] L. Scribonius L[ibo] dicitur apud Appianum lib. v. fuisse [filius] Sexti Pompeii. Is etiam est Scribonia, [cujus] jus filia nupsit postmodum Augustæ C[æsari] de qua affinitate legatur Dio lib. XL[VIII] ubi Sexti Pompeii causa factam esse [ait] quam & dimisit pertæsus morum perver[si]tem, quanquam ex ea Juliam genuisse. [Non] mihi Pompeianorum videtur fuisse fa[mi]mus, qui & Pompeii classe Dolabellan[am] sarianum e Dalmatia ejecit, & anno ab [urbe] victoria XV cum M. Antonio consul[atum] gessit.

quod conſules abſint, ſine illis de compoſitione agi non poſſe. Ita pius rem fruſtra tentatam Cæſar aliquando dimittendam ſibi judibat, & [de] bello agendum. XXVII. Prope dimidia parte oris a Cæſare effecta diebuſque in ea re conſumptis IX, naves a conibus Dyrrhachio remiſſæ, quæ priorem partem exercitus eo deporverant, Brundiſium revertuntur. Pompeius, ſive operibus Cæſaris rmotus, ſive etiam quod ab initio Italia excedere conſtituerat, adntu navium [2] profectionem parare incipit: &, quo facilius impem Cæſaris tardaret, ne ſub ipſa profectione milites oppidum irrumrent, portas obſtruit, [3] vicos plateaſque inædificat, foſſas tranſrſas viis præducit, atque ibi ſudes ſtipiteſque præacutos defigit. ec levibus cratibus terraque inæquat. Aditus autem atque itinera o, quæ extra murum ad portum ferebant, maximis defixis trabus, atque eis præacutis, præſepit. His paratis rebus, milites ntio naves conſcendere jubet; [4] expeditos autem ex evocatis ſatariis funditoribuſque, raros in muro turribuſque diſponit. Hos to ſigno revocare conſtituit, quum omnes milites naves conndiſſent; atque iis expedito loco [5] actuaria navigia relinquit. XVIII. Brundiſini Pompeianorum militum injuriis, atque ipſius mpeii contumeliis permoti, Cæſaris rebus favebant. Itaque, coita Pompeii profectione, concurſantibus illis, atque in ea re occuis, vulgo ex tectis ſignificabant: per quos re cognita, Cæſar ſcalas ari, militeſque armari jubet, ne quam rei gerendæ facultatem dittat. Pompeius ſub noctem naves ſolvit. Qui erant in muro cudiæ cauſſa collocati, eo ſigno, quod convenerat, revocantur, noque itineribus ad naves decurrunt. Milites poſitis ſcalis muros aſcennt. Sed moniti a Brundiſinis, [6] ut vallum cæcum foſſaſque caveant,

NOTÆ.

Quod conſules abſint.] De qua conn profectione Cicero lib. IV. epiſt. ad epiſt. XI. *Animum laudo, conſilium reudo: diſceſſu enim illorum actio de pallata eſt, quam quidem ego meditabar.*

Profectionem parare incipit.] Hoc conſimulti laudavere, ut refert Plutarchus, etiam Vegetius probat, & pro primo agemate habet lib. IV. cap. V. Verum r admirabatur, quod cum urbem inſifirmam & munitam, copiaſque Hiſenſes expectaret, mareque in ſua potehaberet, Italiam tamen reliquiſſet. Ipſerte conſilium Cicero reprehendit quod niſtocleum appellat, cum res eſſent diſes: *Nec vero*, inquit, *ille urbem reliquit, uod eam tueri non poſſet, nec Italiam, quod lleretur. Sed hoc a primo cogitavit, omeras, omnia maria movere, Reges barincitare, gentes feras armatas in Italiam cere, exercitus conficere maximos. Geillud Sullani regni jampridem appetitur.* Dio lib. XLI. ſic Pompeii rationes explicat, cum ſe videret obſideri, multoſque ad Cæſarem tranſire, deſperare de Italia cœpiſſe, decreviſſeque in Macedoniam, Græciam & Aſiam trajicere, confiſum rerum quas ibi geſſerat fama, & regum amicitia. Erat præterea tota Hiſpania in ejus poteſtate, in quam tamen, Cæſare Gallias tenente, deferri non poterat. Ad hæc, etſi mare trajiceret, neminem inſecuturum, & propter inopiam navium, & propter hiemem.

3. *Vicos plateaſque inædificat.*] Has viarum inædificationes Frontinus ſtratagematibus annumerat lib. I. cap. V.

4. *Expeditos autem, &c.*] Hoc facilius quod noctu & clam diſceſſerit, ut narrat Lucanus lib. II. pauloque ante ipſum æquinoctium.

5. *Actuaria navigia.*] De actuariis navigiis ſupra dictum.

6. *Ut vallum cæcum.*] Quod non videtur, vel ubi non videtur, ut & id quod non

veant, ſubſiſtunt, & longo itinere ab iis circumducti ad portum perveniunt, duaſque naves cum militibus, quæ ad moles Cæſaris adhæſerant, ſcaphis lintribuſque deprehendunt; deprehenſas expiunt. XXIX. Cæſar etſi ad ſpem conficiendi negotii maxime probabat coactis navibus mare tranſire, & Pompeium ſequi, [1] priusquam ille ſeſe tranſmarinis auxiliis confirmaret; tamen rei ejus moram, temporiſque longinquitatem timebat: quod, omnibus coactis navibus, Pompeius præſentem facultatem inſequendi ſui ademerat. Relinquebatur, [2] ut ex longinquioribus regionibus Galliæ, Piceno que, & a Freto naves eſſent exſpectandæ. Sed id, propter anni tempus, longum atque impeditum videbatur. Interea veterem exercitum, [6] duas Hiſpanias, confirmari; quarum altera erat maxime beneficiis Pompeii devincta; auxilia, equitatum parari: Galliam Italiamque tentari, ſe abſente, nolebat. XXX. Itaque in præſentia Pompeii inſequendi rationem omittit: in Hiſpaniam proficiſci conſtituit: [4] Duûmviris municipiorum omnium imperat, ut naves conquirant, Brundiſiumque deducendas curent. Mittit [5] in Sardiniam cum legione una Valerium legatum, in [6] Siciliam Curionem proprætorem cum legionibus III: eundem, quum Siciliam recepiſſet, protinus in Africam tranſducere exercitum jubet. Sardiniam obtinebat [7] M. Cotta, Siciliam [8] M. Cato: Africam ſorte [9] Tubero obtinere debebat. [10] Caralitani, ſimul ad ſe [11] Valerium mitti audi-

NOTÆ.

videt, dicitur. Sic cæca nox, cæcæ tenebræ, cæcus locus. Sic porro Feſtus: *Cacum vallum*, in quo præacuti pali terræ adfixi, herbis vel frondibus occuluntur.

1. *Priuſquam ille ſeſe tranſmarinis, &c.*] Ab Aſia & Græcia ubi multos amicos habebat Pompeius, ut poſtea cognitum eſt.

2. *Ut ex longinquioribus regionibus Gallia.*] Quibus ſcilicet Venetica bella & Britannica confecerat, quibus fretum Gaditanum certe ſuperandum, & in mare Mediterraneum trajiciendum.

3. *Duas Hiſpanias.*] Cireriorem & ulteriorem. Qua de re Varro: *Cæſar reverſionem fecit, ne poſt occipitium in Hiſpania, exercitus qui erant relinquerent quo ſe conjiceret Pompeius ut ancipiti urgeretur bello.*

4. *Duûmviris municipiorum*] Qui in oppidis publicas res gerebant. Vocamus *Eſchevins.*

5. *In Sardiniam.*] Sardinia maris Mediterranei inſula, Græce σαρδὼ, inter Italiam & Hiſpaniam fere media, tribus leucis a Corſica diſſita, a Saracenis diu occupata, quos inde ejecit Fredericus Siciliæ Rex anno Chriſti CIↃCCCVI.

6. *Siciliam.*] Siciliæ vide deſcriptionem apud Plin. lib. III. cap. VIII. & Polyb. lib. I.

7. *M. Cotta.*] Cottarum gens in tres familias diviſa, Cottarum, Oreſtium, & Salinatorum. Quis hic fuerit, neſcitur.

8. *M. Cato.*] Is eſt M. Cato qui ab Utica, ubi diem obiit ſupremum, Uticenſis dictus, vir ſanctiſſimus, conſtantiſſimus, ſapientiſſimus Romanorum, M. Catonis tribuni plebis præturamque petentis filius, Catonis majoris Cenſorii nepos ex filio nepotiſſimus. Portia erat de gente, quæ in familias tres erat diviſa, Liciniorum, Leporum & Catonum. Hujus vita diligenter a Plutarcho eſt conſcripta; ubi ejus patria vide.

9. *Tubero.*] Is eſt Tubero qui Q. Ligarium accuſavit, quem Tuberonem miris modis agitat Cicero in oratione pro Ligario. In hic non levis ſuſpicio defectus. Plures eum fuiſſe eodem tempore miſſos narrat Appianus, nempe C. Antonium in Illyricum, Labellam & Hortenſium ad tutelam maris Ionii cum duplici claſſe, ut inacceſſum redderet Italiam Pompeio. Quo ſuſpecto Hiſpaniam tranſivit.

10. *Caralitani.*] Caralis metropolis Sardiniæ, *Cagliari.*

11. *Valerius.*] Is eſt M. Valerius Orca, quem mittitur liber XIII epiſtolarum Ci-

dierunt, nondum profecto ex Italia, ſua ſponte ex oppido Cor-
m ejiciunt. Ille perterritus, quod omnem provinciam conſenti-
intelligeret, ex Sardinia in Africam profugit. Cato in Sicilia
ves longas veteres reficiebat: novas civitatibus imperabat: hæc
agno ſtudio agebat: in [1] Lucanis, Brutiiſque, per legatos ſuos
ium Roman. delectus habebat: equitum peditumque certum nu-
erum a civitatibus Siciliæ exigebat. Quibus rebus pæne perfectis,
dventu Curionis cognito, queritur in concione, ſeſe projectum
proditum a Cn. Pompeio: qui, omnibus rebus imparatiſſimus,
n neceſſarium bellum ſuſcepiſſet; & ab ſe reliquiſque in ſenatu
errogatus, omnia ſibi eſſe ad bellum apta ac parata confirmaſ-
. Hæc in concione queſtus, ex provincia fugit. XXXI. Nacti
cuas ab imperiis, Sardiniam Valerius, Curio Siciliam, cum ex-
citibus eo perveniunt. Tubero, quum in Africam veniſſet, inve-
in provincia cum imperio [3] Attium Varum; qui ad Auximum,
ſupra demonſtravimus, amiſſis cohortibus, protinus ex fuga in
fricam pervenerat, atque eam ſua ſponte vacuam occupaverat;
lectuque habito, 11 legiones effecerat, hominum & locorum
citia, & uſu ejus provinciæ, nactus aditus ad ea conanda, quod
ucis ante annis ex prætura eam provinciam obtinuerat. Hic ve-
entem Uticam cum navibus [4] Tuberonem portu atque oppido
ohibet, neque affectum valetudine filium exponere in terram pa-
titur,

NOTÆ

1. *Lucanis, Brutiiſque.*] Lucania hodie
itur *Baſilicata*. Brutii vero Calabri infe-
ret.

2. *Adventu Curionis cognito,*] Plutarchus
Curionem, ſed Aſinium Pollionem nar-
in Siciliam adveniſſe, cujus adventu
nito monuerit Syracuſanos, ut ſaluti ſuæ
ſulant, ſe potentiori adjungentes, & no-
em illos bello implicare, ſponte ſua ab-
igaſſe, quamquam poſſet in præſentia
ium ex inſula ejicere. Præmiſerat er-
Curio Aſinium Pollionem. Idem ſcripſit
ius, & veriſimile facit quod legitur
im in Ciceronis epiſtolis ad Attic. Curi-
m poſt diſceſſum Cæſaris in Galliam a-
Ciceronem in ejus villa manſiſſe, ne-
ante diem VIII. Kal. Maias in Siciliam
fectum eſſe, lib. X. epiſt. IV. & aliis.
autem a Cæſare tanta diligentia pro-
m eſt, ut occuparetur a ſuis Sicilia,
frumentaria provincia eſt; unde fru-
um plebi Romanæ dabatur, neque tu-
urbem ingredi poterat, niſi hoc eſſet an-
perfectum, ut viſum eſt ſequentibus annis,
dibus Auguſtum victorem etiam a plebe
eptum eſſe, quia Siciliam a Sexto Pom-
occupari ſiverat. Ut enim inquit Lu-
lib. II.

——— *neſcit plebs jejuna timere.*

Emit itaque frumento metum, metui enim volebat. Atque hoc intererat inter Pompeium & Cæſarem, quod Pompeius a volentibus & libentibus coli & amari poſtularet, Cæſar vero nihil penſi habebat, modo imperaret invitis licet & odio proſequentibus, quod ipſi tandem perniciem attulit. Ita Dion lib. XLI. Ita Lucanus:

——— *gaudet tamen eſſe timori*
Tam magno populis, & ſe nec mallet amari.

Siciliam, quæ toto belli civilis tempore quieta fuerat, latinitate donavit, ut videtur in epiſt. Ciceronis ad Attic.

3. *Attium Varum.*] De Attio Varo ſic habet Cicero in oratione pro Ligario: *Interim P. Attius Varus, qui prætor Africam obtinuerat, Uticam venit. Statim ad eum concurſum eſt. Atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, ſi illud imperium eſſe potuit, quod ad privatum clamore multitudinis imperita nullo publico conſilio deferebatur.*

4. *Tuberonem portu atque oppido prohibet.*] Hoc totum habetur in oratione Ciceronis pro Ligario, qui Attii Vari legatus erat: *Tardius pervenit in Africam, cum ſorte ſua conflictaretur a morbo teneretur.*

titur, ſed ſublatis anchoris excedere eo loco cogit. XXXII. rebus confectis Cæſar, ut reliquum tempus a labore intermi- tur, milites in proxima municipia deducit. [1] Ipſe ad urbem p ciſcitur. Coacto ſenatu, injurias inimicorum commemorat: d ſe nullum [2] extraordinarium honorem appetiſſe, ſed, [3] exſpect legitimo tempore [conſulatus] eo fuiſſe contentum, quod omn civibus pateret: latum ab x tribunis plebis contradicentibus in cis, Catone vero acerrime repugnante, & priſtina conſuetudine cendi [4] mora diem extrahente, [5] ut ſui ratio abſentis haberet ipſo conſule Pompeio: qui ſi improbaſſet, cur ferri paſſus eſſet? probaſſet, cur ſe uti populi beneficio prohibuiſſet? Patientiam ponit ſuam, [6] quum de exercitibus dimittendis ultro poſtulavi in quo jacturam dignitatis atque honoris ipſe facturus eſſet. Ac bitatem inimicorum docet; qui, quod ab altero poſtularent, i recuſarent, atque omnia permiſceri mallent, quam imperium e ercituſque dimittere. Injuriam in eripiendis legionibus prædic crudelitatem & inſolentiam in [7] circumſcribendis tribunis pleb conditiones a ſe latas, & [8] expetita colloquia, & denegata, co memorat. Pro quibus rebus orat ac poſtulat, rempubl. ſuſcipia atque una ſecum adminiſtrent. Sin timore defugiant, illis oneri non futurum, & per ſe rempubl. adminiſtraturum. Leg ad Pompeium de compoſitione mitti oportere: neque ſe refor dare, quod in ſenatu paullo ante Pompeius dixiſſet, ad quos leg

NOTÆ.

1. *Ipſe ad urbem proficiſcitur.*] Metu pavidam.

——*fuit hæc menſura timoris,*
Velle putant quodcumque poteſt. Lucan.

2. *Extraordinarium honorem appetiſſe.*] Extraordinarius honor is eſt, qui contra leges aut morem civitatis alicui confertur quaſi extra ordinem; ut ſi quis ultra annum conſulatum retineret, qui annuus eſſe deberet magiſtratus, aut ante x. annum illum repeteret magiſtratum.

3. *Exſpectato legitimo tempore.*] Quia decennium erat ab eo tempore, quo conſul cum M. Bibulo fuerat uſque ad annum quo ambiebat, C. Marcello & L. Lentulo coſſ.

4. *Mora diem extrahente.*] Extrahere, eximere, tollere diem dicitur, quod pulchre norat facere Cato, teſte Cicerone lib. III. de legibus: teſtaturque hoc idem ab eo factum Plutarchus in vita Cæſaris, cum cerneret Cato multos a Cæſare conſulatum ſimul & triumphum ex Hiſpania petente eſſe delinitos, diem dicendo exemiſſe. Hoc idem teſtatur A. Gellius lib. IV. cap. X. Plutarchus vero dicit illi vocem fuiſſe multam & copioſam, tonum vocis infractum, inexhauſtumque, per totum ſæpe diem p petuo & ſine intermiſſione locutum, & l laſſitudine deſiiſſe. Unde intelligitur q hic habet Cæſar.

5. *Ut ſui ratio abſentis haberetur.*] Q quam enim eo capite quo a petitione h norum abſentes ſummovebat, ne C rem quidem exciperet per oblivionem Pompeius, mox tamen lege jam in ſe (ut moris erat) & in ærarium correxit errorem. Quod fuit privile a Pompeio Cæſari conceſſum. Auct tonius.

6. *Quum de exercitibus dimittendis.*] Volebant enim ut exercitus a Cæſare mitterentur, ſuos ipſi dimittere nolebat.

7. *Circumſcribendis,*] Circumſcribere nihil aliud eſt quam a foro, curia & rep. movere, teſte Oroſio, ubi de illis ſcrib M. Antonium & Caſſium trib. plebis Cæſare intercedentes a Lentulo conſule curia foroque prohibitos, ad Cæſarem pro ctos eſſe.

8. *Expetita colloquia.*] Expetita colloqui duo fuerunt, unum per L. Cæſarem & Fiſcium; alterum per Cn. Magium, ut dictu ſtratum eſt,

erentur, iis auctoritatem attribui; timoremque eorum, qui erent, significari: tenuis atque infirmi hæc animi videri: se , ut opibus anteire studuerit, sic justitia & æquitate velle su- re. XXXIII. Probat rem senatus de mittendis legatis: qui mitterentur, non reperiebantur, [1] maximeque timoris caus- ro se quisque id munus legationis recusabat. Pompeius enim edens ab urbe in senatu dixerat, eodem se habiturum loco, Romæ remansissent, [2] & qui in castris Cæsaris fuissent. Sic um disputationibus excusationibusque extrahitur. [3] Subjicitur m L. Metellus tribunus pleb. ab inimicis Cæsaris, qui hanc rem distra-

NOTÆ.

Maximeque timoris caussa.] Præter hanc m, aliam affert Plutarchus, quod se- esarem sentire existimarent, & verbis n uti speciosis.

Et qui in Cæsaris castris fuissent.] Qui in castris Cæsaris erant, eodem per- ionis crimine cum ipso tenebantur; at- deo nihil erat tuti legatis Cæsaris ad cium proficiscentibus.

Subjicitur etiam L. Metellus.] Obiter t quid in urbe egerit, sed non ut sa- ærarium aperuerit. Quæ fusius a no, Plutarcho, Appiano referuntur, scilicet Metello intercedenti minatus m, dixit sibi hoc facere, quam dixisse facilius. Porro in sacro illo ærario ecunia erat recondita, quæ tumultus m Gallici caussa esset depromenda. c optime Florus dixit: *Censum & ervitium populi Rom. ante rapuit quam* ium. Unde, teste Plinio, protulit la- aureorum XXV millia, & in nume- pondo CCC. Dicebat autem a Gallis esse metuendum quos sustuliisset. Il- Metellum μειράκιον adolescentem vo- lutarchus. Quis vero fuerit, nescitur. de illustri Cæciliorum gente & fami- Metellorum, quæ omni honorum gene- Republ. floruit. Cujus ponderis es- illi lateres aurei, quia indictum reliquit , scire quoque parum juvat: Alius suspicatur. Tantum conjecturæ sus- que tribuitur a Budæo, ut aliter le- quam scriptum: Nempe potulit late- aureorum XV millia, argenteorum V. millia, & in numero sestertium ringenties. Orosius sublatas scribit a re IV mille & centum & triginta li- auri, & nongentas argenti; cui consen- Eutropius in auri summa, in argenti numero dissentit, statuit enim non non- libras, sed nongenta millia. Sed to- tam rem nummariam seu pecuniariam e- vertit auri argentique copia vel penuria, quæ alia aliis fuit temporibus. Si enim paucum sit aurum, parvo omnia væneunt, contra magno venduntur, si sit magna eorum metallorum copia. Sic Hispanis postridie secundi prælii quo Atabalipam regem & omnes ejus thesauros ceperunt, emendum fuit par unum ocrearum coriacearum CD libras tur. quod pridie forte XL assibus nostris emptum fuerat. Adde faciles lapsus in notis numerorum, quibus etiam tota illa ratio depravata est. Itaque longe melius est totum illud omittere, præsertim cum nec nostra nec reip. interfit, nec ad mores quicquam pertineat emendandos, quam in utilitatem omnes convertendi sunt legentium & lucubrantium labores, studia & vigiliæ. Consulatur in hanc rem aureus Budæi liber de asse, qui quicquid fuit ingenii, quod certe fuit maximum, in hanc rem cognoscendam impendit, si non perutili, at permagno certe conatu. Quicquid autem inde eruerit Cæsar, cito fuisse exhaustum patet ex hoc libro, ubi legitur a tribunis mil. centurionibusque mutuas pecunias sumpsisse, has exercitui distribuisse. Quo facto duas res consecutus est, quod pignore animos centurionum devinxit, & largitione militum animos redemit. Item ex Suetonio qui cap. LXVIII. narrat ingresso civile bellum centuriones, cujusque legionis singulos equites ex suo viatico obtulisse, & sine frumento stipendioque universi milites gratuitam operam. Porro idem factum a Scipione legimus apud Val. Max. lib. III. *Cum enim ad necessarium reipub. usum pecuniam ex ærario promi opus esset, idque quæstores, quia lex obstare videretur, aperire non auderent, privatus claves poposcit; patefactoque ærario legem utilitati cedere coëgit.* Sed hic longe dispar ratio.

diſtrahat, reliquaſque res, quaſcumque agere inſtituerit, in
Cujus cognito conſilio, Cæſar, fruſtra diebus aliquot co
ptis, ne reliquum tempus omittat, infectis iis, quæ agere d
verat, [1] ab urbe proficiſcitur, atque in ulteriorem Galliam per
XXXIV. Quo quum veniſſet, cognoſcit miſſum in Hiſpa
Pompeio Vibullium Rufum, quem paucis diebus ante Cor
ptum dimiſerat: profectum item Domitium ad occupandum
liam navibus actuariis VII, quas [2] Igili & in Coſano a privatis co
ſervis, libertis, [3] colonis ſuis compleverat: præmiſſos etiam
Maſſilienſes domi nobiles adoleſcentes; quos ab urbe diſcedens
peius erat adhortatus, ne nova Cæſaris officia veterem ſuorum
ficiorum in eos memoriam expellerent. Quibus mandatis acc
[4] Maſſilienſes portas Cæſari clauſerant: [5] Albicos, barbaros
nes, qui in eorum fide antiquitus erant, monteſque ſupra Ma
incolebant, ad ſe vocaverant: frumentum ex finitimis regio
atque ex omnibus caſtellis in urbem convexerant: [6] armorum
cinas in urbe inſtituerant: muros, claſſem portaſque refec
XXXV. Evocat ad ſe Cæſar Maſſilienſium [7] XV primos, co
agit, ne initium inferendi belli a Maſſilienſibus oriatur: debere
Italiæ totius auctoritatem ſequi potius, quam unius hominis vo
obtemperare. Reliqua, quæ ad eorum ſanandas mentes pertine
bitrabatur, commemorat. Cujus orationem domum legati refe
atque ex auctoritate hæc Cæſari renuntiant: Intelligere ſe, di
eſſe pop. R. in partes duas; neque ſui judicii, neque ſuarum e
rium diſcernere, utra pars juſtiorem habeat cauſſum: [8] principe

NOTÆ.

1. *Ab urbe proficiſcitur.*] Quod antequam fecit, illi M. Lepidum præfecit, M. Antonium Italiæ, relictoque ibi exercitu, Siciliæ Curionem, Sardiniæ Valerium, Illyrico C. Antonium, Licinium Craſſum citeriori Galliæ. Curio apud Ciceronem epiſt. IV. lib. X. ad Attic. dicit Cæſarem, *perturbatum, quod intelligeret ſe apud ipſam plebem offendiſſe de ærario, & itaque ei cum certiſſimum fuiſſet concionem habere, auſum non eſſe, vehementerque animo perturbato profectum.*

2. *Igili & in Coſano.*] Coſa fuit urbs oppoſita Igilio. Sic enim ſcribit Plinius: *Item inſula Igilium & Dianium, quam Artemiſiam dixere, amba contra Coſanum littus.*

3. *Colonis.*] Colonos dicit Cæſar, quibus Domitius agros de ſuis poſſeſſionibus & latifundiis attribuerat.

4. *Maſſilienſes portas, &c.*] Stultitiam Maſſilienſium nemo melius Velleio Paterculo indicat: *Feſtinationem itineris Cæſariani aliquamdiu morata eſt Maſſilia, fide melior quam conſilio prudentior, intempeſtive principalium armorum arbitria captans, quibus ii ſe debent interponere, qui non parentem ſunt.*

5. *Albicos.*] De Albicis vide

6. *Armorum officinas.*] Hæ quentibus temporibus fabricas quas habebant, ut ait Veget. XI. *Scutarias, loricarias, arcuarias, bus ſagitta, miſſilia, caſſides, morum genera formabantur.* Nec in illis publicis fabricis & a ſuis licis, id eſt, qui annona publica bantur, fieri licebat arcus, ſagit thas, contos, loricas, ut videre vella LXXXV. Juſtiniani. A tem nihil fabricari aut vendi culelli breves, quos nemo ad bell hiberet.

7. XV *primos.*] Proprio μέγιστοι vocabant Maſſilienſes, norem habentes, teſte Strabone

8. *Principes vero eſſe earum* Chariſius lib. I. ſcribit Cæſarem logia qui periit, cenſere dici *partum*, & non *partium*.

rum partium Cn. Pompeium, & C. Cæſarem, patronos ci-
quorum alter agros [1] Volcarum Arecomicorum & [2] Helvio-
ublice iis conceſſerit: [3] alter bello victas Gallias attribuerit,
aliaque auxerit. Quare paribus eorum beneficiis parem ſe quo-
oluntatem tribuere debere, & neutrum eorum contra alte- 5
uvare, aut urbe aut portibus recipere. XXXVI. Hæc dum
eos aguntur, Domitius navibus [4] Maſſiliam pervenit, atque
receptus, urbi præficitur. Summa ei belli adminiſtrandi per-
ur. Ejus imperio claſſem quoquoverſus dimittunt: onerarias
, quas ubique poſſunt, deprehendunt, atque in portum dedu- 10
arum clavis, aut materia, atque [5] armamentis inſtructis ad
as armandas reficiendaſque utuntur: frumenti quod inventum
publicum conferunt: reliquas merces commeatuſque ad ob-
em urbis, ſi accidat, reſervant. Quibus injuriis permotus Cæ-
giones III Maſſiliam adducit: turres, vineaſque ad oppu- 15
nem urbis agere, naves longas [6] Arelate numero XII face-
iruit. Quibus effectis armatiſque diebus XXX, a qua die ma-
cæſa eſt, adductiſque Maſſiliam, his [7] D. Brutum præfecit:
Trebonium legatum ad oppugnationem Maſſiliæ relinquit.
VII. Dum hæc parat atque adminiſtrat, C. Fabium legatum 20
egionibus III, quas [9] Narbone, circumque ea loca, hiemandi
diſpoſuerat, in Hiſpaniam præmittit; celeriterque Pyrenæos
ſal-

NOTÆ.

Volcarum Arecomicorum.] Volcarum
icorum Ptolemæo caput eſt Nemau-
ſus.

Helviorum.] Helvii qui nunc *Vivarais*,
abent Albam Helviorum, nunc *Vi-*
qua re ſupra. Strabo Volcas pri-
emp. ſuo tempore habuiſſe ſcripſit.
le eſt hanc noſtri Cæſaris habuiſſe be-
qui eos victis Maſſilienſibus ademe-
ibertate donarit.

Alter bello victas Gallias, &c.] Mendo-
, qui niſi reſtituatur, non poteſt
. Lege *victos Salyas*, qui antiqui Maſ-
m hoſtes domiti, tandem eis fuerant
. Qui ſint Salyes, docet Plinius lib.
. IV. *Aqua Sextiæ Salyorum, Aix.*
bet Strabo lib. De iis ſupra.

Maſſiliam.] Maſſilia clariſſima urbs, un-
in Galliam humanitas, litteratura &
hia profluxit, Phocæorum in Aſia
erficam ſervitutem fugientium, pe-
loco ſita, ut ait Strabo. Nomen fere
Marſeille.

Armamentis.] Armamenta ſunt mali,
, vela, Gallice, *Equipage.*

Arelate.] Dicitur & Arelatum & Are-
antiqua, in qua poſtea diu Impera-
m. ſedem habuerunt. Eſt ad Rho-
danum ſita. *Multarum civitatum decus*, Marcellino: *Gallula Roma*, Auſonio dicitur.

7. D. *Brutum.*] Is Decius Brutus peritus rei navalis erat, ut videtur. Jam enim Venetico bello navibus præfectus fuerat, ut legitur lib. IV. de bello Gallico. Ex Juniorum Plebeia familia, ab Aulo Poſthumio Albino adoptatus, Albini nomen ſumpſerat, inter ſecundos hæredes a Cæſare ſcriptus, & in ſequentem annum conſul deſignatus, tamen cum M. Bruto & Caſſio cædis ejus particeps fuit, tantamque illis operam navavit, ut & ſomniis Calpurniæ uxoris exire cunctantem, domo prodire coëgerit, & M. Antonium qui auxilio eſſe poterat, longioribus conſulto ſermonibus extra curiam, dum cædes patratur, diſtinuerit; poſtea vero ab eodem M. Antonio Mutinæ obſeſſus, effugit, ſed dum in Macedoniam ad M. Brutum contendit, in itinere a quodam Furio juſſu ejuſdem Antonii fuit interfectus.

8. *C. Trebonium.*] De Trebonio ſupra dictum.

9. *Narbone.*] De Narbone item ſupra dictum.

ſaltus occupari jubet: qui eo tempore ab [1] L. Afranio legato pr
tenebantur. Legiones reliquas, quæ longius hiemabant, ſi
jubet. Fabius, ut erat imperatum, adhibita celeritate, præ
ex ſaltu dejecit, magniſque itineribus ad exercitum Afranii co
dit. XXXVIII. Adventu Vibullii Rufi, quem a Pompeio mi
in Hiſpaniam demonſtratum eſt, Afranius, & Petreius, & [2] V
legati Pompeii, quorum unus III legionibus [3] Hiſpaniam citerio
alter a ſaltu Caſtulonenſi ad [4] Anam II legionibus, tertius ab
[5] Vertonum agrum [6] Luſitaniamque pari numero legionum ob
bat, officia inter ſe partiuntur; ut Petreius ex Luſitania per Ver
cum omnibus copiis ad Afranium proficiſcatur; Varro cum iis,

NOTÆ.

1. *Afranius, & Petreius.*] De Afranio & Petreio, quia eſt in his libris perſcriptum, quid nempe geſſerint, & quo fato perierint, nihil attinet dicere, niſi Afranium Pompeii legatum Phraati Corduenen eripuiſſe, conſulemque fuiſſe cum Metello Celere, anno DCXCIV.

2. *Varro.*] De M. Terentio Varrone quia hic pauca, ut de hoſte dicuntur, magnique fuit vir nominis, eſt aliquid dicendum. Is bello Piratico legatus Pompeii fuerat, a quo navali ſive roſtrata corona donatus, teſte Plinio, quæ maxime celebris ea tempeſtate fuit. Inde legatus ejus in Hiſpania, unde eſt a Cæſare expulſus. Inde totus in litteris occupatus, quibus ſic excelluit, ut ejus operam ipſe Cæſar deſideraverit poſtea, atque adhibuerit, cum bibliothecas Græcas & Latinas quam maximas poſſet publicare voluit, quarum curam comparandarum ac dirigendarum illi dedit, teſte Suetonio; neque ſic tamen triumviralem proſcriptionem vitare potuit, ſed amicorum diligenti opera cerratim ſervatus & a Caleno, de quo in his libris crebra fit mentio, abditus in villa delituit, donec primus proſcriptionis impetus deferbuit, diuque poſtea vixit. LXXXI enim vitæ annum agens, libros de agricultura quos habemus ſcripſit, teſte Plinio, ſcribendique & vivendi eundem finem fecit, teſte Val. Max. lib. VIII. cap. VII. Lactantius lib. I. Inſtit. ſcribit eo neminem unquam doctiorem, ne apud Græcos quidem, nedum apud Latinos vixiſſe. Sed nec omittendum Quintiliani de eo judicium: *Terentius Varro vir Romanorum eruditiſſimus, plurimos hic libros & doctiſſimos compoſuit, peritiſſimus linguæ Latinæ, & omnis antiquitatis, & rerum Græcarum noſtrarumque, plus tamen ſcientiæ collaturus quam eloquentiæ.*

3. *Hiſpaniam citeriorem.*] Hiſpaniam mani ubi obtinuerant a ſe deviſtam, in tes duas diviſerant, quarum unam citerio alteram ulteriorem appellaverunt. Pri partem a montibus Pyrenæis ad ſi Caſtulonenſem produxerunt, quæ ultra terminum, dicta fuit ulterior. Caſtulo ro urbs eſt Oretanorum in citeriore pania ad Anam flumen, ſed ignoratur. ſtulonenſes, teſte Plinio, dicuntur Caſari nales, qua de cauſa neſcio. Quibuſdam *Caſlona*, quæ olim habuit epiſcopum, caret.

4. *Anam.*] Anas fluvius, nunc di *Guadiana.* Sic de eo Plinius lib. III. 1. *Betica latere ſeptentrionali protenditur ſitania amne Ana diſcreta. Ortus hic L nitano agro citerioris Hiſpaniæ, & nul ſtagna fundens, modo in anguſtias rep aut in totum cuniculis condens, & ſepu gaudens, in Atlanticum Oceanum ſ Guadiana* ab Arabico vocabulo *guad*, amnem ſignificat & *Ana.* Quidam re id, quod ſentit Plinius de Ana niſi exp vulgi conſtare, cum non eadem emitta ſus, ſed alia aqua.

5. *Vertonum agrum.*] Vertones incol illam regionem, quæ poſtea dicta eſt L *Leon.* Siquidem Plinius ab Aſturibus D amne diſterminari ſcribit. Citerioris c ſunt Hiſpaniæ. Ulterior Hiſpania, quæ roni erat tradita, item altera quæ Vertu & Luſitaniæ erat, ſingulæ duabus legi bus contentæ erant, quia remotiores erat periculo objectu citerioris. Citerior v quæ propior erat Romanis, tribus legion defendebatur.

6. *Luſitaniam.*] Luſitania nunc Portug Gallis, qui in illos portus appulerunt, numque ibi adepti ſunt.

at, legionibus omnem ulteriorem Hiſpaniam tueatur. His re-
onſtitutis, equites auxiliaque toti Luſitaniæ a Petreio, [1] Celti-
[2] Cantabris, barbariſque omnibus, qui ad Oceanum perti-
ab Afranio impetrantur. Quibus coactis, celeriter Petreius per
ones ad Afranium pervenit. Conſtituunt communi conſilio,
m ad [3] Ilerdam, propter ipſius loci opportunitatem, gerere.
XIX. Erant, ut ſupra demonſtratum eſt, legiones Afranii III,
ii III. [4] Præterea ſcutati citerioris provinciæ, & cetratæ ulterioris
niæ cohortes circiter XXC, equitum utriuſque provinciæ circiter
lia. [5] Cæſar legiones in Hiſpaniam præmiſerat, ad VI millia au-
peditum, equitum III millia, quæ omnibus ſuperioribus bellis ha-
t, & parem ex Gallia numerum, quem ipſe paraverat, nomina-
ex omnibus civitatibus, nobiliſſimo & fortiſſimo quoque evocato.
optimi generis hominum ex Aquitanis [6] montaniſque, qui Gal-
provinciam attingunt. Audierat Pompeium per [7] Mauritaniam cum

NOTÆ.

Celtiberis.] Celtiberos aliqui Caſtellæ
, plerique Valentiæ aſſignant, ſed male.
fines ignorantur. Per eorum fines fer-
untur Tagus, Anas, Durius. Itaque
Caſtellani novi: Livius lib. XXVIII.
terim dicit eſſe inter duo maria medi-
De iis Lucanus:

—— profugique a gente vetuſta
Iberum, Celta miſcentes nomen Iberis.

ipſos fuit Numantia.

Cantabris.] Cantabri qui ſint, docet Pli-
lib. II. cap. IV. qui ſcribit Iberum or-
in Cantabris. Præterea Cantabricus di-
Oceanus qui Gallæciam alluit, jungun-
iam Aſturibus. Cantabria itaque fue-
ilæcia, Biſcaia, & aliæ ultimæ provin-
Ultimi omnium domiti ſub Auguſto
a Romanis Cantabri.

Ilerdam.] Ilerda urbs notiſſima, ho-
dicitur nonnihil mutato nomine *Lerida*.
hanc Sicoris fluvius, ut ait Plinius, qui
dicitur, *la Segre*, hujus ſitus deſcribi-
Lucano lib. III.

Cetratos ſcutati, &c.] Ulteriores tan-
Hiſpani cetra ſunt uſi. Nam ut tradunt
ius & T. Livius, Hiſpanorum & Gal-
ſcutum erat ſimile. Cetras etiam
nis tribuit Tacitus. Erant illa ſcuta in
i humani effigiem aliqua ex parte ef-
a. Saris dubia nobis ſunt inſtrumen-
ne ex hominum pendent arbitrio, quæ
præſtaret quam legiſſe. Clypeus ta-
et Virgilio rotundus erat, ſcutum vero
gus. Scutorum vero multiformia fuere genera; ſunt enim quadrata [ ], ſunt & alia. Certe T. Livius noſtris ſimilia Samnitum deſcribit: *Scuta alterius exercitus auro, alterius argento celaverant, forma erat ſcuti ſummum latius, qua pectus atque humeri teguntur, faſtigio æquali, ad ſummum cuneatior mobilitatis cauſa.* Cetra vero ſcutum breve, ut ait Nonius. Tamen T. Livius majora fuiſſe ſcribit lib. XXI. *Siquidem Hiſpani ſine ulla mole in utres veſtimentis conjectis, ipſi cetris ſuperpoſitis incumbentes flumen tranſnatavere.* Quas cetras idem autor cum peltis confundit lib. XXVIII. *Pelta cetra haud diſſimilis eſt.* Et lib. XXXI. *Cetratos quos peltaſtas vocant.* Virgilius vero lunatam fuiſſe peltam ſcribit:

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthefilea furens, &c.

Quid ſi Amazonum tales fuere peltæ, aliorum populorum, Hiſpanorum v. g. non item. Iſta enim omnia arbitrio hominum variantur. Conſentiunt tamen Nonio Iſidorus qui *ſcutum breviſſimum* dicit, & Suidas πέλτη μικρὰ τῆς ἴσης ἀσπίδος καὶ κοίλη. *Parvus clypeolus & levis.*

5. *Cæſar legiones in Hiſpaniam præmiſerat.*] Legendum videtur: *Cæſar legiones in Hiſpaniam præmiſerat ad VI millia auxilia peditum*, ut ex ſequentibus judicatur.

6. *Montaniſque.*] Qui non alii ſunt quam Cebennæ montis incolæ, ſive Arverni ſint, ſive alii.

7. *Mauritaniam,*] De Mauritania ſupra dictum.

cum legionibus iter in Hiſpaniam facere, confeſtimque eſſe
rum: ſimul a tribunis mil. centurionibuſque mutuas pecun
pſit. Has exercitui diſtribuit. Quo facto, duas res conſecu
[1] quod pignore animos centurionum devinxit, & largitione
militum voluntates. XL. Fabius finitimarum civitatum ani
teris nuntiiſque tentabat. In Sicore flumine pontes effecerat
inter ſe diſtantes millia paſſuum IV. His pontibus pabulan
tebat: quod ea, quæ citra flumen fuerant, ſuperioribus diebu
ſumpſerat. Hoc idem fere, atque eadem de cauſſa Pompeiani ex
duces faciebant; crebroque inter ſe equeſtribus præliis conten
Huc cum quotidiana conſuetudine [congreſſæ] pabulatoribus
dio [proprio] legiones Fabianæ II flumen tranſiſſent; impedi
taque & omnis equitatus ſequeretur; [2] ſubito, vi jumentor
aquæ magnitudine, pons eſt interruptus, & reliqua multitudo
tum intercluſa. Quo cognito [a Petreio, & Afranio] [3] ex
re atque cratibus, quæ flumine ferebantur, celeriter ponte
nius, quem oppido caſtriſque conjunctum habebat, legione
equitatumque omnem transjecit, duabuſque Fabianis occurri
nibus. Cujus adventu nuntiato, [4] L. Plancus, qui legionibus
rat, neceſſaria re coactus, locum capit ſuperiorem; [5] diverſa
aciem in duas partes conſtituit; ne ab equitatu circumveni
ſet. Ita, [6] congreſſus impari numero, magnos impetus legi
equitatuſque ſuſtinet. Commiſſo ab equitibus prælio, ſigna II
num procul ab utriſque conſpiciuntur, quas C. Fabius ulteriore
ſubſidio noſtris miſerat, ſuſpicatus fore id, quod accidit, ut
adverſariorum occaſione & beneficio fortunæ ad noſtros oppri

NOTÆ.

1. *Quod pignore animos centurionum devinxit.*] Præclarum ſtratagema. Timebant enim centuriones, ne ſi res male cederent Cæſari, non poſſet æs alienum diſſolvere, itaque toto animo in ejus partes ſuſtentandas & amplificandas incumbebant. Sic Eduardus III. Angliæ Rex, redemptis hoc modo voluntatibus Londinenſium, in urbem inductus, & Richardum adverſarium ſuum pepulit. Autor Cominius in ſua hiſtoria.

2. *Subito vi jumentorum.*] Oroſius legit, *ſubita vi ventorum.* Et ipſe Cæſar paulo poſt: *Pons, qui fuerat tempeſtate interruptus pene erat refectus.* Dio item lib. XLI. idem ſcribit.

3. *Ex aggere atque cratibus.*] Agger hic perſpicue ſumitur pro lignis & ſublicis, quibus ille pons conſtabat.

4. *L. Plancus, qui legionibus praerat.*] Planci a planitie pedum dicti, ut enim ait Feſtus, Plancæ tabulæ planæ, ob quam cauſam Planci appellantur, qui ſupra modum pedibus plani ſunt. Is eſt de
ſar in V. lib. tamquam de legio
nem facit, qui, occiſo Cæſare, le
nio & Lepido conjunxit, quique con
conſul fuit, quo tempore, ambo de
aliquot rebellibus triumpharunt;
triumpho milites inter jocularia
quibus currum triumphalem
hoc pronuntiabant. De Germania,
Gallis duo triumphant conſules,
triumvirali proſcriptione, utrique
fratrem proſcripſerat. Is Lugdun
lia conditor fuiſſe perhibetur. Qua
prohibet vetus quædam inſcriptio
quæ teſtatur illum colonias deduxi
dunum & Rauricam.

5. *Diverſamque aciem in duas pa
tuit.*] Fecit aciem ancipitem, ita u
eſſet hoſti oppoſita & adverſa.

6. *Congreſſus impari numero, &c.*]
ſtatur omnes illos fuiſſe interfect
mo poſſet eis ſuccurrere.

terentur: quarum adventu prælium dirimitur, ac ſuas uterque nes reducit in caſtra. XLI. Eo biduo Cæſar cum equitibus CCC, quos ibi præſidio reliquerat, in caſtra pervenit. Pons, fuerat tempeſtate interruptus, neque erat refectus, hunc noctu ci juſſit. Ipſe, cognita locorum natura, ponti caſtriſque præſi- vi cohortes reliquit, atque omnia impedimenta: & poſtero omnibus copiis, triplici inſtructa acie, [1] ad Ilerdam proficiſci- & ſub caſtris Afranii conſtitit: & ibi paulliſper ſub armis mo- , facit æquo loco pugnandi poteſtatem. Poteſtate facta, Afra- copias educit, & in medio colle ſub caſtris conſtitit. Cæſar, cognovit per Afranium ſtare, quo minus prælio dimicaretur, ſimis radicibus montis, intermiſſis circiter paſſibus CD, caſtra e conſtituit: &, ne in opere faciendo milites repentino ho- incurſu exterrerentur, atque opere prohiberentur, vallo mu- vetuit, quod eminere, & procul videri neceſſe erat. Sed a fron- ontra hoſtem pedum xv foſſam fieri juſſit. Prima, & ſecunda in armis, ut ab initio conſtituta erat, permanebat. Poſt hos in occulto acies tertia faciebat. Sic omne prius eſt perfe- , quam intelligeretur ab Afranio caſtra muniri. Sub veſperum r intra hanc foſſam legiones reducit, atque ibi ſub armis pro- nocte conquieſcit. XLII. Poſtero die omnem exercitum foſſam continet: &, quod [2] longius erat agger petendus, in entia ſimilem rationem operis inſtituit: ſingulaque latera ca- um ſingulis attribuit legionibus munienda: foſſaſque ad eandem nitudinem perfici jubet. Reliquas legiones in armis expeditas a hoſtem conſtituit. Afranius Petreiuſque, terrendi cauſſa, e operis impediendi, copias ſuas ad infimas montis radices pro- nt, & prælio laceſſunt. Neque idcirco Cæſar opus intermit- conſiſus præſidio legionum III, & munitione foſſæ. Illi non commorati, nec longius ab infimo colle progreſſi copias in ca- reducunt. III die Cæſar vallo caſtra communit: reliquas co- s, quas in ſuperioribus caſtris reliquerat, impedimentaque ad ſe duci jubet. XLIII. Erat inter oppidum Ilerdam. & proxi- collem, ubi caſtra Petreius atque Afranius habebant, [3] planitia ter paſſuum CCC, atque in hoc fere medio ſpatio tumulus erat o editior: quem ſi occupaſſet Cæſar, & communiſſet, ab op-

pido,

NOTÆ.

Ad Ilerdam proficiſcitur.] De qua dictum, cujus ſitum ſic deſcribit Lu-

tumet modico, lenique excrevit in altum
ue ſolum tumulo, ſuper hunc fundata
uſta.
it Ilerda manu, placidis præalbitur undis
eris inter Sicoris non ultimus amnes,
ui ingenti quem pons amplectitur arcu,
rnas paſſurus aquas. ——

Lerida.

2. *Longius erat agger petendus.*] Aggeris nomine materiam, vimina & faſces intelligit virgultorum.

3. *Planitia.*] Planitia antiquis ſcribebatur pro planities. Ita mollitia pro mollities. Sicque legitur in antiqua interpretatione, quæ eſt reperta Romæ in porta Capena: *S. P. Q. R. clivum Martis pecunia publica in planitiam redigendum curavit.*

pido, & ponte, & commeatu omni, quem in oppidum contul
se intercluſurum adverſarios confidebat. Hoc ſperans, legion
ex caſtris educit: acieque in locis idoneis inſtructa, unius leg
antefignanos præcurrere atque occupare eum tumulum jube
re cognita, celeriter, quæ in ſtatione pro caſtris erant Afra
hortes, breviore itinere ad eundem occupandum locum mitt
Contenditur prælio, &, quod prius in tumulum Afraniani
rant, noſtri repelluntur, atque, aliis ſummiſſis ſubſidiis, terga
tere, ſeque ad ſigna legionum recipere coguntur. XLIV. G
erat pugnæ militum illorum, ut magno impetu primo proc
rent, audacter locum caperent, ordines ſuos non magnopere
rent, rari diſperſique pugnarent: ſi premerentur, pedem re
& loco excedere non turpe exiſtimarent, cum Luſitanis, reliqu
barbaris genere quodam pugnæ aſſuefacti: quod fere fit, qu
quiſque in locis miles inveteraverit, uti multum earum regi
conſuetudine moveatur. Hæc tamen ratio noſtros perturbat i
tros hujus generis pugnæ. Circumiri enim ſeſe ab aperto latere,
currentibus ſingulis, arbitrabantur: ipſi autem ſuos ordines ſer
neque ab ſignis diſcedere, neque ſine gravi cauſſa eum locum, q
ceperant, dimitti cenſuerant oportere. Itaque, perturbatis
ſignanis, legio, quæ in eo cornu conſtiterat, locum non te
atque in proximum collem ſeſe recepit. XLV. Cæſar pæne
acie perterrita, quod præter opinionem conſuetudinemque ac
rat, cohortatus ſuos, legionem IX ſubſidio ducit: hoſtem in
ter atque acriter noſtros inſequentem ſupprimit, rurſuſque terga
tere, ſeque ad oppidum Ilerdam recipere, & ſub muro conſ
cogit. Sed IX legionis milites elati ſtudio, dum ſarcire accep
detrimentum volunt, temere inſecuti fugientes, in locum iniq
progrediuntur, & ſub montem, in quo erat oppidum poſitum,
cedunt. Hic ſe recipere quum vellent, rurſus illi ex loco ſupe
noſtros premebant. Præruptus locus erat, utraque ex parte dire
ac tantum in latitudinem patebat, ut tres inſtructæ cohortes
locum explerent, & neque ſubſidia a lateribus ſummitti, n
equites laborantibus uſui eſſe poſſent. Ab oppido autem declivi
cus tenui faſtigio vergebat in longitudinem paſſuum circiter C
Hac noſtris erat receptus; quod eo, incitati ſtudio, inconſul
proceſſerant. Hoc pugnabatur loco, & propter anguſtias ini
& quod ſub ipſis radicibus montis conſtiterant, ut nullum fruſtr
lum in eos mitteretur: tamen virtute & patientia nitebantur, a
omnia vulnera ſuſtinebant. Augebantur illis copiæ; atque ex c

NOTÆ.

1. *Anteſignanos.*] Ante ſigna vallum quoddam erat objectum militum, qui anteſignani propterea erant dicti. Modeſtus: *Ante ſigna & circa ſigna, nec non etiam in prima acie dimicantes, principes vocabantur, hoc eſt ordinarii, caterique principales.* Hab
ſic dicti, quod ante præcipua ſigna
eſſent, nempe ante Aquilam, qua
arios erat.

hortes per oppidum crebro ſubmittebantur; ut integri defeſſis ccederent. Hoc idem Cæſar facere cogebatur: ut ſummiſſis in ndem locum cohortibus defeſſos reciperet, XLVI. Hoc quum ſe modo pugnatum continenter horis v, noſtrique gravius a multudine premerentur; conſumptis omnibus telis, gladiis diſtrictis, 5 peratum adverſus montem in cohortes faciunt; pauciſque dejectis, liquos ſeſe convertere cogunt. Summotis ſub murum cohortis, ac nonnulla parte propter terrorem in oppidum compulſis, failis eſt noſtris receptus datus. Equitatus autem noſter ab utroque ere, etſi dejectis aut inferioribus locis conſtiterat, tamen in ſum- 10 um jugum virtute connititur, atque inter duas acies perequiis, commodiorem ac tutiorem noſtris receptum dat. Ita vario ramine pugnatum eſt. Noſtri in primo congreſſu circiter lxx ciderunt, in his Q. Fulginius [1] ex primo haſtato legionis XIV, i propter eximiam virtutem, ex inferioribus ordinibus in eum 15 um pervenerat. Vulnerantur amplius DC. Ex Aſtanianis interfuntur T. Cæcilius, primi pili centurio, &, præter eum, cenriones IV, milites amplius CC. XLVII. Sed hæc ejus diei ferfertur opinio, ut ſe utrique ſuperiores diſceſſiſſe exiſtimarent: raniani, quod, quum eſſe omnium judicio inferiores viderentur, 20 minus tam diu ſteriſſent, & noſtrorum impetum ſuſtinuiſſent, & tio locum tumulumque tenuiſſent, quæ cauſſa pugnandi fuerat; noſtros primo congreſſu terga vertere coëgiſſent: noſtri autem, od iniquo loco, atque impari congreſſi numero, v horis prælium tinuiſſent, quod montem gladiis diſtrictis adſcendiſſent, quod ex 25 o ſuperiore terga vertere adverſarios coëgiſſent, atque in oppim compuliſſent. Illi eum tumulum, pro quo pugnatum eſt, maris operibus munierunt; præſidiumque ibi poſuerunt. XLVIII. Acit etiam repentinum incommodum biduo, quo hæc geſta ſunt. nta enim [2] tempeſtas cooritur, ut numquam illis locis majores aquas 30 ſe conſtaret. Tum autem ex omnibus montibus nives proluit, ac mas ripas fluminis ſuperavit; ponteſque ambos, quos C. Fafecerat, uno die interrupit. Quæ res magnas difficultates exerti Cæſaris attulit. [3] Caſtra enim, ut ſupra demonſtratum eſt, quum nt inter flumina duo, Sicorim, & Cingam, ſpatio millium xxx,

NOTÆ.

Ex primo haſtato.] Lipſius ſuſpicatur endum, & eſſe legendum, *Q. Fulgi- centurio primi haſtati*, cauſamque corni dediſſe notam quæ vulgo ſcriur centuriones, & curvari in modum flagelli. Nam vitis inſigne centurioId in x litteram & præpoſitionem anſiiſſe non novum. Habet de illo ius hæc verba: *Primus haſtatus duas ias, id eſt, ducentos milites ducebat in ſecunda, quem nunc ducenarium vocant.* i porro dicti, quod primo haſtis puus, ſed mutata pugnandi ratione, manſit nomen. Pilis enim & gladiis pugnabant. Illi haſtati adoleſcentes erant, ut principes, viri, aut viris proximi, triarii vero grandes & maturi, quibus tribus ordinibus conſtabant ſingulæ cohortes.

2. *Tempeſtas.*] Liquatis ſole nivibus.

3. *Caſtra enim, ut ſupra demonſtratum eſt, quum eſſent inter flumina duo Sicorim, & Cingam.*] Aut Cæſar non meminerit, aut ea pars libri nobis perierit; Cingæ enim fluvii nulla hactenus facta eſt mentio, qui in Iberum influit, dicitur *Cinga*, *la Segre*.

xxx, neutrum horum transiri poterat, necessarioque omnes
gustiis continebantur, neque civitates, quæ ad Cæsaris amicit
cesserant, frumentum supportare; neque ii, qui pabulatum
progressi erant, intercluſi fluminibus, reverti: neque maxim
tatus, qui ex Italia Galliaque veniebant, in castra pervenire po
Tempus autem erat anni difficillimum, quo neque frumenta in
erant, neque multum a maturitate aberant: ac civitates exi
quod Afranius pæne omne frumentum ante Cæsaris adventum
convexerat; reliqui si quid fuerat, Cæsar superioribus dieb
sumpserat: pecora, quod secundum poterat esse inopiæ subs
propter bellum finitimæ civitates longius removerant: qui er
bulandi aut frumentandi caussa progressi, hos levis armatur
tani, peritique earum regionum cetrati citerioris Hispaniæ
ctabantur, quibus erat proclive transnare flumen; quod co
do eorum omnium est, [1] ut sine utribus ad exercitum non
XLIX. At exercitus Afranii omnium rerum abundabat
Multum erat frumentum provisum & convectum superioribus
poribus: multum ex omni provincia comportabatur: magna
pabuli suppetebat. Harum rerum omnium facultates sine ullo
tulo pons Ilerdæ præbebat, & loca trans flumen integra,
omnino Cæsar adire non poterat. L. Eæ permanserunt aquæ
complures. Conatus est Cæsar reficere pontes. Sed nec magn
fluminis permittebat; neque ad ripam dispositæ cohortes ad
riorum perfici patiebantur: quod illis prohibere erat facile,
ipsius fluminis natura, atque aquæ magnitudine, tum quod e
tis ripis in unum atque angustum locum tela jaciebantur: a
erat difficile, eodem tempore rapidissimo flumine opera perfi
& tela vitare. LI. Nuntiatur Afranio, magnos comitatus,
iter habebant ad Cæsarem, ad flumen constitisse. Venerant eo
gittarii ex Ruthenis; equites ex Gallia cum multis carris magni
impedimentis, ut fert Gallica consuetudo. Erant præterea c
que generis hominum millia circiter IV, cum servis liberi
Sed nullus ordo, nullum imperium certum, quum suo quisque
silio uteretur, [2] atque omnes sine timore iter facerent, usi sup
rum temporum atque itinerum licentia. Erant complures h
sti adolescentes, senatorum filii, & equestris ordinis: erant leg
nes civitatum; erant legati Cæsaris. Hos omnes flumina contine
Ad hos opprimendos cum omni equitatu, tribusque legion
Afranius de nocte proficiscitur, imprudentesque antemissis eq

NOTÆ.

1. *Ut sine utribus, &c.*] Quamvis esset pons, id tamen a Cæsare commemoratur, quia erant hoc modo longe ad sequendos hostes ipsi paratiores, non quæsito ponte per circuitum. Utres porro illi inflati sustinebant natantium corpora. Livius decad. III. lib. III. *Hispani sine ulla mora in utres vestimentis conjectis, ipsi extis suppositis cumulentes flumen transnatavere. Item nos inflati transvexerint utres.*

2. *Atque omnes, &c.*] Cum non esset hostis propinquus, liberiusque iter facerent.

s aggreditur, Celeriter tamen ſeſe Galli equites expediunt, prælium-
e committunt. Hi, dum pari certamine res geri potuit, magnum ho-
um numerum pauci ſuſtinuere; ſed, ubi ſigna legionum appropinqua-
cœperunt, paucis amiſſis ſeſe in montes proximos conferunt. Hoc pu-
æ tempus magnum attulit noſtris ad ſalutem momentum. Nacti e- 5
n ſpatium, ſe in loca ſuperiora receperunt. Deſiderati ſunt eo die ſagit-
rii circiter cc, equites pauci. Calonum atque impedimentorum non
agnus numerus. LII. His tamen omnibus annona crevit; quæ fere
s inopia non ſolum præſentis, ſed etiam futuri temporis timore ingra-
ſcere conſuevit. [1] Jamque ad denarios L in ſingulos modios annona 10
ervenerat, & militum vires inopia frumenti diminuerat, atque in-
mmoda in dies augebantur: & tam paucis diebus magna erat rerum
cta commutatio, ac ſe fortuna inclinaverat, ut noſtri magna inopia
ceſſariarum rerum conflictarentur; illi omnibus abundarent rebus,
perioreſque haberentur. Cæſar iis civitatibus, quæ ad ejus amicitiam 15
ceſſerant, quo minor erat frumenti copia, pecus imperabat; calo-
s ad longinquiores civitates dimittebat. Ipſe præſentem inopiam, qui-
s poterat ſubſidiis, tutabatur. LIII. Hæc Afranius Petreiuſque, &
rum amici, pleniora etiam atque uberiora Romam ad ſuos perſcribe-
ant. Multa rumor fingebat: ut pæne bellum confectum videretur. 20
uibus litteris nuntiiſque Romam perlatis, [2] magni domum concurſus
Afranium, magnæ gratulationes fiebant, multi ex Italia ad Cn. Pom-
ium proficiſcebantur; [3] alii, ut principes talem nuntium attuliſſe;
ii, ne eventum belli exſpectaſſe, aut ex omnibus noviſſimi veniſſe vi-
erentur. LIV. Quum in his anguſtiis res eſſet; atque omnes viæ 25
Afranianis militibus equitibuſque obſiderentur; nec pontes perfi-
poſſent: [4] imperat militibus Cæſar, ut naves faciant, cujus gene-
is eum ſuperioribus annis uſus Britanniæ docuerat. Carinæ primum
ac

NOTÆ.

1. *Jamque ad denarios* L *in ſingulos modios annona pervenerat.*] Modius quod menſu- genus fuerit, accurate exacteque ſci- non poteſt. Ad noſtrum tamen *boiſ-* accedere ex multis fit veriſimile: quo- pauca delibare licet. Columella di- bobus aratoriis plerumque ſingulis ſuf- ere ſingulos modios glandis & paleæ ad ietatem datæ, qui modus adhuc ſufficere et. Præterea ait Plinius lib. XVIII. cap. II, *In tranſpadana Italia ſcio vicenas quinas bras modios pendere.* Paulo ſupra dicit, far- e eſſe ponderoſius triticum. Porro libra omana XII tantum habebat uncias, non XVI noſtra. Itaque non plus ponderet no- er modius quam XX libras, quod pondus et pendere noſter *boiſſeau.* Denarius Ro- anus valebat denos aſſes, id eſt V ſolidos oſtræ monetæ. Itaque pervenerat ad XV bras turonenſes noſtræ monetæ modius in a caritate, cum apud Siculos in ſumma vi- tate III denariis emeretur.

2. *Magni domum concurſus ad Afranium, &c.*] Ita Terent. in Eunucho: *Eamus ad me.*

3. *Alii, ut principes talem nuntium attuliſſe.*] Nuntius cum pro eo qui nuntiat, tum pro ea re quæ nuntiatur, ut docet Feſtus Pompeius, & poſt eum Laurentius Valla.

4. *Imperat militibus Cæſar, ut naves faciant.*] Sic id a Lucano deſcribitur:

Utque habuit ripas Sicoris, campoſque relinquit,
Primum cana ſalix madefacto vimine parvam
Texitur in puppim, caſoque induta juvenco
Vectoris patiens, tumidum ſuperemicat amnem.
Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoque Britannus
Navigat Oceano, ſic cum tenet omnia Nilus,
Conſeritur bibula Memphitis charta papyro.

ac ſtatumina ex levi materia fiebant: reliquum corpus navium, minibus contextum, coriis integebatur. Has perfectas carris ctis devehit noctu millia paſſuum a caſtris XXII: militeſque navibus flumen tranſportat; continentemque ripæ collem impo ſo occupat. Hunc celeriter, prius quam ab adverſariis ſenti communit. Huc legionem poſtea tranſducit; atque ex utraque te pontem inſtitutum perficit biduo. Ita comitatus, & qui frum ti cauſſa proceſſerant, tuto ad ſe recipit; & rem frumentariam pedire incipit. LV. Eodem die equitum magnam partem flu transjecit: qui inopinantes pabulatores, & ſine ullo diſſipatos more aggreſſi, quam maximum numerum jumentorum, atque minum intercipiunt: cohortibuſque cetratis ſubſidio miſſis, ſcie in duas partes ſeſe diſtribuunt; alii, ut prædæ ſubſidio ſint; ut venientibus reſiſtant, atque eos propellant: unamque coh tem, quæ temere ante cæteras extra aciem procurrerat, ſeclu a reliquis circumveniunt, atque interficiunt; incolumeſque magna præda eodem ponte in caſtra revertuntur. LVI. Dum ad Ilerdam geruntur, Maſſilienſes uſi L. Domitii conſilio, ra longas expediunt numero XVII. [1] Quarum erant XI tectæ. M ta huc minora navigia addunt: ut ipſa multitudine noſtra c terreatur: magnum numerum ſagittariorum, magnum Albico de quibus ſupra demonſtratum eſt, imponunt: atque hos præ pollicitationibuſque incitant. Certas ſibi depoſcit naves Domi atque has colonis, paſtoribuſque, quos ſecum adduxerat, co plet. Sic omnibus rebus inſtructa claſſe, magna fiducia ad ſtras naves procedunt, quibus præerat D. Brutus. [2] Hæ ad i lam, quæ eſt contra Maſſiliam, ſtationes obtinebant. LVII. rat multo inferior numero navium Brutus: ſed delectos ex om bus legionibus fortiſſimos viros anteſignanos, centuriones Cæſa claſſi attribuerat, qui ſibi id muneris depopoſcerant. Ii [3] manus reas atque harpagones paraverant; magnoque numero pilorum, cra laru

NOTÆ.

Ubi videtur ejus generis navigia a Cæſare apud Britannos viſa fuiſſe; quamvis ſuperioribus libris, ubi de Brittannia ſcripſit, nihil de ipſis commemoravit.

1. *Quarum erant* XI *tecta.*] Quibus oppoſuntur apertæ, quæ cataſtromata non habebant, quibus tecti milites pugnarent. T. Livius lib. XXXVI. *Biduum in apparatu morati, tertio die centum navibus, quarum* LXX *tecta erant, cætera aperta Phoceam petiverunt.* Item Hirtius in lib. de bello Alex. *Magnoque impetu quatuor ad eum conſtrata naves, & complures aperta contenderunt.* Item Cæſar in principio libri ſequentis: *Naves piſcatorias contexerant, ut eſſent ab ictu telorum remiges tuti.*

2. *Hæ ad inſulam, &c.*] Unam de iis, quæ dicuntur, *les Pomegues*

3. *Manus ferreas atque harpagones.*] num idemque inſtrumentum cenſet lib. XXVI. & XXXVII. *Hic modo quoque manus (harpagones vocant) ribus hoſtium injicerent, præparabatur.* lib. XXX. *Poſtremo aſſeres ferreo (harpagones milites vocant) ex bus injici in Romanas cœpti.* Plinius ver verſa tela eſſe cenſet, qui lib. VII. Anacharſim harpagones, ferreas Periclem inveniſſe memori dit. Dion ſcribit harpagones celeriter & retrahi ſolere, manum vero cum pondere decidere, retinereque cumque fuerit amplexa. Frontinus cap. III. manus ferreas inventas Duillio teſtatur, apud Romanos fcilicet verum eſt quod Plinius teſtatur,

rum, reliquorumque telorum ſe inſtruxerant: ita, cognito hoſtium adventu, ſuas naves ex portu educunt, cum Maſſilienſibus confligunt. Pugnatum utrinque eſt fortiſſime, atque acerrime: quo multum [1] Albici noſtris virtute cedebant, [2] homines aſperi, montani, exercitati in armis: atque ii modo digreſſi a Maſſiliensibus recentem eorum pollicitationem animis continebant; paſtoresque indomiti, ſpe libertatis excitati, ſub oculis domini ſuam laudare operam ſtudebant. LVIII. Ipſi Maſſilienſes, & celeritate navium, & ſcientia gubernatorum confiſi, noſtros eludebant, impetuſque eorum excipiebant: &, quoad licebat latiore ſpatio, producta longius acie, circumvenire noſtros, aut pluribus navibus circumiri ſingulas, aut [3] remos tranſcurrentes detergere, ſi poſſent, contendebant: quum propius erat neceſſario ventum, ab ſcientia gubernatorum atque artificiis, ad virtutem montanorum confugiebant. Noſtri, quod minus exercitatis remigibus, minuſque peritis gubernatoribus utebantur; qui repente ex onerariis navibus erant producti, neque dum etiam vocabulis armamentorum cognitis; tum etiam gravitate & tarditate navium impediebantur. [4] Factæ enim celeriter ex humida materia, non eundem uſum celeritatis habebant. Atque dum locus cominus pugnandi daretur, æquo animo ſingulis binis navibus objiciebant. Atque injecta manu ferrea, & retenta utraque nave, diverſi pugnabant, atque in hoſtium naves conſcendebant; & magno numero Albicorum & paſtorum interfecto, partem navium deprimunt; nonnullas cum hominibus capiunt, reliquas in portum compellunt. Eo die naves Maſſilienſium, cum iis, quæ ſunt captæ, intereunt IX. LIX. Hoc Cæſari ad Ilerdam nuntiato, ſimul perfecto ponte, celeriter fortuna utitur. Illi perterriti virtute equitum, minus libere, minus auſuſque vagabantur: alias non longo ab caſtris progreſſi ſpatio, ut rem receptum haberent, anguſtius pabulabantur: alias, longiore circuitu, cuſtodias ſtationeſque equitum vitabant; aut aliquo accepto

NOTÆ.

ſe inventas. Harpax vero & harpago, an diverſa inſtrumenta, dubium eſt. Apud Cæſarem harpaga dicit eſſe ab Agrippa excogitatum, cum Plinius inventum harpagonis Acacharſi tribuat.

Albici.] Illi Reii dicti ſunt, & a cultu Apollinis, Apollinares, monteſque Sacros occupabant incolebantque, quæ a Maſſiliæ locis ad Cebennam proximum pertinent. Eorum urbs dicitur a Strabone, *Albece*, vel *Albece Riorum Apollinis*, aliquando *Reium* & *Regium*, mutato urbium, quæ nomen proprium, populi ſui nomine commutavere, Gallice Riez.

Homines aſperi & montani.] Vegetius lib. I. cap. III. *Nunquam credo potuiſſe duci optimi armis ruſticam plebem, quæ ſub dio & labore nutritur, ſolis patiens, umbræ negligens, balnearum neſcia, deliciarum ignara, ſimplicis animi, parvo contenta, duratis ad omnem laborum tolerantiam membris, cui geſtare ferrum, faſſam ducere, onus ferre conſuetudo de rure eſt.*

3. *Remos tranſcurrentes detergere.*] Sic Latini & Livius, *defringere remos*. Polybius ταρσοὺς ϑραύειν, Appianus συντρίβειν, Diodorus παραιρεῖν. Detergere porro ut Gallice dicitur, *nettoyer la tranchée*, id eſt, internecione delere quotquot in foſſis ſub aggeribus deliteſcentes urbem obſidebant.

4. *Facta enim ſubito ex humida materia.*] Hoc eſt quod cavendum eſſe monet Vegetius lib. V. c. VI. *Ne continuo, ut dejecta fuerint trabes, ſecentur, vel ſtatim ut ſecta fuerint, mit-*

accepto detrimento, aut procul equitatu viſo, ex medio itin
projectis ſarcinis, fugiebant; poſtremo & plures intermittere di
&, præter conſuetudinem omnium, noctu conſtituerant pabul
LX. Interim [1] Oſcenſes & [2] Calagurritani, qui erant cum Oſce
bus contributi, mittunt ad eum legatos, ſeſeque imperata facturi
pollicentur. Hos [3] Tarraconenſes, & [4] Jacetani, & [5] Auſetani,
paucis poſt diebus [6] Illurgavonenſes, qui flumen Iberum attingu
inſequuntur. Petit ab his omnibus, ut ſe frumento juvent. Pollicen
atque, omnibus undique conquiſitis jumentis, in caſtra deport
Tranſit etiam cohors Illurgavonenſis ad eum, cognito civitatis co
ſilio; & ſigna ex ſtatione transfert. Magna celeriter fit comme
tio rerum. Perfecto ponte, magnis v civitatibus ad amicitiam a
junctis, expedita re frumentaria, extinctis rumoribus de auxiliis
gionum, quæ cum Pompeio per Mauritaniam venire dicebant
multæ longinquiores civitates ab Afranio deſciſcunt, & Cæſaris
micitiam ſequuntur. LXI. Quibus rebus perterritis animis adv
ſariorum, Cæſar, ne ſemper magno circuitu per pontem equitat
eſſet mittendus, nactus idoneum locum, foſſas pedum xxx in a
tudinem complures facere inſtituit, quibus partem aliquam Sic
averteret, vadumque in eo flumine efficeret. His pæne effectis, m
gnum in timorem Afranius Petreiuſque perveniunt, ne omnino fr
mento pabuloque intercluderentur; quod multum Cæſar equitatu
lebat. Itaque conſtituunt ipſis locis excedere, & in Celtiberiam b
lum transferre. Huic conſilio ſuffragabatur etiam illa res, quod
duobus contrariis generibus, quæ ſuperiore bello [7] cum L. Ser
rio ſteterant civitates victæ nomen atque imperium abſentis ti
bant: quæ in amicitia manſerant, Pompeii magnis affectæ benefi
eum diligebant: Cæſaris autem in barbaris erat nomen obſcur
Hinc magnos equitatus, magnaque auxilia exſpectabant; & ſuis h
bellum in hiemem ducere cogitabant. Hoc inito conſilio, toto

NOTÆ.

mittantur in navem; ſiquidem & adhuc ſolida arbores & jam diviſa per tabulas, duplices ad majorem ſiccitatem mereantur inducias, nam quæ virides compinguntur, cum nativum humorem exſudaverint, contrahuntur, & rimas faciunt latiores, quo nihil eſt periculoſius navitanti vus

1. *Oſcenſes.*] Oſca duplex, altera in Bætica, altera in Tarraconenſi, de qua nunc agitur, clariſſimorum Chriſtianæ religionis martyrum Laurentii & Vincentii patria, nunc *Hueſca.*

2. *Calagurritani.*] In Hiſpania citeriori, proxima Oſcæ, alio nomine, *Fibularia*, nunc *Calahorra.*

3. *Tarraconenſes.*] Tarraco urbs nobilis, unde dicta Hiſpania citerior, Tarraconenſis. Pomponio Melæ dicitur maritimarum opulentiſſima, medio fere itinere inter Iberum fluvium & Ba
nem, quæ nunc urbs eſt Cathalaun
put.

4. *Jacetani.*] Jacetanorum oppidum
Java.

5. *Auſetani.*] Ab Auſa oppido
Vigue. Ptolemæo *Auſhetani* dicuntur.
duo oppida *Pyrenæi radice recedent
tur*, Plinio, quorum Epiſcopus
ſubditus Cæſar auguſtano Archi
po.

6. *Illurgavonenſes.*] Plinio dicitur
gio Ilergaonum, ſed ignoratur.
non longe ab Ibero flumine in citerio
pania.

7. *Cum L. Sertorio ſteterant.*] Sylla
rerum potito, Sertorius Mariannum
tium in Hiſpaniam ſe recepit, ibique
nos duces a Sylla miſſos magnis

e Ibero naves conquirere, & [1] Octogesam adduci jubent. Id
oppidum positum ad Iberum, milliaque passuum a castris abe-
xx. Ad eum locum fluminis, navibus junctis, pontem impe-
fieri: legionesque II flumen Sicorim transducunt: castraque
iunt vallo pedum XII. LXII. Qua re per exploratores co-
a, [2] summo labore militum Cæsar continuato diem noctemque
e in flumine avertendo, huc jam rem deduxerat, ut equites,
difficulter atque ægre fiebat, possent tamen atque auderent
en transire; pedites vero tantummodo humeris ac summo pe-
e exstare; & cum altitudine aquæ, tum etiam rapiditate flumi-
d transeundum non impedirentur. Sed tamen eodem fere tem-
pons in Ibero prope effectus nuntiabatur; & in Sicori vadum
riebatur. LXIII. Jam vero eo magis illi maturandum iter
imabant. Itaque II auxiliaribus cohortibus Ilerdæ præsidio reli-
omnibus copiis Sicorim transeunt, & cum II legionibus,
superioribus diebus transduxerant, castra conjungunt. Relinque-
r Cæsari nihil, nisi uti equitatu agmen adversariorum male ha-
& carperet. Pons enim ipsius magnum circuitum habebat; ut
o breviore itinere illi ad [3] Iberum pervenire possent. Equites ab
nissi flumen transeunt; & quum de tertia vigilia Petreius at-
Afranius castra movissent, repente sese ad novissimum agmen
dunt; &, magna multitudine circumfusa, morari atque iter
dire incipiunt. LXIV. Prima luce ex superioribus locis,
Cæsaris castris erant conjuncta, cernebatur equitatus nostri
io novissimos illorum premi vehementer, ac nonnunquam su-
re extremum agmen, atque interrumpi: alias inferri signa, &
ersarum cohortium impetu nostros propelli, deinde rursus con-
os insequi: totis vero castris milites circulari, & dolere, ho-
ex manibus dimitti, bellum necessario longius duci: centu-
s tribunosque militum adire, atque obsecrare, ut per eos Cæ-
ertior fieret, ne labori suo, nec periculo parceret: paratos es-
se posse & audere ea transire flumen, qua transductus esset equi-
. Quorum studio & vocibus excitatus Cæsar, etsi timebat tantæ
magni-

NOTÆ.

. tandem per insidias a Perpenna oc-
t, *magna vir, sed calamitosa virtutis*, Florus.

Octogesam.] Octogesa ignoratur, alii esse *Hitona*, alii *Mequinense*, alii *Flix*, ron.

Summo labore militum, &c.] Hoc fecit us Cyrum, qui Gyndem fluvium, se- post Euphratem magnitudinis, ut ait , dolore amissi unius de equis qui regium currum solebant, juravit eo acturum, ut transiri calcarique a fæ- posset. Nec requievit donec in tre- & sexaginta rivos dispergeret, & relinqueret, in diversum fluentibus aquis. Seneca lib. de ira III. Item Herodotus lib. I. Quod nec omisit Vegetius lib. III. cap. VII. *Cum altior fluctus nec equitem nec peditem patitur, si per plana decurrat, ductus multifariam spargitur fossis, divisusque facile transitur.*

3. *Iberum.*] Iberus de quo supra & infra commemoratur, est nobilis fluvius Hispaniæ, de quo sic Plinius lib. IV. *Iberus amnis navigabili commercio dives, ortus in Cantabria haud procul oppido Juliobrica CDL millia passuum fluens, navium per CCLX millia a Varia oppido capax, quem propter universam Hispaniam Græci appellavere Iberiam.*

magnitudinis flumini exercitum objicere, conandum tamen et experiendum judicat. Itaque infirmiores milites [1] ex omnibus centuriis deligi jubet, quorum aut animus aut vires videbantur sustinere non posse. Hos cum legione una præsidio castris relinquit, liquas legiones expeditas educit: [2] magnoque numero jumentorum in flumine supra atque infra constituto, transducit exercitum. Hostici ex his militibus vi fluminis abrepti ab equitatu excipiuntur sublevantur, interiit tamen nemo. Transducto incolumi exercitu copias instruit; triplicemque aciem ducere incipit. Ac tantum in militibus studium, ut, millium vi adito circuitu, magnas ad vadum fluminis mora interposita, eos, qui de tertia vigilia exierant, ante horam diei IX consequerentur. LXV. Quos ubi Afranius procul [visos] cum Petreio conspexit, nova re perterritus, his superioribus consistit, aciemque instruit. Cæsar in campis exercitum reficit, ne defessum prælio objiciat. Rursus conantes progredi insequitur & moratur. Illi necessario maturius, quam constituerant, castra ponunt. Suberant enim montes, atque a millibus passuum V itinera difficilia atque angusta excipiebant. Hos montes se recipiebant, ut equitatum effugerent Cæsaris; præque in angustiis collocatis, exercitum itinere prohiberent; ipsi periculo ac timore Iberum copias transducerent. Quod fuit conandum, arque omni ratione efficiendum: sed totius diei pugna atque itineris labore defessi, rem in posterum diem differunt. LXVI. Cæsar quoque in proximo colle castra ponit. Media circiter nocte iis, qui adaquandi caussa longius a castris processerant, ab equitibus correptis, fit ab his certior Cæsar, duces adversariorum silentio copias castris educere. Quo cognita, signum dari jubet, & [3] vasa militari more conclamari. Illi exaudito clamore veriti, ne noctu impediti sub onere confligere cogerentur, aut ne equitatu Cæsaris in angustiis tenerentur, iter supprimunt, copiasque in castris continent. Postero die Petreius cum paucis equitibus occulte ad exploranda loca proficiscitur. Hoc idem fit ex castris Cæsaris. [4] Mittitur L. Decidius Saxa cum paucis, qui loci naturam perspiciat. Uterque idem suis renuntiat, V millia passuum pro-

NOTÆ.

1. *Ex omnibus centuriis, &c.*] De centuriis sic habet Varro: *Centuria quæ sub centurione sunt, quarum centenarius justus numerus.* Festus: *Centuria in re militari centum homines.* Quamquam ille numerus sequentibus temporibus non semel mutatus fuisse videtur.

2. *Magnoque numero jumentorum in flumine.*] Sic Annibal, teste Livio, per superiora Padi vada exercitum traducens, elephantorum ordinem opposuit ad impetum fluminis sustinendum.

3. *Vasa militari more conclamari.*] Mos erat, ut castra moturi clamore monerentur suas sarcinas colligere, quod vocabant colligere & vasa conclamare, & simpliciter conclamare. Frontinus porro lib. I. Castris factum strategematis annumerat.

4. *Mittitur L. Decidius Saxa.*] Ut te qui in Celtiberia natus fuerat. beneficio Cæsaris tribunus pl. factus, altero bello civili Antonii legatus, Macedoniam cum Norbano transit, occupata apud Philippos castra pe De hoc Cicero in XIII. Philippica; in VIII. *Saxam vero Decidium qui possum hominem deductum ex gentibus, ut eum tribunum pl.*

ercedere itineris campestris: inde excipere loca aspera & mon-
. Qui prior has angustias occupaverit, ab hoc hostem prohiberi
esse negoti. LXVII. Disputatur in concilio a Petreio & Afra-
& tempus profectionis quæritur. Plerique censebant, ut noctu
facerent: posse prius ad angustias veniri, quam sentirentur. A-
quod pridie noctu conclamatum esset in castris Cæsaris, argu-
ri sumebant loco, non posse clam exiri, circumfundi noctu equi-
m Cæsaris, atque omnia loca atque itinera obsideri: nocturna-
prælia esse vitanda, quod perterritus miles in civili dissensione
ori magis quam religioni consulere consueverit: at lucem mul-
per se pudorem omnium oculis, multum etiam tribunorum
& centurionum præsentiam afferre, quibus rebus coërceri mi-
s, & in officio contineri soleant. Quare omni ratione esse in-
diu perrumpendum. Etsi aliquo accepto detrimento; tamen,
ma exercitus salva, locum quem petant capi posse. Hæc vicit
concilio sententia; & prima luce postridie constituunt proficisci.
VIII. Cæsar, exploratis regionibus [1] albente cælo, omnes co-
s castris educit; magnoque circuitu, nullo certo itinere exercitum
cit. Namque itinera, quæ ad Iberum atque Octogesam pertine-
nt, castris hostium oppositis tenebantur. Ipsi erant transcendendæ
lles maximæ ac difficillimæ: saxa multis locis prærupta iter impe-
bant; ut arma per manus necessario transderentur, militesque iner-
es, sublevatique alii ab aliis, magnam partem itineris conficerent:
d hunc laborem recusabat nemo, quod eum omnium laborum finem
e existimabant, si hostem Ibero intercludere, & frumento prohi-
re potuissent. LXIX. Ac primo Afraniani milites, visendi caus-
læti ex castris procurrebant, contumelioseque vocibus prosequ-
ntur, necessarii victus inopia coactos fugere, atque ad Ilerdam re-
rti. Erat enim iter a proposito diversum; contrariamque in partem
videbatur. Duces vero eorum suum consilium laudibus ferebant,
od se castris tenuissent: multumque eorum opinionem adjuvabat,
od sine jumentis impedimentisque ad iter profectos videbant; ut
u posse diutius inopiam sustinere confiderent. Sed, ubi paullatim
torqueri agmen ad dextram conspexerunt; jamque primos supera-
regionem castrorum animadverterunt; nemo erat adeo tardus,
ut fugiens laboris, quin statim castris exeundum, atque occurren-
um putaret. Conclamatur ad arma; atque omnes copiæ, paucis
præsidio relictis cohortibus, exeunt, rectoque ad Iberum itinere
ontendunt. LXX. Erat in celeritate omne positum certamen,
ri prius angustias montesque occuparent; sed exercitum Cæsaris
arum difficultates tardabant; Afranii copias equitatus Cæsaris in-
quens morabatur. Res tamen ab Afranianis huc erat necessario de-
ducta,

NOTÆ.

...sivem nunquam videramus. Extincto ...m Cæsare adhæsit Antonio, ut videtur in ...me Livii lib. CXXVII.

1. *Albente cælo.*] Virgil. lib. VV. Æneid;
——— *Ut primum albescere lucem,*
Vidit. ——— ———

ducta, ut, ſi priores, montes quos petebant, attigiſſent, ipſ
culum vitarent, impedimenta totius exercitus, cohorteſque in o
relictas ſervare non poſſent, quibus intercluſis exercitu Cæſari
xilium ferri nulla ratione poterat. Confecit prior iter Cæſar; a
ex magnis rupibus nactus planiciem, in hac contra hoſtem acie
ſtruit. Afranius, quum ab equitatu noviſſimum agmen premer
& ante ſe hoſtem videret, collem quemdam nactus, ibi con
Ex eo loco IV cetratorum cohortes in montem, qui erat in
ſpectu omnium excelſiſſimus, mittit. Hunc magno curſu conci
jubet occupare eo conſilio, uti ipſe eodem omnibus copiis contra
ret, &, mutato itinere, jugis Octogeſam perveniret. Huho
obliquo itinere cetrati peterent, conſpicatus equitatus Cæſaris
cohortes impetum facit: nec minimam partem temporis e
tum vim cetrati ſuſtinere potuerunt; omneſque ab his circum
ti, in conſpectu utriuſque exercitus interficiuntur. LXXI. E
occaſio bene gerendæ rei. Neque vero id Cæſarem fugiebat, n
to ſub oculis accepto detrimento, perterritum exercitum ſuſti
non poſſe, præſertim circumdatum undique equitatu, quum in
eo æquo atque aperto confligeretur. Idque ex omnibus partibus
eo flagitabatur. Concurrebant legati, centuriones, tribunique
ne dubitaret prælium committere: omnium eſſe militum para
mos animos: Afranianos contra multis rebus ſui timoris ſigna
fiſſe; quod ſuis non ſubveniſſent; quod de colle non decederent; q
vix equitum incurſus ſuſtinerent; collatiſque in unum locum ſig
conferti neque ordines neque ſigna ſervarent. Quod ſi iniquita
loci timerent, datum iri tamen aliquo loco pugnandi facultat
quod certe inde decedendum eſſet Afranio, nec ſine aqua per
nere poſſet. LXXII. [1] Cæſar in eam ſpem venerat, ſe ſine p
& ſine vulnere ſuorum rem conficere poſſe; quod re frumentaria
verſarios intercluſiſſet. [2] Cur, etiam ſecundo prælio, aliquos ex
amitteret? Cur vulnerari pateretur optime meritos de ſe mil
Cur denique fortunam periclitaretur? Præſertim quum non m
eſſet imperatoris, conſilio ſuperare, quam gladio. Movebatur e
miſericordia civium, quos interficiendos videbat; quibus ſalvis
que incolumibus rem obtinere malebat. Hoc conſilium Cæſari
pleriſque non probabatur. Milites vero palam inter ſe loqui
tur; quoniam talis occaſio victoriæ dimitteretur, etiam quum
ret Cæſar, ſeſe non eſſe pugnaturos. Ille in ſua ſententia perſeve
& p

NOTÆ.

1. *Cæſar in eam ſpem venerat, &c.*] Cæſar ſolitus erat dicere, ut refert Frontinus lib. IV. ſtratagem. cap. VII. idem eſſe ſibi conſilium adverſus hoſtem, quod pleriſque medicis contra vitia corporum, fame potius quam ferro ſuperandi. Sed & idem Frontinus conſilium Cæſaris explicat, quod fame exaſperatos veritus ſit hoſtes ad prælium vocare, cum ipſi eum ad p vocarent. Vide ibi.

2. *Cur etiam ſecundo prælio, &c.*] Se neca in epiſt. *Alieno ſanguini* ſue *parcant, ſciantque homini* prodige *utendum*, cive præſertim, unum ſervare præſtat, quam mille hoſ eidere, ut aiebat Antoninus Pius.

llum ex eo loco digreditur, ut timorem adverſariis minuat. us atque Afranius, oblata facultate, in caſtra ſeſe referunt. præſidiis montibus diſpoſitis, omni ad Iberum intercluſo , quam proxime poteſt hoſtium caſtris caſtra communit. III. Poſtero die duces adverſariorum perturbati, quod m rei frumentariæ fluminiſque Iberi ſpem amiſerant, de re- rebus conſultabant. Erat unum iter, Ilerdam ſi reverti vel- alterum, ſi Tarraconem peterent. Hæc conſiliantibus eis, rur, aquatores ab equitatu premi noſtro: qua re cognita, s ſtationes diſponunt equitum, & [1] cohortium alariarum; le- riaſque interjiciunt cohortes; vallumque ex caſtris ad aquam incipiunt; ut intra munitionem & ſine timore, & ſine ſta- us aquari poſſent. Id opus inter ſe Petreius atque Afranius ntur: ipſique, perficiendi operis cauſſa, longius progrediun- LXXIV. [2] Quorum diſceſſu liberam nacti milites colloquio- facultatem, vulgo procedunt: & quem pleriſque in caſtris no- ut municipem habebat, conquirit, atque vocat. Primum agunt s omnes omnibus, quod ſibi perterritis pridie peperciſſent: n ſe beneficio vivere: dein de imperatoris fide quærunt, recte- illi ſint commiſſuri; &, quod non ab initio fecerint, [3] ar- e cum hominibus neceſſariis & conſanguineis contulerint, con- ntur. His provocati ſermonibus, fidem ab imperatore de Pe- & Afranii vita petunt; ne quod in ſe ſcelus concepiſſe neu rodidiſſe videantur. Quibus confirmatis rebus, ſe ſtatim ſigna aturos confirmant; legatoſque de pace [4] primorum ordinum cen- nes ad Cæſarem mittunt. Interim alii ſuos in caſtra, invitandi , adducunt; alii ab ſuis abducuntur; adeo, ut una caſtra jam ex binis viderentur. Complureſque tribuni militum, & cen- nes ad Cæſarem veniunt, ſeque ei commendant. Hoc idem fit ncipibus Hiſpaniæ, quos illi evocaverant, & ſecum in caſtris bant obſidum loco. Ii ſuos notos hoſpiteſque quærebant, per quiſque eorum aditum commendationis haberet ad Cæſarem. Afra-

NOTÆ.

Cohortium alariarum.] Cum hic opponat cohortes legionariis, veriſimile eſt illas ex auxiliaribus.

Quorum diſceſſu.] Appianus aliter rrat, nempe contendiſſe in ulteriorem Hiſpaniam Afranium & Petreium, cupaſſe autem Cæſarem itinera, & lam Afranianorum partem ad loca caſtris idoneum capiendum præmiſſa Cæſarianis in itinere fuiſſe circumtam, ſublatiſque in capita ſcutis deem ſignificaſſe. Sed Cæſari Lucano major quam Græco illi ſcriptori fi-

Armaque cum hominibus neceſſariis, &c.] ſic Lucanus deſcribit lib. VII.

——— *videre parentes*
Frontibus adverſis, fraternaque comminus arma,
Cognataſque acies. ———

Itaque Dionyſius Halicarn. lib. VI. Πολέμων πολιτικῶν, ὡς ἄπαντες ἴσασιν, κάκιστον χρῆμα ἐστὶν, ἐν ᾧ τὰ μὲν κρατηθέντα ἀτυχῆ, τὰ δὲ κρατήσαντα ἀδίκως, καὶ πᾶσι τοῖς μὲν ὑπὸ τῶν φιλτάτων ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ τὰ φίλτατα διολέσαι. *Nihil omnium confeſſione civili bello pejus, in quo victos ſequitur miſeria, victores impietas, & alteri a cariſſimis perimuntur, alteri perdunt cariſſimos.*

4. *Primorum ordinum centuriones.*] Hi erant centurio primipili, primus princeps, primus haſtatus.

Afranii etiam filius adoleſcens, de ſua & parentis ſui ſalute, Cæſare, per [1] Sulpitium legatum, agebat. Erant plena lætitiæ gratulatione omnia; eorum, qui tanta pericula vitaſſe, & eos qui ſine vulnere tantas res confeciſſe videbantur: magnumque ſtum ſuæ priſtinæ lenitatis omnium judicio Cæſar ferebat; co liumque ejus a cunctis probabatur. LXXV. Quibus rebus nu tis Afranio, ab inſtituto opere diſcedit, ſeque in caſtra recipit; paratus, ut videbatur, ut, quicumque accidiſſet caſus, hunc qu & æquo animo ferret. Petreius vero non deſerit ſeſe; [2] armat miliam. Cum hac, & prætoria cohorte cetratorum, barbari equitibus paucis, [3] beneficiariis ſuis, quos ſuæ cuſtodiæ cauſſa hab conſueverat, improviſo ad vallum advolat; colloquia milit terrumpit; noſtros repellit ab caſtris: [4] quos deprehendit, int cit. Reliqui coëunt inter ſe; & repentino periculo exterriti ſ ſtras ſagis involvunt, gladioſque diſtringunt; atque ita ſe a cet equitibuſque defendunt, caſtrorum propinquitate confiſi, ſeque caſtra recipiunt; & ab iis cohortibus, quæ erant in ſtatione ad p tas, defenduntur. LXXVI. Quibus rebus confectis, flens Pet ius manipulos circuit; militeſque appellat; neuſe, neu Pompei abſentem Imperatorem ſuum adverſariis ad ſupplicium transd obſecrat. Fit celeriter concurſus in prætorium. Poſtulat, aut jure omnes, ſe exercitum duceſque non deſerturos, neque proditu neque ſibi ſeparatim a reliquis conſilium capturos. [6] Princeps in h verba jurat. Ipſe idem [7] jusjurandum adigit Afranium. Subſequun tribuni militum, centurioneſque. Centuriatim producti milites id jurant: edicunt, penes quem quiſque ſit miles Cæſaris, ut produ tur. Productos palam in prætorio interficiunt. Sed pleroſque ii, q receperant, celant, noctuque per vallum emittunt. Sic terrot ob tus a ducibus, crudelitas in ſupplicio, nova religio jurisjuran ſpem præſentis deditionis ſuſtulit, menteſque militum converit, rem ad priſtinam belli rationem redegit. LXXVII. Cæſar, qui m lites adverſariorum in caſtra per tempus colloquii venerant, ſumm diligentia conquiri & remitti jubet. Sed ex numero tribunorum mi tum, centurionumque, nonnulli ſua voluntate apud eum remane

NOTÆ.

1. *Per Sulpitium legatum.*] Is erat de quo fit mentio libro III. de bello Gallico circa initium, de quo ſupra.

2. *Armat familiam.*] Cum ſervis arma tractare non liceret, vix poſſum adduci ut credam armatos eſſe famulos. Libertos potius crediderim, qui ſi non famuli, certe familiares erant, quorum magnus erat aliquando civibus R. numerus. Neceſſaria tamen aliquando re permoti. ſi præſertim erant gladiatores, aliquando famulos armabant.

3. *Beneficiariis ſuis.*] Beneficiarii dicti, quod beneficio tribunorum promoverentur, teſte Vegetio lib. II. cap. VII.

4. *Quas deprehendit, interficit.*] Addit Appianus eum nec peperciſſe uni de ſuis tribunis qui furentem cohibere conabatur.

5. *Siniſtras ſagis involvunt.*] Quia ſcuta non habebant, ad amicos ſe tranſfe ti.

6. *Princeps in hac verba jurat.*] Sermo militaris. Feſtus: *Prajurationes fieri dicuntur, qui ante alios conceptis verbis jurat, ques in eadem verba jurantes, tantummodo cunt, Idem in me.*

7. *Jusjurandum adigit.*] Sic loquuntur Latini pro *agunt* ad *jusjurandum*, id eſt, cog

: quos ille poſtea magno honore habuit. Centuriones in amres ordines, equites Romanos in tribunitium reſtituit honorem. XVIII. Premebantur Afraniani pabulatione, aquabantur æ- Frumenti copiam legionarii nonnullam habebant, quod dierum ı ab Ilerda frumentum juſſi erant efferre: cetrati auxiliareſque lam; quorum erant & facultates ad parandum exiguæ, & corpora eta ad onera portanda. Itaque magnus eorum quotidie numerus Cæſarem perfugiebat. In his erat anguſtiis res: ſed ex propoſitis ſiliis duobus explicitius videbatur Ilerdam reverti: quod ibi paulum frumenti reliquerant. Ibi ſe reliquum conſilium explicaturos fidebant. Tarraco aberat longius: quo ſpatio plures rem poſcaſus recipere intelligebant. Hoc probato conſilio, ex caſtris ficiſcuntur. Cæſar equitatu præmiſſo, qui noviſſimum agmen peret atque impediret, ipſe cum legionibus ſubſequitur. Nulintercedebat tempus, quin extremi cum equitibus præliarentur. XIX. Genus erat hoc pugnæ: Expeditæ cohortes noviſſimum men claudebant: plurieſque in locis campeſtribus ſubſiſtebant. Si ns erat adſcendendus, facile ipſa loci natura periculum repelle: quod ex locis ſuperioribus, qui anteceſſerant, ſuos adſcendenprotegebant. Quum vallis aut locus declivis ſuberat, neque ii, i anteceſſerant, morantibus opem ferre poterant; equites vero ex o ſuperiore in adverſos tela conjiciebant. Tum magno erat in peulo res; tum inquirebant, ut, quum ejuſmodi eſſet locis appropinarum, legionum ſigna conſiſtere juberent, magnoque impetu equium repellerent; eo ſummoto, repente incitato curſu ſeſe in val- univerſi demittere, atque ita tranſgreſſi rurſus in locis ſuperioris conſiſtere. Nam tantum ab equitum ſuorum auxiliis aberant, quom numerum habebant magnum, ut eos, ſuperioribus perterritos eliis, in medium reciperent agmen, ultroque eos tuerentur: quom nulli ex itinere excedere licebat, quin ab equitatu Cæſaris excieretur. LXXX. Tali dum pugnatur modo, lente ac paullatim oceditur; crebroque, ut ſint auxilio ſuis, ſubſiſtunt, ut tum accidit. illia enim progreſſi IV, vehementiuſque peragitati ab equitatu, ontem excelſum capiunt: ibique una a fronte contra hoſtem caſtra uniunt, neque jumentis onera deponunt. Ubi Cæſaris caſtra poſita, bernaculaque conſtituta, & dimiſſos equites pabulandi cauſſa animvertere; ſeſe ſubito proripiunt hora circiter VI ejuſdem diei; & em nacti moræ diſceſſu noſtrorum equitum, iter facere incipiunt. ua re animadverſa, Cæſar eductis legionibus ſubſequitur; præſidio pedimentis paucas cohortes relinquit: hora X ſubſequi pabulato-, equiteſque revocari jubet. Celeriter equitatus ad quotidianum neris officium revertitur. Pugnatur acriter ad noviſſimum agmen, adeo,

NOTÆ.

re, Gallice, *faire preſter ſerment*: Exemplum paſſim proſtant. Dicitur & *in jusjurandum adigere*. Livius lib. XLVIII. *Cenſores cauſas ſtipendii miſſorum cognoſcebant, & cujus nondum juſta cauſa miſſionis viſa eſſet, is in jusjurandum adigebant.*

adeo, ut pæne terga convertant: complureſque milites, ei
nulli centuriones interficiuntur. Inſtabat agmen Cæſaris: aq
verſum imminebat. LXXXI. Tum vero neque ad explor
idoneum locum caſtris, neque ad progrediendum data facult
ſiſtunt neceſſario, & procul ab aqua, & natura iniquo loco
ponunt. Sed iiſdem de cauſſis Cæſar, quæ ſupra ſunt demo
prælio non laceſſit, & eo die tabernacula ſtatui paſſus non e
paratiores eſſent ad inſequendum omnes, ſive noctu, ſive
erumperent. Illi animadverſo vitio caſtrorum, tota nocte
nes proferunt, caſtraque caſtris convertunt. Hoc idem poſt
a prima luce faciunt, totumque in ea re diem conſumunt.
quantum opere proceſſerant, & caſtra protulerant, tanto a
ab aqua longius; & præſenti malo aliis malis remedia da
Prima nocte aquandi cauſſa nemo egreditur ex caſtris. Proxi
præſidio in caſtris relicto, univerſas ad aquam copias educu
bulatum emittitur nemo. His eos ſupplices male haberi Cæ
neceſſariam ſubire deditionem, quam prælio decertare, m
Conatur tamen eos vallo foſſaque circumvenire; ut quam m
repentinas eorum eruptiones demoretur: quo neceſſario defec
exiſtimabat. Ibi & inopia pabuli adducti, & quo eſſent ad i
peditiores, omnia ſarcinaria jumenta interfici jubent. In his
bus, conſiliiſque, biduum conſumitur. LXXXII. Ter
magna jam pars operis Cæſaris proceſſerat. Illi impedien
cauſſa, hora circiter IIX ſigno dato, legiones educunt, aci
ſub caſtris inſtruunt. Cæſar ab opere legiones revocat, equ
omnem convenire jubet; aciem inſtruit. Contra opinionem
militum, famamque omnium, videri prælium diffugiſſe, m
derrimentum afferebat. Sed eiſdem de cauſſis, quæ ſunt co
quo minus dimicare vellet, movebatur; atque hoc etiam
quod ſpatii brevitas, etiam in fugam conjectis adverſariis, no
tum ad ſummam victoriæ juvare poterat. Non enim amplius
dum millibus II ab caſtris caſtra diſtabant. Hinc duas partes
occupabant. Tertia vacabat, ad incurſum atque impetum mi
relicta. Si prælium committeretur, propinquitas caſtrorum c
ſuperatis ex fuga receptum dabat. Hac de cauſſa conſtituerat ſig
ferentibus reſiſtere, prior prælio non laceſſere. LXXXIII.
erat Afraniana duplex, legio V, & III. In ſubſidiis locum a
cohortes obtinebant. Cæſaris triplex: ſed primam aciem qu

NOTÆ.

1. *Sed eiſdem de cauſſis quæ ſunt cognita.*] Frontinus lib. II. cap. I. ſcripſit Cæſarem continuiſſe ſuos, arbitratum alienum dimicationis tempus, quod adverſarios ira & deſperatio incenderat. Idem habet Lucanus.

2. *Acies erat Afraniana duplex, &c.*] Lipſius legit: *Acies erat Afraniana duplex legionum quinque, & in ſubſidiis locum alaria cohortes tenebant.* Cujus omnino eſt ſententia: Afranius duplicem ſtruxit, prior fuit ex quinque le diſtincta; altera ſubſidiaria e c alariis, ſeu ſociis Hiſpanis. Ma nim horum numerum Afranius ita ut æquaret fere octo legio bus certe alariis pro legionibus Atque ita legere valde neceſſe

ortes [1] ex v legione tenebant. Has ſubſidiariæ ternæ, & rurſus totidem, ſuæ cujuſque legionis, ſubſequebantur. Sagittarii funreſque media continebantur acie. Equitatus latera cingebat. Tali ructa acie, tenere uterque propoſitum videbatur; Cæſar ut niſi ctus, prælium non committeret; ille, ut opera Cæſaris, impe- 5
t. Producitur tamen res, acieſque ad ſolis occaſum continen-
Inde utrique in caſtra diſcedunt. Poſtero die munitiones inſti-
s Cæſar parat perficere. Illi vadum fluminis Sicoris tentare, ſi
ſire poſſent. Qua re animadverſa Cæſar Germanos levis armae, equitumque partem flumen transjicit, crebraſque in ripis cu- 10
ias diſponit. LXXXIV. Tandem, omnibus rebus obſeſſi,
rum jam diem ſine pabulo retentis jumentis, aquæ, lignorum
menti inopia, colloquium petunt; &, id ſi fieri poſſit, ſemoto a
tibus loco. Ubi id a Cæſare negatum, &, palam ſi colloqui vel-
, conceſſum eſt; datur obſidis loco Cæſari filius Afranii. Venitur 15
um locum, quem Cæſar deligit. Audiente utroque exercitu,
uitur Afranius: Non eſſe aut ipſi, aut militibus ſuccenſendum,
d fidem erga Imperatorem ſuum Cn. Pompeium conſervare vo-
rint: ſed ſatis jam feciſſe officio, ſatiſque ſupplicii tuliſſe perpeſſos
nium rerum inopiam: nunc vero, [2] pæne ut fœminas circummu- 20
s, prohiberi aqua, prohiberi ingreſſu: neque corpore dolorem,
ue animo ignominiam ferre poſſe: itaque ſe victos confiteri:
re atque obſecrare, ſiquis locus miſericordiæ relinquatur, ne ad
mum ſupplicium progredi neceſſe habeant. Hæc quam poteſt de-
ſſime atque ſubjectiſſime exponit. LXXXV. Ad ea Cæſar 25
ondit: Nulli omnium has partes, vel querimoniæ, vel miſera-
is, minus conveniſſe. Reliquos enim omnes ſuum officium præ-
ſſe; ſe, qui etiam bona conditione, & loco, & tempore æquo
figere noluerit, [3] ut quam integerrima eſſent ad pacem omnia;
rcitum ſuum, qui injuria etiam accepta, ſuiſque interfectis, quos 30
ua poteſtate habuit, conſervarit, & texerit; illius denique exer-
s milites, qui per ſe de concilianda pace egerint; qua in re
nium ſuorum vitæ conſulendum putarunt. Sic omnium ordinum
es in miſericordia conſtitiſſe: ipſos duces a pace abhorruiſſe:
neque colloquii neque induciarum jura ſervaſſe; & homines 35
eritos & per colloquium deceptos crudeliſſime interfeciſſe. Ac-
ci-

NOTÆ.

que ex prioribus Cæſaris ſcriptis leguntur.
ſi epitome Livii nihil habet erroris, ha-
t Afranius ſeptem. Sed omnia ſuſpecta
meris, & apud Livium, & apud Cæſa-
imo & apud omnes omnino autores.
Lipſium in hoc loco.

Ex v legione.] Lipſius item legit: *Ex ue legionibus* Ergo in prima acie quin- quaternæ cohortes, in ſecunda quinquies , in tertia totidem. Atque addit, *ſua que legiones*, id eſt, unamquamque legionem, ſic in tres partes diviſam; ut prima acie habuerit quatuor cohortes, ſecunda & tertia ternas.

2. *Pæne ut fœminas.*] Quia in illis regionibus fœminæ domi continentur & egredi prohibentur.

3. *Ut quam integerrima eſſent ad pacem omnia.*] Quæ minus integra & facilia fuiſſent, ſi alter horum ſecundum prælium feciſſet. Nec enim victo, niſi iniquas pacis conditiones obtuliſſet.

cidiſſe igitur his, quod plerumque hominibus nimia
que arrogantia accidere ſoleat, uti eo recurrant, &
perant, quod paullo ante contemplerint: neque nunc ſe
militare, neque aliqua temporis opportunitate poſtulare,
bus augeantur opes ſuæ, ſed eos exercitus, quos contra ſe
jam annos aluerint, velle dimitti: neque enim VI legiones
cauſſa miſſas in Hiſpaniam, ſeptimamque ibi conſcriptam,
tantaſque claſſes paratas, neque ſummiſſos duces, rei milit
ritos. Nihil horum ad pacandas Hiſpanias, nihil ad uſum pro
proviſum, quæ propter diuturnitatem pacis, nullum auxilium
derarit. Omnia hæc jampridem contra ſe parari: in ſe novi
ris imperia conſtitui; ut idem ad portas urbanis præſideat re
[1] duas bellicoſiſſimas provincias abſens tot annos obtineat: in ſe
magiſtratuum commutari, [2] ne ex prætura & conſulatu, ut ſe
ſed per paucos probati & electi in provincias mittantur: [3] in ſe
excuſationem nihil valere, quod ſuperioribus bellis probati ad
nendos exercitus evocentur: in ſe uno non ſervari, quod ſit
bus datum ſemper imperatoribus, ut rebus fæliciter geſtis aut
honore aliquo, aut certe ſine ignominia domum revertantur,
citumque dimittant. Quæ tamen omnia & ſe tuliſſe patienter
eſſe laturum: neque nunc id agere, ut ab illis abductum ex
tum teneat ipſe, quod tamen ſibi difficile non ſit; ſed ne ill
beant, quo contra ſe uti poſſint: proinde, ut eſſet dictum, pro
ciis excederent, exercitumque dimitterent. Si id ſit factum, no
rum ſe nemini. Hanc unam atque extremam pacis eſſe conditio
LXXXVI. Id vero militibus fuit pergratum, & jucundum, ut
ipſa ſignificatione potuit cognoſci; ut, qui aliquid victi incom
exſpectaviſſent, ultro præmium miſſionis ferrent. Nam quum de
& tempore ejus rei controverſia inferretur, & voce & manibus
verſi ex vallo, ubi conſtiterant, ſignificare cœperunt, ut ſtatim
mitterentur: neque omni interpoſita fide firmum eſſe poſſe,
aliud tempus differretur. Paucis quum eſſet in utramque partem
bis diſputatum, res huc deducitur; ut ii, qui habeant domicil
aut poſſeſſiones in Hiſpania, ſtatim; reliqui ad [5] Varum flumen d
tantur. Ne quid eis noceretur, neve quis invitus [6] ſacramento di
cogeretur, a Cæſare cavetur. LXXXVII. Cæſar, ex eo
pore, dum ad flumen Varum veniatur, ſe frumentum daturum,

NOTÆ.

1. *Neque ſummiſſos duces, rei militaris peritos.*] Dixit tamen Cæſar, cum in Hiſpaniam profectus eſt, ſe venire ad exercitum ſine duce, poſtea ſe iturum ad ducem ſine exercitu.

2. *Duas bellicoſiſſimas provincias.*] Hiſpaniam & Africam.

3. *Ne ex prætura & conſulatu, ut ſemper.*] Ne quis horum eſſet Cæſaris amicus.

4. *In ſe ætatis excuſationem nihil* Quia emeritos capiebant.

5. *Varum flumen.*] Illa & hac te Italiæ & Galliæ limes eſt, ex Alp mare Mediterraneum decurrens, inter polim & Nicæam medius.

Finis & Heſperia premato limite Var

6. *Sacramento.*] Aliqui reponunt *mentum.* Quamquam hæc locutio

ur. Addit etiam, ut, quid quisque eorum in bello amiserit, quæ penes milites suos, iis, qui amiserint, restituatur: militibus, æqua æstimatione, pecuniam pro iis rebus dissolvit. Quascumque postea roversias inter se milites habuerant, sua sponte ad Cæsarem intus erunt. Petreius atque Afranius, quum stipendium ab legionibus, peditione facta, flagitaretur, cujus illi diem nondum venisse dice-, Cæsar ut cognosceret, postulant: eoque utrique, quod statuit, enti fuerunt. Parte circiter tertia exercitus eo biduo dimissa, II ones suas antecedere, reliquas subsequi jussit; ut non longo inter ario castra facerent: eique negotio [2]Q. Fusium Kalenum legatum fecit. Hoc ejus præscripto ex Hispania ad Varum flumen est iter um, atque ibi reliqua pars exercitus dimissa est.

NOTÆ.

is legunt, Liv. lib. IV. *Tribuni auxi- mo invitus diceret sacramento.* Porro cribit a Cæsare eximios esse dimissos, vero aliis sponte illorum propter ho- & quæstus.

Intus adierunt.] Quidam reponunt *in* nec male; dicendum enim est, *intro*, i Latini sermonis.

2. *Fusium Kalenum.*] Fusiorum familia Plebeia fuit. Is commemoratur & in VII. lib. de bello Gall, Tribunus plebis fuerat, Pisone & Messala coss. Clodioque semper faverat. Acriter in illum Cicero invehitur in VIII. Philippica. Sed facile respondet, ut videtur apud Dionis librum XLVI. Tandem exeunte secunda dictatura Cæsare, consul factus est.

LIBER II.

ARGUMENTUM.

HIC secundus liber habet oppugnationem Massiliæ, ad quam fu[erat] Trebonius relictus, dum Cæsar totam Hispaniam in suam redegit [pote]state, ex ea expulso Varrone Pompeii legato, ex qua & ipse reve[rsus] Massiliam expugnat. Deinde complectitur bellum in Africa, absen[te] Cæsare, per Curionem ejus legatum cum Attio Varo Pompeiano & Juba [Rege] Numidiæ gestum, quo bello Curio & ejus exercitus periit.

I. DUM hæc in Hispania geruntur; C. Trebonius legatus, [qui] ad oppugnationem Massiliæ relictus erat, duabus ex parti[bus] aggerem, vineas, turresque ad oppidum agere instituit. Una [pars] proxima portui navalibusque: altera ad partem, qua est aditus [in] Gallia atque Hispania ad id mare, [1] quod adigit] ad ostium Rhod[ani]. Massilia enim fere ex III oppidi partibus mari alluitur. Reliqua pa[rs] ta est, quæ aditum habet a terra. Hujus quoque spatii pars ea, quæ [ad] arcem pertinet, loci natura, & valle altissima munita longam & di[f]ficilem habet oppugnationem. Ad ea perficienda opera C. Trebo[nius] magnam jumentorum atque hominum multitudinem ex omni provin[cia] cia vocat, vimina materiamque comportari jubet. Quibus compara[tis] rebus, aggerem in altitudinem pedum LXXX exstruit. II. Sed tanti [erant] rant antiquitus in oppido omnium rerum ad bellum apparatus, tanta [erat] multitudo tormentorum, ut eorum vim nullæ contextæ viminibus [cra]neæ sustinere possent. Asseres enim pedum XII cuspidibus præ[fixi] atque [2] hi maximis balistis missi per IV ordines cratium [in ter[ram] de[fi]

NOTÆ.

1. *Quod adigit*] *ad ostium Rhodani*] Locus scatet mendis. Alii codices habent *quod attingit ad ostium*, alii *quod attingit ostium*. De ostio Rhodani non convenit inter autores. Nunc quinque enumerantur.

2. *Atque hi maximis balistis.*] Balista vox est Græca quæ a *jaciendo* dicitur; βάλλειν enim est *jacere*. Majores erant, quæ maxima pondera jaciebant, aliquando CCCLX pondo, ut habet Vitruvius lib. X. cap. ultimo. Plura sunt genera ejusmodi instrumentorum vel tormentorum, quæ lapides & tela mittebant, quæ vidisse juvaret magis, quam descripta legere. Ætate certe Cæsaris non lapides tantum, sed & [tor]cula & asseres cuspidibus præfixi, ba[lista] jaciebantur. De his vide Lipsium poli[or]icon lib. III. qui varia docet, quia va[ria] ætatibus. Harum machinarum tum [ve]tum celeritatem sic Lucanus describit:

Sed major Graio Romana in corpore fer[ro]
Vis inerat, neque enim solis contenta la[ce]
Lancea, sed vasto balistæ turbine rapta,
Haud unum contenta latus transire cu[ne]o
Sed pandens perque arma viam, perque [re]
relicta
Morte fugit, superest telo post vulnera [im]
pus.

figebantur. Itaque pedalibus lignis conjunctis inter se [1] porticus in-
gebatur; atque hac agger inter manus proferebatur. [2] Antecede-
at testudo pedum LX æquandi loci causſa [facta; item] [3] ex for-
ſſimis lignis, involuta omnibus rebus, quibus ignis jactus & lapides
efendi poſſent. Sed magnitudo operum, altitudo muri, atque tur-
um, multitudo tormentorum omnem adminiſtrationem tardabat.
um crebræ per Albicos eruptiones fiebant ex oppido, igneſque ag-
eri & turribus inferebantur. Quæ facile noſtri repellebant milites;
agniſque ultro illatis detrimentis, eos, qui eruptionem fecerant, in
ppidum rejiciebant. III. Interim L. Naſidius ab Cn. Pompeio
im claſſe navium XVI, in quibus paucæ erant æratæ, L. Domitio
laſſilienſibuſque ſubſidio miſſus, [4] freto Siciliæ, imprudente atque
opinante [5] Curione, provehitur: appulſiſque [6] Meſſanam navi-
s, atque inde propter repentinum terrorem, principum ac ſena-
s fuga facta, ex navalibus eorum unam deducit. Hac adjuncta ad re-
quas naves, curſum Maſſiliam verſus perficit; præmiſſaque clam na-
cula, Domitium Maſſilienſeſque de ſuo adventu certiores facit:
ſque magnopere hortatur, ut rurſus cum Bruti claſſe, additis ſuis
xiliis, confligant. IV. Maſſilienſes poſt ſuperius incommodum
eteres ad eundem numerum ex navalibus productas naves refece-
nt, ſummaque induſtria armaverant, remigum gubernatorumque
agna copia [ſuppetebat.] Piſcatoriaſque adjecerant, atque contexe-
nt, ut eſſent ab ictu telorum remiges tuti; has ſagittariis tormen-
ſque compleverant. Tali modo inſtructa claſſe, omnium ſenio-
m, matrumfamiliæ, virginum precibus & fletu excitati, ut ex-
emo tempore civitati ſubvenirent, non minore animo ac fiducia,

quam

NOTÆ.

1. *Porticus.*] Porticus vinearum Cæſa-
, qua parte producebant aggerem mi-
.

2. *Antecedebat teſtudo pedum* LX, *&c.*] Ex
lgo fiebat ex hominibus ſcutatis, ſcuta
capiti prætendentibus, quorum alii erant
iores, alii vero ſeſe inclinabant humilio-
, tertii gradatim ſummiſſi, & poplitis
inſidentes, ut formam ædificii fornica-
referrent. Hic vero teſtudo alia eſt, ex
is nempe facta, ſed quæ tamen for-
m habebat illius militaris teſtudinis, cu-
quanquam rarum legatur exemplum
d ſcriptores, Ammianus tamen lib.
VI. innuit aliquid ſimile, dum de-
ipta quadam quæ a tribuno facta fue-
in navigiis teſtudine, addit: *Quod ma-
ma genus contra murales pugnas ideo fingu-
ur hac ſpecie, ut miſſilium ictus atque
orum per decurſus cadentes labiles inſtar
brium evaneſcant.* Idem. lib. XXIII.
elepolim ſeu machinam capiendis urbi-
m ſpam, qua uti ſolebat Demetrius Po-
liorcetes, teſtudinem vocat: *Teſtudo compaginatur immanis, axibus roborata longiſſimis ferreiſque clavis aptatur, & contegitur coriis bubulis, &c.* Eſt ergo hæc teſtudo Cæſaris machina lignea, quæ Polybio dicitur lib. x. χωρὶς, quaſi *aggeſtitia ſexdecim pedum*, an in toto ambitu, an per latera, neſcitur.

3. *Ex fortiſſimis lignis.*] Fortitudo ad animum refertur, tamen aliquando rebus adhibetur corporeis. Cicero dicevit *formiſſimis*.

4. *Freto Siciliæ.*] Quod eſt inter Italiam & Siciliam, vulgo *le Phare de Meſſine*, quia Meſſanam urbem alluit.

5. *Curione.*] Curio enim Cæſarianus, de quo ſupra, Siciliam obtinebat.

6. *Meſſanam.*] Meſſana urbs in Sicilia nobilis, ab Italia freto cognomine diſcreta, cujus tota fere meſſis in mororum frondibus poſita, quibus paſcuntur bombyces ſerici artifices, portum habet inſignem, vulgo *Meſſine*.

quam ante dimicaverant, naves conscendunt. [1] Communi enim
vitio naturæ, ut invisis, latitantibus atque incognitis rebus ma
confidamus, vehementiusque exterreamur, ut tum accidit. Ad
ventus enim [2] L. Nasidii summa spe & voluntate civitatem con
pleverat. Nacti idoneum ventum ex portu exeunt, & [3] Tauroen
ta, quod est castellum Massilienssium, ad Nasidium perveniunt; in
que naves expediunt: rursusque se ad confligendum animo com
mant; & consilia communicant. Dextra pars Massilienssibus attr
buitur, sinistra Nasidio. V. Eodem Brutus contendit; aucto n
vium numero. Nam ad eas, quæ factæ fuerant [4] Arelate per Cæ
rem, captivæ Massilienssium accesserant VI. Has superioribus re
cerat diebus, atque omnibus rebus instruxerat. Itaque suos cohor
tatus, [5] quos integros superavissent, ut victos contemnerent, [6] ple
nus spei bonæ atque animi adversus eos proficiscitur. Facile erat ex co
stris C. Trebonii, atque omnibus superioribus locis prospicere in u
bem, ut omnis juventus, quæ in oppido remanserat, omnesque supe
rioris ætatis, cum liberis atque uxoribus, publicisque custodiis, aut e
muro ad cælum manus tenderent, aut templa Deorum immortalium
adirent, & ante simulacra projecti victoriam ab Diis exposcerent. Ne
que erat quisquam omnium, qui non in ejus diei casu suarum omn
fortunarum eventum consistere existimaret. Nam & honesti ex
ventute, & cujusque ætatis amplissimi, nominatim evocati atq
obsecrati naves conscenderant; ut, si quid adversi accidisset, ne a
conandum quidem sibi quidquam reliqui fore viderent: si super
vissent vel domesticis opibus, vel externis auxiliis de salute uti
confiderent. VI. Commisso prælio, Massilienssibus res nulla a
virtutem defuit: sed memores eorum præceptorum, quæ pau
ante ab suis acceperant, hoc animo decertabant, ut nullum alio
tempus ad conandum habituri viderentur, &, quibus in pugna v
tæ periculum accideret, non ita multo se reliquorum civium f
tum antecedere existimarent, quibus urbe capta eadem esset belli fo
tuna patienda. Deductisque nostris paullatim navibus, & artificio g
bernatorum mobilitati navium locus dabatur; &, si quando no
facu

NOTÆ

1. *Communi enim sit vitio naturæ, &c.*] *Omne* enim *ignotum pro magnifico est*, ut habet Tacitus in vita Julii Agricolæ.

2. *L. Nasidii.*] Hic Nasidius Cæsari Pompeioque superstes, ad Brutum & Cassium se applicuit, tandem ad Sextum Pompeium se contulit, cujus cum res essent deploratæ, transivit ad Antonium. Autor est Appianus lib. v.

3. *Tauroenta.*] Ignoratur. Marcianus Heracleota statuit inter Massiliam & Antipolim; qua fortasse ratione ductus Cenalis, *Toulon* esse putat.

4. *Arelate.*] De Arelate supra.

5. *Quos integros superavissent, ut victos contemnerent.*] Sic his libris Cæsar p
fim in contemptum adducit hostes. Sic
gesilaus apud Xenophontem lib. III. G
carum historiarum, ratus contemptu h
stium addere alacritatem ad pugnam,
fit vendi captivos barbaros nudos, ut i
lia, alba & mollia eorum corpora tra
non laborioforum cum vidissent, ut ma
contemnerent.

6. *Plenus spei bonæ.*] Sic hoc ipso lib
sic & Sallustius lib. Jugurt. hist. *Ita p
ter læti, ac spei bona pleni esse.* Eodem m
do Latine dicitur, *bene sperare & mal
mere.*

facultatem nacti ferreis injectis manibus navem religaverant, undique suis laborantibus succurrebant. Neque vero conjuncti Albicis dominus pugnando deficiebant: neque multum cedebant virtute nostris. Simul ex minoribus navibus magna vis eminus missa telorum multa nostris de improviso imprudentibus atque impeditis vulnera inferebant; conspicatæque naves triremes II navem D. Bruti, [1] quæ ex insigni facile agnosci poterat, duabus ex partibus sese in eam incitaverant: sed tantum re provisa Brutus celeritate navis nisus est, ut parvo momento antecederet. Illæ adeo graviter inter se incitatæ conflixerunt, ut vehementissime utræque ex concursu laborarent; altera vero, [2] præfracto rostro, tota collabefieret. Qua re animadversa, quæ proximæ ei loco ex Bruti classe naves erant, in eas impeditas impetum faciunt, celeriterque ambas deprimunt. VII. Sed [3] Nasidianæ naves nullo usui fuerunt, celeriterque pugna excesserunt. [4] Non enim has aut conspectus patriæ, aut propinquorum præcepta ad extremum vitæ periculum adire cogebant. Itaque ex eo numero navium nulla desiderata est: ex Massilienſium classe sunt depressæ, IV captæ, I cum Nasidianis profugit: quæ omnes interiorem Hispaniam petiverunt. At ex reliquis una præmissa Massiliam, hujus nuntii perferendi gratia, quum jam appropinquaret urbi, omnis sese multitudo ad cognoscendum effudit: ac, re cognita, tantus luctus excepit, ut urbs ab hostibus capta eodem vestigio videretur. Massilienses tamen nihilo sequius ad defensionem urbis reliqua apparare cœperunt. VIII. Est animadversum, ab legionariis, qui dexteram partem operis administrabant, ex crebris hostium eruptionibus, magno sibi esse præsidio posse, si pro castello ac receptaculo, turrim ex latere sub muro feciſſent: quam primo ad repentinos incursus humilem parvamque fecerant. Huc se referebant: hinc, si qua major oppressserat vis, propugnabant: hinc ad repellendum & prosequendum hostem procurrebant. Patebat hæc quoquoversus pedes XXX, sed parietum crassitudo pedes V. Postea vero, [5] ut est rerum omnium magister usus, ominum adhibita solertia, inventum est, magno esse usui posse, si

NOTÆ.

1. *Quæ ex insigni facile agnosci poterat.*] Eo agnoscebatur, unde forte etiam nomen habebat. Sic apud Virg.

Centauro invehitur magna. ——————

est, navi, quæ a picto in puppi vel prora centauro sic vocabatur. Ita apud Tacitum lib. VI. Annal. *Nec quisquam ariete sacrificavit, credito vexisse Phryxum, sive id animal, navis insigne fuit.*

2. *Præfracto rostro.*] Cum enim nondum tormenta bellica haberent, quæ canones pellantur, rostris æreis suas naves instruebant, quæ vento & remis actæ, tanta vi collidebantur mutuorum rostrorum, ut sæpe inter se cohærentes nulla vi dissolvi possent. Eo autem consilio rostris armabantur, ut hostium perforarent navigia.

3. *Nasidiana naves nullo usui fuerunt.*] Ita dicitur apud Terentium; *Tum nulli consilii sum:* apud Ciceronem; *Alia pecudis jecur.*

4. *Non enim has aut conspectus patriæ.*] De qua Cicero lib. I. de officiis: *Omnes omnium caritates patria una complexa est, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere?*

5. *Ut est omnium rerum magister usus.*] Sic Plinius lib. XXXVI. cap. II. Vocat usum efficacissimum rerum omnium magistrum.

ſi hæc eſſet in altitudinem turris elata. Id hac ratione perfe-
eſt. IX. Ubi turris altitudo perducta eſt ad contabulatio-
eam in parietes inſtruxerunt ita, ut capita tignorum extrema
rietum ſtructura tegerentur, ne quid emineret, ubi ignis hoſ-
inhæreſceret. Hanc inſuper contignationem, [1] quantum te-
phitei ac vinearum paſſum eſt, laterculo adſtruxerunt: ſupra
eum locum duo tigna tranſverſa injecerunt, non longe ab ex-
mis parietibus, quibus ſuſpenderent eam contignationem, e
turri tegumento eſſet futura: ſupraque ea tigna directo tran-
ſas trabes injecerunt, eaſque axibus religaverunt. Has trabes p-
lo longiores atque eminentiores, quam extremi parietes erant,
fecerunt; ut eſſet, ubi tegumenta præpendere poſſent, ad de-
dendos ictus ac repellendos, dum inter eam contignationem pa-
tes exſtruerentur: eamque contabulationem ſummam lateribus
que conſtraverunt, ne quid ignis hoſtium nocere poſſet: [2] cen-
neſque inſuper injecerunt; ne aut tela tormentis miſſa tabulatio-
perfringerent, [3] aut ſaxa ex captapultis latericium diſcuterent. C-
reas autem ex funibus anchorariis tres in longitudinem parie-
turris latas IV pedes fecerunt: [5] eaſque ex III partibus, quæ ad

NOTÆ.

1. *Quantum teſtum plutei ac vinearum paſſum eſt.*] Pluteorum & vinearum uſus fere idem, materia eadem, forma diverſa, quam non ſatis autores deſcribunt, eo ſcilicet tempore quo erat omnium oculis expoſita. Imo nec Cæſar niſi obiter, ut deſcribat quo præſidio inſuetæ quædam & a ſe militibuſque ſuis inventæ machinæ fuerint tuto exædificatæ. Vegetius, qui eas machinas, vineas dico & plutеos, videtur data opera, & ex profeſſo, ut aiunt, deſcripſiſſe; ſic tamen id agit, ut quomodo inter ſe differant valde dubium relinquat, nec aliud videatur diverſum, niſi quod in ſimilitudinem abſidis efformatus ſit pluteus, hoc eſt fornicis, ſeu ſemicirculi, terniſque rotulis circumagatur, quarum una in medio, duæ in capitibus, id eſt in ipſis extremitatibus ſupponuntur, cum in vineæ deſcriptione, nec rotarum, nec abſidis figuræ ulla fiat mentio. Alii autores pro cratibus uſurpant, alii diſtinguunt pluteos à cratibus. Conſtabant certe ex cratibus, ſed & ex tabulis. Verum apud inferioris ævi ſcriptores varia quoque videtur forma pluteorum, quos tentoria vocant. Videtur autem tentoriorum forma non eſſe ſemicircularis, aut abſidem referre, hoc eſt, rotæ circulum. Sic depinxit & vineam & plutеum Lipſius.

2. *Centoneſque.*] Centones ſunt craſſiora ſtragula villis paſſim pendentibus, quibus pauperum lecti ſternebantur.

3. *Aut ſaxa ex catapultis latericium diſcuterent.*] Catapultæ nervis intorquebantur, paſſim apud Vegetium & apud alios ſcriptores legitur. Saxa quidem emittebant, ut videtur, & apud Valerium Maximum l. 1. apud Ciceronem lib. II. Tuſculan. Quæſt. & Nonium Marcellum, quamvis apud Vitruvium ſagittas ſoleant efficere. Ammianus Scholaſtes de iis ſic habet: Ἐκ πάντων εἶδος μηχανῆς, ἀφ' ἧς ἀκόντια ἄλλα τινὰ πέμπεται. *Catapulta genus machinæ e qua jacula & alia quædam mittuntur.* Ballиſtæ & catapultæ eadem fuit machina, ſed catapultæ nomen abiit, baliſtæ ſuccrevit. Nam in gloſſis quæ ſub Juſtiniani ævum, explicatur καταπέλτης, *baliſta.* Quæ catapultaria machinatio, teſte Diodoro l. XIV. temporibus Dionyſii Senioris Syracuſis fuit reperta, cujus telum cum vellet Archidamus Lacedæmonius, tum primum e Sicilia allatum, cœpit dicere, Τὸ ἀρετά, *periit virtus*, ut teſtatur Plutarchus. Quid ſi noſtræ ætatis tormenta bellica, quæ canones appellantur, vidiſſet, dicturus?

4. *Storeas.*] Storeæ mattarum genera, e palea, ut videtur, a Græco στρωννύναι, *ſternere* dicta.

5. *Eaſque ex tribus partibus.*] Turris quadratæ ſcilicet quatuor erant partes, poſterior intecta erat, quia tuta, nec ab hoſtibus ut aliæ tres,

vergebant, eminentibus trabibus circum turrem prępendentes, averunt. Quod unum genus tegumenti aliis locis erant experti o telo neque tormento transjici posse. Ubi vero ea pars turris, quæ perfecta, [1] tecta atque munita est ab omni ictu hostium; pluteos lia opera abduxerunt: [2] turris tectum per se ipsum [3] prehensioni- ex contignatione prima suspendere ac tollere cœperunt: ubi, ntum storearum demissio patiebatur, tantum elevabant. Intra tegumenta abditi atque muniti parietes lateribus exstruebant; usque alia prehensione ad ædificandum sibi locum expediebant. tempus alterius contabulationis videbatur, tigna item ut primo extremis lateribus extruebant, exque ea contignatione rursus mam contabulationem storeasque elevabant. Ita tuto, ac sine vulnere ac periculo VI tabulata extruxerunt: fenestrasque, bus in locis visum est, ad tormenta mittenda in struendo reli- runt. X. Ubi ex ea turri, quæ circum essent, opera tueri se e confisi sunt; [4] musculum pedum LX longum ex materia bipe- quem a turri latericia ad hostium turrem murumque perduce- facere instituerunt: cujus musculi hæc erat forma. Duæ pri- m trabes in solo æque longæ, distantes inter se pedes IV collo- tur: inque eis columellæ pedum in altitudinem V defiguntur, inter se capreolis [5] molli fastigio conjungunt, ubi tigna, quæ mus- tegendi caussa ponant, collocentur. Eo super [6] tigna bipedalia ciunt: eaque laminis clavisque religant. Ad extremum musculi te- m, trabesque extremas, [7] quadratas regulas IV patentes digitos gunt; [8] quæ lateres, qui super musculo struantur, contineant. Ita giato, atque ordinatim structo, ut trabes erant in capreolis collo- , lateribus lutoque musculus, ut ab igne, qui ex muro jaceretur, us esset, contegitur. Supra lateres coria inducuntur; [9] ne canali- aqua immissa lateres diluere posset. Coria autem ne rursus igni

ac

NOTÆ.

. *Tecta atque munita est ab omni illu* .] Quia teli impetum mollius reci- at.

. *Turris tectum, &c.*] Nihil observa- dignius, quam quod tectum cum ope- on cohærebat, sed cochleis sensim at- batur, donec sexta facta fuerit conta- tio.

. *Prehensionibus, &c.*] Alii putant esse nas, quas vulgo appellamus *gruës*, a- cochleam, sive præla cochleata, quibus cior.

. *Musculum pedum* LX *longum, &c.*] pedum numero Lipsius dubitat. E- nis enim ei videtur longitudo, si præ- m cum latitudine comparabitur IV um difficile mota fuisset, paucos texisset es. Deinde cui usui illa longitudo, non in longinquum spatium tela illa ectare mitterentur; sed in notis nu- rum nil certi relinquitur.

5. *Molli fastigio.*] Nonius Marcellus: *Molle, non arduum, nec erectum.* Sic Virgil. in Bucolicis:

Qua se subducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo.

6. *Tigna bipedalia.*] Quia facilius est invenire XXX pedum tigna, quam unum LX pedum.

7. *Quadratas regulas.*] Sunt tenuiora ligna, *latas* hodie dicunt quibus lateres, sive lateritiæ tegulæ superponuntur.

8. *Quæ lateres.*] Propterea lateres erant, ne ignis hostium noceret.

9. *Ne canalibus aqua immissa lateres diluere posset.*] Ergo lateres illi non erant igne excocti, qui si igne fuissent cocti, non aquæ fuissent penetrabiles.

ac lapidibus corrumpantur, centonibus conteguntur. Hoc omne tectum vineis ad ipſam turrim perficiunt, ſubitoque, pinantibus hoſtibus, machinatione navali, [1] phalangis ſubj ad turrim hoſtium admovent, ut ædificio jungatur. XI. Quo lo perterriti ſubito oppidani ſaxa quam maxima poſſunt, bus promovent, præcipitataque muro in muſculum devolvunt. firmitas materiæ ſuſtinet; & quidquid incidit, faſtigio muſculi bitur. Id ubi vident, mutant conſilium: cupas tæda ac pice tas incendunt eaſque de muro in muſculum devolvunt. Invo labuntur; delapſæ [2] ab lateribus, longuriis, furciſque ab oper moventur. Interim ſub muſculo milites vectibus infima ſaxa ris hoſtium, quibus fundamenta continebantur, convellunt. culus ex turri latericia a noſtris telis tormentiſque defenditur; ſteſque ex muro ac turribus ſubmoventur. Non datur liberi defendendi facultas. Compluribus jam lapidibus ex ea, quæ rat, turri ſubductis, repentina ruina pars ejus turris concid pars reliqua conſequens procumbebat. XII. Tum hoſtes repentina ruina commoti, inopinato malo turbati, Deorum ira culſi, urbis direptione perterriti, inermes [3] cum infulis ſeſe foras univerſi proripiunt; ad legatos, atque exercitum ſupplices nus tendunt. Qua nova re oblata, omnis adminiſtratio belli fiſtit: militeſque averſi a prælio ad ſtudium audiendi & cognoſci di feruntur. Ubi hoſtes ad legatos, exercitumque pervenerunt univerſi ſe ad pedes projiciunt: orant, ut adventus Cæſaris exſ ctetur: captam ſuam urbem videre, opera perfecta, turrem ſubl tam; itaque a defenſione deſiſtere: nullam exoriri moram po quo minus, quum veniſſet, ſi imperata non facerent, ad nu e veſtigio diriperentur. Docent, ſi omnino turris concidiſſet, n poſſe milites contineri, quin ſpe prædæ in urbem irrumperent, bemque delerent. Hæc, atque ejuſdem generis complura, [4] ut hominibus doctis, magna cum miſericordia fletuque pronuntiar

XI

NOTÆ.

Hac in deſcriptione tigna ſunt ligna, quæ dicimus *puntes*, trabes vero quas appellamus *ſolives*. Nec aliam ob cauſam a Cæſare fit hujus machinæ tam accurata diligenſque deſcriptio, quam quia erat inſolita. Nec enim tignis trabibuſve in iſtis uti ſolebant, ſed levioribus lignis, & viminibus, quorum hic nullus uſus videtur.

1. *Phalangis ſubjectis.*] Phalanges & phalangæ dicuntur. Virgilius lapſus vocat:

——— *pedibuſque rotarum*
Subjiciunt lapſus. ———

Sentatæ infra dic[untur] ab eodem Cæſare, Hebraica a voce *Phalec*, unde Arabica *Phalaca*.

2. *Ab lateribus*] Non lateres intelligit, ſed latera ab utraque parte muſculi. muſculo dictum ſupra lib. VII. de bello licо.

3. *Cum infulis.*] Infula, ut teſtatur vius lib. X Æneid. erat faſcia in diadem morem, de qua, parte ab utraque pend vittæ. Ornamenta erant ſacerdotum, marum & ſupplicum, quibus haud al les ſunt vittæ binæ utrinque ex epiſcop noſtrorum mitris dependentes, quæ & ſorte ſumpſerunt originem.

4. *Ut ab hominibus doctis.*] Tanta rum doctrinæ fama, ut nobiliſſimi Ro rum diſcendi ſtudio pro Athenienſi natione Maſſilienſem ſuſciperent ætatę, qui ejus rei autor eſt lib. IV. Cicero in oratione pro Flacco. Homo ſumit pro *doctis ad hoc*.

Quibus rebus commoti legati, milites ex opere deducunt, gnatione desistunt, operibus custodias relinquunt. Induciarum am genere misericordia facto, adventus Cæsaris exspectatur. um ex muro, nullum a nostris mittitur telum: ut re confecta, es curam & diligentiam remittunt. Cæsar enim per litteras onio magnopere mandaverat, ne per vim oppidum expugnari retur; ne gravius permoti milites, & defectionis odio, & conrione sui, & diutino labore, omnes puberes interficerent: quod cturos minabantur. Ægreque tunc sunt retenti, quin oppidum nperent: graviterque eam rem tulerunt, quod stetisse per Treum, quominus oppido potirentur, videbatur. XIV. At hofine fide tempus atque occasionem fraudis ac doli quærunt. [1] Intisque aliquot diebus, [2] nostris languentibus, atque animo reis, subito, meridiano tempore, quum alius discessisset, alius ex ino labore in ipsis operibus quieti se dedisset, arma vero omnia sita contectaque essent; [3] portis se foras erumpunt; secundo maque vento ignem operibus inferunt. Hunc sic distulit ventus, uti tempore agger, plutei, testudo, turris, tormentaque flammam ciperent, & prius hæc omnia consumerentur, quam, quemaddum accidisset, animadverti posset. Nostri repentina fortuna per, arma, quæ possunt, arripiunt. Alii ex castris sese incitant. in hostes impetus: sed e muro, sagittis, tormentisque fugientes equi prohibentur. Illi sub murum se recipiunt; ibique musculum imque latericiam libere incendunt. Ita multorum mensium labor, ium perfidia, & vi tempestatis, [4] puncto temporis interiit. Tenerunt hoc idem Massilienses postero die, eandem nacti tempestaj; majori cum fiducia ad alteram turrem, aggeremque, eruptiopugnaverunt; multumque ignem intulerunt. Sed ut superioris poris contentionem nostri omnem remiserant; ita proximi diei admoniti, omnia ad defensionem paraverant. Itaque multis infectis, reliquos infecta re in oppidum repulerunt. XV. Treius ea, quæ sunt amissa, multo majore studio militum adminire & reficere instituit. Nam ubi tantos suos labores & apparatus le cecidisse viderunt, induciisque per scelus violatis, suam virtuirrisui fore perdoluerunt; quod, unde agger omnino compoposset, nihil erat reliquum, omnibus arboribus longe lateque in bus Massilienssium excisis, & convectis, aggerem novi generis ue inauditum, ex latericiis duobus muris, senum pedum crassitu-

NOTÆ.

Intrjectis aliquot diebus.] Vegetius lib. cap XXVIII. *Cum negligentia intervenparibus insidiis subjacent obsidentes: nam cibo sive somno, &c.*

Nostris languentibus.] Languere est otiin esse & torpere. Cicero: *Cum vita lanrum.*

Portis se foras erumpunt.] Quo sensu es autores active accipiunt.

4. *Puncto temporis.*] Id est, momento. Ita Terentius in Phormione act. I. scen. IV. *Tunc temporis punctum ad hanc rem mihi est.* Ubi Donat. pro momento & angustissimo spatio. Cicero Philipp. II. *Attende enim paullisper, cogitationemque sobrii hominis ad punctum temporis suscipe.* Græce στιγμὴ χρόνου.

tudine, atque eorum murorum contignationem facere
æqua fere latitudine, atque ille congestus ex materia fuer
autem spatium inter muros, aut imbecillitas materiæ pos
deretur, pilæ interponuntur, transversaria tigna injiciuntur,
firmamento esse possint. Et quidquid est contignatum, crati
sternitur, crateſque luto integuntur. Sub tecto miles dextra a
stra muro tectus, adversus plutei objecta, operi quæcunque usu
sine periculo supportat. Celeriter res administratur: diuturni
ris detrimentum solertia & virtute militum brevi reconcin
Portæ, quibus locis videtur, eruptionis causſa, in muro relinq
tur. XVI. Quod ubi hostes viderunt, ea, quæ diu longoque
tio refici non posse sperassent, paucorum dierum opera &
ita refecta, ut nullus perfidiæ neque eruptioni locus esset;
quidquam omnino relinqueretur, quo aut vi militibus, aut ig
ribus noceri posset, eodemque exemplo sentiunt totam urbem,
sit aditus, ab terra, muro, turribusque circumiri posse, si
ipsis consistendi in suis munitionibus locus non esset; quum
inædificata in muris ab exercitu nostro mœnia viderentur, ac
manu conjicerentur; [1] suorumque tormentorum usum, quibus
magna speravissent, spatio propinquitatis interire: parique co
tione e muro ac turribus bellandi data, virtute se nostris adæ
re non posse intelligunt: ad easdem deditionis conditiones re
runt. XVII. M. Varro in ulteriore Hispania initio cogniti
rebus, quæ sunt in Italia gestæ, diffidens Pompeianis rebus,
cissime de Cæsare loquebatur. Præoccupatum sese legatione
Cn. Pompeio, teneri obstrictum fide: necessitudinem quidem
nihilo minorem cum Cæsare intercedere: neque se ignorare, q
esset officium legati, [2] qui fiduciariam operam obtineret: quæ
res suæ, quæ voluntas erga Cæsarem totius provinciæ. Hæc co
bus ferebat sermonibus; neque se in ullam partem movebat. Pe
vero, quum Cæsarem ad Massiliam distineri cognovit, co
Petreii cum exercitu Afranii esse conjunctas, magna auxilia c
veniisse, magna esse in spe atque exspectatione, & consentire om
citeriorem Provinciam, quæque postea acciderant, de angustiis
Ilerdam rei frumentariæ accepit; atque hæc ad eum latius a
inflatius Afranius perscribebat: se quoque ad motum fortunæ

NOTÆ.

1. *Suorumque tormentorum usum, &c.*] Id ipsum sic Lucanus describit lib. III.

Quæ prius a longo nocuerunt missa recessu,
Jam post terga cadunt, nec Graiis flectere jactum,
Aut facilis labor est longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum ———.

Catapultæ enim graves erant machinæ, quæ non facile agebantur, aut varias in partes movebantur, quomodo nunc & nostri hodie *canones* voce vernacula dicti.

2. *Qui fiduciariam operam obtineret.*] propriam operam, non proprium pro regeret, quam suo tempore reddere ret. Sic postea lib. de bello Alexand. cat fiduciarium Arsinoes regnum, quod erat proprium, sed fratris Ptolemæi. Livius lib. XXX. *Philippus magis de gis quam de Corintho sollicitus, vatus Nabidi eam Lacedæmoniorum velut fiduciariam dare, ut vellet* eret.

cepit. XVIII. Delectum habuit tota provincia; legioni-
mpletis II cohortes circiter XXX alarias addidit, frumenti
m numerum coëgit, quod Maſſilienſibus, item quod Afra-
treioque mitteret. Naves longas X [1] Gaditanis, ut facerent,
avit: complures præterea [2] Hiſpali faciendas curavit: [3] pe-
m omnem omniaque ornamenta ex Fano Herculis in oppidum
contulit. Eo VI cohortes, præſidii cauſſa, ex provincia mi-
Caiumque Gallonium, equitem Romanum, familiarem Do-
qui eo procurandæ hæreditatis cauſſa venerat miſſus a Do-
oppido Gadibus præfecit: arma omnia privata & publica
mum Gallonii contulit. Ipſe habuit graves in Cæſarem con-
. Sæpe ex tribunali prædicavit adverſa Cæſarem prælia feciſ-
gnum numerum ab eo militum ad Afranium perfugiſſe. Hæc
tis nuntiis, certis auctoribus, comperiſſe. Quibus rebus per-
os cives Romanos ejus provinciæ ſibi ad remp. adminiſtran-
[4] HS. CXC, & argenti pondo XX millia, tritici modios CXX
polliceri cogit. Quas Cæſari eſſe amicas civitates arbitraba-
iis graviora onera injungebat: qui verba atque orationem ad-
s rempubl. habuiſſent, eorum bona in publicum addicebat;
diaque eo deducebat, & [5] judicia in privatos reddebat: [6] pro-
m omnem in ſua & Pompeii verba jusjurandum adigebat.
itis iis rebus, quæ ſunt geſtæ in citeriore Hiſpania, parabat bel-
Ratio autem hæc erat belli, ut ſe cum II legionibus Gades
rret, naves, frumentumque omne ibi contineret. Provinciam
omnem Cæſaris rebus favere cognoverat. [7] In inſula frumento
na-

NOTÆ.

Gaditanis.] Gades a Pœnis *Gadir*, quod lingua *ſepem* ſignificat. Olim enim dæ inſulæ, ut memorat Strabo, item . Nunc una eſt cum urbe cognomine a Julia poſtea dicta, plenaque civibus is, qui ad equeſtrem cenſum pervene-Erant enim nautici homines & merci-dediti. Nunc dicitur *Cadiz*.

Hiſpali.] Hiſpalis urbs antiquiſſima pul-naque, a Pœnis ſic a ſitu dicta. He-enim dicitur הִשְׁפֵּל, *Haſpel*, planities um humile. Hebraica autem lingua braicæ proxima Phœnices, ipſi Hebræ-imi finitimique ſunt locuti. Plinius 1. cap. 1. *Quatuor juridici conventus* iſpaniæ ulterioris, *Gaditanus*, *Corduſigitanus*, & *Hiſpalenſis*. Hodie

Pecuniam omnem, &c.] Quia ibi con-rculis oſſa credebantur, magna erat lo-gio, magna donorum copia uſque ab an-emporibus oblatorum. Illuc Luculſum um ſuorum decimas miſiſſe legimus, il-luc profectum Hannibalem, priuſquam in Italiam contenderet, ut vota ſua ſolveret. Quæ quidem, & alia Varro Gades tranſtulit, ne Cæſari in prædam cederent.

4. H-S. CXC.] Hic locus varie a doctis hominibus legitur, quod factum eſt ob facile irrepentes numerorum notis mendas. Eſt autem manifeſtum mendum, cum bis pecuniam videatur non ſuiſſe impoſiturus, niſi diverſis temporibus. Cur ſeſtertium & argenti pondo, cum idem eſſe videatur. Unumquodque autem pondo centum drachmas valebat, ex Budæo, quæ drachma nummo valebat.

5. *Judicia in privatos reddebat.*] Qui ſcilicet adverſus rempubl. & Pompeium verba habuerant. Judicia enim in privatos reddere eum, qui provinciam obtineret, nihil habuit iniquitatis.

6. *Provinciam omnem, &c.*] Modus loquendi jam ſupra obſervatus.

7. *In inſula.*] Gaditana ſcilicet. Gades enim in inſula ſunt poſitæ.

navibusque comparatis, bellum duci non difficile existimabat. Cæsar, etsi multis necessariisque rebus in Italiam revocabatur; tamen constituerat nullam partem belli in Hispaniis relinquere: et magna esse [1] Pompeii beneficia & magnas clientelas in citeriore provincia sciebat. XIX. Itaque duabus legionibus missis in ulteriorem Hispaniam [2] cum Q. Cassio Tribuno pleb. ipse cum equitibus DC magnis itineribus progreditur: edictumque præmittit ad certum diem magistratus principesque omnium civitatum sibi esse [3] Cordubæ vellet. Quo edicto tota provincia pervulgato, nulla civitas, quin ad id tempus partem senatus Cordubam misisset, nullusve civis Romanus paullo notior, quin ad diem conveniret. Quamobrem ipse Cordubæ conventus per se portas Varroni clausit, custodias vigiliasque in muro turribusque disposuit. Cohortes quas [4] Colonicæ appellabantur, quum eo casu venissent tuendi Varronis causa, apud se retinuit. Iisdem diebus [5] Carmonenses, quæ est longe firmissima totius provinciæ civitas, deductis III in arcem cohortibus a Varrone præsidio, per se cohortes ejecit, portas præclusit. XX. Hoc vero magis properare Varro, ut cum legionibus quamprimum Gades contenderet; ne itinere, aut transitu intercluderetur. Tanta, ac tam secunda in Cæsarem voluntate provinciæ progresso ei paullo longius litteræ a Gadibus redduntur; simulque cognitum sit de edicto Cæsaris, consensisse Gaditanos primum cum tribunis cohortium, quæ essent ibi in præsidio, ut Gallonium oppido expellerent, urbem insulamque Cæsari servarent. Hoc consilio, denuntiavisse Gallonio, ut sua sponte, dum sine periculo liceret, excederet Gadibus: si id non fecisset, sibi consilium de eo ros. Hoc timore adductum Gallonium Gadibus excessisse. His cognitis rebus, altera ex II legionibus, quæ Vernacula appellatur, ex castris Varronis, adstante & inspectante ipso, signa sustulit, atque Hispalim recepit, atque in foro & porticibus sine [illegible] concedit. Quod factum adeo ejus conventus cives Romani comprobaverunt, ut domum ad se quisque hospitio cupidissime rogaret. Quibus rebus perterritus Varro, quum itinere converso, [illegible] tam venturum promisisset, certior a suis factus est, præclusas esse portas. Tum vero, omni intercluso itinere, ad Cæsarem mittit, pa-

NOTÆ.

1. *Pompeii beneficia.*] Sunt promotiones in altiores gradus, quæ vox est plane militaris. Itaque apud Vegetium lib. II. Beneficiarii dicuntur qui a tribuno promoti sunt. Ita apud Suetonium Claudius appellat: *Beneficii sui centuriones*, quos e grege militum ad centurionatum perduxerat.

2. *Cum Q. Cassio.*] Is est, qui tribunus pl. initio belli civilis ad Cæsarem confugit; de quo multa postea sequentibus paginis.

3. *Cordubæ.*] Corduba unus erat de quatuor juridicis Hispaniæ ulterioris conventibus, pop. R. colonia, cognomento Patricia, ab M. Marcello. Senecarum, Lucanique patria. *Cordobe.*

4. *Colonicæ.*] Sic a coloris dictæ, delectus earum in colonias esset habitus.

5. *Carmonenses.*] Carmona urbs Ilusiæ in Bætis, sinistra ripa, non [illegible] Hispali.

6. *Sese Italicam venturum.*] Also Ilipa, ad Bætis dextram ripam inter Corduba & Hispalim, Imperatorum Rom. Trajani & Theodosii patria. Hodie Pena Flor.

egionem, cui jusserit, transdere. Ille ad eum [1] Sex. Cæsa-
tit, atque huic transdi jubet. Transdita legione, Varro Cor-
ad Cæsarem venit: relatis ad eum publicis rationibus, cum
od penes eum est pecuniæ, transdit; &, quod ubique ha-
menti, ac navium, ostendit. XXI. Cæsar habita concio-
lubæ, omnibus generatim gratias agit; civibus Romanis,
ppidum in sua potestate studuissent habere; Hispanis, quod
expulissent; [2] Gaditanis, quod conatus adversariorum infre-
seque in libertatem vindicassent; tribunis mil. centurioni-
qui eo præsidii caussa venerant, quod eorum consilia sua virtu-
irmassent, pecunias, quas erant in publicum Varroni cives
i polliciti, remittit; bona restituit iis, quos liberius locutos
enam tulisse cognoverat, tributis quibusdam publicis privatis-
emiis: reliquos in posterum bona spe complet; biduumque
bæ commoratus Gades proficiscitur: pecunias monumentaq;
Fano Herculis collata erant in privatam domum, referri in
m jubet: provinciæ Q. Cassium præficit. Huic IV legiones
it: ipse iis navibus, quas M. Varro, quasque Gaditani jussu
is fecerant, [3] Tarraconem paucis diebus pervenit. Ibi totius
erioris provinciæ legationes Cæsaris adventum exspectabant.
ratione privatim ac publice quibusdam civitatibus habitis
bus, Tarracone discedit, pedibusque Narbonem, atque inde
am pervenit. [4] Ibi legem de dictatore latam, seque dictato-
ctum a M. Lepido prætore, cognoscit. XXII. Massilienses
us defessi malis, rei frumentariæ ad summam inopiam addu-
s prælio navali superati, crebris eruptionibus fusi, gravi etiam
pesti-

NOTÆ.

ex. Cæsarem mittit.] Sextus Cæsar
aris propinquus, qui ex Ægypto in
ab ipso missus, dum adversus Phar-
onem regem jamjam esse profecturus,
Bassum Scipionis & Catonis rebus
prælio fudit; postea ab eodem
cidit, cum ille magnis propositis
milius in sui ducis cædem suborn-

aditanis, quod conatus.] Non verbo
gratias egit, sed & gratiam retulit.
m Dione, civitate Romana eos do-
quam largitionem post pop. Rom.
sse jusserit.

racnem.] De Tarracone supra, a
tota Hispania citerior Tarraconensis
. *la Tarraconoise.*

legem de dictatore latam, &c.] Le-
fuit qui triumvir factus est. Dio
L. scribit Lepidum persuasisse po-
Cæsarem dictatorem faceret. Plu-
a senatu factum. Appianus lib. II.
enatu, sed a populo ipsum timente.
Quod est verisimilius; Lepidus enim urbi
a Cæsare erat præpositus, atque adeo vices
consulis implere posse videbatur, suadente
præsertim rem populo. Dictator enim sole-
bat a consule dici, qui quidem dictator ta-
lis erat, ut cessantibus omnibus aliis magi-
stratibus, præter tribunatum, ipse penes se
haberet belli pacisque potestatem, negotio-
rumque omnium, jus quoque vitæ & necis,
etiam indicta caussa, in cives. Ab ipso
ad populum provocatio non erat; unde
dictatoris edictum pro numine observa-
tum. Poterat etiam nominare consules:
Quod Cæsar dictator fecit, cum se cum
Servilio Isaurico consulem fecit. Sed ob-
servandum, usque adeo formidatam fuis-
se Romanis dictatoris potestatem, ut
LXX annis ea caruerint, ab illo nempe
anno qui Hannibalis exitum sequutus est
usque ad Syllæ dictaturam. Itaque inter-
fecto Cæsare, S C, & res sublata &
nomen.

peſtilentia conflictati, ex diutina concluſione, & [illegible]
(1 Panico enim vetere atque hordeo corrupto omnes ale[illegible]
ad hujuſmodi caſus antiquitus paratum in publicum conu[illegible]
jecta turri, labefacta magna parte muri, auxiliis provinc[illegible]
exercituum deſperatis, quos in Cæſaris poteſtatem venisse [illegible]
rant, ſeſe dedere ſine fraude conſtituunt. Sed paucis ante
L. Domitius, cognita Maſſilienſium voluntate, navibus III
ratis, ex quibus II familiaribus ſuis attribuerat, unam ipſe
derat, nactus turbidam tempeſtatem, eſt profectus. Hunc
catæ naves, quæ juſſu Bruti conſuetudine quotidiana ad por
cubabant, ſublatis anchoris ſequi cœperunt. Ex iis unum ip
vigium contendit, & fugere perſeveravit, auxilioque tempe
conſpectu abiit; duo perterrita concurſu noſtrarum navium
portum receperunt. Maſſilienſes arma tormentaque ex oppi
imperatum, proferunt: naves ex portu navalibuſque educu
cuniam ex publico tranſdunt. Quibus rebus confectis, 2 Cæ
gis eos pro nomine & vetuſtate, quam pro meritis in ſe o
conſervans, II ibi legiones præſidio relinquit; cæteras in Italia
tit: ipſe ad urbem proficiſcitur. XXIII. Iiſdem tem
C. Curio, in Africam profectus ex Sicilia, & jam ab initio
P. Attii Vari deſpiciens, II legiones ex IV, quas a Cæſare
rat, & D equites tranſportabat: biduoque & noctibus III nav
ne conſumptis, appellit ad eum locum, qui appellatur Aquilar
locus abeſt a 3 Clupeis paſſuum XXII millia, haberque non incom
dam [æſtate] ſtationem, & duobus eminentibus promontoris

NOTÆ.

1. *Panico enim vetere.*] Gallice *Panis*. Genus eſt milii, aut certe milio eſt proximum, quo per id tempus Galliæ utebatur pars aliqua. Ita enim de eo Plinius lib. XVIII. cap X. *Panico Gallia quadam pars, præcipue Aquitania utitur. Sed & circumpadana Italia, addita faba, ſine qua nihil conficiunt Pontica gentes, nullum panico præferant cibum.* Idem deſcribit illud cap. VII.

2. *Cæſar magis pro nomine & vetuſtate, &c.*] Tam laborioſa fuit Maſſiliæ expugnatio, ut eam triumpho dignam judicaverit. In quo tamen reprehenditur a Cicerone lib. II. de officiis: *Portari in triumpho Maſſiliam vidimus, & ex ea urbe triumphari, ſine qua neque noſtri Imperatores de tranſalpinis bellis triumpharant.* Strabo vero lib. IV. ſic de Maſſilia habet: Καὶ ὁ Καῖσαρ δὲ καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον ἡγεμόνες πρὸς τὰς ἐν τῷ πολέμῳ γενηθείσας ἀμαρτίας ἐμετρίασαν, μεμνημένοι τῆς φιλίας, καὶ τὴν αὐτονομίαν ἐφύλαξαν, ἣν ἐξαρχῆς εἶχεν ἡ πόλις, ὥστε μὴ ὑπακούειν τῶν εἰς τὴν ὑπαρχίαν πεμπομένων στρατηγῶν, μήτε αὐτὴν, μήτε τὰς ὑπηκόους. *Cæſar vero & eum conſecuti Imperatores eorum offenſ[illegible] iis moderate tulerunt, memores [illegible] bertatemque conſervaverunt, quam [illegible] civitas habuerat, ita ut non paru[illegible] ciam miſſis Imperatoribus, neque [illegible] ſed neque ejus ſubditi.* Videtur [illegible] illis, quicquid potuit, ſalva libert[illegible] dere eripuiſſe, ut colonias ſuas [illegible] Agatham. Nam Plinius [illegible] Antipolim appellat & *Agatha[illegible] Maſſilienſium.*

3. *Clupeis.*] De quibus ſic Strab[illegible] Κόσσυρα δὲ πρὸ τῆς Λιβύης κεῖ[illegible] Ἀφρικῷ. Καρχηδονιακῆς ἐστιν, [illegible] πίαν κατέχει. *Coſſura in Afri[illegible] Lilybæum ſita, in medio inter [illegible] dem Carthaginienſium urbem, quam dicunt.* Utrinque LXXX ſtadia ut ait Plinius in promontorio Aliud habet nomen *Aſpis* ſcilicet *peus* enim qui Latine *clipeus*, Græce:

In clypei ſpeciem curvatis turribus

Silius lib. III. Nunc patet [illegible]

Hujus adventum [1] L. Cæſar filius cum x longis navibus ad
m præſtolans (quas naves, [2] Uticæ ex prædonum bello ſub-
P. Attius reficiendas hujus belli cauſſa curaverat) veritus
multitudinem, ex alto refugerat; appulſaque ad proximum
rireme conſtrata, & in littore relicta, pedibus [3] Adrumetum
erat. Id oppidum C. [4] Conſidius Longus unius legionis præ-
uebatur. Reliquæ Cæſaris naves ejus fuga Adrumetum ſe
runt. Hunc ſecutus M. Rufus quæſtor navibus XII, quas
io onerariis navibus Curio ex Sicilia eduxerat, poſtquam re-
in littore navem conſpexit, [5] hanc remulco abſtraxit: ipſe
rionem cum claſſe redit. XXIV. [6] Curio Marcum Uticam
s præmittit: ipſe eodem cum exercitu proficiſcitur; biduique
rogreſſus, ad flumen [7] Bagradam pervenit: ibi C. Caninium
um legatum cum legionibus relinquit: ipſe cum equitatu ante-
d [8] caſtra exploranda Corneliana; quod is locus peridoneus
habebatur. Id autem eſt jugum directum, eminens in mare,
ue ex parte præruptum atque aſperum, ſed paullo tamen lenio-
igio ab ea parte, quæ ad Uticam vergit. Abeſt directo itinere
ica paullo amplius paſſuum mille. Sed hoc itinere eſt fons, quo
ſuccedit. Longe lateque is locus reſtagnat: quem ſi quis vitare
it, VI millium circuitu in oppidum perveniet. XXV. Hoc
rato loco, [9] Curio caſtra Vari conſpicit, muro oppidoque con-
jun-

NOTÆ.

Cæſar.] Pompeianarum partium erat, ſupra.

Utica.] Utica Africanarum omnium a gine fuit ſecunda, imo etiam ipſa gine antiquior, ſi fides Silio lib. III. tur:

a ſua, veteriſque ante arces condita Byrſa.

morte nobilis, in eodem ſinu quo o, ad alterum ex promontoriis, quæ faciunt: Harum ex urbium alte- poſſis alteram cernere. Nunc *Por-*

Adrumetum.] Africæ proprie dictæ olim urbs. Nunc quæ ſit in incer- Mela Hadrumentum ſcribit, Adru- Tacitus & Plinius. Marius Niger ap- *ſſam*, Alphonſus Adrianus *Toulb*, Mer- *Machometam.*

Conſidius Longus.] Pompeianus, cujus facta deſcribuntur in libro de bel- andrino, qui etiam ibi legitur a Getu- iſus ſpe prædæ, cum Triſdra onuſtus fugeret.

Hanc remulco abſtraxit.] Quod fit, ubi ſubmerſa eſt, aut armamentis ſuis , a ῥυμουλκεῖν, quaſi ῥύμην ἕλκειν, *nas trahere.* Nec ſcaphæ tantum, adriremis etiam ſit remis, ut apud T. Livium lib. XXV. *Marcellus nolle navem onerariam cum armatis remulco quadriremis trahi ad Acradinam juſſit.* Imo & abſque remis, ſi ſecundus ſit ventus: ut in libro de bello Alex. *Naves onerarias Cæſar victricibus ſuis Alexandriam deduxit.* Inde vox Gallica *remorquer.* Tandem ſumitur pro *rudente.*

6. *Curio Marcum.*] Cœlium Rufum.

7. *Bagradam.*] Bagrada Africæ fluvius, a Polybio dicitur *Macros*, nunc *Megrida*, ad quem fuit ſerpens illa, quæ Reguli exercitum tantopere terruit CXX pedum longitudinis. Val. Max. Plinius autores.

8. *Caſtra exploranda Corneliana.*] Locus natura munitus in Africa, ubi olim fuerant poſita caſtra P. Cornelii Scipionis, haud longe a flumine Bagrada & Utica urbe. Caſtra Cornelia dicuntur a Plinio lib. III. cap. IV. Lucanus:

Sed majora dedit cognomina collibus iſtis,
Pœnum qui Latii revocavit ab arcibus oſtem
Scipio. Nam ſedes Libyca tellure potito
Hæc fuit. En veteris cernis veſtigia valli.
Romana hos primum tenuit victoria campos.

9. *Curio caſtra Vari conſpicit.*] Appianus prodidit ideo ductum exercitum ad Uticam,

juncta ad portam, quæ appellatur Bellica, admodum [illegible] ra loci: una ex parte ipso oppido Utica, altera theatro, qu[illegible] ante oppidum, substructionibus ejus operis maximis, aditu a[illegible] stra difficili & angusto. Simul animadvertit multa undique p[illegible] atque agi plenissimis viis, quæ repentini tumultus timore ex [illegible] in urbem conferebantur. Huc equitatum mittit, ut diriperet, [illegible] haberet loco prædæ. Eodemque tempore his rebus subsidio [illegible] equites [1] Numidæ ex oppido, peditesque C D mittuntur a V[illegible] quos auxilii caussa rex [2] Juba, paucis diebus ante Uticam m[illegible] Huic & paternum hospitium cum Pompeio, & simultas cum [illegible] rione intercedebant; quod tribunus pleb. legem promulgav[illegible] qua lege regnum Jubæ publicaverat. Concurrunt equites u[illegible] Neque vero primum impetum nostrorum Numidæ ferre potu[illegible] sed interfectis circiter CXX, reliqui se in castra ad oppidum rec[illegible] runt. Interim adventu longarum navium Curio pronuntiari [illegible] rariis navibus jubet, quæ stabant ad Uticam numero circiter [illegible] se in hostium habiturum loco, qui non e vestigio ad castra [illegible] neliana [3] vela direxissent. Qua pronuntiatione facta, temporis [illegible] cto, sublatis anchoris, omnes Uticam relinquunt, &, quo i[illegible] ratum est, transeunt. Quæ res omnium rerum copia complevit e[illegible] citum. XXVI. His rebus gestis, Curio se in castra ad R[illegible] dam recepit, atque universi exercitus conclamatione [4] Imperato[illegible] pellatur. Postero die Uticam exercitum ducit, & prope oppi[illegible] castra ponit. Nondum opere castrorum perfecto, equites ex st[illegible] ne nuntiant, magna auxilia equitum peditumque [5] ab rege [illegible] Uticam venire: eodemque tempore vis magna pulveris cern[illegible] tur; & vestigio temporis primum agmen erat in conspectu. N[illegible] tate rei Curio permotus præmittit equites, qui primum impe[illegible] sustineant ac morentur. Ipse celeriter ab opere deductis legio[illegible] aciem instruit. Equites committunt prælium: & prius, quam [illegible] ne legiones explicari & consistere possent, tota auxilia regis impe[illegible] ac perturbata, quod nullo ordine & sine timore iter fecerant, in [illegible] gam se conjiciunt: equitatuque omni fere incolumi, quod se per l[illegible]

NOTÆ.

cam, qu'a ab hostibus infectæ veneno aquæ fuerant apud castra Corneliana, quæ occupaturum fuisse Curionem præviderant.

1. *Numidæ.*] Numidia Africæ regio, quæ erat Carthagini proxima.

2. *Juba.*] Hiempsalis fuit filius, rex Numidiæ, partes Pompeii secutus est, ex quo Curio tribunus pleb. legem promulgarat, qua regnum illius publicaverat, quod defensum a Pompeio fuerat. Id testatur Lucan. lib. IV.

Nec solum studiis civilibus arma parabat,
Privata sed bella dabat Juba concitus ira.
Hunc quoque quo superos humanaque polluit anno,
Lege tribunitia solio depellere avorum
Curio tentarat, Libyamque assum tyr[illegible]
Dum regnum te Roma facit. Hinc [illegible] doloris,
Hoc bellum sceptri fructum putat esse [illegible]

3. *Vela direxissent.*] Dicitur & *vela* Virg. Æneid. I.

Vix e conspectu Sicula telluris in alt[illegible]
Vela dabant læti. ———

& *vela facere.* Idem. Virg. Æneid. V.

Vela facit tamen, & plenis subit obvia [illegible]

4. *Imperator appellatur.*] Post docti[illegible] militare paulo insignius hic titulus [illegible] caussa solebat in ducem conferri, u[illegible] apud Autores legitur.

5. *Ab rege missa.*] Juba.

rter in oppidum recepit, magnum peditum numerum interfi-
. XXVII. Proxima nocte centuriones Marsi II ex castris
ionis [1] cum manipularibus suis XXII ad Attium Varum perfu-
. Ii, seu vere, quam habuerant, opinionem perferunt, sive
n auribus Vari serviunt (nam quæ volumus, & credimus liben-
&, quæ sentimus ipsi, reliquos sentire speramus;) confirmant
em certe totius exercitus animos alienos esse a Curione: maxime
esse in conspectum exercitum venire, & colloquendi dare fa-
tem. Qua opinione adductus Varus postero die mane legiones
astris educit. Facit idem Curio: atque una valle non magna
jecta, suas uterque copias instruit. XXVIII. Erat in exer-
Vari [2] Sext. Quinctilius Varus, quem fuisse Corfinii supra de-
stratum est. Hic dimissus a Cæsare in Africam venerat: legio-
ue eas transduxerat Curio, quas superioribus temporibus Cor-
receperat Cæsar: adeo ut, paucis mutatis centurionibus, iidem
nes, manipulique constarent. Hanc nactus appellationis caussam
nctilius, circumire aciem Curionis, atque obsecrare milites cœ-
ne primi sacramenti, quod apud Domitium, atque apud se
storem dixissent, memoriam deponerent; neu contra eos arma
ent, qui eadem essent usi fortuna, eademque in obsidione per-
: neu pro iis pugnarent, a quibus contumelia perfugæ appel-
ntur. His pauca ad spem largitionis addit, quæ ab sua liberali-
, si se atque Attium secuti essent, exspectare deberent. Hac
ita oratione, nullam in partem ab exercitu Curionis fit signifi-
o: atque ita suas uterque copias reducit. XXIX. At in ca-
Curionis magnus omnium incessit timor. Nam is variis homi-
n sermonibus celeriter augetur. Unusquisque enim opiniones fin-
at, & [3] ad id quod ab alio audierat, sui aliquid timoris addebat.
oc ubi uno auctore ad plures permanaverat, atque alius alii
sdiderat, plures auctores ejus rei videbantur. [5] Civile bellum: [6]
nus hominum: [7] quod liceret libere facere, & sequi quod vel-
Legiones eæ, quæ paullo ante apud adversarios fuerant (nam etiam
aris beneficium mutaverat consuetudo,) qua offerrentur muni-
cipia

NOTÆ

1. *Cum manipularibus suis.*] Duo enim iones manipulo præerant, qui duabus bat centuriis.

2. *Sext. Quinctilius Varus.*] Is post cla- in Philippis acceptam, propria manu pe- cujus filius Quinctilius Varus longo post ore cum tribus legionibus in Germania est, Augusto imperante.

3. *Ad id quod ab alio audierat, &c.*] Ad quod audierat dici a milite quodam iniquius & adversum imperatori Curioni addebat aliquid aliud præ- de suo, quod ipse auditor formidaret, dixisset ille qui locutus fuerat de Cu-

4. *Hoc uno ubi auctore, &c.*] Atque adeo terrebat magis, quasi fuisset hæc omnium sententia, quæ perhibebatur a tam multis.

5. *Civile bellum, &c.*] Ab hoc loco usque ad *Quibus de caussis concilio convocato*, omnia sunt mutila & mendosa, unde nihil boni & sani sensus possit confici, nisi locus ope cujusdam exemplaris melioris restituatur. *Civile bellum*, in quo nihil sanctum, nihil turpe.

6. *Genus hominum.*] Quod fidem Pompeii erat ante secutum.

7. *Quod liceret libere facere.*] Emendo cum Flavio Ursino: *Quod liberet, licere fa-*

cipia etiam adversis partibus conjuncta. Neque enim ex Mar
ligniſque veniebant, ut qui ſuperiore nocte in contuberniis,
militoneſque nonnulli graviores ſermones militum vulgo duri
cipiebant. Nonnulla etiam ab iis, qui diligentiores videri vole
fingebantur. XXX. Quibus de cauſſis concilio convocato de
ma rerum deliberare incipit. Erant ſententiæ, quæ conandum
bus modis, caſtraque Vari oppugnanda cenſerent; [1] quod hu
modi militum conſiliis otium maxime contrarium eſſe arbitrare
Poſtremo præſtare dicebant, per virtutem in pugna belli fort
experiri, quam deſertos, & circumventos a ſuis graviſſimum
plicium pati. Porro erant, qui cenſerent de tertia vigilia in
ſtra Corneliana recedendum; ut majore ſpatio temporis inter
militum mentes ſanarentur; ſimul ſi quid gravius accidiſſet,
gna multitudine navium & tutius & facilius in Siciliam rece
daretur. XXXI. Curio utrumque improbans conſilium, [2] q
rum alteri ſententiæ deeſſet animi, [3] tantum alteri ſupereſſe
bat: hos turpiſſimæ fugæ rationem habere, illos etiam iniquo
dimicandum putare. Qua enim, inquit, fiducia, & opere, &
tura loci munitiſſima caſtra expugnari confidimus? Aut vero
proficimus, ſi accepto magno detrimento ab oppugnatione caſtr
diſcedimus? Quaſi non fælicitas rerum geſtarum exercitus be
lentiam imperatoribus, & res adverſæ odia concilient. Caſtr
autem mutatio quid habet niſi turpem fugam & deſperatio
omnium, & alienationem exercitus? Nam neque prudentes ſuſp
oportet, ſibi parum credi; neque improbos ſcire, ſeſe timeri:
illis licentiam timor augeat, noſtris ſtudia deminuat. Quod ſi
inquit, hæc explorata habemus, quæ de exercitus alienatione
cuntur; quæ quidem ego aut omnino falſa, aut certe minora
nione eſſe confido: quanto hæc diſſimulare, & occultare,
per nos confirmari, præſtat? An non uti corporis vulnera, in
citus incommoda ſunt tegenda, ne ſpem adverſariis auge
At etiam, ut media nocte proficiſcamur, addunt: quo ma
credo, licentiam habeant, qui peccare conentur. Namque hu
di res aut pudore aut metu tenentur; quibus rebus nox maxim
verſaria eſt. Quare neque tanti ſum animi, ut ſine ſpe caſtra
gra

NOTÆ.

tere, & ſequi quod vellet, quod ait eſſe in ſuo veruſtiſſimo codice, quod & adſtruit Lucanus lib. IV.

Hac igitur regis trepidat jam Curio fama,
Et quod Cæſareis nunquam devota juventus
Illa nimis caſtris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat, Corſini captus in arce,
Infiduſque novis ducibus, dubiuſque priori
Fas utrumque putat. ——

1. *Quod hujuſmodi militum conſiliis otium, &c.*] Id eſt, nocet. Si enim ad verbum accipitur, otium favet potius his liis quam contrarium eſt. Lucan IV.

—— *variam ſemper dant otia mentem.*
Eripe conſilium pugna, cum dira videbis
Enſe ſubit preſſo, galea texere pudorem
Quis conferre duces meminit? Quis pectora
cauſas?
Qua ſtetit, inde favet. ——

2. *Quantum alteri ſententiæ deſſet animi.*] Poſteriori.

3. *Tantum alteri, &c.*] Quam cenſebat oppugnanda.

da cenſeam; neque tanti timoris, ut ipſe deficiam: atque
ia prius experienda arbitror: magnaque ex parte jam me una
ſcum de re judicium facturum confido. XXXII. [1] Dimiſſo
ilio, concionem advocat militum: commemorat, quo ſit eo-
uſus ſtudio ad Corfinium Cæſar; ut magnam partem Italiæ be-
io atque auctoritate eorum ſuam fecerit. Vos enim, veſtrum-
factum, inquit, omnia deinceps municipia ſunt ſecuta, neque
cauſſa & Cæſar amiciſſime de vobis, & illi graviſſime judica-
nt. Pompeius enim nullo prælio pulſus, veſtri facti præjudicio
otus Italia excefſit: Cæſar me, quem ſibi cariſſimum habuit,
inciamque [2] Siciliam atque Africam, ſine quibus urbem atque
am tueri non poteſt, veſtræ fidei commiſit. Adſunt qui vos hor-
r, ut a nobis deſciſcatis. Quid enim eſt illis optatius, quam
tempore & nos circumvenire, & vos nefario ſcelere obſtrin-
? Aut quid irati gravius de vobis ſentire poſſunt, quam ut
rodatis, qui ſe vobis omnia debere judicant? In eorum po-
em veniatis, qui ſe per vos periſſe exiſtimant? An vero in
ania res geſtas Cæſaris non audiſtis? Duos pulſos exercitus?
os ſuperatos duces? [4] Duas receptas provincias? [5] Hæc acta
us XL, quibus in conſpectu adverſariorum venerit Cæſar. An
ncolumes reſiſtere non potuerunt, perditi reſiſtant? Vos autem
a victoria Cæſarem ſecuti, dijudicata jam belli fortuna victum
amini, quum veſtri officii præmia percipere debeatis? Deſertos
ſe ac proditos a vobis dicunt, & prioris ſacramenti mentionem
nt. Voſne vero L. Domitium, an vos L. Domitius deſeruit?
e extremam pati fortunam paratos projecit ille? Non ſibi clam
ſalutem fuga petivit? Non proditi per illum, Cæſaris bene-
eſtis conſervati? Sacramento quidem vos tenere qui potuit?
n projectis faſcibus, & depoſito imperio, privatus & captus
n alienam veniſſet poteſtatem? Relinquitur nova religio, ut eo
cto ſacramento, quo nunc tenemini, [6] reſpiciatis illud, quod
one ducis & capitis deminutione ſublatum eſt. At credo, ſi Cæ-
probatis, in me offenditis, qui de meis in vos meritis prædica-
non ſum, quæ ſunt adhuc & mea voluntate & veſtra exſpecta-
leviora. Sed tamen ſui laboris milites ſemper, eventu belli,
ia petiverunt: qui qualis ſit futurus, ne vos quidem dubi-
tatis.

NOTÆ

imiſſo concilio concionem advocat mi- Diverſa enim concio a concilio. In pauci conveniunt, in concionem ut ſupra dictum.

ciliam atque Africam.] Quia utra-ciliſſima eſt. Conſilium autem Pom-, iſtis occupatis provinciis, Italiam ucere.

Duas ſuperatos duces.] Afranium & a.

4. *Duas receptas provincias.*] Hiſpaniam citeriorem & ulteriorem.

5. *Hac acta diebus* XL, *quibus, &c.*] Facto numerandi initio ab eo die quo ante exercitum hoſtilem cœpit eſſe. Sic Cicero dicit: *Venit in ſenatu.* Sic Phædrus: *In conſpectu meo audet venire.* Sic Varro, ſic alii. Ubi *in* præpoſitio jungitur cum Ablativo, quamvis motus ſignificetur.

6. *Reſpiciatis illud, quod deditione ducis.*] Milites duo fecerant ſacramenta, unum

tatis, Diligentiam quidem noſtram, aut quem ad finem adhuc proceſſit, fortunamque cur prætream? An pœnitet vos, quod vum atque incolumem exercitum, nulla omnino nave deſider tranſduxerim? Quod claſſem hoſtium primo impetu advenien fligaverim? Quod bis per biduum equeſtri prælio ſuperaver Quod ex portu, ſinuque adverſariorum, CC naves onerarias duxerim? Eoque illos compulerim, ut neque pedeſtri itinere, que navibus commeatu juvari poſſint? Hac vos fortuna, atque ducibus repudiatis, Corfinienſem ignominiam, [an] Italiæ fug [an] Hiſpaniarum deditionem, [an] Africi belli præjudicia ſequ ni? Equidem me Cæſaris militem dici volui: vos me Imperat nomine appellaviſtis. Cujus ſi vos pœnitet; veſtrum vobis ben cium remitto, mihi meum reſtituite nomen; ne ad contume honorem dediſſe videamini. XXXIII. Qua ratione permoti lites crebro etiam dicentem interpellabant; ut magno cum do infidelitatis ſuſpicionem ſuſtinere viderentur. Diſcedentem vero concione univerſi cohortantur, magno ſit animo, neu dubitet p lium committere, & ſuam fidem virtutemque experiri. Quo fa commutata omnium voluntate, & opinione, conſenſu ſummo c ſtituit Curio, quum primum ſit data poteſtas, prælio rem com tere. Poſtero die productos loco eodem, quo ſuperioribus die conſtiterat, in acie collocat. Ne Varus quidem Attius dubitat co producere; ſive ſollicitandi milites, ſive æquo loco dimicandi de occaſio, ne facultatem prætermittat. XXXIV. Erat vallis i duas acies, ut ſupra demonſtratum eſt, non ita magno ac difficil arduo adſcenſu. Hanc uterque ſi adverſariorum copiæ tranſire co rentur, exſpectabat; quo æquiore loco prælium committeret. Si a ſiniſtro cornu P. Attii equitatus omnis, & una levis armatur terjecti complures, quum ſe in vallem demitterent, cernebat Ad eos Curio equitatum, & duas Marrucinorum cohortes mi quorum primum impetum equites hoſtium non tulerunt: ſed a miſſis equis ad ſuos refugerunt: relicti ab iis, qui una procurre levis armaturæ, circumveniebantur atque interficiebantur ab no Huc tota Vari converſa acies ſuos fugere & concidi videbat. T Rebilus legatus Cæſaris, quem Curio ſecum ex Sicilia duxe quod magnum habere uſum in re militari ſciebat; Perterri inquit, hoſtem vides, Curio. Quid dubitas uti temporis oppo nitate? Ille unum elocutus, ut memoria tenerent milites ea, q pr

NOTÆ.

apud Domitium, alterum apud Cæſarem. Hic quæritur an capto duce ſolvatur prius ſacramentum? Si adverſus hoſtes exteros res gereretur, non ſolveretur ſacramentum. Pugnant enim hoſtes de excidio patriæ tuæ, non vero cives in civili bello de tollenda pugnant, atque adeo non ibi cenſendi deſertores qui a duce ad ducem adverſæ tranſeunt, tollitur que facile primum ſa mentum. Ea ſententia eſt Juriſconſulti piani. Caput apud juriſconſultos ſignificat, & capite deminutus dicitur, cum ſui juris eſſet, alieno ſubjectus eſſe Sed hoc acerbe hic dictum. Non enim captivitates inter cives pugnantes. Sed jus inter hoſtes tantum manet.

die sibi confirmassent, sequi sese jubet, & præcurrit ante omnes: eoque erat impedita vallis, ut in adscensu, nisi sublevati a suis, mi non facile eniterentur. Sed præoccupatus animus Attianorum litum timore & fuga & cæde suorum, nihil de resistendo cogitabat; nesque jam se ab equitatu circumveniri arbitrabantur. Itaque prius am telum adjici posset, aut nostri propius accederent, omnis Vari es terga vertit, seque in castra recepit. XXXV. Qua in fuga bius Pelignus quidam, ex infimis ordinibus, de exercitu Curionis, imum agmen fugientium consecutus; magna voce Varum nomine pellans requirebat; uti unus esse ex ejus militibus, & monere ali- id velle ac dicere videretur. Ubi ille sæpius appellatus adspexit ac titit; & quis esset, aut quid vellet, quæsivit, humerum aper- m gladio appetit; paullumque abfuit, quin Varum interficeret. uod ille periculum, sublato ad ejus conatum scuto, vitavit. Fa- us a proximis militibus circumventus interficitur, ac fugientium ultitudine ac turba portæ castrorum occupantur, atque iter impe- tur; pluresque in eo loco sine vulnere, quam in prælio aut fuga, tercunt. Neque multum abfuit, quin etiam castris expellieren- r; ac nonnulli protinus eodem cursu in oppidum contenderunt. d quum loci natura, tum munitio castrorum aditum prohibebat: od ad prælium egressi Curionis milites iis rebus indigebant, quæ l oppugnationem castrorum erant usui. Itaque Curio exercitum in stra reducit, suis omnibus præter Fabium incolumibus, ex numero versariorum circiter DC interfectis, ac ∞ vulneratis: qui omnes iscessu Curionis, multique præterea, per simulationem vulnerum, castris in oppidum, propter timorem, sese recipiunt. Qua re nimadversa, Varus, & terrore exercitus cognito, [1] buccinatore castris, & paucis ad speciem tabernaculis relictis, de tertia vi- lia silentio exercitum in oppidum reducit. XXXVI. Postero ie Curio Uticam obsidere, & vallo circummunire instituit. Erat in ppido multitudo insolens belli, diuturnitate otii; [2] Uticenses pro uibusdam Cæsaris in se beneficiis illi amicissimi; conventus, qui ex ariis generibus constaret; terror ex superioribus præliis magnus. Ita- ue de deditione omnes palam loquebantur, & cum P. Attio age- ant, ne sua pertinacia omnium fortunas perturbari vellet. Hæc quum gerentur, nuntii præmissi ab rege Juba venerunt: qui illum cum ma- nis copiis adesse dicerent, & de custodia ac defensione urbis hortaren- ur: quæ res eorum perterritos animos confirmavit. XXXVII. Nun- iabantur hæc eadem Curioni, sed aliquandiu fides fieri non pote- at. Tantam habebat suarum rerum fiduciam. Jamque Cæsaris in Hispania res secundæ in Africam nuntiis ac litteris perferebantur. Quibus omnibus rebus sublatus nihil contra se regem nisurum exi- stima-

NOTÆ.

1. *Buccinatore.*] Buccinator in castris vi- liarum tempora cantu designabat, quem ic in castris reliquit.

2. *Uticenses pro quibusdam, &c.*] Bene- ficium erat legis Juliæ, qua sua illis liber- tas relinquebatur

ſtimabat. Sed ubi certis auctoribus comperit, minus v & xx
libus [longe] ab Utica ejus copias abeſſe; relictis munitionibus
ſe in caſtra Corneliana recepit. Huc frumentum comportare,
ſtra munire, materiam conferre cœpit, ſtatimque in Siciliam
uti II legiones, reliquuſque equitatus ad ſe mitteretur. Caſtra
ad bellum ducendum aptiſſima, natura, & loci munitione, &
ris propinquitate, & aquæ & ſalis copia: cujus magna vis jam
proximis erat ſalinis eo congeſta. Non materia multitudine arbor
non frumentum, cujus erant pleniſſimi agri, deficere poterat.
que ſuorum omnium conſenſu Curio reliquas copias expectare,
bellum ducere parabat. XXXVIII. His conſtitutis rebus,
batiſque conſiliis, ex perfugis quibuſdam oppidanis audit, [1] Ju
revocatum finitimo bello, & controverſiis [2] Leptitanorum reli
in regno; Saburam ejus præfectum cum mediocribus copiis mi
Uticæ appropinquare. His auctoribus temere credens conſi
commutat, & prælio rem committere conſtituit. [3] Multum
hanc rem probandam adjuvat adoleſcentia, magnitudo animi,
perioris temporis proventus, fiducia rei bene gerendæ. His r
impulſus equitatum omnem prima nocte ad caſtra hoſtium mi
ad flumen Bagradam, quibus præerat Sabura, de quo ante era
ditum. Sed rex omnibus copiis inſequebatur, & VI millium
ſuum intervallo a Sabura conſederat. Equites miſſi nocte iter co
ciunt. Imprudentes, atque inopinantes hoſtes aggrediuntur. Num
enim quadam barbara conſuetudine nullis ordinibus paſſim co
derant. Hos oppreſſos ſomno & diſperſos adorti, magnum eor
numerum interficiunt. Multi perterriti profugiunt. Quo facto
Curionem equites revertuntur, captivoſque ad eum reduc
XXXIX. Curio cum omnibus copiis quarta vigilia exierat,
hortibus v caſtris præſidio relictis. Progreſſus millia paſſuum VI
quites convenit; rem geſtam cognovit; ex captivis quærit,
caſtris ad Bagradam præſit. Reſpondent, Saburam. Reliqua, ſtudio
neris conficiendi, quærere prætermittit; proximaque reſpiciens ſig
Videtiſne, inquit, milites, captivorum orationem cum perfugis co
venire? Abeſſe regem; exiguas eſſe copias miſſas, quæ paucis equ
bus pares non eſſe potuerunt. Proinde ad prædam, ad gloriam, pro
rate; ut jam de præmiis veſtris, & de referenda gratia cogitare inci

NOTÆ.

1. *Jubam revocatum finitimo bello,*] Frontinus ſtratagemati Jubæ aſſignat quod ſit a perfugis Curio deceptus, quos rex miſerit; ſic enim habet lib. II. ſtratagematum: *Juba rex in Africa bello civili, Curionis animum, ſimulato regreſſu, impulit in vanam alacritatem: cujus rei vanitate deceptus Curio, dum tanquam fugientem Saburam regium præfectum perſequitur, devenit in patentes campos, ubi, Numidarum circumventus equitatu, perdito exercitu, cecidit.* Lucanus lib.
Hoc ſolum metuens incautus ab hoſ
meri.

2. *Leptitanorum.*] Leptis urbs eſt Afr
imo duæ ſunt ejus nominis, utra hic
tur, non facile eſt ſtatuere.

3. *Multum ad hanc rem probandam*
vat adoleſcentia.] Temeritatem eſſe
ætatis, prudentiam ſenectutis ait Cicero
de ſenectute.

. Erant per ſe magna, quæ geſſerant equites, præſertim quum eo-
exiguus numerus cum tanta multitudine Numidarum conferretur.
c tamen ab ipſis inflatius commemorabantur; ut de ſuis homines
dibus libenter prædicant. Multa præterea ſpolia præferebantur.
ci homines, equiteſque producebantur: ut, quidquid intercede-
temporis, hoc omne victoriam morari videretur. Ita ſpei Curionis
ium ſtudia non deerant. Equites ſequi jubet ſeſe; iterque accele-
ut quammaxime ex fuga perterritos adoriri poſſet. At illi itinere
ius noctis confecti ſubſequi non poterant; atque alii alio loco reſi-
ant. Ne hæc quidem res Curionem ab ſpe morabatur. XL. Juba
ior factus a Sabura de nocturno prælio, 11 millia Hiſpanorum &
lorum equitum, quos ſuæ cuſtodiæ cauſſa circum ſe habere con-
verat, & peditum eam partem, cui maxime confidebat, Sabu-
ſubmittit, ipſe cum reliquis copiis, elephantiſque XL lentius ſub-
nitur; ſuſpicatus, præmiſſis equitibus, ipſum affore Curionem.
ura copias equitum peditumque inſtruit: atque his imperat, ut
ulatione timoris paullatim cedant, ac pedem referant: ſeſe quum
s eſſet, ſignum prælii daturum, &, quod rem poſtulare cogno-
ſet, imperaturum. Curio ad ſuperiorem ſpem addita præſentis
poris opinione, hoſtes fugere arbitratus, copias ex locis ſuperio-
us in campum deducit. Quibus ex locis quum longius eſſet progreſ-
, confecto jam labore exercitu XVI millium ſpatio, conſiſtit.
t ſignum ſuis Sabura, aciem conſtituit, & circuire ordines, atque
rari incipit. Sed peditatu duntaxat procul ad ſpeciem utitur; equi-
in aciem mittit. XLI. Non deeſt negotio Curio; ſuoſque hor-
ur, ut ſpem omnem in virtute reponant. Nec militibus quidem, ut
eſſis; neque equitibus, ut paucis, & labore confectis, ſtudium ad
gnandum virtuſque deerat, ſed ii erant numero CC. Reliqui in iti-
e ſubſtiterant. Hi quamcunque in partem impetum fecerant, ho-
loco cedere cogebant. Sed neque longius fugientes proſequi, nec
ementius equos incitare poterant. At equitatus hoſtium ab utroque
nu circumire aciem noſtram, & averſos proterere incipit. Quum
ortes ex acie procurriſſent, Numidæ integri celeritate impetum
trorum effugiebant; rurſuſque ad ordines ſuos ſe recipientes cir-
nibant; & ab acie excludebant. Sic neque in loco manere, or-
eſque ſervare, neque procurrere, & caſum ſubire, tutum vide-
ur. Hoſtium copiæ ſummiſſis ab rege auxiliis crebro augeban-
. Noſtros vires laſſitudine deficiebant. Simul ii, qui vulnera ac-
erant, neque acie excedere, neque in locum tutum referri po-
nt; quod tota acies equitatu hoſtium circumdata tenebatur. Hi
ſua ſalute deſperantes, ut extremo vitæ tempore homines facere
ſueverunt, aut ſuam mortem miſerabantur, aut parentes ſuos com-
ndabant, ſi quos ex eo periculo fortuna ſervare potuiſſet. Plena erant
nia timoris & luctus. XLII. Curio, ubi perterritis omnibus ne-
e cohortationes ſuas, neque preces audiri intelligit; unam, ut in
ſeris rebus, ſpem reliquam ſalutis eſſe arbitratus, proximos colles ca-
e univerſos, atque eo inferri ſigna jubet. Hos quoque præoccupat

missus a Sabura equitatus. Tum vero ad summam desperationem
stri perveniunt: & partim fugientes ab equitatu interficiuntur,
integri procumbunt. [1] Hortatur Curionem Cn. Domitius præf
equitum, cum paucis equitibus circumsistens, ut fuga salutem p
atque in castra contendat: & se ab eo non discessurum pollicetu
Curio, nunquam amisso exercitu, quem a Cæsare fidei suæ com
sum acceperit, se in ejus conspectum reversurum, confirmat;
que ita prælians interficitur. Equites perpauci ex prælio se recip
Sed ii, quos ad novissimum agmen, equorum reficiendorum c
sa, substitisse demonstratum est, fuga totius exercitus procul ani
versa, sese incolumes in castra conferunt. Milites ad unum o
interficiuntur. XLIII. His rebus cognitis, M. Rufus quæstor
castris relictus a Curione cohortatur suos, ne animo deficiant,
orant, atque obsecrant, ut in Siciliam navibus reportentur. P
cetur: magistrisque imperat navium, ut primo vespere omnes
phas ad littus appulsas habeant. Sed tantus fuit omnium terror,
alii adesse copias Jubæ dicerent, alii cum legionibus instare
rum, jamque se pulverem venientum cernere; quarum rerum
omnino acciderat; alii classem hostium celeriter advolaturam
carentur. [2] Itaque perterritis omnibus, sibi quisque consulebat.
in classe erant, proficisci properabant. Horum fuga navium o
riarum magistros incitabat. Pauci [3] lenunculi ad officium imper
que conveniebant. Sed tanta erat completis littoribus conten
qui potissimum ex magno numero conscenderent; ut multitudi
que onere nonnulli deprimerentur, reliqui ob timorem propius
re tardarentur. XLIV. Quibus rebus accidit, ut pauci mil
patresque familiæ, quia ut gratia aut misericordia valerent, an
ves adnare possent, recepti in Siciliam incolumes pervenirent. R
quæ copiæ, missis ad Varum noctu legatorum numero centurio
sese ei dediderunt. Quorum cohortes militum Juba [3] poster
ante oppidum conspicatus, suam esse prædicans prædam, mag

NOTÆ.

1. *Hortatur Curionem Cn. Domitius.*] Hic evasit incolumis: nam sequenti libro nonnihil egit pro Cæsare, Tisdræque cum legionibus duabus relictus est, ut Consilium obsideret, ut merito dictum videatur:

Ἀνὴρ δὲ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.
Vir fugiens rursum pugnabit.

2. *Atque ita prælians interficitur.*] Casum Curionis vindictæ Deorum tribuit Lucanus lib. IV.

— *luitis jugulo hic arma potentes.*
Felix Roma quidem civisque habitura beatos,
Si libertatis fuperis tam cura placeret,
Quam vindicta placet, &c.

Deinde ejus addit elogium, quod quia singulare, eddere operæ pretium esse judico:

Haud alium tanta civem tulit inde
Aut cui plus leges deberent recta
Perdita tunc urbi nocuerunt
quam
Ambitus & luxus & opum
cultas
Transverso mentem dubiam
runt,
Momentumque fuit mutatus Curio
Gallorum captus spoliis & Cæsaris
Jus licet in jugulos nostros
Sylla potens, Mariusque
cruentus,
Cæsareasque domus series, cui
Concessa est, emere omnes,
bem.

3. *Lenunculi.*] Lenunculus genus
piscatorii.

n eorum interfici jussit: paucos electos in regnum remisit. Cum
s suam fidem ab eo lædi quererentur, neque resistere auderet; ipse
in oppidum vectus, prosequentibus compluribus senatoribus,
n numero erat Ser. Sulpicius, & [1] Licinius Damasippus, paucis die-

NOTÆ.

Licinius Damasippus.] Postea in ca-
ifica periit cum Scipione, ut videre
libro de bello Africano, quia parti-
studio Pompeio adhæserat. Inco-
em tamen ejus liberis Cæsar con-
Hæc fuit gens illustrissima quamvis
. in multas familias divisa, Calvo-
Crassorum, Lucullorum & Murena-

enio libro qui proximus est, item
nox aliorum scriptorum locis, con-
ita in hoc desiderari, quæ, quia
esaris laudem minime pertinent,
o ab ipso vel suppressa, vel adeo
r & leviter delibata ut facile pe-
Solet enim Cæsar ut scopulos ea
declinare, unde nihil laudis, vel
il dedecoris in se redundare præ-
. Sic ærarii expilationem Metello
ebis fortiter reclamante, cui mor-
inatus est, nisi alii autores scri-
, vix cognovissemus ex his Com-
iis. Hæc porro sunt quæ vel indi-
el amissa sunt in hoc Commenta-
e sic supplebimus. Orosius lib. IV.
. *At vero Dolabella partium Cæsa-*
Illyrico per Octavium & Libonem
expulsque exutus ad Antonium fu-
Salustius dividentes singulas
quibus præerant, similiter & An-
Hirtensius quoque ab intimo mari
esse concurrens, omnes pariter adver-
Octavium & Libonem profecti & victi
Antonius cum se Octavio cum XV co-
dedisset, omnes ad Pompeium a Li-
cedebi sunt. Dio lib. XLI. Ἐν ᾧ δὲ
ῦτα ἐν τε τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ
ο. Μάρκος μὲν Ὀκτάβιος καὶ Λέ-
Σκριβώνιος Δίβων Πάπιλιον Κορνήλιον
λους τε τινὰς τῶν Καίσαρος στρατιω-
ὲν τῇ Δελματίᾳ ὄντας ἐξέπλασαν ἐξ
τὰ τῆ Πομπηΐου ναυτικῷ χρώμενον,
τὰ τοῦτο Γάϊον Ἀντώνιον ἐπεμψάντων
πάντας ὡς γε πιθανόν τι κλίνειν
κεπτόμενόν τε πρός τε τῶν ἐπιχωρίων
ταρβούντα καὶ λιμῷ πιεζόμενα πασυ-
ὀλίγου ἅπαντα ἔλαβον· ἔστι γὰρ τὴν ἄπο-
ὄντων τινὲς αὐτῶν διαφυγόντες, καὶ
ἐν σχεδίαις διαπλεύσαντες καὶ ἁλισκό-
αὐτοὺς ἀπεχρήσαντο. *Dum hæc Ro-*
in Hispania geruntur, M. Octavius &
Libonius Libo P. Cornelium Dolabellam
Cæsaris administrum, ex Dalmatia, in qua
tum forte erat, ejecerunt, classe Pompeii usi.
Dehinc C. Antonium subvenire ei volentem
in exiguam quandam insulam concluserunt,
ibique ab incolis desertum, fameque pres-
sum, paucis demptis, cum omni manu quam
secum habuerat, ceperunt. Nonnulli enim
in continentem effugerunt, alique quidam
ratibus mare transjicientes, cum interciperentur,
mortem sibi consciverunt. Quod a Lu-
cano lib. IV. fuit eleganter descriptum, &
est in epitome Liviana lib. CX. Appianus
vero lib. II. bello civil. sic habet: Καὶ τῶν
αὐτῶν ἡμερῶν Ἀντώνιός τι περὶ τὴν Ἰλλυ-
ρίδα κατᾶτο ὑπὸ Ὀκτάβιον Πομπηΐῳ στρατη-
γοῦντος, καὶ Δολοβέλλα καὶ στρατιὰ Καίσαρος
ἄλλη περὶ Πλακεντίαν καταύσασα τῶν ἀρχόν-
των καλεόντων, ὡς ἐν τῇ στρατιᾷ βρα-
δύνοντες καὶ τὰς πέρας μᾶς ἡ λαβόντες, ἵν
τινα δωρεὰν αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ ἔτι περὶ Βρι-
ντήσιον ὑπέσχετο. ὧν ὁ Καῖσαρ πυθόμενος,
ἐκ Μακεδονίας ἐς Πλακεντίαν ἠπείγετο συν-
τόμως. καὶ ἐς ἔτι κατιόντας ἐπιλαβών, ἐ-
λεγεν ὧδε. Τάχει μὲν ὅσῳ περὶ ἕκαστα
χρῶμαι τυγχάνει μοι. βραδύνει δ' ὁ πόλε-
μος, ἡ δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τὰς πολεμίους
ὑποφυγούσας ἡμᾶς. ὑμεῖς δ' ἔνθα Γαλλίᾳ
πολλὰ τῆδε ἐμῆς ἀρχῆς ὀνήμενοι, καὶ ἐς
τόνδε τὸν πόλεμον ὅλον, ἢν ἐς μέρος αὐτοῦ
μοι συνομόσαντες, ἐν μέσοις ἔργοις ἡμᾶς ἀ-
πολείπετε, καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐπαίσασθε,
καὶ προσάντων ἀξιοῦτε, παρ' ὧν χρὴ προσά-
λματα λαμβάνειν. μᾶλλον γὰρ ἐμανθά-
νετε τῆς ἐς ὑμᾶς μάχης διὰ βίου φιλοτιμίας,
χρήσομαι τῷ πεπρωμένῳ νόμῳ, καὶ τῷ ἐνάγ-
τίνος (ἐπιφθὰ μάλιστα τῆς τάξεως κα-
τάρξει) τὸ δίκαιον κληρώτου θανεῖν. Θρόν-
νου δὲ ἀμφοῖν ἐξ ἅπαντος τῷ τέλους γε-
νομένου, οἱ μὲν ἄρχοντες αὐτῷ προσπεσόν-
τες ἱκέτευον. ὁ δὲ Καῖσαρ μόλις τε καὶ
καὶ ὀλίγον ἐνδιδοὺς, ἐς τοσοῦτον ὅμως ὑ-
φῆκεν, ὡς ἑκάλιν καὶ εἴκοσι μόνας (οἱ κα-
τάρξει μάλιστα ἐθέλειν) διακληρῶσαι, καὶ
δυόδεκα αὐτῶν τὰς λαχούσας ἀνελεῖν. τῶν
δὲ δυόδεκα τῶν δὲ ἐφάνη τις ὑπ' ἐπιδη-
μῶν, ὅτι ἡ τάσις ἐγίγνετο καὶ ὁ Καῖ-
σαρ τὸν ἐμφύτατα λοχαγὸν ἔκλησιν αὐτ'
αὐτῷ. *Iisdem fere diebus Antonius cir-*
ca Illyricum a Dolabella Pompeiano duce fu-
peratur, & Cæsaris exercitus alius circa
Placentiam seditiose suis præfectis reclama-
bat, bellum eos trahere, nec sibi quinas mi-

nas

diebus, quæ fieri vellet, Uticæ constituit atque imperavit: dieb
post paucis se in regnum cum omnibus copiis recepit.

NOTÆ.

mas reddere, quas donativi nomine Cæsar pollicitus eis Brunduſii fuerat. Ille hoc cognito Placentiam advolavit e Maſſilia. Et turbulentos etiam tum repertos ſic allocutus eſt. Nota eſt vobis ſolita mea celeritas. Nos vero in mora non ſumus; ſed hoſtes qui nos fugiunt: Vos qui in Gallia me duce magna percepiſtis commoda, & fidem veſtram non in partem hujus belli, ſed in univerſum mihi obligaſtis, in præfectos inſurgitis, imperare vultis his quorum opertebat imperata facere. Quum igitur meipſum teſtem habeam mea perpetua in hanc uſque diem erga vos obſervantia, tractabo vos lege Petreia, & nonam legionem decimabo, quandoquidem inde ortum eſt ſeditionis initium. His auditis, in legione ipſa fuit conploratio. Tribuni vero ſupplices rogabant veniam. Cæſar egre cunctanterque exoratus, hanc tamen pœnam remiſit, ut ex CXX ſolis qui præcipui ſeditionis autores videbantur, in duodecim ſorte ductos animadverteret. His duodecim unum comperium eſt [illegible] ditionis tempore. Pro quo Cæſar [illegible] occidit, qui eum detulerat. Paulopo[st] ἐν μὲν δὴ τοῖς περὶ Πλακεντίαν οὕτως ἔσχε [illegible] ὁδὲ Καῖσαρ ἐς Ῥώμην παρῆλθε. [illegible] ſeditione ſopita apud Placentiam, Cæſar [illegible] bem venit. Suetonius in Julio cap. [illegible] Omnibus civilibus bellis cladem [illegible] per legatos ſuos paſſus eſt, quorum C. [illegible] Africa periit; C. Antonius in [illegible] adverſariorum devenit poteſtatem; [illegible] bella claſſem in eodem Illyrico, Cn. [illegible] Calvinus in Ponto exercitum amiſerunt. [illegible] cap. LXIX. Nonam legionem apud Pl[illegible] quanquam adhuc in armis Pompeii ſ[illegible] tam cum ignominia miſſam fecit, [illegible] multas & ſupplices preces, nec ni[si] [illegible] ſontibus pœna, reſtituit.

LIBE

LIBER III.

ARGUMENTUM.

De libro narrat quæ vires & auxilia ad bellum Pompeio fuerint; pacem item per Vibullium frustra oblatam; tum levia aliquot præ- ad Dyrrhachium sibi infælicia; tandem pugnam Pharsalicam, quam secuta est mors Cn. Pompeii; tum Alexandrini belli initia.

DIctatore habente comitia Cæsare, consules creantur [2][Julius] Cæsar & P. Servilius. [3] Is enim erat annus, quo per ei consulem fieri liceret. His rebus confectis, [4]quum fides tota Ita-

NOTÆ.

Dictatore habente comitia Cæsare.] De ra satis multa supra dicta sunt, quæ ris tantum erat. Fiebat ad eas res, ius requiritur dominatio juxta Home- illud:

ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω.

plures regnare bonum est, rex unicus to,

e reip. regendæ, sedandæ seditionis, sque legendi causa, levioribus etiam do de causis, ut ludorum Romano- ausa. Quod ea lege XII tabularum ctur, quam refert Cicero lib. de le- *Si quando duellum gravius discordia- um exciunt, unus ne amplius sex, men- si senatus creverit, idem juris quod duo , tento, iisque ave sinistra magister po- .* Id est, bono omine; nam sinistra in sacris. Quique postea dictator di- t, magister populi dicebatur, a con- idem, nec nisi consularis, nec extra . Hæc porro prima Cæsaris dicta- uit dierum XI, altera semestris, quæ altem spatio legitima, tertia annua, decennalis, quinta perpetua, sed . Vita enim & dictatura simul fuit us.

[*Julius*] *Cæsar & P. Servilius.*] Ma- æsar fieri consul quam diutius uti di- a, qui magistratus propter nimiam atem erat invidiosus, exemplum secu- Posthumii interregis, qui comitia haberet, se consulem fecit, item Q. Hic porro consulatus gestus est anno ab urbe condita IↃCCVI. cum P. Servilio Isaurico qui amicus erat Cæsaris. Hoc nomen invenit ejus pater P. Servilius Vatia ab Isauro præcipuo Cilicum Piratarum oppido quod cepit, de quibus consul triumphavit. Fuit P. Servilius consul anno ab urbe cond. IↃCCXIII, sed alius ab hoc fortasse ejus filius. Interea Pompeiani Thessalonicæ novos magistratus non creaverunt, sed superiorum nomina mutaverunt, ita ut consules proconsules dicerentur, prætores proprætores, & ad idem exemplum alii.

3. *Is enim erat annus, quo per leges, &c.*] Non enim licebat illi qui jam consul fuisset, consulatum secundum adipisci, nisi decimo post anno. Livius lib. VII. *Aliis plebiscitis cautum ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet, neu duas magistratus uno anno gereret.* Id tamen postea non fuisse observatum arguunt fasti consulares. Sed verisimile est fuisse per populum legibus solutos. Sic idem T. Livius, seu potius epitome Liv. lib. LVI. *Delatus est ultro Scipioni Africano a S. P. Q. R. consulatus, quem cum ille capere ob legem qua vetabat quenquam intra decem annos iterum consulem fieri licere, minime vellet, sicuti priore consulatu legibus est solutus.* Sed tandem teste Appiano L. Sylla odio C. Marii, qui septies consul fuerat, eam legem revocavit.

4. *Quum fides tota Italia esset angustior.*] Cicero lib. 1. de officiis, docet quid sit fides: *Ex quo credamus quod fiat quod dictum*

est

Italia eſſet anguſtior, neque creditæ pecuniæ ſolverentur: [1] co
ut arbitri darentur: per eos fierent æſtimationes poſſeſſionum
rum, [2] quanti quæque earum ante bellum fuiſſent, atque ea cr
ribus tranſderentur. [3] Hoc & ad timorem novarum tabularum
dum minuendumque, qui fere bella & civiles diſſenſiones ſequi
ſuevit, & ad debitorum tuendam exiſtimationem eſſe aptiſſ
exiſtimavit. Item, [4] prætoribus, tribuniſque pl. rogationes ad p
lum ferentibus, [5] nonnullos ambitus Pompeia lege damnatos
temporibus, quibus in urbe præſidia legionum Pompeius hab

NOTÆ.

eſt appellatam eſſe fidem. Et lib. IV. de Rep. citante Nonio: *Fidei nomen ipſum videtur habere, cum ſit quod dicitur.* Sed eo ſenſu ſumpſit quo hic ſumptum, in orat. pro Lege Manilia: *Nam tum cum in Aſia res magnas permulti amiſerunt, ſcimus Roma ſolutione impedita fidem concidiſſe.* Gallice *crédit.* Sueton. *labefactatam,* Plaut. *ſubleſtam,* Tacit. *afflictam* appellat. Hic non dicitur labefactata aut afflicta fides, aut concidiſſe, ſed, quod minus eſt, anguſtior, quo modo dicitur *res anguſta domi.*

1. *Conſtituit, ut arbitri darentur.*] Qui tamen ſorte deligerentur, ut ſcribit Dio lib. XLI. Appianus vero lib. II. de bellis civilibus ſcribit iis arbitris hoc datum eſſe negotii, ut æſtimarent poſſeſſiones, creditoreſque cogerent eas in ſolutionem debiti accipere.

2. *Quanti quæque earum rerum ante bellum fuiſſent.*] Nam ſi pretium præſens eſſet conſtitutum, tanta pecuniæ inopia, non ſolviſſent æs ſuum alienum debitores, quamvis poſſeſſionibus ſuis fuiſſent ejecti. Nam vili pretio omnia vendebantur. Addit Suetonius deductam eſſe ſummam æris alieni, ſi quid uſuræ nomine numeratum aut perſcriptum fuiſſet.

3. *Hoc & ad timorem novarum tabularum.*] Tabulæ dicebantur omne genus ſcripturarum quibus cauſam ſuam poſſent confirmare, quo nomine cenſebantur omnia inſtrumenta publica contractuum. Tabulæ autem novæ dicebantur, quum tabulis ſuperiorum temporum antiquatis, ſolæ tabulæ novæ quæ in poſterum fierent eſſent valituræ. Quo nomine deſignabant quod Gallice *banqueroute.* Cælius Rhodiginus lib. VII. ſic eas explicat: *Quod cum pecunia credita obſvatis condonantur, nova mox ecoriuntur tabulæ, quibus nomina continebantur nova.* Vide Livium lib. VI. Hoc eſt quod Plutarchus ait: ἐκούφιζε τινὰς τῶν χρεωστούντων ἐκ φόρου, *Sublevavit creditores quadam ſibactia.* Quam in gratiam pauperum Solon invenit. Talem gentibus pollicebatur Catilina, apud Salluſtium. Porro rei totius tatem breviter explicat Cicero lib. offic. dum dicit: *Tabulæ novæ bent argumenti, niſi ut eas ſundum, & cum tu habeas, ego pecuniam.*

4. *Prætoribus tribuniſque pl. rogat.* Rogationes ferri dicebantur, cum aliquis populum, ut aliquam legem gare itaque legem nihil aliud proponere, dicebatque rogator: *beatis, Quirites, &c.* Deinde rogatio lege ſumpta eſt. Hic autem tribunos tores tribunique pl. rogationes, ſed tum Cæſaris, qui ad populum eos tebat, ne arrogantiæ tribueretur, ſi ſe & pro ſua autoritate ageret, nondum victo Pompeio.

5. *Nonnullos ambitus Pompeia lege tos, &c.*] Multæ leges de ambi ſunt. Sed poſtrema fere omnium, Pompeia ab autore legis dicta fuit, tus autem dicebatur, cum magiſtratus impenſius quam more ve civitatis ferebant, aut pecunia tim redimebantur ſuffragia civium ambitui multis, ut prædictum est, bus obviam itum, ſed præſertim peia, quæ lata eſt anno ab urbe IↃCCI, cum inter conſulatus tores Scipionem, Hypſæum, & non pecunia tantum, ſed factiones armis res gereretur. Tunc enim terregem Pompeius ſolus creatus de legibus novis ferendis retulit que promulgavit, unam de vi, hanc ſcilicet, de ambitu, priorem, & formam judiciorum rem conſtituendo. Uno enim dem die ab accuſatore & reo jurari, duaſque horas accuſatori dabat. Teſtis Aſconius. Proper dicitur, *ſingulis diebus perfecta.*

judicia, aliis audientibus judicibus, aliis ſententiam ferentibus, lis diebus erant perfecta, in integrum reſtituit, qui ſe illi iniivilis belli obtulerant, ſi ſua opera in bello uti veller; perinde nans, ac ſi uſus eſſet, quoniam ſui feciſſent poteſtatem. Stat enim hos prius judicio populi debere reſtitui, quam ſuo beio videri receptos; ne aut ingratus in referenda gratia, aut arns in præripiendo populi beneficio videretur. II. [2] His rebus, eriis Latinis, comitiiſque omnibus perficiundis XI dies tribuit, ſtaturaque ſe abdicat, & ab urbe proficiſcitur, Brundiſiumque enit. Eo legiones XII, equitatum omnem venire juſſerat. Sed um navium reperit, ut anguſte XX millia legionariorum mili-, & DC equites tranſportare poſſent. Hoc unum [4 inopia ium] Cæſari ad conficiendi belli celeritatem defuit. Atque opiæ ipſæ hoc infrequentiores imponuntur, quod multi Gal- tot bellis defecerant, longumque iter ex Hiſpania magnum erum deminuerat, & gravis autumnus [5] in Apulia circum- Brundiſium, ex ſaluberrimis Galliæ & Hiſpaniæ regionibus o- m exercitum valetudine tentaverat. III. Pompeius annuum ſpan ad comparandas copias nactus, quod vacuum a bello, atque ab

NOTÆ

ipſe ambitus repreſſit, cum rerum a comitia cum populo partitus eſt, ut cis conſulatus competitoribus, de cænumero candidatorum pro parte dimiquos populus veliet pronuntiarentur, pro altera, quos ipſe dediſſet, & edebat libellos circum tribus miſſos: *Cæſar dilli tribui: Commendo vobis illum & ilut veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant.* us etiam ambitum repreſſit Auguſtus, ſtatuit, ut in quinquennium a magiibus arceretur qui eſſet damnatus amSed acrius omnibus Tiberius, qui ſuffia a populo ad ſenatum, & a ſenatu ad nſtulit, atque ita omnem ambitum ſuPorro quod hic fit a Cæſare, ſagaciſfuerat oriente illo bello a M. Tullio proepiſt. ad Atticum III. libri VII. *Omdamnatos, omnes ignominia affectos, omnes ione ignominiaque dignos illae facere, ſere juventutem, omnem illam urac perditam plebem, tribunos vaaddito C. Craſſo, omnes qui are alieno ntur, quos plures eſſe intelligo quam rum.*

Qua judicia.] *Judicio populi*, qua de leges illas per tribus rogandas curat.

His rebus, & feriis Latinis.] Feria, ut docet Cicero lib. II. de legibus, *feſtorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium & jurgiorum, in ſervis operum & laborum, quia compoſitio anni conferre debet, & ad perfectionem operum ruſticorum & ad remiſſionem animorum.* Feriæ vero Latinæ a Tarquinio ſuperbo fuerant inſtitutæ, dictæ a Latinis populis, quibus in Albano monte e ſacris carnem petere jus fuit cum Romanis, quarum dies indicebatur a conſule. His autem feriis Latinis operam dare Cæſar in magno negotio habuit, quod conſules non ante paludati exire in provincias ſoliti eſſent, quam in monte Albano iis cum Latinis magiſtratibus operam dediſſent, veriti, ne male res ipſis in expeditionibus ſuccederent, ſi ſecus feciſſent. Porro hæ feriæ Latinæ de numero erant conceptivarum, id eſt, quarum conſul diem condicebat, nec erant annales, id eſt, ſtato anni die faciendæ.

3. *Dillaturaque ſe abdicat.*] In qua nihil aſperum geſſit, imo omnibus exulibus præter Milonem reditum conceſſit, in ſequentem annum magiſtratus conſtituit, Galliſque ciſalpinis jus civitatis Rom. conceſſit.

4. *Inopia navium.*] Videtur e margine in textum irrepſiſſe.

5. *In Apulia.*] Apulia Italiæ regio duplex, altera Daunia, nunc *Puglia Piana*, altera Peucetia, nunc *Terra di Bari*.

ab hoſte otioſum fuerat, magnam [1] ex Aſia, [2] Cycladibuſque
Iis, [3] Corcyra, [4] Athenis, [5] Ponto, [6] Bithynia, [7] Syria, [8]
[9] Phœnice, & [10] Ægypto claſſem coëgerat, magnam omnibus
cis ædificandam curaverat; magnam imperatam Aſiæ, Syriæ,
buſque omnibus, & [11] dynaſtis, & [12] tetrarchis, & liberis [13] Ach
populis pecuniam exegerat, magnam [14] ſocietates earum provin
rum, quas ipſe obtinebat, ſibi numerare coëgerat. IV. Leg
effecerat civium Romanorum IX. V ex Italia, quas tranſdux
unam ex Sicilia veteranam, quam factam ex duabus gemellam

NOTÆ.

1. *Ex Aſia.*] Non tertiam mundi partem intelligit, ſed eam Aſiæ partem, in qua erat Ionia, cujus caput Epheſus, nam nominat multas provincias, quæ Aſia late ſumpta continentur.

2. *Cycladibuſque.*] Cyclades a promontorio Gereſto circa Delum inſulam, (quæ harum media eſt & clariſſima) in orbem ſitæ; unde & nomen traxere, ut ait Plin. κύκλος enim *circulum* ſignificat. Virgilius vocat:

——— *ſparſaſque per æquor*
Cycladas ———

3. *Corcyra.*] Inſula maris Ionii, Phæacia Homero dicta, regis Alcinoi regnum, nunc in Venetorum ditione, fruſtra tentata a Solimanno Turcarum Imperatore anno CIↃIↃXXXVII, habet urbem cognominem *Corfu.*

4. *Athenis.*] Athenæ urbs Græciæ quondam primaria, clara ingeniis & fortibus auſis, caput Atticæ regionis, ſic dicta a Minerva Græcè Ἀθηνᾶ, quæ quidem cum contenderet cum Neptuno de imponendo urbi nomine, conveniſſetque, ut qui utiliorem humano generi rem procreaſſet, cauſam obtineret; equum Neptunus, oleam vero Minerva creavit, quæ viſa melior.

5. *Ponto.*] Pontus Aſiæ regio, Mithridatis olim, tunc Pharnacis ejus filii regnum. Eſt & alius Pontus in Europa circa Danubii oſtia, ubi exulavit Ovidius, de quo nunc non agitur.

6. *Bithynia.*] Aſiæ regio nobiliſſima, in qua Nicæa, Pruſias, Nicomedia claræ urbes, cujus Nicomedes rex erat.

7. *Syria.*] Syria a Cilicia ad Arabiam uſque pertinens, in Palæſtinam, Phœniciam, Antiochenen, Comagenen, & Cœlen dividitur.

8. *Cilicia.*] Cilicia Taurum inter & mare porrigitur, cujus metropolis erat Tarſus. Nunc dicitur *Caramania.* Ad orientem habet Amanum montem, ad occaſum Pamphyliam, a meridie mare diterraneum, a ſeptentrione Cap em.

9. *Phœnice.*] Phœnice Syriæ pa in qua jacet Tyrus & Sidon urbe liſſimæ, Cherſeo & Eleuthero bus terminata. *Ipſa gens Phœnicum in ria magna litterarum inventionis, & rum navalium que ac bellicarum artium* Plinius.

10. *Ægypto.*] Ægyptus Ptolem regnum, interſecatur Nilo flumine, no que adhuc retinet.

11. *Dynaſtis.*] Dynaſta vox Græca, poteſtatem ſignificat, tribuiturque regib oticis, qui non ſatis amplam terram i poteſtate habent, a qua regium nomen mereantur.

12. *Tetrarchis.*] Tetrarchæ qui p regni alicujus quartam habent, quale rant in Judæa, qui Herodis regnum in diviſerant, de quibus legitur in Evan lio.

13. *Achaia.*] Achaia proprie eſt ponneſus, ut ex Homero probat Str poſtea vero totam fere Peloponn complexa, e qua tantum excipieb Arcadia & Lacedæmonia; ſed & ill lim accenſebatur Achaiæ, imo tu ſub Philopœmene in Achæorum fa tatem venit. Achæi poſtremi om Græcorum libertatem retinuerunt. Pterea hic dicuntur liberi Achæ populi. Achaiam *meram Græciam* cat Plinius VIII. epiſt. Alia enim Achaia inter Macedoniam & Pelopo ſum.

14. *Societates earum provinciarum.*] cietates ejuſmodi erant publicanorum, publica tributa redemerant, nunc G dicuntur *Compagnies.* Item corpora & legia lib. 1. Digeſt. quique eis pra magiſtri ſocietatum dicebantur lib. 1 geſt. de pactis.

; unam ex [1] Creta & [2] Macedonia, ex veteranis militibus, imiſſi a ſuperioribus imperatoribus in iis provinciis conſederant; Aſia, quas Lentulus conſcribendas curaverat. Præterea ma- numerum ex [3] Theſſalia, [4] Bœotia, Achaia, [5] Epiroque, ſup- enti nomine in legiones diſtribuerat. [6] His Antonianos mili- dmiſcuerat. Præter has exſpectabat cum Scipione ex Syria legio- II: ſagittarios ex Creta, [7] Lacedæmone, Ponto, atque Sy- reliquiſque civitatibus III millia numero habebat: funditorum tes VI: mercenarias II: equites VII millia: ex quibus DC los Dejotarus adduxerat, D [9] Ariobarzanes ex [10] Cappadocia: ad

NOTÆ

Creta.] Creta olim centum urbibus is data natalibus, propterea dicta polis, forte pagi illa tempeſtate ur- rebantur, quarum primaria eſt Ma- ſecunda Canea, olim Cydon, unde Cydonia. Ida mons eſt in media inſu- nunc ante aliquot annos in Turcarum tem redacta, *Candie.*

Macedonia.] Macedonia olim Alexan- agni regnum, tunc autem in provin- Romanis redacta, habet ad ſeptentri- montes Dalmatiæ, ad meridiem Theſ- & Epirum, ad orientem Ægeum, ad tem Ionium mare. Græcos ſuperavit, ſola Græcorum monarchico utebatur o, quod ad propaganda imperia eſt num, & Græcis potita, facile per eos orientem domuit, qui populorum m erant primi fortitudine & ſapi-

Theſſalia.] Theſſalia, cujus metropo- liſa, habet ab occidente Epirum, ab e Thermaicum ſinum, a ſeptentri- Macedoniam, a meridie vero Bœo-

Bœotia.] Bœotia, cujus metropolis The- bas, Opuntios, Theſſaloſque a ſep- te habet, a meridie Atticam, ab nte Phocidem, ab oriente mare Eu- a, a quo ad Corinthiacum ſinum ex- tur.

Epiroque.] Epirus quondam Pyrrhi a ſeptentrionibus habet Darda- Triballos, ab oriente Macedoni- Theſſaliam, varias gentes comple-

His Antonianos milites.] C. Anto- arci frater, T. Pulcionis opera pro- in Pompeii poteſtatem venerat, cu- rum voluntati diffiſus, eos ſuis im- rat, ſcis ne nocere poſſent. Florus . cap. 11. rem ita narrat: *Quippe cum fauces Adriatici maris juſſi occupare Dolabella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyræ littore caſtra poſuiſſent, jam maria late tenente Pompeio, repente caſtra legatus ejus Octavius & Libo ingentibus copiis claſſicorum utrumque circumvenit; deditionem fames extorſit Antonio.* Idem habet Suetonius in Cæſare XXVI. Hic Antonius a Bruto poſt mortem Cæſaris cæſus eſt, fueratque humaniter ab eo exceptus, ſed cum ad defectionem ſollicitare ſuos milites comperiſſet, juſſus eſt interfici.

7. *Lacedæmone.*] Lacedæmon totius Peloponneſi clariſſima, Athenis æqualis, quacum de principatu diu contendit, ad Eurotam fluvium, quæ tamdiu floruit, quamdiu legibus Lycurgi uſa fuit. Duos reges habebat, quorum tamen poteſtas auctoritate Ephororum frænabatur. In poteſtatem tandem Romanorum cum reliquis Græcis urbibus devenit, nunc in tenuis vici formam redacta, dicitur *Miſithra.*

8. *Gallos Dejotarus rex, &c.*] Hi ſunt Galatæ vel Gallo-Græci. Galli enim in Aſiam pervaſerant, regnumque ibi condiderant Galatiæ, quia Galli a Græcis Galatæ dicti, quorum erat ea tempeſtate rex Dejotarus.

9. *Ariobarzanes.*] Cappadociæ rex, erat appellatus amicus pop. Rom. de quo multa ſcribuntur a Cicerone in epiſt. ad Famil. ut a ſenatu decretum fuerit, ut ejus regis ſalus, incolumitas, regnumque defenderetur, item ejus ſalutem populo ſenatuique Romano magnæ curæ eſſe. Qua ex auctoritate ſenatus eum ab inſidiis popularium eripuerit.

10. *Cappadocia.*] Cappadocia habet ab oriente Armeniam, a ſeptentrione Pontum, ab occaſu Paphlagoniam, Galatiam & partem Pamphyliæ, a meridie Ciliciam,

ad eundem numerum [1] Cotus ex [2] Thracia dederat, & [3] Sa-
filium miſerat. Ex Macedonia CC erant, quibus [4] Raſcipolis
erat, excellenti virtute: D [5] ex Gabinianis [6] Alexandria, C
Germanoſque, quos ibi A. Gabinius præſidii cauſſa apud
Ptolemæum reliquerat, [7] Pompeius filius cum claſſe addu
DCCC, [8] quos ex ſervis ſuis paſtorumque ſuorum coëgerat: C
[9] Tarcundarius Caſtor, & Donilaus ex Gallo-græcia dedu
horum alter una venerat, alter filium miſerat: CC ex Syri
Comageno Antiocho, cui magna præmia Pompeius tribuit,
erant: in his plerique [11] hippotoxotæ. Huc [12] Dardanos, [13] B

NOTÆ.

1. *Cotus.*] Erat Thraciæ rex, ſtuduitque Pompeii partibus. Erat natura paulo iracundior, ut proditum eſt a Plutarcho. Itaque cum accepiſſet vaſa quædam fictilia inſignis cujuſdam operis, remuneratus prius hoſpitem, vaſa illa omnia propria manu fregit, ne, ſi poſtea a miniſtris frangerentur, in ipſos ſæviendi cauſam haberet. Idem pardalim ſibi danti leonem obtulit, ut accepto datum par eſſet.

2. *Thracia.*] Thracia Europæ regio prope Macedoniam, nunc *Romania*; in ea eſt Conſtantinopolis, olim populoſiſſima multitudineque hominum ſoli cedens Galliæ, teſte Pauſania.

3. *Sadalem.*] Dicitur a Dione Sadalus, cui Cæſar poſtea pepercit, quanquam in prælio ipſe adfuerat. Sexennio poſt ſine liberis decedens regionem pop. Rom. reliquit.

4. *Raſcipolis.*] A Suet. *Traſipolis*, a Tacit. *Rhoſcuporis* dicitur; fratres erant Thraces, qui cum Romanos civile bellum in regionem ſuam Thraciam transferre vidiſſent, operas partiti; alter Raſcus Cæſaris partes, alter Raſcipolis Pompeii ſecutus eſt. Idem fecerunt bello quod inter Brutum & Antonium, Octavianumque exarſit. Raſcus enim Octavio, Raſcipolis Bruto ſtuduit. Confecto bello, Raſcus petiit a victoribus ut eſſet frater incolumis, quod facile impetravit; hanc enim unam laborum mercedem petierat.

5. *Ex Gabinianis.*] Gabinius enim Ptolemæum in ſuum regnum reduxerat, & milites plures regni tuendi cauſa Alexandriæ reliquerat, cum eſſet exilio multatus, fuit a Cæſare reſtitutus & ipſo bello civ. Salonis in Dalmatia morbo implicatus, deceſſit. Ex iis autem intelligere licet, Ptolemæum, a quo fuit poſtea Pompeius interfectus, in Pompeii partibus fuiſſe & ante prælium quidem Pharſalicum Gabinianos milites miſerat. Imo & totus oriens in ejus p
quod patet ex Lucan. lib. v. ubi
Pompeianos. Hic Gabinius fuit Cæ
dictiſſimus, cui & in conſulatu cum
ſucceſſit.

6. *Alexandria.*] Metropolis Ægypti.

7. *Pompeius filius.*] Cneius Pompeius
maximus, cum quo Cæſar in Hiſpa
ſtea bellavit.

8. *Quos ex ſervis ſuis, &c.*] M
ſuſpicatur Lipſius, legitque: *Quos e
tiis paſtoribuſque ſuorum coëgerat.* C
nius vero: *Servis paſtoribuſque ſuis*, u
mere. Sic ſupra factum a Domitio.
fia Cœlius Milonem ad ſollicitandu
miſit.

9. *Tarcundarius Caſtor.*] Erat nep
jotari regis Galatiæ, qui poſtea a
apud C. Cæſ rem accuſavit, ut vi
oratione Ciceronis pro Dejotaro. D
XLI. & Cicero lib. v. epiſtolarum
Tarcondimetum. Itaque in alterum h
mendum fuerit.

10. *A Comageno Antiocho.*] Ab A
rege Comagenes, quæ regio Syriæ el
phratem, quo ab Arabia diſterminat
put regni eſt Samoſata.

11. *Hippotoxota.*] Hippotoxota va
quæ equites ſagittarios ſignificat.

12. *Dardanos.*] Dardani Illyrica g
colunt Mœſiam Mediterraneam, qua
noniæ jungitur ad Pontum uſque a
Incipit a confluente Savi cum Dan
ea Dardani, Calegeri, Triballi, T
Mœſi, Thraces, Pontoque contermini
Boſſine.

13. *Beſſos.*] Beſſi Thraciæ pop
Neſſumi amnem & ad Hæmum mon
qua fides nominum eſſet ſimilitudini,
Boſſine. Sed videntur eſſe propiores
bio, ſi qua fides Ovidio:

*Vivere quam miſerum eſt inter B
Get aſque.*

im mercenarios, partim imperio aut gratia comparatos, item
cedonas, Theſſalos, & reliquarum gentium & civitatum adjece-
atque eum, quem ſupra demonſtravimus, numerum expleverat.
rumenti vim maximam ex [1] Theſſalia, Aſia, Ægypto, [2] Creta,
enis, reliquiſque regionibus comparaverat. Hiemare [3] Dyrrha-
[4] Apolloniæ, omnibuſque oppidis maritimis conſtituerat, ut
Cæſarem tranſire prohiberet. Ejus rei cauſſa omni ora maritima
em diſpoſuerat. Præerat Ægyptiis navibus Pompeius filius; Aſia-
[7] D. Lælius & C. Triarius; Syriacis C.[8] Caſſius; [9] Rhodiis C. Mar-
s [10] cum C. Coponio; [11] Liburnicæ atque Achaïcæ claſſi Scribonius
bo & [12] M. Octavius. Toti tamen officio maritimo [14] M. Bibu-
æpoſitus cuncta adminiſtrabat. Ad hunc ſumma imperii reſpi-
t. VI. Cæſar, ut Brundiſium venit, concionatus apud milites,
iam prope ad finem laborum ac periculorum eſſet perventum,
animo mancipia atque impedimenta in Italia relinquerent: ipſi

NOTÆ.

Macedonas.] De Macedonibus dictum
ra.

Theſſalos.] De Theſſalis item.

Creta.] De Creta item.

Cyrenis.] Cyrene metropolis Cyreniæ
onis in Africa, a Græcis condita, qui
la Thera maris Ægæi eo fuerant pro-

*tum numina erant, nunc ſunt ſine no-
ina terra.*

r fuiſſe e regione Peloponneſi. Aliis
alii *Corona*, aliis *Aſſadib*, aliis *Cabi-*
Eadem fuit Pentapolis dicta ab urbi-
nque, Berenice, Arſinoe, Ptolemaide,
lonia.

Dyrrhachii.] Dyrrhachium portus Epi-
nunc *Durazz*, Brundiſio LXX leucis
cior diſtat. Trajectus eſt in Græciam
lia. Epidamnus autem inauſpicatum
cum haberet, illud Romani mutave-
Dyrrhachium dixerunt.

Apollonia.] Apollonia, teſte Plinio, a
abeſt VII millibus paſſuum, eſtque
donia. A Marciano Heracleota di-
ſſe per Corinthios & Corcyræos con-
Duorum dierum itinere abeſt ab Epi-
, a mari autem ſtadiis L, ut teſtatur
antiquiſſimus ſcriptor, ut vero Stra-

D. Lælius & C. Triarius.] Hunc Lælium
riam Cicero loquentes inducit in lib.
ux. Lælius, teſte Appiano lib. IV.
rarus tempore a militibus Arabionis
Africa interfectus eſt. De Triario

8. *Caſſius.*] Hic unus de interfectoribus Cæſaris fuit, & apud Philippos propria manu periit.

9. *Rhodiis.*] Rhodus maris Carpathii clariſſima inſula, a roſis dicta, cujus incolæ viri fuerunt nautici, & rei maritimæ peritiſſimi. Equites ſancti Joannis, poſtquam eam Saracenis ademiſſent, in ea ſedes ſuas poſuerunt, quibus rurſus Soliimannus Turcarum Imp. eripuit an. Chriſti CIↃIↃXXII.

10. *Cum C. Coponio.*] Fruſtra habent aliqua exemplaria *Pomponio*. Cicero certe lib. I. de Divinatione ſcribit ſibi ad caſtra Pompeii tranſeunti obviam itum eſſe eum navibus Rhodiis a C. Coponia is prætor fuerat C. Marcello & Lentulo coſſ. ut patet ex epiſtola Pompeii, quæ habetur lib. VIII. epiſt. XVII. ad Atticum. Is tandem ut Appianus refert lib. IV. a triumviris proſcriptus, uxori opera ſervatus eſt, quæ pudica licet & caſta, Antonio tamen, pudicitia proſtrata, vitam redemit conjugis.

11. *Liburnicæ.*] Liburnia pars eſt Dalmatiæ, in qua genus navis celeris & levis inventum, quæ Liburnicæ dictæ ſunt naves, quarumque uſus invaluit, poſtquam magno in Actiaca pugna uſui fuiſſe cognitum eſt.

12. *Libo.*] De Libone ſupra.

13. *M. Octavius.*] Quis fuerit neſcitur. Certe de eo poſthac agetur in lib. de bello Alexandrino, ubi a Vatinio ſuperatus eſt.

14. *M. Bibulus.*] Cæſaris in conſulatu collega fuerat anno U.C. ICCXCV, ſed cum

ipſi expediti naves conſcenderent, quo major numerus milit
ſet imponi; omniaque ex victoria, & ex ſua liberalitate ſper
conclamantibus omnibus, Imperaret quod vellet; quodcunq
peraviſſet, ſe æquo animo eſſe facturos; pridie Non. Januar.
ſolvit, impoſitis, ut ſupra demonſtratum eſt, legionibus VII.
ſtridie terram attigit, [1] Cerauniorum ſaxa inter & alia loca per
ſa quietam nactus ſtationem: & portus omnes timens, quos
ab adverſariis arbitrabatur, ad eum locum, qui appellatur [2]
ſalus, omnibus navibus ad unam incolumibus, milites exp
VII. Erat [3] Orici Lucretius Veſpillo, & Minucius Rufus cum
ticis navibus XVIII; quibus juſſu D. Lælii præerant: M. Bib
cum navibus CX [4] Corcyræ. Sed neque ii ſibi confiſi ex portu pr
ſunt auſi; quum Cæſar omnino XII naves longas præſidio dux
in quibus erant conſtratæ IV. Bibulus, impeditis navibus,
ſiſque remigibus, [5] ſatis mature occurrit, quod prius ad conc
tem viſus eſt Cæſar, quam de ejus adventu fama omnino in eas
giones perferretur. VIII. Expoſitis militibus, naves eadem no
Brundiſium a Cæſare remittuntur, ut reliquæ legiones, equitatu
tranſportari poſſent. Huic officio præpoſitus erat Fuſius Kalenus
gatus, qui celeritatem in tranſportandis legionibus adhiberet.
ſerius a terra provectæ naves, neque uſæ nocturna aura, in
dendo offenderunt. Bibulus enim Corcyræ certior factus de adv
Cæſaris, ſperans ſe alicui parti onuſtarum navium occurrere p
inanibus occurrit; & nactus circiter XXX in eas indiligentiæ
ac doloris iracundia erupit, omneſque incendit; eodemque
nautas dominoſque navium interfecit, magnitudine pœnæ reli
deterrere ſperans. Hoc confecto negotio, a [6] Salonis ad Orici

NOTÆ.

ſe Cæſari legem Agrariam promulganti opponeret, ab eo pæne fuit interfectus, totoque conſulatus tempore ſe domi continuit, foroque caruit. Unde jocus urbanorum ſcribentium, non *Cæſare & Bibulo*, ſed *Julio & Cæſare conſulibus*. Unde & hi verſus:

Non Bibulo quicquam nuper, ſed Cæſare factum eſt,
Nam Bibulo fieri conſule nil memini.

1. *Cerauniorum.*] Ceraunios hos vocat a Ceraunis aut Acroceraunis montibus, qui in illa Epiri parte apparent crebris tempeſtatibus infames. Virg. lib. III. Æneid.

Provehimur pelagi vicina Ceraunia juxta.

Ubi Servius: *Sunt montes Epiri a crebris fulminibus propter altitudinem nominati; κεραυνὸς* enim Græce *fulmen*. Eſt ibi finis Jonii maris. Quicquid enim inde ad ſeptentriones pertinet, Adria dicitur. Dicuntur vulgo *Chimariauti*.

2. *Pharſalus.*] Non eſt locus ille, in quo poſtea de ſumma rerum dimicatum eſt, qui eſt in Theſſalia. Sed, ſi Lucano cre & quidni credamus, quam cuiquam quandoquidem ratio carminis errore admittit, locus ille *Paleſtus* vel *Palæ* batur:

——— *fluctuque ſecundo*
Lapſa Paleſtinas uncis conſcidit aras.

Eandem lectionem veruſti comprobant co Itaque ſic potius legere certum eſt.

3. *Orici.*] Oricum primæ Epiri urb alii dicunt eſſe *Valonam*, alii *Orcho* ſino portui oppoſita. Prolemæus eam i onia ſtatuit. Ex ea ſolebant exercitus traduci. Plinius ſcribit diſtare a Salon taliæ promontorio XC mill. paſſ. & a fuiſſe conditam.

4. *Corcyræ.*] De Corcyra ſupra.

5. *Satis mature.*] Videtur mendum, emendare rurum. Nam eſt addendum legatur *non ſatis mature*.

6. *Salonis.*] Salona vel Salonæ D tiæ metropolis, patria poſtea Dioc

n ſtationes littoraque omnia longe lateque claſſibus occupavit: ſtodiiſque diligentius diſpoſitis, ipſe graviſſima hieme in navi- s excubabat, neque ullum laborem aut munus deſpiciens, [1] ne- e ſubſidium exſpectans, ſi in Cæſaris complexum venire poſſet. [2] Sed poſt diſceſſum Liburnarum, ex [3] Illyrico M. Octa- is cum iis, quas habebat, navibus Salonas pervenit: ibique con- atis [4] Dalmatis, reliquiſque barbaris, [5] Iſſam a Cæſaris amicitia ertit: [6] conventum Salonas quum neque pollicitationibus, ne- e denunciatione periculi permovere poſſet, oppidum oppugnare ſtituit. Eſt autem oppidum & loci natura & colle munitum. Sed eriter cives Romani, ligneis effectis turribus, iis ſeſe munie- nt: &, quum eſſent infirmi ad reſiſtendum, propter paucita- m hominum, crebris confecti vulneribus, ad extremum auxilium ſcenderunt: [7] ſervoſque omnes puberes liberaverunt: &, [8] præ- ctis omnium mulierum crinibus, tormenta effecerunt. Quorum gnita ſententia, Octavius quinis caſtris oppidum circumdedit, que uno tempore obſidione & oppugnationibus eos premere cœ- t. Illi omnia perpeti parati, maxime a re frumentaria laborabant. uare miſſis ad Cæſarem legatis, auxilium ab eo petebant: reli- a, ut poterant, per ſe incommoda ſuſtinebant: & longo interpo- ſito

NOTÆ.

operatoris. Fertur eſſe everſam, prope Spa- o vel Cliſſam. Siquidem Spalatenſis Ar- epiſcopus Salonitanum ſe dicit.

1. *Neque ſubſidium exſpectans, ſi in Cæſaris plexum venire poſſet.*] Videtur mendum; emendare non tutum. Forte *congreſſum* reponendum.

2. *Sed poſt diſceſſum Liburnarum.*] Non tum aliquid deeſt, ſed & temporis ſuperi- hiſtoria narratur, quæ geſta ſit ante Cæ- is adventum.

3. *Illyrico.*] Illyrica regio pars Dalmatiæ, am ſtaruit Strabo circa Corcyram, conti- t Sclavoniam, Croatiam, Boſniam atque lmatiam.

4. *Dalmatis.*] Dalmatiam eam partem Pan- iæ, quæ Hadriaticum mare ſpectat, Plini- appellat lib. III. cap. XXV.

5. *Iſſam.*] Iſſa inſula & urbs oppoſita lmatiæ ipſiſque Salonis. *Liſſa* dicitur So- iano. De qua ſic Marcianus Heracle- a:

Νῆσος κατ' αὐτοὺς δ' ἐστὶν Ἴσσα λεγο- μένη,
Συρακοσίων δ' ἔχουσα τὴν ἀποικίαν.
Inſula juxta hos Iſſa dicta,
Syracuſanorum habens coloniam.

6. *Conventum Salonas.*] Is conventus erat um Romanorum qui negotiabantur, & orini erant in provinciis populi Roma- Quod teſtatur Cicero in orat. pro Fon- teio: *Referta eſt Gallia negotiatorum, plena civium Romanorum, unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, araterum, pecuariorum numero teſtem producant.* Item in epiſtol. ad Quintum fratrem: *Conſtat Aſia primum ex eo genere ſociorum, quod eſt ex omni genere hominum humaniſſimum, deinde ex eo genere civium, qui aut publicani ſunt, aut ita negotiantur, ut locupletes ſint.*

7. *Servoſque omnes puberes liberaverunt.*] Ut nempe militare poſſent. Non enim licebat ſervis militare. Sic Florus ſcribit in bello Punico ſecundo: *Elicit in ſacramentum militiæ liberata ſervitia.*

8. *Præfectis omnium mulierum crinibus.*] Non quod ex illis tormenta conſtarent, ſed quod baliſtarum funes inde conficerent, ſi cannabe & nervis deficerentur. Porro hoc idem factum a Romanis in Capitolio obſeſſis, autor eſt Lactantius lib. II. adverſus gentes; qua-propter ædem *Veneri Calvæ* conſecrarunt. Strabo vero in fine lib. XVII. idem factum Carthagine docet. Cteſibius in lib. de machinis bellicis hanc rationem conficiendorum funium ſic explicat, quos Græci tonos appellant: Τόνος καὶ ἐκ τριχῶν γίνεται γυναικείων. αὐταὶ γὰρ λειπαί τε ὄντως καὶ μακραὶ καὶ πολλῷ ἐλάττω τρέφουσι, ὅταν πλέκωσιν, ἐντονίαν πολλὴν λαμβάνουσι, ὥστε μὴ ἀπόδιδοσθαι τῆς ὑπὸ τῶν νεύ-

sito spatio, [1] quum diuturnitas oppugnationis negligentiores O
vianos effecisset, nacti occasionem meridiani temporis, discessu
rum, pueris mulieribusque in muro dispositis, ne quid quotidi
consuetudinis desideraretur; ipsi, manu facta cum iis, quos n
manumissos liberaverant, in proxima Octavii castra irruperunt.
expugnatis, eodem impetu altera sunt adorti, inde tertia, & q
ta, & deinceps reliqua: omnibusque eos castris expulerunt;
magno numero interfecto, reliquos atque ipsum Octavium in n
confugere coëgerunt. Hic fuit oppugnationis exitus. [2] Jamque hi
appropinquabat; &, tantis detrimentis acceptis Octavius, desp
ta oppugnatione oppidi, Dyrrhachium sese ad Pompeium rece
X. Demonstratum est L. [3] Vibullium Rufum Pompeii præfectum
in potestatem pervenisse Cæsaris, atque ab eo esse dimissum, seme
Corfinium, iterum in Hispania. Hunc pro suis beneficiis Cæsar ju
caverat idoneum, quem cum mandatis ad Cn. Pompeium mitte
eundemque apud Cn. Pompeium auctoritatem habere intellige
Erat autem hæc summa mandatorum: Debere utrumque perti
ciæ finem facere, & ab armis discedere, neque amplius fortun
periclitari: satis esse magna utrinque incommoda accepta, q
pro disciplina & præceptis habere possent, ut reliquos casus ti
rent. Illum ab Italia expulsum, amissa Sicilia, & Sardinia, d
busque Hispaniis, & cohortibus in Italia atque Hispania civi
Romanorum C atque XXX: se, morte Curionis, & detrime
Africani exercitus tanto, [4] militumque deditione ad Corcyr
Proinde sibi ac reipubl. parcerent, quantumque in bello fortuna p
set, jam ipsi incommodis suis satis essent documento: hoc unum
te

NOTÆ

par ἰσχνὸν. Tenus & ex capillis sit muliebribus, illi enim cum sint tenues & longi, multoque oleo nutriti, cum plectuntur, magnam firmitatem accipiunt, ut non differant a nervorum robore. Vitruvius vero lib. X. cap. XVI. de baliſtis & catapultis, hoc ſolitum oſtendit: *Nam quæ ſiunt in capitibus feramina, per quorum ſpatia contenduntur capillo maxime muliebri vel nervo funes.* Item Julius Capitolinus in vita Maximi, & Plutarchus in lib. de fœnore.

1. *Quum diuturnitas oppugnationis negligentiores Octavianos effeciſſet.*] Hoc ut caveatur præcipit Vegetius lib. IV. cap. XXVIII. *Cum negligentia intervenerit, paribus inſidiis ſubjacent obſidentes. Nam ſive cibo, ſive ſomno fuerint occupati, ſive otio, aut aliqua neceſſitate diſperſi, tunc oppidani repente prorumpunt, ignorantes perimunt, arietes, machinas ipſoſque aggeres ignibus concremant, omniaque in pernicium ſuam fabricata opera ſubvertunt.*

2. *Jamque hiems appropinquabat, &c.*] C
ſuperius ſit ſcriptum Nonis Januariis a B
dibo fuiſſe diſceſſum, hic autem ſcribatur
propinquare hiemem, Octavii hiſtoria
ſuperiorem autumnum oportet rejicere,
& mutila fuerit, ut ſupra fuit obſervatum.

3. *Vibullium Rufum.*] Præfectum fab
intelligo. Namque Cæſar in epiſtola
Oppium ſcribit ſe duos præfectos fabrûm
Pompeii deprehendiſſe, amboſque miſſo
ciſſe, quorum unus hic fuit, alter Cn.
gius. Porro Vibullius dicitur nomi
fuiſſe dimiſſus in Hiſpania, non nomi
dicitur captus. Sed cum Afranius & Pet
in poteſtatem Cæſaris venerint, vult ime
illum in eorum fuiſſe numero.

4. *Militumque deditione ad Corcyr*
Non tamen omnes ſe dediderunt, ſume
mente. Nam cohors una Opitergina,
eſt, ex Opitergio Veneti tractus opp
qu

…s de pace agendi, dum ſibi uterque conſideret, & pares am-
…derentur: ſi vero alteri paullum modo tribuiſſet fortuna; non
…uſurum conditionibus pacis eum, qui ſuperior videretur, ne-
…fore æqua parte contentum, qui ſe omnia habiturum confi-
…: conditiones pacis, quoniam antea convenire non potuiſſent,
…a ſenatu & a populo peti debere: interea & reipubl. &
…placere oportere, ſi uterque in concione ſtatim juraviſſet, ſe
…proximo exercitum dimiſſurum; depoſitis armis auxiliiſque,
…nunc confiderent, neceſſario populi ſenatuſque judicio fore
…que contentum. Hæc quo facilius Pompeio probari poſſent,
…ſuas terreſtres urbiumque copias dimiſſurum. XI. Vibul-
…his expoſitis a Cæſare, non minus neceſſarium eſſe exiſtima-
…de repentino adventu Cæſaris Pompeium fieri certiorem, uti
…conſilium capere poſſet, antequam de mandatis agi inciperet:
…ideo, continuato & nocte & die itinere, atque [2] mutatis
…celeritatem jumentis, ad Pompeium contendit; ut adeſſe Cæ-
…omnibus copiis nuntiaret. Pompeius erat eo tempore [3] in
…dvia, iterque ex Macedonia in hiberna, [4] Apolloniam, [5] Dyr-
…chiumque habebat: ſed, re nova perturbatus, majoribus itine-
…Apolloniam petere cœpit; ne Cæſar oræ maritimæ civitates
…raret. At ille, expoſitis militibus, eodem die [6] Oricum profi-
…itur. Quo quum veniſſet, [7] L. Torquatus, qui juſſu Pompeii op-
…præerat, præſidiumque ibi [8] Parthinorum habebat, conatus
…is clauſis oppidum defendere, Græcos murum adſcendere atque
arma

NOTÆ.

…ducebat Vulteius tribunus, ubi rate
…, ne velis indicium ſui hoſtibus faceret
…gere conata, id efficere non potuit, &
…magno numero ſibi imminere cogno-
…, quibus minime par erat, ferox conſilium
…minis vulneribus occumbendi, quod
…erit in conſpectu hoſtis. Locum Dionis,
…hanc rem narrat, citavimus in fine libri
…Rem illam perſtringit Epitome Liviana,
…deſcribit Lucanus.

2. *Omnes ſuas terreſtres urbiumque copias dimiſſurum.*] Se Cæſarem miſſos facturum …rum exercitus ſuos, ſed præſidia quæ …bat in urbibus.

3. *Mutatis ad celeritatem jumentis.*] Non …m inventum eſt diſpoſitis certas per ſta-…es equis uti ad celeritatem.

4. *In Candavia.*] Candavia tractus eſt Ma-…iæ prope Heracleam Sentricam. Plinius …lib. III. cap. XXIII. *montes Candavia* …memorat. Ii ab occidente Macedoniam …gunt.

5. *Apolloniam.*] Apollonia Taulantiorum …m, quanquam Plinius illud conſtituat …acedonia. Sed non ita videtur. Quan-doquidem ex Macedonia ad id Pompeius con-tendit. Sic Plinius: *Apollonia quondam Corin-thiorum colonia* VII *millibus paſſuum a mari recedit.* Hanc Strabo dicit eſſe præſtanti-bus legibus inſtructam. Forte ob eam cauſam Auguſtus puer eo miſſus ad diſciplinas parandas. Sophianus dicit nomen retinere. Alii dicunt *Iſſopolim* vocari. Plinius addit eam eſſe e regione Hidrunti.

5. *Dyrrhachiumque.*] Jam de Dyrrha-chio.

6. *Oricum.*] De Orico ſupra.

7. *L. Torquatus.*] De hoc ſic M. Tullius in Bruto: *Erant in eo plurima littera, nec ea vulgares, ſed interiores quadam & recondita, divina memoria, ſumma verborum & gravitas & elegantia, Atque hæc omnia vita decora-bat gravitas & integritas.* Is, teſte Appiano, manſit poſtea cum Cæſare in honore ab illo habitus. Verum poſtea ad Scipionem in Af-ricam tranſiit, ibique cum eo & Damaſippo periit.

8. *Parthinorum.*] Parthenia urbs Illyrica, cujus cives eo nomine Cæſar appellat. Vide Plinium lib. III. cap. XXIII.

arma capere jubet. [1]Illi autem quum ſe contra imperium po
Rom. pugnaturos eſſe negarent; oppidani autem ſua ſponte Cæſa
recipere conarentur: deſperatis omnibus auxiliis, portas aperui
ſe atque oppidum Cæſari dedit, incolumiſque ab eo conſervatus
XII. Recepto Cæſar Orico, nulla interpoſita mora, Apollon
proficiſcitur. Ejus adventu audito, L. Staberius, qui ibi præ
aquam comportare in arcem, atque eam munire, obſideſque ab
polloniatibus exigere cœpit. Illi vero daturos ſe negare, neque
tas conſuli præciuſuros, neque ſibi judicium ſumpturos, contra
que omnis Italia populuſque R. judicaviſſet. Quorum cognita vo
tate, clam profugit. Apolloniates ad Cæſarem legatos mittunt,
pidoque recipiunt. Hos ſequuntur [2]Bullidenſes, Amantiani, & r
quæ finitimæ civitates, totaque Epirus; & legatis ad Cæſarem mi
quæ imperaret, facturos pollicentur. XIII. At Pompeius, co
tis iis rebus, quæ erant Orici atque Apolloniæ geſtæ, Dyrrhachio
mens, [3]diurnis eo nocturniſque itineribus contendit. Simul ac C
ſar appropinquare dicebatur, tantus terror incidit ejus exercitui, qu
properans noctem diei conjunxerat, neque iter intermiſerat, ut p
ne omnes in Epiro finitimiſque regionibus ſigna relinquerent, co
plures arma projicerent, ac fugæ ſimile iter videretur. Sed, qu
prope Dyrrhachium Pompeius conſtitiſſet, caſtraque metari j
fiſſet; perterrito etiam tum exercitu, [4]princeps Labienus proce
juratque ſe eum non deſerturum, eundemque caſum ſubituru
quemcunque ei fortuna tribuiſſet. Hoc idem reliqui jurant leg
Hos tribuni mil. centurioneſque ſequuntur; atque idem omnis ex
citus jurat. [5]Cæſar præoccupato itinere ad Dyrrhachium, fin
properandi facit: caſtraque ad flumen [6]Apſum ponit in finibus Ap
loniatium; [7]ut vigiliis caſtelliſque benemeritæ civitates tutæ eſſ
pra

NOTÆ

1. *Illi autem quum ſe contra imperium pop. Rom. pugnaturos eſſe negarent.*] Quia Cæſar erat conſul, videbantur contra pop. R. imperium pugnaturi, qui illi reſiſterent.

2. *Bullidenſes, Amantiani.*] De iis ita Plinius lib. III. cap. XXIII. *Accolunt barbari Amantes & Bulines.* Quos & ſequenti libro *Amantinos & Bullidenſes* appellat. Ptolemæus Elinioiarum ſcribit eſſe *Bullidem, Oreſtidas Amantium.* Scylax vero veteriſſimus ſcriptor, ſic de iis habet: Βουλινοὶ δ' εἰσὶν ἔθνος Ἰλλυρικόν. *Bulini autem ſunt gens Illyrica.*

3. *Diurnis eo nocturniſque itineribus contendit.*] Appianus ſcribit tanta laſſitudine affectos fuiſſe Pompeii milites, ut oneribus ſuis abjectis ſe latenter ſubduxerint, præſentem requiem pluris facientes, quam metam ab imminentibus hoſtibus. Ipſe vero Pompeius ad tardandum Cæſaris iter concædes faciebat, pontes fluminum interrumpe commeatus incendebat.

4. *Princeps Labienus.*] Is eſt qui legatus jus fuerat in Gallia, & ab eo cum primis fecerat ad Pompeium.

5. *Cæſar præoccupato, &c.*] A Pompeio præcucurrerat.

6. *Apſum.*] Apſus Macedoniæ fluvius citur Theneto *Spirnaſſe*, Nigro *Urum*, *Thauſum.* Mihi non videtur inventa fidilis, ſi Apollonia nomen antiquum nuit. Cum enim Strabo lib. VII. ſcri Apolloniam eſſe ſitam ad Aoum fluvi deinde ſinum Hadriaticum verius ſtr Apſum, prætereaque dicat eſſe poſt Dyr chium, facile cognoſci poteſt. Ibi tum c miſſa, Oricum recepit Pompeius quod am rat, ut teſtatur Appianus.

7. *Ut vigiliis, caſtelliſque.*] Later mend Forte pro *vigiliis* eſt reponendum *viris.*

ſio: ibique reliquarum ex Italia legionum adventum exſpecta- 1 ſub pellibus hiemare conſtituit. Hoc idem Pompeius fa- & trans flumen Apſum poſitis caſtris, eo copias omnes auxi- conduxit. XIV. Kalenus, legionibus equitibuſque Brundiſii aves poſitis, ut erat præceptum a Cæſare, quantum navium tatem] habebat, naves ſolvit; paullumque a portu progreſſus, ras a Cæſare accipit: quibus eſt certior factus, portus littoraque a claſſibus adverſariorum teneri. Quo cognito, ſe in portum re- naveſque omnes revocat. Una ex iis, quæ perſeveravit, ne- imperio Kaleni obtemperavit, quod erat ſine militibus, privato- conſilio adminiſtrabatur, 2 delata Oricum, atque a Bibulo ex- ata eſt: qui de ſervis liberiſque omnibus ad impuberes ſuppli- ſumit, & ad unum interficit. Ita, exiguo tempore, magno rocius exercitus ſalus conſtitit. XV. Bibulus, ut ſupra demon- um eſt, erat cum claſſe ad Oricum: &, ſicut mari portubuſ- Cæſarem prohibebat, ita ipſe omni terra earum regionum pro- ebatur. Præſidiis enim diſpoſitis omnia littora a Cæſare tenebant; neque lignandi, neque aquandi, neque naves ad terram reli- poteſtas fiebat. Erat res in magna difficultate: ſummiſque an- is rerum neceſſariarum premebantur; adeo ut cogerentur, ſi reliquum commeatum, ita ligna atque aquam Corcyra navi- s mercatoriis ſupportare: atque uno etiam tempore accidit, ut diſ- oribus uſi tempeſtatibus, ex pellibus, quibus erant tectæ na- s, nocturnum excipere rorem cogerentur: quas tamen difficulta- patienter & æquo animo ferebant; neque ſibi nudanda littora linquendos portus exiſtimabant. Sed quum eſſent in quibus de- ſtravi anguſtiis; ac ſe Libo cum Bibulo conjunxiſſet; loquuntur bo ex navibus cum 3 M. Acilio & Statio Murco legatis, quo- alter oppidi muris, alter præſidiis terreſtribus præerat; velle ſe maximis rebus cum Cæſare loqui, ſi ſibi ejus facultas detur. Huc pauca rei confirmandæ cauſſa, ut de compoſitione acturi erentur. Interim poſtulant, ut ſint induciæ; atque ab iis im- Magnum enim, quod afferebant, videbatur; & Cæſa- id ſumme ſciebant cupere; & 4 profectum aliquid Bibuli man- exiſtimabatur. XVI. Cæſar eo tempore cum legione una pro- fectus

NOTÆ.

1. *Sub pellibus.*] Sub tentoriis quæ ex pellibus fiebant.

2. *Delata Oricum.*] Ergo erat in poteſtate Pompeii, quod, ut Appianus teſtatur, a Libone fuerat amiſſum, forteque eo fuerant profecti, quod a Pompeio receptum ignorarent.

3. *M. Acilio & Statio Murco.*] Aciliorum gens Plebeia divisa fuit in duas familias, Glabrionum & Balborum, multis consulatibus triumphisque clara. Statia gens item Plebeia fuit. Hic Cæſaris legatus tam fortunate feliciſſimeque geſſit. Poſt ejus mortem ad Brutum Caſſiumque transivit, illis victis ad Sextum Pompeium cum multis navibus pervenit. Sed Menas & Menecrates, qui apud ipſum nihil non poterant, invidia commoti, quod apud ipſum in honore eſſet, curaverunt occidi, ut refert Dio lib. XLVIII. & Velleius lib. II.

4. *Profectum aliquid Bibuli mandatis, &c.*] Latet mendum. Forte, *perfectum iri exiſtimabatur aliquid*, ſi Bibulos inimiciſſimus Cæſaris ad pacem Pompeium hortatus eſſet.

fectus ad recipiendas ulteriores civitates, & rem frumentariam pediendam, qua anguſte utebatur, erat ad [1] Buthrotum oppo Corcyræ. Ibi ab Acilio certior & Murco per litteras factus ſtulatis Libonis & Bibuli legionem relinquit; ipſe Oricum re tur. Eo quum veniſſet, evocantur illi ad colloquium. Prodit atque excuſat Bibulum, quod is iracundia ſumma erat, ini tiaſque habebat etiam privatas cum Cæſare [2] ex ædilitate & p ra conceptas: ob eam rem colloquium vitaſſe, ne res maxima maximæque utilitatis ejus iracundia impedirentur. Pompeii ſum eſſe ac fuiſſe ſemper voluntatem, ut componeretur, atque ab diſcederetur: ſed poteſtatem ſe ejus rei nullam habere, prop quod de conſilii ſententia ſummam belli rerumque omnium peio permiſerint: ſed poſtulatis Cæſaris cognitis, miſſuros ad peium, atque illum reliqua per ſe acturum, hortantibus ipſis terea manerent induciæ, dum ab illo rediri poſſet; neve alter noceret. Huc addit pauca de cauſſa, & de copiis auxiliiſque XVII. Quibus rebus neque tum reſpondendum Cæſar exiſtim neque nunc, ut memoriæ prodatur, ſatis cauſſæ putamus. [3] P labat Cæſar, ut legatos ſibi ad Pompeium ſine periculo mitte cĕret; idque ipſi fore reciperent, aut acceptos per ſe ad eum p cerent. Quod ad inducias pertineret, ſic belli rationem eſſe div ut illi claſſe naves auxiliaque ſua impedirent; [4] ipſe ut aqua terr eos prohiberet: &, ſi hoc ſibi remitti vellent, remitterent ipſi de ritimis cuſtodiis; ſin illud tenerent, ſe quoque id retenturum hilominus tamen agi poſſe de compoſitione, ut hæc non remitt tur; neque hanc rem eſſe impedimenti loco. Illi neque legatos ris recipere, neque periculum [5] præſtare eorum, ſed totam re

NOTÆ.

1. *Buthrotum.*] Oppidum Epiri oppoſitum Corcyræ, a qua 11 millibus paſſuum diſtat, nunc *Butrinto.*

2. *Ex adilitate & pratura conceptas.*] Imo & ex conſulatu, de quo Cæſar nihil commemorat, ne ſuæ quoque injuriæ meminerit. De prætura nihil uſquam eſt. De ædilitate ſcripſit Sueronius, uſque adeo Cæſarem communium impenſarum gratiam cepiſſe, ut non diſſimularet Bibulus ſibi eveniſſe quod Polluci. Ut enim geminis fratribus ædes in foro conſtituta tantum Caſtoris vocaretur, ita ſuam & Cæſaris munificentiam unius Cæſaris dici. Interim notetur mos Cæſaris, qui inimicos ſuos impotentes animi videri velit, cujus tamen factum modeſtiſſimum legitur apud Valer. Max. in titulo de moderatione animi lib. IV. cap. I. cum enim duorum ejus egregiæ indolis filiorum interfectores ad eum vinctos regina Cleopatra miſiſſet, *carnifices ſanguinis ſui intactos, e veſtigio ad Cleopatram reduci juſſit, dicendo pœnas de vindicta, non ſuam, ſed ſenatus eſſe debere.*

3. *Poſtulabat Cæſar, ut legatos ſibi ad Pompeium ſine periculo mittere liceret.*] Quia cive & hoſte nullum legationis jus co ne patriæ. Hoſti mittere legatos licet perduelli non licet. Cæſar, porro hoſt triæ judicatus erat, atque adeo ſuis l cavit, ne illo nomine vis iis a Pompe ferretur, quaſi non legitimis.

4. *Ipſe ut aqua terraque eos prohiberet.* qua dulci, quæ ex terræ fontibus er Nec enim marina aqua ullo modo po Id eſt tempus, cum aliunde reverten ad lævam habens paludem, ad de vero mare, unde Pompeiana claſſis vigans jaculis ac telis miſſis vulnera ipſe juſſit milites a læva ad dextram ſe tranſferre, atque hoc pacto hoſtium im evitavit. Autor Polyænus.

5. *Præſtare.*] Eſt forenſe vocabulum.

rium rejicere: unum instare de induciis, vehementissimeque
dere. Quos ubi Cæsar intellexit præsentis periculi atque
vitandæ caussa omnem orationem instituisse, neque ullam
, aut conditionem pacis afferre; ad reliquam cogitationem
se recepit. XVIII. Bibulus multos dies terra prohibitus, 5
viore morbo ex frigore ac labore implicitus, quum neque cu-
posset, neque susceptum officium deserere vellet, vim morbi
ere non potuit. Eo mortuo, ad neminem unum summa im-
redit, sed separatim suam quisque classem ad arbitrium suum
nistrabat. Vibullius, sedato tumultu, quem repentinus ad- 10
us Cæsaris concitaverat, ubi primum rursus adhibito Libone,
L. Lucceio, & [2] Theophane, quibus communicare de maxi-
ebus Pompeius consueverat, [3] de mandatis Cæsaris agere in-
it; eum ingressum in sermonem Pompeius interpellavit, & lo-
ura prohibuit. Quid mihi, inquit, aut vita aut civitate o- 15
et, quam beneficio Cæsaris habere videbor? Cujus rei opinio
non poterit, quum in Italiam, ex qua profectus sum, redu-
ristimabor, bello perfecto. Ab iis Cæsar hæc dicta cogno-
qui sermoni interfuerunt. Conatus tamen nihilo minus est aliis
ibus per colloquia de pace agere. XIX. Inter bina castra 20
peii atque Cæsaris unum flumen tantum intererat Apsus: cre-
e inter se colloquia milites habebant: neque ullum interim
per pactiones colloquentium transjiciebatur. Mittit P. Vati-
legatum ad ripam ipsam fluminis, qui ea, quæ maxime ad
pertinere viderentur, ageret; & crebro magna voce pro- 25
aret, Liceretne civibus ad cives de pace legatos mittere? Quod
[4] fugitivis ab saltu Pyrenæo, prædonibusque licuisset; præ-
e ut id agerent, ne cives cum civibus armis decertarent. Mul-
pliciter locutus, ut de sua atque omnium salute debebat,
oque ab utrisque militibus auditus, responsum est ab altera par- 30
. Varronem profiteri se altera die ad colloquium venturum;
e una etiam utrinque admodum tuto legati venire, &, quæ
vel-

NOTÆ.

L. Lucceio.] L. Lucceius scriptor Ro-
historiæ, ad quem sunt epistolæ Cice-
is. v. ad Famil.

Theophane.] Theophanes erat Mitylenæ-
rum gestarum Pompeii scriptor, a quo
civitate donatus, & multis opibus
quo Cic. in orat. pro Archia Poëta.
ponitur quanta esset illi Imperatori
storiæ suæ apud posteros propagandæ,
habueret ad manum scriptores, alte-
rum, alterum Græcum.

de mandatis Cæsaris agere instituit.] I-
de pace agebat, quia nondum An-
tonius suis copiis transiisse mare dole-
superior erat Pompeio, teste Dione; ideo & tam ferociter colloquium disturbatum ad Apsum.

4. *Fugitivis ab saltu Pyrenæo.*] Hieronymus lib. II. contra Vigilantium qui erat Convena, sic de ipso scribit: *Nimirum respondet generi suo, ut qui de latronum & convenarum natus est semine, quos Cn. Pompeius edomita Hispania ad triumphum ire festinans de Pyrenæi jugis deposuit, & in unum oppidum congregavit, unde & Convenarum nomen accepit.* Quæ nunc dicitur *Cominge*. Hic Hieronymi locus docet qui sint illi de Pyrenæo saltu fugitivi, cum quibus Pompeius de pace egit, ut ne gravetur idem cum civibus face a

vellent, exponere posſent: certumque ei rei tempus constitu
Quo quum esset postero die ventum; magna utrinque multi
convenit; magnaque erat ejus rei expectatio: atque omnium
tenti animi ad pacem esse videbantur. Qua ex frequentia T. L
nus prodiit: [1] summissa oratione loqui de pace, atque altercari
Varinio incipit. Quorum mediam orationem interrumpunt u
que subito tela immissa; quæ ille obtectus armis militum vi
Vulnerantur tamen complures: in his Cornelius Balbus, M.
tius, L. Tiburtius centuriones, militesque nonnulli. Tum Labie
Definite ergo de compositione loqui: nam nobis, nisi Cæsaris
pite relato, pax esse nulla potest. XX. Iisdem temporibus R
[2] M. Cælius Rufus prætor, caussa debitorum suscepta, [3] initio
gistratus tribunal suum juxta C. Trebonii prætoris urbani sellam
locavit; &, si quis appellasset de æstimatione, & de solution
quæ per arbitrum fierent, ut Cæsar præsens constituerat, fore
xilio pollicebatur. Sed fiebat æquitate decreti, & humanitate
bonii, qui his temporibus clementer & moderate jus dicend
existimabat, ut reperiri non posset, a quibus initium appell
nasceretur. Nam fortasse inopiam excusare, & calamitatem aut
priam suam aut temporum queri, & difficultates auctionandi pr
nere, etiam mediocris est animi: integras vero tenere posse
nes, qui se debere fateantur, cujus animi, aut cujus impudentiæ
Itaque, qui hoc postularet, reperiebatur nemo. Atque ipsis, ad
rum commodum pertinebat, durior inventus est Cælius. Et ab
profectus initio, ne frustra ingressus turpem caussam videretur,
gem promulgavit, ** ut [4] sexies seni dies sine usuris creditæ pecu

NOTÆ

1. *Summissa oratione*] Erat parvus fluvius. Nec enim fluvii magni sunt in Græcia, quæ est angusta.

2. *M. Celius.*] Hic Cælius est orator & Ciceronis discipulus, cujus & ad quem est liber VIII. epistolarum Ciceronis ad Fam. qui, ut Asconius scripsit, Milonis studiosissimus erat, & tribunus quidem pleb. quo anno ab eo occisus est P. Clodius. Is Curionem quæstor secutus est in Africam, ubi & classis præfectus fuit, ut libro superiore legimus. Idem prætoriam a Cæsare dignitatem accepit, sed peregrinam, indignatusque quod ab eodem Cæsare præturam urbanam Trebonius accepisset, de Cæsare in Macedonia bellum gerente falsos rumores sparsit, quasi is mortuus victusque esset, & tandem ea fecit quæ hic leguntur. Quo in tumultu cum sellam ejus curulem consul Isauricus fregisset, alteram posuit loris intentam. Dicebatur autem consul aliquando a patre cæsus flagris. Quo facto risus conciliatus interim admista gravitate, autor Quintilianus lib. VI. cap. III. Hunc Cælianum tumultum sic describit ep Liviana: *Cælius Rufus prætor cum se in urbe quammaxime concitaret, novar bularum spe plebe sollicitata, abrogat stratu, pulsus urbe, Miloni exuli qui vorum exercitum contraxerat, se cu Uterque cum bellum molirentur, inte sunt.* Eum Cicero non illaudatum pr in libro de claris oratoribus, & in or pro Dejotaro scribit Cælium tumultu pisse circa initia belli Africani, quod pl anno Cæsar anticipat.

3. *Initio magistratus tribunal suum.*] Esse potest sensus duplex, vel ut M. C prætor fuerit peregrinus, seque urbano tori æquare voluerit Trebonio, vel qu tibus dirimendis ex æquo uterque dare ab alteroque ad alterum appellare lice

4. *Sexies seni.*] Mendum est, qu men difficilem habet emendationem omnis tamen aliquam lucem accipit

XXI. Quum resisteret Servilius consul, reliquique ma-
; & minus opinione sua efficeret: ad hominum excitanda
sublata priore lege, duas promulgavit; unam, qua mercedes
onum annuas conductoribus donavit; [1] alteram tabularum no-
imperuque multitudinis in C. Trebonium facto, & nonnul-
eratis, eum de tribunali deturbavit: de quibus rebus Servilius
ad senatum retulit: [2] senatusque Cælium ab rep. removendum
. Hoc decreto eum consul senatu prohibuit, & concionari co-
de [3] rostris deduxit. Ille ignominia & dolore permotus palam
scisci ad Cæsarem simulavit, clam nuntiis [4] ad Milonem missis,
Clodio interfecto, eo nomine erat damnatus; [5] atque, eo in It
evocato, quod [6] magnis muneribus datis gladiatoriæ familiæ reli-
habebat, sibi conjunxit; atque eum [7] in Turinum ad sollicitandos
res præmisit. Ipse quum [8] Casilinum veniret, unoque tempore
ejus militaria atque arma [9] Capuæ essent comprehensa, familia
apoli visa, atque proditio oppidi appareret; patefactis consiliis,
ius Capua, & periculum veritus, quod [10] conventus arma cepe-
atque eum hostis loco habendum existimabat, consilio destitit,
at-

NOTÆ

vi. ubi sic legimus: *Creati tribuni*
& L. Sextius promulgavere leges em-
sas quæ Patritiorum & pro commodis
sum de ære alieno, ut deducto eo de ca-
uris pernumeratum esset, id quod su-
triennio aquis portionibus persolveretur.
negat quibusdam in libris reperiri
seni dies, quibus quidem sublatis hæc
ecunia, ut creditæ pecuniæ sex pensi-
ine usuris pendantur. Paulus Manu-
sexenni die, quod Latine dicitur ut
bina, trina, &c. *sexenni die* ita erit
Sexies & *seni dies* idem est. Erit
horum interpretamentum, quod in
translatum fuerit.

Alteram tabularum novarum, &c.] De
supra, ut antiquatis & abrogatis su-
tabulis, novæ tantum valerent.

Senatusque Cælium ab rep. removendum
.] Alio vocabulo circumscribendum,
interdicendum curia & foro.

Rostris.] Quæ sint rostra docet T. Li-
VIII. *Domitis Latinis, naves Antiatium*
navalia Romæ subducta, partim incensa,
earum suggestum in foro extructum a-
pellatum; Rostraque id templum appellatum,
ibi concionesque haberi apud populum.

Ad Milonem.] Est hic pro quo insignis
Ciceronis oratio.

Atque eo in Italiam evocato, &c.] Mas-
licet, ubi propter occisum Clodium
, eo nomine Cæsari infensus, quod,
cum omnes exules dictator in patriam revo-
casset, se solum eo numero excepisset.

6. *Magnis muneribus datis.*] Sic dicebantur spectacula, quibus ambitiosi homines plebem deliniebant, sui studium concitantes.

7. *In Turinum.*] In agrum oppido Turiorum adjacentem. Dion Cælium in Brutios venisse narrat, ubi sunt Thurii, diversi quidem illi a Thurinis Apulis, quorum urbs *Thurium* antea *Sybaris* dicta. Velleius habet *Compsam* in Hirpinis.

8. *Casilinum.*] Dicitur a Livio situm ad ostium Vulturni fluminis in Campania, quod IↃXL militum Prænestinorum ibi ab Annibale obsessorum celebratur patientia, ubi CC drachmis venditus est tritici medimnus, quem quis vendidit mortuus est, salvus vero fuit qui emerat. Sed & pomœrium cum rapis conferrent, miratus est Annibal quod sperarent oblidionem sustinere, donec crevisset rapum. Extremam etiam famem nucibus sustentabant, quas Gracchus in amnem abjiciebat, ipsi ad se delatas cratibus & canistris hauriebant. Hodie dicitur *Castelluzzo*.

9. *Capuæ.*] De Capua supra dictum.

10. *Neapoli.*] Neapolis nunc regni Neapolitani caput, urbs etiam nunc totius Italiæ amœnissima & pulcherrima. Nomen retinet.

11. *Conventus.*] Conventus erat civium R. in urbibus, ubi potissimum erant coloniæ.

atque eo itinere ſeſe avertit. XXII. Interim Milo, dimiſſis ci
municipia litteris, ea, quæ faceret, juſſu atque imperio facere
peii, quæ mandata ad ſe per Bibulum delata eſſent: quos ex
alieno laborare arbitrabatur, ſollicitabat. Apud quos quum pro
re nihil poſſet, quibuſdam ſolutis [1] ergaſtulis, [2] Coſam in agro
rino oppugnare cœpit. Eo quum a [3] Q. Pedio prætore cum le
ne *** lapide [4] ictus eſſet ex muro, periit: & Cælius profec
ut dictitabat, ad Cæſarem, pervenit Thurios: ubi, quum quoſ
ejus municipii ſollicitaret, equitibuſque Cæſaris Gallis atque Hi
nis, qui eo præſidii cauſſa miſſi erant, pecuniam polliceretur,
iis eſt interfectus. Itaque magnarum initia rerum, quæ occupat
magiſtratuum & temporum ſollicitam Italiam habebant, cele
& fælicem exitum habuerunt. XXIII. Libo profectus ab O
cum claſſe, cui præerat, navium L, Brundiſium venit, inſul
que, quæ contra Brundiſinum portum eſt, occupavit, quod præ
unum locum arbitrabatur, qua neceſſarius noſtris erat egreſſus, q
omnium littora ac portus cuſtodia clauſos teneri. Hic repentino
ventu naves onerarias quaſdam nactus incendit; & unam frume
onuſtam abduxit; magnumque noſtris terrorem injecit, & noctu
litibus & ſagittariis in terram expoſitis, præſidium equitum d
cit; & adeo loci opportunitate profecit, ut ad Pompeium lit
mitteret, naves reliquas, ſi vellet, ſubduci & refici juberet;
claſſe auxilia ſeſe Cæſaris prohibiturum. XXIV. Erat eo temp
Antonius Brundiſii; qui virtuti militum confiſus, ſcaphas navi
magnarum circiter IX cratibus pluteiſque contexit; eoque milites
lectos impoſuit; atque eas in littore pluribus locis ſeparatim diſpo
naveſque triremes II, quas Brundiſii faciendas curaverat, per c
ſam exercendorum remigum ad fauces portus prodire juſſit.
quum audacius progreſſas Libo vidiſſet, ſperans intercipi poſſe, q
driremes V ad eas miſit. Quæ quum navibus noſtris appropinquaſſ
noſtri veterani in portum refugerunt; illi ſtudio incitati incautius
quebantur. Jam ex omnibus partibus ſubito Antonianæ ſcaphæ, fi
dato, ſe in hoſtes incitaverunt; primoque impetu unam ex his o
driremem cum remigibus defenſoribuſque ſuis ceperunt; relic
turpiter fugere coëgerunt. Ad hoc detrimentum acceſſit, ut equ
bus per oram maritimam ab Antonio diſpoſitis aquari prohiberen
Qua neceſſitate & ignominia permotus Libo, diſceſſit a Brundi
obſeſſionemque noſtrorum omiſit. XXV. Multi jam menſes tran
ra

NOTÆ.

1. *Ergaſtulis*] Ergaſtula erant carceres, ubi vincti ſervi opus faciebant. Ergaſtulus dicitur, teſte Nonio, cuſtos hujus loci.

2. *Coſam*] Coſam Velleius Paterculus in Hirpinis ſtatuit. Stephano eſt Ænotriorum cum duplici *ſſ*. *Coſſa*. Hodie *Como*.

3. *Q. Pedio*.] Pedius hic tum prætor, fuit conſul poſt mortem Julii Cæſaris, a quo hæres ex quadrante ſcriptus, in conſu legem fecit contra percuſſores Cæſaris, de proſcriptiones poſtea ſecutæ.

4. *Lapide ictus eſſet ex muro*, Quod præſignificatum prodigio puer nus: *Lana pluit circa caſtellum Lari juxta quod poſt annum T. Annius Milo* eſt. Hic eſt lacuna.

; & [1]hiems jam præcipitaverat; neque Brundiſio naves legio- ſque ad Cæſarem veniebant; ac nonnullæ ejus rei prætermiſſæ oc- nes Cæſari videbantur; quod certe ſæpe flaverant venti, qui neceſſario [2] committendum exiſtimabat. Quantoque ejus am- proceſſerat temporis, tanto erant alacriores ad cuſtodias qui 5 ſus præerant; majoremque fiduciam prohibendi habebant: & eris Pompeii litteris caſtigabantur, quoniam primo venientem Cæ- non prohibuiſſent, ut reliquos ejus exercitus impediret: [3] du- que quotidie tempus ad tranſportandum lenioribus ventis exſpect- [4] Quibus rebus permotus Cæſar, Brundiſium ad ſuos ſeverius 10 ſit, ut nacti idoneum ventum, ne occaſionem navigandi di- erent, ſi vel ad littora Apolloniatium curſum dirigerent; [5] quod ves ejicere poſſent. Hæc a cuſtodiis claſſium loca maxime ebant; quod ſe longius portibus committere non auderent. XVI. Illi adhibita audacia & virtute, adminiſtrantibus M. An- 15 io, & Fuſio Kaleno; multum ipſis militibus hortantibus, ne- ullum periculum pro ſalute Cæſaris recuſantibus, nacti [6] au- m, naves ſolvunt, atque altera die Apolloniam Dyrrhachium- præterveхuntur; qui cum eſſent ex continenti viſi, [7] Q. Co- s, qui Dyrrhachii claſſi Rhodiæ præerat, naves ex portu edu- 20 ; & quum jam noſtri remiſſiore vento appropinquaſſent, idem er increbuit, noſtriſque præſidio fuit. Neque vero ille ob eam cauſſam

NOTÆ.

hiems jam præcipitaverat.] Ut apud m:

——— *& jam nox humida cælo*
ræcipitat, ſuadentque cadentia ſidera ſo-
mnos.

ec verſus Servius: *Nam ea verba in- ponuntur qua paſſiva & activa eſſe poſ- nt, ut vergo & avertor, præcipito & præ- ps.* Quod fieri neceſſe fuit, ſi v Janu- Brundiſio ſolvit, multique jam menſes ab mpore abierant.

Committendum exiſtimabat.] Impersona-

Diriſque quotidie tempus] Facilius ere vitare cuſtodias ſæva tempeſtate nolliori, qua pro animi ſui ſententia ntur perſequentes,

Quibus rebus permotus Cæſar.] Tempus ſit cum ſervili veſte latens, ingreſſus rgium parvulum, & jam ſæviente deſpondentique animum gubernatori, uis eſſet, aperuit, & perge, age, in- ale & nihil time, Cæſarem vehis, e Cæſaris fortunam. Quod factum que a Plutarcho, Appiano, Val. Max. que narratur. Lucanus lib. v. pre- miſque a Cæſare evocatum Antoni- um fuiſſe ſcribit. Appianus vero diffiſum ait jam poſt id factum latere poſſe, Poſthumium in Italiam pro ſe miſiſſe, qui juberet Gabinium e veſtigio ad ſe trajicere exercitum, qui, ſi nollet, eadem imperaret Antonio, tertioque poſt Antonium Caleno. Quod ſi tres cunctarentur, epiſtolam aliam univerſo exercitui legeret, in qua perſcriptum erat, ut qui ſequi vellet Poſthumium, naves cum ipſo conſcenderet, appelleretque quo poſſet, etiam cum navium periculo, neque enim Cæſari navibus, ſed viris opus eſſe. Cæſar enim nihil jam uſus conſilio, fortunæ omnia permittebat. Ac Poſthumius quidem cum mare tranſiſſet, mandataque expoſuiſſet, Gabinius, qui ſequi ſe voluerunt ad Cæſarem, duxit per Illyricum, nullibi moratus, ſed omnes fere milites interfecti ſunt ab Illyricis, nec ulciſci potuit Cæſar. Antonius vero trajecit mare.

5. *Quod eo naves ejicere poſſent*] Cum navis in importuoſum littus agitur, ubi frangitur, ſalvis tamen & expolitis in terram militibus.

6. *Auſtrum.*] Auſter ventus meridianum cardinem tenet.

7. *Q. Cæpionis.*] Cajus dicitur a Cicerone lib. i. de divinatione, qui nonnulla habe-

cauſſam conatu deſiſtebat, ſed labore & perſeverantia naut
vim tempeſtatis ſuperare poſſe ſperabat; prætervectoſque D
chium magna vi venti nihilo ſecius ſequebatur. Noſtri uſi fo
beneficio, tamen impetum claſſis timebant, ſi forte ventus
ſiſſet. Nacti portum, qui appellatur [1] Nymphæum, ultra [2] L
millia paſſuum III, eo naves introduxerunt: qui portus ab
eo tegebatur, ab auſtro non erat tutus: leviuſque tempeſtatis
claſſis periculum æſtimaverunt. [4] Quo ſimul atque intus eſt
incredibili fælicitate auſter, qui per biduum flaverat, in a
ſe vertit. XXVII. Hic ſubitam commutationem fortunæ
licuit. [5] Qui modo ſibi timuerant, hos [6] tutiſſimus portus re
bat: [7] qui noſtris navibus periculum intulerant, de ſuo time
gebantur. Itaque tempore commutato tempeſtas & noſtros
& naves Rhodias afflixit, ita ut ad unam conſtratæ omnes n
XVI eliderentur & naufragio interirent; & ex magno rem
propugnatorumque numero pars ad ſcopulos alliſa interfice
pars a noſtris diſtraheretur: quos omnes conſervatos Cæſar do
remiſit. XXVIII. Noſtræ naves II tardius curſu confec
noctem conjectæ, quum ignorarent quem locum reliquæ cep
contra Liſſum in anchoris conſtiterunt. Has ſcaphis minorib
navigiis compluribus ſummiſſis, [8] Otacilius Craſſus, qui Liſſi
erat, expugnare parabat: ſimul de deditione eorum agebat,
columitatem deditis pollicebatur. Harum altera navis ducen
ginti ex legione tironum ſuſtulerat; altera ex veterana paull
nus ducentis [ſe compleverat.] Hic cognoſci licuit quantum
hominibus præſidii in animi firmitudine. Tirones enim multi
navium perterriti, & [9] ſalo nauſeaque confecti, jurejurando
pto, nihil iis nocituros hoſtes, ſe Otacilio dediderunt: qui o
ad eum perducti contra religionem jurisjurandi in ejus conſ
crudeliſſime interficiuntur. At veteranæ legionis milites item
flictati & tempeſtatis & ſentinæ vitiis, non ex priſtina virtu
mittendum aliquid putaverunt; ſed tractandis conditionibus, &
atione deditionis extracto primo noctis tempore, gubernator
terram navem ejicere cogunt: ipſi idoneum locum nacti reliqua
ctis partem ibi confecerunt, & luce prima, miſſis ad eos ab O

NOTÆ.

bet eo loco hæc pertinentia: *C. Caſium ad te veniſſe Dyrrachio cum prætoria imperia claſſi Rhodia præſſet, cum primis lembum prudentem & doctum, eumque dixiſſe remigem quendam in quinqueremi Rhodiorum vaticinatum mode factum uti minus XXX diebus Græcium ſanguine, &c.*

1. *Nymphæum.*] Plinius Promontorium vocat lib. III. cap. XXII.

2. *Liſſum.*] Liſſus oppidum Illyricum, quod Dyrrhachio diſtat C millibus paſſuum, auctore Plinio. Hodie *Alyſſo* Sophiano.

3. *Africo.*] Africus ventus, qui ſa caſu hiberno.

4. *Quo ſimul atque intus eſt* ſolet dici, ubi motus ſignificari

5. *Qui modo ſibi timuerant.*] Caſ

6. *Tutiſſimus portus.*] Nym

7. *Qui noſtris navibus periculum* Pompeiani.

8. *Otacilius Craſſus.*] Hic vide fugit ex Africa, ut eſt auctor Catone.

9. *Salo.*] Quod poſtea explicat, tempeſtatione.

bus, qui eam partem oræ maritimæ asservabant, circiter CD, eos armati ex præsidio secuti sunt, se defenderunt: & non- eorum interfectis, incolumes ad nostros sese receperunt. XIX. Quo facto, conventus civium Romanorum qui Lissum bat, quod oppidum iis antea Cæsar attribuerat, muniendum- curaverat, Antonium recepit, omnibusque rebus juvit. Ota- s sibi timens, oppido fugit, & ad Pompeium pervenit. [1] Ex bus copiis Antonius, quarum erat summa, veteranorum III um, uniusque tironum, & equitum DCCC, pleraſque naves Italiam remittit, ad reliquos milites equitesque transportandos: 10 nnes, quod est genus navium Gallicarum, LII reliquit; hoc sio, ut, si forte Pompeius vacuam existimans Italiam eo trans- set exercitum, quæ opinio erat edita in vulgus, aliquam Cæ- ad insequendum facultatem haberet: nuntiosque ad eum cele- mittit, quibus regionibus exercitum exposuisset, & quid mi- 15 transvexisset. XXX. Hæc eodem fere tempore Cæsar at- Pompeius cognoscunt. Nam prætervectas Apolloniam Dyrrha- que naves viderant: ipsi iter secundum eas terra direxerant: quo essent eæ delatæ, primis diebus ignorabant: cognitaque adversa sibi ambo consilia capiunt; Cæsar, ut quamprimum se 20 Antonio conjungeret; Pompeius, ut venientibus in itinere se neret, &, si imprudentes ex insidiis adoriri posset. Eodem- die uterque eorum [3] ex castris stativis a flumine Apso exerci- educunt: Pompeius clam & noctu, Cæsar palam atque inter- . Sed Cæsari circuitu majore iter erat longius, adverso flumi- 25 , ut vado transire posset. Pompeius, quia expedito itinere flu- i transeundum non erat, magnis itineribus ad Antonium con- ; atque, ubi eum appropinquare cognovit, idoneum locum bus ibi copias collocavit: suosque omnes castris continuit, ignes- ieri prohibuit; quo occultior esset ejus adventus. Hæc ad An- 30 m statim per Græcos deferuntur. Ille missis ad Cæsarem nun- tum diem sese castris tenuit. Altero die ad eum pervenit Cæ- . Cujus adventu cognito Pompeius, ne duobus circumclaudere- exercitibus, ex eo loco discedit: omnibusque copiis ad [4] Aspara- m Dyrrhachinorum pervenit, atque ibi idoneo loco castra ponit. 35

XXXI. His

NOTÆ.

s omnibus copiis, &c.] Non frustra sol- Cæsar nondum recepto Antonio. enim latis habebat copiarum ad vi , quod ipsi summæ semper curæ esse ; & sic omnes Pompeiani etiam . Sed sua eum & hic fortuna tu- . Sed enim, ut refert Appianus, o tempore non differendum ratus, infractam aciem cum duceret, duo- is militibus prætentarent vadum fluminis alveo, Cæsarianorum unus impera facto occidit, ipse, ut omen infaustum aversatus in sua castra copias re- duxit, omnibus amitti occasionem querentibus.

2. *Pontones.*] Naves trajiciendis equis & vehiculis idoneæ, *hacs*, aut cerne ad earum formam accedentes.

3. *Ex castris stativis.*] Castra hiberna di- stant a stativis, quod stativa sub pellibus sunt tumultuario opere facta, hiberna vero in oppidis sunt, tabernaculis accuratius exstructis, ut videtur Livio.

4. *Asparagium.*] Ignoratur.

XXXI. His temporibus [1] Scipio detrimentis quibusdam circa [2] tem Amanum acceptis, sese Imperatorem appellaverat. Quo fa civitatibus tyrannisque magnas imperaverat pecunias: item a pu canis suæ provinciæ debitam biennii pecuniam exegerat, & ab eis insequentis anni mutuam præceperat; equitesque toti provinciæ peraverat. Quibus coactis, finitimis hostibus [3] Parthis post se ctis, qui paullo ante M. Crassum imperatorem interfecerant [4] M. Bibulum in obsidione habuerant, legiones equitesque ex ria deduxerat: summaque in sollicitudine ac timore Parthici l in provinciam quum venisset, ac nonnullæ militum voces audi tur, sese, contra hostem si ducerentur, ituros; contra civem & c sulem arma non laturos; deductis [6] Pergamum atque in locuple

NOTÆ.

1. *Scipio.*] Cui Syriam obvenisse regendam, supra dictum.

2. *Amanum.*] Mons Amanus Ciliciam Syriamque disterminat; hodie quibusdam *Montenegro*, aliis *Scanderone*. Sed hoc loco vix potest abesse mendum. Quomodo enim quis detrimento accepto victoriæ insignia auferre, nisi tamen fuerit victoria dubia? Nec certe dubitarem esse mendum, nisi hoc anno & hoc bello, quo nunc tota fere ardet Europa, vidissemus hostes Gallici nominis suis cladibus tanquam remedia quædam, opinicia falsa adhibere.

3. *Parthis.*] Quoniam creberrima ubique Parthorum oboritur mentio, operæ pretium est aliquid de ea gente dicere. Plinius lib. IV. cap. XXV. tradit Persidem in Parthorum jampridem transiatum nomen, deinde, inquit, *Regna Parthorum duo de viginti sunt omnia. Ita enim dividunt provincias circa duo maria, Rubrum a meridie, Hyrcanum a septentrione. Ex iis undecim, quæ superiora dicuntur, incipiunt a confinio Armeniæ, Caspiisque littoribus, pertinent ad Scythas, cum quibus ex æquo degunt. Reliqua septem regna inferiora appellantur. Quod ad Parthos attinet; semper fuit Parthia in radicibus montium sæpius dictorum qui omnes eas protexunt. Habet ab ortu Arios, a meridie Carmaniam & Arianos, ab occasu Pratitas, Medos, a septentrione Hyrcanos, undique desertis cincta.* Eorum imperium ortum habuit circa annum urb. cond. DCIV cum ab Antiocho cognomento Theo Asiæ & Syriæ rege tertio, ab Alexandro, ducem nacti Arsacem defecerunt. Orodes qui Crassum vicit nomen ab illo fuit, & quanquam de illis L. Ventidius Bassus triumpharit, tamen parum abfuit quin Marcum Antonium eodem quo Crassum modo exceperint. Augustus Cæsar Phraatem hoc mine tertium eorum regem, signa capta dere coëgit, pacemque cum iis iniit, usque ad Imperatorem Caracallam per vit, quo a Macrino interfecto, iterum octoque post annis Artabano eorum reg terfecto ab Artaxerxe, Parthorum regni fuit anno Christi CCXXVI. Ibidem regn runt Persæ usque ad Hormisdam ejus no tertium, quo an. Christi IXXXXIX regn victi sunt Persæ a Mahomedis successor mare. Atque hæc de Parthis & eorum cessoribus Persis.

4. *M. Bibulum in obsidione habuerant.*] jus exemplum sequendum Cicero pro Cornificio lib. XII. epist. ad Famil. *parat copias ad confligendum non habebis, fugiet uti consilio M. Bibuli, qui se oppid tissimo & copiosissimo tamdiu tenuit, in provincia Parthi fuerunt.*

5. *Syria.*] Scipionis erat provincia. ximæ fuit amplitudinis. A Posidonio Strab. *Aramæa* dicta, quo nomine insig apud sacras scripturas. Eustathius divi quinque partes, in *Comagenen*, *Seleuci Cœlosyriam*, *Phœniccn & Judæam*, ad o Euphrati, ad occidentem mari Mediterra a meridie Arabia, a septentrione Cilici parte Cappadociæ terminatur, sed regibus mo, deinde sub Persis, sub Alexandri po Græcis postea, tandem a Pompeio Ro subdita, donec a Cosroe Persarum rege e ta Phocæ Imperatori, recuperata ab Hera haud ita multo post a Saracenis capta est.

6. *Pergamum.*] Pergamus Galeni m patria in Mysia, quam Caycus amnis pr fluit, in qua Pergamena membrana inven dicitur. Nomen hodie retinet.

urbes in hiberna legionibus, maximas largitiones fecit; & mandorum militum cauſſa, diripiendas iis civitates dedit. XXII. Interim acerbiſſime imperatæ pecuniæ tota provincia exi- tur. Multa præterea generatim ad avaritiam excogitabantur. capita ſingula ſervorum ac liberorum tributum imponebatur. Columnaria, oſtiaria, frumentum, milites, remiges, arma, tor- ta, victuræ imperabantur. Cujus modo rei nomen reperiri pote- hoc ſatis eſſe ad cogendas pecunias videbatur. Non ſolum urbi- ſed pene vicis caſtelliſque ſingulis cum imperio præficiebantur. horum quid acerbiſſime crudeliſſimeque fecerat, is & vir, & civis imus habebatur. Erat plena lictorum & imperiorum provincia, ſerta præfectis atque exactoribus: qui, præter imperatas pecu- ſuo etiam privato compendio ſerviebant. Dictitabant enim, domo patriaque expulſos, omnibus neceſſariis egere rebus, ut necta præſcriptione rem turpiſſimam tegerent. Accedebant ad graviſſimæ uſuræ, quod in bello plerumque accidere conſue- univerſis imperatis pecuniis: [2] quibus in rebus prolationem donationem eſſe dicebant. Itaque æs alienum provinciæ eo bien- multiplicatum eſt. Nec minus ob eam cauſſam civibus Roma- ejus provinciæ, ſed [3] in ſingulos conventus, ſingulaſque civita- ceræ pecuniæ imperabantur: mutuaſque illas ex S.C. exigi di- bant: publicanis, uti in ſorte fecerant, inſequentis anni vecti- promutuum. Præterea [4] Epheſi a Fano Dianæ depoſitas antiqui- pecunias Scipio tolli jubebat, [5] cæteraſque ejus Deæ ſtatuas. XXIII. Quum in Fanum ventum eſſet, adhibitis compluribus norii ordinis, quos advocaverat Scipio, literæ ei redduntur a mpeio, mare tranſiſſe cum legionibus Cæſarem; properaret ad ſe exercitu venire, omniaque poſthaberet. His literis acceptis, advocaverat, dimittit: ipſe iter in Macedoniam parare incipit: ciſque poſt diebus eſt profectus. Hæc res Epheſiæ pecuniæ ſalutem lit. XXXIV. Cæſar, Antonii exercitu conjuncto, dedu- Orico legione, quam tuendæ oræ maritimæ cauſſa poſuerat ten- bas ſibi provincias, longiuſque procedendum exiſtimabat; &, quum

NOTÆ.

1. *Columnaria.*] Cicero lib. XIII: ad At. *rum vide nullum ne deleamus.* Tri- in ſingulas columnas quod ideo in- erat, ut ab inſanis ædificiorum ſum- deterrerent cives.

2. *Quibus in rebus prolationem diei, &c.*] plus ille petit qui ante diem petit, ſolvit, qui tardius & non ad diem

3. *In ſingulos conventus.*] De quibus ſu-

4. *Epheſi.*] Epheſus primaria Ioniæ urbs, Dianæ templo, quod tota exſtruente CCCC annis peractum eſt, nobilita- nomen nunc retinet, ſed eſt diruta. Porro res cariſſimas in templis antiqui de- ponebant, tanquam Deorum fidei commen- datas. Hæc omnia faciebat Scipio in alie- na provincia, ſed ut videtur, munitus ſe- natuſconſulto Pompeianorum quale Caſſius apud Ciceronem Philip. II. legitur habuiſſe: *Ut quamcumque in provinciam ejus belli ge- rendi cauſſa advenerit, ibi majus imperium C. Caſſii proconſulis ſit, quam ejus erit qui eam provinciam obtinebit.* Nimirum ut ſupra mutuas pecunias ex ſenatuſconſulto colligi dictitabant.

5. *Cæteraſque ejus Deæ ſtatuas.*] Quippe quæ ex auro, argento & ære erant conflatæ.

quum ad eum legati veniſſent ex [1] Theſſalia, [2] Ætoliaque, qui
ſidio miſſo pollicerentur earum gentium civitates imperata fact
L. Caſſium Longinum cum legione Tironum, quæ appellab
XXVII, atque equitibus CC in Theſſaliam, [3] C. Calviſium S
num cum cohortibus V, pauciſque equitibus in Ætoliam miſit. M
me eos, quod erant propinquæ regiones, de re frumentaria, ut
viderent, hortatus eſt. [4] Cn. Domitium Calvinum cum leg
bus II, XI, & XII, & equitibus D, in Macedoniam prof
jubet; cujus provinciæ [5] ab ea parte, quæ Libera appellabatur,
nedemus princeps earum regionum miſſus legatus, omnium ſuo
excellens ſtudium profitebatur. XXXV. Ex his Calviſius, p
adventu ſumma omnium Ætolorum receptus voluntate, præſidi
verſariorum [6] Calydone & [7] Naupacto rejectis, omni Ætoli
titus eſt. Caſſius in Theſſaliam cum legione pervenit. Hic quum
factiones duæ, varia voluntate civitatum utebatur. [8] Egeſaretus
ris homo potentiæ Pompeianis rebus ſtudebat. Petreius ſumma
bilitatis adoleſcens ſuis ac ſuorum opibus Cæſarem enixe juv
XXXVI. Eodemque tempore Domitius in Macedoniam veni
quum ad eum frequentes civitatum legationes convenire cœpi
nuntiatum eſt adeſſe Scipionem cum legionibus magna & opinio
fama omnium. Nam plerumque in novitate fama antecedit. Hic
lo in loco Macedoniæ moratus, magno impetu contendit ad Domi
&, quum ab eo millia paſſuum XX abfuiſſet, ſubito ſe ad Ca
Longinum in Theſſaliam convertit. Hoc adeo celeriter feci
ſimul adeſſe, & venire nuntiarerur. Et, quo iter expediti
ceret, M. [9] Favonium ad flumen [10] Haliacmonem, quod Mac

NOTÆ.

1. *Theſſalia.*] Nobilis Græciæ regio, montibus undique cincta; a ſeptentrione Macedoniam, a meridie Bœotiam, ab oriente mare habet, in quod influit Peneus amnis.

2. *Ætoliaque.*] Ætolia Achaiæ regio, cujus incolæ erant bellicoſiſſimi, qui junctis cum Romanis viribus Philippum Macedoniæ regem fregerunt. Deinde ipſi poſtea a Romanis domiti ſunt, de quibus triumphavit Flavius Nobilior.

3. *C. Calviſium Sabinum.*] Hic Calviſius Sabinus Africam poſtea adminiſtravit, triumviriſque regnantibus conſul factus eſt anno ab urbe condita IↃCCXV. Huic legionem unam exceptis IↃCCC hominibus adventu Scipionis fuiſſe conciſam, proditum eſt ab Appiano lib. II.

4. *Cn. Domitium Calvinum.*] Cneius Domitius Calvinus conſulatu jam functus fuerat quarto ante anno, quam civile bellum oriretur, & iterum functus eſt triumviris regnantibus.

5. *Ab ea parte quæ Libera appellabatur.*] Strabo lib. VII. Τὰ περὶ Λιγυστὶν καὶ Λιγύων καὶ Ὀπισθίους καὶ Λιβύων τ Μαυρουσίων ἐκάλουν οἱ ὕστερον καὶ Ἕ πον. *Superiorem Macedoniam, in qua era ceſtus, Pelagonia, Oreſtias & Æmia, res liberam appellarunt.*

6. *Calydone.*] Calydon metropolis Meleagro heroe & celebri apri Caly natione nobilis, ad Evenum amne procul a mari.

7. *Naupacto.*] Naupactus vel ctum urbs Ætoliæ ad ſinum Co cum, Chriſtianorum adverſus Tur ctoria anno CIↃIↃLXXI inſignis, n *pacto.*

8. *Egeſaretus.*] Ageſaretus Lariſ citur Ciceroni lib. XIII. epiſt. ad

9. *Favonium.*] Favonius erat i Catonis, qui poſt mortem Cæſaris atq ti periit, ob eadem Cæſaris proſcrip

10. *Haliacmonem.*] Aliacmon f ratione alibi ſcribitur. *Pelecas* eſt no, Mercatori *Platamona*, in Therma num influit.

a Theſſalia dividit, cum cohortibus VIII præſidio impedi-
is legionum reliquit, caſtellumque ibi muniri juſſit. Eodem
ore equitatus [1] regis Coti ad caſtra Caſſii advolavit, qui cir-
Theſſaliam eſſe conſueverat. Tum timore perterritus Caſſius,
o Scipionis adventu, viſiſque equitibus, quos Scipionis eſſe
rabatur, [2] ad montes ſe convertit, qui Theſſaliam cingunt;
e ex his locis [3] Ambraciam verſus iter facere cœpit. At Sci-
em properantem ſequi litteræ ſunt conſecutæ a M. Favonio,
rium cum legionibus adeſſe, nec ſe præſidium, ubi conſtitu-
iſſet, ſine auxilio Scipionis tenere poſſe. Quibus litteris acce-
, conſilium Scipio iterque commutat; Caſſium ſequi deſiſtit;
onio auxilium ferre contendit. Itaque die ac nocte continuato
re ad eum pervenit, tam opportuno tempore, ut ſimul Do-
ini exercitus pulvis cerneretur, & primi antecurſores Scipio-
iderentur. Ita Caſſio induſtria Domitii, Favonio Scipionis ce-
is ſalutem attulit. XXXVII. Scipio [4] in caſtris ſtativis bi-
moratus ad flumen, quod inter eum & Domitii caſtra flue-
Haliacmonem, tertio die prima luce exercitum vado tranſdu-
& caſtris poſitis, poſtero die mane copias ante frontem ca-
um inſtruit. Domitius tum quoque ſibi dubitandum non putavit,
productis legionibus prælio decertaret. Sed quum eſſet inter bi-
tra campus circiter millium paſſuum VI, caſtris Scipionis aciem
ſubjecit. Ille a vallo non diſcedere perſeveravit. Attamen ægre
is Domitianis militibus eſt factum, ne prælio contenderetur;
axime, quod rivus difficilibus ripis caſtris Scipionis ſubjectus
greſſus noſtrorum impediebat. Quorum ſtudium alacritatemque
ndi quum cognoviſſet Scipio, ſuſpicatus fore, ut poſtero die
vius dimicare cogeretur, aut magna cum infamia caſtris ſe
ere, qui magna expectatione veniſſet; temere progreſſus tur-
habuit exitum; & noctu, ne conclamatis quidem vaſis, flu-
tranſit, atque in eandem partem, ex qua venerat, rediit:
e prope flumen edito natura loco caſtra poſuit. Paucis diebus
poſitis, noctu inſidias equitum collocavit: quo in loco ſupe-
os fere diebus noſtri pabulari conſueverant. Et quum quoti-
diana

NOTÆ.

1 *Regis Coti.*] De quo ſupra.

2 *Ad montes ſe convertit, qui Theſſaliam*
cingunt.] Plinius lib. IV. cap. VIII. ſcripſit
a Theſſalia montes XXXIV, omnes the-
ndo inflexos, caveatis ante eos LXXV
ſt.

3 *Ambraciam.*] Ambracia, de qua hic
tus Heracleota:

Ἀμβρακία δ' Ἀμβρακὶς Κορι-
θία
ποτὲ ἦν. ἔκτισε δ' ὁ Κυψέλης
ἐκ πρώην ποτὲ Γοργόδ.

Habitavit autem Ambracia Corinthiorum
ſed ejus. Habitavit autem Cypſeli
Eam prius filius Gorgus.

regia Pyrrhi quondam regis, urbs Epiri ad ſinum Ambracium, unde Græciæ initium ab antiquis Geographis petebatur, proxima Ætolis & Acarnanibus, fluvioque Acheronti, quem Poëtæ fabulantur unum de IV inferorum fluminibus. In ejus vicinia deinde fuit condita Nicopolis ab Auguſto, in memoriam Actiacæ de Antonio victoriæ. Nomen retinet *Ambracia.*

4. *In caſtris ſtativis.*] Vegetius lib. VII. cap. VIII. *Stativa caſtra æſtate vel hieme, laſſa victus, majori labore ac curâ firmantur.*

diana conſuetudine Q. Varus præfectus equitum Domitii veni
ſubito illi ex inſidiis conſurrexerunt. Sed noſtri fortiter eorum
petum tulerunt, celeriterque ad ſuos quiſque ordines rediit, a
ultro univerſi in hoſtes impetum fecerunt. Ex his circiter LX
interfectis, reliquis in fugam conjectis, noſtri duobus amiſſis
caſtra ſe receperunt. XXXVIII. His rebus geſtis Domitius
rans Scipionem ad pugnam elici poſſe, ſimulavit ſeſe anguſti
frumentariæ adductum caſtra movere; vaſiſque militari more
clamatis, progreſſus millia paſſuum III, loco idoneo & oc
omnem exercitum equitatumque collocavit. Scipio ad ſequendu
ratus equitatum magnamque partem levis armaturæ ad explora
iter Domitii, & cognoſcendum præmiſit. Qui quum eſſent prog
primæque turmæ inſidias intraviſſent, ex fremitu equorum
ſuſpicione, ad ſuos ſe recipere cœperunt; quique hos ſequeba
celerem eorum receptum conſpicati reſtiterunt. [1] Noſtri co
hoſtium inſidiis, ne fruſtra reliquos exſpectarent, duas nacti
ſtium turmas exceperunt. In his fuit M. Opimius præfectus
tum. Reliquos omnes earum turmarum aut interfecerunt, au
ptos ad Domitium deduxerunt. XXXIX. Deductis oræ m
mæ præſidiis Cæſar, ut ſupra demonſtratum eſt, [2] III cohorte
rici, oppidi tuendi cauſſa, reliquit, iiſque cuſtodiam navium
garum tranſdidit, quas ex Italia tranſduxerat. Huic officio op
que præerat Acilius legatus. Is naves noſtras in interiorem parte
oppidum reduxit, & ad terram deligavit, faucibuſque portus n
onerariam ſubmerſam objecit, & huic alteram conjunxit, ſupe
turrim effectam ad ipſum introitum portus oppoſuit, & mil
complevit, tuendamque ad omnes repentinos caſus tranſ
XL. Quibus cognitis rebus Cn. Pompeius filius, qui claſſi Æg
præerat, ad Oricum venit; ſubmerſamque navim [3] remulco,
tiſque contendens funibus abduxit: atque alteram navem, q
rat ad cuſtodiam ab Acilio poſita, pluribus aggreſſus navibu
quibus [4] ad libram fecerat turres, ut ex ſuperiori pugnans loc
tegroſque ſemper defatigatis ſummittens, & reliquis partib
mul ex terra ſcalis, & claſſe mœnia oppidi tentans, ut ad
riorum manus diduceret, labore, & multitudine telorum noſtr
cit: dejectiſque defenſoribus, qui omnes ſcaphis excepti refug

NOTÆ.

1. *Noſtri cognitis hoſtium inſidiis.*] *Hoſti* ut deleatur *um*, id eſt ab hoſte.

2. III *cohortes Orici tuendi cauſſa, reliquit.*] Ergo receptum fuerit quod amiſſum fuerat, aut aliquod ὕστερον πρότερον inſt.

3. *Remulco.*] In Ablativo tantum caſu, de quo ſupra.

4. *Ad libram fecerat turres.*] Eſt magnitudine ea turres facere, qua ſunt aliæ, cum quibus conferuntur; unde librare aquam dixere veteres, cum altitudo loci ducebantur, cum eo quo deducebatur imaginaria componebatur. Frontinus aquæ ductibus: *Aqua omnes diverſa libra proveniunt.* Turres autem in na ſtruebant. Unde Virg.

Tanta mole viri turritis puppibus in
& alibi:

——— *credas innare revulſas*
Cycladas. ———

navem expugnavit: eodemque tempore [1] ex altera parte molem tenuit naturalem objectam, quæ pene inſulam contra oppidum effecerat: IV biremes ſubjectis [2] ſcutulis impulſas vectibus in interiorem partem tranſduxit. Ita ex utraque parte naves longas aggreſſus; quæ erant deligatæ ad terram, atque inanes, IV ex his abduxit, reliquas incendit. Hoc confecto negotio, D. Lælium ab Dyrrachio claſſe abductum reliquit, qui commeatus [3] Bullide atque Amantia importari in oppidum prohibebat; ipſe Liſſum profectus naves onerarias XXX, à M. Antonio relictas, intra portum aggreſſus, omnes incendit: Liſſum expugnare conatus, defendentibus civibus Romanis, qui ejus erant conventus, militibuſque, quos præſidii cauſſa miſerat Cæſar, triduum moratus, paucis in oppugnatione amiſſis, re infecta, inde diſceſſit. XLI. Cæſar poſtquam Pompeium ad Aſparagium eſſe cognovit, eodem cum exercitu profectus, expugnato in itinere oppido [4] Parthinorum, in quo Pompeius præſidium habebat, III die in Macedoniam ad Pompeium pervenit, juxtaque eum caſtra poſuit; & poſtridie, eductis omnibus copiis triplici inſtructa, decernendi poteſtatem Pompeio fecit. Ubi eum ſuis locis ſe tenere animadvertit; reducto in caſtra exercitu, aliud ſibi conſilium capiendum exiſtimavit. Itaque poſtero die omnibus copiis, magno circuitu, difficili anguſtoque itinere, Dyrrhachium profectus eſt, ſperans Pompeium aut Dyrrhachium compelli, aut eo intercludi poſſe, quod omnem commeatum, totiuſque belli apparatum is eo contuliſſet, ut accidit. Pompeius enim primo ignorans ejus conſilium, quod diverſo ab ea regione itinere profectum videbat, anguſtiis rei frumentariæ compulſum diſceſſiſſe exiſtimavit: poſtea per exploratores certior factus poſtero die caſtra movit; breviore itinere ſe occurrere ei poſſe ſperans. Quod fore ſuſpicatus Cæſar, militeſque adhortatus, ut æquo animo laborem ferrent, magna parte noctis itinere intermiſſo, mane Dyrrhachium venit, cum primum agmen Pompeii procul cerneretur; atque ibi caſtra posuit. XLII. Pompeius intercluſus Dyrrhachio, ubi propoſitum tenere non potuit, ſecundo uſus conſilio, edito loco, qui appellatur Petra, aditumque habet navibus mediocrem, atque eas a quibuſdam ventis tegit ventis, caſtra communit. Eo partem navium longarum convenire, frumentum commeatumque ab Aſia atque omnibus regionibus, quas tenebat, comportari imperat, Cæſar longius bellum ductum

NOTÆ.

1. Ex *altera parte molem tenuit naturalem objectam.*] Quia legitur apud Plinium lib. III. cap. LXXXIX. *Epidaurus & Oricum inſulæ deſiere.* Nonnulli ſuſpicantur mendum eſſe in voce *naturalem*, quod tamen ita locum eſſe poſſet, ſi quotidiano terræ aggeſtu moles illa ſenſim aggeſta ſit & compacta.

2. *Scutulis.*] Scutulæ ſunt cilyndri lignei ferrati, quorum in foramina indunturi vectes ad movenda prægrandia onera. Alio nomine dicuntur phalangæ, de quibus ſupra.

3. *Bullide atque Amantia.*] De his ſupra.

4. *Parthinorum.*] De Parthinis ita Plinius lib. III. cap. XXIII. *A Liſſo Parthini, Macedonia provincia, gentes Parthini, a tergo eorum Daſſaretæ.* Dio vero & Pomponius Mela contra Plinii autoritatem eos populos Illyrico aſſignant.

ctum iri exiſtimans, & de Italicis commeatibus deſperans, quod ta diligentia omnia littora a Pompeianis tenebantur, claſſeſque ip quas hieme in Sicilia, Gallia, Italia fecerat, morabantur, in rum rei frumentariæ cauſſa L. Canuleium legatum miſit: quod hæ regiones aberant longius, locis certis horrea conſtituit; vectu que frumenti finitimis civitatibus deſcripſit. Item Liſſo Parthiniſ & omnibus caſtellis, quod eſſet frumenti, conquiri juſſit. Id perexiguum; quum ipſius agri natura, quod ſunt loca aſpera & m tuoſa, ac plerumque utuntur frumento importato; tum quod P peius hæc proviſerat, & ſuperioribus diebus prædæ loco Parth habuerat; frumentumque omne conquiſitum, ſpoliatis effoſſiſque rum domibus, per equites comportaverat. XLIII. Quibus re cognitis, Cæſar conſilium capit ex loci natura. Erant enim circum ſtra Pompeii permulti editi atque aſperi colles. Hos primum præſ tenuit; caſtellaque ibi communit. Inde, ut loci cujuſque natura rebat, ex caſtello in caſtellum perducta munitione, circumval Pompeium inſtituit: hæc ſpectans, quod anguſta re frumentaria batur; quod Pompeius multitudine equitum valebat, quo minore riculo undique frumentum commeatumque exercitui ſupportare ſet: ſimul, ut pabulatione Pompeium prohiberet, equitatumque ad rem gerendam inutilem efficeret: tertio, ut auctoritatem, ille maxime apud exteras nationes niti videbatur, minueret; q fama per orbem terrarum percrebuiſſet, illum a Cæſare obſi neque audere prælio dimicare. XLIV. Pompeius neque a Dyrrhachioque diſcedere volebat; quod omnem apparatum bel la, arma, tormenta ibi collocaverat, frumentumque exercitui vibus ſupportabat; neque munitiones Cæſaris prohibere pot niſi prælio decertare vellet; quod eo tempore ſtatuerat non faciendum. Relinquebatur, ut extremam rationem belli ſeq quamplurimos colles occuparet, & quam latiſſimas regiones præ teneret, Cæſariſque copias, quammaxime poſſet, diſtineret. que accidit. Caſtellis enim XXIV effectis, XV millia paſſ circuitu amplexus, hoc ſpatio pabulabatur; multaque erant eum locum manu ſata, quibus interim jumenta paſceret. A ut noſtri, qui perpetuas munitiones habebant, perductas ex caſ in proxima caſtella, ne quo loco erumperent Pompeiani, & no poſt tergum adorirentur, timebant: ita illi interiore ſpatio perpe munitiones efficiebant; ne quo loco noſtri intrare, atque ip tergo circumvenire, poſſent. Sed illi operibus vincebant; quo numero militum præſtabant, & interiore ſpatio minorem ci tum habebant. Quæ quum erant loca Cæſari capiendâ, etſi pro re Pompeius totis copiis & dimicare non conſtituerat; tamen ſuis ſagittarios funditoreſque mittebat, quorum magnum habebat nu

NOTÆ.

1. *Manu ſata.*] Videntur eſſe quæ ligonibus, non aratro coluntur. Sic Virgilius Georgicon III.

Sed frumenta manu carpes ſata.

; multique ex noſtris vulnerabantur: magnuſque inceſſerat ti- ſagittarum; atque omnes fere milites aut ex coactis, aut ex nibus, aut ex coriis tunicas aut tegmenta fecerant, quibus te- rentur. XLV. In occupandis præſidiis magna vi utrique ute- ur. Cæſar, ut quam anguſtiſſime Pompeium contineret; Pom- ut quamplurimos colles quam maximo circuitu occuparet, oraque ob eam cauſſam prælia fiebant. In his quum legio Cæ- IX præſidium quoddam occupaviſſet, & munire cœpiſſet; huic propinquum & contrarium collem Pompeius occupavit, noſtroſ- opere prohibere cœpit: & quum una ex parte prope æquum adi- haberet, primum ſagittariis funditoribuſque circumjectis, poſtea armaturæ magna multitudine miſſa, tormentiſque prolatis, nitiones impediebat. Neque erat facile noſtris uno tempore pro- gnare & munire. Cæſar, quum ſuos ex omnibus partibus vulne- videret, recipere ſe ſtatuit, & loco excedere. Erat per declive eptus: illi autem hoc acrius inſtabant, neque regredi noſtros pa- antur, quod timore adducti locum relinquere videbantur. Di- eo tempore glorians apud ſuos Pompeius dixiſſe: Non recuſa- , quin nullius uſus Imperator exiſtimaretur, ſi ſine maximo de- mento legiones Cæſaris ſeſe recepiſſent inde, quo temere eſſent greſſæ. XLVI. Cæſar receptui ſuorum timens crates ad extre- m tumulum contra hoſtem proferri, & adverſas locari; intra has diocri latitudine foſſam, tectis militibus, obduci juſſit, locumque mnes partes quam maxime impedire. Ipſe idoneis locis funditores ruit, ut præſidio noſtris ſe recipientibus eſſent. His rebus comple- legiones reduci juſſit. Pompeiani hoc inſolentius atque audacius ros premere & inſtare cœperunt; crateſque pro munitione obje- propulerunt, ut foſſas tranſcenderent. Quod quum animadver- Cæſar; veritus, ne non reducti, ſed rejecti viderentur, ma- detrimentum caperetur, a medio fere ſpatio ſuos per Anto- , qui ei legioni præerat, cohortatus, tuba ſignum dari, atque ſtes impetum fieri juſſit. Milites legionis IX ſubito conſtipati conjecerunt; & ex inferiore loco adverſus clivum incitati cur- præcipites Pompeianos egerunt, & terga vertere coëgerunt. bus ad recipiendum crates directæ, longuriique objecti, & inſti- foſſæ magno impedimento fuerunt. Noſtri vero, qui ſatis habe- ſine detrimento diſcedere, compluribus interfectis, v omnino amiſſis, quietiſſime ſe receperunt, paulloque citra eum locum, comprehenſis collibus, munitiones perfecerunt. XLVII. Erat & inuſitata belli ratio, quum tot caſtellorum numero, tantoque , & tantis munitionibus, & toto obſidionis genere, tum reliquis rebus. Nam, quicunque alterum obſidere conati ſunt, per-

NOTÆ.

Aut ex coactis.] Coacta Lana, e qua hodie pilei, *feutre*. Ulpianus *coactilia* Sic certe Plinius: *Lana per ſe coacta veſtem faciunt, &, ſi addatur acetum, etiam ferro reſiſtunt, imo vero etiam ignibus noviſſimo ſui purgamento.*

perculſos atque infirmos hoſtes adorti, aut prælio ſuperatos, aliqua offenſione permotos continuerunt, quum ipſi numero mili equitumque præſtarent. Cauſſa autem obſidionis hæc fere eſſe ſuevit, ut frumento hoſtes prohibeantur. At contra integras a incolumes copias Cæſar inferiore militum numero continel quum illi omnium rerum copia abundarent. Quotidie enim ma undique navium numerus conveniebat, quæ commeatum ſup tarent: neque ullus flare ventus poterat, quin aliqua ex parte cundum curſum haberet. Ipſe autem, conſumptis omnibus lo lateque frumentis, ſummis erat in anguſtiis. Sed tamen hæc gulari patientia milites ferebant. [1]Recordabantur enim, eade ſuperiore anno in Hiſpania perpeſſos, labore & patientia maxim bellum confeciſſe. Meminerant, ad Aleſiam, magnam ſe inopi perpeſſos, multo etiam majorem ad Avaricum, maximarum ſe g tium victores diſceſſiſſe. Non, illis hordeum quum daretur, legumina recuſabant: pecus vero, cujus rei ſumma erat ex E copia, magno in honore habebant. XLVIII. [2]Eſt etiam ge radicis inventum ab iis, qui fuerant [3] cum Valerio, quod appe tur Chara: quod admiſtum lacte multum inopiam levabat. Id a militudinem panis efficiebant. Ejus erat magna copia, Ex hoc ctos panes, quum in colloquiis Pompeiani famem noſtris objectar vulgo in eos jaciebant, ut ſpem eorum minuerent. XLIX. J que frumenta matureſcere incipiebant; atque ipſa ſpes inopiam ſ nebat; quod celeriter ſe habituros copiam confidebant. Crebro voces militum in vigiliis colloquiiſque audiebantur, prius ſe co ex arboribus victuros, quam Pompeium e manibus dimiſſuros. quenter etiam ex perfugis cognoſcebant, equos eorum vix tol ri, reliqua vero jumenta interiſſe: uti autem ipſos valetudine bona, quum anguſtiis loci, & odore tetro, & multitudine ca verum, & quotidianis laboribus; inſuetos operum, tum aquæ ſ ma inopia [affectos:] omnia enim flumina, atque omnes ri qui ad mare pertinebant, Cæſar aut averterat, aut magnis op bus obſtruxerat. Atque, ut erant loca montuoſa, & ad ſpecus guſtiæ vallium, has ſublicis in terram dimiſſis præſepſerat, terr que aggeſſerat; ut aquam continerent. Itaque illi neceſſario loca ſe demiſſa, ac paluſtria, & puteos fodere, cogebantur: atque hunc borem ad quotidiana opera addebant: qui tamen fontes a quib dam præſidiis aberant longius, & celeriter æſtibus exareſcebant.

Cæ

NOTÆ.

1. *Recordabantur, &c.*] Cum caſtra Cæſar inter Sicorim & Cingam poſuiſſet.

2. *Eſt etiam genus radicis, &c.*] Plinius *Lapſanam* videtur appellare: nec velim tamen affirmare. Cum enim hic Cæſar ſcribat milites legumina non recuſaſſe, inter ea legumina poterit eſſe *lapſana* a Plinio commemorata & *chara* fuiſſe aliud genus. Fortaſſe quod a D ride deſcribitur lib. III. cap. LIX. appellat *Caron*. Fortaſſe quod Gallic *rotes*, ſi ſequi licet in his nominis lirudinem.

3. *Cum Valerio.*] Is eſt qui in Aſia bello Mithridatico, quem ducem inſ interficiendum curavera: Fimbria.

ris exercitus optima valetudine, ſummaque aquæ copia utebatum commeatus omni genere præter frumentum abundabat: us quotidie melius ſuccedere tempus, majoremque ſpem matue frumentorum proponi videbant. L. In novo genere belli ab utriſque bellandi rationes reperiebantur. Illi, quum animeriſſent ex ignibus, noctu cohortes noſtras ad munitiones excue, ſilentio adverſi univerſas intra multitudinem ſagittas conjicie, & ſe confeſtim ad ſuos recipiebant. Quibus rebus noſtri, uſu ti, hæc reperiebant remedia, ut alio loco ignes facerent, alio barent.

Deſunt.

Interim certior factus P. Sylla, quem diſcedens caſtris præat Cæſar, auxilio cohorti venit cum legionibus II: cujus adm facile ſunt repulſi Pompeiani. Neque vero conſpectum aut cum noſtrorum tulerunt: primiſque dejectis, reliqui ſe verte, & loco ceſſerunt. Sed inſequentes noſtros, ne longius proerentur, Sylla revocavit. At plerique exiſtimant, ſi acrius inui voluiſſet, bellum eo die potuiſſe finiri. Cujus conſilium rehendendum non videtur. Aliæ enim ſunt legati partes atque Imatoris. Alter [omnia] agere ad præſcriptum; alter libere ad ſumrum conſulere debet. Sylla a Cæſare caſtris relictus, liberaſuis, hoc fuit contentus, neque prælio decertare voluit; [a] quæ tamen fortaſſe aliquem reciperet caſum; ne imperatorias ſibi es ſumpſiſſe videretur. Pompeianis magnam res ad receptum diffitatem afferebat. Nam ex iniquo progreſſi loco in ſummo conſtiant. Si per declive ſeſe reciperent, noſtros ex ſuperiore inſequentes verebantur. Neque multum ad ſolis occaſum temporis ſupererat. enim conficiendi negotii, prope in noctem rem deduxerant. Ita, ceſſario, atque ex tempore capto conſilio, Pompeius tumulum ndam occupavit: qui tantum aberat a noſtro caſtello, ut telum mentumve miſſum adjici non poſſet. Hoc conſedit loco, atque n communit, omneſque ibi copias continuit. LII. Eodem pore duobus præterea locis pugnatum eſt. Nam plura caſtella Pom-

INTERPRETATIO.

[a] *Quod tamen forte aliquem habuiſſet* bonum *eventum.*

NOTÆ.

Interim certior factus P. Sylla.] Multa , quæ facile eſt ſupplere ex Dione LII. qui ſcribit Cæſarem ſpe occuper præſidiariorum proditionem achium progreſſum, cum in angu veniſſet, magnum periculum adiiſſe, complures milites amiſiſſe. Quo etiam endum eſt Cæſaris ſtratagema, quod lyæno refertur, nempe cum Dyrrhavolens capere parvum equitatum , ſub tribus cohortibus illum oc, eique præcepit, aliud nihil quam ma vi quantum poſſet, pulverem excitaret maximum. Magna vero nubes pulveris excitata cum magni equitatus ſpeciem præberet hoſtibus, ea re perterritos profugiſſe. Ille vero Sylla qui caſtris a Cæſare præfectus erat, propinquus erat dictatoris, cujus meminit Cicero lib. de offic. II. ubi dicit eum haſtam dictatore ſuo propinquo vibraſſe, & trigeſimo ſexto poſt anno a ſceleratiore haſta non receſſiſſe. Nec non lib. IX. epiſt. ad Fam. ubi ſcribit pop. R. ejus morte lætatum. Quo ergo tempore Dyrrhachium erat profectus Cæſar, caſtellum aliquod a

Pom-

Pompeius pariter, diſtinendæ manus cauſſa tentaverat; ne ex
ximis præſidiis ſuccurri poſſet. Uno loco Volcarius Tullus impe
legionis ſuſtinuit cohortibus III, atque eam loco depulit. A
Germani munitiones noſtras egreſſi, compluribus interfectis,
ad ſuos incolumes receperunt. LIII. Ita uno die [1] VI præli
ctis, III ad Dyrrhachium, III ad munitiones, quum horum
mnium ratio haberetur, [2] ad duorum millium numero ex Pomp
nis cecidiſſe reperiebamus, evocatos centurioneſque complures.
eo fuit numero Valerius Flaccus L. filius, ejus qui prætor A
obtinuerat: ſignaque ſunt VI militaria relata. Noſtri non amp
XX omnibus ſunt præliis deſiderati. Sed in caſtello nemo fuit on
no militum, quin vulneraretur; quatuorque ex una cohorte ce
riones oculos amiſerunt. Et quum laboris ſui periculique teſti
nium afferre vellent, millia ſagittarum circiter XXX in caſtellum c
jecta Cæſari renumeraverunt: ſcutoque ad eum relato [3] Scævæ c
turionis, inventa ſunt in eo foramina CCXXX. Quem Cæſar, ut
de ſe meritus, & de Rep. donatum [4] millibus ducentis [5] æri
[6] ab octavis ordinibus ad primipilum ſe tranſducere pronuntiavit. E
enim opera caſtellum conſervatum eſſe magna ex parte conſtab
cohortemque [poſtea] [7] duplici ſtipendio, frumento, * ut [8] ſpec
riis [9] militaribuſque donis ampliſſime donavit. LIV. Pompeius
ctu magnis additis munitionibus, reliquis diebus turres exſtruxi
& in altitudinem pedum XV effectis operibus, vineis eam part
caſtrorum obtexit; & V intermiſſis diebus, alteram noctem ſubnu

NOTÆ.

Pompeio fuit oppugnatum, quod a cohorte defendebatur, cui cohorti auxilio venit Sylla.

1. VI *præliis factis, &c.*] Caſtra enim poſita ad urbem, munitiones vero longius protendebantur.

2. *Ad duorum millium numero.*] Sic apud Nonium Siſenna: *Ad binum millium numero ſauciis utrinque factis.*

3. *Scævæ centurionis.*] Suetonius & Plutarchus dicunt ei præterea excuſſum oculum. Appianus vero lib. II. Minutium præfectum annumerat, cujus ſcutum CXX telis fuerat perforatum, cui etiam oculus excuſſus ſex vulneribus.

4. *Millibus ducentis.*] Intelligitur nummûm vel ſeſtertiûm.

5. *Æris.*] In textum irrepſit.

6. *Ab octavis ordinibus ad primipilum.*] Per ſaltum, ut videtur facta, ſeu virtutis ergo promotio, quæ alias non ſolebat fieri. Si quidem, ut prodidit Vegetius lib. II. cap. XXI. *Vetus conſuetudo tenuit, ut ex primo principe legionis promoveretur centurio primipili.*

7. *Duplici ſtipendio.*] Pedes, ait Polybius, accipiebat duos obolos quotidie, id eſt, XIV denarios turonicos. Duo o
pars tertia drachmæ. Drachma vero
denario Romano eadem vel paullo mi
Fortaſſe Cæſaris ætate major ſtipend
Ait enim de Cæſare Suetonius: *Stipen
in perpetuum duplicavit, frumentum
ties copia eſſet, etiam ſine modo menſuraque
buit.*

8. *Speciariis.*] Mendum nonnulli ſu
cantur. Nullibi enim Latinorum auto
legitur illa vox. Aliqui interpretantur
mentum, lardum, oleum, vinum, quæ p
apud autores, & potiſſimum Jureconſ
ſpecies dicuntur. Vegetius lib. III. cap.
*Ut pabula, frumentum, cæteraque annu
ſpecies, quas a provincialibus conſuetudo dep
maturius exigantur.*

9. *Militaribuſque donis.*] Militaria
ſunt duplicis generis. Alia mera hon
ſigna, ut palma, corona querna, gram
& alia id genus, quæ divitioribus civ
Romanis conveniebant, & nullius ſunt
tii; alia vero pecuniaria, vel poſſeſſi
quæ a gregariis militibus magis expete
tur. Atque id ſapientiſſime erat in
tum. Præmiis enim & pœnis omnia
tinentur.

nactus, [2] exſtructis omnibus caſtrorum portis, & ad impe-
dum objectis, tertia inita vigilia, ſilentio exercitum eduxit,
ſe in antiquas munitiones recepit. LV. [2] Ætolia, [3] Acarna-
[4] Amphilochis per Caſſium Longinum & Calviſium Sabinum,
demonſtravimus, receptis, tentandam ſibi Achaiam, ac paullo
gius progrediendum, exiſtimabat Cæſar. Itaque eo Fuſium Ca-
m miſit, & Q. Sabinum & Caſſium cum cohortibus adjunxit.
rum cognito adventu, Rutilius Lupus, qui Achaiam miſſus a
mpeio obtinebat, [5] Iſthmum præmunire inſtituit, ut Achaia Fu-
prohiberet. Kalenus [6] Delphos, [7] Thebas, [8] Orchomenum
ntate ipſarum civitatum recepit: nonnullas per vim expugna-
reliquas civitates, circummiſſis legationibus, amicitiæ Cæſa-
conciliare ſtudebat. In his rebus fere erat Fuſius occupatus.
VI. Omnibus deinceps diebus Cæſar exercitum in aciem æquum
ocum produxit, ſi Pompeius prælio decertare vellet; ut pæne ca-
s Pompeii legiones ſubjiceret: tantumque a vallo ejus prima acies
erat, uti ne in eam telum tormentumve adjici poſſet. Pompeius au-
ut famam & opinionem hominum teneret, [9] ſic pro caſtris exer-
m conſtituebat, ut tertia acies vallum contingeret, omniſque ejus
ructus exercitus telis ex vallo adjectis protegi poſſet. LVII. Hæc
m in Achaia atque apud Dyrrhachium gererentur, Scipioneque

INTERPRETATIO.

Obſtructis.

NOTÆ.

Et ſe in antiquas munitiones recepit.] ad editum illum locum, qui Petra ap-
batur, & habebat aditum navibus me-
rem.

Ætolia.] De qua ſupra.

Acarnania.] Acheloo flumine ab Æ-
dirempta, teſte Plinio, antea Cure-
ppellata, Epiri parva regio, ad dex-
ingredientibus Ambracium ſinum, quam
rus initium dixit eſſe Græciæ ab oc-
e, de qua ſic Marcianus Heracle-

Ἀκαρνᾶνας μὲν ἐς Αἰτωλίαν
Ἠλείῳ κατοῖσα τὴν ἀποικίαν.
Κέφαλος αὐτὴν γὰρ κατῴκησεν τὸ πρότε-
ρον.
Ἀπωνόμασεν δ' Αἰτωλὸς ἐκ τῆς Ἠλείδος
Αἰτωλίαν αὐτὸς ἐκβαλών.

Acarnanes quidem eſt Ætolia
Elide qua habuit coloniam.
Curetes enim illam incolebant prius.
Cephalus autem Ætolus ex Elide
Ætoliam appellavit, illis ejectis.

Amphilochis.] Amphilochi Ætolicus
, cujus urbs memoratur apud Plin.
hilochicum Argos, ab Amphilocho,
Thucyd conditum, qui offenſus Argi-
ide in Ætoliam poſt reditum ex Tro-
ja, migraverat. De quo ſic etiam Marcianus idem:

——— Εἶτ' Ἀμφιλοχικὸν
Ἄργος· λεγόμενον τοῦτο δ' ἐν χίλιοι δοκεῖ
Ἀμφιλόχου υἱὸς Ἀμφιαράου μάντεως.
——— *Poſt Amphilochicum*
Argos. Hoc autem condidiſſe videtur
Amphilochus filius Amphiarai vatis.

5. *Iſthmum præmunire inſtituit.*] Collum ſive anguſtiæ, quibus continenti jungitur Peloponneſus, quæ munitæ arcent ingreſſu Peloponneſi.

6. *Delphos.*] Delphi urbs Phocidis Apollinis oraculo clara, quod diu floruit, & tempore Ciceronis conſenescebat, ut eſt in libro de divinatione. Locrorum urbs dicitur apud Plinium lib. IV. cap. III. Hodie *Caſtro.*

7. *Thebas.*] Thebæ urbs Bœotiæ metropolis, clara Herculis & Bacchi natalibus, ad Iſmenum fluvium.

8. *Orchomenum.*] Orchomenus urbs Bœotiæ, ab Orchomeno condita Minyæ filio, qui Minyas ditiſſimus primus theſaurum ædificavit.

9. *Sic pro caſtris exercitum conſtituebat, ut tertia &c.*] Argumentum eſt acies Romanas non fuiſſe profundas, ſed latas tantum.

que in Macedoniam veniſſe conſtaret; [1] non oblitus priſtini inſ
Cæſar, mittit ad eum Clodium, ſuum atque illius familia
quem ab illo tranſditum initio, & commendatum in ſuorum n
ſariorum numero habere inſtituerat. Huic dat literas, mandat
ad eum: quorum hæc erat ſumma: Seſe omnia de pace exper
nihil adhuc arbitrari factum, vitio eorum, quos eſſe auctores
rei voluiſſet: quod ſua mandata perferre non opportuno tempor
Pompeium vererentur: Scipionem ea auctoritate eſſe, ut non
lum libere, quæ probaſſet, exponere; ſed etiam ex magna p
compellere, atque errantem regere poſſet: [2] præeſſe autem ſuo
mine exercitui; ut, præter auctoritatem, vires quoque ad coër
dum haberet: quod ſi feciſſet, quietem Italiæ, pacem provinciar
ſalutem imperii, uni omnes acceptam relaturos. LVIII. Hæc
eum mandata Clodius refert; ac primis diebus, ut videbatur
benter auditus, reliquis ad colloquium non admittitur, caſti
Scipione a [3] Favonio, ut poſtea confecto bello reperiebamus:
fectaque re, ſeſe ad Cæſarem recepit. Cæſar, quo facilius equ
tum Pompeianum ad Dyrrhachium contineret, & pabulatione
hiberet, aditus duos, quos eſſe anguſtos demonſtravimus, ma
operibus præmunivit, caſtellaque his locis poſuit. Pompeius,
nihil profici equitatu cognovit: paucis intermiſſis diebus, rurſum
navibus ad ſe intra munitiones recipit. Erat ſumma inopia pa
adeo, ut foliis ex arboribus ſtrictis, & teneris arundinum radic
contuſis equos alerent. Frumenta enim, quæ fuerant intra mun
nes ſata, conſumpſerant; & cogebantur [4] Corcyra atque Acarna
longo interjecto navigationis ſpatio, pabulum ſupportare; quo
erat ejus rei minor copia, hordeo adaugere, atque his rationibus e
tatum tolerare. Sed poſtquam non modo hordeum pabulumque o
bus in locis, herbæque deſectæ, ſed etiam fructus ex arboribus
ciebat, corruptis equis macie, conandum ſibi aliquid Pompeiu
eruptione exiſtimavit. LIX. Erant apud Cæſarem ex equitum
mero Allobroges duo fratres, Roſcillus & Ægus, Adbucilli filii,
principatum in civitate multis annis obtinuerat, ſingulari virtute
mines, quorum opera Cæſar omnibus Gallicis bellis optima ſer
maque erat uſus. His domi ob has cauſſas ampliſſimos magiſtr
mandaverat; atque eos extra ordinem in ſenatum legendos curav
agroſque in Gallia ex hoſtibus captos, præmiaque rei pecuniariæ
gna tribuerat; locupleteſque ex egentibus effecerat. Hi propter
tutem non ſolum apud Cæſarem in honore erant, ſed etiam apud c
citum cari habebantur. Sed freti amicitia Cæſaris, & ſtulta ac ba
ra arrogantia elati deſpiciebant ſuos, ſtipendiumque equitum fra
bant, & prædam omnem domum avertebant. Quibus illi rebus

NOTÆ.

1. *Non oblitus priſtini inſtituti Cæſar.*] Nempe pacem ſuis hoſtibus offerendi.

2. *Præeſſe autem ſuo nomine exercitui*] Quia Imperator apud Ananum ſaluratus fuerat.

3. *Favonio.*] Qui Pompeianus bell cupidior, ideoque de pace verba fier viter ferebat.

4. *Corcyra atque Acarnania.*] De his

universi Cæsarem adierunt, palamque de eorum injuriis sunt
ti; & ad cætera addiderunt, falsum ab his equitum numerum
ri, quorum stipendium averterent. LX. Cæsar neque tempus
animadversionis esse existimans; & multa virtuti eorum conce-
, rem distulit totam; illos secreto castigavit, quod quæstui equi-
haberent: monuitque ut ex sua amicitia omnia exspectarent, &
præteritis suis officiis [reliqua sperarent.] Magnam tamen hæc
illis offensionem, & contemptionem ad omnes attulit. Idque ita
, quum ex aliorum objectationibus, tum etiam ex domestico ju-
cio atque animi conscientia intelligebant. Quo pudore adducti, &
sse se non liberari, sed in aliud tempus reservari arbitrati, disce-
re a nobis, & novam tentare fortunam, novasque experiri ami-
as constituerunt: & cum paucis collocuti clientibus suis, quibus
um facinus committere audebant, primum conati sunt præfectum
rium C. Volusenum interficere, ut postea, bello confecto, co-
ium est; ut cum munere aliquo perfugisse ad Pompeium viderен-
. Postquam id difficilius visum est, neque facultas perficiendi da-
tur, quam maximas potuerunt pecunias mutuati, perinde ac satis-
cere, & fraudata restituere vellent, multis coëmptis equis, ad
mpeium transierunt cum iis quos sui consilii participes habebant.
XI. Quos Pompeius, quod erant honesto loco nati, & [2]instructi
eraliter, magnoque comitatu & multis jumentis venerant, viri-
e fortes habebantur, & in honore apud Cæsarem fuerant, quod-
e novum & præter consuetudinem acciderat, omnia sua præsidia
eumduxit, atque ostentavit. Nam ante id tempus nemo, aut miles
e eques a Cæsare ad Pompeium transierat; quum pene quotidie a
mpeio ad Cæsarem perfugerent, vulgo vero in Epiro atque Æ-
ia conscripti milites, earumque regionum omnium, quæ a Cæ-
e tenebantur. Sed hi, cognitis omnibus rebus, seu quid in muni-
nibus perfectum non erat, seu quid a peritioribus rei militaris de-
erari videbatur, temporibusque rerum, & spatiis locorum, & cu-
diarum varia diligentia animadversa, prout cujusque eorum, qui
gotiis præerant, aut natura aut studium ferebat, hæc ad Pom-
ium omnia detulerunt. LXII. Quibus ille cognitis, eruptio-
sque jam ante capto consilio, ut demonstratum est, tegmenta galeis
lites ex viminibus facere, atque aggerem comportare jubet. His
ratis rebus, magnum numerum levis armaturæ & sagittariorum, ag-
remque omnem noctu in scaphas, & naves actuarias imponit; &
media nocte cohortes lx ex maximis castris præsidiisque deductas,
eam partem munitionum ducit, quæ pertinebant ad mare, longissi-
eque a maximis castris Cæsaris aberant. Eodem naves, quas demon-
avimus aggere & levis armaturæ militibus completas, quasque ad
Dyr-

NOTÆ.

1. *Falsum ab his equitum numerum defer-*] Quoniam ferro & casibus multi pereunt, cidie ad Imperatorem militum numerus ferebatur, ut sciret quid esset sibi de suis viribus sperandum. Ejusmodi falsi equites dicuntur, *passe volans*.

2. *Instructi liberaliter.*] Laute supellectile & viatico.

Dyrrhachium naves longas habebat, mittit; & quid a quoqu
velit, præcipit. Ad eas munitiones Cæsar[1] Lentulum Marcell
quæstorem cum legione IX positum habebat. Huic, quod v
dine minus commoda utebatur, Fulvium Posthumum adjutorem
miserat. LXIII. Erat eo loco fossa pedum XV, & vallus
tra hostem in altitudinem pedum X: tantundemque ejus valli
in latitudinem patebat. Ab eo, intermisso spatio pedum DC,
conversus in contrariam partem erat vallus, humiliore paullo
nitione. Hoc enim superioribus diebus timens Cæsar, ne na
nostri circumvenirentur, duplicem eo loco fecerat vallum;
ancipiti prælio dimicaretur, posset resisti. Sed operum magni
& continens omnium dierum labor, quod millia passuum in ci
tu XVIII munitiones erat complexus, perficiendi spatium non
bat. Itaque contra mare transversum vallum, qui has duas m
tiones contingeret, nondum perfecerat. Quæ res nota erat P
peio, delata per Allobroges perfugas; magnumque nostris a
incommodum. Nam, ut ad mare nostræ cohortes IX legionis
cubuerant, accessere subito prima luce Pompeiani [exercitus:]
vusque eorum adventus exstitit: simulque navibus circumvecti
lites in anteriorem vallum tela jaciebant: fossæque aggere com
bantur: & legionarii, interioris munitionis defensores, scalis ad
tis, tormentisque cujusque generis, telisque terrebant, magna
multitudo sagittariorum ab utraque parte circumfundebatur. Mul
autem ab ictu lapidum, quod unum nostris erat telum, vimine
gumenta galeis imposita [2] defendebant. Itaque, quum omnibu
bus nostri premerentur, atque ægre resisterent; animadversum
[3] vitium munitionis, quod supra demonstratum est: atque inter d
vallos, qua perfectum opus non erat, per mare navibus exposi
aversos nostros impetum fecerunt: atque ex utraque munitione
jectos terga vertere coëgerunt. LXIV. Hoc tumultu nunti
Marcellinus cohortes subsidio nostris laborantibus summisit; qua
castris fugientes conspicatæ neque illos suo adventu confirmare po
runt, neque ipsæ hostium impetum tulerunt. Itaque quodcunque
debatur subsidio, id corruptum timore fugientium, terrorem &
riculum augebat. Hominum enim multitudine receptus impedi
tur. In eo prælio, quum gravi vulnere esset affectus aquilifer, &
bus deficeretur, conspicatus equites nostros; Hanc ego, inquit

NOTÆ.

1: *Lentulum Marcellinum.*] Hoc nomen patris sui obtinuit, qui P. Marcelli filius de gente Claudia in Lentulorum familiam a Lentulo adoptatus, Lentulus ideo dictus est, & Marcellinus, quia filius Marcelli; ut P. Scipio Æmilianus, qui cum esset filius Pauli Æmilii, in familiam Scipionum adoptione transierat; & Augustus dictus est Cæsar Octavianus, quia cum esset filius Octavi, a Cæsare fuerat adoptatus. Hunc porr risimile est Cæsari fuisse addictissimum, patrem hab bat Pompeio perquam sum, ut legimus apud Valer. Maximu VI. cap. II.

2. *Defendebant.*] Pompeianos.

3. *Vitium munitionis.*] Nempe quod lus transversus contra mare, qui alios conjungeret, non esset perfectus.

multos per annos magna diligentia defendi, & nunc moriens
fide Cæſari reſtituo. Nolite, obſecro, committere, quod
in exercitu Cæſaris non accidit, ut rei militaris dedecus ad-
atur; incolumemque ad eum referte. ' Hoc caſu aquila conſer-
, ' omnibus primæ cohortis centurionibus interfectis, præter
cipem priorem. LXV. Jamque Pompeiani magna cæde noſtro-
caſtris Marcellini appropinquabant, non mediocri terrore illa-
reliquis cohortibus. Et M. Antonius, qui proximum locum te-
at præſidiorum, ea re nuntiata, cum cohortibus XII deſcendens
loco ſuperiore cernebatur. Cujus adventus Pompeianos compreſ-
noſtroſque firmavit, ut ſe ex maximo timore colligerent. Ne-
multo poſt Cæſar, ſignificatione per caſtella fumo facta, ut erat
erioris temporis conſuetudo, deductis quibuſdam cohortibus ex
ſidiis, eodem venit. Qui cognito detrimento, quum animad-
iſſet Pompeium extra munitiones egreſſum; caſtra ſecundum ma-
ut libere pabulari poſſet, nec minus aditum navibus habere,
mutata ratione belli, quoniam propoſitum non tenuerat, juxta
mpeium munire juſſit. LXVI. Qua perfecta munitione, anim-
verſum eſt a ſpeculatoribus Cæſaris, cohortes quaſdam, quod in-
r legionis videretur, eſſe poſt ſilvam, & vetera caſtra duci.
ſtrorum hic ſitus erat. Superioribus diebus, quum ſe IX legio
ſaris objeciſſet Pompeianis copiis, atque opere, * ut demonſtra-
mus, circummuniret, caſtra eo loco poſuit. Hæc ſilvam quandam
ingebant, neque longius a mari paſſibus CD aberant: poſt muta-
conſilio quibuſdam de cauſſis, Cæſar paullo ultra eum locum ca-
a tranſtulit: pauciſque intermiſſis diebus, hæc eadem Pompeius
apaverat; &, quod eo loco plures erat legiones habiturus, re-
o interiore vallo, majorem adjecerat munitionem. Ita minora
ſtra incluſa majoribus caſtelli atque arcis locum obtinebant. Item
angulo caſtrorum ſiniſtro munitionem ad flumen perduxerat,
citer paſſus C D, quo liberius ac ſine periculo milites aquaren-
. Sed is quoque, mutato conſilio quibuſdam de cauſſis, quas
memorari neceſſe non eſt, eo loco exceſſerat. Ita complures
s manſerant caſtra. Munitiones quidem integræ omnes erant.
XVII. Eo ſigno legionis illato, ſpeculatores Cæſari renuntiarunt.
c idem viſum ex ſuperioribus quibuſdam caſtellis confirmaverant.
ocus aberat a novis Pompeii caſtris circiter paſſus D. Hanc legio-
m ſperans Cæſar ſe opprimere poſſe, & cupiens ejus diei detrimen-
tum

NOTÆ.

. *Hic caſu Aquila conſervatur.*] Aquila
um legionis fuit, quæ unica in ſingula
ge erat legione.

. *Omnibus primæ cohortis centurionibus in-
ctis, &c.*] Ætate & robore adulti vo-
atur in cohorte principes, quorum pri-
centurio dicebatur prior princeps, cen-
que & ſemis ducebat, teſte Vegetio lib. II. cap. VIII. Princeps autem prior dicebatur ille centurio principum, qui ex duobus creatus erat prior. Nam, ut ait Polybius, duæ fiebant electiones centurionum a tribunis militum. Prima electio erat honoratior, uſque eo, ut conſiliis quæ de bello fiebant intereſſent, hique rurſus alios centuriones ſecundos crearent.

tum ſarcire, reliquit in opere cohortes 11, quæ ſpeciem mu
nis præberent; ipſe diverſo itinere, quam potuit occultiſſim
quas cohortes numero XXXIII, in quibus erat legio IX, r
amiſſis centurionibus, diminutoque militum numero, ad legi
Pompeii conſtraque minora duplici acie duxit. Neque eum pri
pinio fefellit. Nam & pervenit prius, quam Pompeius ſentire
ſet; &, tametſi erant munitiones caſtrorum magnæ, tamen ſi
cornu, ubi erat ipſe, celeriter aggreſſus, Pompeianos ex vall
turbavit. [1] Erat objectus portis eritius. Hic pauliſper eſt pugna
quum irrumpere noſtri conarentur, illi caſtra defenderent: fo
me [2] T. Pulcione, cujus opera proditum exercitum C. Antoni
monſtravimus, e loco propugnante. Sed tamen noſtri virtute
runt: exciſoque eritio, primo in majora caſtra, poſt etiam in c
lum, quod erat incluſum majoribus caſtris, irruperunt, &,
eo pulſa legio ſeſe receperat, nonnullos ibi repugnantes inte
runt. LXVIII. Sed fortuna, quæ plurimum poteſt, quum i
liquis rebus, tum præcipue in bello, parvis momentis magnas r
commutationes efficit; ut tum accidit. Munitionem, quam p
gere a caſtris ad flumen ſupra demonſtravimus, dextri Cæſaris
cohortes ignorantia loci ſunt ſecutæ, quum portam quæreren
ſtrorumque eam munitonem eſſe arbitrarentur. Quod quum e
nimadverſum, conjunctam eſſe flumini; protinus his munitio
defendente nullo, tranſcenderunt: omniſque noſter equitatus e
hortes eſt ſecutus. LXIX. Interim Pompeius, hac longa ſatis
jecta mora, & renuntiata, v legionem ab opere deductam ſu
ſuis duxit: eodemque tempore equitatus ejus noſtris equitibus a
pinquabat, & acies inſtructa a noſtris, qui caſtra occupaverant
nebatur: omniaque ſunt ſubito mutata. Pompeiana enim legio
ris ſpe ſubſidii confirmata ab Decumana porta reſiſtere cona
atque ultro in noſtros impetum faciebat. Equitatus Cæſaris,
anguſto itinere per aggeres adſcendebat, receptui ſuo timen
tium fugæ faciebat. Dextrum cornu, quod erat a ſiniſtro ſecl
terrore equitum animadverſo, ne intra munitionem opprime
ex parte, qua proruebat, ſeſe recipiebat: ac plerique ex iis,
anguſtias inciderent, x pedum munitionis ſeſe in foſſas p
pitabant: primiſque oppreſſis, reliqui per horum corpora ſa
ſibi atque exitum pariebant. Siniſtro cornu milites, quum ex
Pompeium adeſſe, & ſuos fugere cernerent, veriti, ne anguſtiis

NOTÆ.

1. *Erant objectus portis eritius.*] Eritius truncus erat ramoſæ arboris, cujus e ramis aculei bipedales, ubi naturales deerant, inſerebantur, ut inſtar echini omni ex parte horreret, eratque vice repaguli ante portas & jannæ vice aperiebatur. Salluſtius apud Nonium: *Saxaque ingentia, & axe juncta trabes per pronum incitabantur, axibuſque eminebant in modum eritii militaris veruta bi dum.*

2. *T. Pulcione.*] Cum multa tum cus demonſtrat eſſe mutilos hos c tarios. Nuſquam enim horum libr gitur C. Antonii exercitum a T. proditum. In dubio eſt utrum ill Pulfio dicitur lib. v. de bello Gallic

erentur, quum extra & intus hostem haberent, eodem, quo erant, receptui consulebant: omniaque erant tumultus, timoris plena; adeo, [1] ut, quum Cæsar signa fugientium manu teneret, & consistere juberet, [2] alii, dimissis equis, eundem finem conficerent; [3] alii ex metu etiam signa dimitterent, [4] neque quisquam omnino consisteret. LXX. His tantis malis hæc subsidia accrebant, quo minus omnis deleretur exercitus, quod [5] Pompeius insidias timens; credo, quod hæc præter spem acciderant, ejus, qui paulo ante ex castris fugientes suos conspexerat, munitionibus approximare aliquandiu non audebat; equitesque ejus, angustiis portisque Cæsaris militibus occupatis, ad insequendum tardabantur. Ita parvæ res magnum in utramque partem momentum habuerunt. Multæ enim a castris ad flumen perductæ, expugnatis jam castris Pompeii, propriam & expeditam Cæsaris victoriam interpellaverunt. Eadem res, celeritate insequentium tardata, nostris salutem dedit. LXXI. Duobus his unius diei præliis [6] Cæsar desideravit milites DCCCCLX, & notos equites Rom. [7] * Felginatem Tuticanum Gallum, senatoris filium; C. Felginatem Placentia; A. Granium Puteolis; M. Sacrativirum Capua; tribunos milit. & centuriones XXX. Sed horum omnium pars magna, in fossis munitionibusque angustiis ripis-oppressa, suorum terrore ac fuga sine ullo vulnere interiit. Signaque sunt militaria XXXII amissa. Pompeius eo prælio Imperator est appellatus. Hoc nomen obtinuit, atque ita se postea salutandum curavit. [10] Sed neque in litteris, quas scribere est solitus, neque in titulis insignia laureæ prætulit. At Labienus, quum ab eo invitatus esset, ut sibi captivos transdi juberet, omnes productos ostentavit, ut videbatur, caussa, quo major perfugæ fides haberetur, com-

NOTÆ.

1. *Ut quum Cæsar signa, &c.*] Plutarchus id sine magno periculo Cæsaris fieri non potuisse ait, qui prævalidum militem in fugam versum ad hostem retorquere cum niteretur, ipso pene est interfectus, & fuisset, nisi Cæsaris armiger præoccupato ictu hostium numerum abscidisset.

2. *Alii, dimissis equis.*] Ut fossas transirent, quas aliter nequibant.

3. *Alii ex metu etiam signa dimittebant.*] Quorum XXXII amissa, signiferis longo abjicientibus, teste eodem Plutarcho.

4. *Neque quisquam omnino consisteret.*] Ut Cæsar tradit, cum fugientes in sua castra pervenissent, non ad suas stationes & defensionem accurrisse.

5. *Pompeius insidias timens.*] Hoc est ignorans, quo Cæsar Pompeium scire vindicavit. Testes sunt Suetonius, Plutarchus & Appianus.

6. *Cæsar desideravit milites* DCCCCLX.] Eutropius IV millia, centuriones XXII, equites Romanos complures dicit.

7. *Felgina em.*] Reponendum videtur *Fulginatem.* Sic enim appellat Plinius lib. III. cap. XIV. a *Fulginio* oppido in Umbria. Hodie *Foligni.*

8. *Puteolis.*] Id est, *Puteolanum.* Sic supra legimus: *Cn. Magium Cremona*, id est, *Cremonensem.* Puteoli porro urbs in Campania, antea Dicæarchia appellata, ut scribunt Strabo, Pausanias, & Stephanus. Hodie *Pouzzoles*, in regno Neapolitano.

9. *Signaque sunt militaria* XXXII, *amissa.*] Idipsum habet Plutarchus.

10. *Sed neque in litteris, &c.*] Hunc morem fuisse sexcenti loci declarant. Sed hoc more abstinuit, quod ob cives victos indignum putaret iis insignibus gloriari.

commilitones appellans, & magna verborum contumelia in
gans, soleréntne veterani milites fugere, in omnium conspect
terficit. LXXII. His rebus tantum fiduciæ ac spiritus Pom
nis accessit, ut non de ratione belli cogitarent, sed vicisse ja
viderentur. Non illi paucitatem nostrorum militum, non inic
tem loci, atque angustias, præoccupatis castris, & ancipitem
rem intra extraque munitiones, non abscissum in duas partes
citum, quum alter alteri auxilium ferre non posset, causæ fuis
gitabant. Non ad hæc addebant, non ex concursu acri facto, non
lio dimicatum; sibique ipsos multitudine atque angustiis majus
lisse detrimentum, quam ab hoste accepissent. Non denique co
nes belli casus recordabantur, quam parvulæ sæpe causæ, vel
suspicionis, vel terroris repentini, vel objectæ religionis, magn
trimenta intulissent: quoties vel culpa ducis, vel tribuni vir
exercitu esset offensum: sed proinde, ac si virtute vicissent, n
ulla commutatio rerum posset accidere, per orbem terrarum,
ac litteris victoriam ejus diei concelebrabant. LXXIII.
sar à superioribus consiliis depulsus, omnem sibi commutandam
rationem existimavit. Itaque uno tempore, præsidiis omnibus
ctis, & oppugnatione dimissa, coactoque in unum locum exe
concionem apud milites habuit; hortatusque est, ne ea, quæ ac
sent, graviter ferrent; neve his rebus terrerentur, multisque sec
præliis unum adversum, & id mediocre, opponerent: habendam
tunæ gratiam, quod Italiam sine aliquo vulnere cepissent; quod
Hispanias, bellicosissimorum hominum peritissimis atque exerc
simis ducibus, pacavissent: quod finitimas frumentariasque p
cias in potestatem redegissent: denique recordari debere, qu
cilitate inter medias hostium classes, oppletis non solum por
sed etiam littoribus, omnes incolumes essent transportati:
omnia caderent secunda, fortunam esse industria sublevandam:
esset acceptum detrimenti, ejus juri potius, quam suæ culpæ
re tribui: locum se tum ad dimicandum dedisse: potitum e
stium castris, expulisse ac superasse pugnantes: sed sive ipsorum
turbatio, sive error aliquis, sive etiam fortuna partam jam
sentemque victoriam interpellassent, dandam omnibus opera
acceptum incommodum virtute sarciretur. Quod si esset factum
mentum [3] in bonum verteret, uti ad Gergoviam accidisset; at

NOTÆ.

1. *Cæsar à superioribus consiliis depulsus.*] Videlicet prohibendi pabulatione hostilem exercitum. Plutarchus insequentem noctem narrat gravissimam fuisse Cæsari, animum in omnes partes rapienti, & sese tacite accusanti. Sed ut bona fortuna exercet, ita mala excitat. Hoc enim detrimento accepto, intellexit, quam peccaret largiter, qui exercitum majorem, omnium rerum copia, propter maris vicinam, abundantem, minore exercitu & inopia conflictato vallare instituisset.

2. *Quod duas Hispanias, &c.* Qu pugnantibus Afranio & Petreio citer ulteriorem provinciam Hispaniæ, & pidissimos homines ducentibus, illa provincias arma deponere coegisset

3. *In bonum verteret.*] Absolute teretur. Sic apud Terent. in Phor *quidem illi res vertat male.*

dificare potuissent, ultro se prælio offerrent. LXXIV. Hac concione, [1] nonnullos signiferos ignominia notavit, ac loco Exercitui quidem omni tantus incessit ex incommodo dolor, que studium infamiæ sarciendæ, ut nemo aut tribuni, aut nionis imperium desideraret; & [2] sibi quisque etiam pœnæ lo- viores imponeret labores, simulque omnes arderent cupidi- gnandi: quum superioris etiam ordinis nonnulli oratione per- manendum eo loco, & rem prælio committendam existima- Contra ea Cæsar neque satis militibus perterritis confidebat, que interponendum ad recreandos animos putabat; relictisque nibus magnopere rei frumentariæ timebat. LXXV. Ita- lla interposita mora, sauciorum modo & ægrorum habita ra- impedimenta omnia silentio prima nocte ex castris Apollo- præmisit, ac conquiescere ante iter confectum vetuit. His gio missa præsidio est. [3] His explici is rebus, duas in castris s retinuit, reliquas de IV vigilia compluribus portis eductas, itinere præmisit; parvoque spatio intermisso, ut & militare rum servaretur, & quam seriissime ejus profectio cognoscere- clamari jussit; [4] statimque egressus, & noviissimum agmen tus, celeriter è conspectu castrorum discessit. Neque vero eius, cognito consilio ejus, moram ullam ad insequendum in- sed eadem spectans, si itinere impeditos & perterritos depre- e posset, exercitum è castris eduxit, equitatumque præmisit. viissimum agmen demorandum: neque consequi potuit, quod m expedito itinere antecesserat Cæsar. Sed quum ventum ad flumen [5] Genusum, quod ripis erat impeditis, consecutus nus noviissimos prælio detinebat. Huic suos Cæsar equites op- ; expeditosque antesignanos admisit, DC, qui tantum profe- t, equestri prælio commisso, pellerent omnes, complureſque in- rent, ipsi incolumes se ad agmen reciperent. LXXVI. Con- justo itinere ejus diei, quod proposuerat Cæsar, transducto- ercitu flumen Genusum, veteribus suis in castris contra Aspa- consedit, militesque omnes intra vallum continuit; equita- , per causſam pabulandi emissum confestim Decumana porta se recipere jussit. Simili ratione Pompeius, confecto ejusdem diei

NOTÆ.

nullos signiferos, &c.] Eos nempe nota puniendos esse censuit, qui neru dimiserant. Qua certe nota omne jus munerum civiliumque adimebatur.

quisque etiam pœnæ loco, &c.] addit ipsos petiisse more patrio ipsorum partem à Cæsare morte : Θελ αὐτὸς ἐπὶ μετάνοιαν ἄγοντες. *ad pœnitentiam agente.* Quod cum saltem ut signiferos supplicio affi- contentus est eos loco movisse.

3. *His explicitis rebus, &c.*] Veget. lib. III. cap. XXII. *Illud vitandum ne hostes te recedere sentiant & statim irruant. Propterea aliquanti exploratis itineribus noctu cum exercitu recedebant, ut hostes, die orto cum intellexissent, non possent comprehendere præcedentes.*

4. *Statimque egressus.*] Primum contulerunt castra ad Apsum, deinde Asparagi, tertio ad Petram, quarto iterum Asparagi, quinto ad Pharsalum.

5. *Genusum.*] Flumen inter Apolloniam & Asparagum.

diei itinere, in ſuis veteribus caſtris ad Aſparagium conſedit, ejuſ
milites, quod ab opere, integris munitionibus, vacabant, alii
gnandi pabulandique cauſſa longius progrediebantur; alii, quod ſi
to conſilium profectionis ceperant, magna parte impedimento
& ſarcinarum relicta, ad hæc repetenda invitati propinquitate ſu
riorum caſtrorum, depoſitis in contubernio armis, vallum relino
bant. Quibus ad ſequendum impeditis, Cæſar, quod fore provide
meridiano fere tempore, ſigno profectionis dato, exercitum edu
duplicatoque ejus diei itinere, VIII millibus paſſuum ex eo l
procedit, [1] quod facere Pompeius diſceſſu militum non po
LXXVII. Poſtero die Cæſar ſimiliter præmiſſis prima nocte in
dimentis, de IV vigilia ipſe egreditur; ut, ſi qua impoſita eſſet di
candi neceſſitas, ſubitum caſum expedito exercitu ſubiret. Hoc ic
reliquis fecit diebus. Quibus rebus perfectum eſt, ut altiſſimis flum
bus, atque impeditiſſimis itineribus nullum acciperet incommod
Pompeius enim, primi diei mora illata, & reliquorum dierum fru
labore ſuſcepto, quum ſe magnis itineribus extenderet, & progre
conſequi cuperet, IV die finem ſequendi fecit, atque aliud ſibi co
lium capiendum exiſtimavit. LXXVIII. Cæſari ad ſaucios de
nendos, ſtipendium exercitui dandum, ſocios confirmandos, præſid
urbibus relinquendum, neceſſe erat adire Apolloniam. Sed his re
tantum temporis tribuit, quantum erat properanti neceſſe: timen
Domitio, ne adventu Pompeii præoccuparetur, ad eum omni ce
tate & ſtudio incitatus ferebatur. Totius autem rei conſilium his
tionibus explicabat, ut, ſi Pompeius eodem contenderet, abduc
illum a mari, atque ab iis copiis, quas Dyrrhachii comparaverat,
mento ac commeatu abſtractum, pari conditione belli ſecum decer
cogeret: ſi in Italiam tranſiret, conjuncto exercitu cum Domitio
Illyricum Italiæ ſubſidio proficiſceretur: ſin Apolloniam Oricum
oppugnare, & ſe omni maritima ora excludere conaretur, ob
tamen Scipione, neceſſario illum ſuis auxilium ferre cogeret. Ita
præmiſſis nuntiis ad Cn. Domitium Cæſar ſcripſit; ecquid fieri
let, oſtendit: præſidioque Apolloniæ cohortibus IV, Liſſi I, I
Orici relictis, quique erant ex vulneribus ægri, depoſitis; per
rum atque Acarnaniam iter facere cœpit. Pompeius quoque de
ſaris conſilio conjectura judicans, ad Scipionem properandum
exiſtimabat, ſi Cæſar iter illo haberet, ut ſubſidium Scipioni fer
ſi ab ora maritima Corcyraque diſcedere nollet, quod legi
equitatumque ex Italia exſpectaret, ipſe ut omnibus copiis Do
tium aggrederetur. LXXIX. Iis de cauſſis uterque eorum c
ritati ſtudebat, ut ſuis eſſet auxilio, &, ad opprimendos adve
rios, ne occaſioni temporis deeſſet. Sed Cæſarem Apollonia dir
itinere averterat. Pompeius per [2] Candaviam iter in Macedon

NOTÆ.

1. *Quod facere Pompeius diſceſſu militum.*] Qui partim lignatum pabulatumque abierant, partim ad relicta caſtra redierant ſarcinas & impedimenta ſua repet

2. *Candaviam.*] De Candavia jam diximus.

ilium habebat. Acceſſit etiam improviſo aliud incommodum; Domitius, qui dies complures caſtris Scipionis caſtra collata iſſet, rei frumentariæ cauſſa ab eo diſceſſerat, & [1] Heracleam icam, quæ eſt ſubjecta Candaviæ, iter fecerat; ut ipſa fortuna objicere Pompeio videretur. Hæc ad id tempus Cæſar igno- Simul à Pompeio litteris per omnes provincias civitateſque iſſis, de prælio ad Dyrrhachium facto elatius inflatiuſque multo, res erat geſta, fama percrebuerat, pulſum fugere Cæſarem omnibus copiis amiſſis. Hæc itinera infeſta reddiderant: hæc ites nonnullas ab ejus amicitia averterant. Quibus accidit re- ut, pluribus dimiſſi itineribus à Cæſare ad Domitium, & Domitio ad Cæſarem, nulla ratione iter conficere poſſent. Sed roges Roſcilli atque Ægi familiares, quos perfugiſſe ad Pom- demonſtravimus, conſpicati in itinere exploratores Domitii, priſtina ſua conſuetudine, quod una in Gallia bella geſſerant; gloria elati, cuncta, ut erant acta, expoſuerunt, & Cæſaris fectionem, & adventum Pompeii docuerunt. A quibus Do- us certior factus, vix IV horarum ſpatio antecedens, hoſtium ficio periculum vitavit: & ad [2] Æginium, quod eſt objectum ſtumque Theſſaliæ, Cæſari venienti occurrit. LXXX. Con- cto exercitu, Cæſar [3] Gomphos pervenit; quod eſt oppidum um Theſſaliæ venientibus ab Epiro: quæ gens paucis ante men- s ultro ad Cæſarem legatos miſerat, ut ſuis omnibus facultati- ureretur, præſidiumque ab eo militum petierat. Sed eo fama præcucurrerat, quam ſupra docuimus, de prælio Dyrrhachino, od multis auxerat partibus. Itaque Androſthenes prætor Theſſa- , quum ſe victoriæ Pompeii comitem eſſe mallet, quam ſocium ſaris in rebus adverſis, omnem ex agris multitudinem ſervorum liberorum in oppidum cogit, portaſque præcludit, & ad Sci- em Pompeiumque nuntios mittit, ut ſibi ſubſidio veniant: ſe fidere munitionibus oppidi, ſi celeriter ſuccurratur: longinquam pugnationem ſuſtinere non poſſe. Scipio diſceſſu exercituum à rrhachio cognito, [4] Lariſſam legiones adduxerat. Pompeius non- Theſſaliæ appropinquabat. Cæſar caſtris munitis ſcalas muſcu- que ad repentinam oppugnationem fieri, & crates parari juſſit. bus rebus effectis, cohortatus milites, docuit quantum uſum eret ad ſublevandam omnium rerum inopiam, [5] potiri oppido o atque opulento: ſimul reliquis civitatibus urbis hujus exem-

plo

NOTÆ.

[1] *Heracleam Senticam.*] Hæc Heraclea Cymonem fluvium poſita eſt. *Sinticam* vant Livius & Plinius.

[2] *Æginium.*] De Æginio facta mentio o, qui eam vel modico præſidio tutam pe inexpugnabilem eſſe teſtatur. In e Pieria conſtituit Plinius & Macedo- ſcribit, Strabo Tymphæis.

[3] *Gomphos.*] Juxta Gomphos ſcripſit Plinius oriri Peneum amnem clariſſimum.

[4] *Lariſſam.*] Lariſſa eſt Theſſaliæ metropolis, Achillis patria. Aliæ ſunt multæ diverſis in regionibus cognomines.

[5] *Potiri oppido pleno atque opulento.*] Plutarchus narrat ibi primum milites Cæſaris à prioribus laboribus acquieviſſe, &

plo inferre terrorem; & id fieri celeriter, priusquam auxilia co
rerent. Itaque usus singulari militum studio, eodem, quo ve
die post horam IX oppidum altissimis mœnibus oppugnare ag
sus, ante solis occasum expugnavit, & ad diripiendum mili
concessit; statimque ab oppido castra movit, & [1] Metropolim
nit, sic, ut nuntios expugnati oppidi, famamque anteced
LXXXI. Metropolitæ, eodem primum usi consilio, isdem
moti rumoribus, portas clauserunt, murosque armatis compleve
Sed, poste casu civitatis Gomphensis ex captivis cognito, quos C
ad murum producendos curaverat, portas aperuerunt. Quibus
gentissime conservatis, collata fortuna Metropolitum cum casu G
phensium, nulla Thessaliæ fuit civitas præter Larissæos, qui m
exercitibus Scipionis tenebantur, quin Cæsari pareret, atque i
rata faceret. Ille segeris idoneum locum in agris nactus, quæ p
jam matura erat, ibi adventum exspectare Pompeii, eoque om
rationem belli conferre constituit. LXXXII. [2] Pompeius p
post diebus in Thessaliam pervenit: concionatusque apud cun
exercitum suis agit gratias: Scipionis milites cohortatur, ut
jam victoria prædæ ac præmiorum velint esse participes: recepti
omnibus in una castra legionibus, suum cum Scipione honorem
titur; [3] classicumque apud eum cani, & alterum illi jubet p
rium tendi. Auctis copiis Pompeii, duobusque magnis exerci
conjunctis, pristina omnium confirmatur opinio, & spes victoriæ
getur adeo, [4] ut, quidquid intercederet temporis, id morari red
in Italiam videretur; &, si quando quid Pompeius tardius aut c
deratius faceret, unius esse negotium diei, sed illum delectari i
rio, & consulares prætorioque servorum habere numero, dice
Jamque inter se palam de præmiis ac sacerdotiis contendebant

NOTÆ.

vino se, quod multum invenerant, pro-
luisse. Appianus vero Germanos præci-
pue ebrios magnam risus causam præ-
buisse. Quod si intellexisset Pompeius &
adortus esset, magnam calamitatem Cæ-
sari afferri potuisse. Pertinaciam vero
Gomphensium vel desperationem pro-
dit, dum dicit, oppido capto, inventos
esse apud medicum XXII de urbis
primoribus, exanimatos, nullo tamen
conspicuo vulnere; tantum calices asti-
tisse singulis, illum vero qui ipsis pro-
pinaverat, similiter commortuum medi-
cum.

1. *Metropolim.*] Multæ sunt urbes mul-
tis in locis cognomines. Sed hæc est in
Thessalia.

2. *Pompeius paucis post diebus in Thessa-
liam pervenit.*] Post Cæsaris discessum,
habito apud Pompeium consilio, censebat
Afranius classem, qua valebat, esse mit-
tendam in Cæsarem vagum & inopem,
copias vero terrestres ab ipso Pomp
ducendas in Italiam partibus favent
hostibus vacuam, qua cum Gallia
pania occupata, aggrediendum esse
rem. Sed alteri sententiæ paruit Po
dicentium fore, ut exercitus Cæsari
transiret coactus fame, maxime ver
tes orientis veritus & Scipionem cu
bat, ne quam in Macedonia solus
acciperet.

3. *Classicumque apud eum cani.*]
cum quid sit habet Vegetius lib. I
XXII. quod non nisi præsente I
tore canebatur. Unde & imperii
signe videbatur.

4. *Ut quidquid intercederet tempor*
Favonius, referente Plutarcho,
privatum ibi se esu Tusculanarum
Alii aliis verbis acuebant, Agamem
appellantes & imperio delectari dicti
solo Catone cunctandum censente,
pugnare decrevit,

que consulatum definiebant. [1] Alii domos bonaque eorum, castris erant Cæsaris, petebant; magnaque inter eos in consuit controversia, [2] oporteretne, L. Hirri, quod is à Pompeio Parthos missus esset, proximis comitiis prætoriis, [3] absentis ratio haberi: quum ejus necessarii fidem implorarent Pompeii, præ- 5 et, quod proficiscenti recepisset, ne per ejus auctoritatem decevideretur; reliqui, in labore pari ac periculo, ne unus omnes cederet, recusarent. LXXXIII. [4] Jam de sacerdotio Cæsa- Domitius, Scipio, Spintherque Lentulus quotidianis contentio- ad gravissimas verborum contumelias palam descenderunt: 10 Lentulus ætatis honorem ostentaret; Domitius urbanam gra- dignitatemque jactaret; [5] Scipio affinitate Pompeii confideret, lavit etiam L. Afranium proditionis exercitus Attius Rufus apud cium, quod gestum in Hispania diceret. Et L. Domitius in io dixit, placere sibi bello confecto [6] ternas tabellas dari ad ju- 15 dum iis, qui ordinis essent senatorii, belloque una cum ipsis fuissent, sententiasque de singulis ferrent, qui Romæ remansisquique intra præsidia Pompeii fuissent, neque operam in re mi- præstitissent. Unam fore tabellam qui liberandos omni peri- censerent; alteram, qui capitis damnarent; tertiam, qui pecu- 20 multarent. Postremo omnes aut de honoribus suis, aut de præ- pecuniæ, aut de persequendis inimicis agebant. Nec quibus nibus superare possent, sed, quemadmodum uti victoria deberent.

NOTÆ.

Alii domos, &c.] Idipsum, Pompeii ipse cum esset, tamen Cicero confir- lib. 11. epist. ad Attic.

Oporteretne, L. Hirri, &c.] Dio lib. memoriæ prodidit missos esse à Pom- ad Orodem regem Parthorum, qui amicitiam peterent, eum vero postu- sibi concederetur Syria, qua negata, domo non moviſse.

Absentis rationem haberi.] Absentium habebatur ratio.

Jam de sacerdotio Cæsaris.] Non hic erat magistratus, sed perpe- propterea maximus habebatur, de Festus: *Maximus Pontifex dici- quod maximus rerum, quæ ad sacra gionem pertinent, judex sit, vindex- contumeliæ privatorum magistratuum.* Etiam Pontificibus permissa pote- memoriam rerum gestarum in ta- conferendi. Macrobius lib. 1 1. Un- mi annales appellabantur, non titudine, sed quod eos Pontifex maxi- confeciſſet. Olim à collegio ipso cum eligebantur, donec Cn. Do- in tribunatu Pontificibus offen- quod alium quam se in locum pa- cooptassent, jus sacerdotum subrogandorum à collegis ad populum transtulit, ut testatur Sueton. in Nerone cap. 11. Hunc ergo magistratum à populo Cæsar impetraverat, non sine profusissima largitione, ut ait idem Suetonius. Eo mortuo, Lepidus per vim occupavit pontificatum maximum, quem eo mortuo suscepit Augustus, nec eum unquam postea sequentes Imperatores dimiserunt, ut intelligitur ex eorum numismatis, usque ad Gratianum, qui eam dignitatem oblatam repudiavit, ut alienam ab homine Christiano. Unde Symmachi prætoris urbis fertur dictum: *Si Gratianus Pontifex maximus nolit fieri, brevi Maximus Pontifex fiet*, de Flavio Clemente Maximo, qui imperii insignia susceperat, intelligens.

5. *Scipio affinitate Pompeii confideret.*] Erat enim socer Pompeii, qui filiam Corneliam in matrimonio habebat.

6. *Ternas tabellas, &c.*] Judicibus in consilium missis tres tabellæ dabantur ceratæ, una absolutionis, altera condemnationis, tertia ampliationis. Prima habebat A, secunda C, tertia N L, quæ significabat *non liquet*. Testis Asconius. Quod factum, fuerat ut populi libertati consuleretur, qui principum offen-

rent, cogitabant. LXXXIV. Re frumentaria præparata, firmatisque militibus & satis longo spatio temporis a Dyrrhac prœliis intermisso, quum satis perspectum militum animum ha videretur, tentandum Cæsar existimavit, quidnam Pompeius prop aut voluntatis ad dimicandum haberet. Itaque ex castris exerci eduxit, aciemque instruxit, primum (a) suis locis, paulloque a ca Pompeii longius; continentibus vero diebus, ut progrederetur a stris suis, collibusque Pompeianis aciem subjiceret. Quæ res in confirmatiorem ejus efficiebat exercitum. [2] Superius tamen instit in equitibus, quod demonstravimus, servabat, ut, quoniam num multis partibus esset inferior, adolescentes, atque expeditos ex an gnanis electos milites ad pernicitatem armis inter equites prœliari ju ret, qui quotidiana consuetudine usum quoque ejus generis prœlio perciperent. His erat rebus effectum, ut equites ∞ apertioribus e locis VIII millium Pompeianorum impetum, quum adesset u sustinere auderent, neque magnopere eorum multitudine terre tur. Namque etiam per eos dies prœlium secundum equestre fecit, que unum Allobrogem ex duobus, quos perfugisse ad Pompeium pra docuimus, cum quibusdam interfecit. LXXXV. Pompe quia castra in colle habebat, ad infimas radices montis aciem inst bat; semper, ut videbatur, spectans, si iniquis locis Cæsar se su ceret. [3] Cæsar nulla ratione ad pugnam elici posse Pompeium ex mans, hanc sibi commodissimam belli rationem judicavit, uti ca ex eo loco moveret, semperque esset in itineribus: hoc sperans, movendis castris, pluribusque adeundis locis, commodiore frume ria re uteretur; simulque, in itinere ut aliquam occasionem di candi nanciscereturr, & insolitum ad laborem Pompeii exerci quotidianis itineribus defatigaret. His constitutis rebus, signo profectionis dato, tabernaculisque detensis, animadversum est, pa

INTERPRETATIO.

(a) *Opportunis sibi.*

NOTÆ.

sionem veritus, quod facere volebat, non faciebat. Ante enim clara voce suffragia dabantur. Sed hic pro ampliationis tabella erat alia quæ multam pecuniariam contineret.

1. *Confirmatisque militibus.*] Ex adversa pugna apud Dyrrhachium.

2. *Superius tamen institutum in equitibus.*] Quod ab Arioviſto in Gallia fieri viderat. *Equitum millia erant sex, totidem numero pedites velocissimi*, ut habetur in lib. 1. de bello Gallico, ipseque jam fecerat, ut est in lib. VII. *Trans Rhenum mittit, equitesque ab iis accersit & levis armaturæ pedites qui inter eos prœliari consueverant.* Quod tamen non novum, referente Valerio Max. lib. II. cap. III. Ita etiam postea bello Hispanico, ut ib debitur.

3. *Cæsar nulla ratione, &c.*] De re Frontinus lib. 1. cap. III. sic memorat: *C. Cæsar bello civili cum citum veteranum haberet, hostium tyronum esse sciret, acie semper decer studuit.* Polyænus vero scribit strata fuisse Cæsaris, quod simulaverit c movere, quasi ad rem frumentariam pediendam. Quod metu rati fieri P peiani, non potuerunt se continere confestim adirent Pompeium, & coge se ad prœlium ducere. Sed produxit e campum Cæsar, ubi claram adeptus victoriam.

extra quotidianam consuetudinem, longius à vallo esse aciem ii progressam; ut non iniquo loco posse dimicari videretur. Cæsar apud suos, quum jam esset agmen in portis, Differen- est, inquit, iter in præsentia nobis, & de prælio cogitandum, semper depoposcimus: animo simus ad dimicandum parati: facile occasionem postea reperiemus. Confestimque expeditas educit. LXXXVI. [1] Pompeius quoque, ut postea cogni- est, suorum omnium hortatu statuerat prælio decertare. Nam- etiam in concilio superioribus diebus dixerat, prius, quam con- rent acies, fore, ut exercitus Cæsaris pelleretur. Id quum es- plerique admirati; Scio me, inquit, pene incredibilem rem ri: sed rationem consilii mei accipite, quo firmiore animo in um prodeatis. Persuasi equitibus nostris, idque mihi se facturos rmaverunt, ut quum propius sit accessum, dextrum Cæsaris [1] ab latere aperto aggrederentur, ut, circumventa ab tergo prius perturbatum exercitum pellerent, quam à nobis telum tem jaceretur. Ita sine periculo legionum, & pene sine vul- bellum conficiemus. Id autem difficile non est, quum tan- equitatu valeamus. Simul denuntiavit, ut essent animo pa- in posterum; &, quoniam fieret dimicandi potestas, ut sæ- gitavissent, ne usu manuque reliquorum opinionem fallerent. XXXVII. Hunc Labienus excepit, ut, quum Cæsaris copias ceret, Pompeii consilium summis laudibus efferret. Noli, in- existimare, Pompei, hunc esse exercitum, qui Galliam Ger- amque devicerit. Omnibus interfui præliis. Neque temere in- iam rem pronuntio. Perexigua pars illius exercitus supereſt; ga pars deperiit; quod accidere tot præliis fuit necesse. [2] Multos mni pestilentia in Italia consumpsit: multi domum discesserunt: i sunt relicti in continenti. [4] An non audistis ex iis, qui per caus- valetudinis remanserunt, cohortes esse Brundisii factas? Hæ co- quas videtis, ex delectibus horum annorum in citeriore Gallia refectæ; & [5] pleræque sunt ex colonis Transpadanis. Attamen, id fuit roboris, duobus præliis Dyrrhachinis interiit. Hæc quum esset, juravit, se, nisi victorem, in castra non reversurum: reli- sque ut idem facerent, hortatus est. [6] Hoc laudans Pompeius, idem

NOTÆ.

Pompeius quoque, ut postea cognitum suorum omnium hortatu, &c.] Non sua, ut Plutarchus refert in ejus vita, horum dicteriis incitatus, suum insti- omisit. Cum enim sciret Cæsari ex- mos milites & summam annonæ ; sibi vero inexercitatum exercitum mam, rerum omnium copiam, ma- constanto hostem vincere, quam in- Martis aleam conserendis manibus

ab latere aperto.] Id est, a dextro. enim latus tegebatur clypeo.

3. *Multos autumni pestilentia.*] Fuisse veram orationem Labieni ipse Cæsar initio hujus libri comprobat.

4. *An non audistis ex iis, &c.*] Idipsum in hoc libro paulo infra confirmatur, ubi ab illis militibus qui ex numero ægrorum præsidio navibus relicti erant, Pompeianas quinqueremes duas & triremes totidem esse captas commemoratur.

5. *Pleræque sunt ex colonis Transpadanis.*] Ex iis colonis qui sunt trans Padum flumen.

6. *Hoc laudans Pompeius, idem juravit.*] Primus tamen omnium in castra rediit victus.

idem juravit. Nec vero ex reliquis fuit quisquam, qui jurare di
ret. Hæc quum facta essent in consilio, magna spe & lætitia om
discessum est. (a) Ac jam animo victoriam præcipiebant, quod
tanta & à tam perito Imperatore nihil frustra confirmari videb
LXXXVIII. Cæsar, quum Pompeii castris appropinquasse
hunc modum aciem ejus instructam animadvertit. Erant in sinistro
nu legiones duæ, transditæ à Cæsare initio dissensionis ex S C. qu
una prima, [1] altera tertia appellabatur. [2] In eo loco ipse erat
peius. Mediam aciem Scipio [3] cum legionibus Syriacis tenebat.
censis legio conjuncta [4] cum cohortibus Hispanis, [5] quas transd
ab Afranio docuimus, in dextro cornu erant collocatæ. [6] Has fir
mas se habere Pompeius existimabat. [7] Reliquas inter aciem me
cornuaque interjecerat: numeroque cohortes CX expleverat. [8]
erant millia XLV. [9] Evocatorum circiter duæ, quæ ex [10] benefic
superiorum exercituum ad eum convenerant: quæ tota acie dis

INTERPRETATIO.

(a) *Et jam præsumebant spe victoriam.*

NOTÆ.

1. *Altera tertia.*] Lucanus tamen appellat quartam, cui magè credendum propter necessitatem carminis.

2. *In eo loco ipse erat Pompeius.*] Dissentiunt alii autores. Sed in hac re major fides quam cuiquam debetur Cæsari, nisi errorem librariorum dicamus. Sed verisimilius est non ab initio Pompeium cum Afranio castra custodivisse.

3. *Cum legionibus Syriacis.*] De quibus hoc libro supra dictum, *Scipio legiones equitesque ex Syria deduxerat*, quæ ideo Syriacæ dictæ, non quod ex Syris constarent. Erant enim ex Romanis factæ.

4. *Cum cohortibus Hispanis.*] Non constabant Hispanis hæ cohortes, sed Romanis, qui fuerant cum Afranio in Hispania: nec enim cum legionibus Romanis exteri umquam commiscebantur.

5. *Quas transductas ab Afranio docuimus.*] Nusquam id apparet, nisi forte dimissas ad Varum flumen cohortes ad Pompeium sua sponte aliquas rediisse dixerimus.

6. *Has firmissimas se habere Pompeius existimabat.*] Non ad cohortes tantum, sed ad legiones prædictas refert.

7. *Reliquas inter aciem mediam cornuaque interjecerat.*] Nempe quinque legiones tironum. Sic enim Frontinus lib. II. de Pompeio: *Et hac acie legiones secundum virtutem cujusque firmissimas in cornibus, & in medio collocavit. Spatia his interposita tironibus supplevit.*

8. *Hæc erant millia* XLV.] Era
men legiones XI, sed eæ non
quia in his VI veteranæ, quod
ex Cæsare, partim ex Plutarcho
piano cognoscitur. Appianus quide
millia Cæsari fuisse prodidit, e
bus mille equites. Plutarchus vero
millia, Pompeio vero paulo plus
ro tanto. Ramus deceptus fallis
vorum notis, legit non XLV, sed
de colligit legiones fuisse V millium
ut dixi, hominem frustra habueru
tæ. Fide dignissimi autores prod
LXX Italorum millia confluisse.
pauciores scribunt, LX millia num
Qui vero multitudinem exaggera
Florus, CCC millia, hinc &
tanta est de exacta veritate di
Cæsar habebat legiones XI, nec
tamen quam LXXX cohortes, quæ
issent plenæ, effecissent VIII
legiones. Adde his omnibus in
rorum notis errores & lapsus Li
rum, qui totam istam rationem
turbant.

9. *Evocatorum.*] Evocatos, de
bus supra dictum, non certum
in acie habuisse hinc patet, sed
sos per manipulos fuisse; ut videtu
centuriones, ut cæteris essent exemp

10. *Beneficiariis.*] Beneficiarii su
Imperatoris beneficio ad gradus mi
promoti, vel agris donati. Festus ali

Reliquas cohortes VII. caſtris, propinquiſque caſtellis præſidio
ierat. [1] Dextrum cornu ejus rivus quidam impeditis ripis mu-
Quam ad cauſſam cunctum equitatum, ſagittarios fundito-
omnes in ſiniſtro cornu objecerat. LXXXIX. Cæſar, ſu-
inſtitutum ſervans, X legionem in dextro cornu, IX in ſiniſtro
averat, tametſi erat Dyrrhachinis præliis vehementer attenua-
huic ſic adjunxit VIII, ut pene unam ex duabus efficeret; at-
alteram alteri præſidio eſſe juſſerat. Cohortes in acie LXXX
rutas habebat. [2] Quæ ſumma erat ∞XXII. [3] Cohortes II ca-
præſidio reliquerat. Siniſtro cornu Antonium, dextro P. Syllam,
acie Cn. Domitium præpoſuerat. [4] Ipſe contra Pompeium con-
[5] Simul his rebus animadverſis, quas demonſtravimus, timens,
multitudine equitum dextrum cornu circumveniretur, [6] cele-
ex tertia acie ſingulas cohortes detraxit; atque ex his quartam
inſti-

NOTÆ.

Beneficiarii milites dicebantur, dabant muneris beneficio, munifici ve-bantur, qui non vacabant, ſed mu- reipubl. faciebant. Auxiliarium hic mentio, non quia non erant, qui ini- libri numerati ſunt. Sed adeo dat eis Pompeius, ut ne in acie qui- locum eis aſſignaverit. Solos Græcos phalangi appoſuit, cæteros ſeor- collocavit, ut commiſſo prælio hoſtem rentum pro viribus profligarent, & Cæſaris vallo nudata diriperent, quod non auſi ſunt facere pugnæ ſpecta- inutiles facti.

Dextrum cornu ejus rivus quidam im- ripis muniebat.] Lucanus paſſim eum vocat:

Quine Romano quam turbidus ibit Eni- peus!

ex eſt quod præcipitur à Vegetio II. cap. XX. *Septima depugnatio eſt, loci beneficio adjuvat dimicantem. In que & cum pauciores & cum mi- oribus poteris adverſarium ſuſtinere, ſi montem, aut mare, aut flumen, aut civitatem, aut paludes, aut in una parte habeas, ex qua hoſtis ipſe accedere, & reliquum exercitum recta acie ordines.*

Quæ ſumma erat ∞XXII.] Non Vegetius totum opus ſuum de ſitari ab hac ſententia auſpicatus *In omni prælio non tam multitudo & audacia, quam ars & exercitium ſo- præſtare victoriam.* Minor ergo Cæ- rum, quam Pompejanorum erat nu-

Cohortes II caſtris præſidio reliquerat. Appianus & Lucanus ſcribunt à vete- ranis juſſu Cæſaris fuiſſe caſtrorum muni- tiones dirutas, vehementer factum admi- rante Pompeio. Quod omiſſum à Cæſare non minus miror. Illæ ergo duæ cohortes pro munitionibus relictæ fuerint.

4. *Ipſe contra Pompeium conſiſtit.*] Cum Pompeius in ſiniſtro ſuæ aciei cornu eſſet, ſequitur Cæſarem, qui contra Pom- peium conſiſtebat, in dextro ſuæ aciei cor- nu ſtetiſſe, ubi nempe erat decima legio, cui tantopere confidebat, ut in I. lib. de bello Gallico legitur.

5. *Simul his rebus animadverſis, quas demonſtravimus.*] Nempe Pompeium per- ſuaſiſſe ſuis equitibus, ut cum propius eſſet acceſſum, dextrum Cæſaris cornu aggrede- rentur. Nempe exploratores habebat in Pompeii exercitu Cæſar, qui Pompeii conſi- lium ad illum detulerunt.

6. *Celeriter ex tertia acie ſingulas cohortes detraxit.*] Legam *ſenas* non *ſingu- las.* Sic enim habent Frontinus & Plutar- chus. Aliter enim non potuiſſet quartam ex ſingulis aciem inſtituere. Præterea Appianus habet III millia, quæ VI co- hortes efficiunt. Imo & ipſe Cæſar quar- tam aciem cum mittit in prælium, ſcri- bit fuiſſe inſtitutam à ſe ſex cohortium numero. Si legatur *extrema*, haud male videtur Lipſio. Jure mirantur eſſe a- pud Florum has Germanorum cohortes. Lubens legam *Romanorum*, quos oppo- ſuit equitibus, qui ut plurimum externi erant. Ipſe Florus ait: *Nuſquam ullo loco tantum virium pop. Rom. tantum dig- nitatis fortuna vidit. CCC amplius millia hinc & illinc.* Non ita Cæſar, cui major fides debetur. Amat res augere Florus pro- pe poëtice.

instituit, equitatuque opposuit; &, quid fieri vellet, ostendit, monuitque, ejus diei victoriam in earum cohortium virtute consistere; simul tertiæ aciei, totique exercitui imperavit, ne in suo concurreret: se, quum id fieri vellet, [2] vexillo signum dare rum. XC. Exercitum quum militari more ad pugnam cohortaretur, (a) suaque in eum perpetui temporis officia prædicaret, primis commemoravit, testibus se militibus uti posse, quanto dio pacem perisset; [4] quæ per Vatinium in colloquiis, [5] quæ A. Clodium cum Scipione egisset; quibus modis ad Oricum Libone de mittendis legatis contendisset: neque se unquam militum sanguine, neque Rempubl. alterutro exercitu privare luisse. [6] Hac habita oratione, exposcentibus militibus, & pugnæ ardentibus, tuba signum dedit. XCI. Erat Crastinus catus in exercitu Cæsaris, qui superiore anno apud eum [7] primo pilum in legione x duxerat, vir singulari virtute. Hic, signo to, Sequimini me, inquit, [8] manipulares mei qui fuistis; & v Imperatori, quam constituistis, operam date. Unum hoc præ supereſt: [9] quo confecto, & ille suam dignitatem, & nos nost libertatem recuperabimus. Simul respiciens Cæsarem, Faciam, in hodie, Imperator, aut ut vivo mihi, aut mortuo gratias agas. quum dixisset, primus ex dextro cornu procurrit: atque eum

INTERPRETATIO.

(a) *Et commemorarit sua merita omnis temporis in eum.*

NOTÆ.

1. *Monuitque, ejus diei victoriam in earum cohortium virtute consistare.*] Certius monuit eos qui in procinctu jam erant, cum jam speculatoribus per tempus non liceret ad Pompeium rem illam deferre. Pompeius falso monuerat superioribus diebus suos equites quid vellet; cum enim plures dies interessissent, Cæsar per exploratores certior factus de ejus consilio, illud intervertit.

2. *Vexillo signum daturum.*] Vexillum illud esse solebat, sagum purpureum tabernaculo superpositum. Sed hic aliud esse potuit, cum jam e castris omnes erupissent.

3. *In primis commemoravit, &c.*] Sic ad hanc rem Vegetius lib. III. cap. XII. *Dicenda quibus militum mentes in odium adversariorum ira & indignatione moveantur.*

4. *Quæ per Vatinium in colloquiis.*] Ad Apsum flumen.

5. *Quæ per A. Clodium cum Scipione egisset.*] In Macedonia.

6. *Hac habita oratione, exposcentibus militibus, &c.*] Hic vero est ubi Appianus, Dio & alii perturbationem animorum magnam in utroque exercitu fuisse demonstrant, imo & pœnitentiam cœptorum magnam, cum intelligerent non tam cum civibus, sed cum amicis & fra etiam esse pugnandum, cunctabund diu altum silentium tenuisse, imo trumque ducem illacrymasse. tan que Pompeium, cum auxilia sua impatientia, tædioque turbare ordin dissent, priorem signum cani jussisse, canus lib. VII.

——— ——— *videre parentes*
Frontibus adversis, fraternaque co arma,
Nec libuit mutare locum, tamen omnia
Pectora constrinxit, gelidusque in v sanguis
Percussa pietate coit, totæque cohort
Pila parata diu tensis tenuere lacert

7. *Primum pilum.*] De primo pilo dictum.

8. *Manipulares mei qui fuistis.*] Qui catus, jam non erat eorum centurio.

9. *Quo confecto, & ille suam dignitat nos nostram libertatem recuperabimus.*] lites genus hominum inconsideratum facile verba dantur. Amissa enim illo lio libertas est Romanorum, non re rata.

lecti circiter [1] CXX voluntarii ejusdem centuriæ sunt prosecuti. II. Inter duas acies tantum erat relictum spatii, ut satis esset ad cursum utriusque exercitus. Sed Pompeius suis prædixerat, ut [2] impetum excipierent, neve se loco moverent, aciemque distrahi paterentur. [3] Idque admonitu C. Triarii fecisse dicebat, primus excursus visque militum infringeretur; acies-que distenderetur; atque suis ordinibus dispositis dispersos adorirentur: levius esse cæsura pila sperabat, in loco retentis militibus, quam si ipsi missis telis occurrissent. Simul fore, ut, duplicato cursu, Cæsaris copiæ exanimarentur, & lassitudine conficerentur. Quod nobis quidem nulla ratione factum a Pompeio videtur: propterea quod est etiam animi incitatio atque alacritas naturaliter innata omnibus, et studio pugnæ incenditur. Hanc non reprimere, sed augere Imperatores debent. [4] Neque frustra antiquitus institutum est, ut signa canerent quique concinerent, clamoremque universi tollerent: quibus rebus hostes terreri, & suos incitari existimaverunt. XCIII. Sed ubi milites dato signo quum (a) infestis pilis procucurrissent, atque animadvertissent non concurri a Pompeianis, usu periti, ac superiorum pugnis exercitati, sua sponte cursum represserunt, & ad medium fere spatium constiterunt, ne consumptis viribus appropinquarent; parvoque intermisso temporis spatio, ac rursus renovato cursu, pila miserunt; celeriterque, ut erat præceptum a Cæsare, gladios strinxerunt. Neque vero Pompeiani huic rei defuerunt. Nam & tela nostra exceperunt, & impetum legionum tulerunt, & ordines conservarunt; pilisque missis ad gladios redierunt. Eodem tempore equites a sinistro Pompeii cornu, ut erat imperatum, universi procucurrerunt: omnisque multitudo sagittariorum se profudit: quorum impetum

INTERPRETATIO.

(a) *Directis* in hostem.

NOTÆ.

CXX *voluntarii ejusdem centuriæ sunt secuti.*] Quamquam, teste Varrone apud eum Vegetio, centuria centum hominum esset, tamen diversis temporibus varias in centuria fuit militum numerus, aliquando major, aliquando minor.

Aciemque ejus distrahi paterentur.] Si eodem gradu milites concurrerent, non distineretur acies. Sed vix fieri potest. Quum plurimorum militum impar sit velocitas, fit etiam inæqualis cursus. Unde distractio aciei, quæ locum dat hosti dispergendi singulos vel paucos.

Idque admonitu C. Triarii, &c.] Qui centurio fuerat Luculli in bello Mithridatico eidem passus fuerat, atque adeo natu grandis erat, qui & in hoc bello civili interfuisse testatur Cicero in Bruto, qui etiam laudabet de illo ibid. *Me quidem admodum delectabat etiam Triarii in illa ætate plena litteratæ senectutis oratio. Quanta severitas in vultu? Quantum pondus in verbis? Quam nihil non consideratum exibat ex ore.* Pondus quidem magnum fuit in verbis illius, cui tantum a Pompeio in tanta re tributum est. Sed non satis fuit ibi consideratum quod ex ore exivit.

4. *Neque frustra antiquitus institutum est.*] A. Gellius lib. 1. noctium Atticarum cap. XI. multa exempla proponit populorum Græcorum, idem cum Pompeio in ea re sentientium, ipsumque Homerum, qui silentium Græcis pugnaturis attribuit, clamores vero Trojanis; sed & morem tamen Romanorum fatebatur esse, ut magno strepitu ad pugnam procedant. Quem lege fuse de ea re disserentem.

tum noſter equitatus non tulit, ſed paullum loco motus ceſſit: e
teſque Pompeiani hoc acrius inſtare, & ſe turmatim expli
aciemque noſtram [1] a latere aperto circuire cœperunt. Quod
Cæſar animadvertit, IV aciei, quam inſtituerat ſex cohortium
mero, ſignum dedit. Illi celeriter procucurrerunt; infeſtiſque
tanta vi in Pompeii equites impetum fecerunt, ut eorum nemo c
ſteret, [2] omneſque converſi non ſolum loco excederent, ſed pro
incitati, fuga montes altiſſimos peterent. Quibus ſummotis, omne
gittarii funditoreſque [3] deſtituti inermes ſine præſidio, interfecti
Eodem impetu cohortes ſiniſtrum cornu, pugnantibus etiam tun
reſiſtentibus in acie Pompeianis, circumierunt, eoſque à tergo ſu
dorti. XCIV. Eodem tempore tertiam aciem Cæſar, quæ q
fuerat, & ſe ad id tempus loco tenuerat, procurrere juſſit. Ita, q
recentes atque integri defeſſis ſucceſſiſſent, alii autem à tergo a
rentur, ſuſtinere Pompeiani non potuerunt, [4] atque univerſi t
verterunt. Neque vero Cæſarem fefellit, quin ab iis cohortibus,
contra equitatum in IV acie collocatæ eſſent, initium victoriæ
retur, ut ipſe in hortandis militibus pronuntiaverat. Ab his e
primum equitatus eſt pulſus: ab iiſdem facta cædes ſagittariorum
que funditorum: ab iiſdem acies Pompeiana à ſiniſtra parte era
cumventa, atque initium fugæ factum. Sed Pompeius, ut equita
ſuum pulſum vidit, atque eam partem, cui maxime confidebat,
territam animadvertit, aliis diffiſus acie exceſſit; protinuſque
caſtra equo contulit, & iis centurionibus, [5] quos in ſtatione ad
toriam portam poſuerat, clare, ut milites exaudirent, Tuean
inquit, caſtra, & defendite diligenter, ſi quid durius acciderit.
reliquas portas circumeo, & caſtrorum præſidia confirmo.
quum dixiſſet, ſe in prætorium contulit ſummæ rei diffidens, &
men eventum exſpectans. XCV. Cæſar, Pompeianis ex fug
tra vallum compulſis, nullum ſpatium perterritis dare oportere
mans, milites cohortatus eſt, ut beneficio fortunæ uterentur,
ſtraque oppugnarent: qui, etſi magno æſtu fatigati (nam ad meri
res erat perducta), tamen, ad omnem laborem animo parati, i
rio paruerunt. Caſtra à cohortibus, quæ ibi præſidio erant rel
i

NOTÆ.

1. *A latere aperto.*] Quid ſit latus apertum ſupra dictum eſt, nempe dextrum, quod non tegebatur ſcuto.

2. *Omneſque converſi non ſolum loco excederent, &c.*] Lucanus equitatum illum conſtitiſſe dicit ex barbaris gentibus:

Immemores pugnæ nulloque pudore timendi,
Præcipites fecere palam civilia bella,
Non bene barbaricis umquam commiſſa catervis.

3. *Deſtituti inermes.*] Id eſt, ſine pilis, & ſcuto, quæ non ſolebant ferre.

4. *Atque univerſi terga verterunt.*] Plutarchus, Appianus, Florus, Lucanus, tinus, Polyænus: cauſam fugæ aſcr ſtratagemati Cæſaris, qui juſſerat ora peianorum, oculos atque vultus peti. Quod & hic tacet Cæſar. V nim omnia ſuæ virtuti debere, non ſ gematis.

5. *Quos in ſtatione ad prætoriam por Prætoria porta*, teſte Vegetio cap. XX *aut orientem ſpectare debet, aut illum qui ad hoſtem reſpicit; aut, ſi iter a illam partem debet attendere, ad qu profecturus exercitus.*

…ie defendebantur, multo etiam acrius à Thracibus, barba-
…e auxiliis. Nam qui acie refugerant milites, & animo perter-
…k lassitudine confecti, missis plerique armis, signisque milita-
…, magis de reliqua fuga, quam de castrorum defensione cogi-
…t. Neque vero diutius, qui in vallo constiterant, multitudi- 5
…relorum sustinere potuerunt; sed confecti vulneribus locum re-
…erunt; protinusque omnes, ducibus usi centurionibus, tribunis-
…mil. (a) in altissimos montes, qui ad castra pertinebant; con-
…erunt. XCVI. In castris Pompeii videre licuit triclinia stra-
…magnum argenti pondus expositum, recentibus cespitibus ta- 10
…acula constrata, L. etiam Lentuli, & nonnullorum tabernacula
…cta edera, multaque præterea, quæ nimiam luxuriam, & vi-
…z fiduciam designarent; ut facile æstimari posset, nihil eos de
…u ejus diei timuisse, qui non necessarias conquirerent voluptates,
…e ü miserrimo ac patientissimo exercitui Cæsaris luxuriam objicie- 15
…, cui semper omnia ad necessarium usum defuissent. Pompeius
…, quum intra vallum nostri versarentur, equum nactus, detra-
…insignibus Imperatoris, Decumana porta se ex castris ejecit;
…nusque equo citato Lariſſam contendit. Neque ibi constitit; sed
…n celeritate paucos suorum ex fuga nactus, nocturno itine- 20
…no intermisso, comitatu equitum xxx ad mare pervenit, na-
…que frumentariam conscendit; sæpe, ut dicebatur, que-
…, tantum se opinionem fefelliſſe, ut à quo genere hominum
…iam speraſſet, ab eo initio fugæ facto, pene proditus videretur.
XCVII. Cæ-

INTERPRETATIO.

(a) *Qui conjuncti erant castris.*

NOTÆ.

…altissimos montes, qui ad castra per-
…*nt.*] Nec enim illo tempore vitium
…strorum habere propinquos colles,
…non esset eorum tormentorum copia,
…*nones* dicuntur.

Triclinia strata.] Argumentum luxu-
…æ sustulit Hadrianus de castris. Au-
…rtianus. Idem habet Sallustius ad
…em de Republica ordinanda: *Neque*
…*a* præterire puto, *quali quisque eorum*
…*ae* modestia, *etiam tunc dubia victo-*
…*e* gesserit: *quoque modo in belli ad-*
…*atione scorta aut convivia exercuerint*
…*, quorum ætas ne per otium quidem*
…*luptates sine dedecore attigerit.* Sic
…, victo Crasso, cum Aristidis lascivos
…Milesiacos inscriptos in Romanorum
…mentis reperissent; multis eos di-
…pugerunt, quod nec in bello tem-
…us rebus & scriptis possent, quæ
…e tempori magis conveniunt. Autor
…i.

3. *Magnum argenti pondus expositum.*] Crateras intelligit & illa vasa quæ olim in castris esse non solebant, ibi materia est pro instrumento.

4. *Recentibus cespitibus.*] Non vituperat cespites, sed recentes cespites, qui festum aliquem apparatum arguebant. Erant enim ut plurimum cespitibus ad munditiem instrata tabernacula.

5. *Detractis insignibus Imperatoris.*] Erant illa insignia purpureum sagulum. Illo enim vestitu Scipio Imperator bello Africo utebatur, antequam Juba rex veniſſet, quo adveniente Imperatore, purpureo sagulo depoſito, ad album vestitum se transtulit.

6. *Decumana porta se ex castris ejecit.*] Decumana porta ad fugiendum aptissima, quia ab hoste remotissima.

7. *Paucos suorum ex fuga nactus.*] Velleius IV commemorat, II Lentulos, Favonium & Sextum filium.

XCVII. [1] Cæſar caſtris potitus a militibus contendit, ne i
da occupati reliqui negotii gerendi facultatem dimitterent,
impetrata, montem opere circumvenire inſtituit. Pompeiani,
is mons erat ſine aqua, diffiſi ei loco, relicto monte, univerſi
ris ejus] Lariſſam verſus ſe recipere cœperunt. Qua re an
verſa, Cæſar copias ſuas diviſit; partemque legionum in caſtris
peii remanere juſſit, partem in ſua caſtra remiſit: IV ſecu
giones duxit; commodioreque itinere Pompeianis occurrer
pit: & progreſſus millia paſſuum VI aciem inſtruxit. Qua re
adverſa, Pompeiani in quodam monte conſtiterunt. Hunc
tem flumen ſubluebat. Cæſar, milites cohortatus, etſi totiu
continenti labore erant confecti, noxque jam ſuberat, tame
nitione flumen a monte ſecluſit, ne noctu Pompeiani aquar
tent. Quo jam perfecto opere, illi de deditione, miſſis l
agere cœperunt. [3] Pauci ordinis ſenatorii, qui ſe cum iis c
xerant, nocte fuga ſalutem petierunt. XCVIII. Cæſar
luce omnes eos, qui in monte conſederant, ex ſuperioribus
in planitiem deſcendere, atque arma projicere juſſit. Quod ul
recuſatione fecerunt; paſſiſque palmis, projecti ad terram,
ab eo petierunt ſalutem: conſolatus conſurgere juſſit; & [4]
apud eos de lenitate ſua locutus, quo minore eſſent timore,
conſervavit; [5] militibuſque ſuis juſſit, ne qui eorum violar
neu quid ſui deſiderarent. Hac adhibita diligentia, ex caſt
bi legiones alias occurrere, & eas quas ſecum duxerat, in
requieſcere, atque in caſtra reverti juſſit: eodemque die La
pervenit. In eo prælio non amplius CC milites deſideravi
centuriones, fortes viros, circiter XXX amiſit. XCIX.
fectus eſt etiam fortiſſime pugnans Craſtinus, cujus ment
ſupra fecimus, gladio in os adverſum conjecto. Neque id fu
ſum, quod ille in pugnam proficiſcens dixerat. Sic enim Cæſar

NOTÆ.

1. *Cæſar caſtris potitus, &c.*] Suetonius de Cæſare ſcribit: *Neminem hoſtem vicit quin eumdem caſtris exuerit.* Quo vero modo potitus fuerit, non Cæſar commemorat, ſcribunt Lucanus & Appianus. Cum enim feſſos milites prælio videret, & caſtra tamen capi cuperet, illis diripienda promiſit.

——*Supereſt pro ſanguine merces,*
Quam monſtrare meum eſt, nec enim donare vocabo,
Quod ſibi quiſque dabit.——

2. *Juris ejus.*] Videtur eſſe interpretamentum quod in textum irrepſit.

3. *Pauci ordinis ſenatorii, &c.*] Majus enim a Cæſare eis periculum imminebat, quos ſuo nomine odiſſe poterat ob privatas & publicas injurias inviſos.

4. *Pauca apud eos de lenitate ſua locutus.*] Salluſtius in Catilina Cato Cæſare componens, hunc manſuet miſericordia clarum eſſe factum ſcri

5. *Militibuſque ſuis juſſit, ne violarentur.*] Raro apud autores tinitatis exemplo *juheo* cum dandi gitur. Pene ſolus Claudianus Poe ſetæ latinitatis tempore videtur Itaque non dubitaverim ex fide M. rum bibliothecæ Thuanæ reponer *tibus ſuis commendavit.* Sic hodie oppido capto hoſtes pacti ſunt præſidio militum commendantur quoquam violentur, a quo & de donec in ſuam regionem & aliq rum præſidiorum pervenerint. vero ignari bonæ latinitatis rati *vit* hic poſitum pro *imperavit*, putaverunt reponere *juſſit.*

eo prælio excellentissimam virtutem Crastini fuisse, optimeque eum de se meritum judicabat. [5] Ex Pompeiano exercitu circiter millia XV cecidisse videbantur: sed in deditionem venerunt ferme millia XXIV. Namque etiam cohortes, quæ præsidio in castris fuerant, sese Syllæ dediderunt. Multi præterea in finitimas civitates refugerunt. Signaque militaria ex prælio ad Cæsarem sunt relata CLXXX, & Aquilæ IX. [3] L. Domitius ex castris in montem fugiens, quum vires eum lassitudine defecissent, ab equitibus est interfectus. C. [4] Eodem tempore D. Lælius cum classe ad Brundisium venit; eademque ratione, qua factum à Libone antea demonstravimus, insulam objectam portui Brundisino tenuit. [5] Similiter Vatinius, qui Brundisio præerat, tectis instratisque scaphis elicuit quinqueremes Lælianas; atque ex his longius productam unam quinqueremem, & minores duas, in angustiis portus cepit: itemque per eos dispositos aqua prohibere classiarios instituit. Sed Lælius remissiori commodiore usus ad navigandum, onerariis navibus Corcyræ Dyrrhachioque aquam suis supportabat; neque à proposito deterrebatur; neque ante prælium in Thessalia factum cognitum, aut navium amissarum navium, aut necessariarum rerum inopia, ex ea insulaque expelli potuit. CI. Iisdem fere [6] temporibus Sallustius cum classe Syrorum & Phœnicum & Cilicum in Siciliam venit: & quum esset Cæsaris classis divisa in duas partes, & dimidiæ præesset P. Sulpicius prætor [7] Liboque ad fretum, dimidiæ M. Pom-

NOTÆ.

...ique eum de se meritum judica- Appianus insigne sepulchrum ait ei Cæsare excitatum, quo inferri jussisse ..., quibus amplissimis eum donavit.

...s Pompeiano exercitu, &c.] Dissen- ...n cæsorum numero autores. Qui ...s scribunt, scribunt XXV millia. ... Pollio, qui interfuit, Cæsarianus, ...lia. Sed, ut supra demonstratum ...ssimæ sunt apud autores nume- ...notæ, ut tota illa disputatione vel ...æ numero, vel militum in exerci- ...æsorum in acie supersedere consul- ...sit.

...Domitius ex castris refugiens.] Præ- ...e Domitium periere novem senato- ...ites XL, quod prudens dissimulat ... Hunc tantum Domitium infensissi- ...memorat, utpote qui Galliæ pro- ...ci erat à Pompeianis successor da- ... Sallustius in oratione ad Cæsarem ... ordinanda, de toto illo bello sic ...: *Cum Catone, L. Domitio, cæte- ...isdem factionis, quadraginta sena- ...i præterea cum spe bona adolescen- ...hostiæ mactati sunt.*

...dem tempore D. Lælius, &c.] No- ...est callidius Cæsaris commentum nullum esse potuisse, quam quod tantum valentem classe Pompeium tam procul inde abstraxerit.

5. *Similiter Vatinius.*] Is est qui cum Pompeianis altercatus in colloquio apud Apsum lib. 1. de bello civili legitur, qui Ciceronis dignitati semper infestus, ejus eloquentia tam acriter exagitatus est, ut flagitiis ejus detectis, in magnum P. R. odium venerit. Unde *odium Vatinianum* in proverbium abierit. A Cicerone tamen duobus judiciis publicis defensus est, *Quia*, ut Valerius Max. sentit, qui rem memoriæ prodidit, *speciosius aliquanto injuriæ beneficiis vincuntur, quam mutui odii pertinacia pensantur.*

6. *Cassius.*] Tres fuerunt Cassii, quorum hic Caius & Lucius erant Pompeiani, Quintus vero Cæsarianus.

7. *Liboque ad fretum.*] Multi libri habent *Vibone ad fretum*, ut opinor, melius. Est enim urbs talis nominis, de qua Plinius: *Hippo, quod nunc Vibonem Valentiam vocamus.* Ita eam etiam nominat Ptolemæus, nec longe statuit à Locris in Italia. Libonis Cæsariani nusquam facta mentio. Adde quod hic locum loco opponit, & Vibonem Messanæ.

Pomponius [1] ad Meſſanam, prius Caſſius ad Meſſanam navibu
volavit, quam Pomponius de ejus adventu cognoſceret: peru
tumque eum nactus, nullis cuſtodiis, neque ordinibus certis,
gno vento & ſecundo, completas onerarias naves tæda & pi
ſtupa reliquiſque rebus, (a) quæ ſunt ad incendia, in Pomponi
claſſem immiſit, atque omnes naves incendit XXXV, in quibus
XX conſtratæ: tantuſque eo facto timor inceſſit; ut, quum eſſ
gio præſidio Meſſanæ, vix oppidum defenderetur: & niſi eo
tempore nuntii de Cæſaris victoria per diſpoſitos equites eſſe
lati, exiſtimabant plerique futurum fuiſſe, ut amitteretur. Se
portuniſſime nuntiis allatis oppidum fuit defenſum; Caſſiuſq; ad
picianam inde claſſem profectus eſt, & Libonem: applicatiſque n
ad terram navibus, propter eundem timorem, pari, atque a
ratione egit. Secundum nactus ventum, onerarias naves circite
præparatas ad incendium immiſit: & flamma ab utroque cornu
prehenſa, naves ſunt combuſtæ V. Quumque ignis magnitudine
latius ſerperet; milites, qui ex veteribus legionibus erant relicti
ſidio navibus, ex numero ægrorum, ignominiam non tulerunt,
ſua ſponte naves conſcenderunt, & à terra ſolverunt; impetuq
cto in Caſſianam claſſem, quinqueremes II, in quarum altera
Caſſius, ceperunt. Sed Caſſius exceptus ſcapha refugit. Præ
duæ ſunt deprehenſæ triremes. Neque multo poſt de prælio fac
Theſſalia cognitum eſt; ut ipſis Pompeianis fides fieret. Nam
id tempus fingi a legatis amiciſque Cæſaris arbitrabantur. Qu
rebus cognitis, ex iis locis Caſſius cum claſſe diſceſſit. CII. C
omnibus rebus relictis, perſequendum ſibi Pompeium exiſtim
quaſcumque in partes ex fuga ſe recepiſſet; ne rurſus copias co
rare alias, & bellum renovare poſſet: & quantum itineris equ
efficere poterat, quotidie progrediebatur: legionemque unam
noribus itineribus ſubſequi juſſit. Erat edictum Pompeii no
[2] Amphipoli propoſitum, uti omnes ejus provinciæ juniores, C
civeſque Rom. jurandi cauſſa convenirent: ſed utrum averte
ſuſpicionis cauſſa Pompeius propoſuiſſet, ut quam diutiſſime long
fugæ conſilium occultaret, an novis delectibus, ſi nemo premeret,
cedoniam tenere conaretur, exiſtimari non poterat. Ipſe ad ancho
una nocte conſtitit; & vocatis ad ſe Amphipoli hoſpitibus, & p

INTERPRETATIO.

(a) *Apta.*

NOTÆ.

1. *Ad Meſſanam.*] Meſſana primaria urbs Siciliæ his temporibus, ad Pelorum promontorium, ubi fretum, nunc *Pharo de Meſſine.* Fuit hæc à Meſſeniis Peloponneſiacis condita, qui illi nomen dederunt, de qua ſupra.

2. *Amphipoli.*] Amphipolis urbs Macedoniæ ad Strymonem fluvium. Herodotus eam in Thracia ſtatuit. Sic dicta, quod Strymone flumine fere undique circumdata ſit; aſpectus adeo jucundus erat, ut Baſiliu piſtola ad Gregorium Nazianzenum, fi in deſerto ſuo fluentis proſpectum, cujus nitatem prædicat, neget minus eſſe gr quam Strymonis proſpectum Amphip nis. Belli cauſa fuit inter Philippum A doniæ regem & Athenienſes. Hodie C poli nonnullis, Leunclavio *Empoli.*

neceſſarios ſumptus (a) corrogata, cognito Cæſaris adventu, loco diſceſſit, & [1] Mitylenas paucis diebus venit. Biduum tate retentus, [2] navibuſque aliis additis actuariis, [3] in Cili- atque inde [4] Cyprum pervenit. Ibi cognoſcit, conſenſu Antiochenſium, civiumque Romanorum, qui illic negoſ- arcem ante captam eſſe, excludendi ſui cauſſa; nuntioſ- miſſos ad eos, qui ſe ex fuga in finitimas civitates recepiſſe rur, ne [5] Antiochiam adirent: id ſi feciſſent, magno eorum periculo futurum. Idem hoc L. Lentulo, qui ſuperiore an- ſul fuerat, & [6] P. Lentulo conſulari, ac nonnullis aliis ac- [7] Rhodi, qui quum ex fuga Pompeium ſequerentur, atque am veniſſent, oppido ac portu recepti non erant: miſſiſque nuntiis, ut ex iis locis diſcederent, contra voluntatem ſuam ſolverunt. Jamq; de Cæſaris adventu fama ad civitates perfere-

CIII. Quibus cognitis rebus, Pompeius, depoſito adeundæ conſilio, [8] pecunia ſocietatis ſublata, & à quibuſdam priva- ta, & æris magno pondere ad militarem uſum in naves im- duobuſque millibus hominum armatis, partim quos ex ſa- ſocietatum delegerat, partim à negotiatoribus coëgerat, quoſ- ſuis quiſque ad hanc rem idoneos exiſtimabat, 9 Peluſium [10] Ibi caſu rex erat Ptolemæus, puer ætate, magnis copiis,

cum

INTERPRETATIO.

Corrasa.

NOTÆ.

Mitylenas.] Urbs in Lesbo inſula, inſulæ nomen dedit. Eo pro- Pompeius, ut filium & Cor- orem, quos illic ſepoſuerat, ſe- abduceret. Urbem non intravit, ſibi egreſſis dixit, ut Cæſari bo- nique viro parerent. Fertilis eſt, vini ferax.

Duasque aliis additis actuariis.] Quæ naves ſupra fuit dictum.

Conſiciam.] Ibi Celendris, magna facta ſenatus conſultavit, an ad tranſiret, an ad Ægypti regem. ulus cenſuit Ægyptum eſſe pe- tumque à Parthorum adeundo- dimovit, quo certe conſilio venerat, nec ad validam claſ- Corcyræ habebat, venire no-

Cyprum.] Cyprus clariſſima inſula in- & Syriam Veneri ſacra, no- retinet. Nunc ſub Turcarum te, qui eam ante annos centum ripuerunt.

Antiochiam.] Antiochia Syriæ metro- Orontem fluvium, qui illam divi- ice רבלחה, *Reblata*, primum à Seleuco Nicanore, deinde ab Antiocho rege Syriæ, qui eam non tan- tum reſtauravit, ſed amplificavit. Hodie viſitur haud minore amplitudine quam Conſtantinopolis, ſed mœnibus longe la- tioribus inſtructa, capacibus duorum cur- ruum; ſed eſt diruta & paucos habet in- colas. Unum habet ex quatuor Orientis Patriarchis. Sed tranſlata ſedes eſt Ale- pum propter vaſtitatem. Ibi primum nomen Chriſtianorum cœpit, cum antea diſcipuli appellarentur.

6. *P. Lentulo conſulari.*] Id teſtatur ejus filius lib. epiſt. XII. apud Ciceronem.

7. *Rhodi.*] De Rhodo ſupra dictum.

8. *Pecunia ſocietatis ſublata.*] Pecuniam intelligo, quam publicani ex vectigalibus publicis collegerant, quorum potentiſſima ubique erat ſocietas, conſtans ex equitibus Romanis.

9. *Peluſium pervenit.*] Unum de ſeptem oſtiis Nili fluminis cum urbe cognomine ad orientem, Syriam verſus.

10. *Ibi caſu rex erat Ptolemæus.*] Ptolemæi omnes dicti ſunt reges Ægypti a primo Macedonum, qui regnum illud obtinuit, poſt mortem Alexandri, qui totum orientem perdomuerat. Hic, de quo agitur, patrem habuit Ptolemæum

[3] cum ſorore Cleopatra gerens bellum; quam paucis ante men
per ſuos propinquos atque amicos regno expulerat: caſtraque
patræ non longo ſpatio ab ejus caſtris diſtabant. Ad eum Pom
miſit, ut [4] pro hoſpitio atque amicitia patris [5] Alexandria re
retur, atque illius opibus in calamitate tegeretur. Sed qui a
miſſi erant, confecto legationis officio, liberius cum mili
regis colloqui cœperunt, eoſque hortari, ut ſuum officium Pom
præſtarent, neve ejus fortunam deſpicerent. In hoc erant nu
complures Pompeii milites; quos ex ejus exercitu acceptos i
ria Gabinius Alexandriam tranſduxerat, belloque confecto
Ptolemæum patrem pueri reliquerat. CIV. His tunc co
rebus, amici regis, qui propter ætatem ejus in procuratione
regni; ſive timore adducti, ut poſtea prædicabant, ne, ſollic
exercitu regio, Pompeius Alexandriam [4] Ægyptumque occup
ſive deſpecta ejus fortuna, ut plerumque in calamitate ex a
inimici exiſtunt, iis, qui erant ab eo miſſi, palam (a) liber
reſponderunt, eumque ad regem venire juſſerunt. Ipſi clam
ſilio inito, Achillam præfectum regium, ſingulari hominem a
cia, & L. Septimium tribunum milit. ad interficiendum
peium miſerunt. Ab his liberaliter ipſe appellatus, & quadam
titia Septimii productus, [5] quod bello prædonum apud eum ord
duxerat, naviculam parvulam conſcendit [6] cum paucis ſuis;

INTERPRETATIO.

(a) *Benigne.*

NOTÆ.

Auletem, ſic dictum à tibiis quibus ſupra modum delectabatur; & fuit rex ultimus Ægypti. Hoc enim bello cum periiſſet, nec ita multo poſt Cleopatra ejus ſoror, Ægyptus in provinciam redacta eſt.

1. *Cum ſorore Cleopatra.*] Cleopatra ea eſt, quæ poſtmodum à Cæſare, deinde ab Antonio amata, poſtea ab Auguſto una cum Antonio ad Actium devicta mortem ſibi conſcivit. Hæc tunc de regno contendebat, quia à patre erat una cum fratre hæres ſcripta. Lucanus:

——— *nullo diſcrimine ſexus*
Reginam ſcit ferre Pharos. ———

Sic Britanni apud Tacitum: *Neque enim ſexum in imperiis diſcernunt.*

2. *Pro hoſpitio atque amicitia patris.*] Pompeius enim patrem ejus per Gabinium in regnum reſtituerat, eique à ſenatu propter juvenilem ætatem tutor erat datus, teſte Eutropio.

3. *Alexandria reciperetur.*] Alexandria Ægypti metropolis ab Alexandro rege Macedonum dicta & condita, cujus deſcriptionem habes in libro proxime ſequenti.

4. *Ægyptumque.*] Ægyptus ama, celeberrima, eademque ferti regio, Herodoto teſte. Olim *Chem Chamia*, ut puto à Chamo Noc qui illam occupavit. Hebraice *Miſraim.* Nunc eſt in Turcarum ſtate. A Peluſio, quod eſt ab uſque ad Canopum, quo termina occidente, xl leucarum magnitudi rigitur.

5. *Quod bello prædonum apud eu nem duxerat.*] Cum Piratæ totu Mediterraneum latrociniis infeſtare que multis miſſis imperatoribus co potuiſſent, ſolus inventus eſt Poc qui eos profligaret, & totum illu lum ſex menſium ſpatio conficeret tempore Septimius, qui jam tribun litum in exercitu Gabiniano erat Pompeio ordinem duxerat, id eſt turio fuerat. Utrum autem Plut errore quodam eundem trib. militum peii fuiſſe dicat, an revera exinde incertum eſt.

6. *Cum paucis ſuis.*] Plutarchus riones duos & Philippum libertum vum nomine Scyllam memorat.

Achilla & Septimio interficitur. Item [2] L. Lentulus comprehen-
à rege, & in custodia necatur. CV. Cæsar, quum in Asiam ve-
reperiebat T. Ampium conatum esse tollere pecunias Epheso ex
Dianæ; ejusque rei caussa senatores omnes ex provincia vocasse,
testibus in summa pecuniæ uteretur; sed interpellatum adventu
aris profugisse. [3] Ita duobus temporibus Ephesiæ pecuniæ Cæsar
ium tulit. Item constabat, [4] Elide in templo Minervæ, repetitis
enumeratis diebus, quo die prælium secundum fecisset Cæsar,
lacrum Victoriæ, quod ante ipsam Minervam collocatum erat,
te ad simulacrum Minervæ spectabat, ad valvas se templi limen-
convertisse. Eodemque die Antiochiæ in Syria bis tantus exercitus
or & signorum sonus exauditus est, (a) [5] ut in muris armata civi-
discurreret. Hoc idem [6] Ptolemaïde accidit. Pergami in occultis
remotis templi, quo, præter sacerdotes, adire fas non est, quæ
ei [7] Ἄδυτα appellant, tympana sonuerunt. Item [8] Trallibus in
plo Victoriæ, ubi Cæsaris statuam consecraverant, palma per
dies [9] in tecto inter coagmenta lapidum ex pavimento exsti-
tisse.

INTERPRETATIO.

(a) *Ut cives in armis cursitarent in mœnibus.*

NOTÆ.

Ab Achilla & Septimio interficitur.] ...atis LVIII. teste Velleio Pater-
...pridie natalis sui; teste vero Plinio
...III. cap. II. ejus natalis pridie
...bris Octobris fuit.

L. Lentulus comprehenditur à rege.] ...sequenti die occisus fuit, ut testa-
...Plutarchus. Orosius classem Pompeii
...am ait, secutus nescio quos autores,
...os qui in ea fuerant crudelissime neca-
...rio etiam Pompeio Bithynico, quod
...bile facit Cicero dicens, eos qui occidi
...Pompeium, non prius indulsisse do-
...quam Ptolemaidem incolumes perve-
...magnitudine scilicet periculi sibi tan-
...fulentes. Et certe duo hominum mil-
...supra legimus, armaverat. Celebre
...logium quod habetur apud Lucanum
...II. quo Cato Pompeium, audita ejus
...condecoravit.

...obit, inquit, multo majoribus impar
...modum juris, sed in hoc tamen utilis
...exo,
...nulla fuit justi reverentia, salva
...tate potens, & solus plebe parata
...servire sibi, rectorque senatus
...gnantis erat, nil belli jure poposcit.
...que dari voluit, voluit sibi posse negari.
...dicas possedit opes, sed plura retentis
...ssit, invasit ferrum, sed ponere norat.
...dit arma togæ, sed pacem armatus a-
...mavit.

Casta domus luxuque carens, corruptaque nunquam
Fortuna Domini, clarum & venerabile nomen
Gentibus, & multum nostræ quod proderat urbi.

3. *Ita duobus temporibus Ephesiæ pecuniæ.*] Primum quidem cum ei immineret Scipio, qui, ubi accepit mare transisse Cæsarem, incœptum omisit, nunc autem cum T. Ampius oppugnaret.

4. *Elide.*] Elis urbs Peloponnesi in Mediterranea parte. Unde Elea dicitur regio, quæ ab Achæis ad Messeniam pertinet. Hæc urbs post Persica bella condita est, & per eam fluebat Minius fluvius juxta ejus Gymnasium. Erat juxta Pisam, ubi certamina ludicra Olympica fiebant.

5. *Ut in muris armata civitas discurreret.*] Ut defenderet mœnia ab illo exercitu, qui illam oppugnaturus videbatur.

6. *Ptolemaïde.*] Ptolemais urbs maritima Syriæ, alio nomine *Acon*. Nunc *Acre* à Ptolemæo Ægypti rege ejus conditore sic dicta.

7. *Ἄδυτα.*] Dicunt ex ἀ privante & δύω, *ingredior*, quia eo ingredi non licebat.

8. *Trallibus.*] Trallis vel Tralles in numero plurali, urbs Lydiæ.

9. *In tecto inter coagmenta lapidum ex pavimento exstitisse.*] Cæterum quod hic in tecto

tisse ostendebatur. CVI. Cæsar paucos dies in Asia mo
quum audisset Pompeium Cypri visum, conjectans eum
gyptum iter habere, [1] propter necessitudines regni, reliqu
ejus loci opportunitates, cum legionibus, una, quam ex
falia se sequi jusserat, & altera, quam ex Achaia [2] a Fusio
evocaverat, equitibusque DCCC, & navibus longis Rhod
& Asiaticis paucis, Alexandriam pervenit. [3] In his erant le
bus hominum III millia CC. Reliqui vulneribus ex præli
labore, ac magnitudine itineris confecti consequi non potu
[4] Sed Cæsar confisus fama rerum gestarum, infirmis auxiliis
ficisci non dubitaverat, atque omnem sibi locum tutum fore
stimabat. Alexandriæ de Pompeii morte cognoscit: atque ib
mum è navi egrediens clamorem militum audit, quos rex in
do præsidii caussa reliquerat, & [5] concursum ad se fieri videt,
fasces anteferrentur. In hoc omnis multitudo majestatem re
minui prædicabat. [6] Hoc sedato tumultu, crebræ continuis d
ex concursu multitudinis concitationes fiebant: complureſque
lites hujus urbis omnibus partibus interficiebantur. CVII.
bus rebus animadversis, legiones sibi alias ex Asia adduci jussit,
ex Pompeianis militibus confecerat. [7] Ipse enim necessario e

NOTÆ.

tecto ex pavimento dicitur *enata palma*, a Plinio lib. VII. dicitur *in basi*: utrum melius sit, judicium esto lectoris. Tota illa prodigiorum ratio nugatoria est, sub tecto, quo nullus imber penetrat, enasci palmam, admirabilitatis habet quidem plurimum. Sed quid vetat illius templi adituos, ut Cæsaris victoris gratiam promererentur, palmam coagmentis lapidum implantavisse, & sedulo irrigavisse, cum præsertim antiquorum templa non quotidie paterent, ut nostra, sed magnam partem temporis clausa essent, atque adeo latenter & clam totum hoc opus exequendi facultatem darent. Non omnia hic videtur Cæsar prodigia persecutus, quæ mutationem istam rerum præsignificarunt. Autores passim commemorant Cornelium quendam Patavinum, qui eodem puncto temporis, quo apud Pharsalum dimicatum est, rem totam Patavii procul inde amicis suis declaravit.

1. *Propter necessitudines regni.*] Quia scilicet tutor datus Ptolemæo regi puero Pompeius à senatu fuerat. Item quia erat inter eos jus hospitii.

2. *A Fusio legato.*] Verisimile est dictum esse *Fusium*, non *Fusium*. Habet enim plane Dionis Græcus textus Φουσίου καλέσαντος, quod Græcum φ nihil commune habet cum *s*, ut in Latinis litteris.

3. *In his erant legionibus hominum millia* CC.] Incertum est an tria illa CC in ambabus legionibus inventa fi an in singulis legionibus, ut in utraq rint sex millia CCCC.

4. *Sed Cæsar confisus fama rerum rum, &c.*] Ita, teste Suetonio: *ciem Pharsalicam, cum præmissis in copiis per angustias Hellespontiaculatrajiceret, L. Cassium partis cum decem rostratis navibus obvi neque refugit, & cominus tendens, ad deditionem hortatus supplicem cepit.* Sed hic fuit tam infirmis munitus, ut cum ad Alexandriam pe set, non ausus statim in terram exi anchoras substiterit, donec a Ptolem missum Pompeii caput vidisset, teste lib. XII.

5. *Concursum ad se fieri videt.*] consul erat cum P. Servilio. enim XII antecedebant consulem cum virgarum fascibus securim pr bant.

6. *Hoc sedato tumultu, &c.*] Tan quidem fuit, ut in regiam confugere habuerit. Testis Dio lib. XII.

7. *Ipse enim necessario etesiis tene* Etesiæ venti sunt anniversarii, qui a sunt Alexandriam proficiscentibus, a

latur, qui Alexandria navigantibus sunt adversissimi venti.
rim controversias regum ad populum Rom. & ad se, quod
consul, pertinere existimans, atque eo magis officio suo conve-
quod superiore consulatu cum patre Ptolemæo, & lege & SC. fo-
erat facta; ostendit sibi placere, regem Ptolemæum, atque sororem
Cleopatram exercitus, quos haberent, dimittere; & de controversiis
apud se potius, quam inter se armis, disceptare. Erat in procuratione regni

NOTÆ.

quos Plinius lib. II. cap. XLIX, aqui-
es quidem seu potius aquilones ipsos ait
omnis XL diebus biduo post canis ex-
A. Gellius dicit etesias oriri quando
enitur. Idem Plinius eodem capite ite-
de illis ventis habet: *Etesiæ noctu*
flare, & a tertia diei hora oriuntur.
Pontia & Asia ab oriente est eorum fla-
Ponto ab aquilone, reliquis in parti-
meridie. Denique de illis nihil habeo
dicere, quam quod habet Gellius post
dissertationem: *Quod supra dixi etesi-*
alia & alia parte cæli flare, haud
secutus opinionem multorum temere
. Quare tota illa quæstione tutius
endum, procul à mari mediterraneo
. Constat quidem ex Cicerone, non
flatos esse quin aliquando deficiant,
locum aliis.

Interim controversias regum, &c.] Ite-
Dio narrat Cæsarem sublato Pompeio
jam belli superesse ratum, in Ægypto
moratum, & ut pecunias colligeret,
controversias regias componeret. Sed
plures cum Labieno & Afranio qui
desperabant, alter quia ab eo defe-
, alter quia ab ipso servatus rebel-
; ad Catonem convenerunt, eo-
duce sumpto bellum renovaverunt.
nisi Cleopatræ fuisset Cæsar præpo-
plicitus amore, tanta pericula, quæ
adeunda fuerunt & dimicationes
eritate facile prævenisset. Quomodo
ejus amore captus fuerit, narrat
ipsa verba ipsa referenda videntur, quæ
ent l. xli. Καὶ ἐν μὲν τούτοις μηχανησα-
τί τινι τὴν πόλιν ὅμως (ἔξω γὰρ οὐ βέλτιον
ἐς τὰ βασίλεια λαθεῖν τῇ Πτολε-
μαίδι ἐσῆλθεν. Ὁ δὲ δὴ Καῖσαρ, ἰδὼν
, καί τι ἐδιηγεμένην ἀκούσας, ἅτε
ἐλεύθερα, ὡς αὐτίκα ὑπό τε τοῦ ἐν
Πτολεμαίου μετατεμψαμένη, καὶ συ-
ὡς σφᾶς ὁπλιεῖσθαι. ἧς γὰρ δίκαι-
ἐξέβαλε τὴν ἀδελφὴν, τότε τούτῳ συνε-
ὑπὸ τοῦτο, διά τε τοῦτο, καὶ ὅτι τοῦ ἀ-
ἀφιδίους εἶδεν ἔνδον ὄντας, ὀργῆς τε
, καὶ ἐκπηδήσας ἐς τὸ πλῆθος, ἐβόα,
ἐκέλευε. καὶ τὸν τὸ διάδημα ἀπο-
ἐς σύσπασιν ἐρρίφη. θορύβου δ' ὄντος
τούτῳ μεγάλου συμβάντος, ἐκεῖνον μὲν οἱ Καισάρειοι σφετέρου ἐξαιτοῦνται συνήρπασαν. τὸ δὲ δὴ λεγόμενον ἐπεφάνητο. καὶ ἐν αὐτῷ τε βασιλείᾳ καὶ ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν θαλάσσῃ ἅμα σφαλερότητος, ἦλθον (τοῖς γὰρ Ῥωμαίοις ἦν ἀξιόμαχον, ἅτε καὶ φίλων σφῶν ὄντων ἐν), παρῆν) οἱ μὲ φοβηθεὶς ὁ Καῖσαρ ἐπεμψε τι ἐς αὐτούς, ἢ σε τῇ ἀσφαλείᾳ, πάντα σφίσιν ὅσα ἐν βουλήσονται, ἐφέξειν ὑπέσχετο. καὶ μὲ τοῦτο ἐς ἐκκλησίαν ἐσιόντων, σύνεσιν Πτολεμαίου καὶ τὴν Κλεοπάτραν παρεσκευάσατο. ἐπὶ τοῖς διαθήκαις τῷ πατρὶ αὐτῶν ἀγομένοις, ἐν αἷς ἐκείνης μὲν συνοικῆσαι ἀλλήλοις, ἢ τὴν Αἰγυπτίαν τὰ παιδία, καὶ βασιλεῦσαι, ἐπὶ τὸν δὲ δὴ τῷ Ῥωμαίων δήμῳ τὴν ἐπιμέλειαν σφῶν ἔχειν ἐγέγραπτο. θεασάμενος δὲ τοῦτο, καὶ ἐπειπὼν ὅτι ἐκείνῃ δίκαιον ἐστι καὶ παῖδε τὰ ἐκ τῆς ἀδελφῆς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παίδων ποιεῖσθαι, καὶ τὰ δόξαντα τῷ πατρὶ αὐτῶν ὑπὲρ τῶν σφετέρων ἔχειν ἐπέγραψε. θεασάμενος δὲ τοῦτο, καὶ ἐπειπὼν ὅτι ἐκείνῃ δίκαιον ἐστι καὶ παῖδε τὰ ἐκ τῆς ἀδελφῆς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παίδων ποιεῖσθαι, καὶ τὰ δόξαντα τῷ πατρὶ αὐτῶν ὑπὲρ τῶν σφετέρων ἔχειν ἐπέγραψε. τοσοῦτον γὰρ τε δίς ἀπὸ τοῦ ἀρχὴν ἔχει ὥστε μὴ μόνον μηδὲν τῷ τ' Αἰγύπτῳ σφετερίζειν, ἀλλὰ καὶ τῷ οἰκείῳ τι αὐτοῖς σφετέρᾳ. *His adornatis noctu in urbem (degebat enim tum foris) atque in regiam Ptolemæi clam pervenit* (Cleopatra) *Quam ubi Cæsar vidit, loquentemque nonnihil audivit, ita confestim mancipium ejus factus est, ut statim sub auctoram Ptolemæum accersierit, pacificationemque tentaverit. Cleopatræ enim, cujus ante judex esse voluerat, tunc advocatum agebat. Quæ res, quodque improviso suam sororem intus esse videbat, ita pueri animum ira inflammavit, ut prosiliens ad populum, proditum se clamaret, ac denique diadema capite detractum abjiceret. Magno inde tumultu coorto, Ptolemæum Cæsariani milites intro abripuerunt, Ægyptii autem commoti sunt; ac, nisi Cæsar metu perculsus ad eos prodiisset, deque loco tuto omnia se quæ vellent facturum promisisset, ipso primo impetu regiam, quam terra marique jam invadebant, occupassent: neque enim Romanis, qui se apud amicos versari credebant, ullæ ad resistendum aderant vires. Posthæc Cæsar in concionem cum Ptolemæo & Cleopatra progressus, patris eorum testamentum de scripto recitavit, quo præcipiebatur ut*

regni propter ætatem pueri [1] nutritius ejus, eunuchus, nomine Pothinus. CVIII. Is primum inter ſuos queri atque indignari c regem ad dicendam cauſſam evocari: deinde adjutores quoſdam ſcios ſui nactus ex regiis amicis, exercitum à Peluſio clam Alexand evocavit; atque eundem Achillam, cujus ſupra meminimus, c bus copiis præfecit. Hunc incitatum ſuis, & regis inflatum citationibus, quæ fieri vellet, litteris nuntiiſque edocuit. In mento Ptolemæi patris hæredes erant ſcripti ex duobus filiis m & ex duabus ea quæ ætate antecedebat. Hæc uti fierent, per o Deos, perque fœdera, quæ Romæ feciſſet, eodem teſtamento lemæus populum Romanum obteſtabatur. Tabulæ teſtamenti, per legatos ejus Romam erant allatæ, [2] ut in ærario ponerentur, quum propter publicas occupationes poni non potuiſſent, apud peium ſunt depoſitæ:) alteræ, eodem exemplo, relictæ atque obſ tæ Alexandriæ proferebantur. CIX. De his rebus quum age apud Cæſarem; iſque maxime vellet [3] pro communi amico atqu bitro controverſias regum componere: ſubito exercitus regius eq tuſque omnis venire Alexandriam nuntiatur. Cæſaris copiæ ne quam erant tantæ, ut eis extra oppidum, ſi eſſet dimicandum, co ret. Relinquebatur, ut ſe ſuis locis oppido teneret, conſiliumque Ac cognoſceret. Milites tamen omnes in armis eſſe juſſit: regemque tatus eſt, ut ex ſuis neceſſariis, quos haberet maximæ auctorita gatos ad Achillam mitteret; & quid eſſet ſuæ voluntatis, oſtend A quo miſſi Dioſcorides & Serapion, qui ambo legati Romæ fue magnamque apud patrem Ptolemæum auctoritatem habuerant Achillam pervenerunt. Quos ille, quum in conſpectum ejus veni prius, quam audiret, aut, cujus rei cauſſa miſſi eſſent, cognoſceret, ripi ac interfici juſſit. Quorum alter accepto vulnere occup per ſuos pro occiſo ſublatus, alter interfectus eſt. Quo facto, gem ut in ſua poteſtate haberet, Cæſar effecit; magnamque reg

NOTÆ.

more majorum apud Ægyptios Ptolemæo conjux Cleopatra eſſet, regnumque tenerent: cujuſque teſtamenti procuratio P. R. itidem aſſignabatur. His addens Cæſar ſuum qui dictaturam gereret, omnemque populi poteſtatem obtineret, eſſe, ut & liberos curaret, & patris voluntatem exequeretur, Ptolemæo & Cleopatræ regnum dedit: Arſinoe autem Ptolemæoque juniori germanis horum Cyprum conceſſit. In eum enim tunc terrorem pervenerat, ut his quoque de ſuo aliquid concederet, nedum ipſe ex rebus Ægypti quicquam adipiſceretur.

1. *Nutritius ejus.*] Non maritus nutricis Regis fuit, cum Eunuchus eſſet: ſed eodem regi fungebatur officio, quo Chiron quondam Achilli, qui Statio in Achilleide *Nutritor ingens* Achillis dicitur, quo Eutropius & ipſe Eunuchus poſtea Arcadio functus eſt Romano Imperatori, nutritor pariter Claudiano dictus. Imo & in ſacra ſcriptura, in libro qui Ruth dicitur, de Noemi ve quæ adeo pueros lactare non poterat, infanti Obedo fuiſſe in nutricem. Nut ſcilicet ille dicebatur, qui corporis & a puero præſidia parabat corporis ejus c & moribus præfectus; quo nomine dic apud Greg. Turon. qui filiorum Chlod ris Regis pueritiam regebant. Male p codices habent *Photinus*. Plutarch. habet ποθεινὸς, Græce *deſiderabilis*. Q ſi deduceretur à ποθεινὸς, *lucidus*, prin ſyllabam non breviaſſet Lucanus.

2. *Ut in ærario ponerentur.*] Antiqui tabulas publicas in ærario ponebant, eod in loco pecunias & tabulas quaſi magn æqui utraſq; pretii volebant collocari.

3. *Pro communi amico atque arbit* Cum enim Ptolemæus eorum pater eſſet cus P. R. Cæſarque eſſet conſul populi R neceſſe erat illum utriuſque eſſe amicum.

apud ſuos auctoritatem habere exiſtimans, [1] & ut potius pri-
paucorum & latronum conſilio, quam regio ſuſceptum bellum
erur. CX. Erant cum Achilla copiæ, ut neque numero, neque
e hominum, neque uſu rei militaris contemnendæ viderentur.
enim XX in armis habebat. Hæ conſtabant ex Gabinianis mi-
s: qui jam in conſuetudinem Alexandrinæ vitæ atque licentiæ
ant, & nomen diſciplinamque P. R. dedidicerant, [2] uxores
duxerant, ex quibus plerique liberos habebant. Huc accedebant
cti ex prædonibus latronibuſque Syriæ, Ciliciæque provinciæ,
arumque regionum. Multi præterea, capitis damnati, exu-
e convenerant: fugitiviſque omnibus noſtris certus erat Alexan-
receptus, certaque vitæ conditio, ut dato nomine, militum
numero: quorum ſi quis à domino comprehenderetur, con-
militum eripiebatur, qui vim ſuorum, quod in ſimili culpa ver-
ntur, ipſi pro ſuo periculo defendebant. Hi regum amicos ad
em depoſcere; hi bona locupletum diripere ſtipendii augendi
ſi, regis domum obſidere, regno expellere alios, alios accerſere,
e quodam Alexandrini exercitus inſtituto conſueverant. Erant
rea equitum millia 11, qui inveteraverant compluribus Alexan-
bellis. Hi Ptolemæum patrem in regnum reduxerant, [3] Bibuli
duos interfecerant, bella cum Ægyptiis geſſerant. Hunc uſum
militaris habebant. CXI. His copiis fidens Achillas, paucita-
que militum Cæſaris deſpiciens, occupat Alexandriam: præterea
dii partem, quam Cæſar cum militibus tenebat. Primo impetu
um ejus irrumpere conatus eſt. Sed Cæſar diſpoſitis per vias co-
bus impetum ejus ſuſtinuit. Eodemque tempore pugnatum eſt ad
mm: (a) ac longe maximam ea res attulit dimicationem. Simul enim,
ſis copiis, pluribus viis pugnabatur: & magna multitudine naves
is occupare hoſtes conabantur: quarum erant auxilio 1. miſſæ ad
peium: quæ, prælio in Theſſalia facto, domum redierant. Illæ tri-
es omnes & quinqueremes erant, aptæ inſtructæque omnibus rebus
avigandum. Præter has, XXII erant, quæ præſidii cauſſa Alexan-
e eſſe conſueverant, conſtratæ omnes. Quas ſi occupaſſent, claſſe
ri erepta, portum ac mare totum in ſua poteſtate haberent: com-
eu auxiliiſque Cæſarem prohiberent. Itaque tanta eſt contentione
m, quanta agi debuit, quum ille celerem in ea re victoriam, hi ſalu-
ſuam conſiſtere viderent. Sed rem obtinuit Cæſar; omneſque eas
na-

INTERPRETATIO.

(a) *Et id cauſa fuit maximi periculi.*

NOTÆ.

*Et ut potius privato paucorum & latro-
nfilio, quam regio, &c.*] Qui privati
gerunt latrones dicuntur, & tale
, latrocinium. Rex vero perſona
a ipſe habet belli faciendi.

Uxoreſque duxerant.] Non licebat mi-
Romanis uxores ducere.

3. *Bibuli duos filios interfecerant.*] Magnum exemplum effrænatæ licentiæ, conſularis viri tantaque dignitate præditi filios occidiſſe, pro quo facinore vincti ad patrem à Cleopatra miſſi fuerunt. Sed inſigni moderationis exemplo Bibulus remiſit, poteſtatem ejus non ſuam, ſed ſenatus dicens eſſe debere.

naves,& reliquas,quæ erant in navalibus,incendit; quod tam lat tam parva manu non poterat; confeſtimque ad [1] Pharum navibu tes expoſuit. CXII. Pharus eſt in inſula turris, magna altit mirificis operibus exſtructa, quæ nomen ab inſula accepit, Hæc objecta Alexandriæ portum efficit: ſed a ſuperioribus regioni longitudinem paſſuum DCCCC in mare jactis molibus, anguſto i & ponte cum oppido conjungitur. In hac ſunt inſula domicilia ptiorum, & vicus, oppidi magnitudine: quæque ubique naves i dentia aut tempeſtate paullulum ſuo curſu deceſſerint, has more donum diripere conſueverunt. Iis autem invitis, à quibus Pharus tur, non poteſt eſſe, propter anguſtias, navibus introitus in po Hoc tum veritus Cæſar, hoſtibus in pugna occupatis, militibuſqu poſitis, Pharum apprehendit, atque ibi præſidium poſuit. Quib rebus effectum, uti tuto frumentum, auxiliaque navibus ad eum portari poſſent. Dimiſit enim circum omnes propinquas region que inde auxilia evocavit: reliquis oppidi partibus ſic eſt pugn ut æquo prælio diſcederetur, & neutri pellerentur (id efficiebat guſtiæ loci): pauciſque utrimque interfectis, Cæſar loca maxim ceſſaria complexus, noctu præmunit: hoc tractu oppidi pars erat exigua, in quam ipſe habitandi cauſſa initio erat inductus, & thea conjunctum domui, quod arcis tenebat locum, adituſque habeb portum, & ad reliqua navalia. Has munitiones inſequentibus diebus, ut pro muro objectas haberet, neu pugnare invitus coge [2] Interim filia minor Ptolemæi regis vacuam poſſeſſionem regn rans, ad Achillam ſe ex regia transjecit, unaque bellum admini cœpit. Sed celeriter eſt inter eos de principatu controverſia orta, res apud milites largitiones auxit. Magnis enim jacturis ſibi quiſqu rum animos conciliabat. Hæc dum apud hoſtes geruntur, Poth nutritius pueri & [3] procurator regni in parte Cæſaris, quum ad A lam nuntios mitteret, [4] hortareturque, ne negotio deſiſteret, animo deficeret, indicatis deprehenſiſque internuntiis, à Cæſa interfectus. Hæc initia belli Alexandrini fuerunt.

NOTÆ.

1. *Pharum.*] De Pharo inſula lege Homerum lib. IV. Odyſſeæ, Strabonem, Lucianum in methodo componendæ hiſtoriæ, Herodianum lib. IV. Joſephum lib. VI. de bello Judaico, Ammianum lib. XXII. Plinium, Solinum, qui poſtremus de Pharo ſic habet: *Eſt & Pharos colonia à Cæſare dictatore deducta, ex qua facibus accenſis nocturna dirigitur navigatio. Nam Alexandria inſidioſo acceſſu aditur fallacibus vadis, eo mari.* Turris illa ædificata eſt à Soſtrato Cnidio juſſu Ptolemæi Philadelphi, ut refert Plinius lib. XXXVI. cap. XII.

2. *Interim filia minor.*] Arſinoe vacuum regnum fore ſperans, ſi cum Cæſare propugnatore vinceretur ab Achilla Ptolemæus frater.

3. *Procurator regni in parte Cæſaris.* gnum enim in duas partes diviſum v tur inter Ptolemæum Cleopatramqu juges, pro quibus Cæſar pugnabat, ſinoen pro qua pugnabat Achillas.

4. *Hortareturque ne negotio deſiſ* Lucanus habet epiſtolam lib. X. Sed pua cauſſa belli, teſte Dione, quod et Cæſar utriſque daturus regnum vide tamen aliquo poſt tempore uni Cleo videbatur illud adjudicaturus: intole autem omnibus eſſe videbatur imp muliebre. Non prius tamen Pothin à Cæſare occiſus, quam Pharo eſt p ut teſtatur Lucanus, quæ inſula & a auxiliis præbebat, & mari hoſtes debat.

A. [1] H

A. HIRTII
COMMENTARIORUM
DE BELLO ALEXANDRINO
LIBER UNUS.

ARGUMENTUM Libri.

De bello Alexandrino hæc memoriæ prodidit Suetonius, quæ argumenti vice erunt: Cæsar Pompeium fugientem Alexandriam pervenus, ut occisum deprehendit, cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoque insidias tendi videbat, bellum sane difficillimum gessit, neque loco, neque tempore æquo, sed hyeme anni & intra mœnia copiosi ac solertissimi hostis, inops ipse rerum omnium atque imparatus. Regnum Ægypti victor Cleopatræ fratrique ejus juniori permisit, veritus provinciam facere, ne quando violentiorem præsidem nactus novarum rerum materia esset. *Præter hoc tamen bellum, narratur libro Ponticum, quod gessit cum Pharnace; item res in Hispania gestæ per Q. Cassium Longinum legatum.*

BEllo Alexandrino conflato, Cæsar [2] Rhodo, atque ex Syria Ciliciaque omnem classem accersit, ex Creta sagittarios, equites [3] ab rege Nabathæorum Malco evocat; tormenta undique conquiri & frumentum mitti, auxiliaque adduci jubet. Interim munitiones quotidie auctibus augentur: atque omnes oppidi partes, quæ minus firmæ esse videantur, testudinibus atque musculis [4] aptantur: ex ædificiis autem materiamina in proxima ædificia arietes immittuntur; quantumque aut

In hunc librum INTERPRETATIONES & NOTÆ.

Hirtii.] Autor qui sit hujus libri, non constat ex præfatione libri VIII. de bello Gallico. Fatetur enim Hirtius *Cæsaris imperfecta* [Cæsaris scripta] *rebus gestis Alexandriæ confeci usque ad exitum non quidem civilis dissensionis, cujus finem nullum videmus, sed vitæ ejus.*

2. *Rhodo.*] Rhodus clara maris mediterranei insula, quæ nomen adhuc retinet; de qua supra.

3. *Ab rege Nabathæorum Malco.*] Nabathæam Strabo & Plinius Arabiam Petræam vocant. Gentis genus & nomen a *Nabaioth* primogenito Ismaëlis deductum est. Malcus ille eorum rex, quod Pachoro Parthorum regi auxilia misisset, grandi pecunia a L. Ventidio postea multatus est.

4. *Aptantur.*] Minus apta vox videtur. Sic tamen Virgilius loquitur Æneidos lib. III.

Interea classem velis aptare jubebat
Anchises, fieret vento mora ne qua ferenti.

aut ruinis dejicitur, aut per vim recipitur loci, in tantum mu
nes proferuntur. Nam incendio fere tuta est Alexandria ; [1]
sine contignatione ac materia sunt ædificia, & structuris atque
nicibus continentur, tectaque sunt [2] rudere aut pavimentis.
studebat maxime, ut, quam angustissimam [3] partem oppidi p
meridie interjecta efficiebat, hanc operibus [4] vineisque agend
reliqua parte urbis excluderet : [5] illud sperans, primum, ut,
esset in duas partes urbs divisa, acies uno consilio atque imperi
ministraretur : deinde, ut laborantibus succurri, atque ex alter
pidi parte auxilium ferri posset. In primis vero, ut aqua pabul
abundaret : quarum alterius rei copiam exiguam, alterius nu
omnino facultatem habebat : quod utrumque palus large præber
terat. II. Neque vero Alexandrinis in gerendis negotiis cunc
ulla aut mora inferebatur. Nam in omnes partes, per quas
Ægyptii regnumque pertinet, legatos [6] conquisitoresque, del
habendi caussa, miserant ; magnumque numerum in oppidum
rum atque tormentorum convexerant, & innumerabilem multi
tem adduxerant. Nec minus in urbe maximæ armorum erant
tutæ officinæ. Servos præterea puberes armaverant : quibus do
locupletiores victum quotidianum stipendiumque præbebant.
multitudine disposita, munitiones semotarum partium tueba
Veteranas cohortes (*a*) vacuas in celeberrimis urbis locis habeb
ut, quacumque regione pugnaretur, integris viribus ad auxilium s
dum opportunæ essent. Omnibus viis atque angiportis triplicem
lum obduxerant. Erat autem quadrato exstructus saxo, nec m
XI pedes altitudinis habebat. Quæque partes urbis inferiores e
has altissimis turribus denorum tabulatorum munierant. Præ
alias ambulatorias totidem tabulatorum confixerant ; subjectisqu
rotis, funibus jumentisque [objectis,] directis plateis in quam
que erat visum partem movebant. III. Urbs fertilissima & c
sissima omnium rerum apparatus suggerebat. Ipsi homines inge
sissimi atque acutissimi, quæ à nobis fieri viderant, ea solertia
ciebant, ut nostri illorum opera imitari viderentur : & sua sponte
ta reperiebant, unoque tempore & nostras munitiones infesta
& suas defendebant. Atque hæc principes in conciliis concionibu

INTERPRETATIO.

(a) *otiosus.*

NOTÆ.

1. *Sine contignatione ac materia.*] Materia est lignum. Unde materiari, ire lignatum.

2. *Rudere.*] Rudus est materia pavimenti, nempe saxa recens contusa, seu testæ confractæ cum calce. Vitruvius lib. VII. *Tunc super stratum duces rudus*, id est, *saxa contusa duabus partibus & una calcis temperatæ constitues.*

3. *Partem oppidi palus, &c.*] Palus est Mareotis aqua dulci constans, quæ à meridie circumdat Alexandriam, crescit e tis Nili fossis & supra & à lateribus in tibus, ut ait Strabo lib. VII.

4. *Vineisque.*] De vineis supra.

5. *Illud sperans.*] Forte *spectans.* enim manuscripta Thuanæ biblioth. bent *exspectans.*

6. *Conquisitoresque.*] Conquisitores delectum mittebantur, qui deligend signarent milites.

bant, populum Romanum paullatim in consuetudinem ejus venire occupandi: [1] paucis annis antea Gabinium cum exercitu fuisse in Ægypto: Pompeium se ex fuga eodem recepisse; ac secum venisse cum copiis: neque morte Pompeii quidquam profectum, quo minus Cæsar apud se commoraretur: quem si non dimisissent, [2] futuram ex regno provinciam: idque agendum mature. Namque eum, intercluſum tempestatibus [3] propter anni tempus recipere transmarina auxilia non posse. IV. Interim, dissensiones orta inter Achillam, qui veterano exercitui præerat, & Arsinoen regis Ptolemæi minorem filiam, ut supra demonstratum est, uterque utrique insidiaretur, & summam imperii ipse obtinere vellet; præoccupat Arsinoe per Ganymedem eunuchum nutritorem suum, atque Achillam interficit. Hoc occiso ipsa sine ullo socio & custode omne imperium obtinebat. Exercitus Ganymedi transfertur. Is suscepto officio largitionem in milites auget, reliqua pari diligentia administrat. V. Alexandria est fere tota suffossa, speculumque habet ad [4] Nilum pertinentes, quibus aqua in privatas domos ducitur, quæ paullatim spatio temporis liquescit ac subsidit. Hac domini ædificiorum atque eorum familia consueverunt. Nam ex flumine Nilo fertur, adeo est limosa atque turbida, ut multos varioſque morbos efficiat. [5] Sed ea plebes ac multitudo contenta est necessario, quod fons urbe tota nullus est. Hoc tamen flumen in ea parte urbis erat, quæ ab Alexandrinis tenebatur. Quo facto est admonitus Ganymedes posse nostros aqua intercludi; qui tributi munitionum tuendarum causſa vicatim ex privatis ædificiis, specubus & puteis extracta aqua utebantur. VI. Hoc probato consilio, magnum ac difficile opus aggreditur. (a) Interseptis enim speculibus, atque omnibus urbis partibus exclusis, quæ ab ipso tenebantur, quæ magnam vim ex mari rotis ac machinationibus exprimere consuerat. Hanc locis superioribus fundere in partem Cæsaris non intermit-

INTERPRETATIO.

(a) *Interstructis.*

NOTÆ.

1. *Paucis annis antea Gabinium. &c.*] Ptolemæus rex Ægypti, ab Ægyptiis pulsus regno, petiit à Romanis ut per illos in regnum suum restitueretur. Quod & factum est, Berenice & Archelao, qui rerum potiebantur, devictis, anno ab urbe condita DCXCIX, septennio scilicet ante hoc Alexandrinum bellum.

2. *Futuram ex regno provinciam.*] Populi Romani scilicet. Quod fiebat, cum ademptis legibus, magistratus Romanus mitteretur, vectigaliaque imponebantur.

3. *Propter anni tempus.*] Hibernum, quod est à Suetonio dictum.

4. *Nilum.*] Nilus fluviorum maximus, qui sua exundatione totam Ægyptum fœcundat. Nam Ægyptus per tantum spatium colitur, quantum exundat ille. Cum vero exundat, perque agros feratur ille, non potest non turbida ejus aqua fieri. Illius exundationis causſa diu torsit Philosophos, latuitque, quamdiu latuit fons Nili, ad quem nemo pervenerat. Sed navigatio cum his temporibus omnia pervia fecerit, cognitum est tandem statis imbribus in Æthiopia, circa ineuntem Maium mensem crescere fluvium illum, neque nisi medio Junio propter cursus longitudinem, ejusmodi incrementa in Ægypto posse percipi.

5. *Sed ea plebes.*] Plebs. Sic etiam Sallustius loquitur.

mittebat. Quamobrem ſalſior paullo præter conſuetudinem
trahebatur ex proximis ædificiis, magnamque hominibus admir
nem præbebat, quam ob cauſſam id accidiſſet; nec ſatis ſibi ipſi
debant, quum ſe inferiores ejuſdem generis ac ſaporis aqua dice
uti, atque ante conſueſſent: vulgoque inter ſe conferebant, &
guſtando, quantum inter ſe differrent aquæ, cognoſcebant. P
vero temporis ſpatio, hæc propior bibi non poterat omnino,
inferior corruptior jam, ſalſiorque reperiebatur. VII. Quo f
dubitatione ſublata, tantus inceſſit timor, ut ad extremum ca
omnes deducti viderentur; atque alii morari Cæſarem dice
quin naves conſcendere juberet; alii multo graviorem extimeſce
caſum, quod neque celari Alexandrinos poſſent in apparanda f
quum hi tam parvo ſpatio diſtarent ab ipſis; neque, illis immi
tibus atque inſequentibus, ullus in naves receptus daretur. Erat
tem magna multitudo oppidanorum in parte Cæſaris, quam d
ciliis ipſorum non moverat; quod ea ſe fidelem palam noſtris
ſimulabat, & deſciviſſe à ſuis videbatur, [1] ut, ſi mihi defend
eſſent Alexandrini, quod neque fallaces eſſent, neque temer
multa oratio fruſtra abſumeretur. Quum vero uno tempore &
tio eorum & natura cognoſcatur; aptiſſimum eſſe hoc genus ad
ditionem, nemo dubitare poteſt. VIII. Cæſar ſuorum timo
conſolatione & ratione minuebat. Nam puteis foſſis aquam dul
poſſe reperiri affirmabat. Omnia enim littora naturaliter aquæ d
venas habere. Quod ſi alia eſſet littoris Ægyptii natura, atque omn
reliquorum; tamen, quoniam mare libere tenerent, neque h
claſſem haberent, prohiberi ſeſe non poſſe, quo minus quotidi
quam navibus peterent, vel a ſiniſtra parte a [2] Parætonio, vel à d
tra [3] ab inſula; quæ diverſæ navigationes nunquam uno tempore
verſis ventis præcluderentur: fugæ vero nullum eſſe conſilium
ſolum iis, (a) qui primam dignitatem haberent, ſed ne iis quidem,
nihil, præterquam de vita cogitarent: magno negotio impetus
ſtium adverſos ex munitionibus ſuſtineri: quibus relictis, nec l
nec numero pares eſſe poſſe: magnam autem moram & difficult
adſcenſum in naves habere, præſertim ex ſcaphis: ſummam eſſe
tra in Alexandrinis velocitatem, locorumque & ædificiorum noti
Hos præcipue in victoria inſolentes, præcurſuros, & loca exce
ra atque ædificia occupaturos: ita fuga navibuſque noſtros
hibituros. Proinde ejus conſilii obliviſcerentur, atque omni rat
eſſe vincendum cogitarent. IX. Hac oratione apud ſuos ha

INTERPRETATIO.

(a) *Qui præferrent honorem* omnibus rebus.

NOTÆ.

1, *Ut ſi mihi defendendi eſſent Alexandrini.*] Locus ſine dubio corruptus. Variant MSS. ſed vix ſani quicquam poteſt ex iis elici.

2. *Parætonio.*] Parætonium urbs Ægypti, quæ & portum habet ad oſtium picum. Hodie *Porto Raſſa.*

3. *Ab inſula.*] Hæc inſula eſt Pt de qua commemoravit in fine ſupe libri.

omnium mentibus excitatis, dat centurionibus negotium, ut, operibus intermissis, ad fodiendos puteos animum conferant; quam partem nocturni temporis intermittant. Quo suscepto atque omnium animis ad laborem incitatis, magna una aquæ dulcis inventa est. Ita operosis Alexandrinorum manibus maximisque conatibus, non longi temporis labore oc- est. Eo biduo legio XXXVII ex dediticiis Pompeianis militi- cum frumento, armis, telis, tormentis imposita in naves a Do- Calvino, ad littora Africæ, paullo supra Alexandriam, delata Hæ naves Euro, qui multos dies continenter flabat, portum prohibebantur. Sed loca sunt egregia omni illa regione ad anchoras. Hi, quum diu retinerentur, atque aquæ inopia rentur, navigio actuario Cæsarem faciunt certiorem. X. Cæper se consilium caperet, quid faciendum videretur, navim dit, atque omnem classem sequi jussit, nullis nostris mili- impositis; quod, quum longius paullo discederet, munitiones nolebat; quumque ad eum locum accessissent, qui appella- Cherrhonesus, aquandique causa remiges in terram exposuissent, li ex numero, quum longius à navibus prædatum processis- ab equitibus hostium sunt excepti: ex iis cognoverunt, Cæ- ipsum in classe venisse, nec ullos milites in navibus habere. re comperta, magnam sibi facultatem fortunam obtulisse bene rei crediderunt. Itaque naves omnes, quas paratas habue- ad navigandum, propugnatoribus instruxerunt, Cæsarique re- cum classe occurrerunt, qui duabus de causis eo die dimicare at; quod & nullos milites in navibus habebat, & post horam res agebatur: nox autem allatura videbatur majorem fidu- llis, qui locorum notitia confidebant: sibi etiam hortandi suos m defuturum; quod nulla satis idonea esset hortatio, qua ne- mutem posset notare, neque inertiam. Quibus de causis na- tas potuit, Cæsar ad terram detrahit: quem in locum illos uros non existimabat. XI. Erat una navis Rhodia in dextro is cornu longe ab reliquis collocata. Hanc conspicati hostes uerunt sese: magnoque impetu IV ad eam constratæ naves, plures apertæ contenderunt. Cui coactus est Cæsar ferre sub-, ne turpiter in conspectu contumeliam acciperet; quamquam, gravius illi accidisset, [2] merito casurum judicabat. Prælium ssum est magna contentione Rhodiorum, qui quum in omni- nicationibus & scientia & virtute præstitissent, tum maxime mpore totum onus sustinere non recusabant; ne quod suorum detrimentum acceptum videretur. Ita prælium secundissimum est

NOTÆ.

rhonesus.] Magnam Cherrhonesum andriam occasum versus constituit lib. IV. cap. XVIII. VI aut VII ab Alexandria, vocaturque *Bo-* antiqua urbs Busiris olim posita, cujus nunc visuntur mœnia vacua. Cherrhonesus porro Græce peninsula est, quo nomine multæ terræ designantur.

2. *Merito casurum judicabat.*] Quod scilicet se à reliquis longius segregarat.

est factum. Capta est una hostium quadriremis: depressa est
[1] Deinde omnes epibatis nudatæ: magna præterea multitudo
liquis navibus propugnatorum est interfecta. Quod nisi nox pr
diremisset, tota classe hostium Cæsar potitus esset. Hac calam
perterritis hostibus, adverso vento leniter flante, naves one
Cæsar [2] remulco victricibus suis Alexandriam deducit. XI
detrimento adeo sunt fracti Alexandrini, quum non jam virtut
pugnatorum, sed scientia classiariorum se victos viderent. *
bus, & superioribus locis sublevabantur, ut ex ædificiis defend
sent: & materiam cunctam objicerent, quod nostræ classi
pugnationem etiam ad terram verebantur. Iidem, postea quam
nymedes in concilio confirmavit, sese & eas, quæ essent a
restituturum, & numerum adauctum, magna spe & fiducia
res efficere naves, accuratiusque huic rei studere atque inservi
stituerunt: ac, tametsi amplius c x navibus longis in portu n
busque amiserant, non tamen reparandæ classis cogitationem
fuerunt. Videbant enim non auxilia Cæsari, non commeatu
portari posse, si classe ipsi valerent. Præterea nautici homine
urbis & regionis maritimæ, quotidianoque usu à pueris exer
ad naturale ac domesticum bonum refugere cupiebant; &, q
tum parvulis navigiis profecissent, sentiebant: itaque omni s
ad parandam classem incubuerunt. XIII. Erant [4] omnibus
Nili custodiæ exigendi portorii caussa dispositæ. Naves veteres
in occultis regiæ navalibus, quibus multis annis ad navigandum
erant usi. Has reficiebant; illas Alexandriam revocabant. De
remi: porticus, gymnasia, ædificia publica detegebant: asser
morum usum obtinebant. Aliud naturalis solertia, aliud urb
pia subministrabat. Postremo non longam navigationem para
sed præsentis temporis necessitati serviebant, & in ipso portu
fligendum videbant. Itaque paucis diebus, contra omnium o
nem, quadriremes x x i i, quinqueremes v confecerunt, ad ha
nores apertasque complures adjecerunt: &, in portu periclita
migio, quid quæque earum efficere posset, idoneos milites i
fuerunt, seque ad confligendum omnibus rebus paraverunt.
sar Rhodias naves i x habebat; (nam, x missis, una in cursu
re Ægyptio defecerat) Ponticas v i i i, [5] Lycias v, ex Asia

NOTÆ.

1. *Deinde omnes epibatis nudata.*] Epibatæ vox Græca quæ *ascensores* significat. Turnebus legit: *Duæ omnibus epibatis nudatæ*, bene, mea quidem sententia. Adjuvat hanc conjecturam quod duo MSS. Thuanæ bibliothecæ habent *omnibus*. Nihil autem est facilius, quam ex *duæ* factum esse *deinde*.

2. *Remulco.*] De remulco supra dictum.

3. *Quibus & superioribus locis.*] Magna lacuna, quæ sit ope cujusdam exemplaris hactenus invisi explenda, qua fortas memoratum fuerat incendium illu compulsus est periculum propulsa incendio magna bibliotheca consu teste Plutarcho in Cæsare.

4. *Omnibus ostiis Nili.*] Sunt septe Nili.

5. *Lycias.*] Lycia Asiæ regio, in q Xanthus & Patara urbes. Lycios Strabo, quod cum essent mari p & x x i i i urbes haberent & navo

his quinqueremes v erant, & quadriremes x. Reliquæ infra
magnitudinem, & pleræque apertæ. Tamen virtute militum
is, cognitis hostium copiis, se ad dimicandum parabat.
V. Postquam eo ventum est, ut sibi uterque eorum confide-
Cæsar Pharon classe circumvehitur, adversasque naves hosti- 5
constituit: in dextro cornu Rhodias collocat, in sinistro Pon-
Inter has spatium CD passuum relinquit, quod satis esse ad
endas naves videbatur. Post hunc ordinem reliquas naves
dio distribuit: quæ quamque earum sequatur, & cui subve-
constituit atque imperat. Non dubitanter Alexandrini clas- 10
producunt, atque instruunt; in fronte collocant XXII. Reli-
subsidiarias in secundo ordine constituunt. Magnum præterea
rum minorum navigiorum & scapharum producunt cum [2] mal-
is ignibusque; si quid ipsa multitudo, & clamor, & flamma
is terroris afferre possent. Erant inter duas classes vada tran- 15
angusto, quæ pertinent ad regionem Africæ. [3] Sic enim præ-
t, partem esse Alexandriæ dimidiam Africæ. Satisque diu
ipsos est exspectatum, ab utris transeundi fieret initium:
erea quod, eo qui intrassent, & ad explicandam classem,
receptum, si durior accidisset casus, impediriores fore vide- 20
bantur.

NOTÆ.

at Cilicibus qui piraticam exerce-
illo tamen turpis lucri amore in
impulsi sunt. Unde illis conti-
Romanorum permissu patrias leges
atem retinuisse, jampridem dele-
ibus a Servilio Isaurico & Pom-
ago.

Ex bis quinqueremes, &c.] Naves quæ
IV remorum ordinibus agebantur.
niam ejusmodi ordinum non se-
tio fiet, sciendum primas naves
sse ordine remorum contentas,
hominum industria res augente,
dines remorum inventos, inde tres
, tum quatuor, postea quinque. *Di-*
Græco nomine, & *biremes* Latino di-
quæ binis ordinibus remorum a-
, quæ ternis, *triremes*, quæ quater-
driremes, quæ quinis, *quinqueremes*,
aliis. Nam sensim res usque eo in-
ut naves non jam differrent a domo
quod ad usum pertinet. Illi autem
erant alii aliis superiores, quod
nismatis intelligitur, tum ex ali-
orum locis. Declarat potissimum
ter III dec. l. x. *Classis Punica ad*
ationem habebat. Ex eâ tres quæ-
, seu clam misso a Carthagine nuntio
, seu Asdrubale qui classi præerat fine
ulæ auso facinus, quinqueremem Ro-
speratem promontorium ex alto re-
esse sunt. Sed neque rostro ferire
celeritate subterlabentem poterant, neque
transilire armati ex humilioribus in altiorem
navem, & defendebatur egregie quoad tela
suppeditarunt. Quo ex loco intelligitur quin-
queremes fuisse altiores, quia plures erant
ordines alii aliis superiores & inferiores,
item fuisse celeriores quia plures habebant
remos.

2. *Malleolis ignibusque.*] Malleolus sic ab
Ammiano Marcellino describitur lib. XV.
cap. XVIII. *Malleoli teli genus figuratur*
hoc specie. Sagitta est canna inter spiculum
& arundinem multifido ferro coagmentata,
quæ in muliebris coli formam, quo tenuis lin-
tea stamina, concavatur, ventre subtiliter &
pluriformi patens, atque in alveo ipso ignem
cum aliquo susceptit alimento & sic emissa
lentius arcu invalido ignitur (ictu enim rapi-
diore extinguitur) si hæserit usquam, tenaci-
ter cremat, aquisque conspersa acriores excitat
æstus incendiorum, nec remedio ullo quam
superposito pulvere consopitur.

3. *Sic enim prædicant, &c.*] Qui terram in partes tres diviserant, Europam ab Asia & Africa mari mediterraneo disterminarant, Asiam vero ab Africa flumine Nilo, quod cum plura habeat ostia, sitque illud ad occidentem, quod Canopicum dicitur, juxta quod est Alexandria, jure a Plinio lib. v. cap. x. in parte Africæ dicitur condita.

bantur. XV. Rhodiis navibus præerat Euphranor, animi m
tudine ac virtute magis cum noſtris hominibus, quam cum Gr
comparandus. Hic ob notiſſimam ſcientiam atque animi mag
dinem delectus eſt ab Rhodiis, qui imperium claſſis obtineret.
ubi Cæſaris animum advertit; Videris mihi, inquit, Cæſar,
reri, ſi hæc vada primus navibus intraveris, ne prius dimicar
garis, quam reliquam claſſem poſſis explicare. Nobis rem comm
nos prælium ſuſtinebimus: neque tuum judicium fallemus;
reliqui ſubſequantur. Hos quidem diutius in noſtro conſpectu
riari magno nobis & dedecori & dolori eſt. Cæſar illum ac
tatus, atque omnibus laudibus proſecutus, dat ſignum pugnæ.
greſſas ultra vadum IV Rhodias naves circumſiſtunt Alexan
atque in eas impetum faciunt. Suſtinent illi, atque arte ſolerti
ſe explicant: ac tantum doctrina potuit, ut in diſpari numero
la tranſverſa hoſti objiceretur, nullius remi detergerentur, ſed
per venientibus adverſæ occurrerent. Interim ſunt reliquæ ſub
tæ. Tum [1] neceſſario diſceſſum ab arte eſt propter anguſtias
atque omne certamen in virtute conſtitit. Neque vero Alexa
fuit quiſquam aut noſtrorum, aut oppidanorum, qui aut in o
aut in oppugnatione occupatum animum haberet, quin altiſſim
ęta peteret, (a) atque ex omni proſpectu locum ſpectaculo ca
precibuſque & votis victoriam [2] ſuis ab Diis immortalibus expo
XVI. Minime autem erat par prælii certamen. [3] Noſtris
prorſus neque terra neque mari effugium dabatur victis: [4] omni
victoribus erant futura in incerto. Illi, ſi ſuperaſſent na
omnia tenerent; ſi inferiores fuiſſent, reliquam tamen fort
periclitarentur. Simul illud grave ac miſerum videbatur, perp
de ſumma rerum ac de ſalute omnium decertare: quorum ſi qu
animo aut virtute ceſſiſſet, reliquis etiam eſſet cavendum, quib
ſe pugnandi facultas non fuiſſet. Hæc ſuperioribus diebus ſæ
mero Cæſar ſuis expoſuerat, ut hoc majori animo contend
quod omnium ſalutem ſibi commendatam viderent. Eadem
quiſque contubernalem, amicum, notum proſequens erat
ſtatus, ne ſuam atque omnium falleret opinionem, quorum
dicio delectus ad pugnam proficiſceretur. Itaque hoc animo e
certatum, ut neque [5] maritimis nauticiſque ſolertia atque ars

INTERPRETATIO.

(a) *Undecumque poterat proſpici caperet locum ad ſpectandum* prælium.

NOTÆ.

1. *Neceſſario diſceſſum ab arte eſt.*] Regendarum navium.

2. *Suis ab Diis immortalibus expoſceret.*] Non ut ſupra de Maſſilienſibus in lib. II. de bello civili, *ab diis expoſceret*, ſed *ab ſuis*. Nam Ægyptiis ſui erant Dii, non aliis tantum gentibus communes, ſed aliis etiam gentibus exoſi. Virgil. *Omnigenúmque Deûm monſtra, & Anubis.*

3. *Noſtris enim prorſus, &c.*] Qui hoſtes quam amici.

4. *Omniaque victoribus erant futura certo.*] Quia plura adhuc vincenda p

5. *Maritimis, &c.*] Supple *Alexa* In hac enim arte ſolertes ſupra dicti

ferret; neque numero navium præstantibus multitudo pro-
neque flexi ad virtutem ex tanta multitudine viri virtuti
orum possent adæquari. Capitur hoc prælio quinqueremis una,
remis cum defensoribus remigibusque; & deprimuntur tres, no-
incolumibus omnibus. Reliquæ [2] propinquam fugam ad op- 5
capiunt; quas protexerunt ex molibus atque ædificiis immi-
ibus, & nostros adire propius prohibuerunt. XVII. Hoc ne
sepius accidere posset, omni ratione Cæsar contendendum exi-
avit, [3] ut insulam molemque ad insulam pertinentem in suam
geret potestatem. Perfectis enim magna ex parte munitioni- 10
in oppido, & illam, & urbem uno tempore tentari posse
ebat. Quo capto consilio, cohortes x, & levis armaturæ
os, quos idoneos ex equitibus Gallis arbitrabatur, in navigia
ora scaphasque imponit: [4] alteram insulæ partem distinendæ
us caussa cum constratis navibus aggreditur, præmiis magnis 15
ostris, qui primus insulam cepisset. Ac primo impetum nostro-
pariter sustinuerunt. Uno enim tempore & ex tectis ædificio-
propugnabant, & littora armati defendebant, quo propter
itatem loci non facilis nostris aditus dabatur: & scaphis navi-
e longis v [5] mobiliter & scienter angustias loci tuebantur. Sed 20
ocis primum cognitis, vadisque pertentatis, pauci nostri in lit-
constiterunt, atque hos sunt alii subsecuti: [6] constanterque in
qui in littore æquo institerant, impetum fecerunt: omnes
æ terga verterunt. His pulsis, custodia portus relicta, ad lit- 25
& vicum applicaverunt; seque ex navibus ad tuenda ædificia
runt. XVIII. Neque vero diutius ipsi [ex] munitione se
ere potuerunt. Etsi erat non dissimile, atque Alexandriæ, ge-
dificiorum (ut minora majoribus conferantur): (a) turresque
& conjunctæ muri locum obtinebant. Neque nostri aut sca- 30
cratibus, aut reliquis rebus parati venerant ad oppugnan-
sed terror hominibus mentem consiliumque eripit, & membra
at; ut tunc accidit. Qui se in æquo loco ac plano pares esse
ebant, iidem perterriti fuga suorum, & cæde paucorum, xxx

pe-

INTERPRETATIO.

(a) *Et turres altæ & continentes pro muro erant.*

NOTÆ.

Neque flexi ad virtutem, &c.] M S. Thuanum habet: *Neque flecti ad virtutem a multitudine hostium, neque virtutes eorum possent adæquare.*

Propinquam.] M S. Victorinum u-Thuanum item Thuanum habent *propin-* quod melius videtur.

Ut insulam molemque, &c.] De qui- ra in fine primi libri.

Alteram insulæ partem, &c.] Cum in libro Pharon a se occupatam Cæsar scripserit, verisimile est non tota insula fuisse potitum, sed partem aliquam in hostium remansisse potestate, ut ex iis quæ sequuntur videre licet.

5. *Mobiliter & scienter angustias loci tuebantur.*] Has nempe angustias quas moles in altum jacta efficiebat, quas supra angustum iter vocat.

6. *Constanterque.*] Stataria pugna pugnantes, non mobilem & incertam ut in mari.

pedum altitudine in ædificiis conſiſtere auſi non ſunt, ſeque per
lem in mare præcipitaverunt, & DCCC paſſuum intervallum
oppidum enataverunt. Multi tamen ex iis capti interfectique
ſed numerus captivorum omnino fuit DC. XIX. Cæſar, p
militibus conceſſa, ædificia diripi juſſit; [1] caſtellumque ad pon
qui propior erat Pharo, communivit; atque ibi præſidium p
Hunc fuga Pharitæ reliquerant; fortiorem illum propioremque
do Alexandrini tuebantur. Sed eum poſtero die ſimili ratione a
ditur; quod, his obtentis duobus, omnem navigiorum excurſu
repentina latrocinia ſublatum iri videbatur. Jamque eos, qui p
dio eum locum tenebant, tormentis e navibus ſagittiſque de
rat, atque in oppidum redegerat; & cohortium III inſtar in
ram expoſuerat. Non enim plures conſiſtere anguſtiæ loci p
bantur. Reliquæ copiæ in navibus ſtationem obtinebant. Quo
imperat pontem adverſus hoſtem prævallari, &, qua exitus
bus erat, fornice exſtructo, quo pons ſuſtinebatur, lapidibu
pleri atque obſtrui: [2] quorum altero opere effecto, nulla on
ſcapha egredi poſſet: altero inſtituto, omnes Alexandrinorum
piæ ex oppido ſe ejecere, & contra munitiones pontis latiore
conſtiterunt; eodemque tempore, quæ conſueverant navigia per
tes [3] ad incendia onerariarum emittere, ad molem conſtitue
Pugnabatur a noſtris ex ponte, ex mole; ab illis ex area, quæ era
verſus pontem, & ex navibus contra molem. XX. In his rebus
pato Cæſare, militeſque hortante, remigum magnus numerus &
ſiariorum ex longis navibus noſtris in molem ſe ejecit. Pars eorum
dio ſpectandi ferebatur: pars etiam cupiditate pugnandi. Hi pri
navigia hoſtium lapidibus ac fundis a mole repellebant; ac mu
proficere multitudine telorum videbantur. Sed poſtquam ultra eu
cum ab latere eorum aperto auſi ſunt egredi ex navibus Alexan
pauci, ut ſine ſignis certiſq; ordinibus, ſine ratione prodierant, ſic te
in naves refugere cœperunt. Quorum fuga incitati Alexandrini ex
bus egrediebantur, noſtroſque acrius perturbatos inſequebantur.
mul qui in navibus longis remanſerant, [4] ſcalas rapere, naveſ
terra repellere properabant; ne hoſtes navibus potirentur.
bus omnibus rebus perturbati milites noſtri cohortium trium,
in ponte, ac prima mole conſtiterant, quum poſt ſe clam
exaudirent, fugam ſuorum viderent, magnam vim telorum a
ſi ſuſtinerent, veriti ne ab tergo circumvenirentur, & di
navium omnino reditu intercluderentur, munitionem in po

NOTÆ.

1. *Caſtellumque ad pontem, &c.*] Supra dictum eſt a Cæſare Pharum inſulam ponte cum oppido conjungi. Hirtius vero in parte pontis quæ propior erat Pharo, præſidium a Cæſarie fuiſſe conſtitutum dicit.

2. *Quorum altero opere effecto.*] Scilicet pontis fornice oppleto.

3. *Ad incendia onerariarum.*] Supp
mandarum.

4. *Simul qui in navibus longis re
rant.*] Romanis.

5. *Scalas rapere.*] Quibus in naves
ditur, ne iis utantur hoſtes ad
ſum.

ratam reliquerunt, & magno cursu incitati ad naves contende-
. Quorum pars proximas nacta naves multitudine hominum at-
conere depressa est: pars resistens & dubitans, quid esset capien-
consilii, ab Alexandrinis interfecta est: nonnulli fæliciore exi-
expeditas ad anchoram naves consecuti incolumes discesserunt: 5
uci allevati scutis, & animo ad conandum nixi, ad proxima
igia adnatarunt. XXI. Cæsar, quoad potuit, cohortando suos
ontem & munitiones contendere, eodem in periculo versatus est:
quam universos cedere animadvertit, in suum navigium se rece-
. Quo multitudo hominum insecuta quum irrumperet, neque ad- 10
trandi neque repellendi a terra facultas daretur; fore, quod ac-
, suspicatus, sese ex navigio ejecit, atque ad eas, quæ longius
iterant, [3] naves adnatavit. Hinc suis laborantibus subsidio sca-
is mittens, nonnullos conservavit. Navigium quidem ejus multi-
ine depressum militum, una cum hominibus interiit. Hoc prælio 15
derati sunt ex eo numero legionariorum militum circiter CD, &
lo ultra eum numerum classiarii & remiges. Alexandrini eo lo-
castellum magnis munitionibus, multisque tormentis confirma-
unt, atque, [3] egestis ex mari lapidibus, libere sunt usi postea
mittenda navigia. XXII. Hoc detrimento milites nostri tan- 20
abfuerunt ut perturbarentur, ut incensi potius atque incitati
gnas accessiones fecerint in operibus hostium expugnandis, in præ-
quotidianis, quandocumque fors obtulerat procurrentibus & e-
pentibus Alexandrinis [4] * manum comprehendi multum operi-
, & ardentibus studiis militum nec divulgata Cæsaris cohortatio 25
sequi legionum aut laborem, aut pugnandi poterat cupiditatem:
magis deterrendi & continendi a periculosissimis essent dimica-
ibus, quam incitandi ad pugnandum. XXIII. Alexandrini,
m Romanos & secundis rebus confirmari, & adversis incitari
erent, neque ullum belli tertium casum nossent, quo possent
firmiores; ut conjectura consequi possumus, aut admoniti a re- 30
amicis, qui in Cæsaris erant præsidiis, aut suo priore consilio, per
ultos nuntios regi probato; legatos ad Cæsarem miserunt, ut di-
ceret regem, transireque ad suos pateretur: paratam enim omnem
titudinem esse confectam tædio puellæ, [5] fiduciario regno, do-
natione crudelissima Ganymedis, facere id, quod rex imperasset: 35
si auctore in Cæsaris fidem amicitiamque venturi essent, nul-
periculi timorem multitudini fore impedimento, quo minus se

dede-

NOTÆ.

2. *Pauci allevati scutis.*] Ex Polybio e-
ritudo scuti Romani erat I V pedum
misidio, longitudo vero I V pedum.

3. *Naves adnatavit.*] Suetonius tradit per
ssus natasse elata læva. ne libelli quos
at manu madefierent, item tracto pa-
mento, ne hostis haberet.

3. *Egestis ex mari lapidibus.*] Quibus ob-
erat fornix.

4. *.] Lacuna manifesta, quam vetustas intulit.

5. *Fiduciario regno.*] Fiduciarium est quod tuæ fidei mandatum est ad tempus. Tale enim erat regnum Arsinoes, quod erat redditura controversia inter fratrem & Cleopatram sororem composita.

dederent. XXIV. Cæsar, etsi fallacem gentem, semperq
lia cogitantem, alia simulantem, bene cognitam habebat, t
petentibus dare veniam utile esse statuit: quod si quo pacto
rent ea, quæ postularent, mansurum in fide dimissum regem
debat; sin, id quod magis illorum naturæ conveniebat, duce
bellum gerendum regem habere vellent, [1] splendidius atque
stius sese contra regem, quam contra [2] convenarum ac fugitiv
manum, bellum esse gesturum. Itaque regem cohortatus, ut
suleret regno paterno, parceret præclarissimæ patriæ, quæ
pissimis incendiis & ruinis esset deformata, cives suos primun
sanitatem revocaret, deinde conservaret, fidem populo Ro
sibique præstaret; quum ipse tantum ei crederet, ut ad hoste
matos eum mitteret; dextra dextram tenens, dimittere cœpit
ta jam ætate puerum. At regius animus disciplinis fallacissimi
ditus, ne a gentis suæ moribus degeneraret, flens orare c
Cæsarem cœpit, ne se dimitteret. Non enim regnum ipsum
conspectu Cæsaris esse jucundius. Compressis pueri lacrimis,
sar ipse commotus celeriter, si illa sentiret, fore eum secu
firmans, ad suos dimisit. Ille [3] ut ex carceribus in liberum
sum emissus, adeo contra Cæsarem acriter bellum gerere
pit, ut lacrimas, quas in colloquio projecerat, gaudio vide
profudisse. Accidisse hoc complures Cæsaris legati, amici,
turiones militesque lætabantur; quod nimia bonitas ejus fa
pueri elusa esset. Quasi vero id Cæsar bonitate tantum addu
ac non prudentissimo consilio fecisset. XXV. Quum duce a
to Alexandrini nihilo se firmiores factos, aut languidiores Ro
animadverterent; eludentibusque militibus regis ætatem atque
mitatem, magnum dolorem acciperent, neque se quidquam
cere viderent; rumoresque exsisterent, magna Cæsari præsidia

NOTÆ.

1. *Splendidius atque honestius sese contra regem*, &c.] Dio aliam causam commemorat his verbis: Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπήμισε μὲν ἡ ὡ σαληθῶς αὐτὸς μέλλειν ἐξηθεῖσθαι (ἄλλως γὰρ καὶ δειλὸς καὶ ἀξυμβούλους ὄντας ἔσχε, καὶ τότε πρὸς τὰ παλαμαῖα καταπεπληγμένους ἤσθετο) εἰ δὲ δὴ καὶ τιχνάζοντό τι, ἀλλ' ὅπως μὴ διὰ τοῦτ' ἐμποδίζων τὴν εἰρήνην νομισθῇ, συνεπαινεῖν τε ἔφησεν ἔφη, καὶ τὸν Πτολεμαῖον ἐπιμῦσαι. ἐδὲ γὰρ ἐν ἐκείνῳ τὶ ἰσχυρὸν ἔτι τῆς ἡλικίας καὶ ἐκ τῆς ἀπαιδευσίας ἐνόμιζε ἔν. καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ὅτι συναλλαγήσεσθαι οἱ ἐφ' οἷς ἐβούλετο, ἢ δικαιότερον καὶ καταπολεμηθήσεσθαι καὶ κατεργασήσεσθαι ἤλπισεν, ὥστε ἀπ' εὐλόγου δή τινος προφάσεως τῇ Κλεοπάτρᾳ παραδοθῆναι· ἐ γὰρ ἐπιθήσεσθαι ποτὲ ἂν αὐτῷ, ἄλλως τε καὶ τῆς δυνάμεως προσγιγνομένης, προσεδόκησε. *Cæsar revera eos sententiam mutasse (quippe audierat homines esse timides levique momento mutabiles) accedibus consternatos, censebat. Ac, dolo agerent, tamen, ne pacem impederetur, illis se assentiri dixit &c. Pto dimisit; nam in eo nihil esse virium tatem, tum quia male fuerat instituta bat, ita vero fore, ut aut suis condi quas ferret, Ægyptii facere pacem tur, aut se justiorem eos debellandi su que nacturum occasionem. Unde pro eos Cleopatræ tradendi causa extaret, nim ne ab ipsis vinceretur verebatur, tim auctus exercitu.*

2. *Convenarum.*] Convenæ sunt cui populi in unam urbem undique entes & ibi coalescentes.

3. *Ut ex carceribus*, &c.] Metaph ducta a septis illis, unde in ludis equi rendum emittebantur. Quæ repagu bantur carceres.

itinere, Syria Ciliciaque adduci, quod nondum Cæſari au- erat; interea ea commeatum, qui noſtris mari ſupportaba- intercipere ſtatuerunt. Itaque expeditis navigiis, locis ido- ad [1] Canopum in ſtatione diſpoſitis navibus, inſidiabantur is commeatibus. Quod ubi Cæſari nuntiatum eſt, claſſem jubet ediri atque inſtrui. [2] Præficitur Tib. Nero. Proficiſcuntur in ea Rhodiæ naves, atque in his Euphranor, ſine quo nulla un- dimicatio maritima, nulla etiam parum fæliciter confecta e- At fortuna, quæ plerumque eos, quos plurimis beneficiis or- ad duriorem caſum reſervat, ſuperiorum temporum diſſimi- Euphranorem proſequebatur. Nam quum ad Canopum ven- eſſet; inſtructaque utrimque claſſis conflixiſſet, & ſua conſue- Euphranor primus prælium commiſiſſet; & illic triremem um perforaſſet ac demerſiſſet; proximam longius inſecutus, m celeriter inſequentibus reliquis, circumventus ab Alexandri- t: cui ſubſidium nemo tulit: ſive quod in ipſo ſatis præſidii irtute ac fælicitate ejus putarent eſſe; ſive quod ipſi ſibi time- Itaque unus ex omnibus eo prælio bene rem geſſit, ſolus ſua quadriremi victrice periit. XXVI. Sub idem tempus hridates Pergamenus magnæ nobilitatis domi, ſcientiæque in & virtutis, fidei dignitatiſque in amicitia Cæſaris, miſſus in m Ciliciamque initio belli Alexandrini ad auxilia accerſenda, magnis copiis, quas celeriter & propenſiſſima civitatum volun- & ſua diligentia confecerat, itinere pedeſtri, quo conjungitur ptus Syriæ, Peluſium adduxit: idque oppidum firmo præſidio parum ab Achilla propter opportunitatem loci, (namque to- Ægyptus maritimo acceſſu Pharo, pedeſtri Peluſio, velut clau- munita exiſtimatur), repente magnis circumdatum copiis, plici præſidio pertinaciter propugnantibus, & copiarum ma- dine, quas integras vulneratis defeſſiſque ſubjiciebat, & perſeve- conſtantiaque oppugnandi, quo die eſt aggreſſus, in ſuam rede- teſtatem, præſidiumque ibi ſuum collocavit. Inde re bene geſta Alexan-

NOTÆ.

Canopum.] Canopus oppidum ad He- icum Nili oſtium. Nunc prope, nec em loco eſt urbs a mercatoribus cele- , *Roſette.*

Præficitur Tiber. Niro.] Tib. Nero pa- Tiberii Imperatoris qui Auguſto in atu ſucceſſit. Hic non parvam ope- in hoc bello præſtitit. Quapropter in is locum Pontifex ſuffectus eſt, & ncendas in Galliam colonias, in queis ma & Arelate erant, miſſus eſt.

Mithridates Pergamenus.] Is teſte Stra- lib. XIV. Pergami natus eſt matre Galatarum Tetrarchici erat generis, a Mithridate Ponti rege ejus amore abductus, ejus ob eam cauſam fuit concubinus. Unde nomen Mithridatis a familiaribus inditum, quaſi regis filius fuiſſet. Grandior factus, in amicitam venit Cæſaris, cujus partes in bello civili ſecutus eſt, & militiæ præmium accepit Tetrarchiam Galatiæ, regnumque Boſphori Cimmerii; ſed cum ab Aſandro illud regnum poſſideretur, belloque illud peteret, fuit ab illo, jam Cæſare ſublato, interfectus.

4. *Cum magnis copiis quas celeriter & propenſiſſima civitatum voluntate & ſua diligentia confecerat.*] Joſephus lib. XIV. hiſt. magnas copias ab Hircano Judæorum rege miſſas duce Antipatro Herodis regis patre ad Cæſarem ſcribit, quorum magni in hoc bello fuiſſe quoque operam teſtatur.

Alexandriam ad Cæſarem contendit; omneſque eas regiones quas iter faciebat, auctoritate ea, quæ plerumque adeſt victoriæ pacarat, atque in amicitiam Cæſaris redegerat. XXVII. Is eſt fere regionum illarum nobiliſſimus, non ita longe ab Alexandria qui nominatur [1] Delta, quod nomen à ſimilitudine litteræ cepit. Nam pars quædam fluminis Nili, [mire] derivata inter ſe, duobus inde locis paullatim, medium inter ſe ſpatium relinquens, diverſiſſime litus intervallo [a] mari conjungitur. Cui loco quum appropinquaret Mithridatem rex cognoviſſet; & tranſeundum ei flumen ſciret, magnas adverſus eum copias miſit, quibus vel ſuperari delerique Mithridatem, vel ſine dubio retineri poſſe credebat. Quemadmodum autem optabat eum vinci; ſic ſatis habebat intercluſum a Cæſare a ſe teneri. Quæ primæ copiæ flumen a Delta tranſire, & Mithridatem currere potuerunt, prælium commiſerunt, feſtinantes præripere ſequentibus victoriæ ſocietatem. Quorum impetum Mithridates magna cum prudentia, conſuetudine noſtra caſtris vallatis, ſuſtinuit. Quum vero incaute atque inſolenter ſuccedere eos munitione videret; eruptione undique facta, [2] magnum numerum eorum terficit, quod niſi locorum notitia reliqui ſe texiſſent, partim in naves, quibus flumen tranſierant, recepiſſent, funditus deleti eſſent. Qui, ut paullulum ab illo timore ſe recrearunt, adjunctis qui ſubſequebantur, rurſus Mithridatem oppugnare cœperunt. XXVIII. Mittitur a Mithridate nuntius Cæſari, qui rem geſtam perferret. [3] Cognoſcit ex ſuis eadem hæc accidiſſe rex. Ita paribus idem tempus & rex ad opprimendum Mithridatem proficiſcitur, Cæſar ad recipiendum. Celeriore fluminis Nili navigatione regius uſus, in qua magnam & paratam claſſem habebat. Cæſar eo itinere uti noluit; ne navibus in flumine dimicaret: ſed, circumvectus eo mari, quod Africæ partis eſſe dicitur, ſicuti ſupra monſtravimus, prius tamen regis copiis occurrit, quam is Mithridatem aggredi poſſet, eumque ad ſe victorem incolumi exercitu recipere. Confederat cum copiis rex loco natura munito, quod erat ipſe egregior; [4] planitia ex omnibus partibus ſubjecta. Tribus autem ex latere variis genere munitionibus tegebatur. Unum latus erat adjectum flumini Nilo; alterum editiſſimo loco ductum, ut partem caſtrorum contineret; tertium palude cingebatur. XXIX. Inter caſtra regia Cæſaris iter flumen intercedebat anguſtum, altiſſimis ripis;

NOTÆ.

8. *Delta.*] Ideo multi Græcæ litteræ vocabulo Deltam appellavere Ægyptum, ut ait Plinius lib. v. cap. IX. Sed latius patet ad ea quæ poteſt irrigare. Unde Homerus Ægyptum, Nilum appellat.

2. *Magnum numerum eorum interficit.*] Hoc prælium, ſeu potius hæc prælia (nam duo fuerunt) commemorat Joſephus lib. XIV. cap. XVI. belli Jud. ubi initium vincendi factum eſſe tradit a Judæis, quos Antipater Herodis pater ducebat, ab Hyrcano miſſis; & locum quidem etiam ſua tempeſtate *expeditionem Judæorum* vocari, & illis patefacta per Judæos eum tractum lentes, quibus oſtenſæ ſunt Hyrcani literæ.

3. *Cognoſcit ex ſuis eadem hæc rex.*] Ptolemæus.

4. *Planitia.*] Dicitur planitia & pl ut ſupra docuimus.

lum insuebat. Aberat autem ab regis castris millia passuum VII. Rex, quum hoc itinere venire Cæsarem comperisset, omnem, expeditosque delectos pedites ad id flumen, mitranſitu Cæsarem prohiberent, & [a] eminus ex ripis prælium irirent. Nullum enim processum virtus habebat, aut pericugnavia subibat. Quæ res incendit dolore milites equitesque no, quod tam diu pari prælio cum Alexandrinis certaretur. Itaeodem tempore equites Germani dispersi vada fluminis quæ, partim demissioribus ripis flumen transnarunt; & legionagnis arboribus excisis, quæ longitudine utramque ripam conrent, projectis, repentinoque aggere injecto, flumen tranſierunt. um impetum adeo pertimuerunt hostes, ut in fuga spem salulocarent. Sed id frustra. Namque ex ea fuga pauci ad regem erunt, pæne omni reliqua multitudine interfecta. XXX. Cæe præclarissime gesta, quum subitum adventum suum judicagnum terrorem Alexandrinis injecturum, protinus victor ad castra pertendit. Hæc quum & opere magno vallata, & loci munita adverteret, confertamque armatorum multitudinem tam in vallo videret: lassos itinere, ac præliando milites ad gnanda castra succedere noluit; itaque, non magno intervallo ab hoste, castra posuit. Postero die castellum, quod rex in mo vico non longe a suis castris muniverat, brachiisque cum castrorum conjunxerat, vici obtinendi caussa, Cæsar aggressus, bus copiis expugnat; non quo id minori numero militum consefficile factu putaret; sed ut ab ea victoria, perterritis Alexandriprotinus castra regis oppugnaret. Itaque eo cursu, quo refugienlexandrinos ex castello in castra sunt milites insecuti, munitioniaccesserunt, acerrimeque eminus præliari cœperunt. Duabus ex bus aditus oppugnationis nostris dabatur; [a] una, quam liberum sum habere demonstravi; altera, quæ mediocre intervallum instra & flumen Nilum habebat. Maxima & electissima Alexandrimultitudo defendebat eam partem, quæ facillimum aditum bat. Plurimum autem proficiebant hostes in repellendis vulneque nostris, qui in regione fluminis Nili propugnabant. Di enim telis nostri figebantur, adversi ex vallo castrorum, aversi mine, in quo multæ naves instructæ funditoribus & sagittariis, s impugnabant. XXXI. Cæsar, quum videret milites acrius ari non posse, nec tamen multum profici propter locorum diffiem; quumque animum adverteret excelsissimum locum castrorelictum esse ab Alexandrinis; quod & per se munitus esset, dio partim pugnandi, partim spectandi, decucurrissent in eum , in quo pugnabatur; cohortes illo circuire castra, & summ locum aggredi, jussit; hisque [3] Carsulenum præfecit & animi magni-

NOTÆ.

[a] *eminus ex ripis.*] Quia Ægyptii facile prohibebant transitu Romanos.

[a] *una, quam liberum accessum habere demonstravi.*] A planitie scilicet.

[3] *Carsulenum.*] Hunc Carsulenum commemorat Cæsar lib. I v. de bello Gallico.

magnitudine, & rei militaris ſcientia virum præſtantem. C
ventum eſt, paucis defendentibus munitionem, noſtris contr
tibus acerrime pugnantibus, diverſo clamore & prælio pe
Alexandrini, trepidantes [1] in omnes partes diſcurrere cœ
Quorum perturbatione, noſtrorum animi adeo ſunt incitati,
ne eodem tempore ex omnibus partibus, primi tamen ediſ
locum caſtrorum caperent: ex quo decurrentes magnam m
dinem hoſtium in caſtris interfecerunt. Quod periculum p
Alexandrini fugientes, acervatim ſe de vallo præcipitaverunt i
partem, quæ flumini erat adjuncta. [2] Horum primis in ipſ
munitionis magna vi oppreſſis, cæteri faciliorem fugam habu
Conſtat fugiſſe ex caſtris regem ipſum, receptumque in n
& multitudine eorum, qui ad proximas naves adnatabant, de
navigio periſſe. XXXII. Re fæliciſſime celerrimeque geſta
ſar, magnæ victoriæ fiducia proximo terreſtri itinere Alexan
cum equitibus contendit; atque ea parte oppidi victor in
quæ præſidio hoſtium tenebatur. Neque eum conſilium ſuum
lit, quin hoſtes, eo prælio audito, nihil jam de bello eſſen
gitaturi. Dignum adveniens fructum virtutis & animi ma
dinis tulit. Omnis enim multitudo oppidanorum, armis pro
munitionibuſque ſuis relictis, veſte ea ſumpta, qua ſupplice
minantes deprecari conſueverunt, [3] ſacriſque omnibus pro
quorum religione precari offenſos iratoſque animos regum era
liti, advenienti Cæſari occurrerunt, ſeque ei dediderunt.
in fidem receptos conſolatus, per hoſtium munitiones in ſuam
tem oppidi, magna gratulatione venit ſuorum; qui non ta
bellum ipſum ac dimicationem, ſed etiam talem adventum ej
licem fuiſſe lætabantur. XXXIII. Cæſar Ægypto atque
xandria potitus [4] reges conſtituit, quos Ptolemæus teſtamento
pſerat, atque obteſtatus erat populum Rom. ne mutarentur.
majore ex duobus pueris rege amiſſo, minori transdidit reg
majorique ex duabus filiis Cleopatræ, quæ manſerat in fide præ

NOTÆ.

periit in prælio Mutinenſi, dum pugnat adverſus M. Antonium. Cicero lib. x. epiſt. ad Famil.

1. *In omnes partes diſcurrere cœperunt.*] Manuſcripti codices Regii tres & Victorinus unus, alter item habent additum *caſtrorum*, nempe *in omnes partes caſtrorum diſcurrere cœperunt*. Quod planius videtur. Nec enim Alexandrini extra caſtra diſcurrebant quibus potius continebantur.

2. *Horum primis in ipſa foſſa munitionis magna vi oppreſſis.*] Manuſcripti Regii codices tres, Victorinus unus pro vi habent *ruina*, quod certe melius. Ruina enim caſus eſt, quo caſu in ſequentium præcipitatorum primi præcipitati obruebantur.

3. *Sacriſque omnibus prolatis.*] tam apud Græcos quam Ægyptios deorum. Sed apud Ægyptios pe & occultior religionis cultus.

4. *Reges conſtituit, &c.*] Nempe rem natu filiorum, majoremque nat rum Cleopatram, cujus amore capt lum illud Alexandrinum ſuſceperat fi culoſiſſimum. Quo confecto, adver ne cccc navibus totam Ægptum ſtravit. Cleopatra Cæſarionem Cæ perit, & fratri ſororique ſuperſtes gnavit. Imo etiam ſuperſtite minor propter ejus ætatis infirmitatem ſola bat, ſoliuſque nominis regii illa compos minor frater erat.

gius, [1] Minorem Arſinoën, cujus nomine diu regnaſſe impo-
Ganymeden docuimus, deducere ex regno ſtatuit; ne qua
nova diſſenſio, prius quam diuturnitate confirmarentur re-
geria, per homines ſeditioſos naſceretur. Legione veterana
ſecum deducta, cæteras ibi relinquit; quo firmius eſſet eorum
imperium: qui neque amorem ſuorum habere poterant,
fideliter permanſerant in Cæſaris amicitia; neque vetuſtatis
ritatem, paucis diebus reges conſtituti. Simul ad imperii no-
dignitatem utilitatemque publicam pertinere exiſtimabat, ſi
manerent in fide reges, præſidiis eos noſtris eſſe tutos, & hos,
ſent ingrati, poſſe iiſdem præſidiis coërceri. Sic rebus omni-
conſectis & collocatis, ipſe itinere terreſtri profectus eſt in Sy-

XXXIV. Dum hæc in Ægypto geruntur, [2] rex Dejota-
[3] Domitium Calvinum, cui Cæſar Aſiam, finitimaſque pro-
vis adminiſtrandas tranſdiderat, venit; oratum, ne [4] Arme-
minorem, regnum ſuum, neque [5] Cappadociam, regnum
Ariobarzanis, poſſideri vaſtarique pateretur a [7] Pharnace; quo
niſi liberarentur, imperata ſibi facere, pecuniamque promiſ-
Cæſari non poſſe ſe perſolvere. Domitius non tantum ad expli-
dos ſumptus rei militaris, quum pecuniam neceſſariam eſſe judica-
ret,

NOTÆ.

Minorem Arſinoen, &c.] Hanc Ar-
in triumphum duxit, ſed miſe-
populum & virginis & reginæ cum
ſet, (atſlevit enim populus huic
culo) neque occidit, neque in vin-
jecit, ſed dimiſit. Non tam hu
illam poſtea ſoror Cleopatra ex-
quæ ut ſola Cyprum quam com-
cum Arſinoe ſorore habebat,
ret, effecit ut Antonius illam in
Dianæ quo confugerat, curaret

Rex Dejotarus.] Dejotarus Galatiæ
Pompeii factus fuerat, pro quo er-
merito ejus partes in bello civili con-
Cæſarem enixe juvit. Ad Cæſaris cle-
am poſt prælium Pharſalicum rece-
habuit, a quo regni parte multatus,
accuſatus quod Cæſari apud ſe di-
eſſet inſidiatus, luculenta illa o-
Ciceronis quæ nunc exſtat, defen
Extrema demum ſenectute auxiliis
juvit.

Domitium Calvinum.] Hunc Domiti-
Calvinum miſerat Cæſar in Aſiam poſt
Pharſalicum, qui eam ſuo nomine
rum potiti adminiſtraret.

Armeniam minorem.] Armenia A-
gio, in majorem & minorem di-
ut in notitiis imperii Romani
tur. Major ſecunda dicta eſt polle-
rioribus temporibus, minor vero prima. Hæc minor claditur Euphrate ab oriente, ab occaſu Scordiſco monte. Dicta eſt etiam *Leucoſyria*. Hodie *Pegian* & *Boſoch*.

5. *Cappadociam.*] Cappadocia Aſiæ minoris regio, a Cappadoce amne. Nam ante aliud nomen habuit. Ad meridiem Tauro monte dividitur a Cilicia, ad orientem Armenia eſt & Colchis, ad occidentem Paphlagonia & Galatia. Dividitur in Provincias minores.

6. *Ariobarzanis.*] Ariobarzanes Cappadociæ rex, amicus populi R. orto bello inter Cæſarem & Pompeium, Pompeianis partibus ſtuduit, pro quo ſtudio videtur aliqua pecunia fuiſſe a Cæſare mulctatus, quam illi neceſſe dependere eſſet.

7. *Pharnace.*] Pharnaces, cæſo Mithridate patre, Boſpori rex factus a victore Pompeio, occaſione belli civilis uſus recuperare regnum paternum tentavit, primumque Colchorum regionem omnem ſuo imperio adjunxit, tum ablente Dejotaro qui in caſtris Pompeii erat, totam Armeniam & Cappadociæ Pontique partes aliquas & Bithynicas quaſdam civitates occupavit. Hæc omnia negligente Cæſare, & in Ægypto bellum gerente, quod ut omnibus aliis præferret fecerat amor Cleopatræ.

ret, ſed etiam turpe populo Rom. & Cæſari victori, ſibique me eſſe ſtatueret, regna ſociorum atque amicorum ab extern ge occupari, nuntios confeſtim ad Pharnacem miſit, Armenia padociaque decederet, neve occupatione belli civilis, populi jus majeſtatemque tentaret. Hanc denuntiationem quum maj vim habituram exiſtimaret, ſi propius eas regiones cum exe acceſſiſſet; ad legiones profectus, unam ex tribus XXXVI ſecun cit, II in Ægyptum ad Cæſarem mittit, litteris ejus evoc[atis] [1] quarum altera in bello Alexandrino non occurrit; quod it terreſtri per Syriam erat miſſa. Adjungit Cneius Domitius l ni XXXVI [2] duas a Dejotaro, quas ille diſciplina atque arm noſtra complures annos conſtitutas habebat, equiteſque cen totidemque ab Ariobarzane ſumit. Mittit P. Sextium ad C. P rium quæſtorem, ut legionem adduceret, quæ ex tumultuariis litibus in Ponto confecta erat; Quinctumque Patiſium in Cili ad auxilia accerſenda. Quæ copiæ celeriter omnes juſſu Do [3] Comana convenerunt. XXXV. Interim legati a Pharnace ſponſa referunt, Cappadocia ſe deceſſiſſe, Armeniam minorem cepiſſe, quam paterno nomine jure obtinere deberet; denique regni cauſſa integra Cæſari ſervaretur: paratum enim ſe fa quod is ſtatuiſſet. Cn. Domitius, quum animadverteret eum C padocia deceſſiſſe non voluntate adductum, ſed neceſſitate, q facilius Armeniam defendere poſſet ſubjectam ſuo regno, quam C padociam longius remotam; quodque omnes III legiones addu rum Domitium putaſſet; ex quibus cum II ad Cæſarem miſſas diſſet, audaciuſque in Armenia ſubſtitiſſet; perſeverare cœpit eo quoque regno decederet: neque enim aliud jus eſſe Capp ciæ atque Armeniæ: nec juſte eum poſtulare, ut in Cæſaris ad tum res integra differretur: [4] id enim eſſe integrum, quod it ſet, ut fuiſſet. His reſponſis datis, cum iis copiis, quas ſupra ipſi, profectus eſt in Armeniam, lociſque ſuperioribus iter facere ſtituit. Nam ex Ponto a Comanis jugum editum ſilveſtre eſt p nens in Armeniam minorem, quo Cappadocia finitur ab Arme [5] Cujus itineris has eſſe [certas] opportunitates, quod in locis ſu rioribus nullus impetus repentinus accidere hoſtium poterat, & q

NOTÆ.

1. *Quarum altera in bello Alexandrino non occurrit.*] Quod iter tardius fuit. Manuſcriptus Regius & Victorinus unus codex omittunt *in*, quod Grammaticorum legibus certe aptius & convenientius.

2. *Duas a Dejotaro.*] Acceptas.

3. *Comana.*] Comana urbs Ponti nobiliſſima. Quidam vocari dicunt *Tabachza*.

4. *Id enim eſſe integrum, quod ita eſſet, ut fuiſſet.*] Integrum vocatur quod intactum eſt. Quod ſi Pharnaces nihil novi molitus fuiſſet, res potuiſſent dici integræ; ſed cum multa ille novaſſet, ut res eſſent int reſtituendæ erant in eum locum, in quo us erant, unde ipſe eas dimovebat. In enim cauſſa dicitur, in qua nihil comm tum. Interim notandum, quo conſilio ſe ri rem integram ad Cæſaris adventum c bat, quia ſcilicet Alexandrino bello ſper oppreſſum iri, atque adeo ſe quæ para retenturum.

5. *Cujus itineris has eſſe [certas] opp nitates.*] Manuſcripti duo codices Re Victorinus impreſſus pervetuſtas hab

…adocia his jugis ſubjecta magnam commeatus copiam erat ſub-…ſtraturæ. XXXVI. Complures interim legationes Pharnaces Domitium mittit, quæ de pace agerent, regiaque munera Do-…o ferrent. Ea conſtanter omnia aſpernabatur: nec ſibi quidquam …antiquius, quam dignitatem populi Romani & regna ſociorum …perare, legatis reſpondebat. Magnis & continuis itineribus con-…is, quum adventaret [1] Nicopolim, quod oppidum in Armenia …ore poſitum eſt, plano ipſum loco, montibus tamen altis ab …bus lateribus objectis, ſatis magno intervallo ab oppido remo-… caſtra poſuit longe a Nicopoli circiter millia paſſuum VII. Qui-…ex caſtris, quum locus anguſtus atque impeditus eſſet tranſeun-…, Pharnaces in inſidiis delectos pedites omneſque pæne diſpoſuit …tes. Magnam autem multitudinem pecoris intra eas fauces diffi-…ri juſſit; paganoſque & oppidanos in iis locis obverſari: [2] ut, ſi …icus Domitius eas anguſtias tranſiret, nihil de inſidiis ſuſpicare-…, quum in agris & pecora & homines animadverteret verſari, …quam amicorum adventu: ſin vero ut in hoſtium fines veni-…, præda diripienda milites diſſiparentur, diſperſique cæderentur. XXVII. Hæc quum adminiſtraret, nunquam tamen intermit-…at legatos de pace atque amicitia mittere ad Domitium: quum …ipſo crederet eum facilius decipi poſſe. At contra ſpes pacis …mitio in iiſdem caſtris morandi attulit cauſſam. Ita Pharnaces, …miſſa proximi temporis occaſione, veritus, ne cognoſcerentur in-…ſuos in caſtra revocavit. Domitius poſtero die propius Nicopo-…acceſſit, (a) caſtraque oppido contulit. Quæ dum muniunt no-…, Pharnaces aciem inſtruxit ſuo more atque inſtituto. In fronte …im, ſimplici directa acie, cornua trinis firmabantur ſubſidiis. Ea-…m ratione hæc media collocabantur acie, duobus dextra ſiniſtra-…e intervallis, ſimplicibus ordinibus inſtructis. Perfecit incœptum …trorum opus Domitius, parte copiarum pro vallo inſtructa. XXVIII. Proxima nocte Pharnaces, interceptis tabellariis, qui de …exandrinis rebus litteras ad Domitium ferebant, cognoſcit Cæſarem …gno in periculo verſari, flagitarique a Domitio, ut quamprimum …ſubſidia mitteret, propiuſque ipſe Alexandriam per Syriam acce-…ret. Qua cognita re, Pharnaces victoriæ loco ducebat, ſi trahere tem-

INTERPRETATIO.

(a) *Et caſtra metatus ante urbem.*

NOTÆ.

…*ceteris hæ erant certe opportunitates*, …ne dubio melior lectio, cum certus …ra ſit orationis ordo, in hac nullus, ſed …tius magna inconſequentia.

1. *Nicopolim.*] Hæc Nicopolis condita …a Pompeio, teſte Strabone lib. XII. …a Ptolemæo pariter Armeniæ minori at-…tribuitur.

2. *Ut, ſi amicus Domitius eas anguſtias tranſiret.*] Manuſcripti tres codices Regii, Thuani duo, item Victorinus unus, & impreſſus ibidem pervetuſtus habent: *Ut ſive amicus ſive inimicus Domitius eas anguſtias tranſiret*, quod melius eſt. Tam enim fallebat Domitium ſtratagema, ſi veniret inimicus, quam ſi amicus, quandoquidem inſidiarum illi opinionem minuebat, & male ſecurum faciebat.

tempus poſſet: quum diſcedendum celeriter Domitio putaret. que ab oppido, qua facillimum acceſſum & æquiſſimum ad candum noſtris videbat, foſſas II directas, non ita magno intervallo relicto, IV pedum altitudinis in eum locum deduxit, longius conſtituerat ſuam non producere aciem. Inter has foſ ciem ſemper inſtruebat: equitatum autem ab lateribus omnem foſſam collocabat: qui neque aliter utilis eſſe poterat, & mu numero anteibat noſtrum equitatum. XXXIX. Domitius a quum Cæſaris magis periculo, quam ſuo, commoveretur; neq tuto diſceſſurum arbitraretur, ſi conditiones, quas rejecerat, appeteret, aut ſine cauſſa diſcederet; ex propinquis caſtris in a exercitum eduxit. XXXVI legionem in dextro cornu collocavit; ticam in ſiniſtro; Dejotari legiones in mediam aciem contulit, bus tamen anguſtiſſimum frontis reliquit intervallum, reliqui hortibus in ſubſidiis collocatis. Sic utrimque acie inſtructa, pr ſum eſt ad dimicandum. XL. Signo ſub idem tempus ab utr dato, concurritur: acriter varieque pugnatur. Nam XXXVI l quum extra foſſam in equitatum regis impetum feciſſet, adeo ſe dum prælium fecit, ut mœnibus oppidi ſuccederet, foſſamque firet, adverſoſque hoſtes aggrederetur. At Pontica ex altera legio, quum paullulum averſa hoſtibus ceſſiſſet, foſſam autem cuire [acies] ſecundo conata eſſet, ut aperto latere aggrede hoſtem, in ipſo tranſitu foſſæ confixa & oppreſſa eſt. Dejotar ro legiones vix impetum ſuſtinuerunt. Ita victrices regis copiæ nu ſuo dextro, mediaque acie converterunt ſe ad XXXVI l nem: quæ tamen fortiter vincentium impetum ſuſtinuit; m copiis hoſtium circumdata, præſentiſſimo animo [1] pugnans i bem ſe recepit ad radices montium: quo Pharnaces inſequi, pter iniquitatem loci, noluit. Ita, Pontica legione pæne tota a magna parte Dejotari militum interfecta, XXXVI legio in lo ſuperiora contulit, non amplius CCI deſideratis. Ceciderun prælio ſplendidi ac illuſtres viri nonnulli equites Romani. Qu men incommodo Domitius accepto, reliquias exercitus diſſipat legit, itineribuſque tutis per Cappadociam [2] ſe in Aſiam rec XLI. Pharnaces rebus ſecundis elatus, quum de Cæſare ea, optabat, ſperaret, Pontum omnibus copiis occupavit: [3] ibiq victor, & crudeliſſimus rex, [4] quum ſibi fortunam paternam fæli

NOTÆ.

1. *Pugnans in orbem ſe recepit.*] Factitatum hoc eſt, ut ſupra diximus, ab iis qui ſuſtinere vim hoſtium, non impetum facere volebant.

2. *Se in Aſiam recepit.*] Proprie dictam. Nam alioqui Cappadocia per quam iter faciebat, in Aſia erat. Aſia vero proprie dicta terminatur a ſeptentrione Bithynia, ab occidente reliqua Propontidis parte, Helleſponto, Ægeo, Cario & Myrtoo mari.

3. *Ibique & victor, & crudeliſſimus* Confirmant id ſecuti ſcriptores. Plut ait victoria immodice uſum, Dion cap reptaque Amiſo puberes omnes iote ſe, Appianus pueris quoque manus diſſe.

4. *Quum ſibi fortunam paternam fe eventu deſtinaret.*] Hoc eſt, ſecundam thridati enim diu fortuna faverat, ſe dem malum ſortitus eſt eventum.

destinaret, multa oppida expugnavit; bona civium Romanorum Ponticorumque diripuit: supplicia constituit in eos, qui alicujus formæ atque ætatis commendationem habebant, ea quæ morte essent miseriora; Pontumque nullo defendente, paternum regnum recepisse glorians, obtinebat. XLII. Sub idem tempus in Illyrico est incommodum acceptum, quæ provincia superioribus mensibus retenta non tantum sine ignominia, sed etiam cum laude est. Namque eo missus æstate cum 11 legionibus [2] Q. Cornificius Cæsaris quæstor pro prætore, quamquam erat provincia minime idonea ad exercitus alendos, & [4] finitimo bello ac dissensionibus vastata & confecta, tamen prudentia ac diligentia sua, quod maximum curam suscipiebat, ne quo temere progrederetur, & recepit, defendit. Namque & castella complura locis editis posita, quo opportunitas castellanos impellebat ad decursiones faciendas, bellum inferendum, expugnavit; eaque præda milites donavit: etsi erat tenuis, tamen in tanta provinciæ desperatione erat ita, præsertim virtute parta: & quum Octavius ex fuga Pharsalii prælii magna classe in illum se sinum contulisset, paucis navibus Iadertinorum, (a) quorum semper in rempub. singulare constitit officium, dispersis Octavianis navibus erat potitus; ut vel classe uti posset, adjunctis captivis, navibus sociorum. Et quum dimissima parte orbis terrarum Cn. Pompeium victor Cæsar sequeretur; complureſque adversarios in Illyricum, propter Macedoniæ vicinitatem, se, reliquis ex fuga collectis, contulisse audiret; litteras ad Gabinium mittit, uti cum legionibus tironum, quæ nuper essent conscriptæ, proficisceretur in Illyricum, conjunctisque copiis cum Q. Cornificio, si quod periculum provinciæ inferretur, depelleret: sin ea non magnis copiis tuta esse posset, in Macedoniam legiones adducerent. Omnem enim illam partem regionemque vicinam Cn. Pompeio bellum instauraturam esse credebat. XLIII. Gabinius, ut in Illyricum venit, hiberno tempore anni, ac difficiliore sive copiosiorem provinciam existimans, sive multum fortunæ Cæsaris tribuens, sive virtute & scientia sua confisus, quam saepe in bellis periclitatus magnas res & secundas ductu auspicioque suo ges-

INTERPRETATIO.

(a) *Qui soli numquam non præstiterant officium* suum *reipublicæ.*

NOTÆ.

supplicia constituit, &c.] Exsecabat enormia insignibus forma & ætate florentibus. Quod viro nato morte acerbius est.

Q. Cornificius.] Hic est Cornificius ad quem Cicero scribit lib. XII. epist. ad Familiares. Interfuit in Africa post cædem Cæsaris, quum Varus partes defenderet.

Cæsaris quæstor pro prætore.] Cum imperio potestate, quia Illyricum una de consularibus provinciis erat.

4. *Finitimo bello ac dissensionibus vastata & confecta.*] Civili bello quod in Macedonia gerebatur finitima Illyrico. Dissensiones autem erant, quod alii Cæsarii, alii Pompeio studerent.

4. *Iadertinorum.*] Iadera ubs Illyrica maritima, *Zara* hodie dicitur. Hanc Mela scribit esse vicinam Salonis & Apolloniæ. Nonnullis *Hiadera* scribitur.

geſſerat; neque provinciæ facultatibus ſublevabatur, quæ par
exinanita; partim infidelis; neque navibus, intercluſo mari
ſtatibus, commeatus ſupportari poterat; magniſque difficu
coactus non ut volebat, ſed ut neceſſe erat, bellum gereba
cum duriſſimis tempeſtatibus, propter inopiam, caſtella aut
expugnare cogeretur, crebra incommoda accipiebat: adeo
a barbaris contemptus, ut, Salonam ſe recipiens in oppidu
ritimum, quod cives Romani fortiſſimi fideliſſimique inco
[1] in agmine dimicare ſit coactus. Quo prælio duobus millib
tum amplius amiſſis, centurionibus XXXVIII, tribunis I
reliquis copiis Salonam ſe recepit; ſummaque ibi difficultate
omnium preſſus paucis menſibus morbo periit. Cujus & inf
vivi, & ſubita mors in magnam ſpem Octavium adduxit pro
potiundæ: quem tamen diutius in rebus ſecundis & fortun
plurimum in bellis poteſt, diligentiaque Cornificii, & virtu
tinii verſari paſſa non eſt. XLIV. Vatinius, Brundiſii qu
ſet, cognitis rebus, quæ geſtæ erant in Illyrico, quum creb
teris Cornificii ad auxilium provinciæ ferendum evocaret
M. Octavium audiret cum barbaris fœdera percuſſiſſe, co
buſque locis noſtrorum militum oppugnare præſidia, partim
per ſe, partim pedeſtribus copiis per barbaros: etſi gravi va
ne affectus, vix corporis viribus animum ſequebatur; tamen
vicit incommodum naturæ, difficultateſque hiemis & ſubit
parationis. Nam quum ipſe paucas in portu naves longas h
litteras in Achaiam ad Q. Kalenum miſit, uti ſibi claſſem
ret. Quod quum tardius fieret, quam periculum noſtrorum
bat, qui ſuſtinere impetum Octavii non poterant; [2] navibus
riis, quarum numerus erat ſatis magnus, magnitudine quam
non ſatis juſta ad præliandum, roſtra impoſuit. (a) His adjuncti
bus longis, & numero claſſis aucto, militibus veteranis im
quorum magnam copiam habebat, ex omnibus legionibus, q
mero ægrorum relicti erant Brundiſii, quum exercitus in Gr
tranſportaretur, profectus eſt in Illyricum, maritimaſque m
las civitates, quæ defecerant, Octavioque ſe tranſdideran
tim recipiebat, partim remanentes in ſuo conſilio prætervehe
nec ſibi ullius rei moram neceſſitatemque injungebat, quin,

INTERPRETATIO.

(a) *His* actuariis *cum addidiſſet naves longas.*

NOTÆ.

1. *In agmine dimicare ſit coactus.*] Id eſt, tanto cum periculo ut expletis Imperatoris officiis, coactus ſit militis partes ſuſcipere, manu ipſe pugnando; quod alienum ab Imperatore.

2. *Navibus actuariis*] Naves actuariæ erant aptæ ad vehendos homines, atque adeo capaciores quam longiores, vero bellicæ erant & longæ & roſtr tæ, ut roſtris hoſtiles naves per Noſa enim ea tempeſtate uſus inve tormentorum quæ *canones* dicuntu hementiore impetu certiuſque em ves hoſtiles deprimunt.

rime posset, ipsum Octavium persequeretur. Hunc oppugnan-
Epidaurum terra marique, ubi nostrum erat præsidium, ad-
suo discedere ab oppugnatione coëgit, præsidiumque nostrum
it. XLV. Octavius, quum Vatinium classem magna ex parte
ctam ex naviculis actuariis habere cognovisset, confisus sua
, substitit [1] ad insulam Tauridem; qua regione Vatinius
ens navigabat; non quod Octavium ibi restiturum esse sciret; sed
eum longius progressum insequi decreverat. Quum propius
idem accessisset, distensis suis navibus, quod & tempestas erat
lenta, & nulla suspicio hostis, repente adversam ad se venien-
navem, antennis ad medium malum demissis, instructam pro-
toribus animadvertit. Quod ubi conspexit, celeriter vela sub-
demittique antennas jubet, & milites armari; & vexillo sub-
quo pugnandi dabat signum, quæ primæ naves subsequebantur,
ut facerent, significabat. Parabant se Vatiniani repente oppres-
rati deinceps Octaviani ex portu procedebant. Instruitur utrim-
acies: ordine disposita magis Octaviana; paratior militum ani-
Vatiniana. XLVI. Vatinius, quum animadverteret neque
um se magnitudine, neque numero parem esse futuræ dimicatio-
ortunæ rem committere maluit. Itaque primus sua quinqueremi
quadriremem ipsius Octavii impetum fecit. Celerrime fortissime-
contra illo remigante, naves adversæ rostris concurrunt adeo
menter, ut navis Octaviana, rostro discusso, ligno continere-
Committitur acriter reliquis locis prælium, concurritur que ad
s maxime. Nam quum suo quisque auxilium ferret, magnum
ius in angusto mari prælium factum est; quantoque conjunctis
s navibus confligendi potestas dabatur, tanto superiores erant
niani: qui admiranda virtute ex suis navibus in hostium naves
sire non dubitabant; & dimicatione æquata, longe superiores
æ rem fæliciter gerebant. Deprimitur ipsius Octavii quadrire-
multæ præterea capiuntur, aut rostris perforatæ mergun-
propugnatores Octaviani partim in navibus jugulantur, par-
in mare præcipitantur. Ipse Octavius se in scapham confert:
am plures quum confugerent, depressa scapha, vulneratus
adnatat ad suum [2] myoparonem. Eo receptus, quum præ-
nox dirimeret, [3] tempestate magna velis profugit. Sequun-
tur

NOTÆ.

Ad insulam Tauridem.] Insula ignobi-
adeo ignota, de harum numero
illo commemorabiles esse negat
; Una forte de Liburnidibus, qua-
ab eo commemoratur Issa, quo
ntis recepisse credebatur.

Myparonem.] Myoparo navigii pi-
genus. Budæus vocat *Brigantin.* *Myoparonem* vocavit Plutarchus in
, ab Appiano *phaselis* dicitur.
autem forma mixta erat ex na-
ve oneraria & longa triremi, quæ & remis utebatur & velis, ut videre est apud Catullum. Difficile est ejus vocis originem invenire. Si qua tamen fides est Aristophanis enarratori seu Scholiastæ, a Paro insula. Unde conjicere licet a forma navium, quæ fiebant in Myunte & Paro insula, nomen Myoparonibus esse inventum.

2.] *Tempestate magna velis profugit.*] Manuscriptus Regius unus codex habet: *Vix*

pre-

tur hunc ſuæ naves nonnullæ, quas caſus ab illo periculo vin-
rat. XLVII. At Vatinius re bene geſta receptui cecinit; ſu
omnibus incolumibus in eum ſe portum victor recepit, quo ex
claſſis Octaviana ad dimicandum proceſſerat. Capit ex eo p
[1] penterem I, triremes II, dicrotas VIII; compluresque
ges Octavianos: poſteroque ibi die fuit, dum ſuas, captivaſque
ves reficeret. Poſt diem III contendit [2] in inſulam Iſſam; quo
ſe recepiſſe ex fuga credebat Octavium. Erat nobiliſſimum regio
earum oppidum, conjunctiſſimumque Octavio. Quo ut per
oppidani ſupplices ſe Vatinio dediderunt: comperitque, ipſum O
vium, parvis pauciſque navigiis vento ſecundo regionem Græci
tiſſe, inde ut Siciliam, deinde Africam, caperet. Ita brevi
re præclariſſime geſta, provincia recepta, & Cornificio re
claſſe adverſariorum ex illo toto ſinu expulſa, victor ſe Brundi
incolumi exercitu & claſſe, recepit. XLVIII. Iis autem
poribus, quibus Cæſar ad Dyrrhachium Pompeium obſideba
[3] Palæpharſali rem fæliciter gerebat, Alexandriæque cum per
magno, tum etiam majore periculi fama dimicabat, [4] Caſſius L
nus in Hiſpania prætor provinciæ ulterioris obtinendæ cauſſa
ctus, ſive conſuetudine naturæ ſuæ, ſive odio, quod in illam pr
ciam ſuſceperat quæſtor, ex inſidiis ibi vulneratus magnas odii ſu
cerat acceſſiones: quod vel ex conſcientia ſua, quum de ſe mutu
tire provinciam crederet, vel multis ſignis, & teſtimoniis eorum,
difficulter odia diſſimulant, animadvertere poterat; & compe
offenſionem provinciæ exercitus amore cupiebat. Itaq; quum pri
in unum locum exercitum conduxit, [5] H-S centenos militibu
pollicitus: nec multo poſt, quum in Luſitania [6] Medobregam
dum, montemque [7] Herminium, expugnaſſet, quo Medobreg

NOTÆ.

profugit. Victorinus unus: *Velis vix profugit.* Quæ poſterior lectio multo optima. Tempeſtatis enim magnitudo fugiendi laborem efficiebat.

1. *Penterem, &c.*] *Penteris* Græcum nomen eſt, quæ Latino nomine dicitur *quinqueremis*, de qua, & triremi, & dicrota ſupra dictum. De triremi ſic Virgil. lib. v. Æneid.

——— *triplici pubes quem Dardana verſu*
Impellunt, terno conſurgunt ordine remi.

2. *In inſulam Iſſam.*] Prima & clariſſima inſularum Liburnidum, quæ lx numerantur a Strabone in mari Adriatico. Sophiano dicitur *Liſſa.*

3. *Palæpharſali.*] Strabo duas Pharſalos memorat; veterem unam, novam alteram, quæ Græce Παλαιοφάρσαλος, dicitur. Hic locus ad veterem actum fuiſſe prælium docet.

4. *Caſſius Longinus.*] Caſſius is eſt, qui tribunus plebis tantam operam d
Cæſari cum Antonio, qui cum eo
Cæſarem contulerat. Cæſar eum
nibus IV Hiſpaniæ præfecerat ul
Sed ut hic legimus & omnia &
miſere propter avaritiam perdidit.
adeo ejus famæ hic parum paretur a
tio.

5. H-S *centenos.*] Circiter *ſept liv*
ſols. Tota illa pecuniæ ratio, iteru
neo, eſt perturbatiſſima. Hæc en
cunia eſt perexigua, nec ſatis digna
Romanorum militum voluntates a
uſus quis ſibi adjungeret. Si lega
ante legebatur in neutro genere ſe
nimia eſt, eſſent enim VII ∞ I
bræ turonenſes.

6. *Medobregam.*] Medobrega igno
Quidam putant dici *Armeniam.*

7. *Herminium.*] Herminius mons
ſitania dicitur *Arminno.*

ſugerant; ibique Imperator eſſet appellatus; iterum H-S centemilites donavit. Multa præterea & magna prædia ſingulis conferebat: quæ ſpecioſum reddebant præſentem exercitus amorem, paulatim tamen & occulte militarem diſciplinam ſeveritatemque mutabant. XLIX. Caſſius legionibus in hiberna diſpoſitis ad jus dicendum Cordubam ſe recepit, contractumque in ea æs alienum gravibus oneribus provinciæ conſtituit exſolvere; &, ut largitionis tollat conſuetudo, per cauſſam liberalitatis ſpecioſam plura largitori ferebantur; pecuniæ locupletibus imperabantur; quas Longinus ſibi expenſas ferri non tantum patiebatur, ſed etiam cogebat: [2] in regem locupletium ſimultatum cauſſæ tenues conjiciebantur. Neque ullum genus quæſtus, aut magni & evidentis, aut minimi & ſordidi, prætermittebatur, [3] quo domus & tribunal imperatoris vacaret. Nemo erat, qui modo aliquam jacturam facere poſſet, [4] quin aut vadimonio teneretur, aut in reos referretur. Ita etiam magna ſollicitudo locupletium ad jacturas & detrimenta rei familiaris adjungebatur. Quibus de cauſſis accidit, ut, quum Longinus Imperator eadem faceret, quæ fecerat quæſtor, ſimilia ruſſus de morte ejus provincia conſilia inirent. Horum odium confirmabant nonnulli familiares ejus: qui, quum in illa ſocietate verſarentur rapinarum, nihilo minus oderant eum, cujus nomine peccabant: ſibique, quod rapuerant, acceptum ferebant; quod interciderat, aut erat interpellatum, Caſſio aſſignabant. V legionem novam conſcribit. Augetur equitum & ex ipſo delectu, & ſumptu additæ legionis. [5] Complentur equitum I I I millia: maximiſque onerantur impenſis: nec provinciæ datur ulla requies. LI. [6] Interim litteras accepit a Cæſare, ut in Africam

NOTÆ.

1. *Expenſas ferri.*] Expenſum ferre eſt dicere ſe dediſſe, quod fiebat etſi non dederat. Sed hoc facto fatebantur ſe datum atque adeo debere. Poſtea vero acceptum referebant, id eſt, ſolvebant.

2. *In regem locupletium ſimultatum cauſſæ tenues conjiciebantur.*] Manuſcriptus Victorius unus codex habet *locupletum*, quod non male videtur.

3. *Quo domus & tribunal Imperatoris vacaret.*] Prætoria enim cognitio una erat domeſtica, altera publica. Domeſtica in prætorium cubiculumque querelis auſus miniſtranteque & admittente cubiculo exercebatur, publica vero in foro atque in tribunali, ſcribis, accenſis, præconibus & lictoribus apparentibus.

4. *Quin aut vadimonio teneretur, aut in reos referretur.*] Budæus prioribus ſuis Pandectas annotationibus, ait ſponſionem ſiſtendi ſe in judicio eſſe vadimonium. Teneri autem vadimonio, quid ſit, poſtea declarat. Vadimonio obſtricti hodie dici poſſunt qui ob crimina in judicium a judicibus vocati, ut fit, impetraverunt, ut aut ſua aut ſponſorum fide dimittantur, ea lege ut in diem certum, aut quandocumque judici viſum fuerit, ad judicium ſiſtantur, quos *elargitos* vocant.

5. *Complentur equitum I I I millia: maximiſque impenſis onerantur.*] Manuſcripti Regii codices tres, Thuani duo, Victorinus unus, pervetuſtus item qui in bibliotheca Sancti Victoris eſt impreſſus, unus Romæ apud Petrum de Maximis, ann. 1472. habent, *ornantur*, quod melius eſt. Nam impenſis civium complentur & ornantur equites, non onerantur.

6. *Interim litteras accepit a Cæſare.*] De qua re ſic Livius apud Priſcianum lib. V X. *Quo tempore firmandi regni Bogudis cauſa exercitum in Africam trajicere conatus eſt.*

Africam exercitum transjiceret, perque [1] Mauritaniam [2] ad
Numidiæ perveniret: quod magna [3] Cn. Pompeio Juba rex mi
auxilia, majoraque miſſurus exiſtimabatur. Quibus litteris acce
inſolenti voluptate efferebatur, [4] quod ſibi novarum provinciar
& fertiliſſimi regni tanta oblata eſſet facultas. Itaque ipſe in I
taniam proficiſcitur, ad legiones accerſendas, auxiliaque adduce
Certis hominibus dat negotium, ut frumentum naveſque c pr
rarentur, pecuniæque deſcriberentur atque imperarentur, ne
res, quum rediſſet, moraretur. Reditus ejus fuit celerior omni
opinione; non enim labor aut vigilantia cupienti præſertim
quid Caſſio deerat. LII. Exercitu coacto in unum locum,
ſtris ad [5] Cordubam poſitis, pro concione militibus exponit, c
res Cæſaris juſſu gerere deberet, polliceturque iis, quum in M
ritaniam transjeciſſet, [6] H-S centenos ſe daturum: v fore in Hi
nia legionem. Ex concione ſe Cordubam recepit. Eoque ipſo
meridiana hora, quum in [7] Baſilicam iret, quidam Minutius
cliens L. Racilii libellum, quaſi aliquid ab eo poſtularet, ut m
ei tranſdit: [8] deinde poſt Racilium (nam is latus Caſſii tege
quaſi reſponſum ab eo peteret, celeriter dato loco, quum ſe inſi
aſſet, ſiniſtra corripit eum, dextraque bis feriit pugione. Clamore
lato, fit a conjuratis impetus univerſis. [9] Munatius Plancus proxim
gladio transjicit lictorem. Hoc interfecto, [10] Q. Caſſium lega
vulnerat. Ibi T. Vaſius, & L. Mergilio ſimili confidentia [11] P
cum municipem ſuum adjuvant. Erant enim omnes [12] Italicen

NOTÆ.

1. *Mauritaniam.*] Mauritania duplex, *Tingitana & Cæſarienſis*, utraque in parte occidua Africæ. Duo ibi reges, quorum alter Juba Pompeianis ſe adjunxit, alter Bogud Cæſaris amicitiam eſt ſecutus. Is poſt mortem Cæſaris ad Antonium ſe applicuit, atque in eo bello, quod ipſi cum Octaviano Cæſare fuit, cum in manus Agrippæ Cæſariani veniſſet, ejus juſſu fuit occiſus.

2. *Ad fines Numidiæ perveniret.*] De Numidia ſupra eſt dictum.

3. *Cn. Pompeio.*] Filio.

4. *Quod ſibi novarum provinciarum & fertiliſſimi regni tanta oblata eſſet facultas.*] Diripiendi.

5. *Cordubam.*] De Corduba dictum ſupra.

6. H-S *centenos.*] Seſtertios, *ſept livres dix ſols.*

7. *Baſilicam.*] Baſilica locus amplus, in quo exercebantur judicia publica, arbitria, & publica convivia fiebant. Forum enim ſubdialis erat locus, ſive ut Græce dicitur *Hypæthrus*. Chriſtiani pro *delubris* acceperunt, quia Baſilicas ſupra Martyrum ſepulcra exſtruxerant ad hominum conventu cipiendos.

8. *Deinde poſt Racilium (nam is Caſſii tegebat).*] Manuſcriptus Regius codex habet *per. Racilium.* Et melius dem. Nam per illum Racilium cædis ticipem percuſſori locus dabatur.

9. *Munatius Plancus proximus transjicit lictorem.*] Manuſcripti Regii Victorinus unus, Thuani duo, perve ſupra memoratus impreſſus codex, hab *Munatius Flaccus*, quod veriſimilius Quamquam enim clariſſimus eo nomine rit Lugduni in Gallia conditor, hunc ra fuiſſe vix fides ſit.

10. *Q. Caſſium legatum vulnerat.*] C Longini. Sæpe enim ſibi propinquos bant, & frater fratrem, patrem filius.

11. *Plancum municipem ſuum adjuv* Qui in eodem municipio ſuo nempe erat.

12. *Italicenſes.*] Ex Italica urbe Hiſp a Scipione ſic nominata, quæ ſequen temporibus Trajani, Adriani & Theo Imperatorum patria fuit, ut ſupra di

ipſum Longinum L. Licinius Squillus involat, jacentemque le-
ſauciat plagis. LIII. Concurritur ad Caſſium defendendum.
per enim [1] Berones compluresque evocatos cum telis ſecum
bere conſueverat. A quibus cæteri intercluduntur, qui ad cædem
endam ſubſequebantur. Quo in numero fuit Calpurnius Salvia-
& Manilius Tuſculus. [2] Minutius inter ſaxa, quæ jaciebant
itinere, fugiens opprimitur, & relato domum Caſſio, ad eum
heitur. Racilius in proximam ſe domum familiaris ſui confert,
certum cognoſceret, confectuſne Caſſius eſſet. L. Laterен-
quum id non dubitaret, accurrit lætus in caſtra; militibus ver-
ulis, & ſecundæ legionis, quibus odio ſciebat præcipue Caſſium
gratulatur. Tollitur a multitudine in tribunal: Prætor ap-
latur: nemo enim in provincia natus, aut [3] vernaculæ legionis
les, aut diuturnitate jam factus provincialis, quo in numero e-
II legio, non cum omni provincia conſenſerat in odio Caſſii.
m legiones XXX & XXI paucis menſibus in Italia ſcriptas, Cæſar
ibuerat Longino. V legio ibi nuper erat confecta. LIV. Inte-
nuntiatur Laterenſi vivere Caſſium. Quo nuntio, dolore ma-
permotus, quam animo perturbatus reficit celeriter ſeſe, & ad
ſſium viſendum proficiſcitur. Re cognita, XXX legio ſigna Cor-
bam infert, ad auxilium ferendum imperatori ſuo. Facit hoc
m XXI. Subſequitur has V. Quum II legiones reliquæ eſſent in
tris, ſecundam veriti, ne ſoli relinquerentur, atque ex eo, quid
ſſent, indicaretur, ſecuti ſunt factum ſuperiorum. Permanſit
ſententia legio vernacula, nec ullo timore de gradu dejecta eſt.
V. Caſſius eos, qui nominati erant conſcii cædis, jubet com-
hendi: legionem V in caſtra remittit, cohortibus XXX reten-
. Indicio Minutii cognoſcit, L. Racilium, & L. Laterenſem,
[4] Annium Scapulam maximæ dignitatis & gratiæ provincialem
tinem, ſibique tam familiarem, quam Laterenſem & Raci-
, in eadem fuiſſe conjuratione. Nec diu moratur dolorem
m, quin eos interfici jubeat. Minutium libertis tranſdit excru-
cian-

NOTÆ.

1. *Berones.*] Hiſpaniæ Tarraconenſis po-
ſſe ait Ptolemæus lib. II. cap. VI.
dy vero facit Cantabris finitimos ad
ntrionem, quorum urbs Varia ad tra-
m Iberi, id eſt, ubi incipit eſſe navigabi-
Videntur eſſe Navarrenſes. Dicuntur
a Gallis orti.

2. *Minutius inter ſaxa, quæ jaciebant itinere, fugiens opprimitur.*] Manuſcripti
codices duo, Thuani totidem ha-
: *inter ſaxa, quæ jacebant.* Quæ me-
lectio. Lapides enim qui jaciuntur,
capiunt, ſed aut occidunt aut vulne-
; qui autem in itinere jacent, fugienti
cauſam afferunt, lapſus autem mo-
objiciens & retardans fugientem, ut opprimatur a perſequentibus efficit. Sic Pauſanias, interfecto Philippo rege Macedoniæ, fugiens, ad vitis ſtirpem offenſo pede cecidit, & lapſus humi a perſequentibus oppreſſus eſt.

3. *Vernaculæ legionis.*] Vernacula legio antea Pompeio militans, a Varrone ejus legato ad Cæſarem defecerat.

4. *Annium Scapulam.*] Dio lib. XLII. ſcripſit T. Annium Scapulam virum equeſtrem, poſtea hujus tumultus excitati pœnas a Cæſare metuentem, novum bellum, Hiſpanienſe ſcilicet excitaviſſe. Hujus mors in fine Commentarii de bello Hiſpanico perſcripta eſt.

ciandum: item Calpurnium Salvianum, qui profitetur ind
conjuratorumque numerum auget, vere, ut quidam existi
ut nonnulli queruntur, coactus. Iisdem cruciatibus affectus L.
gilio. Squillus nominat plures: quos Cassius interfici jube
ceptis iis, qui se pecunia redemerunt. [1] Nam palam H-S x
Calpurnio pacisci tur, & cum Q. Sextio quinquaginta, qu
maxime nocentes sunt multati, tamen periculum vitæ, (a) c
que vulnerum pecunia remissus, crudelitatem cum avaritia co
significabat. LVI. Aliquot post diebus litteras a Cæsare
accipit; quibus cognoscit Pompeium in acie victum amissis cop
gisse. Qua re cognita, [2] mistam dolori voluptatem capiebat.
riæ nuntius lætitiam exprimebat: confectum bellum licentiam
porum intercludebat. Sic erat dubius animi, utrum nihil timer
omnia licere mallet. Sanatis vulneribus, accersit omnes, [3] q
pecunias expensas tulerant; acceptasque eas jubet referri. Q
parum videbatur imposuisse oneris, ampliorem pecuniam im
[4] Æqua autem ratione delectum instituit: quos ex omnibus con
bus coloniisque conscriptos transmarina militia perterritos ad
menti redemptionem vocabat. Magnum hoc fuit vectigal, maj
men creabat odium. His rebus confectis, [5] totum exercitum l
Legiones, quas in Africam ducturus erat, & auxilia mittit [6] ad
jectum: ipse classem quam parabat, ut inspiceret, [7] Hispalim acc
ibique moratur: propterea quod edictum tota provincia prop
rat, ut, quibus pecunias imperasset, neque contulissent, se ac

INTERPRETATIO.

(a) *Condonatus* pecuniæ.

NOTÆ.

1. *Nam palam* H-S X, *&c.*] Meminit commemorabilis illius avaritiæ Val Maximus lib. IX. cap. IV. non X sed IX scribens sestertiis pactum fuisse. Tam incerta est tota illa in omnibus libris ratio propter facilem in arithmeticis notis, antiquorum Librariorum lapsum, crebrosque, imo infinitos exscriptorum errores, ut omittere in universum quam emendare tutius videatur, præsertim ubi nostra nihil interest, nec illa ignoratio quicquam nobis adimit.

2. *Mistam dolori voluptatem capiebat.*] Manuscripti Regii duo, Victorinus & Thuanus unus, pervetustus impressus unus habent: *Mixtam dolore voluptatem capiebat.*

3. *Qui sibi pecunias expensas tulerant; acceptasque eas jubet referri.*] Acceptum referre & expensum ferre sunt vetusta loquendi genera. Acceptum referre est scribere se accepisse, expensum vero referre est scribere se expendisse pecuniam & dedisse. Gallice, *Il convertissoit les prests en taxe.*

4. *Æqua autem ratione delectu tuit.*] Corruptus sine dubio loc enim æqua ratione delectum ins æquitas delectus non fuisset p odium promerita, quem locum mendo ex fide M S. Regii, unius qui sic habet: *Equatum autem Rom delectum instituit.* Qua lectione ni nius est. Hæc lectio adjuvatur rum duorum M S. lectionibus, altera est: *eque autem rome*: altera *autem roma*, vel *romi*, (non enim satis) sed ut ut est, magnum p M S. Regiis atque adeo huic loc mentum.

5. *Totum exercitum lustrat.*] Mul lustrandi significationes. Hic aute aliud significat quam recensere & gnoscere suas copias. Qua de lustrat pra dictum.

6. *Ad trajectum.*] Videtur esse Herculeum, qua ipsi in Mauritani jiciendum erat.

7. *Hispalim accedit.*] De qua urb

evocatio vehementer omnes turbavit. LVII. [1] Interim
ius, qui eo tempore tribunus mil. legionis vernaculæ fuerat,
at fama, legionem XXX, quam Q. Cassius legatus simul du-
, quum [2] Ilurgim ad oppidum castra haberet, seditione facta,
ionibus aliquot occisis, qui signa tolli non patiebantur, dis-
e, & ad II legionem contendisse, quæ ad fretum alio iti-
ducebatur. Cognita re, noctu cum V cohortibus (*a*) undevice-
orum egreditur. Mane pervenit. Ibi eum diem, ut quid age-
, perspiceret, moratus, [3] Carmonam contendit. Hic, quum
XXX, & XXI, & cohortes IV, and V legio, totusque con-
et equitatus, audit, IV cohortes a vernaculis (*b*) oppressas ad
culam, cum his ad secundam perveniisse legionem, omnes-
bi se conjunxisse, & T. Thorium Italicensem ducem delegisse.
iter habito concilio, [4] Marcellum Cordubam, ut eam in po-
e retineret, Q. Cassium legatum Hispalim mittit. Paucis ei
us affertur, conventum Cordubensem ab eo defeciisse, Mar-
que aut voluntate, aut necessitate adductum (namque id va-
ntiabatur) consentire cum Cordubensibus: II cohortes le-
is V, quæ fuerant Cordubæ in præsidio, idem facere. Cassius
ubus incensus movet castra, & postero die [6] Segoviam ad flu-
Silicense venit. Ibi habita concione, militum tentat animos:
cognoscit non sua, sed Cæsaris absentis caussa sibi fidissimos es-
ullumque periculum deprecaturos, dum per eos Cæsari provin-
stitueretur. LVIII. Interim Thorius ad Cordubam veteres
es adducit: ac, ne dissensionis initium natum seditiosa mili-
suaque videretur natura; simul ut contra Q. Cassium, qui
saris nomine majoribus viribus uti videbatur, æque potentem
ueret dignitatem; [7] Cn. Pompeio se provinciam recuperare
palam dictitabat. Et forsitan etiam hoc fecerit odio Cæ-
, & amore Pompeii: cujus nomen multum poterat apud eas
es, quas M. Varro obtinuerat: sed id qua mente commotus
fecerit,

INTERPRETATIO.

(*a*) *Militum decimæ nonæ legionis.* (b) *Interceptas.*

NOTÆ.

Interim L. Titius, qui eo tempore tribunus mil. legionis vernaculæ fuerat, nuntiat &c.] Magna suspicio mendi, quod, nullius manuscripti ope emendare licet, explicare lubet: *L. Titius qui eo tempore trib. mil. legionis vernaculæ fuerat nuntiat legionem XXX. discessisse, &c.* Atque fama accepisse, non certo au-

Ilurgim.] Ptolemæus meminit, Plinius *Ilurgim* vocat.

Carmonam.] Carmona urbs Hispaniæ Bæticæ. *Carmon* dicitur Straboni, hodie *Carmona*, ut est supra dictum.

Obsculam.] Obucula ad Singulam amnem posita est, non longe ab illo loco, ubi ille Bæti miscetur. Plinio libro tertio capite primo dicitur Obulco, quod Pontificale appellatur.

5. *Marcellum.*] Marcello succensuit Cæsar, quasi cujus fidei nihil esset credendum, eumque relegavit, sed postea revocavit, magnisque honoribus & beneficiis auxit.

6. *Segoviam ad flumen Silicense venit.*] Propterea mentionem facit fluminis, quia duplex est Segovia; alia in Hispania Tarraconensi, alia in Bætica, de qua postrema hoc loco agitur. Nomen aliud servat.

7. *Cn. Pompeio.*] Filio.

fecerit, conjectura ſciri non poteſt. Certe hoc præ ſe Thoriu
bat: milites adeo fatebantur, ut Cn. Pompeii nomen in ſcu
ſcriptum haberent. Frequens legionibus conventus obvian
dit, neque tantum virorum, ſed etiam [1] matrum familia
[2] prætextatorum; deprecaturque, ne hoſtili adventu Cor
diriperent: nam ſe contra Caſſium ſentire cum omnibus;
Cæſarem ne facere cogerentur, orare. LIX. Tantæ mul
nis precibus & lacrimis exercitus commotus, quum videre
Caſſium perſequendum nihil opus eſſe Cn. Pompeii nomine
moria, tamque omnibus Cæſarianis, quam Pompeianis Lon
eſſe in odio, neque ſe conventum, neque M. Marcellum
Cæſaris cauſſam poſſe perducere, nomen Pompeii ex ſcutis de
runt; Marcellum, qui ſe Cæſaris cauſſam defenſurum profite
ducem adſciverunt, prætoremque appellarunt; & ſibi conve
adjunxerunt; caſtraque ad Cordubam poſuerunt. Caſſius eo
circiter IV millia paſſuum a Corduba, citrà flumen [3] Bætim
pidi conſpectu loco excelſo facit caſtra: litteras ad regem [4]
dem in Mauritaniam, & ad M. Lepidum proconſulem in H
piam citeriorem mittit, ſubſidio ſibi provinciæque Cæſaris
quamprimum veniret. Ipſe hoſtili modo Cordubenſium agr
ſtat, ædificia incendit. LX. Cujus rei deformitate atque in
tate legiones, quæ Marcellum ſibi ducem ceperant, ad eum
currerunt: ut in aciem educerentur, orant, priuſque confli
ſibi poteſtas fieret, quam cum tanta contumelia nobiliſſimæ
ſimæque poſſeſſiones Cordubenſium in conſpectu ſuo rapinis
ro, flammaque conſumerentur. Marcellus, quum confligere
ſerrimum putaret, quod & victoris & victi detrimentum, ad
dem Cæſarem eſſet redundaturum, [5] neque ſuæ poteſtatis
legiones Bætim tranſducit, atque aciem inſtruit. Quum
ſium contra pro caſtris ſuis aciem inſtruxiſſe loco ſuperiore vi

NOTÆ.

1. *Matrum familias.*] Ulpianus in digeſtis de verborum ſignificatione, matrem familias opponit concubinæ. Livius vero de Perſeo & Demetrio Philippi filiis dicit lib. XXXIX. *Hunc juſta matre familias, illum pellice ortum eſſe.* Aulus Gellius lib. I. cap. V. I. irridet Meliſſum quendam, qui hoc diſcriminis ſtatuebat matronam inter & matrem familias, quod matrona ſemel peperiſſet, mater familias vero plures liberos ſuſcepiſſet.

2. *Prætextatorum.*] Puerorum aut adoleſcentum, qui prætextam limbo purpureo togam ferebant uſque ad annum ætatis XVII, qua ætate togam puram ſine limbo purpureo ſumebant.

Bætim.] Bætis eſt fluvius Hiſpaniæ, qui oritur in Oroſpeda monte, ut teſtatur Strabo, olim *Tarteſſus* Straboni Pauſaniæque. Nunc *Guadalquivir.* Nomen dedit H
æ ulteriori, quæ ejus nomine *Bætica*
quæ conventus habebat quatuor, de
crebra fit in his libris mentio.

4. *Bogudem*] Bogud hic rex a C
commilito vocabatur, cujus uxorem
dilexerat, cui & ipſi plurima & immen
buit, teſte Suetonio cap. III. Bello
mortem Cæſaris inter Antonium & Oc
num Cæſarem orti, ad Antonium tr
& Methonæ tandem ab Agrippa, qui
urbem ceperat, fuit necatus, ut eſt
dictum.

5. *Neque ſuæ poteſtatis eſſe.*] Ma
pti Regii tres, Thuani duo codices, Vic
unus, omnes denique quos videre lic
bent: *Neque ſuæ poteſtatis eſſet.* Ut
utraque bona lectio, & eadem ſenten

interpoſita, quod is in æquum non deſcenderet, Marcellus ſuos perſuadet, ut ſe in caſtra recipiant. Itaque copias reducere cœpit. Caſſius, quo bono valebat, Marcellumque infirmum eſſe ſciebat, aggreſſus equitatu legionarios ſe recipientes, complures eorum in fluminis ripis interficit. Quum hoc detrimento, quid ſibi fluminis vitii difficultatiſque haberet, cognitum eſſet, Marcellus caſtra Bætim transfert, crebroque uterque legiones in aciem educit; neque tamen confligitur, propter locorum difficultates. LI. Erat copiis pedeſtribus multo firmior Marcellus. Habebat enim veteranas legiones, multiſque præliis expertas. Caſſius fidei magis, quam virtuti legionum, confidebat. Itaque quum caſtra ſuis collata eſſent, & Marcellus locum idoneum caſtello cepiſſet, unde prohibere aqua Caſſianos poſſet, Longinus veritus, ne genere eodem obſidionis clauderetur in regionibus alienis ſibique infeſtis, de ſilentio ex caſtris proficiſcitur, celerique itinere [1] Ullam contendit; quod ſibi fidele eſſe oppidum credebat. Ibi adeo conjuncta erant mœnibus caſtra, ut & loci natura (namque Ulla in edito loco poſita eſt) & ipſa munitione urbis, undique ab oppugnatione tuta eſſet. Hunc Marcellus inſequitur, & quam proxime poteſt ſuis caſtra caſtris confert: locorumque cognita natura, quo maturem rem deducere volebat, neceſſitate eſt adductus, ut neque conſideret, cujus ſi rei facultas eſſet, reſiſtere incitatis militibus non poterat, neque vagari Caſſium latius pateretur; ne plures civitates deficerentur, quæ paſſi erant Cordubenſes. (a) Caſtellis idoneis locis collocatis, operibuſque in circuitu oppidi continuatis, Ullam, munitionibusque munitionibus clauſit: quæ prius quam perficerentur, Longinus omnem ſuum equitatum emiſit: quem magno ſibi uſui fore arbitrabat, ſi pabulari frumentarique Marcellum non pateretur; maximum autem impedimento, ſi clauſus obſidione & inutilis neceſſarium consumeret frumentum. LXII. Paucis diebus litteris Caſſii accitus, rex Bogud cum copiis venit; adjungitque ei legionem quam ipſe adduxerat, complureſque cohortes auxiliarias Hiſpanorum. Neque, ut in civilibus diſſenſionibus accidere conſuevit, ita tempore illis in Hiſpania nonnullæ civitates rebus Caſſii ſtudebant; quas Marcello favebant. [2] Accedit cum copiis Bogud ad exteriores Marcelli munitiones. Pugnatur utrimque acriter crebroque, ut fortuna ſæpe ad utrumque transferente victoriam; nec tamen unquam ab operibus depellitur Marcellus. LXIII. [3] Interim Le-

INTERPRETATIO.

(a) *Caſtellis poſitis in locis opportunis.*

NOTÆ.

1 *Ullam.*] *Ulia* vocat Ptolemæus, itidem Plinius & Dio. Quæ verior videtur

2 *Accedit cum copiis Bogud.*] De qua re vide apud Priſcianum lib. 1 x. *Caſtra quoque diverſis partibus Caſſius & Bogud adorti haud multum abfuere, quin ea perrumperent.*

3 *Interim Lepidus.*] Tantópere favit Lepido Cæſar, ut de tantula re bene geſta triumphum ei conceſſerit. Teſtis Dio.

Lepidus ex citeriore provincia cum cohortibus legionariis x
magnoque numero equitum, & reliquorum auxiliorum, v
mente Ullam, ut ſine ullo ſtudio contentiones Caſſii Marc
componeret. Huic venienti ſine dubitatione Marcellus ſe cr
que offert. Caſſius contra ſuis ſe tenet præſidiis, ſive eo qu
ſibi juris deberi quam Marcello exiſtimabat, ſive eo quod,
occupatus animus Lepidi eſſet obſequio adverſarii, verebatur
nit ad Ullam caſtra Lepidus; neque habet a Marcello qui
diviſi. Ne pugnetur, interdicit. Ad exeundum Caſſium i
fidemque ſuam in re omni interponit. Quum diu dubitaſſe
ſius, quid ſibi faciendum, quidve Lepido eſſet credendum
que ullum exitum conſilii ſui reperiret, ſi permaneret in ſen
poſtulat uti munitiones disjicerentur, ſibique liber exitus d
Non tantum induciis factis, ſed prope jam conſtituta opera
complanarent, cuſtodiæque munitionum eſſent deductæ,
regis in id caſtellum Marcelli, quod proximum erat regiis caſt
que opinantibus omnibus, [1] ſi tamen in omnibus fuit Caſſius
de hujus conſcientia dubitabatur) impetum fecerunt, com
que ibi milites oppreſſerunt. Quod niſi celeriter, indignati
auxilio Lepidi, prælium eſſet diremptum; major calamitas e
cepta. LXIV. Quum iter Caſſio patefactum eſſet; caſtr
cellus cum Lepido conjungit. Lepidus eodem tempore Ma
que Cordubam cum ſuis proficiſcitur; Caſſius Carmonam.
idem tempus Trebonius proconſul ad provinciam obtinendam
[3] De cujus adventu ut cognovit Caſſius, legiones, quas
habuerat, equitatumque in hiberna diſtribuit: ipſe, omnib
rebus celeriter correptis, [4] Malacam contendit; ibique adver
pore navigandi naves conſcendit, ut ipſe prædicabat, ne ſe
nio, & Lepido, & Marcello committeret: ut amici ejus d
bant, ne per eam provinciam minore cum dignitate iter f
cujus magna pars ab eo defecerat: ut cæteri exiſtimabant,
cunia illa ex infinitis rapinis confecta in poteſtatem cujuſqu
niret. [5] Progreſſus ſecunda, ut hiberna, tempeſtate, quum in
flumen noctis vitandæ cauſſa ſe contuliſſet, inde paullo veh

NOTÆ.

1. *Si tamen in omnibus fuit Caſſius.*] Quia dixerat, *neque opinantibus omnibus*, excipit ex non opinantium numero Caſſium, nam opinabatur fore quod juſſerat.

2. *Sub idem tempus Trebonius proconſul.*] Quem miſerat Cæſar exoratus Hiſpanorum precibus, qui ad ipſum de alio in locum Q. Caſſii ſubrogando ſcripſerant. Autor eſt Dion.

3. *De cujus adventu ut cognovit, &c.*] Livius apud Priſcianum: *Caſſius geſſiſſet cum Trebonio bellum, ſi Bogudem regem trahere in ſocietatem ſceleris potuiſſet.*

4. *Malacam contendit.*] Nunc *Malagua*, optimi vini ferax, unde terras exportatur; adeo munita, quam propugnaculum aliquod, objec tur Africæ.

5. *Progreſſus ſecunda, ut hiberna te.*] Id eſt, ſecunda tempeſtate, hiems patiebatur. Sic infra ſimili tio. *Ziela eſt oppidum in Ponto, ut in plano loco, ſatis munitum.* Id e tum planities patitur, ſatis munitum illo tempore non erat natura mun pidum, quod erat in plano loco co

mpestate nihilo periculosius se navigaturum credens, profectus, s fluctibus occurrentibus ostio fluminis, in ipsis faucibus, quum flectere navem propter vim fluminis, neque directam tantis bus tenere posset, demersa navi periit.

XV. Quum in Syriam Cæsar ex Ægypto venisset, atque ab iis, Roma venerant ad eum, cognosceret, litterisque urbanis animeret, [1] multa Romæ male & inutiliter administrari, neque ullam reipublicæ satis commode geri; quod & contentionibus iis pernicioſæ seditiones orirentur; & ambitione atque indulgentia tribunorum militum, & qui legionibus præerant, multa contra morem consuetudinemque militarem fierent, [2] quæ dissolvendæ disciplinæ severitatisque essent; eaque omnia flagitare adventum suum videret; tamen præferendum existimavit, quas in provincias regio- se venisset, eas ita relinquere constitutas, ut domesticis dissensionibus liberarentur, jura legesque acciperent, & externorum hostium metum deponerent. [3] Hæc in Syria, Cilicia, Asia celeriter confecturum sperabat; quod hæ provinciæ nullo bello premebantur. In Bithynia [4] ac Ponto plus oneris videbat impendere sibi. Non recessisse Ponto Pharnacem audierat, neque excessurum putabat, quum secundo prælio esset vehementer inflatus, quod contra Domitium Calvinum fecerat. Commoratus fere in omnibus civitatibus, quæ majore sunt dignitate, præmia benemeritis & viritim publice tribuit: de controversiis veteribus cognoscit ac statuit. Reges, tyrannos, [6] dynastas provinciæ, finitimosque, qui omnes eum concurrerant, receptos in fidem, conditionibus impositis provinciæ tuendæ ac defendendæ dimittit & sibi & populo Rom. amicissimos. LXVI. Paucis diebus in ea provincia consumptis, Cæsarem amicum & necessarium suum legionibus Syriæque præfecit. Ipse eadem classe, qua venerat, proficiscitur in Ciliciam. Ad provinciæ civitates omnes evocat Tarsum: quod oppidum fere

NOTÆ.

Multa Romæ male & inutiliter administrari.] Cum plurima arguunt multa Romæ gesta fuisse, tum quod Livius ait P. Dolabellam legem de tabulis sustulisse. Unde exorta seditio, ut compesceret, cum in urbem mitteretur M. Antonius magister equitum, periisse de plebe 1000. Multum male gerebant ejus amici, qui sibi esse obnoxium propter operam bello navatam putabant, quorum erant Dolabella, Antonius atque alii.

Quæ dissolvendæ disciplinæ severitatisque essent.] Hellenismus est, subaudi ἦν.

Hæc in Syria, Cilicia, Asia.] Provincia de qua supra.

4. *Ac Ponto.*] Macedones, debellato Dario, Cappadociam, quam Persæ duas in Satrapias diviserant, in totidem regna partiti sunt. Alteram ad Taurum, Cappadociam, alteram Pontum apellaverunt, quæ Pharnacis erat tempore Cæsaris. Quo Pharnace depulso, Mithridates Pergamenus eam beneficio Cæsaris habuit.

5. *Tyrannos.*] Parvi reges seu regibus minores. Ipse Æneas apud Virg. v 11. Æneid, a Latino rege eo nomine appellatur:

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Sed quia parvi illi reges vi & cædibus sua regna funestaverunt, obtinuit, ut qui injuste dominatur rex, tyrannus dicatur.

6. *Dynastas provinciæ.*] De dynastis supra dictum.

fere totius Ciliciæ nobiliſſimum fortiſſimumque eſt. Ibi, rebus provinciæ & finitimarum civitatum conſtitutis, cupiditaficiſcendi ad bellum gerendum non diutius moratur; magniſconeribus per Cappadociam confectis, biduum [1] Mazacæ comtus, venit [2] Comana, vetuſtiſſimum & ſanctiſſimum in Cacia [3] Bellonæ templum, quod tanta religione colitur, [4] ut ſaejus Deæ majeſtate, imperio & potentia ſecundus a rege cogentis illius habeatur. Id homini nobiliſſimo Nicomedi Badjudicavit: qui regio Cappadocum genere ortus, propteverſam fortunam majorum ſuorum mutationemque generisminime dubio, vetuſtate tamen intermiſſo, ſacerdotium idbat. [5] Fratrem autem Ariobarzanis Ariaratem, quum benetus uterque eorum de repub. eſſet, ne aut regni hæreditas Atem ſollicitaret, aut hæres regni terreret, Ariobarzani arqui ſub ejus imperio ac ditione eſſet: ipſe iter cœptum ſimilcitate conficere cœpit. LXVII. Quum propius Pontum fi[6] Gallograeciæ acceſſiſſet, Dejotarus tetrarches Gallograeciaquidem pæne totius, quod ei neque legibus, neque moribuceſſum eſſe cæteri tetrarchæ contendebant, ſine dubio autemArmeniæ minoris ab ſenatu appellatus, depoſitis regiis inſignibque tantum privato veſtitu, ſed etiam reorum habitu, ſupplex aſarem venit oratum, ut ſibi ignoſceret, quod in ea parte poſitusrum, quæ nulla præſidia Cæſaris habuiſſet, exercitibus impe

NOTÆ.

1. *Mazacæ.*] Mazaca Cappadociæ metropolis. Poſtea Cæſarea dicta ſub Argeo monte.

2. *Comana.*] Duæ commemorantur a Strabone urbes eodem nomine, eidem Deæ ſacræ, altera in Ponto, altera in Cappadocia, de qua poſtrema hic agitur.

3. *Bellonæ.*] Bellona belli Dea, quæ Græce Ἐνυὼ dicitur.

4. *Ut ſacerdos ejus Deæ.*] Strabo memorat ſua ætate pluſquam ſex mille ſervos ſacros Bellonæ, regis quidem Cappadociæ ſubditos, illius ſacerdotis imperio paruiſſe. Quod ſacerdotium abſtulit Cæſar Archelao ob ſtudium Pompeianarum partium, cujus ſtudii illi & Dejotarus & Ariobarzanes ſoli pœnas luerunt.

5. *Fratrem autem Ariobarzanis Ariaratem.*] Hujus meminit Cicero lib. epiſt. xv. dicitque illum Ariaratem fuiſſe a quibuſdam ſollicitatum ut regnare vellet. Quod ne fieret, videtur Cæſar autoritate ſua Ariobarzani regi fratrem Ariaratem ſubjeciſſe.

6. *Gallogræciæ.*] Strabo lib. xii. ſcribit ſua tempeſtate tres fuiſſe reges Galatiæ, deinde duos, deinde unum Dejotarum, cui ſucceſſerit Amyntas, poſt quem, Gallogræciam in provinciam fuiſſe re Illi porro Gallogræci a Gallis habent ad orientem, Cappadoci occidentem, Bithyniam, ad m Pamphyliam, ad ſeptentrionem tum Euxinum. T. Livius de illis: *græci hellicoſiores ea tempeſtate era cos adhuc, nondum exoleta ſtirpe, ſ animos.* Horum in Aſiam comm nem lege apud T. Livium lib. x qui bellum Macedonicum & A continet.

7. *Rex Armeniæ.*] Armenia h meridiem Taurum montem, quo minatur a Meſopotamia, ad or Mediam, ad ſeptentrionem, Ib banoſque, ad occidentem, Cappa Dividebatur in majorem & minore noris, de qua hic agitur, urbes er mariæ Nicopolis & Sebaſte. Maj Artaxata. Poſterioribus temporibus dicta eſt prima, major vero ut patet ex libro notitiarum. A lib. ii. bell. civil. Ciſeuphrateno lat & Tranſeuphratenos, quia Eu fluvius Armeniam interſecat. Nom retinet.

Pompeii caſtris fuiſſet: neque enim ſe judicem debuiſſe controverſiarum populi R. ſed parere præſentibus imperiis. VIII. Contra quem Cæſar, quum plurima ſua commemoraſſet, quæ conſul ei decretis publicis tribuiſſet; quumque defenſionis nullam poſſe excuſationem ejus imprudentiæ recipere coarguit; quod homo tantæ prudentiæ ac diligentiæ ſcire potuiſſet, orbem Italiamque teneret; [1] ubi ſenatus populuſque Romanus, reſpubl. eſſet, quis deinde poſt L. Lentulum, C. Marcellum conſul eſſet: ſed tamen ſe concedere id factum ſuperioribus ſuis beneficiis, veteri hoſpitio atque amicitiæ, dignitati ætatique hominis, precibus eorum, qui frequentes concurriſſent hoſpites atque amici Dejotari ad deprecandum: de controverſiis tetrarcharum poſtea cogniturum eſſe dixit: regium veſtitum ei reſtituit. Legionem autem, quam ex genere civium ſuorum Dejotarus armatura diſciplinaque noſtra conſtitutam habebat, equitatumque omnem ad bellum gerendum adducere juſſit. LXIX. Quum in Pontum venit, copiaſque omnes in unum locum coëgiſſet; quæ numero, et exercitatione bellorum mediocres erant (excepta enim legione, quam ſecum adduxerat Alexandria veteranam, multis laboribus periculiſque functam, multiſque militibus partim difficultate itinerum ac navigationum, partim crebritate bellorum adeo deminutam, ut minus ∞ hominum in ea eſſet; reliquæ erant III legiones Dejotari, duæ, quæ in eo prælio, quod Cn. Domitium cum Pharnace ſcripſimus, fuerant); legati a Pharnace miſſi eum adeunt, atque in primis deprecantur, ne ejus adventus hoſtis eſſet. Facturum enim omnia Pharnacem, quæ imperata eſſent. Neque commemorabant nulla Pharnacem auxilia contra Cæſarem Pompeio dare voluiſſe; quum Dejotarus, qui dediſſet, tamen non feciſſet. LXX. Cæſar reſpondit ſe fore æquiſſimum Pharnacem, quæ polliceretur, repræſentaturus eſſet. [3] Monuit autem ut eos, mitibus verbis, legatos, ne aut Dejotarum ſibi objicerent, aut ipſi eo gloriarentur beneficio, quod auxilia Pompeio non miſiſſent. Nam ſe neque libentius facere quidquam, quam ſupplicibus ignoſcere; neque provinciarum publicas injurias condonare iis poſſe, qui non fuiſſent in ſe officioſi: id ipſum, quod commemoraſſent, officium utilius Pharnaci fuiſſe, qui providiſſet ne vincere quam ſibi, cui Dii immortales victoriam tribuiſſent. Itaque ſe ma-

NOTÆ.

ubi ſenatus populuſque Romanus.] Deeſt reponere poterat illud Lucani

non unquam perdidit ordo
ſua jura loco.

ut minus ∞ hominum in ea eſſet.] Quæ erant milium hominum & CCC eſſe debuit ſpleta fuiſſet & integra.

Monuit autem, ut ſolebat, mitibus verbis ſcripſit illum comiter primos & ſecundos Pharnacis legatos excepiſſe, ut incauto propter ſpem pacis ingrueret, tertiis vero venientibus diriſſe graviter, Pompeium bene de ſe meritum male deleriquiſſe. Hoc eſt quod Veget. lib. III. cap. III. docet: *Frequentium conventionum paciſque ſimulatio credulis, quam arma nocuerunt.* Male Eutropius indiligens ſcriptor, tradit cum Pompeio Pharnacem apud Theſſaliam fuiſſe.

magnas & graves injurias civium Romanorum, qui in Ponto
tiati essent, quoniam in integrum restituere non posset, con
Pharnaci. Nam neque interfectis amissam vitam, [1] neque e
virilitatem restituere posse; quod quidem supplicium gravius
cives Romani subissent: Ponto vero decederet confestim; fa
que publicanorum remitteret; cæteraque restitueret sociis civi
Romanis, quæ penes eum essent. Si fecisset, jam tunc sibi
ret munera, ac dona, quæ bene rebus gestis imperatores al
cis accipere consuessent. Miserat enim Pharnaces coronam a
LXXI. His responsis datis legatos remisit. At Pharnaces
liberaliter pollicitus; [2] quum festinantem ac properantem C
sperareret libentius etiam crediturum suis promissis, quam res
tur; quo celerius honestiusque ad res magis necessarias proficis
(nemini enim erat ignotum, plurimis de caussis ad Urbem
rem revocari) lentius agere, decedendi diem postulare long
pactiones interponere, in summa frustrari cœpit. Cæsar cogn
liditate hominis, quod aliis temporibus natura facere consu
tunc necessitate fecit adductus, ut celerius omnium opinio
num consereret. LXXII. [3] Ziela est oppidum in Ponto
ipso, ut in plano loco, satis munitum. Tumulus enim natural
ut manu factus, excelsiore undique fastigio sustinet murum. C
positi sunt huic oppido magni multique interciſi vallibus colles
rum editissimus unus, qui propter victoriam Mithridatis, & i
tatem [4] Triarii, detrimentumque exercitus nostri, superiorib
atque itineribus pæne conjunctus oppido, magnam in illis
bus habet nobilitatem; nec multo longius millibus passuum
abest ab Ziela. Hunc locum Pharnaces, veteribus paternoru
cium castrorum, refectis operibus, copiis omnibus suis occ
LXXIII. Cæsar, quum ab hoste millia passuum v castra po
videretque eas valles, quibus regia castra munirentur, eodem
vallo sua castra munituras; si modo ea loca hostes priores non ce
quæ multo erant propiora regis castris; aggerem comportari ju
tra munitiones. Quo celeriter collato, proxima nocte, vigilia
ta, legionibus omnibus expeditis, impedimentisque in castris

NOTÆ.

1. *Neque exsectis virilitatem, &c.*] Appianus lib. II. scribit Pharnacem, fracto Domitio, captis Amysenis in Ponto, qui partes tenebant Romanorum, pueris exsecuisse virilia, Cæsaris autem adventu cognito misisse, coronam auream & filiæ, qui matrimonium offerrent. Reges enim atque civitates mittere solebant coronas aureas, gratantes bonos successus.

2. *Quum festinantem ac properantem Cæsarem sperareret libentius, &c.*] Cum ignorem quid *festinare* & *properare* inter se differant, libens accipio lectionem quam suppeditant MS. Regii codices tres, T *festinantem ac præcurrentem.* Ma Victorinus habet *procurrentem.*

3. *Ziela.*] Urbs Cappadociæ.

4. *Triarii.*] Plutarchus testatur Luculli Triarium ejus legatum, no to sui imperatoris exercitu, commi gravem cladem accepisse, in qua v lia perierunt, centuriones cl, trib tum plusquam XXIV, eoque præ stris exutum. Is est qui lib. III civili commembratur. Ille vero Appiano Scotius dicitur.

luce, neque opinantibus hostibus, eum ipsum locum cepit, quo Mithridates secundum prælium adversus Triarium fecerat. omnem comportare aggerem e castris servitia, quæ ageret, ; ne quis ab opere miles discederet; quum spatio non amplius ssum intercisa vallis castra hostium divideret ab opere incœ- Cæsaris castrorum. LXXIV. Pharnaces, quum id repente luce animadvertisset, copias suas omnes pro castris instruxit; interposita tanta locorum iniquitate, consuetudine magis per- militari credebat instrui Cæsar, vel ad opus suum tardandum, plures in armis tenerentur, vel ad ostentationem regiæ fidu- e munitione magis quam manu defendere locum Pharnaces tur. Itaque deterritus non est, quo minus prima acie pro instructa, reliqua pars exercitus opus faceret. At Pharnaces tis sive loci fælicitate, sive auspiciis & religionibus inductus, s obtemperasse eum postea audiebamus; sive paucitate nostro- qui in armis erant, comperta, quum more operis quotidiani um illam servorum multitudinem, quæ aggerem portabat, mi- esse credidisset; sive etiam veterani fiducia exercitus sui, quem legione] XXII in acie conflixisse, & vicisse, legati ejus gloria- ; simul contemptu exercitus nostri, quem pulsum a se, Domi- æ, sciebat; inito consilio dimicandi, descendere prærupta valle . Cujus aliquandiu Cæsar irridebat inanem ostentationem, loco militum coarctationem, quem in locum nemo sanus ho- ibiturus esset: quum interim Pharnaces eodem gradu, quo præ- descenderat in vallem, [2] ascendere adversus arduum collem tis copiis cœpit. LXXV. Cæsar incredibili ejus vel temeri- el fiducia motus, neque opinans imparatusque oppressus, eodem re milites ab operibus vocat, arma capere jubet, legiones oppo- iem instruit. Cujus rei subita trepidatio [3] magnum terrorem at- stris, nondum ordinibus instructis. [4] Falcatæ regiæ quadrigæ os milites perturbant, quæ tamen celeriter multitudine telo-

rum,

NOTÆ.

Hic omnem comportare aggerem e castris, quæ ageret, jussit.] Certum dum. Quamquam enim intelligi- entia, male tamen explanatur, is juvant in emendando M S. co- Victorinus unus habet: *Huc o- comportari aggerem servitiaque agi* Unde sumendo particulam *que* & e rentu, in voce *ageret* demendo fi- , repono: *Huc omnem comportare servitiaque agere jussit.* Agebant rvitia quod ipsis militibus agen- at.

Descendere adversus arduum collem, &c.] s loci magnum habet momentum toriam. Nunquam Cæsar iniquo navit, quamquam omnia reliqua

3. *Magnum terrorem attulit, &c.*] Numquam fere Cæsar non instruxit aciem ante hostium adventum.

4. *Falcatæ regiæ quadrigæ.*] Harum formam exprimit Livius lib. XVII. de bello Macedonico: *Armatæ autem in hunc modum erant. Cuspides circa temonem ab jugo decem cubitos extantes velut cornua habebant, quibus quicquid obvium daretur transfigerent, & in extremis jugis binæ circumeminebant falces, altera æquato jugo, altera inferior ad terram devexa, illa ut quicquid ab latere objiceretur, abscinderet, hæc ut prolapsos procumbentesque contingeret. Item ab axibus rotarum, utrinque bina eodem modo diversæ designabantur falces.* Vegetius vero lib. III. cap. XXIV. remedium illis opponit, quod ibi vide.

rum opprimuntur. Inſequitur has acies hoſtium; & clamore
confligitur, multum adjuvante natura loci, plurimum Deorum
talium benignitate: qui quum omnibus caſibus belli interfuissent,
præcipue eis, quibus nihil ratione potuit adminiſtrari. LXXVI. Ma-
gno atque acri cominus prælio facto, dextro cornu, quo vetera-
gio VI erat collocata, initium victoriæ natum eſt ab ea parte,
in proclive detruderentur hoſtes; multo tardius, ſed tamen iisdem
adjuvantibus, ſiniſtro cornu, mediaque acie, totæ profligatæ
regis. Quæ quam facile ſubierant iniquum locum, tam celeriter
pulſæ premebantur loci iniquitate. Itaque multis militibus in-
terfectis, partim ſuorum ruina oppreſſis, qui velocitate effugere-
rant, armis tamen projectis, vallem tranſgreſſi, nihil ex loco ſu-
riore inermes proficere poterant. At noſtri victoria elati ſubire
quum locum, munitioneſque aggredi non dubitarunt. Defenſo-
autem iis cohortibus caſtra, quas Pharnaces præſidio reliquerat,
riter caſtris hoſtium ſunt potiti. Interfecta multitudine omni,
ſuorum, Pharnaces cum paucis equitibus profugit. Cui niſi ca-
oppugnatio facultatem attuliſſet liberius profugiendi, vivus in
ris poteſtatem adductus eſſet. LXXVII. Tali victoria totiens
Cæſar, [1] incredibili eſt lætitia affectus, quod maximum bellum
celeritate confecerat: eratque ſubiti periculi recordatione lætior
victoria facilis ex difficillimis rebus acciderat. Ponto recepto,
omni regia militibus condonata, poſtero die cum expeditis equi-
ipſe proficiſcitur: legionem VI decedere ad præmia atque hone-
cipiendos in Italiam jubet: auxilia Dejotari domum remittit: le-
giones cum Cœlio Vinciano in Ponto reliquit. LXXVIII. Inde
per Gallograeciam Bithyniamque in Aſiam iter facit: omnium re-
rum provinciarum de controverſiis cognoſcit & ſtatuit: jura im-
chas, reges, civitates diſtribuit. Mithridatem Pergamenum, ge-
rem fæliciter celeriterque geſtam in Ægypto ſupra ſcripſimus,
genere ortum, diſciplinis etiam regiis educatum (nam eum Mithri-
tes rex Aſiæ totius propter nobilitatem Pergamo parvulum
aſportaverat in caſtra, multoſque tenuerat annos) [2] regem Bo-
conſtituit, quod ſub imperio Pharnacis fuerat; provinciaſque
Rom. a barbaris atque inimicis regibus, interpoſito amicissimo
munivit. Eidem tetrarchiam [legibus] Gallograecorum, jure ge-
cognationis adjudicavit, occupatam & poſſeſſam paucis ante
Dejotaro. Neque tamen uſquam diutius moratus eſt, quam ne-
urbanarum ſeditionum pati videbatur. Rebus fæliciſſime celeri-
confectis, in Italiam celerius omnium opinione venit.

NOTÆ.

1. *Incredibili eſt lætitia affectus, &c.*] Suetonius refert intra quintum quam affuerat diem, quatuor vero, quibus in conſpectum venit, horis, una acie profligaſſe Pharnacem, crebro commemorata fælicitate Pompeii, cui de tam imbelli genere hoſtium præcipua militiæ laus contigiſſet, litteris in urbem ſcripſiſſe: *Veni, Vidi*

2. *Regem Boſphori conſtituit.*] intelligitur fretum quod eſt Co-
ſed quod eſt ad paludem Mo-
gnum Pharnaces amiſerat.

A.

30 35 40 45

MARE

Castra Scipionis
Hermaea vel Mercury prom
Cossura
Ægimurus
Carpis
Clupea
Aquilaria
Neapolis
Adrumetum
Ruspina
Thapsus
Cercinna I.
Lapodusa
Æthusa et Ægusa
Anemusa
Pelagia et Taric hia Ins.
Utica hic Curio caditur
Hippo
Carthago
Bagradas fl.
Agar
Vzita
Vacca
Zama
Thisdrus
Acilla
Vsilla
Syrtis Minor
Zetta
Cirta
Rubricatus fl.
AFRICA
NUMIDIA
GÆTULIA
INTERNUM

AFRICA.
ex Bello Africano
C. I. CÆSARIS

Canopus
Pelusium
Pharus
Alexandria
Palus Maraotis
Delta
LIBYÆ PARS
ÆGYPTUS

ÆGIPTUS
ex Bello Alexandrino
C. I. Cæsaris

30 35 40 45 P. 380

A. HIRTII
OMMENTARIORUM
E BELLO AFRICANO
LIBER UNUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Cæsar fugientem Pompeium persequitur, ac in Ægyptum delatus cum Alexandrinis & eorum rege Ptolemæo bellum gerit, deinde contracem per Syriam in Pontum proficiscitur, superstites Pompeii ex clade Pharsalica profugi, nacti tempus & otium certatim in contenderunt, Attii Vari copiis & Jubæ regis opibus confisi, quorum fuere Q. Metellus Scipio, Pompeii socer, Petreius, Afranius, T. Labienus, Faustus Sylla, & præcipue M. Cato, cujus laumodestia fuit, quod ab omnibus belli dux electus, Scipioni Consuli Prætorius ipse eo munere & honore cedere maluerit. Sed male patriæ, dum consulit famæ. Cum enim vir esset & melior & bellare cum Cæsare potuit eventu meliore, si gradum retiCæsar interim ex Ponto in Italiam regressus, compositis tumulurbanis, & militum seditione missionem & præmia flagitantium, augerentur hostium vires metuens, non anni tempore, non reliverti potuit, quo minus mox in Africam trajiceret. Nam & imcum aufugisset hostis, profectionem non distulit, & cum hyems nuntiarentque vates & augures, ne ante brumam trajiceret, constantrajecit, cessitque ea res fœliciſſime. Hostes enim quantumlibet armis instructos ingenti cæde profligavit, & ad urbem reversus, non tantum victoriæ, sed etiam superiorum huc usque dilatos quamal spectatissimos triumphos duxit, Gallicum videlicet, Alexan-, Ponticum, & Africanum. Hujus libri autor Hirtius putatur, ut superioris, quem tamen incertum ait Suetonius.

Cæsar, [1] itineribus justis confectis, nullo die intermisso, [2] ad XIV Kal. Jan. in [3] Lilybæum pervenit: statimque ostendit, sese naves velle

In hunc librum INTERPRETATIONES & NOTÆ.

1 itineribus justis confectis.] A Roma Africam versus, neque lente, neq; celeriter.

2 XIV kal. Januarias.] XVII Erat enim apud Romanos dierum XXIX & hoc est quod Plutarchus ait illum in Siciliam transisse ἀπὸ τροπῶν χειμερινῶν, circa solstitium hibernum.

3. Lilybæum.] Promontorium est Siciliæ cum urbe cognomine, quod spectat Afri-

velle conſcendere; quum non amplius legionem tironum habe
nam, equiteſque vix DC. Tabernaculum ſecundum littus ipſum
ſtituit, ut prope fluctus verberaret. Hoc eo conſilio fecit, ne qu
moræ quidquam fore ſperaret, & ut omnes in dies horaſque p
eſſent. Incidit per id tempus, ut tempeſtates ad navigandum ido
non haberet. Nihilo tamen minus in navibus remiges militeſque
tinere, & nullam prætermittere occaſionem profectionis; q
præſertim [1] ab incolis ejus provinciæ nuntiarentur adverſariorum
piæ, equitatus infinitus, [2] legiones regiæ IV, levis armaturæ
gna vis, Scipionis legiones X, elephanti CXX, claſſeſque eſſe
plures; tamen non deterrebatur, animoque & ſpe confidebat.
terim in dies & naves longæ adaugeri, & onerariæ complures
dem concurrere, & legiones tironum convenire; in his veteran
gio V, equitum ad II millia. II. Legionibus collectis v
equitum II millibus, ut quæque prima legio venerat, in naves
gas imponebatur, equites autem in onerarias. Ita majorem pa
navium antecedere juſſit, & inſulam petere [4] Aponianam, [5] qua
abeſt a Lilybæo. Ibique commoratus bona paucorum vendit
blice: deinde [6] Allieno prætori, qui Siciliam obtinebat, de q
bus rebus præcipit, & [7] de reliquo exercitu celeriter impon
Datis mandatis, ipſe navem conſcendit a. d. VI Kal. Jan. &
quas naves ſtatim eſt conſecutus. Ita vento certo, celerique na
vectus, [8] poſt diem quartam cum longis paucis navibus in conſpe
Africæ venit. Namque onerariæ reliquæ, præter paucas, vento
perſæ atque errabundæ diverſa loca petierunt. [9] Clupeam claſſe
rervehitur, inde [10] Neapolim. Complura præterea caſtella & o

NOTÆ.

cam, unum de tribus illis primariis, unde eſt Trinacria dicta. *Capo Bocho.*

2. *Ab incolis ejus provinciæ.*] Dubium an a Siculis apud quos erat Cæſar, an ab Afris apud quos plures habebat amicos, ut Uticenſes.

1. *Legiones regiæ.*] Jubæ regis Numidiæ.

3. *Interim in dies & naves longæ adaugeri, & onerariæ complures eodem concurrere,*] Numero ſupple *cœperunt*, eſtque modi enallage. *Eodem*, id eſt, in Lilybæum.

4. *Aponianam.*] Dum nulla apud Autores Aponianæ fiat mentio, & Paconia commemoretur apud Ptolemæum inſula e regione Lilybæi promontorii Siciliæ Africam verſus, facile crediderim eſſe mendum.

5. *Quæ non abeſt a Lilybæo.*] In manuſcriptis Thuanis duobus legitur *quæ abeſt.* Aliquid ſuſpicor deſiderari, ut CC *paſſibus*, aut aliquid ſimile. Certe mendum ineſt. Quid enim ſibi velit, *non a Lilybæo?*

6. *Allieno prætori.*] Allieno ut p ſuli ſcribit Cicero epiſt. lib. XII duit poſtea Caſſio, cui & legiones t ut Caſſius ipſe fatetur lib. XII dem epiſtolarum.

7. *De reliquo exercitu imponendo.* vibus.

8. *Poſt diem quartam*] Ex fide MS bibliothecæ Thuanæ repono *tum.* Vix enim niſi pro tempore ſu dies fœminina in poſitione legitur.

9. *Clupeam.*] Clupea ſive Clypea Africæ proprie dictæ; ſita in prom Mercurii, de qua ſupra dictum. N vocant *Zapharam*, alii *Quipiam.*

10. *Neapolim.*] Multæ ſunt ubiqu bes hoc nomine. Hæc vero eſt in Af mare Mediterraneum ſita, alio *Leptis parva* inter duas ſyrtes, ubi bant Lotophagi, quorum ſit apud rum mentio.

non longe a mari relinquit. III. Postquam [1] Adrumetum accessit, [2] ibi præsidium erat adversariorum, cui præerat C. Considius, [3] Clupeis secundum oram maritimam cum equitatu Adrumeti C. Piso cum Maurorum circiter III millibus apparuit. Ibi paulisper Cæsar ante portum commoratus, dum reliquæ naves conveniant, [4] exponit exercitum. Cujus numerus in præsentia fuit peditum III millium, equitum CL: castrisque ante oppidum positis, nec injuria cujusquam consedit; cohibetque omnes a præda. Opportuni interim muros armatis complent. Ante portam frequentes consident ad se defendendum. Quorum numerus II legionum imperatis erat. Cæsar circum oppidum vectus, natura loci perspecta, redit in castra. Non nemo culpæ ejus imprudentiæque assignabat, quod neque certum locum gubernatoribus præfectisque, quem peterent, præceperat: neque, ut mos ipsius consuetudoque superioribus temporibus fuerat, tabellas signatas dederat, ut in tempore iis perlectis, locum certum peterent universi. Quod minime Cæsarem fefellerat. Namque nullum portum terræ Africæ, quo navises decurrerent, pro certo tutum ab hostium præsidio fore suspicabatur: sed fortuitu oblatam occasionem egressus aucupabatur. IV. [5] L. Plancus interim legatus petit a Cæsare, ut sibi daret facultatem cum [6] Considio agendi, si posset aliqua ratione perduci ad sanitatem. Itaque data facultate litteras conscribit, & eas captivo dat perferendas in oppidum ad Considium. Quo simul atque captivus perveniisset, litterasque, ut erat mandatum, Considio porrigere cœpisset, prius quam acciperet ille; Unde, inquit, istas? [7] Tum captivus, [Venio] a Cæsare. Tunc Considius; Vivus est, inquit, Scipio Imperator hoc tempore populi Rom. Deinde in conspectu suo captivum interfici jubet: litterasque nondum perlectas, sicut erant signatæ, dat homini certo ad Scipionem perferendas. V. Postquam una nocte & die ad oppidum consumpta, neque responsum ullum a Considio dabatur; [8] neque ei reliquæ copiæ succurrebant; neque equitatu abundabat; & ad oppidum oppugnandum

NOTÆ.

1. *Adrumetum.*] In Africa proprie dicta, hodie *Machometa*, aliis *Toulb.*

2. *Ibi præsidium erat adversariorum.*] Ex tribus MS. Regiorum tribus, Thuanorum duorum, Victorini unius repono *ubi* pro *ibi*, quod corruptum fuit *u* in *i* perperam numerato.

3. *Cn. Piso.*] Hic Piso postea partes Brutum Cassii secutus, nihilo secius concesso sibi consulatum adeptus est. Filium habuit eum, qui Germanicum Cæsarem creditus est veneno sustulisse.

4. *Exponit exercitum.*] Ibi cum e navi egredientem Cæsar cecidisset, casumque in omen verterent milites, ipse in melius vertit dicendo: *Teneo te, Africa.* Autores sunt Suetonius, Frontinus, Dio.

5. *L. Plancus.*] Is est ad quem scribit Cicero, & de quo toties fit mentio.

6. *Considio.*] Considius ille esse potest, qui dicitur in 1. lib. de bello Gallico vano metu perterritus. Sed hic Caius dicitur, cum ille Publius dicatur.

7. *Tum captivus, [Venio] a Cæsare.*] Ex responso patet addendum esse, *Imperatore.* MS. codices duo Thuani habent, non *Venio*, sed *Immo*, ubi duæ primæ litteræ vocis *Imperatore* reperiuntur.

8. *Neque ei reliquæ copiæ succurrebant.*] Inferius enim dicitur Rabirius Postumus in Siciliam missus, qui frumentum accerseret.

gnandum non ſatis copiarum habebat, & eas tironum: neque adventu convulnerari exercitum volebat; & oppidi egregia mu difficiliſque ad oppugnandum erat acceſſus; & nuntiabantur a magna equitatus oppidanis (*a*) ſuppetias venire: non eſt viſa ra oppugnandum oppidum commorandi; ne, dum in ea re Cæſa occupatus, circumventus a tergo ab equitatu hoſtium labo VI. Itaque caſtra cum movere vellet, [1] ſubito ex oppido erupit titudo: atque equitatus ſubſidio, uno tempore eis caſu ſuccurrit erat miſſus ab Juba ad ſtipendium accipiendum: caſtraque, unde ſar egreſſus iter facere cœperat, occupant: & ejus agmen extre inſequi cœperunt. Quæ res quum animadverſa eſſet, ſubito narii conſiſtunt; & equites, quamquam erant pauci, tamen tra tantam multitudinem audaciſſime concurrunt. [2] Accidit credibilis, ut equites minus xxx Galli Maurorum equitum i lia loco pellerent, [3] urgerentque in oppidum. Poſtquam rep conjecti erant intra munitiones, [4] Cæſar iter conſtitutum ire tendit. Quod quum ſæpius facerent; & modo inſequerentur, do rurſus ab equitibus in oppidum repellerentur: cohortibus ex veteranis, quas ſecum habebat, in extremo agmine collo & parte equitatus, iter leniter cum reliquis facere cœpit. quanto longius ab oppido diſcedebatur, tanto tardiores ad quendum erant Numidæ. Interim in itinere ex oppidis & ſis legationes venire, polliceri frumentum, paratoſque eſſe, imperaſſet, facere. Itaque eo die caſtra poſuit ad oppidum [5] R nam Calendis Januar. VII. Inde movit, & pervenit ad opp [6] Leptin liberam civitatem & immunem. Legati ex oppido veniun viam; libenter ſe omnia facturos, quæ vellet, pollicentur. Itaque turionibus ad portas oppidi, & cuſtodiis impoſitis, ne quis mi opp

INTERPRETATIO.

(a) *Auxilio.*

NOTÆ.

1. *Subito ex oppido erupit multitudo.*] Hunc ſibi caſum Cæſar accerſivit ſua fiducia, cum tam paucis copiis in terram deſcendit.

2. *Accidit res incredibilis.*] Gallorum fortitudinis Maurorumque ignaviæ argumentum & egregium monimentum. Sic certe de Gallorum equitatu Strabo, Gallos omnes eſſe pugnaces, meliores tamen equites quam pedites: Plutarchus vero in Marcello teſtatur Gallos optimos equites, eaque re plurimum videri præſtare.

3. *Urgerentque in oppidum.*] Manuſcriptus Regius codex unus habet, *fugarent*, alter *refugarent*. Alius item Victorinus, Thuanus unus, *fugerent*, quæ poſteriores lectiones, quamvis mendoſæ, priorem tamen probant & confirmant, debeat *fugarent*.

4. *Cæſar iter conſtitutum ire cont* Latina locutio. Sic Propertius:

Magnum iter ad doctas proficiſci cogor nas.

5. *Ruſpinam.*] Ruſpina oppidum proprie dictæ.

6. *Leptin.*] Leptis duplex, alia alia parva. Hæc parva eſt maritim duas ſyrtes conſtituta, eadem cum Ne de qua ſuperius eſt dictum, ſi & huj ſcriptori & Straboni fides. Plinius Mela & Antoninus in Itineratio duas agnoſcunt & Neapolim. Ptolemæus ſic habet: Νεάπολις ἡ καὶ Τρίπολις. tinus vero ejus codex, ἡ καὶ Λέπτις Quod omnia reddit perquam incerta.

…lum introiret, aut injuriam faceret cuſpiam incolæ, non lon-
…ab oppido ſecundum littus facit caſtra. Eodem naves onerariæ
…nonnullæ caſu advenerunt. Reliquæ, ut eſt ei nuntiatum,
…locorum, [1] Uticam verſus petere viſæ ſunt. Interim Cæſar
…non digredi, neque mediterranea petere, propter navium
…; equitatumque in navibus omnem continere, ut arbitror,
…vaſtarentur; aquam in naves jubet comportari. Remiges
…, qui aquatum e navibus exierant, ſubito equites Mauri,
…opinantibus Cæſarianis, adorti multos jaculis convulnerarunt,
…os interfecerunt. Latent enim in inſidiis cum equis inter
…les, & ſubito exiſtunt, non ut in campo cominus depugnent.
Cæſar interim in [2] Sardiniam nuntios cum litteris, & in
…s provincias finitimas dimiſit, ut ſibi auxilia, commeatus,
…tum, ſimul atque litteras legiſſent, mittenda curarent: exo-
…ſque partim navibus longis, [3] Rabirium Poſtumum in Siciliam
…undum commeatum accerſendum mittit. Interim cum x na-
…s longis ad reliquas naves onerarias conquirendas, quæ deerraſ-
…& ſimul mare tuendum ab hoſtibus, [4] jubet proficiſci. Item
Salluſtium Criſpum prætorem ad [6] Cercinam inſulam verſus,
…adverſarii tenebant, cum parte navium ire jubet; quod ibi
…um numerum frumenti eſſe audiebat. Hæc ita imperabat, ita-
…micuique præcipiebat, ut, fieri poſſet, necne, locum nul-
…ecuſatio haberet, nec moram tergiverſatio. Ipſe interea ex
…gis & incolis, cognitis conditionibus Scipionis, & qui cum
…tra ſe bellum gerebant, miſerari (regium enim equitatum in
…cia Africa Scipio alebat), tanta homines eſſe dementia, ut
…regis eſſe vectigales, quam cum civibus in patria in ſuis for-
…eſſe incolumes. IX. Cæſar ad III Non. Jan. caſtra movet:
…que VI cohortium præſidio cum Saſerna relicto, ipſe rurſus,
…ridie venerat, Ruſpinam cum reliquis copiis convertit: ibi-
…rcinis exercitus relictis, ipſe cum expedita manu proficiſcitur
…villas frumentatum; oppidaniſque imperat, ut plauſtra jumen-
…omnia ſequantur. Itaque magno frumenti invento numero, Ruſ-
…redit. Hoc eum idcirco exiſtimo feciſſe, ne maritima oppida
…vacua relinqueret, præſidioque firmata [7] ad claſſim receptacula
…. X. Itaque, ibi relicto P. Saſerna, fratre ejus, quem Lepti
pro-

NOTÆ.

…icam.] Utica poſt excidium Car-
…facta primaria Africæ. Hodie *Por-*
…creditur eſſe.

…rdiniam.] Sardinia maris Mediter-
…ſula inter Italiam & Africam, Hiſ-
…Galliamque fere media, Græce

…Rabirium Poſtumum.] Rabirius Poſtu-
…eſt, pro quo extat oratio Ciceronis.

…bet proficiſci.] Milites.

…Salluſtium Criſpum.] Is eſt primus Ro-
mana ſcriptor in hiſtoria, qui quod ab Appio Claudio cenſore Pompeianarum partium fuiſſet ſenatu motus, ad partes acceſſerat Cæſaris. Autor Dio.

6. *Cercinam.*] Cercina inſula teſtibus Plinio & Salluſtio, ad promontorium minoris Syrtis, teſte Mela, perparva Carthaginem verſus. Nomen adhuc retinet.

7. *Ad claſſim receptacula.*] Manuſcriptus codex Victorinus habet, *ad claſſis receptacula.* Quæ forte melior lectio.

Proximo oppido reliquerat cum legione, jubet comportari lig
oppidum quamplurima: ipſe cum cohortibus VII, quæ ex
ranis legionibus in claſſe cum Sulpicio & [1] Vatinio rem geſſe
ex oppido Ruſpina egreſſus; proficiſcitur ad portum, qui abe
oppido millia paſſuum II; ibique claſſem ſub veſperum cu
copia conſcendit. [2] Omnibus in exercitu inſciis, & requiren
Imperatoris conſilium; magno metu ac triſtitia ſollicitaba
[3] Parva enim cum copia, [4] & ea tironum, neque omni exp
in Africa contra magnas copias, & inſidioſæ nationis, equita
que innumerabilem, ſe expoſitos videbant: neque quidquam
tii in præſentia, neque auxilium in ſuorum conſilio animadv
bant, niſi in ipſius Imperatoris vultu, vigore, mirabilique h
tate. Animum enim altum & erectum præ ſe gerebat. Hui
quieſcebant homines, & in ejus ſcientia & conſilio omnia ſibi
clivia omnes fore ſperabant. XI. Cæſar in navibus una
conſumpta, jam cælo albente quum proficiſci conaretur, ſubit
vium pars, de qua timebat, ex errore eodem conferebatur.
re cognita, Cæſar celeriter de navibus imperat omnes egred
que armatos in littore reliquos advenientes milites exſpectare.
que ſine mora navibus eis in portum receptis, & advectis mi
equitumque copiis, rurſus ad oppidum Ruſpinam redit, atqu
caſtris conſtitutis, ipſe cum cohortibus expeditis XXX frum
tum eſt profectus. Ex eo eſt cognitum Cæſaris conſilium: illum
claſſe navibus onerariis, quæ deerraſſent, ſubſidio ire clam
bus voluiſſe; ne caſu imprudentes ſuæ naves in claſſem adver
rum inciderent: [5] neque eam rem eos voluiſſe ſcire, qui in
diis relicti ſui milites fuiſſent; ne illi propter ſuorum paucit
& hoſtium multitudinem, metu deficerent. XII. Interim
jam Cæſar progreſſus eſſet a caſtris circiter millia paſſuum II
ſpeculatores & [6] anteceſſores equites nuntiatur ei, copias hoſtium
longe a ſe viſas. Et hercle cum eo nuntio pulvis ingens conſpici
tus eſt. Hac re cognita Cæſar celeriter jubet equitatum unive

NOTÆ.

1. *Vatinio.*] De Vatinio ſupra in libro III. de bello civili & de bello Alexandrino.

2. *Omnibus in exercitu inſciis.*] Vegetius lib. III. cap. VI. ſcribit veteres Minotauri ſignum in legionibus habuiſſe, ut quemadmodum ille in intimo & ſecretiſſimo labyrintho abditus perhibetur, ita ducis conſilium ſemper occultum eſſet.

3. *Parva enim cum copia.*] Raro dictum invenias. Dicitur enim *copiæ.*

4. *Et ea tironum.*] Hujus libri initio unam legionem Cæſari apud Lilybæum fuiſſe ſcriptum eſt.

5. *Neque eam rem eos voluiſſe ſcire.*] Ne, ut infra dicitur, propter ſuorum paucitatem & hoſtium multitudinem metu deficerent. Tale conſilium Eumen gnopere eſt laudatum, qui cum f lites contra fortiſſimos hoſtes d deviis itineribus duxit, in quib audire non poſſent & his perſuaſit tra quoſdam barbaros proficiſci, in aciem exercitum eduxit, qua tes ſui ſcirent: cum quibus arma rent. Autores ſunt Cornelius N Plutarchus.

6. *Anteceſſores equites.*] Ante ſunt, ut videtur Turnebo, lib. XX verſariorum cap. XVI. qui ante agm locaque caſtris metandis idonea deli vias qua duci exercitus poſſit, viden dem homines antecurſores Cæſar dic de bello civili.

copiam habuit in præsentia non magnam, & sagittarios, quo- parvus è castris exierat numerus, accersi, atque ordinatim signa se consequi: ipse antecedere cum paucis armatis. Jamque quum hostis conspici posset, milites in campo jubet galeari, & ad am parari. Quorum omnino numerus fuit xxx cohortium cum ibus CD, & sagittariis **. XIII. Hostes interim, quorum erat Labienus, & duo Pacidii, aciem dirigunt mirabili longitudi- non peditum, sed equitum confertam: & inter eos levis arma- Numidas & sagittarios pedites interposuerant: & ita condensa- ut procul Cæsariani pedestres copias arbitrarentur: & dex- ac sinistrum cornu magnis equitum copiis firmaverant. Interim aciem dirigit simplicem, ut poterat, propter paucitatem. Sa- ios ante aciem constituit: equites dextro sinistroque cornu op- : & ita præcipit, ut providerent, ne multitudine equitatus ho- circumvenirentur. Existimabat enim se cum pedestribus co- acie instructa, dimicaturum. XIV. Quum utrimque expe- o fieret; neque Cæsar se moveret: & cum suorum paucitate con- magnam vim hostium artificio magis, quam viribus decernendum et; subito adversariorum equitatus sese extendere, & in latitu- promovere, collesque complecti, & Cæsaris equitatum exte- , simulque ad circumeundum comparare se cœperunt. Cæsa- equites eorum multitudinem ægre sustinebant. Acies interim quum concurrere conarentur, subito ex condensis turmis pe- Numidæ levis armaturæ cum equitibus procurrunt; & inter le- ios pedites jacula conjiciunt. Hic quum Cæsariani in eos impe- fecissent; illorum equites refugiebant: pedites interim resiste- dum equites rursus, cursu renovato, peditibus suis succurre- XV. Cæsar novo genere pugnæ oblato, quum animadverte- dines suorum in procurrendo turbari (pedites enim, dum equi- ngius a signis persequuntur, latere nudato, a proximis Numidis is vulnerabantur, equites autem hostium pilum militis cursu fa- itabant), edicit per ordines, ne quis miles a signis IV pedes us procederet. Equitatus interim Labieni suorum multitudine us, Cæsaris paucitatem circumire conatur. Equites Juliani , multitudine hostium defessi, equis convulneratis, paullatim e: hostis magis magisque instare. Ita puncto temporis omni- legionariis ab hostium equitatu circumventis; Cæsarisque copiis em compulsis, ' intra cancellos omnes conjecti pugnare coge- r. XVI. Labienus in equo, capite nudo, versari in prima simul suos cohortari, nonnunquam legionarios Cæsaris ita ap- e: Quid tu, inquit, miles tiro, tam feroculus es? ² Vos quo- ste verbis infatuavit. In magnum mehercule vos periculum im-

pulit.

NOTÆ.

tra cancellos.] Similitudine ducta ab eris objecti intra septa quædam pug- guntur.

2. *Vos quoque iste verbis infatuavit.*] Cæsar. Quasi fatuum esse necesse sit, qui pro Cæsare pugnet.

pulit. Misereor vestri. Tum miles: Non sum, inquit, tiro biene, sed de legione x veteranus. Tum Labienus: Non ag inquit, signa Decumanorum. Tum miles: Jam me, quis sim telliges. Simul cassidem de capite dejecit, ut cognosci ab e ser; atque ita pilum viribus contortum dum in Labienum m contendit, equi graviter adverso pectori affixit; & ait: Lab Decumanum militem, qui te petit, scito esse. Omnium t animi in terrorem conjecti, & maxime tironum. Circumsp enim Cæsarem, neque amplius facere, nisi hostium jacula v

XVII. [2] Cæsar interim, consilio hostium cognito, jubet acie longitudinem quammaximam porrigi, & alternis conversis col bus, ut una post alteram ante signa tenderet. Ita coronam ho dextro sinistroque cornu mediam dividit; & unam partem ab ra excluſam, equitibus intrinsecus adortus, cum peditatu telis jectis in fugam vertit: neque longius progressus, veritus ins se ad suos recipit. Idem altera pars equitum peditumque Cæsar cit. His rebus gestis, & procul hostibus repulsis, convulnerati ad sua præsidia sese, sic ut erat instructus, recipere cœpit. XVIII terim [3] M. Petreius, & [4] Cn. Piso cum equitibus Nu ∞ c electis, peditatuque ejusdem generis satis grandi, ex i recta subsidio suis occurrunt. At hostes, suis ex terrore firm rursusque renovatis animis, legionarios conversis equitibus se pientes novissimos adoriri, & impedire cœperunt, quo m se in castra reciperent. Hac re animadversa, Cæsar jubet converti, & medio campo redintegrari prælium. Quum ab h bus eodem modo pugnaretur; nec cominus ad manus redir Cæsarisque equites jumenta ex nausea recenti, siti, languore, citate, vulneribus defatigata, ad insequendum hostem [5] perseve dumque cursum tardiora haberent; dieique pars exigua jam qua esset; cohortibus equitibusque circumdatis imperat, ut uno contenderent, neque remitterent, donec ultra ultimos colles h repulissent, atque eorum essent potiti. Itaque, signo dato, q

NOTÆ.

1. *Simul cassidem de capite dejecit.*] Hinc intelligitur cassides illas, nostrarum similes vultum texisse, quas sensim tandem sequentibus temporibus laborem exosi deposuerunt, ut queritur Vegetius lib. 1. cap. xx. *Qui laborem in portandis veteribus munimentis armorum ferre non possunt, detectis corporibus & vulnera sustinere coguntur, & mortes, & quod est gravius & turpius, aut capi, aut certe fuga Rempublicam prodere.*

2. *Cæsar interim, consilio hostium cognito.*] quod scilicet in orbem cogi suam aciem & circumveniri vellent, ipse quoque suam aciem in longum exporrexit.

3. *M. Petreius.*] De Marco Petreio supra dictum.

4. *Cn. Piso.*] Quis fuerit non facil ctu. Commemoratur unus eo nom Sallustio, quem ait occisum fuisse in pania, atque adeo is esse non potuit; a Val. Maximo, qui non absurde, quo nomen & tempus congruit, hic esse tur, qui Pompeio sua gratia e judicio nilium Crispum eripienti multa & grav mina objecit. Interrogatus deinde abe se quoque non accusaret: Da, inquit, des Reip. te, si postulatus fueris, cyj lum non excitaturum, etiam de tuo quam de Manilii capite in consilium j mittam.

5. *Perseverandumque cursum.*] Ra emplo *perseverare* active dicitur. Ut mum enim neutrali in positione dicitur

hostes languide negligenterque tela mitterent, subito immittebantur turmasque suorum : atque puncto temporis, hostibus negotio campo pulsis, post collemque dejectis, nacti locum, ibi paullisper commorati, (a) ita ut erant instructi, leniter se suas recipiunt munitiones. Itemque adversarii male accepti demum se ad sua præsidia contulerunt. XIX. [1] Interim ea gesta, & prælio dirempto, ex adversariis perfugæ plures ex omni hominum genere, & præterea intercepti hostium complures equites peditesque : ex quibus cognitum est hostium consilium, eos hac mente & conatu venisse, ut novo atque inusitato genere prælii tirones, legionariique pauci perturbati, Curionis exercitus ab equitatu circumventi opprimerentur : & ita Labienum ex concione ; tantam sese multitudinem auxiliorum adversariis subministraturum, ut etiam cædendo in victoria fatigati vincerentur, atque a suis superarentur : quippe qui in illorum sibi haberet multitudine, [2] primum, quod audierat, Romæ legiones veteranas dissentire, neque in Africam velle transire ; deinde quod triennio in Africa suos milites consuetudine retentos, sibi jam sibi effecisset ; maxima autem auxilia haberet Numidarum equitum levisque armaturæ. Præterea ex fuga, prælioque Petreiano, quos secum a Brundisio transportaverat, equites Germanos Gallosque, [3] ibique postea ex hybridis libertinis servisque comparaverat, armaverat, [4] equoque frænato uti condocuerat. Præterea regia auxilia, elephantes CXX, equitatusque innumerabilem undique legiones conscriptæ ex cujusque modi generis amplius millibus. Hac spe atque ea audacia inflammatus Labienus, equitibus Gallis Germanisque ∞ DC, Numidarum sine frævIII millibus, præterea Petreiano auxilio adhibito equitiCC, peditum ac levis armaturæ quater tantis, sagittariis ac funditibus, [6] hippotoxotisque compluribus ; his copiis [7] pridie Non. Januarias

INTERPRETATIO.

(a) *Sicut erant edocti.*

NOTÆ.

Interim ea re gesta & prælio dirempto.] Aliquod verbum desideratur, quod non apparet. Manuscriptus Vindobonensis codex habet, *se ad suas recipiunt munitiones. Itemque adversarii fecerunt, deinde plures ex omni genere hominum, præterea intercepti complures equites peditesque, ex quibus cognitum est*, &c. Hic quoque apparet, quod in nostro textu abest, quamvis nonnihil etiam desideretur.

2. *Primum, quod audierat, Romæ legiones veteranas dissentire.*] A Cæsare.

3. *Ibique postea ex hybridis libertinis.*] Hybridum genus, ut canis ex gregario & lupo natus, ut sus ex fero & domestico procreatus ; indeque translatione sumpta homo ex libero & servo, vel ex libertino & servo natus. Hic intelligit Romano patre & matre peregrina natos.

4. *Equoque frænato uti condocuerat.*] Quia Numidæ in regendo equo frænis non utuntur. Unde Virgilio Æneid IV. dicuntur :

Infræni Numidæ.

5. XII *millibus.*] Delendum *millibus* ex fide MS. Regiorum duorum, & Victorini unius.

6. *Hippotoxotis.*] Equitibu sagittariis. Vox est Græca.

7. *Pridie Non. Janu.*] Quarto die Januarii mensis.

Januar. poſt diem tertium quam Africam attigit, [1] in campis
niſſimis puriſſimiſque, ab hora diei quinta uſque ad ſolis occ
eſt decertatum. In eo prælio Petreius graviter ictus ex acie re
XX. Cæſar interim caſtra munire diligentius, præſidia firmar
joribus copiis, vallumque ab oppido Ruſpina uſque ad mare
cere, & a caſtris alterum eodem; quo tutius ultro citroque
meare, auxiliaque ſine periculo ſibi ſuccurrere poſſent: tela to
taque ex navibus in caſtra comportare, remigum partem ex
Gallorum Rhodiorumque Epibatarumque armare, & in caſtr
care; uti, ſi poſſet, eadem ratione, qua adverſarii, levis ar
ra interjecta inter equites ſuos interponeretur: ſagittariiſq
omnibus navibus [2] Ityreis, Syriis, & cujuſque generis duc
caſtra compluribus, frequentabat ſuas copias. Audiebat enim
pionem poſt diem tertium ejus diei, quo prælium factum era
propinquare, copias ſuas cum Labieno & Petreio conjungere:
copiæ legionum VIII, & equitum IV millium eſſe nunti
tur: [3] officinas ferrarias inſtruere; [4] ſagittaſque & tela uti
complura, curare; glandes fundere, ſudes comparare, litte
Siciliam nuntioſque mittere, ut ſibi crates materiemque co
rent, [5] ad arietes, cujus inopia in Africa eſſet: præterea f
plumbumque mitteretur, & animum etiam avertebat, fru
ſe in Africa niſi importatitio uti non poſſe. Priore enim
propter adverſariorum delectus, quod ſtipendiarii aratores
eſſent facti, meſſem non eſſe factam: præterea ex omni
frumentum adverſarios in pauca oppida & bene munita compo
omnemque regionem Africæ exinaniſſe frumento: oppida,
pauca quæ ipſi ſuis præſidiis tueri poterant, reliqua dirui atq
leri, & eorum incolas intra ſua præſidia coëgiſſe commigrare,
deſertos ac vaſtatos eſſe. XXI. Hac neceſſitate Cæſar co
privatos ambiendo, & blande appellando, aliquantulum frume
merum in ſua præſidia congeſſerat: & eo parce utebatur. Op
terim ipſe quotidie circumire, & [6] alternas cohortes in ſtatio

NOTÆ.

1. *In campis planiſſimis puriſſimiſque, &c.*] Id eſt, vacuis ab omni pugnæ impedimento, aut inſidiarum ſuſpicione. Sic Livius lib. IV. belli Punici: *Poſtero die ſignis collatis dimicaturum puro ac patenti campo, ubi ſine ullo inſidiarum metu vera virtute res geri poſſet.* Item lib. I. Pomœtium: *Eſt circa murum locus, quem in condendis urbibus quondam Hetruſci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conſecrabant, ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, & extrinſecus puri aliquid ab humano cultu pateret ſoli.*

2. *Ityreis.*] Ituræa ſive Thraconitis regio Paleſtinæ. Ab Hegeſippo dicitur *Peræa*, quam Plinius aſperis diſperſam montibus, & a Judæis cæteris Jordane amne d
ſcripſit lib. V.

3. *Officinas ferrarias inſtruere.*] quentia ad Cæſarem referuntur.

4. *Sagittaſque & tela uti fierent c curare.*] Niſi ad Helleniſmum con ſoloeciſmus videbitur. M S. Regius rinus & impreſſus pervetuſtus haben quod melius.

5. *Ad arietes.*] Eligebantur ad i & orni.

6. *Alternas.*] Lipſio videtur repo *alteras*, & ſex perlectis M S. in peri *alternas*, ſed *alteras*. Neque ta retinendam puto receptam lectio rationi & vero videtur mihi propio

propter hostium multitudinem. Labienus saucios suos, quorum rus maximus fuit, jubet in [1] plostris deligatos Adrumetum de-i. Naves interim Cæsaris onerariæ errabundæ male vagaban-certæ locorum atque castrorum suorum: quas singulas scaphæ fariorum complures adortæ incenderant atque expugnaverant. 5 e nuntiata Cæsari, classes circum insulas portusque disposuit; ritis commeatus supportari posset. XXII. M. Cato interim, Uticæ præerat, Cn. Pompeium filium multis verbis, assidue-jurgare non desistebat. [2] Tuus, inquit, pater, istuc ætatis esset, & [3] animadvertisset remp. ab audacibus sceleratisque 10 s oppressam, bonosque aut interfectos, aut exsilio multatos civitate eque carere; gloria & animi magnitudine elatus, pri-, atque adolescentulus, paterni exercitus reliquiis collectis, oppressam funditus & deletam Italiam, urbemque Romanam, rratem vindicavit: idemque Siciliam, Africam, Numidiam, 15 taniam mirabili celeritate armis recepit. Quibus ex rebus sibi gnitatem, quæ est per gentes clarissima notissimaque, con-; adolescentuluque, atque eques Romanus triumphavit. At-lle non ita amplis rebus patris gestis, neque tam excellenti um dignitate [parta,] neque tantis clientelis, nominisque cla- 20 præditus, in remp. est ingressus. Tu contra & patris nobili-dignitate, & per te ipse satis animi magnitudine diligentia-præditus nonne eniteris, & proficisceris ad paternas clientelas, um tibi, reique publicæ, atque optimo cuique efflagitatum? III. His verbis hominis gravissimi incitatus adolescentulus cum 25 ilis cujusquemodi generis xxx, inibi paucis rostratis, profectus ica est in Mauritaniam, regnumque Bogudis est ingressus: ex-que exercitu, numero servorum, liberorum, 11 millium, cu-rem inermem, partem armatam habuerat, ad oppidum [4] As-accedere cœpit: in quo oppido præsidium fuit regium. Pom- 30 dveniente, oppidani usque eo passi propius eum accedere, do-d ipsas portas ac murum appropinquaret, subito eruptione facta atos perterritosque Pompeianos in mare passim navesque com-unt. Ita re male gesta Cneius Pompeius filius naves inde aver-que postea littus attigit: classemque [5] ad insulas Baleares ver- 35 nvertit. XXIV. Scipio interim cum iis copiis, quas paullo demonstravimus; Uticæ grandi præsidio relicto, profectus pri-Adrumeti castra ponit: deinde ibi paucos dies commoratus, noctu

NOTÆ.

Plostris.] *Au* in *o* sæpe convertitur. *Plaustris.* Ne invalidi motu ex ve-ecuterentur.

Tuus, inquit, pater, istuc ætatis.] Te-Velleius Patercul. & Plutarchus tunc atum XXIII annis, cum Carboni e cœpit.

Animadvertisset Remp.] Quales erant Cinna, Carbo, de quibus vide Plutarchum in vita Pompeii, item Appianum lib. 1.

4. *Ascurum.*] Africæ urbs in Mauritania, quæ tunc erat sub Bogudis imperio.

5. *Ad insulas Baleares.*] Baleares duæ numerantur a Ptolemæo, quarum incolæ erant optimi jaculatores, de quibus supra dictum.

noctu itinere facto, cum Petreii & Labieni copiis se conjungit que unis castris factis, 111 millia passuum longe considunt. tatus interim eorum circum Cæsaris munitiones vagari, atqu qui pabulandi aut aquandi gratia extra vallum progressi essent cipere. Ita omnes adversarios intra munitiones continere. Q Cæsariani gravi annona sunt conflictati; ideo quod nondum n ab Sicilia, neque ab Sardinia commeatus supportatus erat; [1] n per anni tempus in mari classes sine periculo vagari poterant que amplius millia passuum VI terræ Africæ quoquo versus bant, pabulique inopia premebantur. Qua necessitate coacti ver milites, equitesque, qui multa terra marique bella confeciſſen periculis inopiaque tali sæpe essent conflictati, [2] alga è littore cta, & aqua dulci eluta, & ita jumentis esurientibus data, eorum producebant. XXV. [3] Dum hæc ita fierent, rex Juba gnitis Cæsaris difficultatibus, copiarumque paucitate, non est dari spatium convalescendi, augendarumque ejus opum. Itaque paratis equitum magnis peditumque copiis, subsidio suis, eg e regno, ire contendit. [4] P. Sitius interim, & rex [5] Bogud, junctis suis copiis, cognito regis Jubæ egressu, propius ejus reg copias suas admovere: [6] Cirtamque oppidum ejus regni opule mum adorti paucis diebus pugnando capiunt; & præterea du pida [7] Getulorum. Quibus quum conditionem ferrent, ut o excederent, idque sibi vacuum transderent, conditionemque diassent, postea ab iis capti interfectique sunt omnes. Inde gressi agros oppidaque vexare non desistunt. Quibus rebus co

NOTÆ.

1. *Neque per anni tempus.*] Nam mense Januario ineunte ista gerebantur.

2. *Alga e littore collecta.*] Plutarchus scribit algæ immiscuisse herbæ paululum, quam agrestin appellat, vitem albam Dioscorides, idque pro condimento.

3. *Dum hæc ita fierent, rex Juba, cognitis Cæsaris difficultatibus, copiarum paucitate, non est visum, &c.*] Magna videtur esse orationis inconsequentia. Deberet enim esse *regi Jubæ visum est*. Sed quia *visum est* positum est pro *credidit*. Rectus casus est præmissus, quasi esset *rex Juba credidit*.

4. *P. Sitius.*] Exulabat ab Italia ob conjurationem, ut puto, Catilinæ. Nam apud Sallustium Catilina popularibus suæ conjurationis dicit in Mauritania esse cum exercitu P. Sitium Nucerinum, consilii sui participem; nactusque is exules aliquot, ex Hispania in Mauritaniam transiit, ubi non segnem operam Boccho regi præstabat, quam tandem Cæsari obtulit, sed tam opportunam, ut Dio dicat ab aliquo Deo missum fuisse videri, cum nullum haberet ante a Cæsare benefi itno nec esset ipsi cognitus, eoque pore Cæsarem juvit, ut salutem att is tandem ab Arabione Manassis re lio fuit interemptus, ut testatur Ap lib. IV.

5. *Bogud.*] Erat Mauritaniæ rex C amicus, de quo supra.

6. *Cirtamque.*] Cirta Numidiæ r polis, Massinissæ quondam regia. nius & Mela coloniam Sitianorum cant. Forte ab hoc P. Sitio est eo de Constantinæ nomen huic inditum scribit Aurelius Victor, atque hoc adhuc retinere contendunt. Equitum lia X, peditum XX facile emittebat, Strabone.

7. *Getulorum.*] Getuli parebant Jubæ, ut videtur, maxima tamen eorum vaga erat; primi, teste Sa Africæ populi cum Libybus ex Puni annalium fide, asperi, incultique ferina & pabulo, ut pecora, vesc unde eorum posteri multa avita adh tinebant.

quum jam non longe a Scipione atque ejus ducibus abesset, consilium, satius esse sibi suoque regno subsidio ire, quam dum adjuturus proficisceretur, ipse suo regno expulsus, forsitan utra- expelleretur. Itaque rursus se recepit, atque auxilia a Scipione abduxit, sibi suisque rebus timens: elephantisque xxx relictis, finibus oppidisque suppetias profectus est. XXVI. Cæsar, de suo interim adventu dubitatio in provincia esset; neq; quis- crederet ipsum, sed aliquem legatum cum copiis in Africam ; conscriptis litteris circum provinciam, omnes civitates fa- suo adventu certiores. Interim nobiles homines ex suis oppidis gere, & in castra Cæsaris devenire, & de adversariorum ejus are crudelitateque commemorare cœperunt. Quorum lacrimis isque Cæsar commotus, quum antea constitisset in stativis ca- stare inita, cunctis copiis auxiliisque accitis, bellum cum ad- iis gerere instituit; litterisque celeriter in Siciliam ad Allienum Rabirium Postumum conscriptis, & per [2] catascopum missis, ut mora, aut ulla excusatione hiemis, ventorumque, exercitus sibi celerrime transportaretur: Africam provinciam perire, fundi- everti a suis inimicis: quod nisi celeriter sociis foret subven- præter ipsam Africam terram nihil, ne tectum quidem, quo se rent, ab illorum scelere insidiisque reliquum futurum. Atque tanta erat festinatione & exspectatione, ut postero die quam litteras nuntiumque in Siciliam, classem exercitumque mo- ceret, noctes diesque oculos mentemque ad mare dispositos di- que haberet. Nec mirum. Animadvertebat enim villas exuri, vastari, pecus diripi trucidarique, oppida castellaque dirui de- , principesque civitatum aut interfici, aut in catenis teneri, eorum obsidum nomine in servitutem abripi. Iis se in miseriis, que fidem implorantibus auxilio propter copiarum paucitatem non posse. Milites interim in opere exercere, castra munire, , castella facere, molesque jacere in mare non intermittere. VII. [3] Scipio interim elephantes hoc modo condocefacere insti- instruxit acies: unam funditorum contra elephantos, quæ quasi sariorum locum obtineret, & contra eorum frontem adversam minutos mitteret: deinde in ordinem elephantos constituit: os autem aciem suam instruxit; ut, quum ab adversariis lapides crepissent, & elephanti perterriti se ad suos convertissent, rur- sua acie lapidibus missis eos converterent adversum hostem: egre tardeque fiebat: rudes enim elephanti multorum anno- doctrina, usuque vetusto vix edocti, [4] tamen communi peri- aciem producuntur. XXVIII. Dum hæc ad Ruspinam ab

NOTÆ.

Rabirium Postumum.] Rabirius de quo supra antea in Siciliam miserat ad se- commeatum transportandum.

Catascopum.] Catascopus vox Græca; *speculatoriam navem* significat.

3. *Scipio interim elephantes hoc modo condocefacere instituit.*] Plinius lib. VIII. cap. VIII his consentanea scribit.

4. *Tamen communi periculo, &c.*] Communi suorum militum & hostium.

ab utrisque ducibus administrantur, C. Virgilius Prætori
[1] Thapso oppido maritimo præerat, quum animadvertisset na
gulas cum exercitu Cæsaris incertas locorum atque castror
rum vagari, occasionem nactus, navem, quam ibi habui
riam, complet militibus & sagittariis: eidem scaphas de
adjungit; ac singulas naves Cæsarianas consectari cœpit: &
plures adortus, pulsus fugatusque inde discessisset, nec tam
steret periclitari, forte incidit in navem, in qua erant d
Hispani adolescentes, tribuni legionis v, quorum patrem C
senatum legerat, & cum his [2] T. Salienus centurio legion
dem, qui [3] M. Messallam legatum obsederat Messanæ,
tiosissima oratione apud eum est usus: idemque & pecuni
ornamenta triumphi Cæsaris retinenda & custodienda cur
& ob has causas timebat sibi. Hic propter conscientiam p
rum suorum persuasit adolescentibus ne repugnarent, seseq
gilio transderent. Itaque deducti a Virgilio ad Scipionem
bus transditi, & [4] post diem III sunt interfecti. Qui quum
rentur ad necem, petisse dicitur major Titus a centurioni
se priorem, quam fratrem, interficerent; idque ab eis facil
trasse, atque ita esse interfectos. XXIX. Turmæ interi
tum, quæ pro vallo in stationibus esse solebant, ab utrisque
quotidie minutis præliis inter se pugnare non intermittunt.
nunquam etiam Germani Gallique Labieniani cum Cæsaris eq
fide data, inter se colloquebantur. Labienus interim cum par
tatus Leptim oppidum, cui præerat [5] Saserna cum cohortib
oppugnare, ac vi irrumpere, conabatur: quod a defensorib
pter egregiam munitionem oppidi, & tormentorum mu
nem, facile & sine periculo defendebatur. Quod ubi ejus
equitatus sæpius non intermittebat; & quum forte ante port
ma densa adstitissent; [6] scorpione accuratius misso, atque eoru
rione percusso, & * ad [7] Decumanam defixo, reliqui perterri

NOTÆ.

1. *Thapso.*] Thapsus Africæ proprie dictæ oppidum.

2. *T. Salienus centurio legionis ejusdem.*] Cæsarianus erat, sed in seditione multa adversus Cæsarem admiserat.

3. *M. Messallam legatum.*] Cæsaris.

4. *Post diem* III. *sunt interfecti.*] Ideo tam crudeles in bello civili, quia præterquam quod amicorum, postquam inimici sunt facti, quam ignotorum majora sunt odia, inter cives non dabantur captivitates.

5. *Saserna cum cohortibus* III.] Paullo supra scriptum hunc Lepti relictum cum cohortibus VI. Sed poterant III aliæ alio esse missæ, aut inde aliqua de caussa deductæ.

6. *Scorpione.*] Vegetius manubalistas vocat, quæ a viro uno dirigebatur.

7. *Decumanam.*] Decumana e
ampliſſimum, ita dictum quod
Decumanus fluctus. Autor Fest
veterum verborum ſignificatio
tamen hic eſſe mendum quod in
riſcus, atque adeo Decumanæ
ſtrorum fieri mentionem, quæ
get I. I. cap. XII. poſt Prætu
ut eſt ſupra dictum. MS. duo R
ctorimus unus codex habent ad
quæ veriſimilior eſt lectio. Illa
cuna potuerit eſſe ſcriptum, q
Plutarchus, neque hic legitur,
interveniſſe equitibus Cæſaris,
miſiſſent equos ſervis, ſeque ſa
cantu Afri cujuſdam oblectare
niſi Cæſar & Aſinius Pollio ſoc
actum erat de ſumma belli.

castra recipiunt. Quo facto postea sunt deterriti oppidum
XXX. Scipio interim fere quotidie non longe a suis ca-
stibus CCC instruere aciem, ac majore diei parte consumpta,
se in castra recipere. Quod quum sæpius fieret, neque ex
is castris quisquam prodiret, neque propius ejus copias acce-
, despecta patientia Cæsaris exercitusque ejus, universis copiis
ctis, elephantisque turritis XXX ante aciem instructis, quam
ne potuit, porrecta equitum peditumque multitudine, uno tem-
progressus, haud ita longe a Cæsaris castris constitit in campo.
XI. Quibus rebus cognitis, Cæsar jubet milites, qui extra
iones processerant, quique pabulandi, aut lignandi, aut etiam
endi gratia vallum petierant, quæque ad eandem rem opus e-
omnes intra munitiones minutatim modesteque sine tumultu
rrore se recipere, atque in opere consistere. Equitibus autem,
stratione fuerant, præcipit, ut usque eo locum obtinerent, in
paullo ante constitissent, donec ab hoste missum telum ad se
niret: quod si propius accederetur, quam honestissime se in-
unitiones reciperent. Alii quoque equitatui edicit, uti quis-
loco paratus armatusque præsto esset. At hæc non ipse per
ram, quum de vallo perspecularetur, sed [1] mirabili peritus
ia bellandi, in prætorio sedens, per speculatores & nuntios
abat, quæ fieri volebat. Animadvertebat enim quamquam
is essent copiis adversarii freti, tamen sæpe a se fugatis, pul-
territisque & [2] concessam vitam, & ignota peccata: Qui-
bus numquam tanta suppeteret ex ipsorum inertia conscientia-
mi victoriæ fiducia, ut castra sua adoriri auderent. Præter-
is nomen auctoritasque magna ex parte eorum exercitus mi-
audaciam. Tum egregiæ munitiones castrorum, & valli
mque altitudo, [3] & extra vallum styli cæci, mirabilem in
m consiti, vel sine defensoribus aditum adversariis prohibe-
Scorpionum, [4] catapultarum, cæterorumque telorum, quæ
fendendum solent parari, magnam copiam habebat. Atque
hæc

NOTÆ.

Mirabili peritus scientia bellandi.] Re-
m e Lipsio videtur *penitus*: Sed
en. Nam omnes M S. codices con-
habent *peritus*. Tum Latinam esse
em alia Cæsaris loca docent. Sic
II de bello civili legitur: *Usu periti
ioribus pugnis exercitati, sua sponte
repressérunt.*

ncessam vitam, & ignota peccata.]
Massiliam, Corsinium, Ilerdam,
apud Pharsalum.

extra vallum styli cæci.] Cæcus di-
non videt aut non videtur, quo-
rum modus describitur lib. VII.
o Gallico. Ferrea acumina erant,
e induebant incauti.

4. *Catapultarum.*] Catapulta eadem quæ
balista, sed diversis ætatibus diversa fue-
runt nomina, tela mittit & ligna, nec non
lapides. Aliæ erant majores, aliæ mino-
res, quarum descriptio legitur apud Am-
mianum a nobis supra commemorata.
Hujus tanta vis tormenti erat, teste Hege-
sippo, ut percussi hominis occipitium
usque ad tertium stadium excuteretur,
mulieris quoque gravidæ in utero per-
cussæ, supra stadii dimidium de inti-
ma sede genitalis secreti infans excu-
teretur. De cujus effigie consule Vitru-
vium lib. X. cap. XIX. qui eam fuse de-
scribit.

hæc propter exercitus ſui præſentis paucitatem & tirociniu
paraverat, non hoſtium vi & metu commotus. Patientem ſe
dumque hoſtium opinioni præbebat. Neque idcirco copias,
quam erant paucæ, tironumque, non educebat in aciem, q
ctoriæ ſuorum diffideret: ſed referre arbitrabatur cujuſmodi
ria eſſet futura. Turpe enim ſibi exiſtimabat, tot rebus geſti
tiſque exercitibus devictis, tot tam claris victoriis partis, a
quis copiis adverſariorum ſuorum ex fuga collectis, ſe cruen
deptum exiſtimari victoriam. Itaque conſtituerat gloriam exſu
nemque eorum pati, donec ſibi veteranarum legionum pars
in ſecundo commeatu occurriſſet. XXXII. Scipio interim
ſper, ut ante dixi, in eo loco commoratus, ut quaſi deſpexiſ
ſarem videretur, paullatim reducit ſuas copias in caſtra, &
cione advocata, [1] de terrore ſuo, deſperationeque exercitus C
verba facit; & cohortatus ſuos, [2] victoriam propriam ſe eis
daturum pollicetur. Cæſar jubet milites rurſus ad opus red
per cauſſam munitionum, tirones in labore defatigare non int
tit. Interim Numidæ Getulique diffugere quotidie ex caſtris S
nis, & partim in regnum ſe conferre, partim, [3] quod ipſi majo
eorum beneficio C. Marii uſi fuiſſent, Cæſaremque ejus a
eſſe audiebant, in ejus caſtra perfugere catervatim non int
tunt. Quorum ex numero electis hominibus, illuſtriores Getulo
ris ad ſuos cives datis, cohortatus, ut manu facta, ſe ſuoſque de
rent, & ne ſuis inimicis adverſariiſque dicto audientes eſſent,
XXXVIII. Dum hæc ad Ruſpinam fiunt, legati ex [4] Acill
tate libera, etiam undique ad Cæſarem veniunt; ſeque parato
cumque imperaſſet, & libenti animo facturos pollicentur: t
orare & petere ab eo, ut ſibi præſidium daret, quo tutius id,
periculo facere poſſent: ſe & frumentum, &, quæcumque
ſuppeteret, communis ſalutis gratia ſubminiſtraturos. Quibus
facile a Cæſare impetratis, præſidioque dato, [5] C. Meſſium æ
functum poteſtate Acillam jubet proficiſci. Quibus rebus co

NOTÆ.

2. *De terrore ſuo.*] Quem ipſe Cæſariatis incuſſerat.

2. *Victoriam propriam.*] Sic apud Virgil. Æneid. v 1.

——— *propria hæc ſi dona fuiſſent.*

Quod Servius interpretatur *perpetua*, quæ non cladis alterius ſubſequentis labe corrumpatur, ut aliquando fit. Sic paſſim autores Latini. Hebræi dicunt *in finem* לנצח, *Laneſach.*

6. *Quod ipſi majoreſque eorum beneficio C. Marii uſi fuiſſent.*] Suetonius Plutarchusque idipſum teſtantur: nempe Juliam amitam Cæſaris fuiſſe uxorem majoris Marii. Id porro factum eſt, cum Marius conſul Jugurtham Numidiæ regem devicit.

4. *Ex Acilla.*] Quia nullibi tale urbis nomen apparet, videtur eſſe, quæ vio & Strabone dicitur *Acolla*, fac eſt permutatio *i* in *o*. Vrbs eſt mar fricæ proprie dictæ.

5. *C. Meſſium ædilitia functum po* Ejus ædilitatis eſt teſtimonium apu Maximum lib. 11. cap. v. cum Meſſio ædili, facienteque ludo les, populum, ut pro more mimæ, præſente Catone, flagi buiſſe. Ædilitius porro dicebatur, lis fuerat. Hic magiſtratus ſacraru tarumque ædium curam gerebat ro 111 de Legibus: *Suntoque ædi tores urbis, annonæ ludorumque ſo olliſque ad amplivrem gradum is p ſcenſus eſto.*

ſius Longus, qui Adrumeti cum II legionibus, & equiti-
DCC præerat, celeriter, ibi parte præſidii relicta, cum VIII
ribus Acillam ire contendit. Meſſius celerius itinere confecto
Acillam cum cohortibus pervenit. Conſidius interim, quum ad
cum copiis acceſſiſſet, & animadvertiſſet præſidium Cæſaris
ſe, non auſus periculo ſuo rem facere, nulla re geſta pro mul-
ne hominum, rurſus Adrumetum ſe recepit: deinde paucis poſt
, equeſtribus copiis a Labieno adductis, rurſus Acillanos ca-
poſitis obſidere cœpit. XXXIV. Per id tempus C. Salluſtius
us, quem paucis ante diebus miſſum a Cæſare cum claſſe demon-
imus, Cercinnam pervenit. Cujus adventu C. Decimius
s, qui ibi cum grandi familiæ ſuæ præſidio præerat commeatui,
lum navigium nactus conſcendit, ac ſe fugæ commendat. Sal-
s interim prætor a Cercinnatibus receptus, magno numero fru-
i invento, naves onerarias, quarum ibi ſatis magna copia fuit,
e, atque in caſtra ad Cæſarem mittit. [3] Allienus interim pro-
e Lilybæo in naves onerarias imponit legiones XIII, & XIV,
ites Gallos DCCC; funditorum, ſagittariorumque mille, ac
dum commeatum in Africam mittit ad Cæſarem: quæ naves,
m ſecundum nactæ, IV die in portum ad Ruſpinam, ubi Cæ-
ſtra habuerat, incolumes pervenerunt. Ita Cæſar duplici lætitia
ptate uno tempore auctus, frumento auxiliiſque, tandem ſuis
ratis, annonæque levata ſollicitudine, deponit legiones; equi-
ex navibus egreſſos jubet [3] ex languore nauſeaque reficere;
os in caſtella munitioneſque diſponit. XXXV. Quibus rebus
, quique cum eo eſſent comites, mirari, & requirere: C. Cæ-
, qui ultro conſueſſet bellum inferre, ac laceſſere prælio, ſubi-
mutatum non ſine magno conſilio ſuſpicabantur. Itaque ex
entia in magnum timorem conjecti ex Getulis duos, quos
bantur ſuis rebus amiciſſimos, magnis præmiis pollicitationi-
propoſitis, pro perfugis ſpeculandi gratia in Cæſaris caſtra mit-
Qui ſimul ad eum ſunt deducti, petierunt, ut ſibi liceret ſine
lo verba proloqui. Poteſtate facta: Sæpenumero, inquiunt,
rator, complures Getuli, qui ſumus clientes C. Marii, & prope-
m omnes cives Romani, qui ſunt in legione IV and VI, ad
imus, in tuaque præſidia confugere; ſed cuſtodiis equitum
darum, (*a*) quo id ſine periculo minus faceremus, impedie-
. Nunc data facultate pro ſpeculatoribus miſſi a Scipione ad te
ſime venimus, ut perſpiceremus, num quæ foſſæ, aut inſidiæ
ele-

INTERPRETATIO.

(*a*) *Quominus id ſine periculo faceremus.*

NOTÆ.

ſtorius.] Qui fuerat quæſtor, at-
tate ampliore.

us interim procenſul.] Siciliæ.

3. *Ex languore nauſeaque reficere.*] Nauſea eſt ægritudo quæ navigantibus ex navis jactatione oritur; a nave dicta.

elephantis ante caſtra portaſque valli factæ eſſent; ſimulque co veſtra contra eaſdem beſtias, comparationemquæ pugnæ cogn remus, atque ei renuntiaremus. Qui collaudari a Cæſare, [1] ſti dioque donati, ad reliquos perfugas deducuntur. Quorum or nem celeriter veritas comprobavit. Namque poſtero die ex l nibus iis, quas Getuli nominaverunt, milites legionarii comp a Scipione in caſtra Cæſaris perfugerunt. XXXVI. Dum ad Ruſpinam geruntur, [2] M. Cato, qui Uticæ præerat, dele quotidie [3] libertinorum, Afrorum, ſervorum denique, & c quemodi generis hominum, qui modo per ætatem arma ferre rant, habere, atque ſub manum Scipionis in caſtra ſubmittere intermittit. Legati interim ex oppido [4] Tiſdro, [5] in quo tritici dium millia c c c comportata fuerant a negotiatoribus Italicis a ribuſque ad Cæſarem venere; quantaque copia frumenti apud docent; ſimulque orant, ut ſibi præſidium mittat, quo facili frumentum & copiæ ſuæ conſerventur. Quibus Cæſar in præſ gratias agit; præſidiumque brevi tempore ſe miſſurum dicit; hortatuſque ad ſuos cives jubet proficiſci. [6] P. Sitius interim copiis Numidiæ fines ingreſſus, caſtello in montis loco munito cato, in quod Juba belli gerendi gratia & frumentum, & res ras, quæ ad bellum uſui ſolent eſſe, comportaverat, vi expugna eſt potitus. XXXVII. Cæſar, poſtquam legionibus veterani equitatu levique armatura copias ſuas ex ſecundo commeatu a rat, naves VI onerarias ſtatim jubet Lilybæum ad reliquum ex tum tranſportandum proficiſci: ipſe [7] V I Kal. Febr. circiter lia prima imperat ſpeculatores apparitoreſque omnes ut ſibi pr eſſent. Itaque, omnibus inſciis, neque ſuſpicantibus, vigilia t jubet omnes legiones ex caſtris educi, atque ſe conſequi ad dum Ruſpinam verſus, in quo ipſe præſidium habuit, & quod mum ad amicitiam ejus acceſſit. Inde parvulam proclivitate greſſus, ſiniſtra parte campi propter mare legiones ducit. Hic pus mirabili planitie patet millia paſſuum XV: quem jugum in a mari ortum, neque ita prælatum, [8] velut theatri efficit ſpec

NOTÆ.

1. *Stipendioque donati.*] Stipendium aliud nihil eſt quam munera.

2. *M. Cato, qui Uticæ præerat.*] Hoc oppidum, exciſa Carthagine, primarium fuit Africæ, quod propter ejus civium in Cæſarem ſtudium diruere cupiebant Pompeiani, & præcipue Juba rex: ſed diſſentiente Catone, nihil tutius aut conſultius putaverunt, quam ut ipſi traderetur. Teſtes Livius & Strabo.

3. *Libertinorum.*] Libertini dicebantur, qui ex libertis nati erant. Liberti autem erant ſervi libertate donati.

4. *Tiſdro.*] Tiſdrum vocat Plinius Tiſdritanum oppidum.

5. *In quo tritici modium.*] Manu Regii codices duo, & Thuanus unus *in quod*, qui legitimus eſt ordo. Sin e bendum *quo*, delendum erit *in*. De ſupra dictum.

6. *P. Sitius.*] De quo ſupra dict Jubæ regnum conjunctis cum Bogude impreſſionem feciſſe.

7. V I. *Kal. Febr.*] XXVII. d nuarii.

8. *Velut theatri efficit ſpeciem.*] C truvius lib. v. de Architect. cap. VI. & theatrum referre formam hemicycli ſ rit, ſequitur illum campum fuiſſe ſemi dum.

hoc jugo colles sunt excelsi pauci; in quibus singulæ turres speculæ- singulæ perveteres erant collocatæ; quarum apud ultimam præfi- & statio fuit Scipionis. XXXVIII. Postquam Cæsar ad ju- de quo docui, adscendit, atque in unumquemque collem tur- castellaque facere cœpit; atque ea minus semihora efficit; & quam non ita longe ab ultimo colle turrique fuit, quæ proxima fuit his adversariorum, in qua docui esse præsidium stationemque Nu- rum; paulisper commoratus, perspectaque natura loci, equitatu tione disposito, legionibus opus attribuit; brachiumque medio ab eo loco, ad quem pervenerat, usque ad eum, unde egressus jubet dirigi ac muniri. Quod postquam Scipio Labienusque advertерunt, equitatu omni ex castris educto, acieque eque- instructa, a suis munitionibus circiter passus ∞ progrediuntur, pedestremque copiam in secunda acie minus passus C D-a castris constituunt. XXXIX. Cæsar in opere milites adhortari, re adversariorum copiis moveri. Jam quum non amplius pas- MC inter hostium aciem suasque munitiones esse animadver- intellexissetque ad impediendos milites suos, & ab opere de- dos hostem propius accedere; necesseque haberet legiones a itionibus deducere; imperat turmæ Hispanorum, ut ad proxi- collem propere accurrerent, præsidiumque inde deturbarent, que caperent; eodemque jubet levis armaturæ paucos consequi tio. Qui missi celeriter, Numidas adorti partim vivos capiunt, llos equites fugientes convulneraverunt, locoque sunt potiti. quam id Labienus animadvertit, quo celerius iis auxilium fer- acie instructa equitatus sui prope totum dextrum cornu aver- que suis fugientibus suppetias ire contendit. Quod ubi Cæsar erit, Labienum ab suis copiis longius abscessisse; equitatus sui sinistram ad intercludendos hostes immisit. XL. Erat in eo o, ubi ea res gerebatur, villa permagna IV turribus exstructa, Labieni prospectum impediebat, ne posset animadvertere ab tu Cæsaris se intercludi. Itaque non prius vidit turmas Ju- quam suos cædi a tergo sensit. Ex qua re subito in terro- converso equitatu Numidarum, recta in castra fugere contendit: Germanique, qui restiterant, ex superiore loco & post ter- circumventi, fortiterque resistentes conciduntur universi. Quod giones Scipionis, quæ pro castris erant instructæ, animadver- metu ac terrore obcæcatæ, omnibus portis in sua castra cœperunt. Postea Scipione ejusque copiis campo collibusque tis, atque in castra compulsis, quum receptui Cæsar cani jus- equitatumque omnem intra suas munitiones recepisset, campo

NOTÆ.

pur-

Atque in unumquemque collem.] Sic transpositis virguli punctulisque: *Posti- dar ad jugum de quo docui, adscen- que in unumquemque collem; turres que facere cæpit.* Hoc probat id quod subsequitur: *Postquam non ita longe ab ultimo colle turrique fuit, quæ proxima fuit castris adversariorum.*

2. *Pedestremque copiam.*] Raro in singulari numero.

purgato, animadvertit mirifica corpora Gallorum Germano
que, qui partim ejus auctoritatem erant ex Gallia ſecuti, pa
pretio pollicitationibuſque adducti ad eum ſe contulerant:
nulli, qui ex Curionis prælio capti conſervatique, parem gratia
fide partienda præſtare voluerant. 1 Horum corpora mirifica ſ
amplitudineque, cæſa toto campo, ac proſtrata diverſe jace
XLI. His rebus geſtis, poſtero die Cæſar ex omnibus præſidii
hortes deducit, atque omnes ſuas copias in campo inſtruxit.
pio, ſuis male acceptis, occiſis vulneratiſque, intra ſuas cont
ſe munitiones cœpit. Cæſar inſtructa acie ſecundum infimas ju
dices propius munitiones leniter acceſſit. Jamque minus ∞ paſſ
ab oppido 2 Uzita, quod Scipio tenebat, aberant legiones Juli
quum Scipio veritus, ne oppidum amitteret, unde aquari, reli
que rebus ſublevari ejus exercitus conſueverat; eductis omnibu
piis, quadruplici acie inſtructa, ex inſtituto ſuo, prima equeſtr
matim directa, elephantiſque turritis interpoſitis, armatiſque,
petias ire contendit. Quod ubi Cæſar animadvertit, arbitratu
pionem ad dimicandum paratum ad ſe certo animo venire, in
co, quo paullo ante commemoravi, ante oppidum conſtitit,
que aciem mediam eo oppido texit. Dextrum ſiniſtrumque c
ubi elephanti erant, in conſpectu patenti adverſariorum conſ
XLII. Quum jam prope ſolis occaſum Cæſar exſpectaviſſet,
ex eo loco, quo conſtiterat, Scipionem progredi propius ſe ani
vertiſſet, locoque ſe magis defendere, ſi res coëgiſſet, quam in
po cominus conſiſtere audere; non eſt viſa ratio proplus acceden
die ad oppidum; quoniam ibi præſidium grande Numidarum
cognoverat, hoſteſque mediam aciem ſuam oppido texiſſe; ſi
difficile factu eſſe intellexit, ſimul & oppidum uno tempore
gnare, & in acie in cornu dextro, & ſiniſtro, ex iniquiore
pugnare: præſertim quum milites a mane diei jejuni ſub
ſtetiſſent defatigati. Itaque reductis ſuis copiis in caſtra, poſte
propius eorum aciem inſtituit exporrigere munitiones. XLII
terim Conſidius, qui Acillam, & VIII cohortes ſtipendiarias Nu
Getuliſque obſidebat, ubi C. Meſſius cohortibus præerat, dim
tumque expertus, magniſque operibus ſæpe admotis, & iis ab
danis incenſis, quum proficeret nihil, 3 ſubito nuntio de equeſtr
lio allato commotus, frumento, cujus in caſtris copiam hab

NOTÆ.

1. *Horum corpora mirifica ſpecie, &c.*] De quibus ſic habet Pauſanias in Phocicis: Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι οἱ Κελτοὶ μακρῷ πάντας ὑπερηκόντισε μεγέθει τοῦ σώματος. *Sunt alioqui Galli longe magnitudine ſuperantes cæteros homines.* Gallos corpora pluſquam humana habere memoriæ prodidit Jornandes, celſioris ſtaturæ Ammianus, procera Livius, mollesque alboque corpore facit Strabo. Sed gentem hanc adulteraverunt loniis Romani, nec tantum modo ſed matrimoniis, & furtivis aut paſſim concubitibus.

2. *Uzita.*] Uzitam Strabo tradi verſam a Cæſare in bello, quod adve pionem geſſit in Africa.

3. *Subito nuntio de equeſtri prælio* Quo Scipioniani fuſi erant.

ſo, vino, oleo, cæteriſque rebus, quæ ad victum parari ſo-
, corruptis, Acillam, quam obſidebat, deſeruit; atque itinere
regnum Jubæ facto, copias cum Scipione partitus Adrumetum
cipit. XLIV. Interea ex ſecundo commeatu, quem a Sicilia
rat Allienus, navis una, in qua fuerat Q. Cominius, & L. Ti-
, eques Romanus, ab reſidua claſſe quum erraviſſet, delataque eſ-
vento ad Thapſum, a Virgilio ſcaphis naviculiſque actuariis ex-
eſt, & ad Scipionem deducta. Item altera navis triremis ex
m claſſe errabunda, ac tempeſtate ad [1] Ægimurum delata a claſſe
& M. Octavii eſt capta; in qua milites veterani cum uno cen-
, & nonnulli tirones fuerunt: quos Varus aſſervatos ſine con-
cia deducendos curavit ad Scipionem. Qui, poſtquam ad eum
nerunt, & ante ſuggeſtum ejus conſtiterunt: non veſtra, in-
ſponte vos, certo ſcio, ſed illius ſcelerati veſtri imperatoris
ſu & imperio coactos, cives & optimum quemque nefarie
ctari: quos quoniam fortuna in noſtram detulit poteſtatem,
quod facere debetis, rempublicam cum optimo quoque de-
is, certum eſt vobis vitam & pecuniam donare: quapropter,
ſentiatis, proloquimini. XLV. Hac habita oratione, Sci-
quum exiſtimaſſet pro ſuo beneficio ſine dubio ab iis gratias
tum iri, poteſtatem iis dicendi fecit. [2] Ex eis centurio legio-
v, Pro tuo, inquit, ſummo beneficio, Scipio, tibi gratias ago
enim imperatorem te appello) quod mihi vitam incolumita-
e belli jure capto polliceris: & forſan iſto uterer beneficio,
ei ſummum ſcelus adjungeretur. Egone contra Cæſarem im-
rem meum, apud quem ordinem duxi, ejuſque exercitum,
ijus dignitate victoriaque [3] amplius xxxvi annis depugnavi,
ius armatuſque conſiſtam? Neque ego iſtud facturus ſum, &
gnopere, ut de negotio deſiſtas, adhortor. Contra cujus
copias contendas, ſi minus antea expertus es, licet nunc co-
as. Elige [4] ex tuis cohortem unam, quam putas eſſe firmiſſi-
, & conſtitue contra me. Ego autem ex meis commilitonibus,
nunc in tua tenes poteſtate, non amplius x ſumam. Tunc ex
noſtra intelliges, quid ex tuis copiis ſperare debeas. XLVI.
uam hæc centurio præſenti animo adverſus opinionem ejus eſt
; ira percitus Scipio, atque animi dolore incenſus annuit cen-

NOTÆ.

Ægimurum.] Ægimurus Africi ma- (ſcopulos potius quam inſulam Plinius) haud procul a Coſura in- am & Africam poſita. De ea ſic Plinius: *Sinum Carthaginis claudit Ægimurus.* Fortaſſe *Goulette.* Qui- ette.

Ex eis centurio legionis xiv.] Hunc amus Pontium nominat.

Amplius xxxvi *annis depugnavi.*] numerorum de notis duæ decuſſes, ut ſint xvi anni. Nec enim plures annos Cæſar imperavit. Sed, ut ſæpe admonui, tota numerorum ratio eſt mendoſiſſima. Errorem emendat MS. Victorinus codex qui habet xvi.

4. *Ex tuis cohortem unam.*] Tempore Polybii erant cccc. Nec id perpetuum. Scribit enim, ſi plures ſint in legione quam millia iv, pro portione diviſionem facere ſolitos Romanos.

centurionibus, quid fieri vellet: atque ante pedes centurion
terfecit, reliquoſque veteranos a tironibus jubet ſecerni. A
te, inquit, iſtos, nefario ſcelere contaminatos, & cæde c
ſaginatos. [1] Sic extra vallum deducti ſunt, & cruciabiliter
ſecti. Tirones autem jubet inter legiones diſpertiri, & Com
cum Ticida in conſpectum ſuum prohibet adduci. Qua ex r
ſar commotus, eos, quos in ſtationibus cum longis navibus
Thapſum cuſtodiæ cauſſa [2] in ſalo eſſe jufſerat, ut ſuis onerari
giſque navibus præſidio eſſent, ob negligentiam ignominiæ
dimittendos ab exercitu, graviſſimumque in eos edictum prop
dum curavit. XLVII. Per id tempus fere Cæſaris exercitui r
cidit incredibilis auditu. Namque, [3] Virgiliarum ſigno con
circiter vigilia ſecunda noctis, nimbus cum ſaxea grandine
eſt exortus ingens. Ad hoc autem incommodum acceſſerat,
Cæſar, non more ſuperiorum imperatorum, in hibernis e
tum continebat, ſed in tertio quartoque die procedendo, pr
que hoſtem accedendo, caſtra communiebat; opereque faci
[4] milites ſe circumſpiciendi non habebant facultatem. Præterea
Sicilia exercitum tranſportaverat, ut præter ipſum militem &
neque vas, neque mancipium, neque ullam rem, quæ uſu mil
conſuevit, in naves imponi pateretur. [5] In Africam autem non

NOTÆ.

1. *Sic extra vallum deducti ſunt.*] Militares animadverſiones extra vallum fiebant. Ita Seneca lib. 1. de ira cap. XVI. *Damnatus extra vallum deductus eſt, & jam cervicem porrigebat.*

2. *In ſalo.*] *A la rade.*

3. *Virgiliarum ſigno confecto.*] Fruſtra hactenus ab interpretibus in eo loco deſudatum eſt, quem ut pote corruptum ex fide MS. trium, Regiorum duorum & Victorini unius emendo, *virgiliarum ſigno confecto*, quod quidem buccina quater in nocte, prima, ſecunda, tertia & quarta virgilia dabatur. In tot enim virgilias totum nocturnum tempus dividebantur. Cujus moris cum plura teſtimonia proferre liceat, uno aut altero contenti erimus. Primum e Vegetio petitur lib. III. de re militari cap. VIII. *Et quia impoſſibile videbatur in ſpecula per totam noctem vigilantes ſingulos permanere, ideo in IV. partes ad clepſydram ſunt diviſæ vigiliæ, ut non amplius quam tribus horis nocturnis neceſſe ſit vigilare. A tubicine omnes vigiliæ committuntur. Et finitis horis a cornicine revocantur.* Alterum e Frontino qui lib. I. ſtratagem de L. Sylla hæc habet: *Hoſtem propter inducias negligentia reſolutum animadvertens, nocte profectus, relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium divideret, & quarta vigilia commiſſa, cum ſequeretur, incolumes ſuos cum omnibus impedimentis tormentiſque in tuta p* Atteſtabitur & Livius lib. VII. C ſic ſcribens: *Vigiliis deinde diſpoſit teris omnibus teſſeram dari jubet. Ub dæ vigiliæ buccina datum ſignum eſſet, cum ſilentio ad ſe venirent.* Hic Hir get horrorem rei, cum intempeſta veniſſe ſcribit & vigilia ſecunda, *qu pus mortales ſomno altiſſimo premit,* Decius loco Livii citato, & ſigno confecto vigiliarum. Cum enim c tebantur vigiliæ (quod ſigno tubæ fie qui tres jam horas vigilaverant, tent repetebant, & qui tres proximas h gilaturi erant ad ſtationis locum ter Unde aliqua in caſtris diſcurſatio, q rorem caſus ſubiti aut eximere aut poterat. Virgiliarum porro comme a facto tota aliena eſt, quod nec poſ nec poſt occaſum earum omnino incidi peritur.

4. *Milites ſe circumſpiciendi non h facultatem.*] Sic apud Terentii He *Neque te reſpicis.* Quam facultate habuiſſent, ſi ſe præſidiis quibuſdam ſent adverſus ſubitas illas tempeſt ſtruere.

5. *In Africam autem non modo ſ quam non acquiſierant.*] Mendum e ex fide MS. Thuani unius em *Africa.*

quidquam non acquisierant aut paraverant; sed etiam, propter eorum caritatem, ante parata consumpserant. Quibus rebus attenti, oppido perquam pauci sub pellibus acquiescebant. Reliqui ex cortinentis tentoriolis factis, atque arundinibus scopisque contextis, manebant. Itaque, subito imbre grandineque consecuta, gravati tenebris, tenebris, aquaque omnes subruti disjectique, nocte intempesta, ignibus exstinctis, rebusque ad victum pertinentibus omnibus corruptis, per castra passim vagabantur, scutisque capita contegebant. Eadem nocte v legionis pilorum cacumina sua sponte arserunt. VIII. Rex interim Juba de equestri prælio Scipionis certior factus, evocatusque ab eodem litteris, [1] præfecto Sabura cum parte exercitus contra Sitium relicto, ut sic, quum ipse aliquid auctoritatis haberet, exercitus Scipionis a terrore Cæsaris liberaretur, cum III elephantis, equitibusque frænatis DCCC, [2] Numidis sine frænis, peditatusque ejus armaturæ grandi numero, elephantisque XXX, e regno ad Scipionem est profectus. Postquam ad eum pervenit castris regiis seorsum positis, cum eis copiis, quas commemoravimus ita longe a Scipione consedit. [3] Erat in castris Cæsaris superiore tempore magnus terror, & exspectatione copiarum regiarum, exercitus ejus magis suspensiore animo ante adventum Jubæ commotus fuit. Postquam vero castra castris contulit; despectis ejus copiis omnem terrorem deponit. Ita, quam antea absens habuerat auctoritatem, eam omnem præsens dimiserat. Quo facto facile fuit intellectu, omnibus additum animum fiduciamque regis adventu. Nam postero die suas suasque regisque copias cum elephantis LX productas in aciem, quam speciosissime potuit, instruxit; ac paullo longius progressus a munitionibus, haud ita diu commoratus, se recepit in castra. IX. Cæsar postquam animadvertit Scipioni auxilia fere, quæ expe-

NOTÆ.

Præfecto Sabura cum parte exercitus cohortium relicto.] Qui regnum ejus cum exercitu invaserat.

Numidis sine frænis.] De quibus supra, ubi Claudianus:

——— *sonipes ignarus habenæ,*
Non regit. ———

Silius Italicus:

——— *Numidæ gens insciа fræni,*
Et inter geminas, per ludum mobilis, arces
Impedem flectit, non cedens virga lupatis.

Vide Livius lib. XXXV. *Nihil primo conspectius, equi hominesque pauluper contemptius, equi homines: discinctus & inermis eques, quam quod jacula secum portat: equus quoque, deformis ipse cursus, rigida cervice extento capite currentium.* Idem videsis Herodianus lib. VII.

Fuisse in castris Cæsaris superiori tempore magnum terror.] De quo sic Suetonius cap. LXVI. *Cum exspectatio adventus Jubæ terribilis esset, convocatis ad concionem militibus, Scitote, inquit, paucissimis his diebus regem affuturum cum X legionibus, equitumque XXX levis armaturæ C millibus, elephantis CCC. Proinde desinant quidam quærere ultra, aut opinari, mihique (qui compertum habeo) credant: aut quidem vetustissima nave impositos quocunque vento, in quascumque terras jubebo avehi.*

4. *Exercitus ejus magis suspensiore animo ante adventum Jubæ commovebatur.*] Hoc pleonasmo passim autores utuntur. Sic Plautus in Sticho: *Imo enim hic magis est dulcius.* Val. Maximus: *Magis invidia quam pecunia locupletior.* Fatendum est tamen M S. Regios codices aliter habere. Duo quidem habent: *Exercitus ejus magis suspensione animi ante adventum commovebatur.* Tertius autem: *Exercitus suspensiore animo ante adventum Jubæ commovebatur*, omissa particula *magis*.

exſpectaſſet, omnia conveniſſe, neque moram pugnandi ulla per jugum ſummum cum copiis progredi cœpit, & brachtinus ducere, & caſtella munire, propiuſque Scipionem ca loca excelſa occupare contendit. Adverſarii magnitudine co confiſi proximum collem occupaverunt, [1] atque ita longius fi grediendi eripuerunt facultatem. Ejuſdem collis occupandi Labienus conſilium ceperat; &, quo propiore loco fuerat, e rius occurrerat. L. Erat convallis ſatis magna latitudine, a ne prærupta, crebris locis ſpeluncæ in modum ſubrutis: [2] qu tranſgrediendæ Cæſari ante, quam ad eum collem, quem volebat, perveniretur: ultraque eam convallem olivetum crebris arboribus condenſum. Hic quum Labienus animadv Cæſarem, ſi vellet eum locum occupare, prius neceſſe eſſe c lem olivetumque tranſgredi, eorum locorum peritus in inſidi parte equitatus, levique armatura conſedit: & præterea poſ tem colleſque, equites in occulto collocaverat; ut, quum i improviſo legionarios adortus eſſet, ex colle ſe equitatus o ret, & re duplici perturbatus Cæſar, ejuſque exercitus, neq tro regrediundi, neque ultra procedendi oblata facultate, c ventus concideretur. Cæſar, equitatu ante præmiſſo, inſciu diarum, quum ad eum locum veniſſet, [3] abuſi, ſive obliti præ rum Labieni, ſive veriti, ne in foſſa ab equitibus opprime rari, ac ſinguli de rupe prodire, & ſumma petere collis; quo ſaris equites conſecuti partim interfecerunt, partim vivorum potiti. Deinde protinus collem petere contenderunt, atque decuſſo Labieni præſidio, celeriter occupaverunt. Labienus cu te equitum vix fuga ſibi peperit ſalutem. LI. Hac re per e geſta, Cæſar legionibus opera diſtribuit, atque in eo colle erat potitus, caſtra munivit. Deinde ab ſuis maximis caſtris p dium campum, e regione oppidi [4] Uzitæ, quod inter ſua & Scipionis, in planitia poſitum erat, tenebaturque a Sci duo brachia inſtituit duci, & ita erigere, ut ad angulum de ſiniſtrumque ejus oppidi convenirent. Id hac ratione opus i bat, ut, quum propius oppidum copias admoviſſet, oppugna cœpiſſet, tecta latera ſuis munitionibus haberet, ne ab equ multitudine circumventus ab oppugnatione deterreretur: pra

NOTÆ.

1. *Atque ita longius ſibi progrediendi eripuerunt facultatem.*] Quidam emendare voluerunt *Cæſari* vel *illi* fruſtra. Nam promiſcue *ſibi* & *illi* dicitur, modo nihil dubii relinquatur, falſæque in hoc ſunt leges Grammaticorum. Exempla ubique obvia ſunt.

2. *Quæ erant tranſgrediendæ Cæſari.*] MS. Regius codex unus habet: *Quæ erant tranſgredienda Cæſari*, quæ emendata eſt lectio. Victorinus unus & impreſſus pervetuſtus codex habent: *Quæ erant tranſeunda Cæſari*, quod peræque bet. Vel enim referas ad *crebris* legendum eſt, *quæ erant tranſgr* vel ad *erat convallis* & legendum *gredienda.*

3. *Abuſi, ſive obliti præceptorum* Arbitror eſſe reponendum *Labieni*

4. *Uzitæ.*] Strabo Uzitos appella quos iterum debellatum Scipionem a ſcribit, quo rumurbs cum aliis in byel ſemiruta, vel tota diruta eſt.

Scilius colloquia fieri possent, & si qui persugere vellent, id antea sæpe accidebat magno cum eorum periculo, tum facile e periculo fieret. Voluit etiam experiri, quum propius hoccessisset. haberetne in animo dimicare. Accedebat etiam ad as caussas, quod is locus depressus erat, puteique ibi nonnulli poterant. Aquatione enim longa & angusta utebatur. Dum opera, quæ ante dixi, fiebant a legionibus, interim pars aciei opus instructa sub hoste stabat. Equites barbari leviscque armaprælliis minutis cominus dimicabant. LII. Cæsar ab eo oquum jam sub vesperum copias in castra reduceret; magno , cum omni equitatu, leviquę armatura, Juba, Scipio, Las in legionarios impetum fecerunt. Equites Cæsariani vi unifubitæque hostium multitudinis pulsi parumper cesserunt. [1] Quæ ter adversariis cecidit. Namque Cæsar, ex medio itinere reductis, equitibus suis auxilium tulit. [2] Equites autem, adlegionum animo addito, conversis equis, in Numidas cupide entes dispersosque impetum fecerunt, atque eos convulneratos in castra regia repulerunt, multosque ex iis interfecerunt. ni in noctem prælium esset conjectum; [3] pulviscque vento flamnium prospectu offeciisset; [3] Juba cum Labieno capti in potem Cæsaris veniissent; equitatusque cum levi armatura funditus ternecionem deletus esset. Interim incredibiliter ex legioniIV & VI Scipionis milites diffugere, partim in castra Cæsaris, in quas quisque poterat legiones pervenire. Itemque equiCuriani diffisi Scipioni ejusque copiis, complures se eodem conunt. LIII. Dum hæc circum Uzitam ab utrisque ducibus adhrantur, legiones duæ, IX & X, ex Sicilia navibus onerariis ctæ, quum jam non longe a portu Ruspinæ abessent, conspinaves Cæsarianas, quæ in statione apud Thapsum stabant, 5 ve in adversariorum, ut insidiandi gratia ibi commorantium, em inciderent, imprudentes vela in altum dederunt; ac diu mulque jactati tandem multis post diebus siti inopiaque confecti ad rem pervenerunt. LIV. Quibus legionibus expositis, me in Italia pristinæ licentiæ militaris, ac rapinarum cerorum um, parvulam modo caussulam nactus Cæsar, quod C. Avietribunus mil. X. legionis navem commeatu, familia sua atque tis occupaviisset, neque militem unum ab Sicilia sustuliisset; poste-

NOTÆ.

Quæ res aliter adversariis cecidit.] *cidant*, suspicor addendum.

utrisque vento flatus omnium prospe*cisset*.] MS. Regius codex unus ha*mnium prospectum abstuliisset*, quam etiionem habet pervetustus impressus coliter MS. Regius codex, & Victori*erat*: *Omnium prospectum offendisset*. tertius MS. Regius: *Omnium proffeciisset*; Quæ optima videtur lectio.

3. *Juba cum Labieno capti.*] Syllepsis, ut illud Ovidianum.

Ilia cum Lauso de Numitore sati.

4. *Curiani.*] Lipsius optime emendat *Curioniani*. Ii sunt, qui paulo ante sub Curione meruerant, quos Scipio suis copiis immiscuerat post sui imperatoris mortem, quos & Gallos fuisse supra memorat.

5. *Veriti.*] Synthesis est figura, cum juxta legitimum ordinem deberet esse *veritæ*.

postero die de suggestu, convocatis omnium legionum trib
turionibusque: Maxime vellem, inquit, homines suæ pe
nimiæque libertatis, aliquando finem fecissent, meæque
modestiæ, patientiæque rationem habuissent. Sed quoniam
neque modum, neque terminum constituunt, quo cæteri
ter se gerant; egomet ipse documentum more militari co
C. Aviene, [1] quod in Italia milites populi R. contra re
cam instigasti; rapinasque per municipia fecisti; quodque
que publicæ inutilis fuisti; & pro militibus tuam familiam
taque in naves imposuisti: tuaque opera, militibus tem
cessario respublica caret: ob eas res, ignominiæ causa,
citu meo te removeo: hodieque ex Africa abesse, & q
potest, proficisci jubeo. Itemque te, A. Fontei, quod
militum seditiosus, malusque civis fuisti, ab exercitu
T. Saliene, M. Tiro, C. Clusinas, quum ordines in meo
tu beneficio, non virtute consecuti, ita vos gesseritis, ut ne
lo fortes, neque pace boni aut utiles fueritis, & magis in
concitandi milites adversus vestrum imperatorem, quam
modestiæque fueritis studiosiores; indignos vos esse arbit
in meo exercitu ordines ducatis; [2] missosque facio, &, q
potest, abesse ex Africa jubeo. [3] Itaque transdidit eos cen
bus; [4] & singulis non amplius singulis additis, servos in n
ponendos separatim curavit. LV. Getuli interim perfug
cum litteris mandatisque a Cæsare missos supra docuimus,
cives perveniunt: quorum auctoritate facile adducti, Cæ
nomine persuasi, a rege Juba desciscunt, celeriterque cur
ma capiunt; contraque regem facere non dubitant. Qui
bus cognitis [5] Juba distentus triplici bello, necessitate coac
suis copiis, quas contra Cæsarem adduxerat, VI cohortes

NOTÆ.

1. *Quod in Italia.*] Seditionem intelligit quam factam esse, ipso Alexandriæ & in Ponto bellum gerente, supra commemoratum est.

2. *Missosque facio.*] Missio quadruplex erat, honesta, causaria, gratiosa, & ignominiosa, cujus postremæ hoc exemplum est luculentum. Atque hoc est quod Suetonius tradit cap. LXVII. *Delicta neque observabat omnia, neque pro modo exequebatur, sed desertorum, ut seditiosorum, & inquisitor, & punitor accerrimus, connivebat in cæteris.* Idipsum habet Polyænus. Hi autem fuerant seditiosi, ut patet ex hac publica oratione Cæsaris. Sed animadvertendum est sumpsisse tempus, quo & militum satis se habere putabat, & id fecisse militum licentiam veritum, quæ in prima victoria erupit, quanta quidem totis his bellis non apparuerat. Invito enim Cæsare multos nobile runt.

3. *Itaque transdidit eos cent* Milites enim, ut ait idem Suetoni *bat pari severitate atque indulgent*

4. *Et singulis non amplius singu servos in navi imponendos separatim* Manuscripti Regii duo codices sic *Et singulis non amplius singulos a vos in navem imponendos separati* Cui consentit pervetustus impr dex, Manuscripti tres codices, q nus est Regius, alius Victorius Thuanus habent: *Et ad singulos plius singulis additis servis in n nendos separatim curavit.* Facile lectionem in posteriori & in text prætulerim.

5. *Juba distentus triplici bello* P. Sitium, contra Getulos, contra

mittit, quæ essent præsidio contra Getulos. LVI. Cæ-
chiis perfectis, promotisque eo usque, ut telum ex oppido
non posset, castra munit; balliſtis scorpionibusque crebris
ntem castrorum, contraque oppidum collocatis, defenso-
deterrere non intermittit: eoque v legiones ex superio-
ibus deducit. Qua facultate oblata, illustriores notissimi-
conspectum amicorum propinquorumque efflagitabant, at-
se colloquebantur. Quæ res quid utilitatis haberet, Cæ-
non fallebat. Namque Getuli ex equitatu regio nobiliores,
que præfecti, quorum patres cum Mario ante merue-
isque beneficio agris finibusque donati, post Syllæ victo-
[1] Hiempsalis regis erant potestate dati, occasione capta,
m luminibus accensis, cum equis calonibusque suis circiter
giunt in Cæsaris castra, quæ erant in campo proxime Uzi-
LVII. Quod postquam Scipio, quique cum eo erant,
erunt, quum commoti ex tali incommodo essent, fere per
us M. Aquinium cum C. Saserna colloquentem viderunt.
mittit ad Aquinium, nil attinere eum cum adversariis collo-
[2] Quum nihilo minus ejus sermonem nuntius ad se referret,
que, ut reliqua, quæ vellet, perageret, viator postea ab
eum est missus, qui diceret, audiente Saserna: Vetat te
loqui. Quo nuntio perterritus discessit; & dicto audiens
[3] Usu venisse hoc civi Romano miror, & ei, qui a po-
omano honores accepisset, incolumi patria, fortunisque
, Jubæ barbaro potius obedientem fuisse, quam aut Scipio-
mperasse nuntio, aut cæsis ejusdem partis civibus, incolu-
veri malle. Atque etiam superbius Jubæ factum, non in
inium hominem novum, parvumque senatorem, sed in
m hominem illa familia, dignitate, honoribusque præstan-
Nam quum Scipio sagulo purpureo ante regis adventum uti
esset, dicitur Juba cum eo egisse, non oportere illum eodem
uti

NOTÆ.

psalis regis.] Interpretes Cæsa-
ani sunt nominis similitudine, qua
ræsiderunt hunc esse Hiempsalem,
Sallust. in lib. de bell. Jugurth. me-
ncidit, qui multis tamen ante
nnt a Jugurtha necatus. Hic Hiem-
Numidiæ rex, quem Pompeius a
ejectum jussu Syllæ in regnum
quam ob causam & ejusdem Syl-
a triumphavit, cum esset anno-
m XXIV. necdum equestri or-
sisset. Testes sunt Plutarchus in
& Appianus in lib. 1. de bello

m nihilo minus ejus sermonem
d se referret, reſtaretque.] Ali-
ræsiderari nemo non videt. Ego
& expensis manuscriptis Regiis codicibus tribus, Thuanis duobus, & Victorino uno, ex eorum fide sic emendo, vocabulum nempe unum & alterum hinc & inde rapiendo: *Quum nihilominus ejus sermonem nuntius ad eum* (Scipionem) *referret, se restare, ut reliqua, quæ vellet, perageret, viator præterea ab Juba ad eum est missus, &c.*

3.] *Usu venisse hoc civi Romano miror.*] Nil mirum ei qui conditiones societatis Scipionis & Jubæ cogitaverit. Cum enim rex evocatus a Scipione non veniret, totam Africam quæ parebat Romanis se ei daturum promisit. Qua pollicitatione adductus alios Sitio oppositi, ipse ad Cæsarem profectus est. Hoc sciebat Aquinius, & gravius laturum Scipionem, si Jubæ parere nollet ipse, quam si ipsi Scipioni.

uti veſtitu, atque ipſe uteretur. Itaque factum eſt, ut Scip
bum ſeſe veſtitum transferret, & Jubæ homini ſuperbiſſi
tiſſimoque obtemperaret. LVIII. Poſtero die univerſas
copias de caſtris omnibus deducunt; (a) & ſupercilium quod
celſum nacti non longe a Cæſaris caſtris aciem conſtituunt;
conſiſtunt. Cæſar item producit copias, celeriterque iis i
ante ſuas munitiones, quæ erant in campo, conſtitit; ſi
exiſtimans, ultro adverſarios, quum tam magnis copiis auxili
gis eſſent præditi, promptiuſque proſiluiſſent, ante ſe con
propiuſque ſe acceſſuros. Equo circumvectus, legioneſque
rus, ſigno dato, acceſſum hoſtium aucupabatur. Ipſe enim a
nitionibus longius non ſine ratione non procedebat; quod
do Uzitæ, quod Scipio tenebat, hoſtium erant cohortes
Eidem autem oppido ad dextrum latus ejus cornu erat op
Verebaturque, ne, ſi prætergreſſus eſſet, ex oppido erupt
cta, ab latere eum adorti conciderent. Præterea hæc quoc
cauſſa tardavit, quod erat locus quidam perimpeditus ant
Scipionis, quem ſuis impedimento ad ultro occurrendum for
mabat. LIX. Non arbitror eſſe prætermittendum, que
dum exercitus utriuſque fuerunt in aciem inſtructi. Scipio h
aciem direxit. Collocabat in fronte ſuas & Jubæ legiones
autem Numidas in ſubſidiaria acie ita extenuatos, & in longi
directos, ut procul ſimplex eſſe acies media a legionariis n
videretur; in cornibus autem duplex eſſe exiſtimabatur. E
tos dextro ſiniſtroque cornu collocaverat, æqualibus inter eo
vallis interjectis. [1] Poſt autem elephantos, armaturas leves,
daſque ſubſtituerat auxiliares. Equitatum frænatum univerſu
dextro cornu diſpoſuerat. Siniſtrum enim cornu oppido Uzi
debatur, neque erat ſpatium equitatus explicandi: propterea
das leviſque armaturæ infinitam multitudinem ad dextram
ſuæ aciei oppoſuerat, fere interjecto non minus ∞ paſſuum ſ
ad collis radices magis appulerat, longiuſque ab adverſarior
que copiis promoverat: id hoc conſilio, ut, quum acies 11
concucurriſſent initio certaminis, paullo longius ejus equita
cumvectus ex improviſo clauderet multitudine ſua exercitun
ris, atque perturbatum jaculis configeret. [2] Hæc fuit ratio
nis ea die præliandi. LX. Cæſaris autem acies hoc mo
collocata, ut ab ſiniſtro ejus cornu ordiar, & ad dextrum per

INTERPRETATIO.

(a) *Invento vertice quodam alto* collis.

NOTÆ.

1. *Poſt autem elephantos, armaturas leves.*] Eo conſilio, ut, ſi illi ab hoſtibus repellerentur, funditores, qui inter armaturam levem erant, lapides in ipſos conjicerent, quo in hoſtes retorquerentur.

2. *Hæc fuit ratio Scipionis ea di di.*] Ex fide MS. Regiorum tri norum duorum, Victorini unius mendo, *eo die*. Nam fere apu Autores *dies* in fœminina poſi tempore invenitur.

sinistro cornu legionem IX, VII: in dextro cornu XXX, XIII, XIV, XXVIII, XXVI, in media acie: ipsum dextrum cornu, secundam aciem fere in earum legionum dextrum collocaverat. Præterea ex tironum legionibus pauerat. Tertiam autem aciem in sinistrum suum cornu conque usque ad aciei suæ mediam legionem porrexerat, & ita erat, uti sinistrum suum cornu triplex esset. Id eo consilio quod suum dextrum latus munitionibus adjuvabat; sinistrum ne equitatus hostium multitudini resistere posset, laborabat. Huc suum omnem contulerat equitatum: &, quod ei paulebat, præsidio his equitibus legionem V præmiserat; leviarmaturam inter equites interposuerat. Sagittarios vaque, locis certis, maximeque in cornibus collocaverat. Sic utrorumque exercitus instructi, non plus passuum CCC spatio, quod forte ante id tempus acciderat nunquam caretur, a mane usque ad horam X diei perstiterunt. Jamdum exercitum reducere intra munitiones suas cœpisset; versus equitatus ulterior Numidarum Getulorumque fine dextram partem se movere, propiusque Cæsaris castra, in colle, se conferre cœpit; frænatus autem Labieni eques manere, legionesque distinere: [2] quum subito pars equiaris cum levi armatura contra Getulos injussu ac temere progressi, paludemque transgressi, multitudinem hostium pauci non potuerunt, levique armatura deserti, ac pulheratique, uno equite amisso, multis equis sauciis, leuræ XXVI occisis, ad suos refugerunt. Quo secundo prælio facto Scipio lætus in castra nocte copias reduxit. [3] proprium gaudium bellantibus fortuna tribuere non de- [4] Namque postero die Cæsar cum parte equitatus sui Lementi gratia, misit. In itinere prædatores equites Numidosque ex improviso adorti circiter centum partim occideum vivorum potiti sunt. Cæsar interim quotidie legiocampum deducere, atque opus facere, vallumque & fosmedium campum ducere, [5] adversariorumque excursionifficere non intermittit. Scipio item munitiones contra faceugo a Cæsare excluderetur, approperate. Ita duces utrique & in

NOTÆ.

atem dextrum cornu, secundam , in earum legionum parte coborerat.] Latet aliquod mendum, nullius manuscripti codicis ope

ubito pars equitatus Cæsaris cum a contra Getulos injussu ac temeogressi.] Synthesis est figura, sic th. *Magna pars vulneribus t.* Sic Livius dec. IV. lib. II. effusi sunt.

3. *Proprium gaudium.*] Supra dictum est proprium illud dici, quod sequente adverso eventu non corrumpitur.

4. *Namque postero die Cæsar cum parte equitatus, &c.*] Lego *partem*, aliter non constaret sententia, idque ex fide manuscripti Regii codicis unius.

5. *Adversariorumque excursionibus iter officere non intermittit.*] Pro *itineri*. Sic Plautus in Truculento: *Jam hercle ego te hic affatim officiam.*

& in operibus occupati erant, & nihilo minus equestribus pr
ter se quotidie dimicabant. LXII. Interim Varus classem
antea Uticæ hiemis gratiâ subduxerat, cognito [1] legionis
VIII ex Sicilia adventu, celeriter deducit; ibique Getulis
bus epibatisque complet; insidiandique gratia progressus Adru
cum IV navibus pervenit. Cujus adventus inscius Cæsar L. C
cum classe XXVII navium Thapsum versus in stationem,
gratia commeatus sui, mittit: itemque Q. Aquilam cum x
vibus longis Adrumetum eadem de caussa præmittit. Cispiu
erat missus, celeriter pervenit. Aquila tempestate jactatus, p
torium superare non potuit, atque angulum quendam tutum
pestate nactus, cum classe se longius a prospectu removit.
qua classis in salo ad Leptim, egressis remigibus, passimque in
vagantibus, partim in oppido victus sui mercandi gratia pro
vacua a defensoribus stabat. Quibus rebus Varus ex perfugis
tis, occasionem nactus, vigilia secunda Adrumeto ex [2] C
egressus, primo mane Leptim universa classe vectus, naves
rias, quæ longius a portu in salo stabant, incendit, & p
duas, vacuas a defensoribus, nullo repugnante cepit. LXII
sar interim celeriter per nuntios in castris, quum opera ci
certior factus, quæ aberant a portu millia passuum VI, eo
misso, omissis omnibus rebus, celeriter pervenit Leptim: [3]
moratus, omnes ut se naves consequerentur, primum ipse n
lum parvum conscendit; in cursu Aquilam multitudine navi
perterritum atque trepidantem nactus, hostium classem seq
pit. Interim Varus celeritate Cæsaris audaciaque motus, cu
versa classe, conversis navibus, Adrumetum versus fugere con
Quem Cæsar in millibus passuum IV consecutus, recuperata
queremi cum omnibus suis epibatis, atque etiam hostium cust
CXXX in ea nave captis, triremem hostium proximam, quæ
pugnando erat commorata, onustam remigum epibatarumque,
Reliquæ naves hostium promontorium superarunt, atque Ad
tum in Cothonem se universæ contulerunt. Cæsar eodem ven
montorium superare non potuit; atque in salo in anchoris ea
commoratus, prima luce Adrumetum accedit; ibique navibu
rariis, quæ erant extra Cothonem, incensis, omnibusque r
aliis, aut subductis, aut in Cothonem compulsis, paullisper co

NOTÆ.

1. *Legionis* VII & VIII.] Intelligit Cæsarianorum.

2. *Cothone.*] Cothon insula rotunda ante Carthaginem in ejus portu; teste Strabone, cujus ore a Romanis munitionibus obstructo, Carthaginienses aliud effoderunt. Aliqui portum etiam esse dicunt. Verum quia portus & insula similis ante Adrumetum, eodem etiam nomine dicebatur. Hesych. Κώθων μονώλου πολίσιον κεκρύφιον ἐν Λιβύῃ πρὸς νεῶν. *Cothon poculum cui ris est, fictile, genus poculi.* Unde sic ctus Cothon portus, quia illi vasi milis.

3. *Ibique moratus, omnes ut se na sequerentur, primum ipse navigiolum conscendit.*] Manuscripti Thuani duo *Ibique moratur, omnes ut se naves c rentur, postea ipse parvulum navigio scendit.* Quæ commodior videtur mi

si forte vellent classe dimicare, rursus se recepit in castra. In ea nave captus est P. Vestrius eques Romanus, & [1] P. Lafranianus, quem Cæsar in Hispania cum reliquis dimiserat, ta se ad Pompeium contulerat; inde ex prælio effugerat; in que ad Varum venerat. [2] Quem ob perjurium perfidiamque jussit necari. P. Vestrio autem, quod ejus frater Romæ pecuniam numeraverat, & quod ipse suam caussam Cæsari pro se Nasidii classe captum, quum ad necem duceretur, benefari esse servatum, postea facultatem sibi nullam datam transignovit. LXV. [3] Est in Africa consuetudo incolarum, ut & in omnibus fere villis, sub terra specus, condendi frugaria, clam habeant, atque id propter bella maxime, hoste subitum adventum præparent. Qua de re Cæsar certior per factus, tertia vigilia legiones II cum equitatu mittit a castris millia passuum X; atque inde magno numero frumenti onuscit in castra. Quibus rebus cognitis Labienus progressus a castris millia passuum VII, per jugum & collem, per quem Cæsar iter fecerat, ibi castra duarum legionum facit; [4] atque ibi postridie existimans Cæsarem eadem sæpe frumentandi gratia commeaturum, cum magno equitatu levique armatura insidiaturus cuneis consedit. LXVI. Cæsar interim de insidiis Labieni frustra certior factus, paucos dies ibi commoratus, dum hostes eodem instituto, sæpe idem faciendo, in negligentiam adducerentur, subito mane imperat porta Decumana legiones se VIII vehi cum parte equitatus sequi: atque, equitibus præmissis, nequiquam insidiatores subito in convallibus latentes levi armatura incidit circiter D. Reliquos in fugam turpissimam conjecit. Interim Labienus cum universo equitatu fugientibus suis suppetias occurrit. Cujus vim multitudinis quum equites pauci Cæsariani jam sustinere non possent, Cæsar instructas legiones hostium copiis ostendit. Quibus facto perterrito Labieno, ac retardato, suos equites recepit intra castra. Postero die Juba Numidas eos, qui loco amisso fuga se receperant in castra, in cruce omnes suffixit. LXVII. Cæsar interea quoniam frumenti inopia premebatur, copias omnes in castra traducit; atque præsidio Lepti, Ruspinæ, Acillæ relicto, Cispio, Aspide classe transdita, [5] ut alter Adrumetum, alter Thapsum mari ob-

NOTÆ.

1. *Ligarius Afranianus.*] Quia sub Afranio in Hispania meruerat.

2. *Quem ob perjurium, &c.*] Afraniani Pompeiani in Hispania ea erant lege dimissi, ut postea neutrius essent partium. Quamvis postea Cæsar ob eandem caussam exercit.

3. *Est in Africa consuetudo, &c.*] Hoc de regionibus facile factu, in humidioribus facile fit. Si tamen arida est humus, potest. Quod & solitum Germanis tempore testatur Tacitus in libro de eorum moribus: *Solent & subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi, & receptaculum frugibus.*

4. *Atque ibi ipse quotidie existimans Cæsarem eadem sæpe frumentandi gratia commeaturum.*] Male positum *ibi* videtur, quod manuscripti Thuani codices duo omittunt.

5. *Ut alter Adrumetum, alter Thapsum mari obsideret.* Ex fide MS. R. unius, Victorini & impressi pervetusti codicis repono *obsideret.*

obsiderent, ipse castris incensis, IV noctis vigilia, acie
impedimentis in sinistra parte collocatis, ex eo loco profici
pervenit ad oppidum [1] Agar, quod a Getulis sæpe antea
tum, summaque vi per ipsos oppidanos erat defensum. Ibi
castris unis positis, ipse frumentatum circum villas cum pa
citus profectus, magno invento hordei, olei, vini, fici numer
co tritici, atque recreato exercitu, rediit in castra. Scipio
cognito Cæsaris discessu, cum universis copiis per jugum
subsequi cœpit; atque ab ejus castris millia passuum VI lon
castris, dispartitis copiis, consedit. LXVIII. Oppidu
[2] Zetta, quod aberat a Scipione millia passuum X, ad ejus re
& partem castrorum collocatum, a Cæsare autem diversum a
tum, quod erat ab eo longe millia passuum XVIII. Huc
legiones II frumentandi gratia misit. Quod postquam Cæsar
fuga cognovit, castris ex campo in collem ac tutiora loca co
atque ibi præsidio relicto, ipse IV vigilia egressus præter
castra proficiscitur cum copiis, & oppido potitur. Legiones
nis comperit longius in agris frumentari: &, quum eo cor
conaretur, animadvertit copias hostium iis legionibus occurr
petias. Quæ res ejus impetum retardavit. Itaque, capto C
Regino equite Romano, Scipionis familiarissimo, qui ei oppi
erat, & P. Atrio equite Romano, de conventu Uticensi, &
lis XXII regis adductis, præsidio ibi cum Oppio legato
ipse se recipere cœpit ad castra. LXIX. Quum jam non
castris Scipionis abesset, quæ eum necesse erat prætergredi; La
Afraniusque cum omni equitatu, levique armatura, ex insidii
agmini ejus extremo se offerunt, atque ex collibus primis ex
Quod postquam Cæsar animadvertit, equitibus suis hostium
positis, sarcinas legionarios in acervum jubet comportare, at
leriter signa hostibus inferre. Quod postquam cœptum est fi
mo impetu legionum equitatus, & levis armatura hostium nu
gotio loco pulsa & dejecta est de colle. Quum jam Cæsar
massset hostes pulsos deterritosque finem lacessendi facturos,
cœptum pergere cœpisset; iterum celeriter ex proximis collibus
punt, atque eadem ratione, qua ante dixi, in Cæsaris legi
impetum faciunt Numidæ, leviscque armaturæ, mirabili vel
præditi; qui inter equites pugnabant, & una pariterque cum
tibus accurrere & refugere consueverant. Quum hoc sæpius fa
& Julianos proficiscentes insequerentur, & refugerent in
propius non accederent, & singulari genere pugnæ uterentur
que jaculis convulnerare satis esse existimarent; Cæsar intell
hil aliud illos conari, nisi, ut se cogerent castra in eo loco

NOTÆ.

1. *Agar.*] Agar oppidum, quod nunc, ut alia multa, ubi sit, ignoratur.

2. *Zetta.*] Zetram Strabo videtur appellare Zellam. Est urbs maritima Africæ. Dicunt nunc *Zerbi* vocari. rius dubitatur quam affirmatur adeo tota illa regio est ab Arab stata.

omnino aquæ nihil esset; ut exercitus ejus jejunus, qui a quar- vigilia, usque ad horam x diei, nihil gustasset, ac jumenta siti rent. LXX. Quum jam ad solis occasum esset, & non totos ssus in horam I V esset progressus, equitatu suo, propter equo- interitum, extremo agmine remoto, legiones invicem ad ex- agmen evocabat. Ita vim hostium, placide leniterque pro- per legionarium militem commodius sustinebat. Interim um Numidarum copiæ dextra sinistraque per colles præcurre- coronæque in modum cingere multitudine sua Cæsaris copias, agmen extremum insequi. Cæsaris autem non amplius tres, quatuor milites veterani, si se convertissent, & pila viribus rta in Numidas infestos conjecissent, amplius I I millium nu- ad unum terga vertebant; ac rursus ad aciem passim, con- equis, se colligebant, atque in spatio consequebantur, & ja- in legionarios conjiciebant. Ita Cæsar, modo procedendo, resistendo, tardius itinere confecto, noctis hora prima omnes ad unum in castris incolumes, sauciis x factis, reduxit, Labie- circiter c c c amissis, multis vulneratis, ac defessis, instando bus, ad suos se recepit. Scipio interim legiones productas elephantis, quos ante castra in acie, terroris gratia, in con- Cæsaris collocaverat, reducit in castra. LXXI. Cæsar con- jusmodi hostium genera copias suas, non ut Imperator exerci- veteranum, victoremque maximis rebus gestis, sed ut lanista es gladiatores condocefacere: quo pede se reciperent ab ho- & quemadmodum obversi adversariis, & in quantulo spatio erent, modo procurrerent, modo recederent, comminarentur- impetum, ac prope quo loco & quemadmodum tela mitte- præcipit. Mirifice enim hostium levis armatura anxium exerci- nostrum atque sollicitum habebat: quia & equites deterrebat um inire, propter equorum interitum; quod eos jaculis inter- et; & legionarium militem defatigabat, propter velocitatem.

I Gra-

NOTÆ.

Sed *ut lanista tirones.*] Lanistæ e- qui docebant gladiatores batuendo artem gladiatoriam. De mili- exercitatione lege Vegetium, quam e indignam Cæsar judicavit. Tiro- iem quotidie & mane & a meridie ius armorum generibus exercebant, veterani vero semel. Idem Augu- que Adriani constitutionibus ait cau- ut ter in mense tam equites quam ambulatum educerentur. Hoc e- rebo genus hujus exercitationis ap- at. x. millia passuum armatus gra- lio militari quem diximus ibat re- e, sed magnam partem itineris re gradu, maximam cursu perfi- , neque planis tantum locis hæc fiebant, sed clivosis & arduis, ut nulla non provisa difficultas esset. Si ambulatio nulla esset, exercitatio tamen non deficiebat. Miles sylvam cædebat, æstivis temporibus natabat, ad palum dimicabat, saltabat, currebat. Exempla hujus exercitationis crebra sunt apud Livium. Sic ille de Scipione Africano I I I. decad. lib. V I. *Primo die legiones in armis* I V *millium spatio decurrerunt. Secundo die arma curare & tergere ante tentoria jussit. Tertio die sudibus inter se in modum justæ pugnæ concurrerunt, præpilatisque missilibus jaculati sunt. Quarto die equites dati. Quinto iterum in armis decursum est.* Quibus porro modis obviam eatur elephantis, lege lib. I I I. Vegetii cap. X X I V. quo loco fuse tota res illa explicatur.

[1] Gravis enim armaturæ miles [2] simul atque ab his insectatum stiterat, in eosque impetum fecerat, illi veloci cursu facile p lum vitabant. LXXII. Quibus ex rebus Cæsar vehementer movebatur: quia, quodcunque prælium, quoties erat comm equitatu suo, sine legionario milite, hostium equitatui, leviq maturæ eorum, nullo modo par esse poterat. Sollicitabatur his rebus, quod nondum hostium legiones cognoverat, & q modo sustinere se posset ab eorum equitatu, levique arm quæ erat mirifica, si legiones quoque accessissent. Accedebat hæc caussa, quod elephantorum magnitudo multitudoque m animos detinebat in terrore. Cui uni rei tamen invenerat dium. [3] Namque elephantos ex Italia transportari jusserat, miles noster speciemque & virtutem bestiæ cognosceret, parti corporis ejus telum facile adjici posset. Ornatusque ac tus elephantus quum esset, quæ pars ejus corporis nuda sit mine relinqueretur, ut eo tela conjicerentur. Præterea, ut ju bestiarum odorem, stridorem, speciem, consuetudine cap non reformidarent. [Quibus ex rebus] largiter erat consc Nam & milites bestias manibus pertractabant, earumque t tem cognoscebant: equitesque in eos [4] pila præpilata conjici atque in consuetudinem equos patientia bestiarum addu LXXIII. Ob has caussas, quas supra commemoravi, sollicit Cæsar, tardiorque & consideratior erat factus, & ex pristin landi consuetudine celeritateque excesserat. Nec mirum. Co nim habebat in Gallia bellare consuetas locis campestribus, tra Gallos homines apertos minimeque insidiosos; qui per vir non per dolum, dimicare consueverunt. Tum autem erat e randum, ut consuefaceret milites, hostium dolos, insidias, cia cognoscere, & quid sequi, quid vitare conveniret. Itaq hæc celerius conciperent, dabat operam, ut legiones non i loco contineret, sed per caussam frumentandi, huc atque captaret: ideo quod hostium copias ab se, suoque vestigi discessuras existimabat. Atque post diem III productas acc

NOTÆ.

1. *Gravis enim armaturæ miles.*] Gravis armatura quam πανοπλίαν Græci dicunt gladii majoris & minoris, pili, scuti, galeæ, loricæ, manicarum ocrearum tribuebatur pediti. Pilorum ligni magnitudo erat tricubitalis, ferrum vero hamatum erat paris magnitudinis.

2. *Simul atque ab his insectatus constiterat.*] Sic loquitur Plautus apud Captivos: *Jam illic nos insectabit lapidibus, nisi illum jubes comprehendi.*

3. *Namque elephantos ex Italia transportari jusserat, quo & miles noster speciemque & virtutem bestiæ cognosceret.*] Manuscripti Regii tres codices; Thuani duo, Victorinus unus, pervetu pressus, omnes denique quos contigit, ad unum omnes, concorditer habent: *Namque e in Italiam transportari jusserat, miles noster noscere, speciemque tem bestiæ cognoscere.* Et rever stiarum experimentum in ipsa I te ipsam profectionem otiose tuit, non in Africa, ubi otium Aliquis erratum arbitratus muta varitque.

4. *Pila præpilata.*] Ea quæ pilæ tusa acumine erant, quibus utebant veris pugnis.

copias, ſicut inſtruxerat, propter hoſtium caſtra prætergreſſus, æ- loco invitat ad dimicandum. Poſtquam eos abhorrere videt, re- ſub veſperum legiones in caſtra. LXXIV. Legati interim ex ſido [1] Vacca, quod finitimum fuit Zettæ, cujus Cæſarem potitum demonſtravimus, veniunt. Petunt & obſecrant, ut ſibi præſidium . Se res complures, quæ utiles bello ſint, adminiſtraturos. [2] Per pus de eorum voluntate ſtudioque erga Cæſarem transfuga ſuos facit certiores: Jubam regem celeriter cum copiis ſuis, antequam ris præſidium eo perveniret, ad oppidum adcucurriſſe, atque ad- multitudine circumdata, eo potitum; omnibuſque ejus op- incolis ad unum interfectis, dediſſe oppidum diripiendum de- que militibus. LXXV. Cæſar interim, luſtrato exercitu III Kalend. Apr. poſtero die productis univerſis copiis, reſſus a ſuis caſtris millia paſſuum V, a Scipionis circiter II m interjecto ſpatio, in acie conſtitit. Poſtquam ſatis diuque ad- os a ſe ad dimicandum invitatos ſuperſedere pugnæ animad- reducit copias. Poſtero die caſtra movet, atque iter ad oppi- Sarſuram, ubi Scipio Numidarum habuerat præſidium, frumen- que comportaverat, ire contendit. Quod ubi Labienus animad- cum equitatu levique armatura agmen ejus extremum carpere : atque ita [4] lixarum mercatorumque, qui ploſtris merces por- interceptis ſarcinis, addito animo, propius audaciuſque ac- ad legiones, quod exiſtimabat, milites ſub onere ac ſub ſarcinis atos pugnare non poſſe. Quæ res Cæſarem non fefellerat. Nam- peditos ex ſingulis legionibus tricenos milites eſſe juſſerat. Ita- s in equitatum Labieni immiſſos turmis ſuorum ſuppetias . Tum Labienus, converſis equis, [5] ſignorum conſpectu per- s, turpiſſime contendit fugere; multis ejus occiſis; com- s vulneratis. Milites legionarii ad ſua ſe recipiunt ſigna, atque iter

NOTÆ.

ſecta.] Oppidum Numidarum eſt fo- rum venalium totius regni, inquit us.

Per id tempus de eorum voluntate ſtu- ga Cæſarem transfuga ſuos fa- es: Jubam regem celeriter cum co- , antequam Cæſaris præſidium eo per- , ad oppidum adcucurriſſe, atque adve- ultitudine circumdata, eo potitum.] mendo totam orationem obſcu- mendicinam faciunt manuſcripti co- Thuani, item Regius unus ſic *Per id tempus Deorum voluntate ſtu- ga Cæſarem transfuga ſuos cives fa- es: Jubam regem celeriter cum co- , antequam Cæſaris præſidium eo per- , ad oppidum adcucurriſſe atque adve- ultitudine circumdata eo potitum.* ingulari Dei benignitate erga Cæſa- um eſt, ut cognoverit prius oppidum eſſe captum a Juba, quam præſidium eo miſiſſet, quod ab eo rege per inſidias ſine dubio fuiſſet oppreſſum.

3. *Proceſſus.*] Quia nullum tale eſt exemplum in Latina lingua, malim re- ponere *progreſſus*, vel *profectus*, quod ha- bet manuſcriptus Regiæ bibliothecæ codex unus.

4. *Lixarum mercatorumque.*] Ex hoc loco ſatis patet quinam fuerint, qui, ut ſcribit Pompeius, exercitum ſequuntur quæſtus gratia. Item ex illo Livii lib. V. *Minus militum periit, quia præter ægros lixarum in modum omnes per agros vici- naſque urbes negotiabantur.* Gallice *Vivan- diers.*

5. *Signorum conſpectu perterritus.*] Expe- ditorum militum Cæſaris, quorum modo mentio facta fuit.

iter incœptum ire cœperunt. Labienus per jugum ſummum dextrorſus procul milites ſubſequi non deſiſtit. LXXVI. quam Cæſar ad oppidum [1] Sarſuram venit, inſpectantibus ad riis, interfecto præſidio Scipionis, quum ſuis auxilium ferre no derent, fortiter repugnante P. Cornelio Scipionis evocato, q præerat, atque a multitudine circumvento interfectoque, o potitur; atque ibi frumento exercitui dato, poſtero die ad opp [2] Tiſdram pervenit, in quo Conſidius per id tempus fuera grandi præſidio, cohorteque ſua gladiatorum. Cæſar oppidi n perſpecta, [3] atque inopia ab oppugnatione ejus deterritus, pr profectus circiter millia paſſuum IV ad aquam fecit caſtra; a inde IV die egreſſus, redit rurſus ad ea caſtra, quæ ad Ag buerat. Idem facit Scipio, atque in antiqua caſtra copias re LXXVII. [4] Thabenenſes interim, qui ſub ditione & poteſta bæ eſſe conſueſſent, in extrema ejus regni regione maritima interfecto regio præſidio, legatos ad Cæſarem mittunt, rem a ſtam docent. Petunt orantque, ut ſuis fortunis, de populo R quod bene meriti eſſent, auxilium ferret. Cæſar, eorum conſili bato, M. Criſpum tribunum cum cohorte, & ſagittariis, to tiſque compluribus præſidio Thabenam mittit. Eodem tempo legionibus omnibus milites, qui aut morbo impediti, aut [5] com dato, cum ſignis non potuerant ante tranſire in Africam, ad lia IV, equites CD, funditores ſagittariique ∞, [6] uno com Cæſari occurrerunt. Itaque tum his copiis, & omnibus legi eductis, ſicut erat inſtructus, VIII millibus paſſuum a ſuis ab Scipionis vero IV millibus paſſuum longe conſtitit in LXXVIII. Erat oppidum infra caſtra Scipionis nomine [7] T ubi præſidium equeſtre circiter CD habere conſueverat. Eo eq dextra ſiniſtraque directo ab oppidi lateribus, ipſe, legionibus ſtris eductis, atque in jugo inferiore inſtructis, non longi ∞ paſſus ab ſuis munitionibus progreſſus, in acie conſtitit. Poſt diutius in uno loco Scipio commorabatur; & tempus diei conſumebatur; Cæſar equitum turmas ſuorum jubet in hoſtium tatum, qui ad oppidum in ſtatione erat, facere impreſſionem; que armaturam, ſagittarios funditoreſque eodem ſubmittit. ubi cœptum eſt fieri, & equis concitatis Juliani impetum fec

NOTÆ.

1. *Sarſuram.*] Sarſura oppidum Africæ, forte Saſura Ptolemæi.

2. *Tiſdram.*] De Tiſdra ſupra dictum.

3. *Atque inopia ab oppugnatione ejus deterritus.*] Non cibariorum, aut frumenti quod pridie militibus dederat, ſed rerum ad oppugnationem neceſſariarum.

4. *Thabenenſes.*] Urbs Africæ proprie dictæ, de qua etiam Poſſidius in vita ſancti Auguſtini.

5. *Commeatu dato.*] Commeatus eſt facultas a militia ad tempus recedendi præbet militi imperator ad præfixum reverſuro. In ſingulari tantum dicitur, *Congé.*

6. *Uno commeatu.*] In utroq; numero citur, & aliud ſignificat, nempe tr *paſſage.*

7. *Tegea.*] Sunt plures urbes ejus nominis, imo & alibi. Sed h Africa, quæ a Ptolemæo alio nom dicitur.

ſuos equites exporrigere cœpit in longitudinem, [1] ut ha- facultatem turmas Julianas circumfundere, & nihilo minus me acerrimeque pugnare. Quod ubi Cæſar animadvertit, quos ex legionibus habere expeditos conſueverat, ex proxi- gione, quæ ei prælio in acie (a) conſtiterat, jubet equitatui ſuc- re. Labienus interim ſuis equitibus auxilia equeſtria ſummit- ſauciiſque ac defatigatis integros, recentioribuſque viribus es ſubminiſtrare. Poſtquam equites Juliani C D vim hoſtium ad illia numero ſuſtinere non poterant, & a levi armatura Nu- rum vulnerabantur, minutatimque cedebant; Cæſar alteram mittit, (b) qui ſatagentibus celeriter occurrerent. Quo facto blati univerſi in hoſtes impreſſione facta, in fugam adverſarios runt, multis occiſis, compluribus vulneratis. Inſecuti per III paſſuum, uſque in colles hoſtibus adactis, ſe ad ſuos reci- Cæſar in horam X commoratus, ſicut erat inſtructus, ſe ad aſtra recepit, omnibus incolumibus. In quo prælio Pacidius ter [2] pilo per caſſidem caput ictus, compluresque duces, ac for- s quiſque interfecti vulneratique ſunt. LXXIX. Poſtquam conditione cogere adverſarios poterat, ut in æquum locum derent, legionumque periculum facerent; neque ipſe propius n caſtra ponere propter aquæ penuriam ſe poſſe animadverte- [3] adverſarios non eorum virtute confidere, [4] ſed aquarum fretos, deſpicere ſe intellexit: Pridie Nor. Apr. tertia vigi- greſſus, ab Agar XVI millia paſſuum nocte progreſſus, [5] ad ſum, ubi Vergilius cum grandi præſidio præerat, caſtra po- ppidumque eo die circummunire cœpit, locaque idonea op- maque complura præſidiis occupare; ne hoſtes intrare ad ſe, oca interiora capere poſſent. Scipio interim, cognitis Cæſaris is, ad neceſſitatem adductus dimicandi, ne per ſummum de- fidiſſimos ſuis rebus Thapſitanos & Vergilium amitteret; con- Cæſarem per ſuperiora loca conſecutus, millia paſſuum VIII apſo binis caſtris conſedit. LXXX. [7] Erat ſtagnum ſalina- rum,

INTERPRETATIO.

(a) *Non ceſſerat.* (b) *Qui cito ſubvenirent laborantibus.*

NOTÆ.

t haberent facultatem turmas Julia- circumfundere.] MS. Regii tres codi- Thuani duo, Victorinus unus, omnes e ad unum quos videre licuit, habent *fundi*, quæ melior mihi videtur le

pilo per caſſidem caput ictus.] Helleniſ- Habens caput ictum per caſſidem.

dverſarios non eorum virtute confide- obſervanda ſyntaxis, *non eorum virtu- ſiat.*

ed aquarum inopia fretos deſpicere ſe it.] Manuſcripti Regii codices tres, Victorinus unus & pervetuſtus impreſſus codex habent *copia*, quam lectionem ſic probo, ut noſtram non repudiem, modo inopia Cæſaris intelligatur.

5. *Ad Thapſum.*] Dio eo conſilio venisſe Thapſum dicit, ut aut prælio congrederetur, aut inſpectantibus ipſis urbem caperet.

6. *Ac loca interiora capere poſſent.*] Ideo interiora dicit, quia Thapſus erat in peninſula poſita ut ſcripſit Dio.

7. *Erat ſtagnum ſalinarum.*] Id eſt foſſarum in quibus ſal fit in maritimis locis.

rum, inter quod, & mare, anguſtiæ quædam non amplius mi
quingentos paſſus intererant: quas Scipio intrare, & Thapſitanis
lium ferre conabatur: quod futurum Cæſarem non fefellerat. N
que pridie in eo loco caſtello munito, ibique trino præſidio re
ipſe cum reliquis copiis lunatis caſtris Thapſum operibus circumm
vit. Scipio interim excluſus ab incœpto itinere, ſupra ſtagnum p
ro die & nocte confecta, cælo albente, non longe a caſtris, p
dioque, quod ſupra commemoravimus, ∞ D paſſibus, ad
verſus conſedit, & caſtra munire cœpit. [1] Quod poſtquam C
nuntiatum eſt, milites ab opere deductos, caſtris præſidio Aſpre
proconſule cum legionibus II relicto, ipſe cum expedita cop
eum locum citatim contendit; claſſiſque parte ad Thapſum rel
reliquas naves jubet poſt hoſtium tergum quam maxime ad
appelli, ſignumque ſuum obſervare; quo ſigno dato, ſubito cla
facto, ex improviſo hoſtibus averſis incuterent terrorem; ut pe
bari ac perterriti reſpicere poſt terga cogerentur. LXXXI.
poſtquam Cæſar pervenit, & animadvertit aciem pro vallo
pionis, elephantoſque dextro ſiniſtroque cornu collocatos, & n
minus partem militum caſtra non ignaviter munire; ipſe
triplici collocata, legione X, ſecundaque dextro cornu, VIII
IX ſiniſtro, oppoſitis V legionibus in quarta acie, ante ipſa
nua quinis cohortibus contra beſtias collocatis, ſagittariis, fun
ribus in utriſque cornibus diſpoſitis, levique armatura inter eq
interjecta, ipſe pedibus circum milites concurſans, virtuteſque
ranorum, præliaque ſuperiora commemorans, blandeque appel
animos eorum excitabat. Tirones autem, qui nunquam in aci
micaſſent, hortabatur, ut veteranorum virtutem æmularentur,
rumque famam, nomen, locumque, victoria parta, cuperent
ſidere. LXXXII. Itaque in circumeundo exercitum, animadv
hoſtes circa vallum trepidare, atque ultro citroque pavidos con
ſare, & modo ſe intra portas recipere, modo inconſtanter imm
rateque prodire. Quumque idem a pluribus animadverti cœptum
ſet; ſubito legati evocatique obſecrare Cæſarem, ne dubitaret ſign
dare: [2] victoriam ſibi propriam a Diis immortalibus portendi. D
tante Cæſare, atque eorum ſtudio cupiditatique reſiſtente, ſibique
ruptione pugnari, non placere clamitante, & etiam atque etiam ac
ſuſtentante, ſubito dextro cornu, injuſſu Cæſaris, [3] tubicen, a n
ſibus coactus, canere cœpit. Quo facto, ab univerſis cohortibu

NOTÆ.

1. *Quod poſtquam Cæſari nuntiatum eſt, milites ab opere deductos, caſtris præſidio Aſprenate proconſule cum legionibus* II *relicto, ipſe cum expedita copia in eum locum citatim contendit.* Mendum non dubium, quod ex fide manuſcripti Regii, Victorini unius codicis, & Thuani ſic emendo: *Milite ab opere deducto.* Aliter magna eſt orationis inconſequentia.

2. *Victoriam ſibi propriam.*] Quod eſt ut non ſit dubium, aut alia clade dum, id proprium dicitur Gallice, *fina definitif.*

3. *Tubicen.*] Florus idem confirmat, negat unquam accidiſſe ut ante impe ducis ſignum cecinerit, utpote contra re litaris leges.

in hostem cœpere inferri, quum centuriones pectore adverso rent, vique continerent milites, ne injussu imperatoris concur- ; nec quidquam proficerent. LXXXIII. Quod postquam intellexit, incitatis militum animis resisti nullo modo posse, signo felicitatis dato, equo admisso in hostem contra principes ire 5 dit. A dextro interim cornu funditores, sagittariique concita in elephantos frequentes injiciunt. Quo facto bestiæ stridore fun- lapidumque perterritæ sese convertere, & suos post se frequen- patosque proterere, & in portas valli semifactas ruere conten- Item Mauri equites qui in eodem cornu cum elephantis erant, 10 lio deserti principes fugiunt. Ita celeriter bestiis circuitis, le- vallo hostium sunt potitæ: & paucis acriter repugnantibus fectis, reliqui concitati in castra, unde pridie erant egressi, giunt. LXXXIV. Non videtur esse prætermittendum de militis veterani v legionis. Nam quum in sinistro cornu ele- 15 vulnere ictus & dolore concitatus in lixam inermem im- feciisset, eumque sub pede subditum, deinde genu innixus, re suo, proboscide erecta vibrantique, stridore maximo pre- atque enecaret, miles hic non potuit pati, quin se armatum offerret: quem postquam elephantus ad se telo infesto veni- 20 advertit, relicto cadavere militem proboscide circumdat, at- sublime extollit armatum. Qui in ejusmodi periculo quum con- agendum sibi videret, gladio proboscidem, qua erat circum- cædere, quantum viribus poterat, non destitit: quo dolore ictus elephantus, milite abjecto, maximo cum stridore cursuque 25 sus ad reliquas bestias se recepit. LXXXV. Interim Thapso erant præsidio, ex oppido eruptionem porta maritima faciunt: ve ut suis subsidio occurrerent, sive, ut, oppido deserto, fugæ sibi pararent, egrediuntur, [2] atque ita per mare umbilici ingressi, terram petebant: qui a servis pueriisque, qui in ca- 30 erant, lapidibus piliisque prohibiti terram attingere, rursus se ppidum receperunt. Interim Scipionis copiis prostratis, passim- toto campo fugientibus, confestim Cæsaris legiones consequi, umque se non dare colligendi. Qui postquam ad ea castra, quæ ant, perfugerunt, ut refectis castris rursus sese defenderent; 35 em aliquem requirunt, quem respicerent, cujus auctoritate im- que rem gererent. [3] Qui postquam adverterunt neminem ibi præsidio, [4] protinus armis abjectis in regia castra fugere conten- Quo postquam pervenerunt, eaque ab Julianis teneri vident, despe-

NOTÆ.

Signo felicitatis dato.] Tessera uno al- verbo dabatur sub pugnam ab impe- .

Atque ita per mare umbilici fine ingres- est usque ad umbilicum. Sic Sallust. III. histor. dixit: *Fine inguinum ingre- mare*. Unde Italica vox nata, *fino us-*

3. *Qui postquam adverterunt neminem ibi esse præsidio.*] Scipio x I I cataphractis navibus per mare fugerat, ut refert Appianus.

4. *Protinus armis abjectis*] Clypeo scilicet, qui fugienti magno est impedimento. Quod probat sequens oratio, ubi est *armis demissis*, quod de aliis armis intelligitur.

desperata salute in quodam colle consistunt; atque [1] armis
sis, [2] salutationem more militari faciunt. Quibus miseris ea r
vo præsidio fuit. Namque milites veterani [3] ira & dolore i
non modo ut parcerent hosti, non poterant adduci, sed eti
suo exercitu illustres urbanos, [4] quos auctores appellabant,
plures aut vulnerarunt, aut interfecerunt. In quo numero fui
lius Rufus quæstorius: qui pilo transjectus consulto a milite
riit. Item [5] Pompeius Rufus brachium gladio percussus, nisi
ter ad Cæsarem adcucurrisset, interfectus esset. Quo facto co
res equites Romani senatoresque perterriti ex prælio se recepe
ne a militibus, [6] qui ex tanta victoria licentiam sibi assumpsisse
moderate peccandi, impunitate propter maximas res gestas, ip
que interficerentur. Itaque ii omnes Scipionis milites, [7] quum
Cæsaris implorarent, inspectante ipso Cæsare, & a militibus
cante eis uti parcerent, ad unum sunt interfecti. LXXXVI
sar trinis castris potitus, occisisque hostium x millibus, fuga
compluribus, se recepit, L militibus amissis, paucis sauciis,
stra: [8] ac statim ex itinere ante oppidum Thapsum constitit
phantosque LXIV ornatos armatosque cum turribus ornamen
capit, captos ante oppidum instructos constituit: id hoc c
si posset Vergilius, quique cum eo obsidebantur, rei male
suorum indicio a pertinacia deduci. Deinde ipse Vergilium a
vit, invitavitque ad deditionem, suamque lenitatem & cl
tiam commemoravit. Quem postquam animadvertit respons
non dare, ab oppido recessit. Postero die, divina re facta
cione advocata, in conspectu oppidanorum milites collauda
tumque exercitum veteranum donavit. Præmia fortissimo c
ac bene merenti, [9] pro suggestu tribuit. Ac statim inde digres
Rebello proconsule cum III ad Thapsum legionibus, & Cn. I
tio cum II Tisdræ, ubi Considius præerat, ad obsidendum re
M. Messalla Uticam ante præmisso, cum equitatu ipse eode

NOTÆ.

1. *Armis demissis.*] Manuscripti Regii tres codices, Thuani duo, Victorianus unus, pervetustus impressus, omnes ad unum habent *dimissis*.

2. *Salutationem more militari faciunt.*] Commonentes nempe vicissitudinis fortunæ, quæ varia est, & modo in hunc, modo in illum inclinat.

3. *Ira & dolore incensi.*] Quia Scipio suos commilitones crudeliter necaverat.

4. *Quos auctores appellabant.*] Quasi quorum consilio multa fiebant, quæ militibus displicebant. Lipsius tamen reponit *fautores*. Nec forte male, ea enim sententia invenitur in libro de bello Hispaniensi.

5. *Pompeius Rufus brachium gladio percussus.*] Phrasis Græca, cui brachium fuerat gladio percussum.

6. *Qui ex tanta victoria licentiam … sumpsissent immoderate peccandi; in … te.*] Nullus est orationis ordo, q… fide manuscriptorum Regiorum … Thuanorum duorum & Victorini … sic restituo: *Qui ex tanta victoria li… sibi assumpsissent immoderatæ peccand… nitatis.*

7. *Quum fidem Cæsaris implorarent …* plorare, est auxilium cum miseratio… scere.

8. *Ac statim ex itinere ante oppidu… psum constitit.*] Sine machinis, solis sc… motis oppugnat.

9. *Pro suggestu.*] Locus erat edit… de oratio habebatur, ideo dictus, q… gerebantur ligna & alia.

contendit. LXXXVII. Equites interim Scipionis, qui ex fugerant, quum Uticam versus iter facerent, perveniunt ad Paradam, ubi, quum ab incolis non reciperentur, ideo fama de victoria Cæsaris præcucurrisset; vi oppido potiti, in foro lignis coacervatis, omnibusque rebus eorum congestis, subjiciunt, atque ejus oppidi incolas cujusque generis, ætate, vivos, constrictosque in flammam conjiciunt, atque ita acerbo afficiunt supplicio. Deinde protinus Uticam perveniunt. Superiore tempore M. Cato, quod Uticensibus [2] propter beneficium legis Juliæ parum in suis partibus præsidii esse existimaverat, plebem inermem oppido ejecerat, & [3] ante portam Bellicam castris atque parvula duntaxat munierat, ibique, custodiis circumdatis, continere coëgerat; senatum autem oppidi custodia tenebat. Eorum castra ii equites adorti expugnare cœperunt, ideo quod eos partibus Pompeii favisse sciebant, ut, eis interfectis, eorum pernicie dolorem ulciscerentur. Uticenses animo addito ex Cæsaris victoria, telis fustibusque equites repulerunt. Itaque, [4] postquam castra potuerant potiri, Uticam se in oppidum conjecerunt; atque multos Uticenses interfecerunt; domosque eorum expugnaverunt diripuerunt. Quibus quum Cato persuadere nulla ratione quiret, ut eum oppidum defenderent, & cæde rapinisque desisterent, &, si sibi vellent, sciret, sedandæ eorum importunitatis gratia, [5] singulis HS C divisit. Idem Sylla Faustus fecit, ac de sua pecunia largiest: unaque cum iis ab Utica proficiscitur, atque in regnum contendit. LXXXVIII. Complures interim ex fuga Uticam perveniunt. Quos omnes Cato convocatos [6] una cum CCC, qui etiam Scipioni ad bellum faciendum contulerant, hortatur, ut sibi ea manumitterent, oppidumque defenderent. Quorum quum nemo assentire, partem animum mentemque perterritam, atque in fuga destinatam habere intellexisset, amplius de ea re agere destitit, navesque iis attribuit, ut, in quas quisque partes vellet, proficisceretur. Ipse omnibus rebus diligentissime constitutis liberis suis L. Cæsari, qui tum ei pro quæstore fuerat, commeatis, & sine suspicione, vultu atque sermone, quo superiore tempore usus fuerat, quum dormitum isset, ferrum intro clam in

NOTÆ.

Paradam.] Strabo Pharam vocat lib. .

Propter beneficium legis Juliæ.] Cæsar tulerat, qua cavebatur ne populis libera libertas adimeretur, vetabanturque magistratus Romani eam violare, quamvis civitates Achaiæ, Thessaliæ, & reliquæ Græciæ.

Ante portam Bellicam.] Eo nomine fuit Uticæ.

Postquam castra non potuerant potiri.] Scripti Regii codices duo & Victorianus habent *castris*. Manuscriptus Regius unus codex, *castra non potuerant capere*, quod & habet pervetustus impressus codex.

5. *Singulis* H-S C *divisit.*] *Sept livres dix sols.* Si enim in neutro genere legatur, nimia summa sit, *deux mille cinq cens livres.* Hæc major quidem summa, illa minor.

6. *Una cum* CCC.] Ex quo se Uticam concluserat Cato, usus erat consilio CCC civium Romanorum, qui ibi negotiabantur & fœnus exercebant, suaque pecunia rempublicam adjuvabant.

in cubiculum tulit, atque ita se transjecit. Qui dum anim
dum exspirata concidisset; & impetu facto in cubiculum ex
cione, medicus familiaresque continere atque vulnus obligar
pissent, ipse suis manibus vulnus crudelissime divellit, atque
præsenti se interemit. Quem Uticenses quanquam oderant p
gratia, tamen propter ejus singularem integritatem, & quod
millimus reliquorum ducum fuerat, quodque Uticam mirifici
ribus munierat, turresque auxerat, sepultura afficiunt. [1] Quo
fecto, L. Cæsar, ut aliquid sibi ex ea re auxilii pararet, c
cato populo, concione habita, cohortatur omnes, ut portæ
rentur: se in Cæsaris clementia magnam spem habere. Itaqu
tis patefactis, Utica egressus, Cæsari Imperatori obviam pro
tur. Messalla, ut erat imperatum, Uticam pervenit, omnib
portis custodias ponit. LXXXIX. Cæsar interim a Thaps
gressus [2] Uscetam pervenit, ubi Scipio magnum frumenti num
armorum, telorum, cæterarumque rerum cum parvo præsidio
erat. Id adveniens potitur: deinde Adrumetum pervenit.
quum sine mora introisset, armis, frumento pecuniaque confi
Q. Ligario, C. Considio filio, qui tum ibi fuerat, vitam co
Deinde eodem die Adrumeto egressus, Livineio Regulo ibi
legione relicto, Uticam ire contendit: cui in itinere sit o
L. Cæsar, subitoque se ad genua projecit, vitamque sibi, ne
plius quidquam, deprecatur. Cui Cæsar facile, & pro sua
& instituto, concessit. Item Cæcinæ, C. Ateio P. Atrio, L.
patri & filio, M. Eppio, M. Aquinio, Catonis filio, D
sippique liberis, ex sua consuetudine, tribuit; circiterque no
luminibus accensis Uticam pervenit, atque extra oppidum ea
mansit. XC. Postero die mane oppidum introiit; concionequ
vocata, Uticenses incolas cohortatus gratias pro eorum studio
se agit; cives autem Romanos negotiatores, & eos, qui inter
pecunias contulerant Varo & Scipioni, multis verbis accusat
de eorum sceleribus longiori habita oratione, ad extremum, u
me u prodirent, edicit: se eis duntaxat vitam concessurum;
na quidem eorum se venditurum, ita tamen, ut, qui eorum

NOTÆ.

1. *Quo interfecto.*] Cæsar Catonis gloriæ se invidere dixit, quoniam ipse suæ invidisset, liberisque ejus patrimonium suum servavit. Sed quid de Catone Cæsar facturus fuerit, si vixisset, valde dubium est, cum multis de caussis, tum quod L. Cæsaris Catonis quæstoris filio, quanquam suus propinquus esset, & ad ejus genua pater supplex accidisset, non pepercit. Dio certe testatur Cæsarem in ulciscendis injuriis non spectasse magis quid esset actum, quam ut ipse sollicitudine liberaretur; multis ignovisse, a quibus graves injurias acceperat aut parva saltem pœna contentum fuisse, quod nihil amplius nocituros crederet; in dam autem plus æquo animadv ut securitati suæ consuleret. Quo sit, cum intelligeret Catonem a re tutis tramite nullis posse privatis ciis dimoveri, nihil non acturus videtur, ut se tam formidando liberaret.

2. *Uscetam pervenit.*] Urbs est Afr diterranea. Forte ea qua Ptolemæo dicitur.

3. *Bona quidem eorum se venditur* tamen ut certa pecuniæ summa sua b sis redimere liceret, qua data Cæsa ipsis concederetur.

demisset, se bonorum venditionem inducturum, & pecuniam nomine relaturum, ut incolumitatem retinere possent. Quibus exsanguibus, de vitaque ex suo promerito desperantibus, oblata salute, libentes cupidique conditionem acceperunt: utque a Cæsare, ut universis ccc uno nomine pecuniam imperat. Itaque bis millies H-S his impositio, ut per triennium sex millibus populo Romano solverent, nullo eorum recusante, ac eodem die demum natos prædicantes, læti gratias agunt Cæsari. M. Rex interim Juba, ut ex prælio fugerat, una cum Petreio suo in villis latitando, tandem, nocturnis itineribus confectis, eo quum pervenit; atque ad oppidum [2] Zamam, ubi ipse domicilium, conjuges, liberosque habebat, quo ex cuncto regno omnem pecuniam, carissimasque res comportaverat, quodque inito bello operibus maximis munierat, accedit. Quem antea oppidani, tuba exoptato de Cæsaris victoria audito, ob has causas oppido prohibuerunt, quod bello contra populum Romanum susceptio, in urbe Zama lignis congestis, maximam in medio foro pyram construxerat; ut, si forte bello foret superatus, omnibus rebus eo coacervatis, dehinc civibus cunctis interfectis, eodemque projectis, cui subjecto, tum demum se ipse insuper interficeret, atque una cum liberis, conjugibus, civibus, cunctaque gaza regia cremaretur. Quum Juba ante portas diu multumque, primo minis pro imperio usus cum Zamensibus: deinde quum se parum proficere intelligeret, precibus quoque orasset, uti se ad suos Deos penates admitterent: ubi eos in sententia perstare animadvertit, nec minis, nec precibus suis moveri, quo magis se reciperent; tertio petit ab eis, ut sibi conjuges liberosque redderent, ut secum eos asportaret. Postquam sibi nihil omnino oppidanos responsi reddere animadvertit, neque ab iis impetrata, ab Zama discedit, atque ad villam suam M. Petreio, pauciscque equitibus se confert. XCII. Zamenses interim legatos de iis rebus ad Cæsarem Uticam mittunt, petuntque ab eo, uti antequam rex manum colligeret, seseque oppidumque sibi auxilium mitteret: se tamen paratos esse, sibi, quoad impetraret, oppidum, seque ei reservare. Legatos collaudatos domum jubet antecedere, ac suum adventum prænuntiare. Postero die Utica egressus cum equitatu ire in regnum contendit. Interim in itinere ex regiis copiis duces complures ad Cæsarem veniunt, orantque ut sibi ignoscat. Quibus supplicibus venia data, Zamam

NOTÆ.

ac se eodem die demum natos prædicantes. Cicero Catil. III. *Non minus nobis quoque illustres sunt ii dies quibus conservamur, quam illi quibus nascimur, quod certa lætitia est, nascendi incerta conditio, quod sine sensu nascimur, cum voluptate servamur.* Unde & natalis reditus dictus. Ita Joannes Chrysostomus in Homilia ad Antiochenos, cum eorum urbs fuisset abs Theodosio conservata, dicit videri illam eo demum die natam fuisse.

2. *Zamam.*] Zama urbs Africæ, distat v. dierum spatio a Carthagine occidentem versus, Jubæ regia. Arcem regni [Numidiæ] appellat Sallustius in libro de bello Jugurthino.

mam perveniunt. Rumore interim perlato de ejus lenitate cle
que, propemodum omnes regni equites Zamam perveniunt
ſarem; ab eoque ſunt metu periculoque liberati. XCII
hæc utrobique geruntur, Conſidius, qui Tiſdræ cum famíli
diatoria manu, Getuliſque præerat, cognita cæde ſuorum,
tiique & legionum adventu perterritus, deſperata ſalute, o
deſerit, ſeque clam cum paucis barbaris pecuniæ onuſtus ſ
atque in regnum fugere contendit. Quem Getuli ſui comit
nere, prædæ cupidi, concidunt; ſeque in quaſcumque potuer
conferunt. C. interim Vergilius, poſtquam terra marique
ſe nihil proficere intellexit, ſuoſque interfectos, aut fugatos,
tonem Uticæ ſibi ipſum manus intuliſſe, regem vagum a ſui
tum [1] ab omnibus aſpernari; Saburam, ejuſque copias ab S
deletas; Uticæ Cæſarem ſine mora receptum; de tanto e
reliquias eſſe nullas, quæ ſibi ſuiſque liberis prodeſſent: a
nio proconſule, qui eum obſidebat, fide accepta, ſeque & ſu
& oppidum ptoconſuli tranſdit. XCIV. Rex interim Juba a
bus civitatibus excluſus, deſperata ſalute, [[2] quum jam con
ſet,] cum Petreio, ut per virtutem interfecti eſſe viderentu
inter ſe depugnant: atque firmior imbecilliorem Juba Petre
cile ferro conſumpſit. Deinde ipſe ſibi quum conaretur gladi
jicere pectus, nec poſſet, precibus a ſervo ſuo impetravit, t
terficeret; idque obtinuit. XCV. P. interim Sitius, pul
citu Saburæ præfecti Jubæ ipſoque interfecto, quum iter cu
cis per Mauritaniam ad Cæſarem faceret, forte incidit in F
Afraniumque, qui eam manum habebant, qua Uticam diri
iterque in Hiſpaniam tendebant, & erant numero circiter ∞
que celeriter nocturno tempore, inſidiis diſpoſitis, eos prin
adortus, præter paucos equites, qui ex primo agmine fu
reliquos aut interficit, aut in deditionem accipit; Afran
Fauſtum vivos capit cum conjuge & liberis. Paucis poſt dieb
ſenſione in exercitu orta, [4] Fauſtus & Afranius interficiuntur.
peiæ cum Fauſti liberis Cæſar incolumitatem, ſuaque omn
ceſſit. XCVI. Scipio interim cum Damaſippo, & [5] Torqu
Plætorio Ruſtiano navibus longis diu multumque jactati, quum
niam peterent, ad [6] Hipponem regium deferuntur, ubi claſſi
tii per id tempus erat. A qua pauciora ab amplioribus circu

NOTÆ.

1. *Ab omnibus aſpernari.*] Paſſive dictum. Quod novum.

2. *Caninio.*] Rebilo, de quo ſupra.

3. *Quum jam conatus eſſet.*] Reponendum *convivatus*. Sic enim habet Florus. Vel. ſi retinenda lectio, intelligendum *ſe interficere*.

4. *Fauſtus & Afranius interficiuntur.*] Fauſtum & Afranium a Cæſare cæſos fatentur Florus & Suetonius. Appianus cum ſcriptore noſtro conſonat.

5. *Torquato.*] Torquatus hic eſt fectus Orico, quem & in bello civi teſtatur Cicero in Bruto. Hoc obl bis peperciſſe Cæſarem.

6. *Hipponem regium deferuntur* regius urbs maritima Africæ, in qua tos annos ſedit Epiſcopus Auguſtinu Plures quidem urbes fuerunt ejus ſed duæ in Africa, cum Plinio dica que Hippo, altera dicitur Diarrhyt rigua.

deprimuntur. [1] Ibique Scipio cum iis, quos paullo ante no- interiit. XCVII. Cæsar interim, Zamæ auctione regia boniſque eorum venditis, qui cives Romani contra populum arma tulerant, præmiiſque Zamenſibus, qui de rege excluden- ſium ceperant, tributis, vectigalibuſque regiis abrogatis, ex provincia facta, atque ibi [2] Criſpo Salluſtio proconſule cum relicto, ipſe Zama egreſſus Uticam ſe recepit. Ibi bonis ven- orum, qui ſub Juba Petreioque ordines duxerant, item Thapſi- ſxx millia, [3] conventui eorum H-SXXX millia, Adrumeta- xxx, conventui eorum H-S L millia, multæ nomine, imponit. es, bonaque eorum ab omni injuria rapiniſque defendit. Lepti- quorum ſuperioribus annis Juba bona diripuerat, & ad ſena- reſti per legatos atque arbitris a ſenatu datis, ſua receperant, centenis millibus pondo olei in annos ſingulos multat, ideo quod er diſſenſionem principum ſocietatem cum Juba inierant, eum- is, militibus, pecunia juverant. Tiſdritanos, propter humi- civitatis, certo numero frumenti multat. XCVIII. His ſtis, Idibus Jun. Uticæ claſſem conſcendit, & poſt diem III es in Sardiniam pervenit. Ibi [5] Sulcitanos quod Naſidium ejuſ- ſem receperant, copiiſque juverant, H-S C millibus multat; decumis octavas pendere jubet: bonaque paucorum vendit: & em III Kal. Quinct. naves conſcendit: & a Caralibus ſecun- ram provectus, duodetrigeſimo die, eo quod tempeſtatibus ibus cohibebatur, [6] ad urbem Romam venit.

NOTÆ.

Scipio, &c.] T. Livius & Flo- eum, ubi captam navem ſenſiſ- em in ſua viſcera adegiſſe, quæren- ubi eſſet Imperator, reſpondiſſe: ene ſe habet.

Salluſtio.] De quo ſupra. Et id ſtatur Dio lib. XLIII. ſed non probro, quod propter viri claritā- tem: Καὶ τὰς Νομάδας λαζοῦν, ἀπήγαγε, καὶ τῷ Σαλουστίῳ ἀρχεῖν, ἔργῳ δὲ ἄγειν καὶ φέρειν ἐφῆκε· καὶ ἐδόκησε πολλὰ ἁρπάσαι, ὅτι καὶ κατηγορηθῆναι, αἰσχύνην ὠφλῆσαι, ὅτι τοιαῦτα συλήσαντα ἁλῶναι, καὶ πολλὰ καὶ πικρὰ πεπραγμένων τινὰς εἰπεῖν, ὡς ἐμὲ μὲν ἔργῳ τοὺς λόγους, ὅσον εἰ καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ πάνυ ἐπιλαχέτησε. *quæ ſit in ſuam proteſtatem ac- ſque Salluſtium verbo quidem re- gionis, re autem ipſa diripiendæ fecit, enimvero Salluſtium &* *pecuniæ acceptæ & compilatæ provinciæ accuſatum ſummam ignominiam reportavit, quod cum ejuſmodi libros ſcripſiſſet, in quibus multis & acerbis verbis eos qui ex provinciis quæſtum facerent, notaſſet, facto ſermones non eſſet imitatus. Itaque etſi a Cæſare fuit abſolutus, tamen ſuis ipſius verbis propriam crimen abunde quaſi in tabula propoſitum divulgavit.*

3. *Conventui eorum.*] Conventus qui fuerint ſupra dictum, nempe ſocietates equitum Romanorum in provinciis negotiantium.

4. *Carales.*] Caralis metropolis Sardiniæ in promontorio cognomine ſita, Africam verſus. Calarin vocant Plinius & Strabo. Hodie *Caglidri*.

5. *Ibi Sulcitanos.*] Pompeius Mela lib. III. cap. VII. Calaritanos & Sulcitanos populos ejuſdem inſulæ vocat.

6. *Ad urbem Romam venit.*] Ut de Gallis, Alexandrinis, Pharnace, & Juba triumpharet.

A. HIRTII

COMMENTARIOR

DE BELLO HISPANIEN

LIBER UNUS.

ARGUMENTUM LIBR

De hujus libri autore valde dubitatur, nec ſine cauſa. Q
enim Suetonius in Cæſaris vita, Librorum ſeu Commenta
Alexandrini, Africique, & Hiſpanienſis incertum autorem e
rit, quem alii Oppium, alii Hirtium putent, tamen tam di
ratio eſt hujus libri a ſuperioribus, qui de bello Alexandrin
conſcripti ſunt, ut ab uno eodemque homine ſcriptos eſſe crede
Vixque fides ſit hominem Romanum tam male potuiſſe ſcribere.
putetur autor Oppius, cujus apud Ciceronem epiſtolæ extant ali
hanc barbariem redolentes, potiuſque exiſtimem peregrinum
centurionem, aut tribunum Cæſarianarum partium eum fuiſſe
tum, (nam Cæſar de omnibus gentibus collectos milites habuit.) Se
jecturæ relinquitur locus, neque Germanus, neque Gallus, ſed
aut Afer, aut de gente aliqua orientalibus accenſenda, cujus dia
Syriaca, aut Syriacæ finitima. Præterea ſtigmatias, ubique defu
ullus eſt liber cicatricoſior, quique plura vulnera a vetuſtate accep
nihil mirer quod a Glandorpio ſcriptum eſt, pleroſque omnes in
ejus ſubterfugere ſolere enarrationem.

Hic liber complectitur ultimum Cæſaris bellum, quod ab ea
peianorum ducum reliquias in Hiſpania geſtum eſt, & ab illa
Hiſpanienſe dictum. Quia vero liber & ab initio & a fine mutil
pretium videtur eſſe, unde bellum illud ortum ſit, explicare. Bellum
Hiſpanienſe ex ea ſeditione, quam Q. Caſſii concitavit avaritia &
tas, ortum habuit. Cum enim vererentur civitates, ne rerum per
geſtarum victori Cæſari pœnas darent, clam datis ad Scipionem
cam litteris, ad illius partes ſe adjunxerunt, quibus ille cum qu
ſuis tum Cn. Pompeium filium miſit, quo duce res gereretur. Ver
Baleares inſulas paulo diutius morante Pompeio, victoque in
pione, cum fama ferret cum claſſe Didium a Cæſare miſſum a
T. Scapulam & Q. Aponium equeſtris ambos ordinis duces leg
quibus illico C. Trebonius proconſul Cæſarianus ejectus eſt,

13 14 15 16

Bæturia

Lusitania

HISPANIA ULTERIOR

Castulo

Corduba
expugnatur a Cæsare qui 22000.
ex hostibus cadit

Frustra tentatur a propriis
et subleuatur Pacidei Hispano
sub auspiciis Cæsaris.

Bætis A.

Ulia

Italica

Lenius A.

Carmona

Hispalis
deditur Cæsari

Obulcula

Silenus A.

Astigis

Soritia

Ategua

Cæsari posthumi
Obsidetur et Expugnatur a Cæsare.

Ategua præsidium
Pompeianorum grassatur in cives.

Aspaula

Sericaria

37

Urso

Ucubis
Crematur a Cæsare.

Carruca

Ventisponte

Bætis A.

Asta

Planities Mundæ
Cæsar Pompeium Magni filium
fugat et 30000. ex hostibus cadit

Malaca

Gades
Hic Didius Cæsarianæ
Classis Dux caditur a
Lusitanis

ad Mundā Munda
circumstruitur vallum ex
cadaueribᵘ a Cæsare qui vrbe
capta 31400. captiuos fecit

36

MARE

Cartæia
ad Cartæiam caditur Cæsari Or
Pompeius Magni filius ex
prælio ad Mundā profugº

Fretum

Gaditanum

INTERNUM

AFRICA

35

13 14 15 16

P. 431

...ia ad defectionem impulsa est. Nec multo post superveniens ...lius, cum paterni nominis gratia commendaretur, ab omnibus ...constituitur. Accurrunt etiam ex Africa profugi cum classe ...er, Labienus & Varus, quorum copiis auctus & vastare ..., & palam adversus legatos Cæsaris bellum administrare cœ...ro Fabius & Q. Pedius, cum se impares illi esse judicarent, ..., litterisque Cæsarem in Hispaniam accersebant. Et a Didio ...na victus est Varus circa Crantiam; cum vero continens tota ...deret præter Ullam, illam obsedit. Quo tempore summa cele...Cæsar in Hispaniam advenit, & omnes sui adventus nun...esentia prævenit.

...rnace superato, [2] Africa recepta, qui ex iis præliis [3] cum ...oleſcente Cn. Pompeio [4] profugiſſent, [5] quum & ulte...ſpaniæ [6] potitus eſſet, dum Cæſar [7] muneribus dandis in ...netur, [8] quo facilius præſidia contra compararet, [9] Pom... fidem uniuſcujuſque civitatis confugere cœpit. Ita partim ..., partim vi, bene magna comparata manu, provinciam ...epit. [10] Quibus in rebus nonnullæ civitates ſua ſponte au...ebant. Item nonnullæ portas cludebant. Ex quibus ſi qua ...i ceperat, quum aliquis ex ea civitate optime de Cn. Pompeio me-

In hunc librum INTERPRETATIONES & NOTÆ.

...*superato.*] Reponendum vide... vel *Scipione*, jampridem e... erat ſuperatus. Sed Scipio... recens erat clades.

...*recepta.*] Quæ amiſſa fuerat ...urione.

...*oleſcente Cn. Pompeio.*] Vix e...erat annos XXIV.

...*ſſent.*] *Profugerant.* Hic enim ...e utitur Subjunctivo modo pro ...

...*& ulterioris Hiſpaniæ.*] Hiſpa... a Græcis Iberia ab Ibero flu... Heſperia ab Heſpero, id eſt, ...ertina dicta, in partes duas o... manis diviſa fuit, in Citerio... Ulteriorem. Citerior quidem a ...montibus ad Caſtulonem; Ul... quæ a Bætica, quia Bæti flu... ſecatur, a Caſtulonenſi ſal... bes pertinebat. Hanc Ulterio... Auguſtus in duas partes di... Bæticam & Luſitaniam. Ro... pania perdiu ſunt potiti, eis... tandem eripuerunt Gothi, qui... ademerunt Mauri vel Ara... anno CIↃCCCXLII in ſuas ...es pulſi, in Africam ſcilicet, ...ota eſt ſub duorum regum im... perio, ſub rege Caſtiliæ, qui a potiori parte dicitur rex Hiſpaniæ, & ſub rege Luſitaniæ.

6. *Potitus eſſet.*] Cn. Pompeius adoleſcens.

7. *Muneribus dandis.*] Munera dicebantur illa ſpectacula certaminum, quæ dabantur populo a principibus, ejus gratiam captantibus. Multa autem & maxima populo Rom. dedit Cæſar, quæ enumerat Suetonius cap. XXXIX, de quibus item Plutarchus in Cæſare. Appianus ſcripſit eum Scipione ſuperato triumphos quatuor egiſſe, de Gallia, de Ægypto, de Pharnace & Juba.

8. *Quo facilius præſidia contra compararet.*] Intellige *contra ſuos adverſarios Cæſar compararet.* Quo in loco punctum ponatur ante *Pompeius*, & ſic inveni in M. S. Thuano codice.

9. *Pompeius in fidem, &c.*] Et hoc eſt, quod in fine hujus libri Cæſar jam victor Hiſpanis exprobrat magna vehementia, quod eo fugientem ad ſe Pompeium receperint, eoque facto bellum renovaverint.

10. *Quibus in rebus, &c.*] Dio lib. XLIII, ſcribit eum urbes cepiſſe, partim volentes, partim invitas, præter Ullam, quam Uliam appellat.

meritus civis esset, propter pecuniæ magnitudinem aliq
ferebatur caussa; ut, eo de medio sublato, ex ejus pec
tronum largitio fieret. Ita [2] paucis commodis hoste horta
res augebantur copiæ. [3] Ideoque crebris nuntiis in Italiam
[5] vitates contrariæ Pompeio auxilia sibi depoſtulabant. II.
sar dictator III, designatus IV, multis itineribus ant
ctis, [5] quum celeri festinatione ad bellum conficiendum i
niam [6] convenisset, legati Cordubenses, qui a Cn. Pom
cesserant, Cæsari obviam veniunt: a quibus nuntiabatur,
[10] no tempore oppidum Cordubam capi posse, [7] quod nec
tibus adversariis ejus provincia potitus esset, simulque
bellarii a Cn. Pompeio dispositi omnibus locis essent, qu
rem Cn. Pompeium de Cæsaris adventu facerent. Mult
ea verisimilia proponebant. Quibus rebus adductus, quo
[15] ante exercitui præfecerat, Q. Pedium, & Q. Fabium M
de suo adventu facit certiores, ut, quem sibi equitatum
vincia fecissent, præsidio mitterent. Ad quos celerius, q
opinati sunt, appropinquavit, atque, ut ipse voluit, equita
præsidio habuit. III. [9] Erat idem temporis Sex. Pompeiu
[20] qui cum præsidio Cordubam tenebat, quod ejus provinci

NOTÆ.

1. *Latronum largitio fieret.*] Quorum opera vastabat Hispaniam. Latrones, teste Festo, eos antiqui dicebant qui conducti militabant, ἀπὸ τῆς λατρείας. At nunc viarum obsessores dicuntur, quod a latere dicuntur adoriri, vel quod latenter adoriantur. In priore significatu, quo & hic legitur, dixit Plautus in Milite glorioso:

Nam rex Seleucus me opere oravit maximo
Ut sibi latrones cogerem & conscriberem.

Postea vero apud Romanos dicti sunt, & aliquo modo hic dicuntur, qui suis auspiciis, non publicis, cum sint ipsi privati homines bellum gerunt, quod non nisi publico consilio gerendum; vel denique qui bella illegitima faciunt, ut incursiones, bello non denuntiato, ut passim utitur Cicero eo vocabulo & juris autores, ut Pomponius l. CXXVIII. de verborum significatione, Marcianus l. XXX. ad legem Falcid.

2. *Paucis commodis hoste hortato.*] Non ausim dicere non Latine dici, cum ejusmodi participia passim in passiva voce inveniantur. Sed certe rarum est.

3. *Ideoque crebris nuntiis.*] Imo Q. Fabius & Q. Pedius, qui pro Cæsare Hispaniam citeriorem regebant, ipsum magno cum studio accersebant.

4. *C. Cæsar dictator III, designatus IV.*] Assentiuntur tabulæ Capitolinæ, non Dion, qui dictatorem IV ut consulem t
Forte error est in numeris. Pluta
consulatum tantum IV commem
in Hispaniam contra Pompeii li
fectus est.

5. *Quum celeri festinatione.*] Strabo & Eutropius tradiderunt
a Roma Obulconem XXVII. die
se in castra, quæ eo tempore ibi
Dio vero eum prius esse visum
amicis, quam fuerit auditum e
Hispania.

6. *Convenisset.*] Cum multi l
libro, quo nullus mendosior,
sunt, tum hic mendosissimus. M
Victorinus & Thuani duo habent,
nisset: Convenisset autem quod hi
de pluribus hominibus, non de uno
ne solet.

7. *Quod nec opinantibus adver*
provincia potitus esset.] Manuscrip
nus unus codex habet, *ejus*
potitus esset. Nempe Ulterioris
quæ & Bætica a Bæti amne,
dictum.

8. *Ex provincia.*] Citerioris
quæ in fide Cæsaris manserat.

9. *Erat idem temporis Sex. Pom*
ter.] MS. Regii codices tres,
unus habent, *Erat per idem tem*
minus figurata locutio, atque ad
historica.

existimabatur: ipse autem Cn. Pompeius adolescens [1] Ullam
ium oppugnabat, & fere jam aliquot mensibus ibi detineba-
Quo ex oppido, cognito Cæsaris adventu, legati [2] clam præ-
Cn. Pompeii, Cæsarem quum adissent, petere cœperunt, ut
primo quoque tempore subsidium mitteret. Cæsar eam civita-
omni tempore optime de pop. Rom. meritam esse sciens, XI
res secunda vigilia jubet proficisci, parique equites numero:
es præfecit hominem [3] ejus provinciæ notum, & non parum
rem, L. Julium Patiecum. Qui quum ad Cn. Pompeii præsidia
set, [4] incidit idem temporis, ut tempestate adversa vehemen-
vento afflictaretur. Qua vi tempestatis ita obscurabatur, ut vix
rum cognoscere posset. Cujus incommodum summam utilita-
ipsis præbebat. Ita quum ad locum venerunt, jubet binos equi-
cedere, & recta per adversariorum præsidia ad oppidum con-
re: mediisque ex præsidiis quum quæreretur, qui essent; unus
stris respondit, [5] ut sileat verbum facere: nam id temporis co-
ad murum accedere, ut oppidum capiant; & partim tempe-
impediti vigiles non poterant diligentiam præstare, partim illo
so deterrebantur. Quum ad portam appropinquassent, signo
ab oppidanis sunt recepti; [6] & pedites, equitesque, clamo-
cto, dispositis ibi partim, qui remansere, eruptionem in adver-
rum castra fecerunt. Sic illud quum inscientibus accidisset, exi-
bat magna pars hominum, qui in iis castris fuissent, se prope
esse. IV. Hoc misso ad Ullam præsidio, Cæsar, ut Pom-
peium

NOTÆ.

Ullam oppidum.] De qua supra. Hanc
ens capere non potuit, sed nec Cæsar
iam.

Clam præsidia.] Beroaldus legit, *clam*
præsidia, & reponi potest ex fide
Regiorum codicum duorum, Victo-
ius & impressi pervetusti, Latine
; sed si reponamus apud hunc
rem, quoties minus Latine quid
videbitur, laborem Herculeum
ris. Verisimile est aliam fuisse
imperitæ orationem loquentis, a-
ctiorum virorum scribentium. Hoc
ex multis intelligere licet lapidi-
usquis inscriptis, tum ex eorum
qui aggressi sunt scribere, cum
discissent. Habemus ab annis
aut duodecim repertum in Casi-
monasterio martyrium sanctæ Per-
ab ipsa conscriptum usque in diem,
rtem ejus anteceſſit. Legimus ibi
em multis in locis parum Lati-
quamvis sæculo adhuc elegante,
ub Severo, sed a fœmina & Car-
e perscriptam. Hic talis aliquis fue-
c Romanus, nec scribendi peritus.
dum est tamen apud Plautum ido-
neum bonæ latinitatis scriptorem hanc vo-
cem *clam* cum Accusativo jungi non uno
in loco, unum tamen commemorabo apud
Casinam: *Bona multa faciam clam hanc me-
am uxorem,*

3. *Ejus provinciæ notum.*] Invenuste pro
guarum. Quod hic de Ulla & Patieco Cæsa-
riano, narratur a Dione de Ategua atque
Munatio Planco Pompeiano.

4. *Incidit idem temporis, ut, &c.*] Sic
Cicero dicit epist. ad Famil. lib. VI. e-
pist. XX. *id ætatis sumus* pro *ea ætate.*
Et Tacitus Annal. lib. XIII. *Mos habeba-
tur principum liberos cum cæteris idem æta-
tis nobilibus sedentes vesci*, id est, *eadem
ætate.*

5. *Ut sileat verbum facere.*] Insulse dic-
tum, scilicet ne obesset urbis capiendæ con-
silio.

6. *Et pedites, equitesque, clamore facto,
dispositis ibi partim, qui remansere, eruptio-
nem in adversariorum castra fecerunt.*] Men-
dum multiplex, quod utrumque MS. Regii
unius codicis ope sic emendatur: *Sunt recepti
pedites. Equites clamore facto dispositi par-
tim ibi remanserunt, & eruptionem in adver-
sariorum castra fecerunt.*

peium ab ea oppugnatione deduceret, ad [1] Cordubam cont
ex quo itinere [2] loricatos viros fortes cum equitatu ante præ
[3] qui ſimul in conſpectum oppidi ſe dederunt, in equis recipi
Hoc a Cordubenſibus nequaquam poterat animadverti. App
quantibus, ex oppido bene magna multitudo ad equitatum
dendum quum exiſſet; loricati, ut ſupra ſcripſimus, ex equi
cenderunt, & magnum prælium fecerunt, ſic ut ex infinit
minum multitudine pauci in oppidum ſe reciperent. Hoc timo
ductus Sex. Pompeius litteras fratri miſit, ut celeriter ſibi ſu
veniret; ne prius Cæſar Cordubam caperet, quam ipſe illo ve
Ita [4] Cn. Pompeius Ulla prope capta, litteris fratris excitus,
copiis ad Cordubam iter facere cœpit. V. Cæſar, quum
men Bætim veniſſet, neque propter altitudinem fluminis tranſi
ſet, lapidibus corbes plenos demiſit. Ita, inſuper ponte fact
pias ad caſtra tripartito tranſduxit. [5] Tenebant adverſus op
e regione pontis trabes, ut ſupra ſcripſimus, bipartito. Huc
Pompeius cum ſuis copiis veniſſet, ex adverſo pari ratione caſt
nit. Cæſar, ut eum ab oppido commeatuque excluderet, bra
ad pontem ducere cœpit. Pari idem conditione Pompeius. Hi
duces duos ſit contentio, uter prius pontem occuparet. Ex qu
tentione quotidiana minuta prælia fiebant, ut modo hi, mo
ſuperiores diſcederent. Quæ res quum ad majorem content
veniſſet, ab utriſque cominus [6] pugna iniqua, dum cupidius
ſtudent tenere, propter pontem coanguſtabantur; & flumini
appropinquantes coanguſtati præcipitabantur. Hic alteri alter

NOTÆ.

1. *Cordubam.*] Corduba, de qua ſupra dictum, duorum Senecarum patria atque Lucani, Hiſpaniæ ulterioris ſeu Bæticæ metropolis, hodie *Cordue*.

2. *Loricatos*] Majus aliis accipiebant ſtipendium.

3. *Qui ſimul in conſpectum oppidi ſe dederunt, in equis recipiuntur.*] Mendum eſt quod textu ſequente emendare licet. Cum enim infra legamus: *Loricati, ut ſupra ſcripſimus, ex equis deſcenderunt*, non eſt *in equis recipiuntur*, ſed *ex equis* legendum.

4. *Cn. Pompeius Ulla prope capta.*] Hoc eſt ſolum oppidum totius Bæticæ, quod ad ejus partes non acceſſerat, quod nec capere potuit,

5. *Tenebant adverſus oppidum e regione pontis trabes.*] Incerta oratio. Neque enim ſcitur an trabibus caſtra teneantur, an caſtris trabes. Prius enim eſt dictum copias eſſe tripartito ad caſtra tranſductas, ſed nondum erant caſtra facta. Sed eſto ad caſtra quæ facienda erant, nondum erant facta tripartito, id eſt tribus trajectionibus, cum enim exercit
gnus, pons anguſtius eſſet, non u
meatu res potuerit fieri. Sic in
de bello Gallico fluvium Ararim
tii non potuerunt uno commeat
cere, ſed tranſitum reliqui exe
poſterum diem diſtulerunt. Ergo
ſtra tenebantur trabibus, an tra
tem tenebant, an caſtra pontem
bant, id eſt, pertinebant. Quod
mile. Quomodo enim aliter?
ſtat, quod ſcriptum eſt poſtea b
ad pontem ducere cœpiſſe. Fue
aliqua in hoc loco plaga, quan
lentam fuiſſe declarat adhuc cicatri
nuſcriptus codex Thuanus habet:
adverſum oppidum e regione pontis
ut ſupra ſcripſimus, bipartito. Al
Thuanus itidem habet, niſi quod
partito pro *bipartito*. Manuſcriptu
codex omnia iſta omittit, & hab
tranſduxit. Huc quum Pompeius, q
lius eſſe arbitror.

6. *Pugna iniqua.*] Supple *fiebat*.

m mortem morti exaggerabant, ſed tumulos tumulis exæqua-
. Ita diebus compluribus cupiebat Cæſar, ſi qua conditione poſ-
adverſarios in æquum locum deducere, & primo quoque tem-
de bello decernere. VI. Quum animadverteret adverſarios
ine velle; quos ideo a via retraxerat, ut in æquum deduceret; 5
is flumen tranſductis, [1] noctu jubet ignes fieri magnos. [2] Ita
iſſimum ejus præſidium Ateguam proficiſcitur. Id quum Pom-
ex perfugis reſciſſet, ea die per viarum anguſtias, carra com-
, multaſque balliſtas retraxit, & ad Cordubam ſe recepit. Cæ-
unitionibus Ateguam oppugnare, & brachia circumducere cœ- 10
Cujus rei Pompeio quum nuntius eſſet allatus, eo die profi-
r. Cujus in adventum, præſidii cauſſa Cæſar complura caſtella
avit, partim ſuo equitatu, partim ut pedeſtres copiæ in ſta-
, & in excubitu caſtris præſidio eſſe poſſent. Hic in adventu
eii incidit, ut matutino tempore nebula eſſet craſſiſſima. [4] Ita- 15
in illa obſcuratione cum aliquot cohortibus, & equitum turmis
cludunt Cæſaris equites, & concidunt, ſic, ut vix in ea cæ-
ci effugerent. VII. Inſequenti nocte caſtra ſua incendit Pom-
, & trans [5] flumen Salſum per convalles caſtra inter duo oppi-
teguam & [6] Ucubim in monte conſtituit. Cæſar in munitio- 20
, cæteriſque, quæ ad oppidum oppugnandum opus fuerunt,
m, vineaſque agere inſtituit. Hæc loca ſunt montuoſa, &
edita ad rem militarem, quæ planitia dividuntur Salſo flumi-
proxime tamen Ateguam, ut ad flumen ſint circiter paſſuum
illia. Ex ea regione oppidi in montibus caſtra habuit poſita Pom- 25
in conſpectu utrorumque oppidorum, neque ſuis auſus eſt ſub-
venire. Aquilas habuit, & ſigna XIII legionum. Sed, ex qui-
ſquid firmamenti ſe exiſtimabat habere, [7] duæ fuerunt verna-
, quæ a Trebonio transfugerant, & una facta ex coloniis,
fuerunt in his regionibus. [8] Quarta fuit Afraniana ex Africa, 30
ſecum adduxerat. Reliquæ ex fugitivis auxiliares conſiſte-
Nam de levi armatura, & equitatu, longe & virtute & nu-
noſtri erant ſuperiores. VIII. Accedebat huc, ut longius

bel-

NOTÆ.

...ctu jubet ignes fieri.] Ut copias ad-
...ſtris eſſe hoſtes putarent, cum ta-
...re inde profectæ.

...firmiſſimum ejus præſidium Ateguam
...tur.] Ad Pompeii præſidium profi-
Cæſar. *Ategua* porro eſt urbs Hiſ-
...ticæ.

...ra complura.] Sic dicitur, & carri,
monuimus.

...que in illa obſcuratione cum ali-
...ntibus.] Repono *eum* pro *cum*,
ſi ſit, ambigua eſt oratio. Neſ-
...m utrum Cæſariani Pompeia-
...s Pompeiani Cæſarianos conci-

5. *Flumen Salſum.*] Superiore ſui parte dicitur *Bivoras*, inferiore *Guadajox*.

6. *Ucubim.*] Ucubis urbs Hiſpaniæ Bæticæ. Navagerius dicit eſſe *Lucubi*.

7. *Duæ fuerunt vernaculæ.*] Illæ primum ſub Varrone Pompeii legato militaverant, & ad Cæſarem tranſiverant, ut legitur lib. II. de bello civili; deinde ſub Thorio & Marcello ducibus, poſtea ſub Trebonio Cæſariano, & a Trebonio ad Cn. Pompeium tranſugerant. Vere ἀλλοπρόσαλλαι.

8. *Quarta fuit Afraniana ex Africa, quam ſecum adduxerat.*] Poſtquam Afranius mortuus fuerat.

bellum duceret Pompeius; quod loca ſunt edita, & ad caſt
munitiones non parum idonea. Nam fere totius ulterioris Hi
regio propter terræ fœcunditatem, inopem difficilemque hab
pugnationem, & non minus copioſam aquationem. Hic etia
pter barbarorum crebras excurſiones, omnia loca, quæ ſunt
pidis remota, turribuſque & munitionibus retinentur, ſicut in
ca, [1] rudere, non tegulis, teguntur. Simulque in his habe
culas, &, propter altitudinem, longe lateque proſpiciunt.
oppidorum magna pars ejus provinciæ montibus fere mun
natura excellentibus locis eſt conſtituta, ut ſimul aditus adſ
que habeat difficiles. Ita ab oppugnationibus natura loci di
tur: ut civitates Hiſpaniæ non facile ab hoſtibus capiantur.
in hoc contigit bello. Nam ubi inter Ateguam, & Ucubim
oppida ſupra ſunt ſcripta, Pompeius habuit caſtra conſtit
conſpectu duorum oppidorum, ab ſuis caſtris circiter mill
ſuum I V, [2] grumus eſt excellens natura, qui appellatur Caſ
ſtumiana. Ibi præſidii cauſſa caſtellum Cæſar habuit conſti
IX. Pompeius, qui eodem jugo tegebatur loci natura, & q
motum erat a caſtris Cæſaris, animadvertebat loci difficul
&, quod [3] flumine Salſo intercludebatur, non eſſe commi
Cæſarem, [4] ut in tanta loci difficultate ad ſubſidium ſubmitt
ſe mitteret. Iſta fretus opinione, tertia vigilia profectu
ſtellum oppugnare cœpit, [6] ut laborantibus ſuccurreret.
quum appropinquaſſent, clamore repentino, telorumque mu
ne jactus facere cœperunt, uti magnam partem hominum v
bus afficerent. Quo peracto, quum ex caſtello repugnare cœ
& majoribus caſtris Cæſari nuntius eſſet allatus, cum III
bus eſt profectus: & quum ad eos appropinquaſſet, fuga p
ti multi ſunt interfecti, complures capti, in quibus multi p
armis exuti fugerunt; quorum ſcuta ſunt relata LXXX. X
quenti luce Arguetius ex Italia cum equitatu venit. Is ſigna [7]
tinorum retulit V, quæ ab oppidanis cepit. [8] Suo loco præteri
quod equites [9] ex Italia cum Aſprenate ad Cæſarem veniſſe

NOTÆ.

1. *Rudere non tegulis, teguntur.*] Ut ſupra dictum & explicatum de Alexandria in lib. de bello Alexand. quia ibi rari ſunt imbres.

2. *Grumus eſt excellens natura.*] Parvus clivus eſt natura aptiſſimus ad caſtra munienda. Nonius: *Ager a congerie dicitur. Accius* OEnomao, *Quemcunque inſtiterant grumum, aut præciſum jugum.*

3. *Flumine Salſo.*] De flumine Salſo dictum eſt ſupra.

4. *Ut in tanta loci difficultate ad ſubſidium ſubmittendum ſe mitteret.*] Gallica phraſis, pro *ſubſidium mittere inciperet. Qu'il ne ſe mettroit point à envoyer du ſecours.*

5. *Caſtellum oppugnare cœpit.* peius.

6. *Ut laborantibus ſuccurreret.*]

7. *Saguntinorum.*] Saguntia v thus urbs Hiſpaniæ Bæticæ in T Alia eſt ejus nominis in citeriore de quorum conſtanti in ſocios Ro vide T. Livium lib. I. ſecundi be Hodie *Morvedre.*

8. *Suo loco præteritus eſt.*] Leg *perterritus eſt*, ex fide manuſcripto cum Thuanorum duorum.

9. *Ex Italia.*] Legendum *ex I* urbs eſt Hiſpaniæ ulterioris, de Morali *Gigonca.*

Pompeius caſtra incendit, & ad Cordubam verſus iter facere
[1] Rex nomine Indo, qui cum equitatu ſuas copias adduxe-
dum cupidius agmen adverſariorum inſequitur, a vernaculis
ris exceptus eſt, & interfectus. XI. Poſtero die equites
longius ad Cordubam verſus proſecuti ſunt eos, qui commea-
caſtra Pompeii ex oppido portabant: ex iis capti L cum ju-
ad noſtra adducti ſunt caſtra. Eodem die Q. Marcius, tri-
mil. [2] qui fuiſſet Pompeii, ad nos transfugit. Et noctis ter-
ilia [3] in oppido acerrime pugnatum eſt: ignemque multum
unt; ſic ut & omne genus, [4] quibus ignis per jactus ſolitus eſt
Hoc præterito tempore, C. Fundanius eques Romanus ex ca-
dverſariorum ad nos transfugit. XII. Poſtero die ex legione
ula milites ſunt capti ab equitibus noſtris duo, qui dixerunt
os eſſe. Quum venirent, cogniti ſunt a militibus, [5] qui antea
Fabio & Pedio fuerant, & a Trebonio transfugerant. Eis ad
endum nulla eſt data facultas, & a militibus noſtris interfecti
Eodem tempore capti tabellarii, qui a Corduba ad Pompeium
erant, perperamque ad caſtra noſtra pervenerant, [6] præciſis
bus miſſi ſunt facti. [7] Pari conſuetudine, vigilia ſecunda, ex
o ignem multum, telorumque multitudinem jactando, be-
gnum tempus conſumpſerunt; compluresque vulneribus affe-
. Præterito noctis tempore, eruptionem in legionem VI fe-
, quum in opere noſtri diſtenti eſſent, acriterque pugnare
unt: quorum vis repreſſa a noſtris, etſi oppidani ſuperiore
defendebantur. [8] L, quum eruptionem facere cœpiſſent, ta-
rtute militum noſtrorum [qui] etſi inferiore loco premeban-
[tamen] repulſi [adverſarii] bene multis vulneribus affecti in
um ſe contulerunt. XIII. Poſtero die Pompeius ex caſtris ſuis
ium cœpit ad flumen Salſum facere: & quum noſtri equites
in ſtatione fuiſſent a pluribus reperti, de ſtatione ſunt dejecti,
miſi tres. Eo die A. Valgius ſenatoris filius, cujus frater in ca-
Pompeii fuiſſet, omnibus ſuis rebus relictis, equum conſcen-
fugit. Speculator de legione II Pompeiana captus a militi-
& interfectus eſt. Idem temporis glans miſſa eſt inſcripta; quo
die

NOTÆ.

Rex nomine Indo.] Quis ille fuerit, reges fuerint in provincia Romana, , juxta cum illo ſcio qui ignorat .

Qui fuiſſet Pompeii.] *Qui fuerat*, Sub- eſt pro Indicativo, quo legendi ge- ſolent forenſes ſcribæ.

Oppido acerrime pugnatum eſt.] Vi- de Ategua, ad quam oppugnandam , vineaſque agere inſtituit.

Quibus ignis per jactus ſolitus eſt mit- ri cupis pice & ſevo plenis, ut legi- o lib. VIII. de bello Gallico. Eſt figura Syntheſis, *omne genus, qui-bus*, pro *quo*, qua Figura res pluralis plura- liter enuntiatur.

5. *Qui antea cum Fabio & Pedio fuerant, & a Trebonio transfugerant.*] Legatis Cæ- ſaris.

6. *Præciſis manibus.*] Hoc ſupplicio Uxel- lodunenſes ſunt affecti, ut legimus in lib. VIII. de bello Gallico.

7. *Pari conſuetudine, vigilia ſecunda.*] Revertitur ad Ateguæ oppugnationem.

8. *L, quum eruptionem facere cœpiſſent, &c.*] Voces parentheſibus diſtinctæ ex inter- pretamentis videntur in textum irrepſiſſe, atque adeo tollendæ.

die ad oppidum capiendum accederent, ſeſe ſcutum eſſe poſit
Qua ſpe nonnulli, dum ſine periculo murum adſcendere, &
dum potiri poſſe ſe ſperarent, poſtero die ad murum opus
cœperunt, & bene magna prioris muri pars dejecta eſt. [1] Q
cto ab oppidanis, ac ſi ſuarum partium eſſent, conſervati, miſ
cere loricatos, quique præſidii cauſſa præpoſiti oppido a Po
eſſent, orabant. Quibus reſpondit Cæſar, ſe conditiones dare
accipere, conſueviſſe. Qui quum in oppidum reverſi eſſent,
reſponſo, clamore ſublato, omni genere telorum emiſſo, pu
pro muro toto cœperunt. Propter quod fere magna pars hom
qui in caſtris noſtris eſſent, non dubitarunt, quin eruptione
die eſſent facturi. Ita, corona circumdata, pugnatum eſt ali
diu vehementiſſime, ſimulque balliſta miſſa a noſtris turrem
cit: qua adverſariorum, qui in ea turre fuerant, v dejecti
& [2] puer, qui balliſtam ſolitus erat obſervare. XIV. Eo
rito tempore, Pompeius trans flumen Salſum caſtellum conſt
neque a noſtris prohibitus, falſaque illa opinione gloriatus eſt,
prope in noſtris partibus locum tenuiſſet. Item inſequenti d
dem conſuetudine dum longius proſequitur, quo loco equite
ſtri ſtationem habuerant, aliquot turmæ cum levi armatura, i
facto, loco ſunt dejectæ, & propter paucitatem noſtrorum
tum, ſimulque levi armatura inter turmas adverſariorum pr
Hoc in conſpectu utrorumque caſtrorum gerebatur: & majore
peiani exſultabant gloria, longius quod noſtris cedentibus pr
cœpiſſent. [3] Qui quum aliquo loco a noſtris recepti eſſent, u
ſueſſent, ex ſimili virtute clamore facto, averſati ſunt prælium
XV. Fere apud exercitus hæc eſt equeſtris prælii conſuetudo,
eques ad dimicandum, dimiſſo equo, cum pedite progreditu
quaquam par habetur. Id quod in hoc accidit certamine.
pedites ex levi armatura lecti ad pugnam equitibus noſtris ne
nantibus veniſſent; idque in prælio animadverſum eſſet; co
res equites deſcenderunt. Ita exiguo tempore eques pedeſtre;
equeſtre prælium facere cœpit: uſque eo, ut cædem proxime
lo fecerint. In quo prælio adverſariorum ceciderunt CXX
complureſque armis exuti, multi vulneribus affecti in caſtra ſu
dacti. Noſtri ceciderunt III, ſaucii XII, pedites & equites v
diei inſequenti tempore priſtina conſuetudine pro muro pugna
ptum eſt. Quum bene magnam multitudinem telorum, igne
noſtris defendentibus injeciſſent; nefandum crudeliſſimumque

NOTÆ.

1. *Quo facto ab oppidanis, &c.*] Corruptiſſimus eſt locus. De quo enim loquatur, neſcitur. Conſervati oppidani orabant Cæſarem ut miſſos faceret loricatos, quaſi & ipſi ſuorum eſſent, atque adeo conſervandi. Suſpicor captos ab oppidanis eſſe nonnullos, quibus data venia. Itaque oraverunt Cæſarem, ut viciſſim aliquos dimitteret Pompeianos, quos ipſe in ſu
bat poteſtate.

2. *Puer, qui balliſtam ſolitus erat vare.*] Ut milites moneret cavere ſi

3. *Qui quum aliquo loco, &c.* [hoſtes] cum pariter a noſtris eſſent pari noſtrorum fortitudine, refugeru
nam.

ent aggressi, in conspectuque nostro [1] hospites, qui in oppido
jugulare, & de muro præcipites mittere cœperunt, sicut
barbaros: quod post hominum memoriam nunquam est factum.
Hujus diei extremo tempore a Pompeianis clam ad nostros
nius est missus, ut ea nocte, turres aggeremque incenderent,
ut vigilia eruptionem facerent. Ita igne, telorumque multitu-
jecta, [2] quum bene magnam partem muri consumpsissent, por-
quæ e regione & in conspectu Pompeii castrorum fuerat, a-
erunt, copiæque totæ eruptionem fecerunt, [3] secumque extu-
calcatas ad fossas complendas, & harpagones ad casas, quæ
enitiæ ab nostris hibernorum caussa ædificatæ erant, diruen-
incendendas; præterea argentum & vestimenta; ut, dum
in præda detinerentur, illi cæde facta ad præsidia Pompeii se
erent. Nam, quod existimabat eos posse conatum efficere, no-
ra ultra ibat flumen Salsum in acie. Quod factum licet nec
ribus nostris esset gestum; tamen virtute freti, repulsos, mul-
vulneribus affectos oppido repressserunt, prædaque & armis
sunt potiti, vivosque aliquos ceperunt; qui postero sunt inter-
ie. Eodemque tempore transfuga nuntiavit ex oppido, Junium,
in cuniculo fuisset, jugulatione oppidanorum facta, [4] clamasse,
s se nefandum, & scelus fecisse. [5] Nam eos nihil meruisse,
tali pœna afficerentur, [6] qui eos ad aras & focos suos rece-
; eosque hospitium scelere contaminasse: multa præterea
e: qua oratione deterritos amplius jugulationem non fecisse.
[7] Ita postero die Tullius legatus cum Catone Lusitano ve-
k apud Cæsarem verba fecit: Utinam quidem Dii immortales
nt, ut tuus potius miles, quam Cn. Pompeii, factus essem; &
virtutis constantiam in tua victoria, non in illius calamitate præ-
m. Cujus funestæ laudes quippe ad hanc fortunam reciderunt, ut
Romani indigentes præsidii, & propter patriæ luctuosam perni-
dedamur hostium numero: qui neque in illius prospera acie pri-
fortunam, neque in adversa secundam obtinuimus victoriam:
legionum tot impetus sustentantes, nocturnis diurnisque operibus
orum ictus, telorumque missus exspectantes, victi, & deserti a
eio, tua virtute superati, salutem a tua clementia deposcimus;
imusque, ut, qualem te gentibus præstitisti, similem in civium de-

NOTÆ.

[1] *Hospites.*] Necessitudinis erat genus
nam, ut supra dictum.

[2] *Quum bene magnam partem muri con-
sumpsissent.*] Pompeiani.

*Secumque extulerunt calcatas ad fossas
endas.*] *Calcatas* vox ignota. In ple-
rumque emplaribus legitur *crates*, quod
. Manuscriptus Thuanus codex,
reretulsus impressus habent *culcatas*.
Thuanus codex, *cultatas*. Existimo
ta esse & sarmenta, quibus fossæ
ebantur.

4. *Clamasse, facinus se nefandum, & sce-
lus fecisse.*] Pompeianos.

5. *Nam eos nihil meruisse.*] Cordubenses.

6. *Qui eos ad aras & focos suos recepis-
sent*] Pompeianos.

7. *Ita postero die Tullius legatus cum Catone
Lusitano venit.*] Missus a præsidiariis Pom-
peii qui erant in urbe.

8. *Petimusque, ut, qualem te gentibus præ-
stitisti, similem in civium deditione præstes.*]
Manuscriptus codex Thuanus habet: *ut*

deditione præſtes. XVIII. Remiſſis legatis, quum ad port
niſſet Tiber. Tullius, quum eum introeuntem C. Antonius
tus non eſſet, reverſus eſt ad portam, & [1] hominem appre
Quod Tiberius quum fieri animadvertit, ſimulque pugionem
xiſſet, manum ejus incidit. Ita refugerunt ad Cæſarem. E
que tempore ſignifer de legione prima transfugit; & nun
quo die equeſtre prælium factum eſſet, [2] ſuo ſigno periſſe
nes xxxv: neque licere caſtris Cn. Pompeii nuntiari, nequ
periſſe quenquam. Servus, cujus dominus in Cæſaris caſtri
ſet, uxoremque & filium in oppido reliquerat, dominum j
vit, & ita clam a Cæſaris præſidiis in Pompeii caſtra diſce
indicium glande ſcriptum miſit, per quod certior fieret Cæſar
in oppido ad defendendum compararentur. Ita, litteris ac
quum in oppidum reverſi eſſent, qui mittere glandem ſcr
ſolebant, inſequenti tempore duo Luſitani fratres transfugæ n
runt, quam Pompeius concionem habuiſſet: quoniam oppido
dio non poſſet venire, [3] noctu ex adverſariorum conſpectu ſe
cerent ad mare verſum. Unum reſpondiſſe, ut potius ad dim
dum deſcenderent, quam ſignum fugæ oſtenderent: tum, c
locutus eſſet, jugulatum. Eodem tempore tabellarii ejus dep
ſi, qui ad oppidum veniebant, [4] quorum litteras Cæſar opp
objecit, &, [5] qui vitam ſibi peteret, juſſit turrem ligneam o
norum incendere. Id ſi feciſſet, ei ſe promiſit omnia con
rum. Quod difficile erat factu, ut eam turrem ſine periculo q
cenderet. [6] Ita * facturus de ligno quum propius acceſſiſſet,
pidanis eſt occiſus. Eadem nocte transfuga nuntiavit, Pompei
Labienum, de jugulatione oppidanorum indignatos eſſe. XI
gilia ſecunda propter multitudinem telorum turris lignea, qu
ſtra fuiſſet, ab imo vitium fecit, uſque ad tabulatum ſecun
& tertium. Eodem tempore pro muro pugnatum acerrim
turrim noſtram, ut ſuperiorem, incenderunt: idcirco, quod
tum oppidani ſecundum habuerunt. Inſequenti luce materfami

NOTÆ.

qualem ait gentibus me præſtiti, ſimilem in civium deditione præſtabo, ut videatur eſſe Cæſaris reſponſum.

1. *Hominem apprehendit.*] Aliquid deeſt, nempe *C. Antonium*. Erat ergo Antonius de comitibus Tullii legati, qui in urbem redire nolebat. Tullius retrahere in urbem cum vellet & vim inferret, C. Antonius vim vi repulit, ſicque dimiſſus abiit. *Refugerunt*, quia alii cum eo; forte Cato Luſitanus. Aliqui exiſtimant C. Antoninm & Catonem Luſitanum unum & eundem eſſe hominem, & in alterutra textus parte eſſe mendum. Item pro *refugerunt* reponunt *refugit*.

2. *Suo ſigno periſſe.*] Livius ſub vexillo, ſeu ſigno ſcriptum reliquit fuiſſe cl xxxx milites, poſterioribus vero temporib cuique centuriæ fuit vexillum ſeu Idem ergo fuerit dicere *ſuo ſigno* vel turia.

3. *Noctu ex adverſariorum conſpect* Ne ſibi dedecori eſſet, ſi, ſe præſent dum a Cæſare caperetur.

4. *Quorum litteras Cæſar oppidan cit.*] Quoniam ad deſperationem fo gebant, non ad ſpem erigebant.

5. *Qui vitam ſibi peteret.*] Aliq tabellariis.

6. *Ita * facturus de ligno.*] Lacu niſeſta. Manuſcripti duo codices Th bent: *Ita fune crure de ligno. Ego ligato.* Ne enim in urbem fugeret, lo Cæſariani crus vinxerant.

se dejecit, & ad nos transiliit, dixitque se cum familia consilium habuisse, ut una transfugerent ad Cæsarem; [1] illam oppressum & jugulatam. (a) Hoc præterea tempore tabellæ de muro sunt datæ, in quibus scriptum est inventum: L. Minucio Cæsari: Mihi vitam tribuis, quoniam a Cn. Pompeio sum desertus, quam ego illi præstiti, tali virtute & constantia futurum me in te esse confido. Eodem tempore oppidanorum legati, qui antea exierant, ad eum adierunt, si sibi vitam concederet, sese insequenti die oppidum esse dedituros. Quibus respondit, [2] se Cæsarem esse, fidemque præstaturum. Ita ante diem XI Kalend. Martii oppido potitus imperator est appellatus. XX. Et Pompeius, ex perfugis de deditionem oppidi factam esse scisset, castra movit Ucubim versus. Sed circum ea loca castella disposuit, & munitionibus se munire cœpit. Cæsar movit, & propius castra castris contulit. Eo tempore mane loricatus unus ex legione vernacula ad nos profugit, & nuntiavit Pompeium oppidanos Ucubenses convocasse atque imperavisse, ut, diligentia adhibita, perquirerent, qui essent suarum partium, itemque adversariorum victoriæ fautores. Præterito tempore, in oppido, quod fuit captum, servus est inventus in cuniculo, quem supra demonstravimus dominum jugulasse. Is vivus est combustus. Eodemque tempore centuriones loricati III ad Cæsarem transfugerunt ex legione vernacula, & equites cum adversariorum equitibus congressi sunt, & saucii aliquot facti sunt ex levi armatura. Ea nocte speculatores prehensi servi III, milites ex legione vernacula. [4] Servi sunt in crucem sublati, militi- militibus ob- services absciss. XXI. Postero die equites cum levi armatura adversariorum castris ad nos transfugerunt. Et eo tempore circiter equites ad aquatores nostros excucurrerunt: nonnullos interfecerunt, item alios vivos abduxerunt. [5] Ex equitibus capti sunt equites III. [6] Insequenti die Pompeius securi percussit homines LXXIV, quos ignorabantur esse fautores Cæsaris victoriæ. [7] Reliquos in oppidum Ucubim deduci; ex quibus effugerunt CXX, & ad Cæsarem venerunt. XXII. Hoc præterito tempore, qui in oppido Ategua [8] Bursavonenses capti sunt, legati profecti sunt cum nostris, uti rem gestam Bursavolensibus referrent, quid sperarent de Cn. Pompeio, quum vide-

INTERPRETATIO.

(a) *Insuper illo tempore litteræ sunt missæ de mœnibus.*

NOTÆ.

1. *Illam oppressam & jugulatam.*] Quia res ab oppidanis cognita.

2. *Se Cæsarem esse, fidemque præstaturum.*] Significat illis salutem.

3. *Hoc præterito tempore.*] Reponendum *Præterea.*

4. *Servi sunt in crucem sublati.*] Crux est genus supplicium apud Romanos.

5. *Cum equitibus capti sunt equites* VIII.] Eorum.

6. *Insequenti die Pompeius securi percussit homines* LXXIV.] Apud Ciceronem lib. epist. ad Famil. XV. Cassius hunc crudelem & sanguinarium fuisse indicat.

7. *Reliquos in oppidum jussit deduci.*] Ucubim.

8. *Bursavolenses.*] Ignorantur. Pompeii fidem sequebantur.

viderent hoſpites jugulari: præterea multa ſcelera ab iis fie
præſidii cauſſa ab his reciperentur. [1] Qui quum ad oppid
niſſent, noſtri, qui fuiſſent equites Romani & ſenatores
ſunt auſi introire in oppidum, præterquam qui ejus civita
ſent. Quorum reſponſis ultro citroque acceptis, & redditis,
ad noſtros ſe reciperent, qui extra oppidum fuiſſent, illi
ſidio inſecuti, [2] ex averſione legatos jugularunt. Duo reliq
ex eis fugerunt, Cæſari rem geſtam detulerunt, & ſpeculat
oppidum Ateguam miſerunt. [3] Qui quum certum compe
[legatorum reſponſa] ita eſſe geſta, quemadmodum illi retu
ab oppidanis concurſu facto, eum, qui legatos jugulaſſet,
re, & ei manus intentare cœperunt; [4] illius opera ſe periſſ
vix periculo liberatus petiit ab oppidanis, ut ei liceret le
ad Cæſarem proficiſci: [5] illi ſe ſatisfacturum. Poteſtate data,
inde eſſet profectus, præſidio comparato, [6] quum bene m
manum feciſſet; & nocturno tempore per fallaciam in op
eſſet receptus, jugulationem magnam facit. Principibus,
contrarii fuiſſent, interfectis, oppidum in ſuam poteſtatem
Hoc præterito tempore, ſervi transfugæ [7] nuntiaverunt,
norum bona vendere, ne cui extra vallum liceret exire,
cinctum. [8] Idcirco, quod, ex quo die oppidum Ategua e
ptum, metu conterritos complures profugere in [9] Bethuria
que ſibi ullam ſpem victoriæ propoſitam habere, ut ſi quis
ſtris transfugerit, in levem armaturam conjici, eumque n
plius XVI accipere. XXIII. Inſequenti tempore Cæſar ca
ſtra contulit, & brachium ad flumen Salſum ducere cœpit
dum in opere noſtri diſtenti eſſent, complures ex ſuperiore l
verſariorum decucurrerunt. [10] Nec, detinentibus * noſtris, m
lis injectis, complures vulneribus affecere. Hic tamen, ut
nius, [11] noſtri ceſſere parumper. Itaque, præter conſuetu
quum a noſtris animadverſum eſſet cedere, centuriones ex le

NOTÆ.

1. *Qui quum ad oppidum veniſſent.*] Burſavolam.]

2. *Ex averſione.*] Manuſcripti codices Thuani duo habent: *Ex adverſione*, Exiſtimo eſſe debere, *ex animadverſione.*

3. *Qui quum certum comperiſſent, [legatorum reſponſa.]* Illa poſtrema verba ex interpretamento in textum irrepſerunt.

4. *Illius opera ſe periſſe.*] Dicentes.

5. *Illi ſe ſatisfacturum.*] Pro legatis occiſis, quos occiſos graviter ferebat Cæſar.

6. *Quum bene magnam manum feciſſet.*] Pompeianorum.

7. *Nuntiaverunt, oppidanorum bona vendere.*] Forte legendum, *Nuntiaverunt oppidanorum bona vendi*, ex fide Manuſcripti Regii codicis, a Pompeio ſcilicet, edictumque ne cui niſi diſcinct exire. Diſcinctus eſt, qui cingulum diſſolvit, unde pendebat enſis, q mis.

8. *Idcirco, quod, ex quo die.*] *quod.*

9. *Bethuriam.*] Bethuriam Stra nius ſtatuunt inter Bætim & Anan Plinius vero in duas partes to gentes Bethuriam dividit, Celtico ſitaniam attingunt Hiſpalenſis & Turdulos qui Luſitaniam & nenſem accolunt.

10. *Nec detinentibus * noſtris.*] lacuna.

11. *Noſtri ceſſere parumper.*] Q amat illa voce *parumper* uti, ad ſius explendum.

transgressi duo restituerunt aciem; acriterque eximia virtute quum agerent, ex superiore loco multitudine telorum alter concidit. Ita, quum is compar prælium facere cœpisset, & undique se circumveniri animadvertisset, parumper ingressus offendit. Hujus coincidentis viri casu passim audito, quum cures adversariorum concursum facerent, equites nostri transinteriore loco adversarios ad vallum agere cœperunt. Ita, rapidius intra præsidia illorum studeant cædem facere, a turlevi armatura sunt intercluſi. Quorum nisi summa virtus fuviri capti essent. Nam & munitione præsidii ita coangustaut equites spatio intercluso vix se defendere possent. Ex his ne genere pugnæ complures sunt vulneribus affecti, in quis Clodius Aquitius. Inter quos ita cominus est pugnatum, ut tris, præter II centuriones, sit nemo desideratus, gloria se es. XXIV. Postero die ab [2] Soricaria utræque convenere Nostri brachia ducere cœperunt. Pompeius, quum animadcastello se excludi [3] Aspavia, quod ab Ucubi millia passi distat, hæc res necessario vocabat, ut ad dimicandum desNeque tamen æquo loco sui potestatem faciebat, sed ex excelsum tumulum capiebat, usque eo, ut necessario cogeretum locum subire. Quo facto, quum utrorumque copiæ tuexcellentem petissent, prohibiti a nostris sunt, [4] dejectique Quæ res secundum nostris efficiebat prælium. Undique audentibus adversariis, nostri magna in cæde versabantur: [5] quinus, non virtus, saluti fuit: quo subsidio tunc, nisi adveſperasparioribus nostris omni auxilio privati essent. Nam ceciderunt armatura CCCXXIV: ex legionariis CXXXVIII: præterquorum arma & spolia sunt allata. [6] Ita pridie II centurionum hac adversariorum [7] pœna est litata. XXV. Insequenti consuetudine, quum ad eundem locum ejus præsidium venisillino illo suo utebantur instituto. Nam præter equites nullo quo se committere audebant. Quum nostri in opere essent, copiæ concursus facere cœperunt. Simulque vociferantibus nis, quum locum efflagitarent, ut, consueti insequi, existimare se paratissimos esse ad dimicandum, nostri ex humili conbene longe sunt egressi, & planitie iniquiore loco constiterunt. men procul dubio ad congrediendum in æquum locum non descendere, præter unum Antistium Turpionem, qui fidens ex adversariis sibi parem esse neminem cogitare cœpit. Hic, ut

NOTÆ.

...que genere pugnæ.] Pedestri & e-

...caria.] Ignoratur.

...nia.] Hispaniæ oppidum ad Salpe prope Cordubam, nonnullis *Antistio el rio.*

...ique planitie.] Legendum *in pla-*

5. *Quibus mons, &c.*] Lege *hostilus* pro *quibus.*

6. *Ita pridie.*] Lego *pridiana* ex fide MS.

7. *Pœna est litata.*] *Litare* est proprie *sacrificio Deos placare.*

8. *Bene longe sunt egressi.*] Gallica phrasis.

ut fertur, [1] Achillis [2] Memnoniſque congreſſus. Q. Pompei
ger eques Rom. Italicenſis ex acie noſtra ad congrediendum pro
eſt. Quoniam ferocitas Antiſtii omnium mentes converterat
re ad ſpectandum, acies ſunt diſpoſitæ. Nam inter bellatore
cipes dubia erat poſita victoria, ut prope videretur finem b
duorum dirimere pugna. Ita avidi, cupidique ſuarum quiſq
tium, * [3] expertorum virorum, fautorumque voluntas hab
Quorum virtute alacri quum ad dimicandum in planitiem ſe
liſſent, ſcutorumque laudis inſignis præfulgens opus cælatum,
rum * pugna eſſet prope profecto dirempta, niſi [4] propter e
* conceſſum, ut ſupra demonſtravimus, levis armatura
cauſſa non longe ab opere caſtrorum conſtitiſſet. Ut noſtros
in receptu, dum ad caſtra redeunt, adverſarii cupidius ſun
cuti, univerſi clamore facto impetum dederunt. Ita metu p
ti, quum in fuga eſſent, multis amiſſis, in caſtra ſe re
XXVI. Cæſar ob virtutem, turmæ Caſſianæ [6] donavi
XIII, & [7] præfecto torques aureos II, & levi armaturæ n
Hoc die A. Bæbius, & C. Flavius, & A. Trebellius, equites
ni [8] Aſtenſes, argento prope tecti equites, ad Cæſarem transfu
qui nuntiaverunt equites Rom. conjuraſſe omnes, qui in caſtr
peii eſſent, ut tranſitionem facerent; ſervi indicio omnes in cuſ
eſſe conjectos, e quibus, occaſione capta, ſe transfugiſſe. [9] It
die litteræ ſunt deprehenſæ, quas mittebat [10] Urſaonem Cn
peius: [11] S. V. G. E. V. Etſi, prout noſtra fælicitas, ex
tia adverſarios adhuc propulſos habemus; tamen, ſi æquo l

NOTÆ.

1. *Achillis.*] Achilles Pelei & Thetidis filius, & Græcorum ducum qui ad Trojam pugnaverunt, fortiſſimus.

2. *Memnoniſque.*] Memnon Auroræ Tithonique filius auxilio venit Trojanis, ubi congreſſus cum Achille, ab eo fuit interfectus. Ejus duellum deſcribitur a Quinto Calabro in relictis Iliadis. Regiam ejus in Æthiopia, ſepulchrum apud Ilium eſſe ſcripſit Plinius, qui & lib. x cap. XXVI. mira tradit de avibus, quæ ejus nomine Memnonides dicuntur.

3. *Expertorum.*] Manifeſtiſſim a lacuna.

4. *Quorum * pugna.*] Manifeſtiſſima lacuna.

5. *Propter equitum * conceſſum.*] Lacuna manifeſtiſſima.

6. *Donavit millia* XIII.] Intellige nummûm vel ſeſtertiûm.

7. *Præfecto torques aureos.*] Sic armillas donabant Imperatores illi, qui hoſtem dejeciſſet aut ſpolia legiſſet, quæ demiſſæ ad pectus pendebant honoris cauſſa.

8. *Aſtenſes.*] Ex Aſta oppi
adhuc nomen retinet. Pompon
la lib. III. Aſtam procul a
diſſitam coloniam in Hiſpania ſtatu
præter hunc ſcriptorem commemor
us, Strabo & Ptolemæus. Eſt urbs
norum.

9. *Item hoc die litteræ ſunt dep*
Cum de tempore tanquam de pr
gat hic ſcriptor, videntur actor
eſſe habenda quæ ſcribit. Erant e
quæ Romam & ipſa Roma mitt
de quibus Cicero ſæpe in epi
mentionem facit, & ad quæ vulg
rebus docendos amicos rejicit, arc
tum & reconditis rebus ſuas epiſt
pleturus.

10. *Urſaonem.*] Urſao oppidum
Bæticæ. Putatur eſſe *Oſſuna.* Ab
Mundam iter eſt unius diei.

11. *S. V. G. E. V.*] Si valetis,
ego valeo. Formula nempe erat q
peratores qui præerant provinciis,
re ſolebant epiſtolis, quas ad ſenatu
bant.

rem facerent, celerius, quam veſtra opinio eſt, bellum confe-
. Sed exercitum tironum non audent in campum deducere,
ſique adhuc freti præſidiis bellum ducunt. Nam ſingulas civita-
nfident. Inde ſibi commeatus capiunt. Quare & civitates
um partium conſervabo, & bellum primo quoque tempore
ium. Cohortes animo habeo ad vos mittere. Profecto noſtro
eatu privati, neceſſario ad dimicandum deſcendent.

XVII. Inſequenti tempore, quum noſtri temere in opere di-
eſſent, equites in oliveto, dum lignantur, interfecti ſunt ali-
Servi transfugerunt, qui nuntiaverunt, a. d. III Nonarum
prælio, ad Soritiam quod factum eſt, ex eo tempore me-
e magnum, & Attium Varum circum caſtella præeſſe. Eo die
eius caſtra movit; & circa Hiſpalim in oliveto conſtitit. Cæſar
quam eodem eſt profectus, [3] luna hora circiter VI viſa eſt.
diis motis Ucubim præſidium, quod Pompeius reliquit, juſſit
enderent, & deuſto oppido in caſtra majora ſe reciperent.
enti tempore [4] Ventiſponte oppidum quum oppugnare cœ-
, deditione facta, iter fecit in [5] Carrucam: contra Pom-
caſtra poſuit. Pompeius oppidum, quod contra ſua præſidia
clauſiſſet, incendit. [6] Mileſque, qui fratrem ſuum in caſtris
eſſet, interceptus eſt a noſtris, & [7] fuſti percuſſus. Hinc iti-
facto, in campum [8] Mundenſem quum eſſet ventum, caſtra
Pompeium conſtituit. XXVIII. Sequenti die quum iter
Cæſar cum copiis vellet, renuntiatum eſt ab ſpeculatoribus,
cium de III vigilia in acie ſtetiſſe. [9] Hoc nuntio allato, vex-
propoſuit. Idcirco enim copias eduxerat, quod [10] Verſaonen-
civitati [11] fuiſſent fautores] antea litteras miſerat, Cæſarem nolle
rvallem deſcendere, [12] quod majorem partem exercitum tiro-
haberet. Hæ litteræ vehementer confirmabant mentes oppida-
norum

NOTÆ.

...triſque adhuc freti præſidiis.] Com-
...ris locis petito quæ ſunt intra nò-
...ſia.

...ulio, ad Soritiam quod factum eſt.] ...ſus Victorinus codex habet: *Præ-
...re ad Soritiam quod factum eſt.* Quæ
...n melior ſit, ignoro. Uſque adeo
...ſunt corrupta.

...a hora circiter VI *viſa eſt.*] Hora
...ra, quod prodigii loco fuit.

...ntiſponte.] Oppidum, ignoratur.

...rucam.] Carruca eſt Hiſpaniæ
...oppidum, Plinio *Caurafia*, Pto-
...autem, apud quem, utpote Græ-
...corruptiora ſunt nomina, *Ceriaſ-*

*...leſque, qui fratrem ſuum in ca-
...gulaſſet.*] Manuſcripti Regii tres
...habent *jugulaverat*, quæ planior

7. *Fuſti percuſſus.*] Eſt fuſtuarium ſup-
plicium militare quod ſic fiebat. Fuſtem
capiens tribunus condemnatum leviter tan-
git & delibat. Quo facto omnes qui in
caſtris ſunt, ferientes alius fuſtibus, ali-
us lapidibus pleroſque in ipſis caſtris oc-
cidunt.

8. *Mundenſem.*] Munda, ut ait Joannes
Mariana, dicitur *Ronda Veja.*

9. *Hoc nuntio allato, &c.*] Quod ſignum
pugnæ erat.

10. *Verſaonenſium.*] Civitas quæ hic ap-
pellatur, ſuperius *Urſaonenſis* dicitur.

11. *Fuiſſent fautores.*] E margine in tex-
tum irrepſit.

12. *Quod majorem partem exercitum tiro-
num haberet.*] Sic Cæſar lib. IV. de bello
Gallico: *Maximam partem lacte atque pecore vivunt.*

norum. Ita hac opinione fretus totum ſe facere poſſe exi
Etenim & natura loci defendebatur, & ipſius oppidi muniti
caſtra habuit conſtituta. Namque, ut ſuperius demonſtravi
excellentia tumulis contineri; interim nulla planitia dividit.
tione nulla placuit taceri id, quod eo incidit tempore. XX
nities inter utraque caſtra intercedebat circiter millia paſſuu
auxilia Pompeii duabus defenderentur rebus, oppidi excelſ
natura. Hinc dirigens proxima planities æquabatur: cujus d
antecedebat rivus, qui ad eorum acceſſum ſummam efficie
iniquitatem. Nam paluſtri & voraginoſo ſolo currebat ad
partem: & Cæſar, quum aciem directam vidiſſet, non ha
bium, quin media planitie in æquum ad dimicandum [1] a
procederent. Hoc erat in omnium conſpectu. (a) Huc ac
ut locus illa planitie equitatum ornaret, & diei ſoliſque ſeren
mirificum & optandum tempus prope ab Diis immortalibus i
butum eſſet ad prælium committendum. Noſtri lætari,
etiam timere, quod in eum locum res fortunæque omnium
rentur, ut, quidquid poſt horam caſus tribuiſſet, in dubio
tur. Itaque noſtri ad dimicandum procedunt: id quod adv
exiſtimabamus eſſe facturos. Qui tamen a munitione oppidi
ſibus longius non audebant procedere; in quo ſibi prope mur
verſarii conſtituebant. Itaque noſtri procedunt. Interdum (b
tas loci adverſarios efflagitabat, ut tali conditione contende
victoriam. Neque tamen illi a ſua conſuetudine diſcedeb
aut ab excelſo loco, aut ab oppido, diſcederent. Noſtri ped
propius rivum quum appropinquaſſent, adverſarii (c) patrocin
iniquo non deſinunt. XXX. [2] Erat acies XIII aquilis c
ta, quæ lateribus equitatu tegebatur, cum levi armatura milli
Præterea auxiliares accedebant prope alterum tantum. [3] Noſt
ſidia LXXX cohortibus, & VIII millibus equitum. Ita,
in extrema planitie iniquum in locum noſtri appropinq
paratus hoſtis erat ſuperior, [4] ut tranſeundi ſuperius iter vel
ter eſſet periculoſum. Quod quum a Cæſare eſſet animadv
ne quid temere culpa ſua (d) ſequius admitteretur, [5] eum locu
nire cœpit. Quod quum hominum auribus eſſet objectum,

INTERPRETATIO.

(a) *Præterea locus juvabat illa planitie equitatum.*]
(b) *Hortabatur.*
(c) *Non ceſſant tueri iniquum loc*
(d) *Perperam.*

NOTÆ.

1 *Adverſarii.*] Adverſariorum nomine hoſtes modeſtius appellat, quia cives Romani.

2. *Erat acies* X III *aquilis conſtituta.*] Id eſt, totidem legionibus, ſua enim unicuique legioni erat Aquila.

3. *Noſtra præſidia* LXXX *cohortibus*, & V III *millibus equitum.*] Conſta

4. *Ut tranſeundi ſuperius iter ve eſſet periculoſum.*] [Manuſcripti codice duo habent: *Ut tranſeundum ſuperiu ſet periculoſum.*

5. *Eum locum definire cœpit.*] N tra pergeret.

accipiebant se impediri, quo minus prælium conficere pos-
nec mora adversarios alacriores efficiebat, Cæsaris copias ti-
pediri ad committendum prælium. Ita se efferentes iniquo
potestatem faciebant, ut magno tamen periculo accessus
haberetur. Hic Decumani [1] suum locum cornu dextrum te-
sinistrum III & V legio, itemque cætera auxilia, & equi-
XXXI. Prælium clamore facto committitur. Hic etsi vir-
stri antecedebant, adversarii loco superiore defendebantur
e, & vehemens fiebat ab utrisque clamor, telorumque mis-
cursus, sic, [2] ut prope nostri diffiderent victoriæ. Con-
enim & clamor, quibus rebus maxime hostes conterrentur,
in pari erant conditione. Itaque ex utroque genere pugnæ,
parem virtutem ad bellandum contulissent, pilorum missu
mulatur, & concidit adversariorum multitudo. Dextrum
dravimus Decumanos cornu tenuisse. Qui, etsi erant pauci,
propter virtutem, magno adversarios timore eorum opera
unt, [3] quod suo loco hostes vehementer premere cœperunt, ut
idium, [4] ne ab latere nostri occuparentur, legio adversa-
transduci cœpta sit ad dextrum. Quæ simul est mota, equi-
Cæsaris sinistrum cornu premere cœpit. At ii eximia virtute
facere incipiunt, ut locus in acie ad subsidium veniendi non
Ita, quum clamori esset intermistus gemitus, gladiorum-
pius auribus oblatus, imperitorum mentes timore præpe-
Hic, ut ait Ennius, *pes pede premitur, armis teruntur ar-*
versarioque vehementissime pugnantes nostri agere cœpe-
quibus oppidum fuit subsidio. [5] Ita ipsis Liberalibus fusi fu-
non superfuissent, nisi in eum locum confugissent, ex quo
pressi. In quo prælio ceciderunt millia hominum circiter XXX,
id amplius; præterea Labienus, Attius Varus: quibus occisis
funus est factum: itemque equites Romani partim ex ur-
im ex provincia ad millia III. Nostri desiderati ad homi-
, partim peditum, partim equitum: saucii ad D: adversa-
Aquilæ sunt ablatæ XIII, & signa, & fasces. [6] Præterea du-
XVII capti sunt. XXXII. Hos habuit res exitus. Ex fuga
hac

NOTÆ.

locum cornu dextrum.] Qui tan-
ficentior ipsis dari solebat.

prope nostri diffiderent victoriæ.] era fuisse prælium lævissimum ait, am veniam Pompeiani sperabant, franio capti & rebellantes. Plu-
ro & Appianus narrant terrorem erritui incidisse tantum, ut in-
em pugna excuti non posset, cu-
sa desperatio hostis. Cæsar ve-
iam amicis est confessus sæpe se
; impræsentia vero primum pro
e, qua etiam suos cædi videns vo-
t.

3. *Quod suo loco hostes premere cœperunt.*] Manuscripti codices Thuani habent, *a suo loco*, quæ planior oratio.

4. *Ne ab latere nostri occuparentur.*] Ex fide M S. duorum codicum Thuanorum restituo *occuparent*, quod melius & verius.

5. *Ita ipsis Liberalibus.*] Agebantur Liberalia Romæ XVI kal. Aprilis. Dionysia Plutarchus appellat, quo tempore & Pompeius Magnus ad bellum profectus fertur fuisse.

6. *Præterea duces belli* XVII. *capti sunt.*] Manuscripti duo codices omittunt. Quod melius puto.

hac quum oppidum Mundam ſibi conſtituiſſent præſidium, n
gebantur neceſſario eos circumvallare. Ex hoſtium armis, p
te cadavera collocabantur, ſcuta & pila pro vallo, * inſu
ſi, & gladii, & mucrones, & capita hominum ordinata,
dum converſa univerſa, hoſtium timorem, virtutiſque inſigni
poſita viderent, & vallo circumcluderentur adverſarii. * I
tragulis jaculiſque oppidum ex hoſtium cadaveribus ſunt circu
oppugnare cœperunt. Ex hoc prælio Valerius adoleſcens, Co
cum paucis equitibus fugiens, Sex. Pompeio, qui Corduba
rem geſtam refert. [2] Cognito hoc negotio, quos equites, c
cuniæ ſecum habuit, eis diſtribuit, & oppidanis dixit, ſe
ad Cæſarem proficiſci; & 11 vigilia ab oppido diſceſſit, C
peius autem cum equitibus paucis, nonnulliſque peditibus, ac
præſidium parte altera contendit [3] Carteiam, quod oppidu
a Corduba millia paſſuum c l x x. Quo quum ad octavum
rium veniſſet, P. Calvitius, qui caſtris antea Pompeii præpoſit
ejus verbis nuntium mittit, quum minus belle haberet, [4] ut
lecticam, qua in oppidum deferri poſſet. Litteris miſſis, P
Carteiam defertur. [5] Qui illarum partium fautores eſſent,
niunt in domum, quo erat delatus: qui arbitrati ſunt cla
veniſſe, ut ab eo, quæ vellent, de bello requirerent. Qu
quentia conveniſſet, de lectica Pompeius eorum in fidem c
XXXIII. Cæſar ex prælio [6] munitione circumdata, Co
venit: qui ex cæde eo refugerant, pontem occupaverunt.
eo eſſet ventum, [7] convitiari cœperunt, nos ex prælio pau
pereſſe, quo confugeremus? Ita pugnare cœperunt de ponte.
ſar flumen transjecit, & caſtra poſuit. [9] Scapula (a) totius ſe

INTERPRETATIO.

(a) *Qui concitaverat ſervos & libertinos.*

NOTÆ.

1. *Pro ceſpite cadavera collocabantur.*] Et hoc apud Valerium Maximum lib. v 11. cap. v 1. Florum & alios. Quod hic ad Mundam, Appianus dicit factum ad Cordubam. Quod factum eſt propter laſſitudinem militum, qui uſque ad veſperam pugnaverant, nec fodere propterea valebant.

2. *Cognito hoc negotio.*] Mira conſtructio pro *militibus* vel *equitibus quod habuit pecuniæ diſtribuit.*] Sed eſt mendum, quod ſic eluo ex fide M S. duorum Thuanorum: *Quos equites ſecum habuit, quod pecuniæ ſecum habuit, eis diſtribuit.*

3. *Carteiam.*] Carteia, teſte Livio, in ora oceani ſita eſt, ubi primum e faucibus anguſtis panditur mare, *Tarteſſus* dicitur Græcis. Plinius vero *Cartheia Tarteſos a Græcis dicitur*, a flumine cognomine, olim enim qui Bætis nunc, dicebatur Tar tore Strabone.

4. *Ut mitteret lecticam.*] No Nominativus verbi quod huic ſolitum, pro *mitteretur lectica a Pompeianis qui in urbe erant.* S eſt, ſi ex fide MS. Thuani repon terent.

5. *Qui illarum partium fautor* Manuſcripti Regii duo & Victor habent *erant*, quæ planior lectio.

6. *Munitione circumdata.*] Supp

7. *Convitiari cœperunt, &c.*] facerent incolis ſe non eſſe victo ctores.

8. *Cæſar flumen transjecit.*] Bæt non eſt diſſita Corduba.

9. *Scapula.*] T. Quintii Scapul belli concitatoris meminit Cic

& libertinorum caput, ex prælio Cordubam quum venisset, & libertos convocavit. Pyram sibi exstruxit, [1] cœnam afferri opimam imperavit, item optimis insternendam vestimentis & argentum in præsentia familiæ donavit. Ipse de tempore [2] resinam & nardum identidem sibi infundit. Ita novissimo servum jussit, & libertum, qui fuisset ejus concubinus, alter jugulare, alterum pyram incendere. XXXIV. Oppidani simul Cæsar castra contra oppidum posuit, discordare cœperunt eo, ut clamor in castra nostra perveniret, fere inter Cæsarianos, Pompeianos. Erant hic legiones, quæ ex perfugis conscriptæ, oppidanorum servi, qui erant a Sex. Pompeio manumissi, in Cæsaris adventum descendere cœperunt. Legio XIII. op- defendere cœpit: nam quum jam repugnarent, turres ex par- rum occuparunt. [3] Denuo legatos ad Cæsarem mittunt, ut nes subsidio intromitteret. Hoc quum animadverterent homi- tivi, oppidum incendere cœperunt: qui superati a nostris, sunt ti hominum millia XXII, præterquam extra murum qui peri- Ita Cæsar oppido potitus. Dum hic detinetur, ex prælio, quos munitos superius demonstravimus, eruptionem fecerunt, & multis interfectis, in oppidum sunt redacti. XXXV. Cæsar im quum contendisset, legati deprecatum venerunt. Ita quum sese tueri dixisset; Caninium legatum cum præsidio intro- Ipse castra ad oppidum ponit. [4] Erat bene magnum intra anas partes præsidium, quod Cæsaris præsidium receptum in- arur [5] clam quendam Philonem, illum, qui Pompeianarum fuisset defensor acerrimus. Is tota Lusitania notissimus erat. dam præsidio in Lusitaniam proficiscitur, & Cæcilium Ni- nomine Barbarum ad [6] Lenium convenit; qui bene magnam Lusitanorum haberet. Rursus in Hispalim oppidum de-

nuo

INTERPRETATIO.

Tunc venire cœperunt ad Cæsarem advenientem se dedituri.

NOTÆ.

ad Dolabellam; item Dio lib. videtur esse qui contra Cassium Hispaniæ rectorem conjuravet patet ex lib. de bello Alexandrino, ostea Cæsaris iram veritus, totum excitavit.

afferri quam opimam imperavit.] duo codices Thuani, Victo- & pervetustus impressus ha- *optimam*, quam lectionem esse probat quod sequitur, *item*

nardum identidem sibi in- Manuscripti Regii duo codices, unus, & pervetustus impressus *resinâ*, *vinum*, quod melius. Plinius lib. XIV. refert vina austeriora in aliqua parte Italiæ mitigata esse resina. Nardo vero vel vinum vel unguentum medicatum esse intelligendum est. Horat.

——— *Nardi parvus onyx*
Eliciet cadum. ———

3. *Denuo legatos ad Cæsarem mittunt.*] Oppidani.

4. *Erat bene magnum, &c.*] Hæc locutio nostro scriptori placet. Quod ejus arguit infantiam.

5. *Clam quendam Philonem.*] Supplendum *mittit.*

6. *Lenium.*] Lenius est oppidi nomen Hispaniæ.

nuo noctu per murum recipitur. Præsidium vigilesque jugu portas præcludunt; de integro pugnare cœperunt. XXXVI. hæc geruntur, legati Carteienses renuntiarunt, quod Pomp in potestate haberent, quod ante Cæsari portas præclusissent beneficio suum maleficium existimabant se lucrifacere. [1] Lu Hispalim oppugnare nullo tempore desistebant. Quod Cæsar animadverteret, si oppidum capere contenderet, ut homines diti incenderent, & mœnia delerent. [2] Ita consilio habit ctu, patitur Lusitanos eruptionem facere. Id quod consulto existimabant fieri. Ita irrumpendo, naves, quæ ad Bætim fi fuissent, incendunt. Nostri dum incendio detinentur, illi p giunt, & ab equitibus conciduntur. Quo facto, oppido recu to, [3] Astam iter facere cœpit. [4] Ex qua civitate legati ad tionem venerunt, Mundenseseque, qui ex prælio in oppidum fugerant, quum diutius circumsiderentur, bene multi deditio faciunt, &, quum essent in legionem distributi, conjurant se, ut noctu signo dato, qui in oppido fuissent, eruptionem rent, [5] illi cædem in castris administrarent. Hac re cognita sequenti nocte, vigilia III, [6] tessera data, extra vallum [7] o sunt concisi Mundenses duces. XXXVII. Cæsar in itinere qua oppida oppugnat; quæ propter Pompeium dissentire cœp Pars erat, quæ legatos ad Cæsarem miserat; pars, qui Pompe rum partium essent fautores. Seditione concitata portas occu Cædes fit magna: saucius Pompeius naves XXX occupat longa profugit. [8] Didius, qui Gadis classi præfuisset, ad quem simul tius allatus est, confestim sequi cœpit, partim peditatibus & equ bus ad persequendum celeriter iter faciens. Item IV die naviga confecta, insequuntur. [9] Qui imparati a Carteia profecti fine fuissent, ad terram applicant. Dum aquantur, Didius classe occurr ves incendit, nonnullas capit. Pompeius cum paucis profugit, & l quendam munitum natura occupat. XXXVIII. Equites & c tes, quæ ad persequendum missæ essent, speculatoribus ante missi tiores fiunt: diem & noctem iter faciunt. Pompeius humero &

NOTÆ.

1. *Lusitani Hispalim oppugnare nullo tempore desistebant.*] Emendandum est ex fide Manuscriptorum duorum Thuanorum codicum, *Hispali pugnare*. Quæ genuina est lectio. Nec enim illis oppugnanda fuit urbs, quam occupabant.

2. *Ita consilio habito noctu.*] Nonnullius enim rei erat consilii, an urbs esset obsidenda, an ejus obsidio omittenda. Post *habito* debet esse virgula, non post *noctu*.

3. *Astam iter facere cœperunt.*] De qua supra.

4. *Ex qua civitate legati ad deditionem venerunt.*] Faciendam.

5. *Illi cædem in castris administr* Qui deditionem fecerant, & in legione distributi.

6. *Tessera data.*] Qua dignoscere que suos inter cædem illam faciendam

7. *Omnes sunt concisi Mundenses.* nuscriptus codex Thuanus habet: *Ca ses duces*, quod melius arbitror.

8. *Didius*] Didius, teste Dione rum Pompeianum navali præl Crantiam ante Cæsaris adventum raverat.

9. *Qui imparati a Carteia pro* Pompeiani.

ciure vehementer erat saucius. Huc accedebat, ut etiam talum
esset: quæ res maxime impediebat. [1] Ita lectica a turre, qua
allatus, in ea ferebatur. Lusitanus more militari, quum a Cæ-
præsidio fuisset conspectus, celeriter equitatu cohortibusque
cluditur. Erat accessus loci difficultas. Nam idcirco, quod
er suos a nostro præsidio fuisset conspectus, celeriter munitum
natura ceperat sibi Pompeius, quem vix magna multitudine
ti homines ex superiore loco defendere possent. Subeuntes in
nostri depelluntur telis: quibus cedentibus, cupidius inse-
untur adversarii, & confestim tardabant ab accessu. Hoc fac-
facto, animadvertebatur nostro magno id fieri periculo.
re circummunire instituit, pari autem & celeri festinatione
munitiones in jugo dirigunt, ut æquo pede cum adversa-
congredi possent. [2] A quibus quum animadversum esset, fuga
residium capiunt. XXXIX. [4] Pompeius, ut supra demon-
tus, saucius, & intorto talo, idcirco tardabatur ad fugien-
: itemque propter loci difficultatem, neque equo, neque vehi-
aluti suæ præsidium parare poterat. Cædes a nostris undi-
diministrabatur, exclusa munitione, amissisque auxiliis. Ad
lem autem atque exesum locum in speluncam Pompeius se oc-
re cœpit, ut a nostris non facile inveniretur, nisi captivorum
n. Ita ibi interficitur. Quum Cæsar gradiebatur Hispalim,
ld. Apr. [5] caput allatum, & populo datum est in conspectum.
Interfecto Cn. Pompeio adolescente, Didius, quem supra de-
avimus, illa affectus lætitia, proximo se recepit castello, non-
que naves ad reficiendum subduxit. [6] Lusitani, qui ex pugna
erunt, ad signum se receperunt, & bene magna manu com-
, ad Didium se reportant. Huic etsi non aberat diligentia ad
uendas, tamen nonnunquam ex castello, propter eorum cre-
ecursiones, ejiciebatur; & sic prope quotidianis pugnis insidias
, & tripartito signa distribuunt. Erant parati, qui naves in-
rent, incensisque qui subsidium repeterent. Ii sic dispositi e-
, ut a nullo conspectu omnium ad pugnam contenderent.
quum ex castello Didius ad propellendum processisset cum co-
gnum a Lusitanis tollitur. Naves incenduntur: simulque qui in
o ad pugnam processerant, eodem signo fugientes latrones dum
perse-

NOTÆ.

a lectica a turre, qua esset allatus, in
tur.] Phracis Hebraica pro *qua le-*
allatus. ea ferebatur ut Lusitanus.
gius codex unus habet: Qua erat
que lectio planior.
re circummunire instituit.] Pro *in-*
Sic loquitur hic autor suo more.
quibus quum animadversum esset.]
munitiones in jugo dirigi a Cæsaria-
gnitus, ut supra demonstravimus, saucius.] Locum hunc Appianus illustrat; *Cum & eos*, inquit, *qui ipsum lectica portabant, desperantes intueretur, veritus, ne ab illis traderetur hostibus, fuga denuo intra scapham ingressus est, pede casu a funibus implicito, dum funem gladio secare nititur, pedis plantam gladio abscidit.*

5. *Caput allatum.*] Cn. Pompeii, quod Cæsar tandem humandum curavit.

6. *Lusitani, qui ex pugna.*] Supple *tumultuaria ad Hispalim commissa superfuerunt.*

perſequuntur, a tergo inſidiæ clamore ſublato circumveniunt. Didius magna cum virtute cum compluribus interficitur. Nostri ea pugna ſcaphas, quæ ad littus fuerant, occupant: Item plures nando, ad naves, quæ in ſalo fuerunt, ſe recipiunt. choris ſublatis, pelagus remis petere cœperunt. Quæ res vitæ ſubſidio fuit. Luſitani præda potiuntur. [2] Cæſar G rurſus ad Hiſpalim recurrit. XLI. [3] Fabius Maximus, [4] ipſe ad Mundam præſidium oppugnandum reliquerat, operib ſiduis, hoſteſque circum ſeſe intercluſi, inter ſe decernere, cæde bene magna, [5] * eruptionem faciunt. Noſtri ad oppidu cuperandum occaſionem non prætermittunt, & reliquos viv piunt, ac deinde Urſaonem proficiſcuntur; quod oppidum munitione continebatur, ſic, ut ipſe locus non ſolum opere etiam natura editus, [6] ad oppugnandum hoſtem abverteret. accedebat, quod aqua, præterquam in ipſo oppido, non Nam circumcirca rivus nuſquam reperiebatur propius milli ſuum VIIII; quæ res magno erat adjumento oppidanis. præterea accedebat, ut agger, materieſque, unde ſolitæ ſun res agi, propius millia paſſuum VI non reperiebantur. Ac peius, ut oppidi oppugnationem tutiorem efficeret, omnem riem circum oppidum ſucciſam intro congeſſit. Ita neceſſario cebantur noſtri, ut a Munda, quam proxime ceperant, mat illo deportarent. XLII. Dum hæc ad Mundam geruntur & ſaonem, Cæſar, quum a Gadibus ad Hiſpalim ſe recepiſſet, quenti die, concione advocata, commemorat: [7] Initio quæſtur eam provinciam ex omnibus provinciis [8] peculiarem ſibi conſti &, quæ potuiſſet, eo tempore beneficia largitum eſſe. In ſeq prætura [9] ampliato honore, vectigalia, quæ Metellus imp ſet, a ſenatu petiſſe, & eis pecuniis provinciam liberaſſe: [10] ſim patrocinio ſuſcepto, multis legibus ab ſe in ſenatum inductis,

NOTÆ.

1. *Didius magna cum virtute.*] Pugnans.

2. *Cæſar Gadibus.*] Templum Herculis omni us donariis ſpoliaverat, ut inde pecuniam poſſet conficere.

3. *Fabius Maximus.*] Is eſt qui cum Q. Pedio regebat Hiſpaniam.

4. *Quem ipſe ad Mundam præſidium oppugnandum reliquerat.*] Manifeſtum mendum, quod ex fide MS. Victorini & pervetuſti impreſſi codicis emendo: *Quem ipſe ad præſidium oppugnandum reliquerat.* Nulla facta Mundæ commemoratione.

5. * *Eruptionem faciunt.*] Locus lacunoſus.

6. *Ad oppugnandum hoſtem abverteret.*] Alii codices habent *appeteret.* Utrique mendoſe, id eſt, *ab oppugnando hoſte averteret.*

7. *Initio quæſturæ ſuæ.*] Suetonius narrat quæſtori ulteriorem Hiſpaniam obvenisse, ubi jure dicundo circumivit conventu dato populi Romani. Plutarchus ejus vita, quæſtorem cum Tuberone p in Hiſpaniam profectum, ibique poſte turam geſſiſſe.

8. *Peculiarem ſibi.*] Quam ſibi pecu putaret. Quemadmodum Deus in ſa dicibus dicit gentem Hebraicam ſibi p rem fuiſſe.

9. *Ampliato honore, vectigalia, Metellus impoſuiſſet.*] Eſt hic Q. M Pius bello clarus quod adverſus Ser geſſit, cujus cauſa fortaſſe gravia vectigalia impoſuerat, quæ hic a commemorantur. Ampliato autem re ſuo dicit, cum ex quæſtore fac prætor.

10. *Simulque patrocinio ſuſcepto.*] niæ provinciæ.

as privataſque cauſſas, multorum inimicitiis ſuſceptis, defen-
; ſuo item in conſulatu abſentem, quæ potuiſſet, commoda pro-
e tribuiſſe: eorum omnium commodorum eſſe & immemores
gratos in ſe, & in populum Romanum hoc bello, & in præteri-
mpore cognoſſe. Vos jure gentium, inquit, & civium Roma-
5
n inſtitutis cognitis, more barbarorum, populi Romani magi-
ibus [1] ſacroſanctis manus ſæpe & ſæpius attuliſtis: [2] luce clara
ium in medio foro nefarie interficere voluiſtis. Vos ita pacem
er odiſtis, ut nullo tempore legiones deſint populi Romani in hac
ncia haberi. Apud vos beneficia pro maleficiis, maleficia pro
10
ficiis habentur. Ita neque in otio concordiam, neque in bello
em ullo tempore retinere potuiſtis. Privatus ex fuga Cn. Pom-
adoleſcens a vobis receptus, faſces imperiumque ſibi arripuit:
is interfectis civibus, auxilia contra populum Rom. comparavit:
, veſtramque provinciam [3] veſtro impulſu depopulavit. In quos
15
ictores exiſtimabatis? An me deleto, non animadvertebatis x
re legiones populum Romanum, quæ non ſolum vobis obſiſtere,
etiam cælum diruere poſſent? [5] quorum laudibus & virtute.

Deſunt reliqua.

NOTÆ.

acroſanctis.] Sacroſancti erant, quos violaſſet, morte pœnas pendebat, ...ni.

luce clara Caſſium, &c.] Sexta enim Caſſius inſidiis fuit appetitus, ut le- in lib. de bello Alexandrino, cujus ...criptor Hiſpanos tantum excuſat, ...hic Cæſar accuſat.

Veſtro impulſu depopulavit.] Sic Virgil. ...1.

...*aut ferro Libyços populare penates*
..., *aut raptas ad littora vertere præ-*
...*das.*

Georgic. 1.

...*populatque ingentem farris acervum*
...*, atque inopi metuens formica ſe-*
...*nectæ.*

...detiam cælum diruere poſſent.] Apud Hiſpanos qui vel jure vel injuria milites glorioſi dicuntur. Aliquid etiam de milite glorioſo referre videtur Cæſar.

5. *Quorum laudibus & virtute.*] Emendandum *quarum* ex fide manuſcriptorum duorum Thuanorum. Liber eſt mutilus in fine, & ἀτιλὲς, ut mutilus eſt in principio. Librorum enim primæ & ultimæ partes patere ſolent injuriis. Sed ex Plutarcho ſupplere licet hoc Hiſpanicum bellum ultimum a Cæſare fuiſſe geſtum, & ex Velleio menſe Octobri in urbem revertiſſe, proximis vero Idibus Martiis occidiſſe. Sic enim ille: *Cæſari peractis victoriis ſuis non plus v menſium principalis quies contigit. Quippe cum menſe Octobri in urbem revertiſſet, Idibus Martiis interemptus eſt.*

HISTORIÆ JULII CÆSARI

FRAGMENTUM EX V. C.

De quo scias: reperta fuisse ista in Cuiacii codice sine ullo nomin
codice autem eadem Petaviano, sub nomine PETRARCHÆ. Qu
videbantur facere ad eum librum ultimum, addere nos hic voluiss

*NAM diuturnitas belli pacem, labor requiem, triumphum vi
flagitant; non civiles quidem istæ, sed hostiles illæ, de quibus
dixeramus. Quo modo autem triumpharet, aut qua ratione quiesce
quo scriptum sit, nil actum credens, cum quid superesset. Pompeii
filii Hispanias occuparant (sequebatur autem illos non quidempatr
tus, sed hominum favor ingens, & paternum nomen) Cneius & S
Sic pro uno duos substituerat fortuna Pompeios. Egeratque Cneius
natu, cui plus industriæ inerat atque consilii, confugiendo in fid
clientelam omnium Hispaniæ civitatum, precandoque, fortunam
miserando, patrisque memoriam renovando, ut sibi multum jam lic
partum esset. Nec precibus tantum, sed vi etiam congregato ex
inciperet provinciam vastare; ita ut pedetentim, qui favorabi
initio fuerant, esse inciperent odiosi. Hunc sibi novissimum belli
minime negligendum ratus Cæsar, eo raptim proficiscitur. Duo
iter vix auditu credibilia inciderunt. Nam etiam ab urbe Rom
Hispaniam ulteriorem immensum terræ spatium emensus, IV
die pervenit: viatori, ne dicam exercitui, celeritas optanda.
num: hoc quod sequitur, majus. Horum siquidem tam pauc
spatio dierum, tam multas inter curas, Poema scripsit, quod in
sit Iter, quod illud scilicet in itinere edidisset. Sic Pierides
inserere, etiam nunquam otiosus esse didicerat. Primo Cæsaris i
spaniam adventu civitatum motus ingens fuit, undique legati ad
undique transfugæ. Jam enim Pompeiani juvenes sive in odium, s
tædium verti cœperant; etiam ut nulla esset in eis culpa. Mos est
antiquus populorum semper novos dominos, novas res optare; etiam
Cæsaris haud immerito super omnes excreverat: ut universi homine
splendore caperentur, cuperentque coram cernere, quem usque adeo
bilem audiebant. In hoc principio ipso maris in ostio, ubi Oceanus
illabitur, etiam Mediterraneum hoc pelagus nostrum parit, inter le
invicem partium hinc Didium, illinc Varum, & ambobus cum ipsa
pestate creatum est. Nec minus a ventis & fluctibus, quam ab*

…riculi, atque horroris, dum & hinc hostes sævirent, & illin… rabiemque hominum maria coërcerent, utraque classe, belle … & naufragio laborante, duæ partes, duo maria, duplex furoro …lementorum atque hominum procellæ. Per hos dies a Cæsaria… …pedites capti sunt, qui se servos dicerent. Non licuit in his … suam consuetudinem servare. Antequam ad eum deducerentur, … Cæsariano exercitu transfugissent, recogniti etiam a militibus …cti sunt. Et tabelliones capti, qui ad Pompeium Cordubæ mit…tur, etiam præcisis illico manibus sunt remissi. Similiter specu… Pompeianus captus, atque occisus est. Credo ego iratos bello mi… & Imperatoris sui morum conscios atque clementiæ, hoc remedii … excogitasse, ne quis faciem ejus videret, ut sic nullus evaderet. …am Pompeii tenebant, Cæsar obsidebat. Illis tamen absen…, multis ibi etiam magnis prœliis decertatum est. Cumque die …m ferro & flammis solito etiam gravius pugnaretur, oppidani …is furorem versa, hospites qui securi secum jure veteris hospitii …bantur, inspectante Cæsaris exercitu, jugulatos e muris præci…; quasi crudelitate, non virtute victoria quæreretur, incœpe… Spectaculum miserum atque horrendum. Qua re ex gemitu mo…am audita: unus, qui ad tutelam muri sub terram in cuniculo … exclamavit: Tetrum scelus & immane flagitium, nullaque non …ie detestandum commisistis absque ulla causa. Nihil enim ma…rebantur, qui nihil mali fecerant; qui ad vos vestrasque se aras & …nfausta fiducia contulissent. Jus hospitii sanctum gentibus soli …previstis, atque utinam sprevisse sufficeret. Inhumano illud scele…lastis. Multa quoque in hanc sententiam dixit: quorum vere…a repressi cives ab hospitum cædibus se continuerunt. Sic inter…mius boni viri multos inter malos valuit oratio, etiam inter ho… etiam suum honorem virtus invenit. Ea res relatu transfugæ in …itu primum Cæsaris innotuit. Die proximo Tullius quidam cum …e quodam Lusitano legatus ex oppido ad Cæsarem venit. Hujus …s pars orationis fuit optare, ut suus potius fœlicitate, quam in illius …ia præstitisset. Finis autem fuit se a Pompeio desertos, victos a …e, seque & oppidum dedere, atque orare, ut clementiam, quam …is gentibus præbuisset, suis civibus non negaret. Multa præter hæc …s est, quæ scriptorum vitio confusa vix intelligi possunt. Unum …l intelligitur, quod multis ultro citroque dictis tunc deditio non …ssit. Crescebat, ut fit, in dies obsidio, nec Pompeius exspecta…opem aut ferebat, aut mittebat obsessis. Quin etiam pro con… dixisse ferebatur; ut quoniam eis auxilio adesse non posset, ipsi …s etiam beneficio tenebrarum e conspectu hostium evaderent. Quod …diceret, unum ex astantibus respondisse, ut pugnæ potius quam …signum daret; eumque qui id dixisset, quasi duci ignaviam ex…sset, neci datum. Hæc quoque res ex * profugis agnita, intus …e in oppido angustiæ * ita necesse est, crescebant. Matrona e mu…ribus dixit se cum ancilla sua statuisse transfugere: illam, forte

cognito proposito, jugulatam: se fuga præcipiti evasisse: quoque e muris projectæ, sunt inventæ; in quibus sic ad l scriptum erat, Lucius Munatius Cæsari. Si mihi vitam quoniam a Cn. Pompeio sum desertus, qualem me illi præsti virtute, etiam constantia futurum me in te præstabo. Simul ti, qui prius venerant, ad Cæsarem redierunt. Eorum oratio fuit & aperta, & brevis. Si eis vitam largiretur, se die proxi pidum dedituros. Quibus Cæsar hoc unum breve respondit; Cæs fidem præstabo. Sic effectum est ut ante diem XI Kalendas oppido potiretur. Id cum Pompeio notum est, depositâ spe Cordubæ defendendæ, castrisque motis, abscessit, ac Ucubim p petiit. Ibique convocatis quos sibi fidos arbitrabatur, imperav summo studio perquirerent, qui ad eum, quive ad Cæsarem proni Quod cum ad se relatum esset, LXIV ex his qui faventes Cæsa ctoriæ dicebantur, quasi Cæsarem amare ingens crimen esset, ictos occidit. Reliquos intra oppidum inclusit, * equitibus CXX sis custodiis ad Cæsarem transfugerunt. Multa præterea ab ipsi peianis per eosdem dies crudeliter gesta sunt; ceu præsagientib diem sibi instare, & (qui mos ferus est quorundam) inferias si mittere alienâ cæde quærentibus. Pompeius hoc tempore magn tatem suam, etiam metum Cæsaris simulabat. Inventæ sunt litte continentes Cæsarem non audere in campum copias educere, suis ty diffidentem, qui si copiam æquis in locis aliquando faceret, se re nium opinione celerius confecturum, idque se exspectare, etiam s Ibat præterea Hispanias ambiendo, ut ipse dicebat, civitates suaru tium conservando. Itaq; Hispalim venit, contraque urbem in castra posuit. Inde alias atque alias adiit. Ad extremum Mundæ tit, quam supremis cladibus ejus fortuna delegerat. Eo & Cæsar contraque Pompeium castra metatus est. Pompeius Fausto scripsera quantum datur intelligi, intra oppidum erat: Cæsarem m diam i lem nolle descendere, quod exercitus sui magna pars tyronum esset. litteræ miris modis oppidanorum animos attollebant. Cupide spes arripiunt omnes mortales, etiam ea sibi fingunt animis, quæ n nec fieri posse cognoscunt. Tam dulce est non dicam sperare, sed c quæ delectant. Quod enim impossibilia sperentur, non intelligo. C autem possunt omnia. Dum se sic Pompeius, sic alios solaretur, & in quantum arbitror, sollicitudine agitatus, magna parte noctis struc staret aciebus; Cæsar, nescio quonam iter acturus, castris egredi Cui cum status hostium nuntiatus esset, constitit, constituitque Concursum est magnis hinc inde clamoribus; sed majoribus anim effabilibus odiis atque immensis, pugnatumque acriter ac pertin & (quod pæne pudendum dixeris humanæ fragilitatis indicium) quam Cæsari, aut cum hostibus, aut cum civibus tam anceps ex extremove periculo propius res fuit. Usque adeo ut (sicut elegan ait Florus) plane videretur nescio quid deliberare fortuna: etiam aliud rear, nisi, an amicum suum usque in finem rara etiam sibi f

A

fide comitaretur, an eum extremo jam calle desereret; ad alium
. Tantaque hæc fortunæ deliberatio tam diuturna, ut inter
elii, neutram in partem inclinante victoria, cum jam veterana
itum manus tot probata victoriis (Cæsareis oculis insuetum dede-
im retro fugeret, nec quo minus palam fugeret, tam virtute, quam
ineretur. Quod nunquam ante illum diem fecerat, dubitare Cæ-
arit atque diffidere, etiam solito mœstior ante aciem stare, ita ta-
nihil idem de solita imperatoria virtute remitteret: imo equo de-
& furenti simillimus, primam peditum in aciem evolaret, cla-
increpans, obsecrans atque exhortans. Nec tamen voce & oculis,
& pectore fugam sistens, etiam fugere incipientes in prælium
quens. Tanta denique trepidatio lucis illius fuit, tamque diu am-
pugnæ finis, ut cogitasse Cæsarem de extremis, scriptorum plurimi
erint; & eo vultu fuisse, quasi jam mortem sibi consciscere cogita-
unquam apud eos, qui prælio interfuerunt, nulla penitus rei bu-
mentio. Et est sane difficile non tantum absentibus, sed præsenti-
finire, quid quisque secum cogitet. Ego autem haud difficile ad
um ducar: quod, si de victoria Cæsar timuit, simul & de morte
it. Quando enim, quove animo uni adolescenti terga vertisset is,
rem ejus talem virum, qui tot reges, qui tot duces, qui tot
non urbium modo, sed regnorum totiens terga sibi vertere
? Utique igitur si vinci timuit, mori optavit, vincere
non vinci. Sed an vinci timuerit, quis novit? Dicunt ta-
iam, quidam etiam pro comperto afferunt. Tamdiu hæc rerum
itas duravit, donec quinque cohortes hostium a Labieno castris
ibus directæ, mediamque per aciem properantes fugæ speciem
erunt. O fortuna in omni re, ut creditur, potens, sed in
entissima! Siquidem Cæsar sive illas vere fugere arbitratus,
adulitatem simulans ducum sagacissimus; veluti in perfugas im-
ecit, animosque etiam suis addidit, ut fugere hostes rati seque-
; etiam hostibus demsit, ut dum suos fugere arbitrantur, fuge-
ta Labienus Cæsaris desertor ac transfuga, suique pristini du-
is inexorabilis, cui parare perniciem quærebat, victoriam inspe-
, sibi vero mortem peperit; eo enim prælio & ipse concidit, una-
um Attius Varus, & cum eis XXX millia hominum cecidere.
sent plures nisi tam proximum urbis profugium fuisset. De victo-
ad tria millia hominum cæsi, plures saucii equitum ac peditum.
cum Cæsar muris obsidionem admovisset, agger flebilis, etiam
is de cadaveribus factus est, per quem ad oppugnationem urbis
retur, quæ telis ac mucronibus velut calce compacta invicem co-
; murique cujuspiam officium ministrabant. Ite nunc mise-
civi ibus bellis incumbite, dumque aliis invidetis, vos ipsos
ite. Ecce de vestris cadaveribus superstites oppugnantur. An
peritis, an quidquam furoribus etiam nunc vestris deestur?
is aliud Labienus tam fervidis insultator? Et alii cecidere tuis
ibus, Labiene, & tu miser cum aliis cadaver unicum jaces:

quamvis & tibi etiam Varo ſepulcra facta reperiam. Et quon
in eo ſtatu vacaſſe non arbitror, æſtimo illa Cæſareæ (tibi qu
ndebitæ) fuiſſe clementiæ: ſatiſque auguror, ſi ſic eſt, te obſt
eras, animo inhumatum abjici maluiſſe. Cneius quidem Pompe
mero & lævo crure ſaucio inter medias cædes prælio pulſus exce
in lectica, quod nec equo, nec vehiculo uti poſſet, nemoroſa a
trantem fuga humili & occulta, atque in ſpeluncis latitantem,
Cæſaris legatus reſiſtentem adhuc, etiam miſeræ ſpei reliquias re
aſſequutus ad Lauronem (id eſt loco nomen) obtruncat; caput
rem refertur, talibus aſſuetum muneribus, non gaudentem. Huj
num Sextum Pompeium in Celtiberia abſcondiſſe fortunam tr
quando ſcilicet deeſſent bellis civilibus alimenta. Munda poſt
expugnata quidem a Cæſare, ſed ingenti prius ſanguinis perfuſi
Per eoſdem dies oppugnata rurſus Corduba: quæ qualiter defe
invenio. Magni ibi motus, ingens in civitate diſſenſio, parte
Cæſarem, altera in contrarium inclinante; cumque eſſet ad
curſum, vicit pars quæ Cæſarem colebat, ſibique oppidum ceſſit.
adverſa duo & viginti millia cecidere, quamvis magnæ urbi civ
ſignis ſtragem. Cæſar Hiſpali digreſſus Idibus Aprilis, Gades pet
rurſum Hiſpalim rediit, ut Hiſpanas res, velut ultima voluntat
neret; quo reverſurus amplius non erat. Ibi vero concione advo
neficia ſua in eam urbem commemoravit & antiqua, etiam n
finem eos arguit, tanquam mala pro bonis omni tempore reddidi
pace ſeditioſi, in bello autem ignavi. Quod Cn. Pompeius adole
rum fotus auxilio, cæſis civibus, agros & viciniam vaſtaſſet; et
contra ſe faſces, etiam imperium ſuſcepiſſet: imo vero contra
Romanum, cujus ipſe regimen teneret. Quid enim? Crederentne
Hiſpalenſes, Romanos vincere, quod eorum provinciam populati eſ
extincto Cæſare, qui mortalis eſſet, non ſentirent Romanum popu
mortalem, & in præſens decem habere legiones, quæ non tantu
lenſibus reſiſtere, ſed cælum ipſum diruere ſint potentes? Quo
non ſolum illa ineſt altitudo, quæ omnibus patet; ſed illa etiam
quod in recenſendis viribus Romanis, non omnes, ſed ſuas tantu
merat legiones, quaſi reliquas nullius pretii, & ne memoria quide
cenſeat. Multa hic hiſtoriæ in loco ſcripta, ſcriptorum vitio con
tereo ad finem properans. Hic ergo bellorum civilium finis.

Gerardus Joannes Voſſius in lib. de Latinis Hiſtoricis hoc Fragmentu
Hiſpanienſi Julio Celſo adjudicat, quod deſumptum ſit ex ejus co
de vita Julii Cæſaris.

C. JULII CÆSARIS
RAGMENTA.
LIBRIS EPISTOLARUM
AD M. T. CICERONEM.

Cæsar Imperator S. D. Ciceroni [1] *Imperatori.*

Furnium noſtrum tantum vidiſſem, neque loqui, neque audire me commode potuiſſet, quum properarem, atque itinere, [3] præmiſſis jam legionibus; præterire tamen non potui & ſcriberem ad te, & illum mitterem, [4] gratiaſque agerem. Hoc officium & feci ſæpe, & ſæpius mihi facturus videor: [5] me mereris. [6] Imprimis a te peto, quoniam confido me celeriter

In CAII JULII CÆSARIS *Fragmenta*, INTERPRETATIONES & NOTÆ.

tari.] Quod Cæſar tot & tantis in Gallia geſtis ſe Imperatorem nihil mirum, quare ab eodem ſalutetur Cicero, cujus facta obſcuriora ſunt, non ita ſciunt hoc autem cognoſcimus ex lib. v. Atticum epiſt. xx. ubi ſcribit ſe hoſtium, qui latrones Cili- apud Amanum montem numeratorem fuiſſe appellatum. Idem Plutarchus in ejus vita. Nec Cæ- Ciceronem Imperatorem ap- & Pompeius in epiſt. ad Cice- III. habetur libri VIII. ad

Furnium noſtrum, &c.] Noquia communis utriuſque a- Ex Ciceronis ad Atticum epiſtolis partes orto civili bello ſe- Poſt Cæſaris necem, Plan- Plancum per eum ſalutiſerum efficere conatus eſt

jam legionibus.] Brundiſium quo tendebat Pompeius, vel ubi quem fugientem Cæſar perſe-

4. *Gratiaſque agerem.*] Quod in Italia remaneas.

5. *Ita de me mereris.*] Remanens in Italia ſcilicet; quod mihi pergratum.

6. *Imprimis a te peto.*] Magnum enim pondus ad ejus partes allaturus videbatur Cicero conſularis, magnæ prudentiæ & ingenii vir, qui rempublicam conſul a nefaria Catalinæ conjuratione defenderat, & qui e Cilicia Imperator reverſus triumphum petebat, præſertim magnis Pompeii obſtrictus beneficiis, de quibus ſic ipſe Cicero in epiſt. ad Appium, quæ x. eſt lib. VIII. ad famil. *Etenim ſi merita valent: patriam, liberos, ſalutem, dignitatem, memetipſum mihi per illum reſtitutum puto.* Sed nec contendebat minus Pompeius Ciceronem ad ſuas partes adjungere, ut cognoſcitur ex epiſt. 1. lib. VII. ad Attic. his verbis: *Me uterque numerat ſuum, niſi forte ſimulat alter* (Cæſar); *nam Pompeius non dubitat* (*vere enim judicat*) *ea quæ de republica nunc ſentiat mihi valde probari. Utriuſq; autem accepi ejuſmodi litteras eodem tempore, quo tuas, ut neuter quenquam omnium pluris facere quam me videretur.* Has autem ille Cicero litteras innuit

riter ad Urbem venturum, ut te ibi videam; [1] ut tuo gratia, dignitate, ope omnium rerum uti poſſim. Ad pr revertar: feſtinationi meæ brevitatique litterarum ignoſce qua ex Furnio cognoſces. Vale. *Ex Cic. lib. 9. Epiſt. Epiſt. 5.*

Cæſar Imp. Ciceroni Imp. S.

[2] Recte auguraris de me (bene enim tibi cognitus ſum) ni

NOTÆ.

1. *Ut tuo conſilio, gratia, dignitate, ope omnium rerum uti poſſim.*] Nemo Cicerone melius hunc locum interpretetur, qui ſe habet in epiſt. 11. lib. 1x. ad Attic. *Iſte omnium turpiſſimus & ſordidiſſimus, qui conſularia comitia a prætore ait haberi poſſe, eſt idem, qui ſemper in republica fuit. Itaque mirum hoc illud, quod Cæſar ſcribit in ea epiſtola, cujus exemplum ad te miſi, ſe velle uti conſilio meo: age eſto hoc commune.* Gratia: *ineptum id quidem; ſed puto hoc ſimulat ad quaſdam ſenatorum ſententias.* Dignitate, *fortaſſe ſententia conſularis. Illud extremum eſt,* Ope omnium rerum: *Id ego ſuſpicari cœpi tum ex tuis litteris, aut hoc ipſum eſſe, aut non multo ſecus: nam permagni ejus intereſt rem ad interregnum non venire. Id aſſequitur ſi per prætores conſules creantur. Nos autem in libris habemus: Non modo conſules a prætoribus, ſed ne prætores quidem creari jus eſſe, idque factum eſſe nunquam: conſules eo non eſſe jus, quod majus imperium a minore rogari non ſit jus. Prætores autem, cum ita rogentur, ut collegæ conſulum ſint, quorum eſt majus imperium. Aberit non longe quin hoc a me decerni velit, neque ſit contentus Galba, Scævola, Caſſio, Antonio.* Τότε μοι χάιρε ἰυρεῖα χθών. Sed & Ciceronis interpretatio, quia miſſa ad Atticum omnium illius temporis negotiorum pergnarum, nobis obſcurior eſt,

Ad quos vix tenuis famæ perlabitur aura.

noſtra breviter interpretatione illuſtrabitur. *Iſte omnium turpiſſimus & ſordidiſſimus.* Lepidus intelligitur non conſularis ille, ſed prætor, qui, ut Cæſari aſſentaretur, licere prætori dicebat habere comitia conſularia. Cum enim non mediocriter contenderet Cæſar, ut crearentur conſules ſecum facientes, & magnam ſenatus partem cum conſulibus mare transiſſe intelligeret, creari conſules Romæ cujus potiebatur quoquo modo volebat, & inſolitum extraordinariumque factum quam digniſſimorum hominum in Italia remanentium autoritate comprobari, quos inter erat Lepidus prætor, quos inter & Cicero, cujus quidem conſilio ipſe Cicero commune eſſe cum tuit enim uti Cæſar Ciceroni & aliorum in Italia remanenti gratia, inquit Cicero, uti ioe quæ nunc perexigua eſt, cum C nunc gratia polleat. Dignitate mea, cum ſim vir conſularis, omnium rerum uti cum vult aut eſſe hanc aut non multo ſententiam, ut idem ſentiam pidus, & concedam fieri poſſe iis comitiis, ubi ſit tantum pr hementer enim pertimeſcit, interregnum veniat, quod fie riis magiſtratibus abſentibus ſol enim ab interrege conſul fiebat te conſul fuiſſet factus ipſi iniqu autem in libris auguralibus ſcr gimus non id licere fieri. Qu tamen fieri Cæſar, forte a m augur, volnerit creari conſulem ſit contentus Galba, qui ec erat ejus legatus, ut legitur i de bello Gallico, neque Scæ que Q. Caſſio & M. Antonio qui ſe totos illius libidini Tunc præoptem ima dehiſcat hi. Et revera Cæſar dictator do dictus eſt prætore, ut in li bello civili legimus; quo fac regno obviam itum fuit. Cic contra amici ſui ſententiam ſic Cæſarem in epiſt. x1x. lib. 1 *Ut legi tuas litteras quas ab Fu acceperam, quibus mecum ageba bem eſſem, te velle uti conſilio & mea, minus ſum admiratus: de g ope quid ſignificares, mecum ipſe ſpe tamen deducebar ad eam cog ut te pro tua admirabili ac ſingula de ctio, de pace, de concordia civi le arbitrarer, & ad eam ration bam ſatis aptam eſſe & naturam meam.*

2. *Recte auguraris,* &c.] Ha epiſtolam Ciceroni ipſi accepta mus qui eam ad ſe a Cæſare m

ingius crudeliter. Atque ego quum ex ipſa re magnam voluptatem, tum meum factum probari abs te, triumpho eo. Neque illud me movet, quod ii, qui a me dimiſſi diſceſſiſſe dicuntur, [1] ut mihi rurſus bellum inferrent: enim malo, quam & me [2] mei ſimilem eſſe, & [3] illos ſi velim mihi ad Urbem præſto ſis, ut tuis conſiliis atque ut conſuevi, in omnibus rebus utar. Dolabella tuo nihil ſcito eſſe jucundius. [4] Hanc adeo habebo gratiam illi. enim aliter facere potuit: tanta ejus humanitas, is ſenſus, eſt benevolentia. Vale. *Ex Cicer. lib.* 10. *Epiſt. ad Attic.*

Cæſar Imp. Ciceroni Imp. S.

nihil temere, nihil imprudenter facturum judicarem, tamotus hominum fama, ſcribendum ad te exiſtimavi, [7] & ra benevolentia petendum, ne quo progredereris [8] inclinata [9] qua integra etiam progrediendum tibi [10] non exiſtimaſſes. que & amicitiæ graviorem injuriam feceris, [11] & tibi minus e conſulueris, [12] ſi non fortunæ obſecutus videbere (omnia ſecundiſſima nobis, [15] adverſiſſima illis accidiſſe videntur), nec cauſſam

NOTÆ.

ico miſſam his verbis proſe- *tum quid ſcriberem ad te ni-* *tamen ne quem diem inter-* *hos dedi litteras. Ad* VII. *Ka-* *darem Sinueſſæ manſurum nuntia-* *is mihi litteræ redditæ ſunt, qui-* *as meas, non ut in ſuperioribus* *quem exſpectat, cum ejus clemen-* *tiam collaudaviſſem, reſcripſit* *ple.* Clementiam Corſinienſem qua apud Corſinium Italiæ op- Domitium, Vibullium & alios , ut in libro I. de bello civili

ibi rurſus bellum inferrent.] Quod Domitius Maſſiliæ & in Theſſalia, Hiſpania.

ſimilem.] Clementem.

ſui.] Similes, nempe pertinaces

ac adeo habebo gratiam.] Dolabellæ , quod tu mihi ad urbem præſto conſilio uſus.

ne enim aliter facere poterit.] il ſuadeat. Et hoc eſt quod memorat Cicero Cæſarem ſi-

nta hominum fama.] Quæ , te ad Pompeium tranſire

ra noſtra benevolentia petendum.] Erant enim inter ſe amici, ipſeque Quintus hujus frater legatus fuerat Cæſaris in Gallia.

8. *Inclinata jam re.*] Expulſo nempe ex Italia Pompeio, ſic epiſt. XVI. lib. II. ad Famil. ſcribit Cœlio: *Illud miror adduci potuiſſe te, qui me penitus noſſe deberes, ut me exiſtimares tam improvidum qui ab excitata fortuna* (Cæſaris) *ad inclinatam, & prope jacentem deſciſcerem* (Pompeii). Nec fruſtra Cæſar & Cœlius de Cicerone crediderunt, & hominem penitus noverant, deſcivit enim.

9. *Qua integra.*] Ante incommodum Corſinii & Brundiſii acceptum.

10. *Non exiſtimaſſes.*] Cum nullam partem belli ſuſceperis.

11. *Namque & amicitiæ graviorem injuriam feceris.*] Si ad meos inimicos conceſſeris.

12. *Et tibi minus commode conſulueris.*] Si me diſceſſu tuo irritaveris.

13. *Si non fortunæ obſecutus videbere.*] Remanens in Italia, Pompeio mare transeunte.

14. *Secundiſſima nobis.*] Nam & Pompeium ex Italia expulimus, quam totam tenemus.

15. *Adverſiſſima illis.*] Pompeianis qui a me pulſi ſunt.

causſam ſecutus (eadem enim tum fuit, [1] quum ab eorum abeſſe judicaſti), [2] ſed meum aliquod factum condemnaſ mihi gravius abs te nihil accidere poteſt: quod ne facias, noſtræ amicitiæ a te peto. Poſtremo, quid viro bono, & qu bono civi magis convenit, quam abeſſe a civilibus contro Quod nonnulli quum probarent, [3] periculi cauſſa ſequi non po tu, explorato & vitæ meæ teſtimonio, & amicitiæ judicio tutius neque honeſtius reperies quidquam, quam ab omni co ne abeſſe. XV Kal. Mai. [4] ex itinere. Vale. *Ex Cic. lib.* 1 *ad Attic. Epiſt.* 9.

[5] M. Furium, quem mihi commendas, vel regem Galliæ vel Leptæ legatum: ſi vis tu, ad me alium mitte, quem otn *Cic. lib. 7. Epiſt. ad Famil. Epiſt. 5. ad Cæſ.*

[6] Neque pro cauto ac diligente ſe caſtris continuit. *Ex lib.* 1.

[7] Quid quæris, quid Cæſar ad me ſcripſerit? Quod ſæpe;

NOTÆ.

1. *Quum ab eorum conſiliis abeſſe judicaſti.*] Nec enim niſi amiſſo Corſinio Pompeius Ciceronem ſui conſilii certiorem fecit, ut legimus in epiſt. 11. lib. IX. ad Attic.

2. *Sed meum aliquod factum condemnaſſe.*] Vehementer quidem condemnat in epiſt. X. lib. V 11. ad Attic. his verbis: *O hominem amentem & miſerum* (Cæſarem) *qui ne umbram quidem unquam τῆ καλῆ viderit. Atque hæc ait omnia facere ſe dignitatis cauſa. Ubi eſt autem dignitas, niſi ubi eſt honeſtas? Num igitur honeſtum habere exercitum nullo publico conſilio? occupare urbes civium, quo facilior ſit aditus ad patriam.* Et paulo infra: *Malim mori millies, quam ſemel illiuſmodi quicquam cogitare. Quid, ſi tu velis, inquis? Age quis eſt, cui velle non liceat. Sed ego hoc ipſum velle miſerius eſſe duco, quam in crucem tolli. Una res eſt ea miſerior, adipiſci quod ita volueris.*

3. *Periculi cauſſa ſequi non potuerunt.*] Sic Cicero in epiſt. XXIII. lib. V III. ait. *Periculum in utriuſque iracundia poſitum eſt.*

4. *Ex itinere.*] In Hiſpaniam.

5. *M. Furium quem mihi commendas, vel regem Galliæ faciam, vel Leptæ legatum, &c.*] Totus hic locus, quia depravatus, obſcurior eſt. Alii legunt *Orfium*, alii *Rufium, Ircium, Leſinum, Itbium, Vficium, Vrfivium, Curtium.*] Sed parvus eſt, ſi hic tantum ſit, error. Lepta amicus erat Ciceronis, qui ejus in Cilicia bellum facientis præfectus fabrûm fuit, ut cognoſcimus ex epiſt. V II. lib. III. ad Famil. cujuſque adeo opera uſus eſt multis in graviſſimis rebus. Mittebat enim eum aliquando ad Pompeium. Sed no qui legatos habere poſſet. Nec Imperator, nec de eorum num bus legati attribuebantur. Alii Gruterus, legunt: *Vel hunc Lept* locus porro eſt Cæſaris, qui Cic mittit ſe ad maxima exercitus mu cturum quoſcunque ſibi com Nihil vero majus, quam ſi devi Galliæ regem illum ſit effectur ſibi recenter commendaverat. P ctorius ſuſpicatur omnem loci tem naſci ex rei ipſius ignoratio ſi hiſtoriam illius negotii te omnia plana fore, & in verb maculam eſſe intellectum iri. S Corradus ſcribit, quicunque epi Quintum Fratrem viderit, co eſſe legendum *Curtium.* Paulus nutius legendum eſſe credit *leg.* 3 Fortaſſe enim librarium ſcripſiſſe *le legionis tertiæ*, quod deinde is qui cum non intelligeret, ex duab nibus unam feciſſe & ſcripſiſſe quod nomen paſſim in epiſtolis legitur.

6. *Neque pro cauto ac diligente continuit.*] Ut cautum ac diligen cuit. Sic lib. V. de bello Gallico innorige: *Nihil hunc ſe abſente p ſturum arbitratus.*

7. *Quid quæris, quid Cæſar ad m rit? Quod ſæpe.*] Id quod ſæpe Laborabat enim, veritus ne C ceret quod placere ipſi ſciebat. Li adverſus Cæſarem, metus pro C debat,

esse, quod quierim: oratque in eo ut perseverem. *Ex Cic. Epist. ad Attic. Epist.* 11.

ibunatu quod scribis, ego vero nominatim petivi Curtio, ipse Cæsar nominatim Curtio paratum esse rescripsit. *Ex* 3. *Epist. ad Quintum Fratrem, Epist.* 1.

d quidem propemodum videor, ex Cæsaris litteris, ipsius facere posse: qui negat neque honestius, neque tutius mihi esse, quam ab omni contentione abesse. *Ex Cic. lib.* 10. *ad* ist. 10.

r mihi ignoscit per litteras, quod non venerim; seseque in partem id accipere dicit. Facile patior quod scribit, secum & Servium questos esse, [3] quia non idem sibi, quod mihi remi- sed tamen exemplum misi ad te Cæsaris litterarum. *Ex* 10. *Epist. ad Attic. Epist.* 3.

ius apud me fuit, [6] & Theopompus pridie venisse a Cæsare litteras: [7] hoc scribere, sibi certum esse Romæ manere; que eam adscribere, quæ erat in epistola nostra, ne se absente negligerentur, [9] sicut esset neglecta Sumptuaria. *Ex Cic. Epist. ad Attic. Epist.* 7.

[1] Sed

NOTÆ.

ibunatu quod scribis, &c.] Is est Curtius Corradus pro M. Furio v. lib. v 11. ad Famil. Galliæ faciendum, vel Leptæ Cæsar paratum esse tribuna- Ciceronis commendationem enim tempore non a populo Imperatore tribunatus da-

idem propemodum videor, &c.] Melita scribit, dum quid futurum sit, sciatur. Sed ato belli Hispanici eventu, Cæsar est in Hispaniam pro- ciam ad Pompeium trans-

ihi ignoscit per litteras, quod] In urbem. Quod vole- *idem sibi, quod mihi remisisset.*] ent. Quod non remittebat, silium caperent, ut viliores as partes momentum alla- at minus. Itaque Tullus non senatum venire oblectus tatur in epistolis ad Attic.

quod me fuit.] Is est pro quo at oratio.

Theopompus pridie venisse a Cæ- litteras.] Erat, ut vide- familiaris, ad quem de tan- ebat litteras, & Ciceronis amicus, ad quem Cæsaris consilia deferebat. Is mihi videtur esse qui fabulas collegerat, cujus gratia Cnidius Cæsar immunitatem dedit, teste Plutarcho in ejus vita.

7. *Hoc scribere.*] Cæsarem.

8. *Leges suæ.*] Quas paullo ante tulerat quam in Hispaniam contra filios Pompeii proficisceretur.

9. *Sicut esset neglecta Sumptuaria.*] Quæ sumptus civium moderabatur. De qua sic Suetonius in Cæsare cap. x l 111. *Legem præcipue Sumptuariam exercuit, dispositis circa Macellum custodibus, qui obsonia contra vetitum retinerent, deportarentque ad se, submissis nonnunquam licitoribus atque militibus, qui si qua custodes fefellissent, jam appolita a triclinio auferrent.* Atque ut intelligatur, absente Cæsare, ejus Sumptuariam legem negligi solitam, Cicero epist. ad Famil. x v. lib. 1 x. sic scribit. *Quamdiu hic erit hic noster præfectus moribus* (Cæsar) *parebo autoritati tuæ, cum vero abierit, ad fungos me tuos conferam.* Legis enim Sumptuariæ inter capita forte scriptum erat, ne quis vesceretur fungis. Lege Macrobium de Lege Sumptuaria, lib. 111. Saturnalium, & Dionem lib. x l 111. qui dicit Cæsarem fuisse præfectum moribus, non censorem, antequam contra filios Pompeii in Hispaniam proficisceretur.

[1] Sed heus tu, celari videor à te. Quomodoham, mi Fr
noſtris verſibus Cæſar? Nam primum librum ſe legiſſe ſcrip
ante: & prima, ſic, ut neget ſe ne Græca quidem meliora
Reliqua ad quendam locum ἀδυνατέω. Hoc enim utitur ve
Ex Cic. lib. 2. Epiſt. ad Quintum Fratrem, Epiſt. 16.

Ex Britannia Cæſar ad me Kalend. Septemb. dedit litteras
ego accepi [2] A. D. IV Kal. Octob. ſatis commodas de Britan
bus: quibus, ne admirer, quod a te nullas acceperim, ſcribi
te fuiſſe, cum ad mare acceſſerit, &c. *Ex Cic. lib. 3. Epiſt. ad Q
Fratrem, Epiſt. 1.*

Quum hanc jam epiſtolam complicarem, tabellarii a vo
nerunt A. D. XI. Kal. Septemb. [3] viceſimo die. O me ſolli
quantum ego dolui in Cæſaris ſuaviſſimis litteris. Sed quo er
viores, [4] eo majorem dolorem illius ille caſus afferebat.
lib. 3. Epiſt. ad Quintum Fratrem, Epiſt. 1.

Cæſar [5] Oppio & Cornelio S.

Gaudeo mehercule vos ſignificare litteris, quam valde p
ea, [6] quæ apud Corfinium ſunt geſta. Conſilio veſtro utar li
& hoc libentius, quod mea ſponte facere conſtitueram, ut
leniſſimum me præberem, & Pompeium darem operam ut r
liarem. Tentemus hoc modo, ſi poſſumus, omnium volunt
cuperare, & diuturna victoria uti: [7] quoniam reliqui diutu
odium effugere non potuerunt, neque victoriam diutius tenere
ter unum L. Syllam, quem imitaturus non ſum. Hæc nova
vincendi; ut miſericordia, & liberalitate nos muniamus. Id
admodum fieri poſſit, nonnulla mihi in mentem veniunt,
ta reperiri poſſunt. [9] De his rebus, rogo vos, ut cogitationem

NOTÆ.

1. *Sed heus tu, celari videor, &c.*] Quibus de verſibus verba faciat, incertum eſt. Sed ii videntur eſſe qui ex Græco quodam poëmate in Latinam orationem converſi ſunt, qualia ſunt Arati Phænomena, quæ in manibus habemus a Ciceronе condita.

2. *A. D. IV Kal Octob.*] Id eſt, XXVIII Septembris.

3. *Viceſimo die.*] Poſtquam ſe viæ mandaverant.

4. *Eo majorem dolorem illius ille caſus afferebat.*] Caſum illum arbitror fuiſſe deceſſum filiæ Juliæ, de quo ex Britannia reverſus nuntium accepit, quoque rerum Romanarum fuit immutata facies.

5. *Oppio & Cornelio.*] Oppius erat amicus Cæſaris, cui & VIII. liber de bello Gallico & cæteri qui negantur eſſe Cæſaris aſſignantur. Cornelius vero is e
Gaditanus, de quo ſupra. Ambo
curabant, ut intelligitur ex A. G
XVII. cap. IX.

6. *Quæ apud Corfinium ſunt ge*
menter. Vide lib. 1. de bello civi
ipſe Ciceroni in eandem ſententiam
verbis: *Factum Cæſaris de Corfinio
probaturum ſcito, & quomodo in
re commodius cadere non potuit, qu
ſine ſanguine confieret.*

7. *Quoniam reliqui diuturnita
effugere non potuerunt.*] Ut Cinna
rius.

8. *Præter unum L. Syllam, quem
rus non ſum.*] Nolebat imitari, qui
ejus ſævitiam expertus.

9. *De his rebus, rogo vos, ut cog
ſuſcipiatis.*] Reperiendis quæ nov
quam repererat.

[1] Cn. Magium, Pompeii præfectum, deprehendi: ſcilicet [illiturato uſus ſum, & eum ſtatim miſſum feci. [2] Jam duo præfe-[abrûm Pompeii in meam poteſtatem venerunt, & a me miſſi ſunt. [ient grati eſſe, debebunt Pompeium hortari, ut malit mihi eſſe [us, [3] quam iis, qui & illi & mihi ſemper fuerunt inimiciſſimi: [um artificiis [4] effectum eſt, ut reſp. in hunc ſtatum perveniret. [Cic. lib. 9. *Ep. ad Att. Ep.* 8.

Cæſar Oppio & Cornelio S.

A.D. VII Id. Mart. Brundiſium veni: ad murum caſtra poſui. [eius eſt Brundiſii: [6] miſit ad me Cn. Magium de pace. Quæ vi-[it reſpondi. Hoc vos ſtatim ſcire volui. Quum in ſpem venero, [mpoſitione aliquid me conficere, ſtatim vos certiores faciam. [e. *Ex Cic. lib.* 9. *Epiſt. ad Attic. Epiſt.* 16.

[Cæſare (*a*) fugerat me ad te ſcribere. Video enim quas tu litte-[ſpectaris. Sed ille ſcripſit ad Balbum, faſciculum illum epiſto-[, in quo fuerat & mea, & Balbi, [7] totum ſibi aqua madidum [um eſſe: [8] ut ne illud quidem ſciat, meam fuiſſe aliquam epi-[. Sed ex Balbi epiſtola pauca verba intellexerat. Ad quæ re-[ſ his verbis: De Cicerone video te quiddam ſcripſiſſe, quod ego [ntellexi: quantum autem conjectura conſequebar, id erat hu-[di, ut magis optandum quam ſperandum putarem. Itaque po-[miſi ad Cæſarem eodem illo exemplo litteras. Jocum autem illius [egeſtate ne ſis aſpernatus, &c. *Ex Cic. lib.* 2. *Epiſt. ad Quin-[tratrem, Epiſt.* 11.

Libri ſunt epiſtolarum C. Cæſaris ad C. Oppium & Balbum Cor-[, qui res ejus abſentis curabant. In his epiſtolis quibuſdam in locis

INTERPRETATIO.

(*a*) *Oblitus eram ad te ſcribere.*

NOTÆ.

[Magium, *Pompeii præfectum, de-*] Intellige *fabrûm*. Sic enim ap-[. 1. de bello civili.

[*duo præfecti fabrûm Pompeii in* [*eſtatem venerunt.*] Cn. Magius & [ius Rufus qui lib. III. de bello [itur præfectus Pompeii, tametſi [non addiderit; ut neque hic Cn. [præfectum fabrûm dicit, ſed præ-[rentum.

[*iis.*] Marcellis & eorum ſimili-

[*eſt.*] Ab iis enim depravatus [eius, & abalienatus a Cæſare.

[D. VII. *Id. Mart.*] VII Februarii.

[*ad me Cn. Magium de pace. Quæ* [*reſpondi.*] Scribit tamen idem [. 1. de bello civili, a ſe quidem miſſum, ſed a Pompeio non remiſſum. Utrumque tamen factum hoc modo poteſt conciliari. Miſit primum Pompeius Cn. Magium ad Cæſarem. Cæſar quæ ſunt viſa reſpondit, miſitque ad Pompeium qui reſponſa ferret eundem Magium, quem & reverſurum eſſe expectabat. Sed Pompeius, quia Cæſaris reſponſa non placebant, Cn. Magium ad Cæſarem non remiſit.

7. *Totum ſibi aqua madidum redditum eſſe.*] Vel imbris vel fluminis, in quod tabellarius fortuito deciderit.

8. *Ut ne illud quidem ſciat, meam fuiſſe aliquam epiſtolam.*] Oblitterata enim madore fuerat.

9. *Libri ſunt epiſtolarum C. Cæſaris, &c.*] Et epiſtolæ Cæſaris & Probi Grammatici commentarii uno fato perierunt.

locis inveniuntur litteræ ſingulariæ, ſine coagmentis ſyllabarum tu putes poſitas incondite. Nam verba ex his litteris confici null ſunt. Erat autem conventum inter eos clandeſtinum, de comm do ſitu litterarum, ut inſcriptio quidem alia aliæ locum & nom neret: ſed in legendo locus cuique ſuus & poteſtas reſtitueretu Eſt adeo Probi Grammatici commentarius ſatis curioſe factus, c culta litterarum ſignificatione epiſtolarum C. Cæſaris ſcriptarun *A. Gell. lib.* 17. *cap.* 9.

Cæſar Q. Pedio S.

[1] Pompeius ſe oppido tenet: nos ad portas caſtra habemus: namur opus magnum, & multorum dierum, propter altitudinem ris: ſed tamen nihil eſt, quod potius faciamus. Ab utroque portu nu moles jacimus, ut aut illum quam primum transjicere, quod Brundiſii copiarum, cogamus, aut exitu prohibeamus. *Ex Cic. l Ep. ad Att.*

[3] Locellum tibi ſignatum remiſi. *Ex Char. lib.* 1.

Nam ad me miſit Antonius exemplum Cæſaris ad ſe litterarum quibus erat, [4] ſe audiviſſe Cæſarem, & L. Metellum, in Italian niſſe, Romæ ut eſſent palam: id ſibi non placere; ne qui motus fierent: prohiberique omnes Italia, niſi quorum ipſe cauſſam cogn ſet, deque eo vehementius erat ſcriptum. *Ex Cic. ad Attic. lib.* 1

[5] P. Servilius pater ex litteris, quas ſibi a Cæſare miſſas eſſe dic ſignificat valde te ſibi gratum feciſſe, quod de ſua voluntate erga ſarem humaniſſime diligentiſſimeque locutus eſſes. *Ex Cic. li Epiſt. ad Quintum Fratrem, Epiſt.* 1.

DE C. JUL. CÆSARIS EPISTOLIS TESTIMONIA.

Epiſtolæ quoque ejus ad ſenatum extant: [6] quas primus videtu

NOTÆ.

1. *Pompeius ſe oppido tenet.*] Brundiſio.

2. *Conamur opus magnum, & multorum dierum, propter altitudinem maris.*] Hoc eſt quod ait Lucanus:

Cedit in immenſum caſſus labor, omnia pontus
Haurit ſaxa vorax, monteſque immiſcet arenis.

3. *Locellum tibi ſignatum remiſi.*] Diminutivum nomen a loculo, quo conditur pecunia. Hujus materia erat vel lignum vel ebur, vel aliud quidpiam. Obſignabantur autem omnia vaſa, quibus pretioſæ res continebantur, ut dolia, arcæ, &c. ne paterent hominum, præſertim ſervorum inſidiis.

4. *Se audiviſſe Cæſarem, & L. Metellum in Italiam veniſſe.*] Noſtra exemplaria habent *Catonem* & melius quidem, qui quantum diſpliceret Cæſari, omnibus eſt notum. L. Metellus is eſt tribunus qui lib. 1. de bello civili legitur rel Cæſari ærarium aperire volenti, que occidi voluit, ut patet ex epiſt. 1 v x. ad Attic. tametſi non mandaverit. quo ſupra in annot. ad lib. 1. de civili.

5. *P. Servilius pater.*] Is eſt de qu pra diximus ad initium lib. 111. de civili, qui Cæſaris in ſecundo conſulat collega, quique adeo, ut hic cognoſc ejus gratiam multo ante tempore ambie nam hæc epiſtola ſcripta fuit, cum in Bi nia Cæſar eſſet.

6. *Quas primus videtur ad paginas, & mam memorialis libelli convertiſſe.*] M rialis libellus eſt Eraſmo ſcriptum m riæ cauſa paratum. Ejuſmodi autem ptum non unica pagina, ſed pluribus ſtare ſolet, quia plura ſunt, quæ mem

…s, & formam memorialis libelli convertisse: [1] cum antea con… & duces non nisi transversa charta mitterent scriptas. Extant & …iceronem; item ad familiares domesticis de rebus. In quibus si …ccultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo …rum ordine, ut nullum verbum effici posset. Quæ si quis inve… & persequi vellet, quartam elementorum litteram, id est, … A, & perinde reliquas commutet. *Ex Suet. in Cæs.* * *Ha…entio apud Cic. in Epist.* 11. *lib.* 16. *ad Famil.* Omnino & ipse …, amicus noster, minaces ad senatum & acerbas litteras mi… &c.

…ibere, & legere simul, dictare & audire solitum accepimus. …las vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare, …i nihil ageret, septenas. *Ex Plin. lib.* 7. *cap.* 15.

…ἐκείνῃ δὲ τῇ στρατείᾳ προσεξήσκησεν ἱππαζόμενος τὰς ὑπηνίας κατα… καὶ δυσὶν ὁμοῦ γεφύραις ἐξαρκεῖ. ὡς δ' Ὄππιός φησι, καὶ πλείοσιν ἅμα τὸ, διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον μη…χ. Ex Plut. in Cæs.

…illo in bello insuper meditatus fuerat epistolas inter equitandum …duobusque simul scribentibus sufficere; ut vero ait Oppius, etiam …u. Memorant eum præterea rationem cum amicis per litteras agen…cipem extitisse.

…Quæstor Juliam amitam, uxoremque Corneliam, defunctas lauda…more pro rostris. Sed in amitæ quidem laudatione, de ejus ac pa…origine sic refert: Amitæ meæ Juliæ maternum genus ab regibus …paternum cum Diis immortalibus conjunctum est. [5] Nam ab An…rtio sunt Martii reges: [6] quo nomine fuit mater. [7] A Venere Ju…us gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui

NOTÆ.

…iamus, quæ adeo non unica pagina …contineri. Cæsar vero cum lon… epistolas scribere instituisset, ejus… fuit epistolas, quæ plures paginas …re.

…m antea consules & duces non nisi …sa charta mitterent scriptas.] Hoc est …stro scriberent, non prorsus, id est …l rursus vel retro, ut dicitur. Sic …in Pseudolo:

…rsus, verum ex transverso cedit, …quasi cancer solet.

…rsus agi dicitur Latine, qui vi & …quodam ab instituto deflectitur. …apparet, inquit Erasmus, à na…, qui secundo vento, recto cur…, flatu adverso tranversi agun…

…si nihil ageret, septenas] Id est, …legeret, neque dictaret, neque au…

…sor Juliam amitam.] Hæc erat …ior, ex qua natus C. Marius Junior. Unde illi studium Marianarum partium.

4. *E more.*] Is mos, teste Livio, inde ortus, quòd cum aurum in publico deesset, unde Gallis Romanam arcem oppugnantibus, summa pactæ mercedis conficeret, idque esset a matronis collatum, institutum est ut earum, sicut virorum, solennis esset laudatio.

5. *Nam ab Anco Martio sunt Martii reges.*] Quo nomine & qua gente erat Q. Martius rex, qui v ante Ciceronem anno consul factus est cum L. Metello, & contra Manlium Catilinarium ducem missus est a senatu in Hetruriam, ut Autor est Sallustius, a quo & dicta aqua Martia, cujus meminit Plinius lib. XXXVI.

6. *Quo nomine fuit mater.*] Juliæ Cæsaris amitæ, quæ laudatur.

7. *A Venere Julii.*] Venus enim ex Anchisa Æneam peperit Julii Ascanii patrem, a quo genus Julia deducebatur.

qui plurimum inter homines (*a*) pollent,& cærimonia Deorum, r
rum ipſi in poteſtate ſunt reges. *Ex Suet. in Cæſare.*

Ὅτε ἡ Μαρίου γυναικὸς ἀποθανούσης, ἀδελφιδοῦς ὢν αὐτῆς ἐγκώμ
λαμπρὸν ἐν ἀγορᾷ δοῦναι, καὶ τὰς εἰκόνας
προθεῖναι. Ex Plut. in Cæſare.

*Quum Marii uxorem Juliam amitam ſuam defunctam eximie l
vit in foro atque in funere auſus eſt Marii imagines præferre.*

[2] C. Cæſar Pont. Max. in oratione, quam pro Bithynis dixit
principio uſus eſt. [3] Vel pro Hoſpitio regis Nicomedis, ve
horum neceſſitate, quorum res agitur, refugere hoc munus M.
nici, non potui. Nam neque hominum morte memoria deleri d
quin a proximis retineatur; neque clientes ſine ſumma infamia d
poſſunt, [4] quibus etiam a propinquis noſtris opem ferre inſtitui
Ex A. Gel. lib. 5. cap. 13. * *Ita Fulvius Urſinus ex libri manuſ
corrupta ſcriptura.*

[5] Quid ergo? ſyngraphæ non ſunt, ſed res aliena eſt. *Ex
Rufiniano de Figuris.*

[6] Reperi tamen in oratione C. Cæſaris, qua Plautiam rogatio
ſuaſit; [7] neceſſitatem dictam pro neceſſitudine, id eſt jure Adfini
Verba hæc ſunt: Equidem mihi videor pro noſtra neceſſitate,
labore, non opera, non induſtria defuiſſe. *Ex A. Gel. lib. 13. c
& Nonio in voce* Neceſſitas.

[8] Cæſar in Dolabellam Actionis III. Ibi iſti, quorum in ædibus f

INTERPRETATIO.

(a) *Poſſunt.*

NOTÆ.

1. *Quorum ipſi in poteſtate ſunt reges.*] Sic Horatius:

Regum timendorum in proprios greges
Reges in ipſos imperium eſt Jovis.

2. *C. Cæſar Pont. Max. in oratione quam pro Bithynis dixit.*] Erat Pontifex Maximus, quum illam orationem dixit.

3. *Vel pro hoſpitio regis Nicomedis, vel pro horum neceſſitate.*] Cum a Sylla ad necem inquireretur, mari ad regem Bithyniæ Nicomedem confugit. Unde illi cum Bithynis neceſſitudo intercedebat, quam hoc loco neceſſitatem appellat.

4. *Quibus etiam a propinquis noſtris opem ferre inſtituimus.*] Secundo loco a propinquis.

5. *Quid ergo? ſyngraphæ non ſunt, ſed res aliena eſt.*] Julius Rufinianus exercitus apophaſim venuſtum ſchema, ſeu alio nomine ætiologiam, ejus addit cum exempla nonnulla, tum hoc ex oratione Cæſaris pro Bithynis, quod propter brevitatem inſignem non explicare licet. Rei enim tota cognitio in facto poſita eſt.

6. *Reperi tamen in oratione C. C
qua Plautiam rogationem ſuaſit.*] Le
lata eſt anno urb. cond. 1 0 c l x x
Lutatio Catulo, M. Æmilio Lepido
a M. Plautio Syllano trib. pleb.
hæc videntur fuiſſe capita. Is cuju
quæſtio erit, de ejus capite quærito
adverſus rempublicam conjuraverit
dias ſenatui fecerit, magiſtratibus
attulerit, qui cum telo in publico
aut ſeditionis cauſa loca ſuperiora
parit, qui poſſeſſorem e fundo h
bus armatis dejecerit dolo malo, a
matis objectis, ut inde profugeret
ſam attulerit, prohibetoque ne
dium, unde dejectus poſſeſſor ſit
capiatur. Eis damnatis aqua & ig
terdicito. Qua lege Salluſtius dicit
linam interrogatum a L. Paulo, multo
a Cicerone.

7. *Neceſſitatem.*] De qua voce
mus.

8. *Cæſar in Dolabellam.*] Sueton
Plutarchus hunc docent conſularem
tr

ſita, & honori erant, & ornatu. In libris quoque Analo- omnia iſtiuſmodi ſine I littera dicenda cenſet. *Ex A. Gel. cap.* 16.

no decimo ætatis anno [1] L. Craſſus [2] C. Carbonem, uno & vi- Cæſar Dolabellam, altero & trigeſimo [3] Arſinius Pollio Ca- non multo ætatem antecedens [4] Calvus Vatinium, iis oratio- inſecuti ſunt, quas hodieque cum admiratione legimus. [5] *Ex Dialogi de oratoribus.*

Cæterum compoſita ſeditione civili, Cornelium Dolabellam rem & triumphalem virum repetundarum poſtulavit, abſolu- Rhodum ſecedere ſtatuit. *Ex Suet. in Cæſare.*

[1] Divus

NOTÆ.

lem virum a Cæſare accuſatum arum, ſed abſolutum. Vide- men Aſconius Pedianus damna- iſſimare. Sic enim in divinatio- in illum locum Ciceronis: *Videt a pueris nobilibus. Significat & adoleſcentem in Dolabella reo ex Si- ui quidem damnatus eſt quantum po- Hortenſii gratiam. Namſi non damna- Dolabella, quomodo poſtea dicit Tul- iam Dolabella neque me tui, ne- um liberum miſeret, quos tu miſeros in ſolitudine reliquiſti?* Geſſerat ille ia conſulatum cum M. Tullio anno d. 1 > c l x x i i i.

. Craſſus.] De hoc ſic Cicero in Craſſo nihil ſtatuo fieri potuiſſe perfe- ſat, &c. Et paulo infra, quod ad um facit, ſcribit: *Maturè in lo- cipum oratorum venit. Accuſavit em eloquentiſſimum hominem ad- oleſcens, ſummam ingenii non lau- , ſed admirationem eſt conſecutus.* tandem factus cum Q. Mutio Scævo- V. C. 1 > c l i x.

. Carbonem.] Is eſt qui ter conſul teſtatur Plutarchus, qui cum Syl- , qui a Cn. Pompeio fuit inter- qui & in præclarorum oratorum a Cicerone refertur in Bruto, ſum laudat: *Utinam in Tib. Grac- Carbone talis mens ad rempubl. bene , quale ingenium ad bene dicen- . Profecto nemo his viris gloria et.* Et paulo poſt: *Carbo, quoad ditavit, eſt in multis judiciis cauſſiſ- tus.*

Pollio Catonem.] Ex Senecæ erſia x i x. lib. i i i. intelligitur n eſſe ab Aſinio Pollione accuſa- Ciceronis epiſt. x v. lib. i v. ad ſolutum fuiſſe patet Lege Licinia. it Cato, ſupra dictum. Aſinius Pollio inſignis fuit orator qui v a morte C. Cæſaris anno cum Cn. Domitio conſul fuit, cujus in gratiam Virgilius illam Eclogam ſcripſit cujus eſt initium:

Sicelides Muſæ.

Idem ſemper Ciceroni infenſus.

4. *Calvus.*] Præclarus orator, de quo Ciceronis vide judicium in Bruto & epiſt. ultima lib. x v. ad Famil. de quo ſic Quintilianus lib. x. cap. 1. *Inveni qui Calvum præferrent omnibus, inveni qui Ciceroni crederent eum nimia contra ſe calumnia verum ſanguinem perdidiſſe. Sed eſt & ſancta & gravis oratio, & caſtigata & frequenter vehemens quoque. Imitator eſt autem Atticorum, fecitque illi properata mors injuriam, ſi quid adjecturus, non ſi quid detracturus fuit.* Porro quod hic habetur ſcribit idipſum Quintilianus lib. x i i. cap. v i. *Agendi initium ſine dubio ſecundum vires cujuſque ſumendum eſt: neque ego annos definiam, cum Demoſthenem puerum admodum actiones pupillares habuiſſe manifeſtum ſit. Calvus, Cæſar, Pollio multum antè quæſtoriam omnes ætatem graviſſima judicia ſuſceperint.*

5. *Ex autore Dialogi de oratoribus.*] Hic Dialogus adſcribitur Tacito, quanquam Fabii Quintiliani eſſe videatur. Argumentum ejus eſt: An ſui ſæculi oratores antiquis & quare concedant, & cum multas cauſas affert, tum hanc imprimis, quod juvenes non in ſcholas olim deducerentur, ſed ad eum oratorem, qui principem locum in civitate teneret, ſic apud eum in prælio pugnare didiciſſe, non in umbra, inde factum ut adoleſcentuli accuſationes aut defenſiones ſuſceperint. Itaque nono decimo ætatis anno.

6. *Cæterum compoſita ſeditione civili*] Quæ per M. Lepidum movebatur, cujus ipſe ex Aſia Romam propere Cæſar redierat. Cum enim is Lepidus conſul acta Syllæ reſcin-

[1] Divus quoque Julius, [2] quam cæleſtis numinis, tam etia
mani ingenii perfectiſſimum columen, vim facundiæ propr
preſſit, dicendo in accuſatione Cn. Dolabellæ, quem reum ag
torqueri ſibi cauſſam optimam [3] L. Cottæ patrocinio. *Ex*
Max. lib. 8. *cap.* 9.

C. Cæſar Cn. Dolabellam accuſavit, nec damnavit. *Ex P*
in orat. pro Marco Scauro.

Significat & Cæſarem, item adoleſcentem in Dolabella reo e
lia, qui quidem damnatus eſt quantum oportuit per Hortenſiu
Ex Pediano in Divin.

Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην, Δολαβέλλαν ἔκρινε κακώσεως ἐπαρχ
πολλαὶ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν πόλεων μαρτυρίας αὐτῷ παρέχον. ὁ μὲν
λαβέλλας ἀπέφυγε τὴν δίκην. Ex Plut. in Cæſare.

*Ad urbem vero reverſus poſtulavit Dolabellam repetundarum
teſque Græciæ frequentes ei teſtimonium dixere, verum abſolutus
bella eſt.*

[4] Fama vero hoſtilium copiarum perterritos, non negando m
dove, ſed inſuper amplificando, ementiendoque confirmabat.
cum expectatio adventus Jubæ terribilis eſſet, convocatis ad c
nem militibus; Scitote, inquit, pauciſſimis his diebus regem
rum cum x legionibus, equitum xxx, levis armaturæ c mi
elephantiſque c c c. Proinde deſinant quidam quærere ultra,
pinari: mihique, qui compertum habeo, credant: aut quide
tuſtiſſima nave impoſitos quocumque vento in quaſcumque ter
bebo avehi. *Ex Suet. in Cæſare.*

C. Cæſar apud milites de * incommodis eorum; Non fru
vos, milites. *Ex Diomede lib.* 1, * *Alias*, commodis.

[5] Niſi forte quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, [6] aut
pro Dejotaro rege, cæteroſque [7] cujuſdam lenti luminis ac ten
libros legit, &c. *Ex autore Dialogi de oratoribus.*

[1] Ca

NOTÆ.

reſcindere vellet, a Q. Catulo collega ex Italia pulſus eſt, de quo Lucanus:

——— ſternere profecto,
Ut Catulo jacuit Lepidus. ———

& morbo in Sardinia periit, quem mœror ex adulterio uxoris cognito conceptus attulerat. Teſte Plutarcho in Pompeio.

1. *Divus quoque Julius.*] Quia in Deorum numerum relatus eſt, non ore modo decernentium, ſed & perſuaſione vulgi, ut teſtatur Suetonius in ejus vita.

2. *Quam cæleſtis numinis, tam etiam humani ingenii perfectiſſimum columen.*] Quantus Deus, tantus homo, ut ſummus Deus, ita ſummus homo, cui nihil defuit ad divinitatis perfectionem, princeps Deorum atque hominem. Columen enim ſeu columna, ea re cujus eſt columen val firmius ſit neceſſe eſt.

3. *L. Cottæ patrocinio.*] De hoc in Bruto dicit: *Ex his Cotta & cum meo judicio tum omnium facile tuleruntur.*

4. *Fama vero hoſtilium, &c.*] V de bello Africano.

5. *Niſi forte quiſquam aut Cæſaris cio Samnite.*] Nullam uſquam l Decii Samnitis commemorationem.

6. *Aut Bruti pro Dejotaro rege,* & rationes veriſimile eſt Brutum, qui amicitia florebat, Dejotari a Caſſio te apud Cæſarem accuſati patrocini Ciceronem ipſum ſuſcepiſſe.

7. *Cujuſdam lenti luminis ac t libros legit.*] Negat enim eſſe ac tores.

Catonem primum putat de animadversione dixisse, quam omnes dixerant præter Cæsarem. Et cum ipsius Cæsaris tam severa [illegible], [2] qui tum prætorio loco dixerit, &c. *Ex Cic. ad Attic.* 12.

Sed Cæsar, ubi ad eum perventum est, rogatus sententiam a consule hujuscemodi verba locutus est: Omnes homines, &c. *Ex Sall. in Conjur.*

Ὁ Καῖσαρ ἀναστὰς, λόγον διῆλθεν περιωσιμένον, ὡς ἄπιστεῖναι μὲν τοῖς ἀνδρὸς ἀξιώμασι καὶ γένει λαμπρῷ, καὶ δικαίου πάλαι καὶ δικαίου εἶναι, τοσαύτης ἀνάγκης. εἰ δὲ φυγῇ δεδεμένοι ἐν πόλεσι τῆς Ἰταλίας, αἷς αὐτὸς ἔλαβε Κικέρων, μέχρι ἂν καταπολεμηθῇ Καταλίνας, ὕστερον ἐν καθ' ἡσυχίαν περὶ ἑκάστου τῇ βουλῇ γνῶναι παρέξῃ. εἴτω δὲ ἡ γνώμης ἀρχὴν φανείσης, καὶ τοῦ λόγου δυνατῶς ἐπ' αὐτῇ ῥηθέντος, καὶ μόνον οἱ πρότερον ἀνισταμένοι περιστάθησαν, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν εἰρημένων γνώμας ἀμφοτέρας τῶν ἐκείνου κατέδραμον, ἕως ὅτι Κάτωνα τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπῆλθεν. Ex Plutarch. in Cæsare.

Cæsar surgens orationem habuit accurate meditatam, retulitque vigilitate & genere illustres indicta causa necare, non videri sibi nec [illegible] nec legitimum, nisi ultima urgente necessitate. Quod si vincti in [illegible]ipiis per Italiam, quæ ipse eligeret Cicero, quoad debellatus foret [illegible]na, custodirentur, tunc parta pace otiose senatum de vnoquoque [illegible]rum. Ita sententia levis quum esset visa, & magna cum contentione dicta, non solum qui post illum dicturi surrexerunt, assensi sed multi eorum, qui ante eum dixerant, discedentes a sua sententia, [illegible]us transiere sententiam, donec ad Catonem & Catulum ventum est.

[illegible]ic existimes: post has miserias, id est postquam armis disceptari [illegible]m est de jure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate.[4] Nam [illegible]e Cæsar, accusata acerbitate Marcelli (sic enim appellabat) [5] laudataque honorificentissime & æquitate tua & prudentia, repente præter spem

NOTÆ.

[illegible]tonem primum putat de animadver[illegible]sse, &c.] Brutus ad Atticum epi[illegible]serat, in qua quid de manife[illegible]is Catilinæ, Lentulo, Cethego [illegible] statutum in senatu fuisset. Illam [illegible]m ad Ciceronem Atticus mise[illegible]rum Cicero, qui in re præsenti [illegible] a Bruto censet ignoratum fuisse [illegible]um esset, & quæ falsa sciebat [illegible]hendit. At prima pars non omni[illegible]a fuit, siquidem, ut ait Suetonius, [illegible] Syllanum consulem designatum [illegible]at sententiam suam, quia mu[illegible]ge erat, interpretatione lenire, [illegible]avius, atque ipse sensisset, ex-

[illegible]i tum prætorio loco dixerit.] Id Sue[illegible]xeret Cæsarem eo tempore fuisse [illegible]m creatum. Qui autem creati e[illegible]gistratus, priores sententiam roga-bantur a consule, quod prærogari appellabant.

3. *Sed Cæsar, ubi ad eum perventum est, &c.*] Vide rem totam fuse narratam apud Sallustium in bello Catilinario.

4. *Nam & ipse Cæsar accusata acerbitate Marcelli (sic enim appellabat), &c.* Quia ipsum Marcellus consul erat prosecutus, Retulerat enim ad senatum ei ut ante tempus succederetur, & ne absentis ratio in comitiis haberetur, & ut colonis, quos Cæsar Novocomum deduxisset, civitas adimeretur, in omnibus eum latronem appellans.

5. *Laudataque honorificentissime & æquitate tua & prudentia.*] Servius enim Sulpitius, ad quem epistola scribitur, qui alter illo anno consul erat, æquior Cæsari fuerat, adeo ut per illum, teste Suetonio, Cæsar Marcello resisteret.

ſpem dixit, ſe ſenatui roganti de Marcello, [1] ne * hominis (L. nis) quidem cauſa negaturum. *Ex Cic. lib. 4. Epiſt. ad Fam. E ad Ser. Sulpic.*

Quæſtor Juliam amitam, uxoremque Corneliam defunctas vit e more pro roſtris. *Ex Suet. in Cæſare.*

Τὸ μὲν ἐν ὅτι γυναιξὶ πρεσβυτέραις λόγοις ἐπιταφίοις ἐξέλιπεν τ τὴν Ῥωμαίοις, νέους δ' οὐκ ἦν ἐν ἔθει. πρῶτος εἶπεν Καῖσαρ ὅτι ἑαυτῦ χου ἀποθανούσης. Ex Plutarch. in Cæſare.

In honorem quidem magnarum natu fœminarum orationes funeb bere, id moris erat Romani; in adoleſcentiorum vero funeribus cum non eſſet, Cæſar primus uxorem ſuam defunctam laudavit.

DE C. JULII CÆSARIS ORATIONIB TESTIMONIA.

Tum Brutus: Orationes quidem ejus mihi vehementer prob * complures autem legi, &c. *Ex Cic. in Bruto.*

[2] Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam fer Pro Q. Metello, quam non immerito Auguſtus exiſtimat magis actuariis exceptam, male ſubſequentibus verba dicentis, qu ipſo editam. Nam in quibuſdam exemplaribus invenio ne inſcr quidem pro Metello, ſed quam ſcripſit Metello, cum ex p Cæſaris ſermo ſit, Metellum ſeque adverſus communium obtre rum criminationes, purgantis. Apud milites quoque in Hiſpania Auguſtus orationem eſſe vix ejus putat. Quæ tamen duplex [3] una quaſi priore habita prælio, altera poſteriore, quo Aſinius ne tempus quidem concionandi habuiſſe eum dicit, ſubita hoſtiu curſione. *Ex Suet. in Cæſare.*

NOTÆ.

1. *Ne * hominis (L. ominis) quidem cauſa negaturum.*] Id eſt, Marcelli ipſius, etſi non interveniret ſenatus deprecatio, eni Marcello vel ſoli perlibenter parceret. Nempe ut Marcello gratam faceret reſtitutionem, cum non ſenatus tantum deprecantis, ſed ſui etiam rationem habitam eſſe a Cæſare videret.

2. *Complures autem legi.*] Hoc iterum Cicero confirmat in oratione pro Dejotaro, ubi ſic alloquitur Cæſarem: *Quæ quoniam anguſtiora parietes faciunt, tuum eſt, Cæſar, qui pro multis ſæpe dixiſti, quid nunc mihi animi ſit, ad te ipſum referre.*

3. *Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam feruntur. Pro Q. Metello.*] Metellus trib. plebis legem promulgavit qua Pompeio demandandum cenſebat, ut videret ne quid reſpublica detrimenti caperet propter periculum, quod a Catalina imminebat, ipſeque ut in Italiam ſuas copias tranſportaret, & urbem a Catalina defenderet. Sed ſpecie Catalinæ repellendi id agebatur, ut reſpubl. Pompeio traderetur. Qua ge ferenda multum Cæſaris præ pibus adjuvabatur Metellus. Reſi to incitatæ per tribunum mul ſuoque conſilio & conſtantia ne retur impedivit, utpote quæ nem Romæ & bellum civile e Rem totam fuſe apud Plutarchum tam vide in Catone.

4. *Ab actuariis exceptam.*] Actu qui acta excipiunt, & veloci ſtylo Quod ſignificare videtur Seneca ep. 1 *Multum viva vox facit, non quidem alienis verbis commodatur & actua fungitur.*

5. *Una quaſi priore habita prælio poſteriore.*] Cæſar duo prælia adver peii filios in Hiſpania fecit, alterum Cordubam, alterum apud Mundam in poſtremo militibus ſuis clamita ſcribit Appianus: Si nihil pudoris corripite me & in puerorum manu te. Ita ſuis rebus diffidebat, ſeu deſperabat.

eliquit & de Analogia duos libros, [2] & Anticatones totidem.
is Cæsare.
ar in Anticatone priore : [3] Uno enim excepto, quem aliusmo-
e omnis natura finxit, suos quisque habet caros. *Priscianus*
6. & *lib.* 7. & *lib.* 13.
runt officia antelucana, in quæ incidere impune ne Catoni qui-
uit. Quem tamen Caius Cæsar ita reprehendit, ut laudet.
ibit enim eos, quibus obvius fuerit, cum caput ebrii retexissent,
isse. Deinde adjicit : Putares non ab illis Catonem, sed illos a
e deprehensos. Potuitne plus autoritatis tribui Catoni, quam
ius tam venerabilis erat ? Nostræ tamen cœnæ ut apparatus &
edii sic temporis modus constet. Neque enim hi sumus, quos
rare ne inimici quidem possunt, nisi ut simul laudent. *Ex Plin.*
. *Epist. ad Attil. Sever.*
etiam Cæsar, gravis autor linguæ Latinæ, in Anticatone : U-
inquit, arrogantiæ, superbiæque, [5] dominatuque. *Ex A. Gell.*
. *cap.* 16.

DE C. JULII CÆSARIS IN CATONEM SCRIPTIS TESTIMONIA.

Qualis futura sit Cæsaris vituperatio contra laudationem meam,
ni ex eo libro, quem Hirtius ad me misit, in quo colligit vitia Ca-

NOTÆ.

Reliquit & de Analogia duos libros.] Ἀναλογίας vocant quam Latini proportionem dicunt. Ea autem proportio quam est, atque adeo tota est Grammaticatio. Pro analogia & contra eam Varro subtilissime disseruit. Item contra analogiam adversus Varronem, qui illius vim probabat, omnigenii nervos contendit. Hanc disputationem licet Grammaticam non a se indignam judicavit Cæsar, itaque Quintilianus lib. 1. *An vim habuerint fregerunt editi de Analogia libri ?* Duos ad M. Ciceronem scripsisse testatur Suetonius A. Gellius lib. x i x. cap. 7.

Et Anticatones totidem.] Id est libros duos Catonem jam mortuum. quibus respondet laudationi Catoni, quam M. Tullius ipse confecerat.

Nam enim excepto, quem aliusmodi omnis natura finxit, suos quisque caros.] Verum illud quidem est a Cicerone scriptum legimus lib. 1. *Principio generi animantium omni natura tributum, ut se vitam corpusque tueatur, &c. Commune item animantium est conjunctionis appetitus procreandi causa, & cura quædam eorum quæ procreata sunt.* Verum Catonem non talem finxerat natura, sed philosophia quæ justi & æqui, non consanguinitatis rationem habere suasit.

4. *Erunt officia antelucana, &c.*] Plinius secundus amico suo ad cœnam vocanti promittit se venturum, sed certis conditionibus, *Ut cœna sit expedita, sit parca, Socraticis tantum* (id est philosophicis) *sermonibus abundet, in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana.* Nam si ejusmodi confabulationibus in multam noctem cœna prorogetur, venient ad salutationis officium ante lucem clientes, qui si madidos vino offenderint, nobis paratum est dedecus, quod vitare non potuit etiam decorus vir Cato. Verisimile est autem hæc petita ex Anticatone, quod Cicero lib. x i. epist. ad Attic. collecta Catonis esse a Cæsare vitia scribit.

5. *Dominatuque.*] Supra dictum solitos esse dandi casus in *u* non in *ui* finiri.

6. *Qualis futura sit Cæsaris vituperatio contra laudationem meam.*] Magnum volumen Catonis laudibus impleverat Cicero. Has laudes cum suo probro putavit Cæsar

Catonis, ſed cum maximis laudibus meis : itaque miſi libr
Muſcam, ut tuis librariis daret. Volo enim eum divulgari.
ad Att. lib. 12.

Hirtii epiſtolam ſi legeris, quæ mihi quaſi προτλασμα vi
jus vituperationis, quam Cæſar ſcripſit de Catone. *Ex lib.*
Attic.

Cum mihi Balbus nuper in [2] Lanuvino dixiſſet, ſe & C
ſcripſiſſe ad Cæſarem, me legiſſe libros contra Catonem, [3] 8
menter probaſſe. *Ex lib.* 13. *ad Attic.*

[4] Quibus omnibus generibus uſus eſt nimis imprudenter
contra Catonem meum. *Ex Cic. in Topic.*

M. Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid aliuc
tor Cæſar, quam reſcripta oratione velut apud judices reſpond
Tacit. lib. 4.

[6] Hiſque uſum C. Cæſarem in vituperando Catone notaver
cero. *Ex Quintil. lib.* 3. *(* in Topicis.)*

Ut Catonem Tullius laudans : & duobus voluminibus Cæ
cuſans. *Ex Mart. Capell. lib.* 5.

Atque utinam ritus veteres, & publica ſaltem
His intacta malis agerentur ſacra. Sed omnes
Noverunt Mauri, atque Indi, quæ pſaltria penem
[7] *Majorem, quam ſint duo Cæſaris Anticatones,*
Illuc, &c. *Ex Juven. Sat.* VI. *verſ.* 333.

NOTÆ.

eſſe conjunctas, quod perpetuo ab illo fuerat abalienatus diſſidio. Itaque Catonis ipſe vituperationem ſcripſit, cujus non tantum copiam Ciceroni fecit Hirtius, ſed etiam προτλάσματος, id eſt, ſpeciminis, quod antequam ipſum opus aggrederetur, Cæſar adumbraverat. Tanta autem ſolertia fuit opus a Cæſare compoſitum, ut cum in Catonem mortuum totum dirigeretur, Ciceroni tamen laudatori parceret, imo & hominem laudaret. Nam Ciceronis orationem ibidem laudavit Cæſar, ut ſimilem Periclis & Theramenis ſermoni. Autor Plutarchus in Cicerone.

1. *Ad Muſcam.*] Quidam Sempronius Muſca apud Val. Maximum commemoratur, ſed an is ſit non ſatis ſcio.

2. *In Lanuvino.*] Prædio prope Lanuvium oppidum, quod nunc *Indo vino* dicitur. Sic a Tuſculo oppido fit Tuſculanum.

3. *Et vehementer probaſſe.*] Non tantum contra Ciceronem ſcripſit Cæſar non ſine laudibus Ciceronis, ſed ſcriptum Cæſaris Cicero ſuo calculo comprobavit. Utinam quicumque de argumentis ſactis vel profanis controverſias inter ſe vel ſtylo vel voce chriſtiani homines agitant, chriſtiano hoc exemplo etiam non
nis uſitato mallent, quam contume
gerere.

4. *Quibus omnibus generibus uſus*
imprudenter Cæſar.] Hæc genera ſ
ipſe ibidem poſuit: *Aut negari pote*
ctum eſſe quod laudatur, aut non eo
afficiendum quo laudatur affecerit, a
no non eſſe laudabile, quod non rectè,
re factum ſit.

5. *Contra Catonem meum.*] Laud
meam Catonis.

6. *Hiſque uſum C. Cæſarem.*] C
bius in hujus libri III. VI. cap. dix
ſtatus cauſæ tres: An ſit, Quid ſit
le ſit; hicque poſtremus ſtatus qu
ſtatus appelletur hoc cap. VII. q
tum eſt de genere demonſtrativo,
de laude & vituperatione; ait tres ſta
dere in hoc opus poſſe, hiſque uſu
ſarem in vituperando Catone a C
fuiſſe notatum. Quod in ſuperior
gimento legimus.

7. *Majorem, quam ſint duo Cæſari*
catones.] Longos illos oportet libr
ſe, quorum de magnitudine magnis re
tatur comparatio, quamvis ſatyrico
Juvenale Poëta.

...ῦρος ὡς ἑαυτὸν ὁ ἀνὴρ διεργάσαιτο, δῆλος μὲν ὢν ἀηχθεὶς, ...ὐ ἀδηλον· εἶπε δ' οὖν· ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τὸν θάνατον, καὶ γὰρ σὺ ...πείας ἐφθόνησας· ὁ μὲν ἐν μὴ ταῦτα γεγραφὼς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς Κά...τωνα λόγος οὐ δοκεῖ πρᾳότης ἔχοντος οὐδὲ φιλαλλήλως σημεῖον· ...ὸς γὰρ ἐφείσατο ζῶντος, εἰς ἀναίδηλον ἐλπίδας ὀργὴν τοσαύτην. Paulo ...Καὶ ὁ λόγον ἐκεῖνον οὐκ ἐξ ἀπεχθείας ἀλλὰ φιλοτιμίας πολιτικῆς ...γράψαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἔγραψε Κικέρων ἐγκώμιον Κάτωνος, ...τὸν λόγον θέμενος Κάτωνα. καὶ πολλοῖς ὁ λόγος ἦν διὰ σπουδῆς, ὡς ...ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου τῶν ῥητόρων εἰς τὴν καλλίστην πεποιημένος ὑπόθεσιν. ...βία Καίσαρα, κατηγορίαν αὐτῷ νομίζοντα τὸ τεθνεῶτος δι' αὐτὸν ...ἔγραψεν ἓν πολλάς τινας καὶ τοῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγών. τὸ ...λον Ἀντικάτων ὀνομάζεται. καὶ σπουδασὰς ἔχει τῶν λόγων ἑκάτερος ...ίτερα καὶ Κάτωνα πολλούς. Ex Plut. in Cæſ.

...o vero ad eum allatum eſt manus ſibi Catonem violentas attuliſſe, ...itea re ſe morderi Cæſar. Qua vero de cauſa obſcurum eſt. Ait au... Invideo tibi, Cato, hoc lethum, ſiquidem mihi tuam ſalutem invi... Enimvero quam poſtea in Catonem defunctum orationem ſcripſit, ...paret benigni vel placabilis in eum animi habere ſignificationem, ...um pepercisſet vivo, in quem exanimem tantam bilem effuderit? ...poſt. Nec conjectant hunc librum odio, ſed civili adductum ambitio... ...mentatum fuiſſe ex ejuſmodi cauſa. Scripſit Cicero Catonis laudatio... ...cui libro Catonem nomen indidit, is nimirum omnium manibus te... ...ur, ut ab Oratore eloquentiſſimo in argumento factus præſtantiſſimo. ...qui id Cæſarem ſuum eſſe crimen arbitratum ejus, qui ſui cauſa ...set, laudationem. Scripſit igitur ejus criminationem, multis ...collectis criminibus, librum Anticatonem inſcripſit. Habet autem ...liber æmulos Cæſaris & Catonis cauſa multos.

...ὸς δ' οὖν ὕστερον, ἐν τῷ πρὸς Κικέρωνα μὲν Κάτωνος ἀντιγραφῇ, ...ται, μὴ στρατιωτικὸν λόγον ἀνδρὸς ἀντεξετάζειν πρὸς δεινότητα ῥη...τορικὴν, καὶ σχολὴν ὅτι τοῦτο πολλῶν ἄγονος. Ex Plut. in Cæſ.

...ſmodum in oratione, qua Ciceronis Catoni reſpondet, deprecatur, ...hominis militaris dictionem, cum oratoris ſolertis quique multum ...otii poſuerit, eloquentia conferat.

...τε διετέλει τιμῶν καὶ φιλοφρονούμενος, ὥστε καὶ γεγράφηκε λόγον ἐγ... Κάτωνος ἀντιγράφων τόν τε λόγον, αὐτοῦ καὶ τὸν βίον, ὡς μάλιστα πρὸς ...ήλους ἐοικότα καὶ θηριώδεσι ἐπαινῶν. ὁ μὲν οὖν Κικέρωνος λόγος Κάτω... ...νος, Ἀντικάτων ὀνομάζεται. Ex Plut. in Cæſ.

...o autem eum & perpetuo coluit & humanitate ſua eomplexus ...quum ſcripſit in laudem Catonis Cicero orationem, ipſe ex ad... ſcribens, dictionem ejus & vitam ſicut maxime germanam Periclis ...meniſque extolleret.

EX LIBRIS DE ANALOGIA AD M. T. CICERONEM.

...quit & de Analogia duos libros, &c. *Ex Suet. in Cæſare.*

EX LIBRO I.

[1] Quin etiam ex maximis occupationibus cum ad te ipsum
quit, [3] in me intuens, de ratione Latine loquendi [4] accuratissim
ferit, [5] primoque in libro dixerit verborum delectum origin
eloquentiæ: tribueritque, mi Brute, [6] huic nostro, [7] qui me
maluit [8] quam se dicere, laudem singularem (nam scripsit his
[9] cum hunc nomine esset affatus): ac si cogitata præclare eloq
sent, nonnulli studio & usu laboraverunt ([10] cujus te pæne prin
copiæ, atque inventorem, bene de nomine ac dignitate populi R
meritum esse existimare debemus.) Hunc facilem & quotid
noluisse sermonem, nunc pro relicto est habendum. Tum
amice hercule, inquit, & magnifice te laudatum puto, quer
solum principem atque inventorem copiæ dixerit, quæ erat
laus, sed etiam bene meritum de populi Rom. nomine & dig
Ex Cic. in Bruto.

C. Cæsar ille perpetuus dictator, Cn. Pompeii socer, a q
milia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, vir
præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi, in
quos ad M. Ciceronem de Analogia scripsit, *arenas* vitiose di
stimabat, quod *arena* nunquam multitudinis numero appe
sit, sicuti neque *cælum*, neque *triticum*. Contra autem *qua*
etiamsi currus unus equorum quatuor junctorum unum sit, plu
semper numero dicendas putat, sicut *arma*, & *mœnia*, & *comi*
inimicitias, &c. *Paulo post:* Tunc prolato libro de Analogia
verba hæc ex eo pauca memoriæ mandavi: nam quum prædi
neque *cælum*, *triticumve*, neque *arenam* multitudine significat
pati: Num tu, inquit, harum rerum natura accidere arbitraris
unam terram, & *plures terras*, & *urbem*, & *urbes*, & *imperium*,
peria dicamus? Neque *quadrigas* in unam nominis figuram red
neque *arenam* in multitudinis appellationem convertere possimu
A. Gell. lib. 19. *cap.* 8.

Atque id quod a Cæsare excellentis ingenii ac prudentiæ (
Gellius, *Macrobius* providentiæ) viro in primo de Analogia libro
ptum est, habe semper in memoria atque in pectore, ut tanquam
puhum sic fugias inauditum atque insolens verbum. *Ex A. Gell.*
cap. 10. *& Macrob. lib.* 1. *Saturn. cap.* 5.

NOTÆ.

1. *Quin etiam in maximis occupationibus, &c.*] In transitu Alpium, cum ex citeriore Gallia conventibus peractis, ad exercitum rediit in Galliam ulteriorem, scripsit libros de Analogia ad Ciceronem, ut testatur Suet. in Cæsare cap. 1v1.
2. *Inquit.*] Atticus.
3. *In me.*] Ciceronem.
4. *Accuratissime scripserit.*] in libris de Analogia duobus quos ad te scripsi
4. *Primoque in libro.*] Analogiæ.
6. *Huic nostro.*] Delectui.
7. *Qui me de illo maluit.*] Me Atti illo Cæsare.
8. *Quam se.*] Cæsarem.
9. *Cum hunc nomine esse affatus.*] nem.
10. *Cujus te pæne principem.*] Cice

EX LIBRO II.

Cæsar in libro de Analogia secundo, [1] *hujus die*, & *hujus specie* ...m putat. *Ex A. Gell. lib.* 9. *cap.* 14.

... Cæsar de Analogia libro secundo dici debere ait, sed ... contra. Nam *i* detracta *panum* ait dici debere. *Ex Charis.*

... de Analogia secundo, *fagos, populos, ulmos. Ex Charis. lib.* 1.

... de Analogia secundo *turbonem* non *turbinem* etiam in tem... dici debere ait, ut *Cato, Catonis*, non ut *homo, hominis*, ...is. *lib.* 1.

... an *Laceris*, &c. Cæsar de Analogia secundo, [2] nec non Val... rebus per epistolam quæsitis. *Ex Charis. lib.* 1.

...mo, *idem* compositum facit, nisi quia Cæsar libro secundo ...logia *videlicet)* singulariter *idem*, [3] pluraliter *iidem* dicendum ... Sed consuetudo hoc non servat. *Ex Charis. lib.* 1.

IISDEM, NON DISTINCTO LIBRO.

...sar gravis autor linguæ Latinæ in libris Analogicis omnia ...uli (*puta senatu, victu, aspectu, &c.*) sine *i* littera dicenda ... *Ex A. Gell. lib.* 4. *cap.* 16.

... & *hæc samnis, hujus samnitis*. Sic Cæsar de Analogia. *Ex* ...*b.* 6.

... Cæsar de Analogicis *harum partium*. *Ex Charis. lib.* 1.

IISDEM, UTI VEROSIMILE EST, NON ADSCRIPTO TAMEN UBI LAUDANTUR LIBRO.

... autem placet Latinam rationem sequi quousque patitur decor. ...e enim jam *Calypsonem* dixerim, ut *Junonem:* quanquam secutus ... C. Cæsar utitur hac ratione declinandi. *Quintil. lib.* 5. *cap.* 5.

...Tullius & C. Cæsar, *mordeo memordi; pango pepigi; spondeo* ...dixerunt. *A Gell. lib.* 7, *cap.* 9.

C. Cæ-

NOTÆ.

...*die.*] Sic Virgilius lib. 1. Geor-

...*misque pares ubi fecerit horas.* ... Servius, quanquam nonnulli le... quod A. Gellius autoritate Sallu... probat, *vix decima parte die*

...*non Valgius.*] C. Valgius, ut te... Quintilianus lib. 111. cap. 1. disci... Apollodori Pergameni Rheto... erat Apolloniæ præceptor Au... Hujus *Apollodori præcepta*, ... Quintilianus, *magis ex disci...* *quorum diligentissimus in tra...* fuit *C. Valgius. Nam ipsius solu...*

videtur ars edita ad Matium, quia cæteras missa ad Domitium epistola non agnoscat. Quæ epistola videtur hic a Charisio laudata.

3. *Pluraliter iidem dicendum affirmat. Sed consuetudo hoc non servat.*] Ergo Charisii tempore non servabatur, quod nunc Cæsaris ad sententiam rediit.

4. *Partium. Cæsar de Analogicis harum partium.*] Ergo ad usum Cælaris reditum est. Dicimus enim *partium* non *partum*.

5. *Neque enim jam Calypsonem dixerim, ut Junonem.*] Antiquitus Latini ignari Græcæ linguæ, si quæ nomina Græca pronuntiabant, latino more utebantur in declinando, tandem vero illius linguæ majorem adepti cogni-

C. Cæſar ait, *l* littera nominativo ſingulari neutra finit
na eandem definitionem capere, quam capiant *e* littera ter
huic animali, & *ab hoc animali* : *huic puteali*, & *ab hoc*
Chariſ. lib. 1.

[1] *Apluſtre.* Omnium nominum quæ ſunt neutri generis & i
minantur, ait Plinius, (*a*) Cæſarem ſciſſe eoſdem eſſe ablativo
ſunt dativi ſingulares. *Chariſ. lib.* 1.

AR litteris nomina neutralia terminata, ait Cæſar, quo
vo & ablativo pari jure funguntur, ut idem Plinius ſcribit.
lib. 1.

Jubar. Plinius ait inter cætera etiam iſtud Cæſarem dediſſe
ptum, quod neutra nomina *ar* nominativo clauſa, per *i* dativ
lativumque ſingulares oſtendant : *jubar* tamen & *far* ab hac
diſſidere. Nam *huic jubari* dicimus, *ab hoc jubare*; & *huic f*
hoc farre. Chariſ. lib. 1.

Ac ne illa ratio recepta eſt, quam Cæſar ponit in fæmininis,
pim, reſtim, pulvim. Hoc enim modo & *ab hoc cani*, & *ab h*
Char. lib. 1.

[2] Tribus *iii* junctis qualis poſſet ſyllaba pronuntiari ? nam
mum *i* pro vocali accipiendum, quod Cæſari artis Grammati
ctiſſimo placitum fuiſſe a Victore quoque in arte Grammatica
labis comprobatur. *Priſc. lib.* 1.

V, loco conſonantis poſita, eandem prorſus in omnibus vim
apud Latinos, quam apud Æoles digamma F. pro quo Cæſ
figuram Ⅎ ſcribere voluit. Quod quamvis illi recte viſum eſt,
conſuetudo antiqua ſuperavit. *Priſc. lib.* 1.

Hæc pollis, pollinis. Sic Chariſius. Probus autem & Cæſ
pollen, pollinis declinaverunt. *Priſc. lib.* 6.

Præterea Cæſar declinat, *pubis puberis* : Probus, *pubes p*
quidam, *puber puberis. Priſc. lib.* 6.

[3] Quamvis Cæſar non incongrue protulit *ens* a verbo *ſum*,
Priſc. lib. 18.

Hoc lutum atque *macellum* ſingulari exire memento, licet
iſta macella, dicatque & Cæſar, *luta. Ex Capro.*

Lacrumæ an *lacrimæ*, *maxumus* an *maximus*, & ſi quæ ſimili
ſcribi debeant, quæſitum. Terentius Varro tradidit Cæſaren

INTERPRETATIO.

(a) *Sanxiſſe.*

NOTÆ.

cognitionem, more Græco declinare cœperunt, & tunc non *Calypſonem* ut prius, ſed Græcum Accuſativum ſecuti, dicere cœperunt *Calypſo*, cujus eſt nomen paſſim in Odyſſea Homeri. Erat enim Nympha una de Atlantis filiabus, quæ in Ogygia inſula regnabat, & ibi Ulyſſem per ſex aut ſeptem annos detinuit, illius conjugii cupida. Rem totam vide in Odyſſea.

1. *Apluſtre.*] Sunt navium ornat
2. *Tribus i i i junctis, &c.*] Qui
vum *Pompeii* Antiqui per tria *i i i* ſc
quorum duo ſuperiora loco conſo
accipiebant.
3. *Quamvis Cæſar non incongru*
ens a verbo ſum, es, eſt,] Quo
Philoſophorum cupide noſtra te
arripuit.

verba ſolitum eſſe enuntiare & ſcribere: inde propter auto-
nti viri conſuetudinem factam. Sed ego in antiquiorum, &c.
ex *Annæo Cornuto de Orthographia.*
etiam ſcriptitatum eſt, *mancupium, aucupium, manubiæ.* Si-
C. Cæſar per *i* ſcripſit, ut apparet ex titulis ipſius. *Ex Velio*
graphia.
co minor eſt M. Tullius orator, quod idem artis hujus
icæ) diligentiſſimus fuit, & in filio, ut in Epiſtolis ap-
cte loquendi uſquequaque aſper quoque exactor? Aut
Cæſaris fregerunt editi de Analogia libri? *Quintil. lib.* 1.

APOPHTHEGMATA.

men ipſe Cæſar habet peracre judicium: &, [1] ut Servius fra-
quem litteratiſſimum fuiſſe judico, facile diceret, hic ver-
non eſt, hic eſt, quod tritas haberet aures notandis generi-
rum & conſuetudine legendi: ſic audio Cæſarem, quum
jam confecerit [2] Ἀποφθεγμάτων, ſi quid afferatur ad eum
quod meum non ſit, rejicere ſolere. Quod eo nunc magis
vivunt mecum fere quotidie illius familiares. Incidunt au-
mone vario multa, quæ fortaſſe, illis quum dixi, nec illite-
inſulſa eſſe videantur. Hæc ad illum cum reliquis actis per-
Ita enim ipſe mandavi. [3] Sic fit ut, ſi quid præterea de me
on audiendum putet. *Cic. lib.* 9. *Epiſt. ad Famil. Epiſt.* 16.
Patum.

DICTA COLLECTANEA.

ur & a puero & ab adoleſcentulo quædam ſcripta, &c. Item
ectanea. [4] Quos omnes libellos vetuit Auguſtus publicari
ſare.

EPHEMERIDES.

us Cæſar quum dimicaret in Gallia, & ab hoſte raptus equo
retur armatus, occurrit quidam ex hoſtibus qui eum noſſet;
us ait * [5] Cecos Cæſar, quod Gallorum lingua, Dimitte,
; & ita factum eſt, ut dimitteretur. Hoc autem ipſe Cæſar
in

NOTÆ.

ius frater tuus] Is eſt Servius
Metello & Afranio coſſ. diem
, cujuſque mortui libros Pæ-
roni tradidit.
.] Acute graviterve di-
, ſi quid præterea de me au-
ter audita de me ex ſuis fa-
mes libellos vetuit Auguſtus
ri ac ne vix quidem matura fieri poteſt lucubratio nondum maturi hominis. Quod ſi intelligere volumus, videamus quæ Virgilius puer ſcripſiſſe dicitur; mirum quantum a Virgilio diſcrepant, ut Virgilium in ipſo Virgilio requiras. Itaque nihil conſultius, quam ejusmodi omnia juvenilia æternis tenebris damnare.

5. *Cecos Cæſar.*] Aliquod hic eſt mendum, ſed propter codicum penuriam inemendabile. Non hoc quidem in Commen-

in Ephemeride ſua dicit, ubi propriam commemorat fælicita
vius in lib. 11. *Æneid. Virgil.*

* *Alias*, Cetos Cæſar. *Servius P. Danielis*, Cæſar Cæſa
quid velit, docti examinent.

LIBRI AUSPICIORUM.

Sed contra Julius Cæſar XVI Auſpiciorum libro [1] negat
concionem advocari poſſe, id eſt cum populo agi, ideoque
nis Romanorum haberi comitia non poſſe. *Macrob. lib.* 1.
cap. 16.

AUGURALIA.

Cæſar in Auguralibus: Si ſincera pecus erat. *Priſcianus l*

DE DIVINATIONE.

Genus eloquentiæ duntaxat adoleſcens adhuc Strabonis C
cutus videtur: cujus etiam ex Oratione, quæ inſcribitur Pro
ad verbum nonnulla tranſtulit in divinationem ſuam. *Suet*
Cæſare. *Erunt forte qui hoc ad Orationum Fragmenta pertiner*
mabunt, me non multum repugnante.

ASTRONOMICA.

Nam Julius Cæſar ut ſiderum motus, de quibus non indocto
reliquit, ab Ægyptiis diſciplinis hauſit: ita hoc quoque ex ea
ſtitutione mutuatus eſt [2] ut ad ſolis curſum finiendi anni tem
tenderet. *Macrob. lib.* 1. *Saturn. cap.* 26.

NOTÆ.

mentariis Cæſaris quos in manibus habemus, reperitur. Verum multa in his deſiderari, quæ aliunde ſupplere non liceret, ibidem diximus.

1. *Negat nundinis concionem advocari poſſe.*] Feriæ ſunt quibus facere non licet. Nundinæ an feriæ eſſent, dubitatum eſt. Nonnulli nundinas inter ferias non referebant. Sed contra, illas Julius Cæſar, qui plures de auſpiciis libros conſcripſit, ait eſſe ferias, quibus nempe comitia non poterant haberi. Gramus Licinianus porro, ut refert Macrobius, nodum ſolvit difficultatis. *Ait enim nundinas Jovis ferias eſſe. Siquidem flaminica omnibus nundinis in regia Jovi arietem ſoleat immolare. Sed Lege Hortenſia effectum ut faſtæ eſſent, ut ruſtici, qui nundinandi cauſſa in urbem veniebant, lites componerent. Nefaſto enim die prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicunt, a mendacio vindicantur patrocinio vetuſtatis, qui contra ſentiunt, æſtimatu ætatis quæ legem ſecuta eſt, promunt.*

2. *Ut ad ſolis curſum finiendi an
extenderet.*] Cum Cæſar Aſtrolog
tiſſimus eſſet, annum, ut inquit
quem ad lunæ prius motum met
erant Romani, ad ſolis curſum dir
de magna confuſio orta fuerat. Re
ipſius Ammiani Marcellini verbi
plana ſunt & aperta placet explic
habentur lib. XXVI. *Spatium anni
id eſſe, periti mundani motus & fid
niunt veteres, inter quos Menon,
mon, & Hipparchus, & Archimed
lunt, cum ſol perennt rerum ſublim
polo percurſo ſignifero, quem Zodiac
Græcus appellat, trecentis & ſexagi
que diebus emenſis & noctibus ad eu
dierit cardinem, ut verbo tenus, ſi
particula elatus arietis, ad eam d
redierit terminata. Sed anni interv
riſſimum memoratis diebus & horis
que meridiem concluditur plenum,*

is autem fuere ſectæ, Chaldæa, Ægyptia, Græcà: his addit
nos quartam Cæſar dictator, annos ad ſolis curſum redigens
os, qui prius antecedebat. *Ex Plin. lib.* 11. *cap.* 15.

Bruma [2] in Favonium [3] Cæſari [4] nobilia ſidera ſignifi-
III kal. Ianuarii [6] matutino [7] Canis occidens. *Paulo*
Pridie Nonas Ianuarii Cæſari [9] Delphinus matutino exo-
& poſtero die [10] Fidicula, [11] quo Ægypto [12] Sagitta veſpe-
idit. *Paulo poſt*: [13] A Favonio in æquinoctium vernum Cæ-
ificat [14] XVII kal. Martii [15] triduum varie, & [16] VIII kal.
undinis viſu, & poſtero die [18] Arcturi exortu veſpertino.

Item

NOTÆ.

*eſt poſt horam ſextam initium por-
veſperam. Tertius a prima vigilia
ndium, ad horam noctis extenditur
Quartus a media noctis uſque ad
ubitur lucem. Ne igitur hæc com-
rintibus annorum principiis, &
poſt horam ſextam diei, alio poſt ſex-
poſto nocturnam, ſcientiam omnem
diviſione confundat, & Autumna-
inveniatur quandoque Vernalis, pla-
illas horas, quæ quadriennio vigin-
atque quatuor, in unius diei no-
poſſit tranſire menſuram. Hæc non-
is fuſius regnis diu ignoravere Ro-
que ſæcula multa obſcuris difficul-
plicati, tunc magis errorum profun-
fluctuabat, cum in ſacerdotes po-
traſtuliſſent intercalandi, qui liben-
icantes publicanorum vel litigantium
, ad arbitrium ſuum detrahebant
vel augebant.* Placuit igitur Cæſari,
acrobio, ut quarto quóque anno
diem unum intercalarent, id-
tum vocaverunt, quia duobus
ntinuis dicimus Biſſexto Kal.
dos videlicet dies pro uno com-
. Inde anni dicti ſunt Juliani, ut
rimus.

Bruma.] Proprie eſt dies hiberni ſol-
ſtitii: eſt VII Kal. Januar.

Favonium.] Favonius eſt ventus oc-
Euro oppoſitus, a favendo di-
oriri exiſtimatur XIV a bruma die,
II Februarii menſis. Itaque a bru-
avonium, eſt ad VII illius menſis

Cæſari.] Quia Plinius omiſſis tribus ſe-
nomicis, de quibus modo dixit, Cæ-
nomicam rationem ſe ſequi profi-
pote quæ Italiæ convenientior, in
ſcribebat.

Nobilia ſidera.] Ea ſunt, quorum or-
occaſus, ortu vel occaſu ignobilium
novas tempeſtates inducit, quæ-
æthærent.

5. *III. kal. Ianuarii.*] XXX die De-
cembris.

6. *Matutino.*] Tempore.

7. *Canis occidens.*] Occaſus eſt matutinus
ſigni cæleſtis, quod Canis dicitur.

8. *Pridie Nonas Ianuarii.*] IV die illius
menſis.

9. *Delphinus.*] Delphinus non longe eſt
a Capricorno, ut ait Aratus in Aſtronomi-
cis, inter ſidera relatus a Neptuno ob ipſi
conciliatam Amphitriten, vel a Jove ob
ſervatum Arionem, ut teſtatur Ovidius in
Faſt.

*Dii pia facta vident, aſtris Delphina recepit
Juppiter, & ſtellas juſſit habere novem.*

10. *Fidicula.*] Quæ Columellæ fides, a-
lio nomine *Citbara* dicitur, eſtque ſignum cæ-
leſte,

11. *Quo Ægypto Sagitta veſperi occidit.*]
Ita enim comparatus eſt ortus occaſuſque
ſiderum propter orbis terrarum convexita-
tem, ut diverſo tempore diverſis in locis oriri
occidereque ſidera videantur.

12. *Sagitta.*] Quæ alibi *Sagittarius* dici-
tur, ſignum cæleſte.

13. *A Favonio in æquinoctium.*] Id eſt a
VII die Februarii, quo die flare ſolet Fa-
vonius.

14. XVII *kal. Martii.*] Quod fit anno
Biſſextili, quia etſi bis dicatur ſexto kal.
Mart. tamen pro uno eodemque die habe-
tur, ita ut nihil referat, qui natus eſt Biſ-
ſexto kal. Mart. an poſteriore die natus ſit,
cum illud biduum pro uno tantum die ha-
beatur.

15. *Triduum varie.*] Quia varius eſt nu-
merus hujus menſis dierum.

16. VIII *kal.*] Martii ſcilicet, XXII
Februarii,

17. *Hirundinis viſu.*] Exiſtimant enim ver
hujus avis adventu ſignari.

18. *Arcturi.*] Arcturus ſtella in cauda Ur-
ſæ poſita, Græco nomine dicta ἀπὸ τῆς οὐρᾶς
τῆς ἄρκτου, cujus ortus & occaſus graviſſimas
tempeſtates excitat.

Item [1] III Nonas Martii Cæſar [2] Cancri exortu id fieri obſe
Paulo poſt: [3] Cæſar & Idus Martias ferales ſibi annotavit [4] Sc
nis occaſu. *Paulo poſt*: [5] III Nonas Aprilis in Attica [6] V
veſperi occultantur. [7] Eædem poſtridie in Bœotia; Cæſari au
Chaldæis, Nonis. *Paulo poſt*: [8] Cæſari VI Idus ſignificatur i
Libræ occaſu. [10] XI V kal. Maii Ægypto [11] Suculæ occidunt v
ſidus vehemens, & terra marique turbidum, [12] XVI Atticæ,
Cæſari, continuoque triduo ſignificat. *Paulo poſt*: [14] V I Nona
Cæſari Suculæ matutino exoriuntur. & [15] VIII Idus [16] C
pluvialis. *Ex Plin. lib.* 18. *cap.* 26.

A Vergiliarum exortu ſignificant Cæſari poſtridie Arcturi o
matutini. *Paulo poſt*: [17] X 5 kal. Cæſari Orionis gladius occid
cipit. [18] III Non. Junii Cæſari, & [19] Aſſyriæ [20] Aquila ve
ritur, &c. [21] XI kal. ejuſdem Orionis gladius Cæſari occidere i
Ex Plin. lib. 18. *cap.* 27.

A Solſtitio ad Fidiculæ occaſum [22] VI kal. Junii (*alias* Julii)
Orion exoritur. *Paulo poſt*: [23] XVIII kal. Auguſti, Ægypto

NOTÆ.

1. III *Nonas Martii.*] V die Martii.

2. *Cancri exortu.*] Cancer item ſignum cæleſte.

3. *Cæſar & Idus Martias ferales ſibi annotavit.*] Quia in illis eſt interfectus.

4. *Scorpionis occaſu.*] Qui & ſignum cæleſte.

5. III *Nonas Aprilis.*] Qui tertius eſt dies menſis.

6. *Vergiliæ.*] Ideo dictæ, quia earum exortus Veris habet ſignificationem. Græce Pleiades, quod primæ navigationis tempus oſtendant.

7. *Eædem poſtridie Bœotia.*] Quæ regio Græciæ eſt ſeptentrionalis Atticæ regioni. Ejus caput Thebæ.

8. *Cæſari VI Idus.*] Nempe Aprilis. Id eſt, VIII die illius menſis.

9. *Libræ.*] Signum cæleſte, ad quod cum ſol pervenit, autumnale eſt æquinoctium.

10. XIV *kal. Maii.*] Nempe XIX illius menſis.

11. *Suculæ.*] Græce Hyades, ἀπὸ τοῦ ὑεῖν *pluere*, quod pluvias excitent. *Noſtri imperite Suculas, quaſi a ſuibus eſſent, non ab imbribus nominatæ*, inquit Cicero lib. de Nat. Deorum.

12. XVI *Atticæ.*] Oriuntur illi regioni, cujus caput Athenæ, XVII Maii.

13. XV.] XVIII Maii.

14. VI *Nonas Maii.*] II ejus menſis die.

15. VIII *Idus.*] Nempe VIII die ejus menſis.

16. *Capella.*] Sidus cæleſte.

17. XI *kal. Cæſari Orionis gladius.*] Nempe Julii qui XXI dies eſt Junii. O
ptuni filius cum Dianæ vim inferr
immiſſo ab ea Scorpio occiſus e
poſtea miſericordia & ipſe & Scor
ſidera relati fuerunt. Orionis ſidu
pluvias & tonitrua excitat. Unde
dus vocatur, & ita formatum eſt,
gladio in Taurum inſurgat, propi
Pleiadas inſequatur.

18. III *Nonas Junii.*] III J

12. *Aſſyriæ.*] Quam Adiabene
lat Plinius, cujus hic potiſſimum
tio, quia ejus incolæ in aſtronom
extiterunt; de quibus ita Cicer
Divinat. VII. *Propter planitiem
tudinemque regionum quas incoleba
cælum ex omni parte patens, atq
tum intuerentur, trajectiones motu
larum obſervaverunt. Quibus not
cuique ſignificaretur, memoriæ pr*
Chaldæi ſunt iſti qui unam de t
ſtis aſtronomicis efficiunt, a q
Plinius Babyloniam & Aſſyriam de
tum iri.

20. *Aquila veſperi oritur.*] Int
relatus eſt, qui dicitur in cælum p
quod Iovem parvulum in antro d
tem nectare paverit, ut Maro in
teſtatur.

21. XI *kal. ejuſdem.*] Julii, qui
vigeſimus ſeptimus.

22. VI *kal. Junii.*] Qui dies M
geſimus ſeptimus.

23. XVIII *kal. Auguſti.*] Er
tur in numeris, cum in illum diem
Idus. Repono igitur XVII.

matutino, (a) [1] Eteſiarumque prodromi flatus incipiunt, quod [2] x kal. ſentire Italiam exiſtimavit. *Paulo poſt*: Aquila Atticæ mino occidit: III kal. (b) regia [3] in pectore Leonis ſtella ma- Cæſari immergitur. *Ex Plin. lib.* 18. *cap.* 28.

DE SIDERIBUS.

aliquid Poëticum edidit.

nec aliquis pœne Latinorum de hac arte Inſtitutionis libros ſcri- niſi paucos verſus Julius Cæſar, & ipſos tamen de alieno opere ratus. *Jul. Firmicus Matheſ. lib.* 2. *initio.*

ſecutus eſt etiam horum Siderum numerum Græce [4] Aratus, diſertiſſimus: [5] Latine vero Cæſar, [6] & decus eloquentiæ Tul- Sed hi tantum nomina ipſorum & ortus, non autem apoteles- autoritatem ediderunt: ita ut mihi videantur non aliqua A- giæ ſcientia, ſed Poetica potius elati licentia, docilis ſermonis protuliſſe. *Jul. Firmicus Matheſ. lib.* 8. *cap.* 5.

POEMATA.

eliquit & de Analogia libros duos, & Anticatones totidem, ac rea Poema quod inſcribitur Iter. Quorum librorum primos, in ſu Alpium, quum ex citeriore Gallia, conventibus peractis, ad rium rediret: ſequentes, ſub tempus Mundenſis prælii fecit: ſimum, dum ab Urbe in Hiſpaniam ulteriorem * IV & XX die nit, *Suet. in Cæſ.*

VII & XX *legit ex Strabone & Appiano Caſaubonus.*

runtur & a puero & ab adoleſcentulo quædam ſcripta: ut lau- Herculis, tragœdia OEdipus, &c. quos omnes libellos vetuit Au- publicari. *Suetonius in Cæſare.*

Olus

INTERPRETATIO.

(a) *Qui ſolent præcurrere anniverſarios ventos.* (b) *Præcipua.*

NOTÆ.

Eteſiarum prodromi flatus incipiunt.] ſupra dictum in fine lib. III, de cap. CVII.

x kal.] Qui dies eſt Julii XXX.

In pectore Leonis.] Leo ſignum cæleſte, æ creditus eſt, & ab Hercule ibi- mitus.

Aratus, Poëta diſertiſſimus.] Solis in atus, cujus Phœnomena habemus, Ovidius:

Sole & luna ſemper Aratus erit.

Latine vero Cæſar.] Noſter non hic , ſed nec Germanicus, qui ab Au- adoptandus Tiberio datus eſt, ut ple- exiſtimant, titulo decepti, ſed Do- mitianus Imperator, qui & Germanicus dictus, ut in primo poemate videre eſt apud Statium, cujus eſt initium:

Quæ ſuper impoſito moles geminata coloſſo, &c. Ubi ſic Domitianus compellatur.

An te Palladiæ talem Germanice nobis
Effinxere manus, &c.

qui & eo nomine dicitur apud Quintilian. lib. x. cap. 1. *Hos nominavimus quia Germanicum Auguſtum ab inſtitutis ſtudiis deflexit cura terrarum, parumque Diis viſum eſt eſſe eum maximum Poetarum.*

6. *Et decus eloquentiæ Tullius.*] Habemus apud Ciceronem hæc Aratea carmina, ſeu potius Fragmenta.

Olus quoque ſilveſtre eſt trium foliorum, D. Julii carm
præcipue jociſque militaribus celebratum. Alternis quippe v
exprobravere, lapſana ſe vixiſſe apud Dyrrhachium, [2] præm
parſimoniam cavillantes. Eſt autem id cyma ſilveſtris. *P*
cap. 8.

Donatus, ſeu potius Suetonius, in vita Terentii hos ſub
C. Julii Cæſaris nomine verſus producit.

Tu quoque tu in ſummis, ô [3] dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri ſermonis amator.
Lenibus atque utinam ſcriptis adjuncta foret vis
Comicæ, ut æquato virtus polleret honore,
Cum Græcis neque in hac deſpectus parte jaceres.
Unum hoc maceror, & doleo tibi deeſſe, Terenti.

Sequens etiam Epigramma C Julio Cæſari quidam
inſcribunt, alii [4] Germanico.

Thrax puer aſtricto glacie dum ludit in Hebro,
Pondere concretas frigore rupit aquas.
Dumque imæ partes rapido traherentur ab amne,
Abſcidit tenerum lubrica teſta caput.
Orba quod inventum mater dum conderet urna,
Hoc peperi flammis, cætera, dixit, aquis.

INCERTA.

Unguenta dicuntur a locis, ut Telinum, cujus Julius Cæ
minit, dicens: Corpuſque ſuavi Telino unguimus. Hoc conſ
tur in inſula Telo, quæ eſt una ex Cycladibus, &c. *Iſidorus*
Origin. cap. 12.

Apud Cæſarem & Catulum & Calvum lectum eſt: Quu
fulva cinis fueris. *Nonius in voce* Cinis.

[5] Salve primus omnium parens Patriæ appellate, [6] primus i
triumphum linguæque lauream merite, & facundiæ, Latinar

NOTÆ.

1. *Lapſana ſe vixiſſe apud Dyrrhachium.*] Vide XLVII. caput lib. III. de bello civili.

2. *Præmiorum parſimoniam cavillantes.*] Magnitudine ſcilicet præteritorum laborum, præſentium præmiorum parvitati comparata.

3. *Dimidiate Menander.*] Ideo dimidiatus dicitur, quia mediam tantum partem dotum Menandri habet, nempe lenitatem, non vim qua caret. Eſt enim, teſte Quintiliano, Menander, *omnibus rebus, perſonis, affectibus accomodatus.*

4. *Germanico.*] Non illi qui a Tiberio Auguſti juſſu fuit adoptatus, peratori Domitiano, de quo ximus.

5. *Salve primus omnium parens P pellate.*] Plinius hoc loco Ciceron pellat hoc nomine. Teſtatur iden chus & datum hoc illi fuiſſe nom *Patriæ*, cum Cato item eum in con minaſſet.

6. *Primus in toga triumphum l lauream merite.*] Meritum dicit, non dicit. Nec enim de civibus t batur, cujuſmodi meritum ſatis dec cum per forum domum reverſus a

rum parens: Atque (ut dictator Cæſar hoſtis quondam tuus de ſit) omnium triumphorum lauream adepte majorem, quanto ingenii Romani terminos in tantum promoviſſe, quam Impe- *lib. 7. cap. 30. in fine, ubi de Cic.*

cero cauſarum XIII: Re vendita iterum empta. Unde mani- ſit *venita* non dici, ſed aut *venundata*, aut *vendita*, ut Cice- C. Cæſar: Poſſeſſiones redimi, eas poſtea pluris venditas. *Dio- lib. 1.*

eda, vehiculi vel currus genus, quo ſoliti ſunt pugnare Gal- Cæſar teſtis eſt libro ad Ciceronem III. Multa millia e- atque eſſedariorum habet. Hinc & gladiatores eſſedarii ur, qui curru certant. *Junius Philargyrus in 3. Georgic.*

guſtus quoque in Epiſtolis ad C. Cæſarem emendat, quod is dicere quam *caldum* (*in libris forte de Analogia*) malit: non illud non ſit Latinum, ſed quia ſit odioſum, &, ut ipſe Græco ſignificavit, πεέσγον. *Quintil. lib. 1.*

C. JULII CÆSARIS DICTA.

, quæſo, quidquid novi (multa autem exſpecto) ſcribere ne [1] In his, de Sexto ſatiſne certum: maxime autem [2] de Bru- ro: [3] de quo quidem ille, ad quem diverti, Cæſarem ſolitum : [4] Magni refert, hic quid velit: ſed quidquid vult, valde V. C. quidquid volet, valde volet) idque eum animadvertiſſe pro Dejotaro Niceæ dixerit, valde vehementer eum viſum & dicere. *Cic. lib. 14. Ep. ad Atticum, Epiſt. 1.*

roxime [7] quum Sextii rogatu apud eum fuiſſem, exſpectaremq; [8] quoad vocarer, [9] dixiſſe eum: Ego dubitem, quin ſummo ſim, quum M. Cicero ſedeat, nec ſuo commodo me convenire poſſit?

NOTÆ.

uli & Cethegi Catalinæ ſociorum. ales viri homine præſenti clare ur ſibi pop. R. acceptam referre potentiam & pecunias, Ciceroni ritatem & ſalutem. Reverſo ta- Cilicia, ubi rem bene geſſerat con- es, cum ſenatus triumphum decre- ſe Cæſaris ad bellum civile ruen- dia facta, malle ſequi currum. hic pro triumpho accipitur, quia tenere ſolebat qui triumphabat. o notanda Græca phraſis, *omnium rum lauream adepte majorem*, pro *triumphis*: apud Græcos enim ivum nomen regit Genitivum

his, de Sexto.] Pompeii Magni mi- perſtite filio, qui bellum in Sicilia

2. *De Bruto noſtro.*] Cæſaris interfecto- re.

3. *De quo quidem ille.*] Matius Cæſaria- nus.

4. *Magni refert, hic quid velit.*] Non enim parva mente conſilia agitabat hic Brutus.

5. *Quum pro Dejotaro Niceæ dixerit.*] De quo ſic Cicero in Bruto: *Erat a me mentio facta cauſam Dejotari fidelissimi atque optimi regis ornatissime & copiosissime a Bruto me audisse esse defensam.*

6. *Proxime.*] Ante Cæſaris necem.

7. *Cum Sextii rogatu.*] Is eſt pro quo extat oratio ejuſdem Ciceronis.

8. *Quoad vocarer.*] Admiſſus ad ipſum Cæ- ſarem.

9. *Dixiſſe eum.*] Cæſarem Matius ille ajebat.

poſſit? Atqui, [1] ſi quiſquam eſt facilis, [2] hic eſt. Tamen non quin me male oderit. *Cicero lib.* 14. *Epiſt. ad Attic. Epiſt.* 1.

Aiebat, Cæſarem ſecum, quo tempore Sextii rogatu veni a quum exſpectarem ſedens, dixiſſe: [3] Ego nunc tam ſim ſtult hunc ipſum, facilem hominem, putem mihi eſſe amicum, quu diu ſedens meum commodum exſpectet? *Cic. lib.* 14. *Epiſt. a Epiſt* 2. *Idem cum eo quod ſupra ex Epiſtola* 1. *attulimus.*

[5] Quo gaudio elatus, non temperavit quin paucos poſt quenti curia jactaret, invitis & gementibus adverſariis ade quæ concupiſſet: proinde ex eo inſultaturum omnium cap [6] ac, negante quodam per contumeliam, [7] Facile hoc ulli fore, reſponderit quaſi alludens: In Aſſyria quoque regnaſſ ramin; magnamque Aſiæ partem Amazonas tenuiſſe quondan *in Cæſare.*

Pharſalica acie cæſos profligatoſque adverſarios proſpiciente eum ad verbum dixiſſe refert Aſinius Pollio: [8] Hoc voluerunt. tis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu um petiiſſem. *Suetonius in Cæſare.*

Conſecutuſque cohortes [10] ad Rubiconem flumen, qui pr ejus finis erat, paululum conſtitit, ac reputans quantum mo converſus ad proximos, Et etiamnunc, inquit, regredi po Quod ſi ponticulum tranſierimus, omnia armis agenda erun *in Cæſare.*

Cunctanti oſtentum tale factum eſt. [11] Quidam eximia m dine & forma, &c. Tunc Cæſar, Eatur, inquit, quo Deorum ta, & inimicorum iniquitas vocat. Jacta alea eſt, inquit. *Cæſare.*

Romam iter convertit: appellatiſque de republ. Patribu diſſimas Pompeii copias, quæ ſub tribus legatis, M. Petreio Afranio, & M. Varrone in Hiſpania erant, invaſit; profeſ inter ſuos, Ire ſe ad exercitum ſine duce, & inde reverſurum cem ſine exercitu. *Suet. in Cæſare.*

Prolapſus in egreſſu navis, verſo ad melius omine, Teneo quit, Africa. *Suet. in Cæſare.*

NOTÆ.

1. *Si quiſquam eſt facilis.*] In ferendis incommodis ab hominibus acceptis.

2. *Hic eſt.*] Cicero.

3. *Ego nunc tam ſim ſtultus.*] Cæſar.

4. *Ut hunc ipſum facilem hominem.*] Ciceronem, ut ſupra dictum eſt.

5. *Quo gaudio elatus.*] Decretæ ſibi provinciæ Galliæ.

6. *Ac, negante quodam per contumeliam.*] Illud facere ſe poſſe.

7. *Facile hoc ulli fœminæ fore.*] Tam facile eſſe ut fœmina id facere poſſet, ſi in ſuo loco eſſet conſtituta, nedum vir natus.

8. *Hoc voluerunt.*] Sibi.

9. *Tantis rebus geſtis Cæſar c eſſem.*] Nempe ob multas res co geſtas.

10. *Ad Rubiconem flumen.*] D Lucanus:

——— *qui Gallica cer*
Limes ab Auſoniis diſterminat
nis.

11. *Quidam eximia magnitudine* Nolim dejerare illum hominem non fuiſſe ſubornatum, qui hoc b ſuſceptum non ſine Deorum nutu bat.

…im expectatio adventus Jubæ terribilis eſſet, convocatis ad …em militibus, Scitote, inquit, pauciſſimis his diebus regem …um cum x legionibus, equitum xxx, levis armaturæ c milli… elephantis ccc. Proinde deſinant quidam quærere ultra, aut …; mihique qui compertum habeo, credant: Aut quidem ve… nave impoſitos quocunque vento in quaſcunque terras ju… vehi. *Suetonius in Cæſare.*

…re ſolitus, Milites ſuos etiam unguentatos bene pugnare poſ… Milites eos pro concione, ſed blandiori nomine commilitones …bat (*etiam* Quirites.) *Suet. in Cæſare.*

…mem & cæteras neceſſitates, &c. tantopere tolerabant, ut Dyr… munitione Pompeius viſo genere panis ex herba, quo ſuſti…, cum feris ſibi rem eſſe dixerit, &c. *Suet. in Cæſare.*

…ſdam infimi generis ad ampliſſimos honores provexit. Quum …alparetur, profeſſus eſt palam, Si graſſatorum & ſicariorum o… enda ſua dignitate uſus eſſet, talibus quoque ſe parem grati… urum. *Suet. in Cæſare.*

…rogatus cur repudiaſſet uxorem, Quoniam, inquit, meos tam …ne, quam crimine judico carere oportere. *Suet. in Cæſare.*

…Pharſalica proclamavit, Ut civibus parceretur. *Suetonius in …*

…minoris impotentiæ voces propalam edebat, [3] ut T. Ampius …: Nihil eſſe rempublicam. Appellationem modo, ſine corpore …e. Syllam neſciſſe litteras, qui dictaturam depoſuerit. Debere …s conſideratius jam loqui ſecum, ac pro legibus habere quæ … *Suetonius in Cæſare.*

…e arrogantiæ progreſſus eſt, ut, haruſpice triſtia, & ſine …ta ſacro quodam nuntiante, Futura diceret lætiora quum … Nec pro oſtento ducendum ſi pecudi cor defuiſſet. *Suet. in …*

…mphanti & ſubſellia tribunitia prætervehenti ſibi [4] unum e col… Pontium Aquilam non aſſurrexiſſe, adeo indignatus, ut procla… : Repete ergo a me Aquila rempublicam tribunus. Nec … per continuos dies quidquam cuiquam, niſi ſub exceptio… …iceri, Si tamen per Pontium Aquilam licuerit. *Suetonius in …*

…ci regem ſe ſalutanti, Cæſarem ſe, non regem eſſe reſpondit. …*Cæſare.*

…quo genere optime C. Cæſarem prætextatum adhuc accepimus …, Si cantas, male cantas; ſi legis, cantas. *Quintil. lib.* 1.

Ele-

NOTÆ.

…*exſpectatio adventus Jubæ terri…*] Vide lib. de bello Africano caput …

…*& cæteros neceſſitates, &c. tan…rabant, &c.*] Vide item lib. 1. de …i caput xlv 11.

3. *Ut T. Ampius ſcribit.*] Is eſt ad quem Cicero ſcribit lib. v 1. Epiſt. ad Famil. quem Cæſariani, ut ibidem ait, appellabant tubam belli civilis, qui reditum a Cæſare conceſſum gratulatur.

4. *Unum e collegio.*] Trib unorum.

Elevandi ratio eſt duplex, ut aut veniam quis, aut jactanti nuat: Quemadmodum C. Cæſar Pomponio oſtendenti vulnus ceptum [1] in ſeditione Sulpitiana, quod ipſe ſe paſſum pro Cæſar nantem gloriabatur, Nunquam fugiens reſpexeris, inquit. A men objectum, ut Cicero, &c. *Quintil. lib.* 6.

Eſt & illa ex ironia fictio, qua uſus eſt C. Cæſar. Nam c ſtis diceret, a reo femina ſua ferro perita, & eſſet facilis repre cur illam potiſſimum partem corporis vulnerare voluiſſet: Quid faceres, inquit. Quum tu galeam & loricam haberes? *Quin* 6.

Sic fac exiſtimes, poſt has miſerias, id eſt, poſtquam arm ceptari cœptum eſt de jure publico, nihil eſſe actum aliud cu nitate. Nam & ipſe Cæſar, accuſata acerbitate Marcelli (ſi appellabat) laudataque honorificentiſſime & æquitate tua, dentia, repente præter ſpem dixit, ſe ſenatui roganti de Ma ne * hominis quidem cauſſa negaturum. (* *Sic Victorius eumque ſecutus Lambinus, cui tamen* ominis *legendum videtu ſum vide.*) *Cic. lib.* 4. *Epiſt. ad Famil. Epiſt.* 4. *ad Ser. S um.*

Demetrio Megæ Siculo Dolabella rogatu meo civitatem a impetravit: Qua in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius v Quumque propter quoſdam ſordidos, qui Cæſaris beneficia bant, tabulam, in qua nomina civitate donatorum inciſa eſſe villi juſſiſſet, eidem Dolabellæ, me audiente, Cæſar dixit, N ſe, quod de Mega vereretur; [2] beneficium ſuum in eo manen *lib.* 13. *ad Famil. Epiſt.* 36. *ad Acilium.*

DE C. JULIO CÆSARE.

Sed tamen, Brute, inquit Atticus, de Cæſare & ipſe ita j & de hoc hujus generis acerrimo æſtimatore ſæpiſſime audio, ferè omnium Oratorum Latine loqui elegantiſſime, nec id ſolu meſtica conſuetudine, ut dudum de Læliorum & Domitiorum liis audiebamus, ſed, quanquam id quoque credo fuiſſe, ut eſſet perfecta illa bene loquendi laus, multis litteris, quidem reconditis & exquiſitis, eſt conſecutus, &c. *Ex Bruto.*

Sed perge Pomponi de Cæſare, & redde quæ reſtant. Solu dem, inquit ille, & quaſi fundamentum Oratoris, &c. Cæſar rationem adhibens, conſuetudinem vitioſam & corruptam, p incorrupta conſuetudine emendat. Itaque quum ad hanc eleg

NOTÆ.

1. *In ſeditione Sulpitiana.*] Quæ fuerit illa ſeditio neſcio. Video a Sulpitio interrege unicum conſulem eſſe creatum Pompeium. Quod cum adverſus Cæſarem fieret, potuit fieri ſeditio, & ejus nomine appellari. Video etiam per Sulpitium alterum conſulem Marcello, quantum reſtitiſſe Cæſarem. Quod etiam ſe ſeditione fieri non potuit.

2. *Beneficium ſuum in eo manere.*] nolle mutare aut revocare beneficiu dederat.

…um Latinorum, quæ etiam si Orator non sis, & sis ingenuus Romanos, tamen necessaria est, adjungit illi oratoria ornamenta dicendi: tum videtur tanquam tabulas bene pictas collocare bono lumine. Hanc quum habeat præcipuam laudem in communibus, non video cui debeat cedere: splendidam quamdam minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma …magnifica, & generosa quodammodo. Tum Brutus: Oratio… eidem ejus, &c. Atque etiam Commentarios quosdam scripsit …suarum, valde quidem, inquam, probandos; nudi enim sunt, …& venusti, omni ornatu orationis tamquam veste detracta. …dem voluit alios habere parata unde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui volunt illa calamistris …, sanos quidem homines a scribendo deterruit, &c. *Ex Cic.*

…id Oratorum? Quem huic antepones eorum, qui nihil aliud …? Quis sententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis …natior, aut elegantior? *Ex Cicer. ad Cornelium Nepos. apud …in Cæs.*

…id bene loquendi de Catulis opinio non minor; [1] sale vero …conditus, & facetiis Cæsar. *Ex Cic. lib. 1. de Offic.*

…liquit & rerum suarum Commentarios, Gallici, civilisque belli …ciani. Nam Alexandrini, Africique & Hispaniensis incertus …est. Alii enim Oppium putant, alii Hirtium: quin etiam Gallici belli novissimum, imperfectumque librum suppleverit. *Paulo* Pollio Asinius parum diligenter, parumque integra veritate com… putat; quum Cæsar pleraque & quæ per alios erant gesta, temere crediderit: & quæ per se, vel consulto, vel etiam memoria …, perperam ediderit: existimatque rescripturum, & correcturum fuisse, *Ex Suet. in Cæsare.*

…vero Cæsar si tantum foro vacasset, non alius ex nostris contra …nem nominaretur; tanta in eo vis est, id acumen, ea concinnitas, ut illum eodem animo dixisse, quo bellavit, appareat: exornat …hæc omnia mira sermonis, cujus proprie studiosus fuit, elegantia. *Ex Quintiliano lib.* 10.

…id tantum noceret vim Cæsaris, [3] asperitatem Cœlii, diligentiam …Pollionis, judicium Calvi, quibusdam in locis assumere? *Ex …il. lib.* 10.

NOTÆ.

…*id bene loquendi de Catulis opinio non …*] Duo erant Catuli, pater & filius. …de patre potissimum dicitur. Filius …quamquam bene loqueretur, Ora… fuit habitus.

…*le vero* (*mero*) *conditus, & facetiis …*] Ille Cæsar non noster est, sed alius …Caius itidem, ut & noster. Lucii …de quo Cicero in Bruto dicit Orato… fuisse vehementem, & esse ejus aliquot orationes, ex quibus sicut ex tragœdiis lenitas ejus sine nervis perspici potest. Vis autem ex sequentibus ex Quintiliano petitis maxime nostro tribuitur Cæsari.

3. *Asperitatem Cœlii, diligentiam Pollionis, judicium Calvi, &c.*] Hæc sunt Oratorum nomina, quorum orationum nihil ad nostram ætatem pervenit, de quibus supra suo loco diximus. Vide de his Ciceronem in Bruto.

Hinc

Hinc vim Cæſaris, indolem Cœlii, ſubtilitatem Calidii, tem Bruti, acumen Sulpitii, acerbitatem Caſſii, diligentia lionis, dignitatem Meſſallæ, ſanctitatem Calvi reperiemu *Quintil. lib.* 12.

At triſtor Calvus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Cæſar, Cœlius, gravior Brutus, vehementior & plenior & valentior *Ex Autore Dialogi de Orator.*

Λέγεται δὲ καὶ φῦναι πρὸς λόγες πολιτικὸς ὁ Καῖσαρ, καὶ διὰ φιλοβιμότατα τῇ φύσει, ὡς τὰ δευτερεῖα μὴ ἀδεκάτως ἔχειν, &c. in Cæſare.

Dicitur autem & ad urbanam facundiam a naturâ maxime fui paratus, ingeniumque ſuum ſedulo exercuiſſe, ſecundas ut citra verſiam ferret.

Ἐν δὲ Ῥώμῃ πολλὴ μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ πρὸς τὰς συνηγορίας αὐτῷ χά λαμπεν. Ex Plutarch. in Cæſare.

Romæ vero multa ejus orationis in defenſionibus effulſit venuſtas

[1] Ac mihi ex Græcis orationes [2] Lyſiæ oſtentat; ex noſtris chorum, [4] Catoniſque: quorum ſane plurimæ ſunt circum breves. Ego Lyſiæ, [5] Demoſthenem, [6] Æſchinem, [7] Hyp multoſque præterea; Gracchis, & Catoni Polionem, Cæſaren lium, imprimis M. Tullium oppono, cujus oratio optima fer quæ maxima. *Ex Plin. lib.* 1. *Epiſt.*

Sed ego verear ne me non ſatis deceat, quod decuit M. T C. Calvum, Aſinium Pollionem, M. Meſſallam, &c. Divum Divum Auguſtum, Divum Nervam, Tib. Cæſarem, &c. *lib.* 5. *Epiſt.*

NOTÆ.

1. *Ac mihi ex Græcis, &c.*] Comparat Oratores quorum brevis eſt dictio, longioribus in dicendo.

2. *Lyſiæ.*] Lyſias Athenienſis quidem, ſed Syracuſanus genere, unus de x Græcis Oratoribus. De quo Ciceronis vide judicium in Bruto.

3. *Gracchorum.*] Gracchi ambo, qui fratres erant, inter Oratores habiti. Eorum vitam vide apud Plutarchum.

4. *Catoniſque.*] Cato etiam inter Oratores, Uticenſis nempe, cujus & vitam apud eundem Plutarchum lege.

5. *Demoſthenem.*] Demoſthen nienſis Græcorum Oratorum cujus item vita apud eundem Pl legitur.

6. *Æſchinem.*] Demoſtheni Æſchines fuit, cujus adhuc hab quot orationes.

7. *Hyperidem.*] Hyperides u ex Græcis Oratoribus Athenis, q aliquando fuit Demoſthenis ab ect peculatus accuſatus, ſed tand Republica ab Antipatro Maced lingua necatus eſt.

INDEX
VOCABULORUM Omnium
QUÆ IN
CÆSARE
LEGUNTUR.

numerus Paginam, alter verò, vel alii ad proximam usq; lineolam, Paginæ Lineam vel Lineas significant.

MONITIO ad LECTOREM.

hac Editio, etsi in Octavo, eodem tamen Paginarum numero Parisiensi in Quarto constet; & cum Paginæ in utraque Editione, idem plerumque Linearum numerum contineant, Linearum in hoc face Figuras sicubi differant, alterare supervacaneum duximus: fore rati Lectorem monuisse, quod si vox aliqua in Indice conta non occurrat in Linea in eodem notata, eam in præcedente vel sequente reperire in promptu erit.

A.

3. 2 | 4. 2, 9 | 5. 2, 5 | 6. 4, *& alibi quam plur.*
2 | 5, 3 *& alibi.*
135. 16
185. 8

abdiderant 79. 9 | 86. 23 | 91. 17
abdiderat 155. 12
abdiderunt 13. 9 | 91. 26 | 149. 18
abdita 136. 20
abditas 176. 6
abditi 28. 24 | 48. 28 | 263. 7
abditis 89. 5
abducere 221. 10
abduci 12. 15
Abducilli 316. 30
abducite 406. 2
abductæ sint 217. 6
abductum 256. 20 | 309. 6 | 324. 24

abducuntur 251. 24
abduxerunt 263. 5 | 441. 26
abduxit 300. 17 | 308. 28 | 309. 5 | 397. 4
aberant 49. 21 | 107. 16 | 115. 31 | 153. 14 | 162. 8 | 168. 12 | 177. 7 | 242. 7 | 253. 25 | 254. 12 | 310. 4 | 312. 35 | 317. 38 | 319. 22 | 404. 11 | 414. 19, & *alibi*.
abeiat 19. 7 | 32. 3 | 36. 12 | *&c.*
abeſſe 31. 14 | 42. 12 | 45. 27 | *& alibi.*
abeſſent 47. 28 | 75. 10 | 168. 13 | 409. 26 |
abeſſet 18. 23 | 46. 15 | 73. 21 | 75. 2 | 89. 35 | 110. 14 | 158. 20 | 397. 1 | 416. 23
abeſt 8. 7 | 223. 1 | 270. 22 | 271. 17 | 382. 24 | 386. 16 | 390. 4 | 448. 13.
abfuerunt 168. 11 | 357. 19
abfuiſſe 110. 31 | 114. 25
abfuiſſet 306. 21
abfuit 277. 12, 17
abfuturum 27. 12
abhorrere 419. 2
abhorruiſſe 255. 32
abjectis 77. 6, | 86. 15 | 154 7 | 423. 35
abjecto 423. 23
abjetim 93. 11
abjicere 103. 32
abjiciat 108. 10
abiit 270. 12
abiſſe 140. 13
abite 163. 16
ablatæ ſunt 447. 30
abrepti 248. 6
abreptis 207. 8
abripi 397. 26
abrogatis 429. 5
abrogatur 131. 22
abs 33. 4 | 101. 29 | 461. 2 | 462. 2
abſceſſiſſe 403. 27
abſcidit 484. 14
abſciſis 62. 25 | 172. 18
abſciſſæ 441. 24
abſciſſum 322. 6
abſens 256. 12 | 407. 21
abſente 64. 5 | 90. 30 | 142. 8 | 244. 16 | 230. 13
abſentem 252. 18 | 453 2
abſentibus 57. 12
abſentis 217. 2 | 232. 8 | 246. 25 | 327. 4 | 375. 20
abſimili 62. 23
abſint 51. 29 | 229. 1
abſiſterent 95. 33
abſit 100. 32 | 145. 19
abſolutis 188. 28
abſtinebat 18. 31
abſtineret 162. 13
abſtinuit 198. 26
abſtractos 57. 16
abſtractum 324. 25
abſtrahi 148. 11
abſtrahunt 160. 6
abſtraxit 271. 1
abſumeretur 350. 17
abſunt 4. 2 | 11. 24 | 178. 4
abverteret 452. 13
abundabat 242. 15 | 313. 2 | 387. 29
abundare 197. 6
abundarent 243. 14 | 312. 6 |
abundaret 348. 9
abundent 147. 27
abundet 168. 21
abuſi 408. 19
abuti 332. 9
ac 7. 6, 13 | 13. 3 | 14. 17 | 15. 18 | 16. 29 | 17. 32 | *& alibi paſſim.*
Acarnania 315. 3 | 316. 23
Acarnaniam 324. 33
accedant 103. 4
accedat 217. 12
accedebant 81. 11 | 305. 14 | 345. 8 | 446. 26
accedebat 57. 15 | 62. 7 | 90 3 | 95. 25 | 409. 4 | 418. 8 | 435. 30 | 446. 12 | 451. 1 | 452. 13, 16
accedendi 404. 23
accedendo 406. 15
accedere 34. 10 | 64 4 | 177. 32 | 186. 9 | 217. 13 | 395. 27, 29 | 403. 8 | 433. 16
accederent 17. 12 | 277. 6 | 416. 37 | 438. 1
accederet 112. 20 | 365. 31 | 366. 5
accederetur 399. 15 |
accedit 109. 13 | 374. 20 | 377. 32 | 419. 21 |
accedunt 109. 19 | 177. 2 | 190. 8 |
accelerat 179. 2 |
accenſis 411. 12 | 426.
acceperant 59. 19 | 260. 25 | 279. 36 |
acceperat 63. 24 | 270
acceperint 104. 13 11 |
acceperit 129. 8 | 133. 6 |
acceperunt 128. 5 | 428. 4 |
accepiſſe 23. 28 |
accepiſſent 29. 21 10 |
accepiſſet 164. 18 |
accepit 22. 7 | 46. 18 | 200. 23 | 346. 4 | 371. 24 |
accepta 31. 9 | 88. 4 | 195. 31 | 196. 28 | 428. 15 |
accepta eſſe 292. 18 |
accepta eſſet 378. 19
acceptam 316. 12 |
acceptas 220. 5 | 374.
accepti 393. 5 |
acceptis 36. 23 | 46. 19, 21 | *& variis in*
accepto 36. 4 | 155. 158. 20 | 190. 22 | 249. 13 | 250. 18 | 302. 25 | 366. 30 |
acceptos 296. 19 | 34
acceptum 92. 13 | 322. 33 | 351. 38 |
acceptum eſſet 101. 8 | 322. 28 |
acceptum eſt 367. 5 |
acceptum ſit 110. 10 |
accepturos 47. 12 |
acceptus 7. 6 |
accerſenda 186. 36 | 367. 14 |
accerſendas 372. 6 |
accerſendi 49. 8 |
accerſendos 112. 21 |
accerſendum 389. 15 |
accerſere 345. 16 |
accerſerentur 23. 23 |
accerſeret 144. 16 | 187. 7 |

391. 2
92. 17
169. 9 | 185. 4 | 347
374. 13
83. 21
60. 28
32. 25 | 112.
60. 16
66. 21 | 208.
242. 2 | 243. 15 |
10
161. 24 | 406.
318. 16
357. 30 | 370.
188. 6
175. 36 | 418.
31. 15 | 46. 18 |
15 | 103. 31 | 150. 6 |
2 | 351. 16 | 364.
396. 8 | 380. 15 |
4 | 409. 3 | 440.
37. 6 | 43. 18 | 77.
300. 32 | 322. 3 |
1 | 365. 22 | 387. 1 |
27 | 404. 10
359. 24 | 451. 10
361. 27 | 363. 2 |
10 | 446. 8
est 91. 12
sit 329. 13
412. 9
193. 28 | 218.
388. 3 | 447. 4 | 451.
17. 5 | 24. 26 | 66.
136. 11 | 173. 12 | 235.
186. 11 | 409.
266. 31 | 321.
55. 14 | 57. 9 |
31 | 213. 3, 5 | 240.
280. 17 | 317. 22 |
9 | 384. 20 | 413.
68. 3 | 84. 6 | 102.
23 | 124. 2 | 136. 23 |
11 | 150. 3 | & a-

accideremt 60. 7 | 62. 21 | 67. 25
acciderem 28. 1 | 157. 5 | 189. 16 | 192. 5 | 224. 33 | 260. 27
acciderit 101. 29 | 334. 25
accidiſſe 23. 5 | 24. 10 | 81 3 | 255. 33 | 358. 19 | 360. 22 | 461. 16
accidiſſent 322. 20
accidiſſet 14. 19 | 18. 2 | 57. 24 | 192. 6 | 252. 7 | 260. 21 | 265. 18 | 274. 12 | 322. 34 | 350. 3 | 351. 34 | 353. 18 | 433. 21
accidit 61. 10 | 76. 14 | 83. 32 | 84. 21 | 98. 7 | *& alibi.*
accidunt 133. 6
accipere 11. 8 | 105. 16 | 150. 18 | 185. 2 | 382. 8 | 438. 7 | 442. 22
acciperent 54. 10 | 118. 17 | 149. 7 | 358. 25 | 379. 14
acciperet 110. 27 | 163. 32 | 324. 14 | 351. 34 | 387. 23
acciperetur 155. 5
accipiant 121. 1 | 180. 1
accipiebant 274. 3 | 447. 1
accipiebat 368. 6
accipiendas 76. 7
accipiendos 384. 23
accipiendum 388. 9
accipit 115. 1 | 144. 21 | 222. 2 | 295. 6 | 374. 9 | 428. 28
accipite 329. 11
accipitur 189. 34.
accipiuntur 177. 4
accitas eſſe 194. 12
accitis 194. 3 | 397. 13
acclivis 52. 32 | 64. 24 | 149. 21
acclivitate 48. 11
Acco 114. 27
accommodanda 49. 25
accommodatæ 61. 24
accommodatiora 62. 4
Accone 140. 23
Acconis 142. 2
accuratius 131. 4 | 352. 13 | 398. 27 | 418. 30
accurrere 416. 35
accurrerent 403. 20
accurrit 18. 25 | 373. 9
accurrunt 58. 14
accuſare 47. 10
accuſaretur 17. 15
accuſat 16. 3
accuſates 426. 29
accuſatus 150. 4
acerba 148. 10
acerbe 447. 1
acerbiſſime *adv.* 208. 4 | 211. 4 | 305. 2, 9 |
acerbiſſimo 425. 7 |
acerbitate 397. 11 |
acerbitatem 232. 12 |
acerbitates 149. 9 |
acerbiùs 149. 4 |
acerrimas 184. 13 |
acerrimè *adv.* 106. 5, 17 | 162. 34 | 167. 23 | 190. 11 | 197. 34 | 232 7 | 245. 3 | 361. 26 | 362. 2 | 421. 3 | 437. 8 | 440. 27 | 447. 8 |
acerrimus 449. 24 |
acervatim 362. 8 |
acervi 54. 6 |
acervum 416. 27 |
Achaia 287. 4 | 315. 9, 19 | 342. 5 |
Achaiæ 286. 5 |
Achaiam 315. 5, 7, 8 | 368. 23 |
Achaicæ 289. 10 |
Achilla 341. 1 | 345. 3 | 359. 23 |
Achillæ 344. 20 |
Achillam 340. 16 | 344. 5, 22, 25 | 346. 23, 27 | 349. 8, 11 |
Achillas 345. 20 |
Achillis 444. 1 |
acie 19. 20, 21 | 36. 9 | 37. 5 | 44. 20 | 67. 8 | 76. 21 | 85. 33 | 102. 36 | 142. 10 | *& alibi paſſim.*
aciei 50. 6 | 332. 3 | 354. 4 | 409. 7 | 412. 28 | 413. 6 |
aciem 18. 27 | 19. 16, 22 | 28. 15 | 35. 13 | 36. 10, 18 | 37. 9 | 38. 4, 6 *bis* | 44. 16 | 16 | *& alibi quam plurimis in locis.*
acies 20. 14 | 36. 11 | 38. 3 | 44. 4, 12 | 49. 8 | 167. 17 | 169. 33 | 193. 33 | *& alibi.*

Acilio 295. 26 | 296. 3 | 308. 28
Acilius 308. 21
Acilla 400. 23
Acillæ 415. 322.
Acillam 400. 29 | 401. 2, 3 | 404 30 | 405. 2
Acillanos 401. 8
acquieſcebant 390. 12. | 407. 3
acquireret 166. 18
acquiſierant 407. 1
acri 193. 25 | 322. 8 | 384. 4
acriter 20. 16 | 36. 22 | 37. 15 | 45. 1 | 54. 18 | 65. 16 | 82. 27 | 95. 6. 12. 33 | 101. 26 | 190. 17 | 201. 7 | 240 23 | 253 39 | 358. 18 | 366. 15 | 369. 22 | 377. 33 | 423. 11 | 437. 21 | 443. 1
acriùs *adv.* 58. 9 | 68. 3 | 171. 16 | 186. 29 | 195. 25 | 311. 15 | 313. 16 | 334 2 | 335. 1 | 356. 30 | 361. 35
acta 275. 18
acta erant 325. 15
actionum 210. 10
actis 46. 7 | 53. 12 | 65 23
actuaria 222. 17
actuariam 398. 4
actuarias 87. 9 | 317. 35
actuariis 234. 7 | 339. 3 | 368. 25 | 369, 5 | 405. 7
actuario 351. 12
actum eſt 345. 33
actum iri 405. 19
acturi 295. 29
acturos 59. 18
acturum 296. 13
acuris 96. 10
acutiſſimi 348. 29
acutiſſimis 172. 22
acutos 229. 11
ad 4 3, *bis* | 5. 2, 4, 5, 6 | 6. 13, 17 18 | 7. 1 | 8. 2. *bis* | 9, 10, 11, 12 | 9. 1, 10, 12, 13, 14. *& alibi frequenter*
ad, *pro* apud 40. 21
adacta 106. 9
adactis 169. 32 | 421. 13
adacto 149 2
adæquabant 151. 11
adæquare 119. 7 | 266. 20
adæquarent 36. 7 | 54. 6
adæquatis 61. 14
adæquaverunt 91. 12
adamaſſent 23. 25
adaquandi 248. 23
adaquari 197. 31
adaucturum 351. 12
adaugere 316. 25
adaugeri 114. 1 | 386. 11
Adcantuannus 66. 5, 11
adcucurriſſe 419. 9
adcucurriſſet 424. 8
addebant 312. 34 | 322 8
addebat 273. 26
addebatur 318. 31
addendum 172. 16
addere 159. 35
addicebat 267. 17
addicere 175. 10
addiderunt 317. 2
addidit 267. 2
addit 143. 21 | 161. 6 | 168. 26 | 216. 11 | 257. 1 | 273. 20 | 296. 15
additis 259. 17 | 314. 20 | 339. 3
addita 279. 18
additæ 371. 22
addito 171. 14 | 409. 15 | 419. 20 | 425. 15
additum 407. 22
adducat 107. 19
adducebat 183. 27
adducenda 185. 20 | 372. 6
adducere 391. 15
adducerent 32. 7 | 367. 26
adducerentur 415. 22
adduceret 31. 22 | 185. 4, 25 | 364. 13
adduceretur 40. 10
adduci 24. 6 | 42. 5 | 79. 6 | 86. 1 | 88. 5 | 143. 18 | 153. 27 | 158. 16 | 190. 19, *& alibi*
adducit 178. 26 | 186. 8 | 195. 19 | 196. 6 | 235. 14 | 375. 22
adducitur 219. 20
adductæ 194. 19
adducti 6. 12 | 7. 11 | 21. 10 | 28. 22 | 59. 15 | 73 15 | 64. 19 | 86. 8 | 89. 8 | 144. 10 | 165. 24 | 254. 19 | 269. 33 | 311. 16 | 317. 10 | 340. 12 | 404. 3 | 410. 23
adducti erant 62. 25
adducti ſunt 437. 6
adductis 81. 7 | 88. 6 | 20 | 114. 3 | 235. 16 | 7 | 416. 21
adductos 117. 25 | 150, 165. 6
adductum 25. 16 | 268. 308. 7 | 364. 20 | 16
adducturum 364. 22
adductus 11. 18 | 12. 20 | 5, 7 | 118. 19 | 163. 273. 8 | 358. 22 | 382. 421. 26 | 423. 23
adductus eſſet 384. 17
adductus eſt 377. 20
adducunt 251. 24
addunt 105. 10 | 141. 244, 18 | 274. 29 | 28
adduxerant 348. 16
adduxerat 38. 14 | 144. 225. 19 | 244. 22 | 2 | 288. 5 | 325. 31 | 29 | 381. 17 | 410. 418. 19 | 435. 28 | 2
adduxerim 276. 6
adduxerunt 71. 13
adduxit 68. 16 | 359. 368. 12
adeat 60. 27 | 80. 24 | 25
adegerat 78. 12
ademerat 230. 8
ademiſſe 214. 10
adempta 90. 10
adempto 177. 3
adeo, *adv.* 81. 22 | 100. 110. 32 | 111. 10 | 5 | 182. 5 | 102. 10 | 27 | 216. 10, *& alibi ſins*
adepti 104. 27
adeptum 400. 8
adequitate 34. 10
aderant 25. 2 | 142. 18
aderat 167. 25 | 207. 2 | 8
adeſſe 15. 28 | 114. 29 | 28 | 139. 26 | 167. 190. 10 | 194. 22 | *& alibi*
adeſſet 25, 11 | 101. 14 | 14
adeſt 360. 2
adeundæ 339. 14
adeundi 177. 26 | 201.
adeundis 328. 23

ent 114. 31 | 137. 13 | 381. 23
uferint 230. 2
ere 108. 13
bendam 65. 7
bendos 174. 29
bent 177. 18
beret 290. 19
bet 18. 8
beur 119. 14
bita 236. 3 | 301. 13 | 336. 21 | 361. 30 | 441. 15.
bitis 29. 9 | 76. 16 | 305. 23.
bito 297. 10 | 393. 25
bitus 103. 20
bitantur 138. 16
bitari 148. 36 | 403. 15
bitatus 159. 17 | 170. 23 | 326 | 354. 10
bitatus erat 234. 10
bitet 405. 27
bit 66. 10 | 275. 31 | 276. 3 | 316. 5 | 444. 23 | 445. 3
bet 136. 10
berant 259. 21
berat 289. 2 | 319. 26 | 433. 4
berunt 352. 9
bet 172. 10
cta 57. 1
dis 315. 18
do 92. 2
dum erat 360. 32
cipt 257. 5 | 317. 1 | 441. 7
gebantur 78. 22
gebat 267. 20
git 252. 22 | 258. 5
gi 49. 21 | 62. 21 | 81. 13 | 277. 5 | 313. 28 | 315. 16 | 411. 2 | 418. 13
gebatur 62. 6
gitur 131. 18
git 44. 2 | 59. 1 | 71. 25 | 106. 8 | 115. 23 | 128. 3 | 136. 26 | 148. 2 | 152. 25 | 197. 12 | 242. 19 | 247. 17 | 261. 15 | 280. 24 | 324. 19 | 341. 14 | 355. 6
gunt 260. 17 | 339. 7 | 374. 22
ge 133. 1
gent 433. 4
ger 80. 2 | 199. 11
go. 5 | 143. 10 | 178. 17 | 196. 17
audito 248. 9
aditu 175. 13 | 272. 3
aditum 32. 11 | 47. 7 | 61. 9 | 67. 27 | 105. 6 | 120. 10 | 138. 7 | 148. 23, 33 | 169. 30 | 251. 29 | 258. 6 | 277. 19 | 309. 30, 31 | 311. 10 | 319. 15 | 361. 30 | 399. 27
aditurus 200. 17
aditus 52. 32 | 71. 16 | 80. 3 | 117. 18 | 138. 7 | 157. 17 | 178. 23 | 197. 31, *& alibi.*
adjudicatum 158. 3
adjudicavit 380. 8 | 384. 34
adjumento 452. 15
adjuncta 259. 14 | 484. 7.
adjuncta erat 362. 9
adjunctis 101. 10 | 114. 12 | 173. 21 | 246. 12 | 360. 20 | 367. 19 | 368. 27
adjuncturum 155. 6
adjungebat 200. 2
adjungebatur 371. 15
adjungendis 155. 18
adjungere 57. 18
adjungeret 155. 22
adjungi 165. 14
adjungit 143. 16 | 183. 11 | 163. 14 | 315. 7 | 364. 370. 29 | 398. 5
adjungeretur 405. 23
adjungunt 114. 10
adjunxerant 118. 13
adjunxerat 210. 3
adjunxerunt 376. 13
adjunxit 331. 6
adjutor 214. 5
adjutore 105. 17
adjutorem 104. 16 | 318. 4
adjutores 344. 4
adjuturus 397. 2
adjuvabant 148. 37
adjuvabat 165. 7 | 242. 29 | 413. 8
adjuvant 372. 22
adjuvante 384. 2
adjuvantibus 384. 7
adjuvat 87. 10 | 163. 6
adlegitur 121. 5
admaturari 164. 15
administrabant 261. 23
administrabat 228. 11 | 289. 11 | 297. 9
administrabatur 295. 10 | 451. 17
administrandam 267. 14
administrandans 363. 13
administrandi 84. 3 | 92. 26 | 235. 7 | 357. 10
administrandis 57. 31 | 109. 16 | 177. 15
administrandum 157. 24
administrantibus 167. 7 | 301. 14
administrantur 398. 1 | 409. 24
administrare 129. 7 | 149. 36 | 171. 38 | 176. 36 | 227. 13 | 295. 30 | 346. 23
administrarentur 81. 29 | 147. 6
administraret 365. 17
administraretur 84. 26 | 174. 16 | 348. 7
administrari 50. 4 | 150. 33 | 196. 13 | 379. 7 | 384. 4
administrat 235. 18 | 349. 14
administratæ 110. 4
administratio 264. 19
administrationem 259. 6
administrationes 227. 15
administraris 59. 26
administratum esset 81. 20
administratur 266. 8
administraturos 419. 6
administraturum 232. 19
administrent 232. 18
administris 124. 8
admirabatur 228. 13
admiranda 369. 26
admirandum 140. 2
admirarentur 14. 26
admiraretur 163. 33
admirati essent 329. 10
admiratio 182 7
admiratione 182. 13
admirationem 350 2
admiratur 110. 2
admiratus 160. 30 | 186. 12
admiscuerat 287. 5
admiscuit 323. 26
admisissent 59. 29
admissis 276. 29
admisso 18. 25 | 158. 33 | 160. 8 | 414. 20 | 423. 5
admissum est 120. 5

admiſtum 312. 17.
admittatur 319. 3.
admitterent 427. 23.
admitteretur 82. 25 | 446. 31 |
admittitur 316. 14 |
admodum 61. 23 | 91. 10 | 124. 6 | 154. 20 | 165. 15. 170. 24 | 172. 18 | 272. 1. 297. 29.
admonebantur 203. 14 |
admonet 108. 21 |
admoniti 265. 27 | 357. 29.
admonitus eſt 349. 21 |
admotis 318. 19 | 404. 32.
admovendas 188 15.
admovent 264. 3.
admoventur 187. 25.
admovere 396. 18.
admoviſſet 408. 31.
adnare 280. 26.
adnatabant 362. 12.
adnatarunt 357. 6.
adnatat 369. 32.
adnatavit 357. 12.
adoleſcens 38. 5 | 59. 2 | 97. 3 | 143. 3 | 158. 41 | 216. 4 | 252. 1 | 306. 15 | 433. 1 | 448. 8 | 453. 12.
adoleſcente 431. 1 | 451. 22.
adoleſcentem 34. 27 | 61. 5 | 134. 10 | 145. 17 | 156. 6 | 178. 24.
adoleſcentes 133. 22 | 158. 6 | 168. 16 | 225. 14 | 234. 9 | 242. 33 | 328. 10 | 398. 8.
adoleſcentia 278. 16.
adoleſcentiam 17. 31.
adoleſcentibus 158. 4, 13 | 398. 13.
adoleſcentium 120. 3 | 159. 7.
adoleſcentulo 65. 9.
adoleſcentulus 39. 12 | 395 16, 23.
adoleverint 128 2.
adoriantur 97. 26 | 169. 22.
adoriebantur 83. 3 | 151. 10.
adoriebatur 148. 30.
adorirentur 310. 34 | 333. 7 | 334. 14 |
adoriri 47. 28 | 67. 14 | 115. 31 | 116. 22 | 178. 29 | 245. 10 | 279. 8 | 303. 20 | 392. 21 | 399. 24.
adoriuntur 195. 13.
adornabat 228. 7.
adortæ 395. 5.
adorti 45. 24 | 65. 13, 16 | 85. 6 | 160. 11 | 278. 23 | 312. 1 | 389. 8 | 396. 19, *& alibi.*
adorti ſunt 292. 6 | 334. 11.
adortum 30. 5.
adortus 392. 13 | 398. 6 | 428. 26.
adortus eſſet 14. 11 | 408. 16.
Adrumetanis 429. 9.
Adrumeti 387. 3 | 395. 35 | 401. 1 | 415. 15.
Adrumeto 426. 18.
Adrumetum 271. 5, 7 | 287. 1 | 395. 2 | 401. 6 | 405. 3 | 414. 5, 8, 25, 30, 32 | 415. 33 | 426. 16.
adſcendebat 320. 29.
adſcendendus erat 253. 16.
adſcendentes 253. 18.
adſcendere 52. 15 | 105. 33 | 194. 32 | 198. 9 | 293. 22 | 383. 23 | 438. 2.
adſcenderant 163. 7.
adſcenderet 162. 16.
adſcendiſſent 100. 4 | 154. 1 | 241. 23.
adſcendit 162. 17 | 403. 4 |
adſcendunt 229. 25 |
adſcenſu 102. 18 | 161. 21 | 163. 2 | 178. 21 | 188. 14 | 197. 13 | 276. 24 | 277. 2.
adſcenſum 172. 11 | 178. 13 | 350. 31.
adſcenſus 18. 14 | 54. 15 | 161. 22 | 436. 10.
adſciſcunt 9. 2 | 60. 16.
adſciverunt 376. 12.
adſpectu 95. 1 | 165. 19.
adſpectum 174. 18.
adſpexit 277. 11.
adſtante 268. 26.
adſtitiſſet 398. 27.
adſtruxerunt 262. 6
adſunt 275. 11.
Aduatici 52. 27.
Aduaticos 42. 2 | 53. 24.
advectis 390. 18.
advenerunt 389. 3.
adveniens 276. 4 | 162. 426. 15.
adveniente 395. 28 |
advenientes 390. 17.
advenienti 362. 21.
adventare 190. 28 | 2.
adventaret 192. 22 | 6.
adventu 10. 4 | 17. 8 | 31. 14 | 43. 17 | 16 | 52. 5 | 53. 9, *frequenter.*
adventum 21. 13 | 47 79. 17 | 102. 15 | 11 124. 1 | 170. 14 | 14, *& alibi plur.*
adventus 108. 26 | 13 23 | 139. 30 | 202. *alibi.*
adverſa 83. 31 | 267. 433. 9 | 439. 29.
adverſæ 62. 15 | 155. 274. 20 | 354. 14 | 20.
adverſam 369. 9 | 38 397. 32.
adverſaria 274. 32.
adverſarii 201. 14 | 37 389. 18 | 393. 5 | 3 399. 21 | 408. 4 | 43 *& alibi.*
adverſariis 244. 5 | 25 252. 18 | 254. 28 | 27 290. 7, *alibi.*
adverſariorum 204. 2 24 | 242. 22 | 246. 15 16 | 248. 24 | 251. 29 | 269. 8 | 275. *alibi paſſim.*
adverſarios 143. 12 | 24 241. 24 | 250. 27, *libi.*
adverſas 311. 20 | 353. adverſi 260. 21 | 313 356. 35 | 361. 33
adverſis 50. 21 | 188 190. 27 | 201. 2 | 27 325. 26 | 350. 26 | 27 | 379. 2
adverſiſſima 461. 16
adverſiſſimi 343. 1
adverſo 49. 4 | 166. 167. 9 | 303. 23 | 35 378. 25 | 392. 5 | 42 434. 16
adverſos 253. 20 | 350. 366. 18

…, num. 17. 8 | 30. …19. 20 | 322.21 | 336. …

…, prep. 397. 36
…, num. 44. 7 | 48. …

…, prep. 76. 26 | 197. … | 199. 5 | 208. 1 | 241. …f alibi
…ae 394. 19
…et 361. 16, 36
…unt 423. 34
…i 435. 4
…eruisset 443. 23
…m 209. 10
…358. 12
…275. 3
…m 163. 25 | 400. 12 | …23 | 426. 26 | 452. …

…m 185. 35
…verat 305. 23, 26
…at 104. 20
…ent 172. 5
…ide 196. 5
…t 252. 11
…rum 280. 18
…verunt 95. 32
…rit 307. 3 | 338. 1
…341. 14
…ndam 286. 3
…ndas 87. 3
…ndum 263. 8
…ri 59. 24
…ge erant 439. 10
…ent 131. 5
…a 8. 11 | 72. 17 | 93. … 115. 23 | 140. 6 | 148 … 168. 23 | 347. 7 | 348. … 350. 34 | 352. 24 | … 23 | 356. 4 | 376. …

…is 44. 2 | 58. 30 | 69. … 72. 18, 28 | 79. 10 | … 17 | 86. 22 | 147. 29 | …18, & alibi
…m 134. 27 | 264. 4
…orum 148. 40 | 183. … | 349. 17 | 350. 33 | 355 …35
…ere 296. 7
…is 400. 28
…446. 22 | 90. 17
… 12. 11, 16 | 15. 27 | …2 | 17. 10 | 27. 17 | …16 | 33. 21. & alibi …m
… 15. 5. 11 | 16. 13 | …15 | 24. 10 | 26. 15 | 27. 9, 17 | 32. 14, 20 | 35, 12 | 46. 24, & alibi plur.

Æduo 7. 5
Æduorum 11. 23 | 12. 11, 16 | 13. 1 | 16. 23 | 17. 15 | 19. 5 | 24. 6 | 27. 1, 13, & alibi
Æduos 14. 24 | 15. 21 | 23. 21, 26 | 25. 19 | 26. 17, 21 | 27. 6 | 33. 18, 20, & alibi passim.
Æduum 11. 15 | 42. 7 | 199. 6
Æduus 23. 20 | 25. 8 | 89. 36 | 158. 41
æger 138. 17
ægerrime 14 | 4
Ægi 325. 12
Ægimurum 405 | 8
Æginium 325. 18
ægre 43. 6 | 85. 2 | 96. 8, & alibi
ægri 137. 35 | 324. 32
ægris 104. 35
ægrorum 323. 11 | 338. 16 | 368. 29
Ægus 316. 30
Ægyptiæ 308. 26
Ægyptii 348. 13 | 350. 22
Ægyptiis 289. 7 | 345. 19
Ægyptio 352. 33
Ægyptiorum 346. 7
Ægypto 286. 2 | 289. 4 | 349. 2 | 362. 25 | 363. 12 | 369. 5 | 384. 28
Ægyptum 340. 13 | 342. 2 | 364. 7
Ægyptus 359. 22, 24
Æmilii 19. 8
æmularentur 422. 25
æqua 237. 2 | 266. 1 | 293. 3 | 374. 15
æquabatur 446. 7
æqualibus 412. 23
æqualiter 48. 10
æquandi 259. 3
æquaretur 197. 29
æquari 131. 7
æquata 369. 27
æquato 20. 1 | 484. 8
æque 263. 18 | 375. 25
æquinoctii 86. 1
æquinoctium 98. 14
æquiore 110. 10 | 119. 5 | 163. 20 | 276. 25
æquis 228. 20
æquissimas 173. 9
æquissimo 109. 3 …
æquissimum 366. 2 | 381. 27
æquitas 446. 21
æquitate 29. 14 | 131. 6 | 211. 7 | 233. 3 | 298. 15
æquo 32. 3 | 64. 5 | 149. 27 | 168. 22 | 217. 3 | 239. 8, & alibi
æquum 77. 26 | 154. 6 | 155. 9, & alibi
ærariæ 61. 1
ærario 212. 6 | 220. 1 | 344. 12
ærarium 219. 24
æratæ 259. 10
ære 84. 24 | 93. 9 | 119. 15 | 300. 3
æreo 93. 7
æris 209. 5 | 314. 16 | 339. 15
æs 305. 16 | 371. 6
æstas 68. 13
æstate 39. 7 | 40. 1 | 55. 10 | 80. 15 | 91. 9 | 182. 18 | 192. 6 | 270. 23 | 367. 7 | 397. 13
æstatem 196. 34
æstatis 61. 18 | 79. 23 | 98. 1 | 157. 3
æstibus 61. 19 | 312. 35
æstimanda est 65. 4
æstimans 285. 4 | 334. 29
æstimare 159. 10
æstimari 148. 10 | 335. 12
æstimatione 128. 6 | 257. 3 | 298. 13
æstimationes 284. 2
æstimaverunt 302. 7
æstiment 88. 7
æstivis 199. 10
æstivorum 184. 24 | 199. 12
æstivum 115. 2
æstu 61. 11 | 62. 9 | 91. 7 | 334. 30
æstuaria 52. 19
æstuariis 60. 4
æstum 81. 30
æstus 61. 10, 22 | 83. 33 | 84. 1 | 91. 8 | 131. 4 | 134. 28 | 135. 10
æstuum 87. 7
ætate 128. 4 | 135. 13 | 154. 11 | 159. 1 | 165. 27 | 175. 18. … 8 | 339. 19 | …34 …12
ætatem … | 89. 5, 18 | …

171. 26 | 187. 21 | 340. 11 | 344. 1 | 358. 24 | 402. 9
ætati 381. 9
ætatis 63. 16 | 187. 22 | 215. 2, *& alibi*
æternam 175. 26
Ætolia 306. 1 | 306. 12 | 315. 3 | 317. 25
Ætoliam 306. 5
Ætolorum 306. 11
affecere 442. 26
affecerunt 437. 20
affectæ 246. 25
affecti 437. 25 | 438. 32
affecti sunt 124. 6 | 443. 11
affecto 148. 39
affectos 312. 28 | 439. 14
affectum 158. 10 | 191. 27 | 231. 20
affectus 26. 10 | 112. 2 | 159. 11 | 368. 20 | 374. 3 | 451. 23
affectus esset 318. 33
affectus est 384. 18
afferat 137. 5
afferebantur 40. 2 | 166. 12
afferebat 145. 30 | 413. 22 | 186. 34 | 218. 11 | 254. 26
afferebatur 137. 29 | 183. 2
afferre 8. 14 | 247. 4 | 249. 11 | 297. 4 | 314. 12 | 353. 13
afferret 137. 7
afferretur 134. 24
afferri 449. 2
affert 107. 13
afferrur 375. 14
afferunt 131. 1
afferuntur 190. 9
afficerent 436. 23
afficerentur 22. 1 | 439. 20
afficiebant 447. 15
afficiebantur 6. 9
afficiebat 148. 30
afficiebatur 144. 15
afficiendam esse 196. 30
afficiendo 201. 1
afficit 108. 15
afficiunt 425. 7 | 426. 8
affinem 400. 18
affingunt 141. 5
affinitate 327. 11
affinitatem 17. 2
affinitatibus 41. 18
affinitatis 210. 2
affirmabat 350. 21
affirmans 358. 17
affirmatione 155. 17
affixæ 62. 23
affixit 392. 6
afflictabat 84. 2
afflictæ 133. 12
afflictæ erant 84. 23
afflictarentur 61. 12
afflictaretur 433. 10
afflictas 92. 10
afflictas esse 190. 35
affligunt 133. 18
afflixit 302. 13
affore 100. 29 | 108. 11 | 279. 14
affuturum 470. 17
Afraniana 254. 34
Afranianæ 435. 28
Afraniani 240. 7 | 241. 18 | 240. 24 | 253. 3
Afranianis 241. 15 | 243. 25 | 249. 39
Afranianos 250. 20
Afranianus 415. 2
Afranii 236. 4 | 237. 7, *& alibi*
Afranio 326. 1 | 237. 3 | 235. 17, *& alibi*
Afranium 236. 10 | 237. 4 | 239. 10. 243. 21 | 252. 22 | 267. 12 | 327. 12 | 428. 24, 28
Afranius 236. 5 | 231. 15 | 239. 9, 24, 31 | 242. 7, *& alibi passim*
Africa 389. 24 | 390. 8 | 393. 16 | 394. 22 | 410. 11, 19 | 415. 9 | 431. 1 | 435. 28 | 436. 6
Africæ 351. 8 | 353. 15, 16 | 360. 26 | 386. 22 | 387. 16 | 394. 20, 23 | 396. 8
Africam 230. 18, 19 | 231. 3, 13, 15 | 273. 12 | 275. 10, *&c.*
Africani 292. 22 | 372. 1
Africano 182. 11
Africi 276. 9
Africo 302. 6
Africo, *vento* 91. 5
Africum 302. 9
Afrorum 402 8
agant 277. 18
Agar 416. 3 | 421. 22
agas 332. 18
agat 18. 12 | 206. 10
agebant 148. 37 | 27 327. 20
agebat 231. 4 | 252. 20
agebatur 140. 7 | 351
agenda erant 49. 5
agendi 293. 1 | 387. 1
Agendici 140. 27 | 1 165. 23
Agendicum 166. 19 34
agendis 348. 5
agendos 32. 14 | 14 141. 2
agendum 301. 3 | 15 163. 27 | 229. 3 | 423. 21
agente 228. 22
agere 23. 16 | 26. 2 | *& alibi*
agerem 459 4
agerent 148. 27 | 19 277. 33
aggerentur 62. 18 | 29 365. 3 | 443. 2
ageret 201. 12 | 223. 2 23 | 383. 3
ageretur 76. 23 | 198 344. 15 | 375. 8
agger 151. 11 | 178 197. 27 | 227. 18, *bi*
aggere 46. 6 | 53. 1 13, *& alibi*
aggerem 65. 23 | 67. 22 5, *& alibi plur.*
aggeres 178. 29 | 19 320. 28
aggeri, *nom.* 151. 9
aggeri, *verb.* 259. 7
aggeris, *nom.* 49. 8 | 5 172. 11
aggesserat 312. 32
aggrederentur 44. 23 15 | 329. 14
aggrederetur 366. 18, 373. 24
aggredi 360. 28 | 361. 384. 13
aggreditur 243. 1 | 349. 355. 14 | 356. 8
aggrediuntur 278. 21
aggregabat 82. 29
aggregaverant 119. 4
aggressi 20. 12 | 45. 2 16 | 244. 10
aggressi sunt 439. 1
aggressus 13. 8 | 208

4. 9 | 320. 7 | 326.
. 28 | 361. 22 | 377.

20 | 109. 17, & ali-

. 9 | 216. 12 |
22 | 224. 37 | 269.
. 16 | 402. 15 | 426.

348. 32
352. 11
368. 10
. 13, 20 | 20. 10 |
21 | 65. 13, & alibi

15. 17 | 19. 13 |
28 | 50. 16, & ali-

48. 8, 17 | 102. 16,
386. 3
261. 6
141 2
382. 2
11

. 14, 20 | 24. 11 | 71.
| 72. 5 | 118. 18 |
12 | 131. 1 | 132.
147. 21 | 191. 32 |
9 | 310. 7 | 389.

63. 31 | 71. 1 |

138. 10 | 134.

6 | 12. 17 | 15. 24 |
24. 1 | 30. 11 | 60.
ædini
5
22. 13 | 189.

. 11 | 22. 16 | 23.
42. 23 | 42. 10 | 44.
& alibi
6. 4 | 8. 17 | 11.
222. 1 | 231. 2 | 236.

193. 33 | 197. 26 |
426 | 427. 8
210 5 | 235. 6
dum 222. 6
. 6 | 442. 27 | 447.

436
374. 17
444. 7
67. 17 | 102. 31 |
5 | 447. 2
31. 3 | 34. 18 | 333.

alacritate 82. 11
alacritatem 307. 24
alam 403. 27 | 421. 10
alariæ 254. 34
alariarum 251. 9
alarias 267. 2
alariis 37. 5
alarios 37. 3
alatur 156. 10
alba 226. 5
albente 249. 16 | 390. 14 | 422. 7
Albici 245. 3
Albicis 261. 2
Albicorum 244. 19 | 245. 21
Albicos 234. 12 | 259. 6
album 93. 8 | 412. 2
Alces 133. 9
alebantur 270. 2
alebat 199. 33 | 389. 24
alendos 307. 9
alere 16. 27
alerent 316. 22
Alesia 176. 7, 29
Alesiæ 174. 20 | 177. 34 | 188. 8 | 195. 3
Alesiam 170. 16, 21, 23 | 173. 15 | 174. 17 | 176. 2 | 312. 12
Alexandria 288. 3 | 340. 4 | 343. 1 | 348. 2 | 349. 14 | 360. 4 | 362. 26 | 381. 17
Alexandriæ 181. 5 | 342. 10 | 344. 14 | 345. 18, 30 | 346. 4 | 353. 15 | 354. 17 | 355. 23 | 370. 16
Alexandriam 340. 9, 13 | 342. 6 | 344. 5, 17 | 345. 26 | 350. 9 | 352. 6, 23 | 360, 1 | 362. 14 | 365. 31
Alexandrinæ 345. 6
Alexandrini 345. 16 | 346. 29 | 250. 16 | 352. 7 | 353. 9 | 354. 11 | 356. 7, 27, 29 | 357. 16, 26 | 358. 23 | 359. 20 | 362. 3. 8
Alexandrinis 348. 11 | 349. 21 | 350. 32 & alibi
Alexandrino 182. 11 | 347. 1 | 364. 8
Alexandrinorum 351. 5 | 356. 17 | 361. 29
Alexandrinos 350. 11 | 361. 25
alga 396. 11
ali 130. 6
alia 21. 8 | 28. 20 | 31. 24 | 49. 30 | 50. 12 | 66. 5 | 60. 16, & alibi frequenter
aliæ 49. 30 | 83. 26, 29 | 179. 8 | 126. 9 | 255. 1 | 313. 17
aliam 2. 1 | 50. 22, 26 | 60. 10 | 224. 31
alias, *nom.* 17. 2 | 24. 25 | 110. 33, 34, & alibi passim
alias, *adv.* 53. 7 *bis* | 65. 22, 23 | 112. 16 *bis* | 275. 22 | 245. 26, 27 | 247. 24
alicui 183. 6 | 290. 21
alicujus 14. 20 | 150. 12
alienâ 178. 3 | 183. 25 | 468. 15
alienam 275. 27
alienare 146. 5
alienas 218. 6
alienatâ 139. 28
alienatione 274, 25
alienationem 274. 22
alieni 209. 5
alienis 45. 10 | 377. 13
alienissimis 135. 10
alieno 15. 13 | 129. 15 | 212. 2 | 300. 3 | 386. 17
alienos 73. 33 | 273. 6
alienum 85. 21 | 117. 35 | 303 17 | 371. 6
alii 11. 9, 10 | 50. 26 | 51. 21 | 58. 4 | 67. 20 | 82. 26 | 83. 3, & alibi passim
aliis 16. 21 | 31 10 | 49. 13 | 51. 21 | 53. 24 | 58. 28, & alibi
alio 58. 28 | 129. 9 | 131. 1 | 138. 9 | 156. 23 *bis* 1 | 161. 21 | 163. 2 | 273. 25 | 279. 9 | 313. 8. 9 | 375. 6
aliorum 317. 8
alios 92. 17 | 95. 27 | 123. 3 | 143. 24 | 160. 3, 4 | 227. 4 | 345. 16 *bis* | 397. 2 | 441. 26
aliqua 64. 6 | 125. 6 | 139. 6 | 202. 19 | 204, 19 | 256. 3 | 312. 18 | 387. 19 | 400. 9 | 432. 1
aliquam 116. 2 | 136. 21 |

164. 17 | 200. 33 | 246. 18 | 303.12 | 328.24 | 367 2 | 371. 13
aliquamdiu 29. 22 | 98. 13 | 190. 5 | 193. 29 | 277. 36 | 321. 9 | 383 20 | 438. 12
aliquando 153. 28 | 175. 22 | 229. 2 | 410. 2
aliquantò 61. 21
aliquantulum 394. 27
aliquantùm 92. 7
aliquem 26. 1 | 34. 22 | 105. 6 | 110. 27 | 189. 33 | 313. 21 | 397. 7 | 423. 33
aliqui 100. 6
aliquid 63. 17 | 83. 33 | 101. 11 | 136. 33 | 147. 11 | 169. 18 | 202. 21 | 256. 25 | 273. 26 | 277. 10 | 295. 31 | 302. 29 | 316. 28 | 372. 10, 16 | 407. 11 | 426. 8 | 435. 25 | 465. 10
aliquis 29. 20 | 207. 3 | 322. 31 | 431. 8
aliquo 30. 14 | 119. 12 | 136. 34 | 245. 28 | 249. 13 | 250. 24 | 256. 17 | 317. 15 | 322. 22 | 438. 23
aliquod 124. 1 | 200. 34 | 462. 1
aliquos 83. 2 | 111. 6 | 185. 8 | 250. 28 | 439. 16
aliquot 56. 7 | 57. 8 | 74. 7 | 234. 2 | 265. 12 | 374. 8 | 375. 4 | 433. 2 | 435. 14 | 438. 18 | 441. 21 | 445. 9
alit 71. 12
aliter 48. 17 | 78. 8, *& alibi*
aliud 10. 7 | 25. 26 | 39. 9, *& alibi*
alium 462. 10
alius 28. 20 | 82. 29 | 138. 8, 10, 11, *& alibi*
aliuſmodi 473. 2
allata ſunt 443. 26
allatæ erant 344. 12
allari eſſent 338. 9
allatis 108. 23 | 338. 10
allato 110. 31 | 146. 15, *& alibi*
allatum 225. 20 | 451. 31
allatura 351. 25
allaturum 186. 24
allatus eſſet 435. 10 | 436. 25 | 451. 2
allatus eſt 450. 23
allevati 357. 5
allicere 111. 22
alliciebat 155. 22
Allienum 397. 14
Allienus 401. 15 | 405. 4
alliſa 302. 15
Allobrogas 58. 32
Allobroges 12. 18 | 14. 24 | 168. 39 | 169. 4 | 316. 29 | 318. 14 | 325. 12
Allobrogibus 9. 10 | 12. 8 | 15. 6 | 22. 10, 14 | 168. 27
Allobrogum 9. 7, 8 | 12. 8 | 33. 20 | 56. 3 | 328. 17
alluitur 258. 6
Alpes 12. 3 | 56, 4, 5 | 74. 13
Alpibus 58. 34
Alpium 57. 17
altæ 172. 19
alter 89. 1 | 93. 14 | 100. 31, 32, *& alibi*
altera 6. 5 | 24. 12 | 38. 14, 16, *bis, & alibi paſſim*
alteræ 344. 14
alteram 49. 22 | 72. 6 | 96. 9 *& alibi*
altercari 298. 5
alteri 20. 17, *bis* | 100. 24 | 106. 16, *& alibi*
alteris 434. 23
alterius 23. 21 *bis* | 27. 4 | 112. 3 | | 118. 10 *bis* | 263. 9 | 348. 10 *bis*
alternas 394. 29
alternis 152. 3 | 392. 10
altero 146. 9, *& alibi*
alteros 111. 8, 9
alterum 9. 5 | 57 3 | 93. 16, *& alibi*
alterutro 332 10
altiore 109. 16 | 227. 18
altiores 186. 22
altis 365. 8
altiſſima 145 4 | 258. 8 | 354. 19
altiſſimas 52. 16, 31
altiſſimis 57 1 | 324. 13 | 326. 3 | 348. 24 | 360. 34
altiſſimo 6. 4, 5 | 53. 1 | 157. 17 | 189. 26
altiſſimos 334. 7 | 335. 7
altiſſimus 9. 5
altitudine 28. 7 | 17 20 | 247. 9 | 34 1 | 408. 8
altitudinem 11. 3 46. 3 | 54. 6, &
altitudinis 53. 21 | 186. 15 | 348. 2
altitudo 11. 10 | 62. 19 | 152. 1 | 259. 5 | 262. 26
alto 61. 10 | 82. 5
altum 53. 31 | 152 12 | 409. 29
aluerint 256. 5
aluerunt 72. 29
aluiſſet 156. 15
alunt 93. 12
alutæ 61. 28
Amagetobriæ 24. 19
Amantia 309. 7
Amantiam 294. 11.
Amanum 304. 1
amator 184. 6
ambactos 124. 4
Ambarri 12. 16
Ambarros 14. 24
ambas 262. 12
Ambialites 60. 15
Ambianis 173. 25
Ambianorum 47 4
Ambianos 41. 30 |
Ambibari 174. 1
ambiendo 394. 27
Ambiorige 99. 11 | 103. 27, 12
Ambiorigem 100. 19 | 103. 22, 10 | 114. 10 | 134. 20 | 135. 12 | 140. 13
Ambiorigi 115. 14 | 140. 4
Ambiorigis 99. 6 | 134. 12 | 140. 3 12
Ambiorex 10. 11 | 103. 3 | 104. 8 | 117. 7 | 135. 10
ambitione 379. 9
ambitus 284. 7
Ambivaretis 173. 19
Ambivaretos 180. 1
Ambivaritos 74. 8
ambo 107. 1 | 293 25 | 303. 18 | 344

amissæ 148. 16
amissæ essent 352. 11
amissam 214. 9 | 382. 3
amissarum 190. 28 | 337. 17 | 280. 6 | 413. 23 | 415. 30
amissis 22. 9 | 63. 18 | 65. 7 | 84. 5, 26, *& alibi passim*
amisso 51. 6 | 187. 20 | 362 28
amitæ 467. 22
amittendam esse 64. 15
amitterent 139. 20
amitteret 250. 28 | 404. 12 | 421. 28
amitteretur 338. 9
amne 484. 13
amore 18. 1 | 202. 4 | 370. 23 | 375. 27
amorem 363. 5 | 371. 3
Amphilochis 315. 3
Amphipoli 338. 28, 33
Ampium 341. 3
ampla 72. 7
amplexus 310. 30
ampliato 452. 25
amplificata 119. 6
amplificaturum 46. 29
ampliorem 374. 15
ampliores 109. 9 | 253. 1
amplioribus 96. 17 | 428. 34
amplis 395. 17
ampliſſima 32. 9 | 59. 8 | 158 5.
ampliſſimè 314. 19
ampliſſimi 260. 10
ampliſſimis 134. 1 | 211. 4
ampliſſimo 75. 15
ampliſſimos 316. 33
ampliſſimus 134. 4
amplitudine 404. 5
amplitudinem 72. 11 | 164. 21
amplitudo 133. 26
amplius 15. 20 | 19. 6 | 26. 14, *& alibi frequenter*
an 30. 19 | 35. 7 | 39. 6 | 76. 26 *bis, & alibi passim*
Ana 236. 8
Anam 236. 7
Anattium 132. 18
Ancalites 97. 13
anchoræ 61. 27 | 92. 11
anchoram 338. 32 | 357. 4
anchorariis 262. 16
anchoras 84. 2 | 91. 22 | 351. 11
anchoris 81. 25, 31 | 83. 30, *& alibi*
ancipitem 322. 6
ancipiti 20. 15 | 174. 19 | 318. 10
Anco 467. 23
Anconem 218. 14
Andes 55. 11 | 143. 15
Andibus 59. 3
Andium 192. 23
Androſthenes 325. 24
anfractus 161. 22
angiportis 348. 22
angulis 227. 20
angulo 319. 27
angulum 408. 30 | 414 10
angulus 93. 14 | 94. 7
anguſta 248. 16 | 310. 16 | 409. 6
anguſte 285. 10 | 296. 2
anguſtiæ 14. 27 | 312. 31 | 346. 16 | 356. 12 | 422. 1
anguſtias 11. 13 | 12. 10 | 29. 3 | 30. 8 | 240. 34 | 249. 2, 5, 37, *& alibi*
anguſtiis 64. 11 | 109. 5 | 222. 20, *& alibi passim*
anguſtior 283. 3
anguſtiora 84. 13
anguſtiore 172. 25
anguſtioribus 171. 15
anguſtis 81. 23 | 195. 20
anguſtiſſimam 348. 4
anguſtiſſime 227. 16 | 311 5
anguſtiſſimum 366. 13
anguſtiùs 98. 14, 18 | 245. 27
anguſto 51. 11 | 135. 1, *& alibi*
anguſtos 6. 10 | 316. 17
auguſtum 9. 3 | 148. 34 | 160. 33 | 242. 24 | 360. 34
anguſtus 365. 10
anima 426. 1
animadverſa 103. 3 | 108. 13 | 170. 9, *& alibi passim*
adnimadveſionis 317. 3

animadverſis 331. 11 | 342. 17
animadverſo 354. 8 | 320. 30
animadverſum eſſet 320. 20 | 438. 29 | 442. 28 | 446. 31 | 451, 13
animadverſum eſt 133. 14 | 152. 13 | 261.22 | 31824 | 319. 17 | 328. 27
animadvertebant 152.26 | 309. 10
animadvertebantur 163. 4
animadvertebat 196. 21 | 397. 23 | 399. 20 | 436. 17
animadvertebatur 451. 10 | 453. 15
animadvertere 17. 17 | 189. 5 | 253.34 | 370. 22 | 403. 30
animadveterent 189. 10 | 195. 3 | 358. 24 | 449. 14
animadverterentur 161. 15
animadverteret 17. 16 | 37. 14 | 187. 2, *& alibi frequenter*
animadverterunt 63. 7 | 249. 33 | 403. 12, 36
animadverti 265. 18 | 422. 20 | 434. 4
animadvertiſſent 287.17 | 313. 5 | 333.16
animadvertiſſet 29. 8 | 38 5, *& alibi*
animadvertit 19. 14 | 25. 3 | 67. 2 | 82. 13, *& alibi paſſim*
animalia 127. 5 | 129. 4
animas 123. 3
animi 17. 26 | 18. 4 | 40. 12 | 52. 17, *& alibi frequenter*
animis 66. 5 | 73. 18, *& alibi*
animo 9. 11 | 10. 6, 11 | 11. 13 | 40. 20 | 51. 16 | 67. 16, *& alibi quam plurimis in locis*
animos 4. 4 | 25. 14 | 28 17 | 47. 9 | 139. 27 | 164. 9 | 176. 22, *& alibi plur.*
animum 17. 20 | 178. 6 | 328. 3 | 351. 2. *& alibi*
animus 49. 24 | 64. 36, *& alibi*
anni 39. 12 | 59. 27 | 68.11 | 80. 1 | 81. 5, *& alibi plur*
annis 24. 15 | 98. 19 | 106. 16, *& alibi*
anno 71. 5, 8 | 86. 19 | 98. 9. 18, *& alibi*
annona 243. 8, 10 | 396. 5
annonæ 401. 21 | 407. 1
annorum 105. 20 | 127. 12 | 200. 24 | 329. 28 | 397. 37
annos 7. 3 | 16. 23 | 23. 22 | 27. 15 | 53. 7, *& alibi*
annotinis 91. 15
annuas 299. 3
annuit 405. 33
annus 70. 1 | 200. 28 | 283. 2
annuum 6. 18 | 99. 17 | 130. 7 | 156. 4 | 285. 17
annuus 16. 2, 12
anſerem 93. 11
ante *præpoſ.* 33. 14 | 37. 1 | 54. 6, 10 | 55. 14 | 74. 7. *& alibi quam plurimis in locis*
ante, *adverb.* 7. 4 | 15. 23 | 17. 8, *& alibi frequenter*
antea 16. 7 | 31. 15, 18 | 85. 39 | 89. 36, *& alibi plur.*
Antebrogium 40. 27
antecedebant 44. 7
antecedebat 259. 2 | 344. 9 | 446. 8
antecedent 325. 17
antecedere 257. 9 | 260.28 | 386. 15 | 391. 3 | 447. 32
antecederet 261. 8 | 326. 6 | 327. 7
antecedit 271. 13 | 306. 20
antecedunt 59. 10 | 133. 10
anteceſſerant 73. 13 | 118. 15 | 253. 18, 19
anteceſſerat 147. 8 | 323. 23
anteceſſiſſe 164. 22
anteceſſiſſent 75. 4
anteceſſit 157 15
anteceſſores 390. 27
antecurſores 36
antecurſoribus 1
anteferendus 10
anteferrentur 34
anteferretur 106
anteibat 366. 7
anteire 233. 3
antemiſſis 242. 3
antennæ 62. 25
antennas 62. 24
antennis 63. 5
anteponendas 81
antequam 293. 1
anteriorem 318.
anteſignanis 11
anteſignanos 234. 323. 25
antevertendum 1
Antiochenſium 33
Antiochiæ 341. 1
Antiochiam 339.
Antiocho 288. 8
antiqua 420. 12
antiquas 315. 2
antiquiſſima 156.
antiquiſſimum 34
antiquius 41. 1 114. 31 | 118. *libi*
antiquius 365. 4
antiquum 17. 4
Antiſtii 444. 3
Antiſtium 113. 443. 35
Antiſtius 177. 2
Antonianæ 300. 3
Antonianos 287. 5
Antonii 201. 5, 8 320. 11
Antonio 199. 17 12 | 223. 6 301. 14 | 303 8
Antonium 183. 8 *& alibi*
Antonius 177.5 | 200. 22 | 108 *bi*
anxium 417. 26
aperiendum 219.
aperire 224. 15
aperirentur 426. 1
aperta 48. 25 | 71
apertæ 351. 32
apertas 352. 29
aperte 130. 2 | 1
apertioribus 328.
apertis 31. 11

appellarunt 376. 13
appellaſſet 298. 13
appellat 110. 6 | 160. 21 | 252. 17
appellationis 273. 15
appellatis 51. 14
appellatos 25. 20 | 53. 18
appellatur 21. 17 | 56. 11, & *alibi*
appellatus 76. 1 | 103. 24 | 164. 12 | 277. 11 | 340. 18 | 380. 15
appellatus erat 7. 3 | 155. 31
appellatus eſſet 26. 11 | 32. 8 | 371. 1
appellatus eſt 321. 21 | 441. 10
appellaverat 304. 2
appellaviſtis 276. 11
appellavit 424. 20
appellebat 228. 9
appelli 167. 3 | 422. 13
appellit 270. 21
appello 405. 21
appelluntur 93. 15
appetebat 137. 3 | 143. 5
appeteret 177. 12. | 366. 10
appetieret 33 10
appetiſſe 29. 12 | 232. 5
appetiſſent 32. 16
appetit 277. 12
Appio 87. 1
applicant 133. 13 | 450. 26
applicatis 338. 11
applicaverunt 355. 23
apportari 87. 11
apprehendit 346. 12 | 440. 3
approbant 150. 32
approperare 413. 33
appropinquabant 319. 6
oppropinquabat 48. 18 | 292. 9 | 320. 24 | 325. 31
appropinqant 179. 8
appropinquantes 434. 23
appropinquantibus 434. 4
appropinquare 25. 30 | 45. 13, & *alibi*
appropinquarent 83. 26 | 106. 14 | 138. 3 | 177. 16 | 333. 19
appropinquaret 261. 19 | 395. 30
appropinquarunt 82. 27 | 162. 7
appropinquaſſent 149. 12 | 300. 28 | 301. 19 | 433. 18 | 436. 22 | 446. 24. 29
appropinquaſſet 330. 5 | 436. 26
appropinquat 189. 23
appropinquatum eſſet 253. 22
appropinquavit 74. 15 | 432. 16
appulerat 412 29
appulſa 271 4
appulſas 280. 15
appulſis 259. 12
appulſo 61. 15
Aprileis 419. 12
Apriles 421. 21 | 451. 21
Aprilis 9. 14 | 10. 15
Apſo 303 21
Apſum 294. 25 | 295. 3
Apſus 297. 19
apta 231. 10
aptæ 345. 28
aptantur 347. 6
aptiora 62. 4
aptiſſima 278. 6
aptiſſimum 251. 3 | 284. 6 | 350. 18
aptos 95. 20
apud 5. 7 | 11. 16 | 16. 8, 22, 27 | 17. 25 | 18. 3, 6, & *alibi quam plurimis in locis*
Apulia 220. 5 | 285. 15
Apuliam 222. 17 | 226. 1
aqua 94. 4 | 96. 11, 14 | 140. 25 | 162. 27 | 165. 18 | 172. 8, & *alibi frequenter*
aquabantur 253. 3
aquæ 78. 19 | 157. 29 | 242. 20, 23, & *alibi*
aquam 82. 8 | 109. 8 | 251. 10 | 254. 14. & *alibi*
aquandi 254. 13 | 295. 16 | 351. 17 | 396. 4
aquantur 450. 26
aquarentur 319. 29
aquari 251. 11 | 300. 33 | 336. 12 | 404. 12
aquarum 421. 20
aquas 241. 28 | 484. 12
aquatione 409. 5
aquationem 436. 4
aquationis 75. 11
aquatores 251. 8 | 441. 25

aquatum 197. 16 | 389. 7
aquila 319. 4 | 414. 9
aquilæ 337. 6 | 415. 33 | 447. 30
aquilam 82. 20, 22, 24 | 104. 4 | 414. 8, 22
Aquilaria 370. 21
aquilas 435. 24
Aquileiam 12. 2
Aquilifer 104. 3 | 318. 33
aquilis 446. 25
Aquinio 426. 23
Aquinium 411. 15, 16, 23
aquis 484. 16
Aquitani 2. 1 | 66. 1
Aquitania 5. 5 | 68. 6 | 155. 32
Aquitaniæ 65. 17 | 66. 20 | 68. 8 | 199. 14
Aquitaniam 61. 1 | 65. 2 | 199 10
Aquitanis 3. 2 | 237. 13
Aquitanus 75. 25
Aquitius 443. 12
Arar 13. 1
Arare 14. 3 | 15. 25 | 184. 6
Ararim 13. 6 | 108. 4
aras 439. 20
aratores 394. 21
aratoribus 402. 12
arbitrabantur 6. 11 | 62. 2 | 67. 11 | 240. 16 | 277. 5 | 338. 22 | 401. 27
arbitrabatur 17. 16 | 25. 22 | 31. 17, *& alibi*
arbitrantur 8. 7 | 72. 2 | 106. 30 | 125. 2 | 126. 1, 5 | 129. 4 | 131. 10
arbitrarentur 52. 21, *& alibi*
arbitraretur 56. 6, *& alibi*
arbitrari 42. 3 | 101. 12 | 316. 5
arbitrati 317. 10
arbitrati sunt 8. 10 | 448. 19
arbitratur 193. 7 | 209. 9
arbitratus 68. 15 | 79. 22 | *& alibi*
arbitri 284. 1
arbitrio 174. 3
arbitris 429. 12
arbitrium 27. 4 | 118. 4 | 297. 8
arbitro 344. 16
arbitror 275. 2 | 389. 6 | 410. 17 | 412. 17
arbitros 88. 7
arbitrum 298. 14
arbores 133. 13, 16, 18
arboribus 48. 4 | 91. 28, *& alibi*
arborum 78. 24 | 172. 18 | 278. 8
arcana 223, 20
arce 177. 33
arcem 28. 9 | 258. 7 | 268. 15 | 294. 6 | 339. 5
arcis 319. 27 | 346. 19
arctiores 149. 18
arctius 78. 20
ardebant 136. 33
ardentes 197. 34
ardentibus 332. 11 | 357. 23
ardere 101. 17
arderent 323. 6
Arduennæ 136. 11
Arduennam 89. 5 | 103. 4, 12 | 135. 8
arduo 197. 13 | 276. 23
arduum 162. 5 | 383. 23
arduus 54. 15
area 356. 20
Arecomicis 144. 24
Arecomicorum 168. 29 | 235. 2
Arelate 235. 15 | 260. 9
argenti 267. 15 | 335. 9
argento 134. 1 | 444. 17
argentum 162. 10 | 439. 11 | 449. 4
argilla 105. 28
Arguetius 436. 28
argumenti 249. 6
Ariaratem 384. 11, 12
aridam 152. 16
arido 82. 8 | 83. 7
aridum 84. 1
aries 53. 30
ariete 152. 5
arietes 347. 7
Arimini 218. 12 | 219. 3
Arimino 218. 2, 5, 12
Ariminum 216. 1
Ariobarzane 364. 12
Ariobarzanes 287. 9
Ariobarzani 180. 13
Ariobarzanis 363. 15 | 380. 11
Ariovisti 25. 1, 10 | 27. 19, 23, *& alibi*
Ariovisto 24. 27 | 77. 33
Ariovistum 24. 18 | 25. 12, 16 | 21. 31 | 29. 4, 11 | 12
Ariovistus 24. 10 *alibi*
Aristium 160. 8,
arma 21. 15 | 49. 6 | 52. *& alibi quam loris.*
armamentis 62. 235. 10
armamentorum 24
armandas 87. 11
armandos 64. 25
armare 394. 8
armari 85. 1 | 12
armat 226. 4 | 25
armata 41. 21, 12
armatæ 61. 21 | 4
armatam 196. 27
armati 112. 1 | 16
armatis 52. 8 | 195. 23 | 235 8 | 339. 16 | 3 3 | 404. 15
armato 105. 17
armatorum 57. 2 108. 8 | 118. 11 195 8 | 361. 17
armatos 29. 23 | 198. 11 | 358. 17 | 424. 17
armatum 103. 29 | 423. 18, 20
armatura 362. 10 | 394. 9 | 402. *bi*
armaturæ 44. 33 169. 9 | 176. *bi*
armaturam 413. 11 442. 22
armaturas 412. 24
armatus 399. 17 25
armaverant 259. 1
armaverat 393. 21
Armenia 364. 3, 365. 7
Armeniæ 364. 25 |
Armeniam 363. 14 21, 28, 30
armis 8. 5 | 18. *& alibi*

110. 29 | 173. 29 |
14. 6 | 62. 15, &
100 9, 35
218. 12
22. 34
265. 19
191. 22
153. 13
285. 6
30. 8
34. 16 | 256. 1 |
182. 2, 16 | 473.
25. 30 | 163.
297. 9
343. 11
349. 8 | 363. 1
1. 20 | 354. 12,
133. 13
428. 26
445. 13 | 465. 5
454. 21 | 260, 29 |
127. 2
3
144. 9 | 145. 11 |
23. 23 | 144. 11,
alibi
174. 15
143. 1 | 144.
6 | 168. 28 | 173.
23. 21 | 34. 4 |
14 | 156. 34 | 177.
143. 3 | 179. 10 |
407. 4
316. 21
121. 8
395. 27
1 | 287. 2 | 289. 4,
4 | 286. 4 | 384.
9 | 341. 2 | 363.
32 | 384. 25
89. 6
89. 8 | 290. 10 |
303. 31 | 309.
41 | 323. 30
Aſpavia 443. 15
aſpera 249. 1 | 310. 8
aſperi 245. 4 | 310. 13
aſperior 107. 5
aſperitatem 355. 17
aſperiùs 198. 20
aſpernabatur 365. 4
aſpernari 428. 12
aſperum 271. 16
aſportaret 427. 25
aſportaverat 384. 30
Aſprenate 422. 10 | 436. 30
aſſentire 425. 26
aſſerebant 295, 30
aſſeres, *nom.* 258. 14 | 352. 24
aſſervabant 303. 1
aſſervari 224. 23
aſſervatos 405. 10
aſſervent 224. 29
aſſidua 131. 2
aſſidue 395. 8
aſſiduis 152. 8 | 181. 1 | 452. 8
aſſiduo 159. 31
aſſignabant 371, 21
aſſignabat 387. 11
aſſiſtere 128. 4
aſſuefaciunt 71. 22
aſſuefacti 71. 11 | 71. 10 | 132. 13 | 290. 13
aſſueſcere 133. 25
aſſumpſiſſent 424. 10
aſſumpto 358. 23
Aſtam 450. 12
Aſtenſes 444. 17
aſtricto 484. 11
at 32. 22 | 37. 17 | 52. 10, *& alibi*
Ategua 441. 30 | 442. 19
Ateguam 435. 6, 9, 18, 22 | 436. 12 | 442. 8
Athenis 286. 1
atque 4. 2, 3 | 6. 4, 10 | 9, 6 | 13. 9 | 14. 3, 8, 9, 19, *& alibi quam plurimis in locis*
Atrebas 83. 13 | 85. 32 | 109. 31
Atrebate 184. 29
Atrebatem 97. 31 | 115. 27 | 199. 28
Atrebates 41. 30 | 50. 7 | 185. 15
Atrebati 174. 14
Atrebatibus 47. 16 | 80. 21 | 173. 26
Atrebatium 107. 19 | 109. 29
Atrio 92. 9 | 416. 20 | 426. 22 *bis*
Atrium 91. 22
attamen 307. 21 | 329. 30
attenuata erat 331. 6
attenuati 407. 2
attexuntur 105, 3
attigerunt 263. 23
attigiſſent 250. 1
attigiſſet 54. 1
attigit 81. 21 | 98. 16 | 290. 5 | 394. 1 | 395. 32
attinere 411. 16
attingebant 47, 5
attingere 423. 29
attingeret 423. 10
attingit 5. 2 | 132. 20
attringunt 55. 5 | 72. 9 | 136. 8 | 143. 16 | 173. 28 | 237. 14 | 246. 7
Attianorum 277. 3
Attianos 219. 21
Attii 270. 19 | 276. 26
Attio 223. 2, 8 | 277. 32
Attium 219. 11 | 223. 10 | 231. 14 | 273. 3, 21 | 445. 11
Attius 193. 20 | 219. 9, 15, *& alibi*
attribuant 73. 27
attribuerat 145. 29 | 174. 8 | 244. 27 | 270. 7 | 303. 5 | 373, 15
attribuerit 235. 3
attribui 233. 1
attribuit 57. 4 | 107. 25, *& alibi*
attribuitur 260. 8
attributæ erant 62. 17
attributi erant 184. 3
attributus 177. 1
attributus erat 199. 35
attribuunt 230. 14
attuliſſe 243. 23 | 322. 10
attuliſſent 32. 19
attuliſſet 164. 3 | 384. 17
attuliſtis 453. 7
attulit 39. 2 | 111. 7 | 198. 16, *& alibi*
Atuaticam 135. 24 | 137. 20, 23
Atuatici 100. 15 | 104. 23
Atuaticis 100. 13 | 104. 11 | 136. 9
Atuaticorum 47. 18

Atuaticos 104. 9 | 111. 26 | 114. 11
Avaricenſibus 162. 15
Avarici 155. 29, 32 | 162. 12
Avarico 148. 17, 26 | 155. 24
Avaricum 147. 20 | 148. 27 | 149. 13 | 155. 3, 14 | 163. 29 | 312. 13
avaritia 160. 3 | 373. 8
avaritiam 30. 15 | 305. 4
auctionandi 298. 19
auctione 429. 2
auctis 326. 20
aucto 260. 8 | 368. 27
auctor 102. 23 | 135. 15 | 191. 1 | 194. 26 | 199. 32
auctore 101. 9 | 228. 22 | 273. 26 | 357. 34
auctorem 101. 15
auctores 63. 28 | 117. 3 | 185. 18 | 273. 27 | 316. 6 | 424. 5
auctoribus 99. 77 | 267. 13 | 278. 1, 14
auctoritas 16. 8 | 59. 8 | 80. 23 | 118. 11 | 204. 9 | 399. 24
auctoritate 6. 12 | 24. 28 | 25, 16, & *alibi*
auctoritatem 41. 16 | 46. 28, & *alibi*
auctoritati 206. 7
auctoritatis 76. 11 | 90. 3, & *alibi*
auctos eſſe 32. 18
auctus 401. 20
aucupabatur 387. 18 | 412. 10
audacia 16. 21 | 136. 31. & *alibi*
audaciæ 143. 25
audaciam 399. 25
audacibus 395. 9
audaciſſime 45. 3 | 95. 15 | 388. 12
audacius, *adv.* 15. 16 | 16. 20, & *alibi*
audacter 82. 9 | 206. 4 | 240. 10 | 245. 26
audeant 116. 22 | 138. 25 | 142. 8
audeat 16. 25 | 137. 22
audebant 90. 6 | 317. 13 | 443. 29 | 446. 18
audebat 31. 26 | 140. 19 | 321. 9
audent 71. 25 | 445. 2
audere 26. 5 | 77. 18 | 131 10, & *alibi*
auderent 25. 10, & *alibi plur.*
auderet 80. 27 | 127. 8, & *alibi*
audet 119. 14
audiebamus 383. 13
audiebant 400. 19
audiebantur 312. 23
audiebat 46. 3 | 73. 20, & *alibi*
audiebatur 166. 11
audiendi 264. 20
audiendos 76. 6
audiens 30. 14 | 411. 20
audiente 255. 15 | 411. 19
audientes 29. 7 | 30. 12 | 111. 5 | 400. 22
audientibus 285. 1
audierant 46. 8 | 100. 36 | 138. 15
audierat 201. 10 | 273. 25 | 379. 18 | 393. 15
audierit 73. 5
audierunt 231. 1
audimus 182. 13
audire 459. 2
audirentur 67. 18 | 304. 10.
audiret 344. 26 | 367. 22 | 368. 17
audiri 279. 42
audiſſent 53. 24 | 167. 31
audiſſet 342. 1 | 364. 23
audiſtis 275. 16 | 329. 26
audit 278. 11 | 342. 12 | 375. 10
audita 68. 8 | 179. 14
audita eſt 149. 3
audita ſunt 143. 1
audite 150. 19
auditionem 160. 5
auditionibus 73. 7
auditis 80. 19 | 167. 11
audito 68. 2 | 77. 5 | 154. 13 | 294. 6 | 362. 16 | 427. 14 | 443. 5
auditu 406. 11
auditum erat 278. 19 | 359. 1
auditum eſt 64. 14
auditus 297. 27 | 316. 13
avehi 470. 21
averſa 198. 16 | 366. 19
aveſati ſunt 418. 24
averſi 51. 22 | 264. 33
averſione 442. 6
averſis 422. 14
averſos 279. 30 | 31
averſum 20. 19
avertebant 151. 39
avertendæ 337. 30
avertendo 347. 6
averterant 15. 26 | 3
averterat 210. 1 | 3
324. 40
avertere 197. 9
averterent 317. 3
averterentur 18. 4
averteret 246. 18
avertiſſent 140. 1
avertit 19. 8 | 106. 7 | 300. 1 | 395. 26
avexerunt 165. 2
augeamus 274. 39
augeantur 256. 4
augeat 274. 24
augeatur 102. 10
augebantur 240. 3 11 | 279. 35 | 43
augebat 112. 19 | 163. 23 | 318. 32
augebatur 116. 7 |
augendarum 396. 15
augendi 345. 15
augentur 347. 4
augere 196, 12 | 33
augerentur 76. 9
augeri 67. 5 | 162.
auget 349. 14 | 374
augetur 161. 12 | 171. 14 | 273. 24 | 371. 22
augurari 460. 4
augurem 201. 9
avidi 444. 6
Aviene 410. 6.
Avienus 409. 32
avium 74. 18
aule 410. 12
Aulerci 63. 27
Aulercis 69 7 | 173 27
Aulerco 165. 27
Aulercos 55. 4 | 1 185. 15
Aulum 297. 28 | 332. 8
Aulus 288. 4 | 4

auxilio 17. 10 | 33. 22 | 52. 28, *& alibi.*
auxiliorum 36. 16 | 116. 7 | 378. 2 | 393. 12
auxilium 12. 13 | 14. 12, *& alibi frequenter.*
Auximatibus 219. 21
Auximi 219. 11
Auximo 221. 2
Auximum 219. 8 | 231. 14
auxisse 16. 25
auxit 346. 20, 25
auxibus 262. 9
Axonam 42. 13 | 44. 26

B.

BAcenis 117. 31
Baculo 51. 7
Baculus 58. 11 | 138. 17
Bæbius 444. 16
Bætim 376. 15, 16 | 377. 6 | 434. 12 | 450. 9
Bagradam 271. 12 | 272. 19 | 278. 18, 28
Balbe 181. 1
Balbus 298. 8
balbares 43. 16 | 395. 33
balliſta 438. 12
balliſtam 438. 14
balliſtas 435. 8
balliſtis 258. 15 | 411. 3
balteo 106. 26
barbara 278. 22 | 316. 38
barbari 23. 25 | 63. 7, *& alibi.*
barbaris 62. 20 | 63. 21, *& alibi.*
barbaro 411. 22
barbarorum 58. 23 | 185. 30 | 186. 35 | 192. 5 | 193. 32 | 196. 3 | 436. 4 | 453. 6
barbaros 25. 25 | 30. 6 | 55. 7, *& alibi.*
barbarum 24. 22 | 33. 19 | 449. 6
baſilicam 372. 15
Baſilum 134. 14 | 179. 33
Baſilus 134. 18
Batavorum 74. 11
Belgæ 2. 1 | 4. 1 | 5. 3 | 43. 5 | 48. 17 | 204. 8
Belgarum 5. 1 | 40. 21, *& alibi.*
Belgas 40. 3 | 41. 5, 11 | 46. 29, *& alibi.*
Belgio 93. 3 | 99. 2, 17, 20, 27 | 200. 30 | 204. 6
Belgis 3. 2 | 40. 17, 23, *& alibi.*
bella 33. 30 | 46. 2, *& alibi*
bellandi 6. 9 | 63. 31 | 71. 4, *& alibi.*
bellandum 447. 12
bellantibus 413. 26
bellare 418. 23
bellatores 44. 4
belle 48. 16
belli 6. 10 | 27. 2, 6 | 30. 2, *& alibi frequenter.*
bellica 272. 1
bellicæ 132. 9
bellicam 425. 10
bellicociſſima 71. 2
bellicociſſimas 256. 18
bellicociſſimis 191. 30
bellicociſſimorum 322. 23
bellicoſos 11. 26
bellis 39. 11 | 72. 11 | 79. 25 | 99. 15 | 192. 16 | 237. 11 | 256. 15 | 285. 14 | 316. 32 | 347. 18 | 367. 31 | 368. 14
bello 14. 6, 9 | 23. 1, 4, *& alibi.*
Bellocaſſis 173. 27
Belonæ 380. 5
bellorum 381. 16, 19
Bellovaci 166. 14, 19 | 174. 2 | 187. 12 | 188. 29 | 190. 25
Bellovacis 173. 23 | 179. 33 | 189. 11 | 196. 16
Bellovaco 184. 28
Bellovacorum 42. 10 | 45. 13 | 185. 13 | 188. 7 | 189. 16 | 190. 35 | 191. 13
Bellovacos 41. 20 | 46. 13, 21, 27 | 107. 15 | 184. 27 | 185. 7, 14, 22 | 190. 37 | 191. 4
bellum 4. 5, 8 | 6. 8 | 16. 5, *& alibi paſſim.*
bene 64. 14 | 112. 11 | 160. 27 | 182. 8, *& alibi.*
beneficia 32. 8 | 150. 27 | 224. 39 | 268. 4 | 452. 24 | 453. 9
beneficiariis 252. 10 | 330. 13
beneficiis 31. 19 | 100. 12, 27, *& alibi.*

beneficio 11. 19 | 25. 16, & *alibi.*
beneficiorum 234. 11
beneficium 140. 4 | 126. 19 | 273. 30 | 276. 11 | 425. 9
benemeritæ 294. 26
benemeritis 379. 21
benevolentia 99. 15 | 160. 23 | 461. 9, 12
benevolentiam 274. 20
benignitate 384. 3
Berones 373. 3
Beſſos 288. 9
beſtiæ 418. 12 | 423. 7, 18
beſtiarum 418. 15, 19
beſtias 402. 2 | 418. 17 | 422. 20 | 423. 24
beſtiis 423. 11
Bethuriam 442. 20
bibi 350. 7
Bibracte 19. 5, 8 | 164. 29, 35 | 168. 8 | 180. 5 | 183. 9 | 184. 2
Bibrax 45. 4
Bibroci 97. 13
Bibuli 295. 31 | 296. 4 | 345. 19
Bibulo 295. 10, 25
Bibulum 296. 5 | 300. 3 | 304. 7
Bibulus 289. 11 | 290. 11, 13, 20 | 295. 13 | 297. 4
bidui 115. 31 | 271. 11
biduo 34. 19 | 100. 29, & *alibi.*
biduum 19. 4 | 145. 15, & *alibi.*
biennii 304. 4
bienniq 305. 17
biennium 6. 17
Bigerriones 68. 10
bina 78. 9 | 186. 27 | 297. 18 | 307. 19
binæ 63. 6
binis 78. 17 | 183. 11 | 245. 19 | 251. 25 | 421. 19
binorum 228. 5
binos 151. 15 | 433. 12
bipartito 134. 15
bipedali 263. 15
bipedalia 263. 21
bipedalibus 78. 16
biremes 309. 3
biremis 355. 3
bis 61. 10 | 411. 18, & *alibi.*
Bithioia 286. 2 | 379. 17
Bithynam 384. 25
Bythynio 380. 8
Bituriges 143. 26 | 144. 1, 5, 11 | 145. 27 | 148. 18 | 180. 2 | 183. 22, 27 | 184. 3
Biturigibus 16. 29 | 144. 4 | 145. 14 | 150. 35 | 173. 23 | 187. 7
Biturigum 144. 7 | 146. 29 | 147. 2, 21, 22 | 148. 13 | 155. 4 | 183. 11, 13
Bivius 226. 7
blande 394. 27 | 422. 23
Boduognato 50. 16
Bœotia 287. 4
Bogud 377. 28, 33 | 396. 17
Bogudem 376. 16
Bogudis 395. 25
Boia 148. 1
Boii 20. 10
Boiis 273. 28
Boiorum 22. 23 | 145. 28 | 148. 40
Boios 8. 17 | 22. 15 | 146. 9, 6 | 148. 36
bona 112. 5 | 142. 23 | 160. 5. & *alibi.*
bonæ 260. 12
boni 29. 22 | 416. 15
bonis 128. 6 | 160. 15, 18 | 191. 9 | 429. 2, 7
bonitas 358. 21
bonitate 358. 22
bonitatem 22. 12
bono 9. 11 | 377. 3 | 462, 4 *bis*
bonorum 427. 1
bonos 395. 10
bonum 122. 34 | 352. 18
bos 133. 4
Boſphori 384. 31
boum 133. 27
brachia 165. 17 | 408. 2, 29 | 435. 9 | 443. 14
brachiis 361. 21 | 411. 2
brachio 26. 7
brachium 403. 9 | 424. 7 | 434. 17 | 437. 26 | 442. 23
Brannovicibus 173. 20
Brannoviis 173. 20
Bratuſpantium 46. 14
brevem 101. 12
brevi 30. 11 | 57. 30 | 85. 16, 22 | 113. 8 | 370. 12 | 400. 16
breviore 240. 5 | 309. 25
breviores 94. 4
breviſſimus 80. 14
brevitas 41. 10 | 5 27
brevitati 460. 2
breviter 164. 18
Brittanni 92. 30 | 97. 16
Brittannia 60. 16 24 | 93. 18 | 98. 174. 7
Britanniæ 41. 25 | 26 | 84. 10 | 93. 27
Britanniam 46. 26 & *alibi.*
Britannicum 89. 1
Britannorum 92. 2
Brittannos 80. 17
bruma 94. 2
brumalibus 183. 3
Brundiſii 227. 10, *libi.*
Brundiſio 300. 34 337. 11 | 393. 1
Brundiſini 227. 1 17
Brundiſinis 229. 2
Brundiſino 228. 7 10
Brundiſinum 360.
Brundiſinum 226. 6, & *alibi.*
Bruti 259. 17 | 26 270. 9
Brutiis 231. 5
Bruto 62. 16
Brutum 61. 5 | 145. 24 | 235. 17
Brutus 244. 24, 25 | 261. 7
buccinatore 277. 2
Bullide 309. 7
Bullidenſes 294. 12
Burſavolenſes 441.
Burſavolenſibus 44
Buthrotum 296. 2

C.

loni 180. 3
Obillono 160. 9
34. 27 | 169. 3
ina 407. 9
inibus 172. 19
era 442. 2
re 423. 19
erbus 52. 13 | 175. 7 |
7
rum 312. 27
it 103. 3
nt 322. 27
es 174. 1
15. 14
is 173. 21
norum 194. 25 | 195.
os 143. 15 | 168.
rum 143. 25 | 194.
rus 144. 19
199. 27
em 449. 25
ze 426. 22
197. 28 | 141. 2, & a-
179. 13 | 373. 4, &
lo 393. 13
lum 193. 37
168. 25 | 423. 22
ntur 365. 17
120. 5 | 160. 6, &
91. 30
192. 13
190. 37 | 373. 24
m 444. 9
um 127. 3
m 299. 7
241. 15 | 298. 11,
| 100. 7
92. 7
260. 16 | 453.
is 42. 2
onia 468. 1
oniæ 142. 16
rum 94. 13
3. 1 | 404. 5
ri 235. 16
10. 8 | 12. 20 | 13.
5 | 14. 9, 17 | 15. 10,
17, 21 | 16. 17 | 17. 8 | 18. 5, 27 | 19. 14, 23 | 21. 7, 14 | 22. 4, 25 | 25. 3, 14 | 26. 5, 9 | 27. 12, 22 | 28. 2, 9 | 29. 8 | 30. 21 | 31. 17, 22, 24 | 32. 4, 7 | 34. 11 | 35. 13, *& alibi quam plurimis in locis.*
Cæsare 14. 7 | 18. 2, 5, 28 | 24. 23 | 25. 2 | 26. 3 | 33. 31 | 46. 23, *& alibi frequenter.*
Cæsarem 12. 12, 17, 19 | 17. 3, 28 | 22. 18 | 23. 2, 14 | 24. 28 | 26. 9, *& alibi passim.*
Cæsari 9. 15 | 11. 22 | 16. 15 | 17. 10 | 23. 16 | 26. 8 | 27. 16 | 29. 6, *& alibi plur.*
Cæsarianas 398. 5 | 409. 26
Cæsariani 391. 9, 20, 24 | 396. 5 | 409. 11 | 415. 27
Cæsarianis 376. 9 | 389. 8
Cæsarianos 449. 6
Cæsaris 16. 7 | 23. 10 | 31. 14 | 32. 23 | 35. 9, 10, *& alibi quam plurimis in locis.*
cæsis 411. 24
cætera 317. 2
cæteræ 194. 17 | 196. 32
cæteris 41. 4 | 72. 8 | 89. 36 | 101. 32 | 133. 4
cæteros 26. 21 | 59. 10
Cai 410. 6, 13
Caii 34. 27 | 193. 2 | 260. 13 | 298. 12 | 320. 10 | 333. 5 | 400. 18 | 401. 32
Caio 29. 18 | 35. 1 | 95. 31 | 98. 21 | 115. 22, *& alibi.*
Caium 17. 22 | 34. 26 | 80. 11 | 99. 3 | 107. 18, *& alibi.*
Caius 38. 16 | 58. 13 | 100. 9, 35 | 139. 25 | 177. 5, 22 *bis* | 192. 18 | 193. 1 | 194. 10, 30 | 195. 13 | 196. 14. *& alibi.*
Calagurritani 246. 4
calamitas 378. 19
calamitate 14. 16 | 39. 4 | 52. 22 | 175. 22 | 184. 9, *& alibi.*
calamitatem 13. 14 | 23. 27 | 46. 26 | 138. 13 | 180. 1 | 185. 1 | 298. 18
calamitates 65. 1 | 192. 12
calamitatibus 24. 1 | 101. 11
calcaribus 200. 11
calcaras 439. 9
Calenum 197. 1
Caletes 42. 1 | 185. 15
Calidii 207. 10, 12
calidius 207. 6
calliditate 382. 15
calliditatis 189. 12
callidum 64. 7
calonem 137. 26
calones 50. 22, 30 | 52. 7 | 139. 3, 12 | 243. 16
calonibus 411. 12
calonum 52. 3 | 137. 37 | 243. 7
Calpurnio 374. 5
Calpurnium 374. 1
Calpurnius 373. 5
Calvino 351. 8
Calvinum 306. 6 | 363. 12 | 379. 20
Calvisium 306. 4 | 315. 4
Calvisius 306. 10
Calvitius 448. 15
Calydone 306. 12
Camelis 416. 21
Camerino 222. 4
Campaniæ 221. 1
campestres 176. 33 | 177. 32
campestribus 172. 8 | 178. 20 | 253. 16 | 418. 23
campestris 249. 1
campi 402. 28
campis 68. 6 | 248. 13 | 394. 1
campo 389. 10 | 391. 4 | 392. 22, *& alibi.*
campum 176. 7 | 189. 24 | 279. 19 | 408. 27 | 413. 30, 31 | 445. 20 *bis*
campus 307. 20 | 402. 29
Camulogeno 165. 27
Camulogenus 166. 21 | 167. 25, 29
canalibus 263. 27
cancellos 391. 35

candavia 293. 16
candaviæ 325. 4
candaviam 324. 40
canere 422. 35
cani 162. 1 | 326. 20 | 407. 37
caninii 193. 2 | 196. 28 | 228. 23
caninio 193. 9 | 198. 24 | 428. 14
caninium 180. 2 | 192. 1, 25 | 194. 22 | 197. 3 | 228. 16 | 271. 12 | 449. 21
caninius 177. 22 | 192. 18 | 194. 8, 30 | 195. 13, 22, 27 | 196. 10
conopum 359. 3, 10
cantabris 68. 7 | 237. 2
cantium 93. 14 | 94. 10 | 97. 23
cantu 190. 29
canuleium 310. 4
canuſium 226. 2
capere 17. 30 | 33. 1 | 67. 1 | 77. 1 | 83. 9 | 86. 5, & alibi.
caperent 57. 10 | 67. 9 | 98. 12, & alibi.
caperentur 146. 26
caperet 14. 16 | 91. 3, 9, & alibi.
caperetur 194. 10 | 311. 28
capi 30. 7 | 155. 24 | 195. 26 | 249. 14 | 432. 9
capiant 64. 20 | 143. 11 | 433. 16
capiantur 436. 11
capiat 211. 1
capiebat 374. 10 | 443. 18
capienda 76. 11
capienda erant 310. 38
capiendam 153. 18
capiendi 76. 25
capiendis 73. 2 | 161. 30
capiendo 175. 4 | 408. 3
capiendorum 196. 17
capiendum 145. 30 | 153. 24, & alibi.
capillo 95. 1
capillum 162. 25
capio 461. 1
capit 4. 9 | 138. 21, & alibi.
capita 179. 26 | 262. 3 | 305. 4 | 407. 8 | 448. 4
capite nom. 25. 4 | 96. 13 | 298. 10 | 391. 36 | 392. 4
capitibus 74. 18
capitis 142. 5 | 171. 34 | 275. 29 | 327. 18 | 339. 8 | 345. 9
capitolio 213. 6
capitum 22. 21 | 55. 1 | 77. 11
capitur 179. 17 | 193. 39 | 196. 10 | 355. 3
capiunt 133. 14 | 182. 14, & alibi.
capiuntur 156. 7 | 369. 28
cappadocia 287. 9 | 364. 3, 16, 20, 30 | 365. 1 | 380. 5
cappadociæ 364. 25
cappadociam 363. 14 | 364. 21 | 366. 31 | 380. 3
cappadocum 380. 8
capreolis 263. 19, 25
capris 133. 9
capta 127. 5, 8 | 138. 10 | 260. 28, & alibi.
capta eſt 38. 16 | 352, 1 | 405. 9
captæ 261. 16
captæ ſunt 245. 23
captam 264. 22
captam eſſe 339. 5
captarum 418. 16
capti 131. 2 | 160. 18 | 170. 11, & alibi.
capti eſſent 443. 9
capti ſunt 437. 12 | 441. 27 | 447. 31
captis 62. 12 | 116. 35 | 171. 22 | 183. 21 | 196. 9 | 414. 27
captivæ 260. 10
captivas 370. 6
captivi 105. 27 | 140. 13
captivis 18. 23 | 36. 24, & alibi.
captivo 138. 15 | 189. 16 | 387. 20
captivorum 98. 5 | 135. 21 | 179. 30 | 278. 30 | 356. 3 | 451. 19
captivos 105. 21 | 278. 25 | 321. 24
captivum 387. 25
captivus 387. 21, 23
capro 20. 9 | 91. 1 & alibi.
captos 135. 22 | 316. 34 | 424. 1
captos eſſe 433. 22
captum 234. 6 | 4
captum eſſe 198. 2
captum eſſet 442. 1
captum fuit 441. 17
capturos 252. 21 24
capturos fuiſſe 101.
capturum 206. 6
captus 72. 7 | 275. 30
captus eſt 21. 3 | 4
capua 299. 16 | 32
capuæ 202. 7 | 299
capuam 217. 14 | 8
caput 95. 2 | 112. 3 25, & alibi.
carales 429. 18
caralibus 429. 21
caralitani 230. 20
carcaſone 65. 9
carceribus 358. 17
caream 182. 1
carere 395. 11
caret 410. 10
cari 316. 37
carinæ 61. 21 | 243
cariorem 149. 34
cariſſima 102. 33
cariſſimæ 376. 22
cariſſimas 417. 12
cariſſimum 275. 9
caritatem 407. 9
carmonam 375. 8 21
carmonenſes 268. 1
carne 94. 12 | 130.
carnutes 55. 11 | 101. 13, & alibi.
carnutibus 99. 13 6 | 114. 13 | 142. 23
carnutum 121. 6 | 146. 15 | 184. 19 | 199. 19
caros 473. 3
carpere 419. 19
carperet 247. 16 13
carperetur 64. 2
carra 435. 8
carri 9. 4
carris 19. 20 | 37. 28 | 244. 2

6. 14 | 188. 10
18, 21, 22 | 77.
18
445. 17
361. 40
450. 26
448. 13, 17
450. 3
138. 19
149. 1
97. 25
9 | 105. 29
fi
115. 3 | 384. 3
299. 13
13
444. 15
338. 18
14. 7
377. 12
392. 3 | 421. 15
161. 6
3 | 372. 17 | 373.
377. 28, 32 | 378.
168. 5 | 307. 14 |
11 | 372. 10 | 373. 7 |
19
Iuni 96. 7 | 97. 8,
Iauno 92. 27 | 97.
3
mnus 96. 15 | 97.
10. 9 | 13. 12 | 14.
169. 16 | 306. 2, 22,
libi.
208. 2 | 289. 9 | 306.
307. 4 | 337. 19, &
11. 4 | 44. 15 | 171.
175. 12 | 310. 14, 33,
libi.
nos 367. 13
135. 24 | 319. 27
50. 8 | 52. 29 | 53.
54. 18 | 177. 7, &
138. 13 | 178. 27,
libi.
rum 311. 37
m 44. 29 | 260. 5 |
2, & alibi.
7. 2
eantur 301. 6
208. 7
no 316. 14
it 317. 5
282. 6

castra 15. 9 | 18. 29 | 19. 14 | 29. 6 | 30. 18 | 33. 4 | 35. 8, 10, 11 | 36. 11, 17, 20, 21, 24 | 37. 6 | 40. 20 | 42. 15 | 43. 2 | 44. 3, 4 *bis*, 11, 26, 27 | 45. 31, & *alibi quam plurimis in locis.*

castris 13. 7 | 15. 30 | 16. 14 | 18. 14, 22 | 19. 3 | 21. 2 | 22. 3, 17 | 28. 5 | 29. 1 | 30. 3 | 32. 3, & *alibi plur.*

castrorum 42. 15 | 50. 19 | 58. 2, 21 | 64. 3, 23 | 84. 12, 30, & *alibi frequenter.*

castulonensi 336. 7

casu 13. 13 | 49. 27 | 102. 29, & *alibi.*

casum 53. 27 | 58. 11 | 66. 9 | 101. 31 | 137. 31, & *alibi.*

casura 313. 7

casurum 351. 34

casus 62. 10 | 84. 22 | 106. 26 | 137. 5 | 168. 33, & *alibi.*

catamanteledis 7. 2

catapultarum 399. 28

catapultis 262. 15

cataſcopum 397. 15

catenas 35. 8

catenis 38. 17 | 61. 27 | 100. 15 | 397. 25

catervatim 400. 19

cativulci 99. 6

cativulco 99. 26

cativulcus 135. 12

cato 230. 19 | 231. 4 | 395. 7 | 402. 7 | 425. 8 *bis*, 24

catone 232. 7 | 439. 23

catonem 209. 4 | 428. 11

catonis 209. 4 | 426. 23

caturiges 12. 4

cavarillus 170. 13

cavarinum 110. 36 | 115. 7

caveant 224. 28 | 229. 29

cavendum eſſet 354. 27

cavent 114. 9

cavere 14. 20 | 142. 14

cavetur 256. 33

cauſſa 4. 6 | 6. 9 | 14. 22 | 16. 28 | 17. 27 | 25. 5 | 28. 12, 19, 20 | 29. 22 | 31. 25 | 33. 24, & *alibi plur.*

cauſſæ 8. 1 | 17. 16 | 32. 13 | 296. 17 | 322. 8, 11

cauſſam 7. 15 | 8. 4 | 16. 16 | 32. 11, & *alibi.*

cauſſas 11. 27 | 42. 5 | 82. 4 | 131. 2 | 182. 15 | 316. 32 | 398. 12 | 409. 4 | 418. 20 | 427. 14 | 453. 1

cauſſis 45. 12 | 57. 9 | 8. 33. & *alibi.*

caute 108. 21

cautes 62. 10

cautiorem 191. 19

cavto 462. 11

cebenna 145. 3, 7 | 165. 13.

ceciderit 139. 7

ceciderunt 241. 12 | 366. 29 | 438. 32, 33 | 443. 24 | 447. 26

cecidiſſe 265. 31 | 314. 7 | 337. 3

cecidiſſent 52. 11

cecidiſſet 76. 4

cecidit 400. 13

cecinit 360. 2

cedant 103. 5 | 279. 16

cedebant 261. 3 | 245. 4 | 421. 9

cedendi 193. 26

cedendum ſit 179. 20

cedentem 176. 28

cedentes 48. 25 | 95. 19

cedentibus 95. 24 | 176. 17 | 193. 36 | 438. 22 | 443. 22 | 451. 9

cedere 109. 15 | 131. 9 | 190. 3 | 279. 28 | 357. 8 | 391. 33 | 442. 28

cederent 95. 22

celant 252. 25

celari 176. 23 | 350. 11

celata 54. 17

celaverant 54. 13

celeberrimis 348. 20

celerem 81. 28 | 245. 27 | 254. 32 | 300. 11 | 308. 13 | 345. 33

celeri 377. 14 | 386. 21 | 432. 6 | 451. 11

celerior 372. 9

celeriore 360. 24

celeris 162. 4 | 320. 26

celeritas 36. 6 | 161. 30 | 194. 15 | 307. 14

celeritate 46. 9 | 49. 2, 4 | 53. 21 | 62. 3 | 69. 2, & *alibi.*

celeritatem 49. 15 | 52. 5 | 87. 5 | 139. 15 | 188. 17 | 285. 12 | 290. 18 | 293. 14
celeritati 324. 38
celeritatis 245. 18
celeriter 16. 19 | 37. 16, 18 | 46. 7 | 50. 8, *& alibi passim.*
celerius 36. 36. 5 | 40. 22, *& alibi.*
celerrime 27. 24 | 187. 6 | 197. 2 | 362. 13 | 369. 1, 20 | 384. 36 | 397. 16
cellæ 426. 22
celtæ 2. 1
celtiberiam 246. 22
celtiberis 237. 2
celtilli 143. 3
cenam 449. 2
cenavit 449. 4
cenimagni 97. 12
cenomanis 173. 26
cenſeam 275. 1
cenſebant 174. 25 | 249. 4
cenſebat 207. 7
cenſent 150. 35 | 139. 5
cenſeo 174. 29
cenſerent 274. 7, 10 | 327. 18
cenſor 208. 14
cenſu 22. 25
cenſuiſſet 26. 20
cenſuſt 164. 16 | 165. 9 | 173. 16 | 299. 7
centena 94. 9
centenis 371. 1 | 429. 13
centenos 370. 24 | 372. 13
centonibus 311. 2
centones 262. 14
centrones 12. 4 | 104. 17
centum 6. 12 | 21. 4 | 23. 1, 26, *& alibi.*
centuriæ 333. 1
centuriatim 252. 23
centuriis 248. 2
centurio 58. 11 | 162. 14 | 163. 7, 8 | 191. 22 | 219. 19 | 241. 16 | 398. 9 | 405. 20, 32 | 425. 21
centurionem 406. 1
centuriones 29. 1 | 31. 6 | 47. 21 | 101. 2 | 103. 31 | 105. 10, 14, *& alibi.*
centurionibus 29. 9 | 51. 5, 6, 14, *& alibi.*
centurionis 314. 14 | 323. 4
centurionum 238. 4 | 249. 11 | 252. 31 | 443. 16
ceperant 163. 22 | 240. 18 | 324. 4 | 376. 20 | 429. 4 | 452. 20
ceperat 185. 35 | 299. 17 | 408. 6 | 431. 8 | 451. 6
ceperint 71. 17
ceperunt 68. 22 | 62. 3 | 127. 4 | 153. 11 | 167. 31 | 300. 32 | 439. 16
cepiſſe 194. 6
cepiſſent 100. 3 | 302. 18 | 322. 22 | 382. 29
cepiſſet 355. 15 | 377. 11
cepit 317. 13 | 360. 5 | 383. 1 | 414. 18, 29 | 426. 29
cerauniorum 290. 6
cercinam 389. 18
cercinnam 401. 10
cercinnatibus 401. 13
cernebantur 179. 5 | 276. 27
cernebatur 167. 17 | 247. 22 | 272. 24 | 319. 9 | 320. 25
cernere 116. 28 | 289. 17
cernerent 320. 35
cernerentur 174. 20
cerneretur 307. 13 | 309. 29
cerni 160. 30
cernitur 179. 8
cernunt 130. 2
certa 50. 2 | 101. 19 | 136. 18 | 194. 23 | 345. 11
certæ 305. 19
certam 23. 10 | 88. 5 | 112. 14
certamen 61. 1 | 107. 3 | 249. 37 | 354. 16, 21
certamine 193. 25 | 241. 11 | 243. 2 | 438. 27
certaminis 186. 10 | 412. 31
certaretur 361. 7
certas 222. 23 | 244. 21 | 364. 31
certaſſe 374. 8
certaturum eſſe 115. 10
certe 82. 22 | 101. 24 | 137. 7 | 163. 12 | 250. 25 | 256. 17 | 273. 6 | 274. 26 | 376. 1
certi 161. 10
certior 13. 4 | 18 | 13 | 40. 3 | 44. 32 | 57. 6 | 59. 23 | 72. 28 | 73. 1 | *& alibi.*
certiorem 12. 17 | 104. 8, *& alibi.*
certiores 10. 4 | 58 *alibi.*
certis 94. 3 | 149. *alibi.*
certiſſimæ 17. 12
certiſſimam 158. 8
certius 110. 7 | 192.
certo 45. 16 | 121. 6 | 11 | 186. 9 | 22 | 249. 17 | 386. 20 | 16 *bis* | 404. 17 | 16
certo, *adv.* 405. 13
certorum 409. 31
certos 148. 26
certum 88. 1 | 93. 7 | 12 | 143. 18 | 1 *& alibi.*
certus 345. 10
cervi 133. 5
cervices 441. 23
cervis 172. 10
ceſpite 448. 2
ceſpitem 105. 23
ceſpitibus 67. 22 | 3
ceſpitum 109. 24
ceſſerant 103. 11
ceſſere 442. 27
ceſſerunt 313. 14 | 12
ceciſſet 354. 26 | 36
ceſſit 167. 28 | 354.
cetera 193. 13 | 382. 6 | 484. 10
ceterarum 426. 14
ceteras 159. 35 | *& alibi.*
ceteri 25. 4 | 182. *alibi.*
ceteris 200. 9 | 405. 19
ceterorum 184. 9 | 3
cetratæ 237. 8
cetrati 242. 12 | 250. 253. 5
cetratis 244. 11 | 25
cetratorum 250. 7 | 9
chara 312. 17
cherroneſus 351. 16
cheruſcis 117. 32
cheruſcos 117. 32.

14. 8
188. 31
64. 17 | 117.
10
19 | 175. 37 | 198.
105. 3, 15 | 108. 19 |
24
104. 16, 28 | 105.
16
100. 31 | 105. 12 |
10 | 108. 5, 7, 14 |
1 | 110. 1, 5 | 136. 6 |
3
99. 1
104. 20 | 107. 14 |
14
186. 2 | 347. 1 | 359.
379. 15
341. 8 | 380. 1
339. 3 | 359. 19 |
14 | 379. 27
330. 9
137. 19
27, 28
25. 26 | 175. 22
29. 18 | 53. 3
175. 16
41. 14
241. 32
171. 3
149. 22 | 197. 8 |
360. 33
417. 8
172. 4
112. 12
112. 3
89. 23 | 117.
89. 8
88. 23 | 97. 24.
37. 21
28. 6
221. 4
105. 20 | 307. 6
172. 23
104. 1 | 311. 36 | 422.
445. 12
28. 5
15. 19 | 20. 9, 10 |
16 | 23. 23 | 36. 9,
12, 20, & alibi fre-
279. 22 | 334. 3 |
39 | 366. 20
414. 19
252. 17

circuitis 67. 25 | 88. 10 | 423. 11
circuitu 18. 14 | 31. 11 | 52. 31 | 53. 11 | 94. 8, & alibi.
circuitum 247. 17 | 310. 38
circuitus 161. 23 | 171. 6 | 177. 20
circulari 247. 26
circum 12. 2 | 16. 27 | 102. 30 | 110. 20 | 124. 4 | 138, & alibi.
circumcidere 105. 23
circumcirca 452. 14
circumcisus 157. 28
circumclauderetur 303. 30.
circumcluderentur 448. 5
circumcluditur 451. 4
circumcludunt 134. 1 | 435. 15
circumdare 195. 14 | 196. 13
circumdat 423. 20
circumdata 148. 21, bis 279. 38 | 366. 25 | 419. 9 | 438. 11 | 448. 21
circumdati sunt 187. 19
circumdatis 292. 27 | 425. 11
circumdato 134. 27
circumdatum 185. 16 | 259. 16 | 359. 26
circumdatus 28. 9
circumdatus erat 423. 22
circumciderant 85. 8
circumdederunt 37. 9 | 189. 26
circumdedit 171. 12 | 291. 15
circumducere 435. 9
circumducti 230. 1
circumductis 67. 31
circumductum 28. 5
circumduxit 317. 23
circumeo 334. 25
circumeundo 422. 27
circumeundum 391. 19
circumfundebatur 318. 21
circumfundere 421. 2
circumfundi 154. 6 | 173. 12 | 249. 7
circumfunduntur 138. 6
circumfusa 137. 1 | 247. 20
circumfusi 193. 36
circumibant 279. 32
circumjecta 43. 7
circumjectis 311. 10
circumierunt 334. 10
circumire 178. 28 | 273. 15 | 279. 30 | 391. 32 | 394. 29
circumiri 240. 16 | 266. 15
circummissis 109. 21 | 219. 10 | 315. 11
circummittit 214. 27
circumituntur 168. 2
circummunire 223. 16 | 421. 24 | 451. 11
circummuniret 319. 21
circummuniti 53. 11
circummunitione 224. 3
circummunitos 255. 19 | 449. 17
circummunivit 422. 5
circumplecti 177. 20
circumplexi sunt 448. 7
circumpositi sunt 382. 19
circumscribendis 232. 16
circumsident 445. 3
circumsiderentur 450. 14
circumsistat 73. 6
circumsistebant 36. 5 | 83. 3
circumsistens 280. 4
circumsisterent 93. 6 | 144. 9
circumsisteretur 160. 24
circumsistunt 90. 33 | 106. 28 | 145. 11 | 224. 14 | 354. 11
circumspicere 392. 8
circumspiceret 102. 7
circumspiciebat 115. 11
circumspiciendi 406. 11
circumsteterunt 86. 8
circumvallare 148. 35 | 170. 23 | 310. 15 | 448. 2
circumvallati 161. 1
circumvallavit 146. 12
circumvecti 318. 7
circumvectus 360. 26 | 412. 9, 32
circumvehi 161. 7
circumvehitur 353. 4
circumveniebantur 103. 11 | 276. 30
circumveniendi 136. 31
circumvenire 20. 12 | 44. 17 | 50. 18 | 245. 10 | 254. 17 | 275. 13 | 277. 28 | 310. 26 | 336. 3
circumvenirentur 51. 22 | 170. 9 | 177. 13 | 186. 33 | 318. 9 | 356. 35 | 391. 14

circumveniretur 31. 23 | 331. 12
circumveniri 68. 4 | 118. 7 | 189. 33 | 238. 20 | 277. 5 | 443. 4
circumveniunt 244. 14 | 452. 1
circumventa 139. 6, 22 | 329. 14 | 428. 34
circumventa erat 334. 19
circumventas 50. 30
circumventi 125. 4 | 163. 7, *& alibi.*
circumventis 104. 23 | 391. 35
circumvento 103. 19 | 106. 32 | 420. 5
circumventos 34. 15 | 45. 4 | 58. 2 | 187. 15 | 274. 9
circumventus 76. 3 | 103. 34 | 277. 14 | 388. 5 | 408. 18, 33
circumventus est 359. 14
cirtam 396. 18
cis 41. 5 | 72. 19
cisalpina 113. 4
cispio 415. 32
cispium 414. 6
cispius 414. 9
cisrhenanis 144. 12
citatim 422. 11
citato 335. 17
citatus 74. 15
citeriore 19. 17 | 40. 1, 13 | 191. 15 | 204. 3 | 267. 20 | 268. 4 | 329. 29 | 378. 1
citeriorem 39. 13 | 88. 8 | 236. 7 | 261. 17 | 266. 31 | 376. 17
citeriores 12. 6 | 66. 20 | 87. 12 | 237. 7 | 242. 13 | 269. 18
citissimè 85. 17
citra 13. 5 | 53. 5 | 72. 27 | 109. 11 | 116. 23 | 135. 19 | 220. 6 | 238. 7 | 376. 15
citro 31. 21 | 224. 12 | 394. 6 | 422. 28 | 442. 5
civem 304. 10
cives 142. 20 | 158. 36 | 194. 25 | 267. 14 | 268. 28, *& alibi.*
civi 411. 21 | 462. 4
civibus 149. 9 | 192. 10 | 196. 23 | 199. 31 | 232. 6 | 269. 6 | 297. 23, 25 | 305. 18 | 309. 10 | 382. 6 | 389. 25 | 395. 10 | 411. 24 | 427. 17, 19 | 453. 13
civile 273. 28
civiles 284. 5
civili 249. 9
civilibus 377. 30 | 462. 4
civilis 181. 6 | 285. 3 | 364. 4
civis 268. 10 | 305. 10 | 410. 12 | 432. 1
civitas 8. 5 | 11. 24 | 13. 10 | 18. 9 | 47. 2 | 72. 6 | 88. 20, *& alibi.*
civitate 7. 4, 6 | 11. 17 | 24. 6, 7, *& alibi.*
civitatem 17. 17, 27, *& alibi.*
civitates 7. 1 | 11. 19 | 16. 28 | 17. 2 | 23. 8 | 33. 3, *& alibi.*
civitati 5. 9 | 7. 9 | 46. 26, *& alibi.*
civitatibus 6. 16 | 42. 17, *& alibi.*
civitatis 10. 5 | 13. 14 | 17. 14, *& alibi.*
civitatum 23. 2, 14, *& alibi.*
civium 160. 5 | 174. 29, *& alibi.*
clam 64. 12 | 72. 21 | 84. 19, *& alibi.*
clamasse 439. 19
clamavit 35. 7
clamitabat 101. 10
clamitans 90. 32
clamitante 422. 33
clamor 50. 26 | 110. 16 | 178. 2 | 179. 7 | 198. 5 | 341. 11 | 353. 13 | 447. 8, 10 | 449. 8
clamore 45. 28 | 65. 12 | 68. 2, *& alibi.*
clamorem 86. 10 | 138 27 | 198. 9 | 333. 14 | 342. 11 | 356. 34
clamori 447. 20
clanculum 448. 19
clandestina 142. 6 | 194. 3
clandestinis 168. 30
clara 453. 7
clare 334. 23
clariore 101. 27
claris 400. 6
clarissima 365. 16
claritate 395. 19
classe 244. 23 | 259. 10, 17, 22, *& alibi.*
classem 62. 13 | 80. 16, *& alibi.*
classes 256. 7 | 310. 26 | 353. 14 | 387. 16 | 395. 7
classi 61. 5 | 62. 2, 27 | 289. 10 | 301. 26 | 450. 23
classiarii 377. 16
classiariorum 352. 22
classiarios 337. 14
classibus 291. 1 | 301. 5
classicum 326. 19
classim 389. 32
classis 244. 19 | 301. 337. 20, *& alibi.*
classium 301. 12
claudebant 20. 11 | 253. 15
claudebatur 412. 26
claudere 147. 10 |
clauderet 412. 32
clauderetur 377. 1
claudi 54. 9 | 271. 5
claudio 87. 1
clavis 61. 26 | 235. 21
clauserant 234. 12
clauserunt 63. 28 7
clausis 293. 22
clausisset 445. 19
clausit 268. 11 | 377.
clausos 300. 16
claustris 359. 25
clausum 192. 23 |
clausus 377. 27 |
clementer 298. 16
clementiæ 46. 27 | 183. 28 | 190. 10 | 428. 1 | 439.
clementiam 424. 21
cleopatra 340. 1
cleopatræ 340. 2 |
cleopatram 343. 5
cliens 372. 15
clientela 115. 5 |
clientelæ 128. 12
clientelam 119. 9
clientelas 156. 10 | 395. 22
clientelis 119. 3 |
clientes 8. 3 | 23. 27 | 104. 24 | 124. 4 | 401. 32 | 468. 12

143. 5 | 159.
| 173. 19 | 317.
118. 16
161. 24 | 311. 31
141. 2
139. 10
316. 2 | 332. 8
316. 13 | 443.
431. 7
271. 1 | 386. 23
170. 22 | 387.
410. 13.
144. 13 | 219. 20 |
10 | 376. 2, 8 | 381.
453. 3, 8 | 439. 25 |
7
1 | 113. 3 | 208.
204. 2 | 213. 8 | 259.
& alibi.
103. 22 | 235. 1 |
22 | 255. 17 | 292.
15, & alibi.
223. 18 | 220. 4 | 226.
280. 3 | 308. 26 | 313.
364 9, 19 | 387. 3 |
17 | 395. 21 | 433. 1 |
10 | 444. 22 | 448.
| 453. 12
ratis 52. 13 | 425. 4 |
17
185. 30 | 115. 20 | 143.
144. 21 | 169. 1 | 183.
192. 18
essent 165. 10
242. 12 | 234. 8
115. 24 | 188. 2, &
65. 12 | 81. 8 | 97.
& alibi.
140. 5 | 143. 25 |
14 | 174. 22 | 232. 3 |
18 | 372. 10
149. 26 | 405. 14
esse 24. 2
100. 17
en 15. 12 | 166. 13
ros 9. 12
181. 1 | 238. 18 |
4 | 368. 3 | 374. 3 |
27 | 410. 26 | 422.
esset 193. 5
est 98. 19 | 194. 21 |
33
sit 368. 8
sura 341. 16
coagmentatis 151. 18
coanguſtabantur 434. 22 | 443. 10
coanguſtati 434. 23
coarctantur 177. 16
coarctationem 383. 21
coarguiſſet 381. 1
cocoſates 68. 11
coegerant 63. 18
coegerat 63. 26 | 222. 9 | 286. 3. 6 | 288. 6 | 339. 17 | 425. 12
coegerunt 7. 15 | 292. 8 | 300. 32 | 311. 32 | 318. 27
coegiſſe 394. 26
coegiſſent 117. 29 | 241. 21, 24
coegiſſet 341. 16 | 404. 22
coegit 8. 3 | 114. 20 | 156. 26 | 267. 3 | 369. 3
cœlio 384. 24
cælo 390. 14.
cœmere 6. 15
coemptis 317. 18
coemptorum 164. 27
cœperant 20. 17 | 61. 14 | 103. 10 | 450. 19
cœperat 388. 9
cœpere 423. 1.
cœperint 42. 10
cœperunt 15. 17 | 19. 13 | 20. 9, 133 & alibi frequenter.
cœpiſſent 58. 10 | 67. 13, & alibi.
cœpiſſet 68. 8 | 111. 27, & alibi.
cœpit 17. 28 | 21. 10 | 45. 7 | 46. 5 | 50. 19 | 57. 23 | 65. 22 | 73. 20 | 77. 4, & alibi paſſim.
cœpta erat 79. 2
cœpta ſit 447. 17
cœptæ 34. 20
cœpti ſunt 43. 8
cœptum 215. 4 | 380. 14 | 416. 31
cœptum eſſet 422. 30
ceptum eſt 416. 28 | 420. 33 | 438. 35
cœptus eſt 79. 6 | 390. 29
coërcendum 90. 18 | 316. 11
coërceri 16. 15 | 249. 12 | 363. 13
cocunt 252. 12
cogamus 466. 12.
cogant 73. 4, 7 | 171. 26
cogantur 255. 9
cogaris 354. 6
cogat 175. 33
cogebant 261. 15 | 279. 28
cogebantur 165. 23 | 302. 11, & alibi.
cogebat 116. 12 | 371. 9
cogebatur 242. 2
cogendas 305. 7
cogendi 145. 16
cogentur 175. 7
cogere 89. 2 | 111. 20 | 117. 20, & alibi.
cogerent 8. 6, & alibi.
cogerentur 148. 20, & alibi.
cogeret 186. 5 | 190. 20 | 324. 26, 29
cogeretur 89. 18 | 102. 8 | 105. 5, & alibi.
cogi 40. 18 | 203. 13 | 226. 3
cogit 107. 22 | 143. 21 | 145. 25. | 190. 3 | 282. 1 | 240. 24 | 267. 15 | 325. 27
cogitabant 67. 14 | 46. 28, & alibi.
cogitabat 112. 12 | 166. 19 | 277. 4
cogitandam 25. 18
cogitandi 183. 25
cogitandum 29. 11 | 114. 15 | 329. 4
cogitans 164. 4
cogitantem 358. 1
cogitanti 160. 27
cogitare 210. 9 | 378. 33 | 443. 36
cogitarent 322. 4 | 350. 28. 36
cogitaſſe 135. 20
cogitaſſet 102. 22
cogitationem 297. 4 | 352. 15 | 464. 32
cogitationes 186. 35
cogitatum 215. 4
cogitaturi eſſent 362. 17
cogitaviſſent 322. 19
cogitur 196. 25
cognationibus 130. 13
cognationis 156. 8 | 384. 34
cognita 17. 27 | 45. 19 | 72. 10 | 76. 10 | 90. 17, & alibi.
cognitæ ſunt 254. 26
cognitam 198. 19 | 358. 2
cogniti ſunt 437. 13

cognitis

cognitis 7. 12 | 25. 14 | 29. 13 | 31. 19 | 47. 20 | 84. 10 | 92. 13 | 96. 11, & *alibi.*
cognito 31. 14 | 59. 28 | 65. 11 | 80. 17 | 82. 2, & *alibi.*
cognitum 212. 2 | 337. 17
cognitum esset 183. 2 | 377. 6
cognitum est 47. 23 | 89. 1 | 129. 11 | 194. 8 | 317. 14 | 329. 7 | 338. 21 | 390. 21 | 393. 8
cognitum sit 268. 19
cognitum esse 381. 12
cognitus esset 28. 24
cognitus sum 460. 4
cognoscant 402. 17 | 117. 27
cognoscantur 108. 8
cognoscas 405. 28
cognoscatur 350. 18
cognoscebam 312. 25 | 350. 6 | 418. 18
cognoscebat 148. 27
cognoscendo 80. 12
cognoscendi 58. 26 | 199. 24 | 264. 20
cognoscendum 26. 23 | 160. 3 | 261. 19 | 308. 13
cognoscere 59. 11 | 128. 10 | 150. 13 | 176. 34 | 418. 26 | 433. 11
cognoscere mus. 402. 2
cognoscerent 18. 15 | 35. 5 | 84. 13 | 149. 28 | 194. 22
cognoscerentur 365. 21
cognosceret 75. 32 | 90. 24 | 91. 3 | 112. 16 | 189. 9 | 192. 22 | 257. 7 | 318. 2 | 344. 20, 27 | 373. 8 | 379. 6 | 418. 32
cognosceretur 323. 17
cognosces 460. 3
cognoscei 68. 1 | 105. 24 | 137. 5 | 256. 25 | 302. 23
cognoscit 89. 29 | 97. 14 | 107. 14 | 108. 5 | 110. 2. & *alibi.*
cognoscite 158. 28
cognoscont 115. 32 | 137. 17 | 138. 27 | 177. 19 | 224. 13 | 303. 15
cognosse 453. 15
cognoverant 18. 17 | 45. 13, & *alibi.*
cognoverat 17. 19 | 73. 17 | 74. 6 | 84. 20 | 87. 7, & *alibi.*
cognoverint 41. 19 | 73. 6 | 144. 8
cognoverit 73. 5 | 99. 21
cognoverunt 175. 25 | 177. 16 | 351. 19 | 411. 4
cognovisse 18. 27
cognovissent 52. 4 | 164. 29 | 188. 7
cognovisset 80. 3 | 81. 26 | 99. 12, & *alibi.*
cognovit 18. 31 | 42. 15, & *alibi.*
cogunt 60. 14 | 104. 19 | 112. 1, & *alibi.*
coguntur 102. 22 | 175. 35, & *alibi.*
cohibebat 191. 24.
cohibebatur 429. 12
cohibet 387. 7
cohors 103. 2, 8 | 138. 5 | 246. 9
cohorrabatur 167. 25
cohortandi 49. 9, 23
cohortandis 162. 24
cohortando 110. 34 | 357. 7
cohortandos 49. 17
cohortantem 103. 22
cohortantur 226. 15
cohortaretur 152. 12 | 332. 5
cohortari 391. 37.
cohortati 82. 24 | 116. 18 | 139. 9
cohortatio 357. 23
cohortatione 51. 2.
cohortationes 279. 42
cohortatur 178. 18 | 280. 12 | 326. 17 | 426. 9
cohortatus 20. 1 | 42. 4, 7 | 51. 14 & *alibi.*
cohortatus est 49. 19 | 334. 19
cohorte 252. 9 | 314. 11 | 420. 8, 17
cohortem 30. 21 | 244. 13 | 314. 18 | 405. 28
cohortes 56. 9 | 84. 33 | 99. 5 | 103. 20 | 103. 20 | 112. 32, & *alibi passim.*
cohorti 313. 12
cohortibus 43. 2 | 56. 10 | 57. 4, 11 | 60. 29 | 67. 29 | 91. 19 | 95. 12, 17, & *alibi frequenter.*
cohortis 32. 1 | 51. 5 | 106. 10 | 138. 22 | 139. 10
cohortium 51. 6 | & *alibi.*
cojerunt 130. 14
colentes 183. 17
colere 93. 5
colitur 380. 6
collabesieret 261. 1
collata 325. 2 | 326.
collata erant 269. 1
collatione 185. 34
collatis 47. 4 | 51. 15 | 250. 22
collato 382. 30
collatu 447. 11
collaturus esset 30.
collaudantur 131. 2
collaudat 110. 5 | 219. 21 | 224. 24
collaudati 402. 3
collaudatis 88. 13 | 17
collaudatos 427. 32
collaudatur 208. 5
colle 19. 15 | 49. 4 | 149. 22 | 160. & *alibi.*
collecta 396. 12
collectam 119. 10
collecti 345. 8
collectis 64. 22 | 85 | 367. 22 | 386. 12 | 400. 7
collectos 52. 19
collega 220. 3
collegit 366. 31
collegium 224. 39
collem 18. 27 | 19. *alibi.*
colles 63. 4 | 95. 8 | & *alibi.*
collibus 81. 21 | 95 *alibi.*
colligaris 20. 5
colligebant 417. 13
colligendi 58. 20 | 376. 29 | 423. 3
colligendos 64. 25
colligerent 319. 10
colligeret 427. 30
colligo 181. 15
colligunt 220. 7
collis 44. 10, 14 | 48 & *alibi.*
collocabantur 365. 3
collocabat 48. 20 | 69. 20 | 366. 6 | 412.

57. 31
85. 12 | 353. 10
ur 151. 16 | 263.

53. 2
53. 17 | 56. 10 |

22. 16 | 361.

19. 18 | 56. 7 |
18.
50. 2
16. 29 | 17. 2
99. 12
18. 11 | 179. 33 |
4 | 188. 29 | 204.
10 | 353. 6
422. 18
erat 351. 31 | 384.

essent 377. 11
fuit 412. 35
erant 263. 25 | 330.
91. 2
essent 334. 16
m 361. 17
184. 6
erant 95. 12 | 229.

102. 14 | 116. 25 |
18 | 197. 15 | 228. 1,
422. 17
m 416. 11
erat 341. 9
197. 28
esset 186. 21
erant 65. 15
erat 145. 29, & a-

erunt 189. 1
44. 16 | 69. 9, &
ur 263. 20
84. 11 | 158. 28 |
12
ntur 103. 28
oantur 298. 21 | 411.

ndi 34. 22 | 100.
12. 16 | 226. 2 | 273. 8
entem 411. 16
entium 296. 21
erentur 32. 6
eretur 223. 24 | 228.

103. 24 | 105. 7 |
3 | 255. 13 | 340. 6 |
17, 20

colloquia 217. 13 | 232. 16 | 252. 11 | 297. 18, 20 | 409. 1
colloquii 191. 20 | 228. 17 | 252. 29 | 255. 32
colloquiis 166. 12 | 312. 19, 23 | 332. 7
colloquio 26. 1 | 31. 25, 30 | 34. 9, 15, 16, 21, & *alibi.*
colloquiorum 251. 14
colloquitur 17. 24 | 158. 5 | 223. 21 | 224. 34
colloquium 26. 12 | 31. 22, 24 & *alibi.*
colloquuntur 224. 6
colonias 132. 5 | 192. 4 | 201. 4, 11
colonicæ 268. 12
coloniis 202. 4 | 374. 16 | 435. 27
colonis 234. 8 | 244. 22 | 329. 29
colonorum 220. 8
colore 133. 20 | 179. 3
colorem 94. 13
columellæ 263. 18
columniaris 305. 5
colunt 71. 5 | 126. 2
comageno 288. 8
comana 364. 15 | 380. 4
comanis 364. 29
comburant 8. 12
combustæ sunt 338. 15
combustus est 441. 19
comica 484. 8
comii 174. 5 | 191. 22, 24 | 200. 25
cominium 406. 5
cominius 405. 5
cominus 37. 17 | 106. 30 | 162. 34, & *alibi.*
comio 174. 5, 14 | 184. 29 | 191. 14
comitati 117. 3
comiratu 317. 20 | 335. 19
comixatus 242. 4, 26 | 244. 7
comitem 325. 25
comites 135. 1 | 401. 24 | 428. 8
comitia 217. 10 | 283. 1
comitiali 211. 3
comitiis 170. 12 | 217. 2 | 285. 7 | 327. 4
comitiorum 208. 10
comium 80. 21 | 97. 31, & *alibi.*

comius 83. 13 | 85. 32 | 171 | 186. 35 | 190. 31 | 191. 28 | 199. 30 | 200. 11, 17
commeant 4. 3
commeare 158. 2 | 394. 6
commeatibus 67. 1 | 98. 7 | 310. 1 | 359. 4
commeatu 26. 6 | 35. 11 | 36. 8, & *alibi.*
commeatui 401. 11
commeatum 67. 4 | 295. 19, & *alibi.*
commeaturum 415. 18
commeatus 28. 11 | 42. 16 | 44. 31 | 57. 12, 26 | 58. 29 | 59. 5 | 98. 10 | 128. 9, & *alibi.*
commemorabant 381. 24
commemorabantur 279. 3
commemoranda 52. 22
commemorans 422. 23
commemorant 105. 8
commemorans 422. 23
commemorare 397. 11
commemorari 319. 30
commemoraſſe 216. 13
commemoraſſent 14. 18 | 381. 32
commemoraſſet 381. 3
commemorat 191. 4 | 214. 3 | 224. 38 | 232. 4, 7 | 234. 20. | 275. 4 | 412. 22
commemoravi 77. 20 | 78. 3 | 404. 17 | 407. 16 | 418. 20
commemoravimus 199. 31 | 422. 7
commemoravit 52. 8 | 332. 6 | 424. 21
commendabant 279. 40
commendant 251. 26
commendaret 201. 5 *bis*, 13
commendarunt 83. 23
commendas 462. 9
commendat 401. 12
commendatum 354. 29
commendatione 202. 14
commendationem 367. 3
commendationis 251. 29
commendatis 425. 31
commendatum 316. 3
commentariis 188. 33
commentario 184. 7 | 194. 7 | 196. 19 | 200. 28 | 261. 2
commentariorum 182. 4

commentarios 181. 3 | 200. 24
commigrare 394. 26
commilitones 274. 2 | 322. 1
comilitonibus 405. 30
comminarentur 417. 29
commiserunt 65. 13 | 77. 2 | 360. 13
commisisse 196. 5
commisissent 19. 11 | 76. 18
commisisset 359. 12
commisit 20. 2 | 37. 15 | 275. 11
commissis 151. 11
commisso 85. 34 | 143. 22 | 219. 17 | 222. 15 | 238. 21 | 260. 24 | 723. 26
commissum 14. 21 | 167. 31 | 280. 6
commissum erat 418. 4
commissum est 151. 25
commissuras 172. 10
commissori fiat 251. 18
commissurum 162. 16
commissurum esse 426. 19
committe 354. 7
committebant 193. 16
committebat 196. 23 | 198. 29
committendam 150. 35 | 323. 7
committendi 48. 28 | 49. 22
committendum 34. 14 | 73. 3 | 85. 21 | 301. 3 | 446. 15 | 447. 3
committere 31. 25 | 80. 27 | 91. 25 | 102. 18 | 116. 22 | 140. 19 | 191. 14 | 192. 24 | 250. 19 | 276. 16, 19 | 278. 15 | 301. 13 | 317. 13 | 319. 2 | 369. 18 | 443. 29
committeret 14. 15 | 18. 28 | 255. 5 | 276. 25 | 278. 27
committeretur 254. 31
committi 36. 27 | 144. 18 | 176. 14
committit 109. 14 | 147. 14 | 193. 22
committitur 369. 22 | 447. 7
committunt 15. 14 | 48. 23 | 179. 5 | 243. 2 | 272. 27
commoda 147. 30 | 216. 8 | 318. 3 | 453. 2
commode 20. 6 | 29. 5 | 49. 12 | 62. 2, 21 | 67. 4 | 84. 26 | 379. 8 | 459. 2 | 461. 14
commodi 91. 16
commodiore 328. 24 | 336. 7 | 337. 14
commodiorem 144. 13 | 241. 11
commodis 66. 7 | 155. 5 | 432. 3
commodissimam 398. 21
commodissime 109. 7
commodissimum 31. 26 | 34. 26 | 88. 15 | 92. 20
commodius, *adv.* 129. 6 | 228. 5 | 417. 6
commodo 26. 21 | 107. 20 | 136. 15
commodorum 453. 3
commodum 164. 33 | 191. 1 | 298. 22
commonefacit 17. 24
commorabatur 420. 29
commorandi 388. 5
commorantium 409. 28
commoraretur 349. 5
commorata erat 414. 28
commorati 239. 27 | 393. 4
commoraturus 198. 29
commoratus 90. 21 | 155. 31 | 225. 25 | 269. 14 | 379. 20, *& alibi.*
commoratus esset 184. 5
commoti 14. 4 | 53. 19 | 66. 16 | 264. 16 | 265. 1
commoti essent 411. 14
commotus 27. 22 | 40. 13 | 358. 16 | 375. 28 | 376. 7 | 397. 12 | 400. 2 | 404. 34 | 406. 6
commovebatur 407. 19 | 418. 3
commoveret 30. 12
commovererur 366. 8
commoveri 18. 2 | 30. 13
commune 28. 25 | 100. 22
communem 59. 21 | 101. 30 | 142. 3 | 150. 35
communes 95. 3 | 153. 17 | 322. 11
communi 23. 11, 13 | 26. 13 | 41. 19 | 59. 17 | 90. 15 | 92. 26 | 100. 7, 25, *& alibi.*
communibus 210.
communicandum
communicant 128. 7
communicare 114. 11
communicasse 190.
communicat 103. 6
communicato 76. 16
communicatur 121. 2
communicet 129. 6
communiebat 406.
communis 42. 7 | 131. 13 | 142. 11 | 155. 9 | 179. 3 | 400. 27
communisset 239. 3
communit 11. 5 | 116. 5 | 239. 5 | 251. 4 | 309. 14 | 313. 19
communivit 356. 5
commutandam 322
commutari 256. 13
commutat 278. 14
commutata 58. 21 | 319. 15
commutatio 52. 6 | 243. 12 | 246. 14
commutatione 15. 166. 16
commutationem 91. 7 | 168. 14 | 302
commutationes 87. 16
commutatis 175. 2
commutato 19. 12 | 302. 12
commutatum 401.
commutent 131. 3
compar 443. 3
comparabant 146.
comparabat 84. 22
comparandam 24.
comparandas 285. 1
comparandos 181.
comparandus 354.
comparant 132. 14 | 195. 12
comparantur 105.
comparare 6. 14 | 184. 29 | 338. 25 | 394. 17

tur 440. 12
et 431. +
i 59. 25 | 182.
ſſe 16. 26
n 27. 25 | 73. 29 |
| 195. 15 | 431. 6 |
nem 402. 2
9. 13 | 89. 19 |
| 145. 1 | 258.
8. 1 | 270. 7 | 396.
to 65. 8 | 442.
os 289. 1
erat 111. 23 | 289.
24
it 453. 14
bat 96. 20
re 316. 9
109. 20
x 245. 23
ntur 169. 4
lio 160. 18 | 305.
ire 370. 23
ſſe 260. 13
ſent 79. 13 | 442.
ſſet 191. 16 | 361.
18. 24 | 79. 18 |
4 | 134. 2 | 189.
. 28 | 278. 1 | 370.
. 16
160. 5 | 351. 20 |
4
30. 15
m 37. 27 | 112. 2 |
9
um eſt 129. 1
rent 378. 13
t 64. 22
ntur 318. 19
r 84. 2
i 191. 19
os 439. 9
104. 33 | 125. 4 |
| 197. 23 | 387.
ur 371. 22.
58. 10 | 67. 20 | 109.
147. 10
ntur 83. 31 | 102.
19. 19
50. 30 | 83. 5
nt 154. 2

compler 244. 22 | 269. 13 | 398. 4 | 401. 14 | 414. 4
completa 57. 25
completas 228. 9 | 317. 39 | 338. 4
completis 287. 2 | 280. 22 | 311. 24
completur 208. 10
compleverant 161. 28 | 171. 4 | 259. 22
compleverat 226. 7 | 234. 8 | 260. 4 | 302. 23
compleverunt 326. 8
complevit 172. 8 | 272. 19 | 308. 24
complexum 291. 4
complexus 17. 28 | 173. 10 | 346. 17
complexus erat 318. 12
complexus eſſet 172. 3
complura 177. 4 | 183. 13 | 184. 11 | 264. 27 | 367. 12 | 386. 24 | 394. 16 | 421. 24 | 435. 8, 11
complures 16. 23 | 38. 1 | 47. 22 | 57. 5 | 59. 4 | 70. 4 | 72. 14 | 85. 24, 36, & *alibi frequenter.*
compluribus 11. 9 | 12. 5 | 56. 8 | 57. 11 | 58. 11, & *alibi.*
complurimis 188. 5
componantur 217. 14
componere 344. 16
componeret 378. 3
componeretur 296. 9
comportabantur 199. 34
comportabatur 241. 17
comportandis 67. 23
comportant 60. 12
comportare 223. 11 | 278. 3 | 294. 6 | 317. 33 | 383. 3 | 394. 7 | 416. 27
comportari 15. 28 | 57. 5 | 79. 2 | 84. 25 | 258. 10 | 265. 33 | 309. 34 | 382. 29 | 389. 7 | 390. 1
comportaſſe 394. 23
comportata fuerant 402. 12
comportaverant 104. 30
comportaverat 310. 11 | 402. 19 | 419. 17 | 427. 12
comportaviſſent 100. 1
compoſitione 229. 1 | 232. 20 | 295. 29 | 296. 23 | 298. 9 | 465. 9
comprehendebant 198. 1
comprehenderant 83. 15
comprehenderetur 346. 12
comprehenderunt 105. 30
comprehendi 159. 16 | 357. 22 | 373. 24
comprehenditur 179. 11 | 341. 1
comprehendunt 101. 22
comprehenſa 198. 13 | 338. 14
comprehenſa eſſent 299. 14
comprehenſi 62. 24
comprehenſi ſint 125. 6
comprehenſi ſunt 97. 22
comprehenſis 134. 26 | 311. 36
comprehenſos 99. 21 | 147. 18
compreſſis 358. 15
compreſſit 319. 10
comprimi 191. 18
comprobat 112. 33
comprobaverunt 268. 29
comprobavit 402. 4
compulerim 276. 6
compulerint 95. 8
compulerunt 50. 8 | 395. 31
compuliſſent 241. 24
compulſa erat 271. 35
compulſi 175. 17 | 207. 14
compulſis 240. 8 | 334. 28 | 391. 35 | 403. 7 | 414. 34
compulſos 164. 19
compulſum 309. 24
conabantur 172. 16 | 345. 26
conabatur 165. 32 | 320. 27 | 398. 23 | 422. 3
conamini 163. 15
conamur 466. 8
conanda 231. 18
conandum 248. 1, 20 | 260. 22, 26 | 274. 6 | 316. 28 | 357. 6
conantem 299. 8
conantes 35. 7 | 45. 3 | 50. 8 | 248. 14
conantibus 114. 29 | 163. 15
conantis 106. 27
conantur 8. 9 | 12. 5 | 66. 22 | 138. 2 | 171. 18
conarentur 11. 5 | 27. 21 | 149. 25 | 188. 25 | 224. 11 | 276. 24 | 294. 3 | 320. 9 | 391. 21

cona-

conaretur 7. 7 | 8. 5 | 17. 21 | 189. 8 | 194. 33 | 324. 28 | 338. 32 | 390. 15 | 416. 17 | 428. 20
conari 9. 16 | 57. 18 | 416. 39 | 433. 15
conata 7. 8
conata esset 366. 20
conati 11. 11 | 111. 2 | 139. 16 | 153. 12
conati sunt 44. 28 | 311. 39 | 317. 13
conatibus 351. 6
conatu 11. 12 | 302. 1 | 393. 9
conatum 277. 13 | 439. 13
conatum esse 341. 3
conatur 254. 16 | 391. 32
conatus 46. 2 | 66. 12 | 221. 10 | 269. 7 | 293. 21 | 309. 9
conatus esset 163. 9 | 428. 17
conatus est 242. 20 | 297. 17 | 345. 23
concedatur 200. 20
concedebat 371. 2
concedendum 10. 10
concedens 317. 4
concedente 148. 23
concedere 15. 4 | 73. 28 | 381. 8 | 382. 2
concederet 441. 7
concedi 33. 16
conceditur 129. 23
conceleb abant 322. 16
concep sse 251. 21
conceptas 256. 7
concessa 64. 2 | 114. 9 | 356. 4
co ıceſſam 399. 22
concessas 32. 26
concessera 57. 7
concesserit 235. 3
concessit 22. 16 | 57. 3 | 22. 6 | 77. 15 | 198. 23 | 326. 4 | 426. 18, 22 | 428. 31
concessu 150. 4
concessum 444. 10
c ncessum esse 380. 17
concessum est 255. 13
concessum sit 64. 20
concessorum 426. 30 | 440. 21
concidebant 62. 26
concidendum 434. 5
concidentis 443. 5
conciderent 412. 15
concideretur 408. 18
conciderunt 45. 25 | 133. 12 | 139. 20
concidi 276. 32
concidissent 167. 23
concidisset 264. 26 | 426. 2
concidit 13. 9 | 106. 32 | 153. 5 | 163. 17 | 264. 15 | 415. 24 | 443. 2 | 447. 13
concidunt 133. 18 | 190. 12 | 428. 8 | 435. 15
conciduntur 403. 33 | 450. 11
concilia 88. 19 | 223. 25
conciliabat 346. 25
concilianda 164. 32 | 228. 18 | 255. 29
conciliare 315. 11
conciliaretur 202. 15
concilliat 144. 20
conciliaturum 7. 11.
conciliavit 89. 23 | 395. 16
concilient 274. 20
conciliis 110. 27 | 142. 2
concilio 17. 24 | 23. 12, 14 | 29. 8 | 41. 19 | 45. 7 | 57. 22, 23 | 64. 20 | 79. 13 | 90. 3 | 98. 17, *& alibi.*
concilium 23. 9 | 25. 17 | 29. 9 | 27. 6 | 101. 1 | 111. 28 | 114. 23 | 115. 5 | 129. 13 | 147. 24 | 168. 8 | 169. 17 | 174. 29
concinerent 337. 14
concionari 299. 8
concionatur 214. 2
concionatus 289. 12 | 326. 16
concionatus erat 162. 1
concione 110. 8 | 163. 25 | 164. 2 | 222. 24 | 231. 7, 11, *& alibi.*
concionem 275. 3 | 322. 19 | 440. 14
conciones 267. 11
c ncionibus 348. 32
conciperent 265. 17 | 418. 27
concisa esse 60. 4
concisi sunt 450. 18
concita 423. 6
concitandi 410. 16
concitant 160. 13
concitare 191. 10
concitari 194. 14
concitata 450. 21
concitatam 147. 1
concitati 423. 12
concitationes 342.
concitatis 104. 11 | 420. 33
concitator 191. 1
concitatorem 196.
concitatos 250. 9
concitatus 423. 1
concitaverat 297.
concitaverunt 100.
concitavimus 175.
conclamant 64. 1 | 35 | 158. 30 | 16 | 20 | 190. 30 | 21
conclamantibus 29
conclamare 152. 2
conclamari 248. 2 | 17
conclamat 150. 30
conclamatione 272.
conclamatis 307. 2 | 8
conclamatum esset
conclamatur 249. 3
conclamaverunt 10
conclusione 270. 1
concluso 60. 11
concordiam 453. 1
concrepat 150. 31
concretas 484. 12
concubinus 449. 6
concurrissent 412.
concurrant 158. 3
concurrebant 36. 4 | 18
concurrerant 379.
concurrere 386. 1 | 21
concurrerent 111. 2 | 1 | 329. 9 | 42
concurreret 152. 2 | 3
concurrerunt 376.
concurri 49. 6 | 17
concurrissent 66. 1 | 10
concurrit 120. 3
concurritur 143. 6 | 177. 37 | 366. 1 | 22 | 373. 2
concurrunt 104. 25 | 160. 14 | 191. 1 | 14 | 369. 20 | 3

422. 22
ibus 229. 19
re 102. 20 | 422.
ri 109. 17
s 11. 12 | 76. 27 |
n | 105. 5 | 116. 33,
ibi.
em 333. 2 | 342. 12 |
s
m est 54. 18
gos 412. 9
ius 243. 21 | 252. 19 |
30 | 447. 9
mari 149. 33
nasse 462. 2
s 415. 10
iverant 391. 9
s 391. 22
am 408. 11
t 484. 15
s 66. 7 | 218. 5 | 345.
ine 66. 14 | 75. 7 |
4 | 175. 27 | 183. 27,
ibi. |
nem 22. 17 | 31.
& alibi.
nes 76. 6 | 183. 27 |
4 & alibi.
nibus 103. 33 | 217.
& alibi.
nis 149. 28
mum 29. 14
ficere 397. 30 | 417.
erat 393. 21
nda 184. 1
re 18. 11 | 381. 31
ta 384. 21
t 18. 8
i 135. 16
rum 73. 15
us 42. 2
ndos 40. 11
40. 19
415. 32.
am 100. 28
ribus 299. 3
ent 155. 32
nt 135. 5
8. 4 | 295. 3 | 370.
11. 8 | 60. 29 | 274.
no 142. 19
ent 14. 5
t 226. 7 | 342. 18 |
t | 384. 19

confecerit 182. 8
confecerunt 302. 32 | 352. 29
confeci 181. 6
confeciſſe 200. 24 | 252. 4 | 312. 12
confeciſſem 445. 1
confeciſſent 396. 10
confecit 199. 13 | 250. 4
confecta 85. 2 | 167. 6 | 114. 16 | 138. 26 | 155. 34 | 166. 27 | 265. 4 | 367. 10 | 378. 29 | 422. 6 | 450. 25
confecta erat 22. 19 | 354. 14 | 359. 8 | 373. 16
confecta eſſent 265. 14
confectæ 22. 18 | 61. 28
confectam 143. 1 | 203. 19 | 357. 32 | 369. 4
confecti 52. 6 | 65. 20 | 95. 25 | 103. 13 | 279. 8 | 291. 12 | 302. 25 | 335. 36 | 342. 8 | 409. 30
confecti erant 336. 11
confectis 59. 11 | 79. 18, & alibi.
confecto 23. 1 | 46. 1 | 51. 8, & alibi.
confectos 50. 7 | 51. 4 | 136. 26
confectum 58. 11 | 243. 20 | 323. 13 | 374. 11
confectum eſt 63. 16
confecturum 33. 31 | 379. 16
confectus 135. 13 | 165. 27
confectus eſſet 373. 8
confecerant 16. 10 | 117. 24 | 351. 2
conferantur 355. 26
conferat 182. 15
conferebant 550. 5 | 409. 23
conferebantur 272. 5
conferebat 84. 23
conferebatur 309. 16
conferendum eſſe 24. 16
conferre 278. 4 | 326. 15 | 400. 17 | 413. 18
conferrent 30. 8
conferret 267. 22
conferretur 279. 2
conferri 15. 27 | 19. 19 | 149. 20
confert 186. 14 | 369. 31 | 373. 8 | 377. 18 | 427. 28

conſertæ 193. 31
confertam 361. 17 | 391. 8
conferti 250. 23
confertiſſima 19. 21 | 106. 20
confertiſſimo 50. 16
conferunt 125. 21 | 127. 6 | 178. 21 | 211. 6 | 235. 12 | 243. 4 | 280. 11 | 428. 9
conferuntur 21. 16
confeſtim 85. 1 | 96. 12 | 104. 17, 28 | 106. 29, & alibi.
conficere 41. 21 | 191. 23 | 250. 27 | 325. 11 | 380. 14 | 447. 1 | 465. 10
conficerent 249. 22 | 321. 4
conficerentur 338. 9
conficeret 146. 14 | 147. 4
confici 68. 15 | 136. 27 | 169. 23
conficiam 445. 5
conficiemus 339. 16
conficiendam 209. 1
conficiendas 6. 17, 18 | 75. 8
conficiendi 193. 27 | 239. 4 | 278. 29 | 285. 12 | 313. 25
conficiendum 63. 12
conficit 225. 24 | 226. 4
conficiunt 191. 12 | 278. 21
conficiuntur 190. 17
confidamus 260. 2
confidat 100. 22 | 169. 24
confidebant 60. 4, 7 | 84. 17 | 104. 27 | 148. 16 | 158. 16 | 170. 22 | 253. 10 | 312. 22 | 351. 26 | 355. 30
confidebat 31. 1, 27 | 67. 22 | 147. 23 | 240. 2 | 279. 13 | 323. 9 | 334. 21 | 355. 11 | 377. 10 | 386. 14 | 413. 10
confidentia 372. 27
confidere 228. 19 | 325. 28 | 421. 20
confiderent 19. 12 | 53. 17 | 163. 1 | 176. 20 | 249. 31 | 260. 23 | 293. 8
confideret 156. 17 | 293. 1, 4, & alibi.

confidi-

confidimus 274. 17
confidio 274. 26 | 275. 3 | 459. 6
confidiant 139. 7
confieri 165. 33
configeret 412. 33
confines 114. 24
confinio 99. 2
confirmabant 166. 14 | 176. 22 | 371. 18 | 445. 27
confirmabat 170. 6
confirmandæ 275. 28
confirmandam 164. 13
confirmandi 173. 2
confirmandorum 222. 1 | 305. 1
confirmandos 164. 9 | 324. 18
confirmant 6. 18 | 114. 9 | 138. 25 | 220. 7 | 251. 22 | 260. 7 | 273. 6
confirmantur 208. 13
confirmare 6. 16 | 47. 11 | 100. 33 | 318. 30
confirmarentur 363. 3
confirmaret 230. 5
confirmaretur 183. 7
confirmari 130. 7 | 169. 29 | 175. 13 | 230. 11 | 274. 27 | 330. 4 | 357. 27
confirmassent 269. 10 | 277. 1
confirmasset 231. 10
confirmat 7. 11 | 108. 24 | 110. 9 | 115. 26 | 136. 13 | 144. 24 | 186. 1 | 208. 7 | 220. 10 | 280. 7
confirmata 45. 20 | 64. 7 | 320. 27
confirmatio 64. 17
confirmatione 224. 19
confirmationem 328. 8
confirmatis 73. 18 | 115. 27 | 164. 2 | 251. 22 | 328. 1
confirmatur 138. 14 | 326. 21
confirmatus 225. 6
confirmaverant 48. 30 | 319. 23
confirmaverunt 329. 12 | 357. 17
confirmavit 25. 14 | 31. 5 | 89. 3 | 277. 36 | 352. 11
confirmo 334. 26
confiliæ 68. 12
confilii 38. 10 | 96. 1 | 183. 23 | 188. 24 | 190. 10 | 245. 8 | 252. 15 | 263. 15 | 290. 11 | 408. 4
confisos 122. 9
confisus 219. 7 | 239. 26 | 300. 22 | 342. 9 | 353. 2 | 367. 30 | 369. 5 | 391. 31
confiteri 100. 12 | 255. 21
confixa 61. 26 | 366. 21
confixerant 348. 26
conflagrare 106. 3
conflari 184. 25
conflato 347. 1
conflictarentur 243. 13
conflictati 103. 14 | 270. 1 | 302. 28 | 396. 6, 11
confligant 259. 17
confligat 156. 11
confligebat 96. 23
confligendi 369. [25 | 376. 21
confligendum 42. 9 | 260. 6 | 352. 27, 31
confligere 248. 26 | 255. 26 | 376. 24
confligerent 193. 18
confligeret 377. 20
confligeretur 250. 17
confligitur 377. 7 | 384. 1
confligunt 245. 2
conflixerant 193. 23
conflixerunt 95. 6 | 261. 9
conflixisse 383. 17
conflixissent 359. 11
confluebat 160. 31
confluentem 77. 7
confugerant 183. 23 | 216. 2 | 371. 1 | 450. 13
confugere 183. 17 | 292. 8 | 401. 33 | 431. 5
confugeremus 448. 24
confugerent 369. 31
confugerunt 335. 8
confugiebant 245. 13
confugissent 447. 25
confugit 448. 21
confugiunt 190. 16 | 215. 2 | 423. 13
confusa 173. 17
confusum 188. 10
congegerent 394. 18
congesserat 394. 28
congessit 452. 19
congesta erat 273. 7
congestis 425. 5 | 16
congestus 266. 2
congrederetur 27. 1
congredi 115. 17 | 12
congrediendum 4 | 444. 2
congressæ 238. 10
congressi 27. 7 | 75. 3 | 169. 2 | 22
congressi erant 50.
congressi sunt 441.
congressos 28. 15
congressu 241. 12,
congressus 62. 3 | 444. 1 | 447. 10
conjicerant 83. 16
conjicerunt 75. 22 | 425. 17
conjecisse 47. 19
conjecissent 417. 11
conjecit 35. 8 | 41
conjecta 103. 13 |
conjectæ 302. 17
conjectans 342. 2
conjecti 116. 33 | 171. 14 | 391. 3 | 7 | 401. 27
conjecti erant 388.
conjectis 67. 9, 20 | 112. 28 | 176. 2 | 14 | 254. 28 | 308 | 13
conjecto 336. 26
conjectos 60. 1
conjectos esse 444
conjectum esset 40
conjectura 324. 3 | 28 | 376. 1 | 46
conjecturam 157.
conjectus 178. 13
conjicere 34. 11 | 57. 6 | 190. 20
conjicerent 34. 24 | 57. 14 | 82. 9
conjicerentur 266. 15
conjici 85. 3 | 188. 22
conjiciant 103. 4
conjiciebant 20. 2 | 10 | 83. 4 | 112. 20 | 313. 7 | 417. 19
conjiciebantur 371.
conjiciendi 37. 16

ant 37. 16 | 8. 24 |
9 | 106. 25 | 109. 20 |
25 | 139. 4 | 178. 11 |
30 | 391. 23 | 425.

antur 176. 22 | 177.

ge 428. 28
es 148. 11 | 427. 11,

ibus 427. 19
fia 156. 15 | 216.
| 247. 22 | 271. 20 |
1 | 330. 9 | 377.

ciæ 78. 23 | 194. 18 |
. 26
ctam 199. 20
ctam esse 320. 20
ctas esse 166. 29
cii 41. 18 | 101. 30 |
2
cti erant 172. 21
ctim 128. 7
ctis 166. 3 | 259. 1 |
21 | 367. 24 | 369. 24 |
17
ctissimo 201. 7
ctissimum 370. 8
ctio 305. 28 | 324. 26 |
19 | 346. 19
ctum 328. 16
ctum est 467. 23
ctus 202. 2 | 382. 23
gantur 61. 3
ganda 200. 28
gere 158. 22 | 394.

gerent 51. 20
geret 303. 19
gi 92. 21 | 119. 8 | 186.

git 28. 9 | 191. 34 |
29 | 378. 20 | 396.

gitur 346. 6 | 359. 22 |
7
gunt 144. 12 | 247.
263. 20

gerant 144. 25 | 336.

gerat 77. 23 | 193. 9 |
17 | 361. 21
gerint 159. 9
gerunt 63. 29
gisse 41. 6 | 375.

gisset 27. 23 | 295.

conjunxit 223. 9 | 299. 12 | 308. 23
conjurandi 40. 4
conjurant 59. 17 | 450. 15
conjurare 40. 4 | 66. 18
conjurarent 141. 3
conjurasse 41. 3 | 444. 18
conjurario 60. 20
conjuratione 84. 18 | 140. 22 | 373. 28
conjurationem 5. 9 | 191. 16
conjurationes 183. 1, 15
conjurationi 100. 20
conjuratis 372. 19
conjuratorum 374. 1
connititur 241 10
conqueruntur 251. 19
conquiescere 323. 13
conquiescit 239. 19
conquieverat 161. 31
conquievisit 224. 30
conquirant 230. 15
conquirendas 389. 16
conquirere 247. 1
conquirerent 22. 5 | 147. 7 | 335. 13
conquireretur 186. 32
conquiri 155. 28 | 222. 10 | 252. 30 | 310. 7 | 347. 3
conquirit 251. 15 | 267. 1
conquiruntur 21. 15
conquisita 133. 27
conquisitis 246. 8
conquisitores 348. 14
conquisitum 310. 10
consanguinei 12. 16
consanguineis 175. 6 | 251. 19
consanguineos 25. 19 | 41. 7
conscenderant 260. 21
conscenderat 270. 8
conscendere 81. 19 | 90. 25 | 229. 14 | 350. 10 | 386. 1
conscenderent 280. 22 | 290. 1
conscenderunt 338. 17
concendissent 229. 16.
conscendit 335. 20 | 340. 20 | 351. 14 | 378. 25 | 386. 19 | 390. 5 | 401. 12 | 414. 22 | 429. 17, 21 | 437. 30
conscendunt 104. 25 | 260. 1

conscientia 111. 25 | 317. 9 | 370. 20 | 378. 16 | 399. 23
conscientiam 196. 21 | 398. 13
conscii 373. 24
conscios 344. 4
conscisant 66. 9
conscisverit 8. 8
conscius 14. 20 | 199. 1
conscribendas 287. 3
conscribit 12. 1 | 391. 21 | 387. 20
conscripserat 19. 13 | 44. 18 | 99. 5 | 393. 20
conscripsit 40. 14
conscriptæ 393. 22 | 449. 10
conscriptæ erant 48. 20 | 267. 23
conscriptam 108. 7 | 256. 7
conscriptas 136. 5 | 317. 26
conscripti 138. 29
conscripti essent 207. 5
conscriptis 397. 8, 15
conscriptorum 202. 22
conscriptos 374. 16
consecratis 127. 7
consecrato 124. 7
consecraverant 341. 15
consectabantur 242. 13
consectandos 77. 4
consectantur 112. 35
consectari 398. 6 | 405. 14
consectati 63. 12 | 64. 32
consectatus 68. 6 | 116. 34
consecuta 407. 5
consecutæ sunt 69. 4 | 307. 7
consecuti 38. 12 | 64. 32 | 219. 17 | 357. 5 | 408. 22 | 410. 14
consecuti essent 76. 11
consecuti sunt 226. 3
consecutis 81. 7
consecutos esse 191. 1
consecutum 32. 13
consecutus 98. 15 | 161. 33 | 193. 21 | 277. 8 | 323. 18, 24 | 414. 26 | 421. 28
consecutas erat 147. 5 | 418. 17
consecutus est 238. 3 | 386. 20

confederant 36. 9 | 136. 2 | 188. 32 | 278. 22 | 287. 2 | 336. 15
confederat 136. 21 | 170. 8 | 278. 20 | 360. 29
confederunt 132. 8
confediſſe 18. 13 | 27. 20 | 41. 12 | 47. 15 | 108. 2
confediſſent 91. 19
confediſſet 24. 11 | 63. 33
confedit 35. 9 | 109. 2 | 165. 31 | 169. 17 | 179. 24 | 268. 8 | 313. 29 | 323. 30 | 324. 1 | 387. 7 | 407. 17 | 408. 14 | 415. 19 | 416. 9 | 421. 29 | 422. 8
conſenſerat 373. 14
conſenſio 174. 9
conſenſiſſe 41. 2 | 268. 20
conſenſu 23. 11 52. 21 | 53. 8 | 143. 16 | 148. 12 | 155. 7 | 174. 31 | 185. 22 | 195. 6 | 276. 18 | 278. 9 | 339. 4 | 380. 7
conſentiat 101. 22
conſentientibus 185. 28
conſentire 231. 2 | 266. 31 | 375. 16
cenſentirent 41. 9
conſentire 223. 22
conſequebantur 417. 13
conſequebar 465. 17
conſequendi 140. 14
conſequens 264. 15
conſequerentur 248. 11 | 414. 21
conſequeretur 193. 19
conſequi 14. 2 | 40. 12 | 162. 6 | 168. 24 | 323. 22 | 324. 16 | 342. 8 | 357. 28 | 361. 23 | 391. 3 | 402. 26 | 403. 21 | 423. 31
conſequitur 179. 17 | 194. 16 | 221. 7
conſequuntur 193. 14
conſerere 224. 11
conſereret 382. 17
conſervabo 445. 5
conſervandis 136. 24
conſervandos 53. 24
conſervans 270. 16
conſervare 255. 17
conſervarentur 46. 10
conſervaret 358. 10
conſervarerur 63. 22
conſervarit 255. 28
conſervati 404. 4 | 438. 5
conſervati eſtis 275. 25
conſervatis 326. 10
conſervatos 159. 27 | 302. 16
conſervatum eſſe 314. 17
conſervatur 319. 4
conſervaturum 47. 1 | 53. 30
conſervatus eſt 294. 4
conſervaverunt 333. 23
conſervavit 52. 25 | 336. 19 | 357. 13
conſervèntur 402. 15
conſiderata 426. 17
conſideratior 418. 21
conſideratius 326. 24
conſidere 74. 2 | 175. 26
conſidio 387. 19, 22, 28 | 426. 17
conſidium 387. 21
conſidius 18. 19, 24 | 271. 5 | 387. 2, 24 | 401. 1, 4 | 404. 30 | 420. 7 | 424. 27 | 428. 4
conſidunt 121. 7 | 166. 10 | 176. 4, 10 | 195. 16 | 387. 9 | 396. 2
conſilia 16. 14 | 59. 15 | 73. 8 | 76. 11 | 84. 20 | 90. 24, *& alibi.*
conſiliandi 223. 24
conſiliantibus 251. 7
conſilii 18. 18 | 46. 25 | 58. 13 | 60. 12 | 63. 17 | 67. 9, *& alibi.*
conſiliis 73. 2 | 144. 22 | 159. 7 | 202. 18 | 253. 8 | 254. 20 | 274. 7 | 278. 11 | 299. 16 | 322. 16 | 348. 32 | 421. 26 | 401. 6 | 462. 1
conſilio 8. 16 | 13. 13 | 19. 12 | 23. 5, 13 | 29. 10 | 30. 5 | 35. 11 | 44. 28, *& alibi frequenter.*
conſiliorum 118. 4 | 182. 10 | 183. 23 | 194. 27 | 196. 16 | 198. 20
conſilium 16. 19 | 48. 1, 8 | 57. 10 | 64. 15 | 80. 22, *& alibi paſſim.*
conſimilia 93. 6
conſimilis 45. 18 | 133. 9
conſiſtam 405. 26
conſiſtant 139. 7
conſiſtebant 435. 29
conſiſtebat 162. 22
conſiſtendi 43. 11 | 158. 9 | 266. 15
conſiſtendum 82. 7
conſiſtere 47. 29 | 73. 4 | 131. 10 | 178. 3, 19 | 219. 17 | 240. 22, 25 | 260. 19 | 321. 4 | 345. 34 | 359. 23
conſiſterent 45. 26 | 102. 28
conſiſteret 54. 21 | 321. 5 | 334. 6
conſiſtit 130 4, 11 | 170. 2 | 193. 22 | 264. 19 | 279. 11
conſiſtunt 194. 25 | 388. 11 | 412. 4
conſiti 399. 27
conſobrino 174. 15
conſolatione 196. 18 20
conſolatur 110. 9
conſolatus 18. 6 | 189. 34 | 154. 18 | 362. 23
conſpectu 12. 14 | 37. 3 | 52. 17 | 63. 13 | 107. 8 | 112. *alibi.*
conſpectum 75. 24 | 149. 29 | 155. 26, *& alibi.*
conſpectus 251. 14
conſpectus fuiſſet 4
conſpexerant 50. 2
conſpexerat 83. 6 | 321. 8
conſpexerint 133. 21
conſpexerunt 75. 10 | 249. 32
conſpexiſſent 82. 26
conſpexiſſet 35. 6
conſpexit 49. 27 | 91. 7 | 248. 12 | 369. 11 | 403. 26
conſpicari 127. 7
conſpicatæ 226. 7 | 270. 9 | 318. 26
conſpicati 20. 12 | 52. 31 | 179. 12 | 30

13 | 351. 31
ctur 108. 26
tus 52. 2 | 159. 19 | 14 | 177. 34 | 250. | 280. 29 | 318. 34
tos est 91. 23
rrentur 57. 25
ci 67. 31 | 390. 28 | 4
tiebantur 51. 25
et 271. 20
ctur 108. 14
ciuntur 148. 14 | 238.
rent 60. 24
unt 345. 5
at 58. 23 | 60. 13 | 17 | 68. 7 | 84. 8 | 5 | 160. 31 | 162. 15 | 22 | 314. 18 | 341. 6
ter 40. 18 | 67. 24 | 31 | 190. 5 | 355. 365. 3 | 423. 21
tia 29. 22 | 175. 11 | 28 | 441. 6
niem 196. 32 | 211. 39. 25
tios 177. 30
t 149. 31 | 150. 36 | 9 | 332. 2
ent 273. 14
it 194. 1 | 241. 28 | 30 | 316. 1 | 133. 3 | 144. 10 | 21 | 362. 11
uati 15. 19
uati sunt 190. 15
uebantur 78. 21
itur 266. 5
ui 311. 30
uerant 106. 8
rant 19. 20 | 50. 6 | 13 | 142. 11 | 160. & alibi.
rat 51. 19, & alibi.
unt 32. 5 | 62. 16 | 82. 18 | 83. 7 | 85. & alibi.
t 139. 23 | 242. 27 | 11
ferat 14. 15 | 95. 14 | 28 | 399. 14
ffet 50. 16 | 294. 20 | 22 | 444. 11
49. 27 | 222. 16 | 7. 9 | 250. 7 | 295. 305. 18 | 338. 33 | 354. 399. 8 | 404. 18 | 7 | 419. 14 | 420. 24, 29 | 424. 16 | 445. 13
constituam 410. 6
constituant 88. 7
constitue 405. 29
constituebant 446. 20
constituebantur 174. 13
constituerant 8. 9 | 48. 29 | 246. 3 | 248. 15 | 464. 15
constituerat 11. 6 | 36. 14 | 79. 19 | 80. 21 | 90. 1 | 110. 36 | 137. 4 | 141. 1 | 171. 18 | 221. 5 | 229. 7 | 254. 33 | 268. 2 | 28. 6 | 298. 14 | 310. 39 | 315. 17 | 3 6. 4 | 400. 8
constituere 148. 35
constitueret 34. 21 | 162. 32
constituerunt 6. 13 | 23. 12 | 37. 7 | 45. 8 | 137. 4 | 317. 12 | 356. 20
constitui 53. 12 | 82. 5, 15 | 256. 11
constituisse 79. 18 | 117. 34 | 185. 21 | 452. 24
constituissent 57. 31 | 203. 16 | 448. 1
constituisset 14. 9 | 155. 36
constituistis 332. 15
constituit 32. 5 | 37. 4 | 44. 15, 20 | 56. 9 | 67. 7 | 73. 19 | 82. 1, & alibi *frequenter*.
constituitur 298. 1
constituta 8. 1 | 45. 15 | 253. 33 | 378. 13 | 436. 13 | 446. 3, 25
constituta erat 239. 16
constituta est 436. 9
constitutam 381. 14
constitas 331. 8 | 364. 11 | 379. 13
constituti 363. 7
constitutis 46. 7 | 76. 12, *alibi*.
constituto 142. 18 | 248. 5
constitutum 388. 15 | 436. 16 | 441. 1
constitutum erat 75. 2
constitutus est 127. 9
constitutus esset 367. 1
constituunt 109. 19 | 116. 1 | 120. 4, 7 | 158. 19 | 175. 30 | 176. 7 | 177. 26 | 195. 6 | 237. 5 | 246. 21 | 249. 15 | 270. 6 | 353. 11 | 403. 14 | 410. 5 | 412. 5
constrata 188. 20 | 271. 4 | 335. 10
constratæ 302. 13 | 345. 30 | 351. 32
constratæ erant 270. 13 | 338. 6
constratis 186. 18 | 355. 13
constraverunt 262. 13
constrictos 425. 6
constructas 88. 12
construxerat 427. 16
consuefaceret 418. 25
consuerant 240. 18
consuerat 19. 2
consuerunt 82. 3 | 135. 10
consuescere 25. 23
consuesse 15. 1 | 27. 4 | 188. 33
consuessent 53. 29 | 149. 14 | 156. 4, 14 | 350. 4 | 382. 8 | 420. 13 | 438. 24
consuesset 100. 14 | 199. 32 | 223. 23 | 401. 25 | 418. 23 | 443. 31
consuetudine 35. 3 | 37. 18 | 47. 24 | 48. 18 | 53. 19 | 66. 24 | 73. 10 | 75. 21, & *alibi*.
consuetudinem 24. 17 | 32. 17, & *alibi*.
consuetudinis 73. 3 | 81. 2 | 292. 3
consuetudo 36. 26 | 73. 24 | 84. 31 | 116. 15 | 136. 29 | 187. 20 | 196. 3 | 224. 25 | 242. 14, 29 | 273. 30 | 319. 12 | 371. 7 | 387. 13 | 415. 9 | 428. 25
consueverant 56. 6 | 82. 12 | 169. 10 | 187. 33 | 210. 11 | 307. 31 | 345. 17, 30 | 356. 18 | 416. 35
consueverat 73. 11 | 100. 11 | 157. 8 | 163. 5 | 179. 3, & *alibi*.
consueverint 15. 8 | 33. 2 | 46. 30 | 85. 18 | 133. 15
consueverit 249. 10
consueverunt 59. 9, 12 | 97. 18, & *alibi*.
consuevi 461. 6
consuevimus 87. 6
consuevisse 32. 12 | 438. 7
consuevit 68. 3 | 83. 33 | 90. 22, & *alibi*.

consul 206. 3 | 219. 24 | 299. 1, 6, 7 | 339. 9 | 343. 2 | 381. 3, 8
consulant 169. 24
consulares 212. 9 | 326. 25
consulari 339. 9
consulat 100. 28 | 145. 12 | 158. 31
consulatu 26. 10 | 218. 9 | 256. 13 | 343 3 | 453. 2
consulatum 202. 1 | 211. 3 | 327. 1
consulatus 202. 15 | 225. 2 | 232. 5
consule 29. 11 | 232. 9
consulebant 321. 2
consulebat 280. 19
consulem 10. 9 | 13. 12 | 204. 10 | 283. 2 | 304. 11
consulendi 101. 12
consulendum 255. 30
consulere 89. 10 | 100. 34 | 135. 8 | 225. 9 | 249. 9 | 313. 19
consulerent 251. 19
consuleret 147. 4 | 358. 8
consules 201. 15 | 203. 7 | 206. 3 | 210. 14 | 213. 4 | 217. 15 | 218. 4 | 226. 8 | 229. 1 | 283. 1
consuli, *nom.* 294. 8
consulibus 8. 8 | 9. 14 | 26. 20 | 70. 2 | 87. 1 | 200. 26 | 205. 1 | 207. 13 | 210. 14 | 229. 4
consulis, *nom.* 113. 5 | 207. 11 | 209. 4
consulite 163. 13
consultabant 110. 23 | 174. 22 | 251. 6
consulto, *adverb.* 95. 22 | 103. 33 | 109. 14 | 141. 3 | 150. 9 | 424. 6 | 450. 9
consultum 39. 6
consulturis 461. 14
consulum 208. 11
consulunt 177. 18
consumebantur 140. 9
consumebatur 197. 32 | 420. 30
consumere 89. 18
consumerentur 265. 17 | 371. 23
consumeret 199. 12 | 377. 27
consumit 92. 21 | 112. 24
consumitur 102. 6 | 254. 20
consumpserant 316. 33 | 407. 2
consumpserat 238. 8 | 242. 9
consumpserunt 148. 39 | 437. 19
consumpsissent 439. 7
consumpsisset 192. 27
consumpsit 329. 25 | 428. 19
consumpta 92. 5 | 103. 15 | 152. 23 | 387. 27 | 390. 14 | 399. 3
consumptis 12. 21 | 79. 21 | 188. 6 | 229. 4 | 234. 2 | 241. 4 | 270. 21 | 312. 9 | 332. 19 | 379. 26
consumpto 149. 13 | 174. 21
consumptum 150. 28
Consumunt 254. 10
consurgere 336. 18
consurgitur 101. 32
consurgunt 131. 19
consurrexerunt 308. 2
contabulantur 105. 2
contabulationem 262. 2, 12 | 263. 11
contabulationis 263. 9
contabulaverant 151. 7
contagione 120. 10
contaminasse 439. 21
contaminati 160 17
contaminatos 406. 3
contegebant 407. 8
contegebat 228. 2
contegit 178. 14
contegitur 263. 26
conteguntur 264. 1
contemnebat 196. 30
contemnendæ 345. 4
contemnerent 260. 12
contempserint 256. 3
contempserant 109. 23
contempsissent 187. 18
contempta 185. 31
contemptione 101. 14 | 112. 19 | 265. 7
contemptionem 64. 1 | 109. 6 | 317. 7
contemptis 193. 25
contemptu 383. 18
contemptui 53. 16
contemptus est 368. 6
contendant 64. 21 | 73. 23
contendas 405. 27
contendat 280. 5
contendebant 44. 10 | 63. 7 | 88. 16 | 238. 10 | 325. 26 | 380. 1
contendebat 201. 6
contendebatur 186.
contendendum 78. 8
contenderant 170.
contendere 23. 17 | 35. 14 | 46. 17 | 158. 32 | 297. 1 | 416. 17 | 433. 1
contenderent 14. 14 | 25. 27 | 57. 29 | 55. 23 | 139. 30 | 355. 29 | 392. 2 | 21 | 451. 30
contenderet 109. 11 | 20. 10 | 268. 23 | 450. 6
contenderetur 200. 22
contenderunt 8. 5 | 38. 10 | 44. 3, 27 | 50. 17, 32 | 63. 24 | 56. 6 | 162. 18 | 351. 32 | 357. 23
contendi 178. 7
contendisse 23. 27 | 156. 13 | 199. 2 5
contendissent 37. 18
contendisset 332. 9 19
contendit 10. 1 | 18. 19 | 19. 8 | 28, 10 | 35. 16, *plur.*
contenditur 171. 12 6
contendunt 4 7 | 121. 5 | 137. 23 | 249. 36 | 423. 9
contenta 349. 19
contenti 277. 7
contentio 159. 4 | 280. 22 | 434.
contentione 107. 3 | 166. 5 | 187. 28 | 5 | 193. 30 | 206. 32 | 351. 35 | 462. 7
contentationem 265. 21
contentiones 378. 3

...nibus 33. 21 | 327. ...8
...is 96. 16
...m 168. 20 | 191. ...12. 6 | 293. 4, 9
...us 190. 33 | 313.

...ntur 447. 10
...os 442. 20
...us 82. 20
...antur 78. 20
...rant 259. 21
...t 390. 23
...ur 152. 1
...a 126. 3
...e 258. 13
...e 405. 4
...um 244. 2
...i 181. 5
...e 32. 10
...46. 12
...tione 263. 5, 11 | ...
...tionem 262. 5, 7 | ...66. 1
...tum eſt 266. 5
...nt 131. 6 | 161. 17 | ...14
...ntur 152. 1
...et 60. 27
...bant 48. 14 | 53. 11 | ...13 | 242. 34 | 245.
...bantur 62. 7 | 99. 11 | ...21 | 242. 2 | 255. 3 | ...11
...bat 15. 17 | 112. 18 | ...21 | 312. 5 | 406.
...batur 81. 23 | 452.
...ndi eſſent 357. 25
...ns 189. 2 | 318.
...nt 109. 9 | 248. 28
...re 91. 1, 4 | 94. 4 | ...2 | 98. 10
...em 83. 19, 31 | 85. ...86. 4 | 97. 4 | 244. ...30 14
...nter 4. 5 | 21. 4 | ...8 | 241. 4 | 351.
...res 68. 18 | 135.
...ri 84. 25 | 88. 17 | ...11 | 92. 17 | 152. 9 | ...8 | 301. 17 | 329. ...336. 10

continentia 92. 29
continentiam 162. 36
continentibus 328. 6
continentior 225. 20
continentur 6. 3 | 142. 16 | 255. 6 | 348. 3
continere 136. 28 | 200. 31 | 307. 26 | 355. 24 | 386. 6 | 389. 6 | 396. 5 | 404. 8 | 426. 3 | 441. 12
continerent 85. 25 | 199. 20 | 312. 32 | 423. 2
continerentur 45. 28 | 204. 9
contineret 89. 13 | 90. 23 | 112. 10 | 145. 31 | 267. 22 | 311. 5 | 316. 17 | 418. 28
continer tur 369. 22
contineri 69. 6 | 158. 9 | 183. 14 | 226. 19 | 249. 12 | 264. 26 | 446. 4
continet 28. 7 | 106. 21 | 132. 9 | 239. 20
continetur 5. 1 | 57. 2 | 270. 23
contingant 28. 8 | 151. 19 | 224. 26
contingebant 319. 22
contingebat 134. 7
contingente 106. 9
contingerent 361. 10
contingeret 152. 11 | 315. 17 | 318. 13
contingunt 144. 27
continua 197. 21
continuatione 69. 5
continuatis 377. 23
continuato 347. 6 | 293. 14 | 307. 11
continuerunt 312. 2
continuis 147. 23 | 342. 15 | 365. 6
continuiſſet 30. 4 | 137. 26
continuit 35. 15 | 45. 20 | 85. 22 | 112. 22 | 201. 3 | 303. 27 | 313. 29 | 323. 30 | 462. 11
continuo, *adv.* 158. 37 | 160. 11
continuos 35. 12 | 85. 24 | 94. 2
contorta 417. 11
contortum 392. 5
contra, *præp.* 16. 24 | 30. 6 | 33. 3 | 40. 4 | 41. 2 | 46. 17 | 47. 29, *& alibi frequenter.*

contra, *adv.* 76. 17 | 102. 3 | 154. 5 | 198. 2 | 250. 20 | 294. 9 | 250. 32 | 362. 2 | 36...19 | 369. 20 | 376. 6, 27 | 278. 4 | 395. 20 | 413. 32 | 431. 4
contractis 81. 8
contractum 371. 5
contradicentibus 232. 7
contrahenda 159. 14
contrahere 26. 6
contraheret 160. 26
contrahit 109. 5 | 222. 3
contraria 78. 14
contrariæ 432. 4
contrariam 78. 18 | 249. 27 | 318. 7
contrarii 442. 16
contrariis 246. 23
contrario 155. 16
contrarium 274. 7 | 311. 8
contrarius 48. 12
contraxiſſent 191. 11
contributi erant 246. 4
controverſia 101. 1 | 120. 6 | 156. 11, 21 | 159. 4 | 256. 27 | 327. 2 | 346. 24
controverſiæ 217. 13
controverſiam 168. 7 | 170. 12
controverſiarum 156. 28 | 381. 1
controverſias 100. 8 | 106. 15 | 121. 8 | 131. 15 | 199. 23 | 216. 17 | 257. 4 | 343. 1 | 344. 16
controverſiis 106. 19 | 120. 4 | 278. 12 | 343. 6 | 379. 21 | 381. 11 | 384. 26 | 462. 5
contubernalem 254. 30
contuberniis 274. 2
contubernio 324. 6
contulerant 240. 1 | 270. 3 | 404. 3 | 425. 25 | 426. 28
contulerat 164. 26 | 413. 5, 9 | 415. 4
contulerunt 19. 21 | 20. 18 | 68. 19 | 52. 30 | 83. 17 | 117. 2 | 174. 21 | 393. 5 | 414. 30 | 437. 25
contuliſſe 185. 17 | 224. 1 | 367. 22
contuliſſent 46. 14 | 374. 22 | 444. 8 | 447. 12

contuliſſet 309.22 | 367.17 | 378. 31
contulit 136. 24 | 137. 21 | 267. 6, 10 | 334. 22, 26 | 355. 23 | 366. 12, 28 | 407. 20 | 441. 13 | 442. 23
contumelia 112. 25 | 146. 4 | 164. 20 | 273. 19 | 322 1 | 376. 22 | 405. 11
contumeliæ 14. 22
contumeliam 61. 25 | 216. 7, 19 | 276. 12 | 351. 33
contumelias 46. 23 | 327. 9
contumeliis 101. 17 | 225. 4, 16 | 229. 18
contumeliosis 249. 25
contuſis 316. 22
convaleſcendi 396. 14
convale 65. 15 | 443. 33
convalem 102. 16 | 408. 10, 12 | 445. 26 | 451. 18
convalles 389. 10 | 435. 17
convallibus 415. 24
convallis 408. 7
convaluerant 137. 35
convectis 265. 34
convectum 173. 14
convectum erat 242. 16
convellere 192. 29 | 202. 9
convellunt 264. 11
convenarum 358. 6
convenerant 11. 1 | 63. 17 | 84. 11 | 92. 25 | 96. 4 | 109. 10 | 112. 37 | 159. 3 | 162. 19 | 164. 3 | 176. 21 | 215. 9 | 330. 14 | 345. 10
convenerat 48. 29 | 63. 30 | 191. 22 | 279. 33
convenere 83. 23 | 443. 14
convenerit 97. 15
convenerunt 23. 2 | 86. 11 | 165. 26 | 364. 15
conveniant 9. 14
conveniat 138. 10 | 178. 7
conveniebant 280. 21
conveniebat 197. 17 | 312. 7 | 358. 5
conveniendi 112. 14
conveniens 203. 9
convenienter 184. 23
convenire 42. 5 | 45. 10 | 61. 6 | 80. 16 | 88. 1, 15 | 97. 17 | 112. 1 | 113. 5 | 114. 17, 28 | 145. 1 | 157. 24 | 168. 19 | 224. 35 | 254. 24 | 278. 31 | 293. 5 | 306. 18 | 309. 33 | 343. 3 | 386. 12
convenirent 10. 13 | 75. 12 | 79. 16 | 81. 25 | 338. 29 | 387. 5 | 408. 30
conveniret 268. 10 | 418. 27
conveniſſe 110. 30 | 164. 31 | 185. 15 | 192. 19 | 255. 24 | 266. 30 | 408. 1
conveniſſent 21. 12 | 91. 14 | 101. 11 | 135. 21
conveniſſet 27. 10 | 156. 22 | 162. 23 | 375. 9 | 432. 7 | 448. 20
convenit 46. 6 | 62. 13 | 89. 32 | 137. 2 | 216. 2 | 278. 27 | 298. 2 | 449. 26 | 462. 4
conveniunt 121. 8 | 122. 3 | 128. 11 | 168. 8 | 169. 14 | 189. 32 | 219. 11 | 448. 18
conventibus 87. 11 | 88. 8 | 374. 16
conventu 16. 20 | 108. 14 | 416. 21
conventui 429 8, 9
conventum 291. 7 | 375. 14 | 376. 10, 13
conventura 101. 8
conventus 39. 14 | 140. 28 | 141. 1 | 199. 23 | 221. 1 | 223. 2 | 268. 11, 28 | 277. 30 | 299. 16 | 303. 4 | 355. 18 | 309. 10 | 376. 3
converſa 20. 14 | 51. 21 | 78. 15 | 276. 31 | 448. 4
converſa eſſet 38. 3
converſæ ſunt 31. 2
converſam 69. 1
converſi 200. 13 | 334. 6
converſis 63. 9 | 192. 26 | 392. 10, 20 | 409. 15 | 414. 24 | 417. 12 | 419. 25
converſo 19. 12 | 200. 9 | 268. 30 | 403. 31
converſos 247. 25
converſus 423. 24
converſus erat 318. 7
converſant 254. 1
converterat 210. 4 3
convertere 241. 6 7
converterent 397. 3
converteret 165. 11
converterunt 366. 2
converti 116. 29 | 392. 22
convertiſſe 108. 22 10
convertiſſent 397. 3 10
convertit 106. 29 | 306. 22 | 307. 5 | 395. 33
convertunt 138. 30 | 254. 9
convexerant 234. 15 15
convexerat 242. 8
conviciis 207. 13
convicio 207. 11
convictam eſſe 30.
convictolitane 159. 12
convictoliranem 156. 164. 30
convictolitanis 158. 7
convitiari 448. 23
convocandos 173. 1
convocaſſe 441. 15
convocat 112. 14 24
convocatis 15. 29 | 80. 6 | 81. 26 | 116. 13 | 143. 5 | 169. 17 | 410. 1
convocato 29. 8 | 57. 22 | 154. 19 24 | 179. 19 | 274. 1 | 426. 9
convocatos 425. 24
convocavit 449. 2
convulnerare 416. 3
convulnerari 388. 2
convulnerati 413. 23
convulneratis 391. 3 16
convulneratos 409.
convulneraverunt 403. 23
coorıtur 241. 27
coorta 92. 10
coorta erat 167. 5
coorta eſt 83. 27
coorto 105. 28 | 153
coortum eſt 59. 1

15| 15. 25 | 23. 7,
libi.
18. 29 | 36. 13 | 76. 8,
libi.
15. 30 | 22. 10, &
i
m 13. 5 | 36. 21, &
i
12. 10 | 14. 2 | 18.
& alibi frequenter.
1 | 7. 10 | 21. 16 |
25, 26 | 44. 3 | 45 |
& alibi plur.
367. 9
im 436. 4
rem 367. 29
ſſima 348. 28
ſſimo 19. 6
ſſimos 183. 12
is 289. 9
ius 301. 18
25. 11 | 92. 15 | 116.
| 226. 5 | 339. 18
43. 13
m 286. 1 | 295. 19 |
. 23 | 324. 35 | 337.
290. 11, 20 | 296.
am 292. 22
129. 4
ia 376. 14 | 437. 16 |
. 14
æ 268. 8, 11 | 269. 5,
| 375. 17 | 448. 9
iam 268. 9 | 269, 2, &
i.
benſem 375. 15
benſes 377. 22 | 432.
benſibus 375. 16 | 433.
benſium 376. 18, 22
enſem 376. 8
enſibus 224. 32 | 225.
i
li 224. 4 | 273. 11
o 223. 1 | 226. 8 | 234.
273. 13
um 222. 7, 12 | 224.
| 225. 24 | 226. 1 |
4 | 292. 13 | 464.
263. 26, 27
151. 8 | 244. 2 | 311.
eiana 271. 14 | 272. 16 |
4 11 | 278. 3
lio 420. 5
cornelius 298. 8
cornibus 133. 6, 10. 24, 27 | 412. 22 | 413. 12 | 422. 21
cornificii 368 14, 16
cornificio 367. 24 | 370. 12
cornificius 367. 8
cornu 37. 13 | 38. 3, 4 | 50. 15 | 51. 3 | 133. 5, & alibi.
cornua 300. 12 | 365. 25 | 422. 20
cornuum 133. 8, 26
corona 63. 23 | 172. 4 | 438. 11
coronæ 417. 8
coronam 382. 9 | 392. 11
coronis 186. 15
corpora 45. 3 | 253. 6 | 320. 33 | 404. 1, 5
corpore 20. 7 | 255. 19
corporibus 52. 12 | 175. 18
corporiis 71. 15 | 95. 2 | 130. 10 | 132. 11 | 161. 31 | 274. 28 | 368. 20 | 418. 12, 14
corporum 28. 13 | 53. 16 | 71. 12
corpus 196. 27 | 244. 1
correo 184. 28 | 185. 18 | 189. 36 | 190. 28
correpti 207. 11
correptis 248. 23 | 378. 24
correum 189. 16
correus 189. 30 | 190. 18 | 191. 1
corripi 344. 27
corripit 372. 18
corrugata 339. 1
corrumpant 168. 23
corrumpantur 263. 1
corruperunt 165. 7
corruptior 350. 7
corruptis 316. 27 | 405. 1 | 407. 7
corrupto 270. 2
corruptum 318. 31
corrice 54. 13 | 312. 23
corus 90. 21
coſam 300. 5
coſano 234. 7
cothone 414. 15
cothonem 414. 30, 33, 34
coti 307. 3
coto 159. 5
cotta 86. 20 | 101. 26 | 102. 5, 22 | 103. 20, 26, 29 | 104. 1 | 230. 19
cottæ 81. 14 | 99. 26 | 101. 23 | 110. 7 | 138. 12
cottam 45. 22 | 99. 7 | 142. 21
cottuato 142. 19
cotum 156. 6, 25
cotus 170. 11 | 288. 1
craſſi 18. 21 | 107. 23 | 203. 10
craſſiſſima 435. 14
craſſitudine 61. 26 | 172. 25 | 265. 35
craſſitudo 261. 29
craſſo 55. 2 | 59. 14, 23 | 66. 14 | 67. 26 | 68. 9 | 70. 2 | 115. 22
craſſum 59. 22 | 60. 29 | 66. 3 | 99. 3 | 107. 16, 24 | 199. 11 | 304. 6
craſſus 38. 5 | 59. 2 | 65. 2, 21 | 66. 15 | 67. 2, 16, 21, 27 | 107. 18 | 302. 19
craſtini 337. 1
craſtinus 332. 12 | 336. 25
crates 176. 35 | 197. 25 | 266. 5 | 311. 20, 25, 32 | 321. 33 | 394. 17
cratibus 78. 21 | 105. 3 | 165. 32 | 176. 10 | 178. 22 | 228. 4 | 229. 11 | 238. 14 | 266. 5 | 300. 23 | 355. 27
cratium 176. 31 | 258. 15
creabat 374. 28
creantur 283. 1
creari 156. 3, 25
creatos 201. 15
creatum eſſe 156. 5
creatur 16. 2
creatus eſſet 156. 27
creberrima 93. 6
crebra 397. 19 | 311. 6 | 368. 6
crebræ 259. 6 | 342. 14
crebras 53. 9 | 87. 7 | 186. 17 | 251. 8 | 255. 9 | 436. 4 | 451. 27
crebri 40. 2 | 190. 8
crebriores 107. 7
crebris 48. 5 | 53. 11 | 91. 28 | 114. 14 | 151. 8 | 162. 20 | 169. 4 | 179. 15 | 184. 26 | 196. 28 | 261. 23 | 269. 24 | 291. 11. 301. 6 | 368. 16 | 408. 8, 11 | 411. 3 | 432. 4
crebritate 381. 19

crebrius, *adv.* 189. 16
crebro, *adv.* 159. 30 | 186. 27 | 198. 28 | 202. 17. | 238. 9 | 241. 1 | 253. 29 | 276. 13 | 279. 35 | 297. 23 | 312. 22 | 377. 7, 34
crebros 117. 26
credant 470. 20
credebant 116. 32 | 191. 27 | 350. 3
credebat 358. 4 | 360. 10 | 367. 28 | 370. 7 | 377. 15, 25 | 383. 8
credendum erat 100. 39
credendum esset 378. 10
credens 278. 14 | 379. 1
credentes 193. 28
crederet 135. 7 | 358. 11 | 365. 19 | 370. 21 | 397. 7
credi 274. 23
crediderant 54. 12
credidérunt 135. 11 | 351. 21
credidisset 383. 16
credidit 193. 10 | 202. 20
credimus 273. 5
credit 378. 4
creditæ 284. 1 | 298. 24
creditoribus 284. 3
crediturum 382. 11
credo 274. 30 | 275. 30 | 321. 7
credunt 64. 19 | 139. 1
cremabantur 129. 6
cremaretur 8. 1 | 427. 20
cremona 226. 10
crepitus 447. 21
creta 287. 1, 6 | 289. 4 | 347. 2
cretas 43. 18
creverat 165. 7
crevisset 17. | 31
crevit 243. 8
crimen 182. 16
crimine 182. 2
crinibus 37. 11 | 291. 13
crispo 429. 6
crispum 389. 17 | 420. 17
crispus 401. 9
critognati 174. 25 | 175. 32
cruce 415. 30
crucem 441. 23
cruciabiliter 406. 4
cruciatibus 112. 2 | 374. 3
cruciatu 107. 9 | 127. 9
cruciatum 23. 19 | 53. 28 | 171. 28
cruciatus 24. 21 | 25. 13 | 73. 13
crudelissima 357. 33
crudelissime 208. 4 | 255. 33 | 302. 27 | 305. 9 | 426. 4
crudelissimum 438. 36
crudelissimus 366. 34
crudelitas 252. 26
crudelitate 198. 20 | 397. 11 | 461. 1
crudelitatem 25. 10 | 174. 26 | 232. 15 | 374. 7
crudeliter 24. 20 | 158. 37
cruentam 400. 8
crura 133. 10
crure 451. 1
cubiculum 426. 1, 2
cubilibus 133. 13
cui 17. 23 | 30. 6 | 31. 27 | 44. 29 | 64. 17 | 94. 6, *& alibi.*
cuidam 108. 6
cuipiam 383. 1
cuique 136. 19 | 154. 18 | 173. 17 | 177. 1, *& alibi.*
cujus 7. 2 | 10. 5 | 14. 6 | 25. 1, *& alibi frequenter.*
cujusmodi 400. 5
cujusquam 150. 24 | 174. 4 | 182. 16 | 191. 14, 20 | 200. 21 | 378. 30 | 387. 7
cujusque 24. 20 | 93. 10, *& alibi*
cujusquemodi 402. 9
culmina 57. 17
culpa 110. 9 | 322. 13 | 345. 13 | 351. 38 | 446. 31
culpæ 322. 29 | 387. 11
culpam 83. 17
cultu 4. 2 | 129. 3 | 132. 11 | 192. 16
cultum 23. 24
cum 4. 7 | 6. 1, 10 | 8. 16 | 11. 6, 25 | 12. 3 | 13. 6, *& alibi quam plurimis in locis.*
cum, *conjunct.* 63. 32 | 103. 31 | 247. 9 | 349. 9 | 364. 23 | 368. 4
cumulatur 447. 12
cuncta 146. 1 | 289. 11 | 325. 15 | 427. 19
cunctæ 222. 3
cunctam 352. 9
cunctandum 67. 5
cunctantibus 82. 19
cunctatio 64. 16
cunctatione 67. 16
cunctetur 266. 10
cuncti 146. 26
cunctis 52. 29 | 252. 13 | 427. 17
cunctio 427. 11
cunctum 326. 16 | 3
cuneatim 154. 4
cuneo 139. 5
cuneos 188. 23
cuniculis 65. 23 | 1
cuniculo 152. 14 | 4
cuniculorum 151. 6
cuniculos 151. 12
cupas 197. 33 | 264.
cupere 17. 3 | 223.
cuperent 65. 19
cuperet 51. 18 | 32
cupide 409. 15
cupidi 6. 9 | 427. 4 | 444. 6
cupidissime 29. 11 | 256. 2 | 268. 29
cupidissimi 137. 14
cupidissimis 159. 18
cupiditas 31. 3 | 136. 25 | 176.
cupiditate 5. 8 | 163. 22 | 185. 22 | 200. 6 | 323. 6 | 380. 2.
cupiditatem 163. 26
cupiditati 422. 32
cupidius 15. 13 | 106. 32 | 187. 10 | 434. 21 | 443. 7 | 444. 9
cupidum 16. 22 | 2
cupiebant 195. 10 | 352. 19
cupiebat 165. 15 | 435. 2
cupiens 319. 35
cupienti 372. 10
cupientibus 64. 26 |

12, 16| 33. 15 | 158. 12| 232. 9, 250. 27, 28, 29| 276.

169. 5 | 196. 24
216. 15 | 30. 10
265. 9 | 367. 11
394. 16
87. 4 | 389. 13
154. 18 | 158. 18 | 220
297. 6
17. 14
43 | 112. 5 | 155.

84. 1 | 98. 11, & alibi.
164. 36
267. 5 | 405. 11 | 410. 21
230. 16
61. 5
409. 23
202. 22 | 204. 12 | 219. 6 | 231. 12, alibi.
259. 12 | 272. 10 | 280. 12
219. 2 | 223. 15 | 271. 10 | 278. | 279. 9, 14 | 280.

277. 36
231. 7 | 273. 2, 22, 23 | 277. 8, 20, 279. 6 | 292. 21 | 393. 404. 3
59. 3, 7 | 61.

174. 1
226. 7
225. 7
446. 9
88. 17
50. 6 | 51. 25 | 64. & alibi.
36. 7 | 83. 9, 28 | 90 | 91. 6, 11 | 259. 301. 11 | 312. 8 | 321. 333. 18 | 358. 17 | 392.

258. 14
349. 12
18. 11
277. 34 | 300. 15 | 42 | 355. 22 | 425.

53. 5 | 221. 1, &

cuſtodiam 222. 24 | 308. 19, 28 | 444. 20
cuſtodiarum 91. 7, 29
cuſtodias 72. 21 | 153. 25 | 165. 4 | 245. 28 | 255. 10 | 265. 2 | 268. 11 | 301. 5 | 426. 12
cuſtodibus 38. 16 | 164. 34 | 224. 34 | 398. 15 | 414. 27
cuſtodienda 398. 12
cuſtodiendos 115. 3
cuſtodiis 112. 22 | 249. 24 | 176. 3 | 260. 16 | 291. 1 | 296. 22 | 301. 12 | 338. 3 | 388. 26 | 401. 34 | 425. 11
cuſtodis 115. 27
cuſtodiunt 224. 14
cycladibus 286. 1
cypri 342. 2
cyprum 339. 3
cyrenis 289. 4

D.

DAbānt 106. 8
dabantur 254. 12
dabat 90. 22 | 167. 24 | 254. 32 | 318. 12 | 369. 13 | 418. 27
dabatur 54. 7 | 84. 3 | 260. 30 | 317. 16 | 354. 22 | 355. 17 | 361. 27 | 369. 25 | 387. 28
Dacorum 132. 18
Dalmatis 291. 6
Damaſippi 426. 23
Damaſippo 428. 31
Damaſippus 281. 4
damnarent 327. 18
damnati 345. 9
damnatos 111. 21 | 284. 7
damnatum 7. 15
damnatus erat 299. 10
damno 140. 20
dandam 322. 32
dandis 431. 3
dandos 17. 14
dandum 49. 7, 9 | 76. 12 | 324. 18
dant 7. 12 | 106. 25 | 191. 13
Danubii 132. 17
Dardanos 288. 9
dare 11. 8 | 15. 8 | 24. 3 | 40. 4 | 41. 3 | 66. 19 | 80. 18 | 84. 21 | 114. 19 | 117. 17 | 164. 17 | 200. 31 | 218. 10 | 273. 8 | 334. 28 | 358. 2 | 381. 25 | 422. 31 | 423. 31 | 424. 22 | 438. 7
darem 464. 16
darent 214. 10
darentur 284. 1
daret 24. 7 | 28. 4 | 75. 8 | 387. 19 | 400. 25
daretur 25. 12 | 37. 17, & alibi.
dari 14. 18 | 73. 33 | 80. 26 | 146. 13 | 147. 5 | 248. 25 | 311. 29 | 327. 14 | 396. 14
dat 7. 8 | 40. 16 | 64. 27 | 88. 7 | 102. 5 | 109. 27, & alibi.
data 10. 11 | 64. 6 | 108. 19, & alibi.
datam 225. 22 | 415. 9
date 332. 15
dati erant 411. 11
datis 27. 19 | 56. 9 | 60. 19, & alibi.
dato 15. 9 | 37. 15 | 57. 32 | 58. 18 | 76. 25 | 81. 31, & alibi.
datos 33. 1
datum 102. 12 | 451. 21
datum iri 250. 24
datum ſit 256. 16
datur 104. 35 | 148. 22 | 210. 6 | 255. 14 | 264. 13 | 371. 24
daturas 55. 9
daturos 83. 12, 22 | 294. 8
daturum 100. 33 | 145. 18 | 256. 34 | 279. 17 | 332. 4 | 372. 13 | 400. 14
datus eſt 241. 8
de 4. 6 | 6. 1, 9 | 10. 4 | 12. 13 | 13. 6 | 15. 5, 14, & alibi quam plurimis in locis.
deæ 305. 22 | 380. 6
dearum 198. 17
debeant 16. 12
debeas 405. 32
debeatis 275. 21
debebat 230. 20 | 297. 27
debebunt 465. 4
debent 333. 13
debere 33. 22 | 34. 8 | 100. 12, & alibi.

deberent 204. 11 | 273. 21 | 327. 1
deberet 52. 15 | 199. 1 | 364. 17 | 372. 12
deberi 136. 14 | 378. 5
debet 313. 19 | 468. 11
debetis 405. 15
debilitat 355. 29
debitam 304. 3
debitorum 284. 5 | 298. 11
debuerint 12. 15
debuiſſe 139. 33 | 150. 8 | 381. 1
debuit 54. 20 | 345. 33
decedat 33. 24
decedendi 382. 14
decedendum eſſet 250. 25
decedentis 201. 9
decedere 24. 13 | 384. 22
decederent 250. 21
decederet 106. 4 | 364. 3, 25 | 382. 5
decedunt 120. 10 | 186. 12
decem 8. 2 | 11. 3 | 23. 1 | 41. 30 | 42. 1 | 47. 14, *& alibi.*
decepros 255. 33
deceptum 14. 21
deceptus 327. 6
decernendi 208. 14 | 389. 16
decernendum 391. 17
decernere 207. 6 | 435. 3 | 452. 8
decernitur 311. 5
decernunt 120. 6 | 160. 15
decernuntur 212. 9
decertabant 260. 26
decertare 33. 5 | 79. 17 | 175. 7 | 185. 25 | 254. 16 | 310. 26 | 313. 22 | 315. 14 | 324. 26 | 329. 8 | 354. 26
decertarent 45. 10 | 297. 26
decertaret 36. 25 | 67, 6 | 307. 19
decertatum eſt 354. 33 | 394. 2
deceſſerint 346. 8
deceſſiſſe 364. 16, 20
deceſſit 128. 10
deceſſum 16. 22
Decetiam 156. 21
deciderant 36. 4
Decidius 248. 30
Decii 261. 6 | 290. 10
decima 30. 20 | 31. 3 | 163. 20, *& alibi.*
decimæ 31. 27, 29 | 50. 5, *& alibi.*
decimam 32. 1 | 49. 18 | 52. 2, *& alibi.*
Decimius 401. 10
decimo 462. 8
decimum 110. 3 | 385. 1
decipi 365. 19
Decium 61. 5 | 235. 17 | 309. 6
Decius 244. 24 | 289. 8 | 337. 8
declararent 36. 26
declaratum 188. 33
declive 311. 14 | 313. 23
declivi 85. 15 | 177. 21 | 188. 21
declivia 179. 5
declivis 48. 10 | 240. 32 | 353. 19
declivitatem 178. 10
decreta eſt 55. 14 | 86. 26
decreti 298. 15
decretis 121. 8 | 381. 3
decreto 120. 7 | 156. 28 | 299. 7
decretum ſit 214. 10
decreverat 78. 4 | 89. 35 | 110. 18 | 369. 7
decrevit 110. 22 | 413. 26
decucurrerunt 49. 2 | 442. 25
decucurriſſent 361. 38
decucurrit 49. 18
decumana 50. 32 | 67. 26 | 138. 1 | 320. 27 | 323. 31 | 335. 16 | 415. 22
decumanam 398. 28
decumani 447. 5
decumanorum 392. 3
decumanos 447. 13
decumanum 392. 6
decumis 429. 20
decurione 398. 28
decuriones 219. 10
decurionis 19. 8
decurionum 225. 15
decurrentes 197. 22 | 362. 7
decurrere 57. 33
decurrerent 57. 14 | 387. 16
decurritur 210. 11
decurrunt 229. 24
decurſione 192. 5
decurſiones 367. 13
decurſum 446. 8
decuſſo 408. 23
dedamus 439. 28
dedant 171. 28
dedecori 354. 9
dedecus 82. 25 | 319. 27
dederant 77. 29 | 288. 7
dederat 32. 20 | 99. 1 | 387. 14
dedere 270. 5
dederint 77. 24 | 358. 1
dederunt 22. 16 | 83. 8, 21 | 96. 29 | 189. 12 | 409. 29 | 421. 12 | 444. 13
dediderint 66. 8
dediderunt 47. 5 | 63. 20 | 64. 35 | 147. 19 | 280. 26 | 337. 4 | 362. 9
dedidicerant 345. 7
dedidiſſent 47. 11
dedidit 68. 9
dediſſe 183. 29 | 276. 30 | 419. 11
dediſſent 59. 14 | 62.
dediſſet 265. 14 | 38
dedit 49. 22 | 81. 21 | 154. 1 | 200. 23 | 204. 4 | 305. 2 | 332. 4
dedita 124. 6
deditione 21. 11 | 54. 11 | 57. 21 | 146. 12 | 191. 6 | 277. 31 | 302. 20 | 336. 1 | 445. 17
deditionem 22. 7 | 60. 19, *& alibi.*
deditionis 54. 1 | 174. 28 | 175. 33 | 266. 20 | 302.
deditis 302. 21
dediticii 33. 9
dedititiis 47. 22 | 351. 7
dedititiorum 22. 2
deditur 179. 24
dedituros 97. 7
dedituros eſſe 441. 8
deducant 102. 2 | 11
deducat 33. 24

tur 224. 37
ebantur 452. 19
bat, 267. 18
batur 204. 5
bendas 230. 15
bendos 154. 17 | 164. 4 | 405. 11
bendum 81. 15
bere 84. 19 | 100. 31 | 26 | 363. 2 | 377. 5 | 394. 5 | 403. 18 | 30 | 435. 3 | 445.
berent 440. 16
berentur 53. 27 | 446.
beret 40. 14 | 434. 1 | 5
88. 13 | 117. 26 | 5 | 211. 7 | 424. 20 | 29
t 204. 7 | 219. 8 | 3 | 259. 14 | 279. 20 | 6 | 404. 7 | 411. 5 | 44
tur 256. 30 | 373.
ia 58. 11 | 168. 7 | 29 | 363. 4 | 405.
ia erat 249. 39
ie esseut 378. 14
iam 320. 23
ias 179. 1 | 317. 36
ii 350. 9 | 398. 14 | 7
ii erant 220. 8
ii sunt 401. 30 | 406.
is 55. 12 | 98. 5 | 19 | 158. 14 | 170. | 178. 16 | 260. 29 | 15 | 272. 26 | 304. | 308. 18 | 319. 12 | 18
io 140. 10
ios 177. 7 | 422. 9
turos 54. 11
turum esse 223. 27
turus erat 374. 19
turus esset 200. 33
tus 223. 7
unt 235. 9 | 265. 1 | 4
untur 402. 4
verant 313. 26
verat 166. 26 | 247. 7 | 48
verunt 308. 17
deduxi 163. 13
deduxisset 164. 21
deduxit 39. 13 | 45. 12 | 199. 16 | 299. 8 | 366. 4
deerant 84. 7 | 279. 6 | 352. 23
deerat 102. 24 | 136. 31 | 279. 26 | 372. 10
deerassent 389. 16 | 390. 22
deesse 84. 12 | 104. 31 | 206. 9 | 484. 10
deesset 35. 14 | 182. 5 | 199. 32 | 274. 14 | 324. 39
deest 279. 23
defatigabat 417. 28
defatigare 400. 15
defatigarent 159. 31
defatigaret 328. 26
defatigata 392. 25
defatigati 162. 27 | 404. 28
defatigatione 64. 29 | 193. 13
defatigatis 30. 3 | 95. 27 | 178. 12 | 308. 30 | 421. 6
defatigatos 419. 22
defecerant 63. 26 | 285. 14 | 368. 31
defecerat 155. 12 | 194. 2 | 352. 23 | 378. 28
defecisse 46. 24 | 375. 15
defecissent 337. 7
defecissent 192. 21
defectio 60. 19
defectione 97. 30 | 166. 11, 14 | 167. 12 | 168. 1 | 194. 7 | 190. 25
defectionem 164. 15 | 170. 13
defectionis 99. 25 | 114. 22 | 117. 3 | 160. 26 | 265. 7
defecturos 89. 3
defendant 212. 3 | 215. 8
defendar 97. 8
defendebant 61. 17 | 318. 23 | 345. 14 | 348. 32 | 355. 16
defendebantur 335. 1 | 437. 22 | 447. 8
defendebat 361. 30
defendebatur 398. 25 | 446. 2
defendendæ 379. 24
defendendam 203. 1
defendendi 264. 13
defendendi essent 350. 16
defendendos 45. 10 | 262. 11
defendendum 177. 5 | 223. 20 | 238. 3 | 373. 2 | 387. 9 | 399. 29 | 440. 12
defendente 194. 31 | 320. 21 | 367. 4
defendentibus 46. 4 | 309. 9 | 362. 2 | 384. 13 | 438. 36
defendere 12. 12 | 25. 1 | 53. 26 57. 30 | 76. 26 | 90. 31 | 216. 1 | 293. 22 | 364. 21 | 383. 10 | 404. 22 | 443. 10 | 449. 12 | 451. 8
defenderent 53. 7 | 63. 19 | 86. 10 | 139. 15 | 320. 9 | 400. 21 | 423. 33 | 425. 19, 26
defenderentur 446. 6
defenderet 27. 1 | 54. 22 | 136. 19 | 150. 7 | 225. 4 | 228. 6
defenderetur 338. 7
defenderit 33. 13
defenderunt 303. 2
defendi 148. 17 | 155. 3 | 172. 17 | 186. 26 | 259. 4 | 319. 1 | 352. 9
defendisse 453. 1
defendit 131. 12 | 138. 8 | 152. 5 | 367. 12 | 429. 11
defendite 334. 24
defenditis 405. 16
defenditur 264. 12
defendunt 252. 14
defenduntur 252. 16
defensione 264. 23 | 277. 35 | 335. 4
defensionem 152. 4 | 261. 21 | 265. 28 | 381. 4
defensionis 43. 17
defensis 97. 11
defensor 449. 24
defensores 67. 20 | 148. 24 | 318. 19 | 411. 4
defensoribus 43. 8 | 46. 3 | 58. 2 | 78. 25 | 300. 31 | 308. 33 | 355. 4 | 398. 24 | 399. 27 | 414. 14, 17
defensorum 107. 7 | 138. 26
defensum erat 416. 4
defensum fuit 338. 10
defensuros 148. 20
defensurum 376. 12

deferat 107. 12 | 108. 7, 20 | 129. 9
deferebant 48. 1
deferebantur 90. 16
deferre 216. 16
deferrentur 149. 11
deferri 41. 27 | 90. 4 | 317. 2 | 448. 17
defert 159. 7
defertur 99. 18 | 108. 14 | 114. 16 | 143. 17 | 448. 17
deferunt 100. 36 | 101. 1
deferuntur 116. 11, 17 | 303. 28 | 428. 33
defeſſam 201. 2
defeſſi 20. 8 | 58. 4 | 179. 15 | 248. 21 | 269. 23 | 391. 33
defeſſis 152. 26 | 159. 31 | 241. 1 | 279. 25 | 334. 13 | 359. 27 | 417. 17
defeſſo 58. 6
defeſſos 241. 3
defeſſum 248. 13
deficere 45. 7 | 102. 21 | 159. 8 | 278. 9
deficerent 58. 9 | 390. 25
deficeret 80. 2 | 99. 19 | 146. 1 | 183. 20 | 346. 28
deficeretur 318. 34
deficiam 275. 1
deficiant 223. 19 | 280. 13
deficiebant 261. 3 | 279. 36
deficiebat 316. 27
deficit 126. 1
deficiunt 163. 16
defigebantur 259. 1
defigit 229. 11
defigitur 106. 26
defigunt 263. 23
defiguntur 263. 19
definebant 327. 1
definire 218. 8 | 446. 32
definiunt 177. 26
defixæ 96. 11
defierant 78. 11
defixis 229. 12
defixo 398. 28
defore 111. 27
deformata eſſet 358. 9
deforme 25. 2
deformia 71. 20
deformitate 376. 19
defuerit 49. 26
defuerunt 333. 21
defugiant 232. 18
defugiunt 120. 10
defuiſſe 30. 14 | 140. 16 | 196. 31 | 468. 19
defuiſſent 335 15
defuit 83. 10 | 102. 35 | 260. 24 | 285. 13
defuturum 206. 4 | 305. 27
degeneraret 358. 14
deguſtando 350. 5
dehinc 427. 17
dejicerunt 223. 7
dejecit 236. 3 | 300. 19 | 392. 4 | 438. 12 | 441. 1
dejecta 270. 3
dejecta eſt 373. 23 | 416. 30 | 438. 4
dejectæ ſunt 438. 19 | 441. 3
dejecti 11. 9 | 139. 4 | 154. 3 | 443. 20
dejecti ſunt 163. 19 | 437. 28 | 438. 13
dejectis 52. 12 | 75. 22 | 241. 6, 9 | 308. 33 | 313. 14 | 393. 3
dejecto 157. 32
dejectos 168. 14 | 318. 27
dejectus 44. 13 | 49. 29 | 76. 2 | 106. 32 | 108. 3
dejicere 68. 5
dejicerentur 83. 30
dejiciendi 78. 24
dejicitur 347. 7
dejiciuntur 213. 1
dein 251. 17
deinceps 68. 24 | 65. 27, *& alibi.*
deinde 19. 23 | 26. 15 | 32. 20 | 40. 6 | 65. 14 | 85. 36, *& alibi.*
Dejotari 366. 12, 22, 27 | 381. 11, 21 | 384. 23
Dejotaro 364. 10 | 384. 35
Dejotarum 381. 29
Dejotarus 287. 9 | 363. 12 | 380. 15 | 381. 13, 26
delapſæ 264. 9
delapſi 177. 10
delata 67. 6 | 295. 10 | 318. 14 | 405. 9
delata eſſent 300. 3
delata eſſet 405. 6
delata eſt 351. 9
delatæ eſſent 186. 1 | 303. 17
delatæ ſunt 86. 5
delati 140. 4
delatus 91. 6
delatus erat 448. 19
delata 150. 34 | 17 187. 12
delectæ 34. 13 | 18
delectari 326. 24
delectatur 71. 18
delecti 174. 16
delectibus 222. 4 | 22 226. 3 | 329. 28 31
delectis 73. 20
delecto 157. 13
delectorum 190. 36
delectos 191. 21 | 2 300. 23 | 361. 3 11
delectu 114. 2 | 20 227. 7 | 231. 16 22
delectum 79. 16 | 1 141. 4 | 143. 9 | 21 219. 9 | 220. 7 | 22 267. 1 | 374. 15
delectus 207. 4 | 2 213. 7 | 217. 5 | 2 7 | 220. 6 | 231. 5 14 | 354. 32 | 394 402. 8
delectus eſt 354. 3
delegati 191. 8
delegerant 36. 2 | 4
delegerat 117. 23 | 17
delegerunt 53. 8
delegiſſe 185. 16 | 18 375. 12
delegiſſent 185. 26 | 24
delegit 36. 9 | 64. 8
delendi 193. 28
delendum 419. 11
delerent 52. 9 | 264 450. 7
deleretur 321. 6
deleri 147. 29 | 17 360. 9 | 394. 25 | 11
deletam 395. 13
deletas eſſe 428. 13
deleti eſſent 360. 19
deletis 137. 32 | 139.
deleto 13 . 11 | 19 453. 15
deletus eſſet 409. 20
deliberandum 10. 14
deliberare 274. 5
deliberata 74. 4 | 16

ntur 148. 16
143. 22
nt 47. 21
ra 108. 9
re erant 84. 2 | 309.
tam 38. 11
ra 91. 21
tos 395. 2
vit 308. 22
bat 155. 23
rent 23. 7
ret 26. 1
148. 2
ga. 17 | 117. 23 | 148.
| 155. 15
ur 7. 1
nt 177. 24
nur 66. 23 | 131. 13 |
24
erant 85. 5
os 315. 9
360. 4, 12
ra 389. 24
ntiæ 76. 9
ta 379. 4
ssiset 359. 12
do 362. 12
do 85. 4
grandi 106. 3
gare 191. 32
garent 79. 14
gratum esse 185. 11
gravertunt 72. 19
nat 274. 24
nerat 285. 15
nere 160. 23
ræ 155. 25
gam 381. 20
ntione 275. 29
ntis 172. 13
erunt 139. 17
ssiet 122. 16
it 434. 13
a 78. 11 | 312. 33
a esse 196. 4
æ 162. 13
i 172. 20
do 263. 6
bo ibus 361. 8
os 172. 8 | 369. 10 |
4 1
ssime 255. 23
do 25. 4
ebantur 173. 1
tere 154. 6 | 253.
erent 154. 20 | 276.

demitti 369. 12
demonstrant 12. 19 | 88. 3 | 142. 31 | 159. 30 | 160. 15
demonstrat 87. 4 | 88. 6 | 104. 15 | 169. 18 | 171. 30 | 179. 20 | 216. 6, 13 | 228. 19
demonstrata 104. 11
demonstrata est 132. 14
demonstratæ sunt 254. 6
demonstratum est 44. 27 | 83. 25 | 184. 7 | 236. 5 | 237. 6 | 241. 31 | 244. 20 | 273. 11 | 276. 23 | 280. 9 | 290. 5 | 292. 11 | 295. 13 | 308. 18 | 317. 32 | 318. 25 | 349. 9
demonstraveram 83. 13
demonstraverunt 47. 25 | 85. 29
demonstravit 295. 24 | 361. 28
demonstravimus 40. 1 | 50. 1 | 88. 11, 22 | 96. 16, *& alibi.*
demorandum 323. 22
demorante 58. 31
demoretor 254. 18
demotus 275. 9
dempta 108. 14
demptis 157. 8
demum 16. 6 | 36. 31 | 37. 6 | 102. 19 | 393. 5 | 427. 7, 18
denarios 243. 10
denegabant 199. 5
denegasset 31. 18
denegata 232. 17
deni 95. 3
denique 18. 31 | 29. 23 | 154. 12 | 168. 18 | 210. 10 | 250. 29 | 255. 29 | 322. 10, 25 | 364. 18 | 402. 8
denorum 348. 25
denos 32. 6
densa 398. 27
densiores 69. 4
densissimam 189. 9
densissimas 86. 22
densissimis 50. 1 | 161. 28
dent 11. 21 | 210. 13
dentur 15. 4
denum 186. 16
denuntiare 117. 21
denuntiaret 27. 12 | 110. 34
denuntiatione 291. 8
denuntiationem 364. 5
denuntiavisse 268. 22
denuntiavit 329. 17
denuo 449. 13, 27
deorum 13. 13 | 53. 20 | 110. 10 | 123. 6 | 125. 1 | 130. 1 | 260. 17 | 264. 16 | 384. 2 | 468. 1
deos 15. 1 | 82. 21 | 344. 9 | 427. 22
depellendos 402. 17
depellere 127. 2
depellerent 67. 21
depelleret 367. 25
depelleretur 186. 19
depellitur 377. 35
depellunt 170. 7
depelluntur 451. 8
deperdere 32. 18
deperdiderunt 68. 24
deperdidisse 111. 13
deperierant 98. 6
deperierat 155. 29
deperiit 329. 24
deponendos 324. 18
deponere 14. 25 | 156. 26
deponerent 79. 15 | 273. 17 | 379. 15
deponit 401. 21 | 407. 20
deponunt 253. 32
depoposcerant 244. 27
depoposcimus 329. 4
depoposcissent 186. 6
depopulandam 136. 10
depopulandos 168. 29 | 192. 7
depopularentur 140. 3
depopulata 175. 21
depopulati 44. 2
depopulatis 12. 17
depopulavit 453. 14
deportabant 61. 16
deportant 246. 9
deportarent 452. 20
deportari 395. 2
deportaverant 229. 5
deposcere 345. 14
deposcimus 439. 22
deposcit 196. 23 | 244. 21
deposcunt 142. 4
deposita 96. 16
depositæ sunt 344. 13
depositas 305. 21
depositis 53. 5 | 85. 5 | 293. 7 | 324. 5, 32 | 380. 18
deposito 275. 27
depostulabant 432. 5

de-

depoſuerant 139. 24
depoſuerat 168. 4 | 225. 19
depoſuerunt 352. 15
depravatum 214. 3
deprecandi 90. 5 | 114. 30 | 210. 7
deprecandum 381. 11
deprecante 424. 13
deprecantur 381. 23
deprecari 53. 23 | 73. 25 | 159. 23 | 362. 20
deprecationem 181. 2
deprecatore 11. 15
deprecatoribus 115. 4
deprecatum 449. 20
deprecatur 376. 4 | 426. 21
deprecaturos 375. 21
deprehenderat 228. 7
deprehendere 323. 20
deprehendi 465. 1
deprehendit 134. 19 | 252. 12
deprehendunt 230. 3 | 235. 9
deprehenſa 107. 8
deprehenſæ ſunt 338. 20 | 444. 2
deprehenſas 230. 3
deprehenſi 440. 19
deprehenſis 163. 30 | 166. 3 | 346. 28
deprehenſus 112. 34 | 219. 19 | 226. 10
depreſſa 186. 14 | 369. 31
depreſſa eſt 352. 1 | 337. 3
depreſſæ ſunt 261. 16
depreſſis 197. 10
depreſſum 357. 14
depreſſus erat 409. 5
deprimerentur 280. 23
deprimi 186. 17
deprimitur 369. 28
deprimunt 245. 22 | 261. 12
deprimuntur 355. 4 | 429. 1
depugnant 428. 18
depugnarent 154. 5
depugnavi 405. 25
depugnent 389. 11
depulerat 356. 11
depulit 314. 3
depulſos 162. 32
depulſus 322. 16
derelictæ 62. 9
derivari 197. 10
derivata 172. 8 | 360. 5
deſcendant 175. 32
deſcendens 319. 9
deſcendent 445. 7
deſcenderat 383. 22
deſcendere 63. 6 | 217. 8 | 336. 16 | 383. 19 | 443. 35 | 445. 26 | 449. 11
deſcenderent 421. 18 | 440. 17
deſcenderet 156. 16 | 164. 6 | 377. 1 | 443. 17
deſcenderunt 291. 12 | 327. 9 | 434. 6 | 438. 29
deſcendiſſe 101. 20
deſcendunt 126. 2
deſcenſuros 254. 18
deſcenſus 197. 11, 15
deſciſcatis 275. 12
deſciſcunt 246. 14 | 410. 23
deſciviſſe 350. 15
deſcriberentur 372. 7
deſcripſit 310. 6
deſectæ 316. 27
deſectis 143. 23
deſerantur 142. 17
deſerebantur 103. 1
deſerendum 155. 15
deſerere 159. 25 | 297. 6
deſereret 34. 2
deſereretur 89. 11
deſeri 397. 25 | 468. 12
deſerit 252. 8 | 428. 6
deſeritur 219. 17 | 221. 10
deſerti 413. 22 | 423. 10 | 439. 31
deſertis 52. 29 | 110. 25 | 184. 9
deſerto 423. 26
deſertorum 131. 21
deſertoi 1. 9 | 274. 9 | 275. 21 | 394. 26
deſertum 428. 12
deſerturos 252. 20
deſerturum 294. 21
deſertus ſum 441. 5
deſeruit 275. 23 | 405. 2
deſiderare 150. 15 | 164. 1
deſiderarent 336. 20
deſideraret 323. 4
deſideraretur 98. 9 | 292. 3
deſiderari 150. 8 28
deſiderarit 356. 10
deſiderata 276. 3
deſiderata eſt 261.
deſiderati 447. 29
deſiderati ſunt 163 243. 6 | 314. 10 14
deſideratis 146. 26 29
deſideratus ſit 443.
deſideravit 321. 15 14
deſiderent 71. 18
deſidiæ 131. 17
deſignarent 335. 12
deſignari 16. 18
deſignatus 432. 5
deſiliendi 96. 3
deſiliendum 82. 7
deſilierunt 75. 21 25
deſilirent 95. 23
deſilite 82. 21
deſiliunt 71. 22 | 85.
deſinant 470. 19
deſinite 298. 9
deſint 453. 9
deſinunt 446. 25
deſiſtas 405. 27
deſiſtebant 450. 5
deſiſtebat 302. 1 | 8
deſiſtere 34. 1 | 92. 1 23
deſiſterent 75. 23 | 20
deſiſteret 31. 20 | 34 398. 7
deſiſtit 143. 9 | 147. 1 10 | 420. 2
deſiſtunt 114. 7, 30 | 265. 2 | 396. 23
deſpecta 139. 2 | 34 399. 5
deſpectis 407. 20
deſpectus 52. 31 | 6 161. 10 | 176. 7, 15 9
deſperans 163. 10 1
deſperant 178. 8
deſperantes 30. 4 | 38
deſperantibus 427. 3
deſperare 17. 7 | 30. 14
deſperarent 23. 17

…t 192. 9
…a 57. 26 | 77. 8 | 100.
…4. 6 | 115. 16 | 139.
…76. 30 | 179. 13 | 193.
…92. 10 | 424. 1 | 428.
…ione 102. 31 | 210.
…367. 15 | 400. 13
…ionem 198. 17 | 218.
…274. 21 | 280. 1
…is 50. 32 | 68. 4 |
…45 | 178. 20 | 270. 4 |
…it 157. 18
…it 400. 11
…re 150. 14 | 421.
…erent 340. 7
…er 14. 13 | 329.
…157. 21
…ebant 57. 13 | 316.
…ens 270. 19 | 291. 3 |
…21
…aret 53. 25
…arent 62. 24
…abat 227. 20
…at 367. 1
…am 425. 27
…as 172. 6
…erant 151. 4
…erat 234. 3
…ant 11. 12 | 38. 8 |
…31 | 153. 22
… 148. 36 | 299. 17 |
…32 | 425. 28
…i 334. 8
…is 16. 6
…32. 2
…14
…ant 352. 24
… 128. 27
…re 245. 11
…entur 354. 14
…ri 27. 9
…ar 197. 35
…antur 433. 17
…at 417. 27
…atur 337. 16 | 386.
…ali 357. 25
…dos 198. 22
…dum 90. 18
…e 16. 10 | 24. 29 |
…9 | 290. 25 | 411.
…erur 197. 24
…re 89. 17

deterreretur 408. 33
deterriti sunt 399. 1
deterritos 416. 31 | 439. 22
deterritus 420. 9
deterritus est 383. 11
detestatus 135. 14
detinebantur 61. 18
detinebat 323. 25 | 418. 10
detinebatur 433. 2
detinentibus 442. 25
detinentur 450. 10
detinerentur 439. 12
detinetur 431. 3 | 449. 17
detractis 31. 26 | 57. 11 | 335. 16
detracto 51. 13
detrahenda 49. 26 | 115. 15
detrahi 161. 6
detrahit 351. 29
detrahuntur 203. 18
detraxerunt 376. 11
detraxit 331. 13
detractandam 148. 8
detrimenta 189. 15 | 196. 26 | 322. 12 | 371. 15
detrimenti 113. 7 | 281. 1 | 214. 11 | 322. 28
detrimentis 97. 29 | 259. 8 | 292. 9 | 304. 1
detrimento 33 7 | 109. 30 | 136. 34 | 149. 31 | 177. 17 | 187. 25 | 189. 12 | 192. 28 | 194. 6 | 246. 1, *& alibi.*
detrimentosum 156. 13
detrimentum 110. 9 | 163. 31 | 186. 34 | 189. 34, *& alibi.*
detruderentur 384. 6
detulerant 48. 18
detulerint 216. 16
detulerunt 317. 21 | 442. 7
detulit 405. 15
detur 212. 6 | 276. 22 | 295. 28
deturbant 178. 22
deturbare 176. 35
deturbarent 403. 20
deturbati 106. 13
deturbavit 299. 6 | 320. 8
devastandos 192. 7
devehit 244. 2
deventrunt 189. 29

devenire 397. 10
devenit 49. 18, 27
devexa 179. 5
devexerat 32. 4 | 107. 26
devicerit 329. 22
deviciſſet 199. 11
devicta 1 6. 30 | 182. 18
devictam 199. 10
devicti 184. 11
devictis 191. 30 | 400. 6
devincta erat 230. 12
devinxit 238. 4
deum 126. 2
devocatorum 116. 10
devolvunt 264. 6, 8
devotis 66. 6
devovent 127. 4
devoviſſet 66. 11
deuſto 445. 15
deuſtos 152. 25
dextera 161. 20 | 266. 6
dexteram 18. 6
dextra 163. 2 | 260. 7 | 350. 25 | 358. 12 | 355. 26 | 372. 18 | 417. 7 | 420. 26
dextræ 193. 27
dextram 106. 27 | 249. 32 | 261. 23 | 358. 12 | 412. 28 | 413. 17 | 446. 10
dextri 320. 18 *bis*
dextris 163. 4
dextro 37. 13 | 38. 3 | 50. 15 | 153. 5 | 162. 31 | 167. 21 | 170. 9 | 330. 10, *& alibi.*
dextrorsus 420. 1
dextrum 51. 2 | 320. 29 | 329. 13 | 331. 2, 12, *& alibi.*
Diablintes 60. 15
Dianæ 305. 21 | 341. 3
dicabant 119. 9
dicant 16. 10 | 119. 16
dicantur 30. 13
dicat 133. 1 | 156. 5
dicebant 29. 5 | 41. 17 | 274. 8 | 305. 16
dicebantur 57. 27 | 60. 28 | 88. 20 | 100. 37 | 184. 17 | 190. 24 | 246. 13 | 441. 28
dicebat 39. 6 | 274. 15
dicebatur 76. 16 | 134. 21 | 191. 29 | 294. 16 | 333. 5 | 335. 20
dicendam 344. 3

dicen-

dicendi 232. 8 | 405. 19
dicendum 26. 13 | 298. 16 | 371. 5
dicente 191. 16
dicentem 276. 14
dicere 7. 15 | 15. 28 | 35. 7 | 36. 27 | 73. 25 | 100. 7 | 206. 5 | 325. 23 | 256. 33 | 277. 10
dicerent 10. 6 | 41. 1 | 46. 21 | 111. 17, 18 | 139. 29 | 174. 4 | 257. 6 | 277. 34 | 280. 16 | 326. 25 | 350. 4, 10
dicerentur 89. 17 | 158. 29 | 339. 7
diceret 8. 4 | 28. 21 | 33. 19 | 35. 5 | 90. 9 | 149. 5 | 184. 3 | 327. 13 | 397. 22 | 411. 19
diceretur 185. 23
dici 158. 37 | 276. 10 | 440. 8
dicit 16. 20 | 18. 11, 25 | 112. 14 | 134. 17 | 168. 20 | 402. 16
dicitur 311. 16 | 360. 27 | 398. 16 | 411. 28
dicrotas 370. 5
dicta 297. 17
dicta sint 17. 25
dicta sunt 34. 1
dictator 432. 5
dictatore 269. 21 | 283. 1
dictatorem 269. 22
dictatura 285. 8
dictionis 8. 1
dictis 174. 23 | 175. 30 | 203. 12
dictitabant 305. 12, 20 | 378. 27
dictitabat 300. 7 | 375. 26
dicto 29. 7 | 30. 12, 14 | 111. 5 | 400. 22 | 411. 20
dictum 90. 5 | 269. 22
dictum erat 32. 3
dictum esse 100. 23
dictum esset 76. 17 | 256. 21
dictum est 4. 9 | 15, 23 | 36. 12 | 65. 3 | 85. 33 | 90. 1
dicturi sumus 182. 14
dicturus sum 174. 27
dictus est 21, 20
dicunt 9. 13 | 93. 2 | 105. 7, 11 | 127. 11 | 131. 14 | 142. 6 | 148. 20 | 150. 22 | 375. 22
dicuntur 71. 3 | 72. 6 | 116. 9 | 122. 4 | 208. 3 | 209. 1 | 274. 25 | 461. 3
didicisse 14. 14
Didium 451. 25
Didius 450. 22, 27 | 451. 22, 31 | 452. 1
deducendi erat 136. 28
diduceret 308. 32
diduci 67. 3
diductis 345. 25
diductum 214. 3
die 8. 1 | 9. 13 | 12. 7 | 14. 5 | 15, 9, 27, 29 | 18. 12, 31 | 19. 2 | 21. 5 | 31. 12, *& alibi passim.*
diebus 14. 4 | 17. 9 | 31. 20 | 35. 15 | 40. 21 | 63. 27 | 66. 17 | 68. 24 | 69. 2 | 74. 7 | 79. 1, 21 | 83. 21 | 85. 31 | 88. 13, *& alibi frequenter.*
diei 19. 4 | 34. 23 | 35. 9 | *& alibi plur.*
diem 9. 13, 14 | 10. 14, *& alibi.*
dierum 47. 24 | 64. 16, *& alibi.*
dies 9. 14 | 11. 6 | 15. 19 | 28. 11 | 31. 20 | 35. 12, *& alibi.*
differant 117. 36 | 133. 3
differebat 192. 17
differendum est 329. 3
differrent 350. 6
differretur 256. 29 | 364. 26
differt 133. 27 | 146. 19
differta 305. 11
differunt 3. 1 | 94. 11 | 128. 2 | 129. 14
difficile 9. 3 | 14. 20 | 194. 32 | 242. 25 | 256. 10 | 268. 1 | 329. 17 | 349. 24 | 361. 23 | 440. 21
difficilem 258. 8 | 436. 3
difficiles 157. 17 | 436. 10
difficili 116. 6 | 272. 3 | 276. 23 | 309. 19 | 367. 29
difficilibus 248. 11 | 307. 23
difficilioribus 295.
difficilis 149. 21 | 388. 2
difficilius, *nom.* 31
difficilius, *adv.* 165.
difficillimæ 349. 1
difficillimam 181.
difficillimis 52. 1 | 31 | 384. 20
difficillimo 184. 2
difficillimum 242.
difficultas 61. 20 | 82. 4 | 165. 13 | 451. 5
difficultate 154. 25 | 39 | 184. 19 | 295. 17 | 368. 19 | 436. 19
difficultatem 145. 22 | 350. 31 | 361. 18, 451. 15
difficultates 60. 17 | 4 | 197. 25 | 249. 38 | 295. 22 | 19 | 368. 21
difficultatibus 49. 31 | 157. 3 | 166. 13 | 368. 3 | 396
difficultatis 181. 2
difficulter 247. 7 | 22
diffidant 105. 12
diffidens 137. 27 | 334. 27
diffiderent 447. 9
diffideret 400. 4
diffisi 336. 3 | 409.
diffisus 138. 19 | 234. 22
diffluit 74. 16
diffugere 400. 16 | 21
diffugiendi 191. 26
diffugisse 254. 25
diffugiunt 195. 24
diffunduntur 133. 7
digiti 61. 26
digitis 173. 2
digitos 263. 23
dignitas 155. 16 |
dignitate 32. 18 | 121. 4 | 169. 25 | *& alibi.*
dignitatem 116. 20 | *& alibi.*
dignitate 192. 9 | 381. 9

tis 63. 17 | 78. 5 | 34 | 197. 21, 35 | 369. 27
17 | 119. 11 | 232. 12 |
19 | 373. 26
153. 2 | 362. 17
389. 4
ur 251. 1
245. 7
228. 23 | 462. 28 |
26
28 | 381. 34 | 439
1. 6 | 260. 18 | 354.
384. 7 | 422. 31 | 446.
467. 23
ri 107. 4
ta 275. 20
esse 129. 5
ot 246. 26
462. 11
er 42. 6 | 64. 17 |
21 | 119. 9 | 166. 25 |
11 | 334. 24
ti 29. 16 | 66. 2 |
16 | 112. 21 | 136. 32,
ibi.
tiæ 143. 20 | 381.
ium 6. 7 | 123. 1 |
22 | 265. 4 | 276. 1 |
17
tiores 274. 4
ssime 52. 25 | 103.
16. 10 | 425. 29
tius 63. 21 | 121. 10 |
25 | 291. 2 | 394.
263. 27
si 78. 10
so 48. 26
erint 409. 8 | 414. 2
iat 370. 17
ndi 116. 2 | 276. 21 |
11 | 328. 25 | 329.
383. 19 | 421. 26
ndum 49. 24 | 64. 6 |
24 | 135. 5 | 149. 27,
ibi.
re 95. 21 | 109. 1 |
4 | 150. 14 | 157. 14,
ibi.
ret 165. 10 | 360.
rtur 95. 18 | 193. 30 |
10 | 318. 10 | 413.
ri 187. 23 | 329. 2
sent 422. 24
rio 359. 7
tione 187. 4 | 150.

dimicationem 189. 28 | 345. 25 | 362. 24
dimicationi 369. 18
dimicationibus 351. 36 | 357. 25
dimicationum 178. 18
dimicatum 322. 9
dimicaturas 141. 16
dimicaturos 67. 11
dimicaturum 168. 20 | 391. 15
dimicaverant 260. 1
dimidia 229. 3
dimidiæ 135. 12 | 337. 20, 21
dimidiam 353. 15
dimidiate, *nom.* 484. 5
dimidio 93. 17
diminuerat 39. 5 | 243. 11
diminuisse 156. 20
diminuta 17. 4
diminuto 320. 4
dimiserant 119. 6 | 184. 12
dimiserat 234. 6 | 407. 21 | 415. 3
dimiserunt 79. 14 | 85. 26
dimisisset 163. 31 | 192. 13
dimisit 25. 17 | 59. 5 | 164. 23 | 223. 10 | 346. 13 | 3 8. 17 | 389. 12
dimissa 257. 8, 12 | 322. 18
dimissi 287. 1 | 325. 10
dimissi sunt 461. 3
dimissis 46. 20 | 81. 30 | 96. 16 | 104. 17 | 109. 7 | 116. 30 | 135. 7 | 300. 1 | 312. 31 | 321. 4 | 325. 6
dimisso 23. 14 | 275. 3 | 438. 26
dimissos 253. 33 | 339. 6 | 401. 23
dimissum 358. 4
dimissum esse 292. 12
dimissuras 312. 24
dimissurum 149. 5 | 293. 7, 10
dimissus 273. 12.
dimittant 104. 13 | 138. 16 | 217. 9 | 256. 18
dimittantur 256. 32
dimittat 208. 1 | 229. 22
dimittebant 110. 24
dimittebat 243. 16
dimittendæ 136. 28
dimittendam 227. 14 | 229. 2
dimittendas 228. 12
dimittendis 232. 11
dimittendos 406. 9
dimittere 66. 18 | 171. 24 | 188. 26 | 191. 33 | 216. 9 | 232. 14 | 343. 6 | 358. 12
dimitterent 96. 15 | 116. 19 | 256. 22 | 301. 11 | 321. 5 | 326. 2
dimitterentur 256. 28
dimitteret 49. 28 | 112. 2 | 203. 4 | 218. 2 | 357. 31 | 358. 14
dimitteretur 250. 34
dimitti 218. 7 | 240. 18 | 247. 26
dimittit 16. 19 | 42. 11 | 107. 32 | 136. 3 | 140. 6 | 143. 13 | 158. 38 | 171. 33 | 185. 8 | 219. 21 | 222. 3 | 224. 23 | 225. 18 | 256. 5 | 305. 26 | 379. 24
dimitto 416. 13
dimittunt 64. 20 | 188. 8 | 225. 8
Dioscorides 344. 23
directa 78. 12, 20 | 365. 24 | 404. 14
directæ 151. 14 | 311. 32
directam 379. 3 | 446. 10
directas 366. 3
directis 153. 23 | 171. 39 | 186. 16 | 348. 27
directo, *nom.* 271. 17 | 324. 40 | 420. 26
directo, *adv.* 262. 8
directos 397. 23 | 412. 21
directum 133. 6 | 371. 15
directus 240. 29
diremisset 34. 18 | 352. 3
dirempta esset 444. 9
dirempto 393. 6
diremptum esset 378. 18
direptione 264. 17
direptis 47. 29 | 160. 15, 18
direxerant 303. 17
direxisset 272. 16
direxit 412. 19
dirigens 446. 7
dirigerent 301. 13
dirigi 116. 29 | 403. 10
dirigit 391. 13

dirigunt 391. 7 | 451. 12
dirimere 444. 5
dirimeret 369. 33
dirimitur 239. 1
diripere 345. 15 | 346. 9
diriperent 376. 5
diriperentur 264. 25
diriperet 272. 6
diriperetur 224. 22
diripi 137. 8 | 145. 12 | 356. 5 | 397. 24
diripienda 365. 16
diripiendas 305. 2
diripiendos 136. 35
diripiendum 326. 4 | 419. 11
diripit 146. 27 | 158. 37
diripiunt 142. 23 | 160. 6
diripuerant 428. 24
diripuerat 429. 12
diripuerunt 425. 18
diripuit 367. 2
diruendas 439. 10
diruere 453. 17
dirui 394. 25 | 397. 25
discedant 217. 9
discedatur 228. 20
discedebant 446. 22
discedebatur 388. 20
discedendi 77. 13
discedendum 101. 3 | 366. 1
discedens 87. 1 | 136. 12 | 233. 6 | 284. 9 | 313. 11
discedentem 150. 9 | 276. 15
discedentibus 164. 17 | 171. 25
discedere 15. 27 | 19. 10 | 28. 22 | 49. 14 | 84. 18, *& alibi.*
discederent 45. 19 | 73. 14 | 102. 33 | 149. 7 | 217. 4 | 339. 12 | 434. 20 | 446. 23
discederet 102. 36 | 160. 25 | 203. 4 | 307. 21 | 351. 15 | 366. 10 | 383. 4
discederetur 296. 10 | 346. 15
discedi 96. 25
discedimus 274. 19
discedit 100. 35 | 145. 17 | 219. 18 | 225. 10 | 252. 6 | 269. 20 | 303. 31 | 427. 27
disceditur 142. 18
discedunt 112. 27, 37 | 179. 18 | 219. 5 | 224. 36 | 255. 6
discendi 121. 11
disceptandi 204. 15
disceptare 344. 1
discepturi 158. 13
discepturetur 227. 5
discernere 173. 18 | 234. 23
discesserant 22. 12 | 75. 19 | 91. 17 | 222. 10 | 432. 8
discesserat 325. 3
discesserunt 85. 21 | 96. 5 | 203. 8 | 329. 26 | 357. 5
discessionem 203. 6, 12
discessisse 57. 7 | 108. 22 | 119. 32 | 112. 4 | 137. 17, *& alibi.*
discessissent 104. 22
discessisset 33. 29 | 150. 1 | 265. 13 | 398. 7
discessit 15. 9 | 44. 1 | 207. 13, *& alibi.*
discessu 72. 25 | 76. 24 | 89. 13 | 144. 11 | 150. 2, *& alibi.*
discessum 46. 20 | 139. 25 | 189. 4 | 200. 32 | 291. 4
discessum est 210. 13 | 330. 2 | 354. 15
discessum sit 228. 22
discessuras 418. 30
discessurum 29. 12 | 280. 5 | 366. 9
discessus 110. 32
discinctum 442. 19
disciplina 29. 20 | 71. 11 | 114. 5 | 121. 9 | 122. 5 | 292. 18 | 364. 10 | 381. 13
disciplinæ 120. 3 | 379. 11 | 384. 28
disciplinam 122. 3, 8 | 34. 6 | 371. 4
disciplinis 358. 13 | 384. 28
discit 164. 12
discludit 145. 30
disclusis 78. 18
discordare 449. 8
discrimine 138. 20
discunt 122. 9
discurrere 362. 4
discurreret 341. 12
discursu 193. 34
discussa 145. 4
discusso 369. 21
discuterent 282. 15
disjecta 20. 3 | 185.
disjecti 407. 6
disjectis 63. 5 | 1 186. 32
disjectos 65. 16
disjicerentur 378. 1
disparandos 154. 17
dispari 95. 23 | 159. 13
dispartitis 416. 9
dispersa 136. 19
dispersæ 386. 23
dispersæ erant 330.
dispersi 112. 26 | 1 21 | 186. 33 | 188. 11 | 361. 8 | 365.
dispersis 68. 21 | 1 137. 32 | 290. 18
dispersos 30. 5 | 85. 31 | 137. 13 | 1 148. 29 | 278. 7 | 409. 15
dispertiri 406. 5
disponant 195. 15
disponebantur 171. 8
disponere 102. 20 | 187. 26
disponerent 189. 14
disponeret 156. 32
disponit 11. 4 | 11 188. 29 193. 22 23 | 224. 24 | 22 255. 10 | 401. 23
disponunt 187. 14 | 251. 9
disposita 348. 19 | 3
dispositæ 242. 21
dispositæ erant 352.
dispositæ sunt 444. 4
dispositas 95. 26 | 26
dispositi 189. 24
dispositi erant 167. 5 30
dispositi essent 432.
dispositis 72. 19 | 1 157. 1 | 169. 5 | 1 *& alibi.*
disposito 165. 18 | 1 339. 14 | 403. 8
dispositos 337. 13 | 3 397. 23
disposuerant 177. 3
disposuerat 220. 5 | 2 289. 7 | 331. 1 | 4

268. 12 | 300. 24 |
. 11 | 395. 6 | 441.

ent 125. 6
cione 101. 25 | 102.

tionibus 233. 8
anum eſſet 256. 30
ntur 249. 3
io 224. 1 | 363. 2
ione 102. 1, 3 | 429.
349. 7 | 428. 29
onem 429. 14
iones 131. 6 | 284.

ionibus 141. 7 | 156.
| 367. 9 | 377. 30 | 379.

ionis 181. 6 | 330. 7 |
13
onum 156. 29
ne 224. 9 | 393. 15 |
. 19
erent 101. 23 | 115.

ntur 173. 8
le 355. 25
lis 359. 9
limus 426. 6
landa 71. 17
lans 223. 18
lant 370. 22
are 274. 27
lari 223. 26
ntur 184. 21
re 184. 23
rentur 365. 16
ri 365. 12
ti 112. 27 | 366.

tis 137. 6
tos 50. 31 | 2, 4,

endæ 379. 11
it 257. 3
dente 148. 22
ent 172. 2 | 173. 5 |
. 30 | 340. 3
at 78. 17
tes 151. 15 | 238. 6 |
. 18
ent 172. 12 | 350.

443. 16
reretur 333. 6
ta 369. 8
ti eſſent 437. 21 | 442.
| 445. 8
tus 410. 25

diſtenebat 158. 8
diſtinebantur 78. 17
diſtinebat 166. 22
diſtinendæ 163. 3 | 314. 4 | 355. 13
diſtinendam 61. 4
diſtinentur 436. 11
diſtinere 413. 19
diſtineret 310. 29
diſtineri 42. 8 | 266. 29
diſtinetur 178. 1
diſtrahat 224. 1
diſtraheretur 302. 15
diſtrahi 152. 7 | 333. 4
diſtribuendum 60. 25
diſtribuerat 282. 4
diſtribuere 98. 20
diſtribuerunt 167. 13
diſtribuit 81. 10, 13 | 169. 12 | 171. 35 | 179. 27, *& alibi.*
diſtributas 188. 25
diſtributi 149. 23 | 349. 22
diſtributi eſſent 450. 15
diſtributis 99. 8 | 135. 23
diſtributo 169. 32
diſtribuunt 244. 12 | 451. 28
diſtricti eſſent 191. 25
diſtrictis 20. 3 | 145. 12 | 241. 5, 23
diſtringunt 252. 14
diſtulerunt 105. 31 | 248. 21
diſtulit 265. 16 | 317. 4
diſturbaret 228. 10
Dite 127. 10
ditione 24. 5 | 25. 20 | 380. 14 | 420. 13
ditionem 55. 5
ditiſſimus 5. 7
diu 14. 26 | 20. 6, 16 | 21. 11 | 65. 16 | 239. 27 | 241. 19, *& alibi.*
divellit 426. 4
diverſa 183. 3 | 303. 18 | 386. 23
diverſæ 50. 12 | 350. 26
diverſam 238. 19
diverſas 183. 10
diverſe 404. 6
diverſi 245. 20
diverſis 49. 30 | 132. 19 | 148. 32 | 190. 13 | 198. 21 | 361. 32
diverſiſſima 367. 20
diverſiſſimam 191. 35
diverſo 309. 23 | 320. 2 | 360. 7 | 362. 3
diverſos 50. 31
diverſum 190. 1 | 249. 27 | 416. 11
Divico 14. 6 | 14. 7
dividebat 197. 7
dividere 188. 17
diviſeret 25, 28 | 383. 5
divi erctur 57. 2
dividit 4. 1 | 6. 5, 7 | 11. 3 | 92. 27 | 144. 5 | 307. 1 | 392. 12 | 446. 4
dividuntur 435. 21
divina 214. 1 | 424. 23
divinis 120. 1 | 130. 1
diviſa 1. 1
diviſa eſſet 337. 20 | 34. 7
diviſa eſt 13. 11
diviſæ ſunt 118. 9
diviſam eſſe 296. 20
diviſi 378. 8
diviſis 195. 1
diviſit 156. 33 | 336. 5 | 425. 21
diviſo 140. 12
diviſum 156. 9 *bis* | 170. 1
diviſum eſſe 234. 22
Divitiaci 7. 5 | 16. 17 | 17. 18, 20 | 46. 30
Divitiaco 15. 30 | 18. 11 | 25. 1 | 159. 2
Divitiacum 17. 21, *& alibi.*
Divitiacus 17. 4, 27, *& alibi.*
diurnis 28. 10 | 151. 8 | 165. 15 | 294. 15 | 439. 30
diurno 145. 22
diutina 110. 12 | 270. 1
diutino 265. 7, 13
diutiſſime 130. 5 | 338. 30
diutius 15. 28 | 20. 16 | 24. 23, *& alibi.*
diuturna 464. 17
diuturni 266. 8
diuturniorem 15. 3
diuturnitas 292. 1
diuturnitate 30. 2 | 58. 3 | 187. 12 | 277. 29 | 363. 3 | 373. 12 | 464. 18
diuturnitatem 256. 9
divulgata 357. 23
divulgato 224. 3
dixeram 50. 21 | 186. 36.
dixeramus 40. 41 | 52. 29.
dixerat 16. 20 | 31. 11 | 90. 4 | 207. 2 | 233. 6 | 329. 8 | 336. 27.

dixerit 17. 25
dixerunt 52. 24 | 53. 23 | 54. 4 | 74. 4 | 77. 14 | 83. 22 | 437. 12
dixi 400. 11 | 409. 6 | 416. 33
diximus 58. 12 | 63. 5 | 67. 32 | 72. 14 | 148. 33 | 151. 17 | 166. 3
dixiſſe 162. 15 | 311. 17 | 393. 11 | 439. 21
dixiſſent 23. 17 | 273. 17
dixiſſet 82. 23 | 106 19 | 232. 21 | 329. 31 | 332. 19 | 334. 26 | 449. 20
dixit 31. 30 | 47. 1 | 74. 6 | 75. 11 | 83. 20 | 131. 18 | 208. 4 | 327. 13 | 381. 12 | 441. 1 | 448. 11 | 484. 16
doceant 88. 2 | 117. 14 | 146. 6 | 209. 1
docebant 101. 5
docebantur 105. 21
docebat 32. 11, 13
docendi 210 6
docent 58. 14 | 219. 15 | 264 25 | 402. 13 | 420. 11
docerent 159. 27
docereur 156. 22
docet 42. 17 | 64. 11 | 107. 338 | 110. 10 | 147. 25 | 178. 19 | 215. 3 | 232. 4, 13
docti 313. 8
doctis 264. 28
doctrina 354. 13 | 397. 37
doctus 153. 10
docuerunt 105. 27
docuerat 24. 27
docuerunt 325. 16
docui 190. 4 | 198. 25 | 493. 2, 7
doctimus 114. 6 | 127. 10 | 133. 9 | 325. 23 | 328. 17 | 330. 10 | 363. 21 | 410. 22
docuit 114. 4 | 325. 33
documento 143. 24 | 292. 24
documentum 410. 5
Dolabella 401. 7
Dolabellis 174. 18
dolebant 57. 16 | 111. 13
doleo 484. 10
dolere 247. 26
dolerent 141. 8
dolf 265. 11
dolo 14. 14
dolor 119. 12 | 209. 5 | 323. 3 | 374. 7
dolore 6. 9 | 89. 27 | 148. 15 | 158. 25 | 168. 13 | 198. 25, *& alibi.*
dolorem 18. 7 | 175. 1 | 255. 20 | 358. 25 | 373. 28 | 425. 14
dolori 101. 16 | 354. 9 | 374. 10
doloris 17. 29 | 290. 23
dolos 418. 26
doluiſſe 216. 19
dolum 76. 7 | 418. 24
domeſtica 183. 25
domeſtici 91. 27
domeſticis 45. 11 | 260. 23 | 379. 14
domeſtico 317. 9
domeſticum 352. 18
domi 16. 27 | 47. 30 | 22. 9 | 71. 4, 6 | 143. 19 | 158. 41 | 234. 9 | 316. 32 | 359. 18
domibus 118. 2 | 310. 11
domicilia 134. 27 | 346. 7
domiciliis 250. 14
domicilio 23. 7 | 53. 8
domicilium 24. 25 | 256. 31 | 247. 11
dominantes 362. 20
dominari 53. 28
dominatio 203. 3
dominatione 357. 33
dominatu 473. 13
dominatum 210. 4
domini 245. 7 | 348. 18 | 349. 17
dominis 119. 17
domino 345. 12
dominos 290. 24
dominum 440. 9 | 441. 18
dominus 440. 8
Domitianas 227. 7
Domitiani 222. 15 | 224. 36 | 307. 12
Domitianis 307. 22
Domitianos 225. 3
Domitii 223. 22 | 224. 3, 13 | 225. 13 | 244. 16 | 267. 8 | 307. 14, 16 | 308. 1, 11 | 325. 13 | 364. 15
Domitio 87. 1 | 21
222. 13 | 224. 32 | *& alibi.*
Domitium 222. 6 | 7, 13, 16 | 234. 6 | 15, *& alibi.*
Domitius 222. 8, 17 | 18, *& alibi.*
domo 8. 14 | 9. 2 | 22. 20 | 24. 25 | 73. 26 | 77. 3 | 111. 12
domos 23. 5 | 327. 16 | 425. 18
domui 346. 19
domum 8. 13 | 22. 22, 25 | 39. 9 | *& alibi.*
domus 132. 2 | 371.
dona 214. 9 | 382. 7
donare 405. 17
donat 146. 28
donari 402. 3 | 411.
donationem 305. 16
donatum 314. 16
donatus erat 3. 1
donavit 299. 4 | 367. 14 | 371. 24 | 444. 15 | 4
donec 392. 28 | 395. 29 | 400. 9
Donilaus 288. 6
donis 155. 22 | 314.
Donotauro 169. 3
dormitum 425. 32
dorſum 160. 32
dotibus 128. 6
dotis 128. 5
Drapes 194. 21 | 16, 18 | 196. 10 | 24
Drapete 195. 28 | 28
Drapetem 194. 1
Drapiti 195. 32
Drapetis 194. 29
Druides 121. 11 | 127. 10
Druidibus 121. 2 | 127. 10
Druidum 120. 1 | 4
duabus 18. 16 | 44 | 57. 11 | 64. 28 | *& alibi.*
duæ 38. 13, 15 | 48. 11 | 50. 12, *& alibi*

m 51. 23 | 95. 13 |
20 | 168. 33 | 210.
238. 22 | 387. 9 | 415.

12. 1 | 19. 17 | 23.
| 36. 15, 16, & alibi
.
176. 26 | 444. 4
108. 13
360. 10 | 380. 10,
405. 19 | 412. 7 | 443.
446. 17
198. 5
ant 369. 26
bat 194. 13
batur 378. 16
mus 158. 33
ndum 40. 19 | 150.
307. 18
ns 357. 3
nt 116. 23 | 200. 13 |
a 25
nte 422. 32
nter 353. 9
ntes 143. 21 | 168. 4 |
16
re 16. 12 | 24. 27
27 | 350. 19
ret 30. 21 | 250. 19 |
1 | 373. 9 | 422.

runt 384. 13 | 438.

s 106. 18 | 276.

ssé 31. 7
sset 378. 9
t 276. 21
tio 397. 7
tione 159. 12 | 199. 2 |
8 | 378. 4
tionem 108. 16
tionis 44. 17
tis 175. 11 | 275.

uerat 342. 9
uerunt 50. 10
t 276. 16
m 7. 9 | 116. 5 | 139.
204. 2, 13 | 446.

s 374. 12
s 410. 18
go. 16 | 65. 19 | 97.
| 103. 1 | 137. 24 |
. 10 | 163. 30 | 170.
| 184. 28 | 192. 23 |
. 29 | 358. 23 | 383.

ducebantur 172. 20
ducebat 48. 19 | 192. 9 | 365. 32 | 375. 3
ducebatur 375. 6
ducem 126. 4 | 131. 18 | 150. 32 | 189. 17 | 224. 7 | 358. 5 | 375. 12 | 376. 12, 20 | 423. 33
ducenda 158. 18
ducendam 98. 21 | 99. 11
ducendas 156. 33
ducendum 28. 4 | 278. 5
ducenos 183. 32
ducenta 6. 12 | 22. 22 | 314. 15
ducentæ 62. 14 | 272. 15
ducentas 276. 6
ducenti 241. 16 | 243. 7 | 279. 27 | 288. 2, 7 | 342. 7
ducentis 32. 5 | 89. 19 | 302. 23 | 306. 4 | 314. 16 | 366. 29
ducentorum 52. 32 | 134. 7
ducentos 48. 12 | 136. 6 | 161. 23 | 302. 21 | 334. 24
ducere 15. 27 | 89. 35 | 90. 1 | 195. 2 | 246. 28 | 248. 8 | 251. 10 | 278. 10 | 408. 2 | 413. 31 | 434. 17 | 442. 24 | 443. 14
ducerentur 9. 4 | 29. 10 | 304. 10 | 398. 16
duceret 31. 11 | 135. 18 | 436. 1
duceretur 415. 8
duces 64. 20 | 66. 21, 22 | 102. 35 | 105. 6 | 176. 1, & alibi.
duci, *verb.* 15. 24 | 44. 19 | 204. 12 | 247. 27 | 268. 1 | 319. 19 | 408. 29
ducibus 18. 16 | 43. 15, & alibi.
ducis, *nom.* 275. 29 | 322. 13
ducit 12. 9 | 196. 1 | 240. 22 | 272. 21 | 317. 37 | 364. 7 | 402. 28
ductæ sunt 95. 5
ducti 173. 5 | 184. 9
ductis 394. 11
ductu 167. 19 | 215. 5 | 367. 31
ductum 360. 32
ductum iri 146. 16 | 309. 34
ducum 426. 6
ducunt 128. 4 | 130. 2 | 445. 3
ducuntur 131. 21
dulcem 350. 20
dulci 396. 12
dulcis 350. 21 | 351. 5
dum 10. 13 | 12. 21 | 21. 15, & alibi plur.
Dumnaci 193. 15
Dumnaco 192. 23 | 194. 12, 14
Dumnacus 192. 25 | 193. 4, 30 | 149. 20
Dumnorige 17. 9, 25
Dumnorigem 11. 14 | 16. 17, 21 | 18. 8 | 90. 18, 23
Dumnorigi 7. 5 | 18 11
Dumnorix 11. 16 | 17. 10 | 89. 36 | 90. 4, 25
dumtaxat 425. 11 | 426. 30
duntaxat 279. 23
duo 9. 2 | 78. 14 | 88. 22 | 119. 13 | 137. 9, & alibi.
duobus 35. 10 | 39. 11 | 43. 4 | 46. 11 | 91. 2 | 98. 7, & alibi.
duodecim 8. 11 | 41. 28 | 43. 3 | 53. 10 | 16. 1, 10, & alibi.
duodecima 50. 15 | 167. 22 | 221. 7 | 306. 7
duodecimæ 51. 4 | 56. 2
duodecimam 183. 10 | 192. 3
duodecimo 40. 20
duodecimum 419. 12,
duodeni 95. 3
duodenum 157. 33
duodetrigesimo 429. 22
duodeviginti 43. 3
duorum 22. 22, 24 | 78. 10 | 253. 4 | 270. 22 | 314. 6, & alibi.
duos 104. 14 | 156. 24, & alibi.
duplex 186. 23 | 254. 34 | 412. 22
duplicato 114. 3 | 324. 8 | 333. 8
duplicavit 85. 39
duplicem 157. 33 | 186. 16 | 318. 9

duplices 227. 19
duplici 53. 1 | 67. 8 | 185. 19 | 314. 18 | 320. 5 | 401. 20 | 408. 16
Duracii 192. 19 | 193. 3
Duracium 192. 23
durant 133. 22
durior 298. 22 | 353. 18
duriore 185. 24
duriorem 359. 9
duris 146. 3
durissimis 184. 20 | 368. 4
durissimo 145. 4
duritiei 130. 5
durius, *pom.* 36. 4 | 101. 21 | 301. 8 | 334. 25
durius, *adv.* 225. 9 | 274. 3
Durocortorum 140. 21
durus 95. 16
duûm 63. 33
duumviris 225. 20 | 230. 14
dux 14. 7 | 167. 24 | 179. 10 | 199. 32 | 200. 16 | 391. 6
duxerant 86. 21 | 345. 7 | 429. 8
duxerat 11. 17 | 38. 15 | 103. 17 | 138. 18 | 219. 20 | 276. 33 | 332. 13 | 336. 22 | 340. 20
duxerunt 6. 17 | 84. 15 | 167. 16
duxi 405. 24
duxisset 290. 12
duxit 46. 1, 13 | 96. 7 | 156. 35 | 172. 1 | 199. 3 | 249. 17 | 320. 5, 24 | 336. 7
dynastas 379. 22
dynastis 286. 4
Dyrrachii 249. 5 | 301. 18 | 324. 24
Dyrrachinis 328. 2 | 329. 30 | 331. 5
Dyrrachino 325. 23
Dyrrachinorum 303. 32
Dyrrachio 229. 4 | 294. 14 | 309. 29 | 310. 23 | 325. 30 | 337. 15
Dyrrachium 227. 9 | 292. 10, *& alibi.*

E.

E 8. 9 | 19. 23 | 20. 2, 21 | 21. 3 | 22. 13 | 23. 11 | 24. 15 | 37. 7 | 39. 3, *& alibi.*
ea 4. 3 | 6. 13 | 7. 13 | 10. 15 | 11. 6, 7, 9 | 13. 15, *& alibi quam plurimis in locis.*
ea, *adv.* 247. 29
eadem 16. 20 | 25. 6 | 32. 20 | 43. 6, 18 | 49. 3 | 59. 16, *& alibi frequenter.*
eæ 108. 18 | 117. 36, *& alibi.*
eam 5. 6 | 8. 5, 10, *& alibi frequenter.*
eandem 47. 17 | 116. 27 | 126. 6, *& alibi*
eant 242. 15
earum 25. 3 | 41. 15 | 59. 8, *& alibi.*
eas 6. 17, 18 | 11. 27 | 14. 18 | 16. 18 | 26. 5, *& alibi passim.*
eaſdem 92. 23 | 161. 8 | 266. 20 | 402. 2
Eburonem 115. 12
Eburones 42. 2 | 99. 5 | 101. 14 | 104. 23 | 135. 17, 21 | 136. 36 | 137. 8
Eburonibus 107. 33 | 173. 27
Eburonum 73. 15 | 100. 39 | 112. 36 | 135. 12 | 136. 1 | 137. 3, 13
Eburovices 63. 27
ecquid 234. 30
edera 335. 11
edere 24. 21
edicit 391. 30 | 399. 17 | 226. 30
edicto 268. 8, 20
edictum 268. 6 | 238. 28 | 374. 21 | 406. 9
ediciunt 252. 23
edisſere 122. 4
edita 435. 21 | 436. 1
edita erat 303. 12
editæ 355. 26
editi 310. 13
editi ſunt 182. 4
editior 239. 33
editioribus 215. 1
editis 367. 12
editiſſimo 360. 32
editiſſimum 362. 6
editiſſimus 382. 21
edito 149. 19 | 170. 307. 29 | 309. 30 | 16
editum 364. 29
editus 44. 11 | 64. 23 | 18
edocet 64. 10 | 149.
edocti 150. 21 | 397.
edocuerat 158. 26
edocuit 344. 7
educat, *tertiæ conjug.* 13
educatum 384. 29
educebat 400. 4
educere 76. 26 | 106. 248. 25
educerentur 376. 21
educeret 146. 2 | 162.
educi 147. 13 | 170. 18 | 13 | 402. 26
educit 12. 2 | 159. 13 | 1 | 278. 27 | 184. 6 | 20 | 219. 5, 16 | 23 | 240. 3 | 248. 4 | 24 | 273. 9 | 301. 19 | 32 | 329. 6 | 377. 7
eductæ 163. 22
eductas 44. 21 | 323.
eductis 67. 29 | 253 | 309. 16 | 404. 13 | 22, 27
ducto 176. 4 | 403. 1
eductos 100. 30
eductus esſet 107. 32
educunt 71. 4 | 160. 9 | 9 | 245. 2 | 254. 14 | 270. 14 | 303. 22
eduxerat 271. 8 | 445.
eduxerunt 37. 7
eduxiſſet 440. 4
eduxit 36. 18 | 76. 20 | 5 | 315. 2 | 323. 21 | 5 | 366. 11
effarciuntur 151. 18
effecerant 48. 6
effecerat 231. 16 | 23 | 286. 7 | 309. 2 | 35
effecerunt 262. 10 | 14
effeciſſet 67. 17 | 29 | 393. 17
effecit 84. 27 | 102. 31 | 29

113. 17 | 229. 3
308. 24
74. 16 | 115. 22 | 235.
216. 19 | 291. 10 |
30 | 314. 21 | 325.

79. 2 | 157. 2, 12 |
32 | 356. 16
312. 19
155. 8 | 195. 14
erat 328. 13
est 346. 12 | 465.

153. 13
155. 7
247. 11
andos 4. 3
ari 72. 2
ur 142. 7
tur 142. 14
atur 372. 4
tes 443. 13 | 447.

253. 5
329. 21
107. 31 | 122. 8
65. 19 | 83. 33 | 85.
97. 2 | 109. 12 | 135.
338, 26 | 352. 13, 30 |
13
246. 19 | 299. 2 |
20 | 311. 7 | 452.

114. 29 | 197. 29
143. 19 | 349. 19
ant 310. 35 | 312. 18 |
16 | 348. 30
at 43. 1 | 328. 8 | 348.
443. 21 | 446. 9 | 447.

nda 151. 3
ndum 248. 20
28. 9 | 71. 13 | 74.
94. 13 | 116. 16 | 222.
30. 16 | 346. 4 | 402.
403. 5
ur 117. 10
nt 71. 21 | 85. 15
tabant 410. 7
tabat 446. 21
tarent 443. 31
tarum 39. 22
143. 23 | 310. 11
261. 19
erat 415. 4
ere 112. 31 | 134. 26 |
22 | 191. 32 | 194. 33 |
11 | 464. 18

effugerent 85. 32 | 248. 17 | 435. 16
effugerunt 441. 29
effugiebant 279. 32
effugit 195. 26
effugium 354. 22
effunderet 96. 21
egentibus 316. 35
egentium 143. 9
egerat 105. 8
egere 305. 13
egerent 255. 30
egeret 118. 6
egerit 216. 7
egerunt 31. 6 | 75. 23 | 96. 2 | 311. 31
Egesaretus 306. 14
egestate 132. 10
egestis 357. 17
egisse 411. 28
egisset 332. 8 | 427. 21
egit 14. 7 | 31. 4 | 65. 22 | 338. 13
ego 82. 22 | 158. 25 | 175. 2 | 182. 14 | 200. 25 | 274. 25, *& alibi.*
egomet 410. 5
egredi 80. 26 | 82. 4 | 137. 22. 27, 30 | 142. 8 | 173. 13 | 356. 16, 27 | 390. 17
egrediebantur 356. 29
egrediendum 81. 24
egrediens 342. 19
egredientes 83. 2
egreditur 177. 34 | 254. 13 | 324. 11 | 375. 7
egrediuntur 423. 27
egregia 22. 15 | 351. 10 | 388. 2
egregiæ 399. 25
egregiam 17. 19 | 89. 25 | 110. 6 | 398. 24
egregie 52. 30 | 91. 26 | 92. 23 | 97. 18 | 157. 28 | 194. 28
egressa 154. 9
egressi 22. 3 | 45. 16 | 46. 15 | 50. 24 | 135. 11 | 146. 23 | 176. 32 | 277. 19 | 314. 4
egressi erant 103. 10 | 104. 3 | 423. 13 | 447. 25
egressi sunt 443. 33
egressis 414. 12
egressos 401. 22
egressu 396. 18
egressum 33. 15 | 83. 14 | 91. 9 | 225. 3 | 319. 14

egressus 157. 31 | 166. 1, *& alibi.*
egressus erat 403. 10
ei 7. 7 | 11. 27 | 18. 2, 28 | 25. 31, *& alibi frequenter.*
eidem 384. 33 | 398. 5 | 412. 12
ejiceram 154. 14
ejicerat 425. 10
ejicere 356. 17
ejicerunt 77. 7 | 95. 11 | 97. 21 | 162. 10 | 355. 23
ejecit 268. 16 | 335. 17 | 356. 23 | 357. 11
ejectas esse 92. 10
ejectos 73. 26
ejectos erat 143. 12
ejicere 301. 12 | 302. 31
ejiciebatur 451. 27
ejiciunt 231. 1
ejis 6. 2 | 73. 26 | 130. 14, *& alibi.*
eisdem 216. 12 | 254. 26 | 304. 4
ejus 8. 8 | 10. 4, 8, 9, *& alibi quam plurimis in locis.*
ejusdem 72. 8 | 96. 10, *& alibi.*
ejusmodi 61. 8 | 62. 3 | 69. 4, *& alibi.*
elabitur 264. 7
elapsi 104. 7
elata esset 262. 1
elati 162. 4 | 163. 35 | 240. 25 | 316. 38 | 325. 15 | 384. 12
elatius, *adv.* 325. 7
elatos 190. 20
elatum est 44. 16
elatus 366. 32 | 395. 11
Elaver 156. 35 | 157. 4 | 164. 10
Elaveris 156. 37
electi 256. 14 | 333. 1
electis 392. 18 | 400. 20
electissima 361. 29
electos 221. 1 | 328. 11 | 355. 11
elegantia 182. 4, 9
elephantes 393. 22 | 397. 30
elephanti 386. 9 | 397. 34, 36 | 404. 19
elephantis 279. 13 | 397. 5 | 399. 6 | 402. 1 | 404. 14, *& alibi*

elephantorum 418. 9
elephantos 133. 20 | 397. 31, 33 | 412 22, 24 | 418. 11 | 422. 16 | 423. 6 | 424. 17
elephantus 418. 13 | 423. 14. 18, 23
elevabant 263. 7, 11
Elutheris 173. 21, 25
elicere 109. 11 | 155. 36 | 186. 2 | 189. 8
elicerent 187. 15
eliceret 116. 24
elici 308 6 | 328. 21
elicuit 337. 11
Elide 341. 7
eliderentur 302. 13
elige 405. 28
elocutus 276. 35
eludebant 245. 8
eludentibus 358. 24
eluſa eſſet 358. 21
Eluſates 68. 10
eluta 396. 12
emendate, *adv.* 182. 8
emeraret 55. 1
emi 16. 3
emigerent 24. 25
eminebant 172. 21
eminens 271. 15
eminentibus 172. 10 | 263. 1 | 270. 23
eminentio es 262. 10
eminere 239. 14
eminerent 173. 2
emineret 262. 4
eminus 152. 16 | 187. 33 | 228. 10 | 261. 4 | 361. 4, 26
emiſit 377. 25
emiſſæ eſſent 139. 32
emiſſis 50. 6 | 100. 5 | 179. 7
emiſſo 109. 26 | 438. 9
emiſſum 323. 31
emiſſus 358. 18
emittebat 96. 22
emittere 20. 7 | 356. 19
emittit 112. 28
emittitur 254. 15
emittunt 252. 26
enataverunt 256. 2
enatis 48. 5
enecaret 423. 17
enim 15. 1 | 24. 16 | 30. 13 | 48. 2 | 62. 5, 18 | 63. 4 | 74. 6 | 80. 4 | 84. 7, *& alibi quam plurimis in locis.*
eniſus eſt 261. 8
eniterentur 277. 3
eniteris 395. 21
enixe 306. 16
Ennius 442. 27 | 447. 22
enumeratis 241. 7
enuntiarentur 23. 18
enuntiaret 23. 12
enuntiari 16. 14 | 112. 22
enuntiarit 16. 15
enuntiata eſt 7. 14
enuntiata ſint 24. 27
enuntiatum eſſet 23. 19
eo, *pron.* 7. 1, 5 | 9. 9 | 10. 4 | 11, 15 | 14. 21, 23 | 15. 10, 25, *& alibi quam plurimis in locis.*
eo 14. 17, 19 | 19. 10 | 20. 9 | 21. 14 | 31. 27 | 32. 3, 7 | 34. 23 | 36. 12, *& alibi frequenter.*
eodem, *pron.* 8. 16 | 12. 15 | 14. 1 | 18. 12, 18 | 21. 9 | 27. 16 | 35 8 | 41. 7, *& alibi plur.*
eodem, *adv.* 8. 4 | 15. 1 | 79. 9 | 83. 28 | 89. 30, 32 | 92. 24 | 115. 3, 21, *& alibi.*
eorum 4. 8 *bis* | 12. 11, 14 | 12. 8 | 15. 2, 6, 11, 29 | 16. 5 | 17. 3, 11, 29, *& alibi ſæpiſſime.*
eos 4. 3, 8 | 8. 4 | 9. 12, 15 | 13. 8 | 16. 3 | 17. 13, *& alibi quam plurimis in locis.*
eoſdem 86. 4
epaſnacti 198. 28
Epaſnactus 159. 2
Epheſi 305. 21
Epheſiæ 305. 28 | 341. 6
epheſo 341. 30
ephippiatorum 71. 25
ephippiſis 71. 24
epibatarum 394. 8 | 414. 29
epibatis 352. 2 | 414. 4, 26
Epidaurum 369. 2
Epiro 287. 4 | 294. 17 | 312. 15 | 317. 25 | 325. 20
Epirum 310. 3 | 321. 32
Epirus 294. 12
epiſtola 108. 8, 9
epiſtolam 108. 7
Eporidorige 164. 12
Eporedorigem 159. 2
Eporedorigi 174. 14
Eporedorigis 168. 2
Eporedorix 158. 23, 4 6 | 164. 28 | 168. 14
Eppio 426. 23
epulis 134. 1
eques 100. 9 | 317. 395. 17 | 405. 5 | 4 415. 2 | 437. 10 | 4 30 | 444. 1
equeſtre 17. 8 | 65. 13 14 | 171. 9 | 199. 3 16 | 420. 25 | 43 440 6
equeſtri 35. 15 | 44. *alibi.*
equeſtria 421. 6
equeſtribus 44. 8 | 1 189. 33 | 238. 9 | 4 414. 1
equeſtris 95. 24 | 18 242. 33 | 438. 25
equi 200. 16 | 392. 5
equidem 276. 10 | 4
equis 20. 1 | 31. 26 | 3 *& alibi.*
equitatibus 450. 24
equitatu 15. 13 | 17 19. 22 | 31. 23, *alibi paſſim.*
equitatui 29. 1 | 14 332. 1 | 399. 17 | 4 421. 5
equitatum 15. 10 | 1 18. 19 | 19. 14 | 2 *& alibi.*
equitatus 16. 26 | 56. 1 *& alibi.*
equite 139. 10 | 413. 416. 19, 20
equitem 142. 22 | 26
equites 32. 5 | 34. *& alibi quam plur locis.*
equitibus 15. 15 | 17. 26 | 71. 21 | 73. 24 | 81. 13 | 88. 26 | 91. 19 | 100. 6 | 109. 14 | 112. *& alibi.*
equitum 15. 16 | 19. 1, *& alibi.*
equo 18. 25 | 36. 4 *& alibi.*
equorum 6. 6 | 38. 5 | 85. 9 | 104. *alibi.*

71. 22 | 82. 10 | 85. 111. 21 | 147. 5 | 35 | 169. 12 | 220. 226. 4 | 279. 29 | 25 | 316. 22 | 418.

32. 1 | 135. 2 | 200. | 335. 16 | 437. 29
32 | 15. 24 | 20. 11 | 15, 17 | 28. 3 | 36. 1, *alibi quam plurimis in*

14 | 10. 2, 3 | 11. 10, 12. 3 | 20. 4 | 22. 9, | 28. 3, *& alibi frequenter.*
libeni 132. 6
113. 16
261. 23
m 390. 12
345. 31
62. 27 | 164. 19
134. 25 | 217. 1
m 39. 3 | 202. 1
si sint 16. 13
111. 9 | 219. 2 | 255. 266. 26 | 419. 7 | 427
ilis 300. 5
175. 11, 15 | 298. 9 | 25 | 468. 15
nt 228. 8
t 133. 12 | 408. 29
t 140. 17 | 161.

etur 62. 27
32. 19
atur 345. 13
ndis 232. 15
355. 28
ur 208. 14
erunt 408. 5
ti 8. 4 | 76. 2
320. 12
320. 8
anda 405. 8
andæ 386. 23 | 395.

194. 20
em 316. 9
105. 11 | 155. 1
ffet 405. 6
322. 31
190. 15
m 389. 5
as 358. 13
gentes 184. 12
gentibus 357. 22

erumperent 58. 18 | 254. 8 | 310. 33
erumpunt 189. 36 | 265. 12 | 416. 32
erupit 290. 23 | 388. 7
eruptio 152. 15
eruptione 57. 28 | 58. 14, 19 | 65. 23 | 97. 27 | 109. 26 | 174. 19 | 177. 13 | 178. 17 | 265. 25 | 316. 28 | 360. 16 | 395. 30 | 412. 14 | 422. 33
eruptionem 54. 15 | 64. 28 | 66. 11 | 144. 21 | 172. 15, *& alibi.*
eruptiones 254. 17 | 259. 6
eruptioni 266. 12
eruptionibus 151. 8 | 152. 21 | 224. 28 | 261. 23 | 269. 24
eruptionis 177. 35 | 266. 9 | 317. 32
es 391. 38
esse 6. 1, 17 | 7. 8, 9 | 8. 10 | 10. 6 | 11. 23 | 12. 20 | 13. 6 | 14. 9 | 15. 9 | 16. 7, 21 *bis* | 17. 16, 29, *& alibi quam plurimis in locis.*
essedarii 95. 6
essedariis 82. 2
essedariorum 96. 17
essedarios 96. 22
essedis 85. 7, 8, 11 | 91. 24 | 95. 23 | 96. 3
essem 459. 2
essent 8. 14 | 21. 13 | 22. 15 | 24. 6 | 25. 13, *& alibi passim.*
esset 18. 14 | 24. 12 | 25. 5 | 26. 3, 8 | 31. 28 | 35. 3, *& alibi plur.*
Essuos 99. 1
est 6. 5 | 9. 9 | 11. 25 | 12. 6 | 13. 1 | 27. 27, *& alibi frequenter.*
esurientibus 396. 12
& 3. 2 | 5. 2, 4, 6, 7 *bis*, 8, 9 | 6. 6 *bis*, 7, 8, 10, 12, 14, 16 | 7. 3, 12 *bis*, *& alibi quam plurimis in locis.*
etinim 446. 1
Etesiis 342. 18
etiam 5. 2 | 13. 16 | 14. 23 | 16. 6, 15, 27 | 17. 3, 7, 8, 15 | 20. 20 | 28. 26, *& alibi frequenter.*

etsi 34. 13 | 67. 9 | 68. 13 | 78. 3 | 79. 23 | 84. 29, *& alibi.*
evaserant 64. 33
evellere 20. 5
eveniret 82. 21
eventu 84. 20 | 275. 32 | 335. 12 | 367. 1
eventum 57. 30 | 106. 6 | 162. 34 | 176. 15 | 191. 13 | 243. 23 | 260. 19 | 334. 27
eventus 50. 5 | 139. 31 | 155. 2 | 224. 33
everti 397. 17
evidentis 371. 11
evitandum 191. 32
evitaverant 190. 27
evitavit 200. 16
eum 10. 4 | 11. 6 | 14. 6 | 17. 16 | 18. 3 *bis*, 25 | 19. 19, *& alibi quam plurimis in locis.*
eundem 59. 18 | 66. 9 | 78. 14 | 81. 12 | 139. 8 | 156. 8, *& alibi.*
Eunuchum 349. 11
Eunuchus 344. 2
evocabat 136. 25 | 417. 5
evocant 112. 25
evocantur 208. 6, 8 | 296. 5
evocare 394. 9
evocaretur 368. 17
evocari 137. 9 | 344. 3
evocat 136. 35 | 185. 2 | 192. 3 | 208. 11 | 216. 3 | 234. 16 | 347. 3 | 379. 28
evocata erat 166. 5
evocatas 364. 8
evocati 159. 3 | 260. 20 | 422. 30
evocatio 375. 1
evocatis 65. 11 | 73. 17 | 169. 12 | 202. 13 | 222. 26 | 229. 14
evocato 237. 12 | 299. 11 | 420. 5
evocatorum 330. 13
evocatos 161. 2 | 314. 7 | 373. 3
evocatus 407. 10
evocatus erat 332. 12
evocatus est 165. 29
evocaverant 251. 27
evocaverat 89. 21 | 187. 9 | 215. 9 | 225. 15 | 342. 5

evoca-

evocavit 156. 22 | 344. 5 | 348. 14
evocentur 256. 16
evolaverunt 68. 22 | 154. 2
Euphranor 354. 1 | 359. 6, 11
Euphranorem 359. 10
Euro 351. 9
Euſubios 59. 6
ex 6. 3, 5 | 7. 15 | 8. 6 | 9. 9 | 11. 1, 17 | 12. 2 | 14. 16, *& alibi quam plurimis in locis.*
exacta erat 68. 13
exactam 114. 2
exactoribus 305. 11
exædificaverat 221. 5
exæquabant 435. 1
exequari 209. 12
exaggerabant 435. 1
exagitabantur 207. 11
exagitati 53. 7 | 71. 1
examinatis 93. 8
exanimantur 125. 5
exanimarentur 333. 9
exanimati 64. 26
exanimato 106. 24 | 153. 7
exanimatos 50. 7
exanimatum 196. 27
exanimatus 153. 5
exanimavit 135. 16
exareſcebant 312. 35
exarſit 89. 28
exaudirent 334. 24 | 356. 34
exaudiret 101. 27
exaudiri 167. 10
exaudito 45. 28 | 162. 2, 20 | 176. 37 | 248. 26
exauditus eſt 341. 11
exaudiunt 138. 27
excedant 103. 27 | 175. 31
excedebant 58. 4 | 176. 19
excedebat 96. 18
excedendi 58. 6
excedere 51. 10 | 156. 19 | 169. 19 | 190. 18 | 222. 1 | 229. 7 | 240. 12 | 246. 22 | 253. 28 | 279. 36 | 311. 14
excederent 256. 22 | 334. 7 | 396. 21
excederet 218. 2, 5 | 268. 23
excedunt 85. 12
excellens 306. 10 | 436. 15
excellentem 443. 20
excellenti 288. 2 | 395. 18
excellentia 446. 3
excellentibus 436. 9
excellentiſſimam 337. 6
excellit 121. 4
excelſa 408. 3
excelſi 403. 1 | 446. 7
excelſior 360. 30
excelſiora 350. 34
excelſiore 382. 19
excelſiſſimo 195. 1
excelſiſſimum 361. 36
excelciſſimus 350. 8
excelſius 133. 5
excelſo 198. 4 | 376. 13 | 446. 23
excelſum 185. 16 | 253. 31 | 412. 4 | 443. 18
exceperat 150. 20
exceperunt 38. 1 | 163. 21 | 308. 15 | 333. 22
excepit 164. 15 | 261. 20 | 329. 20
excepta 381. 17
excepta eſt 405. 7
exceptans 162. 18
excepti 133. 26 | 308. 33
excepti ſunt 351. 19
exceptis 374. 4
excepto 191. 14 | 211. 3 | 473. 2
exceptus 338. 19
exceptus eſt 202. 3 | 437. 3
exceſſerant 77. 4 | 79. 8
exceſſerat 76. 4 | 103. 8 | 319. 31 | 418. 22
exceſſere 117. 3
exceſſerunt 175. 22 | 261. 13
exceſſiſſe 268. 25 | 379. 18
exceſſit 275. 9 | 334. 22
exceſſurum 379. 18
excipere 61. 22 | 249. 1 | 295. 22 | 396. 4
exciperent 58. 17 | 78. 23 | 95. 27 | 333. 4
exciperet 28. 15 | 224. 33
excipiebatur 253. 28
excipiebant 245. 9 | 248. 17
excipiendos 185. 8
excipit 179. 6 | 222. 6
excipiunt 137. 13 | 142. 25 | 230. 3
excipiuntur 248. 7
excius 265. 34 | 361. 9
exciſo 320. 12
excitabat 176. 24 | 422. 24
excitanda 299. 2
excitantur 104. 30
excitarent 67. 28
excitati 60. 23 | 152. 17 | 162. 15
excitati 122. 2 | 245. 23
excitatis 62. 19 | 35
excitatus 247. 30
excitus 434. 11
excludebant 279. 33
excludendi 339. 5
excludendo 429. 4
excludere 165. 6 | 28
excluderet 348. 6 | 17
excluderetur 98. 14 | 33
excludi 443. 15
excluſa 451. 17
excluſam 392. 12
excluſis 349. 25
excluſus 135. 6 | 299. 16 | 422. 6 | 16
excogitabantur 305.
excogitantur 102. 8
excogitari 202. 7
excruciandum 373. 2
excruciatas 129. 2
excruciatos 158. 38
excruciaverat 150. 2
excubabant 152. 20 | 10
excubabat 291. 2
excubare 146. 22 | 6
excubarent 313. 9
excubaret 152. 11
excubitoribus 171. 9
excubitu 435. 12
excubuerant 318. 16
excucurrerunt 441. 2
exculcabantur 173. 3
excurſiones 53. 9 | 451. 27
excurſionibus 413. 3
excurſum 356. 9
excurſus 333. 5
excuſare 298. 18
excuſarent 81. 1
excuſat 296. 5
excuſatio 389. 21

…ione 187. 22 | 216. 11 |
…46
…tionem 115. 1 | 181. 2 |
…14 | 381. 4
…ionibus 233. 8
…ionis 182. 15
…1. 19 | 213. 4
…ur 285. 5 | 304. 4
…24. 21 | 213. 6 |
…
…o 11. 7 | 196. 32
…ss | 266. 14 | 325. 35 |
…14 | 593. 10
…ium 175. 19 | 214.
…15
…dæ 131. 16
…orum 300. 25
…ur 133. 23
…ur 397. 28
…ni 175. 12
…ata 192. 16
…ati 49. 12 | 245. 4 |
…17 | 352. 18
…atione 28. 14 | 36.
…4. 30 | 71. 10. 20 |
…15 | 103. 6 | 381.
…atis 245. 14
…atissimi 27. 15
…ssimis 322. 23
…ibus 204. 9 | 208.
…17. 4 | 222. 19 | 231.
…32. 11 | 303. 31 | 326.
…21 | 380. 21 | 400.
…m 7. 10 | 18. 20 | 19.
…6. 4 | 35. 6 | 46. 14 |
…63 | 63. 5 | 65. 5 | 75.
…97. 18 | 105. 21, *&*
…*plur.*
…ni 30. 1 | 34. 19 | 47.
…97. 9 | 140. 27, *&*
…
…rum 10. 9 | 12. 5, 8 |
…12 | 14. 3 | 26. 5, *&*
…*passim.*
…ns 12. 14 | 14. 16 |
…19, *& alibi frequen-*
…
…rum 209. 8 | 270. 4,
…*libi.*
…erant 35. 16
…163. 4
…m 451. 18
…tum 249. | 341 | 378.
…
…249. 35 | 260.

exhaurire 105. 23
exhauſtus 198. 16
exhilaratis 401. 21
exierant 389. 7 | 441. 7
exierat 278. 26 | 391. 2
exierunt 223. 6
exigebantur 305. 3
exigebat 231. 6
exigendi 352. 21
exigere 111. 21 | 294. 7
exigi 305. 20
exigua 79. 23 | 93. 9 | 109. 4 | 148. 38 | 185. 27 | 346. 18 | 392. 26
exiguæ 253. 6
exiguam 116. 25 | 348. 10
exiguas 278. 31
exigue 171. 30
exiguis 184. 10
exiguitas 49. 24 | 54. 14
exiguitate 84. 13
exiguitatem 67. 2 | 71. 15
exiguntur 213. 7
exiguo 295. 12 | 438. 29
exiguum 178. 10
exiguus 279. 2
exiit 107. 18
eximia 443. 1 | 447. 19
eximiam 44. 7 | 241. 13
exinaniſſe 394. 24
exananita erat 368. 2
exananitæ 242. 7
exire 9. 2 | 54. 9 | 175. 35 | 442. 18
exirent 6. 1 | 25. 27
exiri 249. 7
exiſſe 150. 22
exiſſent 248. 11
exiſſet 13. 11 | 22. 20 | 434. 5
exiſtat 115. 9
exiſtimabamus 446. 18
exiſtimabant 9. 11 | 57. 15 | 59. 14 | 67. 11 | 100. 37, *& alibi.*
exiſtimabantur 66. 24 | 114. 25
exiſtimabat 10. 12 | 25. 25 | 28. 2 | 34. 26 | 64. 6, *& alibi.*
exiſtimabatis 453. 15
exiſtimabatur 155. 14 | 295. 32 | 372. 3 | 412. 22 | 433. 1
exiſtimaber 297. 16
exiſtimans 113. 7 | 164. 9 | 303. 11 | 310. 1, *& alibi.*
exiſtimant 122. 6 | 131. 9 | 275. 16 | 313. 15 | 374. 2
exiſtimantes 171. 20
exiſtimantur 74. 18 | 94. 1 | 118. 3 | 129. 7
exiſtimare 53. 20 | 329. 21 | 400. 8 | 443. 32
exiſtimarent 19. 10 | 22. 2, *& alibi.*
exiſtimaret 31. 16 | 58. 33 | 77. 26 | 189. 30 | 190. 22 | 227. 15 | 228. 12 | 260. 19 | 264. 5
exiſtimaretur 311. 18
exiſtimari 29. 2 | 338. 32
exiſtimaſſes 461. 13
exiſtimaſſet 405. 18 | 416. 30
exiſtimate 116. 29
exiſtimatione 18. 1
exiſtimationem 106. 22 | 215. 7 | 284. 5
exiſtimationis 228. 21
exiſtimatis 175. 6
exiſtimatur 93. 18 | 94. 8 | 121. 10 | 359. 25
exiſtimaturum 18. 3
exiſtimaverat 57. 22 | 425. 9
exiſtimaverit 135. 5
exiſtimaverunt 48. 9 | 164. 33 | 333. 15
exiſtimavi 200. 25 | 461. 11
exiſtimavimus 153. 3
exiſtimaviſſe 31. 8
exiſtimavit 19. 7 | 27. 22 | 40. 19 | 67. 5 | 73. 3, 17, *& alibi.*
exiſtimem 182. 16
exiſtimet 179. 2
exiſtimo 389. 31
exiſtit 101. 1 | 133. 5
exiſtunt 340. 14 | 389. 10
exitu 154. 9 | 161. 1 | 163. 35 | 167. 26 | 174. 23 | 357. 4 | 466. 12
exitum 59. 28 | 101. 24 | 181. 6 | 198. 20 | 300. 12 | 307. 27 | 320. 34 | 378. 11
exitus 73. 31 | 224. 29 | 227. 15 | 392. 9 | 356. 14 | 378. 12 | 447. 31
exoneratis 389. 13
exoptato 427. 13
exoriri 264.

exortus est 406. 12
expectabant 44. 22 | 102. 15, *& alibi.*
expectabat 18. 30 | 67. 9 | 162. 34 | 211. 6 | 276. 24 | 287. 5
expectandæ essent 230. 9
expectandam 62. 13 | 107. 22
expectandum 12. 20
expectans 113. 1 | 137. 31 | 160. 24 | 291. 3 | 334. 27
expectant 138. 30 | 178. 9 | 213. 2
expectantes 439. 31
expectare 21. 14 | 47. 15 | 76. 8 | 79. 17 | 116. 1, 20 | 117. 34 | 171. 37 | 223. 12 | 273. 21 | 278. 10 | 295. 1 | 326. 14 | 390. 17
expectarent 156. 31 | 308. 15 | 317. 6
expectaret 324. 36
expectari 47. 17 | 67. 18 | 74. 8 | 166. 28
expectas 106. 18
expectasse 243. 23
expectasset 98. 13 | 408. 1
expectatio 224. 31 | 298. 3 | 391. 15
expectatione 186. 11 | 266. 30 | 277. 32 | 307. 26 | 397. 20 | 407. 18
expectationem 197. 3
expectatissimi 202. 9
expectatum est 353. 16
expectatur 265. 3
expectaverant 174. 21
expectavissent 256. 25
expectavisset 404. 20
expectavit 81. 25
expectent 155. 2
expectetur 264. 22
expediebant 263. 9
expediendam 296. 1
expedire 244. 8
expediri 33. 5 | 149. 20 | 359. 5
expedisset 157. 19
expedita 36. 13 | 232. 16 | 246. 12 | 389. 28 | 422. 11
expeditæ 253. 15
expeditam 196. 1 | 321. 13
expeditas 48. 19 | 146. 24 | 153. 27 | 159. 12 | 239. 23 | 248. 4 | 329. 6 | 357. 4
expediti 82. 9 | 290. 1
expeditionem 92. 7
expeditionibus 186. 5 | 195. 12
expeditionum 185. 6
expeditior 38, 5 | 82. 14
expeditiore 146. 11
expeditores 254. 19
expeditis 88. 18 | 115. 19 | 149. 14 | 195. 7 | 359. 3 | 382. 31 | 384. 21 | 390. 20
expeditius, *nom.* 9. 6
expeditius 306. 23
expedito 132. 15 | 219. 17 | 303. 24 | 323. 23 | 324. 12 | 395. 25
expeditos 176. 16 | 188. 11 | 229. 14 | 232. 5 | 323. 25 | 328. 10 | 361. 3 | 419. 23 | 421. 4
expeditum 85. 13 | 225. 1
expediunt 178. 23 | 243. 1 | 244. 17 | 260. 6
expellant 131. 4
expellere 72. 12 | 165. 6 | 345. 16
expellerent 234. 11 | 268. 21
expellerentur 277. 17
expelleretur 397. 3
expelli 337. 18
expellit 143. 12
expellitur 143. 8
expensas 371. 9 | 374. 13
experiantur 24. 26 | 175. 32
experienda 275. 22
experiendum 248. 1
experirentur 47. 17 | 58. 15
experiri 57. 30 | 274, 9 | 276. 17 | 317. 11 | 409. 3
experiundo 195. 32
expertas 377. 9
experti 72. 11, 20 | 153. 10
experti erant 263. 2
expertorum 444. 6
expertos 111. 18
expertum 316. 5
expertus 404. 32
expertus es 401. 28
expiata 215. 2
expiato 110. 11 | 200. 18
expleant 224. 26
expleatur 152. 2
explent 176. 10 | 1
explere 165. 32
explerent 240. 30
expletur 155. 29
expleverat 289. 3 | 12
explicabat 324. 23
explicandæ 184. 6
explicandam 353. 1
explicandas 353. 7
explicandi 412. 27
explicandorum 182.
explicandos 363. 17
explicant 188. 10 | 12
explicare 334. 2 | 6
explicari 272. 28
explicaturos 253. 10
explicitis 323. 14
explicitius 253. 8
explorabant 110. 25
exploranda 248. 29 | 13
explorandum 254. 3 | 10
explorati 161. 10
explorat 109. 7 | 11
explorata 41. 17 | 6 | 105. 32 | 135. 21 | 1 | 274. 24
explorata esset 150.
exploratam 163. 30
exploratis 80. 12 | 1 | 139. 16 | 187. 25 | 15
explorato 189. 27 | 2 | 462. 6
exploratores 13. 4 | 1 | 47. 20 | 57. 6 | 72. 12 | 108. 17 | 116. 1 | 26 | 134. 2 | 146. 2 | 27 | 149. 17 | 16 | 167. 4 | 177. 23 | 22 | 247. 5 | 309. 2 | 13
exploratoribus 18. 1 | 31. 12, | 41. 13 | 4 | 157. 2 | 196. 2
exploratum 184. 24
exponere 231. 26 | 2 | 316. 8
exponit 212. 1 | 2 | 255. 23 | 372. 11 | 5
exponunt 158. 28 | 29
exporrigere 404. 29 | 1

verant 79. 8
ines 149. 30
entibus 332. 11
erent 260. 18
eret 354. 21
a 390. 8
ns 81. 21
i 318. 26
i essent 86. 6
is 98. 11 | 161. 20 | 1 | 290. 16 | 293. 11, 300. 18 | 346. 11 | 409.
m 91. 17
us 390. 9
um 335. 9
erat 354. 28 | 356.
erunt 325. 15
isset 303. 14 | 351.
uit 163. 29 | 164. 18 | 20 | 290. 9 | 346.
ferat 151. 11
ebat 374. 11
ere 25. 7 | 349. 26
andis 357. 20
ando 45. 2 | 402.
are 46. 4 | 302. 20 | 9 | 368. 5 | 425.
arent 44. 24
ari 12. 15 | 170. 25 | 6 | 274. 17
asset 370. 26
at 361. 22
ata est 295. 10
ati 326. 5
ationc 139. 22 | 157.
atis 56. 8 | 62. 11 | 8 | 146. 1 | 292. 5 | 12.
ato 155. 24 | 309.
atum 66. 18
averant 395. 5
averunt 63. 13 | 425.
avit 309. 1 | 315. 10 | 4 | 367. 1, 14
erat 340. 2
erunt 92. 3 | 111. 4 | 7
ile 41. 13 | 322. 30
ilem 85. 28 | 269. 7 | 5
expulit 108. 17
expulsa 370. 13
expulsi 72. 15 | 184. 19
expulsis 58. 34
expulso 222. 10
expulsos 131. 9 | 225. 5 | 305. 13
expulsum 292. 19
expulsus 194. 20 | 397. 3
exquirere 57. 23
exquisito 31. 9
exsanguibus 427. 2
exscindere 163. 9
exsectis 382. 3
exsilio 395. 10
exsisterent 358. 26
exstitit 197. 36
exsistunt 416. 25
exsolvere 371. 6
exspirata 426. 1
expoliarent 202. 1
exstare 247. 9
exstarent 96. 14
exstiterant 110. 21
exstitisse 341. 16
exstitit 63. 11 | 178. 2 | 224. 11 | 318. 17
exstructa 346. 3 | 403. 28
exstructis 315. 1
exstructo 53. 12 | 356. 15
exstructos 127. 6
exstructus 348. 23
exstruebant 263. 8, 10
exstruebat 69. 2
exstruerentur 262. 12
exstruit 258. 11
exstruitur 197. 27
exstruxerunt 152. 10 | 263. 12
exstruxit 172. 9 | 314. 20 | 449. 2
exsulibus 194. 3
exsultabant 438. 22
extendere 391. 18
extendaret 324. 16
extenuare 391. 19
extenuatos 412. 20
exteras 310. 20
exteriore 176. 3
exteriorem 173. 11
exteriores 178. 28 | 377. 33
externis 260. 23
externo 196. 12 | 364. 2
externorum 379. 14
externum 193. 5
exterreamur 260. 3
exterrerentur 239. 13
exterriti 160. 19 | 175. 14 | 252. 13
extimescebant 191. 28
extimescendi erant 62. 11
extimescerent 350. 10
extincta 101. 18
extinctis 246. 12 | 407. 6
extollit 423. 20
extorqueretur 217. 1
extortis 164. 20
extra 12. 9 | 106. 20 | 116. 18, *& alibi.*
extracta 349. 23
extracto 302. 30
extrahente 232. 8
extrahi 98. 1
extrahitur 233. 8
extraordinarium 232. 4
extrema 52. 10 | 54. 19 | 69. 3 | 78. 17 | 159. 25 | 262. 3 | 420. 13 | 446. 28
extremam 149. 2 | 256. 23 | 261. 14 | 275. 23 | 310. 27
extremas 44. 15 | 136. 11 | 194. 21 | 263. 22
extremi 92. 8 | 210. 7 | 253. 14 | 262. 10
extremis 5. 3 | 41. 14 | 51. 17 | 61. 9 | 227. 12 | 262. 7 | 263. 10
extremo 45. 25 | 134. 8 | 189. 1 | 259. 24 | 279. 38 | 388. 18 | 416. 25 | 417. 4 | 439. 3
extremos 117. 30 | 169. 15
extremum 9. 8 | 12. 6 | 57. 29 | 58. 11, 15 | 72. 15, *& alibi.*
extruso 61. 13
extulerunt 439. 9
extulit 162. 18
exturbatis 403. 37
exuant 148. 6
exuit 109. 28
exules 111. 21 | 345. 10
exultationem 400. 9
exuri 397. 24
exustris 8. 16
exuti 436. 27 | 438. 32
exutis 58. 26
exuunt 160. 11

F.

FAbianæ 238. 11
Fabianis 238. 17
Fabii 193. 4 | 194. 19
Fabio 34. 4 | 98. 21 | 115. 22 | 159. 29 | 205. 1 | 437. 13
Fabium 107. 18 | 110. 19 | 159. 15, 34 | 178. 25 | 179. 32 | 185. 3 | 191. 34 | 194. 15 | 204. 7 | 235. 18 | 277. 22 | 432. 14
Fabius 107. 27 | 162. 14 | 163. 7 | 193. 1, 8, 18 | 194. 10 | 196. 14 | 236. 2 | 238. 5, 22 | 241. 30 | 277. 7, 14 | 452. 6
fabros 92. 17
fabrum 226. 10 | 465. 2
facere 6. 15 | 8. 9 | 9. 16, *& alibi quam plurimis in locis.*
faceremus 401. 34
facerent 22. 10 | 25. 4, *& alibi.*
faceret 14. 8 | 27. 9 | 33. 17, *& alibi.*
faces 152. 16
faciam 332. 17 | 462. 9 | 465. 10
faciamus 466. 10
faciant 15. 13 | 40. 18 | 71. 12 | 103. 32 | 142. 5 | 169. 27 | 243. 26 | 354. 12
facias 462. 3
faciat 18. 6 | 90. 29 | 100. 33 | 108. 21 | 112. 8 | 118. 7 | 178. 17 | 208. 1
faciebant 53. 9 | 61. 18 | 238. 9 | 447. 4
faciebat 64. 4 | 192. 18 | 200. 4 | 202. 16 | 239. 17 | 320. 28, 29 | 360. 2 | 443. 17
facienda 84. 11
faciendæ 85. 27
faciendam 273. 4
faciendas 98. 11 | 267. 5 | 300. 25 | 367. 13
faciendis 97. 1
faciendo 406. 16
faciendum 107. 19 | 165. 12, *& alibi.*
faciendum esse 24. 24 | 200. 25 | 310. 27
faciendum esset 102. 27
faciens 450. 24
faciente 203. 12
facientem 160. 9
facile, *nom.* 142. 7 | 147. 27 | 242. 22 | 260. 13 | 311. 12 | 407. 22
facile 6. 8 | 9. 5 | 12. 17, *& alibi.*
facilem 18. 15 | 67. 27 | 102. 2 | 300. 11
facilia 52. 16
faciliorem 362. 10
facilis 241. 8 | 322. 25 | 355. 17 | 384. 20
facilius *nom.* 9. 6
faciliùs 5. 2 | 11. 5 | 48. 3, *& alibi.*
facilime 99. 8 | 155. 24 | 191. 7
facillimos 197. 15
facilimum 361. 30 | 366. 2
facinore 30. 15 | 137. 17 | 158. 33 | 460. 8, 18
facinoris 111. 25
facinus 59. 28 | 120. 5 | 129. 10 | 317. 13 | 410. 18 | 438. 36 | 439. 19
facit 15. 10 | 46. 21 | 58. 16, *& alibi.*
faciundæ 105. 11
faciundi 10. 11 | 78. 6
faciundum 14. 3
faciunt 12. 17 | 44. 25 | 58. 19 | 66. 4 | 104. 8, *& alibi.*
facta 19. 22 | 37. 18 | 43. 9 | *& alibi.*
facta erat 243. 12 | 343. 4
facta essent 32. 15 | 330. 2
facta est 52. 6 | 84. 6
facta fuerant 260. 9
facta sit 24. 22 | 228. 20
facta sunt 42. 6
factæ 61. 21, 24 | 245. 17
factæ erant 89. 29
factæ essent 402. 1
factam 286. 8
factam esse 394. 22 | 441. 11
factas esse 329. 28.
facti 72. 25 | 196. 21 | 219. 22 | 275. 8
facti essent 394. 21
facti sunt 10. 4 | 4
factione 225. 6
factionem 201. 8
factiones 23. 20 | 131. 5 | 306. 13
factionis 112. 3 | 1
factionum 118. 2
factis 11. 9 | 54. 1 | 109. 8 | 118. 14 | 378. 13 | 396. 2 | 417. 16
facto 14. 2 | 31. 28 | *& alibi passim.*
factos 358. 23
factos esse 27. 8
factu 7. 8 | 84. 14 | 361. 23 | 403. 22
factum 18. 4 | 29. *& alibi.*
factum erat 394. 13
factum esse 17. 10
factum esset 17. 9 | 440. 6
factum est 64. 28 | 152. 21 | 257. 22 | 352. 1 | 369. 1 | 439. 3 | 445. 27
factum sit 24. 19 | 2
facturas 306. 2
facturi essent 438. 1
facturos 15. 5 | 8. 13 *& alibi.*
facturos esse 290. 4 18
facturum 25. 16 | 5 30 | 112. 7 | 200. 1 | 218. 3 | 275. 24 | 461. 10
facturum esse 15. 27
facturos 55. 9 | 4 459. 5
facturus esset 232. 1
facturus fum 405. 2
factus 18. 13 | 44. 23 | 73. 1 | 141. 14, *& alibi.*
factus erat 418. 21
factus essem 439. 2
factus est 13. 4 | 3 *alibi.*
facultas 25. 11 | 2 *alibi.*
facultate 10. 11 | 163. 13 | 251. 2 | 387. 20 | 401. 18 | 411. 5

rum 28. 4 | 58. 20 | 61. 15 | 81. 5, &
ers 16. 25 | 40. 11 | 7 | 242. 18 | 253.
ibus 148. 37 | 325. 368. 1
93. 10
383. 27
6. 22 | 105. 26 | 151. 77. 35
178. 23
62. 23
358. 1
350 17
442. 15
358. 21
mis 358. 13
411. 8
354. 8
163. 6
76. 19
329. 20
354. 31
4. 26 | 438. 16
22. 11
89. 10 | 224. 19
2
317. 2 | 336. 27
4. 20 | 110. 13. 17 | 1 | 130. 3 | 132. 6, li.
354. 25 | 315. 16 | 6 | 472. 25
21. 32 | 150. 20, 22,
22. 9 | 149. 2 | 312.
201. 25
156 7, 24 | 158. 6 | 15 | 349. 17 | 409. 33 | 26 | 428. 4 | 441. 1 | 25
280. 25 | 299. 12 | 11 | 449. 1, 4
8. 2 | 252. 9 | 410. 43. 1
em 16. 25 | 17. 23 | 228. 16 | 267. 8 | 2 | 373. 27
es 135. 1 | 221. 1 | 12 | 371. 18 | 426.
ibus 28. 25 | 154. 91. 23 | 223. 21 | 270.
is 100. 9 | 147. 30 | 1 | 371. 15 | 373. 7

familiarissimo 416. 20
familiaritate 89. 8 | 202. 2
familias 382. 5
familiis 339. 17
fanis 214. 1
fano 267. 6 | 269. 14 | 305. 21 | 341. 3
fanum 218. 14 | 305. 23
fas 37. 1 | 93. 11 | 122. 6 | 131. 22 | 341. 14
fasces 188. 32 | 342. 13 | 447. 30 | 453. 12
fascibus 275. 26 | 321. 23
fastigiata 78. 13
fastigiato 263. 24
fastigiatus 44. 13
fasti 10 171. 2 | 172. 25 | 188. 21 | 240. 32 | 263. 19 | 264. 7 | 271. 16 | 382. 19
fastigium 178. 10 | 197. 30
fateantur 298. 20
fatebantur 376. 2
fatigati 334. 30 | 393. 13
fatum 28. 24 | 260. 28
fauces 227. 16 | 300. 26 | 365. 12
faucibus 308. 22 | 379. 9
favebant 229. 19 | 377. 32
favere 17. 2 | 116. 12 | 267. 23
faveri 214. 5
faviſſe 425. 13
Favonio 307. 8, 11, 14 | 316. 14
Favonium 306. 24
Fausti 428. 30
Fausto 212. 7
Fauſtum 428, 23, 28
Fauſtus 212. 5 | 425. 21 | 428. 29
fautores 441. 17, 28 | 445. 25 | 448. 18 | 450. 21
fautorum 444. 7
Februarias 402. 23
fecerant 69. 8 | 77. 28 | 86. 17, & *alibi*.
fecerat 11 28 | 80. 16 | 91. 16, & *alibi*.
fecerint 88. 5 | 103. 5 | 144. 10 | 206. 6 | 215. 6 | 251. 18 | 357. 20 | 438. 31
fecerís 461. 14

fecerit 16. 16 | 46. 28 | 158. 40 | 222. 21 | 27. 6 | 375. 26 | 376. 1
fecerunt 15. 19 | 20. 3 | 24. 25, & *alibi*.
feci 459. 5 | 465. 2
fecimus 138. 18 | 335. 22
feciſſe 14. 5 | 100. 17 | 198. 20 | 255. 17 | 267. 12 | 333. 5 | 381. 22 | 389. 31 | 439. 19, 22
feciſſent 25. 26 | 27. 11, & *alibi*.
feciſſet 17. 15 | 26. 18, & *alibi*.
feciſti 410. 7
fecit 5. 9 | 22. 11 | 34. 11, & *alibi*.
fefellerat 387. 15 | 419. 23 | 422. 3
fefelliſſe 45. 6 | 335. 21
fefellit 320. 5 | 334. 15 | 362. 16
Felginatem 321. 16, 17
felicem 362. 25
feliciore 357. 4 | 366. 34
feliciſſime 196. 10 | 215. 6 | 362. 13 | 384. 36
felicitas 194. 15 | 274. 19 | 444. 22
felicitate 302. 8 | 359. 15 | 383. 12
felicitatem 30. 16 | 140. 16
felicitatis 195. 30 | 423. 4
feliciter 82. 21 | 199. 13 | 256. 17 | 359. 7 | 369. 27 | 370. 15 | 384. 27
felicium 382. 25
feminæ 130. 7 | 133. 7
feminas 255. 19
feminis, *1ro femoris*. 172. 25
femur 103. 18 | 200. 12
feneſtras 263. 12
feraciſſimos 41. 23
feræ 133. 21
ferant 66. 9 | 139. 8 | 169. 23 | 175. 1
ferantur 128. 9 | 227. 5
ferarum 133. 2
fere 4. 7 | 23. 1 | 32. 3, & *alibi plur.*
ferebant 40. 9 | 64. 27 | 90. 5 | 148. 15 | 229. 12 | 249. 28 | 295. 23 | 312. 10 | 355. 29 | 371. 20

ferebat 63. 10 | 82. 20 | 161. 25 | 252. 5 | 266. 27 | 310. 14 | 317. 31 | 376. 1
ferebatur 197. 10 | 324. 22 | 356. 24 | 451. 3
ferendi 62. 13
ferendum 72. 1 | 110. 10 | 193. 3 | 348. 21 | 368. 17 | 373. 19
ferendus 25. 30
ferentibus 284. 7 | 285. 1
feri 23. 25 | 41. 29
feriis 285. 7
feriit 372. 18
feriretur 196. 27
feris 34. 25 | 74. 17
feritate 192. 16
fermè 61. 14
ferocitas 444. 3
feroculus 391. 38
feros 25. 25 | 47. 9
ferramentorum 105. 22
ferrariæ 151. 6
ferrarias 394. 15
ferre 14. 12, 19 | 22. 20, 23, *& alibi.*
ferrea 245. 19
ferreas 244. 28
ferreis 61. 26, 27 | 93. 7 | 173. 6 | 261. 1
ferrent 45. 14 | 51. 22 | 62. 8, *& alibi.*
ferret 76. 2 | 77. 29 | 84. 31 | 252. 8 | 324. 35 | 355. 1 | 369. 23 | 403. 24 | 420. 16
ferretur 75. 7 | 152. 18
ferri, *verb.* 29. 6 | 169. 16 | 171. 33 | 232. 9 | 250. 3 | 348. 9 | 371. 9
ferro 101. 32 | 376. 23 | 428. 18, 19
ferrum 20. 5 | 93. 9 | 394. 19 | 425. 32
fert 94. 5 | 107. 1 | 116. 15 | 187. 20 | 196. 31 | 242. 28
fertiliſſima 132. 5 | 147. 21 | 348. 20
fertiliſſimi 372. 4
fertilitatem 40. 12
fertur 74. 15 | 349. 18 | 444. 1
ferveſacta 105. 29 | 151. 12
ferventes 105. 28
ferunt 115. 5 | 126. 4 | 130. 6 | 133. 25 | 168. 14 | 193. 24
feruntur 264. 20
feſtinantem 282. 10
feſtinantes 360. 13
feſtinatione 397. 20 | 432. 6 | 451. 11
feſtinationi 460. 2
fiant 217. 12
fiat 134. 17 | 171. 13 | 224. 35
fibulis 78. 17
fici 416. 6
ficta 73. 9
fide 46. 21 | 111. 9 | 114. 31, *& alibi.*
fidei 89. 16 | 105. 11 | 191. 14 | 198. 28 | 275. 11 | 280. 6 | 359. 19 | 377. 10
fidem 7. 12 | 17. 19, 23, *& alibi.*
fidele 377. 15
fidelem 80. 22 | 350. 15
fideles 183. 26 | 393. 17
fideli 174. 6
fideliſſimi 368. 8
fidelitate 199. 26
fideliter 363. 6
fidens 345. 20 | 443. 36
fides 131. 22 | 218. 3 | 277. 37 | 283. 3 | 321. 25 | 338. 21
fidiſſimos 375. 20 | 421. 27
fiducia 149. 23 | 158. 36, *& alibi.*
fiduciæ 174. 17 | 186. 10 | 322. 3 | 383. 9
fiduciam 186. 24 | 277. 37 | 301. 5 | 335. 11 | 351. 26 | 407. 22
fiduciariam 268. 26
fiduciario 357. 32
fiebant 187. 28 | 243. 21 | 244. 1 | 259. 7 | 311. 6 | 342. 15 | 409. 6 | 434. 19
fiebat 6. 7 | 40. 3 | 43. 10 | 152. 16 | 202. 18 | 224. 3 | 247. 7 | 295. 17 | 298. 15 | 397. 36 | 247. 8
fierent 110. 34 | 284. 2 | 298. 14 | 344. 9 | 379. 11 | 394. 16 | 396. 13
fieret 11. 25 | 18. 30 | 31. 29, *& alibi.*
fieri 31. 15 | 41. 15 | 42. 9 | 49. 12 | 58. 5, *& alibi passim.*
figebantur 381. 32
figure 82. 17 | 133. 26
filia 21. 3 | 346. 22
filiæ 38. 15
filiam 7. 7 | 11. 1 | 9
filii 31. 3 | 242. 3 | 30
filiis 46. 11 | 344. 4 | 29
filio 7. 2 | 89. 2 | 19 | 169. 3 | 426 *bis*
filios 118. 17 | 345.
filium 34. 27 | 128. 20 | 288. 1, 7 | 321. 7 | 440. 9
filius 100. 14 *bis* | 155. 30 | 225. 13 | 255. 14 | 271. 1 | 289. 8 | 308. 26 | 395. 32 | 437. 28
fine 198. 12 | 423.
finem 18. 6 | 25. 16 *& alibi.*
finis 6. 11 | 9. 7, 9, 2, 20, 24 | 12. 11 | 13. 1 | 17. 1 *bi plur.*
fingebantur 274. 4
fingebat 243. 19 |
fingere 28. 23
fingi 338. 22
fingunt 138. 12
finibus 4. 7, 8 | 5. 1 | 8. 9 | 11. 24, *paſſim.*
finire 77. 25
finiri 132. 16 | 313.
finis 153. 9
finitima 144. 25
finitimæ 57. 18 | 66. 20 | 242. 12
finitimam 87. 12 |
finitimarum 112. 2 | 5 | 345. 9 | 380.
finitimas 16. 28 | 112. 13 | 136. 22, 29 | 184. 21, 24 | 337. 5 | 339. 13 | 389. 12
finitimi 23. 14 | 40. 15 | 100. 30 | 118. 18 | 168. 2
finitimis 6. 8 | 8. 15 | 52. 26 | 54. 2 | *alibi.*

178. 12 | 367. 9
rum 48. 3
11. 27 | 41. 23 |
| 114. 6 | 113. 9 |
23
m 459. 4
364. 30
192. 12
127. 12
173. 3
10. 35 | 177. 37
nrur 365. 25
347. 5
37. 14
nti 435. 25
nto 266. 4
394. 4
166. 28 | 192. 2
134. 10 | 193. 2 | 200.
183. 24 | 389. 32
181. 22
392. 19
rant 391. 11
319. 10
177. 8 | 428. 18
329. 11
357. 28 | 358.
171. 9 | 172. 18
na 97. 2 | 268.
nam 405. 29
nas 330. 11
nos 7. 13
num 435. 6
164. 6
82. 28
dine 302. 24
do 62. 6 | 78. 19
, nom. 363. 5
3 | 115. 11 | 157.
319. 23
256. 29
74. 11
34 | 117. 19 | 148. 13.
bi.
31. 16 | 190. 7 | 400.
450. 30
7. 12
351. 10
314. 8
at 368. 24
nrur 250. 18
15. 22 | 379. 12
nrur 257. 6
i 365. 30
106. 1, 9 | 125. 5 |
4, & alibi.

flammæ 198. 7
flammam 189. 9 | 265. 17 | 425. 6
flammis 484. 16
flante 352. 5
flate 90. 22 | 313. 7
flatus 409. 18
flaverant 301. 3
flaverat 302. 8
Flavius 444. 16
flavo 35. 1
flectere 85. 16 | 379. 3
flectit 132. 18
flens 18. 5 | 252. 17 | 358. 14
flentes 21. 12 | 23. 16 | 37. 11 | 153. 16 | 175. 36 | 336. 17
fletu 25. 2 | 102. 34 | 259. 23 | 264. 28
flexi 355. 2
florens 72. 7
florentem 166. 6
florentiſſimus 23. 5
floris 173. 5
fluat 13. 3
fluctibus 82. 7 | 83. 31 | 228. 1 | 379. 2, 3
fluctus 87. 7 | 386. 3
fluctuum 61. 24
fluebat 307. 16
fluit 9. 8
flumen 3. 2 | 5. 2 | 6. 4 | 9. 4 | 11. 1, & alibi paſſim.
flumina 170. 26 | 241. 32 | 242. 34 | 312. 29
flumine 4. 9 | 5. 1, 5, & alibi.
flumini 60. 26 | 248. 1, & alibi.
fluminibus 71. 16 | 130. 9 | 249. 4 | 324. 13
fluminis 5. 4 | 11. 10 | 28. 8, & alibi.
fluminum 134. 28
focos 430. 20
fodere 312. 33
fodiebantur 172. 24
fodiendos 351. 2
fœcunditatem 436. 3
fœdera 344. 10
fœdere 114. 10 | 368. 17
foliis 316. 21
fons 197. 17 | 198. 16 | 271. 18 | 349. 20
fonte 197. 19
Fontei 410. 12
fontes 312. 34

fontis 197. 26, 30 bis | 198. 15
fora 202. 8
foramina 314. 15 | 346. 6
foras 264. 18 265. 15
fore 29. 6 | 30. 12 | 31. 20, & alibi plur.
fores 186. 22
foret 427. 17 | 484. 7
foris 174. 20
forma 62. 23 | 133. 8 | 151. 14 | 263. 17
formæ 367. 2
formam 87. 4
fornice 356. 14
fornicibus 348. 3
foro 154. 3 | 203. 4 | 268. 27 | 425. 4 | 427. 16 | 453. 7
fors 357. 21
forſan 405. 22
forſitan 375. 26 | 397. 3
fortaſſe 298. 17 | 313. 21 | 317. 10
forte, adv. 53. 23 | 61. 13 | 186. 2 | 188. 25 | 289. 7, & alibi.
fortes 314. 21 | 336. 24 | 410. 15 | 434. 2
forti 103. 17
fortibus 54. 19 | 65. 9
fortiorem 356. 7
fortis 138. 30
fortiſſima 316. 32
fortiſſime 76. 3 | 86. 13 | 101. 6 | 103. 19 | 104. 5. & alibi.
fortiſſimi 4, 1 | 36. 1 | 106. 13 | 368. 7
fortiſſimis 190. 28 | 259. 3
fortiſſimo 51. 7 | 247. 12 | 424. 25
fortiſſimorum 189. 17
fortiſſimos 244. 26
fortiſſimum 380. 1
fortiſſimus 75. 25 | 421. 16
fortiter 45. 26 | 49. 20 | 58. 1 | 65. 22 | 208. 4 | 308. 2 | 366. 24 | 403. 33 | 420. 4
fortitudinis 6. 10
fortium 149. 31
fortius, nom. 63. 3
fortius 51. 23
fortuito, adv. 150. 3

fortuitu 387. 17
fortuna 39. 5 | 58. 21 | 103. 1, & alibi.
fortunæ 50. 4 | 59. 18 | 134. 24, & alibi.
fortunam 24. 26 | 25. 8, & alibi.
fortunarum 174. 23 | 260. 19
fortunas 89. 16 | 106. 3 | 116. 9 | 137. 20 | 277. 32
fortunatiſſimis 137. 19
fortunis 12. 21 | 61. 14 | 145. 12 | 389. 25 | 411. 22 | 420. 16
forum 220. 9
foſſa 43. 3 | 57. 4 | 97. 17 | 195. 19 | 172. 2 | 254. 17 | 318. 5 | 362. 10 | 408. 20 | 425. 11
foſſæ 46. 3 | 172. 19 | 178. 29 | 239. 27 | 311. 39 | 318. 18 | 366. 21 | 401. 36
foſſam 11. 4 | 44. 15 | 54. 5, & alibi.
foſſarum 399. 26
foſſas 44. 15 | 58. 10 | 64. 22, & alibi.
foſſis 197. 10 | 321. 19 | 350. 20
foveis 133. 22
fracti ſunt 352. 6
fractis 84. 4
fructos 24. 1
frænatis 188. 29 | 407. 13
frænato 393. 21
frænatum 812. 25
frænatus 413. 19
frænis 393. 25 | 407. 13 | 413. 17
frangebantur 203. 14
frater 17. 4 | 76. 4 | 111. 1 | 156. 8 | 415. 6 | 432. 18 | 437. 29
fraterno 18. 1
fraternum 17. 12
fratre 38. 15 | 156. 23 | 389. 33
fratrem 16. 18 | 17. 28 | 18. 8 | 156. 23 | 168. 26 | 380. 11 | 398. 17 | 445. 19
fratres 25. 19 | 27. 21 | 41. 7 | 95. 3 | 158. 5. 18 | 159. 15 | 316. 29 | 440. 14
fratri 7. 5 | 18. 11 | 76. 1 | 434. 8
fratribus 95. 3 | 158. 25
fratris 17. 18 | 100. 14 | 434. 10
fratrum 160. 16
fraudabant 316. 39
fraudata 317. 17
fraude 159. 22 | 270. 9
fraudis 265. 11
framitu 50. 26 | 76. 27 | 102. 13 | 308. 12
Frentanorum 225. 25
frequens 203. 13 | 376. 3
frequentabat 394. 12
frequenter 312. 24
frequentes 76. 15 | 168. 8 | 219. 11 | 306. 17 | 381. 10 | 387. 9 | 423. 6, 8
frequentia 298. 4 | 448. 20
frequentiam 201. 12
fræquentiſſimi 75. 12
frætæ 196. 33
fræti *participio* 65. 17 | 115. 20 | 316. 37 | 439. 15 | 445. 3
freti eſſent 395. 21
freto, *pro loco auguſto in mari*. 230. 9 | 259. 11
fretos 421. 21
fretum, *locus auguſtus in mari*. 337. 21 | 375. 6
fretus 436. 20 | 445. 1
fridigiſſimis 71. 14
frigora 15. 22 | 131. 4
frigore 152. 8 | 297. 5 | 484. 12
frigoribus 93. 13 | 183. 31
fronte 44. 13 | 50. 14, & alibi.
frontem 307. 17 | 397. 32 | 411. 3
frontes 186. 18
frontis 366. 13
fruantur 66. 8
fructibus 128. 8
fructum 153. 28 | 178. 19 | 252. 4 | 362. 17
fructuoſiſſimum 23. 8
fructus 128. 7 | 316. 27
frugibus 22. 9
frumenta 15. 24 | 30. 11 | 60. 12 | 94. 11 | 134. 11 | 140. 8 | 168. 23 | 242. 6 | 312. 22
frumentandi 74. 7 | 77. 21 | 173. 18 | 415. 18 | 416. 28
frumentari 172. 13 | 416. 17
frumentaria 19. 11 & alibi.
frumentaria 19. 7 | & alibi.
frumentariam 29. 4 | & alibi.
frumentarias 322. 2
frumentariis 18. 27.
frumentarios 195.
frumentatione 138. 27
frumentationes 148.
frumentationibus 1
frumentatum 84. 2 33 | 186. 25 | 389. 20 | 416. 5
frumenti 6. 16 | 58. 29, & alibi.
frumentis 79. 10 | 312. 9
frumento 15. 25 | alibi.
frumentorum 313.
frumentum 8. 12 | 29 | 16. 10 | 19. passim.
fruſtra 58. 1 | 62. alibi.
fuſtrabo 470. 22.
fruſtrati 382. 15
fuerant 22. 24 | & alibi.
fuerat 14. 7 | 18. libi.
fuerint 95. 7 | 155. 29
fuerit 30. 14 | 159. 29 | 214. 2
fuerítis 410. 15, 17
fuerunt 38. 13 | 68. 13, & alibi.
Fuſio 342. 5
fuga 12. 19 | 17. 37. 10 | 38. 15, 29, 33 | 46. 6 | & alibi paſſim.
fugæ 13. 9 | 17. 9 | & alibi.
fugam 22. 21 | 38. 3 | & alibi.

gatis 399. 21 | 424.
15
gato 170. 15 | 195.
19
ntos 428. 10
gus 398. 6
erant 92. 7 | 425. 1 | 428.
17
erat 155. 13 | 427. 8
ere 38. 8 | 50. 32 | 77.
4 | 116. 32 | 169. 18, *& alibi.*
eret 223. 25
erunt 158. 24 | 188. 1 | 189. 4 | 436. 27 | 442.
7
ebant 246. 5
ebat 250. 15
endum 451. 15
ens 249. 33 | 373. 6 | 448. 8
entem 116. 21 | 135. 3 | 192. 8 | 222. 4
entes 92. 4 | 170. 7 | 193. 15 | 240. 26 | 265. 22 | 279. 28 | 280. 2 | 318. 29 | 411. 8 | 362. 8 | 403. 22 | 451. 33
entibus 167. 33 | 179. 9 | 403. 25 | 415. 26 | 423. 30
entium 45. 25 | 277. 3, 14 | 318. 31 | 321. 3
esse 362. 11 | 374. 9
it 231. 11 | 303. 6 | 437. 30
ivi 449. 15
ivis 297. 24 | 345. 19 | 435. 28
ivorum 358. 7
ivos 19. 8
unt 423. 10
se 14. 20 | 41. 24, *& alibi.*
sent 46. 25 | 99. 26, *& alibi.*
set 14. 20 | 30. 8, *& alibi.*
ti 410. 8, 13
tis 332. 15
t 5. 8 | 14. 6 | 38. 11 | 45. 30 | 49 | 23, *& alibi plur.*
ginius 241. 13
vium 318. 4
mare 152. 13
mi 108. 15
fumo 44. 4 | 319. 11
fumum 189. 9
functa 185. 34
functam 381. 18
functi 185. 9
functum 400. 29
funda 104. 21
fundamenta 264. 11
Fudanius 437. 10
fundarum 423. 7
fundebant 152. 17
fundere 349. 27 | 394. 16
fundis, *nom.* 82. 16 | 205. 29 | 176. 35 | 177. 2 | 228. 10 | 356. 25
funditus 360. 19 | 395. 13 | 397. 17 | 409. 20
funditores 43. 16 | 44. 33 | 50. 31 | 255. 2 | 310. 40 | 311. 23 | 331. 3 | 334. 8 | 420. 21. 32 | 423. 6
funditoribus 48. 22 | 197. 14 | 229. 15 | 311. 10 | 361. 34 | 393. 27 | 422. 21
funditorum 287. 7 | 334. 18 | 397. 31 | 401. 17
funibribus 129. 6
funera 129. 2
funes 62. 24 | 92. 11
funestæ 439. 26
fungebatur 153. 6
fungendi 187. 16
funibus 61. 27 | 84. 4 | 262. 16 | 308. 27 | 348. 26
funus 445. 27
furcis 264. 9
Furium 462. 9
Furnio 460. 3
Furnium 459. 1
furore 29. 15
furorem 41. 6 | 160. 7
furto 125. 5
fusos 33. 4
fusi 269. 24 | 447. 24
Fusili 105. 28
fusis 58. 26
Fusio 301. 14
Fusium 142. 21 | 257. 10 | 315. 6, 9
Fusius 290. 18 | 315. 12
fusti 445. 20
fustibus 425. 15
futura erant 358. 23
futura esset 262. 8 | 400. 5
futuræ 194. 13 | 369. 18
futuram 25. 15 | 26. 29 | 30. 21 | 349. 5
futuri 243. 9
futuros 14. 8 | 89. 2
futurum 11. 26 | 18. 4 | 47. 29 | 77. 32 | 1 9. 8 | 169. 24, 28 | 200. 19 | 232. 19 | 338. 9 | 339. 8 | 397. 20 | 422. 3
futurum esse 24. 15 | 441. 6
futurus sit 275. 33

G.

GAbalis 173. 21
Gabalos 144. 20 | 168. 27
Gabinianis 288. 3 | 345. 5
Gabinio 9. 14
Gabinium 349. 2 | 367. 23
Gabinius 288. 4 | 340. 9 | 367. 28
Gades 267. 6 | 268. 17 | 269. 14
Gadibus 267. 9 | 268. 19, 24, 25 | 452. 6, 21
Gadis 267. 22 | 4 0. 22
Gaditani 269. 17
Gaditanis 267. 4 | 269. 7
Gaditanos 268. 20
gæsa 57. 33
Galba 56. 7 | 57. 19 | 58. 27
Galbæ 46. 11 | 202. 1
Galbam 41. 26 | 56. 1 | 58. 14
galeari 391. 4
galeas 49. 25
galeis 317. 33 | 318. 23
Galli 3. 1 | 46. 8 | 57. 9 | 68. 16 | 108. 17 | 109. 9 | 116. 18 | 127. 9 | 132. 31 | 141. 5 | 147. 16 | 149. 23, *& alibi.*
Gallia 1. 1 | 10. 3 | 15. 23 | 16. 13 | 17. 31 | 19. 17 | 23. 8, 26 | 24. 2 | 26. 7 | 32. 26 | 33. 23 | 34. 7, 17 | 37. 15 | 38. 15 | 40. 1, 6, 7, 10, 13 | 41. 14 | 55. 6 | 59. 1 | 63. 29, *& alibi plur.*

Galliæ 5. 3 | 6. 2 | 7. 10, 13 | 16. 11 | 17. 22 | 18. 4 | 22. 14 | 23. 1, 4, 6, 9, 20, & *alibi plur.*
Galliam 10. 1 | 12. 3 | 24. 30 | 25. 23, 26 | 26. 15, 20 | 27. 18 | 33. 11, 13, 16 | 34. 3, 8 | 39. 14, & *alibi.*
Gallias 235. 3
Gallica 94. 11 | 242. 28
Gallicæ 35. 3 | 73. 3
Gallicam 164. 8
Gallicarum 303. 10
Gallicis 18, 26 | 61. 5 | 62. 26 | 72. 10 | 79. 25 | 93. 6 | 111. 10 | 116. 12 | 151. 14 | 285. 14 | 316. 31
Gallico 105. 29 | 162. 25
Gallicum 24. 17
Gallis 20. 3 | 24. 24 | 30. 3 | 31. 10. 26 | 32. 25 | 33. 2 | 40. 7, 16 | 47. 22 | 53. 16 | 57. 3, 7 | 62. 21 | 80. 4 | 100. 24 | 108. 6, & *alibi.*
Gallogræcia 288. 6
Gallogræciæ 380. 15, 16
Gallogræciam 384. 24
Gallogræcorum 384. 33
Gallonii 267. 10
Gallonio 268. 23
Gallonium 267. 7 | 268. 21, 25
Gallorum 15. 11 | 17. 24 | 19. 9 | 23. 25 | 24. 18, & *alibi.*
Gallos 3. 2 | 4. 6, 9 | 33. 2 | 41. 12 | 50. 28, & *alibi.*
Gallum 64. 8 | 108. 19 | 321. 16
Gallus, *nomen proprium viri* 59. 6
Gallus 107. 13 | 108. 11 | 109. 21 | 153. 3
Ganymedem 349. 11 | 303. 1
Ganymedes 349. 21 | 352. 11
Ganymedi 349. 13
Ganymedis 357. 33
Garites 68. 10
Garoceli 12. 4
Garumna 3. 2 | 5. 1, 5
Garumni 68. 11
gaudeo 444. 22 | 461. 2 | 464. 13
gaudio 358. 19
gaudium 413. 26
gaviſus 76. 19
gaza 427. 20
gemellam 286. 8
gemitus 447. 20
Genabenſes 146. 22
Genabenſi 154. 11
Genabi 142. 26 | 146. 17 | 147. 24 | 149. 9 | 184. 26
Genabo 184. 14
Genabum 142. 20 | 146. 15, 20
genere 119. 13 | 133. 2 | 171. 39 | 417. 20
generatim 37. 7 | 149. 23 | 269. 5 | 305. 4
genere 68. 15 | 71. 10 | 75. 26 | 82. 3, 18 | 95. 14, 17, & *alibi.*
generi 160. 4
generibus 119. 17 | 246. 23 | 277. 30
generis 72. 8 | 82. 11 | 88. 11 | 93. 10 | 95. 20 | 96. 10 | 125. 2 | 126. 1 | 159. 33 | 173. 4, 10 | 199. 7, & *alibi.*
generum, *pro marito filiæ* 112. 3
Geneva 9. 9
Genevam 10. 1, 3
gens 71. 2 | 132. 8 | 325. 21
gente 52. 18 | 135. 16
gentem 358. 1
gentes 127. 1 | 395. 16
gentibus 111. 12 | 130. 13 | 192. 30 | 358. 13 | 439. 33
genitis 380. 7 | 384. 34 | 467. 25
gentium 132. 19 | 289. 2 | 306. 2 | 312. 13 | 453. 5
genu 423. 16
genua 426. 20
genus 35. 16 | 180 3 | 85. 8 | 123. 7 | 133. 19 | 151. 2, 6, & *alibi.*
Genuſum 323. 24, 29
gerant 156. 4 | 410. 5
gerantur 16. 14 | 40. 17 | 108. 5 | 117. 27 | 193. 2
geratur 148. 3 | 178. 5
gerebant 208. 12 | 369. 28 | 389. 23
gerebantur 137. 3
gerebat 368. 4 | 370. 16 | 390. 12
gerebatur 63. 3 | 176. 198. 4 | 403. 28 | 21
gerendæ 112. 11 | 160. 189. 30 | 229. 21 | 14 | 278. 17 | 351. 2
gerendam 189. 24 | 9
gerendi 31. 3 | 60. 17 | 14 | 81. 5 | 131. 2 | 200. 33 | 204. 15 | 402. 18
gerendis 348. 12
gerendum 31. 5 | 44. 65. 5 | 80. 2 | 155. 358. 5 | 380. 3 | 14
gerendum eſſe 147. 25
gerens 340. 1
gerere 53. 21 | 66. 22 | 17 | 73. 19 | 191. 10 | 6 | 358. 18 | 372. 12 | 14
Gererent 423. 34
gererentur 52. 2 | 89. 3 | 167. 27 | 222. 2 | 19
gereretur 68. 1 | 174. 193. 20
Gergovia 143. 8 | 158. 160. 25 | 161. 10 | 11
Gergoviam 145. 28 | 34 | 157. 15 | 158. 159. 25, 28 | 160. 2 | 34
geri 33. 30 | 148. 6 | 2 | 379. 8
gerit 106. 31
Germani 22. 13 | 23. 24. 16 | 27. 14 | 34. 35. 16 | 36. 8 | 37. 6, 42. 3 | 70. 2 | 71. 73. 15 | 76. 15, 23 | 5 | 116. 8 | 117. 1 | 13 | 132. 10 | 134. 4 | 22, 38 | 139. 22 | 140 170. 6 | 171. 16, 176. 26 | 187. 28 | 19 | 314. 3 | 361. 7 | 398. 403. 32
Germania 135. 15
Germaniæ 72. 15 | 117. 132. 5, 20 | 192. 16
Germaniam 94. 7 | 165. 215. 7 | 329. 22
Germanico 77. 15

...nis 4. 4, 7 | 6. 4 | ...4. 26 | 35. 5 | 41. 11, & alibi
...norum 22. 4 | 24. 11, ...11, 30 | 25. 20, & alibi.
...anos 25. 23 | 28. 13, & alibi.
...nt 4. 5, 8 | 179. 7
...ntur 34. 9 | 63. 23, & alibi.
...erunt 279. 1 | 325. 14
...t. 19 | 390. 3
...erat 55. 12 | 368. 1
...erint 215. 6
...erit 156. 9
...eritis 410. 14
...erunt 175. 27
...ffent 190. 11
...t 359. 17
...s 30. 14 | 190. 21 | ...93. 17 | 195. 27 | 196. ...1 | 359. 29 | 361. 14 | ...62. 13 | 370. 2, 12 | 393. ... | 395. 31 | 401. 6 | 408. ...s
...s erat 325. 7
...s esse 442. 9
...s essent 142. 26 | 196. ...8
...s sunt 158. 26 | 241. 27 | ...64. 14
...e 424. 19
...e erant 226. 8 | 294. 14 | ...68. 16
...e sunt 266. 22 | 267. ...9
...am 107. 33 | 110. 8 | ...78. 27 | 360. 21 | 384. ...7 | 420. 15 | 441. 32 | ...41. 7 | 448. 9
...arum 181. 4 | 274. 19 | ...42. 9
...is 199. 9 | 200. 27 | 275. ...6 | 424. 11
...is 55. 6 | 58. 33, & alibi.
...ium 327. 13
...ium esset 439. 14
...ium sit 147. 25
...uri essent 60. 9
...uros 174 3
...orum 60. 13
...turum esse 358. 7
...enti 400. 16 | 401. 31 | ...02. 5 | 410. 21 | 411. 8 | ...28. 8
...ulis 401. 27 | 404. 31, & alibi.
Getulorum 396. 20 | 413. 17
Getulos 400. 20 | 411. 1 | 413. 21, 28
glacie 484. 11
gladiatores 220. 9 | 417. 21
gladiatoria 428. 4
gladiatoriæ 299. 12
gladiatorum 420. 8
gladii 191. 25 | 448. 3
gladiis 20. 3 | 37. 17 | 50. 9 | 51. 15 | 105. 23 | 147. 12 | 179. 7 | 241. 5, 23
gladio 106. 30 | 191. 24 | 250. 31 | 277. 12 | 336. 26 | 372. 20 | 423. 21 | 424. 7 | 428. 20
gladiorum 37. 18 | 439. 31 | 447. 7 | 428. 20
gladios 252. 13 | 333. 21, 23
gladium 106. 27
glande 440. 11
glandem 440. 13
glandes 105. 28 | 394. 16
glandibus 177. 3
glans 437. 31
glebas 153. 4
gloria 6. 10 | 101. 18 | 184. 27 | 325. 15 | 395. 11 | 438. 22 | 443. 13
gloriabantur 383. 17
gloriæ 163. 12
gloriam 67. 10 | 142. 10 | 190. 11 | 278. 32 | 400. 8
glorians 311. 17 | 367. 4
gloriarentur 84. 26 | 201. 14 | 381. 29
gloriari 354. 9
gloriatur 209. 7
gloriatus est 438. 16
Gobanitione 143. 6
Gomphensis 326. 8
Gomphensium 326. 11
Gomphos 325. 19
Gordunos 104. 18
gracchorum 215. 3
gradiebatur 451. 20
gradu 186. 9 | 373. 23 | 383. 22 | 384. 9
Græci 338. 29 | 341. 14
Græciæ 227. 12 | 370. 11
Græciam 368. 30
Græcis 22. 18 | 108. 7 | 122. 132. 6 | 354. 2 | 484. 9
Græcos 293. 22 | 303. 28
grande 404. 24
grandi 392. 18 | 395. 34 | 401. 11 | 407. 14 | 420. 8 | 421. 23
grandibus 151. 17 | 161. 25 | 172. 10
grandine 406. 12 | 407. 5
grandis 32. 2
grara 367. 15
grati 465. 3
gratia 11. 16 | 16. 28 | 17. 7, 30 | 32. 18 | 43. 12 | 119. 5, 7 | 159. 1 | 160. 17, & alibi.
gratiæ 17. 5 | 373. 27
gratiam 17. 33 | 18, 7 | 26. 12, 18 | 29. 12, 18, & alibi.
gratias 31. 4 | 201. 12 | 219. 22 | 251. 16 | 269. 5, & alibi.
gratiora 125. 6
gratulentes 223. 6
gratulatio 110. 16 | 176. 8
gratulatione 39. 5 | 252. 2 | 362. 23
gratulationes 243. 21
gratulatum 23. 2
gratulatur 373. 11
gratum 33. 27
gravaretur 26. 12
gravati 407. 5
grave 354. 25
graventur 216. 16
graves 208. 3 | 267. 10 | 382. 1
gravi 82. 6 | 240. 18 | 269. 24 | 318. 33 | 368. 20 | 396. 5
gravia 148. 19
gravibus 51. 8 | 91. 10 | 138. 23
gravior 107. 5
graviora 267. 16
graviore 36. 4 | 140. 23 | 297. 5
graviorem 25. 8 | 350. 10 | 461. 14
graviores 274. 3 | 323. 5
graviori 73. 10
gravioribus 124. 7
gravioris 63. 16 | 198. 25
gravis 285. 15 | 418. 1
graviſſima 120. 8 | 291. 2

graviſſimæ 142. 16 | 305. 14
graviſſimas 337. 9
graviſſimè 84. 23 | 101. 28 | 111. 33 | 211. 4 | 275. 8
graviſſimi 395. 23
graviſſimis 371. 6
graviſſimum 24. 28 | 127. 8 | 274. 9 | 406. 9
graviſſimus 108. 6
gravitate 245. 16
gravitatem 72. 11 | 95. 19
gravi iter 16. 3 | 77. 29 | 89. 26 | 90. 5 | 191. 24 | 200. 16 | 216. 10 | 261. 9 | 265. 9 | 322. 20 | 392. 5 | 394. 3 | 421. 15
gravium 321. 17.
gravius, *nom.* 17. 28 | 18. 2 | 101. 29 | 160. 22 | 274. 12 | 275. 14 | 351. 34 | 462. 2
gravius, *adv.* 14. 19 | 15. 1 | 16. 6 | 62. 21 | 63. 20 | 89. 27 | 148. 10 | 170. 4 | 241. 4 | 265. 6 | 382. 4
gregem 371. 10
Grudios 164. 18
grumo 443. 18.
grumus 436. 14
gubernatorem 302. 30
gubernatores 59. 25 | 92. 11
gubernatoribus 245. 14 | 387. 12
gubernatorum 245. 8, 12 | 259. 20 | 260. 30
guſtare 93. 11
guſtaſſet 417. 2
Guturvato 196. 26
Guturvatum 196. 22
gymnaſia 352. 24

H.

HAbeant 41. 8 | 71. 14, 17, *& alibi.*
habeantur 41. 29
habeat 17. 7 | 33. 23 | 118. 8, *& alibi.*
habeatur 212. 14 | 380. 7
habebant 12. 19 | 28. 20 | 29. 1, *& alibi.*
habebantur 316. 37 | 317. 21
habebat 8. 4 | 10. 15 | 15, 12, 18, 30 | 17. 23, *& alibi frequenter.*
habebatur 18. 20 | 80. 23 | 207. 1 | 271. 14 | 305. 10 | 444. 7
habebo 461. 7
habemus 274. 25 | 444. 23 | 466. 8
habendam 112. 6 | 150. 13 | 322. 21
habendam eſſe 195. 5
habendi 76. 25 | 348. 14
habendos 174. 29
habendum 299. 17
habent 59. 9, 12 | 95. 2 | 121. 8 | 122. 2 | 125. 2, 3 | 127. 1 | 128. 9 | 129. 1, 7, 14 | 130. 8 | 131. 15 | 132. 1 | 133. 11 | 213. 5 | 436. 7
habente 283. 1
habentur 95. 4 | 120. 9 | 453. 10
habeo 445. 6 | 470. 20
habere 6. 11 | 11. 19 | 16. 24, 27 | 17. 1 | 23. 10, *& alibi paſſim.*
haberemus 175. 19
haberent 10. 7 | 23. 9 | 26. 16 | 61. 9 | 75. 17 | 80. 8 | 81. 29 | 86. 19, *& alibi.*
haberentur 119. 11 | 243. 14
haberet 11. 27 | 26. 15 | 29. 21 | 31. 29 | 32. 12, *& alibi.*
haberetur 232. 8 | 314. 6 | 321. 25 | 447. 4
haberi 211. 2 | 217. 2 | 254. 15 | 327. 4 | 9
habet 16. 2 | 88. 21 | 2, *& alibi.*
habetis 116. 26 | 150. 2
habetur 71. 24 | 119. 121. 7 | 128. 7 | 211. 213. 7 | 438. 27
habita 25. 2, 17 | 31. 100. 35 | 101. 25 | 2 *& alibi.*
habitandi 346. 18
habitare 425. 11
habitationum 299. 3
habiti 207. 5
habitis 269. 20
habito 22. 25 | 79. 231. 16 | 375. 12 | 8
habitu 380. 19
habituram 364. 5
habituri 260. 26
habituros 312. 22
habiturum 21. 9 | 32. 33. 25 | 115. 25 | 169. 183. 5 | 233. 7 | 272. 293. 4
habiturus erat 319. 25
habitus 174. 27
habuerant 72. 19 | 257 273. 3 | 304. 7 | 344 438. 18
habuerat 7. 4 | 112. 1 *alibi.*
habuerit 168. 19
habuerunt 148. 38 | 12 | 321. 11 | 362. 440. 29
habuiſſe 33. 4 | 130. 8 | 8 | 441. 2
habuiſſent 33. 22 | 267. 410. 4
habuiſſet 325. 2 | 380. 440. 14
habuit 22. 6 | 35. 13 | 1 *& alibi.*
hac, *pron.* 7. 11 | 16. 1 *alibi plur.*
hac, *adv.* 240. 33 | 2
Hadriaticum 227. 11
hæ 48. 6 | 60. 17 | 95. 105. 30 | 203. 18, *alibi.*
hæc 18. 5 | 24. 26 | 26. *& alibi quam plurim locis.*

144. 8
380. 12
120. 5
267. 8
150. 13
149. 26
nem 306. 24 | 307.
176. 6
17 | 26. 11 | 32. 17 |
36. 25 | 44. 22,
nes 244. 28 | 439.
num 176. 32
27. 17 | 37. 8
24. 14
29 | 38. 16 |
99. 9 | 127. 6 |
148. 2 | 242. 18 |
40. 5 | 62. 19,
241. 13
11. 11 | 390. 28 | 399.
407. 16, 25
484. 11
13. 10
13. 14
145. 28
4. 6 | 6. 2, 7,
5. 2 | 6. 7 | 14.
11. 2, 16, 22 | 14.
17. 1, 2 | 19. 7
orum 9. 6, 9 | 14. 2,
15. 14 | 22. 2, 14.
23. 1, 3 | 30. 16 |
132, 16
os 5. 7 | 6. 6 | 9. 10 |
20, 21 | 13. 5 | 14. 8 |
16. 12 | 17. 6, 13 |
22. 7
tum 6. 4
169. 2
145. 3
rum 235. 2
144. 27 | 145. 2 |
28
dem 325. 3
316. 27
242. 6
390. 28
267. 6 | 269.
yniæ 132. 14
yniam 132. 6
minium 370. 26
12. 9 | 23. 21 | 28. 23 | 36. 3 | 38. 6 | 40. 18, & *alibi.*
hiberna 39. 12 | 55. 12 | 58. 28, & *alibi.*
hibernavit 199. 27
Hibernia 93. 17
hibernis 12. 2 | 39. 13, & *alibi.*
hiberno 367. 28
hibernorum 57. 5, 14, & *alibi.*
hic, *pronom.* 13. 11 | 32. 2, & *alibi.*
hic, *adv.* 137. 5 | 138. 28, & *alibi.*
hiemabant 12. 2 | 145. 23 | 236. 2
hiemabat 59. 3 | 187. 7
hiemandi 56. 7 | 136. 1 | 235. 19
hiemandum 57. 4
hiemare 40, 8 | 56. 11 | 84. 8 | 99. 2, 20 | 110. 20 | 180. 5 | 289. 5 | 295. 2
hiemeret 199. 36 | 200. 20
hiemaverat 115. 30
hiemavit 58. 32
hieme 58. 35 | 70. 1 | 87. 3 | 114. 16 | 155. 34 | 291. 2 | 301. 1 | 310. 3
hiemem 84. 9, 16 | 97. 32 | 110. 21 | 114. 2 | 246. 28
hiemes 79. 24
hiemet 104. 16
hierni 86. 2
hiemis 72. 29 | 107. 26 | 110. 29 | 111. 14 | 145. 31 | 184. 10, 18 | 368. 21 | 397. 16 | 414. 2
Hiemsalis 411. 11
hiems 68. 12 | 292. 9
hilaritate 390. 11
hinc 132. 18 | 139. 3 | 163. 16 | 237. 13 | 240. 27 | 246. 27 | 254. 30 | 261. 26, 27 | 357. 12 | 415. 20 | 446. 7
Hipponem 428. 33
hippotoxotæ 288. 9
hippotoxotis 393. 27
Hirri 327. 3
Hirum 222. 5
his 6. 7, 12 | 12. 3, 6, 12 | 14. 17 | 15. 3 | 16. 25, & *alibi plur.*
Hispali 267. 1
Hispalim 268. 27 | 374. 20 | 375. 14 | 445. 12 | 449. 19, 27 | 450. 5 | 451. 20 | 452. 6, 22
Hispani 398. 8
Hispania 87. 11 | 100. 10 | 164. 27 | 166. 21, & *alibi.*
Hispaniæ 66. 20 | 237. 8 | 242. 13 | 251. 27 | 285. 16 | 431. 2 | 436. 2, 11
Hispaniam 5. 6 | 93. 17, & *alibi.*
Hispaniarum 276. 9
Hispanias 218. 3 | 230. 11 | 256. 8 | 322. 23
Hispaniis 268. 3 | 292. 20
Hispanis 100. 4 | 269. 7 | 330. 9
Hispanorum 279. 11 | 377. 30 | 403. 19
hoc, *pron.* 11. 12, 15 | 14. 2, & *alibi quam plurimis in locis.*
hoc, *adv.* 6. 2 | 25. 8, & *alibi.*
hodie 332. 18 | 410. 11
homine 102. 11 | 201. 6
hominem 24. 22 | 39. 2, & *alibi.*
homines 6. 9 | 10. 11, & *alibi plur.*
homini 16. 29 | 133. 21 | 145. 8 | 380. 7 | 387. 26 | 412. 2
hominibus 19. 18 | 34. 25, & *alibi.*
hominis 112. 33 | 124. 9 | 125. 1 | 381. 10 | 382. 15 | 395. 23
hominum 6. 10 | 8. 26, & *alibi passim.*
homo 306. 14 | 381. 5
honesta 305. 13
honesti 242. 33 | 260. 20
honestissime 399. 16
honestissimos 224. 5
honestissimum 39. 2
honestius, *nom.* 462. 7
honestius, *adv.* 358. 6 | 382. 12
honesto 107. 10 | 317. 19
honestum 142. 21
honore 32. 18 | 111. 8 | 119. 13 | 120. 4 | 201. 15, & *alibi.*

honorem 150. 17 | 165. 28 | 201. 13 | 232. 4 | 253. 2 | 276. 13 | 326. 19 | 327. 10
honores 384. 23 | 411. 21
honori 214. 5
honoribus 269. 20 | 327. 19 | 411. 26
honorifice 32. 15 | 200. 15
honoris 17. 5 | 46. 30 | 217. 3 | 232. 12
honos 121. 1
hora 29. 19 | 63. 14 | 81. 20 | 107. 15, 22 | 178. 39 | 195. 20 | 253. 34, 37 | 254. 22 | 372. 14 | 394. 2 | 417. 15 | 445. 14
horam 81. 25 | 103. 15 | 109. 22 | 110. 15 | 248. 11 | 326. 3 | 321. 25 | 413. 15 | 417. 2, 3 | 421. 14 | 446. 17
horarum 61. 10 | 325. 17
horas 386. 4
hordei 416. 6
hordeo 270. 2 | 316. 25
hordeum 312. 14 | 316. 26
horis 58. 8 | 86. 13 | 105. 25 | 137. 20 | 159. 28 | 241. 4, 22
horrea 310. 5
horrerent 25. 11
horribilem 157. 22
horribiliore 95. 1
hortabantur 25. 18 | 64. 16
hortabatur 422. 25
hortandi 351. 26
hortante 153. 11 | 356. 22
hortantibus 79. 7 | 150. 6 | 296. 13 | 301. 15 | 334. 17
hortarentur 377. 25
hortaretur 346. 27
hortari 90. 11 | 279. 22 | 340. 6 | 465. 4
hortatio 351. 27
hortato 432. 3
hortatu 329. 7
hortatur 17. 26 | 104. 12 | 108. 11 | 136. 15 | 143. 11 | 158. 6, 39 | 193. 21 | 215. 5 | 223. 19 | 224. 27 | 259. 16 | 279. 24 | 280. 3 | 425. 25
hortatus 64. 26 | 80. 20 | 309. 27
hortatus est 89. 21 | 306. 6 | 322. 19 | 329. 32 | 344. 21
hortentur 146. 7 | 275. 11
hortetur 80. 24 | 228. 18
horum 4. 1 | 23. 23 | 28. 26 | 36. 6 | 52. 5 | 9. 14 | 104. 24 | 139. 20 | 156. 5 | 164. 15 | 168. 4, 31 | 169. 14 | 172. 18 | 175. 25 | 182. 4 | 242. 1 | 256. 8 | 280. 20 | 288. 7 | 305. 9 | 314. 6 | 320. 33 | 321. 18 | 329. 28 | 362. 9 | 371. 17 | 404. 5 | 468. 9
hos 16. 9, 15 | 29. 23 | 41. 36. 3 | 39. 23 | 41. 21 | 72. 10 | 74. 8 | 82. 26 | 90. 14 | 99. 21 | 115. 3 | 119. 9, 16 | 120. 2 | 133. 22 | 137. 15 | 139. 11 | 147. 29 | 158. 35, *& alibi.*
hoſpitem 39. 8
hoſpites 131. 22 | 251. 28 | 381. 10 | 439. 1 | 442. 1
hoſpitibus 90. 6 | 338. 33
hoſpitiis 183. 23
hoſpitio 24. 2 | 35. 4 | 100. 27 | 174. 5 | 268. 29 | 340. 4 | 381. 9 | 468. 9
hoſpitium 115. 13 | 272. 9 | 439. 21
hoſte 33. 25 | 36. 11 | 51. 19, 22 | 58. 31 | 75. 1 | 100. 37 | 101. 9, *& alibi.*
hoſtem 15. 18 | 20. 19 | 29. 3 | 34. 14 | 36. 15, *& altbi.*
hoſtes 15. 12 | 18. 13, 18, 30, *& alibi quam plurimis in locis.*
hoſti 354. 14 | 424. 4
hoſtiæ 202. 8
hoſtibus 16. 4, 14 | 18. 26 | 19. 9 | 36. 19 | 41. 16, *& alibi.*
hoſtili 376. 5, 18
hoſtilis 381. 23
hoſtis 29. 17 | 44. 8 | 68. 20 | 91. 13 | 189. 7 | 299. 17 | 383. 21 | 391. 3, 29
hoſtium 12. 18 | 18. 22, 29 | 19. 15 *& alibi quam plu locis.*
huc 28. 9 | 64. 2 11 | 80. 14 | 81. 5 | 90. 3 | 95. 25 | *& alibi.*
huic 30. 21 | 48. 12 60. 26 | 64. 8 | 80. *& alibi.*
hujus | 16. 28 | 46. 16 | 55. 7 | 59. *libi.*
hujuſmodi 57. 27 | 270. 2 | 274. 7, 17
humana 214. 1
humaniores 72. 8
humaniſſimi 94. 9
humanitas 461. 8
humanitate 4. 2 | 190. 34 | 298. 15
humeri 165. 18
humeris 163. 4 | 24
humero 450. 30
humerum 277. 11
humida 245. 17
humilem 100. 38 |
humiles 164. 18
humili 159. 2 | 443.
humiliore 318. 7
humiliores 72. 12 | 131. 3 | 202. 10
humiliras 87. 10
humilitate 26. 3 |
humilitatem 429. 16
hunc 28. 8 | 29. 12 | 53. 8, 19 | 91. 21 | 81. 24 | 83. 14, *& plur.*
hybridis 393. 20

I.

ebant 404. 6
icentem 153. 6 | 373. 1
ibus 52. 11
e 105. 30 | 397. 29
ent 54. 20
is 484. 9
ntur 197. 30 | 263. 26 | 15
ni 244. 6
t. 8
ant 152. 17 | 312. 20 | 18 | 373. 6
entur 242. 24
et 227. 17
is 466. 11
et 116. 31
54. 5 | 439. 6
bant 162. 11
ndo 437. 19
ert 327. 11
i 16. 19
i 409. 29 | 428.
o 20. 6
nus 414. 9
83. 30 | 346. 5
46. 7
ra 153. 12 | 168. 23
ram 75. 3 | 217. 31
n. 12 | 371. 13
ras 371. 15
ris 118. 13 | 346. 25
n 259. 4 | 436. 22 | 437.
a 105. 29 | 391. 28 | 8 | 417. 13
is 389. 9 | 391. 23 | n. 33 | 416. 38 | 417. | 448. 6
o 107. 12
minorum 367. 17
& 9 | 12. 10 | 13. 4 | 11 | 30, 4, 11 | 31. 17, alibi quam plurimis in
ndem 256. 10
rias 290. 4 | 385. 2 | 16. 20 | 389. 26 | 394.
rii 183. 9 | 211. 2
riis 388. 23
439. 13

Iberi 251. 5
Ibero 247. 1, 11 | 249. 23
Iberum 246. 7 | 247. 2, 17 | 248. 19 | 249. 18, 36 | 251. 3 | 378. 31
ibi 12. 1, 4 | 14. 8 | 21. 2 | 28. 10 | 36. 16 | 38. 10, *& alibi passim.*
Iccio 43. 16
iccirco 89. 12 | 239. 26 | 389. 31 | 400. 3 | 440. 28 | 442. 19 | 445. 24 | 451. 5, 15
Iccium 40. 23
Iccius 43. 12
ictu 20. 4 | 173. 7 | 191. 24 | 259. 21 | 263. 4 | 318. 22 | 392. 28
ictum 264. 6
ictus 262. 11 | 394. 3 | 421. 16 | 423. 15 | 439. 31
ictus esset 300. 6
id 6. 2 | 8. 9 | 9. 15 | 10. 8 | 11. 25 | 13. 3, 5 | 14. 4, *& alibi quam plurimis in locis.*
idem 7. 7 | 15. 10 | 24. 24 | 25. 7 | 60. 21 | 67. 7, *& alibi.*
identidem 48. 23 | 449. 5
ideo 293. 13 | 496. 6 | 418. 29 | 425. 3, 13 | 429. 14 | 432. 4 | 435. 4
idibus 429. 17
idonea 105. 22 | 351. 27 | 421. 24 | 436. 2
idoneam 81. 17 | 86. 2 | 90. 24
idoneas 386. 5
idonei 80. 10 | 148. 24
idoneis 169. 11 | 193. 22 | 240. 3 | 311. 22 | 359. 3 | 377. 23 | 415. 19
idoneo 44. 10 | 63. 32 | 91. 18 | 157. 13 | 164. 5 | 303. 32 | 308. 8
idoneos 155. 23 | 216. 14 | 339. 18 | 352. 30 | 355. 12
idoneum 36. 9 | 47. 21, *& alibi.*
Idus 10. 15 | 211. 1 | 451. 21 | 465. 7
jejuni 404. 28
jejunus 417. 1
ierant 18. 19 | 22. 5 | 75. 18
ierunt 21. 4 | 96. 13 | 167. 31
Igili 234. 7
igitur 78. 8 | 256. 1
ignari 198. 11
ignarus 139. 31
ignavia 361. 5
ignaviter 422. 18
igne 263. 25 | 290. 24 | 427. 18 | 439. 6
ignem 105. 30 | 129. 4 | 151. 9 | 153. 4 | 265. 15, 26 | 425. 5 | 437. 8, 18 | 438. 35
ignes 134. 16 | 259. 7 | 303. 27 | 435. 6
igni 8. 1 | 39. 6 | 129. 2 | 140. 25 | 143. 22 | 263. 27 | 266. 13
ignibus 44. 4 | 54. 17 | 313. 9 | 353. 12 | 407. 6
ignis 152. 17 | 259. 4 | 262. 4, 13 | 338. 15 | 437. 9
ignobilem 100. 38
ignominia 256. 18 | 290. 8 | 300. 34 | 323. 2 | 337. 17 | 367. 6
ignominiæ 149. 8 | 176. 24 | 406. 8 | 410. 10
ignominiam 149. 7 | 255. 20 | 276. 8 | 338. 17
ignorabant 224. 12 | 303. 17
ignorabat 92. 4 | 325. 5
ignorans 156. 18 | 309. 22
ignorantia 320. 18
ignorare 266. 25
ignorarent 302. 17
ignoraret 200. 27
ignorari 22. 2
ignoratis 175. 28
ignoscat 427. 35
ignoscendum 437. 14
ignoscere 83. 20 | 38. 31
ignoscerent 147. 3 | 380. 20
ignoscerentur 83. 18
ignoscres 460. 3
ignota 399. 22
ignotis 82. 6
ignotum erat 382. 13
ignoviffet 34. 5
ignovit 415. 9
Iguvinorum 219. 2
Iguvium 219. 1, 6
ii 28. 26 | 66. 23, 24 | 71. 2, *& alibi.*

idem 23. 14 | 105. 27 | 120. 6 | 273. 14 | 352. 10 | 355. 30
iis 8. 16 | 11. 14 | 15. 4. 7 | 16. 4 | 19. 39 | 23. 31 & *alibi quam plurimis in locis.*
iisdem 16. 14 | 18. 16 | 41. 7 | 43. 15 | 57. 28 | 61. 17, & *alibi.*
Ilerda 253. 4
Ilerdæ 242. 18 | 247. 13
Ilerdam 237. 5 | 239. 7, 30, & *alibi.*
illa 17. 29 | 24. 18 | 77. 16, 19, & *alibi.*
illæ 261. 8 | 345. 28
illam 33. 16 | 199. 30 | 355. 10 | 367. 27 | 370. 19 | 383. 15 | 441. 2
illarum 360. 3 | 448. 18
illas 305. 19 | 352. 23
illata 28. 20 | 51. 16 | 140. 14 | 175. 21 | 308. 12 | 324. 15
illatas 124. 2
illatis 36. 23 | 101. 6 | 259. 8
illato 93. 5 | 319. 7, 32
illatum 53. 7 | 131. 12
illaturum 27. 10
illaturus esset 190. 35
ille 17. 31 | 26. 4 | 90. 7, 31, & *alibi.*
illi 22. 16 | 26. 16, & *alibi plur.*
illic 106. 30 | 150. 8 | 339. 5 | 359. 12
illigata 78. 20
illegatas 107. 12
illis 7 8, 11 | 16. 29 | 26. 17, & *alibi.*
illius 137. 29 | 165. 5, & *alibi*
illo 16. 24 | 110. 22 | 138. 1, & *alibi.*
illo, *adv.* 75. 9 | 80. 5, & *alibi.*
illorum 24. 5 | 29. 25 | 94. 5, & *alibi.*
illos 21. 9 | 160. 34 | 171. 27, & *alibi.*
illuc 418. 29 | 461. 5
illud 100. 32 | 151. 19, & *alibi.*
illum 14. 5 | 26. 4 | 31. 11, & *alibi.*
Illurga vonenses 246. 6
Illurgavonensis 246. 9
illustrem 156. 6
illustres 366. 29 | 424. 4
illustrior 142. 24
illustriore 128. 10
illustriores 400. 20 | 411. 6
illuxit 225. 10
Illyrico 291. 5 | 367. 5 | 368. 16
Illyricum 55. 10 | 58. 35 | 87. 12 | 324. 27 | 367. 21, 24. 28 | 368. 30
Illurgim 375. 3
imæ 484. 13
Imanventius 97. 4
imbecilliorem 428. 19
imbecilitas 266. 3
imbecilitate 175. 9
imbre 407. 5
imbri 153. 24
imbribus 140. 9 | 152. 8
imbrium 69. 5
imis 197. 9
imitanda 151. 2
imitari 139. 16 | 348. 30
imitaturus sum 464. 19
immani 71. 12 | 125. 3
immemores 453. 3
imminebat 254. 2
imminentibus 350. 12 | 355. 6
immimere 138. 20
immisit 338. 5, 14 | 403. 27
immissa 263. 27 | 298. 6
immissis 78. 16 | 333. 8
immisso 159. 19
immissos 419. 24
immittit 393. 1
immittuntur 347. 7
immoderate 422. 29 | 424. 10
immolabantur 202. 8
immolant 124. 8 | 127. 5
immolaturas 124. 8
immortales 15. 1 | 73. 28 | 381. 34 | 439. 34
immortalibus 125. 6 | 354. 20 | 422. 31 | 446. 14 | 467. 23
immortalium 13. 13 | 110. 11 | 123. 6 | 125. 1 | 260. 17 | 384. 2
immunem 174. 7 |
immunitatem 122. 2
imo 64. 24 | 78. 9 26
impar 361. 4
imparati 450. 25
imparatis 183. 16
imparatissimus 231.
imparatum 134. 23
imparatus 383. 24
impari 238. 20 | 241.
impediat 234. 1
impediebamus 401. 3
impediebant 249. 20
impediebantur 245.
impediebat 49. 10 | 145. 4 | 165. 13 | 311. 12 | 403. 29 3
impediebatur 61. 12 32
impediendæ 254. 21
impediendi 239. 25
impedendos 403. 17
impediendum 315.
impedimenta 19. 2 18, 20 | 48. 19, 27 77. 2 | 102. 28 | & *alibi.*
impedimenti 296. 24
impedimentis 21. 2 | & *alibi.*
impedimento 20. 4 | 311. 33 | 357. 35 | 412. 16
impedimentorum 4 161. 5 | 164. 26 | 188. 13 | 193. 33, 3 7 | 324. 4
impedire 169. 33 | 2 247. 21 | 311. 22 21
impedirent 48. 4 | 2 301. 8
impedirentur 247. 1 8
impediret 153. 19 | 253. 13 | 255. 5
impediretur 48. 8 | 157. 4 | 228. 3
impediri 27. 6 | 90. 5 1, 3
impedit 159. 19 8
impedita 20. 6 | 1 149. 22 | 152. 7 | 272. 28
impedita erat 277. 2
impeditam 50. 9, &

97. 16 | 261.
148.26 | 420. 19 |
es 353. 18
ibus 68. 23
14. 27 | 82. 6 | 90.
18 | 186. 33 | 261.
13 | 323. 24 |
| 331. 2
mis 189. 25 | 324.
116. 26
13. 8 | 44. 23 |
64. 31 | 67. 13 |
| 169. 22 | 323.
52. 20 | 106. 27 |
277. 15
s esset 365. 10
171. 15
at 367. 13
ur 150. 10
17 | 129. 10
160. 3, 7 | 209.
at 9. 5
e 379. 17
ent 57. 7
371. 23
171. 19
ntur 305. 6, 19 |
e 148. 28 | 231. 4 |
6 | 389. 20 | 399.
tur 200. 3
dum 173. 17
t 173. 19 | 247.
te 149. 6
ur 213. 7 | 237.
e 24. 20 | 27. 4
ent 27. 3
atur 54. 4 | 155.
et 179. 28 | 290. 3 |
13 | 372. 8 | 427.
e 221. 6
ret 81. 3 | 83. 12 |
y | 357. 34 | 374.
388. 22 | 400.
10. 2 | 80. 24 | 81.
2, 10 | 88, 1, &
imperata 41. 3 | 55. 9 | 97. 7, 10 | 117. 27 | 191. 13 | 192. 17 | 194. 20 | 246. 5 | 264. 24 | 306. 2 | 326. 13 | 363. 16
imperata essent 381. 24
imperatæ 305. 3
imperatam 386. 8 | 415. 6
imperatas 305. 11
imperati erant 169. 14
imperatis 49. 17 | 115. 3 | 305. 15
imperato 73. 18
imperator 29. 19 | 52. 4 | 142. 9 | 272. 20 | 311. 18 | 321. 21 | 332. 18 | 371. 1, 16 | 387. 24 | 401. 31 | 341. 10
imperatore 65. 18 | 138. 11 | 142. 8 | 251. 20 | 330. 4
imperatorem 150. 25 | 163. 35 | 168. 10 | 190. 9 | 219. 13 | 252. 18 | 255. 16 | 304. 2, 6 | 405. 21, 23 | 410. 16 | 417. 20
imperatores 333. 13 | 382. 8
imperatori 82. 22 | 116. 28 | 332. 15 | 373. 19 | 426. 11
imperatorias 313. 21
imperatoribus 256. 17 | 274. 20 | 287. 2
imperatoris 30. 9 | 31. 8 | 51. 17 | 83. 15 | 102. 25, & alibi.
imperatorum 155. 15 | 406. 14
imperatum 103. 32 | 114. 13
imperatum erat 45. 32 | 67. 29 | 90. 33 | 107. 27 | 236. 3 | 339. 24 | 426. 12
imperatum est 134. 18 | 270. 14 | 272. 18
imperaturum 54. 3 | 279. 18
imperavérat 10. 13 | 22. 25 | 52. 26 | 54. 17 | 85. 39 | 88. 6 | 304. 3, 5
imperavisse 441. 15
imperavissét 290. 3
imperaverit 200. 20 | 224. 16
imperavit 22. 6, 10 | 34. 12 | 83. 20 | 135. 22 | 267. 4 | 282. 1 | 332. 3 | 449. 3
imperfecta 181. 5
imperfectus erat 137. 12
imperia 16. 12 | 24. 23 | 50. 4 | 100. 18 | 111. 13 | 256. 11 | 363. 3
imperii 10. 17 | 63. 25 | 64. 5, & alibi.
imperiis 40. 9 | 231. 11 | 380. 21 | 381. 2
imperio 6. 2 | 17. 6 | 23, 6, & alibi.
imperiorum 305. 10
imperitam 91. 3
imperiti 81. 2 | 82. 11 | 138. 29 | 155. 1
imperitorum 447. 21
imperitos 30. 6 | 117. 24 | 129 | 10 | 255. 33
imperitum 33. 19
imperitus 100. 21
imperium 7. 9 | 34. 7 | 41. 8, 22, 26 | 49. 16, & alibi.
impetrandi 90. 10
impetrant 46. 16 | 295. 30
impetrare 114. 8
impetrarent 11. 15 | 23. 18 | 76. 19
impetraret 26. 19
impetrari 74. 6 | 103. 25, 28 | 155. 9 | 206. 2
impetrasse 398. 17
impetrassent 75. 4
impetrat 11. 20
impetrata 23. 16 | 66. 4 | 168. 6 | 336. 2 | 427. 27
impetratis 400. 28
impetratum est 206. 1
impetraturos 105. 19
impetraturum 74. 3
impetraverit 225. 8
impetravisse 217. 5
impetravissét 321. 24
impetravit 66. 14 | 428. 21
impetu 43. 5 | 50. 20 | 59. 11 | 75. 20 | 95. 11, & alibi.
impetum 19. 15 | 20. 3, 16, & alibi plur.
impetus 18. 30 | 37. 18, & alibi.
impiorum 120. 9
implicati 172. 22
implicitus 297. 5
implorabant 37. 18
implorantibus 397. 27

impio-

implorare 25. 10 | 90. 32
implorarent 327. 5 | 424. 12
imploraturos 24. 4
imploraturum 207. 1
imponebatur 305. 5 | 386. 14
imponendo 201. 1 | 386. 14
imponendos 410. 20
imponere 31. 28 | 33. 2
imponeret 323. 5
imponi 200. 33 | 290. 2 | 406. 19
imponit 317. 35 | 355. 13 | 401. 16 | 429. 10
imponunt 244. 20
imponuntur 285. 13
importandum 195. 7
important 4. 4
importare 195. 20
importari 71. 17 | 72. 1 | 309. 7
importatis 71. 19
importario 394. 20
importato 93. 10 | 310. 9
importunitatis 425. 20
impoſita 318. 23 | 351. 8
impoſita eſſet 324. 11
impoſitis 166. 4 | 290. 4 | 351. 14 | 368. 28 | 379. 24 | 288. 26
impoſito 164. 19 | 339. 16 | 427. 6
impoſitos 470. 20
impoſuerunt 37. 10 | 352. 31
impoſuiſſe 374. 14
impoſuiſſet 34. 6 | 452. 26
impoſuiſti 410. 9
impoſuit 186. 23 | 300. 23 | 368. 27
impotenter 363. 1
impreſſione 421. 11
impreſſionem 184. 31 | 420. 31
imprimis 25. 19 | 459. 6
improba 16. 9
improbans 274. 14
improbaſſet 232. 9
improborum 198. 24
improbos 274. 23
improviſo 40. 22 | 97. 26 | 104. 19 | 114. 16 | 172. 4 | 176. 18 | 196. 4 | 261. 5 | 408. 15 | 412. 32 | 413. 28 | 422. 14
improviſo, *adv.* 14. 11 | 244. 4 | 252. 11 | 325. 1
imprudente 259. 11
imprudenter 461. 10
imprudentes 190. 7 | 242. 36 | 278. 21 | 303. 20 | 390. 22 | 409. 28
imprudentia 155. 3 | 346. 8
imprudentiæ 83. 20 | 381. 5 | 387. 11
imprudentiam 83. 17 | 89. 14
imprudentibus 68. 25 | 95. 9 | 196. 4 | 261. 5
impuberes 130. 5 | 295. 11
impudentiæ 298. 21
impugnabant 361. 34
impugnandæ 33. 11
impugnandis 198. 11
impugnare 68. 3
impugnaret 203. 10
impulit 391. 39
impulſas 309. 3
impulſi 100. 2 | 141. 7
impulſos 46. 22
impulſu 99. 19 | 403. 13 | 453. 14
impulſus 29. 15 | 278. 17 | 383. 12
impune 14. 26
impunitate 424. 11
impunitatem 15. 3
in l. 1 | 4. 8 | 5. 4 | 6. 11, 12, 15, 17, *& alibi quam plurimis in locis.*
inedificari 186. 16
inædificat 229. 9
inædificata 184. 15 | 266. 16
inæquat 229. 11
inanem 383. 20
inanes 98. 10 | 309. 5
inani 149. 28
inanibus 290. 22
inauditum 265. 35
incaute 360. 15
incautius, *adv.* 153. 25 | 200. 9 | 300. 29
incautum 134. 22
incedere 433. 12
incendant 168. 28
incendebantur 140. 7
incendendas 439. 11
incendendum 155. 14
incenderant 22. 11 | 395. 5
incendere 440. 21 | 15
incenderent 439. 15 | 4[illegible]0. 7 | 45[illegible]
incenderet 440. 22
incenderunt 165. [illegible] | 440. 28
incendi 148. 1, 7, 8
incendia 148. 14 | 356. 19
incendiis 96. 25 | 183. 19, 21 | 18[illegible] 13 | 298. 6 | 35[illegible]
incendio 152. 5 | 197. 35 | 210. [illegible] 1 | 450. 10
incendiorum 108.
incendiit 115. 23. *& alibi.*
incenditor 323. 12
incendium 338. 14
incendiunt 8. 11 | 26 22 | 450. 10
incenduntur 148. [illegible] 32
incenſi 357. 19 3
incenſis 44. 3 | 58 7 | 79. 10 | 8[illegible] *alibi.*
inſenſo 405. 1
inſenſum 200. 11
inſenſus 375. 18 | 4
inceptam 149. 8
incerta 275. 20
incertæ 389. 3 | 398. 8
incertis 73. 9 | 85. 7 | 136. 26 | 148.
incerto 197. 25 | 3[illegible]
inceſſerat 311. 1
inceſſit 273. 24 | 338. 7 | 350. 8
incidentibus 186. 2[illegible]
inciderent 46. 29 | 390. 23 | 409. 2
incideret 134. 23
incidit 39. 1 | 124. 24, *& alibi.*
incidunt 226. 9
inciperent 109. 25 | 188. 12
inciperet 40. 15 | 2[illegible]
incipiamus 278. 33
incipiebant 312. 21
incipit 229. 7 | 244. 8 | 274. 5 | 279. 298. 5 | 305. 27

104. 25 | 142. 1 |
14 | 190. 20 | 214.
21 | 251. 10 | 253.
47. 19
5
60. 18
186. 35 | 280.
357. 26
309. 5 | 244. 21 |
187. 28
279. 29
82. 10
15 | 333. 15 |
28. 7
5
261. 9
187. 2
28 | 154. 11 |
195. 25 | 240.
300. 29 | 311. 31 |
| 356. 29 | 357. 1,
sint 362. 5
333. 11
3. 2 | 351. 4 | 337.
43. 3
51. 25 | 62. 25 |
| 253. 23
15. 16
344. 6
209. 12 | 324. 22 |
unt 261. 3
unt 300. 30
it 61. 10 | 78.
461. 12
ent 243. 13
319. 26
erat 320. 13
383. 5 | 422. 6
m 365. 27 | 420.
erant 80. 4
m 329. 23
260. 2
m erat 83. 34
89. 1
m 415. 10
394. 25 | 425. 6 |
ur 72. 16 | 184. 11 |
1 | 368. 8
71. 8
rum 185. 10
t 41. 13 | 55. 8 |
80. 8
incolis 386. 7 | 389. 22 | 419. 10 | 425. 3
incolitur 74. 17 | 93. 1
incolumen 8. 17 | 39. 7 | 58. 31 | 165. 20 | 166. 18 | 223. 10 | 276. 3 | 319. 3 | 411. 24
incolumes 77. 10 | 86. 4, & *alibi.*
incolumi 139. 27, 29 | 248. 8 | 272. 30 | 360. 29 | 370. 14 | 411. 22
incolumibus 105. 14 | 109. 30 | 250. 32 | 277. 22 | 290. 8 | 355. 4 | 370. 2 | 421. 15
incolumis 139. 21 | 294. 4
incolumitatem 302. 20 | 405. 21 | 427. 2 | 428. 30
incolunt 1. 1 | 4. 5 | 22. 13 | 39. 10 | 41. 5 | 74. 13 | 94. 10
incommoda 62. 7 | 156. 14 | 243. 11 | 274. 28 | 291. 18 | 292. 18 | 368. 6
incommodam 270. 22
incommode 102. 29
incommodi 14. 10 | 121. 1 | 161. 19 | 183. 6 | 256. 25
incommodis 103. 14 | 147. 23 | 292. 24
incommodo 110. 11, 22 | 148. 30 | 154. 20 | 155. 12, 16 | 323. 3 | 366. 30 | 411. 15
incommodum 92. 13 | 155. 4 | 192. 5 | 241. 26 | 259. 18 | 318. 15 | 322. 33 | 324. 14 | 325. 1 | 367. 5 | 368. 21 | 406. 13 | 433. 11
inconſtanter 422. 29
inconſultius, *adv.* 240. 34
increbuit 301. 20
incredibilem 329. 10
incredibili 13. 2 | 28. 14 | 49. 1 | 69. 2 | 104. 31 | 110. 13 | 202. 4 | 302. 8 | 383. 24 | 384. 18
incredibilis 388. 13 | 406. 10
incredibilirer 409. 20
increpitare 47. 10 | 53. 13
incubuerunt 352. 20
incumberent 174. 1
incurſiones 187. 10
incurſionibus 117. 33
incurſionis 97. 17 | 131. 21 | 183. 18
incurſu 158. 1 | 239. 13 | 409. 10
incurſum 254. 31
incurſus 49. 10 | 228. 3 | 250. 22 | 261. 25
incuſavit 29. 9
incuterent 422. 14
indagine 189. 26
inde 12. 8 | 25. 27 | 31. 5 | 48. 20 | 58. 32 | 66. 20, & *alibi.*
indicaretur 373. 22
indicatis 346. 28
indicem 415. 13
indicere 23. 10
indicio 134. 20 | 137. 24 | 150. 12 | 373. 25 | 424. 20 | 444. 19 | 451. 20
indicit 111. 28
indicitur 168. 8 | 180. 6
indicium 7. 14 | 374. 1 | 440. 10
indicta 158. 23
indictis 142. 1
indicto 114. 21 | 140. 22 | 173. 15
indigebant 277. 20
indigentes 439. 27
indigna 149. 3
indignabatur 449. 23
indignantes 149. 29
indignari 344. 3
indignatione 198. 25 | 378. 18
indignatos eſſe 440. 25
indigniſſime 158. 35
indignitas 165. 12
indignitate 376. 19
indignitates 46. 23
indignos 410. 17
indignum 103. 16
indiligentia 148. 40
indiligentiæ 290. 23
indiligentiores 171. 29
indiligentius, *adv.* 54. 12
Indo 437. 2
indomiti 245. 6
induciæ 295. 29 | 296. 14
induciarum 255. 32 | 265. 2
inducias 296. 19
induciis 75. 19 | 76. 18 | 265. 31 | 297. 1 | 378. 13

inducit 183. 13
inducitur 349. 16
inducti 22. 1
inductis 452. 27
inducturum 427. 1
inductus 5. 9 | 383. 13
inductus erat 346. 18
inducuntur 263. 26
induebant 172. 22 | 177. 9
induendas 49. 25
indulgentia 379. 9
indulgentiam 168. 15
indulserat 31. 1 | 159. 12
induſtria 259. 19 | 307. 14 | 322. 28 | 468. 19
induſtrie 166. 25 | 335. 1
Indutiomari 100. 1 | 112. 17 | 117. 2
Indutiomaro 114. 5
Indutiomarum 89. 19, 21 | 112. 29
Indutiomarus 88. 23 | 89. 4, 11, 26 | 110. 17 | 111. 14, 20 | 112. 15, 19, 23, 34
induxerant 54. 14
inermem 395. 26 | 423. 15 425. 10
inermes 29. 22 | 52. 8 | 188. 9 | 249. 21 | 264. 17 | 334. 8 | 384. 12
inermibus 68. 25
inermis 138. 19
inertia 339. 23
inertiæ 181. 2
inertiam 351. 28
inertiſſimo 412. 2
inertius, *nom.* 71. 24
ineunt 73. 8
infame 364. 1
infamia 165. 12 | 194. 10 | 210. 3 | 307. 26 | 468. 12
infamiæ 323. 4
infamiam 131. 15
infantibus 154. 12 | 162. 13
infatuavit 391. 39
infecta 119. 1 | 149. 7 | 177. 16 | 265. 28 | 309. 12 | 316. 15
infectis 234. 3
infelicitas 368. 12
infelicitatem 382. 21
inferant 73. 25 | 145. 10
inferebant 151. 9 | 189. 15 | 261. 5
inferebantur 259. 7
inferebat 95. 25
inferebatur 348. 12 | 432. 1
inferendi 84. 17 | 93. 2 | 111. 6 | 234. 17
inferendum 367. 13
inferentibus 254. 33
inferior 93. 15 | 157. 11 | 244. 25 | 328. 10 | 350. 7
inferiore 51. 10 | 62. 20 | 78. 15 | 161. 12, 26 | 311. 31 | 312. 5 | 420. 27 | 437. 24
inferiorem 5. 4 | 78. 22 | 83. 29 | 106. 32
inferiores 44. 9 | 67. 14 | 188. 8 | 241. 18 | 348. 24 | 350. 4 | 354. 24
inferioribus 139. 17 | 241. 9, 14
inferre 6. 8 | 73. 23 | 164. 16 | 168. 27 | 190. 34 | 326. 1 | 401. 25 | 416. 28
inferrem 23. 6
inferrent 51. 21 | 53. 7 | 54. 3 | 124. 2 | 132. 3 | 203. 4 | 461. 4
inferret 26. 18 | 32. 21
inferretur 256. 27 | 367. 25
inferri 47. 8 | 170. 4 | 274. 24 | 279. 44 | 423. 1
infert 131. 12 | 373. 19
inferunt 129. 4 | 165. 15
infeſta 200. 12 | 325. 9
infeſtabant 348. 31
infeſtis 116. 32 | 163. 23 | 199. 34 | 333. 16 | 334. 5 | 377. 13
infeſto 423. 19
infeſtos 417. 11
inficiunt 94. 13
infideles 166. 15
infidelis 368. 2
infidelitatem 191. 17
infidelitatis 276. 14
infirmam 197. 7
infirmas 239. 25 | 328. 19 | 404. 9
infimis 239. 11 | 277. 7
infimo 149. 21 | 162. 31 | 172. 20 | 173. 3 | 239. 28
infimus 48. 12
infinita 93. 5 | 185. 21 | 434. 7
infinitæ 117. 30
infinitam 412. 28
infinitis 378. 29
infinito 140. 14
infinitus 386. 8
infirma 148. 38 197. 15 | 264.
Infirmas 133. 124
infirmi 233. 2 |
infirmiores 72. 13 248. 2
infirmis 86. 1 |
infirmitas 153. 1
infirmitate 76. 1
infirmitatem 73. 25
infirmos 312. 1
infirmum 377. 3
infixis 173. 6
inflabantur 187.
inflammatus 395.
inflantur 187. 2
inflatius, *adv.* 266 3 | 325. 7
inflatum 344. 7
inflatus eſſet 379
inflexis 48. 5
inflexiſſet 20. 5
influebat 361. 1
influeret 165. 29
influit 11. 2 | 13. 2 70. 4 | 75. 1 |
infodiebantur 17
infra 86. 5 | 13 11 | 167. 11 | 24 1 | 420. 25
infregiſſent 269.
infrequentior 285
infringeretur 33
infulis 264. 17
infundit 449. 5
ingenioſiſſimi 348
ingens 390. 28 | 406. 12
ingenti 28. 12 | 8
ingentibus 74. 1
ingrata 155. 11
ingrati 363. 10
ingratos 453. 3
ingratus 285. 6
ingraviſcere 243.
ingredi 41. 14 |
ingreſſi 423. 21
ingreſſu 255. 19
ingreſſum 297. 1
ingreſſus 190. 21 298. 23 | 402.

est 395. 19, 25
ecret 262. 4
160. 25
ur 174. 13
197. 24
ent 262. 6, 9. 14
ient 438. 36
300. 18
178. 20 | 245. 19
261. 1 | 442. 26
361. 10
um est 34. 19
rum 361. 15
it 429. 15
135. 13
it 188. 32
it 79. 20
di 165. 4
it 263. 21 | 423 6
ntur 266. 4
11. 3
99. 17 | 340. 14
202. 17 | 208. 5 | 209.
210. 1 | 215. 8 | 216. 10 |
31 | 232. 7 | 233. 9 | 327.
384. 32 | 397. 17 | 400.

ssimi 465. 5
itiæ 209. 4
itias 119. 8 | 208. 12 |
16
itiis 452. 1
10. 11 | 89. 27
rum 203. 14 | 214. 3 |
4 | 232. 4, 12
os 11. 26 | 53. 25
um 199. 1
us 106. 28 | 107.

118. 5 | 434. 21
n 117. 25
ire 404. 27 | 443.

rem 45. 6
328. 20
mo 52. 16 | 102.

us 161. 18 | 163. 29 |
3
ute 50. 4 | 383. 7 |
9
atem 57. 13 | 149. 27 |
32 | 250. 23 | 322. 5 |
16 | 446. 9
tes 149. 33
54. 19 | 109. 1, 18 |
22, 27 | 162. 28, &
331. 17

iniquum 33. 6 | 50. 10 | 139. 16 | 189. 8 | 240. 26 | 384. 8, 13 | 443. 19 | 446. 28
inire 142. 1 | 160. 19 | 417. 27
inirent 361. 4 | 371. 17
iniretur 145. 24 | 190. 2
iniri 147. 12 | 152. 19
inita 40. 18 | 55. 10 | 58. 3 | 60. 12 | 98. 15 | 171. 30 | 315. 2 | 397. 13
initia 127. 2, 12 | 300. 10 | 346. 29
initio 32. 7 | 117. 4 | 142. 16, *& alibi.*
initium 4. 9 | 17. 9 | 44. 23 25, *& alibi.*
inito 54. 10 | 115. 17 | 246. 28 | 286. 22 | 340. 16 | 383. 19 | 427. 12
initum 84. 33 | 100. 25 | 189. 6
inituros 140. 15
injungebat 185. 6 | 267. 16 | 368. 33
injungere 175. 26
injuria 10. 12 | 11. 22 | 25. 1, *& alibi.*
injuriæ 12. 20 | 60. 18
injuriam 18. 7 | 27. 8 | 54. 3. 10 | 164. 16 | 232. 14 | 389. 1 | 461. 14
injuriarum 14. 23
injurias 13. 16 | 14. 26 | 27. 1, 13 | 124. 2 | 158. 40 | 214. 3 | 215. 10 | 216. 14 | 232. 3 | 381. 31 | 382. 1
injuriis 15. 5 | 23. 3 | 25. 16 | 74. 2 | 88. 4 | 104. 13 | 117. 33 | 229. 18 | 235. 13 | 317. 1
injussu 17. 14 | 101. 3 | 332. 3 | 413. 21 | 422. 34 | 423. 2
innata 333. 11
innata est 31. 3 | 160. 4
innixi 52. 7
innisus 423. 16
innocentes 117. 16
innocentiam 31. 15
innocentium 126. 2
innumerabilem 348. 15 | 390. 9
innumerabilis 393. 22
inopem 436. 3
inopia 21. 10 | 58. 29 | 59. 3 | 64. 17 | 88. 11 | 117. 25, *& alibi.*
inopiæ 99. 8 | 242. 10 | 294. 2
inopiam 60. 6 | 61. 28, *& alibi.*
inopiante 259. 12
inopiantes 13. 8 | 72. 24 | 134. 19 | 138. 4 | 167. 5 | 177. 9 | 244. 9 | 278. 21
inopinantibus 145. 6, 19 | 264. 2
inopinato, *nom.* 264. 16
inquirebant 253. 21
inquirendo 17. 8
inquit 82. 21 | 101. 26, 28, *& alibi.*
inquiunt 401. 31
insciente 90. 26
inscientiam 60. 5 | 61. 29 | 160. 22
inscientibus 17. 15 | 433. 20
inscii 174. 22
inscius 390. 6 | 402. 25
inscios 72. 24
inscitia 64. 29
inscius 408. 19 | 414. 6
inscripta 437. 31
inscriptum 376. 2
insectatus 418. 1
insecuta 357. 9
insecuti 15. 13 | 39. 10 | 50. 9 | 95. 8 | 105. 32 | 111. 3 | 176. 29 | 187. 18 | 240. 26 | 421. 12 | 442. 6
insecuti essent 187. 32
insecuti sunt 361. 25 | 444. 12
insectis 164. 10
insecutus 359. 13
insecutus esset 200. 6 | 440. 2
insequantur 103. 7
insequebantur 186. 29 | 356. 30 | 451. 9
insequebatur 278. 19
insequendi 96. 1 | 188. 17 | 230. 7, 13
insequendum 90. 28 | 153. 15 | 170. 5 | 188. 30 | 189. 7 | 254. 7 | 303. 13 | 321. 10 | 323. 19 | 388. 20 | 392. 25
insequens 200. 25 | 249. 39 | 369. 6
insequentem 240. 23
insequentes 163. 19 | 313. 14, 24 | 409. 15

insequenti 191. 11 | 193. 17, *& alibi.*
insequentibus 65. 14 | 95. 24 | 181. 4 | 190. 17 | 346. 20 | 350. 13 | 359. 13
insequentis 304. 4 | 305. 20
insequentium 321. 14
insequerentur 162. 23 | 388. 16 | 416. 36
insequi 19. 13 | 48. 25 | 95. 19 | 187. 26 | 247. 25 | 313. 16 | 366. 26 | 369. 7 | 388. 10 | 417. 9 | 443. 32
insequitur 248. 14 | 377. 18 | 384. 1 | 437. 3
insequuntur 200. 11 | 246. 7 | 450. 25
insertæ 62. 22
inserviendum 185. 30
inservire 352. 13
insidiabantur 359. 4
insidiæ 365. 21 | 401. 36 | 452. 1
insidiandi 136. 30 | 409. 28 | 414. 4
insidiantibus 190. 7
insidiaretur 349. 10
insidiarum 149. 14 | 190. 6 | 408. 19
insidias 31. 23 | 45. 19 | 76. 7, *& alibi.*
insidiatores 415. 24
insidiatorum 189. 32
insidiaturus 415. 19
insidiis 14. 15 | 65. 25, *& alibi.*
insidiosæ 390. 8
insidiosos 418. 24
insigne 48. 6 | 163. 5
insignem 13. 14
insigni 179. 3 | 261. 6
insignia 49. 25 | 321. 23 | 448. 5
insignibus 18. 26 | 161. 14 | 335. 16 | 380. 18
insignis 198. 6 | 444. 8
insilirent 38. 1
insimulati 158. 23
insimulatis 150. 27
insimulatus 149. 37
insinuasset 372. 18
insinuavere 85. 11
insistere 82. 28 | 85. 17
insisterent 52. 12 | 62. 18
insistit 115. 7
insolens 277. 29
insolenter 14. 25 | 201. 14 | 240. 23 | 360. 16
insolentes 350. 33
insolenti 372. 3
insolentiam 232. 15
insolentiores 188. 4
insolentius, *adv.* 311. 24
insolitum 328. 25
inspectante 268. 27 | 424. 13
inspectantibus 153. 2 | 420. 3
inspiceret 374. 20 |
instabant 166. 20 || 311. 15
instabat 254. 2
instabilem 81. 28
instando 417. 17
instante 194. 14
instantes 416. 37
instantibus 188. 16
instantis 115. 2
instar 48. 6 | 319. 18 | 356. 11
instare 15. 28 | 20. 13 | 51. 11 | 280. 16 | 311. 25 | 334. 2 | 361. 33
instarent 58. 9
instat 106. 32
instauratum esse 367. 27
insternendam 449. 3
instigari 111. 25
instigasti 410. 7
institerant 355. 21
instituat 92. 19
instituebatur 171. 6
instituerant 234. 15
instituerat 87. 2 | 114. 21 | 140. 28 | 147. 2, 15 | 153. 24 | 224. 24 | 316. 4 | 334. 4
instituerent 155. 10
instituereturs 3. 14
instituerunt 68. 17 | 155. 19 | 234. 1 | 263. 16 | 266. 1 | 352. 13
institui 59. 25 | 79. 6 | 175. 26 | 222. 11
instituimus 468. 13
instituisse 122. 8 | 297. 3
instituisset 68. 20
instituit 68. 25 | 78. 9, *& alibi.*
instituitur 103. 34 | 105. 2
instituta 67. 8 | 76. 21 | 117. 10 | 125. 2 | 136. 29
institutæ 311. 33
institutæ erant 348.
institutam 357. 1
institutas 110. 1 | 25
instituti 316. 1
institutis 3. 1 | 80. 9 | 455. 3
instituto 36. 17 | 89. *alibi.*
institutos esse 15. 8
institutam 118. 5 | 323. 16 | 328. 9 |
institutum est 333. 1
instituunt 60. 3 | 220. 8
instratis 337. 11
instructa 36. 10 | *& alibi.*
instructæ 240. 30 | 361. 34
instructæ erant 403.
instructam 35. 13 | 330. 5 | 369. 10
instructas 89. 31 | 188. 29 | 415. 28
instructas esse 96. 9
instructi 317. 20 | 41
instructi erant 391.
instructi fuerunt 412.
instructis 188. 22, 27 | 12 | 235. 10 | 383. 23, 399. 6 | 6 | 420. 28
instructo 49. 28 | 186. 7
instructos 424. 18
instructus 315. 18
instructus erat 392. 23 | 421. 14
instruebat 328. 19 | 408. 31
instruenda 49. 8
instruendam 44. 10
instruere 394. 15 | 2
instrumento 102. 8 | 25
instrui 359. 5 | 383.
instruit 18. 27 | 19 | 248. 8, 13 | 250. 5 | 24 | 272. 27 | 27 | 276. 26 | 279. 15 | 383. 26
instruitur 369. 15
instruunt 186. 11 | 254. 23 | 353. 10
instruxerant 44. 21 | 1
instruxerat 260. 11 |

erunt 149. 19 | 262. 351. 22
iſſe 376. 27.
iſſet 44. 16
it 19. 16 | 38. 19 | 23 | 328. 5 | 334. 8 | 24 | 383. 7 | 397. 33 | 404. 8 | 407.
ſtos 82. 10
191. 23 | 253. 6
155. 19
240. 15 | 312.
90. 8
93. 1, 13. 19 | 94. 8 | 25 | 166. 2 | 267. 23 | 18 | 346. 3. 4, *bis*, 7 | 25
80. 7, 17 | 83. 29 | 8 | 94. 1 | 355.
74. 11 | 80. 2 | 83. *& alibi.*
60. 10 | 395. 6,
74. 16 | 94. 2 | 135.
151. 18 | 262. 4, 14. 19 | 434. 13 | 448
atur 173. 4 | 244. 2 | 1
ndorum 184. 15
rima 255. 27
155. 14 | 157. 11 | 19 | 364. 18, 26 | 13
67. 30 | 136. 3 | 319.
298. 19 | 312. 4 | 27
95. 27 | 159. 30 | 178. | 241. 1 | 279. 31 | 2 | 334. 13
57. 33 | 58. 4 | 31. | 190. 24 | 194. | 324. 2 | 348.
tatem 426. 6
450. 2
os 162. 28 | 178. 25 | 11 | 308. 30 | 421.
um 285. 2 | 364. 27 | 2
nt 176. 10
atur 266. 3
ctu 407. 22
intellectum eſt 54. 10 | 95. 18
intellecturum 27. 14
intellexerant 177. 6
intellexerunt 45, 6 | 66. 3
intellexi 465. 16
intellexiſſent 90. 15 | 147. 12 | 185. 19
intellexiſſet 403. 16 | 415. 28 | 427. 22
intellexit 15. 28 | 36. 7, 20, *& alibi.*
intelligat 15. 5 | 18. 9
intelligatis 150. 18
intelligebant 59. 29 | 68 17 | 150. 37 | 253. 11 | 317. 9
intelligebat 11. 25 | 25. 21, *& alibi.*
intelligebatur 119. 7
intelligere 16. 16 | 23. 2 | 30. 18 | 191. 7 | 234. 21
intellegerent 14. 5 | 46. 25 | 77. 18 | 84. 12 | 106. 3
intelligeret 14. 21 | 60. 21 | 65. 4 | 98. 1 | 144. 13 | 195. 29 | 231. 2
intelligeretur 249. 17
intelliges 392. 3 | 405. 31
intelligi 183. 19 | 279. 42
intelligunt 266. 20
intempeſta 407. 6
intentare 442. 11
intenti 176. 15 | 298. 37
intentis 66. 5 | 87. 32.
inter 3. 1 | 5. 6 | 6. 5 | 7 11, *& alibi quam pluribus in locis.*
intercedebant 109. 29 | 272. 10
intercedebat 153. 14 | 162. 3 | 253. 14 | 362. 34 | 446. 5
intercedere 10. 13 | 47. 26 | 249. 1 | 266. 25
intercederent 29. 4 | 32. 14 | 224. 21
intercederet 161. 23 | 279. 5 | 326. 22
intercedit 208. 2
interceperat 194. 4
intercepta 52. 14 | 108. 8
intercepti 393. 7
intereeptis 365. 28 | 419. 20
intereeptus eſt 445. 20
interceſſerant 92. 29
interceſſerunt 203. 7
interceſſio 214. 6
interceſſione 208. 3 | 210. 8
interceſſionem 214. 8
interceſſit 110. 26
interciderat 371. 20
intercipere 359. 2
interciperentur 104. 25
intercipi 200. 27
intercipiebat 199. 35
intercipiendi 200. 5
intercipiunt 244. 11
intercipiuntur 104. 29 | 200. 15
Interciſa 383. 4
interciſæ ſunt 198. 15
interciſi 382. 20
interciſum 188. 19
intercludatur 142. 7
intercludebat 374. 11
intercludebatur 436. 18
intercludendo 403. 27
intercludere 67. 1 | 249. 23
intercluderentur 246. 20 | 320. 35 | 356. 38
intercluderet 35. 12
intercluderetur 268. 18
intercludi 19. 12 | 228. 20 | 309. 21 | 349. 22 | 403. 29
intercludunt ur 373. 4
intercluſa 238. 14
intercluſas 166. 22
intercluſerant 146. 26
intercluſi 161. 1 | 242. 4 | 452. 8
intercluſi ſunt 443. 8
intercluſis 7. 26 | 84. 16 | 169. 6 | 250. 3
intercluſiſſet 250. 27
intercluſo 67. 12 | 76. 1 | 251. 3 | 368. 2 | 443. 10
intercluſum 166. 12 | 349. 6 | 360. 11
intercluſurum 240. 2
intercluſus 268. 32. | 309. 24
interdicit 98. 3 | 112. 28 | 159. 20 | 378. 8
Interdicto 183. 19
interdictum eſt 120. 9
interdicunt 120. 8
Interdiu 11. 16 | 171. 7, *& alibi.*

interdixiſſet 34. 17 | 140. 25.
interdum 15. 3 | 28. 23 | 446. 20.
interea 10. 15 | 19. 19, & *alibi.*
intereant 101. 32.
interemit 426. 4
interreant 422. 2
interreat 137. 34 | 297. 19
intereſſe 89. 24 | 113. 6 | 148. 5 | 224. 17 | 227. 3
intereſſem 182. 11
intereſſet 15. 21
intereunt 245. 24 | 277. 16
interfecerant 14. 1 | 304. 7 | 345. 19.
interfecerat 13. 12
interfecerit 33. 26
interfecerunt 38. 13 | 45. 4, 30, & *alibi.*
interfeciſſe 255. 33.
interfecit 290. 24 | 328. 18 | 406. 1
interfecta 58. 24 | 111. 16 | 118. 15 | 361. 13 | 366. 28 | 384. 15
interfecta eſt 154. 10 | 352. 3 | 357. 4
interfecti 97. 22 | 163. 8 | 167. 29 | 176. 27 | 406. 4 | 421. 16
interfecti eſſe 428. 18.
interfecti ſunt 158. 24 | 167. 34, & *alibi.*
interfectis 68. 23. | 72. 26 | 85. 6 | 95. 8 | 97. 28, & *alibi.*
interfecto 51. 5 | 63. 27 | 65, 21 | 66. 10 | 77. 8, & *alibi.*
interfectos 158. 28. | 159. 21 | 395. 10
interfectos eſſe 104. 14 | 398. 18
interfectum 99. 21 | 112. 30
interfectus 437. 4
interfectus erat 97. 5 | 143. 5
interfectus eſſet 65. 6 | 191. 2 | 424. 8
interfectus eſt 76. 5 | 300. 10 | 336. 25 | 337. 8 | 344. 28 | 346. 29 | 437. 31
interficere 90. 13 | 111. 2 | 159. 27 | 317. 14 | 453. 8
interficerent 265. 8 | 323. 27 | 398. 17
interficerentur 424. 11
interficeret 277. 12 | 427. 19 | 428. 21.
interficeretur 106. 7 | 302. 15
interfici 53. 28 | 77. 6, & *alibi.*
interficiamus 158. 36
interficiant 148. 5 | 159. 20
interficiebantur 276. 31 | 342. 16
interficiebat 417. 28
interficiendi. 101. 13
interficiendos 158. 34 | 250. 31
interficiendum 191. 20 | 340. 17
interficit 158. 28 | 252. 12 | 295. 12 | 322. 2 | 349. 12 | 360. 17 | 377. 5 | 428. 27
interficitur 95. 16 | 103. 19, 34 | 104. 2 | 112. 34, & *alibi.*
interficiunt 58. 22 | 90. 33, & *alibi.*
interficiuntur 75. 25 | 241. 15 | 250. 14 | 254. 2 | 280. 2, 11 | 302. 27 | 428. 30.
interfuerunt 297. 17
interfui 329. 23
interfuiſſe 77. 21
interfuiſſent 327. 15
interibant 177. 11
interjecerant 176. 17
interjecerat 330. 12
interjecta 186. 27 | 273. 10 | 320. 22 | 348. 5 | 394. 10 | 422. 22.
interjecti 276. 26
interjectis 48. 6 | 50. 2 | 59. 11 | 151. 20 | 157. 26 | 265. 11 | 412. 24
interjecto 57. 31 | 149. 30 | 171. 2 | 274. 12 | 316. 24 | 412. 29 | 413. 14 | 419. 14
interierunt 158. 35
interjiciunt 251. 10
interiiſſe 104. 14 | 190. 36
interiiſſent 149. 10
interiit 158. 22, & *alibi.*
interim 15. 21 | *alibi plur.*
interior 93. 1
interiora 421. 25
interiore 310. 35, 25 | 443. 6
interiorem 40. 14 | 308. 21 | 309. 1
interiores 94. 11 | 178. 19
interioris 318. 19
interire 123. 3 19
interirent 302. 14
interiſſe 312. 26
interitio 443. 26
interitu 107. 28
interitum 417. 27.
interitura 171. 30
intermiſerant 84. 2
intermiſerat 294. 1
intermiſerunt 111.
intermiſiſſet 182. 1
intermiſſa 21. 16 | 106. 9 | 148. 3 13
intermiſſæ 151. 20
intermiſſam 171. 1
intermiſſis 92. 22 | 156. 27 | 173. 7 | 239. 11 | 314. 2 19 | 319. 24 | 3
intermiſſo 21. 5, 9 | & *alibi.*
intermiſſum erat 17
intermiſſuros 218. 4
intermiſtus eſſet 44
intermittant 351.
intermittebat 157. 27 | 365. 18 | 3
intermittere 51. 11 | 397. 29
intermitterent 58.
intermetteret 31. 1
intermitteretur 69. 12. | 232. 2
intermittit 28. 7 | 239. 26 | 400. 1 10 | 411. 5 | 413.
intermittitur 71. 34
intermittunt 398. 19
intermittuntur 187. 6

ione 14. 16
inem 52. 17 | 409.
tiis 224. 12 | 346.
labant 276. 14.
laremus 33. 18.
laſſent 322. 32.
lat 225. 3
lerum 341. 5
latum erat 371. 21
laverunt 321. 13
llavit 297. 13
rendum 323. 9
rere 90. 14 | 103. | 382. 14
neretur 394. 10
ni 74. 9
ſit 189. 22 | 378.
nuntur 266. 4
ſta 51. 24 | 75. 9, &
ſiti 187. 29 | 190.
ſitis 307. 30 | 404.
ſito 138. 24 | 156. 28 | 18 | 384. 32
ſuerant 391. 9
ſuerat 413. 11
ſuerim 182. 2
uantur 120. 2
tem 103. 22
ribus 17. 21
gens 322. 1
gati 150. 21
gatus 231. 10
mpebant 222. 13
mpi 247. 24
mpit 252. 11
mpunt 298. 6
pit 241. 30
ptis 149. 22 | 156.
ptus eſt 238. 13
ptis fuerat 239. 4
nderent 44. 30 | 152.
ndunt 198. 13
ptis 349. 24
42. 8 | 179. 2
nt 120. 1 | 384. 3
lla 1. 1. 17
llis 37. 7 | 95. 26 | 15 | 157. 20 | 395. 26 | 23
llo 19. 3 | 32. 5, & i.
intervallum 151. 19 | 356. 2 | 361. 28 | 366. 13
Intervenerint 150. 12
interveniunt 137. 38
interventu 63. 13
intexerant 151. 8
intextis 54. 14
intolerandis 183. 31
intolerantius, *adv.* 163. 19.
intorſiſſet 451. 1
intorto 451. 4
intra 25. 12 | 27. 15, & *alibi.*
intrare 145. 2 | 189. 9 | 194. 23 | 310. 36 | 421. 25 | 422. 2
intrari 48. 7
intraſſent 353. 17
intraverant 172. 22 | 189. 10
intraveris 354. 6
intraviſſent 308. 12
intrinſecus 392. 13
intro 425. 32 | 42. 19
introductis 219. 9
introductum 214. 6
introduxerat 219. 15.
introduxerint 42. 10
introduxerunt 302. 6
introduxiſſent 45. 9
introduxit 65. 11
introeuntem 440. 2
introiit 362. 15 | 426. 26.
introire 106. 11 | 442. 3
introiret 389. 1
introiſſet 426. 16
introitu 224. 21
introitum 308. 24
introitus 91. 28 | 340. 10
intromiſſis 54. 23 | 112. 20 | 147. 7
intromitteret 449. 14
intromittit 146. 25 | 449. 21
introrſus 48. 13 | 117. 31 | 151. 4, 16 | 152. 6
introrumpere 109. 24
intrueri 25. 4
intulerant 302. 11
intulerat 13. 14
intulerint 15. 6
intulerit 33. 13
intulerunt 20. 14 | 167. 28 | 265. 26
intuliſſe 33. 3 | 46. 24 | 184. 4 | 428. 11
intuliſſent 46. 26 | 76. 8 | 77. 24 | 83. 19 | 183. 4 | 322. 13
intuliſſet 29. 15
intulit 135. 3 | 323. 20
intus 107. 9 | 138. 15 | 257. 4 | 302. 8 | 321. 1 | 387. 10
invadunt 193. 15
invaſit 219. 23.
invenerat 418. 10
inveniebat 47. 13 | 185. 14
inveniretur 451. 19
inveniri 227. 10
invenit 88. 12 | 89. 32 | 98. 5 | 217. 15 | 231. 13
inventa eſt 351. 5
inventa ſunt 314. 14
inventis 38. 10 | 114. 8
invento 165. 17 | 389. 30 | 401. 13 | 416. 6
inventorem 126. 3
inventos 185. 10
inventum 484. 15
Inventum eſt 235. 11 | 261. 30 | 312. 16 | 441. 4
inventus eſt 298. 22
inveteraſcere 40. 8 | 103. 13
inveteraverant 345. 17
inveteraverit 240. 14
invicem 71. 5 | 178. 12 | 185. 6 | 187. 8 | 189. 35 | 193. 31 | 336. 22 | 417. 5
invicti 27. 14
invidere 53. 26
invidia 175. 24 | 203. 13 | 214. 4
inviolatum 60. 1
inviſis 260. 2
invitandi 251. 24
invitantibus 190. 18
invitat 378. 9 | 419. 2
invitati 109. 28 | 137. 15 | 324. 5
invitatos 73. 13 | 419. 15.
invitatus 26. 18
invitavit 424. 20
inviti 168. 16 | 207. 15
invitis 11. 13 | 191. 8 | 346. 9
invito 11. 5 | 14. 23 | 77. 25
invitos 73. 4, 26
invitus 182. 1 | 256. 33 | 307. 25 | 346. 21

Inulta 200. 9
invocat 200. 7
involat 373. 1
involuta 259. 3
involutæ 264 9
involvunt 252. 13.
inusitata 3. 18 | 311. 37
inusitatior 82. 14
inusitatio 82. 18 | 393. 9
inutilem 153. 24 | 310. 19
inutiles 47. 19 | 84. 5 | 175. 18, 31
inutilis 377. 27. | 410. 8
inutiliter 379. 7
Jovem 126. 6 | 127. 3
ipsa 39. 2 | 93. 1 | 102. 20, *& alibi.*
ipsæ 133. 18 | 285. 13 | 318. 20
ipsam 195. 24 | 264. 2 | 297. 22 | 341. 9 | 397. 18
ipsarum 315. 10
ipsas 397. 29
ipse 7. 9 | 8. 7 | 11. 28, *& alibi quam plurimis in locis.*
ipsi 4. 8 | 14. 4 | 16. 9, *& alibi.*
ipsis 15. 5 | 17. 15 | 25. 5 *& alibi.*
ipsius 18. 13, 24, 29. 16, *& alibi.*
ipso 17. 24 | 85. 9 | 102. 22, *& alibi.*
ipsorum 2. 1 | 61. 20, *& alibi.*
ipsos 14. 13 | 22. 10 | 30. 11, *& alibi.*
ipsum 16. 21, 29 | 30. 7. *& alibi.*
ira 264. 17 | 405. 33 | 424. 3
iracundia 115. 8 | 160. 4 | 190. 20 | 296. 6, 8, 23
iracundiam 216. 9
iracundum 24. 22
iraſci 216. 10
irati 277. 14
iratos 362. 21
ire 9. 12 | 11. 13, 20, *& alibi.*
iret 186. 3 | 372. 15
iretur 69. 18 | 148. 32
iri 64. 15 | 249. 27
irridebat 383. 20
irrideret 53. 13
irridicule 31. 29
irriſor 265. 32
irrumpendo 450. 9
irrumpere 138. 2 | 320. 9 | 345. 22 | 398. 23
irrumperent 229. 9 | 264. 26 | 265. 9
irrumperet 357. 9
irrumpit 106. 21
irrumpunt 171. 21
irruperunt 76. 28 | 292. 5 | 320. 13
irrupit 163. 13
irruptio 171. 8, 13
is 5. 8 | 7. 1 | 9. 8, 14 | 13. 10, *& alibi.*
Iſſam 291. 6 | 370. 7
iſſet 425. 32
iſta 174. 31 | 436. 20
iſtas 387. 23
iſte 391 39
iſthmum 315. 8
iſto 405. 22
iſtos 406. 2
iſtuc 395. 9
iſtud 405. 26
ita 12. 13. | 13. 2, 13 | 14. 3, 7, 13, 17, *& alibi paſſim.*
Italia 29. 20 | 136. 5 | 144. 27. *& alibi.*
Italiæ 113. 7 | 141. 3 | 227. 12 | 234. 18 | 275. 5 | 276. 9 | 316. 11 | 324. 27
Italiam 11. 28 | 25. 27 | 53. 4, *& alibi*
Italicam 268. 31
Italicenſem 375. 12
Italicenſes 372. 22
Italicenſis 44. 2
Italicis 310. 1 | 402. 12
Itaque 11. 19 | 17. 20 | 27. 24, *& alibi quam plurimis in locis.*
item 7. 5 | 12. 18 | 15. 6 *& alibi plur.*
iter 9. 16 | 10. 7 *bis* | 11. 7, 22, *& alibi.*
iterum 23. 27 | 26. 9 | 33. 5, 17 | 34. 21 | 292. 13 | 371. 1 | 416. 32
itidem 27. 3
itinera 9. 2 | 60. 4 | 96. 17 | 229. 12 | 248. 16 | 249. 8, 17 | 325. 9
itenere 6. 15 | 7. 1 | 11. 21, *& alibi plur.*
iteneribus 9. 2, 16 | 12. 1 27. 25 | 28. 10 | 57. 26, 28 | 104. 7 | 108. 4. *& alibi.*
iteneris 10. 11 | 17, *& alibi.*
itenerum 30. 8 | 126. 4 | 132. 36 | 202. 6, 15 | 381. 19
Itium 88. 15 | 89.
itum eſt 302. 8
ituros 14. 8 | 10
iturum 30. 20 | 15 | 218. 3, 8
iturus erat 202. 6
iturus ſit 218. 8
Itycis 394. 11
Juba 212. 6 | 272. 34, *& alibi.*
Jubæ 272. 11 | *alibi.*
Jubam 278. 11 |
jubeat 17. 27 |
jubebat 84. 25 | 170. 5 | 305. 22
jubebo 470. 21
jubent 8, 14 | 166. 9 | 247. 20
jubente 153. 11
jubeo 410. 11, 19
juberent 253. 22
juberet 17. 17 | 24. 6 | 300. 20 | 328. 12 | 350. 10
jubet 10. 3 | 17. 21 | *& alibi quam locis.*
jucundius, *nom.* 378. 7
jucundum 256. 24
judicabant 165. 1
judicabat 76. 9 | 14 | 106. 30 | 229. 2 | 337. 2
Judicabit 166. 19
judicandum 112. 5 14
judicans 304. 34
judicant 275. 15
judicare 34. 3 |
Judicarem 175. 20 10
judicaret 29. 13 | 185. 1, 30 | 22 | 361. 14 |
judicari 13. 3 | 15 | 188. 4
judicaſſent 23. 8
judicaſti 462. 1
judicat 110. 4 |

...os 30. 12
...erat 292. 14
...erint 189. 12
...erunt 275. 8
...ssent 163. 26
...sset 294. 9
...it 139. 34 | 191. 18 | ...21
...381. 1
...267. 18 | 285. 1
...285. 1
...119. 12 | 234. 22
...121. 8 | 209. 11
...100. 17 | 118. 3, & ...
...um 209. 10
...n 8. 2 | 31. 4, 8 | ...7 | 118. 4 | 140. 24 | ...3 | 294. 8 | 354. ...
...222. 25
...7. 21 | 160. 33 | 188. ...404. 9
...250. 10 | 365. 1
...3. 17 | 50. 23 | 85. 17, ...bi.
...t 450. 1
...ntur 369. 30
...t 439. 2 | 949. 6
...ri 442. 1
...ent 442. 1
...fe 441. 19
...set 442. 10 | 445. ...
...am 441. 2
...ione 439. 18 | 440. ...
...ionem 439. 22 | 442. ...
...rum 440. 18
...avit 440. 9
...10. 10 | 13. 13, & ...
...220. 2
...425. 9 | 467. 22
...ur 404. 11
...us 421. 2
...n 391. 32 | 420. 33 | ...8
...us 423. 36
...os 416. 36
...467. 24.
...n 433. 8
...283. 1
...ntz 146. 13 | 147. 7, ...alibi
...ntis 71. 18 | 246. 9 | ...30 | 253. 32 | 255. ...& alibi.
jumentorum 6. 14 | 87. 8, & alibi.
junĉta 78. 14
junĉtis 11. 9 | 13. 4 | 244. 2 | 247. 3
junĉtura 78. 17 | 228. 2.
jungatur 264. 4
jungebat 78. 11 | 228. 2
jungit 200. 11
Junii 429. 17
Juniores 141. 3 | 338. 29
junium 439. 18
Junius 100. 19, 36
Jura, *mons* 6. 5
jura 199. 17 | 174. 8 | 175. 23 | 214. 1 | 255. 32 | 256. 12 | 379. 14 | 384. 26
Juram, *montem*, 9. 3 | 11. 2
jurandi 338. 29
jurant 252. 23 | 294. 23
jurare 118. 17 | 330. 1
juraret 24. 7
jurat 252. 21 | 294. 21, 24
juraviſſet 293. 7
juravit 329. 31 | 330. 1
jure 27. 5, 6 | 33. 1, 18 | 41. 7 | 156. 19 | 158. 12, & alibi.
jurejurando 23. 12. | 24. 3, 9 | 71. 6 | 100. 32 | 114. 9 | 142. 14, 17 | 169. 29 | 217. 12 | 302. 25
jurent 252. 19
juri 322. 28
juris 22. 17 | 100. 18 | 203. 5 | 210. 7 | 336. 4 | 378. 5
jurisjurandi 252. 27. | 302. 26
jus 8. 5 | 27. 2 | 63. 22 | 121. 1 | 131. 14 | 184. 3 | 191. 16 | 208. 10 | 298. 16 | 364. 4, 35 | 371. 5
Jusjurandum 7. 13 | 90. 15 | 169. 31 | 252. 22 | 267. 19
juſſerat 61. 6 | 84. 10 | 146. 24 | 167. 4 | 174. 8 | 179. 4 | 285 10 | 331. 7 | 342. 4 | 406. 7 | 418. 11 | 419. 24
Juſſerit 269. 1
juſſerunt 83. 22 | 86. 9 | 102. 27, 36 | 340. 16
juſſi 66. 4
juſſi erant 253. 4
juſſi ſunt 58. 19
juſſis 1 7. 10
juſſiſſet 21. 14 | 29. 6 | 57. 6 | 111. 5 | 159. 16 | 217. 3 | 294, 20 | 403. 38
juſſit 19. 20 | 22. 8, 11 | 36. 11, 15 | 42. 6 | 45. 24 | 51. 15 | 52. 26, & alibi paſſim.
juſſu 142. 22 | 269. 17 | 270. 9 | 290. 10 | 293. 20 | 300. 2 | 364. 15 | 372. 12
juſſus 102. 32
juſta 152. 1 | 368. 26
juſtæ 32. 13
juſtam 32. 12 | 201. 11
juſte 364. 26
Juſtiorum 234. 23
juſtis 129. 6 | 197. 1 | 385. 1
juſtiſſima 77. 16
juſtiſſimam 158. 11
juſtiſſimum 34. 7
juſtitia 105. 18 | 233. 3
juſtitiæ 132. 9
juſtitiam 17. 19 | 41. 26
juſto 200. 22 | 323. 28
juſtum 225. 24
juvabat 306. 16
juvant 221. 4
juvantur 130. 2
juvare 41. 4 | 235. 5 | 254. 29
juvarent 21. 8 | 175. 37
juvari 276. 7
juvent 246. 8
juventus 63. 16 | 260. 14
juventute 260. 20.
juventuti 123. 7
juventutis 131. 16 | 185. 33
juverant 429. 15, 19
juviſſent 21. 8
juvit 303. 6
juxta 51. 19 | 222. 16 | 298. 12 | 309. 15 | 319. 16

K.

KAlendas 9. 14 | 183. 9 | 385. 2 | 386. 20 | 402. 23, & *alibi.*
Kalendis 388. 23.
Kaleni 295. 9
Kaleno 301. 14
Kalenum 257. 10 | 315. 6 | 368. 23
Kalenus 290. 18 | 295. 3 | 315. 9

L.

LAbefacta 270. 3
labere 33. 31
laberetur 89. 14
Laberius 95. 16
Labiene 392. 1
Labieni 18. 24 | 40. 3 | 86. 20 | 110. 18 | 112. 8, & *alibi.*
Labieniani 398. 21
Labieno 18. 22, 25 | 91. 1 | 92. 18 | 99. 9 | 107. 20, & *alibi.*
Labienum 11. 28 | 18. 15 | 39. 13 | 45. 23 | 60. 25. & *alibi*
Labienus 18. 28 | 15. 25 | 98. 11 | 107. 28 | 112. 9, 18, 27, & *alibi.*
labor 265. 23 | 318. 11 | 372. 9
laborabant 291. 17
laborabat 155. 21 | 413. 9
laborandum erat 418. 25
laborantes 83. 6
laboranti 106. 28
laborantibus 38. 6 | 147. 14 | 171. 12 | 178. 5, 16 | 240. 31 | 261. 2 | 318. 28 | 348. 8 | 357. 12 | 436. 21
laborare 23. 17 | 170. 4 | 300. 3
laborarent 261. 10
laboraret 146. 3 | 388. 6
laboratur 178. 9
labore 58. 17 | 63. 31 | 67. 30 | 91. 11 | 97. 1, & *alibi.*
laborem 62. 12 | 72. 1 | 92. 22 | 104. 34 | 135. 13, & *alibi.*
labores 265. 31 | 323. 5
labori 130. 5 | 178. 18 | 347. 28
laboribus 153. 28 | 18. 2 | 20. 312. 27 | 381. 18
laboris 71. 21 | 92. 19 | 155. 20 | 249. 33 | 266. 8 | 275. 32 | 314. 12.
laborum 178. 8 | 249. 23 | 289. 13
labra 172. 2
labris 134. 1
labrum 95. 2
labuntur 264. 9
Lacedæmone 287. 6
laceſſantur 73. 23
laceſſendi 416. 31
laceſſendos 188. 14
laceſſendum 85. 20 | 115. 16
laceſſere 15. 17 | 19. 13 | 95. 29 | 254. 33 | 401. 25
laceſſerent 75. 14
laceſſerentur 75. 14
laceſſeret 26. 17 | 166. 18
laceſſit 254. 6
laceſſunt 239. 26.
lacrymans 158. 21
lacrymas 28. 23 | 358. 18
lacrymis 17. 28 | 358. 16 | 376. 3 | 397. 12
lacte 71. 9 | 94. 12 | 130. 11 | 212. 17
lacu 6. 6 | 11. 1 | 56. 3
læderet 203. 3
lædi 281. 2
Lælianas 337. 12
Lælii 290. 10
Lælium 309. 6
Lælius 289. 8 | 337. 8, 14
læſam 117. 15
lætabantur 358. 20 | 362. 25
lætari 446. 15
lætatio 110. 12
læti 64. 21 | 249. 25 | 427. 8
lætior 384. 20
lætitia 108. 15 | 193. 35, & *alibi.*
lætitiam 176. 9 | 11
lætus 373. 9 | 513.
laminis 263. 21
lancea 200. 12
languentibus 265. 12
languide 393. 1
languidiores 358. 23
languidioribus 58. 9
languidius, *adv.* 15
languido 224. 29
languore 102. 9 | 401. 22
laniſta 417. 21
lapidare 442. 10
lapide 300. 6
lapides 33. 11 | 43. 57. 33 | 259. 34
lapidibus 67. 22 | 176. 35 | 264. 1, 15, 25 | 357. 18 | 423. 28 | 425. 13
lapidum 318. 22 | 423. 7
lapillos 397. 32
lapis 152. 5
lapſus 111. 20
laqueis 151. 3
large 348. 11.
largiendum 12. 26
largiter 16. 28 | 17
largitio 432. 3
largitione 11. 16 | 4
largitionem 349. 13
largitiones 305. 1 | 24
largitionibus 209. 6 | 19
largitionis 273. 20 | 7
largitori 371. 8
largitum eſſe 452. 2
largitur 132. 12
largitus eſt 425. 22
Larinatium 225. 25
Lariſſæos 325. 11
Lariſſam 325. 30 | 33 | 236. 4, 23
laſſitudine 77. 9 | 279. 333. 9 | 335. 2 | 7
laſſos 361. 18
latam 269. 21
latas 172. 7 | 232. 16 | 17

…| 85. 37 | 133. 7 | …14| 265. 34| 271. 18| …1| 312. 9| 346. 1 |
…48. 28
…140. 17
…389. 9
…415. 24
…116. 30| 239. 21 |255. 498. 32
…o 262. 5
…, *nom.* 20. 11 |44. 14, *alibi.*
…, *verb.* 63. 3
…nsem 373. 26, 27
…nsi 373. 16
…nsis 373. 9
…s, *nom.* 263. 23, 26,
…ios 44. 17| 169. 33, *alibi.*
…cia 263. 16 | 264.
…iam 265. 22
…ciis 265. 35
…cium 262. 15
…is 44. 13 | 93. 14| 94.
…is 284. 7
…ndo 427. 9
…ns 194. 20
…ntibus 260. 2
…r 149. 22
…rt 245. 9 | 356.
…res 87. 9
…imas 131. 8 | 310.
…ſinè 72. 3 | 145. 9, 18| 389. 7
…simo 6. 4
…simos 41. 23
…rmum 52. 15
…ndine 0. 6 | 65. 3 | 466. 2 | 311. 21 | 408.
…ndinem 6. 12 | 445, 11, & *alibi.*
…ndo 132. 15
…ns 60. 25| 73. 15| 96. 24| 161. 8| 266. 33| 338. 15| 377. 21
…obrigis 8. 15
…obrigorum 22. 22
…obrigos 22. 8
…rum 210. 13
…os 131. 3| 183. 13
…rocinandi 194. 24
…rocinia 131. 15| 356. 9
latrociniis 137. 15 | 194. 10| 199. 33
latrocinio 125. 6| 292. 6
latrones 158. 35 | 451. 33
latronibus 194. 3 | 345. 8
latronum 63. 30 | 345. 2 | 432. 2
latum 152. 10| 232. 6
laturi 30. 12
laturos 29. 7|| 148. 4 | 149. 8 | 304. 11
laturos eſſe 59. 18
laturum eſſe 256. 19
latus, *eris* 42. 15 | 69. 1 | 82. 15| 93. 14, 16 | 360. 32 | 372. 17| 412. 13 | 413. 8
laudanda fuit 91. 10
laudans 329. 32
laudat 208. 6
laude 107. 2 | 149. 32| 367. 7
laudem 29. 18| 72. 3 | 79. 21 | 130 6| 133. 25 | 139. 19
laudes 439. 26
laudibus 249. 28 | 279. 3 | 329. 21 | 354. 10 | 453. 17
laudis 132. 9| 174. 10| 176. 24 | 214. 4 | 228. 21 | 444. 8
laventur 71. 15
laureæ 321. 23
laus 131. 8
laxaret 51. 15
lecta 41. 22
lecti 438. 28
lectica 448. 20 | 451. 2
lecticam 448. 16
legati 11. 6| 14. 18 | 23. 2, *& alibi.*
legatione 266. 23
legationem 7. 1 | 59. 21
legationes 55. 9 | 73. 12, *& alibi.*
legationi 26. 2
legationibus 97. 13| 114. 14| 160. 20| 168. 30| 184. 26| 315. 11
legationis 10. 5 | 14. 6 | 202. 3 | 233. 5 | 340. 5
legatis 10. 13|| 11. 6| 32. 20, *& alibi.*
legato 64. 6| 95. 31, *& alibi.*
legatorium 63. 22 | 144. 3| 280. 27| 442. 9
legatos 10. 4 | 11. 14| 12. 12 | 14. 5 | 21, 11, *& alibi plur.*
legatum 11. 28 | 14. 1 | 18. 16, *& alibi.*
legatus 44. 29 | 65. 5, *& alibi.*
lege 6. 18| 111. 28. |220. 8| 272. 11| 284. 7 | 299. 3 | 343. 4
legem 203. 10 | 269. 21 | 272. 10 | 298. 24
legendos 316. 34
legent 181. 7
legerat 398. 9
leges 156. 24 | 174. 8| 175. 23 | 283. 2 | 379. 14
legibus 3. 1 | 41. 8| 129. 7 | 156. 5, 18, 20| 158. 12 | 175. 29 | 215. 1 | 380. 16 | 384. 33 | 452. 27
legio 10. 3 | 31. 3 | 47. 25. *& alibi.*
legionarias 251. 9
legionarii 97. 1 | 253. 3 | 318. 19 | 361. 9 | 388. 11 | 393. 10 | 419. 27
legionariis 52. 9 | 61. 1 | 261. 22 | 378. 1 | 391. 34 | 402. 6 | 412. 21 | 437. 3| 443. 25. 31
legionario 418. 6
legionariorum 37. 4 | 136. 36| 285. 11 | 357. 15
legionarios 31. 27 | 150. 22, *& alibi.*
legionarium 417. 6, 18.
legione 11. 15 | 30. 20, *& alibi.*
legionem 32. 1, 4| 49. 18, *& alibi plur.*
legiones 12. 1| 19. 17| 31. 6 *& alibi quam plurimis in locis.*
legioni 82. 21 | 100. 24| 110. 28 | 136. 5, 13 | 311. 29 | 364. 10
legionibus 12. 3 | 13. 6, *& alibi plur.*
legionis 30. 21| 31. 27, 30, *& alibi.*
legionum 19. 12 | 51. 23, *& alibi.*
legis 425. 9
legiſſent 389. 13

legitimo 332. 25
legumina 312. 14
Lemano 6. 6 | 11. 1 | 56. 3
Lemovices 143. 15 | 174. 1
Lemovicibus 173. 24
Lemovicum 179. 10 | 199. 20
leni 83. 26 | 91. 5
lenibus 484. 7
leniore 271. 16
leniorem 207. 2
lenioribus 301. 8
lenissimis 211. 6
lenissimum 464. 15
lenitate 13. 2 | 336. 19 | 428. 1
lenitatem 198. 19 | 424. 21
lenitatis 252. 4 | 410. 3
leniter 149. 21 | 177. 21, & *alibi*.
lenium 449. 26
lenius *adv.* 206. 10
lente 253. 29
lentius. *adv.* 95. 29 | 279. 14 | 382. 14.
Lentuli 207. 11 | 335. 10
Lentulo 222. 10 | 224. 32 | 239. 8, 9
Lentulum 201. 14 | 318. 2 | 281. 7
Lentulus 206. 3 | 207. 11 | 209. 5 | 211. 3 | 219. 23. & *alibi*.
lenunculi 280. 21
Lepidi, *nom. propr.* viri 378. 6, 18
Lepido *nom. propr.* 269. 22 | 378. 10, 20. 26.
Lepidum. *nom. pr.* 376. 16
Lepidus *nom. pr.* 378. 1, 7, 20.
Lepontiis 74. 13
leporem 93. 15
Leptæ 462. 10
Lepti 389. 26, 33 | 415. 38.
Leptim 388. 14 | 388. 22 | 413. 37 | 414. 16, 20
Lepritatorum 278. 12
Lepritanos 429. 11
levabat 312. 18
Levacos 104. 18
levandas 216. 13
levata 401. 21
Leucos 3[illegible]. 10
levem 160. 5 | 413. 11 | 420. 32 | 442. 22
leves 412. 24
leverur 100. 34
levi 157. 16 | 159. 10, & *alibi*.
levibus 229. 11 | 373. 1
leviora 275. 32
leviore 143. 22
levis 44. 32 | 50. 19, & *alibi*.
levitate 40. 9 | 103. 5
leviratem 160. 22
leviter 44. 13
levius, *nom.* 101. 8 | 302. 7
levius, *adv.* 333. 7
lex 215. 4
Lexobios 60. 15 | 61. 4
Lexovii 63. 27
Lexoviis 69. 7 | 173. 27
libellum 372. 15
libenter 33. 9 | 64. 18 | 115. 1 | 200. 34 | 201. 6 | 273. 5 | 279. 4 | 316. 13 | 328. 25 | 464. 14
libentes 427. 4
libenti 400. 24
libentissimis 221. 3
libentius 200. 3 | 381. 30 | 382. 11 | 464. 14
liber, *adj.* 378. 12
libera 157. 29 | 207. 10 | 264. 13 | 306. 8 | 400. 23
liberæ 90. 32
liberalibus 447. 24
liberali ate 32. 12 | 273. 20 | 292. 2 | 464. 20
Liberalitatem 16. 22
liberalitatis 374. 7
liberaliter 42. 4 | 79. 5 | 80. 19 | 317. 20 | 349. 15, 18 | 382. 10
liberam 33. 8, 29 | 189. 11 | 194. 24 | 203. 5 | 214. 8 | 251. 13 | 388. 24
liberandi 85. 28 | 104. 12
liberandos 327. 18
liberare 216. 18
liberarentur 363. 16 | 379. 14
liberaret 79. 20 | 196. 22
liberaretur 407. 12
liberari 317. 10
liberasse 452. 26
liberati sunt 428. 3
liberatis 343. 19
liberatum 109. 1
liberatus 442. 12
liberatus esset 100. 15
liberaverant 292. 4
liberaverunt 291. 13
libere 31. 15 | 162. 32 6 | 245. 26 | 265. 22 28 | 288. 14 | 31[illegible] 316. 8 | 319. 14 | 15[illegible] 357. 18
liberi, *filii* 12. 14 5
liberi, *adj.* 165. 18
liberis, *filiis*, 95. 4 | 35 | 202. 7 | 242. 30 15 | 295. 11 | 32[illegible] 226. 23 | 427. 19 14. 29, 30
liberis *adj.* 202. 21 5
liberius 16. 20 | 96. 21 8 | 269. 11 | 319. 29 6 | 384. 17
liberorum, *filiorum*, 3[illegible] 325. 26 | 395. 26
liberos, *filios*, 24. 7, 20 5 | 57. 16 | 79. 14 | 2, 9 | 148. 10 | 153 162. 25 | 169. 30 | 11 | 345. 7 | 397. 26 11, 25
liberos, *adj.* 158. 7
libertate 59. 19 | 71. 14 25 | 171. 28
libertatem 16. 13 | 7 & *alibi*.
libertati 60. 23 | 158 220. 10
libertatis 22. 17 | 107 143. 11 | 174. 9 | 17[illegible] 179. 20 | 245. 6 | 37 410. 2
libertinis 393. 20
libertinorum 402. 8 | 1
libertis 234. 8
libertos 449. 2
libertum 449. 6
liberum 90. 23 | 358 361. 27
Libo 220. 22 | 289. 10 25 | 296. 5 | 300. 1 34 | 337. 21
Libone 297. 10 | 332. 9
Libonem 218. 17, 21 | 11

is 228. 17 | 296.
m 308. 29
ius 177. 2
narum 291. 4
micæ 289. 9
10. 8 | 101. 30 | 225.
it 197. 27 | 245. 9 |
3. 28
e 16. 24
ia 224. 22 | 242.
ie 345. 6 | 409.
iam 163. 34 | 274.
, 30 | 374. 11 | 424.
e 60. 22 | 74. 1 | 103.
4 | 105. 24 | 109. 22 |
4. 12 | 440. 7
et 23. 10 | 25. 16 |
. 17 | 28. 22 | 137. 30 |
6. 19 | 268. 23 | 273.
1 | 283. 3 | 296. 18 |
97. 23 | 401. 30 | 442.
, 18
ri 16. 24
, curb. 71. 8 | 127. 7 | 137.
, canj. 405. 28 | 439.
inus 281. 4 | 373. 1
rem 372. 20
res 213. 5
rum 305. 10
isset 297. 25
t 302. 10, 23 | 335.
rio 426. 17
rius 415. 2
t 165. 7
re 166. 13
ri 59. 24
grim 144. 5 | 146. 28 |
6. 16 | 193. 7
gris 146. 21 | 164. 24 |
165. 4
a 205. 19 | 390. 1
andi 295. 16. | 324. 2 |
199. 10
antur 445. 9
ationis 104. 22
ationibus 100. 2
ta 440. 26
eam 440. 20
eis 291. 10
is 259, 1, 3 | 425. 4 |
427. 15
ligno 369. 21 | 440. 23
lignorum 255. 11
lilium 173. 6
Lilybæo 386. 16 | 401. 15
Lilybæum 385. 2 | 402. 22
limen 341. 10
Limonum 192. 21, 24, 29
limosa 349. 18
lincis 152. 3
Lingones 21. 7 | 30 | 145. 22 | 168. 10
Lingonibus 140. 20.
Lingonum 21. 5 | 74. 10 | 169. 15 | 187. 9
lingua 2. 1 | 3. 1 | 35. 2
linguis 61. 9
lini 61. 28
linter 52. 32
lintres 167. 1
lintribus 13. 3 | 38. 10 | 280. 3
liquescit 349. 16
Lisci 16. 17
Lisco 16. 1
Liscum 16. 19
Liscus 16. 7
Lissi 302. 19 | 303. 10 | 324. 31
Lisso 310. 6
Lissum 302. 5, 18 | 303. 4 | 309. 8, 9
litata est 443. 27
Litavici 159. 15, 22 | 160. 16 | 170. 13
Litavico 160. 2
Litavicum 158. 30 | 164. 12, 29.
Litavicus 158. 5. 17, 19, 27 | 159. 24
litem 88. 7
litibus 11. 1
literæ 104. 28 | 107. 7 | 268. 19 | 305. 24 | 307. 7 | 360. 5 | 444. 21 | 445. 27
litterarum 123. 1 | 460. 2
litteras 21. 7 | 107. 12, 26, 32 | 108. 20 | 185. 2, & alibi.
litteris 22. 18 | 40. 2, 13, & alibi.
littora 272. 30 | 291. 1, & alibi.
littore 82. 1 | 83. 2 | 91. 17, 21, & alibi.
littoribus 280. 22 | 322. 26
littoris 227. 17 | 350 22
littus 81. 23 | 271. 4 | 280. 15 | 360. 7 | 386. 2 | 389. 2 | 395. 32 | 422. 13 | 452. 3
Livinlio 426. 18
lixam 423. 15
lixarum 419. 19
loca 41. 13 | 48. 25 | 57. 18, 24, & alibi.
locari 311. 21
locata erant 411. 13
locari 420. 14
locato 402. 18
locellum 466. 13
loci 6. 3 | 28. 4 | 36. 8, & alibi.
locis 9. 8 | 11. 26 | 12. 4 | 19. 11 | 31. 11, & alibi plur.
loco 15. 10, 13 | 20. 2, 21. & alibi passim.
locorum 60. 5, 9 | 177. 18 | 190. 14 | 193. 10 | 196. 13, & alibi.
locum 10. 6 | 17. 4 | 18. 3 | 19. 19, 21, 22. 12, & alibi plur.
locupletes 316. 25
locupletibus 371. 8
locupletiores 348. 18
locupletissimas 304. 11
locupletium 371. 10
locupletum 345. 14
locus 14. 15 | 24. 14 | 30. 6, & alibi.
locuti 21. 12 | 53. 20
locutos 269. 11
locutus 297. 26. | 336. 19
locutus esset 340. 18
locutus est 23. 19 | 100. 11 | 405. 33
longa 80. 12 | 101. 24 | 320 22 | 409. 6
longæ 173. 6 | 263. 18 | 386. 11 | 389. 2
longam 258. 8 | 352. 26
longarum 81. 10 | 83. 5 | 91. 11 | 272. 14 | 308. 20 | 309. 33
longas 59. 24 | 82. 13, & alibi.
longe 5. 7 | 11. 24 | 196 | 27. 11 | 42. 12, & alibi freq.

longi 351. 6
Longino 373. 15
longinqua 35. 2
longinquam 325. 29
longinquiores 243. 16 | 246. 14.
longinquioribus 83. 21 | 149. 1 | 230. 8
longinquis 175. 27.
longinquitatem 230. 6
Longinum 306. 3, 22 | 315. 4 | 373. 1 | 376. 9
Longinus 370. 17 | 371. 9, 16 | 377. 12, 24
longior 103. 33 | 110. 12
longiore 49. 18 | 67. 30 | 245. 28
longiorem 30. 17 | 382. 14
longiores 262. 9
longiori 426. 29
longioris 338. 31
longis 271. 1 | 342. 5 | 352. 14 | 355. 18 | 356. 23, 30 | 368. 27 | 386. 21 | 389. 14, 15 | 406. 6, 8 | 414. 8 | 428. 32
longissime 4. 2 | 41. 29 | 157. 9 | 317. 38
longissimo 102. 12
longitudine 6. 11 | 161. 24 | 351. 9 | 391. 7
longitudinem 94. 8 | 102. 26 | 134. 7, 14 | 151. 15, *& alibi.*
longitudo 94. 5
longius, *nom.* 305. 23
longius *adv.* 18. 22 | 36. 5 | 48. 24 | 49. 8, 21, *& alibi plur.*
longo 74. 13 | 261. 8 | 227. 4 | 230. 1 | 245. 26 | 257. 9 | 266. 11 | 291. 18 | 316. 24 | 328. 2 | 340. 3
longum 116. 19 | 230. 10 | 263. 15 | 281. 14
longurii 311. 33
longuris 62. 23 | 78. 21 | 264. 9
longurios 177. 34
longus 271. 6 | 401. 1
loquatur 18. 12
loquebantur 250. 34 | 277. 32
loquebatur 266. 23
loquendi 33. 11
loqui 129. 13 | 295. 27 | 297. 13 | 298. 5, 9 | 459. 1
loquitur 116. 8 | 206. 8 | 225. 17 | 255. 15
loquuntur 295. 25
loricæ 105. 25
loricam 172. 9 | 178. 23
loricati 434. 5 | 441. 19
loricatos 434. 2 | 438. 5
loricatus 418. 13 | 441. 13
loricula 186. 18
lubrica 484. 14
Lucanis 231. 4
Lucanius 103. 18
Lucceio 297. 11
luce 18. 21 | 45. 20, *& alibi.*
lucem 116. 16 | 167. 8 | 177. 29 | 195. 24 | 249. 10
Luceria 226. 2
Lucii 13. 16 | 18. 20 | 19. 8 | 207. 11 | 223. 13 | 244. 16 | 260. 3 | 327. 3 | 335. 10 | 372. 15
Lucio 9. 14 | 81. 13 | 87. 1 | 99. 1, 10 | 110. 28 | 169. 1 | 209. 26 | 212. 10 | 217. 14 | 236. 1 | 246. 24 | 259. 11 | 297. 10 | 339. 8 | 425. 30 | 426. 22
Lucium 10. 9 | 13. 12, 16 | 45. 23 | 99. 3, 7, 19 | 134. 14 | 179. 32 | 201. 14 | 224. 16 | 275. 23 | 292. 11 | 306. 2 | 310. 4 | 327. 12 | 340. 17 | 373. 25, 26 | 381. 7 | 414. 6 | 433. 8 | 464. 19
Lucius 65. 5, 6 | 86. 20 | 101. 2 | 103. 20 | 104. 1, 3 | 105. 15 | 162. 14 | 163. 7 | 206. 3 | 208. 14, 15 | 210. 8 | 216. 3, *& alibi.*
Lucretio 123. 2
Lucretius 223. 6 | 290. 9
lucrifacere 450. 5
Lucterio 145. 1
Lucterium 143. 25
Lucterius 144. 19
luctuosam 439. 28
luctus 261. 20 | 279. 41
ludit 484. 11
ludo, *nom.* 220. 9
Lugotorige 97. 28
luminibus 411. 12 | 24
Luna 83. 32 | 445. 13
lunam 37. 1 | 130. 3
Lunatis 422. 5
Lupus, *nom. prop. viri* 6 | 315. 7
Lusitani 242. 12 | 440. 450. 5 | 451. 24 | 5
Lusitania 236. 9 | 370. 449. 24
Lusitaniæ 237. 2
Lusitaniam 236. 8 | 37. 449. 25
Lusitanis 240. 12 | 32
Lusitano 439. 23
Lusitanorum 449. 27
Lusitanos 450. 8
Lusitanus 451. 3
lustrat 374. 19
lustrato 419. 12
lustravit 202. 13
Luterio 196. 28
Luterium 194. 6
Luterius 194. 22. 25 | 4, 9, 16, 18, 26 | 27
Lutiriæ 166. 10
Lutiriam 114. 23 | 16 166. 2, 7, 8
luto 152. 8 | 262. 13 | 25 | 266. 5
lux 177. 22
luxuriam 47. 8 | 3 14
Lycias 352. 33

M.

cedonas 289. 1
Macedonia 287. 1 | 288. 2 | 293. 16
edoniæ 306. 20 | 367.
edoniam 305. 27 | 306. 17, 24 | 309. 15 | 316. | 324. 40 | 338. 32 | 367.
riam 171. 4, 17
ror 484. 10
hinatio 53. 14
hinatione 264. 3
hinationes 53. 21
hinationibus 78. 11 | 349. | 351. 5
is 316. 28
is 14. 14 | 19. 10, & ibi.
ister 261. 29
istratibus 156. 27 | 453.
istratu 16. 1 | 17. 15
istratum 41. 8 | 129. 8 | 4, 8, 19, 26 | 158. 3 | 30, 36
istrarus 8. 6 | 16. 9 | 11 | 130. 13 | 131. 12, | 156. 3, 25 | 158. 14 | 10 | 220. 3 | 268. | 298. 12 | 299. 1 | 316.
istrarum 159. 4 | 256. | 300. 11
istris 280. 14
istros 280. 20
um 228. 13 | 465. 1,
ue 226. 10
ra 15. 24 | 16. 5, 22. & ibi *quam plurimis in*
ræ 41. 25 | 47. 10, & ibi
ram 13. 8 | 15. 30, & ibi.
rum 309. 19, 22
ras 16, 26 | 63. 26. & ibi.
ri 53. 1 | 58. 13 | 89. | 90. 2 | 108. 26 | 3. 6 | 224. 17, 21 | 243. 21 | 371. 11 | 382. 20
magnifica 129. 3
magnificentia 202. 10
magnis 12. 1 | 27. 25, & *alibi*.
magnitudine 28. 13 | 46, 8, & *alibi*.
magnitudinem 29. 3 | 61. 23, & *alibi*.
magnitudinis 117. 31 | 248. 1 | 362. 18
magnitudo 52. 17 | 80. 7 | 133. 8 | 242. 21 | 259. 5 | 278. 16 | 318. 10 | 418. 9
magno 6, 9 | 11. 25 | 20. 4, & *alibi*.
magnopere 14. 13 | 28. 1, & *alibi*.
magnos 41. 16 | 87. 7 | 238. 20 | 242. 26 | 246. 27 | 435. 6
magnum 8. 3 | 16. 26 | 28, 19, 20 | 29. 1, & *alibi plur.*
magnus 86. 15 | 93. 7, & *alibi*.
majestate 149. 3 | 389. 6
majestatem 342. 14 | 364. 4
Maii 462. 8
major 24. 30 | 34. 18, & *alibi*.
majora 36. 17 | 320. 12 | 372. 2 | 445. 15
majore 60. 3 | 112. 19, & *alibi*.
majorem 84. 31 | 113. 1, & *alibi*.
majores 46. 15 | 52. 18, & *alibi*.
majori 57, 29. | 150. 33 | 265. 25 | 354. 29 | 362. 29
majoribus 14. 14 | 15. 7, & *alibi*.
majoris 186. 5
majorum 80. 9 | 99. 16 | 140. 24. | 380. 9 | 395. 18
majus 34. 19 | 311. 27 | 322. 10 | 374. 18
Malacam 278. 25
malacia 63. 1
Malco 347. 3
male 30. 14 | 247. 16, & *alibi*.
malebat 250. 32 | 234. 16
maleficia 453. 10
maleficii 225. 3
maleficiis 453. 10
maleficio 10. 7 | 11. 12, 22 | 52. 26 | 268. 28
maleficium 450. 4
mali 151. 11
malint 33. 5
malis 151. 11 | 254. 12 | 269. 23 | 321. 6
malit 465. 4
malit 150. 4 | 411. 24
malle 150. 4 | 411. 24
mallent 59. 20 | 232. 14 | 339. 24.
malleolis 353. 12
mallet 325. 25 | 374. 12
malo 195. 24 | 197. 33 | 254. 12 | 264. 4, 16 | 363. 16
malo, *verb.* 461. 4
malos 62. 24
maluit 369. 18
malum *arbor navis.* 369. 10
malum 200. 16
malus 410. 12
mancipia 289. 14
mancipium 406. 18
mandabant 50. 25 | 149. 11
mandant 170. 10 | 193. 34
mandare 122. 6
mandarunt 13. 9
mandat 60. 27 | 80. 12 | 117. 26 | 171. 25 | 228. 17
mandata 27. 16 | 83. 15 | 216. 6, 16 | 217. 16 | 300. 2 | 316. 4, 6, 13
mandatis 26. 9 | 32. 20, & *alibi*.
mandatorum 292. 16
mandatum erat 387. 22
mandatum effet 23. 13
mandaverat 264. 5 | 316. 33
mandavit 35. 4
Mandubii 175. 34
Mandubiis 171. 35
Mandubiorum 170. 17
Mandubratio 98. 4
Mandubratium 97. 7, 10
Mandubratius 97. 3

mane 76. 14 | 92. 6, & alibi.
manent 102. 2 | 143. 14 | 146. 7
manetur 102. 9
manebant 136. 3
manendum 323. 7
manent 71. 4
manere 110. 22 | 279. 33
manerent 27. 10 | 296. 14
maneret 113. 4 | 199. 30
manibus 38. 2 | 39. 3, & alibi.
Manilius 65. 6 | 373. 5
manipulares 162. 17 | 332. 14
manipularibus 163. 10 | 273. 2
manipuli 273. 14
manipulos 51. 15 | 136. 29 | 139. 4 | 252. 17
Manlius 226. 5
manserant 246. 25 | 319. 31
manserat 362. 29
mansit 426. 25
mansuefieri 133. 25
mansuetudine 46. 27 | 53. 24
mansurum 358. 3
manu 20. 7 | 46. 16 | 66. 17, & alibi.
manum 61. 4 | 100. 28, & alibi.
manumissi erant 449. 11
manumissos 292. 4
manumetterent 425. 25
manus 27. 23 | 40. 18, & alibi.
Marce 410. 13 | 468. 10
Marcelli 377. 33 | 378. 3, 15
Marcellini 319. 6
Marcellinum 318. 2
Marcellinus 318. 28
Marcello 203. 26 | 203. 10 | 377. 32 | 376. 5, 8, 26
Marcellum 201. 15 | 204. 12 | 375. 13, 15 | 378. 10, 11, 20 | 377. 3, 26 | 381. 8
Marcellus 203. 9 | 207. 3, 12, & alibi.
Marci 18. 21 | 201. 5, 8 | 405, 9
Marcius 437. 7
Marco 5. 8 | 26. 19, 20 | 70. 1 | 115. 22 | 199. 17, & alibi.
Marcomanos 37. 8
Marcum 35. 4 | 99. 3, & alibi
Marcus 38. 7 | 59. 6 | 163. 8, & alibi.
mare 59. 3 | 63. 5 | 81. 23. & alibi.
mari 59. 12 | 60. 11 | 63. 13, 19, & alibi.
maribus 87. 9
Marii 400. 18 | 401 32
Mario 5. 8 | 29. 18 | 411. 9
maris 59. 11 | 82. 26 | 133. 7 | 178. 6 | 466. 9
maritima 59. 21 | 93. 2 | 94. 10 | 289. 7 | 324. 28, 35 | 359. 7 | 389. 31 | 420. 14 | 423. 25
maritimæ 55. 4 | 59. 8 | 63. 15 | 81. 28 | 293. 19 | 303. 1 | 305. 29 | 308. 18 | 352. 17
maritimam 80. 5 | 300. 33 | 387. 3
maritimas 368. 30
maritimis 92. 27 | 93. 9 | 289. 6 | 296. 22 | 354. 33
maritimo 289. 11 | 359. 24 | 398. 2
maritimos 83. 33
maritimum 368. 7
Marrucinorum 225. 25 | 276. 28
Marsi 224. 9 | 273. 2
Marsis 222. 9 | 274. 1
Marte 149. 27 | 190. 1
Martem 126. 6 | 127. 3
Martias 465. 7
Martii 441. 9 | 445. 10 | 467. 24
Martio 467. 23
Massilia 258. 5
Massiliæ 235. 17 | 258. 2
Massiliam 234. 7, 13 | 235. 6, 14, 16 | 244. 24 | 259. 15 | 261. 18 | 266, 28 | 269. 21
Massilienses 234. 9, 244. 16 | 245. 7 | 16, 18 | 261. 21 | 24 | 269. 22 | 13
Massilienſibus 234. 17 | 25 | 259. 11 | 260. 7 | 267. 3
Massilienſium 234. 16 | 23 | 260. 5, 10 | 261 | 265. 34 | 270. 6
mataras 21. 1
mater 467. 24 | 15
materfamilias 440. 29
materia 78. 20 | 79. 1 | 23 | 93. 10 | 104. 30 | 12 | 152. 5 | 231. 10 | 244. 1 | 245. 17 | 15 | 266. 2 | 278. 8 | 2
materiæ 264. 6 | 266.
materiam 68. 26 | 258. 278. 3 | 352. 9
materiari 172. 13
materiem 152. 16 | 394. 452. 18, 20
materies 452. 16
maternum 467. 22
Mariſcone 180. 4
matre 17. 1
matrem 16. 28
matresfamilias 36. 26 | 16 | 162. 10, 24
matrimonium 7. 7 | 17
Matrona, *fluvius*. 3. 2
matrum familiæ 259. 1
matrum familias 376.
matura 15. 24 | 30. 11 | 14
maturæ 79. 24
maturandum 27. 22 | 8 | 247. 12
maturat 9. 16
maturavit 42. 14
mature 290. 14 | 6
matureſcere 134. 11 | 21
maturitate 242. 7 | 3
maturius *adv.* 38. 12 | 11 | 114. 15 | 146. 248. 15
maturrime 25. 28
maturino 435. 13
Mauri 389. 8 | 423. 9
Mauritaniam 212. 5 |

ta | 246. 13 | 372. 1, 12 | 376. 16 | 395. 14, 25 | 428. 23
rorum 387. 4 | 388.
ma 57. 8 | 68. 8 | 71. 2 | 92. 9 | 99. 5, & alibi.
mæ 164. 30 | 249. 19 | 296. 8 bis | 344. 21 | 348. 16 | 373. 16
mam 31. 10 | 71. 9 | 72. 3 | 126. 5 | 130. 6 | 166. 20 | 177. 24 | 199. 24 | 210. 2 | 289. 4 | 345. 24 | 427. 16
marum 312. 13
mas 6. 15 | 68. 17 | 104. 19 | 305. 1 | 317. 16 | 424. 11
me 7. 6 | 11. 27 | 22. 11 | 31. 1 | 41. 29, & alibi freq.
mi 151. 13 | 242. 4
mis 9. 16 | 38. 4, & alibi.
mo 19. 6 | 34. 4, & alibi.
mos 83. 33
mum 6. 14 | 10. 2, & alibi.
mus 32. 10 | 106. 6 | 396. 2 | 452. 6
æ 389. 4
50. 19 | 26. 30, & alibi.
481. 1 | 275. 31 | 464. 15
æ 162. 15 | 410. 3 | 460. 1 | 462, 6 | 467. 22
m 465. 3
ri 99. 9
s 43. 45 | 91. 6 | 107. 17, & alibi.
æ 391. 21
am 67. 8 | 86. 3, & alibi.
as 322. 25
ius 426. 2
is 136. 1 | 182. 2 | 433. 11
io 19. 16 | 93. 19, & alibi.
ocre 186. 5, 33 | 322. 11 | 361. 28
ocrem 65. 7 | 309. 11
ocres 381. 16
ocri 78. 24 | 106. 22 | 171. 2 | 188. 19 | 311. 12 | 319. 7
mediocribus 157. 20 | 173, 7 | 188. 5 | 278. 13
mediocris 298. 19
mediocriter 28. 17
Mediomatricis 173. 25
Mediomatricorum 74. 14
medios 89. 6 | 95. 15. | 139. 19 | 163. 14
mediterranea 389. 5
mediterraneis 93. 8
medium 26. 1 | 79. 16 | 200. 12 | 253. 27 | 333. 18 | 360. 6 | 369. 10. 408. 27 | 413. 31
Medobregam 370. 25
Medobregenſes 370. 26
mehercule 391. 39 | 464. 13
mei 175. 15 | 329. 11 | 332. 15 | 461. 5
mels 158. 25 | 275. 30 | 405. 30
Meldis 89. 29
meliore 119. 4 | 201. 2
melius, *nom.* 313. 3
membra 125. 4 | 355. 29
membris 82. 9
meminerant 312. 12
meminerat 58. 28
meminerint 158. 7
meminimus 344. 6
meminiſſent 193. 26
Memnonis 444. 1
memor 409. 31
memorem 219. 22
memores 260. 24
memoria 10. 8 | 13. 12, & alibi.
memoriæ 122. 9 | 133. 4 | 290. 16
memoriam 14. 17, 25 | 49. 19 | 123. 2 | 129. 5 | 167. 19 | 234. 11 | 273. 17 | 439. 3
Menander 484. 5
Menapii 68. 14 | 72. 16 | 86. 22 | 115. 11, 24
Menapiis 115. 28 | 117. 5
Menapiorum 72, 22, 27 | 86. 21
Menapios 42. 1 | 60. 15 | 72. 24 | 81. 14 | 114. 12 | 115. 16, 19 | 136. 8
mendacii 218. 10
mendacio 158. 39
Menedemus 306. 9
mens 65. 1
menſe 210. 10
menſes 30. 3 | 300. 35
mentibus 24. 13 | 325. 21 | 340. 1 | 367. 6 | 368. 11 | 373. 15 | 433. 2
menſium 8. 14 | 127. 12 | 265. 22
menſuras 132. 16
menſuris 94. 4
mente 115. 6 | 139. 28 | 224. 31 | 375. 28 | 378. 2 | 393. 9
mentem 355. 28 | 397. 22 | 425. 37 | 464. 21
mentes 28. 17 | 31. 2, & alibi.
mentibus 67. 32 | 351. 2
mentionem 134. 18 | 194. 17 | 275. 22 | 336. 25
meo 410. 10 14, 18 | 465. 1
mercandi 414. 13
mercatores 4. 3 | 56. 5 | 72. 9 | 73. 5 | 82. 4, 17 | 138. 4
mercatoribus 47. 7 | 71. 16 | 80. 7
mercatorum 28. 13 | 412. 20
mercaturas 126. 5
mercede 23. 23
mercedes 299. 13
mercenarias 287. 8
mercenarios 249. 1
merces 255. 12 | 419. 20.
Mercurium 126. 2
mereoti 424. 25
mereris 459. 5
Mergilio 372. 22 | 374. 3
merguntur 369. 29
meridiana 372. 14
meridiani 292. 2
meridiano 91. 12 | 265. 12 | 324. 17
meridie 95. 30 | 161. 31 | 176. 25 | 348. 5
meridiem 36. 20 | 93. 15 | 334. 31
meridies 177. 26, 30
merita 164. 18 | 171. 27
meritam eſſe 433. 6
meriti eſſent 420. 16
meritis 100. 34 | 174. 7 | 199. 23 | 270. 16 | 275. 31
merito, *nom.* 14. 19 | 53. 30 | 140. 5

merito, *adv.* 89. 23 | 351. 34 | 484. 6
meritos 34. 2 | 185. 2 | 250. 29
meritos esse 12. 13
meritum, *particip.* 171. 28 | 219. 13 | 337. 2
meritus 29. 19
meritus erat 314. 15
meritus esset 380. 11 | 432. 1
meruerant 411. 9
meruerat 115. 9
meruisse 149. 6 | 439. 19
meruissent 156. 30
Messalla 5. 8 | 26. 19 | 424. 28 | 426. 12
Messaliam 398. 10
Messanæ 338. 7 | 398. 10
Messanam 259. 12 | 338. 1 *bis.*
messem 394. 21
Messium 400. 28
Messius 401. 3 | 404. 31
metari 204. 20
metatis 188. 28
Metellus 233. 9 | 452. 25
metendo 85. 6
Metiosedo 166. 8, 26
Metiosedum 166. 1 | 167. 14
metiri 15. 29 | 19. 5 | 171. 36
Metropolim 326. 5
Metropolitæ 326. 6
Metropolitum 326. 10
Mettium 435. 4
Metius 38. 8
metu 72. 25 | 90. 11 | 96. 24, *& alibi.*
metum 79. 20 | 134. 5 | 379. 15 | 445. 11
metus 209. 10 | 217. 10
meum 82. 22 | 276. 12 | 405. 24 | 461. 2 | 462. 1
mihi 122. 7 | 174. 30, *& alibi.*
miles 102. 7 | 240 14, *& alibi.*
militare, *nom.* 323. 16
militarem 339. 15 | 371. 4 | 379. 10 | 435. 21
militari 28. 20 | 41. 16 | 134. 21, 25 | 248. 25 | 276. 33 | 308. 8 | 327. 17 | 332. 4 | 383. 8 | 410. 6 | 424. 2 | 451. 3
militaria 179. 11 | 299. 14 | 314. 9 | 321. 20 | 337. 5
militaribus 77. 6 | 142. 15 | 161. 14 | 314. 19 | 335. 3
militaris 18. 20. | 49. 30 | 66. 24 | 81. 27 | 101. 18, *& alibi.*
milite 108. 14 | 163. 36 | 418. 4 | 423. 23 | 424. 7
militem 110. 3 | 276. 10 | 392. 6 | 406. 17 | 409. 34 | 417. 6, 28 | 423. 19
milites 10. 13 | 20. 2, *& alibi plur.*
militi 51. 13 | 406. 18
militia 374. 16
militiæ 122. 1 | 128. 3
militiam 148. 8
militibus 10. 15 | 15. 29, *& alibi plur.*
militis 102. 25 | 196 11 | 391. 29 | 423. 13
militum 10. 2 | 11. 12, *& alibi quam plurimis in locis.*
Milo 30. 1
Milonem 299. 10
mille 18. 23 | 20. 9 | 64. 24, *& alibi,*
millia 6. 11 | 8. 2 | 113, *& alibi passim,*
milliarium 448. 14
millibus 15. 21 | 19. 6. *& alibi.*
millies 427. 5
millium 15. 11 | 23. 1, *& alibi.*
Milo 300. 1
Milonem 294. 10
minabantur 265. 8
Minervæ 341. 7, 9
Minervam 126. 6 | 127. 2 | 341. 9
minima 11. 10
minimam 250. 12
minimè 42 | 27. 14, *& alibi.*
minimi 371. 11
minimo 139. 32
minimum 17. 31 | 64. 25 | 203. 3
minis 207. 14 | 427. 21, 23
minor 93. 18 | 243. 15 | 316. 25 | 346. 22
minora 36. 21 | 158. 1 | 160. 28 | 161. 16 | 244. 18 | 274. 26 | 319. 26 | 320. 4 | 355. 12, 25
minore 109. 12 | 172. 17 | 259. 24 | 310. 17 | 365. 7 | 366. 19 | 378. 37
minorem 29. 18 | 3 | 111. 17 | 266. 24 | 37 | 349. 9 | 363. 364. 17, 30
minores 94. 1 | 337 352. 29
minori 361. 22 | 362
minoribus 37. 3 | 14 | 162. 30 | 163. 2 | 2 | 302. 18 | 338. 27
minoris 380. 18
minorum 353. 11
minuat 251. 1
Minucium 179. 32
Minucius 292. 9 | 441
minuebant 371. 4
minuebat 350. 20 | 25
minuendæ 131. 17
minuendam 17. 32 | 8
minuendum 284. 4
minuente 61. 11
minuerent 312. 20
minueret 310. 21
minueretur 79. 1 | 12
minui 89. 26 | 100 342. 14
minuit 102. 30
minus, *adv.* 6. 7, 8 | 1 *& alibi freq.*
minuta 434. 19
minutatim 399. 12 | 9
Minutii 373. 25
minutis 398. 19 | 8
Minutium 134. 14 | 29
Minutius 372. 15 | 37
minuunt 131. 15 | 15
mirabilem 399. 27
mirabili 390. 11 | 39 395. 14 | 399. 18 | 29 | 416. 34
mirandum 111. 11
mirari 401. 24
miratus 25. 5
mire 360. 5
mirifica 404. 1. 5 | 8
mirificè 417. 25
mirificis 346. 3 | 426.
mirificum 446. 13
miror 411. 21
mirum 26. 7 | 31. 2 23 | 418. 22

enbantur 28. 19, 25 | 39
um 137. 18
ent 17. 10 | 77. 28 | 5. 13 | 117. 7 | 348.
enntur 142. 3
ari 389. 23
at 13. 13 | 42. 12, & alibi.
rationis 255. 24
ercor 392. 1
ricordia 52. 25 | 148. 4, & alibi.
ricordiæ 525. 21
ricordiam 153. 20
nis 397. 26
riora 367. 3
riore 185. 24
riorem 25. 8
ris 279. 43 | 424. 2
rit 217. 4
rus 52. 24
rima 195. 3
rimo 335. 13
rimum 376. 24
rum 354. 25
runt 21. 11 | 41. 1, & alibi.
se 135. 20 | 250. 21
sent 68. 15 | 281. 30.
set 77. 23 | 95. 31 | 397.
18. 15 | 19. 15 | 21. 8, & alibi.
32. 9 | 58. 17 | 62. 21, & alibi.
erant 198. 1
erat 364. 9
esse 117. 18
s est 323. 13 | 437. 31
e erant 345. 27
e essent 78. 25 | 450.
im 38. 15 | 74. 8
us 73. 12 | 256. 6 | 364. 9 | 374. 8
us esse 278. 31
50. 29 | 85. 38 | 104. 4, & alibi.
trant 57. 12 | 288. 9 | 30. 9 | 340. 5, 15 | 437.
essent 344. 26
sunt 465. 3
nis 256. 26
s 10. 2 | 56. 8 | 59. 17 | 19 | 95, 12 | 97. 13. & alibi.

missō 208. 5 | 306. 2 | 398. 27 | 433. 22
missos 100. 15 | 164. 32 | 190. 4 | 410. 18, 22 | 438. 5
missu 100. 10 | 115. 32 | 447. 12
missum 10. 10 | 178. 10 | & alibi.
missuros 47. 12 | 189. 19 | 296. 12
missurum 34. 25 | 402. 16
missurus 372. 3
missus, *nom.* 439. 31 | 447. 9
missus, *particip.* 59. 6 | 139. 26 | 144. 19 | 179. 16 | 259. 11 | 267. 9 | 280. 1 | 306. 9 | 315. 8 | 359. 19 | 267. 7
missus erat 388. 8 | 414. 9
missus esset 327. 2
missus est 411. 19 | 439. 4
mittam 374. 10
Mithridate 360. 21
Mithridatem 360. 8, 10, 20, 23, 28 | 384. 27.
Mithridates 359. 18 | 360. 14 | 383. 2 | 384. 29
Mithridati 260. 12
Mithridatis 382. 21
mitibus 381. 28
mitissime 160. 21
mittant 105. 18 | 117. 22, 26
mittantur 61. 2 | 190. 30 | 209. 5
mittat 97. 8 | 402. 14 | 419. 5
mittatur 43. 14 | 212, 5
mitte 462. 10
mittebant 431. 7
mittebantur 107. 8
mittebat 238. 7 | 310. 40 | 444. 21
mittenda 263. 13 | 357. 18 | 389. 13.
mittendi 56. 4 | 75. 6
mittendis 233. 4 | 332. 9
mittendus esset 246. 16
mittens 357. 13
mittere 35. 4 | 58. 2 | 90. 6, & alibi.
mitterent 111. 15 | 132. 5, & alibi.
mitterentur 31. 21 | 55. 8 | 158. 17 | 203. 17 | 233. 1, 4
mitteret 25. 31 | 34. 22, & alibi.
mitteretur 223. 8 | 240. 36 | 278. 5 | 394. 19
mitti 155. 28 | 207. 2 | 230. 20 | 232. 29 | 347. 3 | 397. 34 | 437. 10
mittit 18. 19 | 26. 9 | 31. 14, & alibi.
mittitur 100. 8 | 224. 16 | 248. 30 | 265. 4 | 360. 21
mittunt 10. 5 | 31. 15 | 12. 12, & alibi.
mittuntur 66. 89 | 104. 28 | 122. 4 | 137. 36 | 179. 22 | 213. 21 | 240. 6 | 272. 8
Mytylenas 339. 2
mobiles 73. 2
mobilitate 40. 9
mobilitatem 85. 14
mobilitari 260. 30
mobiliter 60. 22 | 355. 18
moderando 203. 7
moderari 85. 16 | 173. 18
moderare 298. 16
moderatius, *adv.* 187. 26
modeste 399. 12
modestiæ 410. 3, 17
modestiam 163. 36
modi 151. 1 | 393. 23 | 395. 24
modios 243. 10 | 267. 15
modis 147. 26 | 274. 6 | 332. 8
modium 402. 11
modo, *nom.* 78. 12 | 119. 8, & alibi.
modo, *adv.* 15. 23 20 | 61. 14, & alibi.
modo, *conj.* 245. 5
modum 31. 2 | 53. 20 | 61. 21, & alibi.
mœnia 266. 17 | 308. 31 | 450. 7
mœnibus 43. 7 | 53. 18 | 61. 14 | 151. 13 | 197. 29 | 219. 13 | 326. 3 | 366. 17 | 377. 15
mœnium 198. 9
mœsti 176. 30
mole 356. 20, 25, 33
molem 227. 17 | 309. 1 | 355. 8 | 356. 1, 19, 21, 23
moles 230. 2 | 397. 29 | 466. 10

molestè 40. 8 | 447. 1
molibus 61. 13 | 346. 6 | 355. 6
molimento 26. 6
molis 227. 20
molita 8. 14
molli 91. 21 | 263. 19
molliendum 161. 23
mollis 64. 36
mollitiem 150. 10
mollities 174. 32
momentis 224. 20 | 320. 16
momento 159. 10 | 261. 8
momentum 178. 11 | 243. 5 | 321. 11
Mona 94. 1
monere 100. 27 | 277. 10
moneret 195. 5
monet 18. 10 | 108. 9 | 134. 16 | 145. 17 | 161. 17
moniti 229. 25
monitus 220. 11
mons 9. 4 | 18. 22 | 20. 8 | 28. 7 | 145. 3 | 165. 13 | 253. 16 | 336. 3 | 443. 23
montani 245. 4
montanis 237. 13
montanorum 245. 13
monte 6. 5 | 18. 30 | 20. 9 | 35. 9 | 74. 9 | 157. 17, 19 | 336. 4, 9 | 366. 12, 15 | 377. 16 | 435. 18
montem 9. 3 | 11. 2 | 18. 13, 25, *& alibi.*
montes 5. 5 | 18. 14 | 57. 7. *& alibi.*
montibus 57. 1, 14 | 81. 22 | 241. 28 | 251. 3 | 365. 7 | 435. 23 | 436. 8
montis 18. 17 | 28. 8 | 157. 28 | 161. 25 | 163. 33 | 239. 11, 25 | 240. 35 | 328. 19 | 402. 18
montium 366. 26
monuosa 249. 1 | 310. 8 | 312. 30 | 435. 20
monuit 51. 20 | 81. 27 | 317. 5 | 332. 1 | 381. 28
monumenta 269. 14
moræ 47. 5 | 75. 9 | 112. 31 | 183. 6 | 104. 20 | 232. 8, *& alibi.*
morabantur 151. 13 | 310. 3
morabatur 198. 2 | 249. 39 | 279. 10
moræ 253. 35 | 386. 3
morari 74. 9 | 230. 6 | 264. 24 | 323. 19 | 350. 31 | 368. 33 | 389. 21 | 408. 1
morandi 365. 20
morantibus 253. 19
morantur 137. 16
morarentur 45. 14 | 193. 19
moraretur 45. 22 | 372. 8
morari 60. 7 | 99. 13 | 247. 20 | 279. 6 | 326. 23 | 310. 9 | 397. 22
morati 21. 7 | 44. 1 | 97. 20 | 144. 6 | 177. 15 | 195. 9
moratur 28. 12 | 80. 29 | 106. 27 | 159. 19 | 195. 14 | 248. 14 | 373. 28 | 374. 21 | 389. 3
moratus 79. 10 | 107. 27, *& alibi.*
moratus est 384. 35
morbi 297. 7
morbis 124. 7
morbo 297. 5 | 368. 11 | 420. 19
morbos 127. 1 | 349. 19
more 11. 7 | 46. 19 | 79. 13, *& alibi.*
morem 379. 10
morentur 169. 23 | 175. 33 | 272. 26
mori 66. 11
moribus 7. 14 | 47. 6 | 71. 24 | 72. 10 | 117. 36 | 358. 13 | 380. 17
moriens 319. 1
Morini 68. 14 | 86. 7
Morinis 173. 26
Morinorum 81. 14
Morinos 41. 30. | 60. 15 | 80. 13 | 86. 17 | 98. 21 | 174. 8
Moritasgus 111. 1
mors 368. 12
morte 33. 28 | 104. 20 | 105. 10 | 110. 28 | 128. 11, *& alibi.*
mortem 8. 8, *bis* | 66. 9 | 97. 6 | 101. 16 | 123. 3, *& alibi.*
morti 175. 1 | 435. 1
mortifero 191. 26
mortis 101. 28 | 123.
mortuis 191. 7
mortuo 121. 3 | 297. 18
mortuus est 8. 7
mos 387. 13
Mosa 74. 9 |
Mosæ 77. 7
Mosam 74. 8 | 75. 18 | 99. 6 | 136. 11
mota est 447. 18
motis 445. 14
motu 82. 17 | 110 123. 5 | 141. 6 | 12
motum 81. 29 | 8 113. 1 | 160. 24 | 33
moturum 30. 18 | 11
motus 82. 14 | 97. 32 21 | 115. 9 | 117. 12 31 | 334. 1 | 383. 24
moveatur 240. 15
movebant 348. 27
movebat 266. 28
movebatur 250. 31 27
movendis 328. 23
movent 15. 10
moverat 350. 15
movere 63. 11 | 267. 7 | 388. 6 | 413. 1
moverent 333. 4
moverentur 174. 11 | 1
moveret 74. 5 | 328. 16
moveri 29. 6 | 53 116. 15 | 403. 16 | 24
movet 40. 21 | 108 145. 14 | 225. 24 | 389. 26 | 419. 16 | 3
movetur 209. 7
moviſſe 19. 1 | 149.
moviſſent 247. 19
moviſſet 149. 37 | 15
movit 159. 28 | 16 309. 35 | 323. 2 | 388. 23 | 441. 1 445. 12
mucrones 448. 4
mulieres 22. 21 | 37. 18 | 47. 18
mulieribus 52. 19 | 1 262. 12 | 292. 3

rum 77. 3 | 291. 13
es 161. 6
m 161. 5
nom. adj. 32. 24 | 33. | 35. 2 | 45. 24, & a-
, nom. subst. 427. 1
. 10
, nom. adj. 25. 17 | 15 | 92. 19 | 105. 1 | 14 | 361. 33 | 369.
m, nom adj. 20. 20
ent 327. 19
rum, nom. adj. 132.
s nom. adj. 133. 1 | 8
429. 14, 16, 19
ti sunt 374. 6
os 164. 19 | 395.
20. 6 | 72. 9 | 97. 22, alibi.
plicatum est 305. 17
plici 359. 26
s nom. adj. 17. 27 | 33. & alibi freq.
itudine 6. 9 | 22. 1 & alibi plur.
itudinem 8. 6 | 15. 15, alibi.
itudini 74. 1 | 29. 12 | 27 | 357. 35 | 413.
itudinis 72. 18 | 112. 2, alibi.
itudo 24. 30 | 43. 10, alibi passim.
, nom. 18. 31 | 158.
, adv. 9. 6 | 16. 6, alibi.
orum 198. 28 | 265. 22 | 37 | 453. 1 | 466.
s 7. 3 | 23. 22 | 30. 3, alibi.
m, nom. 242. 15, 16 | 49. 10 | 295. 26 | 437. 18
um, adv. 60. 3 | 67. 21 | 8, 9, & alibi.
itium 99. 3
atius 372. 19
ia 452. 20
diam 448. 1 | 452. 7,
idensem 445. 21
Mundenses 450. 13, 18
mundi 123. 5
munera 32. 9 | 365. 3 | 382. 7
munere 153. 6 | 317. 15
muneribus 431. 3
muneris 187. 16 | 244. 27
muniamus 464. 20
municipem 251. 15 | 372. 22
municipes 219. 12
municipia 201. 4, 11 | 233. 3 | 273. 30 | 275. 6 | 300. 1 | 410. 7
municipii 219. 4 | 300. 8
municipiis 202. 4 | 213. 7 | 223. 11 | 225. 15
municipiorum 219. 7 | 230. 14
muniebat 42. 15 | 331. 2
muniebatur 28. 4 | 188. 21
munienda 239. 22
muniendi 33. 11 | 399. 10
muniendum 161. 2 | 303. 5
munierant 53. 1 | 348 25
munierat 425. 11 | 426. 7 | 427. 13
munierunt 97. 17 | 241. 25 | 291. 10
munimenta 48. 6
munire 36. 11 | 43. 3 | 48. 27, & alibi.
munirentur 186. 19 | 382. 27
muniret 389. 33
muniri 19. 20 | 109. 16 | 186. 15 | 188. 28 | 239. 13, 18 | 307. 2 | 403. 11
munit 411. 3
munita 27. 27 | 92. 12 | 258. 8 | 272. 1 | 359. 25 | 361. 16 | 394. 23 | 436. 9
munita erat 96. 10
munita est 263. 4
munitas esse 194. 31
muniti 115. 12 | 263. 8
munitio 138. 8, 28 | 277. 19 | 388. 2
munitione 11. 11 | 36. 14 | 92. 21, & alibi.
munitionem 105. 25 | 109. 20, & alibi.
munitiones 54. 15 | 57. 20, & alibi plur.
munitioni 11. 28 | 92. 5
munitionibus 67. 20 | 134. 9, & alibi.
munitionis 66. 12 | 104. 28, 30 | 162. 19 | 171. 5, 39 | 186. 23 | 318. 19, 24 | 320. 1, 32 | 362. 10
munitionum 161. 13 | 173. 12 | 176. 12 | 178. 20 | 192. 28 | 317. 37 | 349. 22 | 378. 14
munitis 36. 15 | 46. 4 | 49. 14 | 92. 23 | 101. 5 | 187. 3 | 325. 32
munitissima 224. 10 | 274. 17
munitissimis 112. 10
munitissimo 189. 13
munitissimum 147. 20
munito 192. 25 | 360. 30 | 402. 18 | 422. 4
munitos 145. 7
munitum 52. 30 | 66. 17, & alibi.
munitum est 291. 9
munituras 382. 28
munitus 157. 28
munitus esset 361. 38
muniverat 360. 20
munivit 57. 4 | 384. 33 | 408. 26
muniunt 60. 12 | 247. 4 | 253. 32 | 365. 23
munus 128. 3 | 391. 3 | 468. 10
muralibus 177. 10
muralium 62. 25 | 105. 2
Murco 295. 26 | 296. 3
muri 46. 3 | 48. 6 | 54. 6 & alibi.
muris 151. 14 | 162. 13 | 198. 12 | 222. 23 | 265. 35 | 266. 15 | 295. 26 | 341. 12
muro 43. 11 | 46. 19, & alibi.
mutorum 266. 1
muros 53. 17 | 169. 4 | 224. 23 | 229. 24 | 234. 16 | 268. 3 | 326. 7 | 387. 8

murum 11. 3 | 43. 8, 9 | 54. 1 | 147. 10 | 151. 7 | 152. 11 | 154. 1, 2 | 161. 25, 27 | 162. 16, 17, 18 | 163. 7 | 197. 17 | 222. 17 | 229. 12 | 241. 7, *& alibi.*
murus 28. 8 | 43. 8 | 137. 21 | 161. 21. | 163. 34
muſculi 263. 17, 20, 22 | 264. 7
muſculis 347. 6
muſculo 263. 23 | 264. 10
muſculos 177. 34 | 325. 32
muſculum 263. 15 | 264. 6, 8 | 263. 21
muſculus 263. 25 | 264. 11
mutandis 198. 28
mutant 264. 7
mutarentur 362. 27
mutata ſunt 320. 26
mutatio 274. 21
mutatione 270. 1
mutationem 202. 16 | 380. 9
mutatis 207. 10 | 273. 14 | 293. 14
mutato 165. 11 | 250. 30 | 319. 23, 29
mutatur 245. 25
mutaverat 273. 30
mutilæ 133. 10
Mutio 416. 19
mutuam 304. 4
mutuas 238. 2 | 305. 19
mutuati 317. 17
mutuatus erat 190. 32
mutuo, *adv.* 370. 21
myopatonem 369. 32

N.

NAbathæorum 347. 2
nacta 357. 2
nactæ 401. 18
nacti 91. 26 | 105. 21, *& alibi.*
nacti erant 137. 23
nactum 112. 31
nactus 38. 12 | 81. 17, 30, *& alibi.*
nam 13. 10 | 15. 22, *& alibi paſſim.*
namque 28. 2 | 85. 19, *& alibi.*
nanciſcetur 328. 25
nando 452. 3
Nannetes 60. 15
Nantuates 56. 2 | 58. 32
Nantuatibus 56. 10
Nantuatium 74. 14
Narbone 65. 9 | 235. 19
Narbonem 144. 21, 23, 25 | 199. 15 | 269. 21
Nardum 449. 5
naſcebatur 48. 11
naſceretur 184. 23 | 298. 1 | 363. 4
naſci 133. 2 | 200. 22
naſcitur 93. 8
naſcuntur 131. 6
Naſidianæ 261. 12
Naſidianis 261. 17
Naſidii 260. 3 | 415. 7
Naſidio 260. 8
Naſidium 260. 6 | 429. 18
Naſidius 259. 9
Naſuam 27. 21
nata 160. 26
nata ſunt 71. 20
natales 127. 12
nati 158. 6 | 317. 20
nati ſunt 95. 4
natio 124. 5 | 350. 18
natione 30. 13
nationes 58. 35 | 59. 29 | 60. 21 | 61. 2 | 68. 11, 17 | 78. 1 | 80. 8 | 117. 36 | 310. 21
nationibus 55. 7 | 61. 2 | 74. 17 | 117. 20 | 175. 27
nationis 300, 8
nativo 117. 32
nates 93. 1 | 137. 7 | 427. 7
natu 46. 15 | 52. 16
natum eſt 384. 6
natum 156. 7 | 375.
natura 6. 3 | 18. *libi.*
naturæ 198. 20 | 358. 5 | 368. 18
naturale 352. 18
naturalem 309. 2
naturalis 352. 25
naturaliter 333. 21
naturam 78. 13 | 140. 15 | 193. 10 | 248. 30
natus 75. 26 | 99. 10 | 128. 10 | 174. 26 | 373. 12
navale 448. 13
navali 64. 34 | 264. 24
navalia 97. 26 | 346.
navalibus 258. 3 | 19 | 270. 14 | 346. 14 *bis*, 22
navare 51. 18
nave 245. 20 | 414. 27 | 415. 20
navem 261. 1, 6 | *& alibi.*
naves 59. 9, 24 | 60. *alibi quam pluri locis.*
naufragio 302. 13
navi 80. 12, 26 | 82. 29 | 83. 2, 14 | 379. 4 | 410. 20
navibus 11. 9 | 15. 28, *& alibi plur.*
navicula 259. 15
naviculam 38. 11 | 20
naviculis 395. 24 | 7
navigandi 61. 20 | 301. 10 | 378. 25
navigandum 81. 17 | 89. 31 | 337. 15 | 351. 22 | 352. 22 | 5
navigantibus 343. 1

...re 59. 9
...ri 84. 26
...rione 98. 13 | 270. 21 | ...0. 24 | 450. 25
...rionibus 98. 8
...rionis 316. 24
...rionum 381. 19
...turum 381. 19
...a 83. 5 | 229. 17 | ...4. 18 | 355. 12 | 356. ...24 | 357. 6, 18 | 429. ...
...is 91. 11 | 302. 19 | ...1. 19 | 370. 10
...o 62. 25 | 351. 12 | ...7. 11 | 362. 12 | 386. ...
...iolum 414. 21
...iorum 353. 12 | 359. ...414. 22
...ium 270. 11 | 357. 9, ...| 401. 12
...n 308. 27
...98. 9 | 261. 8 | 302. ...| 351. 30 | 369. 21 | ...5. 4, 8
...m 60. 3, 9 | 61. 15, 22, *alibi.*
...acto 306. 12
...i 302. 25 | 392. 24 | ...4. 22
...a 92. 11
...rum 302. 1
...is 59. 25 | 298. ...
...arim 59. 10
...i 352. 17
...cis 354. 33
...4 | 11. 21 | 14. 12, ..., *& alibi quam pluri- ...in locis.*
...oli 299. 15
...olim 306. 24
...li 435. 14
...17. 29 | 25. 9, *bis*, *& ...bi.*
...acur 107. 9
...et 90. 14
...etur 39. 6
...i 415. 5
...143. 22
...o 63. 22
...ur 112. 2 | 341. 2
...n 398. 16 | 415. 8
...aria 238. 18 | 346. ...
...riam 28. 21 | 254. 15 | ...3. 18

necessariarum 169. 25 | 243. 13 | 295. 18 | 337. 17
necessarias 335. 13 | 382. 12
necessarii, *cognati aut affinis* 12. 16 | 208. 11 | 327. 4
necessarii, *nom. adj.* 349. 26
necessariis, *pro cognatis aut affinibus.* 251. 19 | 344. 21
necessariis *nom. adj.* 49. 17 | 268. 2 | 305. 13
necessario, *nom. adj.* 16. 4 | 156. 2 | 159. 17 | 313. 26 | 410. 9
necessario, *adv.* 16. 15 | 37. 6 | 62. 25 | 69. 5, *& alibi.*
necessariorum, *pro cognatis aut affinibus* 316. 3
necessarios, *adj.* 339. 1
necessarium, *pro cognato aut affine.* 228. 16 | 379. 26
necessarium, *nom. adj.* 231. 9 | 293. 11 | 335. 15 | 377. 27
necessarius, *adj.* 307. 15
necesse 73. 8 | 84. 6 | 102. 32, *& alibi.*
necessitas 49. 29 | 324. 12 | 384. 35
necessitate 45. 28 | 118. 19 | 165. 17 | 198. 18, *& alibi.*
necessitatem 184. 11 | 200. 32 | 368. 33 | 421. 26
necessitati 352. 26
necessitatibus 216. 8
necessitatum 179. 19
necessitudine 202. 3 | 209. 9
necessitudinem 266. 24
necessitudines 203. 15 | 342. 3
necessitudinis 32. 13
necis 16. 2 | 128. 9 | 131. 13
necne 36. 27 | 389. 21
necubi 157. 2
nefandum 438. 26 | 439. 19
nefariam 174. 26
nefarie 405. 14 | 453. 7
nefario 158. 33 | 275. 13 | 406. 3
nefas 159. 24
negare 100. 24 | 294. 8
negarent 294. 2
negari 90. 10
negat 11. 7 | 103. 29 | 212. 7
negatum 255. 13
negavit 135. 23 | 207. 12
neglecta 60. 20 | 127. 7
neglecto 123. 4 | 275. 28
neglecturam 27. 1
neglecturum 27. 13
neglexerint 175. 8
neglexerunt 68. 12 | 86. 25
neglexisset 90. 31
negligenda 100. 37 | 147. 10
negligenter 393. 1
negligentiam 406. 8 | 415. 21
negligentiores 292. 1
negligere 159. 10
negotiandi 142. 21 | 160. 10 | 164. 34
negotiarentur 339. 5
negotiati essent 382. 1
negotiatores 426. 27
negotiatoribus 339. 17 | 402. 12
negotii 26. 8 | 47. 26 | 64. 14 | 104. 15 | 230. 4 | 249. 3 | 313. 25 | 336. 3
negotiis 317. 30 | 348. 12
negotio 34. 1 | 88. 14, *& alibi.*
negotium 40. 16 | 63. 11 | 136. 27 | 326. 24 | 351. 1 | 372. 6
Nemetes 37. 8
Nemetocennæ 199. 27
Nemetocennam 202. 12
Nemetum 132. 17
neminem 18. 3 | 27. 13, *& alibi.*
nemini 204. 2 | 256. 23 | 382. 12
nemo 16. 25 | 20. 30, *& alibi.*
nequaquam 81. 24 | 175. 16 | 314. 18 | 424. 4 | 438. 26
neque 8. 7 | 10. 11 | 14. 21, 22, *& alibi quam plurimis in locis.*
nequidquam 52. 14 | 190. 13 | 206. 10
Nero 359. 6
Nervico 58. 12

Nervii 47. 5 | 48. 1, 9 | 50. 16 | 104. 24 | 105. 17
Nerviis 52. 28 | 104. 17 | 173. 25
Nerviorum 52. 18 | 105. 6 | 107. 20 | 108. 4 | 112. 36 | 114. 16
Nervios 41. 29 | 47. 15, 24 | 48. 17 | 54. 2 | 98. 21 | 104. 12 | 111. 26 | 114. 21 | 134. 13
nervis 17. 32
Nervius 107. 9
nervos 130. 7
neu 49. 20 | 79. 1, *& alibi.*
neutri 44. 25 | 346. 15
neutris 168. 13
neutrum 235. 5 | 242. 1
ni 409. 17
Nicomedi 380. 8
Nicomedis 468. 9
Nicopoli 365. 9
Nicopolim 365. 6, 22
niger 444. 1
nigrum 449. 26
nihil 12. 20 | 22. 9 | 25. 3, 5, *& alibi freq.*
nihilo 36. 14 | 78. 21 | 89. 22 | 90. 23 | 164. 6 | 261. 21 | 266. 24 | 302. 3 | 358. 23 | 379. 1 | 386. 5
nihilominus 8. 8 | 111. 20 | 168. 29 | 296. 23 | 297. 17 | 371. 19 | 411. 17 | 414. 1 | 421. 2 | 422. 17
nil 101. 21 | 411. 16
Nili 352. 21 | 360. 5, 24 | 361. 32
Nilo 349. 18 | 360. 32
Nilum 349. 15 | 361. 1, 29
nimia 155. 4 | 256. 1 | 358. 21
nimiæ 410. 3
nimiam 305. 11
nimis 157. 30 | 381. 29
nimirum 182. 14
nimis 157. 30 | 381. 29
nisi 18. 29 | 23. 13 | 24. 23, *& alibi.*
nisurum 277. 39
nitebantur 240. 36
niterentur 14. 15
niti 310. 21
Nitiobriges 144. 20
Nitiobrigibus 173. 26
Nitiobrigum 155. 30 | 161. 30
nituntur 138. 15 | 168. 3
nive 145. 4, 5
nives 241. 29
nivibus 165. 7 | 406. 12
nixi 357. 6
nobiles 175. 25 | 234. 9 | 397. 9
nobili 97. 28
nobilibus 33. 26 | 119. 16
nobiliores 411. 9
nobilissimæ 376. 22
nobilissimi 24. 20 | 170. 10
nobilissimo 16. 29 | 237. 12 | 380. 7
nobilissimos 10. 5 | 24. 3
nobilissimum 370. 8 | 380. 1
nobilissimus 5. 7 | 310. 3
nobilitas 158. 22
nobilitate 43. 12 | 90. 12 | 118. 14 | 395. 20
nobilitatem 23. 28 | 199. 7 | 382. 23 | 384. 29
nobilitatis 5. 9 | 89. 13 | 306. 15 | 359. 18
nobis 29. 21 | 44. 31 | 89. 36, *& alibi.*
nobiscum 96. 5
noceat 98. 4 | 216. 10
nocendo 136. 33
nocentes 374. 6
nocentibus 117. 16
nocere 62. 5 | 90. 20 | 216. 10 | 362. 14
nocerent 79. 1
noceret 296. 14
noceretur 97. 1 | 136. 34 | 256. 32
noceri 62. 13, 19 | 103. 6 | 266. 14
nocitum iri 103. 25
nociturос 302. 25
nociturum 256. 23
nocte 21. 4, 16 | 30. 17, *& alibi freq.*
noctem 20. 22 | 86. 2 | 94. 3, *& alibi.*
noctes 94. 4 | 397. 22
noctibus 270. 20
noctis 21. 5 | 22. 3 | 63. 13, *& alibi.*
noctium 127. 12
noctu 11. 15 | 54. 9 | 157. 7 | 85. 5, *& alibi.*
nocturna 110. 25 | 290. 20
nocturni 104. 34 22
nocturnis 28. 10 | 151. 8 | 165. 15 12 | 294. 15 | 439. 30
nocturno 102. 13 | 177. 30 | 279. 10 | 428. 26 | 432. 9 14
nocturnum 105. 4 22
nodis 133. 11
nolebant 63. 28
nolebat 15. 27 | 16. 28 | 112. 31 | 351. 15, 24
noli 329. 21
nolint 105. 14
nolite 175. 7 | 319.
nolle 445. 26
nollent 40. 7 | 86. 9
nollet 184. 13 | 324.
noluerit 355. 26
noluisse 89. 12
noluit 22. 12 | 360. 18 | 360. 27
nomen 14. 16 | 59. 32, *& alibi.*
nominabant 173. 8
nominat 374. 4
nominati erant 373.
nominatim 22. 19 | 65. 10 | 89. 20 | 12 | 260. 20
nominatur 360. 4
nominaverunt 402. 5
nominavi 429. 1
nominavimus 48. 11
nomine 17. 3 | 24. *alibi.*
nominibus 93. 3 | 39
non 7. 9 | 10. 10 | 14, 24 | 12. 12, 13. 3, 15 | 14. 12, *alibi quam pluri locis.*
nona 186. 3 | 311. 3 | 320. 3 | 409. 19
nonæ 50. 5 | 240. 30 | 313. 4 | 318.
nonaginta 22. 24 | 14
nonam 81. 25 | 110. *alibi.*

390. 4 | 319. 20, *alibi.*
9. 11 | 13. 7, & *a-*
is 239. 2
torum 346. 5
tos 321. 15
175. 23 | 395. 21
il 64. 2
lla 219. 18 | 241. 7 | 21
lle 57. 27 | 98. 6, & *i.*
llum 253. 4
llas 245. 22 | 315. 10 | 9 | 368. 3 | 450. 2 | 23
lli 20. 22 | 28. 22, *alibi.*
llis 9. 8 | 40. 6, 10, *alibi*
llo 158. 10
llorum 335. 10
llos 16. 7 | 51. 9, & *a-*
nquam 11. 10 | 15. 16, *alibi.*
a 38. 14
am 9. 1
o 223. 14
um 9. 1
3. 17 | 89. 27, & *a-*
t 158. 32
t 357. 28
40. 6 | 86. 14, & *a-*
2. 1 | 16. 14, & *a-*
z 61. 18 | 62. 2, 5, & *i.*
am 6. 7 | 9. 6, 15, & *i.*
rum 61. 22 | 151. 10 | o. 12 | 445. 4
as 54. 15 | 101. 17 | 8. 28 | 159. 31, & *a-*
i 12. 14 | 21. 2, 6, & *libi.*
is 15. 14 | 20. 10, & *libi freq.*
o 19. 22 | 30. 1 | 40. 2, & *alibi.*
rorum 13. 11 | 20. 10, & *alibi.*
os 15. 17 | 18. 30, & *libi.*
rum 15. 20 | 20. 11 | 44. 21 | 65. 13 | 171. 32 | 175. 4 | 366. 7 | 417. 26 | 459. 1
nota *particip.* 117. 9
nota erant 136. 21
nota erat 318. 14
nota ſint 182. 12
notam ſunt 133. 6
notam eſſe 137. 7
notare 351. 28
notaretur 214. 6
notavit 323. 2
notior 198. 6 | 268. 10
notis, *particip.* 83. 1 | 96. 22 | 229. 24
notiſſima 395. 16
notiſſimam 354. 3
notiſſimi 411. 6
notiſſimis 82. 9
notiſſimus 449. 25
notitia 132. 12 | 231. 17 | 340. 19 | 351. 26 | 360. 17
notitiam 130. 7 | 350. 33
notos 251. 28 | 321. 16
notum 251. 15 | 354. 30 | 433. 7
notum eſſe 196. 34
notum eſt 80. 6 | 151. 6
nova 27. 23 | 53. 18, & *alibi.*
novam 37. 1 | 119. 10 | 317. 11 | 371. 21
novarum 16. 22 | 90. 2 | 284. 4 | 299. 4 | 372. 4 | 445. 10
novas 40. 13 | 138. 12 | 231. 4 | 317. 11
novem 11. 3 | 42. 1, 2 | 132. 15 | 137. 31 | 215. 5 | 229. 4 | 245. 24 | 286. 7 | 300. 23 | 336. 6 | 352. 32
noverant 193. 10
noverit 176. 13
noverunt 124. 5 | 132. 16
novi, *nom.* 84. 33 | 147. 11 | 256. 10 | 265. 34
Noviodani 147. 24 | 164. 33
Noviodunum 46. 1 | 147. 2 | 264. 23
novis 11. 18 | 40. 9 | 60. 22 | 73. 2 | 119. 3 | 223. 13 | 226. 3 | 319. 34 | 338. 31
noviſſe 60. 10
noviſſime 181. 5 | 200. 4
noviſſimi 243. 24
noviſſimis 20. 11 | 51. 9, 12
noviſſimo 15. 16 | 19. 13 | 51. 24 | 77. 33 | 170. 20 | 449. 5
noviſſimos 45. 24 | 102. 17 | 247. 22 | 323. 24 | 377. 4 | 392. 21
noviſſimum 15. 13, 19, & *alibi.*
noviſſimus 112. 1
novitate 85. 18 | 138. 31 | 166. 4 | 182. 23 | 273. 25 | 306. 19
novo 95. 14 | 227. 7 | 313. 4 | 391. 26 | 393. 9
noverum 194. 26 | 196. 16
novum 214. 5 | 317. 22 | 411. 25
novus 318. 17
nox 43. 11 | 274. 31 | 336. 11 | 351. 25 | 352. 3 | 369. 33
noxa 125. 6
nuda 130. 10 | 418. 14
nudanda 295. 23
nudare 351. 15
nudari 103. 9
nudata 58. 2 | 161. 32 | 214. 8
nudatæ 352. 2
nudatis 50. 14
nudato 391. 29
nudatum 160. 29
nudator eſt 43. 9
nudentur 171. 22
nudo 20. 7 | 162. 11 | 391. 36
nulla 83. 27 | 94. 6 | 102. 24, & *alibi.*
nullæ 258. 13
nullam 21. 4 | 32. 21, & *alibi.*
nullas 200. 26 | 428. 14
nulli 43. 11 | 55. 14 | 119. 14 | 150. 9 | 199. 5 | 200. 31 | 204. 13 | 253. 27 | 255. 24
nullis 61. 20 | 109. 4 | 197. 29 | 278. 22 | 338. 3 | 351. 14
nullius 311. 17 | 354. 14 | 357. 35
nullo 45. 16 | 58. 31 | 71. 11 | 101. 21 | 112. 26, & *alibi.*
nullos 351. 24

nullum 10. 8 | 47. 7 | 63. 3 | 8, & alibi.
nullus 131. 13 | 161. 22 | 242. 30 | 266. 12 | 268. 9 | 349. 20 | 364. 32
num 14. 23 | 401. 36
Numeius 10. 5
numen 125. 1
numerare 286. 6
numeraverat 415. 6
numero 8. 10 | 226. & alibi freq.
numerum 6. 15 | 8. 3, & alibi.
numerus 22. 19 | 23. 1, & alibi.
Numidia 272. 7, 12 | 378. 21 | 279. 31 | 388. 20 | 391. 22 | 400. 16 | 436. 33
Numidarum 279. 2 | 393. 18, 24 | 401. 34 | 403. 8, 32 | 404. 24 | 413. 17 | 417. 7 | 419. 17 | 421. 9
Numidas 43. 16 | 44. 33 | 50. 31 | 391. 8 | 403. 22 | 409. 15 | 412. 20, 24, 27 | 413. 28 | 415. 29 | 417. 11
Numidiæ 372. 1 | 402. 17
Numidiam 395. 14
Numidis 391. 29 | 392. 18 | 404. 31 | 407. 13
nummo 93. 8
nummum 184. 1
nunc 23. 25 | 24. 12, & alibi.
nuncupatis 213. 4
nunquam 33. 14 | 95. 25, & alibi.
nuntiabantur 183. 1 | 220. 2 | 277. 36 | 388. 3 | 394. 15
nuntiabatur 247. 11 | 375. 16 | 432. 8
nuntiant 272. 22
nuntiarent 75. 13 | 92. 9
nuntiarentur 386. 8
nuntiaret 393. 15
nuntiaretur 306. 23
nuntiari 145. 26 | 440. 7
nuntiarunt 440. 14
nuntiat 222. 8 | 375. 2
nuntiata 52. 20, 28 | 54. 3, & alibi.
nuntiatis 144. 12 | 219. 23 | 252. 6
nuntiato 39. 8 | 51. 24 | 97. 20 | 238. 17 | 245. 24 | 318. 18
nuntiatum 34. 9 | 359. 5
nuntiatum esset 9. 15 | 167. 26
nuntiatum est 27. 26 | 306. 18 | 389. 3 | 422. 9
nuntiatur 11. 22 | 19. 9 | 114. 29 | 167. 8 | 222. 26 | 242. 26. | 251. 8 | 344. 17 | 373. 16 | 390. 27
nuntiaverunt 40. 18 | 442. 17 | 444. 18 | 445. 10
nuntiavit 439. 17 | 440. 6, 24 | 441. 14
nuntiet 80. 25
nuntii 43. 15 | 107. 7 | 117. 28 | 190. 9 | 261. 18 | 277. 33 | 338. 8
nuntiis 40. 13 | 57. 19 | 92. 15 | 100. 2 | 104. 17 | 134. 24 | 125. 8 | 145. 10, & alibi
nuntio 107. 18 | 110. 31 | 146. 15 | 159. 11 | 160. 13 | 190. 22 | 373. 17 | 390. 28 | 404. 33 | 411. 20, 23 | 445. 24
nuntios 21. 7 | 33. 27, & alibi.
nuntium 107. 15 | 110. 27 | 195. 32 | 243. 23 | 397. 21 | 448. 16
nuntius 360. 21 | 374. 10 | 411. 17 | 435. 10 | 436. 25 | 450. 23
nuper 9. 7 | 27. 18 | 29. 19 & alibi.
nuptum 17. 1
nusquam 198. 29 | 452. 14
nutricium 349. 11
nutritius 344. 2 | 346. 26
nutu 106. 11
nutum 24. 21 | 81. 29 | 264. 25
Nymphæum 202. 5

O.

O 484. 5
ob 8. 5, 11, 28 | & alibi.
obæratos 8. 3
obcæcatæ 403. 36
obduci 311. 21
obduxerant 348. 22
obduxit 44. 15
obedientem 411. 23
objecerant 20. 21
objecerat 331. 4
objecisset 319. 20
objecit 308. 23 | 20
objecta 266. 7 | 346. 4
objecta est 94. 6
objectæ 94. 1 | 222. 1
objectam 117, 32 | 337. 10
objectarent 312. 20
objectas 311. 26 | 346.
objectationibus 317. 8
objecti 311. 33
objectis 138. 2 | 166. 315. 2 | 348. 27 | 8
objectum esset 446. 32
objectum est 325. 18
objecturum 34. 26
objectus erat 320. 8
objicere 248. 1 | 325.
objicerent 352. 9 | 38
objiceretur 354. 14
objiciat 248. 14
objiciebant 245. 19 | 14
obite 102. 26
obitum 53. 6
objurgare 395. 8
oblata 137. 22 | 143. 251. 2 | 264. 19 | 40 411. 6 | 427. 3
oblata esset 372. 5
oblatam 189. 30 | 387.
oblato 391. 26
oblatos 76. 19
oblatus 251. 26 | 447.
obligare 426. 3
obliquæ 78. 22
obliquis 172. 23
obliquo 250. 11
obliti 408. 20
oblitus 316. 1

...erentur 156.29 | 350.
...ci 14. 22
...rabatur 433. 10
...ratione 435. 14
...re 203. 17
...rios, *nom.* 246. 26
...rant 145. 11 | 158. 30 |
...5
...rare 17. 28 | 247. 27 |
...31 | 273. 16 | 422.
...rat 124. 37 | 252. 19
...nti 260. 21
...ro 319. 2
...rtus 461. 15
...erat 398. 10
...quentia 155. 4
...quio 378. 6
...rabat 148. 29
...rant 128. 1
...rare 422. 13 | 438.
...rati 365. 13
...rato 103. 7
...si 255. 10
...sione 157. 18
...sionem 137. 30 | 188. 7 |
...ne. 35
...sionis 195. 4
...sis 67. 11 | 104. 29
...sso 324. 28
...debantur 174. 21 | 176.
...4 | 424. 19
...debat 370. 15 | 404. 31 |
...95. 2 | 428. 15
...dendus 196. 11
...diendum 192. 29 | 196.
...15 | 424. 27
...dent 160. 12
...dere 67. 3 | 277. 28 |
...311. 39 | 345. 15 | 401. 8
...derent 416. 1
...derentur 243. 25
...deri 224. 6 | 249. 8 | 310. 22
...des 11. 20 | 15. 4, 8 |
...17. 13 | 21. 14 | 24. 3, 4,
...7, 20, *& alibi.*
...idibus 22. 7 | 24. 9, 27,
& alibi.
...sidione 79. 20 | 101. 24 |
107. 10 | 109. 1 | 156. 1 |
170. 25 | 224. 2 | 273.
19 | 291. 15 | 304. 7 | 377.
27
...sidionem 108. 17 | 235.
12
...sidionis 311. 38 | 312. 3 |
277. 13
obsidiis 255. 14
obsidium 57. 16 | 81. 7 | 85,
39 89. 34 | 60. 15 | 117.
17 | 147. 6 | 179. 29 | 251.
28 | 397. 26
obsignabantur 28. 26
obsignatæ 344. 14
obsistere 155. 8 | 453. 16
obstinate 90. 9
obstrictas 11. 19
obstrictum 266. 24
obstrictus 218. 10
obstringere 24. 3 | 275. 13
obstructis 109. 23
obstruere 159. 35
obstrui 109. 16 | 356. 15
obstruit 229. 9
obstruxerat 312. 30
obsectus 298. 7
obtemperare 80. 19 | 185. 18 |
234. 19
obtemperaret 412. 3
obtemperasse 383. 13 | 411.
23
obtemperaturos 174. 4
obtemperaturum 206. 7
obtemperavit 295. 9
obtentis 356. 8
obtenturus esset 7. 9
obtestabantur 162. 11
obtestabatur 344. 11
obtestari 162. 25
obtestatur 143. 13 | 171.
27
obtestatus erat 354, 31 | 362.
27
obtexit 314. 22
obtineat 97. 9 | 256. 12
obtinebant 10. 6 | 149. 24 |
177. 23 | 244. 25 | 254.
35 | 319. 27 | 352. 24 | 355.
26 | 356. 13
obtinebat 7. 6 | 230. 19 |
236. 9 | 286. 6 | 303. 4 |
315. 8 | 349. 12 | 367. 5 |
386. 18
obtinendæ 370. 18
obtinendam 169. 19 | 378.
22
obtinendi 17, 6 | 227. 11 |
361. 21
obtinendos 256. 1
obtinere 4. 9 | 16. 11 | 156.
4, 27 | 230. 20 | 250. 32 |
349. 10 | 364. 17
obtinerent 79. 17 | 119. 12 |
156. 19 | 399. 14
obtineret 26. 21 | 266. 26 |
364. 4 | 360. 33 | 397. 31
obtineri 202. 22
obtinuerant 99. 14 | 111.
2
obtinuerat 7. 3 | 75. 26 |
97. 5 | 141. 4 | 231. 18 |
314. 9 | 316. 31 | 375.
28
obtinuerint 178. 8
obtinuerit 41. 26 | 158. 11
obtinuimus 439. 29
obtinuit 321. 21 | 345. 34 |
428. 21
obtrectatione 214. 24
obtuleram 140. 4 | 285. 3
obtulerat 357. 21
obtulisse 351. 21
obtulit 49. 18 | 76. 5 | 179.
1
Obuculam 375. 10
obvenerant 177. 6
obvenerat 50. 7 | 154. 19 |
187. 17
obvenit 212. 10
obversi 417. 22
obviam, *adv.* 147. 1 | 154.
5 | 202. 7 | 223. 6 | 376.
3 | 388. 25 | 426. 11 | 432,
8
obvius 426. 20
occasio 250. 14, 34 | 276.
22
occasione 141. 7 | 234. 24 |
365. 21 | 411. 11 | 444.
20
occasionem 64. 14 | 101. 12
occasiones 301. 2
occasioni 324. 39
occasionis 161. 19
occasu 36. 23
occasum 5. 6 | 45. 31 | 63.
14 | 83. 29 | 91. 5 | 176.
25 | 255. 6 | 313. 25 | 326.
4 | 394. 2 | 404. 20 |
417. 3
occidentem 93. 17
occiderent 112. 32 | 138.
13
occiderunt 39. 11 | 45. 2 |
64. 32 | 85. 36 | 86. 14 |
412. 29 | 441. 21
occidit 108. 28
occiditur 104. 5 | 179.
10
occidunt 112. 36
occisa 38. 16
occisi 437. 28 | 448. 3
occisis 51. 5, 7 | 54. 21, &
alibi.
occiso 344. 28 | 349. 12

occiſorum 21. 6.
occiſum 10. 9
occiſus eſt 86. 16 | 449. 23
occultabat 96. 19
occultandas 173. 3
occultant 129. 12
occultare 127. 8 | 274. 27 | 451. 19
occultaret 338. 31
occultari 22. 2
occultaſſe 158. 29
occultaſſent 140. 10
occultat 161. 12
occultatio 130. 8
occultatis 161. 14
occultatus 140. 18
occultaverant 178. 14
occultaverunt 135. 10
occultavit 177. 29
occulte 177. 26 | 248. 29 | 371. 4
occultior 303. 27
occultis 136. 26 | 341. 13 | 352. 22
occultiſſime 320. 2
occulto 25. 9 | 48. 14 | 102. 14 | 136. 30 | 137. 23 | 153. 27 | 157. 7 | 239. 16 | 308. 9 | 408. 15
occultos 224. 28 | 357. 30
occultum 155. 12
occupabant 254. 30
occupabantur 40. 11 | 202. 19
occupandam 234. 7
occupandi 349. 21 | 408. 6
occupandis 311. 4
occupandorum 198. 9
occupandum 27. 26 | 240. 6
occupant 388. 9 | 450. 21 | 452. 3
occupantur 277. 15
occupare 44. 12 | 57. 17 | 73. 33 | 240. 4 | 250. 9 | 345. 26 | 408. 3, 12 | 421. 25
occuparent 249. 37
occuparentur 447. 17
occuparet 7. 4 | 293. 19 | 310. 28 | 311. 6 | 340. 13 | 434. 19
occupari 18. 25 | 235. 20 | 364. 2
occuparit 224. 10
occuparunt 132. 7 | 449. 13
occupaſſent 25. 26 | 345. 30
occupaſſet 239. 33
occupat 194. 29 | 218. 14 | 244. 4 | 345. 21 | 450. 22, 28
occupatam 118. 18 | 384. 34
occupati 336. 1
occupati erant 49. 4 | 364. 1
occupatione 300. 10 | 414. 4
occupationes 81. 6 | 344. 13
occupationibus 77. 30
occupatis 12. 5 | 19. 11 | 72. 27, 29 | 85. 23 | 95. 10 | 157. 21 | 215. 2 | 229. 20 | 321. 10 | 346. 11
occupato 7. 12 | 18. 30 | 28. 10 | 160. 35 | 176. 3 | 356. 22
occupatos 85. 6 | 151. 9
occupatum 354. 18 | 359. 23
occupaturos 350. 34
occupatus 344. 27
occupatus erat 315. 13
occupatus eſſet 388. 5
occupaverant 320. 25
occupaverat 231. 16 | 319. 24
occupaverit 249. 2
occupaverunt 147. 12 | 408. 5, 24 | 448. 22
occupaviſſet 24. 12 | 311. 7 | 409. 34
occupavit 28. 16 | 291. 1 | 302. 14 | 311. 9 | 313. 27 | 366. 33 | 382. 26 | 435. 11
occurebant 50. 21 | 151. 2
occurrebatur 148. 31
occurrendum 25. 29 | 249. 34 | 412. 17
occurentibus 379. 2
occurrerat 82. 29 | 408. 7
occurrere 58. 3 | 309. 26 | 336. 8, 21 | 360. 12 | 390. 22 | 416. 18
occurrerent 52. 8 | 354. 15 | 421. 10 | 423. 26
occurreret 73. 10
occurreretur 352. 18
occurrerunt 351. 23 | 362. 22 | 420. 22
occurriſſe 58. 82
occurriſſent 313. 8
occurriſſet 400. 10
occurrit 49. 23 | 107. 178. 1, 6 | 183. 24 17 | 290. 14, 22 | 3 360. 28 | 364. 8 | 26 | 450. 27
occurrunt 179. 9 | 19
occurſat 106. 30
occurſum eſt 351. 6
oceani 5. 6 | 61. 29
oceano 5. 1 | 60. 11 | 7 83. 33 | 135. 10 | 19 199. 20
oceanum 55. 4 | 59. 3 74. 12 | 75. 1 | 1 143. 16 | 173. 28 | 2
Ocelo 12. 6
ocius 106. 30
octava 50. 12 | 186. 3 | 12 | 254. 22 | 422. 1
octavæ 162. 14 | 223. 4 | 3
octavam 103. 16 | 18 331. 6 | 413. 2
octavas 429. 20
Octaviana 369. 16, 21 | 3
Octaviani 369. 15, 29
Octavianis 367. 18
Octavianos 270. 5 | 1
Octavii 292. 5 | 368. 369. 19, 28 | 405. 9
Octavio 368. 31 | 370.
octavis 314. 16
Octavium 292. 8 | 368 17 | 366. 1, 6 | 370. 7
Octavius 289. 10 | 29 14 | 292. 10 | 367. 369. 3, 30
octavo 185. 33 | 210.
octavum 448. 14
octingenta 94. 8
octingentæ 91. 16
octingenti 154. 13 | 8
octingentis 88. 18 | 34 407. 13
octingentorum 356. 2
octingentos 75. 17 | 168 288. 5 | 401. 16
octo 18. 14 | 22. 24 | 5 | 44. 5 | 76. 22 | 8 31 | 88. 12, *& alib.*
octodecim 19. 6 | 79. 21 11 | 83. 25, *& alibi.*
Octodorus 56. 11

esum 247. 1 | 249. | 250. 10
unta 74. 12 | 81. 8, *alibi.*
a 173. 24
i 173. 4
13. 2 | 67. 32 | 95. 18 | 23 | 245. 7 | 249. 10 | 15
rum 28. 15
s 138. 13 | 314. 12 | 22
371. 19 | 426. 5
174. 20 | 370. 22
370. 20
115. 9 | 117. 16, *& alii.*
17. 3 | 60. 24
453. 8
200. 2 | 344. 18 | 371. 22 | 464. 18
312. 27
m 418. 15
set 409. 18
derunt 290. 20
di 137. 33
dit 443. 4
ditis 275. 30
sione 17. 26 | 312. 2
sionem 317. 7 | 370.
sos 362. 21
sum esset 322. 13
unt 175. 1
ebat 136. 21 | 198. 7
re 179. 21 | 185. 23
ient 323. 1
entur 373. 30
ret 423. 18
t 378. 4
unt 416. 25
ere 413. 32
ia 102. 25 | 234. 10 | 236. | 332. 6 | 381. 3
ni 100. 27 | 216. 6 | 275.
1
is 32. 10 | 111. 10 | 317.
ipæ 348. 17
imas 134. 15 | 394. 15
io 29. 12 | 36. 9 | 60. 27, *& alibi*
iosi 381. 32
ium 30. 19 | 82. 23, *& alibi.*
416. 6 | 429. 13
, *nom.* 405. 1
eto 445. 9, 13
erum 408. 10, 12
Olloviconis 155. 30
omisit 300. 35
omissis 156. 29 | 414. 20
omittat 234. 3
omittendum 48. 8
omitteretur 136. 33
omittit 130. 14
omne 8. 12 | 107. 26 | 145. 13 | 151. 6 | 152. 1 | 171. 33 | 193. 19 | 227. 11 | 239. 17 | 242. 8 | 249. 36 | 264. 1 | 267. 22 | 279. 5 | 310. 10 | 349. 12 | 354. 16 | 473. 9
omnem 8. 2 | 15. 10 | 18. 19 | 23. 28 *ter* | 25. 1, 26 | 28. 16 | 37. 9 | 42 | 5 | 44. 32 | 45. 21 | 58 18 | 68. 26 | 86. 11 | *& alibi passim.*
omnes 3. 1 | 8. 3 | 9. 13 | 18. 10 | 22. 7 | 23. 16 | 24. 15, 16 | 25. 2, 13 | | 33. 3, 4 | *& alibi passim.*
omni 12. 13 | 15. 11 | 23. 7 | 24. 6 | 32. 15 | 34. 17 | 36. 2, 13 | 40. 5 | 41. 14 | 46. 21 | 55. 6 | 59. 20, 62. 15, *& alibi passim.*
omnia 8. 10, 13 | 16. 23 | 17. 14 | 19. 18 | 24. 21 | 25. 13 | 41. 1, 17 | 42. 6 | 46. 13 | 47. 3 | 49. 5, *& alibi passim.*
omnibus 6. 1, 2 | 9. 12 | 12. 21 | 17. 17 | 19. 20 | 21. 10 | 22. 9 | 24. 24, 27 | 25. 3 | 27. 26, *& alibi. quam plurimis in locis.*
omnino 9. 2 | 10. 2 | 19. 4 | 22. 2 | 25. 7 | 26. 8 | 34. 12 | 41. 3 | 71. 12 | 72. 1 | 79. 21 | 82. 11, *& alibi.*
omnis 1. 1 | 13. 10 | 40. 3 | 46. 3 | 54. 20 | 50. 8, 18 | 62. 26, 27 | 63. 2, 16 | 79. 23 | 89. 13 | 91. 22 | 94. 8, 10 | 101. 12 | 106. 29 | 124. 5, *& alibi.*
omnis, *id est omnes.* 472. 3
omnium 4. 1 | 17. 23 | 19. 23 | 21. 10 | 22. 21, 24 | 23. 15 | 28. 2, 17 | 29. 8 | 31. 2 | 33. 28 | 40. 22, *& alibi passim.*
onera 62. 1 | 64. 27 | 87. 8 | 201. 1 | 253. 6, 32 | 267. 16
onerandi 87. 5
onerantur 371. 23
onerariæ 81. 11 | 86. 4 | 386. 11, 22 | 389. 2 | 395. 3
onerariam 308. 23
onerariarum 280. 20 | 356. 19
oneratias 84. 2 | 228. 7 | 235. 8 | 276. 6 | 300. 16 | 309. 8 | 338. 4, 13 | 352. 5, *& alibi*
onerarii. 82. 14
onerariis 81. 8 | 245. 15 | 271. 8 | 272. 14 | 295. 20 | *& alibi.*
onere 82. 6 | 248. 26 | 280. 23 | 357. 2 | 419. 22
oneri 232. 19
oneribus 371. 6
oneris 53. 17 | 374. 14 | 379. 17
onus 185. 6 | 351. 37.
onustam 300. 17 | 414. 28
onustarum 290. 21
onustos 415. 14
onustus 428. 7
ope 53. 20 | 460. 1
opem 253. 19 | 468. 13
opera, 4, 99. 16, 21 | 100. 13 | 147. 18 | 150. 27, *& alibi.*
opera, *um,* 172. 14, 16 | 196. 13 | 197. 34 | 198. 12 | 224. 6 | 228. 9, 10 | 242. 25, *& alibi.*
operæ 92. 19
operam 51. 17 | 90. 22 | 145. 18 | 150. 7 | 210. 13, *& alibi.*
opere 11. 4 | 48. 26. | 49. 7, 13, 26 | 68. 21 | 78. 23 | 79. 2 | 91. 26, *& alibi.*
operi 104. 31 | 172. 6 | 266. 7
operibus 153. 23 | 188. 28 | 197. 4, 24, 29, 36 | 198. 11 | 223. 11 | 224. 24, *& alibi.*
operis 11. 11 | 61. 15 | 78. 18, 25 | 150. 24 | 154. 11 | 160. 28 | 197. 26, *& alibi.*
operose 182. 3
operosis 351. 5
operum 46. 8 | 127. 2 |

185. 24 | 227. 16 | 259. 5 | 312. 28 | 318. 10
opes 114. 5 | 131. 7 | 190. 35 | 256. 4
opibus 17. 32 | 46. 29 | 130. 2 | 148. 3 | 159. 5 | 174. 11 | 233. 3 | 260, 23 | 326. 16 | 340. 4 | 461. 6
opimam 449. 3
Opimius 308. 16
opinans 383. 24
opinante 415. 24
opinantibus 378. 15 | 383. 1 | 389. 2 | 432. 10 | 438. 28 | 439. 14
opinari 470. 19
opinari sunt 432. 16
opino 50. 28 | 55. 7 | 94. 1 | 138. 14 | 183. 7, & *alibi.*
opinione 40. 22 | 64, 7 | 67. 16 | 78. 1 | 108. 2 | 145. 16, & *alibi.*
opinionem 44. 7 | 57. 24 | 60. 7 | 64 | 3 | 67. 23 | 77. 32 | 112. 18, & *alibi.*
opiniones 273. 25
opinioni 400. 3
opinionis 111. 13
oportebat 7. 15
oportere 26. 4 | 27. 5 | 33. 8 | 68. 51 | 67. 18 | 84. 8 | 148. 1, 7 | 169. 29 | 207. 4 | 232. 20 | 240. 19 | 293. 6 | 334. 29 | 411. 28
oporteret 15. 29 | 19. 5 | 33. 17 | 34. 6, 8 | 49. 6, 12 | 327. 3
oportet 274. 22
oportuerit 156. 23
oppida 8. 10 | 12. 15 | 22. 10 | 25. 13 | 41. 28 | 60. 12 *bis.* | 61. 16 | 63. 19 | 114. 28 | 117. 24, & *alibi.*
oppidani 54. 10 | 147. 9, 17 | 195. 3 | 196. 29 | 197. 22, 31, 33 | 198. 10, 14, & *alibi.*
oppidanis 43. 17 | 166. 4 | 197. 11, 19 | 198. 17, & *alibi.*
oppidanorum 104. 32 | 350. 14 | 354. 17 | 362. 18, & *alibi.*
oppidanos 193. 6 | 194. 29 | 196. 11, 13, & *alibi.*
oppidi. 44. 1 | 47. 4 | 54. 23 | 66. 5 | 97. 21, & *alibi.*
oppidis. 8 16 | 12. 17 | 41. 4 | 52, 26, 29 | 62. 21, 12 | & *alibi.*
oppido. 9. 9 | 19. 5 | 28. 3, 9, 10 | 43. 13 | 45. 5 | 46. 12, 13, 15, & *alibi passim.*
oppidorum 61. 8, 12 | 435. 24 | 436. 8, 14
oppidum 9. 8 | 27. 27 | 28. 6 | 43. 4 | 44. 1 | 46. 1, 6, 7, 13, 18, & *alibi passim.*
Oppio. 416. 21
oppleri 356. 15
oppletis 322. 26
opponebantur 169. 1
opponerent 322. 21
opponeret 303. 20 | 375. 25
opponit 383. 26 | 391. 13
opponitur 209. 4
opportuna 63. 12 | 421. 24
opportunæ 348. 21
opportune 81. 3
opportunis 171. 6
opportunissima 76. 14
opportunissimè 338. 10
opportunissimo 85. 19
opportunissimum 23. 8
opportunitas 185. 5 | 367. 12
opportunitate 64. 6, 28 | 134. 15 | 150. 2, 6 | 196. 33 | 256. 4 | 376. 35 | 300. 19
opportunitatem 152. 4 | 237. 6 | 359. 24
opportunitates 342. 3 | 364. 31
opportunitatibus 61. 17
opportuno 44. 10 | 102. 14 | 164. 24 | 165. 17 | 307. 12 | 316. 7
oppositis 137, 31 | 189. 5 | 249. 18 | 416. 27 | 422. 19
oppositum 296. 2 | 325. 18
oppositum erat 412. 13
oppositus 165. 12
oppositerat 412. 28
oppositit 308. 24 | 323. 25 | 332. 1
oppressa 321. 19
oppressa est 366. 21
oppressam 104. 15 | 12 | 441. 2
oppressas 375. 10
oppresserat 261. 27
oppresserunt 72. 24 | 17
oppressi 77. 9 | 184. 188. 11 | 369. 14
oppressi erant 192. 7
oppressis 110. 2 | 14 320. 33 | 362. 10 10
oppressos 278. 23.
oppressum 225. 6
oppressus 161. 31 | 383. 25
opprimebantur 187. 3
opprimendæ 57. 9
opprimendi 33. 23
opprimendos 238. 24 | 35 | 324. 38
opprimendum 360. 2
opprimere 319. 35
opprimerentur 183. 17 | 11 | 408. 20
opprimeretur 214. 7 | 31
opprimi 118. 6 | 30
opprimitur 371. 6
opprimuntur 167. 6 | 1
oppugnabat 433. 2
oppugnanda 274. 6, 361. 18
oppugnandi 43. 11 | 359. 28
oppugnandis 100. 23
oppugnandum 33 3 5 | 355. 28 | 387. 2 3, 4 | 435. 19 | 13
oppugnant 104. 32
oppugnantem 369. 1
oppugnarant 9. 1
oppugnare 43. 4 | 65. 21 | 97. 19 24 | 110. 18 | 145. *alibi.*
oppugnarent 334. 3
oppugnaret 36. 21 24
oppugnari 105. 10 | 192. 24
oppugnat 450. 19
oppugnata 159. 30

gatio 43. 7 | 61. 12 |
45 | 384. 16
gatione 100. 6. 16 |
31 | 146, 16 | 147. 1,
alibi
gationem 104, 5 |
1 | 146. 19 | &
bi.
gationibus 291. 15 |
10 |
gationis 105. 27
1 | 292. 1, 8 | 361.
gatum 100. 3 | 416
gaturos fuisse. 139.
gatorum 112. 9
gment 97. 26
at 360. 11 | 366.
dum. 446. 14 | 465.
unt 197. 19
ssimum 140. 4
tis nom. 275. 12
erat 186. 12
a 313. 1 | 316.
um 219. 2
e. 34. 2 | 171. 28 |
5. 1 | 250. 29 | 337. 1 |
1. 8 | 433. 5
ni 237. 13
nis 449. 3
no 395. 22 | 405.
um 31. 4 | 45. 8 |
14 | 91. 9 | 405.
us 24. 12 | 305.
entiores 202. 10
entissimum 396. 19
ento 325. 35
m 396. 15
26. 3 | 31. 28 | 36. 15 |
19 | 50. 5 | 56. 6 |
19 | 69. 4 | 105. 1 |
alibi.
59. 21 | 138. 30 | 289.
7 | 324. 28, 35
ant 75. 3 | 77. 29 | 135.
6 | 438. 6
59. 8 | 63. 15 | 293. 19 |
03. 1 | 305. 29 | 308.
18
a 80. 5 | 300. 33 | 387.
orandi 18. 6
orant 102. 1 | 117. 15 | 264.
22 | 280. 13 | 376. 21 |
402. 14 | 420. 15 | 427.
35
orantibus 191. 3
orare 100. 27 | 255. 21 |
358. 14 | 376. 6 | 400.
25
orasset 427. 22
orat 159. 7 | 200. 20 | 232.
17
oratio 73. 22 | 155. 11 | 174.
25 | 207. 1 | 209. 3 | 350.
17
oratione 7. 1 | 16. 7, 9,
17 | 25 | 1. 17 | 31. 1 |
42. 4 | 49. 19 | 88 4 | 100.
35 | 104. 17 | 112. 12,
& alibi.
orationem 150. 31 | 207. 4 |
225. 2 | 20 | 267. 17 |
278 30 | 297. 3 | 402. 4
orationis 32. 7 | 73. 31
oratum 135. 18 | 147. 3 |
156. 2 | 363. 14 | 380.
20
orba 484. 15
orbe 86. 9 | 103. 8
orbem 102. 28 | 310. 21 |
322. 15 | 366. 25 | 391.
35
orbis 155. 8 | 367. 20
Orchomenum 315. 9
Orciniam 132. 7
ordiar 412. 35
ordinata 448. 4
ordinatim 263. 24 | 391. 2
ordine 41. 16 | 186. 19 |
219. 16 | 272. 29 | 353.
11 | 369. 15
ordinem 186. 3 | 219. 20 |
316. 33 | 340. 19 | 353.
7 | 397. 33 | 405. 24
ordines 48. 24 | 82. 28 |
85. 10 | 103. 20 | 104.
1 | 139. 19 | 152. 3 | 167.
23 | 172. 21 | 173. 5 | 240.
18, 17 | 250. 23, & a-
libi.
ordinibus 45. 29 | 85. 7 |
101. 26 | 106. 14 | 109.
24 | 116. 13 | 139. 18,
& alibi.
ordinis 103. 19 | 208. 6 |
225. 12 | 242. 33, & alibi.
ordinum 29. 8 | 31. 6 | 101.
2 | 103. 31 | 208. 8, &
alibi.
ordo 48. 17 | 49. 30 | 151.
18 | 242. 30
ore 207. 2
orent 222. 19
Orgetorigis 6. 13 | 11. 17 |
21. 2
Orgetorix 5. 8 | 7. 1 | 8. 1,
6
oriatur 131. 5 | 133. 2 | 234
18
Orici 290. 9, 25 | 294. 14 |
308. 19 | 324. 31
Orico 294. 5 | 300. 12 | 305.
29
Oricum 293. 20 | 295. 10,
14 | 296. 4 | 308. 26 | 324.
27 | 332. 8
oriebatur 50. 26 | 198,
5
oriente 142. 26
orientem 5. 5 | 93. 15 | 171. 3
orirentur 379. 9
orientur 110. 16 | 117. 12 |
154. 16 | 334. 16
oriri 156. 14
oritur 74. 13 | 132. 16
oriuntur 5. 3
ornamenta 267. 6 | 398.
11
ornamentis 424. 17
ornamento 33. 7 | 148. 19
ornaret 446. 13
ornasset 156. 16
ornatissimæ 62. 15
ornatos 424. 17
ornatum 202. 6
ornatus 418. 13
ornavit 359. 9
ornem 462. 10
orta 91. 7 | 349. 8 | 428.
29
orta est 346. 24
orti 93. 4
orto 162. 8
or os esse 41, 11
ortum 160. 1 | 384. 28 |
402. 30 | 467. 22
ortum esse 190. 20
ortum est 99. 25
ortus 380. 9
ortus est 28. 17
os 103. 21 | 336. 26
Oscenses 247. 4
Oscensibus 246. 4
Osismii 174. 1
Osismios 55. 3 | 60. 14
ostendebant 75. 8
ostendebatur 342. 1

oſtenderat 211. 9
oſtendere 95. 29 | 177. 33
oſtenderent 440. 17
oſtenderet. 17. 20 | 344. 23 | 408. 16
oſtenderunt 65. 15 | 102. 17 | 107. 27
oſtendimus 60. 17
oſtendit 11. 8 | 18. 7, 9, 18 | 67. 29 | 81. 27 | 88. 14 | 89. 3 | 153. 27 | 158. 36 | 161. 17 | 189. 31 | 269. 5 | 324. 31 | 332. 1 | 343. 4 | 385. 2 | 415. 28
oſtendunt 169. 33 | 247. 20
oſtentant 105. 11
oſtentare 149. 28 | 162. 25 | 165. 5
oſtentaret 327. 10
oſtentatio 209. 18
oſtentationem 164. 8 | 383. 9, 20
oſtentationis 161. 8 | 321. 25
oſtentavit 317. 23
oſtiaria 305. 5
oſtiis 352. 21
oſtio 379. 2
oſtium 258. 5
Otacilio 302. 26, 32
Otacilius 302. 19 | 303. 6
otii 277. 29
otio 420. 30 | 453. 10
otioſum 285. 18
otium 169. 20 | 211. 7 | 274. 7
ovis 74. 18

P.

PAbulabantur 245. 27
pabulabatur 310. 31
pabulandi 95. 30 | 148. 2 | 242. 11 | 253. 34 | 323. 31 | 324. 2 | 396. 3 | 399. 10
Pabulari 246. 3 | 307. 31 | 319. 14 | 377. 26
pabulatione 147. 26 | 150. 20 | 157. 29 | 161. 1 | 185. 26 | 253. 3 | 310. 18 | 316. 17
pabulationes 148. 28
Pabulationibus 15. 18 | 168. 22 | 186. 31 | 189. 15
pabulatores 95. 32 | 186. 33 | 244. 9 | 253. 38
papulatoribus 187. 10 | 189. 21 | 238. 10
pabulatum 149. 15 | 186. 25 | 189. 19 | 228. 7 | 242. 3 | 254. 14
pabulaturum 112. 8
pabuli 15. 24 | 40. 15 | 150. 5 | 183. 20 | 189. 19 | 242. 17 | 254. 18 | 316. 21 | 396. 9
pabulo 149. 13 | 246. 20 | 255. 11 | 348. 9
pabulum 147. 28 | 173. 13 | 186. 32 | 316. 24, 26
pacandas 256. 8
pacarat 360. 2
pacata 40. 5 | 55. 7 | 68. 14 | 115. 6
pacatam 58. 33
pacati 9. 7 | 144. 18
pacatis 61. 6 | 163. 5
pacatiſſimam 99. 10
pacatos 86. 7
pacaverat 169. 9
pacaverint 215. 7
pacaviſſent 422. 24
pace 33. 5 | 43. 13 | 53. 8, 19 | 54. 8 | 56. 9 | 68. 15 | 76. 8 | 83. 12, 17, 24, & *alibi.*
pacem 6. 16 | 14. 7 | 15. 7 | 21. 13 | 27. 19 | 46. 19, & *alibi.*
Paſidii 391. 6
Pacidius 421. 15
pacis 47. 12 | 115. 25 | 34 | 183. 27 | 194. 1 *alibi.*
paciſcitur 374. 5
pactiones 297. 20 | 14
pacto 177. 25 | 203. 5 | 3
Padum 99. 4
Pæmanos 42. 3
paganos 365. 13
pagi 21. 16
pagis 118. 1
pagorum 131. 14
pagos 13. 11 | 27. 20. 2 | 81. 14 | 168. 28
pagum 14. 11
Pagus 13. 10, 11
Palæpharſalii 370. 15
palam *adv.* 99. 17 | 11 128. 3 | 252. 24, *libi.*
palma 341. 16
palmæ 133. 7
palmis 336. 17
paludati 213. 3
palude 148. 21, 33 | 9 | 185. 16 | 186. 27 | 3 | 188. 20 | 360. 3
paludem 149. 25 | 165 32 | 186. 28 | 187. 188. 16, 18 | 413. 2
paludes 47. 20 | 52. 109. 29 | 115. 20 | 9
paludibus 30. 3 | 87. 115. 12 | 148. 25 | 36
paludis 68. 18 | 149. 187. 28
paludum 86. 18
palus 44. 21 | 136. 137. 15 | 149. 21 | 14 | 348. 5, 11
paluſtri 150. 8 | 446. 9
paluſtria 312. 33
panes 312. 19
panico 270. 11
panis 312. 18
par 95. 24 | 354. 21 | 5 | 438. 26
parabant 115. 31 | 352 369. 14
parabat 267. 21 | 278 302. 20 | 353. 3 | 20
Paradam 425. 2

ntonio 350. 25
ndam 352. 20
ndarum 80. 28
ndum 253. 6
re 60. 2 | 66. 19 | 89. | 105. 27 | 111. 21, 26. *& alibi.*
rent 183. 15 | 203. 15 | 283. 26
rentur 24. 15 | 204. 11
ret 191. 31 | 426. 9
ri 114. 11 | 229. 21 | 230. 12 | 256. 10 | 325. 3 | 391. 4 | 399. 29 | 495. 1
at 73. 19 | 171. 38 | 235. 8 | 255. 7
ta 73. 14 | 231. 10 | 297. 2
tam 360. 25
tam esse 357. 32
tas 89. 31 | 212. 1 | 256. 7 | 251. 22
ti 44. 23 | 149. 25 | 189. 28 | 291. 16 | 329. 5, 8. *& alibi.*
tior 369. 16
tiores 8. 13 | 254. 9
tis 229. 13 | 317. 34
tissimæ 62. 14
tissimam 31. 5
tissimo 198. 3
tissimos 250. 20 | 443. 3
to 166. 21
tos 8. 10 | 41. 3 | 88. 9 | 149. 27, 32 | 188. 30, *& alibi.*
tum 33. 5 | 217. 8 | 270. 3 | 364. 18 | 404. 6
tum esse 268. 32
tus 49. 24 | 199. 31, *& alibi.*
uerant 178. 21 | 244. 28 | 265. 28 | 407. 1
uerat 177. 35 | 237. 11
uerunt 352. 31
uit 103. 23 | 117. 15 | 224. 38
ue 171. 35 | 394. 28
uendo 171. 31
uere 105. 5
uerent 162. 12 | 292. 23 | 444. 3, 13
parceres 247. 28 | 358. 8
parcunt 138. 21
pareat 90. 29
parebant 88. 19
parem 22. 17 | 173. 20 | 235. 4 | 237. 11 | 269. 18 | 404. 4 | 442. 36 | 447. 12
parendi 201. 2
parent 121. 8 | 168. 17 | 223. 20
parentarunt 149. 10
parente, *particip.* 199. 33
parentes 95. 4 | 169. 30 | 279. 40
parentibus 122. 3
parentis 252. 1
parere 381. 2
pareret 326. 12
pares 29. 25 | 73. 29 | 103. 1 | 121. 4 | 173. 10 | 278. 32 | 293. 1 | 350. 30 | 355. 29
pari 32. 5 | 91. 4 | 93. 18 | 136. 9 | 159. 1, *& alibi.*
paribus 37. 7 | 151. 15, 20 | 235. 4
pariebant 320. 34
pariete 78. 22
parietes 262. 2, 10, 12 | 263. 8
parietibus 262. 7
parietum 261. 28 | 262. 3, 16
Parisiis 173. 24
Parisiorum 114. 24 | 165. 25
Parisios 143. 14 | 156. 33
pariter 314. 1 | 355. 15 | 416. 35
pars 4. 9 | 13. 14 | 48. 11 | 50. 7, 13. 18 | 58. 2 | 65. 2 | 68. 8 | 71. 15 | 72. 27 | 74. 17 | 77. 19 | 84. 29 *bis* | 85. 4 | 93. 1, 2 | 99. 5, *& alibi.*
parta 105. 32 | 326. 17 | 367. 15 | 395. 18 | 422. 26
partam 139. 9 | 322. 31
parte 6. 3, 5 | 16. 5 | 24. 13 | 28. 8 | 43. 1 | 44. 13 | 48. 13 | 50. 1, 3, 6, 12, 14 | 52. 32 | 54. 7, *& alibi quamplurimis in locis.*
partem 5. 4, 6 | 13. 3, 5, 7, 8 | 14. 8 | 21. 4 | 25. 11 | 29. 10 | 32. 21 | 36. 16, 21, *& alibi quamplurimis in locis.*
partes 1. 1 | 13. 5 | 15. 12 | 26. 5 | 56. 31 | 57. 2 | 74. 16 | 79. 14 | 85. 9, 26 | 105. 15 | 109. 7 | 110. 24 | 118. 9 | 135. 23 | 136. 8, 11, 19 | 140. 6, 12, 18, *& alibi.*
Parthici 217. 6 | 304. 9
Parthicum 203. 16 | 204. 11
Parthinis 310. 6
Parthinorum 293. 21 | 309. 14
Parthinos 310. 10
Parthis 304. 6
Parthos 327. 3
parti 57. 29. 94. 6 | 290. 21 | 337. 21 | 418. 12
partibus 52. 31 | 57. 32 | 68. 21 | 85. 3, 4 | 95. 7, 32 | 97. 19 | 109. 15, 20 | 118. 1 | 137. 3 | 138. 6 | 139. 2 | 148. 14, 21 | 149. 21, *& alibi.*
participes 317. 19 | 326. 18
partienda 404. 4
partiendum 60. 24.
partim 40. 7, 9 | 54. 2, 13 | 90. 8, 9 | 184. 14, *bis & alibi.*
partis *nom. substant.* 41. 25 | 135. 12 | 360. 27
partis *nom. adj.* 400. 7
partiti sunt 164. 35
partitis 115. 21 | 152. 20
partito 136. 7
partitur 326. 19
partiturum 209. 9
partitus 405. 3
partium 235. 7 | 348. 19 | 426. 5 | 438. 5 *& alibi.*
partiuntur 195. 18 | 236. 9
parva 167. 14 | 309. 27 | 346. 1 | 390. 7
parvæ 321. 11
parvam 137. 7 | 261. 26
paruerint 171. 34
paruerunt 41. 14 | 334. 32
parvis 130. 9 | 106. 26 | 224. 20 | 320. 16 | 370. 10
parum 64. 17 | 169. 20 | 274. 23 | 359. 7, 13, *& alibi*

alibi.
parumper 409. 12 | 442. 27 | 443. 4
parvo 16. 24 | 216. 17, & *alibi.*
parvula 425. 11
parvulæ 522. 11
parvulam 340. 20 | 402. 17 | 409. 32
parvuli 133. 25
pervulis 53. 10 | 109. 8 | 130. 5 | 333. 19
parvulo 109. 30
parvulum 384. 30 | 401. 12 | 414. 22
parvum 163. 31 | 411. 25
parvus 391. 2
pascceret 310. 32
passa est 368. 15
passi 395. 29
passi erant 377. 22
passibus 38. 23 | 32. 4 | 176. 3 | 189. 25, & *alibi.*
passim 77. 4 | 193. 34 | 278. 22 | 395. 31 | 407. 7 | 413. 12 | 414. 12 | 417. 12 | 423. 30 | 443. 5
passis 37. 11 | 46. 19 | 162. 11 | 336. 17
passum 162. 25
passum est 170. 20 | 262. 5
passurum 212. 7
passus 36. 11 | 48. 12 | 64. 24 | 161. 23 | 319. 28 | 403. 12, 13 | 417. 3 | 419. 34 | 420. 28 | 422. 2
passus esset 137. 27 | 232. 9
passus est 254. 7 | 321. 22
passuum 6. 11 | 11. 3 | 15. 21 | 18. 13 | 19. 3, 6, & *alibi freq.*
pastores 226. 3 | 245. 6 | 299. 13
pastoribus. 244. 22
pastorum 245. 21 | 288. 5
patebant 6. 12 | 44. 5
patebat 44. 12 | 171. 1 | 240. 30 | 261. 28 | 318. 6
patefactis 54. 8 | 145. 5 | 299. 15 | 426. 11
patefactum esset 378. 19
patefieri 56. 6
patent 132. 2
patente 186. 14
patentem 189. 25
patentes 263. 23
patenti 404. 19
patentibus 11. 27
patentioribus 154. 4
pater 7. 2, 4 | 35. 1 | 97. 4 | 143. 4 | 155. 30 | 216. 4 | 395. 8
patêre 171. 11 | 176. 5 | 183. 28
paterenter 9. 12 | 189. 36 | 200. 8 | 333. 4 | 377. 22
pateret 172. 1 | 232. 6
pateretur 32. 23 | 96. 25 | 250. 28 | 265. 6 | 357. 31 | 363. 15 | 377. 21, 26 | 382. 11 | 405. 19
paterfamilias 128. 10
paternam 366. 34
paternas 395. 21
paterni 395. 12
paterno 358. 8 | 364. 17
paternorum 382. 25
paternum 272. 9 | 367. 4 | 467. 23
patet 132. 15 | 134. 14 | 401. 29
Pati 132. 19 | 34. 2 | 47. 7 | 53. 28 | 92. 12 | 116. 20 | 217. 8 | 219. 12 | 274. 10, & *alibi.*
patiantur 11. 20 | 3. 27 | 128. 3
patiatur 145. 12 | 159. 7 | 217. 13
patiebantur 195. 2 | 242. 22 | 263. 7 | 311. 15 | 356. 12 | 371. 9 | 375. 3
Patiecum 433. 8
patienda 155. 20
patienda esse 204. 14.
patienda esset 260. 29
patientem 400. 2
patienter 175. 1 | 256. 19 | 295. 22
patientia 132. 10 | 183. 30 | 240. 36 | 312. 10, 11 | 399. 5 | 401. 26 | 418. 19
patientiæ 410. 3
patientiam 137. 29 | 232. 10
patientissimo 335. 14
Patisium 364. 14
patitur 118. 7 | 231. 20 | 450. 8
patiuntur 58. 25 | 26
patre 127. 10 | 343. 4
patrem 340. 10 | 345. 18 | 398. 8
pattes 280. 25 | 9
patri 426. 22
patria 305. 13 | 389. 25 | 11 | 421. 22
patriæ 261. 14 | 358. 27
patriam 47. 11
patribus 14. 13
patris 128. 4 | 340. 4 | 8 | 395. 17, 20
patrocinari. 446. 24
patrocinio 452. 27
patronos 159. 25 | 1
patrum 13. 11 | 29. 41. 13 | 114. 24 | 22
patruo 143. 7
patuerant 145. 8
pauca 32. 23 | 200. 28 | 11 | 225. 16 | 273. 1 | 28 | 296. 15 | 336. 394. 23, 24
paucæ 48. 15 | 68. 11 | 10 | 400. 3
paucas 253. 37 | 368 386. 22 | 413. 4
pauci 15. 14 | 71. 25 | 6 | 179. 12 | 219. 243. 3, 7 | 248. 6, *libi.*
pauciorâ 428. 34
paucioribus 443. 24
paucis 17. 8 | 24. 13 | 32. 10 | 46. 4 | 59. 1 | 27 | 65. 5 | 66. 17 | & *alibi passim.*
pauciſſimis 470. 17
paucitate 57. 12 | 139. 2 | 31 | 383. 14 | 391. 16 | 25 | 396. 14
paucitatem 58. 5 | 6 | 67. 10 | 84. 12 | 8 | & *alibi*
pauco 416. 6
paucorum 73. 21 | 2 | 202. 18 | 225. 5 | 266 | 345. 2 | 355. 30 | 17 | 429. 20
paucos 28. 11 | 64. 33 | 24 | 79. 9 | 83. 3 | 5 | 161. 7 | 185. *alibi.*

los 422. 28.
ntis 348. 4
ento 341. 16
tim 25. 23 | 28. 26 |
. 14 | 51. 20 | 64. 23 |
. 18, & alibi.
sper 44. 1 | 58. 16 |
. 1 | 97. 30 | 135. 2,
alibi.
lo adv. 39. 12 | 49. 7 | 63.
| 72. 7, & alibi frq.
lum, adv. 36. 18 | 44.
| 82. 8, 14, & alibi.
lum, adv. 51. 18 | 78.
| 82. 18, & alibi.
re 188. 2
298. 10
bant 371. 19
ndi 35. 3 | 424. 11
are 274. 3
ra 399. 22
ri 191. 7
torum 398. 13
a 96. 20 | 117. 23 |
. 31 | 242. 9 | 265. 15
t 71. 9 | 149. 1 | 192. 10
is 93. 6 | 97. 15, 21 |
. 18 | 115. 23 | 137.
| 150. 23 | 165. 21 |
. 12
re 162. 11 | 247. 9 |
. 6 | 423. 1
s 428. 20
iarem 452. 23
nia 114. 9 | 158. 4 |
. 3 | 212. 5 | 221. 5 |
. 21. & alibi.
niæ 126. 5 | 128. 7 |
. 4 | 213. 7 | 269. 4,
alibi.
iam 114. 7 | 164. 25,
| 219 24 | 225. 21,
alibi
giariæ 316. 35
ias 111. 16 | 128. 5 |
. 32 | 238. 2 | 269. 10,
& alibi.
nis 305. 15 | 452. 26
a 69. 31 | 171. 34 | 243.
| 312. 15 | 397. 24 |
o. 6
ibus 61. 26 | 259. 1
417. 22 | 423. 16 |
. 23 | 447. 22 | 45. 12
m 20. 8 | 82. 19 | 172. 6 | 240
| 279. 16 | 443. 4
21. 16 | 75. 21 | 148.
| 151. 16 | 152. 6, 10
| 153. 17 | 172. 7, 12,
19, & alibi.
pedestre 438. 30
pedestrem 403 13
pedestres 65. 14 | 176. 6 |
391. 9 | 435. 12
pedestri 276. 7 | 359. 22,
25
pedestria 60. 4
pedestribus 48. 3 | 61. 7 | 82.
12 | 177. 8. 13 | 368. 15 |
377. 8 | 391. 14
pedibus 61, 9 | 71. 22 | 85.
11 | 95. 23 | 96. 8 | 149.
22 | 172. 2 | 269. 20 | 271.
5 | 422. 22
Pedio 300. 6 | 437. 13
peditatibus 450. 24
peditatu 168. 19 | 171 13 |
279. 22 | 392. 13, 18
peditatum 89. 4 | 104.
11
peditatus 85. 29 | 107. 33 |
115. 29 | 117. 21 | 144.
4 | 174. 20
pedite 438. 26
peditem 31. 22
pedites 36. 1 | 50. 20 | 169.
9, 22 | 184. 16 | 189. 14 |
190. 4 | 193, 27, & a-
libi.
peditibus 287. 18 | 190. 28 |
193. 23 | 391. 25 | 407.
14 | 448. 12
peditum 85. 14 | 88. 21 |
156. 31 | 168. 25, & alibi.
Pedium 40. 14 | 45. 22 |
432. 14
pedum 11. 3 | 28. 6 | 43.
3 bis | 48. 16 | 52. 32, &
alibi.
pejus 24 9
peligus 452. 4
Peliginis 222. 9 | 274. 1
Peligno 223. 2
Pelignus 277. 7
pellere 200. 13
pellerent 323. 27 | 329. 15 |
388. 14
pellerentur 24. 16 | 346.
16
pelleretur 329. 9
pelles 61. 27 | 71. 14
pellibus 54. 14 | 69. 5 | 49.
12 | 130. 9 | 295. 2, 21 |
407. 3
pellitum 133. 9
pelluntur 167. 21 | 169. 2
Pelluſio 344. 4 | 359. 25
Pelluſium 339. 18
penates 427. 22
perdant 117. 16
pendere 100. 13 | 429. 20
penderent 27. 18
penderet 98. 3
pendunt 122. 1
pene 12. 14 | 17. 32 | 28.
5 | 49. 2 | 50. 30, & ali-
bi.
penes 150. 36 | 252. 23 | 257,
2 | 269. 3 | 382. 6
penitus 117. 30
penſionibus 427. 6
penterem 370. 4
penteres 414. 17
penuriam 421. 19
pependerint 33. 6
pepercerunt 154. 12
pepercisſent 251. 16
peperi 484. 16
peperit 408. 25
per 7. 22, 14 | 8. 4 | 9, 3,
5, 12, 15 | 10. 7, 11, &
alibi quam plurimis in
locis.
peractis 87. 12 | 88. 8 | 281
3
peracto 98. 17 | 218. 9 |
436. 23
perageret 411. 18
peragit 115. 5
peragitati 253. 21
peranguſtum 148. 22
percepta 117. 1
percepto 139. 13
percipere 275. 21
perciperent 153. 28 | 328.
13
percitus 405. 33
percrebuerat 325. 7
percrebuiſſet 310. 22
percucurriſſet 199. 23 | 202.
11
perculſæ 193. 32
perculſi 264. 17
percunctatione 28, 12
percunctationibus 58. 3
percurrere 85. 17
percurrit 221. 2
percuſſiſſe 368. 18
percuſſit 121. 25 | 441.
28
percuſſo 106. 24 | 398.
28
percuſſos 312. 1
percuſſus 424. 7 | 445.
20
perdiſcendo 123. 2
perditi 275. 19 | 450. 7

perdit

perditis 194. 2
perditorum 63. 30 | 143. 9 | 194. 10
perdoluerunt 265. 32
perducere 376. 11
perducerent 263. 5 | 296. 19
perduci 387. 19
perducit 11. 4 | 143. 10
perducitur 102. 4 | 196. 24
perducta 59. 21 | 310. 15
perducta erat 334. 31
perducta eſt 262. 2
perductæ 321. 12
perductas 310. 33
perducti 302. 26
perductos eſſe 191. 7
perducuntur 170. 11
perduxerant 118. 14
perduxerat 159. 2 | 319. 28
perduxerunt 147. 19
perduxit 58. 32 | 18. 17 | 158. 1 | 172. 7
perendino 101. 30
perennis 198. 16
perequitans 241. 10
perequitant 85. 9
perequitaſſet 169. 31
pereundem 140. 11
perexigua 329. 23
perexiguo 95. 14
perexiguum 310. 7
perfacile, *nom.* 6. 1 | 7. 8 | 168. 21
perfecerat 318. 14
perfecerunt 105. 25 | 311. 36
perfecit 173. 11 | 365. 27
perfecta 263. 3 | 264. 23 | 319. 17
perfecta erant 285. 2
perfectæ eſſent 34. 21 | 57. 20
perfectas eſſe 224. 7
perfectis 173. 8 | 228. 1 | 231. 7 | 355. 9 | 411. 2
perfecto 11. 4 | 245. 24 | 246. 11 | 272. 22 | 297. 16 | 316. 12
perfectum 182. 3
perfectum erat 317. 27 | 318. 25
perfectum eſt 239. 17 | 262. 1 | 324. 13
perferebantur 277. 38
perfe ebatur 339. 13
perferendam 61. 25
perferendas 65. 1 | 387. 21, 27
perferendi 261. 18
perferendi eſſent 25. 14
perferre 16. 12 | 48. 24 | 59. 20 | 149. 9 | 316. 7
perferrent 111. 3
perferrentur 216. 15
perferret 83. 15 | 195. 32 | 260. 21
perferretur 296. 15
perferri 112. 23
perfertur 110. 13 | 142. 24
perferunt 273. 4
perferuntur 141. 5 | 145. 10
perficere 7. 8 | 36. 15 | 242. 25 | 255. 7
perficerentur 377. 24
perfici 227. 4 | 219. 4, 23 | 242. 22 | 243. 26
perficiantur 171. 24
perficienda 258. 8
perficiendi 158. 15 | 251. 12 | 317. 16 | 318. 12
perficiendis 165. 9
perficit 11. 21 | 244. 6 | 259. 15
perficiundis 285. 8
perficiunt 264. 2
perficiuntur 104. 31
perfidia 76. 14, 28 | 144. 10 | 149. 9 | 191. 17 | 200. 3 | 265. 23
perfidiæ 266. 12
perfidiam 144. 7 | 164. 14 | 415. 5
perforaſſet 359. 12
perforatæ 369. 29
perfrigerint 178. 7
perfregerunt 20. 3
perfrigerent 262. 15
perfuga 64. 10 | 416. 13
perfugæ 64. 16 | 273. 19 | 321. 2. | 393. 6 | 410. 21
perfugas 318. 14 | 402. 4
perfugere 400. 19 | 409. 1
perfugerent 317. 25
perfugerunt 402. 6 | 423. 32
perfugiebat 253. 7
perfugio 87. 19
perfugis 22. 7 | 96. 12 | 160. 30 | 171. 38 | 197. 6 | 278. 11, 31, *& alibi.*
perfugiſſe 267. 12 | 31 | 325. 12 | 328. 17
perfugiſſent 21. 15
perfugiunt 271. 3 | 12
Pergamenum 384. 27
Pergamenus 359. 18
Pergami 341. 13
Pergamo 384. 29
Pergamum 304. 11
pergere 416. 31
pergatum 256. 24
pergunt 64. 23
periclitabatur 44. 9
periclitandum 165. 9
periclitarentur 354. 2
periclitaretur 136. 36 | 27 | 250. 29
periclitari 292. 17 | 7
periclitati 352. 30
periclitatus 367. 21
periçula 8. 13 | 196 | 252. 3
periculi 57. 23 | 60. 2 | 26 | 184. 19 | 210. *alibi.*
periculis 124. 7 | 38 | 396. 11
periculo 11. 25 | 16. 1 | 1 | 31. 16 | 33. 31 | 3 | 25 | 42. 17, *& alib*
periculorum 289. 13 | 14
periculoſa 290. 6
periculoſiſſimis 357. 25
periculoſius, *adv.* 379
periculoſo 198. 2
periculoſum 25. 24 | 1 | 446. 30
periculum 28. 19, 25 | 17 | 80. 11 | 85. 3 | 25, *& alibi.*
peridoneus 271. 14
perierunt 77. 10 | 16
periit 38. 15 | 139. 22 | 7 | 359. 17 | 368 | 379. 4
perimpeditus 412. 16
perinde 285. 3 | 317.
perire 367. 17
perirent 417. 2
periſſe 275. 16 | 362. 1 | 7, 8 | 442. 11
periti 242. 12 | 333.
peritoribus 317. 28.
peritis 245. 14

ſſimi 66. 1
ſſimis 322. 23
ſſimus 18. 20
is 330. 4
is 177. 18 | 222. 18 | 8
is 399. 19 | 408.
inim 415. 5
a 104. 20 | 110.
erant 186. 10
a eſſet 184. 9
a eſt 55. 7
x 22. 19
is 243. 26
o 80. 17 | 110. 23 | 1
ſam 188. 14
ſtis 387. 26
ſtis 223. 18 | 387.
untur 130. 9
agna 403. 28
agnus 155. 28
anaverat 273. 26
anebant 407. 4
anebat 239. 16
anendum eſſet 159.
anent 122. 5 | 132.
anere 25. 6 | 59. 20 | 14 | 185. 25 | 188. 31 | 25 | 413. 19
anerent 80. 20 | 196. | 198. 15 | 363. 9
aneret 89. 22 | 378.
anſerant 183. 32 | 363.
anſerat 192. 20 | 199.
anſerint 224. 7
anſerunt 130. 5 | 188. | 242. 20
anſiſſe 117. 4
anſit 373. 22
ſcentur 214. 1
ſeri 232. 14
ſerint 296. 12
ſint 56. 6
ſſa 23. 11
ſſa erat 176. 2
ſſa eſt 92. 26
ſſurum 89. 16
ſti 167. 33
ſtos 383. 28
ittatur 217. 11

permittebat 242. 21
permittere 41. 2 | 53. 22
permitteret 26. 16 | 89. 15 | 186. 21
permittit 200. 9
permittitur 168. 9 | 235. 8
permoti 6. 13 | 46. 9 | 50. 27 | 73. 7 | 82. 18 | 92. 30 | 229. 18, *& alibi.*
permotos 312. 2
permotus 58. 29 | 97. 30 | 102. 5 | 103. 21 | 137. 29, *& alibi.*
permoveantur 159. 17
permovebantur 100. 38
permovere 291. 8
permoverentur 164. 3
permoveri 171. 19
permovet 158. 39
permulſis 73. 18
permulti 310. 13
pernicie 27. 13 | 194. 28 | 425. 14
perniciem 18. 1 | 217. 7 | 439. 28
perniciosa 187. 4
perniciosæ 379. 8
perniciosis 214. 12
pernicitatem 328. 11
pernoctare 188. 30
perpaucæ 63. 13 | 98. 12
perpauci 9. 5 | 38. 10 | 280. 8
perpaucis 77. 10 | 146. 25
perpaucos 89. 33 | 354. 25
perpendiculum 78. 12
perperam 437. 16
perpeſſi 273. 19
perpeſſos 255. 18 | 312. 11, 13
perpeti 146. 4 | 291. 16
perpetua 30. 15 | 111. 9 | 153. 14 | 175. 29
perpetuæ 57. 17 | 151. 15 | 172. 19 | 175. 10
perpetuam 26. 18 | 165. 29
perpetuas 106. 15 | 310. 32, 35
perpetui 332. 5
perpetuis 115. 17 | 152. 5 | 224. 25
perpetuo, *nom.* 187. 5
perpetuo, *adv.* 24. 5 | 159. 32 | 192. 20
perpetuum 85. 28 | 104. 12, 27 168. 24
perquam 407. 3
perquirerent 441. 16
perquirit 117. 19
perrumpant 139. 5
perrumpendum eſſe. 249. 13
perrumpere 11. 14 | 138. 15 | 149. 25
perrumperet 228. 9
perrumpi 152. 17
perrumpunt 139. 11
perrupta 179. 12
perſcribebant 243. 19
perſcribebat 366. 33
perſcribit 107. 33 | 108. 21
perſcribuntur 211. 1 | 212. 8
perſecutum 88. 6
perſequamur 158. 34
perſequantur 158. 40
perſequenda 183. 5
perſequendis 327. 20
perſequendos 184. 8 | 198. 8
perſequendum 193. 37 | 209. 1 | 338. 24 | 376. 8 | 450. 24, 29
perſequente 194. 23
perſequentem 39. 1
perſequerentur 92. 7
perſequeretur 369. 1
perſequi 14. 9 | 92. 4 | 188. 12 | 265. 21
perſequuntur 170. 8 | 391. 28 | 452. 1
perſeverandum 228. 15 | 392. 26
perſeverantia 302. 1 | 359. 28
perſeverare 364. 24
perſeveraret 14. 9
perſeverat 103. 29 | 250. 35
perſeveravit 270. 11 | 295. 8 | 307. 20
perſolvere 363. 17
perſolvit 13. 15
perſpecta 29. 14 | 47. 24 | 67. 16 | 159. 22 | 387. 19 | 403. 8 | 420. 9
perſpectam 164. 15
perſpectam eſſe 30. 16
perſpectis 80. 25
perſpecto 157. 16 | 170.

21
perſpectum 328. 3
perſpectum eſt 54. 7
perſpecularetur 399. 18
perſpexerat 45. 20 | 89. 34
perſpexiſſet 80. 3, 28 | 89. 25
perſpicere 102. 4
perſpiceremus 401. 36
perſpicerent 149. 28
perſpiceret 375. 8
perſpici 48. 7, 13 | 65. 19
perſpiciat 248. 31
perſpiciebant 60. 11
perſpiciendi 160 28.
perſpicit 92. 25
perſtare 153. 19 | 427. 23
perſtiterunt 413. 15
perſuadent 8. 15
perſuadere 11. 14 | 123. 2 | 425. 18
perſuaderet 101. 19 | 212. 3
perſuaderi 29. 13 | 45. 14 | 111. 18
perſuadet 7. 12, 7 | 64. 9 | 104. 17 | 12 | 108. 6 | 377. 2
perſuaſtrant 47. 5
perſuaſi 329. 12 | 410. 23
perſuaſit 5. 9 | 9. 3 | 398. 13
perſuaſum 57. 18 | 150. 6
perſuaſum eſſet 102. 10
perſuaſuros 9. 10
pertendit 361. 15
pertentatis 355. 19
perterrerant 143. 24
perterrent 139. 5 | 177. 3
perterrerent 36. 13
perterrita 240. 21 | 270. 12
perterritæ 91. 15 | 193. 32 | 423. 7
perterritam 334. 21 | 425. 27
perterriti 21. 17 | 50. 27 | 72. 18 | 76. 24 | 82. 10, *& alibi.*
perterritis 95. 14 | 112. 28 | 116. 19 | 136. 23 | 137. 6 *& alibi.*
perterrito 294. 20 | 415. 28
perterritos 19. 10 | 39. 10 | 32. 7 | 58. 24 | 75. 23, *& alibi.*
preterritos eſſe 225. 9
preterritum 19. 1 | 192. 8 | 250. 16 | 276. 33 | 414. 22
perterritum eſſe 17. 11 | 76. 20
perterritus 207. 13 | 231. 2 | 248. 12 | 249. 8 | 268. 30 | 307. 4 | 411. 20 | 419. 26 | 428. 5
perterruerunt 163. 4
pertimeſcenda eſſet 101. 25
pertimuerunt 361. 11
pertinacia 31. 20 | 102. 1 | 188. 27 | 256. 1 | 277. 32 | 434. 20
pertinaciæ 292. 16
pertinaciam 196. 30
pertinaciſſime 191. 5
pertinaciter 197. 23 | 198. 13 | 359. 26
pertinacius, *adv.* 187. 31 | 200. 6
pertineat 103. 25
pertinebant 48. 25 | 149. 35 | 249. 18 | 312. 29 | 317. 37 | 335. 8
pertinebat 99. 19 | 136. 25 | 160. 19 | 298. 22
pertinens 364. 30
pertinent 4. 4 | 5. 3 | 56. 4 | 176. 36 | 237. 3 | 353. 14
pertinentem 355. 8
pertinentes 349. 15
pertinentibus 407. 7
pertinentium 47. 8
pertinere 15. 1 | 75. 9 | 117. 31. | 184. 31 | 216. 14 | 217. 7 | 234. 20 | 297. 22 | 343. 2 | 363. 8
pertinerent 6. 14 | 60. 3
pertineret 188. 19 | 296. 19
pertinet 5. 6 | 9. 10 | 89. 7 | 132. 18 | 134. 13 | 258. 7 | 348. 13
pertingere 320. 1
pertractabant 418. 17
pertuliſſent 104. 29
perturbabantur 29. 2 | 83. 1
perturbant 85. 10 | 178. 4 | 383. 28
perturbantur 76. 25 | 171. 19
perturbarentur 49. 2 | 20 | 188. 26 | 357
perturbaret 28. 17
perturbari 277. 33
perturbat 240. 15
perturbata 272. 29
perturbatæ ſunt 188.
perturbati 100. 36 | 251. 5 | 356, 32 | 422. 15
perturbatio 84. 6 | 31
perturbatione 362. 4
perturbatis 45. 28 | 18 | 165. 20 | 240.
perturbato 193. 33
perturbatos 167. 12 | 30
perturbatum 188. 9 | 14 | 338. 2 | 412.
perturbatus 293. 18 | 408. 16
perturbaverant 85. 7
perturbæverunt 75. 2
perturbetur 138. 31
pervagarenter 161.
pervagentur 145. 18
pervenerant 12. 11 | 437. 17
pervenerat 107. 7 | 241. 14 | 243. 10 | 9
pervenerunt 21. 5 | 47. 25 | 63. 14, *bi.*
perveniam 413. 1
perveniet 271. 19
pervenire 45. 17 | 142. 9 | 144. 232. 5 | 147. 17 | 22
pervenirent 13. 1 | 26
perveniret 250. 10 | 399. 15 | 419. 9 | 465. 6
perveniretur 408. 10
perveniſſe 144. 13 | 375. 11
perveniſſent 57. 28 | 7
perveniſſet 65. 2 | 110. 15 | 145. 22

venit 10. 1 | 12. 7 | 13. 21. 14 | 40. 21 | 47. 63. 24 | 76. 22, & alibi passim.
venunt 104. 8 | 161. 9 | 176. 2 | 219. 19, & alibi.
ventum 99. 23 | 157.
ventum esset 289. 13
venum est 117. 35
venturam 228. 21
venturos 101. 21
verres 403. 2
vulgata 383. 8
vulgato 268. 8
47. 22
ventia 270. 1 | 329.
t 24. 26 | 74. 3 | 19 | 249. 14 | 256.
280. 4
unt 50. 22 | 75. 4 | 9.6 | 193. 11 | 250. 1 | 1. 17 | 327. 2 | 423. 32
at 28. 21
da 83. 16
de 115. 25
di 49. 8 | 57. 12 | 59. | 119. 1
dum 166. 24 | 461.
dus erat 239. 20
ti 31. 18 | 2co.
ibus 22. 16 | 46. 10 | 5 | 115. 1 | 121. 1 | 148. | 358. 2
23. 11 | 25. 2 | 46. | 50. 19 | 53. 23, & bi.
ent 69. 4 | 111. 24 | 29, 34 | 250. 11, & alibi.
et 18. 5 | 45. 17 | 140. | 354. 19 | 372. 17 | 20
93. 6
erant 399. 11
erat 325. 22
erint 105. 18
erunt 23. 9, 15 | 38. | 46. 19 | 74. 5, & i.
442. 12
ens 439. 33
e 31. 8 | 184. 17 | 370. 11 | 398. 16 | 452. 26
petissent 21. 13 | 76. 17 | 83. 19 | 443. 20
petisset 332. 7
petistis 116. 26
petit 17. 26 | 113. 3 | 167. 3 | 246. 15 | 223. 7 | 225. 7, & alibi.
petita 76. 7
petitione 201. 14 | 225. 2
petitionem 201. 6, 7 | 202. 15
petitis 190. 16
petitum 184. 3
petituros 193. 11
petiverunt 83. 18, 32 | 116. 34 | 154. 8 | 261. 17 | 275. 33
petivit 275. 25
pero 459. 6 | 462. 3
petra 309. 31
Petreiano 393. 25
Petreii 237. 7 | 251. 20 | 266. 29 | 396. 1
Petreio 237. 2 | 238. 14 | 248. 12, & alibi.
Petreium 428. 19
Petreius 163. 8 | 236. 5, 9 | 237. 4 | 239. 24, 31 | 243. 18, & alibi.
Petrocoriis 173. 25
Petrosidius 104. 3
petulantiæ 410. 2
petunt 66. 4 | 97. 7 | 117. 15 | 134. 28 | 142. 15, & alibi.
phalange 19. 22 | 37. 18
phalangem 20. 2
phalanges 38. 1
phalangis 264. 3
Pharitæ 351. 21 | 356. 6
Pharnace 363. 15 | 364. 16 | 381. 22 bis | 431. 1
Pharnacem 364. 3 | 379. 18 | 301. 24, 25
Pharnaces 365. 2, 11, 20, 23, 28, 32 | 366. 26, 32 | 382. 8, 9, 25 | 383. 5, 10, 12, 22 | 384. 14. 16
Pharnaci 381. 27, 33 | 382. 3
Pharnacis 384. 31
Pharo 356. 5 | 359. 24
Pharsalie 367. 16
Pharsalus 290. 8
Pharum 346. 2, 12 | 353. 4
Pharus 346. 3, 9
Phillippus 212. 8, 10
Philonem 449. 23
Phœnice 286. 2
Phœnicum 337. 19
pice 151. 12 | 197. 33 | 264. 8 | 338. 4
picem 152. 17
Piceni 230. 9
Piceno 219. 9 | 222. 2
Picenum 221. 2, 8 | 222. 1
picis 153. 4
Pictones 143. 14
Pictonibus 61. 5 | 173. 24 | 193. 2
Pictonum 192. 19
pietate 100. 26
pignore 238. 3
pila 37. 16 | 52. 14 | 116. 31 | 311. 30 | 333. 7, 20 | 417. 10 | 418. 18 | 448. 3
pilæ 266. 3
pili 241. 15
pilis 20. 2 | 37. 17 | 50. 6 | 167. 23 | 177. 10 | 179. 7 | 333. 16, 23 | 423. 28
pilo 421. 15 | 424. 6
pilorum 20. 5 | 105. 2 | 244. 28 | 407. 8 | 447. 12
pilum 103. 17 | 106. 22 | 138. 17 | 332. 13 | 391. 29 | 392. 4
pinnæ 105. 3
pinnas 172. 10
Piruſtræ 88. 2
Piruſtis 87. 12
Piſauri 219. 3
Piſaurum 218. 13
piſcatorias 259. 29
piſcibus 74. 18
Piſo 75. 25 | 208. 14 | 387. 3 | 392. 17
Piſone 9. 14 | 26. 20
Piſonem 14. 1
Piſonis 13. 16
placari 125. 1
placeat 158. 19 | 177. 25
Placentia 321. 17
placere 193. 6 | 327. 13 | 343. 5 | 422. 33
placeret 148. 17

placide. 116. 24 | 417. 6
placuiſſe 155. 2
placuit 23. 31 | 57. 29 | 158. 16 | 446. 4
Plætorio 420. 32
Plætorium 364. 12
plagis 373. 2
Plancum 99. 3, 19 | 372. 22
Plancus 238. 18 | 372. 20 | 387. 17
plane 68. 1 | 140. 13 | 272. 28
planiores 61. 21
planiſſimis 394. 1
planitia 239. 32 | 360. 30 | 408. 28 | 435. 21 | 446. 4
planitie 44. 11 | 57. 1 | 161. 22 | 171. 10 | 402. 29 | 443. 21, 33 | 446. 11, 13, 28
planitiem 44. 14 | 163. 23 | 176. 5 | 188. 20 | 250. 5 | 336. 16 | 444. 8
planities 32. 1 | 170. 26 | 446. 5, 7
plano 82. 1 | 355. 29 | 365. 7 | 382. 18
plateas 229. 9
plateis 348. 27
plauſtra 380. 30
plebe 118. 6
plebem 16. 8, 22 | 131. 6 | 147. 18 | 160. 7 | 191. 3 | 425. 10
plebes 349. 19
plebi 7. 6
plebis 185. 22 | 191. 9 | 203. 1 | 206. 1 | 208. 2, 10 | 210. 7, 10, 14, *& alibi.*
plebs 89. 13 | 119. 13
plena 83. 32 | 185. 29 | 186. 10 | 189. 12 | 252. 2 | 279. 4 | 305. 10 | 321. 3
plene 57. 20
pleni 174. 17
pleniora 243. 18
pleniſſimam 57. 11
pleniſſimi 278. 8
pleniſſimis 272. 4
pleno 325. 35
plenos 434. 13
plenus 260. 12
pleræque 329. 29 | 353. 2
pleraque 147. 4
pleraſque 303. 8
plerique 73. 9 | 94. 11 | 119. 14 | 138. 12 | 207. 14, *& alibi.*
pleriſque 53. 15 | 123. 1 | 208. 13 | 250. 33 | 251. 14 | 335. 3
pleroſque 41. 11 | 252. 25
plerumque 29. 25 | 52. 6 | 68. 3 | 73. 2 | 82. 2, *& alibi.*
Pleumoſios 104. 18
ploſtris 395. 2 | 419. 20
Plotius 298. 8
plumbum 93. 8 | 394. 19
plura 191. 28 | 297. 13 | 313. 30 | 371. 8
plures 23. 25 | 60. 24 | 74. 16 | 83. 3 | 98. 20 | 99. 18, *& alibi.*
pluribus 16. 18 | 18. 5 | 20. 4 | 95. 17 | 17. 15, *& alibi.*
pluries 253. 15
plurima 126. 3 | 215. 6 | 381. 3
plurimas 59. 9 | 92. 18
plurimis 185. 28 | 195. 14 | 359. 8 | 382. 13
plurimos 124. 4 | 133. 23
plurimum, *adv.* 7. 10 | 11. 16 | 16. 8 | 17. 30 | 24. 2, *& alibi.*
plus, *adv.* 16. 8 | 17. 29 | 30. 19 | 31. 30 | 58. 24, *& alibi.*
plutei 262. 5 | 265. 16 | 266. 6
pluteis 228. 4 | 300. 23
pluteorum 172. 10
pluteos, 152. 25 | 159. 35 | 263. 4
poculis 134. 1
pœna 120. 8 | 183. 29 | 190. 33 | 191. 10 | 196. 30 | 198. 24 | 439. 20 | 443. 27
pœnæ 143. 24 | 160. 19 | 250. 24 | 323. 5
pœnam 7. 15 | 88. 7 | 171. 34 | 369. 12
pœnas 13. 15 | 23. 3 | 16 | 120. 6
pœnitere 73. 8
pœniteret 276. 2, 11
pollebant 209. 11
pollent 468. 1
pollere 191. 8
polleret 484. 8
polliceantur 15. 5 | 18
pollicebantur 78. 3
pollicebatur 298. 14 | 21
pollicentur 97. 6 | 1 | 131. 20 | 142. 13 | 29 | 221. 6 | 246. 294. 13 | 388. 25 | 25
pollicerentur 55. 9 | 111. 16 | 306. 2
polliceretur 32. 18 | 300. 9 | 381. 27
polliceri 41. 28 | 10 | 114. 7 | 218. 7 | 267. 15 | 329. 10 | 21
polliceris 405. 22
pollicetur 168. 32 | 206. 4 | 208. 14 | 22 | 222. 25 | 25 | 280. 5, 14 | 372. 12 | 14
pollicis 61. 26
pollicitationem 245. 5
pollicitationibus 64 | 67. 28 | 118. 13 | 115. 22 | 244. 20 | 344. 7 | 401. 28 | 2
polliciti 15. 22
polliciti erant 269. 1
polliciti ſunt 83. 12
pollicitos 41. 21
pollicitum 31. 30
pollicitus 79. 11 | 182. 10
pollicitus erat 203. 2
policitus eſſet 31. 30
pollicitus eſt 25. 15 | 203. 6 | 370. 25
pollicitus ſit 41. 19
Pompei 329. 22
Pompeia 284. 7
Pompeiæ 428. 30
Pompeiana 320. 26 | 19 | 437. 30
Pompeianam 338. 5
Pompeinarum 449. 450. 20.

ceianas 449. 22
ceiani 238. 9 | 310. | 311. 24 | 312. 19, alibi.
ceianis 222. 4 | 266. | 306. 15 | 310. 2 | 314. & alibi.
ceiano 337. 2 | 393. 9
ceianorum 229. 17
k. 14
ceianos 311. 31 | 319. | 320. 8 | 449. 9
ceianum 316. 16
ceii 144. 13 | 203. 3, 10 | 207. 2, 14 | 208. 11, & alibi freq.
ceio 70. 1 | 113. 2 | 204. 7 | 204. 2, 12 | 206. 9, alibi passim.
ceium 103. 23 | 214. 9 | 216. 6, 12 | 217. 15, 4. & alibi plur.
cius 114. 1 | 203. 8 | 207. 2, 7, 9 | 209. 11, & alibi freq.
ponius 338. 1, 2
ant 263. 20
dere 133. 18 | 339. 25 | 407. 5 | 423. 16 | 484. 12
deris 53. 2 | 151. 13
do 267. 15 | 429. 13
dius 93. 7 | 335. 9
ebant 103. 2 | 104. 26
ebat 108. 4
endum esse 144. 11
here 86. 9 | 416. 39 | 421. 19
herent 58. 18
herentur 344. 12
heret 46. 18 | 157. 1, heretur 446. 17
heris 484. 6
hi 344. 13
hit 18. 11 | 19. 4 | 43. 1 | 134. 9 | 184. 14, & alibi.
ns 9. 10 | 43. 1 | 79. 6 | 117. 12 | 146. 20 | 138. 13 | 239. 3 | 242. 18 | 247. 11, 16 | 256. 15
nte 134. 8 | 157. 2 | 166. 6 | 186. 22 | 193. 7, & alibi.
ntem 10. 3 | 14. 2 | 44. 39, 33 | 78. 24 | 79. 13, 22 | 117. 9, 11 | 257. 12, & alibi.
pontes 166. 8 | 238. 6 | 241. 29 | 242. 20 | 243. 26 | 356. 18, 19
ponti 79. 1 | 239. 5
pontibus 115. 22 | 149. 23 | 156. 36 | 165. 9 | 186. 17, 20 | 188. 19 | 232. 7
Pontica 366. 19, 27
Ponticam 366. 11
Ponticas 353. 6
Ponticorum 367. 2
pontificum 225. 1
pontis 78. 6, 8 | 79. 3 | 134. 6, 9 | 146. 26 | 434. 14
pontium 157. 6
Ponto 286. 2 | 287. 6 | 364. 14, 29 | 379. 17, 18 | 382. 1, 5, 18 | 304. 21, 24
pontones 303. 10
Pontum 366. 33 | 367. 4 | 380. 15 | 381. 15
ponunt 138. 13 | 248. 15 | 254. 5 | 451. 28
popoſcit 21. 15 | 47. 3
populabantur 12. 11
popularentur 27. 18 | 44. 30
populari 42. 10
populationibus 15. 18
populi 11. 7, 26 | 14. 10, 16, 19 | 17. 6 | 23. 5 | 24. 1, 29, & alibi freq.
populis 286. 5
populo 7. 3 | 12. 13 | 13. 14 | 24. 4, 23 | 25. 24, & alibi.
populos 7. 13
populum 9. 11 | 15. 8 | 17. 18 | 27. 3 | 33. 8, 13, & alibi.
populus 14. 7 | 23. 3 | 34. 5 | 214. 12 | 217. 2 | 294. 9 | 381. 7
porrecta 48. 25 | 399. 7
porrexerat 413. 6
porrigere 387. 22
porrigi 392. 10
porro *conj.* 100. 19 | 274. 10
porta 50. 23 | 67. 27 | 138. 2, 21 | 163. 14 | 264. 18, & alibi.
portabant 419. 20 | 437. 5
portabat 383. 16
portæ 296. 9 | 277. 15 | 426. 10
portam 153. 3 | 272. 1 | 320. 19 | 334. 23 | 387. 9 | 398. 27 | 425. 10 | 433. 18 | 439. 7 | 440. 1, 3
portanda 253. 6
portare 53. 4 | 102. 7
potaret 98. 9
portari 42. 17 | 272. 4
portarum 154. 9 | 202. 6
portas 54. 9 | 63. 28 | 109. 16 | 110. 15 | 138. 7 | 147. 10, 12. & alibi.
portaturi erant 8. 12
portendi 422. 31
portibus 235. 5 | 301. 13
porticibus 268. 28
porticus 254. 1 | 352. 23
portis 43. 9 | 54. 8, 22 | 58. 19 | 64. 28 | 84. 30, & alibi.
portoria 16. 23
portorii 352. 21
portu 62. 15 | 83. 26 | 88. 15 | 228. 7 | 231. 19 | 245. 2 | 260. 5 | 270. 14, & alibi.
portubus 59. 11 | 61. 20 | 295. 14 | 322. 26 | 429. 22
portui 258. 3 | 337. 10
portum 81. 12, 16, 19 | 88. 15 | 89. 28 | 229. 12, & alibi.
portus 60. 10 | 80, 3, 10 | 86. 4 | 91. 2 | 227. 17, & alibi.
portuum 60. 5
poſcere 24. 20 | 90. 15 | 141. 6
poſcit 71. 23
poſita 61. 8 | 102. 38 | 127. 8 | 157. 17 | 253. 33 | 367. 12 | 435. 23
poſita erant 44. 11 | 171. 7
poſita erat 308. 28 | 444. 4
poſita eſſe 159. 14
poſita eſt 15. 23 | 60. 16 | 377. 16
poſitæ 194. 18
poſitam 65. 18 | 153. 1
poſitam eſſe 101. 22
poſitis 115. 32 | 146. 18 | 148. 32 | 157. 5, 29, & alibi.

positos 51. 1
positu 382. 18
positum 63. 1 | 146. 2 | 147, 2 | 156. 12 | 164. 24 | 165. 25 | 166. 2 | 518. 2
positum erat 197. 8 | 240. 27 | 247. 2 | 249. 36 | 408. 28
positum est 365. 7
positurum esse 438. 1
positus 57. 1 | 380. 20
posse 7. 13 | 11. 7 | 16. 15, 28 | 19. 12 | 22. 2 | 24. 23, 30. *& alibi passim.*
possederint 73. 28
possent 6. 8 | 7. 10 | 9. 3, 5 | 11. 6, 11, 14 | 12. 12, *& alibi passim.*
possessam 384. 34
possessionem 33. 29 | 346. 22
possessiones 12. 18 | 33. 15 | 256. 31 | 298. 20 | 376. 22
possessionibus 131. 4 | 222. 25
possessionis 57. 17 | 284. 2
posset 10. 13 | 14. 2, 25 | 16. 3 | 17. 31 | 18. 12, *& alibi quam plurimis in locis.*
possidere 41. 23 | 422. 26
possiderent 118. 18
possideret 20. 5
possideri 363. 17
possim 460. 2
possint 16. 9, 11 | 73. 29, *& alibi.*
possis 354. 6
possit 13. 3 | 80. 24 | 108. 9 | 134. 16 | 137. 5, 21, *& alibi.*
postium 163. 11
possumus 357. 20 | 464. 17
possunt 48. 3 | 60. 14 | 104. 19 | 112. 35, *& alibi.*
post, *præp.* 8. 8 | 42. 16 | 44. 27 | 46. 20 | 48. 19 | 53. 6, *& alibi passim.*
post, *adv.* 34. 39 | 58. 17 | 71. 5 | 86. 3 | 116. 35. *& alibi plur.*
postea 18. 20, 23 | 22. 16 | 23. 24 | 29. 23 | 34. 15 | 47. 33, *& alibi passim.*
posteris 175. 20
posteritatis 219. 14
posteros 15. 9 | 58. 30 | 75. 11 | 86. 16 | 95. 28, *& alibi passim.*
posterum 67. 7 | 146. 19 | 159. 36 | 208. 7 | 248. 21 | 269. 13 | 329. 18
posthaberet 305. 25
Posthumiana 436. 15
Posthumum 318. 4 | 389. 14 | 397. 15
postponere 114. 23
postpositis 90. 28
postquam 19. 13 | 21. 14 | 42. 11 | 63. 7 | 79. 12. *& alibi passim.*
postremo, *adv.* 101. 8, 18 | 142. 9 | 178. 25 | 246. 2 | 274. 8 | 327. 19 | 352. 25 | 462. 3
postremum 198. 15
postridie 19. 4 | 35. 9 | 37. 2 | 45. 32 | 54. 20 | 76. 14 | 92. 6 | 249. 15 | 290. 5 | 309. 16
postulabat 39. 12 | 49. 30 | 54. 14 | 136. 29 | 185. 5 | 190. 6 | 296. 17
postulandi 32. 12
postulant 209. 1 | 257. 7 | 295. 29
postulare 41. 22 | 218. 5 | 256. 4 | 266. 3 | 279. 17 | 364. 26 | 382. 14
postularent 25. 31 | 77. 24 | 81. 28 | 232. 13 | 358. 3
postularet 26. 14 | 77. 27 | 298. 21 | 372. 16
postulassent 73. 14
postulasset 31. 15
postulat 228. 19 | 232. 17 | 252. 19 | 371. 7 | 378. 12
postulata 132. 23 | 216. 16 | 227. 15
postulatis 29. 13 | 31. 19 | 75. 12 | 200. 21 | 211. 7 | 296. 3, 12
postulatum 24. 8
postulavisset 232. 11
postulavit 31. 22 | 327. 20 | 327. 11
posuerat 305. 29 | 334. 23
posuerunt 44. 4 | 45. 29 | 189. 14 | 241. 26 | 14
posui 465. 7
posuisset 382. 27
posuit 42. 15 | 192. 25 | 19 | 222. 17 | 307. *& alibi.*
potentatu 23. 22
potentem 375. 25
potentes 175. 25
potentia 17. 4 | 118. | 380. 6
potentiæ 16. 28 | 3 | 156. 7 | 158. 41 | 14
potentiam 124. 5 | 201 | 110. 4
potentiorem 118. 6
potentiores 131. 3
potentioribus 40. 10
potentiorum 119. 15
potentissime 16. 29
potentissimis 131. 7
potentissimos 7. 12
potentissimum 41. 24
potentium 209. 10
poterant 11. 14 | 20. 6 | 24 | 40. 12 | 44. 2, *& alibi.*
poterat 11. 16 | 15. 44. 12 | 45. 15, *& freq.*
poterit 297. 11
potest 10. 1 | 96. 8 | 10 | 5 | 132. 16 | 134. 22 *alibi.*
potestas 35. 14 | 43. 208. 14 | 214. 35 | 19, *& alibi.*
potestate 25. 13 | 89. 105. 8 | 123. 6 | 437. *& alibi.*
potestatem 16. 2 | 30 36. 19 | 41. 1 | 46. 17 *alibi.*
potestati 53. 22
potestatis 77. 27 | 26
potestis 137. 20 | 175.
Pothinus, 344. 2 | 26
potiora 216. 18
potiorem 216. 19
potirentur 23. 7 | 265. 356. 32
potiri 6. 2 | 7. 13 | 67. 224. 18 | 315. 34 | 16 | 438. 2

...num 193. 10 | 280. 1 | 390. 12
...e sunt 423. 11
...184. 18 | 425. 4
...iessent 392. 29
...i sunt 21. 2 | 384. 15 | ...3. 23 | 408. 22 | 413. ...9 | 439. 16
...um 419. 10
...um esse 322. 30 | 419.
...ur 115. 24 | 146. 25 | ...66. 5 | 416. 16 | 420. 6 | ...26. 15
...us 52. 1 | 157. 32 | 336. ... | 362. 26 | 424. 14 | ...41. 10 | 449. 17
...us erat 75. 5 | 367. 18 | ...28. 26
...us esset 352. 4 | 431. ... | 432. 10
...us est 306. 12 | 402. ...0
...undæ 368. 13
...undi 43. 18
...undorum 58. 21
...untur 137. 14 | 161. ...9 | 193. 17 | 196. 10 | ...52. 5
...us 34. 3 | 35. 10 | 136. ...21. 36 | 158. 12 | 175. 32, *& alibi.*
...erant 34. 24 | 83. 9 | ...177. 20 | 183. 14, 22 | ...342. 8 | 420. 20 | 425. ...16
...nere 428. 9
...uerint 30. 1 | 41. 9 | 73. ...12 | 150. 14
...uerit 16. 17 | 24. 7 | ...100. 20
...uerunt 77. 1 | 83. 9 | ...35, 35, 36 | 86. 5 | 116. 33, *& alibi.*
...uisa 459. 3 | 468. 10
...uisse 27. 19 | 28. 16 | ...72. 5 | 89. 30 | 100. 24, *& alibi*
...uissent 21. 7 | 24. 2 | ...72. 12 | 163. 28 | 179. 16, *& alibi.*
...uisset 159. 27 | 163. 34 | ...192. 29 | 194. 26 | 279. ...40, *& alibi.*
...uistis 453. 11
...uit 20. 20 | 27. 24 | ...46. 4 | 59. 27 | 76. 3, *& alibi.*
...e 53. 16 | 160. 30 | 376.

præacuta 78. 9 | 151. 12
præacutæ 62. 22
præacutas 53. 2
præacuti 173. 1
præacutis 172. 19 | 229. 13
præacutos 229. 10
prælatum 402. 30
præbeant 138. 26
præbebant 348. 18
præbebat 157. 22 | 242. 18 | 350. 2 | 400. 3 | 433. 12
præbere 348. 11
præberem 464. 15
præberent 48. 7 | 67. 23 | 320. 2
præbita 182. 6
præbuit 64. 3
præcavendum 28. 2
præcedere 164. 13
præcedunt 4. 6
præceperat 145. 16 | 304. 5 | 387. 13
præcepta 261. 14
præceptis 137. 25 | 193. 19 | 292. 18
præcepto 103. 7
præceptorum 260. 25 | 408. 20
preceptum erat 18. 28 | 108. 12 | 162. 4 | 193. 15 | 295. 4 | 335. 20
præcidit 198. 23
præcipi 202. 9
præcipiatur 138. 30
præcipiebant 330. 3 | 389. 20
præcipiebat 389. 20
præcipit 112. 9, 28 | 318. 2 | 386. 18 | 391. 13 | 399. 13 | 417. 25
præcipitabant 320. 33
præcipitabantur 434. 23
præcipitantur 163. 8 | 369. 30
præcipitata 264. 5
præcipitaverat 301. 1
præcipitaverunt 77. 9 | 356. 2 | 362. 8
præcipitem 198. 1
præcipites 50. 25 | 96. 2 | 311. 31 | 439. 2
præcipiti 85. 15
præcipue 31. 1 | 159. 12 | 196. 20 | 320. 15 | 350. 33 | 373. 10 | 384. 3
præcipuo 111. 8

præcisis 437. 17
præclarissimæ 358. 8
præclarissime 361. 14 | 378. 12
præcluderentur 350. 26
præcludit 325. 27
præcludunt 450. 2
præclusas esse 268. 31
præclusi erant 91. 28
præclusi essent 450. 4
præclusit 268. 16
præclusuros 294. 8
præcontibus 169. 20
Præconinus 61. 5
præcucurrat 325. 23
præcucurrisset 425. 4
præcurrere 240. 4 | 417. 8
præcurrerent 158. 18
præcurrit 277. 1
præcurrunt 138. 27
Præcursuros 350. 33
præda 114. 18 | 137. 15 | 139. 23 | 140. 7 | 184. 18, *& alibi.*
prædæ 85. 27 | 86. 8 | 93. 2 | 136. 25, 35 | 154. 10, *& alibi.*
prædam 102. 36 | 116. 19 | 137. 8, 19, 23 | 146. 28, *& alibi.*
prædandi 48. 4 | 50. 24 | 63. 36 | 74. 7 | 77. 20 | 96. 21
prædantium 161. 32
prædatores 413. 28
prædatum 351. 18
prædicabant 28. 14 | 340. 12
prædicabat 342. 14 | 378. 26
prædicans 280. 29
prædicant 127. 10 | 131. 17 | 279. 4 | 353. 15
prædicantes 427. 7
prædicaret 332. 6
prædicat 232. 15
prædicaturus sum 275. 31
prædicaverunt 85. 27
prædicavit 32. 24 | 267. 11
præditi 412. 8 | 416. 34
prædítus 395. 19, 21
prædixerat 333. 3
prædonibus 297. 25 | 345. 8
prædonum 271. 2 | 340. 19 | 346. 9

præduxerant 121. 26 | 171. 5
præerant 29. 2 | 97. 24 | 290. 10 | 301. 5 | 317. 30. | 329. 10 | 491. 2
præerat 16. 1 | 17. 11 | 38. 5 | 43. 13 | 44. 29, *& alibi.*
præesse 27. 21 | 99. 8 | 316. 9 | 445. 12
præesset 337. 21
præest 121. 2
præfecerant 92. 30
præfecerat 87. 3 | 110. 28 | 161. 16 | 167. 7 | 313. 11 | 432. 13
præfecit 11. 28 | 37. 13 | 45. 23 | 61. 6 | 91. 22, *& alibi.*
præfecti 174. 13 | 411. 9 | 418. 22 | 465. 2
præfectis 28. 18 | 81. 10 | 168. 17 | 305. 11 | 387. 12
præfecto 187. 21, 24 | 209. 12 | 407. 10 | 444. 15
præfectos 59. 4 | 67. 27 | 75. 13 | 224. 27
præfectum 200. 9 | 278. 13 | 292. 12 | 317. 13 | 340. 16 | 465. 1
præfectura 187. 23
præfecturæ 221. 3
præfectus 179. 11 | 193. 20 | 199. 35 | 200 16 | 226. 10 | 280. 3 | 308. 1, 16
præfectus est 368. 30
præferebantur 111. 12 | 279. 4
præferendum 379. 12
præferrent 52. 10
præfertur 241. 7
præferunt 254. 9
preficeretur 158. 18
præficiebatur 305. 8
præficit 107. 24 | 145. 17 | 168. 26 | 269. 16 | 379. 27
præficitur 235. 7 | 359. 5
præficiunt 177. 28
præfixi 258. 14
præfixis 96. 10
prefracto 261. 10
præfuerant 88. 14
præfuerat 179. 13
præfuisset 450. 23
præfulgens 444. 8
præjudicia 276. 9
præjudicio 275. 9
prælia 187. 27 | 200. 4 | 215. 6 | 249. 8 | 267. 11 | 311. 6 | 422. 23 | 434. 19
præliabantur 50. 14 | 197. 22
præliandi 412. 34
præliando 490. 19 | 361. 18
præliandum 189. 27 | 368. 26
prælians 280. 7
præliante 189. 36
præliantur 71. 22 | 85. 11 | 190. 5, 11 | 193. 27 | 196. 8 | 197. 34
præliarentur 95. 26 | 187. 30 | 189. 35 | 253. 14
præliari 149. 14 | 169. 10 | 328. 12 | 361. 26, 35
prælii 49. 22 | 95. 24 | 149. 30 | 161. 20, *& alibi.*
præliis 4. 7 | 12. 6 | 24. 1 | 36. 3 | 44. 8 | 49. 12, *& alibi.*
prælio 14. 1. 2 | 15. 15, 17 *bis* | 18. 31 | 20. 16, 18, *& alibi plurimis in locis.*
præliorum 167. 18 | 328. 13
prælium 15. 14 | 17. 8 | 18. 28. | 19. 11 | 20. 1, 13, *& alibi passim.*
præmetuans 162. 29
præmia 32. 12 | 112. 32 | 120. 6 | 154. 1 | 156. 30 | *& alibi.*
præmiis 32. 25 | 64. 9 | 67. 28 | 104. 28 | 107. 12, *& alibi.*
præmio 33 30 | 158. 14 | 222. 18
præmiorum 208. 8 | 326. 17
præmiserat 145. 2 11 156. 2 | 201. 7 | 237. 9 | 413. 11
præmisit 45. 22 | 299. 13 | 308. 11 | 323. 12, 15, 21 | 434. 2
præmissa 259. 15 | 261. 18
præmisse 222. 13
præmissi 277. 33
præmissis 116. 25 | 162. 279. 14 | 324. 10, 415. 23 | 459. 3
præmisso 48. 16 | 82. 96. 12 | 408. 19 | 28
præmissos 234. 8
præmissum 83. 14
præmitteret 75. 5
præmittit 15. 12 | 47. 80. 12 | 134. 15 | *& alibi.*
præmittitur 18. 21
præmium 158. 6 | 26
præmunire 315. 8
præmunit 346. 17
præmunivit 316. 18
prænuntiare 427. 33
præoccuparentur 324.
præoccuparetur 324.
præoccupat 279. 44 | 10
præoccupatis 322. 5
præoccupato 294. 24
præoccupatum 266.
præoccupatus 277. 3 | 6
præoccupaverat 139.
præoptarent 20. 7
præpararentur 372. 7
præparata 62. 22 | 1
præparata erant 177.
præparatas 338. 13
præparationis 368. 21
præparaverant 91. 27
præparaverat 400. 1
præparent 415. 12
prepediebat 447. 21
præpendentes 263. 1
præpendere 262. 11
præpilata 418. 18
præpositi essent 438. 6
præpositus 289. 11
præpositus erat 139. 10 18
præpositus esset. 448.
præposuerat 331. 10
prepositit 39. 13
præprepta 182. 6
præripere 360. 13
præripiendo 285. 6
prærumpebantur 62.
prerupta 178. 21 | 248 383, 19 | 408. 8
præruptam 383. 22

ptum 197. 8 | 271.

pus 197. 11
pus erat 240. 29
ribere 30. 9 | 49. 13
ribere 27. 5
ripserit 200. 19
riptione 305. 13
ripto 257. 11
riptum 27. 4 | 313.

ectis 291. 13
ens 101. 24 | 191. 32 | 14 | 407. 21
ensiflet 111. 3
ente 17. 24 | 35. 6 | 39.

entem 169. 19 | 230. | 243. 17 | 322. 32 | 371.

enti 200. 35 | 254. 12 | 5. 32 | 426. 4
entia 15. 18 | 103. 30 | 6. 1 | 140. 10, *& alibi.*
entiam 249. 11
entibus 16. 18 | 381.

entire 155. 14
entis 90. 30 | 207. 14 | 43. 9 | 252. 27 | 279. 8 | 297. 2 | 352. 26 | 400.

entissimo 366. 25
epit 229. 13
epserat 312. 31
epto 175. 13
ertim 16. 5 | 25. 27 | 53. 5 | 64. 5 | 73. 33, *& alibi.*
ideat 256. 11
fidia 11. 4 | 54. 11 | 144. 24 | 145. 2 | 165. 3, *& alibi.*
fidii 67. 3 | 105. 12 | 136. 20 | 137. 21 | 158. 36, *& alibi.*
fidiis 72. 19 | 156. 32 | 169. 5 | 171. 9 | 179. 1 | *& alibi.*
fidio 20. 11 | 33. 7 | 37. 2 | 48. 21, *& alibi passim.*
fidiorum 319. 8
fidium 28. 10 | 31. 28 | 43. 1 | 134. 8 | 136. 18, *& alibi passim.*
fint 130. 1 | 131. 12

præfit 97. 8 | 278. 28
præstabant 184. 28 | 310. 37
præstabat 47. 3 | 102. 25
præstabo 441. 6
præstant 85. 14
præstantem 362. 1 | 411. 27
præstantibus 355. 1
præstare 16. 10 | 53. 27 | 142. 10 | 146. 3, *& alibi.*
præstarem 439. 26
præstarent 6. 2 | 62. 3 | 312. 3 | 340. 7
præstaret 76. 27 | 327. 5 | 358. 10
præstat 274. 27
præstate 116. 27
præstaturum 441. 9
præstes 440. 1
præstiterat 107. 11
præstitero 82. 23
præstiterunt 52. 11
præstiti 441. 5
præstitisse 255. 25
præstitissent 201. 12 | 327. 17 | 351. 36
præstitisti 439. 33
præstiulstis 116. 28
præsto, *adv.* 99. 26 | 268. 8 | 399. 17 | 402. 24 | 461. 5
præstolans 271. 2
præter 8. 12 | 12. 19 | 32. 6 | 35. 9 | 57. 24 | 71. 14 | *& alibi passim.*
præterea 26. 4 | 30. 19 | 65. 9 | 81. 9, *& alibi passim.*
præteream 276. 2
prætereunda 174. 25
prætereuntur 213. 1
prætergredi 416. 23
prætergressus 419. 1
prætergressus esset 412. 14
præterite 459. 3
præterita 18. 11 | 174. 21
præteritis 317. 6
præterito 437. 10, 20 | 438. 14 | 441. 17, 30 | 432. 17 | 453. 4
præterritus est 436. 29
prætermissæ 301. 2
prætermittat 276. 22
prætermittabatur 371. 12
prætermittendum. 153. 3 | 164. 32
prætermittendam esse 412. 17 | 423. 13
prætermittere 386. 6
prætermitteret 76. 13
prætermittit 278. 29
prætermittunt 452. 10
prætervectas 303. 15
pretervectos 302. 2
prætervehebatur 368. 32
prætervehitur 386. 24
prætervehuntur 301. 17
prætextatorum 376. 4
prætor 208. 15 | 216. 12 | 226. 5, 6 | 298. 11 | 314. 9 | 325. 24 | 337. 21 | 373. 11 | 401. 23
prætore 18. 16 | 212. 5 | 226. 7 | 269. 22 | 300. 6 | 367. 8
prætorem 219. 1 | 376. 12 | 389. 17
prætores 210. 14 | 213. 2
prætori 386. 17
prætoria 252. 9
pretoriæ 32. 1 | 312. 9
prætoriam 30. 21 | 334. 23
prætoribus 284. 6
prætoriis 56. 5 | 327. 4
prætorio 252. 25 | 399. 19
prætorios 326. 25
prætoris 298. 12
prætorium 252. 19 | 326. 20 | 334. 26
prætorius 398. 1
prætulit 321. 23
prætura 225. 1 | 231. 18 | 256. 13 | 296. 7 | 452. 25
prævallari 356. 14
prævertendum 156. 18
præusta 151. 12
præustæ 105. 1
præusti 173. 1
prava 71. 20
pravis 159. 7
precari 362. 21
preces 279. 42
Preciani 63. 10
precibus 16. 5 | 18. 8 | 90. 7 | 135. 14 | 145. 13 *& alibi.*
prehenderet 321. 3
prehendit 18. 6

prehenſi 441. 22
prehenſione 263. 8
prehenſionibus 263. 5
prehenſus eſt 441. 18
premantur 85. 13
prematur 64. 11
premebant 38. 4 | 240. 28
premebantur 71. 1 | 168. 12 | 198. 3 | 253. 2 | 295. 18 | 379. 16 | 384. 9 | 396. 9 | 437. 24
premabatur 415. 31
premere 92. 17 | 156. 1 | 291. 16 | 311. 25 | 446. 18 | 447. 16
premerent 149. 26 | 154. 9
premerentur 77. 30 | 79. 12 | 116. 2 | 163. 18 | 240. 11 | 241. 4 | 318. 23 | 351. 12
premeret 338. 31 | 423. 17
premeretur 104. 4 | 250. 6
premi 50. 30 | 58. 2 | 85. 2 | 101. 7 | 150. 24 | 170. 4 | 176. 29 | 177. 6 | 247. 23 | 251. 8
premitur 175. 30 | 447. 22
premuntur 119. 15
preſſis 82. 7
preſſio 446. 23
preſſus 368. 11
pretio 16. 24 | 17. 19 | 404. 2
pridie 19. 10 | 34. 23 | 76. 18 | 95. 29, & *alibi.*
prima 18. 21 | 20. 14 | 22. 3 | 45. 20, & *alibi paſſim.*
primæ 48. 26 | 308. 12 | 319. 4 | 360. 12 | 369. 13
primam 19. 22 | 36. 10 | 51. 13 | 143. 1 | 203. 19, & *alibi.*
primi 12. 9 | 52. 11 | 154. 1 | 167. 23 | 141. 15, & *alibi.*
primipili 58. 11 | 219. 19
primipilum 314. 16
primis 46. 11 | 69. 20 | 81. 20 | 90. 1, & *alibi.*
primo, *nom.* 50. 20 | 51. 7 | 53. 9 | 114. 21, & *alibi.*
primo *adv.* 23. 23 | 44. 6 | 57. 33 | 85. 8, & *alibi.*
primorum 31. 6 | 101. 2 | 103. 30 | 251. 23
primos 40. 23 | 45. 4 | 102. 17 | 137. 13 | 190. 6 | 234. 17 | 249. 32
primum, *nom.* 15. 20, & *alibi.*
primum, *adv.* 19. 23 | 26. 14 | 28. 17 | 29. 9 | & *alibi paſſim*
primus 160. 2 | 162. 22 | 332. 19 | 333. 5 | 354. 5 | 355. 14 | 359. 12 | 369. 19
princeps 13. 15 | 14. 6 | 31. 3 | 114. 28 | 140. 23 | 158. 5 | 179. 10 | 252. 21 | 306. 9
principatu 88. 23 | 121. 5 | 159. 4 | 168. 14 | 346. 24.
principatum 7. 6 | 16. 11 | 23. 21 | 32. 16 | 118. 19 | 119. 6 | 143. 4 | 316. 30
principatus 117. 4
principe 169. 3 | 180. 7, 20, 24
principem 10. 6 | 17. 22 | 112. 3 | 196. 22 | 319. 5
principes 23. 2, 14 | 46. 25 | 59. 17 | 75. 6, & *alibi.*
principibus 15. 29 | 33. 26 | 46. 22 | 73. 16, & *alibi.*
principum 42. 5 | 118. 16 | 158. 39 | 173. 15, & *alibi.*
prior 249. 2 | 250. 4 | 254. 33 | 401. 3
priore 299 2 | 357. 30 | 394. 20
priorem 229. 5 | 319. 5 | 398. 17
priores 45. 27 | 73. 22 | 177. 15 | 189. 10 | 2 o. 1 | 382. 28
prioris 98. 10 | 275. 22 | 438. 4
priſtina 232. 7 | 302. 28 | 325. 14 | 326. 21 | 418. 21 | 438. 34
priſtinæ 14. 10 | 49. 167. 18 | 174. 9, 31 | 4 | 409. 31
priſtinam 83. 10 | 108. 252. 28
priſtini 76. 28 | 316. 1
priſtino 443. 28
priſtinum 164. 21
privare 332. 10
privata 8. 11 | 120. 2 | 10
privatam 258. 15
privatas 13. 16 | 296. 349. 15 | 453. 1
privati 16. 8 | 71. 7 | 21 216. 5 | 445. 6
privati eſſent 443. 24
privatim 89. 9 | 111. 269. 19
privatis 91. 15 | 120. 4 | 7 | 183. 23 | 212. 9 | 8 | 234. 8 | 269. 12 | 15 | 349. 23
privato 212. 10 | 295. 305. 12 | 345. 1 | 19
privatos 267. 19 | 27
privatus 20. 7 | 275. 27 | 11 | 453. 11
prius, *adv.* 17. 20 | 32. 33. 13 | 38. 8, & *freq.*
pro 6. 9, 10 | 15. 2 | 16 | 19. 2 | 23. 3, *alibi quam plurimis locis.*
pro, *id eſt ante*, 20. 21 | 13 | 84. 30 | 85. 33 | 11, 18, & *alibi.*
probabat 80. 22 | 136 230. 4
probabatur 250. 33 |
probandæ 106. 18
probandam 278. 15
probant 131. 19 | 13 168. 10 | 174. 30
probantur 182. 5
probare 100. 21 | 203. 245. 7
probarem 175. 2
probarent 462. 5
probari 261. 2 | 10
probaſſet 232. 10 | 8
probat 7. 8 | 233. 3
probata 169. 31
probati 256. 14, 15

…it 275. 30 | 278. 4 | 424. 26 | 428. 14 | 429. 6
proconsulem 376. 16
proconsuli 428. 16
procubuerant 140. 9
procubuissent 52. 6
procucurrerunt 333. 24 | 334. 5
procucurrissent 333. 16
procul 53. 12 | 76. 4 | 95. 28 | 103. 4, 22 | 108. 16 | *& alibi.*
procumbebat 264. 15
procumberent 78. 13
procumbunt 133. 11 | 148. 18 | 280. 3
procurandæ 267. 8
procurant 120. 2
procuratione 340. 11 | 344. 1
procurator 346. 26
procurrebant 249. 25 | 261. 28
procurrendo 391. 27
procurrentem 106. 23
procurrentibus 186. 27 | 240. 16 | 357. 21
procurrerant 276. 30
procurrerat 103. 2 | 244. 14
procurrere 279. 34 | 334. 12
procurrerent 240. 10 | 417. 23
procurreret 145. 24
procurrerunt 37. 16 | 153. 16
procurrissent 279. 31
procurrit 332. 19
procurrunt 139. 3 | 391. 23
prodatis 275. 14
prodatur 296. 17
prodeatis 329. 12
prodenda 133. 4
prodere 82. 22
proderet 14. 17
prodessent 428. 14
prodesset 355. 1
prodeundum erat 36. 5
prodi 175. 20
prodidisse 251. 21
prodierant 356. 28
prodiit 298. 4
prodire 36. 20 | 290. 12 | 300. 26 | 408. 21 | 422. 29
prodirent 100. 7 | 185. 32 | 426. 30
prodiret 399. 4
prodit 138. 20 | 296. 5 | 376. 3
proditi 275. 25
proditio 299. 15
proditionem 150. 15 | 350. 19
proditionis 150. 27 | 158. 23 | 327. 12
proditorum 231. 21
proditos 275. 22
proditum, *particip.* 93. 2 | 127. 10 | 231. 8 | 320. 10
proditurus 252. 20
proditus 335. 22
producatur 252. 24
producebant 396. 13
producebantur 279. 5
producendos 326. 9
producere 84. 16 | 276. 21 | 366. 5
produci 146. 13 | 147. 5 | 161. 6 | 179. 23 | 225. 11
producit 150. 19 | 412. 5
producitur 255. 5
producta 110. 2 | 245. 9
productam 337. 12
productas 259. 19 | 407. 24 | 417. 18 | 418. 30
producti 252. 23
productierant 245. 15
productis 63. 33 | 67. 8, 15 | 176. 9 | 307. 19 | 399. 6 | 419. 12
productos 220. 9 | 225. 16 | 252. 24 | 276. 19 | 321. 24
productum 224. 14
productus 340. 19
producunt 239. 25 | 353. 10, 12
producuntur 158. 26 | 179. 24 | 397. 38
produnt 129. 12
produxisset 206. 7
produxit 35. 13 | 315. 13
profecere 323. 26
profecissent 352. 19
profecisset 150. 26
profecit 300. 19
profectæ 62. 15 | 409. 25
profecte erant 83. 28 | 89. 30
profectas 244. 2
profecti 166. 9
profecti erant 22. 8
profecti fuissent 450. 26.
profecti sint 150. 8
profecti sunt 441. 31
profectio 45. 18 | 160. 26 | 323. 17

Profectione 90. 27 | 102. 13 | 164. 4 | 229. 8, 19
profectionem 6. 18 | 9. 13 | 107. 30 | 116. 16 | 229. 7 | 315. 15
profectionis 102. 23 | 249. 2 | 324. 4. 7 | 328. 27 | 336. 7
profecto, *particip.* 231. 1
profecto *adv.* 190. 35 | 444. 9 | 445. 6
profectos 139. 9 | 227. 9 | 249. 30
profectum 79. 22 | 101. 12 | 108. 10 | 136. 12, *& alibi.*
profectus 13. 7 | 49. 23 | 15. 3 | 91. 5 | 119. 1 | 140. 8 | 145. 27 | 149. 16 | *& alibi.*
profectus erat 227. 9
profectus eſſet 58. 35 | 218. 9 | 442. 13
profectus eſt 31. 11 | 39. 14 | 45. 13 | 66. 16 | 140. 28, *& alibi.*
profectus ſum 297. 16
proferebantur 344. 14
proferebatur 259. 2
proferendam 220. 1
proferre 162. 26 | 197. 24 |
proferri 146. 13 | 147. 5 | 311. 20
profert 177. 35
proferunt 177. 14 | 270. 14
proferuntur 348. 1
proficere 134. 16 | 300. 4 | 356. 25 | 358. 26 | 384. 12 | 427. 21 | 428. 10
proficerent 423. 3
proficeret 404. 33
profici 66. 2 | 169. 20 | 316. 19 | 361. 35
proficiebant 177. 8 | 361. 31
proficimus 274. 18
proficiſcamur 274. 29
proficiſcantur 8. 16 | 102. 2
proficiſcatur 64. 13 | 217. 9 | 236. 10
proficiſcebantur 243. 22
proficiſcendi 380. 2
proficiſcendum 6. 13 | 28. 21
proficiſcendum eſſet 186. 25
proficiſcens 86. 7 | 336. 27
proficiſcentes 37. 11 | 416. 36
proficiſcenti 327. 5
proficiſceretur 40. 20 | 56. 17 | 144. 23 | 207. 7 | 324. 27 | 354. 32 | 367. 24 | 382. 12 | 497. 3 | 425. 29
proficiſceris 395. 21
proficiſci 9. 16 | 61. 1, 7 | 79. 25 | 84. 34 | 99. 20, *& alibi.*
proficiſcimur 158. 21
proficiſcitur 73. 11 | 80. 14 | 87. 12 | 88. 9, 19 *& alibi freq.*
proficiſcuntur 102 10 | 121. 11 | 174. 17 | 213. 5 | 253. 12 | 359. 6 | 452. 11
profiteantur 131. 18
profitebatur 306. 10 | 376. 12
profitentur 142. 11
profiterentur 158. 15
profiteri 297. 28
profitetur 104. 16 | 374. 1
profligantur 384. 8
profligatis 50. 12 | 147. 17
profligaverim 276. 4
profluit 74. 9
profudiſſe 358. 19
profudit 333. 25
profugerant 166. 8
profugerat 107. 10 | 271. 5
profugere 114. 17 | 153. 11 | 397. 10 | 442. 20
profugerent 146. 21 | 188. 3
profugeret 220. 1
profugerant 140. 25
profugiendi 384. 17
profugiſſe 24. 8 | 46. 26 | 158. 30 | 159. 16 | 198 27 | 341. 5
profugiſſent 431. 2
profugiſſet 65. 7 | 111. 3 |
profugit 38. 12 | 110. 18 | 135. 9 | 259. 26, *& alibi.*
profugiunt 184. 12 | 213. 5 | 278. 24 | 250. 10
profuiſſe 139. 15
prognati 53. 3
prognatos 127. 10
progrederetis 461. 12
progrederetur 75. 3 | 15 | 328. 7 | 367.
progredi 45. 6 | 81. 90. 19 | 106. 12, *libi.*
progrediantur 161. 18
progrediebantur 272. 324. 3
progrediebatur 116. 338. 27
progrediendi 408. 5
progrediendum 254. 315. 5 | 461. 13
progreditur 107. 24 | 25 | 268. 6 | 438.
progrediuntur 240. 251. 13 | 403. 12
progreſſæ eſſent 311.
progreſſam 161. 11
progreſſam eſſe 329.
progreſſas 300. 26 | 11
progreſſi 50. 10 | 71. 82. 9 | 91. 24 | 189. 239. 28 | 245. 26 | 30 | 313. 23 | 396. 23 | 21
progeſſi erant 243. 3,
progreſſi eſſent 308. 11 | 4
progreſſis 92. 8 | 41
progreſſo 268. 19
progreſſos 324. 16
progreſſum, *particip.* 28 | 369. 7
progreſſuros 148. 5
progreſſus *particip.* 3 82. 1 | 91. 23 | 10 *& alibi.*
progreſſus eſſet 279. 390. 26 | 417. 4
progreſſus eſt 444. 2
prohibeamus 468. 12
prohibeant 11. 21
prohibeantur 147. 27 | 4
prohibeat 60. 29 | 16
prohibebant 72. 20 | 92. 1 | 136. 26 | 399. 28
prohibebantur 71. 1 | 10
prohibebat 96. 24 | 35 | 176. 1 | 107. 277. 19 | 295. 14 | 7
prohibebatur 295. 15

ibendi 301. 6
ibent 4. 8 | 232. 1
ibente 58. 31
ibentibus 197. 11
ibentur 265. 21
ibeor 158. 25
ibere 9. 5 | 12. 5, 18 | 15. 19 | 84. 15 | 91. 25, & alibi.
iberent 36. 14 | 52. 17 | 85. 25 | 156. 25 | 248. 18 | 345. 32 | 361. 4
iberentur 239. 13 | 300. 14
iberet 75. 5 | 289. 6 | 296. 21. | 310. 19 | 315. 5 | 316. 17
iberetur 36. 8 | 77. 10
ibiberi 11. 5 | 197. 19 | 219. 14 | 222. 20 | 223. 3 | 249. 2 | 255. 19 bis | 310. 24
ibibet 225. 16 | 231. 20 | 406. 5
ibibiti 423. 29
ibibiti sunt 443. 20
ibibitis 97. 12
ibibituri 157. 29
ibibituros 350. 35
ibibiturum 11. 8 | 300. 21
ibibitus 191. 24 | 297. 5 | 438. 15
ibibitus erat 196. 13
ibibitus fuerit 135. 6
ibibuerint 41. 15
ibibuerunt 355. 7 | 427. 14
ibibuissent 301. 7
ibibuisset 232. 10
ibibuit 35. 8 | 297. 13 | 299. 8 | 303. 27
ojecerant 193. 39
ojecerat 358. 19
ojecerunt 23. 16
ojecissent 21. 12 | 47. 11
ojecit 82. 24 | 104. 4 | 275. 24 | 426. 20
ojectæ 153. 16
ojecti 260. 17 | 336. 17
ojectis 159. 23 | 224. 8 | 246. 1 | 275. 26 | 361. 10 | 362. 19 | 384. 11 | 427. 18
ojectum 231. 8
ojicere 176. 35 | 336. 16
projicerent 294. 18
projiciebat 153. 4
projiciunt 264. 22
projiciuntur 179. 25
proinde 102. 37 | 158. 34 | 163. 16 | 269. 22, & alibi.
prolationem 305. 16
prolatis 311. 12 | 362. 20
proloqui 401. 30
proloquimini 405. 17
proluit 241. 29
promerito 427. 3
prominentes 162. 11
promiscue 130. 9
promisisset 268. 31
promisit 440. 21
promissam 363. 17
promissis 382. 11
promisso 95. 1 | 253. 12
promontoriis 61. 9 | 270. 23
promontorium 414. 10 | 29, 31
promota 153. 23
promotis 411. 2
promovent 264. 5
promovet 189. 6
promoverat 412. 30
promovere 53. 21 | 391. 18
promovit 35. 8
promptius adv. 412. 8
prompros 208. 6
promptus 64. 36
promulgata 215. 4
promulgaverat 272. 10
promulgavit 298. 24 | 299. 3
promutuum 305. 21
prona 78. 13
pronunciantur 264. 28
pronunciare 73. 7 | 158. 26
pronuntiarent 150. 21
pronuntiaret 297. 23
pronuntiari 102. 27, 36 | 103. 4 | 109. 21 | 150. 19 | 272. 14
pronuntiarunt 144. 9
pronunciat 112. 6 | 138. 10 | 223. 18
pronuntiata 114. 26 | 140. 24
pronuntiatione 272. 16
pronuntiato 189. 2
pronuntiatur 102. 6
pronuntiaturum 207. 12
pronuntiaverat 158. 27 | 334. 17
pronuntiavit 314. 17
pronuntio 329. 23
prope, præp. 18. 29 | 131. 10 | 157. 19 | 272. 21, & alibi.
prope, adv. 52. 17 | 54. 6 | 57. 26 | 61. 20 | 68. 13, & alibi passim.
propellant 244. 13
propellendum 451. 31
propelli 82. 16 | 247. 25
propellit 106. 31
propemodum 401. 32 | 428. 2
propensissima 359. 21
properabant 280. 20 | 356. 31
properabat 55. 10
properandi 254. 25
properandum 324. 34
properans 294. 16
properantem 307. 7 | 382. 10
properanti 324. 20
properate 268. 16
properatem 459. 2
properaret 45. 17 | 102. 34 | 305. 25
properate 278. 33
propere 403. 19
propinqua 86. 1 | 139. 6 | 185. 21
propinquæ 55. 11 | 306. 5
propinquam 355. 5
propinquas 17. 1 | 346. 14
propinquis 16. 4 | 89. 20 | 112. 12 | 115. 11 | 117. 2 | 122. 3 | 128. 11 | 158. 25 | 159. 10 | 175. 6 | 210. 6 | 231. 1 | 266. 10 | 468. 13
propinquitas 132. 11 | 254. 32
propinquitate 53. 22 | 116. 17 | 252. 15 | 278. 6 | 324. 5
propinquitatem 49. 15 | 72. 9 | 149. 26 | 367. 22
propinquitates 134. 28
propinquitatibus 41. 17
propinquitatis 266. 18
propinquorum 261. 14 | 411. 6
propinquos 32. 26 | 114. 6 | 340. 2

propinquum 177. 28 | 311. 8
propinquus 63. 4
propior 186. 21 | 356. 6 | 356. 5
propiora 382. 29
propiore 408. 7
propiorem 356. 7
propius, *præp.* 34. 10 | 74. 5 | 149. 13, 37 | 150. 6, *& alibi.*
propius, *adv.* 31. 15 | 75. 15 | 83. 29 | 103. 4, 31, *& alibi passim.*
proponant 209. 3
proponebant 148. 15 | 432. 12
proponebatur 78. 6
proponendum 49. 6 | 406. 9
proponere 117. 36 | 298. 19
proponerentur 185. 29
proponi 313. 3
proponit 16. 7 | 18. 10 | 64. 11. | 110. 8 | 112. 32 | 116. 13 | 161. 19 | 171. 27 | 232. 10
proposita 148. 9 | 183. 27 | 448. 5
propositam 442. 21
propositi 328. 4
propositis 104. 28 | 253. 8 | 355. 14 | 401. 28
proposito 222. 18 | 249. 27 | 337. 16
propositum 200. 30 | 255. 4 | 309. 30 | 319. 16 | 460. 2
propositum erat 338. 28
propositurat 161. 33 | 323. 28 | 374. 21
propositiſſet 338. 30
propoſuit 154. 1 | 445. 24
prop[illegible]ætor 370. 17
prop[illegible]ætorem 230. 17
propriam 2[illegible]8. 18 | 321. 13 | 400. 14 | 422. 31
Proprio 23[illegible]. 11
Proprios 130. 12
Proprium 131. 9 | 413. 25 |
propter 11. 13 | 15. 22 | 16. 22, *& alibi passim.*
propterea 4. 1 | 7. 8 | 9. 6 | 10. 7 | 15. 25 | 16. 24, *& alibi.*
propugnabant 92. 1 | 261. 27 | 355. 6, 361. 32
propugnandi 43. 18
propugnante 320. 11
propugnantes 178. 22
propugnantibus 359. 26
propugnare 311. 13
propugnatores 369. 29
propugnatoribus 153. 8 | 351. 22 | 369. 10
propugnatorum 186. 19 | 302. 14 | 352. 3, 7
propulerant 15. 16
propulerunt 176. 27 | 311. 26
propulſarent 124. 2
propulſi 190. 15
propulſos 444. 23
proræ 61. 23
proripiunt 253. 34 | 264. 18
prorſus 354. 22
proruebat 320. 31
prorumpebat 193. 17
prorumperunt 95. 15
prorutis 67. 33
proſecuti 45. 24.
proſecuti ſunt 333. 1 | 437. 5
proſecutus 42. 4 | 354. 10
proſequendum 261. 27
proſequentibus 281. 3
proſequebantur 249. 25
proſequebatur 359. 10
proſequens 354. 31
proſequerentur 313. 15
proſequi 83. 8 | 109. 29 | 279. 29 | 438. 23
proſequitur 438. 18
proſiluiſſent 412. 8
proſpectu 92. 8 | 177. 3 | 354. 19 | 409. 18 | 414. 11
proſpectum, *nom.* 403. 28
proſpectus 50. 2
proſpera, 439. 29
proſpicere 260. 14
proſpiciam 163. 12
proſpiciendum 19. 7 | 90. 19
proſpiciunt 436. 8
proſternere 175. 10
proſtrata 404. 6
proſtratis 423. 30
proſtratos 395. 30
protecta 335. 10
protegebant 253. 18
protegebat 228. 4
protegi 415. 18
protegit 309. 32
protegunt 106. 24
protetere 279. 30 | 423. 8
proteruntur 200. 15
protexerunt 355. 5
protinus 44. 26 | 9[illegible] 138. 1 | 170. 16 | 17[illegible] *& alibi.*
protritæ 438. 21
protulerint 254. 11
proturbatis 49. 1
provectæ 83. 31 | 290.
provectus 429. 21
provehitur 259. 12
provenerat 98. 19
proventus 278. 16
provideat 159. 8
providebatur 136. 32
provident 138. 10
providerat 310. 9 | 7
providere 60. 3 | 101. 155. 13
providerent 306. 6 | 13
provideret 91. 2
provideri 50. 3 | 136. 148. 31
providet 117. 22
providiſſet 102. 19 | 31[illegible]
provincia 11. 1, 25 | 15. 25. 28 | 59. 25 | 14[illegible] *& alibi.*
provinciæ 4. 2 | 10. 2 | 25 | 12. 6, 7 | 17. 22 | 14, *& alibi.*
provincialem 373. 27
provinciales 371. 17
provincialibus 144. 24
provincialis 373. 13
provinciam 6. 7 | 9. 6, 10. 7. 11 | [illegible]8 | 12. 9 *alibi.*
Provinciarum 209. 6 | [illegible] 4 | 286. 6 | 316. 11 | [illegible] 4 | 381. 31 | 384. 25
provincias 195. 17 | [illegible] 7 | 213. 2 | 217. 9 | [illegible] 6 | 256. 12, 14 | 275. 305. 30 | 322. 24 | [illegible] 6 | 363. 13 | 379. 13 | [illegible] 31 | 389. 12
provinciis 203. 11 | 256. [illegible] 287. 2 | 452. 23
proviſa 40. 20 | 65. 168. 33 | 261. 7
proviſo 140. 27
proviſum 256. 9
proviſum erat 64. 17 | 9 | 242. 16
proviſum eſſet 57. 21

ifum eſt 150. 30
ocati 251. 19
olaverunt 48. 30
olvunt 197. 34
t 317. 30 | 444. 22
ima 30. 17 | 46. 6 | 55. 10 | 61. 16 | 64. 12, & alibi.
imæ 261. 11
imam 101. 21 | 176. 10 | 359. 13 | 373. 7 | 414. 18
imas 13. 9 | 116. 34 | 137. 33 | 189. 31 | 357. 2 | 362. 12
ime 19. 17 | 39. 10 | 44. 18 | 48. 20 | 69. 8 | 89. 4 | 136. 5 | 251. 4 | 377. 18 | 411. 13 | 425. 11 | 438. 31 | 452. 20
imi 4. 4 | 40. 22 | 45. 33 | 52. 11 | 60. 26 | 103. 11 | 105. 11 | 135. 9 | 137. 9 | 265. 27 | 365. 21
imis 6. 16 | 54. 17 | 81. 26 | 101. 7, 11, 30, & alibi.
imo 33. 20 | 36. 17 | 156. 8 | 178. 27 | 203. 9, & alibi.
imos 168. 28 | 243. 4 | 279. 43
imum 9. 9 | 12. 2 | 18. 27 | 19. 14 | 239. 3 | 170 11, & alibi.
mus 59. 3
dentes 274. 22
dentia 360. 14 | 367. 10
dentiæ 185. 29 | 193. 21 | 381. 5
dentiam 41. 27
dentiſſimo 358. 22
demæi 344. 8 | 346. 22 | 349. 9
demæo 343. 4
demæum 288. 4 | 340. 10 | 343. 5 | 344. 24 | 345. 18
demæus 339. 19 | 344. 10 | 362. 26
demaide 341. 12
deres 112. 1 | 265. 7 | 291. 13 | 348. 17
dica 120. 1 | 267. 10 | 352. 24
dicæ 206. 4
dicam 164. 25 | 225. 22 | 363. 8
publicanis 304. 3 | 305. 20
publicanorum 382. 5
publicant 160. 16
publicas 13. 15 | 107. 26 | 199. 23 | 344. 12 | 381. 31 | 453. 1
publicat 112. 5
publicaverat 272. 19
publice 15. 22 | 72. 7 | 111. 24 | 118. 17 | 125. 2 | 164. 32 | 235. 2 | 269. 19 | 379. 21 | 386. 17
publicis 120. 4 | 122. 6 | 260. 16 | 269. 3, 12 | 381. 4
publico 88. 3 | 111. 2 | 128. 4 | 160. 14 | 270. 15
publicum 133. 24 | 153. 16 | 224. 14 | 225. 19 | 235. 12 | 267. 18 | 269. 10 | 273. 3
publicus 120. 7
Publii 141. 2 | 270. 19 | 276. 26 | 428. 34
Publio 51. 7 | 55. 2 | 199. 17 | 277. 32 | 339. 9 | 389. 33 | 415. 5 | 416. 20 | 420. 4 | 426. 22
Publium 59. 22 | 60. 29 | 81. 15 | 180. 3 | 199. 11 | 297. 21 | 331. 10 | 364. 12
Publius 18. 19 | 38. 5 | 58. 11 | 59. 2 | 65. 2, & alibi.
pudeat 160. 8
pudor 30. 19
pudore 28. 22 | 193. 26 | 274. 31 | 317. 9
pudorem 249. 10
pudoris 410. 16
puellæ 357. 32
puer 339. 19 | 438. 14 | 484. 11
pueri 22. 20 | 46. 18 | 340. 10 | 344. 12 | 346. 16 | 358. 16, 21
puerili 128. 4
pueris 52. 19 | 71. 11 | 292. 2 | 352. 18 | 362. 28 | 423. 28
puerorum 77. 3
puerum 358. 12
pugione 372. 19
pugionem 440. 4
pugna 30. 4 | 52. 20, 28 | 58. 6 | 64. 34 | 67. 6, & alibi.
pugnabant 52. 9 | 245. 20 | 416. 34
pugnabatur 228. 11 | 240. 34 | 345. 25 | 356. 20 | 361. 39
pugnæ 35. 16 | 58. 4 | 62. 18 | 67. 7 | 76. 13, & alibi.
pugnam 20. 4 | 47. 19 | 51. 4 | 67. 21, 32 | 112. 25, & alibi.
pugnandi 34. 19 | 36. 19 | 45. 6 | 49. 28, 63 | 335 & alibi.
pugnando 102. 38 | 261. 2 | 396. 19
Pugnandum 67. 17 | 82. 8 | 102. 30 | 279. 26 | 357. 26
pugnans 103. 19 | 104. 1, 5 | 163. 17 | 308. 30 | 336. 25 | 366. 25
pugnantes 44. 17 | 139. 20 | 322. 30 | 447. 23
pugnantibus 49. 23 | 135. 2 | 178. 2 | 334. 10 | 362. 3
pugnantium 67. 23 | 162. 23
pugnare 20. 6. 7 | 51. 23 | 53. 22 | 346. 21 | 301. 36, & alibi.
pugnarent 52. 12 | 106. 5 | 240. 11 | 273. 19
pugnaret 178. 17
pugnaretur 58. 8 | 63. 15 | 67. 24 | 103. 16 | 106. 17 | 152. 24 | 163. 1 | 174. 19 | 176. 25 | 178. 26 | 348. 21 | 392. 23
pugnari 54. 20 | 162. 28 | 422. 33 | 438. 34
pugnarum 64. 29
pugnatum 54. 18 | 440. 27
pugnatum eſſet 21. 2 | 66. 13 | 241. 3
pugnatum eſt 20. 16, 20 | 36. 22 | 37. 17 | 45. 1 & alibi.
pugnatum fit 20. 19
pugnatur 170. 2 | 177. 35 | 190. 5 | 253. 39 | 366. 16 | 377. 33
pugnaturos eſſe 250. 35 | 294. 2
pugnaverat 159. 5

pugnaverunt 86.13 | 95.12 | 265. 25
pugnetur 378. 8
pugnis 333. 17 | 451. 28
pulcherrimam 148. 18
pulcherrimum 175. 20
Pulcione 320. 10
Pulfio 106. 15, 17, 22 | 107. 1
Pulfione 106. 29
Pulfioni 106. 26
pullos 50. 21
pulfa 38. 3 | 47. 28 | 320. 14 | 416. 30
pulfæ 384. 9
pulfare 36. 15
pulfas 68. 18
pulfi 85. 31 | 200. 14 | 409. 12 | 413. 23
pulfi erant 170. 23
pulfis 12. 6 | 29. 18 | 34. 14 | 49. 1 | 353. 22 | 393. 3 | 399. 21
pulfo 65. 6, 14 | 77. 33 | 428. 22
pulfos 23. 27 | 51. 1 | 275. 17 | 416. 30
pulfu 62. 3
pulfum 10. 10 | 325. 8 | 334. 20 | 383. 18
pulfus 275. 8 | 398. 6
pulfus eft 334. 18
pulverem 84. 31 | 280. 17
pulveris 272. 24
pulvis 307. 13 | 390. 28 | 409. 18
puncto 265. 23 | 272. 17 | 391. 34 | 393. 2
Pupium 219. 19
Pupius 219. 19
puppes 61. 23
puppium 62. 20
purgandi 76. 17 | 117. 13 | 160. 16
purgari eſſe 22. 5
purgato 404. 1
purgatum 216. 6
puri 484. 6
puriſſimis 391. 2
purpureo 411. 27
putabat 10. 10 | 25. 29 | 34. 14 | 145. 2 | 228. 15 | 323. 9 | 379. 18
putamus 296. 17
putant 72. 3 | 93. 11 | 123. 4 | 130. 7 | 131. 22
putare 274. 16.
putarem 465. 18
putarent 29. 11 | 65. 18 | 140. 15 | 194. 23 | 198. 18 | 359. 15
putaret 14. 22 | 25. 18 | 26. 13 | 196. 32 | 249. 34 | 361. 23 | 366. 1 | 376. 24
putarunt 255. 30
puras 405. 29
putaſſet 364. 23
putat 107. 22
putatis 175. 12
putaverunt 302. 29
putavit 60. 25 | 114. 15 | 172. 16 | 307. 18
putei 409. 5
puteis 349. 23 | 350. 20
Puteolis 321. 17
puteos 312. 33 | 351. 2
Pyram 427. 16 | 449. 2, 7
Pyrenæo 297. 24
Pyrenæos 5. 5 | 235. 20

Q.

QUâ, *pron.* 4. 6 | 6. 8 | 9. 13 | 13. 15 | 18. 4, *& alibi paſſim.*
qua *adv.* 11. 10, 13 | 12. 2 | 28. 7 | 54. 15 | 91. 9, *& alibi.*
quæcunque 348. 20
quadam 74. 10 | 199. 11 | 278. 22 | 340. 18
quadragenum 78. 14
quadragenos 152. 6
quadrageſimo 184. 2
quadraginta 6. 12 | 31. 10 | 42. 3 | 89. 29 | 92. 16, *& alibi.*
quadratis 263. 22
Quadrati 200. 11
quadrato 186. 7 | 348. 23
Quadratum 191. 19
Quadratus 199. 36
quadrigæ 383. 27
quadringenti 272. 7 | 15 | 429. 21 | 8
quadringentis 172. 2 | 11 | 303. 1 | 319. 22 | 5
quadringentorum 44. 77. 11 | 240. 33 | 3 | 420. 26
quadringentos 8. 11 | 22 | 147. 15 | 319. 28 | 13
quadriremem 300. 31 | 19
quadriremes 300. 27 | 28 | 353. 1
quadriremi 359. 17
quadriremis 352. 1 | 28
quadruplici 404. 13
quæ 4. 13 | 5. 6 | 6. 11. 24 | 12. 2 | 13. 7 *& alibi quam pluri locis.*
quæcunque 24. 26 | 3 102. 37 | 104. 35 | 36 | 266. 7 | 400. 26
quædam | 192. 21 | 333 360. 5 | 422. 1
quæpiam 103. 8
quæque 58. 2 | 95. 5 | 2 | 143. 19 | 284. 2 30 | 386. 14
quærant 73. 5
quærebant 251. 28
quærebantur 371. 8
quærebat 203. 13
quærebatur 158. 15
quærendo 49. 28
quærendum 29. 10
quærentes 361. 8
querentibus 199. 32
quærere 278. 29 | 19
quererent 30. 2 | 19
quæreret 25. 7 | 36. 41. 10 | 47. 6 | 12
quæreretur 433. 14
quærit 16. 19 | 138. 9 | 30 | 278. 28
quæritur 249. 4
quærunt 137. 16 | 19 251. 17 | 265. 11

ſitui 196. 24
ſivit 25. 5 | 277.
11
ſſione 135. 21
ſſionem 129. 1 | 140. 22 |
ſſo. 15
ſſionis 115. 2
ſſor 225. 13 | 271. 7 |
ſo. 12 | 367. 8 | 370. 19 |
71. 16
ſtore 76. 13 | 115. 22 |
ſs. 30
ſtorem 37. 12 | 99. 3 |
107. 16 | 183. 8 | 191. 33 |
96. 15 | 273. 17 | 318.
1 | 364. 13
ſtori 81. 10
ſtoribus 99. 22
ſtoris 201. 5
ſtorius 401. 10 | 424.
ſtrz 452. 23.
ſtus 126. 4 | 371.
11
ſtem 439. 33 | 441.
ſi 199. 25
ſis 18. 14 *bis* | 275.
13
m *pron.* 4. 9 | 10. 15 | 11.
4, 28 | 17. 7 | 26. 7, 14,
& alibi quam plurimis in locis.
m *conjunct.* 6. 15 | 14.
14 | 16. 9, 11 | 17. 20, 9,
& alibi quam plurimis in locis
ncumque 279. 27 | 348.
17
ndiu 16. 17
nmaximam 392. 10
nmaxime 31. 27 | 208.
4 | 279. 7 | 310. 29
nmaximis 9. 16
nmaximum 6. 14 | 10.
4
nobrem 25. 30 | 36. 24 |
ſſo. 1
nplorima 390. 2
nplurimas 11. 18 | 60.
14 | 87. 3
nplurimos 310. 27 | 311.
1
nplurimum 89. 25
nprimum 30. 18 | 59.
15 | 80. 13 | 146. 14, &
alibi.
nquam 182. 12 | 198. 2 |
X. 17 | 204. 13 | 351.
34 | 367. 8 | 368. 26 |
388. 11 | 399. 20 | 400. 3 |
425. 5
quamvis, *pron.* 52. 27 | 61.
25
quamvis, *conj.* 71. 25
quandam 319. 22
quando 61. 13 | 260. 30 |
326. 23
quandocumque 357. 21
quanta 80. 7 | 85. 27 | 110.
4 | 156. 14 | 345. 33 | 402
13
quantæ 41. 10 | 80. 8
quantam 41. 18 | 46.
25
quantas 128. 5
quantaſvis 101. 4
quanti, *adv.* 284. 2
quanto, *nom.* 16. 16 | 52. 3 |
107. 32 | 108. 5, *& alibi.*
quanto, *adv.* 207. 5 | 274.
26 | 301. 4 | 389. 24 | 388.
19
quantopere 42. 7 | 163.
32
quantos 137. 5
quantulo 417. 23
quantum *nom.* 45. 30 | 59.
28 | 325. 33
quantum *adv.* 29. 21 | 44.
12 | 76. 10 | 78. 16, *& alibi.*
quapropter 405. 17
quaque 73. 4 | 228. 4.
quare 14. 15, 21 | 17. 16 |
25. 18 | 34. 1 | 102. 9 |
168. 13, *& alibi.*
quarta 18. 18 | 30. 18 | 31.
11 | 63. 14 | 68. 7, *& alibi.*
quartæ 51. 5 | 241. 13 | 334.
4 | 405. 20
quartam 13. 5 | 99. 1 | 136.
4 | 184. 5 | 331. 13 | 386.
21 | 401. 16 | 417. 3
quartis 157. 8
quarto, *nom.* 21. 5 | 324. 16 |
401. 18 | 406. 14 | 420.
11 | 450. 25
quarto, *adv.* 432. 6
quartum, *nom* 83. 24 | 253.
10 | 385. 1
quartus 153. 8
quarum 1. 1 | 22. 21 | 49.
9 | 58. 5 | 62. 10, &
alibi.
quas 14. 18 | 15. 5, 12 |
19. 17 | 23. 11 | 26. 3,
& alibi quam plurimis in locis.
quaſcumque 105. 15 | 184
17 | 234. 1 | 257. 3
338. 24 | 428. 8 | 430
21
quaſdam 23. 11 | 191. 35
300. 16 | 319. 18
quaſi 105. 32 | 158. 31 |
274. 19 | 372. 16, 17 | 397.
31
quater 393. 26.
quaterna 222. 25
quaternæ 254. 35
quaternis 227. 20
quatuor 13. 10 | 15. 11 |
19. 16 | 24. 14 | 31. 13,
& alibi paſſim.
quatuordecim 22. 22 | 27.
15 | 173. 9
que, *conjunct.* 7. 3, 5, *&*
alibi quam plurimis in locis.
quem 7. 10 | 11. 1 | 15. 11 |
16. 1 | 18. 25 | 23. 7, *&*
alibi paſſim.
quemadmodum 27. 3, 6 |
63. 19 | 160. 25 | 265. 18,
& alibi.
quemcumque 294. 22
quemdam 64. 7 | 250. 7 |
313. 27 | 414. 10 | 449.
23 | 450. 28
quemquam 17. 29 | 112.
30 | 131. 10 | 137. 26 |
159. 20 | 440. 8
quemque 8. 14 | 45. 8 |
110. 3 | 135. 8 | 405.
14
quemvis 71. 25
querantur 74. 2
queratur 18. 19
querebantur 28. 24 | 184.
4
querelis 397. 12
querens 335. 21
quereretur 281. 2
queri 25. 9 | 298. 18 344.
3
querimoniæ 255. 24.
queritur 16, 6 | 214. 4, 6
231. 7
queruntur 142. 2 | 168. 14
374. 3
queſti 429. 12.
queſti ſunt 317. 1
queſtui 317. 5
queſtum 27. 17,

quæſtus 83. 18 | 139. 32 | 231. 1
qui 2. 1 | 4. 5 | 6. 4, 5, 7, 11 | 7. 5 | 89. 17 | 9. 7, *& alibi quam plurimis in locis.*
qui *adv.* 275. 26
quia 177. 20 | 191. 18 | 303. 24 | 328. 18 | 417. 26 | 418. 3
quibus 9. 2 | 12. 20 | 15. 27 | 17. 11, 32 | 22. 16, *& alibi quam plurimis in locis*
quibuſcum 4. 5 | 18. 12 | 29. 24 | 50. 13
quibuſcumque 30. 13 | 82. 29. | 50. 18 | 112. 18
quibuſdam 132. 6 | 158. 4 | 197. 14 | 269. 12, 20, *& alibi.*
quibuſnam 53. 14
quibuſque 157. 8
quicquam 17. 21
quicumque 26. 20 | 73. 24 | 252. 7 | 311. 39
quid 10. 14 | 17. 5, 28 | 18. 2, 17 | 24. 23 | 26. 3, 4, 17, *& alibi paſſim.*
quidam 31. 29 | 47. 23 | 100. 10 | 135. 2 | 153. 3, *& alibi.*
quiddam 465. 16
quidem 15. 24 | 25. 9 | 27. 19 | 28. 15 | 29. 13, *& alibi.*
quidnam 328. 4
quidquam 39. 5 | 47. 26 | 71. 14 | 77. 26 | 105. 11, *& alibi freq.*
quidquid 48. 3 | 81. 9 | 161. 23 | 264. 6 | 266. 5 | 279. 5 | 326. 22 | 446. 16
quieta 141. 1 | 334. 12
quietam 290. 6
quiete 182. 19
quietem 105. 4 | 133. 14 | 159. 28 | 310. 11
quieti 265. 14
quietiorem 112. 38
quietis 104. 35 | 133. 11
quietiſſimam 99. 10
quietiſſime 311. 35
quieto 252. 8 | 462. 4
quin 7. 9 | 8. 7 | 16. 12, 15, *& alibi freq.*
quina 173. 26
quincuncem 172. 23
Quinctiles 439. 11
Quinctilius 225. 23 | 273. 11, 15
quindecim 15. 19 | 20. 10 | 23. 24 | 40. 21 | 41. 30, *& alibi.*
quingenta 93. 16
quingenti 428. 25
quingentis 15. 15 | 18. 23 | 134. 14 | 176. 3 | 187. 1 | 306. 7 | 422. 8
quingentos 52. 23 | 270. 20 | 287. 9 | 288. 3 | 319. 34 | 415. 25 | 422. 1 | 447. 30
quini 172. 21
quinis 15. 20 | 291. 14
quinos 172. 19 | 186. 16
quinquaginta 38. 9 | 41. 28 | 55. 2, *& alibi.*
quinque 12. 3 | 35. 13 | 41. 30 | 46. 15 | 75. 16, *& alibi.*
quinqueremem 337. 12
quinqueremes 338. 18 | 345. 28 | 352. 28 | 353. 1
quinqueremi 369. 19 | 414. 26
quinqueremis 355. 3
quinta 204. 5 | 254. 34 | 255. 1 | 375. 15, 20 | 375. 9 | 386. 13 | 394. 2 | 442. 28 | 447. 6
quintæ 375. 17 | 398. 8 | 407. 8 | 423. 14
quintam 204. 3 | 320. 23 | 371. 21 | 372. 13 | 373. 24 | 413. 11
Quinti 100. 9
quintis 157. 15
Quinto 66. 23 | 81. 13 | 92. 9 | 99. 1 | 114. 4 | 199. 17, *& alibi.*
quinto 34. 4 | 80. 27 | 462. 8
Quintum 40. 14 | 43. 3 | 45. 22 | 61. 3 | 91. 22, *& alibi.*
quintum 9. 14 | 138. 19
Quintus 44. 29 | 59. 7 | 63. 23 | 95. 16, *& alibi.*
quintus 31. 20
quippe 393. 14 | 439. 26
quiret 429. 13
quis 23. 12 | 32. 19 | 68. 25 | 101. 19 | 192 *& alibi.*
quis *pro quibus* 444. 11
quiſpiam 127. 7
quiſquam 29. 12 | 66. 80. 5 | 106. 4 | 130 *& alibi.*
quiſque 17. 23 | 37. 41. 18 | 45. 16, *& freq.*
quo, *pron.* 12. 16 | 15. 14, 29 | 18. 18 *alibi quam plurimis cis.*
quo, *adv.* 9. 4 | 36. 5 | 2 | 47. 19 | 48. 7 | 49 *& alibi paſſim.*
quo *conj.* 11. 15 | 14 15. 1 | 24. 5 | 48. *alibi paſſim.*
quoad 75. 15 | 76. 3 | 1 | 99. 12 | 204. 218. 2 | 245. 9 | 35 427. 31
quocumque, *pron.* 470.
quod, *pron.* 7. 4 | 8. 8, 12. 6, 13. 1 | 15. 22, *& alibi quam plurimis locis*
quod, *conjunct.* 4, 2, 6. 3 | 7. 9 | 9. 6 | 10. *& alibi paſſim.*
quodam 106. 9 | 108. 116. 25 | 154. 21 | 16 | 240. 13 | 265. 2 | 7 | 336. 9 | 345. 16 | 12 | 424. 1
quodcunque 290. 3 | 31 | 418. 3
quoddam 412. 4
quominus 265. 10
quonam, *pron.* 418. 7
quonam, *adv.* 217. 7
quondam 194. 26
quoniam 26. 10, 27. 6 | 31. 15 | 89. *& alibi.*
quoque, *pron.* 405. 16
quoque, *conjunct.* 4 12. 16 | 45. 12 | 5, *& alibi.*
quoquo 396. 9
quoquoverſus 66. 18 | 13 | 148. 1 | 227. 235. 8 | 261. 28
quorum 8. 3 | 15. 30, 8. 22 | 5. 25 | 13. 18, *& alibi quam plurimis locis.*

10. 13 | 15. 2 | 20. 11, 35 | 26. 15, 16 | 27. 12 | 30. 20, 22 | 30. 1 | 32. 22, & alibi passim.
cumque 143. 10
ſtam 105. 21 | 300. 8 | 344. 4
149. 31
nis 27. 11 | 71. 3 | 87. 2 | 124. 2
idiana 71. 10, 20 | 103. 1 | 112. 23 | 181. 1 | 187. 27 | 238. 10 | 270. 9 | 307. 11 | 312. 34 | 328. 12 | 434. 19
idianæ 292. 3
idianam 329. 1
idiani 383. 15
idianis 4. 7 | 17. 21 | 116. 31 | 187. 13 | 192. 16, & alibi.
idiano 63. 31 | 85. 15 | 92. 17 | 415. 21
idianum 253. 38 | 348. 18
idianus 151. 10
idie 13. 21 | 35. 15 | 44. 7 | 63. 33 | 84. 23, & alibi.
ies 32. 14 | 103. 2 | 132. 13 | 418. 4
ieſcunque 214. 10
m 4. 7 | 6. 1 | 8. 5 | 9. 15 | 11. 14 | 12. 12, & alibi quam plurimis in locis.

R.

Abirium 389. 14 | 397. 15
cilii 372. 15
cilium 372. 16 | 373. 26, 28
cilius 373. 7
dices 28. 7 | 176. 25
328. 19 | 329. 25 | 366. 26 | 404. 10 | 412. 29
cibus 133. 16 | 157. 27 | 163. 24 | 197. 9 | 239. 11 | 240. 35 | 316. 22
radicis 312. 16
raml 133. 7
ramis 48. 5 | 172. 18, 21
rapere 356. 31
rapidiſſimo 242. 25
rapiditate 247. 9
rapiditatem 78. 6
rapido 484. 13
rapinarum 371. 19 | 409. 31
rapinas 410. 7
rapinis 15. 18 | 192. 14, & alibi.
raptaret 418. 29
rapuerant 371. 20
rari 91. 28 | 95. 26, 29 | 189. 35 | 240. 11 | 408. 21
raris 61. 19 | 186. 32
raros 161. 15 | 176. 16 | 229. 15
raſa 95. 2
Raſcipolis 288. 2
rata 222. 26
rates 227. 19 | 228. 2, 9
ratibus 11. 9 | 13. 3 | 137. 11
ratio 22. 19 | 45. 12 | 48. 17 | 49. 30 | 71. 6 | 18. 27, & alibi.
ratione 22. 11 | 30. 5 | 31. 24 | 68. 16 | 104. 33 | 112. 22, & alibi freq.
rationem 62. 18 | 78. 8
rationes 168. 5 | 313. 4
rationi 30. 6
rationibus 88. 4 | 122. 7 | 136. 17, & alibi.
Ravennæ 211. 6
Rauracis 8. 15 | 173. 28
Rauracorum 22. 23 | 132. 17
re 13. 15 | 18. 4 | 19. 11 | 21. 8 | 23. 11, 16 | 26. 13, & alibi passim.
rebellare 198. 21
rebellio 60. 19
rebellione 84. 15
rebellionem 86. 17
Rebello 424. 26
Rebilum 180. 2 | 192. 1 | 228. 16 | 271. 12
Rebilus 177. 22 | 276. 32
rebus 6. 7, 12 | 9. 12 | 11. 18 | 12. 20 | 16. 25, & alibi quam plurimis in locis.
recedendum 274. 11
recedent 417. 24
recedi 197. 5
recedit 193. 6
recenſebantur 174. 13
recentem 145. 21 | 245. 5
recentes 95. 27 | 152. 26 | 162. 27 | 334. 13
recenti 24. 29 | 76. 20 | 107. 31 | 194. 13 | 392. 24
recentibus 111. 9 | 190. 21 | 335. 9
recentioribus 421. 7
recentium 14. 23
receperant 20. 13 | 175. 35 | 252. 25 | 415. 30 | 429. 13, 19
receperat 77. 22 | 273. 13 | 320. 14
receperint 150. 15
receperunt 20. 17 | 22. 17 | 45. 22 | 77. 12 | 83. 11, & alibi.
recipiſſe 117. 30 | 134. 3 | 139. 29, & alibi.
recepiſſent 25. 12 | 115. 27 | 311. 19 | 360. 18 | 439. 20
recepiſſet 230. 18 | 327. 5 | 338. 25 | 403. 38 | 452. 22
recepit 79. 11, 22 | 81. 7 | 184. 2 | 240. 20, & alibi.
recepta 74. 10 | 370. 12 | 431. 1
receptacula 148. 8 | 389. 32
receptaculo 261. 24
receptas 275. 17
receptas eſſe 183. 29
recepti 286. 26
receptí erant 339. 11
recepti eſſent 438. 23
recepti ſunt 433. 18
receptis 190. 26 | 194. 3 | 315. 4 | 326. 18 | 390. 18
recepto 147. 22 | 222. 9 | 294. 4 | 384. 21
receptos 9. 1 | 137. 10 | 175. 37 | 285. 6 | 362. 22 | 379. 23
receptu 444. 12
receptui 161. 33 | 311. 19 | 320. 29 | 321. 2 | 370. 2 | 403. 37
receptum 85. 13 | 117. 8 | 164. 29 | 206. 8 | 241. 11, & alibi.
recepturum 47. 1

receptus 235. 7 | 240. 33 | 241. 8 | 274. 13 | 306. 11, *& alibi.*
receptus eſſet 442. 15
receſſerunt 106. 10
receſſit 394. 3 | 424. 22
receſſum 106. 8
recidere 142. 3
reciderunt 439. 27
recipere 20. 9 | 41. 4 | 59. 22 | 67. 13 | 85. 18, *& alibi.*
reciperentur 425. 3 | 442. 2
reciperent 45. 33 | 48. 23 | 50. 21 | 63. 19 | 86. 18, *& alibi.*
reciperet 193 14 | 241. 3 | 268. 30 | 313. 21
reciperetur 340. 4
recipi 103. 10 | 176. 1
recipiant 377. 2
recipiat 66. 3 | 138. 28 | 150. 30
recipiatur 169. 29
recipiebant 36. 3 | 61. 16 | 248. 17 | 313. 7
recipiebat 302. 10 | 320. 31 | 368. 32
recipiendas 296. 1
recipiendi 58. 7 | 138. 4 | 163. 28 | 188. 32 | 189. 11
recipiendis 194. 15
recipiendum 36. 5 | 311. 32 | 360. 24
recipiens 308. 7
recipientem 150. 29
recipientes 103. 6 | 279 32 | 377. 4 | 392. 20
recipientibus 311. 23
recipit 68. 8 | 117. 1 | 13. 20 *& alibi.*
recipite 163. 17
recipitor 348. 1 | 450. 1
recipiunt 12. 19 | 58. 27 | 71. 23 | 104. 2 | 107. 2, *& alibi.*
recipiuntur 170. 3 | 434. 2
recitarentur 206. 1
recitat 108. 15
reclinatæ 133. 14
reclinaverint 133. 17
reconciliarem 464. 16
reconcinnatur 266. 9
recordabantur 312. 10 | 322. 11
recordari 322. 25
recordatione 384. 20
recreandos 323. 9
recrearunt 360. 19
recreato 416. 7
recta, *nom.* 132. 17 | 161. 22
recta, *adv.* 292. 19 | 403. 32 | 433. 13
rectè 144. 18 | 176. 23 | 251. 17 | 460. 4
rectis 152. 3
recto 249. 36
recuperabimus 332. 17
recuperanda 100. 25
recuperandæ 174. 10
recuperandorum 160. 17
recuperandum 452. 9
recuperare 142. 11 | 179. 25 | 365. 5 | 375. 26 | 464. 17
recuperata 414. 26
recuperato 450. 11
recuperaturos 59. 14 | 148. 16
recurrant 256. 2
recurrit 452. 6
recurrunt 266. 21
recuſabant 312. 15 | 351. 37
recuſabat 233. 5 | 249. 22
recuſandam 183. 6
recuſandi 90. 5
recuſante 427. 7
recuſantibus 301. 16
recuſare 33. 6 | 73. 23 | 142. 12 | 311. 17
recuſarent 249. 33 | 188. 24 | 189. 28 | 232. 13 | 327. 7
recuſaret 66. 11
recuſatio 181. 1
recuſatione 336. 17
recuſaturos 24. 5
recuſaturum 33. 9
recuſent 105. 13
reducta 175. 29
redactam 101. 18
redactas eſſe 55. 2
redacti ſunt 438. 33 | 449. 19
redacto 52. 18
redactos 46. 23
redactos eſſe 52. 24
redacturum 147. 23
reddatur 125. 1
reddebant 371. 3
reddebat 42. 16 | 267. 19
reddere 26. 17 | 427. 26
redderent 427. 25
redderet 26. 16 | 32. 21
reddiderant 325. 9
reddiderat 174. 8
reddiderunt 72. 13
reddit 179. 30 | 225. 20
reddita 370. 12
redditi 199. 3 | 205. 442. 5
redditur 121. 1
redditurum eſſe 27. 9
redduntur 268. 19 | 24
redeat 118. 5 | 209. 8
redegerat 52. 17 | 356. 360. 3
regediſſent 322. 25
redegiſſet 34. 5
redegit 199. 6 | 252. 359. 29
redemerunt 374. 5
redemiſſet 427. 1
redemit 238. 4
redempta 26. 24
redemptione 374. 17
redeundo 290. 20
redeunt 444. 12
redeuntes 112. 35
redeunti 351. 23
redibat 44. 14
redierant 75. 18 | 28
redierat 92. 24 | 168. 119. 2 | 210. 2
redierunt 23 25 | 23
redigeret 355. 9
redigi 192. 8
rediit 202. 12 | 307. 29 | 3 | 416. 7
redimere 27. 19 | 28
redintegrare 20. 13
redintegrarent 52. 7
redintegrarentur 155.
redintegraretur 152. 24
redintegrari 392. 23
redintegratis 68. 2
redintegrato 50. 11 | 16
redire 400. 15
rediretur 392. 24
rediri 296. 14
rediſſe 139. 1
rediſſent 164. 22
rediſſet 149. 36 | 8
redit 192. 29 | 271. 297. 8 | 387 11 | 390. 19 | 420. 11
redditionis 8. 13

lim 84. 16 | 137. 29 | 356. 16
lum 183. 28 | 192. 11 | 196. 23
lus 134. 5 | 372. 1
lucrebant 151. 4
lucere 377. 2 | 413. 6
lucerent 22. 5 | 152. 11
lucerentur 135. 22
luceret 166. 19 | 409. 9
luci 311. 24
lucit 98. 5 | 110. 19 | 140. 21, *& alibi.*
lucitur 226. 9
luctis 311. 27
luctis 404. 28 | 409. 13
luctu 134. 6 | 309. 17
luctos 22. 6
luctus 297. 16
luctus eſt 39. 8
luctus 179. 14 | 239. 28 | 178. 25
lundaturum eſſet 376. 15
luxerant 345. 18
luxerat 86. 17
luxerunt 97. 29 | 100. 6
luxit 36. 17, 20, 24 | 44. 26, *& alibi.*
moverant 234. 16 | 259. 19
moverat 260. 10
movit 155. 34 | 164. 11
nata 266. 12
natæ ſunt 329. 29
natas 98. 5
natis 382. 25 | 423. 32
nato 166. 6
natus 239. 4
nerant 279. 16
neratur 213. 3
nerebant 196. 27 | 261. 26
nerebantur 27. 16
nerenda 278. 33 | 285. 6
nerte 20. 8 | 100. 35 | 240. 11 | 400. 5
nerunt 35. 5 | 441. 32
referrentur 83. 28
referret 26. 12 | 411. 18
referretur 206. 2 | 371. 14
referri 207. 4 | 269. 15 | 279. 37 | 374. 14
refert 316. 13 | 448. 9
refertas 264. 8
referte 319. 4
refertur 112. 35 | 200. 17 | 208. 3 | 212. 4, 6
referunt 117. 28 | 191. 11 | 206. 3 | 234. 21 | 251. 2 | 364. 16
referuntur 179. 11
reficere 157. 12 | 177. 30 | 182. 19 | 242. 20 | 265. 30 | 401. 23
reficerent 58. 17
reficeret 370. 6
refici 92. 16 | 266. 1 | 300. 20
reficiebant 352. 23
reficiebat 231. 3
reficiendas 84. 18, 24 | 87. 4 | 235. 11 | 271. 3
reficiendorum 280. 9
reficiendum 451. 24
reficit 248. 13 | 373. 17
reformidare 232. 20
reformidarent 418. 16
refractis 54. 22
refringeret 165. 19
refugerant 115. 24 | 300. 28 | 335. 2 | 448. 22
refugerat 271. 4
refugere 352. 18 | 356. 28 | 416. 35 | 468. 10
refugerent 416. 36
refugerunt 276. 29 | 308. 33 | 337. 5 | 361. 13 | 413. 14 | 440. 5
refugiebant 103. 9 | 391. 24
refugiens 337. 7
refugientes 361. 25
refugiſſe 190. 36 | 195. 31
refugit 338. 20
rege 212. 6 | 223. 14 | 241. 2, *alibi.*
regem 41. 24, 26 | 80. 21 | 110. 36, *& alibi.*
regere 127. 3 | 316. 9
reges 97. 24 | 362. 26 | 363. 7, 9, *& alibi.*
regi 62. 1 | 357. 30 | 411. 20
regia 346. 29 | 365. 3 | 382. 27, *& alibi.*
regiæ 346. 18 | 352. 22 | 383. 9, 27 | 386. 9
regiam 156. 4 | 342. 14
regiarum 407. 18
regibus 286. 4 | 384. 32 | 467. 22
regiis 344. 4 | 378. 15 | 380. 18 | 384. 28 | 407. 16 | 427. 34 | 429. 5
Regino 416. 19
regio, *nis.* 94. 10 | 121. 6 | 436. 2
regio *nom. adject.* 340. 12 | 345. 2 | 380. 8 | 384. 28 | 411. 8 | 420. 14
regione 132. 18 | 147. 21 | 153. 4 | 157. 1, 5, 27, *& alibi.*
regionem 176. 9 | 199. 20 | 249. 32, *& alibi.*
regiones 59. 1 | 60. 16 | 72. 16, 22 | 80. 6 | 148. 18, *& alibi.*
regionibus 33. 25 | 61. 6 | 65. 10 | 73. 6 | 80. 15, 23. 26, *& alibi.*
regionis 352. 17
regionum 41. 25 | 59. 8 | 65. 31 | 79. 16 | 97. 3, *& alibi.*
regis 38. 14 | 46. 11 | 272. 28 | 307. 31 | 340. 6, 11, *& alibi.*
regium 340. 16 | 381. 12 | 389. 33 | 395. 28 | 428. 33
regius 344. 17 | 358. 13
regna 7. 11 | 40. 11 | 364. 2 | 365. 5
regnantem 99. 17
regnaſſe 363. 1
regni 5. 8 | 11. 18 | 17. 6 | 99. 26 | 340. 11 | 342. 3, *& alibi.*
regno 7. 12 | 17. 7 | 104. 10 | 111. 3 | 278. 12, *& alibi.*
regnum 7. 2, 4 | 75. 26 | 90. 4 | 97. 5 | 99. 14, *& alibi.*
regredi 311. 15
regrediendi 106. 25
regrediundi 408. 17
regreſſos 50. 11
regulas 263. 22

Regulo 426. 19
regum 209. 6 | 343. 2 | 344. 16 | 345. 14 | 362. 21 | 363. 5 | 467. 23
rei 15. 8 | 18. 20 | 19. 7 | 25. 5 | 30. 7 | 33. 12, *& alibi passim.*
rejecerat 366. 9
rejectas 89. 30
rejecti 101. 31 | 311. 27
rejecti sunt 54. 22
rejectis 37. 17 | 306. 12
rejecto 19. 22
rejicere 297. 1
rejicerent 34. 12
rejicerentur 98. 12
rejiciebant 259. 9
reipublicæ 18. 7 | 25. 24 | 26. 21 42. 7 | 77. 30, *& alibi.*
relanguescere 47. 8
relata sit 225. 17
relata sunt 314. 9 | 337. 6 | 436. 27
relatas 89. 31
relatis 26. 9 | 133. 24 | 269. 5
relato 298. 10 | 314. 14 | 573. 6 | 438. 8
relaturos 74. 4 | 316. 12
relaturum 427. 2
relatus est 55. 2
relegati 101. 31
relicta 68. 7 | 195. 6 | 254. 31 | 271. 5 | 324. 4 | 355. 32 | 401. 2 | 422. 12
relicta erant 167. 35
relictæ 67. 30 | 344. 14
relictæ erant 334. 32
relictam 57. 3 | 91. 7 | 271. 9
relictas 250. 2
relicti 276. 29 | 390. 24
relicti erant 137. 35 | 167. 30 | 338. 16 | 368. 29
relicti sunt 329. 26
relictis 44. 19 | 57. 28 | 77. 6 | 91. 19 | 146. 9, *& alibi.*
relictum 137. 12
relictum erat 333. 2
relictum esse 110. 3 | 361. 37
relicturos 190. 23
relictes 138. 17 | 153. 8 | 221. 11 | 280. 12 | 303. 8 | 313. 19 | 370. 18
relictus erat 258. 2
religandi 295. 17
religant 263. 21
religaverant 261. 1
religaverunt 262. 9 | 263. 1
religio 252. 27 | 275. 28
religione 127. 8 | 218. 10 | 312. 26 | 380. 6
religionem 302. 26
religiones 120. 2 | 138. 12
religioni 249. 9
religionibus 90. 9 | 124. 6 | 383. 13
religonis 322. 12
relinquatur 110. 12 | 133. 17 | 255. 21
relinquebant 324. 8
relinquebat 91. 22 | 105. 5 | 107. 27
relinquebatur 11. 12 | 52. 32 | 96. 24 | 103. 12 | 136. 14 | 202. 5 | 230. 8 | 247. 15 | 310. 27 | 344. 19
relinquendi 58. 7
relinquendos 295. 23
relinquendum 324. 19
relinquens 360. 6
relinquere 67. 4 | 81. 4 | 89. 8 | 102. 8 | 268. 3 | 311. 16 | 379. 13
relinquerent 102. 28 | 289. 14 | 294. 18
relinquerentur 373. 21
relinqueret 146. 10 | 389. 32
relinqueretur 37. 10 | 90. 8 | 200. 34 | 204. 15 | 266. 13 | 418. 14
relinqui 92. 6 | 109. 30 | 139. 33
relinquit 88. 17 | 92. 24 | 115. 28 | 138. 23 | 146. 14, *& alibi.*
relinquunt 58. 21 | 108. 17 | 137. 33 | 160. 3 | 265. 2 | 272. 17
relinquuntur 266. 10
reliqua 8. 11 | 16. 13, 23 | 17. 31 | 62. 4 | 77. 3, 8, *& alibi.*
reliquæ 31. 5 | 47. 27, 29 | 59. 27 | 60. 21 | 81. 25, *& alibi.*
reliquam 13. 6 | 72. 29 | 107. 21 | 145. 30 | 187. 31, *& alibi.*
reliquarum 47. 7 | 5[illegible] 139. 18 | 162. 2 | 189. 187. 9 | 191. 12 | 28[illegible] 295. 1
reliquas 14. 2 | 23. 8 | 16 | 44. 19 | 59. 1[illegible] *alibi freq.*
reliquerant 253. 9 | 3[illegible]
reliquerat 86. 7 | 9[illegible] 144. 3 | 162. 30 | 21[illegible] *& alibi.*
reliquerunt 53. 6 | 6[illegible] 175. 23 | 263. 14 | 3[illegible] 357. 1
reliqui 12. 20 | 13. 9 | 5 | 54. 21 | 63. 4[illegible] *alibi.*
reliquias 299. 12 | 386. 428. 13
reliquiis 395. 12
reliquis 28. 14 | 40. 42. 17 | 45. 12 | 47. 56. 10 | 61. 6 | 65. 1 *alibi passim.*
reliquisse 32. 26
reliquissent 23. 6 | 102. 149. 8
reliquisset 150. 1
reliquit 36. 16 | 43[illegible] 136. 4 | 156. 35 | 19[illegible] *& alibi.*
reliquo 57. 20 | 185. 27 | 11 | 216. 4 | 386. 1[illegible]
reliquorum 25. 9 | 10[illegible] 112. 31 | 155. 4[illegible] *alibi.*
reliquos 4. 6 | 22. 6 | 38. 41. 5 | 45. 3 | 47. *& alibi freq.*
reliquum 17. 11 | 18. 28. 6 | 63. 1, 21 | 73. *& alibi.*
reliquus 278. 4
rem 8. 5, 10 | 11. 19 | 14 16. 15, 25 | 23. 4, *& passim.*
remanebant 28. 23
remanebat 157. 11
remanent 71. 6
remanentes 368. 32
remanere 71. 8, 22 | 77. 227. 10 | 336. 6
remanerent 73. 32 | 90.
remaneret 84. 29
remanserant 356. 31
remanserat 260. 15
remanere 433. 19

mſerunt 93. 5 | 252. 31 | 319. 27
mſiſſent 185. 11 | 233. 7 | 325. 16
mſiſſet 227. 11
media 254. 12 | 313. 1
medium 418. 10
mi 352. 23 | 354. 14
migandi 91. 11
migante 369. 20
miges 59. 25 | 259. 21 | 305. 6 | 351. 17 | 357. 16 | 370. 5 | 386. 6 | 389. 7
migibus 245. 14 | 299. 14 | 300. 31 | 355. 4 | 414. 4, 12
migio 352. 30
migrare 83. 22
migraverunt 72. 26
migum 259. 20 | 300. 25 | 302 14 | 356. 22 | 394. 7 | 414. 28
miniſceretur 14. 10
mis 62. 25 | 82. 15 | 91. 8 | 452. 4
miſerant 265. 27
miſerunt 83. 16
miſi 466. 13
miſiſſet 302. 4
miſit 80. 20 | 204. 2 | 281. 1 | 302. 16 | 336. 6 | 382. 9
miſſæ 229. 4
miſſam 204. 11
miſſi 185. 12
miſſi eſſent 100. 14
miſſiore 301. 19
miſſioribus 93. 13
miſſis 184. 2 | 265. 12 | 440. 1
miſſo 224. 29
miſſus 374. 7
mittant 123. 2
mittat 59. 22
mittatur 83. 8
mittendum 109. 2 | 392. 29
mittere 32. 22 | 150. 17
mitterent 52. 14 | 296. 22 | 392, 28
mitterentur 98. 10 | 296. 24
miſſeret 382. 5
mitti 47. 9 | 228. 14 | 252. 30 | 296. 21
mittit 110. 19 | 143. 23 | 227. 1 | 269. 11 | 303. 9 | 373. 25 | 384. 23
mitto 276. 12
mittunt 218. 1 | 265. 5
mittuntur 290. 17
molleſcere 72. 2.
morum 62. 3 | 82. 17 | 167. 2, 10 | 352. 24.
mos 245. 11
mota eſſe 185. 30
mota ſunt 436. 5
motam 364. 22
motas 24. 25
motis 17. 22 | 19. 23 | 142. 2 | 341. 13 | 365. 9
moto 145. 2 | 417. 5
motum 416. 12
motum erat 436. 17
movendum 299. 7
moventur 264. 19
moveo 410. 10
moverant 242. 11
moveri 82. 14
moverunt 106. 11
moviſſent 95. 23
movit 414. 11
rempublicam 129. 7 | 199. 25 | 208. 1 | 215. 6, *& alibi.*
remulco 271. 9 | 308. 27 | 352. 5
remuneraturum 33. 30
renovum 130. 9
renovandi 57. 9
renovare 182. 20 | 391. 26
renovatis 392. 20
renovato 333. 20 | 338. 25
renovaverunt 63. 16.
renumeraverunt 314. 13
renuntiabant 29. 6
renuntiant 144. 7 | 185. 9 | 234. 21
renuntiaremus 402. 3
renuntiarunt 319. 32 | 450. 3
renuntiaſſe 19. 2
renuntiaſſent 195. 22.
renuntiat 80. 28 | 217. 15 | 228. 23 | 248. 31
renuntiatum 156. 24.
renuntiatum eſt 18. 15 | 445. 22
renuntiaverunt 51. 2 | 67. 2 | 684. 31
reorum 380. 19
reos 378. 14
reparandæ 352. 15
repellebant 259. 8 | 356. 25
repellebat 253. 17
repellendi 357. 10
repellendis 361. 31
repellendum 262. 11
repellendos 261. 27
repellere 356. 31
repellerent 253. 23
repellerentur 388. 17
repellit 252. 12
repelluntur 95. 17 | 240. 7
repente 37. 16 | 54. 16 | 95. 31 | 119. 10 | 153. 16, *& alibi.*
repentina 59. 15 | 100. 36 | 264. 14, 16 | 265. 19 | 356. 9
repentinæ 100. 19 | 131. 11
repentinam 325. 32
repentinas 254. 17
repentini 14. 4 | 57. 23 | 99. 25 | 274. 5 | 322. 12
repentino 104. 22 | 135. 6 | 139. 33 | 158. 1 | 162. 9, *& alibi.*
repentinos 97. 32 | 155. 10 | 261. 25 | 308. 25
repentinum 241. 26 | 259. 13
repentinus 297. 9 | 364. 32
reperiebamus 94. 3 | 314. 7 | 316. 15
reperiebant 313. 8 | 348. 31
reperiebantur 233. 4 | 313. 5 | 452. 17
reperiebat 17. 7 | 36. 25 | 41. 11 | 47. 6 | 341. 2
reperiebatur 247. 11 | 298. 21 | 350. 7 | 452. 14
reperiemus 329. 6
reperies 462. 7
reperire 30 2 | 80. 10 | 138. 7 | 150. 23
reperiret 378. 11
reperiretur 63. 8
reperiri 298. 16 | 305. 7 | 350. 21 | 364. 22
reperit 16. 21 | 97. 18 | 117. 18 | 159. 16 | 227. 8 | 285. 10
reperiunt 137. 17
reperiuntur 175. 1
reperta 121. 9

repertæ sunt 22. 18
reperti fuissent 437. 27
reperti sunt 38. 1
repertis 44. 12
repertos esse 111. 6
repertus 39. 8 | 97. 22
repertus est 22. 25 | 66. 10
reperebat 380. 11
repetenda 324. 5
repeterent 451. 29
repetisset 23. 4
repetit 108. 20
repetiris 341. 7
repetituros 24. 4
repleto 165. 21
reponant 279. 24
reportant 451. 25
reportare 98. 7
reportari 84. 7
reportentur 270. 13
reposcent 101. 29
reposita 265. 14
repræsentaturum 30. 17
repræsentatus esset 381. 27.
reprehendit 18. 9
reprehendebatur 221. 11
reprehendendum 313. 17
reprehendendum est. 102. 29
reprehendere 363. 34
reprehendit 163. 26
repressa 437. 22
repressérunt 333. 18 | 439. 15
repressio 145. 1
reprimere 333. 12
reprimi 62. 12
republica 26. 1 | 129. 8, 13 | 185. 2 | 206. 3 | 207. 3 *& alibi.*
repudiasset 296. 22
repudiatis 276. 8
repudiaturum 29. 15
repugnabat 17. 17
repugnando 414. 28
repugnante 243. 7 | 414. 18 | 420. 4
repugnantes 160. 11 | 320. 14
repugnantibus 191. 9 | 423. 11
repugnare 58. 1 | 436. 24
repugnarent 298. 14 | 449. 12
repulerant 43. 4 | 68. 23 | 95. 33 | 265. 29 | 409. 18 | 425. 16
repulisset 392. 25
repulsa 2. 1. 8
repulsæ 205. 5
repulsi 11. 12 | 91. 25 | 105. 19 | 177. 17 | 232. 15 | 388. 14 | 437. 24
repulsi sunt 313. 12
repulsis 178. 26 | 393. 16
repulsos 439. 15
repulsus est 66. 13
requies 371. 24
requiescere 336. 22
requirebat 136. 22 | 277. 9
requirentibus 390. 6
requirere 401. 24
requirerent 448. 20
requirunt 164. 15 | 428. 33
rerum 15. 2 | 16. 22 | 17. 23 | 21. 10 | 22. 21 | 25. 4. *& alibi freq.*
res 6. 17, 18 | 7. 14 | 14. 18 | 15. 3 | 16. 18 | 17. 12, *& alibi passim.*
rescideram 166. 6
rescidit 79. 33
rescindendos 157. 6
rescindi 10. 3 | 166. 9
rescindit 134. 7
rescindunt 178. 13
rescisset 435. 7
rescivit 22. 4
rescribere 32. 1
rescripserat 223. 26
resedisse 168. 31
reservant 235. 13
reservare 207. 9 | 427. 31
reservaretur 39. 7
reservari 102. 37 | 317. 10
reservat 359. 9
reservatis 179. 25
reservato 57. 29
residere 174. 31
residua 405. 5
retinam 449. 4
resistant 244. 13 | 275. 19
resistebant 103. 14 | 167. 24 | 279. 9 | 291. 25
resistendo 277. 4 | 417. 14
resistendum 196. 31 | 291. 11
resistens 64. 36 | 357. 2
resistente 191. 8 | 422. 32
resistentes 50. 11 | 188. 13 | 403. 33
resistentibus 65. 22 | 21 | 187. 31 | 291. 35 | 10
resistere 51. 23 | 73. 25 | 31 | 100. 20 | 200. *& alibi.*
resisterent 50. 1 | 152. 198. 14 | 318. 24 | 417. 423.
resisteret 20. 15 | 109. 191. 31 | 299.
resisteretur 101. 26
resisti 27. 24 | 183. 3 | 10 | 423. 4
resistitur 104. 31 | 3
respexissent 50. 24
respicere 193. 5 | 210. 422. 15
respicerent 423. 33
respiceret 106. 4
respicsamus 175. 4
respiciant 206. 5
respiciatis 275. 29
respiciebat 289. 12
respiciens 278. 30 | 17
respicite 175. 28
respondeant 73. 10
respondebat 365. 5
respondendum 296. 16
respondent 217. 16 | 28
respondere 25. 6
responderunt 77. 25 | 15
respondi 465. 9
respondisse 440. 16
respondit 10. 14 | 14. 15. 7 | 25. 8 | 26. *& alibi.*
responsa 115. 5 | 191. 211. 7 | 364. 16 | 9
responsis 26. 8 | 364. 382. 9 | 417. 26 | 4
responso 15. 9 | 112. 433. 17 | 438. 8
responsum 297. 27 | 17 | 387. 28 | 22
respublica 311. 21 | 214. 217. 11 | 381. 7 | 410. 465. 6
respuit 31. 16
restagnat 271. 18
restaret 411. 18

ſtio 153. 9
inguendo 197. 25
inguendum 152. 22
inguunt 198. 13
inerant 403. 32
inerunt 77. 1 | 308. 14
iſſe 278. 12 | 369. 7
iſſet 227. 14
init 76. 3 | 157. 7 | 195. 18 | 277. 11
inuatur 257. 2
inuerat 99. 16
inuere 22. 11 | 317. 17 | 382. 2, 3
inueret 225. 5 | 328. 6
inueretur 375. 21
inuerunt 443. 1
inui 285. 1
inuiſſe 214. 9
inuit 253. 2 | 269. 11 | 285. 2 | 381. 12
inuite 276. 12
inuo 319. 2
inua eſſet 214. 7
iuatis 119. 3
iuato 176. 26
iuatum 39. 4
iuatum eſt 38. 7
iuatorum 352. 12
iuatis ſit 17. 5
ludato 415. 29
ludavit 416. 19
uenta 54. 8 | 245. 20
uenta erat 367. 6
uentas eſſe 204. 12
uenti ſunt 265. 8
uentis 96. 17 | 255. 11 | 307. 21 | 333. 7 | 373. 25
uentorum 60. 18
uentos 60. 1 | 393. 17
uerorum 296. 23
uenus 339. 2
uentat 108. 11
uentatur 468. 12
uentantur 62. 4
uentbat 183. 26
uenda 398. 12
uendi 59. 13 | 210. 8
uendos 164. 16
uent 59. 16
uentur 436. 6
uere 207. 9 | 427. 2 | 453. 11
uerent 49. 20
uerentur 351. 18
ueret 375. 13
retineri 34. 24 | 76. 19 | 141. 6 | 163. 28 | 217. 5 | 360. 11, 20
retinet 16. 19
retinuerant 54. 11
retinuerat 77. 12
retinuiſſent 150. 36
retinuit 288. 13 | 323. 14
retorqueri 249. 31
retreheretur 217. 2
retrahi 90. 29
retraxerant 435. 4
retraxit 435. 8
retro 408. 17
retuſerat 203. 11
retulerunt 82. 19
retuliſſent 442. 9
retulit 299. 6 | 436. 29
revellerent 38. 2
revelli 172. 20
reverſi eſſent 438. 8 | 440. 13
reverſuros 74. 5 | 169. 21
reverſurum 136. 13 | 289. 7 | 329. 31
reverſus 139. 31
reverſus eſt 440. 2
revertantur 136. 16 | 256. 18
revertar 460. 2
revertatur 80. 13
reverterat 46. 21
reverterentur 10. 15 | 75. 10
reverteretur 76. 9 | 218. 1, 6
reverterunt 11. 7 | 23. 15 | 52. 29 | 72. 23 | 177. 17
reverti 22. 8 | 21. 17 | 39. 9 | 45. 8 | 55. 11 | 58, *& alibi.*
revertiſſe 144. 7
revertitur 80. 27 | 88. 9 | 92. 14 | 167. 34 | 196. 11 | 223. 9 | 253. 39 | 296. 4
revertunt 144. 6
revertuntur 85. 2 | 90. 34 | 184. 18 | 219. 5 | 223. 17, *& alibi.*
revinciuntur 151. 16
revincta 153. 6
revinctæ 61. 27
revincti 172. 20
revinctis 78. 18
revocabant 352. 23
revocabat 63. 31
revocabatur 268. 2
revocandi 49. 7
revocant 198. 11
revocantur 229. 23
revocare 229. 16
revocaret 358. 10
revocari 92. 14 | 253. 38 | 382. 13
revocat 254. 32 | 295. 8
revocatum 278. 11
revocatus 90. 31
revocavit 157. 13 | 313. 15 | 365. 22
rex 24. 10 | 26. 11 | 32. 8 | 135. 12 | 143. 12 | 155. 30, *& alibi.*
rhedis 37. 9 | 134. 25
Rhedones 55. 4 | 174. 1
Rheginum 113. 2 | 180. 1
Rheginus 177. 22
Rhemi 40. 22 | 41. 17 | 119. 6, 11 | 168. 10
Rhemis 42. 13, 17 | 43. 17 | 45. 33 | 46. 10, *& alibi.*
Rhemorum 42. 14 | 43. 4 | 44. 2, 30 | 89. 7 | 112. 7 | 140. 21 | 184. 27 | 187. 8, 24
Rhemos 42. 4 | 60. 27 | 110. 13 | 111. 8
Rhemus 43. 12
Rheni 5. 4 | 27. 20 | 39. 9 | 74. 10 | 77. 7 | 134. 13
Rheno 6. 4 | 60. 26 | 73. 13 | 89. 6 | 137. 9
Rhenum 4. 5 | 5. 2 | 8. 17 | 22. 3, 13 | 23. 24, *& alibi.*
Rhenus 70. 4 | 74. 12
Rhodani 9. 13 | 11. 10 | 258. 5
Rhodano 5. 1 | 6. 6 | 56. 4
Rhodanum 9. 4 | 11. 2 | 12. 8, 18 | 13. 2 | 169. 5
Rhodanus 9. 7 | 28. 28
Rhodi 339. 10
Rhodia 351. 30
Rhodiæ 301. 18 | 359. 6
Rhodias 352. 32 | 353. 5 | 354. 11

Rhodiis 289. 9 | 342. 6 | 354. 1, 4
Rhodiorum 351. 35 | 394. 8
Rhodius 302. 12
Rhodo 347. 1
ripa 96. 10
ripæ 28. 8 | 244. 4
ripam 9. 13 | 27. 20 | 38. 12 | 72. 17 | 96. 9 | 242. 21 | 297. 22 | 361. 10
ripas 39. 9 | 52. 16 | 96. 15 | 134. 7 | 164. 24, & *alibi.*
ripis 42. 15 | 50. 14 | 116. 6 | 134. 13 | 166. 9, & *alibi.*
rivos 312. 29
rivum 108. 25 | 109. 13 | 446. 24
rivus 307. 23 | 331. 2 | 446. 8 | 452. 14
robore 61. 25
roboris 329. 30
rogare 10. 8
rogat 18. 6
rogati 174. 4
rogationes 284. 7
rogatum 12. 13 | 32. 24 | 103. 23 | 144. 2
rogatus 33. 12
rogavisset 113. 5
rogo, *verb.* 464. 22
Roma 379. 5
Romæ 180. 5 | 233. 7 | 293. 5 | 298. 11 | 327. 16, & *alibi.*
Romam 119. 1 | 219. 23 | 243. 19, 20 | 344. 12 | 429. 23
Romanam 395. 13
romani 11. 7, 26 | 14. 10, 16, 19 | 16. 13 | 17. 6 | 20. 14 | 23. 5 | 24. 1, 8, 29, & *alibi freq.*
Romanis 17. 5 | 32. 10 | 33. 20 | 34. 17 | 37. 12 | 46. 19 | 64. 15 | 84. 12 | 111. 26 | 116. 19 | 148. 9, & *alibi.*
Romano 7. 3 | 12. 13 | 13. 14 | 24. 4, 24 | 25. 24, & *alibi.*
Romanorum 16. 11 | 46. 9 | 47. 15 | 59. 20 | 60. 19, & *alibi.*
Romanos 17. 3 | 19. 10, & *alibi plur.*
Romanum 9. 11 | 15. 9, & *alibi.*
Romanus 14. 8 | 23. 3, & *alibi.*
rorem 295. 22
Roſcilli 325. 12
Roſcillus 316. 29
Roſcio 99. 1, 10 | 110. 28
Roſcius 208. 15 | 216. 12 | 217. 14
roſtra 368. 27
roſtratis 395. 24
roſtris 299. 8 | 369. 26, 29
roſtro 62. 5, 18 | 261. 10 | 369. 21
rotarum 85. 10
rotas 20. 22
rotis 348. 26 | 349. 26
rubis 48. 6.
Rubrius 225. 13
rudere 348. 3 | 436. 6
rudes 397. 36
ruere 423. 9
Rufi 236. 4
Rufum 81. 16 | 221. 11 | 234. 5 | 292. 11
rufus 207. 10 | 225. 12 | 271. 7 | 280. 12 | 290. 10, & *alibi.*
ruina 264. 15, 16 | 384. 10
ruinis 347. 7 | 358. 9
rumor 243. 19
rumore 129. 8 | 427. 13 | 428. 1
rumores 40. 2 | 166. 12 | 358. 26
rumoribus 73. 7, 9 | 129. 10 | 141. 5 | 246. 12 | 326. 7
rupe 408. 21
*ru*pes 52. 31
rupibus 250. 4
rupit 484. 12
ruptum 210. 5
rura 383. 16
rurſum 316. 20
rurſus 20. 13 | 48. 24 | 50. 10, 22 | 61. 11. 17, & *alibi freq.*
Ruſpina 390. 3 | 394. 5
Ruſpinæ 409. 26 | 415. 32
Ruſpinam 388. 23 | 389. 27, 31 | 390. 19 | 397. 38, & *alibi.*
Ruſtiano 428. 32
Ruthenis 144. 24 | 173. 23 | 242. 27
Ruthenos 34. 4 | 143. 26 | 144. 19 | 168. 28 | 2
Rutilius 315. 7
Rutilum 179. 32
Rutilus 226. 5

S.

SAbin 48. 10
Sabini 47. 13 | 64. 34, & *alibi.*
Sabino 81. 13 | 99. 26
Sabinum 43. 2 | 61. 3 | 7 | 306. 4 | 315. 6
Sabinus 63. 23, 31 | 1, 12, 26, 34 | 101. 193. 29
Sabura 278. 18, 20 | 10, 15. 21 | 280. 1 | 10
Saburæ 279. 13 | 428.
Saburam 278. 13, 28 | 12
ſacerdos 380. 6
ſacerdotes 156. 26 | 13
ſacerdotii 201. 5
ſacerdotiis 326. 26
ſacerdotio 327. 7
ſacerdotium 380. 10
ſacramenti 273. 16 | 27 | 374. 17
ſacramento 113. 5 | 25 | 275. 26, 28
ſacramentum 225. 23
Sacrirvirum 321. 17
ſacrificia 120. 1 | 12 | 125. 2
ſacrificiis 120. 8 | 230.
ſacris 362. 20
ſacroſanctis 453. 6
Sadalem 288. 1
ſæpe 4. 3 | 31. 21 | 71. 72. 11 | 73. 8 | 90. & *alibi.*
ſæpenumero 25. 19 | 14 | 29. 24 | 116. 2 *alibi.*
ſæpius 11. 11 | 25. 6 | 27 | 200. 3 | 229. *alibi.*
ſævire 62. 8
ſaginatos 406. 3

352. 13
rarii 48. 22 | 176. 27 | 243. 6 | 255. 2 | 334. 8 | 420. 21 | 423. 6
tariis 157. 26 | 197. 14 | 229. 14 | 259. 22, & alibi.
tariorum 244. 19 | 317 | 318. 21 | 333. 25 | 334. 18 | 401. 17
tarios 43. 16 | 44. 13 | 155. 27 | 176. 16 | 287. 4, & alibi.
tarum 159. 33 | 311. 2 | 314. 13
tas 313. 7 | 394. 15
tis 82. 16 | 176. 35 | 228. 11 | 265. 20 | 356. 10
alis 105. 23.
alo 411. 27
antinorum 436. 29
ene 410. 13
enos 398. 9
inarum 421. 29
inis 278. 7
is 278. 7
laſtio 429. 6
laſtium 389. 17
laſtius 401. 9, 12
o 302. 24 | 406. 7 | 414. 12, 17. 31 | 452. 4
onam 368. 7, 10
onas 291. 5, 7
onis 290. 25
ſior 350. 1, 7
ſo 435. 21 | 436. 18
ium 435. 17 | 437. 26 | 438. 15 | 439. 13 | 442. 23
ibus 140. 17
ſu 236. 3, 7 | 297. 24
ſus 249. 24 | 235. 20
va 249. 14
laberrimis 289. 16
lubritatem 202. 16
lvianum 374. 1
lvianus 373. 5
lvis 250. 32
lus 295. 13
lurari 321. 22
luratione 424. 1
lute 23. 15 | 57. 27 | 103. 28 | 104. 6 | 115. 16 | 145. 23, & alibi.
lutem 31. 25 | 38. 11 | 57. 29 | 63. 9 | 65. 18 | 68. 5, & alibi.
ſaluti 100. 28 | 102. 24 | 107. 4 | 138. 19 | 163. 12, 18, & alibi.
ſalutis 22. 1 | 36. 2 | 42. 8 | 52. 10 | 54. 19, 21 | 58. 14, 18, & alibi.
ſalvum 276. 2
Samarobrivæ 96. 17 | 107. 24
Samarobrivam 110. 20
ſanandas 234. 19
ſanarentur 274. 12
ſanat 196. 18
ſanaris 374. 13
ſanaturum 155. 5
ſanciantur 217. 12
ſanſciatur 142. 15
ſanctiore 220. 1
ſanctiſſimo 169. 29
ſantiſſimum 380. 5
ſanctitas 467. 25
ſanctos 132. 1
ſanctum 59. 29 | 129. 7
ſanguine 150. 28 | 332. 10
ſanguis 163. 16
ſanitatem 31. 17 | 160. 8 | 191. 6 | 358. 9 | 387. 20 | 416. 27
ſano 90. 30
Santones 12. 21
Santonis 161. 6
Santonum 11. 23
ſanus 383. 21
ſanxerunt 23. 13
ſapient 101. 29
ſaporis 350. 4
ſarciendæ 323. 4
ſarcinaria 254. 19
ſarcinarum 324. 4
ſarcinas 19. 19 | 149. 20 | 416. 27
ſarcinis 47. 28 | 67. 14 | 193. 16 | 246. 2 | 389. 28 | 419. 20, 22
ſarcire 240. 25 | 320. 1
ſarciretur 322. 33
ſarciri 113. 8
Sardinia 231. 3 | 292. 20 | 396. 6
Sardiniam 230. 16, 19 | 231. 12 | 389. 11 | 429. 18
ſarmentis 64. 22
Sarſuram 419. 16 | 420. 3
Saſerna 389. 27, 33 | 398. 23 | 411. 15, 19
ſata erant 310. 31
ſata fuerant 316. 23
ſatagentibus 421. 10
ſatis 6. 17 | 15. 18, 24 | 71. 16 | 20. 6 | 29. 5 | 32. 2, & alibi paſſim
ſatisfacere 88. 4 | 179. 21 | 317. 17
ſatisfacerent 31. 7
ſatisfaciant 15. 6
ſatisfaciundi 111. 4
ſatisfactione 31. 9
ſatisfactionem 117. 18
ſatisfacturum 442. 13
ſatisfecerit 100. 26
ſatius 397. 2
Saturnini 215. 2
ſauciat 373. 2
ſaucii 438. 33 | 441. 21 | 447. 30
ſauciis 413. 23 | 417. 16 | 421. 6 | 424. 16
ſaucio 58. 6 | 103. 27
ſauciorum 323. 11
ſaucios 324. 18 | 395. 1
ſaucius 450. 21 | 451. 1, 14
ſaxa 53. 2 | 62. 10 | 248. 30 | 249. 19 | 262. 15, & alibi.
ſaxea 406. 12
ſaxis 151. 13, 18, 20 | 152. 3 | 161. 25 | 194. 31
ſaxo 348. 23
Scævæ 314. 14
ſcalarum 176. 31
ſcalas 229. 21 | 325. 32 | 356. 31
Scaldim 136. 10
ſcalis 105. 31 | 229. 24 | 308. 31 | 318. 19 | 355. 27.
ſcandere 109. 25
ſcandulis 197. 33
ſcapha 338. 19 | 356. 16 | 369. 31
ſcaphæ 300. 30 | 395. 4
ſcapham 369. 31
ſcapharum 353. 12
ſcaphas 83. 5 | 280. 15 | 300. 22 | 317. 35 | 355. 12 | 357. 12 | 398. 5 | 452. 2
ſcaphis 230. 3 | 302. 18 | 308. 33 | 337. 11 | 350. 32 | 355. 18 | 405. 6.
Scapula 448. 25
Scapulam 373. 2
ſcelera 442. 1
ſceleratis 405. 13
ſceleratis 395. 9
ſceleratorum 120. 9 | 136. 27

27
ſcele e 15. 2 | 275. 13 | 397. 19 | 406. 3 | 439. 21
ſceleribus 426. 29
ſceleris 196. 22
ſcelus 251. 21 | 265. 31 | 405. 23 | 439. 19
ſcias 18. 27
ſciebant 60. 6 | 295. 31 | 425. 14
ſciebat 107. 19 | 109. 2 | 115. 14 | 136. 14 | 194. 12, *& alibi.*
ſciens 433. 6
ſcientem 433. 8
ſcienter 244. 11 | 355. 18
ſcientia 49. 11 | 59. 10 | 155. 1 | 182. 5, 10, *& alibi.*
ſcientiæ 359. 18
ſcientiam 35. 2 | 66. 24 | 165. 28 | 354. 3
ſcientius 151. 5
ſcilicet 465. 1
ſcimus 182. 9
ſcindere 58. 10
ſcio 111. 11 | 200. 24 | 405. 13
Scipio 206. 9 | 304. 1 | 305. 23, 24 | 307. 10, 15, 25, *& alibi freq.*
Scipione 287. 6 | 316. 14 | 324. 29 | 326. 19 | 332. 8, *& alibi.*
Scipionem 209. 8 | 211. 9 | 306. 18 | 307. 7 | 308. 6, *& alibi.*
Scipioni 212. 9 | 324. 35 | 407. 22, 26 | 409. 23 | 425. 25 | 426. 28
Sipionis 207. 1, 15 | 209. 4 | 307. 4, 5, 9, 13, 14, 20, 23, *& alibi.*
ſcire 17. 29 | 18. 12 | 30. 13 | 110. 33 | 181. 7 | 191. 7, *& alibi.*
ſciret 33. 20 | 107. 31 | 196. 34 | 198. 19 | 360. 9 | 369. 7 | 425. 20
ſciri 376. 1
ſciſſet 441. 11
ſcito 392. 6 | 461. 7
ſcitote 470. 17
ſcopis 407. 4
ſcopulis 62. 7
ſcopulos 302. 15
ſcorpione 153. 5 | 398. 27
ſcorpionibus 411. 3
ſcorpionis 153. 7
ſcorpionum 399. 28
ſcribenda 200. 28
ſcribendi 182. 10
ſcribendos 182. 1
ſcribendum 461. 11
ſcribere 321. 22
ſcriberem 459. 4
ſcribit 92. 18 | 107. 19 | 108. 10
Scribonii 228. 17
Scribonius 289. 10
ſcripſerat 362. 27
ſcripſerunt 94. 2
ſcripſi 198. 27 | 364. 28
ſcripſimus 52. 27 | 381. 22 | 384. 28 | 434. 6, 15
ſcripſiſſe 465. 16
ſcripſit 301. 10 | 324. 30
ſcripta 217. 16
ſcripta ſunt 436. 13
ſcriptam 440. 13
ſcriptas 373. 15
ſcripti erant 344. 8
ſcriptis 181. 5 | 182. 2 | 484. 7
ſcriptoribus 182. 5, 6
ſcriptum 440. 11 | 441. 4
ſcrobes 172. 24 | 177. 9
ſcrobis 173. 3
ſcuta 38. 2 | 436. 27 | 448. 3
ſcutati 237. 7
ſcutis 20. 4 | 42. 25 | 52. 7 | 54. 13 | 106. 24 | 357. 5, *& alibi.*
ſcuto 51. 12, 13 | 277. 13 | 314. 14
ſcutorum 444. 8
ſcutulis 309. 3
ſcutum 20. 7 | 106. 25 | 438. 1
ſe 3. 1 | 6. 11 | 7. 10, 12 | 8. 4, 9 | 9. 1 | 10. 14, *& alibi quam plurimis in locis*
ſecaræ 147. 28
ſecerni 406. 2
ſeceſſio 215. 5
ſeceſſione 215. 1
ſeceſſionem 224. 4
ſecius 36. 14 | 78. 21 | 89. 22 | 90. 23 | 302. 3
ſecluſam 244. 14
ſecluſit 336. 12
ſecluſum erat 320. 30
ſectamini 137. 19
ſectionem 54. 23
ſecreto, *adv.* 16. 21 | 223. 24 | 317. 5
ſecum 8. 12 | 10. 15 | 13 | 33. 21 | 38. 14 | *& alibi.*
ſecunda 20. 14 | 45. 98. 15 | 171. 32 | *& alibi.*
ſecundæ 277. 38 | 10
ſecundam 36. 10 | 371. 375. 5, 11 | 413. 3 | 29
ſecundas 367. 31
ſecundiore 44. 25
ſecundiores 15. 3
ſecundis 56. 7 | 118. 162. 5 | 188. 4 | 312. 357. 26 | 366. 4 | 13
ſecundiſſima 461. 15
ſecundiſſimorum 167. 1
ſecundiſſimum 351. 38
ſecundo, *nom.* 164. 7 | 7, 11, 27 | 250. 28 | 15, *& alibi.*
ſecundo, *adv.* 187. 24 | 30 | 366. 20
ſecundos 155. 2
ſecundum, *nom.* 81. 30 | 11 | 199. 4 | 242. *& alibi.*
ſecundum, *prep.* 25. 48. 14 | 78. 13 | 156. *& alibi.*
ſecundus 380. 7
ſecuri, *nom. ſubſt.* 196. 441. 28
ſecuribus 175. 29
ſecuta eſt 70. 1
ſecuta ſunt 275. 7
ſecutæ ſunt 85. 24 | 18
ſecuti 19. 21 | 28. 19 | 22 | 68. 24 | 85. 25 | 20 | 360. 27
ſecuti erant 163. 11 | 2
ſecuti eſſent 273. 21
ſecuti ſunt 131. 20 | 373. 22
ſecutum 112. 4
ſecutus 91. 8 | 97. 173. 9 | 277. 7 | 16
ſecutus eſt 320. 22

13. 15 | 14. 20 | 15. 24 | 18, 27 | 17. 7, 14, 32, & alibi quam plurimis in
cis
ndæ, 425. 20
to 297. 9 | 342. 14
ns 399. 19
re 188. 33
514. 15, 25 | 32. 26 | 72.
2
bus 132. 8
io 154. 16
ione 257. 6 | 375. 4 |
10. 16 | 450. 21
iones 379. 8
ionis 448. 25
ionum 384. 36
riosa 16. 9 | 372.
3
riosissima 398. 10
riosos 363. 4
riosus 410. 12
alius 179. 10
mis 58. 34
morum 57. 8
mos 56. 2
nios 37. 8
ntes 137. 33
ris 326. 13
ri 135. 16
riores 208. 7
rmax 97. 25
rotiaci 97. 12
rviam 375. 18
rtianis 168. 25 | 173.
19
rtianos 12. 8
rum 298. 12
rtel 23. 27 | 24. 18 | 292.
19
rtentes 6. 15
rtetri 217. 1
rtifactus 423. 9
rtiora 403. 6
rtiæ 145. 8
rtis 96. 22
rtorum 348. 19
rtuto 255. 12 | 225. 10
rtuper 16. 27 | 60. 1 | 61.
10 | 111. 8 | 140. 16,
& alibi.
rupronium 179. 32
ra 174. 2
rurore 223. 2
rtorem 411. 26
rtores 52. 23 | 225. 10 |
341. 4 | 424. 9 | 442.
3
rtoribus 219. 10 | 281.
3
senatorii 305. 23 | 325. 12 | 327. 15 | 336. 14
senatoris 321. 16 | 437. 28
senatorum 212. 22 | 225. 10 | 242. 33
senatu 7. 3 | 25. 19 | 26. 11 | 32. 9 | 63. 22, 27, & alibi.
senatui 203. 2 | 206. 4 | 217. 11
senatum 23. 28 | 24. 8 | 42. 5 | 111. 5 | 119. 1, & alibi.
senatus 26. 20 | 32. 8, 12 | 34. 7 | 75. 6 | 141. 2, & alibi.
senatusconsulta 32. 14 | 211. 1 | 212. 8
senatusconsulto 33. 18 | 204. 9, 11 | 214. 12 | 219. 24 | 305. 19 | 330. 7 | 343. 4
senatusconsultum 303. 16 | 210. 12
senes 22. 21
seni, *nom. adject.* 298. 24
seniorum 259. 23
senis *adj.* 15. 21
Senonem 194. 1
Senones 110. 35 | 111. 25 | 114. 13, 22, 26 | 143. 14 | 156. 33 | 165. 21
Senonibus 40. 16 | 112. 6 | 114. 24 | 173. 22
Senonum 115. 8 | 140. 22, 26 | 146. 10 | 166. 2
sensérat 164. 5 | 166. 17
sensérunt 102. 13
sensíssent 195. 21 | 373. 21
sensísset 163. 29
sensit 403. 32
sensus 461. 9
sententia 80. 20 | 102. 5 | 114. 30 | 140. 23 | 148. 12, & alibi.
sententiæ 57. 27 | 208. 3 | 209. 2 | 274. 6, 14
sententiam 33. 31 | 45. 11 | 59. 21 | 101. 20 | 143. 10, & alibi.
sententias 57. 23 | 206. 5 | 327. 15
sententiis 174. 23 | 175. 30 | 202. 21 | 203. 11
sentiant 100. 30 | 102. 3
sentiatis 405. 17
sentiatur 244. 5
sentibus 48. 6
Senticam 325. 3
sentiebant 352. 19
sentiebat 16. 18 | 76. 11
sentimus 273. 5
sentinæ 302. 28
sentire 67. 7 | 76. 23 | 160. 35 | 163. 36, & alibi.
sentirent 358. 3
sentirentur 249. 5
sentiret 358. 16
sentiunt 266. 14
senum, *nom. adject.* 265. 35
seorsum 407. 16
separare 168. 16
separati 71. 7
separatim 17. 25 | 22. 20 | 157. 20. | 252. 21 | 197. 8 | 300. 24 | 410. 20
sepes 48. 6
sepibus 50. 1
septem 109. 4 | 178. 24 | 223. 1, 3 | 225. 24 | 234. 7, & alibi.
septemdecim 244. 17 | 447. 31
septemtrionem 79. 24 | 94. 6
septemtriones 5. 3, 4, 7
septemtrionibus 15. 23 | 177. 19
septima 20. 19 | 50. 16 | 59. 2 | 84. 28 | 167. 21 | 186. 3 | 210. 9 | 306. 3 | 351. 7
septimæ 92. 2 | 167. 26 | 414. 3
septimam 51. 19 | 185. 32 | 256. 6 | 413. 1
Septimii 340. 19
Semptimio 341. 1
Septimium 340. 17
septimo 12. 7 | 31. 12 | 105. 27 | 137. 27
septimum 136. 13 | 211. 1 | 465. 7
septimus 137. 4
septingenti 163. 25
septingentis 401. 1
septingentorum 94. 5
septuaginta 75. 25 | 179. 11 | 241. 12 | 441. 28 | 448. 14
sepultura 426. 7
sepulturam 21. 6
sequamini 275. 21

Sequana 4. 1
Sequanæ 165. 25 | 166. 2, 9
Sequanam 165. 30
Sequani 11. 21 | 24. 11 | 25. 5 | 118. 10 | 119. 6
Sequanis 5. 2 | 7. 3 | 11. 13, 15, 20 | 23. 23, *& alibi.*
Sequano 7. 2
Sequanorum 11. 2, 23 | 12. 10 | 13. 2 | 17. 13 | 25. 8 | 27. 27 | 74. 14
Sequanos 6. 6 | 9. 3 | 11. 13, 16 | 24. 13 | 25. 3, 21, 28, *& alibi.*
ſequantur 80. 25 | 206. 5 | 212. 3 | 389. 30
ſequatur 30. 20 | 206. 9 | 353. 8
ſequebantur 50. 5 | 168. 11 | 300. 29 | 308. 13
ſequebatur 207. 10 | 302. 3 | 368. 20
ſequendi 162. 7 | 324. 17
ſequendum 308. 9 | 324. 6
ſequens 310. 27
ſequenti 445. 22 | 452. 25
ſequentis 201. 13
ſequerentur 339. 10
ſequeretur 238. 12 | 367. 21
ſequi 7. 15 | 21. 7, 10 | 45. 31 | 81. 19 | 103. 31 | 131. 14, *& alibi.*
ſequimini 276. 10 | 332. 14
ſequitur 19. 3 | 137. 38
ſequius 261. 21 | 446. 31
ſequuntur 138. 21 | 171. 16 | 207. 15 | 246. 15 | 294. 11, 23 | 369. 33
ſequutus 170. 19
Serapion 344. 23
ſerenitas 446. 13
Sergio 202. 1
Sergium 56. 1
ſerius 290. 19
ſermo 103. 34
ſermone 182. 12 | 216. 4 | 425. 31
ſermonem 120. 10 | 297. 13 | 411. 17
ſermones 274. 3
ſermoni 297. 17
ſermonibus 251. 20 | 266. 27 | 273. 24
ſermonis 105. 6 | 484. 6
ſeriſſime 323. 16
ſero, *adv.* 101. 10
ſerpetet 338. 15
Sertorio 66. 23 | 246. 24
ſervabat 96. 18 | 328. 9
ſervans 331. 4
ſervant 152. 3
ſervantur 128. 7 | 139. 12
Servare 82. 28 | 163. 11 | 240. 17 | 250. 2 | 279. 34, 40
ſervarent 240. 10 | 250. 23 | 268. 22
ſervaretur 323. 16 | 364. 18
ſervari 34. 7 | 139. 7 | 256. 16
ſervaſſe 255. 32
ſervatum eſſe 415. 8
ſervatur 138. 28
ſervaturos 54. 12
ſervaturum 137. 28
ſervetur 151. 19
ſervi 129. 5 | 441. 22, 23 | 442. 17 | 444. 19 | 445. 9 | 449. 10
ſerviant 73. 9
ſerviebant 305. 12 | 352. 27
ſervilem 129. 1
ſervili 29. 30
Servilius 283. 2 | 299. 1, 6
ſervirent 156 30
ſervis 194. 2 | 234. 8 | 242. 30 | 288. 5 | 295. 11 | 393. 20 | 423. 28
ſervitia 383. 3 | 425. 25
ſervitute 25. 20 | 100. 15 | 175. 30
ſervitutem 12. 15 | 37. 11 | 46. 23 | 59. 20 | 119. 16, *& alibi.*
ſervituti 175. 10
ſervitutis 60. 23
ſerviunt 273. 4
Servius 281. 4
ſerunt 94. 12
ſervo 107. 11 | 428. 20
ſervorum 119. 13 | 186. 34 | 305. 4, *alibi.*
ſervos 21. 15 | 119. 150. 19 | 226. 3 | 291. *& alibi.*
ſervum 449. 5
ſervus 448. 8 | 441. 18
ſeſe 7. 13 | 9. 10 | 11. 12. 17 | 13. 9 | 15 *& alibi quam plurimis locis.*
Seſquipedalia 78. 9
ſeſtertiis 371. 1 | 5
ſeſtertiorum 8. 9 *ter.* 19
ſeſtertios 183. 32 | 370. 372. 13 | 425. 21
ſeſtertium 225, 18 | 267. 425. 5
Seſuvios 55. 4
ſeu 19. 9 | 102. 2 *bis* | 119. *& alibi.*
ſeveritatem 143. 21 | 4
ſeveritatis 379. 11
ſeverius 301. 10
ſevi 153. 4
ſevo 197. 33
ſevocare 90. 11
ſex 21. 16 | 22. 22 | 35. 36. 1 | 43. 2 | 44. 19 *alibi freq.*
ſexagies 225. 18
ſexaginta 22 22, 24 | 22 | 52. 23 | 98. 12 | 102. *& alibi.*
ſexcentas 88. 11
ſexcenti 241. 15 | 7
ſexcentis 52. 23 | 66. 268. 6 | 277. 22 | 24
ſexcentorum 28. 7 | 72. 318. 7 | 356.
ſexcentos 36. 9, 12 | 47. 146. 13 | 285. 11 | 323. 26 | 386. 2
ſexdecim 11. 4 | 36. 12 | 10 | 279. 21 | 421. 22 | 442. 22
ſexies 298. 24
ſexta 253. 34 | 363. 4 | 16, 28, *& alibi.*
ſextæ 364. 10
ſextam 184. 6 | 364. 366. 11, 23 | 384. 22 | 2 | 437. 21
Sextio 50. 7 | 163. 22 | 6 | 374. 6
Sextium 113. 2 | 138. 23

9 | 180. 2 | 364. 12 | 397.
9
cius 58. 11 | 138. 17
o 402. 23 | 448. 8 | 449.
o
um 269. 1 | 386. 20
us 225. 13 | 273. 11 |
12. 17 | 434. 8
o. 14 | 11. 5, 8, 11, 25 |
14, 7, 20, 22 | 15. 4, 5, 6,
& alibi quam plurimis in
init.
rrates 68. 11
18. 4 | 33. 17 | 41. 11 |
17. 6 | 54. 5 | 58. 25, &
alibi passim.
mbri 79. 6 | 137. 9
mbrorum 77. 23 | 79. 3 |
134. 22.
mbros 79. 20
ates 86. 18 | 98. 18 |
ia 231. 3 | 270. 18 | 271.
1 | 276. 33 | 286. 8 | 292. 32,
& alibi.
ie 231. 6 | 259. 11
lam 227. 8 | 230. 17,
16, 19 | 231. 12 | 274. 13,
& alibi.
re 238. 5
ri 247. 11
rim 241. 32 | 247. 4,
13
ris 246. 18 | 255. 8
t 112. 29 | 133. 7 | 162.
12, & alibi.
ni 33. 16 | 128. 9 | 295. 19
nibus 123. 5
ntim 57. 11 | 89. 23 |
110. 6
ta 20. 14 | 29. 6, 7 |
30. 12 | 49. 27 | 51. 15,
31, & alibi freq.
ntæ erant 387. 26
ntas 387. 14
ntum 466. 13
nifer 440. 5
nifero 51. 5
niferos 323. 2
nificabant 229. 20
nificabat 374. 8 | 379.
14
nificabatur 44. 5
nificant 142. 25
nificare 46. 16 | 153. 21 |
159. 23 | 256. 28 | 464. 13
nificaretur 76. 27
nificari 72. 4 | 138. 2
nificatio 110. 16 | 134.
17 | 273. 22
significatione 54. 17 | 147. 11 | 176. 33 | 256. 24 | 319. 11
signis 51. 3 | 77. 6 | 83. 29 | 95. 20, 32 | 102. 33, & alibi.
signo 37. 15 | 51. 6 | 57. 32, & alibi.
signorum 341. 11 | 419. 25
signum 49. 7, 9, 22 | 64. 27 | 149. 30 | 154. 1, & alibi.
Silanum 113. 2
sileat 431. 15
silentio 146. 23 | 149. 16, & alibi.
Silicense 375. 19
Silii 59. 13
Silio 59. 7
Silo 372. 15
silva 48. 24 | 134. 27
silvæ 62. 21 | 109. 29 | 117. 33, & alibi.
silvam 48. 29 | 89. 5 | 132. 6 | 134. 12 | 135. 9 | 319. 18, 21
silvarum 29. 3 | 68. 19 | 134. 28 | 184. 20 | 190. 26
silvas 13. 9 | 48. 14, 23 | 49. 2 | 68. 18, 23, 25, & alibi.
silvestre 160. 33 | 364. 30
silvestri 157. 5
silvestribus 56. 19 | 142. 2 | 187. 13 | 195. 20
silvestris 48. | 13 | 136. 20
silvis 48. 28 | 85. 5 | 91. 28, & alibi.
sim 392. 3
simile 175. 21 | 192. 5 | 294. 19
similem 107. 30 | 116. 15 | 159. 36 | 188. 7 | 195. 4 | 239. 21 | 439. 33 | 461. 5
simili 143. 2 | 150. 23 | 158. 40, & alibi.
similia 370. 17
similis 110. 32 | 160. 26
similiter 324. 10 | 337. 10
similitudine 163. 3 | 173. 5 | 360. 5
similitudinem 312. 18
simplex 412. 2
simplicem 391. 11
simplici 365. 24
simplicibus 365. 26
simul 17. 24 | 50. 25 | 59. 28 | 76. 16, 18, & alibi. freq.
simulabat 350. 15
simulacra 125. 3 | 126. 31 | 260. 17
simulacrum 341. 8, 9
simulantem 358. 2
simulata 33. 22
simulatione 76. 15 | 109. 10, 17, & alibi.
simulationem 30. 8 | 191. 20 | 277. 23
simulaverunt 72. 22
simulavit 299. 9 | 308. 6
simultas 272. 9
simultatibus 106. 16
simultatum 371. 10
sincera 480. 6
sincere 150. 19
sin 14. 9 | 33. 5 | 44. 30 | 103. 12 | 146. 2 | 169. 23, & alibi.
sine, præp. 10. 6 | 11. 22 | 14. 22 | 17. 26 | 26. 4, & alibi quam plurimis in locis
singula 71. 3 | 148. 27 | 179. 26 | 239. 21 | 305. 4
singulæ 62. 17 | 151. 20 | 403. 1, 2
singulare 367. 18
singularem 165. 28 | 174. 25 | 426. 5
singulares 83. 2
singulari 88. 10 | 99. 15 | 145. 7 | 151. 1 | 312. 10 | 316. 31 | 326. 2 | 332. 14 | 340. 17 | 416. 37
singularis 50. 28 | 185. 32 | 193. 20 | 200. 2
singularum 157. 20
singulas 47. 25 | 63. 6, 12 | 149. 4 | 166. 26 | 245. 10, & alibi.
singuli 9. 4 | 36. 2 | 256. 3 | 158. 2 | 173. 2 | 408. 21
singulis 37. 12 | 45. 13 | 109. 24, & alibi.
singulorum 200. 24 | 224. 28
singulos 36. 2 | 37. 12 | 49. 14 | 90. 11 | 98. 2 | 130. 13, & alibi.
sinistra 20. 6 | 50. 6, 14 | 91.

91. 7 | 260. 8 | 266. 6, *& alibi.*
finiſtram 403. 28
finiſtras 252. 13
finiſtro 38. 3 | 167. 22, 27 | 276. 25 | 319. 28 | 320. 7, *& alibi.*
finiſtrorſus 132. 18
finiſtrum 334. 9 | 391. 10 | 404. 19 | 408. 30 | 412. 26 | 413. 5, 6, 8 | 447. 5, 18
ſint 15. 4 | 24. 28 | 71. 21 | 74. 2 | 133. 24 | 139. 6, *& alibi.*
ſinu 276. 5 | 370. 13
ſinum 367. 16
ſinunt 72. 1
ſinus 329. 5
ſiquidem 137. 30
ſis 461. 6
ſit 16. 6 | 18. 18 | 24. 24 | 100. 21 | 101. 21 | 108. 6, *& alibi*
ſiti 197. 32 | 198. 14 | 392. 25 | 409. 30 | 417. 2
Sitii 428. 34
Sitio 428. 12
Sitium 407. 11
Sitius 296. 17 | 402. 17 | 428. 21
ſitu 157. 16 | 170. 21
ſitum 112. 16
ſitus 61. 8 | 77. 19 | 319. 19
ſive 13. 13 *bis* | 19. 11 | 21. 17 | 22. 1 | 61. 28, 29, *& alibi.*
ſoceri 13. 16
ſocietas 343. 4
ſocietate 114. 10 | 183. 23 | 371. 18
ſocietatem 360. 14 | 429. 14
ſocietates 286. 5
ſocietatis 339. 14
ſocietatum 339. 17
ſocii 104. 24
ſociis 15. 6, 11 | 26. 17 | 27. 10 | 32. 21 | 382. 6 | 397. 18
ſocio 349. 12
ſociorum 12. 21 | 117. 29 | 364. 2 | 365. 5 | 367. 19
ſocios 9. 1 | 32. 17 | 34. 2 | 60. 14 | 185. 1 | 324. 18
ſocium 325. 25
ſocius 212. 6
ſola 30. 20
ſolarii 148. 15 | 390. 10
ſolacio 225. 8
ſolduriis 66. 6
ſole 5. 5 | 142. 26
ſoleant 249. 12
ſoleat 157. 5 | 256. 2
ſolebant 398. 19 | 440. 13
ſolebat 124. 2 | 189. 20 | 381. 28
ſolem 93. 15, 17 | 130. 2 |
ſolent 399. 29 | 402. 19 | 405. 1
ſolerent 322. 1
ſolertia 261. 30 | 266. 8 | 348. 30 | 352. 25 | 354. 12, 33
ſolertiæ 151. 2
ſoli, *nom. adj.* 25. 9 | 373. 21
ſolis, *à ſol.* 5. 7 | 36. 22 | 45. 31 | 63. 14 | 83. 29, *& alibi.*
ſolis, *nom. adj.* 140. 19 | 150. 35
ſolitæ ſunt 452. 16
ſoliti erant 362. 21
ſolitudinem 79. 9
ſolitudines 131. 8
ſolitus erat 438. 14
ſolitus eſſet 411. 28
ſolitus eſt 321. 23 | 437. 9
ſollicitabantur 390. 7
ſollicitabat 300. 4
ſollicitabatur 418. 6, 20
ſollicitam 300. 11
ſolicitandas 168. 3
ſollicitandi 276. 21
ſolicitandos 164. 13 | 299. 13
ſolicitant 59. 19 | 160. 20
ſollicitare 88. 20 | 90. 10 | 114. 7 | 191. 16
ſollicitarent 111. 15
ſollicitarentur 40. 7
ſollicitaret 300. 8 | 380. 12
ſollicitari 114. 15 | 202. 18
ſollicitat 168. 30
ſollicitato 340. 12
ſollicitatus 158. 4
ſollicitudine 110. 26 | 159. 11 | 195. 3 | 304 8 | 401. 21
ſollicitudo 371. 14
ſollicitum 417. 26
ſolo, *ſubſt.* 151. 16 | 173. 263. 17 | 446. 9
ſolo, *adj.* 16. 20 | 96.
ſolus 91. 13 | 130. 2
ſolvantur 298. 24
ſolverent 427. 6
ſolverentur 284. 1
ſolverunt 83. 26 | 338. 339. 12
ſolviſſet 98. 16
ſolvit 81. 18 | 86. 3 | 91. 229. 22 | 290. 4 |
ſolum, *nom. ſubſt.* 12. 172. 1
ſolum, *adv.* 13. 15 | 16. 17. 32 | 29. 24 | 46. *& alibi.*
ſolus 24. 9 | 194. 21 |
7 | 359. 17
ſolutionibus 298. 13
ſolvunt 301. 16
ſomno 278. 23
ſonitu 167. 1
ſonitum, *nom.* 167. 16
ſono, *nom.* 162. 2
ſonuerunt 341. 14
ſonus 341. 11
ſordidi 371. 11.
Soricaria 443. 14
Soritiam 445. 10
ſoror 38. 14
ſorore 340. 1
ſororem 17. 1 |
ſors 49. 18 | 179. 1 |
16 | 190. 15
ſorte 230. 19 | 305. 20
ſortem 183. 6
ſortes 213. 1
ſortibus 36. 26 | 39. 6
ſortium 39. 16
Sotiates 65. 12, 17
Sotiatium 65. 11. 21
ſpatia 127. 11
ſpatii 64. 25 | 76. 12 |
4 | 209. 1 | 254.
258. 7 | 333. 2
ſpatiis 151. 20 | 173.
224. 24 | 317. 29
ſpatio 32. 3 | 53. 14 |
31 | 61. 11 | 63. 33 |
2, *& alibi.*
ſpatium 10. 12 | 28.
37. 16 | 45. 30 | 47.
& alibi.
ſpe 8. 13 | 11. 9 | 22. 1 |
25 | 35. 8 | 43. 17,

alibi.
ebant 153. 13 | 390. 19
abat 168. 31 | 186. 24 | 302. 2 | 333. 7 | 379. 16
amus 273. 6
andum 465. 18
ans 116. 2 | 117. 24 | 140. 2 | 290. 21 | 25, & alibi.
ant 7. 13
are 30. 7 | 103. 24, 28 | 105. 18 | 405. 31
arent 100. 8 | 290. 2 | 317. 6 | 438. 3 | 441. 32
aret 366. 33 | 382. 11 | 386. 4
arent 266. 11
arfet 335. 22
atam 116. 19
aviffent 266. 18
ent 105. 12
et 216. 10
37. 10 | 43. 18 | 54. 31 | 62. 26 | 63. 30, & alibi.
ther 221. 8 | 224. 34 | 225. 12 | 327. 8
itus 25. 29 | 41. 16 | 322. 3
endidi 366. 29
endidius, adv. 358. 6
fia 279. 4 | 443. 26
liare 175. 8
iaretur 90. 12 | 202. 19
liatis 310. 10
liarumiri 169. 25
ræ 11. 14 | 32. 24 | 100. 39 | 122. 3 | 169. 2, & alibi.
llus 373. 1 | 374. 3
ient 106. 10 | 272. 15 | 409. 27 | 414. 17
iat 409. 7 | 414. 14
berius 294. 6
biliendi 173. 2
bilitatem 85. 14
gnum 421. 29 | 422. 6
inum 133. 17
re 239. 10
tim 39. 6 | 45. 18 | 64. 31, 35 | 83. 11, 21, & alibi.
statio 295. 26 | 403. 3
statione 84. 30 | 95. 11 | 138. 5, 22 | 139. 32, & alibi.
stationem 84. 34 | 270. 23 | 390. 6 | 356. 13, & alibi.
stationes 48. 15 | 95. 26 | 171. 8 | 137. 26 | 244. 24, & alibi.
stationibus 84. 33 | 187. 13 | 188. 29 | 224. 26 | 251. 11 | 398. 19 | 406. 6
stativis 303. 21 | 307. 15 | 397. 13
statu 119. 10 | 164. 29
statuam 341. 15
statuas 305. 22
statuat 17. 27
statuebat 78. 5, 15 | 90. 19
statuerat 285. 4 | 310. 26 | 329. 7
statuere 17. 27
statueret 17. 29 | 364. 2
statuerunt 359. 3
statui 200. 29 | 254. 7
statuiſſe 150. 25 | 191. 28
statuiſſet 53. 24 | 97. 32 | 364. 19
statuit 12. 21 | 31. 26 | 44. 7 | 62. 13 | 63. 21, & alibi.
statum 144. 13 | 164. 22 | 465. 6
statumina 244. 1
staturæ 53. 15
staturam 130. 6
statuunt 150. 33 | 173. 16
steterant 103. 11 | 246. 24
ſtetiſſe 265. 9 | 445. 23
ſtetiſſent 241. 19 | 404. 28
ſtetit 120. 7
ſtimulis 177. 9
ſtimulos 173. 8
ſtipatos 423. 8
ſtipendiarias 23. 9 | 404. 30
ſtipendiarii 394. 21
ſtipendiariis 145. 31
ſtipendiarios 27. 7
ſtipendii 345. 15
ſtipendio 33. 6 | 100. 13 | 164. 20 | 185. 34 | 314. 18 | 402. 3
ſtipendium 27. 11 | 33. 1 | 257. 5 | 316. 38, & alibi.
ſtipites 172. 20, 25 | 219. 10
ſtirpem 136. 27
ſtirps 137. 2
ſtorearum 263. 6
ſtoreas 262. 16 | 263. 11.
ſtramenta 161. 6
ſtramentis 105. 29 | 184. 15
ſtramentitiæ 439. 10
ſtramentorum 188. 34
ſtrata 335. 9
ſtratis 262. 8
ſtrepitu 45. 15 | 85. 10 | 116. 14
ſtrepitum 195. 21
ſtrictis 316. 21
ſtridore 423. 7, 17, 23
ſtridorem 418. 15
ſtrinxerunt 333. 21
ſtruantur 263. 23
ſtructo 263. 24
ſtructuta 262. 3
ſtructuræ 66. 2
ſtructuris 348. 3
ſtruendo 263. 13
ſtruere 197. 21
ſtudeant 131. 3
ſtudebant 40. 9 | 245. 7 | 377. 32
ſtudebat 11. 18 | 210. 5 | 306. 15 | 315. 12 | 324. 38 | 348. 4
ſtudendum 147. 26
ſtudent 48. 2 | 73. 2 | 110. 1, 5, 11 | 134. 4 | 434. 22 | 443. 7
ſtudere 60. 22, 23 | 112. 9 | 150. 11 | 352. 13
ſtuderet 154. 10
ſtudet 143. 20
ſtudia 274. 24 | 279. 6 | 299. 2
ſtudiis 130. 4 | 357. 23
ſtudio 82. 12 | 84. 25 | 88. 10 | 117. 10 | 140. 16, & alibi.
ſtudioſe 133. 22, 27
ſtudioſiores 410. 17
ſtudioſiſſime 383. 32
ſtudium 17. 18 | 34. 18 |

43. 18 | 63. 30 | 131. 2, *& alibi.*
ſtuduerit 233. 3
ſtuduiſſent 269. 6
ſtulta 316. 37
ſtultas 186. 34
ſtultitia 175. 9
ſtultitiæ 182. 1
ſtupa 338. 4
ſtyli 399. 26
ſua 7. 4, 6 | 8. 10 | 11. 14 | 12. 12 | 14. 25 | 23. 15, *& alibi quam plurimis in locis.*
ſuæ 7. 9 | 14. 13 | 18. 3 | 36. 2 | 37. 13 | 41. 1, *& alibi.*
ſuam 7. 7 | 8. 2 | 16. 25 | 18. 1 | 22. 2 | 29. 24 | 30. 15, *& alibi paſſim.*
ſuampſe 225. 8
ſuarum 36. 21 | 44. 28 | 84. 20 | 151. 11 | 174. 23, *& altibi.*
ſuas 12. 10 | 17. 1 | 19. 14 | 23. 6 | 33. 15 | 35. 10, *& alibi freq.*
ſub 10. 10 | 13. 12 | 15. 23 | 18. 13 | 19. 22 | 24. 5, *& alibi paſſim.*
ſubactam eſſe 199. 10
ſubacti 175. 17
ſubditum 423. 16
ſubdola 155. 24
ſubduci 92. 20 | 300. 20 | 369. 11
ſubducit 18. 27 | 19. 14 | 428. 7
ſubductas 271. 2
ſubductiones 87. 5
ſubductis 92. 22 | 98. 17 | 264. 14 | 414. 34
ſubduxerat 84. 1 | 414. 3
ſubduxit 451. 24
ſubeo 182. 16
ſuber. nr 248. 15
ſuberat 20. 8 | 68. 12 | 98. 14 | 253. 19 | 264. 14 | 336. 11
ſubeſſe 101. 16
ſubeunda 8. 13
ſubeundam 175. 34
ſubeundum 135. 3
ſubeunt 178. 12
ſubeuntes 51. 50 | 451. 8
ſubibat 361. 5
ſubjecit 307. 21
ſubjecta 175. 29 | 360. 30 | 365. 1
ſubjecta eſt 325. 4
ſubjectæ 78. 22
ſubjectam 364. 21
ſubjectis 264. 3 | 309. 3 | 348. 26
ſubjectiſſime 255. 23
ſubjecto 427. 18
ſubjectos 141. 8
ſubjectus 307. 23
ſubjiceram 384. 8
ſubjiceret 315. 14 | 328. 7, 20
ſubjiciebant 21. 1
ſubjiciebat 359. 27
ſubjiciendam 26. 2
ſubjicitur 233. 8
ſubjiciunt 425. 5
ſubire 52. 16 | 184. 13 | 188. 25 | 254. 16 | 279. 34, *& alibi.*
ſubiret 324. 12
ſubiſſent 27. 15 | 382. 4
ſubita 59. 15 | 368. 12 | 383. 26
ſubitæ 368. 21 | 409. 12
ſubitam 302. 9
ſubitas 187. 10
ſubiti 384. 19
ſubito, *nom.* 176. 33 | 407. 5 | 415. 22 | 422. 14
ſubito, *adv.* 28. 16 | 30. 5 | 48. 30 | 54. 14 | 57. 6, 9, *& alibi paſſim.*
ſubitum 59. 1 | 324. 12 | 361. 14 | 415. 12
ſubiturum 294. 22
ſubiturus eſſet 383. 21
ſublata 8. 13 | 299. 2 | 339. 14 | 350. 8
ſublati 15. 15 | 421. 11
ſublati ſunt 441. 23
ſublatis 81. 31 | 232. 1 | 270. 10 | 272. 17 | 452. 4
ſublato 66. 12 | 116. 31 | 131. 11 | 147. 10 | 152. 15, *& alibi.*
ſublatum 183. 19
ſublatum eſt 275. 29
ſublatum iri 356. 9
ſublatus 104. 9 | 277. 39 | 344. 28
ſublevabantur 352. 8
ſublevabatur 368. 1
ſublevandam 325. 34
ſublevandam eſſe 322. 28
ſublevantur 248. 7
ſublevare 133. 12 | 10
ſublevaret 29. 21 | 4
ſublevari 169. 7 | 13
ſublevat 36. 6 | 249. 277. 2
ſublevatus 162. 17
ſublevatus erat 225. 2
ſubleventur 147. 28 | 3
ſublevetur 76. 4
ſublicæ 78. 12, 21
ſublicis 157. 11 | 31
ſublime 423. 20
ſubluebant 170. 26 | 10
ſubmerſam 308. 23,
ſubminiſtrabat 352. 21
ſubminiſtrandis 67. 22
ſubminiſtrare 30. 11 | 7
ſubminiſtrata 80. 1
ſubminiſtratura erat 1
ſubminiſtraturos 400. 27
ſubminiſtraturum 393. 12
ſubmiſſiores 194. 13
ſubmiſſis 95. 17
ſubmittantur 150. 34
ſubmittebant 177. 7
ſubmittebat 83. 6
ſubmittendum 436. 20
ſubmittere 402. 10
ſubmitti 51. 12
ſubmittit 147. 15 | 12 | 178. 6 | 279. 13 | 32
ſubmotis 20. 5 | 153. 9
ſubmovebant 186. 30
ſubmoventur 264. 13
ſubmoveri 82. 16
ſubmovit 163. 14
ſubnubilam 314. 22
ſubrutam 264. 23
ſubruti 407. 6
ſubrutis 408. 9
ſubruunt 43. 9 | 133. 16
ſubſecutæ ſunt 354. 15
ſubſecuti 82. 3, 26 | 12
ſubſequeretur 197. 2
ſubſequi 45. 23 | 76. 21 82. 28 | 85. 1 | 96. *& alibi.*
ſubſequitur 106. 22 | 14

25 | 253. 13, 36 | 279. 14 | 373. 20
ſubſequuntur 252. 22
ſubſidia 50. 2 | 83. 6 | 84. 22 | 101. 8 | 240. 30 | 321. 6 | 365. 31
ſubſidiari 187. 33
ſubſidiaria 412. 20
ſubſidiariæ 255. 1
ſubſidiarias 353. 10
ſubſidii 320. 26
ſubſidiis 179. 15 | 240. 8 | 243. 17 | 254. 34 | 365. 25 | 366. 14
ſubſidio 38. 7 | 43. 17 | 44. 19 | 49. 11 | 52. 2, *& alibi.*
ſubſidit 349. 16
ſubſidium 43. 14 | 45. 29 | 51. 12, 21 | 107. 1, *& alibi.*
ſubſiſtebant 253. 16
ſubſiſtentes 193. 24
ſubſiſtere 15. 16 | 189. 7
ſubſiſterent 92. 11
ſubſtitit 218. 13
ſubſtiterunt 230. 1 | 253. 36
ſubſiſterant 279. 27
ſubſtitiſſe 280. 9
ſubſtitiſſet 364. 24
ſubſtitit 369. 5
ſubſtituerat 412. 24
ſubſtructionibus 272. 3
ſubſtrahantur 33. 9
ſubſtrahebant 151. 5
ſubtrahere 194. 33
ſubvectionibus 146. 3
ſubveniat 156. 2 | 222. 19 | 353. 9
ſubvenire 163. 15
ſubvenirent 259. 24
ſubveniſſent 250. 21
ſubvenit 103. 19 | 106. 28
ſubveniunt 190. 3
ſubventum 397. 18
ſubvexerat 15. 25
ſuccedebant 58. 4
ſuccedentes 197. 23
ſuccedentibus 20. 9 | 193. 23
ſuccedere 84. 34 | 313. 3 | 360. 16 | 361. 18
ſuccederent 95. 27 | 152. 26 | 159. 31 | 241. 1
ſuccederet 366. 18
ſuccedit 121. 4 | 271. 18
ſuccedunt 43. 9 | 72. 6 | 178. 12 | 290. 27
ſuccenderant 152. 14
ſuccendere 148. 20
ſuccenſa eſt 106. 13
ſuccenſendum eſſe 255. 16
ſuccenſis 125. 4
ſucceſſerant 119. 7
ſucceſſerat 153. 10
ſucceſſerunt 19. 22 | 177. 9 | 361. 26
ſucceſſiſſent 334. 13
ſucceſſit 153. 7
ſucceſſuros 351. 29
ſucceſſus 49. 10
ſucciſam 452. 19
ſucciſis 79. 10 | 86. 22 | 91. 28
ſuccumbant 178. 18
ſuccurratur 325. 29
ſuccurrebant 261. 2 | 321. 6 | 387. 29
ſuccurrere 394. 6 | 421. 5
ſuccurrerent 176. 17 | 391. 26
ſuccurreret 436. 21
ſuccurri 314. 2 | 348. 8
ſuccurrit 106. 28 | 388. 8
ſudes 96. 11 | 105. 2 | 229. 10 | 394. 16
ſudibus 96. 10 | 177. 2
Sueſſionibus 173. 25
Sueſſionum 184. 30 | 185. 3
Sueſſones 41. 7, 22 | 46. 12
Sueſſonum 45. 33 | 46. 6
Sueva 38. 13
Suevi 39. 9 | 72. 10 | 79. 17
Suevis 70. 4 | 72. 5 | 73. 28 | 77. 30 | 79. 12 | 117. 18, 32
Suevorum 27. 20, 23 | 71. 1 | 72. 14 | 74. 2
Suevos 37. 9 | 79. 12 | 117. 19, 20, 26, 28, 32, 33 | 134. 2
ſufficere 150. 24
ſuffixit 415. 30
ſuffoſſa eſt 349. 15
ſuffoſſis 75. 21
ſuffragabatur 246. 22
ſuffragiis 168. 9 | 202. 2
ſuffragio 121. 4
ſuggerebat 348. 28
ſuggeſtu 114. 26 | 410. 1 | 424. 25
ſuggeſtum 405. 12
ſui 18. 18 | 30. 4 | 32. 18 | 33. 11, 23 | 58. 7 | 76. 17, *& alibi paſſim.*
ſuis 4. 7 | 6. 1 | 7. 10, 14 | 8. 9, 16 | 14. 12, 14 | 15. 7, *& alibi quam plurimis in locis.*
Sulcitanos 429. 18
Sulmonenſes 223. 1. 4
Sulpitianam 338. 11
Sulpitio 390. 3
Sulpitium 81. 15 | 180. 3 | 252. 2
Sulpitius 281. 4 | 337. 21
ſum 101. 28 | 274. 32 | 392. 1
ſumam 405. 31
ſumat 24. 28
ſumebant 249. 6
ſumerent 41. 16 | 195. 11
ſumi 16. 3 | 62. 12
ſumit 169. 12 | 196. 15 | 295. 12 | 364. 12
ſumma, *ſubſt.* 118. 4 | 136. 22 | 165. 26 | 168. 6 | 174. 15, *& alibi.*
ſumma, *adj.* 16. 21 | 22. 21, 24 | 28. 3 | 31. 2, 8 | 34. 27, *& alibi.*
ſummæ, *adj.* 76. 9 | 143. 3, 20, 25 | 149. 33 | 151. 2, *& alibi.*
ſummam *ſubſt.* 64. 5 | 150. 36 | 254. 28 | 256. 11 | 313. 19
ſummam, *adj.* 17. 5, 18. 23 | 41. 27 | 50. 17, *& alibi.*
ſummas, *adj.* 56. 4 | 241. 29
ſumme 295. 31
ſummi 71. 21
ſummis 26. 2 | 73. 7 | 96. 5 | 101. 9 | 106. 16, *& alibi.*
ſummiſerat 318. 4
ſummiſit 318. 29
ſummiſſa 298. 4
ſummiſſis 240. 8 | 241. 2 | 279. 35 | 302. 19
ſummiſſos 256. 7
ſummittebantur 241. 1
ſummittens 308. 30
ſummittere 421. 6
ſummitti 240. 31
ſummittit 112. 32

ſummo, *ſubſt.* 48. 10 | 173. 1
ſummo *adj.* 16. 1 | 19. 17 | 50. 23 | 51. 25 | 84. 25, *& alibi.*
ſummotis 139. 21 | 241. 7 | 334. 8
ſummoto 253. 23
ſummum, *ſubſt.* 172. 25
ſummum, *adj.* 17. 18 | 18. 17 | 23. 19 | 50. 18 | 102. 1, *& alibi.*
ſummus 18. 22
ſumpſerat 25. 30
ſumpſiſſe 313. 21
ſumptit 140. 24 | 238. 2
ſumpta 339. 15 | 362. 19
ſumptu 16. 26 | 371. 22
ſumptuoſa 129. 3
ſumpturos 294. 9
ſumpturum 10. 14
ſumptus 339. 1 | 363. 18
ſumus 182. 14 | 401. 32
ſunt 4. 1, 4 | 12. 9 | 40. 23 | 55. 4 | 59. 15 | 60. 26, *& alibi freq.*
ſuo 7. 10 | 11. 19 | 16. 26 | 17. 3, 14 | 19. 2, 25. 16, *& abibi freq.*
ſuorum 38. 4 | 53. 16 | 76. 24 | 77. 22 | 86. 8, *& alibi freq.*
ſuos 8. 3 | 9. 12 | 11. 20 | 15. 17 | 16. 2 | 20. 1, 18, *& alibi paſſim.*
ſuper 263. 21, 23 | 308. 23
ſuperabant 63. 2
ſuperabat 62. 20
ſuperare 37. 1 | 73. 30 | 100. 22 | 233. 3 | 249. 32 | 250. 30, *& alibi.*
ſuperarent 132. 3
ſuperarentur 393. 13
ſuperaret 197. 29
ſuperati 58. 3 | 132. 12 | 360. 9
ſuperarit 128. 8
ſuperarunt 414. 29
ſuperaſſe 322. 30
ſuperaſſent 29. 23, 25 | 167. 20 | 354. 23
ſuperat 102. 5
ſuperatas eſſe 33. 4 | 68. 18
ſuperati 61. 13 | 85. 11 | 260. 24 | 439. 32 | 449. 15
ſubjecit 307. 21
ſuperati eſſent. 27. 7
ſuperatis 58. 34 | 80. 21 | 84. 16 | 193. 25 | 254. 32
ſuperato 431. 1
ſuperatos 51. 1 | 275. 17 | 312. 1
ſuperatos eſſe 34. 4
ſuperatus 427. 17
ſuperaverim 276. 5
ſuperaverint 16. 12 | 127. 5
ſuperaverunt 152. 9
ſuperaviſſent 260. 12, 22
ſuperavit 241. 29
ſuperbe 24. 19
ſuperbiæ 473. 13
ſuperbiſſimo 412. 2
ſuperbius, *nom.* 411. 25
ſupercilium, *ſummum jugum, montis,* 412. 4
ſupererant 52. 21 | 68. 14
ſupererat 19. 4 | 313. 25
ſupereſſe, 111. 17 | 274. 15 | 448. 24
ſupereſſent 52. 13
ſupereſſet 98. 1
ſupereſt 329. 24 | 332. 16
ſuperetur 182. 4
ſuperfuerunt 21. 4 | 451. 24
ſuperfuiſſent 447. 24
ſuperior 293. 3 | 446. 29
ſuperiora 57. 24 | 63. 4 | 91. 17 | 196. 7 | 243. 6, *& alibi.*
ſuperiore 19. 20 | 20. 2, 21 | 48. 13 | 50. 8, 13, *& alibi freq.*
ſuperiorem 161. 27 | 163. 22 | 238. 19 | 279. 18 | 440. 28
ſuperiores 95. 7 | 100. 5 | 100. 17 | 137. 25 | 139. 18, *& alibi.*
ſuperiori 92. 9, 28 | 203. 9 | 308. 30 | 407. 17
ſuperioribus 12. 5 | 19. 10 | 49. 11 | 58. 25 | 65. 17, *& alibi freq.*
ſuperioris 81. 1 | 136. 3 | 215. 2 | 260. 15 | 265. 26, *& alibi.*
ſuperiorum 64. 16, 29 | 105. 20 | 128. 8 | 162. 5 | 177. 18, *& alibi.*
ſuperius, *nom.* 95. 2 | 259. 18 | 328. 8 | 331. 4 | 446. 30
ſuperius, *adv.* 446. 3 | 44 18
ſupercedere 44. 7 | 4 15
ſuppetebat 15. 25 | 242. 1 259. 20
ſuppetere 148. 3
ſuppeterent 174. 24
ſuppeteret 6. 16 | 399. 2 400. 27 | 427. 31
ſuppetias 388. 4 | 397. 403. 26 | 404. 15, *alibi.*
ſuppetunt 178. 14
ſupplementi 145. 16 | 28 4
ſupplemento 165. 22
ſupplementum 144. 26
ſupplex 380. 19
ſupplicatio 55. 14 | 86. 180. 6
ſupplices 52. 24 | 254. 264. 18 | 362. 19 | 3 9
ſupplicia 77. 13 | 125. 126. 2 | 367. 2
ſupplicibus 381. 31 | 4 35
ſupplicii 143. 21 | 198. 25 | 255. 18
ſuppliciis 143. 24
ſupplicio 17. 20 | 21. 1 168. 4 | 252. 26 | 4 7
ſuppliciter 21. 12 | 3 26
ſupplicium 24. 28 | 127. 140. 24 | 153. 18, *alibi.*
ſupportabat 310. 25 | 3 16
ſupportabatur 359. 2
ſupportando 146. 5
ſupportare 242. 3 | 295. 310. 18 | 316. 24
ſupportarent 195. 17 | 3 7
ſupportaretur 35. 12
ſupportari 29. 5 | 57. 67. 5 | 346. 13 | 352. 368. 3 | 395. 6
ſupportat 266. 7
ſupportatus erat 396. 7
ſuppreſſa 198. 1
ſupprimit 249. 23
ſupprimunt 248. 28
ſupra 19. 17 | 40. 1 | 4 11 | 52. 27 | 60. 17, *alibi freq.*

ium 199. 6
ceperat 370. 19
ceperim 182. 1
ceperit 16. 5
cepi 181. 3
cepisse 179. 19 | 191. 9
cepisset 203. 1 | 231. 9
cepit 7. 1
cepta 298. 11
ceptis 453. 1
cepto 140. 15 | 168. 15 | 344. 15 | 349. 13, & alibi.
ceptum 397. 6 | 345. 2
cipere 200. 35
cipiant 232. 18
cipiatis 464. 22
cipiebat 367. 11
cipienda 64. 35 | 187. 22
cipiendam 25. 18
cipiendum 158. 16
cipit 11. 19
cipta 111. 10
cpendere 263. 6
cpenderent 262. 7
cpenfiore 407. 18
cpicabantur 401. 26
cpicabatur 84. 21 | 387. 17
cpicantibus 402. 25
cpicarentur 280. 18
cpicaretur 189. 6, 19 | 36. 14
cpicari 33. 22 | 274. 12
cpicatus 84. 32 | 116. 23 | 238. 23 | 279. 14 | 307. 25 | 309. 26 | 357. 11
cpicarus erat 73. 12
cpicio 8. 7 | 161. 12 | 369. 9
cpicione 84. 29 | 107. 13 | 197. 27 | 308. 12 | 425. 31 | 426. 2
cpicionem 28. 22 | 116. 14 | 128. 11 | 164. 17 | 167. 24 | 276. 14
cpiciones 17. 12 | 18. 10
cpicionis 322. 12 | 338. 30
cpientate 422. 34
cpientantes 439. 30
cpientare 46. 30
cpientarent 149. 2
cpientatum eſt 43. 6
cpientatur 104. 26
cpiuncant 101. 31 | 146. 8 | 272. 26
cpiuncbant 44. 32 | 162. 28 | 198. 4 | 240. 37 | 291. 18 | 391. 21
cpiuncbat 312. 22 | 417. 7
cpiuncbatur 356. 15
cpiuncbimus 354. 7
cpiuncnda 159. 34 | 165. 18
cpiunent 104. 5 | 138. 23 | 189. 32 | 354. 12
cpiunere 20. 17 | 43. 14 | 51. 8 | 72. 4 | 85. 2, 16, & alibi freq.
cpiunerent 45. 27. | 4. 20 | 75. 14 | 176. 18, & alibi.
cpiuneret 19. 15
cpiuneri 24. 23 | 57. 19 | 62. 1 | 101. 4 | 134. 18 | 350. 29
cpiunet 138. 6 | 238. 21 | 264. 6 | 382. 19
cpiunerant 190. 6
cpiunerat 199. 26
cpiunere 243. 3
cpiunerint 101. 6
cpiunerunt 72. 15 | 86. 12 | 135. 2 | 355. 15 | 366. 22
cpiuniſſent 241. 19, 22.
cpiunit 314. 3 | 345. 23 | 360. 15 | 366. 24
cpiulerant 83. 25
cpiulerat 302. 22
cpiuliſſet 409. 34
cpiulit 139. 31 | 252. 27 | 268. 27
cuum 8, 5 | 17. 23 | 18. 7 | 21. 13 | 27. 4 | 28. 24, & alibi. freq.
cuus 177. 1
Cylla 210, 8 | 212. 5 | 313. 11, 15, 19 | 425. 21
Cyllæ 18. 20 | 337. 4 | 411. 10
Cyllam 209. 7 | 214. 7 | 331. 10 | 464. 19
cyngraphæ 468. 15
Cyria 212. 10 | 286. 2 | 287. 6, 7 | 288. 8 | 304. 8, & alibi.
Cyriacis 289. 8 | 330. 9
Cyriæ 210. 4 | 286. 4 | 339. 14 | 345. 8 | 359. 22 | 3 27
Cyriam 359. 19 | 363. 11 | 364. 9 | 365. 31 | 379. 5
Cyriis 394. 11
Cyrorum 337. 19

T.

TAbelle 441. 3
tabellam 327. 17
tabellarii 432. 10 | 437. 15 | 440. 18
tabellariis 365. 28
tabellarius 439. 4
tabellas 327. 14 | 387. 14
tabernacula 253. 33 | 254. 6 | 335. 9, 10
tabernaculis 28. 24 | 277. 26 | 328. 27
tabernaculo 138. 19 | 161. 31
tabernaculum 386. 2
tabulæ 22. 18 | 344. 11
tabularum 284. 4 | 299. 4
tabulata 263. 12
tabulationem 262. 15
tabulatis 228. 8
tabulatorum 134. 8 | 186. 17 | 197. 28 | 228. 5 | 348. 25, 26
tabularum 440. 26
tabulis 22. 19
taceri 446. 4
taciti 25. 6
tacuerat 16. 7
tacuiſſe 16. 17
tæda 264. 8 | 338. 4
tædio 357. 32
tale 188. 31
taleæ 173. 6
taleis 93. 7
talem 243. 23 | 362. 25
tali 137. 1 | 138. 14 | 140. 19 | 150. 4 | 159. 13. & alibi.
talis 250. 34
talo 451. 15

talum 451. 1
tam 14. 25, 26 | 16. 4 *bis* | 29. 12 | 33. 19 *bis*, *& alibi.*
tamen 10. 12 | 15. 4 | 18. 1 | 23. 4 | 27. 11 | 29. 20, 25, *& alibi quam plurimis in locis.*
Tamesim 96. 7
Tamesis 92. 28
tametsi 23. 3 | 103. 1 | 160. 20 | 163. 4 | 187. 2, *& alibi.*
tandem 20. 8 | 29. 16 | 65. 20 | 90. 24 | 102. 5, *& alibi.*
tangit 88. 22
tanquam 204. 1 | 365. 15
tanta 22. 1 | 36. 6 | 38. 4 | 42. 8 | 43. 10 | 49. 23, *& alibi passim.*
tantæ 52. 14 | 53. 21 | 61. 2 | 72. 18 | 73. 33, *& alibi.*
tantam 15. 15 | 25. 30 | 45. 30 | 52. 10 | 64. 2, *& alibi.*
tantarum 182. 5
tantas 61. 29 | 113. 7 | 128. 5 | 150. 1 | 172. 13, *& alibi.*
tanti, *nom.* 53. 17 | 77. 11 | 110. 21 | 258. 12 | 274. 32 | 275. 1
tanti, *adv.* 18. 6
tantis 31. 19 | 108. 26 | 116. 21 | 122. 2 | 141. 7, *& alibi.*
tanto, *nom.* 25. 22 | 26. 10 | 53. 14 | 85. 35 | 98. 8, *& alibi.*
tanto, *adv.* 107. 7 | 254. 11 | 301. 4 | 369. 25 | 388. 20
tantopere 33. 21 | 163. 34
tantos 25. 29 | 62. 1 | 265. 30
tantulæ 53. 15
tantularum 81. 5
tantulo 149. 30
tantum, *nom.* 62. 12 | 77. 32 | 82. 25 | 150. 28, *& alibi.*
tantum *adv.* 41. 6 | 44. 11, 17 | 57. 23 | 85. 15, *& alibi freq.*
tantundem 172. 1 | 318. 6
tantummodo 58. 16 | 247. 8
tantus 28. 16 | 139. 24 | 219. 23 | 261. 20 | 280. 15, *& alibi.*
Tarbelli 68. 9
Tarcundarius 288. 6
tardabant 249. 38 | 451. 9
tardabantur 321. 10
tardabat 153. 15 | 170. 3 | 228. 15 | 259. 6
tardabatur 451. 15
tardandum 383. 8
tardare 163. 34 | 188. 17
tardarent 172. 11
tardarentur 152. 8 | 280. 24
tardaret 134. 6 | 161. 26 | 229. 8
tardata 321. 14
tardatus est 51. 18
tardavit 163. 20 | 412. 15
tarde 397. 36
tardior 418. 21
tardiora 392. 26
tardiores 51. 9 | 388. 20
tarditate 245. 16
tarditatem 418. 18
tardius, *adv.* 81. 20 | 189. 8 | 190. 11 | 302. 16 | 326. 23. *& alibi.*
tardus 249. 33
Tarracina 226. 6
Tarraco 253. 10
Tarracone 269. 20
Tarraconem 251. 7 | 269. 17
Tarraconenses 246. 5
Tarsum 379. 28
Tarusates 68. 10
Tarusatium 66. 16
Tasgetii 101. 13
Tasgetium 99. 12
Tasgetius 99. 13
tauri 133. 20
Tauridem 369. 5, 8
Tauroenta 260. 5
Taximagulus 97. 25
Taxo 135. 15
te 101. 29, 30 | 392. 6 | 395. 20 | 401. 33. 36, *& alibi.*
tecta 184. 14 | 263. 4, 10 | 348. 3 | 354. 19 | 408. 32
tectæ erant 105. 30 | 244. 18 | 295. 21
tecti 444. 17
tectis 161. 14 | 184. 1 | 229. 20 | 311. 21 | 3 11 | 355. 16
tecto 269. 29 | 266. 6 | 3 16
tectos 197. 25
Tectosages 132. 7
tectum 27. 15 | 261. 263. 5, 22 | 264. 2 | 3 19
tectus 266. 6
Tegea 420. 25
tegebantur 96. 11
tegebat 372. 17
tegebatur 302. 6 | 360. 436. 16 | 446. 26
tegenda sunt 274. 28
tegendi 263. 20
tegerent 305. 14
tegerentur 262. 3
tegeretur 186. 22 | 5
tegi 184. 20 | 223. 25
tegmenta 49. 26 | 311. 3 | 33
tegmine 418. 14
tegulis 436. 6
tegumenta 262. 11 | 263. 318. 22
tegumenti 263. 2
tegumentis 130. 10
tegumento 262. 8
teguntur 436. 6
tela 20 22 | 34. 11, 24 | 10 | 51. 10 | 52. 13, *alibi.*
telis 11. 12 | 67. 20, 186. 22 | 198. 7 | 228. *& alibi.*
telo 263. 2 | 423. 19
telorum 45. 3 | 106. 159. 33 | 177. 8 | 178. *& alibi.*
telum 34. 12 | 49. 21 | 1 | 62. 6 | 81. 23, *alibi.*
temerarii 350. 17
temerarios 129. 10
temerarium 24. 22
temere 29. 12 | 80. 4 | 2 | 158. 16 | 240. 26 *& alibi.*
temeritas 160. 4
temeritate 110. 9 | 116. 175. 9 | 185. 30 | 24
temeritatem 163. 26
temonem 85. 17

mperantiam 17. 19
mperatiora 93. 12
mperaturos 10. 12 | 25. 25
mpestas 83. 27 | 84. 2 | 167. 6 | 241. 27 | 302. 12 | 369. 8
mpestate 89. 29 | 92. 10 | 98. 6 | 239. 3 | 340. 2, *& alibi.*
mpestatem 62. 8 | 81. 18 | 86. 2 | 90. 24, *& alibi.*
mpestates 61. 29 | 69. 4 | 85. 24 | 184. 13 | 386. 5
mpestatibus 61. 18 | 184. 20 | 295. 21 | 349. 6 | 368. 2, 4 | 429. 22
mpestatis 92. 12 | 265. 23 | 270. 11 | 392. 2, 7, 28. | 433. 10
mpestatum 61. 24 | 62. 4
mpla 222. 8 | 260. 16
mpli 341. 10, 13
mplis 33. 6 | 34. 6 | 215. 1
mplo 341. 7, 15
mplum 269. 15 | 380. 5
mpora 148. 27
mpore 7. 5 | 12. 13, 15 | 36. 4 | 18. 30 | 27. 16, *& alibi quam plurimis in locis.*
mporibus 92. 22 | 148. 31 | 152. 20 | 206. 6, *& alibi.*
mporis 49. 10, 23, 29 | 54. 14 | 77. 32 | 18. 1, *& alibi.*
mporum 128. 8 | 162. 5 | 164. 22 | 214. 2 | 242. 32, *& alibi.*
mpus 18. 10 | 33. 14 | 38. 7, 12 | 48. 2, 28, *& alibi passim.*
Menchtheri 70. 2 | 72. 14
Menchtheris 79. 7
Menchtherorum 77. 20 | 111. 19
Menchtheros 137. 10
mendebant 162. 24 | 428. 25
mendere 46. 16 | 159. 23
tenderent 138. 4 | 260. 16
tenderet 392. 11
tendi 326. 20
tendunt 264. 19
teneat 176. 13 | 256. 20
tenebant 67. 15 | 119. 10 | 176. 15 | 223. 3, *& alibi.*
tenebantur 63. 5 | 81. 12 | 171. 9 | 190. 14 | 236. 1, *& alibi.*
tenebat 10. 9 | 50. 17 | 63. 25, 32 | 66. 6 | 166. 1, *& alibi.*
tenebatur 157. 30 | 160. 29 | 279. 38 | 342. 18, *& alibi.*
tenebris 177. 3 | 407. 5
tenimini 275. 28
tenendas 351. 11
tenens 358. 12
tenent 59. 12
tenentur 274. 31
tenere 23. 21 | 28. 24 | 36. 7 | 73. 27 | 81. 17, *& alibi.*
tenerent 157. 28 | 167. 19 | 276. 35 | 296. 22 | 350. 23 | 354. 23
tenerentur 69. 3 | 78. 20 | 248. 27 | 383. 9
teneret 14. 19 | 18. 3 | 64. 5 | 310. 28 | 315. 16 | 344. 19 | 381. 6
teneretur 18. 22 | 19. 1 | 24. 9 | 371. 14
teneri, *verb.* 18. 26 | 25. 20 | 50. 30 | 57. 8 | 160. 14, *& alibi.*
teneris, *nom.* 48. 4 | 316. 21
tenerum 484. 14
tenes 405. 30
tenet 93. 16 | 378. 5 | 466. 8
tenetis 116. 27
tenetur 346. 10
tentabat 228. 5
tentandam 143. 7 | 315. 4
tentandas 305. 30
tentando 191. 19
tentandum 328. 3
tentans 308. 31
tentant 114. 8 | 178. 21
tentantur 177. 36
tentare 58. 27 | 372. 15 | 397. 7 | 255. 8 | 317. 11 | 399. 1
tentaret 364. 4
tentari 230. 13 | 355. 10
tentassent 14. 24 | 27. 7
tentat 375. 19
tentata 65. 23 | 228. 24
tentatam 229. 2
tentaturos esse 111. 20
tentaturum 186. 20
tentaverat 285. 17 | 314. 1
tentaverunt 265. 24
tentemus 464. 16
tentoriolis 407. 4
tentoriorum 184. 15
tenuem 137. 19
tenuerat 319. 16 | 334. 12 | 384. 30
tenuerunt 351. 31
tenues 371. 10
tenui 240. 32
tenuis 233. 2 | 367. 14
tenuisse 447. 14
tenuissent 32. 16 | 100. 16 | 241. 20 | 249. 29
tenuisset 438. 17
tenuissima 105. 4
tenuit 91. 6 | 110. 35 | 240 20 | 303. 29 | 309. 2 | 310. 14 | 337. 10
tenuitate 148. 39
tenuiter 61. 28
terenti 484. 10
teretes 172. 25
terga 38. 8 | 64. 31 | 65. 20 | 85. 35 | 86. 15 | 179. 9, *& alibi.*
Tergestinis 192. 6
tergiversatio 389. 21
tergo 178. 28 | 310. 36 | 329. 14 | 334. 11, 13, *& alibi.*
tergum 77. 5 | 81. 4 | 167. 27 | 178. 2 | 179. 8, *& alibi.*
termmum 410. 4
terna 172. 7
ternæ 63. 6 | 255. 1
ternas 327. 14
ternis 228. 8
ternos 173. 5
terra 94. 6 | 173. 2, 3 | 228. 2 | 229. 11 | 258. 7, 15, *& alibi.*
teriæ 23. 4 | 387. 16 | 396. 8 | 436. 3
terram 25. 4 | 63. 14 | 98. 16 | 105. 23 | 173. 7.

7. *& alibi.*
terrarum 123. 5 | 155. 8 | 310. 21 | 322. 15 | 367. 20 | 380. 21
terras 175. 22 | 470. 21
Terrasidium 59. 16
Terrasidius 59. 6
terrear 101. 28
terreatur 244. 19
terrebant 318. 20
terrendi 239. 24
terrendos 178. 1
terrentur 208. 13
terreremur 106. 1 | 183. 12 | 322. 20 | 328. 15
terreret 162. 33 | 380. 13
terreri 129. 10 | 333. 15
terreſtres 293. 10
terreſtri 358. 26 | 362. 14 | 363. 11 | 364. 9
terreſtribus 295. 27
terreus 32. 2
terris 73. 29
territandi 112. 16
territando 110. 33
territant 168. 5
territare 90. 12
terror 139. 25 | 219. 23 | 252. 26 | 277. 31 | 280. 15, *& alibi.*
terrore 45. 33 | 85. 9 | 183. 26, *& alibi.*
terrorem 145. 10 | 203. 3. *& alibi.*
terrori 169. 28
terroris 322. 12 | 353. 13 | 417. 18
tertia 6. 6 | 13. 6 | 18. 15, *& alibi freq.*
tertiæ 106. 10 | 110. 28 | 163. 21 | 215. 8 | 219. 8 | 332. 2
tertiam 2. 1 | 24. 11 | 36. 11, 15, *& alibi.*
tertio, *num.* 108. 13 | 146. 12, *& alibi.*
tertio, *adv.* 310. 20 | 427. 24 | 432. 5
tertium 6. 18 | 74. 4 | 94. 6, *& alibi.*
tertius 153. 7 | 236. 7
teruntur 447. 22
teſſera 450. 17
teſta 484. 14
teſtamenta 28. 26
teſtamenti 344. 11
teſtamento 344. 8, 10 | 362. 16
teſtatior 198. 6, 23
teſtem 15. 9
teſtes 37. 13 | 155. 3
teſtibus 175, 14 | 332. 6 | 341. 4
teſtimoniis 370. 21
teſtimonio 101. 5 | 110. 7, *& alibi.*
teſtimonium 33. 12 | 203. 8 | 314. 12
teſtudine 43. 9 | 92. 2 | 178. 11
teſtudines 105. 26, 32 | 110. 1
teſtudinibus 347. 5
teſtudo 259. 2 | 265. 16
tetrachæ 380. 17
tetrarcharum 381. 11
tetrarchas 384. 26
tetrarches 380. 15
tetrarchiam 384. 33
tetrarchiis 286. 4
terro 312. 27
Teutoni 25. 26
Teutonis 29. 18 | 53. 3
Teutonos 41. 14
Teutonum 175. 16
texerit 255. 29
texerunt 135. 3 | 167. 33
texiſſe 404. 25
texiſſent 360. 18
texit 189. 3 | 302. 12 | 404. 18
Thabenam 420. 18
Thabenenſes 420. 12
Thapſiranis 422. 2 | 429. 8
Thapſitanos 421. 27
Thapſo 398. 1 | 421. 29 | 423. 24 | 426. 13
Thapſum 405. 6 | 406. 7, *& alibi.*
theatri 402. 30
theatro 272. 2
theatrum 346. 19
Thebas 315. 9
Theophane 257. 11
Thermum 219. 1
Thermus 219. 4
Theſſalia 287. 3 | 289. 4, *& alibi.*
Theſſaliæ 325. 18, 20, 24 31 | 326. 11
Theſſaliam 306. 4, 13 | 307. 3, 6 | 326. 15
Theſſalios 289. 2
Theutomatus 155. 29 | 161. 30
Thorium 375. 12
Thorius 375. 22 | 376. 1
Thracia 288. 1
Thracibus 335. 1
Thrax 484. 11
Thurios 300. 7
Tiberius 359. 5 | 440. 1
tibi 395. 22 | 405. 20 | 460. *& alibi.*
Tiburtius 298. 8
Ticida 405. 5 | 406. 5
tigna 78. 9 | 262. 6, *& alibi.*
tignorum 78. 16 | 262. 3
Tigurini 14. 1
Tigurinus 13. 10
timebant 246. 25 | 302. 310. 34 | 359. 16
timebat 112. 11 | 230. *& alibi.*
timendum 14. 22 | 57.
timens 290. 7 | 294. *& alibi.*
timentes 144. 24 | 196.
timentibus 75. 18
timere 25. 5 | 77. 18 | 34, & *alibi.*
timerent 51. 22 | 62. 189. 9 | 292. 19
timeret 14. 21 | 90. 8 | 24
timeri 274. 23
timide 67. 24 | 102. 20
timidiores 67. 16 | 188. 5
timidius *adv.* 223. 23
timidos 29. 2 | 139. 4
timidum 400. 2
timor 28. 16 | 30. 19 | *& alibi.*
timore 19. 19 | 21. 17 | *& alibi.*
timorem 29. 7 | 30. 7 | 64.
timori 300. 20 | 249. 9
timoris 28. 22 | 64. *& alibi.*
timuerunt 302. 10
timuiſſe 31. 7 | 335. 13
timuiſſent 29. 23
tiro 391. 38 | 392. 1 | 13
tirocinium 400. 1
tironem 445. 27
tirones 302. 24 | 393. 400. 15, *& alibi.*
tironibus 406. 2
tironum 302. 22 | 303. 306. 3, *& alibi.*
Triſdræ 424. 27 | 428. 4
Triſdram 420. 7
Triſdritanos 429. 15
Triſdro 402. 11
Tiri 398. 8 | 410. 13
Titius 375. 1
Tito 11. 28 | 18. 22 |

& alibi.
Tium 18. 15 | 45. 23, & alibi.
Tiurii 100. 9 | 104. 2 | 138. 13
Tiurio 44. 32 | 64. 35 | 81. 13 | 105. 8 | 114. 4
Tium 43. 2 | 61. 3 | 99. 7 | 100. 27
Tiurius 44. 29 | 63. 23. & alibi.
Tius 51. 25 | 59. 6 | 106. 14, & alibi.
tatæ 202. 11, 14
tatim 192. 3
tolerandæ 107. 26 | 184. 10
tolerare 171. 31 | 316. 25
tolerarent 22. 9
tolerari 312. 25
tolleraverunt 175. 18
tollatur 137. 2 | 217. 10
tollendam 148. 9
tollendum 284. 4
tollere 127. 8 | 198. 10 | 216. 17 | 263. 6 | 341. 3
tollerent 333. 14
tolleret 20. 1 | 134. 5
tolleretur 154. 7
tolli 31. 25 | 297. 15 | 305. 22 | 375. 5
tollitur 373. 11 | 451. 32
tollunt 103. 35
tolluntur 214. 1
Tolosa 65. 9
Tolosatibus 144. 25
Tolosatium 11. 24
tormenta 44. 16 | 159. 34 | 222. 23, & alibi.
tormentis 82. 16 | 129. 2, & alibi.
tormento 188. 23 | 263. 3
tormentorum 82. 18 | 258. 13, & alibi.
tormentum 313. 28 | 315. 15
Torquato 428. 32
Torquatus 293. 20
torques 444. 15
tot 60. 20 | 97. 29 | 98. 8, & alibi.
tota 21. 4 | 102. 35 | 141. 4, & alibi.
totæ 61. 24 | 173. 7 | 384. 8 | 439. 8
totam 110. 21 | 265. 14 | 296. 25 | 317. 4
toti 10. 2 | 23. 6 | 92. 30, & alibi.
totidem 36. 1 | 41. 28 | 42. 2, & alibi.
toties 384. 18
totis 28. 25 | 43. 7 | 50. 14, & alibi.
totius 6. 2 | 7. 10, 13, 18, 4, & alibi freq.
toto 20. 18 | 95. 17 | 152. 8, 14, & alibi.
totos 417. 3
totum 19. 18 | 28. 5 | 48. 20, & alibi.
totus 115. 6 | 375. 9
trabes 53. 2 | 151. 14, 19, & alibi.
trabibus 61. 26 | 78. 16 | 152. 3, 6 229. 13 | 263. 1
tractandis 302. 29
tractu 346. 17
tractus 138. 24
tradere 66. 4
traderent 37. 12
tradidisse 150. 9
tradidisset 33. 29
tradit 115. 3
tradit sit 73. 24
traditæ sunt 208. 9
traditis 21. 17 | 22. 7 | 47. 3 | 53. 26 | 54. 2
traditum est 117. 5.
tradunt 142. 26
traduntur 151. 3
traduxisse 13. 5
traduxisset 17. 13
tragula 103. 18
tragulam 108. 9, 12
tragularum 244. 28
tragulas 21. 1
tragulis 448. 6
trahebatur 350. 1
trahere 365. 32
traherentur 484. 13
traheretur 38. 17 | 224. 31
trajectum 374. 20
trajectus 80. 14
Trallibus 341. 15
tranquilitas 63. 10
tranquilitatem 98. 15
trans 4. 5 | 8. 17 | 12. 9, 18, & alibi.
transalpinam 141. 4 | 144. 4
transcendebant 245. 20
transcendendæ erant 249. 19
transcendere 171. 17
transcenderent 311. 26
transcenderunt 320. 21
transcurrentes 245. 11
transdant 252. 18
transdatur 168. 7
transdebant 162. 14
transdere 127. 2 | 179. 23 | 224. 17 | 269. 1
transderent 396. 21 | 398. 14
transderentur 249. 20 | 284. 3
transdi 179. 23 | 204. 4 | 269. 2 | 321. 24
transdiderant 368. 31
transdiderat 99. 23 | 273. 27 | 363. 13
transdiderunt 175. 19 | 198. 18
transdidit 191. 21 | 308. 20, 25 | 362. 28 | 410. 19
transdit 269. 4 | 372. 16 | 373. 29 | 428. 16
transdita 147. 6 | 269. 2 | 415. 33
transditæ 330. 6
transditas 183. 4 | 204. 12
transditi 398. 15
transditis 46. 12
transditos 189. 1
transditum 159. 2 | 316. 3
transditur 165. 27 | 174. 15 | 349. 13
transducat 33. 11
transducatur 24. 30.
transducendum 78. 8
transducere 42. 14 | 44. 28, & alibi.
transducerent 118. 16 | 157. 2 | 248. 19
transduceret 26. 15
transduci 239. 30 | 447. 17
transducit 14. 3 | 44. 33 | 117. 12, & alibi.
transducitur 79. 2
transducta 158. 9
transductas 330. 10
transducti 139. 19
transductis 157. 13 | 222. 16 | 435. 5
transducto 150. 25 | 248. 7 | 323. 29
transductos 23. 25 | 41. 12 | 50. 14
transductus esset 247. 29
transducunt 109. 18
transducuntur 161. 13
transdunt 123. 7 | 270. 15
transduxerant 12. 10 | 247. 14
transduxerat 117. 9 | 136. 5, & alibi.
transduxerim 376. 3
transduxisset 193. 8
transduxit 35. 10 | 164. 11 & alibi.

transeant

transeunt 11. 22
transeat 64. 9
transeundi 44. 23, 25 | 70. 4, & alibi.
transeundo 45. 5
transeundum 193. 8 | 247. 10 | 360. 8
transeundum erat 301. 24
transeundum esse 77. 16
transeundus 365. 10
transeunt 220. 8 | 247. 14, 18 | 272. 18
transeuntes 137. 11
transferente 377. 34
transferre 246. 22
transferret 412. 2
transfert 114. 24 | 246. 10 | 377. 6
transferunt 226. 8
transfigitur 106. 25
transfixi 167. 23
transfixi 20. 5
transfixum 106. 30
transfodiebantur 177. 10
transfuga 419. 7 | 439. 17 | 440. 24
transfugæ 440. 14 | 442. 17
transfugerant 435 25 | 437. 14
transfugerent 441. 2
transfugerit 442. 21
transfugerunt 441. 20 25 | 444. 18 | 445. 9
transfugisse 440. 20
transfugit 437. 7, 11 | 440. 6 | 441. 14
transgredi 408. 13
transgrediendæ erant 408. 9
transgressi 48. 22 | 161. 29, & alibi.
transgressus 153. 6
transibant 13. 4 | 186. 29
transjecisset 303. 11 | 372. 13
transjecit 228. 16 | 244. 9, & alibi.
transjecti 177. 10
transjectis 186. 18
transjectu 268. 17
transjectum 88. 16
transjectus 153. 5 | 424. 6
transierant 9. 1 | 45. 4 | 77. 4, & alibi.
transierat 13. 7 | 317. 24
transierunt 70. 3 | 72. 28 | 300. 35 | 317. 18 | 361. 11
transjicere 428. 20 | 466. 11
transjiceret 372. 1
transjici 263. 3
transjiciebatur 297. 21
transjicit 106. 23 | 200. 12 | 255. 9 | 372, 20
transjicitur 103. 18
transiit 203. 13
transiliit 441. 1
transilire 369. 26
transire 11. 5 | 25. 23 | 27. 21, & alibi.
transirent 14. 5 | 22. 14 | 24. 16 | 44. 22
transiret 109. 13 | 111. 18 | 324. 26 | 365. 14 | 366. 18
transiri 96. 8 | 157. 4 | 165. 8 | 242. 1
transisse 23. 24 | 32. 24 | 77. 21, & alibi.
transissent 14. 12 | 57. 5 | 144. 8 | 187. 30 | 228. 31
transit 74. 12 | 246. 9 | 307. 28
transitionem 444. 19
transitu 111. 19 | 116. 6, & alibi.
transitum 190. 24
transitur 9. 8
transituros 116. 7
transiturum 84. 17
transitus 187. 28 | 377. 5
translata esse 121. 9
translatum 145. 13
translaturos 251. 22
transmarina 349. 7 | 377. 6
transmarinarum 132. 12
transmarinis 230. 5
transmissus 93. 18
transmittitur 167. 7
transnare 242. 13
transnarunt 361. 9
transnatare 38. 10
Traspadanis 329. 29
transportabat 270. 20
transportandam 87. 8
transportandas 81. 9
transportandis 290. 18
transportandos 303. 9
transportandum 78. 2 | 84. 2 | 301. 8 | 402. 22
transportare 285. 11
transportaret 77. 31
transportaretur 367. 30 | 397. 17
transportari 167. 11 | 290. 17 | 418. 11
transportat 244. 3
transportati 167. 17
transportati essent 27. 18 | 322. 27
transportaverat 84. 14 | 85. 33 | 393. 19 | 406. 17
transrhenanis 77. 28 | 115.
transrhenanos 88. 20
transtra 61. 25
transtulit 319. 24
transversa 262. 6 | 354.
transversam 44. 14
transversaria 266. 4
transversas 229. 10 | 262.
transversum 318. 13
transvexissent 303. 14
Trebellius 444. 17
Trebium 59. 16
Trebius 59. 6
Treboniâ. 260. 13 | 298. 1 15
Trebonio 95. 31 | 139. 1 & alibi.
Trebonium 99. 3 | 136. & alibi.
Trebonius 177. 5 | 258. 1 265. 29 | 378. 22
trecenta 22. 24 | 402. 12
trecenti 86. 7 | 137. 36 | 22 14 | 443. 25
trecentis 91. 20 | 399. 2 417. 16, & alibi.
trecentorum 297. 18 | 23 32 | 413. 13
trecentos 152. 10 | 226. & alibi.
tredecim 222. 6 | 414. 8 | 43 25, & alibi.
trepidantem 414. 23
trepidantes 362. 3
trepidantius, adv. 223.
trepidare 102. 19 | 422.
trepidario 383. 26
trepidatur 133. 8
tres 1. 1 | 7. 12 | 32. 1 | 1 4. & alibi.
Treviri 27. 19 | 50. 2 100. 1, & alibi.
Treviris 27. 17 | 89. 3, 1 & alibi.
Trevirorum 73. 16 | 74. 1 & alibi.
Treviros 60. 26 | 110. 1 19, & alibi.
tria 19. 3 | 22. 22 | 108. & alibi.
Triarii 333. 5 | 382. 22
Triarium 383. 2
Triarius 289. 8
Tribocorum 74. 14
Tribocos 37. 8
tribuens 367. 30
tribuerat 90. 17 | 316. 35
tribuere 150. 17 | 158. 12 235. 4 | 413. 26

ribuerent 164. 4.
ribueret 14. 13
ribui 32. 11 | 322. 29
ribuis 441. 4
ribuisse 453. 2
ribuissent 381. 34
ribuisset 114. 2 | 199. 24 | 293. 2 | 294. 22 | 381. 4 | 446. 17
tribuit 285. 8 | 288. 8 | 324. 20 | 379. 21 | 424. 25 | 426. 24
tribuiter 210. 8
tribunal 298. 12 | 371. 12 | 373. 11
tribunali 267. 11 | 299. 5
tribuni 101. 2 | 208. 2 | 210. 10, 14 | 211. 5 | 250. 19, *& alibi.*
tribunis 28. 18 | 62. 16 | 81. 26, *& alibi.*
tribunitia 214. 6, 8 | 215. 1
tribunitiis 379. 8
tribunitium 253. 2
tribuno 268. 5
tribunorum 206. 1 | 208. 3 | 215. 10 | 249. 11 | 252. 30 | 379. 9
tribunos 31. 4, 6 | 51. 20 | 59. 4 | 103. 30 | 110. 6 | 208. 10, *& alibi.*
tribunum 138. 29 | 160. 8 | 340. 17 | 420. 17
tribunus 58. 13 | 95. 16 | 203. 1 | 212. 8 | 233. 9 | 272. 10. *& alibi.*
tribus 13. 6 | 45. 23 | 61. 3 | 91. 1 | 105. 25 | 110. 20, *& alibi.*
tributa 122. 1
tributis 269. 12 | 429. 5
tributorum 119. 15
tributum 305. 5
tributum esset 446. 14
tribuuntur 174. 16
tricenos 419. 23
tricies 429. 13
triclinia 335. 8
tricliniis 202. 8
tridui 27. 25 | 28. 1 | 72. 23 | 75. 8, 9
triduo 21. 9 | 47. 13 | 145. 19 | 150. 26 | 223. 18 | 293. 7
triduum 21. 6 | 233. 8 | 309. 11
triennio 393. 16
triennium 72. 16 | 427. 6
trigesima 351. 7 | 366. 16, 28 | 373. 14, 18 | 375. 9
trigesimæ 364. 10
trigesimam 364. 7 | 366. 11, 23 | 375. 3 | 413. 2
triginta 22. 22, 23 | 58. 23 | 77. 11 | 85. 32 | 88. 16 | 94. 2 | 137. 11, *& alibi freq.*
trina 195. 1, 34
trinis 38. 17 | 110. 20 | 161. 29 | 169. 17 | 365. 35, *& alibi.*
trino 422. 4
Trinobantes 97. 2
Trinobantibus 87. 11 | 98. 4
tripartito, *adv.* 20. 14 | 92. 6 | 115. 23 | 170. 1 | 194. 34 | 434. 14 | 451. 28
triplex 254. 35 | 413. 7
triplicem 19. 17 | 248. 8 | 348. 22
triplici 36. 10 | 37. 5 | 76. 21 | 239. 6 | 410. 25 | 422. 18
triquetra 93. 13
trireme 271. 4
triremem 359. 12 | 414. 27
triremes 261. 6 | 300. 24 | 338. 20 | 345. 28 | 370. 4
tiremis 405. 8
tristes 25. 4
tristitia 25. 6 | 390. 7
tritici 267. 15 | 402. 11 | 416. 6
trium 8. 14 | 48. 16 | 55. 2 | 108. 2 | 171. 10 | 172. 24 | 182. 2, 17 | 239. 27, *& alibi.*
triumphavit 395. 17
triumphi 302. 9 | 398. 12
triumpho 461. 2
trucidari 397. 24
trunci 78. 24
truncis 172. 18
tu 391. 38 | 395. 19 | 461. 5 | 462. 6, 10 | 484. 5 *bis.*
tua 401. 33 | 405. 30 | 410. 9 | 439. 25, 32 *bis*
tuæ 106. 18
tuam 410. 8
tuba 49. 7 | 176. 37 | 311. 29 | 332. 12
tubæ 162. 2
tubarum 190. 29
Tubero 230. 20 | 231. 13
Tuberonem 231. 19
tubicen 422. 34
tueamini 334. 24
tueatur 237. 1
tuebantur 119. 9 | 348. 19 | 355. 18 | 356. 7
tuebatur 271. 6
tuenda 136. 22 | 183. 12 | 255. 23
tuendæ 305. 29 | 379. 24
tuendam 284. 5 | 308. 25
tuendarum 349. 22
tuendas 192. 4 | 451. 26
tuendi 134. 9 | 146. 17 | 268. 13 | 308. 19
tuendum 389. 16
tuentur 138. 7 | 169. 6
tuerentur 253. 27
tueretur 91. 2 | 204. 5
tueri 73. 32 | 195. 14 | 263. 14 | 275. 11 | 346. 1 | 394. 24 | 449. 20
tuis 181. 1 | 405. 28, 31 | 461. 6
tulerant 198. 23 | 374. 13 | 425. 3
tulerat 190. 15
tulerunt 97. 20 | 265. 9 | 276. 29 | 308. 2 | 313. 13 | 318. 30 | 333. 22 | 338. 17
Tulingi 20. 10
Tulingis 8. 15
Tulingorum 22. 22
Tulingos 22. 8
tuliſſe 14. 26 | 33. 21 | 217. 3 | 255. 18 | 256. 19 | 269. 12
tulit 85. 19 | 89. 26 | 167. 29 | 354. 1 | 341. 6 | 359. 14 | 362. 18 | 409. 14 | 426. 1
Tullio 199. 18
Tullium 136. 6 | 180. 3
Tullius 424. 6 | 439. 23 | 440. 2
Tullum 134. 10
Tullus 314. 2
tum, *adv.* 16. 6 | 21. 13 | 30. 19 | 36. 19 | 37. 6 | 40. 19, *& alibi freq.*

tum, *conjunct.* 41. 25 | 57. 13 | 89. 24 | 111. 11 | 134. 21, *& alibi.*
tumulis 435. 1 | 446. 3
tumulo 32. 5 | 52. 13 | 116. 25
tumulos 127. 6 | 435. 1
tumultu 29. 20 | 45. 15 | 116. 14 | 162. 9 | 167. 1, *& alibi.*
tumultuari 167. 9
tumultuariis 364. 13
tumultuosius, *adv.* 161. 4
tumultus 99. 25 | 138. 9 | 215. 9 | 272. 5 | 321. 2
tumulum 34. 10 | 139. 3 | 240. 4, 7 | 240. 20, 25 | 311. 20 | 313. 27 | 443. 18, 20
tumulus 32. 2 | 230. 32 | 382. 18
tunc 83. 16 | 105. 6 | 109. 25 | 142. 17, 26 | 146. 15, *& alibi.*
tunicas 311. 3
tuo 405. 20 | 460. 1 | 461. 7
turba 277. 15
turbari 391. 27
turbare 210. 6
turbati 264. 16
turbavit 375. 1
turbida 399. 18
turbidam 278. 8
turbulenta 269. 9
turbulentissimi 210. 9
Turino 300. 5
Turinum 299. 12
turma 398. 27
turmæ 193. 32 | 308. 12 | 398. 18 | 403. 19 | 438. 19 | 444. 15
turmarum 308. 17
turmas 85. 11 | 161. 3 | 185. 8 | 189. 6, 31 | 193. 21, *& alibi.*
turmatim 189. 29 | 334. 2 | 404. 14
turmis 116. 30 | 176. 26 | 179. 4 | 189. 35 | 190. 4, *& alibi.*
Turones 55. 11 | 143. 15
Turoni 173. 24
Turonis 199. 19
turpe 128. 4 | 240. 12 | 364. 1 | 400. 5
turpem 274. 21 | 298. 23 | 307. 27
Turpionem 443. 35
turpissimæ 274. 15
turpissimam 174. 28 | 305. 14 | 415. 25
turpissime 419. 26
turpissimis 130. 8 | 358. 9
turpissimum 25. 22
turpiter 150. 14, 29 | 176. 23 | 189. 33 | 300. 32 | 351. 33
turpitudinem 52. 8
turpius, *nom.* 71. 24 | 101. 8
turre 438. 13 | 451. 2
turrem 263. 1, 16 | 264. 23 | 265. 25 | 438. 12 | 440. 20, 22
turres 65. 22 | 104. 30 | 105. 2, 26, 32 | 110. 1 | 148. 34 | 149. 12, *& alibi.*
turri 106. 9 | 153. 23 | 262. 8 | 263. 14, 16 | 264. 11, 14 | 270. 3 | 403. 7
turribus 46. 7 | 54. 20 | 62. 19 | 151. 7 | 154. 3, *& alibi.*
turrim 53. 12, 17 | 108. 13 | 134. 8 | 261. 24 | 264. 2 | 265. 22 | 308. 23 | 440. 28
turris 106. 13 | 153. 4 | 197. 28 | 262. 1, 2, *& alibi.*
turritis 399. 6 | 404. 15
turrium 151. 10, 11 | 152. 15, 25 | 259. 5
Tusculos 373. 5
tuta 42. 16 | 148. 8 | 348. 2 | 367. 26
tutabatur 243. 17
tutæ essent 294. 26
tutam 101. 20
tuti 259. 21
tuti esse 78. 2
Tuticanum 321. 16
tutior 186. 20
tutiora 416. 14
tutiore 241. 11 | 452. 18
tutiores 131. 10
tutis 366. 31
tutissimam 204. 7
tutissimus 302. 10
tutius, *adv.* 62. 9 | 67. 11 | 274. 13 | 394. 6 | 395. 6 | 400. 26 | 462. 7
tuto, *adv.* 67. 11 | 158. 1 | 207. 5 | 244. 7 | 263. 12 | 297. 29 | 346. 13 | 366. 9
tutos 363. 9
tutum 52. 20 | 78. 4 | 100. 33 | 193. 6 | 220. 6 | 275. 34, 37 | 342. 10 | 387. 16 | 414. 11
tutus 263. 26 | 377. 17
tutus erat 302. 6
tuum 354. 7
tuus 395. 8 | 439. 24
timpana 341. 14
tyrannis 304. 2
tyrannos 379. 22

V.

VAcabant 301. 12 | 324. 2
vacabat 197. 18 | 254. 30
vocare 22. 12 | 72. 3, 6 | 73. 3
vacaret 371. 12
vacationem 122. 1
Vacca, *oppidum.* 419. 3
vacua 161. 13 | 199. 21 | 389. 32 | 414. 13
vacuam 57. 3 | 231. 16 | 303. 11 | 346. 22
vacuas 231. 11 | 348. 20 | 414. 17
vacuo 161. 27
vacuum 46. 2 | 285. 18 | 396. 21
vacuus 153. 8
vada 60. 10 | 61. 22 | 149. 24 | 187. 28 | 353. 14 | 354. 5 | 361. 8
vadimonio 371. 13
vadis 44. 28 | 61. 11 | 62. 6 | 83. 1 | 355. 19
vado, *nom.* 9. 8 | 112. 34 | 157. 4 | 165. 8, 16 | 303. 23 | 307. 17
vadosum 227. 18
vadum 246. 18 | 247. 11

11| 248. 10 | 255. 7 | 254. 11
gabantur 73. 15 | 245. 16| 395. 3 | 407. 8
gabarur 112. 16
gandi 194. 24
gantibus 414. 13
garentur 6. 8 | 161. 8
gari 67. 3 | 96. 24 | 377. 21 | 396. 3, 8 | 398. 3
gati 72. 16
gentur 141. 9
ginam 106. 26
gum 428. 11
lde 464. 13
le 460. 3 | 461. 9 | 462. 8
leamus 329. 17
leat 16. 8
lebant 65. 12
lebat 37. 5 | 246. 21 | 310. 17| 377. 3
lent 48. 3 | 168. 3 | 193. 37
leo 444. 22
lere 41. 21 | 89. 25 | 256. 15
lerent 118. 11 | 280. 25 | 352. 16
leret 30. 19
Valerii 34. 27
Valerio 35. 1 | 169. 3 | 312. 17
Valerium 17. 22 | 34. 26 | 230. 16
Valerius 38. 16 | 65. 5 | 230. 20 | 231. 12 | 314. 8 | 448. 8
valet 88. 21
valete 465. 10
valetis 444. 22
valetudine 105. 4 | 175. 50| 231.20| 285.17| 312. 26| 313. 1 | 318. 3 | 368. 20
valetudinis 329. 27
Valgius 437. 28
vallata 361. 16
vallatis 360. 15
valle 57. 1 | 186. 13 | 188. 19 | 258. 8 | 273. 9| 383. 19
vallem 57. 14 | 108. 25 | 109. 7, 11, 14 | 108. 7 | 276. 27 | 383. 22 | 384. 11
valles 249. 10 | 253. 24 | 382. 27
valli 105. 26 | 318. 6 | 399. 26 | 402. 1 | 423. 8
vallibus 382. 20
vallis 102. 17 | 136. 20 | 162. 3 | 172. 22 | 253. 18 | 276. 22 | 277. 2 | 383. 4
vallium 312. 31
vallo 20. 21 | 43. 3 | 52. 10 | 54 19 | 57. 4 | 67. 20 | 69. 1, *& alibi.*
vallos 318. 25
vallum 57. 33 | 58. 10 | 64. 3 | 100. 4 | 104. 4, 25 | 105. 33 | 106. 9, *& alibi.*
vallus 318. 5, 7
valuas 341. 8
valuiſſet 202. 2
valuit 111. 6 | 135. 4 | 178. 2
Vangiones 37. 8
Varene 106. 18
Varenus 106. 15, 21, 28, 31
Vari 270. 19 | 271. 20 | 273. 4, 10 | 274. 6 | 276. 31 | 277. 6 | 405. 9 | 415. 8
varia 306. 14 | 317. 29
varie 366. 16 | 375. 16 | 413. 12
varietas 50. 6
varietatem 152. 2
varii 50. 5
variis 174. 23 | 273. 24 | 277. 30 | 360. 31
vario 241. 11
varios 349. 18
Varo 236. 6 | 272. 8 | 426. 28
Varro 236. 10 | 266. 21 | 268. 16, 30 | 269. 2, 17 | 375. 28
Varrone 268. 15
Varronnem 297. 28
Varroni 268. 11 | 269. 10
Varronis 268. 26 | 269. 17
Varum 219. 11 | 231. 14 | 256. 32, 34 | 257. 11 | 273. 3 | 277. 9, 12 | 280 16, 27 | 415. 4 | 445. 15
Varus 193. 20 | 219. 15, 18 | 225. 13 | 273. 8, 11 | 276. 20 | 277. 25 | 281. 2 | 308. 1 | 405. 17 | 414. 2, 14, 24 | 447. 27
vas 406. 18
vaſa 248. 25
vaſis 307. 28 | 328. 7
Vaſius 372. 21
vaſtandi 96. 21
vaſtandis 96. 25
vaſtare 192. 10 | 431. 6
vaſtarentur 389. 6
vaſtari 12. 14 | 87. 13 | 363. 15 | 397. 24
vaſtaſſet 192. 14
vaſtat 376. 18
vaſtata 367. 10
vaſtatis 69. 6 | 86. 21 | 97. 30 | 114. 19 | 131. 8 | 140. 20
vaſtatos eſſe 394. 26
vaſtiſſimo 60. 11
vaſto 61. 19
vaticinationibus 36. 26
Vatiniania 369. 16
Vatiniani 369. 14, 25
Vatinii 368. 14
Vatinio 199. 17 | 298. 5 | 370. 9 | 390. 3
Vatinium 297. 21 | 332. 7 | 369. 4
Vatinius 337. 11 | 368. 15 | 369. 6, 16 | 270. 2
uberiora 243. 18
ubi, *adv.* 10. 4 | 13. 4 | 14, 9, 15 | 15. 28. 27, 4, *& alibi paſſim.*
ubi, *conjunct.* 8. 9 | 11. 6 | 22. 4 | 32. 7 | 62. 11, 13 | 67. 2 | 82. 13 | 83. 2 | 91. 18 | 111. 24 | 112. 26, *& alibi.*
Ubii 39. 10 | 72. 6 | 77. 27 | 117. 12
Ubiis 74. 3 | 117. 19, 23
Ubiorum 74. 1 | 79. 11 | 117. 18 | 134. 7
Ubios 75. 6 | 79. 20 | 134. 2
ubique 269. 4
Ucubenſes 441. 15
Ucubi 443. 16
Ucubim 435. 18 | 436. 12 | 441. 11 | 445. 14
ve 21. 8 | 26. 17*ter* | 129. 9 | 135. 18 | 154. 20 | 196. 32 | 256. 32, *& alibi.*

vectibus 264. 5, 10 | 309. 3
vectigal 305. 20 | 374. 17
vectigales 59. 12 | 72. 12 | 389. 25
vectigalia 16. 23 | 27. 8 | 235. 3 | 452. 25
vectigalibus 429. 5
vectigalis 98. 2
vectoriis 91. 10
vecturæ 305. 6
vecturas 310. 5
vectus 261. 3 | 386. 21 | 387. 10 | 414. 16
Vedeliacus 156. 8
vehemens 447. 8
vehementer 27. 22 | 29. 9 | 38. 4 | 66. 13 | 160, 34, *& alibi.*
vehementi 200. 7 | 433. 9
vehementiore 378. 31
vehementissime 196. 8 | 261. 9 | 297. 1 | 438. 12 | 447. 23
vehementissimo. 189. 4
vehementius, *adv.* 178. 4, 25 | 200. 5 | 253. 30 | 260. 3 | 279. 29
vehiculo 451. 16
vel 9. 10, 12 | 17. 26, 27 | 24. 28, 29 *bis.* | 33. 27 *bis* 77. 30 | 158. 14 | 202. 9, *& alibi.*
vela 272. 16 | 369. 11 | 409. 28
Velanii 59. 13
Velanius 59. 7
Velaunis 173. 21
velim 461. 5
velint 15. 3 | 33. 5 | 73. 26 | 74. 1 | 100. 30 | 105. 15, 17 | 122. 9 | 131. 18, *& alibi.*
velis *nom.* 61. 27 | 62. 2 | 369. 33
velit 26. 4 | 32. 18 | 59. 22 | 64. 20. | 67. 29 | 88. 14 | 103. 24 | 109. 21 | 112. 9 | 117. 17 | 155. 27, *& alibi.*
Vellaunoduni 146. 10
velle 26. 1 | 34. 20 | 77. 14 | 105. 7 | 216. 6 | 218. 7 | 224. 35 | 233. 3, *& alibi.*
vellem 410. 2
vellent 10. 14 | 22. 6 | 27. 11, 18 | 27. 3 | 100. 8, *& alibi.*
vellet 14. 23 | 27. 14 | 33. 15, 30 | 34. 22 | 35. 14, *& alibi.*
Vellocasses 42. 1 | 185. 15
veloci 418. 2
velocissime 103. 8
velocissimi 36. 1
velocitas 133. 35
velocitate 210. 16 | 380. 14 | 384. 10 | 416. 34
velocitatem 350. 32 | 417. 28
velocitatis 195. 33
velut 25. 10 | 64. 21 | 186. 9 | 189. 26 | 191. 23 | 359. 25 | 382. 19 | 402. 30
venæ 198. 15
venas 350. 22
venationibus 71. 10 | 130. 4
venationis 133. 23
venatoribus 133. 15
vendant 71. 17
vendere 442. 18
vendidit 55. 1 | 63. 23
vendit 386. 17 | 429. 20
venditionem 427. 1
venditis 429. 3, 7
venditurum 426. 31
venerunt 39. 9 | 43. 13, 16 | 48. 26 | 50. 29 | 58. 22 | 81. 15 | 117. 13, 29 | 138. 1 | 224. 22 | 240. 7 | 242. 27 | 252. 29, *& alibi.*
venerat 51. 13 | 97. 4 | 162. 22 | 165. 23 | 166. 1 | 187. 1 | 193. 9 | 216. 5 | 225. 1 | 250. 26 | 267. 9 | 273. 12 | 288. 7, *& alibi.*
venere 402. 13 | 467. 24
venerint 175. 10
venerit 33. 12 | 275. 18
venero 465. 9
venerunt 32. 4 | 73. 21 | 76. 16 | 80. 29 | 85. 30, 38 | 86. 20 | 89. 9 | 92. 9 | 100. 3 | 132. 1 | 147. 9 | 277. 34 | 337. 3 | 430. 12. | 441. 30, *& alibi.*
Venedi 59. 9, 27 | 174. 2
Venetiam 60. 13
Venetici 64. 18
Veneticum 80. 15
Venetis 63. 23 | 11
Venetorum 63. 15
Venetos 55. 3 | 59. 7 | 7
veni 465. 7
venia 138. 22 | 35
veniam, *nom.* 115. 1 | 200. 358. 2
veniant 73. 6 | 158. 13 | 28
veniat 107. 21 | 109. 168. 5 | 176. 12 | 21
veniatis 275. 15
veniatur 256. 34
veniebant 27. 17 | 50. 88. 19 | 117. 1 | 155. 242. 5 | 274. 2 | 301. 440. 19
veniebat 31. 18 | 5
veniendi 447. 20
venientem 231. 19 | 301. 369. 10
venientes 20. 15, 22
venienti 325. 19 | 3
venientibus 244. 12 | 19 | 325. 20 | 14
venientum 280. 17
venimus 401. 36
venio 387. 23
venire 17. 6 | 25. 24 | 4. 5, 12 | 42. 12 | 46. 89. 12, 19 | 100. 24 | 17 | 111. 5 | 114. 13, 137. 20 | 141. 7 | 157. 171. 20 | 191. 29 | 246. *& alibi.*
venirent 35. 7 | 52. 28 | 17 | 437. 13
veniret 31. 23 | 33. 64. 2 | 185. 23 | 187. 224. 2 | 299. 13 | 365. 376. 18 | 378. 30 | 9
veniretur. 154. 5
veniri 57. 25 | 111. 25 | 5
veniffe 24. 8 | 33. 3, 13 | 23, 28 | 68. 7 | 73. 26 | 115. 14, 22 | 138. 11, *alibi.*

ſent 24. 14 | 75. 24 | 7. 27 | 107. 29 | 114. 22 | 4. 5 | 147. 3 | 150. | 164. 28 | 268. 13. alibi.
ſet 40. 22 | 47. 27 | 4 | 73. 12 | 87. 13 | 10 | 92. 25 | 96, 8, alibi.
11. 6 | 36. 10 | 40. 64. 10 | 83. 13 | 86. 15 | 2 | 108. 4 | 112. 2 | 6 | 118. 10 | 128. 11 | 19 | 196. 14 | 216. 223. 13 | 269. 3 | 289. | 300. 13 | 306. 17, alibi.
tur 255. 14
unt 79. 4 | 80. 18 | 96. 1 | 193. 32 | 194. 17 | 21. 6 | 251. 20 | 388. 4 | 400. 24 | 419. 4, alibi.
i 105. 30 | 301. 3 | 302. | 338. 15 | 343. 1
is 301. 9 | 309. 32 | 350. 6
niſponte 445. 16
itant 72. 9
itare 100. 11
itaret 84. 30
m 62. 8 | 81. 12 | 83. 26 | 1. 6 | 105. 28 | 265. 15 | 91. 19 | 338. 13 | 352. 5, alibi.
orum 62. 1 | 397. 6
rum, *nom.* 81. 30 | 260. 4 | 301. 10 | 338. 13 | 401. 18 | 440. 29
um erat 45. 26 | 66. 7 | 245. 12
um eſſet 167. 4 | 191. 1 | 298. 2 | 305. 23 | 323. 1 | 359. 10 | 445. 21 | 48. 23
um eſt 83. 24 | 99. 24 | 40. 12 | 353. 4 | 362.
ura 145. 15
uri eſſent 357. 34
uros 23. 19 | 85. 5 | 149. 7
uros eſſe 101. 15
urum 80. 25. | 89. 15 | 91. 19 | 223. 19 | 268. 1 | 297. 28 | 459. 6
urum eſſe 31. 24 | 222. 2 | 238. 1
venturum fuiſſe 26. 3
venturus ſit 227. 2
ventus 62. 8 | 63 10 | 90. 21 | 265. 16 | 302. 4 | 312. 7
vera 16. 21 | 17. 29
Veragrorum 56. 11 | 57. 8
Veragros 56. 2
verba 46. 31 | 252. 21 | 267. 17. | 400. 13 | 401. 30 | 439. 23
verberaret 316. 3
verberibus 196. 27
Verbigenus 21. 17
verbis 18. 5 | 25. 14 | 207. 10 | 256. 30 | 391. 30 | 395. 8, 25 | 426. 28 | 448. 16
verborum 112. 25 | 322. 1 | 327. 9
verbum 433. 15
vercingetorige 145. 15 | 148. 23 | 153. 12 | 156. 17 | 161. 2 | 168. 5 | 177. 14
Vercingetorigem 145. 10 | 149. 12 | 150. 32 | 154. 14 | 164. 31 | 168. 9
vercingetorigis 147. 8 | 153. 14 | 168. 17 | 174. 15 | 177. 28
Vercingetorix 143. 3 | 145. 26 | 146. 29 | 142. 23 | 148. 24 | 149. 30 | 15, 6 | 155. 21 | 156. 36 | 157. 6, 13, 19 | 163. 23 | 164. 6, & alibi.
vera, *nom.* 114. 21
vere, *adv.* 273. 3 | 374. 2
verebantur 313. 24 | 352. 10
verebatur 17. 20 | 89. 35 | 378. 7 | 412. 13
vererentur 29. 16 | 40. 5 | 195. 4 | 156. 35 | 316. 7
vereretur 90. 13 | 198. 19
vereri 29. 3 | 31. 22 | 354. 5
Vergaſillauno 174. 14
Vergaſillaunum 177. 27 | 178. 9
Vergaſillaunus 179. 10
vergebant 263. 1
vergebat 48. 11 | 240. 32
Vergilium 421. 27 | 424. 20
Vergillius 421. 23 | 424. 19 | 428. 9
vergit 5. 2 | 79. 24 | 93. 16 | 271. 17
Vergobretum 16. 1
veriſimile 61. 29
veriſimilia 432. 12
veriſimilis 183. 1
veriſſima 182. 10
veritas 402. 4
veriti 77. 13 | 140. 25 | 154. 7 | 170 10 | 177. 12 | 188. 7 | 189. 11 | 298. 26, & alibi.
veritos 144. 7
veritus 45. 19 | 73. 1 | 89. 11 | 91. 21 | 99. 18 | 106. 22, & alibi.
vernacula 268. 26 | 377. 23 | 437. 11 | 441. 14, 20, 23
vernaculæ 373. 12 | 375. 2 | 435. 26
vernaculis 373. 10 | 375. 10 | 437. 3
vero *conjunct.* 13. 5 | 25. 12 | 32. 19 | 40. 19 | 52. 8, & *alibi freq.*
Verodactius 10. 5
Veromanduis 47. 16 | 50. 13
Veromanduos 42. 1
verſabantur 36. 3 | 38. 6 | 345. 13 | 443. 22
verſantur 124. 3, 7 | 175. 15
Verſaonenſium 445. 25
verſarentur 335. 16 | 371. 19
verſaretur 52. 4
verſari 40. 7 | 50. 25 | 153. 26 | 159. 21. 365. 15, 30 | 368. 14 | 391. 36
verſatus 107. 13
verſatus eſt 357. 8
verſavit 107. 3
verſum *præp.* 440. 16
verſus, *præp.* 136. 8 | 144. 21 | 145. 14 | 167. 15 | 259. 15 | 307. 6 | 336. 4 | 389. 4, 18 | 395. 33 | 356. 9, & *alibi.*
vertuum 122. 4
vertat 216. 7
vertebant 417. 12
vertere 65. 20 | 240. 8, 24 | 241.

241. 21, 24 | 311. 32 | 318. 27
verterent 64. 31
verteret 322. 34
verterunt 38. 8 | 85. 35 | 186. 15 | 313. 14 | 334. 15 | 355. 22
Vertico 107. 10
Verticone 108. 19
Vertiſco 187. 20
vertit 277. 6 | 302. 9 | 392. 13
vertunt 179. 9
verum, *nom.* 73. 32
veruto 106. 29
verucum 106. 26
Veſontionem 27. 27 | 28. 11
Veſpera 224. 4
veſperam 20. 19
veſpere 280. 14
veſperum 36. 22 | 54. 8 | 112. 26 | 166. 24 | 208. 5 | 239. 18 | 390. 5 | 409. 9 | 419. 3
Veſpillo 290. 9
veſte 362. 19
veſtem 162. 10
veſtiendos 155. 25
veſtigiis 133. 14 | 190. 21
veſtigio 71. 22 | 73. 8 | 153. 1 | 190. 32 | 261. 21 | 264. 25 | 272. 16, 24 | 418. 29
veſtimenta 439. 11
veſtimentis 407. 3 | 449. 3
veſtiti ſunt 94. 12
veſtitu 380. 19 | 412. 1
veſtitum 38. 12 | 412. 2
veſtitus 71. 14 | 179. 3
veſtiuntur 151. 17
veſtra 175. 9 | 275. 31 | 402. 1 | 405. 12 | 445. 1
veſtræ 163. 12 | 175. 8 | 275. 11
veſtram 403. 14
veſtri 275. 8, 21 | 392. 1 | 405. 13
Veſtrio 415. 5
veſtris 278. 33
veſtrius 415. 2
veſtro 150. 28 | 175. 7 | 332. 15 | 453. 14 | 464. 14
veſtrûm 174. 30
veſtrum 275. 6 | 276. 11 | 410. 16
vetarent 156. 25
vetat 411. 19
vetera 319. 19
veterana 302. 22, 27 | 363. 4 | 384. 5 | 386. 12
veteranam 286. 8 | 381. 17
veteranarum 19. 16 | 400. 9
veteranas 185. 32 | 348. 20 | 377. 9 | 393. 15 | 415. 22
veterani 300. 28 | 322. 2 | 383. 16 | 396. 10 | 405. 9 | 417. 10 | 423. 14 | 424. 3
veteranis 227. 6 | 387. 1 | 368. 28 | 388. 17 | 390. 2 | 402. 20
vetérano 349. 8
veteranorum 303. 8 | 422. 23, 25
veteranos 406. 2
veteranum 417. 20 | 424. 24
veteranus 392. 2
Vetere 111. 9 | 279. 2 | 345. 16
veterem 67. 10 | 142. 10 | 224. 38 | 230. 10 | 234. 10
veteres 32. 13 | 87. 4 | 119. 8 | 139. 8 | 208. 12 | 209. 4 | 231. 3 | 259. 18 | 352. 12, 21 | 375. 22
veteri 381. 9
veteribus 23. 3 | 27. 23 | 119. 3 | 208. 8 | 323. 29 | 324. 1 | 338. 14 | 379. 22 | 382. 25
veteris 14. 10, 22 | 306. 14
vettones 336. 9 | 337. 4
Vettonum 236. 8
vetuerat 49. 14
vetuit 92. 4 | 239. 13 | 323. 13
vetus 408. 11
veſtutate 270. 16 | 380. 10
vetuſtatis 185. 34 | 213. 6 | 363. 7
vetuſtiſſima 470. 20
vetuſtiſſimum 308. 5
vetuſto 307. 37
vexandos 140. 5
vexare 396. 23
vexaſſent 14. 25
vexata 41. 14
vexati 194. 16
vexaverant 77. 14
vexillo 137. 36 | 139. 9 | 4 | 369. 12
vexillum. 49. 6 | 24
vi 9. 12 | 62. 4 | 63. 6 | 20 | 77. 9 | 123. 6 | 11 | 172. 16 | 215. 1 | 12 | 248. 6 | 265. 23 | 13, *& alibi.*
via 11. 13 | 96. 18 | 115. 147. 2 | 154. 16 | 4
viæ 153. 22 | 243. 25
viam 27. 25 | 28. 1 | 23
viarum 109. 5 | 126. 165. 13 | 249. 38 | 7
vias 67. 3 | 117. 19 | 23
viator 411. 18
viatores 73. 4
vibranti 423. 17
vibullii 236. 4
Vibullium 221. 11 | 234. 293. 11
Vibullius 222. 2 | 225. 292. 11 | 297. 9
vicatim 349. 23
vicenos 122. 5
vicerit 24. 19
vicerunt 320. 12
vici, *nom.* 57. 3, 6 | 58. 140. 6 | 361. 21
vicies 94. 9
vicinitas 185. 21
viciniratem 192. 16
vicinitatibus 136. 21
vicis 8. 16 | 44. 2 | 69. 79. 10 | 149. 2 | 184. 305. 8
viciſſe 30. 5 | 154. 21 | 4 | 383. 17
viciſſent 27. 2 *bis* | 322.
viciſſet 26. 8
viciſſim 186. 30
vicit 249. 14 | 308. 33 | 21
vico 56. 11 | 361. 20
vicos 8. 11 | 12. 18 | 72. 17, 26 | 115. 23 | 11 | 229. 9
victæ 246. 24
victam 34. 8
victas 235. 3
victi 132. 13 | 190.

356. 25 | 376. 24 | 439. 21
victimis 124. 8
victis 20. 15 | 24. 10 | 27. 3 | 33. 2 | 52. 20 | 58. 34 | 148. 11 | 354. 22
victor 352. 8 | 361. 15 | 362. 15 | 366. 34 | 367. 20 | 370. 3, 13 | 384. 18
victorem 150. 28 | 229. 31 | 362. 28 | 417. 21
victores 29. 23 | 33. 1 | 50. 23 | 104. 27 | 138. 11 | 190. 20 | 312. 14 | 453. 1
victori 360. 2 | 364. 1
victoria 14. 25 | 24. 29 | 39. 2 | 64. 22, 34 | 67. 12 | 102. 38 | 104. 9 | 105. 32 | 107. 31 | 110. 31 | 148. 16 | 150. 16, *& alibi.*
victoriæ 68. 3 | 110. 16 | 150. 36 | 152. 24 | 153. 28 | 162. 4 | 163. 26 | 169. 18, *& alibi.*
victoriam 103. 35 | 104. 27 | 149. 32 | 158. 8 | 163. 31 | 260. 17 | 279. 6 | 321. 13 | 322. 15, 32, *& alibi.*
victorias 101. 17
victoribus 24. 9 | 52. 20 | 334. 23
victoriis 65. 17 | 149. 3 | 400. 7
victoris 367. 30 | 376. 24
victorum 167. 32
victos 145. 28 | 190. 22 | 355. 20 | 260. 12
victrice 359. 17
victrices 366. 22
victricibus 352. 6
victu, *nom.* 132. 11
victum, *nom.* 348. 18 | 405. 1 | 407. 7
victum, *particip.* 275. 20 | 374. 9
victuros 312. 24
victus, *nom.* 24. 18 | 130. 11 | 132. 2 | 249. 26 | 270. 1 | 414. 13
victus, *particip.* 290. 18
vicum 355. 22
vicus 57. 1 | 346. 7
videam 460. 1
videamini 276. 13
videant 15. 12 | 168. 24
videantur 133. 4 | 148. 2, 10 | 150. 18 | 251. 21
videat 131. 7 | 145. 13
videatur 103. 27 | 177. 27 | 182. 6 | 214. 9 | 225. 21
videbamus 94. 4
videbant 119. 5 | 139. 23 | 152. 25 | 191. 28 | 249. 30 | 313. 4 | 352. 15, 27 | 390. 9
videbantur 48. 15 | 49. 16 | 104. 31 | 108. 16 | 109. 24 | 157. 30 | 161. 9 | 170. 4 | 175. 18 | 193. 29 | 216. 14, *& alibi.*
videbat 25. 20, 24 | 34. 14 | 39. 4 | 58. 29 | 85. 31 | 90. 19 | 109. 30 | 112. 29, *& alibi.*
videbatur 29. 19 | 54. 16 | 58. 2 | 91. 27 | 102. 32, *& alibi.*
videbere 461. 15
videbor 297. 15
videmus 181. 7
vident 178. 3 | 264. 7 | 423. 36
videntur 122. 8 | 461. 16
video 132. 7 | 465. 16
videor 459. 5 | 468. 18
viderant 46. 8 | 139. 16 | 303. 16 | 348. 29
videre 20. 19 | 264. 23 | 302. 9 | 335. 8
viderem 175. 3
viderent 23. 19 | 77. 6 | 96. 2 | 149. 26 | 176. 20 | 183. 28 | 186. 9 | 188. 30 | 260. 22 | 345. 34, *& alibi.*
viderentur 9, 11 | 30. 9 | 45. 27 | 47. 19 | 49. 5 | 83. 27 | 92. 16 | 102. 21 | 144. 18 | 161. 1, *& alibi.*
videret 77. 17 | 112. 31 | 114. 11 | 149. 32 | 150. 11 | 162. 29 | 191. 30 | 194. 33 | 195. 33 | 197. 5, 20 | 198. 8 | 199. 9 | 250. 6 | 311. 14 | 360. 16, *& alibi.*
videretur 25. 30 | 45. 18 | 52. 25 | 100. 26 | 107. 5 | 110. 32 | 114. 23 | 134. 24 | 140. 11, 17 | 146. 2 | 156. 20 | 157. 9, 31 | 160. 26 | 163. 27, *& alibi.*
videri 26. 7 | 68. 1 | 84. 32 | 113. 7 | 208. 3 | 233. 2 | 239. 14 | 254. 25 | 274. 4 | 285. 15
videris 354. 5
viderunt 45. 7 | 53. 12, 18 | 116. 32 | 153. 19 | 154. 7 | 195. 25 | 223. 5 | 265. 31 | 266. 10 | 411. 16
vides 276. 34
videt 138. 20 | 342. 13 | 419. 2
videtis 150. 29 | 218. 30 | 329. 28
videtur 117. 35 | 118. 5 | 144. 10 | 174. 25, 31 | 220. 7 | 266. 9 | 313. 17 | 333. 10 | 423. 13
vidillem 459. 1
vidiſſent 50. 25, 32
vidiſſet 19. 2 | 51. 19. 162. 32 | 300. 27 | 446. 10
vidit 51. 11 | 90. 10 | 234. 20 | 403. 31
Viennam 145. 20
vigeſima 306. 3 | 373. 14, 20 | 375. 9 | 383. 17
vigeſimam 413. 2 *bis*
vigeſimum 130. 7
vigilantia 372. 9
vigilies 195. 21 | 433. 16 | 450. 1
vigilia 13. 6 | 18. 15, 18 | 22. 3 | 39. 18 | 31. 11 | 45. 15 | 54. 15 | 81. 18 | 91. 20 | 98. 16 | 166. 1 | 27 | 171. 32 | 177. 28 | 224. 33 | 247. 18 | 248. 10 | 274. 10 | 277. 27 | 278. 26 | 315. 2 | 323. 14 | 324. 11 | 382. 30 | 402. 23, 25 | 406. 11 | 414. 15 | 415. 13 | 416. 1, 15 | 417. 1 | 421. 21 | 433. 6 | 436. 20 | 437. 8, 18 | 439. 5 | 440. 25 | 445. 23 | 448. 12 | 450. 17
vigilium 143. 1 | 152. 13
vigillias 268. 11
vigiliis 102. 6, 9, 13 | 224. 25, 34 | 294. 26 | 312. 28

INDEX VOCABULORUM.

viginti 14. 4 | 22. 23 | 23. 26 | 24. 14 | 31. 13 | 41. 30 | 42. 2 | 62. 14 | 86. 26 | 88. 12 | 90. 20 | 104. 30 | 107. 17, 24 | 116. 3 | 148. 13 | 152. 9 | 159. 18 | 168. 33 | 178. 7, 39 | 179. 30 | 180. 6 | 188. 27 | 191. 34 | 222. 8 | 223. 13 | 227. 10 | 244. 3 | 247. 2 | 253. 4 | 267. 15 *bis* | 270. 22 | 272. 23 | 273. 3 | 278. 1 | 285. 11 | 302. 21 | 306. 21 | 310. 30 | 314. 10 | 331. 8 | 333. 1 | 337. 3 | 338. 6 | 345. 4, 29 | 352. 28 | 353. 10 | 386. 9 | 393. 22 | 413. 24 | 414. 6 | 416. 21 | 429. 8 | 438. 32 | 441. 29 | 443. 25 | 449. 16

vigore 390. 11

viis 67. 12 | 96. 22 | 104. 29 | 145. 5 | 229. 10 | 272. 4 | 345. 25 | 348. 22

villa 403. 29

villam 47. 27

villas 389. 29 | 397. 24 | 416. 5

villis 415. 10 | 427. 9

vim 11. 8 | 12. 17 | 14. 24 | 60. 28 | 61. 25 | 66. 8 | 72. 4, 14 | 78. 15, 23 | 90. 29 | 92. 12 | 118. 18 | 126. 5 | 135. 1 | 139. 15 | 156. 16 | 165. 19 | 178. 29 | 250. 13 | 258. 13 | 265. 6 | 289. 4 | 297. 7 | 302. 1 | 315. 10 | 345. 13 | 348. 1 | 349. 26 | 356. 34 | 364. 5 | 379. 3 | 391. 16 | 415. 26 | 417. 5 | 421. 8

vimina 258. 10

viminea 186. 18 | 318. 22

viminibus 54. 13 | 125. 4 | 173. 4 | 244. 1 | 258. 13 | 317. 33

vincebant 310. 36

vincendi 464. 20

vincendum esse 350. 36

vincentium 366. 24

vincere 197. 25

vincerent 140. 16

vincerentur 393. 13

vinceretur 381. 33

vinci 360. 11

Vinciano 384. 24

vincite 101. 26

vinctum 199. 3

vinctos 38. 17

vincula 60. 1 | 83. 16

vinculis 7. 15 | 150. 20

vinculorum 198. 25

vindicandæ 174. 9

vindicandum 63. 21

vindicarat 370. 1

vindicare 183. 7

vindicarent 196. 33

vindicaret 225. 6, 8

vindicassent 269. 5

vindicavit 395. 14

vindicent 142. 5

vineæ 258. 14

vinearum 262. 5

vineas 46. 4 | 65. 22, 23 | 148. 34 | 153. 27 | 165. 31 | 197. 20, 24, 25 | 235. 14 | 258. 2 | 435. 20

vincis 46. 7 | 53. 12 | 198. 1 | 264. 2 | 314. 21 | 348. 5

vini 47. 7 | 416. 6

Vinici 468. 10

vino 105. 1

vinum 72. 1

violare 131. 22

violarentur 336. 20

violatis 265. 32

violaturum 135. 23

vir | 58. 13 | 75. 25 | 193. 21 | 305. 10 | 332. 13

Virdumaro 164. 11

Virdumarum 159. 21

Virdumarus 158. 23 | 159. 1 | 164. 28 | 168. 17

virgiliarum 406. 11

virgilio 398. 14, 15 | 405. 6

Virgilius 398. 1

virgines 95. 5

virginum 259. 23

virgultis 64. 22 | 173. 4

virgultorum 188. 34

vires 38. 8 | 71. 12 | 130. 6 | 150. 24 | 163. 16 | 174. 24 | 178. 14 | 193. 37 | 196. 31 | 243. 11 | 248. 3 | 266. 26 | 279. 35 | 316. 10 | 337. 7

viri 106. 14 | 128. 5, 9 | 31 | 21 | 355. 2 | 366. 29 | 44 | 5

viribus 38. 10 | 53. 15 | 58. 1, 4 | 64. 31 | 6 | 2 | 85. 36 | 182. 8 | 200. 12 | 318. 34 | 33 | 19 | 348. 21 | 368. 20 | 375. 24 | 391. 17 | 392. 4 | 417. 10 | 421. 7 | 423. 22 | 44 | 36

Viridomaro 174. 14

Viridovice 63. 28

Virodovicem 64. 19

Virodovix 63. 25, 32

virilitatem 382. 3

viris 54. 19 | 65. 9 | 21 | 4

viritim 171. 35 | 37 | 21

virium 153. 19 | 23 | 23

viro 51. 8 | 103. 17 | 46 | 3

virorum 149. 31 | 376. 24 | 444. 6

viros 244. 26 | 336. 24 | 43 | 1

virtus 91. 10 | 105. 33 | 174. 32 | 198. 6 | 20 | 8 | 279. 26 | 361. 5 | 36 | 14 | 443. 9, 23 | 48 | 8

virtute 4. 6 | 6. 1 | 14 | 14 | 22. 15 | 24. 1 | 27 | 16 | 28. 14 | 29. 16 | 34 | 27 | 41. 20 | 44. 8 | 50 | 5 | 52. 9 | 54. 20 | 58 | 18 | 63. 1 | 64. 29 | 65 | 17 | 99. 15 | 102. 38 | 103 | 2 | 107. 4 | 110. 4, 11 | 111. 12 | 132. 3, 14, *alibi*.

virtutem 31. 1 | 47. 9, 11 | 52. 11 | 80. 22 | 108. 11 | 110. 6 | 116. 27 | 123. 4 | 150. 14 | 164. 1 | 176. 24 | 200. 2 | 211. 9 | 24 | 14 | 245. 13 | 260. 24 | 265. 32 | 274. 8 | 276. 16 | 316. 36 | 337. 1 | 35 | 28 | 355. 2 | 418. 12 | 12 | 24 | 422. 25 | 428. 17 | 444. 15 | 447. 12, 14 | 45 | 11

virtutes 422. 23

virtuti 14. 13 | 53. 26 | 103. 12

12 | 151. 1 | 164. 4 | 300. 22 | 317. 4 | 355. 2 | 377. 10
virtutibus 82. 23 | 49. 19
virtutis 14. 10 | 37. 13 | 44. 7 | 47. 10 | 50. 28 | 52. 14 | 58. 13 | 106. 18 | 131. 9 | 139. 18 | 157. 26 | 166. 20 | 167. 18 | 174. 31 | *& alibi.*
virum 362. 1
vis *nom.* 78. 19 | 79. 1 | 133. 20 | 137. 37 | 261. 4, 27 | 272. 24 | 278. 7 | 333. 5 | 351. 4 | 386. 9 | 437. 22 | 484. 7
vis *verb.* 462. 10
visa 177. 37 | 299. 15
visa est 34. 23 | 62. 14 | 106. 20 | 160. 27 | 388. 4 | 404. 23 | 445. 14
visa sint 133. 3
visa sunt 48. 28 | 129. 12 | 465. 8
visæ erant 91. 16
visæ essent 18. 29
visæ sunt 389. 4
visas 360. 28
viscendi 249. 24
visendum 373. 18
visissent 301. 18
visi sunt 138. 2 | 163. 2
visis 176. 8 | 179. 4 | 193. 32 | 196. 8 | 307. 5
viso 19. 2 | 246. 1
visos 248. 12
visum, *particip.* 140. 13 | 153. 2 | 319. 33 | 342. 2
visum erat 348. 27
visum est 34. 26 | 37. 3 | 73. 30 | 88. 17 | 112. 26 | 130. 14 | 146. 3 | 263. 13 | 317. 16 | 396. 14
visus esset 68. 21
visus est 91. 13 | 147. 8 | 290. 15
vita 30. 16 | 66. 7 | 124. 9 *bis* | 128. 8 | 130. 4 | 136. 36 | 216. 18 | 225. 21 | 251. 20 | 297. 14 | 350. 28 | 427. 3, 31 | 418. 2
vitabant 245. 28 | 391. 29 |
vitæ 16. 2 | 71. 11 | 128. 1, 9 | 131. 12 | 147. 4 | 163. 15 | 175. 3 | 181. 7 | 197. 12 | 200. 17 | 225. 9 | 255. 30 | 260. 27 | 261. 15 | 279. 38 | 345. 6, 11 | 374. 7 | 452. 5 | 462. 6
vitam 140. 19 | 149. 34 | 175. 18 | 198. 23 | 382. 3 | 396. 12 | 399. 22 | 405. 17, 21 | 426. 18, 20, 30 | 440. 20 | 441. 4, 7
vitanda 249. 8
vitandæ 97. 17 | 297. 2 | 378. 31
vitandi 134. 28
vitandos 131. 5
virandum 135. 4
vitare 51. 10 | 103. 13 | 242. 26 | 271. 19 | 392. 9 | 418. 26
vitarent 28. 23 | 250. 2 | 311. 3
vitari 161. 19
vitasse 252. 3 | 296. 7
vitaverat 97. 6
vitavit 277. 13 | 298. 7 | 325. 18
vitet 18. 10
vitii 377. 5
vitiis 302. 28
vitio 254. 8 | 260. 1 | 316. 6 | 322. 13
vitium 318. 24 | 440. 26
vitro 94. 13
vivere 74. 18 | 251. 17 | 373. 16
vivi 368. 12 | 443. 9
vivis 125. 4 | 129. 3
vivo, *nom.* 156. 24 | 191. 3 | 332. 18 | 367. 27
vivorum 408. 22 | 413. 29
vivos 199. 6 | 403. 23 | 425. 6 | 428. 28 | 439. 16 | 441. 26 | 452. 10
vivum 179. 22 | 195. 26
vivunt 71. 9 | 94. 12
vivus 179. 11 | 319. 11 | 384. 17 | 441. 19
vix 9. 41 | 52. 23 | 57. 31 | 68. 7 | 100. 39 | 109. 4 | 116. 17 | 138. 18 | 154. 13 | 160. 30 | 161. 32 | 187. 21 | 188. 4 | 189. 10 | 190. 36 | 250. 22 | 312. 25 | 325. 17 | 338. 7 | 366. 22 | 368. 20 | 386. 2 | 397. 37 | 408. 25 | 413. 10 | 435. 16 | 442. 11 | 443. 10 | 451. 7
Ulcillem 222. 5
ulciscendi 104. 13
ulciscendum 136. 33
ulciscerentur 425. 14
ulciscereturr 79. 20
ulcisci 15. 8
Ulla, *oppidum* 277. 16 | 434. 10
ulla 45. 27 | 84. 3, 28 | 98. 7 | 107. 13 | 137. 28 | 182. 2, 29 | 191. 17 | 197. 5 | 199. 3 | 322. 14 | 348. 12 | 371. 24 | 397. 16
Ullam, *oppidum* 377. 14, 18, 23 | 378. 2, 7 | 433. 1, 27
ullam 25. 7 | 47. 12 | 60. 8 | 71. 17 | 105. 16 | 118. 7 | 266. 28 | 297. 3 | 323. 19 | 379. 7 | 406. 18 | 408. 1 | 442. 20
ulli 11. 7 | 111. 17 | 183. 25
ullius 368. 33
ullo 10. 6 | 33. 31 | 34. 13 | 45. 29 | 67. 12 | 183. 16 | 189. 12 | 196. 11 | 197. 26 | 242. 18 | 244. 9 | 263. 12 | 321. 20 | 349. 12 | 373. 23 | 378. 3 | 453. 11
ullos 73. 33 | 351. 20
ullum 51. 12 | 58. 1 | 110. 26 | 157. 25 | 291. 3 | 297. 20 | 301. 25 | 357. 27 | 371. 11 | 378. 11 | 387. 28
ullus 121. 2 | 312. 7 | 350. 13
ulterior 413. 17
ulteriore 10. 3 | 238. 22 | 266. 21
ulteriorem 10. 1 | 12. 3 | 81. 18 | 234. 4 | 237. 1 | 268. 5

ulteriores 114. 8 | 185. 17 | 396. 1
ulterioribus 175. 32 | 177. 6
ulterioris 12. 7 | 237. 8 | 370. 17 | 434. 2 | 436. 2
ultimæ 68. 11
ultimam 134. 6 | 403. 2
ultimas 78. 1 | 154. 7
ultimi 106. 8
ultimis 194. 18
ultimo 403. 5
ultimos 391. 28
ultimum 188. 22 | 210. 11 | 255. 22
ultra 35. 10 | 36. 8 | 196. 35 | 302. 5 | 319. 28 | 354. 11 | 356. 16, & *alibi.*
ultro 31. 18, 21 | 68. 9 | 76. 8 | 83. 18 | 100. 6 | 105. 5 | 111. 24 | 132. 3 | 137. 8 | 174. 32 | 224. 12 | 232. 11 | 253. 27, & *alibi.*
ultus eſt 13. 16
ululatu 176. 22
ululatum 103. 35
umbilici 423. 27
umquam 31. 7 | 68. 15 | 96. 5 | 145. 8 | 175. 26 | 192. 17 | 332. 9 | 355. 7 | 377. 34
una, *nam.* 4. 5 | 6. 3 | 10. 3 | 11. 13 | 38. 13 | 39. 11 | 54. 29 | 55. 3 | 62. 22 | 72. 5, 23 | 84. 27, & *alibi.*
una, *adv.* 8. 16 | 16. 13 | 47. 15, 23 | 50. 29 | 52. 18, 31 | 53. 6 | 63. 31 | 66. 7, 9, 23 | 80. 21 | 83. 13, & *alibi.*
unæ 244. 11
unam 1. 1 | 58. 14 | 98. 21 | 99. 4 | 101. 22 | 124. 5 | 135. 19 | 136. 5 | 158. 7 | 161. 11 | 193. 34 | 196. 34 | 244. 15 | 256. 23, & & *alibi.*
unde 22. 8, 12 | 63. 4 | 65. 6 | 83. 28 | 89. 30 | 92. 24 | 103. 10 | 104. 3, *alibi.*
undecim 105. 19 | 171. 6 | 244. 17 | 285. 8 | 433. 6 | 441. 25
undecima 50. 12 | 107. 15 | 191. 34 | 306. 7
undecimam 183. 11 | 185. 2, 33 | 186. 5
undecimum 441. 9
undeviceſimanorum. 375. 7
undique 6. 3 | 8. 2 | 18. 29 | 43. 8 | 45. 10 | 56. 9 | 57. 2 | 58. 22 | 63. 29. & *alibi.*
Unelli 174. 2
Unellorum 63. 24
Unellos 55. 3 | 61. 4
uni 51. 13 | 77. 27 | 115. 12 | 203. 18 | 316. 12 | 418. 10
unicuique 389. 20
unis 73. 28 | 396. 2 | 416. 4
univerſa 196. 31 | 414. 16, 24 | 448. 4
univerſæ 174. 9 | 202. 5 | 409. 11 | 414. 30
univerſam 54. 23
univerſarum 247. 24
univerſas 254. 14 | 313. 6 | 407. 23 | 412. 3
univerſi 82. 25 | 106. 24 | 149. 5 | 187. 30 | 203. 8 | 223. 5 | 253. 24, & *alibi.*
univerſis 136. 23 | 173. 28 | 178. 12 | 305. 15 | 372. 19 | 399. 6 | 416. 8 | 419. 12 | 422. 35 | 427. 5
univerſo 415. 26
univerſos 83. 4 | 279. 44 | 357. 8
univerſum 254. 2 | 390. 29 | 416. 25
univerſus 413. 16
unius 157. 5 | 183. 14 | 234. 18 | 240. 3 | 271. 6 | 303. 8 | 321. 15 | 326. 24 | 473. 12
uniuſcujuſque 431. 4
uno 14. 5 | 18. 29 | 20. 4 | 25. 3 | 33. 4 | 42. 3, 9 | 49. 2, 5 | 50. 3 | 62. 27, & *alibi.*
unum 9. 3 | 14. 11 | 17. 17 | 19. 19, 21 | 24. 6 | 26. 6 | 40. 19. & *alibi freq.*
unumquemque 403. 4
unus 13. 11 | 21. 3 | 43. 13 | 107. 9 | 121. 2 | 137. 18, 34 | 153. 6 | 197. 19, & *alibi.*
unuſquiſque 273. 25
vobis 101. 28 | 163. 13 | 275. 7, 14, *bis*, 22. 24 | 276. 11 | 325. 35 | 405. 16 | 4. 3, 12, 16
vobiſcum 163. 11 | 275. 2
vocabat 374. 17 | 443. 16
vocabulis 245. 15
vocant 97. 16
vocare 106. 11
vocaretur 155. 35
vocari 17. 21
vocaſſe 341. 4
vocat 18. 8 | 257. 15 | 258. 10 | 383. 25
Vocates 68. 10
vocati 150. 12
vocatis 110. 33 | 156. 23 | 194. 3 | 338. 33
Vocatium 66. 15
vocatum 191. 18.
vocatus ſit 214. 12
vocaverant 254. 14
voce 46. 16 | 82. 23 | 101. 27 | 214. 13 | 256. 27 | 277. 9 | 297. 23
vocem 25. 7
voces 67. 17 | 304. 9 | 312. 23
vocibus 28. 12, 25 | 53. 13 | 64. 2 | 105. 5 | 106. 11 | 137. 29 | 181. 1 | 207. 13 | 308. 13 | 247. 30 | 249. 25
vociferantibus 443. 31
Vocionis 38. 14
Vocontiorum 12. 7
Vogeſo 74. 10
Volcæ 132. 7
Volcarum 168. 29 | 235. 2
Volcatium 134. 10
Volcatius 314. 2
Volcis 144. 24
volebant 29. 3 | 274. 4
volebat 11. 19 | 31. 25 | 56. 6 | 59. 1 | 81. 4 | 92. 6 | 200. 32 | 210. 1, & *alibi.*
volent 465. 3
voluerant 190. 14 | 404. 4
voluerat 187. 23
voluerint 355. 17
voluerit 18. 26 | 271. 19

volui 276. 10 | 465. 9
voluimus 401. 33
voluiſſe 194. 8 | 332. 10 | 381. 25 | 390. 22, 24
voluiſſet 14. 9 | 34. 9 | 313. 16 | 316. 6
voluiſtis 453. 8
Voluit 77. 18 | 313. 20 | 409. 3 | 432. 16
volumus 273. 5
volunt 64. 18 | 121. 10 | 123. 2 | 375. 24 | 240. 26
voluntarii 333. 1
voluntariorum 111. 27
voluntas 266. 26 | 444. 7
voluntate 10. 8 | 18. 4 | 23. 10. 26. 16 | 28. 21, & *alibi.*
voluntatem 17. 18 | 24. 22 | 71. 12 | 73. 9, & *alibi.*
voluntates 146. 5 | 238. 4 | 464. 17
voluntati 18. 7 | 219. 4 | 234. 19
Voluntatibus 219. 7
voluntatis 111. 7 | 224. 20 | 328. 4 | 344. 22
voluptate 39. 4 | 372. 3 | 401. 20
voluptatem 39. 2 | 372. 3 | 461. 2
voluptates 335. 13
voluptatis 93. 12
Voluſeno 81. 26
Voluſenum 80. 11 | 191. 19 | 200. 7 | 317. 14
Voluſenus 58. 13 | 80. 25 | 139. 25 | 191. 22 | 199. 36 | 200. 1, 5
voraginoſo 446. 9
vos 137. 18 | 163. 13, 17 | 275. 6, 11, 13, 15, 19, 23 *bis*, 26, 30, 32, & *alibi.*
votis 213. 4 | 354. 20
vovent 124. 8
vox 149. 2
urbanam 327. 10
urbanarum 384. 36
urbanas 144. 13
urbani 298. 12
urbanis 256. 11 | 379. 6
urbano 141. 6
urbanos 424. 4
urbe 9. 16 | 28. 18 | 207. 1 | 211. 5 | 213. 5 *bis*, & *alibi.*
urbem 123. 4 | 148. 19 | 207. 9 | 210. 14 | 312. 8, & *alibi.*
urbes 148. 13 | 261. 20 | 305. 1
urbi 235. 7 | 261. 19
urbibus 305. 8 | 324. 19
urbis 157. 16 | 162. 8 | 170. 21, 22, 24 | 235. 13, 14, & *alibi.*
urbium 152. 4 | 293. 10
urbs 208. 10 | 348. 7, 28
urgerent 388. 14
urgeri 51. 3, 19
Uri 133. 19
urna 484. 15
urſaonem 444. 21 | 452. 11, 21
urſæ 290. 20
Urſcetam 426. 13
uſi 8. 16 | 76. 15 | 115. 4 | 137. 24 | 242. 32 | 245. 16, & *alibi.*
uſi erant 352. 23
uſi eſſent 273. 18
uſi fuerant 86. 19
uſi fuiſſent 400. 18
uſi ſunt 54. 8 | 357. 18
Uſipetes 70. 2 | 72. 13 | 137. 10
Uſipetibus 79. 7
Uſipetum 77. 20
uſitatum 151. 6
uſos eſſe 33. 22
uſquam 384. 35
uſque 36. 22 | 37. 6 | 63. 14 | 111. 3 | 138. 3, & *alibi.*
uſu 23. 4 | 36. 27 | 59. 10 | 85. 15 | 90. 15 | 129. 12, & *alibi.*
uſui 28. 3 | 44. 31 | 46. 5 | 62. 22 | 80. 2 | 82. 17, & *alibi.*
uſum *nom. ſubſt.* 29. 1 | 60. 2 | 80. 8 | 82. 14 | 105. 22. & *alibi.*
uſuræ 305. 14
uſuris 298. 24
uſuros 75. 7
uſurum 293. 2
uſus, *nom. ſubſt.* 29. 20 | 49. 11 | 81. 28, & *alibi.*
uſus, *particip.* 34. 16 | 45. 15 | 52. 25 | 116. 14, & *alibi.*
uſus erat 35. 4 | 174. 6 | 187. 23 | 316. 32
uſus eſſet 285. 4
uſus eſt 260. 24 | 398. 11
uſus fuerat 99. 16 | 425. 32
uſus ſit 275. 4
uſos ſum 465. 2
uſuum 224. 16
ut 6. 1, 7, 15 | 7. 4, 7, 14 | 8. 1, 7. 9, 12, & *alibi quam plurimis in locis.*
utantur 41. 8 | 105. 17 | 122. 7
utar 461. 6 | 464. 14
utatur 46. 28
utebantur 82. 12 | 169. 11 | 245. 14 | 349. 23 | 443. 28
utebatur 35. 3 | 84. 24 | 296. 2 | 306. 14 | 310. 16, & *alibi.*
utendum 173. 33
uter, *nom. adj.* 106. 15 | 107. 4 | 128. 7 | 434. 18
uterentur 45. 11 | 80. 9 | 239. 1 | 334. 29 | 416. 37
uteter 405. 22
uteretur 18. 1 | 27. 5 | 37. 5 | 66. 14 | 146. 11 | 242. 31, & *alibi.*
uterque 31. 23 | 156. 5, 37 | 203. 4 | 239. 1 | 348. 31 | & *alibi.*
uti, *verb.* 15. 26 | 33. 5 | 34. 9 | 51. 15 | 52. 26 | 59. 12,
uti 8. 15 | 11. 21 | 15. 4, 8, 19 | 18. 4, 7 | 19. 16, & *alibi paſſim.*
Utica 271. 17 | 272. 2 | 278. 2 | 395. 25 | 425. 22, & *alibi.*
Uticæ 271. 2 | 278. 13 | 282. 1 | 395. 7, 34, & *alibi.*
Uticam 231. 19 | 271. 10, 16 | 272. 8, 15, 17, 21, 23, & *alibi.*
Uticenſes 277. 29 | 425. 15, 17 |

17 | 426. 5, 26
uocenſi 416. 21
Uticentibus 425. 8
utile 358. 3
utilem 150. 8
utiles 73. 27 | 410. 15 | 419. 6
utili 174. 6
utilitatem 79. 22 | 152. 4 | 363. 8 | 433. 11
utilitatis 296. 8 | 411. 7
utilius, *nom.* 381. 33
utimini 175. 13
utimur 87. 9
utinam 181. 7 | 439. 24 | 484. 7
utitur 279. 23
utra 234. 23
utræque 261. 9 | 443. 14
utram 13. 3
utramque 72 17 | 79. 3 | 101. 20, 25 | 176. 12, *& alibi.*
utraque 28. 8 | 38. 15 | 44. 13 | 61. 12 | 78. 16, *& alibi.*
utri *nom. adj.* 167. 4 | 249. 37
utribus 242. 14
utrimque 36. 32 | 78. 17 | 160. 12 | 177. 4 | 186. 27, *& alibi.*
utrique 109. 9 | 156. 37 | 241. 17 | 255. 6 | 257. 7, *& alibi.*
utris, *nom adj.* 353. 16
utriſque 32. 3 | 36. 18 | 37. 2 | 47. 16 | 82. 27, *& alibi.*
utrinſque 26. 1, 2 | 128. 8 | 237. 8 | 250. 14 | 333. 3 | 412. 18
utrobique 428. 3
utroque 44. 14 | 51. 11 | 152. 15 | 156. 24 | 216. 15, *& alibi.*
utrorumque 187. 27 | 191. 26 | 413. 13 | 435. 24, *& alibi.*
utroſque 176. 24
utrum, *conj* 30. 18 | 36. 27 | 39. 6 | 188. 4 | 338. 30 | 374. 12
utrumque 69. 1 | 102. 1 | 103. 18 | 107. 3 | 179. 6, *& alibi.*
utuntur 71. 19 | 93. 7. 9 | 124. 9 | 130. 10 | 132. 11, *& alibi.*
Uvalis 74. 11
Vulcanum 130. 3
vulgare 183. 18
vulgi 18. 2 | 148. 24 | 154. 16 | 160. 22
vulgo, *adv.* 28. 25 | 40. 11 | 102. 32 | 129. 20, *& alibi.*
vulgus 34. 16 | 73. 5 | 122. 8 | 303. 12
vulnera 21. 6 | 177. 4 | 200. 8 | 240. 37 | 261. 5, *& alibi.*
vulnerabant 21. 1 | 197. 23
vulnerabantur 187. 33 | 311. 1 | 391. 29 | 421. 9
vulnerandis 361. 31
vulnerando 190. 20
vulnerantur 200. 15 | 240. 14 | 298. 7
vulnerarent 38. 2
vulneraret 112. 30
vulneraretur 106. 7 | 314. 11
vulnerari 198. 8 | 250. 28 | 311. 13
vulnerarunt 424. 5
vulnerat 372. 21
vulnerati 176. 19
vulnerati ſunt 421. 16
Vulnerationem 199. 30
vulneratis 51. 6 | 77. 10 | 104. 35 | 192. 26 *& alibi.*
vulnerato 76. 2 | 200. 18
vulneratos 139. 33
vulneratur 103. 21
vulneratus 200. 16 | 370. 19
vulnerere 36. 4 | 67. 12 | 3, *& alibi.*
vulneribus 20. 8 | 36. 50. 7, *& alibi.*
vulneram 277. 24 |
vulnus 426. 3, 4
vultis 82. 22 | 101.
vultu 390. 11 | 425.
vultum 28. 15, 3
vultus 223. 22
Uxellodunum 194. 4, 9
uxorem 17. 1 | 169. 3
uxores 28. 13 | 79. 14 | 2 | 128. 9 | 345. 7
uxoribus 128. 5 | 129. 1 | 35 | 260. 15
Uzita 404. 11 | 412. 12
Uzitæ 408. 28 | 411. 13 |
Uzitam 409. 24

X.

XAntonibus 173. 23

Z.

ZAma 427. 15, 25 | 439.
Zamæ 429. 2
Zamam 427. 10, 35 | 428.
Zamenſes 427. 28
Zamenſibus 427. 21 | 429.
Zetta 416. 10
Zettæ 419. 4
Zicla 382, 17, 24

FH
MVSEVM
BRITANNICVM